

Народни
песни
от
Средните
Родопи

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

Народни
песни
от
Среда
Род

ПОСВЕЩАВА СЕ НА 60-ГОДИШНИНАТА
ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА СМОЛЯНСКИЯ
КРАЙ ОТ ТУРСКО РОБСТВО

1912 — 1972

АТАНАС РАЙЧЕВ

(12. V. 1916—23. XII. 1962 г.)

ОКРЪЖЕН НАРОДЕН СЪВЕТ — СМОЛЯН

СЪВЕТ ЗА ИЗКУСТВО И КУЛТУРА

*Учеб. № 2832
1974 г. р.ф.*

Народни песни от Средните Родопи

ЗАПИСАЛ АТАНАС РАЙЧЕВ

СТУДИЯ, СЪСТАВЯНЕ, ОБРАБОТКА И КОМЕНТАР РОСИЦА АНГЕЛОВА

СОФИЯ • 1973

ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ПРЕДГОВОР

Песните на Атанас Райчев бяха представени в Етнографския институт при Българската академия на науките през 1955 г. По редица причини това фолклорно богатство, издирвано в продължение на 20 години, дълго остана непубликувано. По-късно Окръжният комитет на БКП и Окръжният народен съвет в Смолян предложиха сборникът на Ат. Райчев да бъде издаден. Това предложение беше удовлетворено от ръководството на Българската академия на науките.

Заслуга за публикуването на този сборник има Иван Ставракев — бивш заместник-председател на Окръжния съвет за изкуство и култура. Той направи всичко необходимо, за да се подготви изданието, и действуваше енергично за неговото отпечатване.

Работата по подготовката на събраните от Ат. Райчев материали за издаване беше извършена главно с помощта на историческата, езиковедската, етнографската и художествената литература и чрез лични анкети. В много случаи се налагаше обаче да потърся съдействието на местните учители, историци и етнографи. Всички, към които се обръщах, се отзоваваха с пълно разбиране и с готовност. Ценни, обстойни и точни сведения получих от Никола Дамянов, директор на Окръжния исторически музей в Смолян, и от Мариана Райкова, уредничка в музея; от Константин Ил. Канев, автор на непубликувано изследване за с. Момчиловци, Смолянско; от Димитър Райчев, учител в гимназията в Чепеларе; от Петко Карапетков, автор на поселищното проучване „Славеино. Минало“ (Пловдив, 1948); от Щилъон Г. Казалиев (кв. Райково, Смолян), сътрудник на Окръжния исторически музей в Смолян, който е събрал значителен брой народни песни, предания, легенди, исторически спомени и разкази. Сестрата на Ат. Райчев — Пенка Райчева — ми разказа важни факти за живота на брат си, за неговата обич към народното творчество и за начина, по който е издирвал и записвал своите материали, и ми даде пояснения за обичаи и практики, отразени в някои произведения, и за редица думи; тя издири и някои от данните за осведомители на Ат. Райчев от Чепеларе. С особена признателност искам да отбележа тук помощта, която ми оказаха Мария Манолова и Манол Манолов още преди да постъпят на работа в Окръжния музей в Смолян и след това. Проучвали повече от четвърт век бита, фолклора и миналото на Средните Родопи — не като любители, а като подготвени специалисти, — публикували редица приноси във в. „Родопски устрем“, няколко самостоятелни изследвания и автори заедно с Ат. Райчев на труда „Кърджалийското движение и Мехмед Синап“, Мария и Манол Манолови ми съобщиха интересни сведения за различни исторически лица и събития, пресъздани в поместените песни, и за някои от най-значителните информатори на Ат. Райчев от Чепеларе и с. Широка лъка. Заедно с П. Райчева те успяха да набавят и повечето от дадените снимки. На М. Манолова дължа многобройни справки за фонетичните, морфологичните и лексикалните особености в записите на Ат. Райчев, за специфични обичаи, за споменати в песните лица и местности и пр.

Андрей Печилков и Димитър Малашинев, бивши отговорни служители в ОСИК, проявяваха готовност да ме улесняват във всички моменти от моята работа. От Стайко Кабасанов, доцент в Софийския университет, получих полезни съвети при фонетичната обработка на текстовете. Иван Ставракев прегледа песенния материал и ми даде някои препоръки, които бяха изпълнени.

С разбиране се отнесоха към моята задача и председателят и секретарят на Градския народен съвет в Чепеларе, председателите на народните съвети и пълномощниците в селата Широка лъка, Стойките, Левочево (Манол Кабасанов), Върбина (К. Маринов), Настан, Забърдо, Лясково, Стикъл (Калин П. Енчев, син на един от най-добрите осведомители на Ат. Райчев — Пею Г. Енчев), Беден (Славчо Каров) и всички други, към които се обърнах.

Изключителна отзивчивост и живо участие бяха проявени не само от страна на интелигенцията в Смолянски окръг, а и от самите осведомители на Ат. Райчев и от техните близки. Нито едно от десетките писма, които им отправях, не остана без отговор, въпреки че от времето, когато са съобщавали своите песни, бяха изминали 20—30 години. Мъже и жени, стари и млади отговаряха с еднаква изчерпателност и точност дори на въпроси, които биха могли да им се

сторят маловажни и непонятни. Чрез такива анкети бяха изяснени много положения в записите на Ат. Райчев и бяха събрани голяма част от сведенията за неговите информатори. Тук искам да благодаря най-вече за материалите, изпратени ми от Живка Лютова-Божкова (Смолян), Жека Ат. Метексова (Чепеларе), Никола Ст. Баргански и Мария Ст. Барганска (с. Широка лъка), Минка П. Златева (Мадан), Василка Гирзилова (Девин), Емин Ем. Драмалиев (мах. Катраница), Атанас В. Драганов (от с. Павелско, сега жител на с. Марково, Пловдивско).

Тази обща отзивчивост беше израз не само на обичта към историята, бита и песента на централната Родопска област, а и на отношението към Ат. Райчев — всички, които са го познавали като събирач на народно творчество и като човек, отразяваха в своите отговори обичта си към него и възхищението си от онова, което е извършил.

От съставителя

АТАНАС РАЙЧЕВ И НЕГОВИЯТ СБОРНИК

АТАНАС РАЙЧЕВ КАТО СЪБИРАЧ НА НАРОДНО ТВОРЧЕСТВО

Песенното богатство на Родопската област е привлякло отрано вниманието на нашите фолклористи със своята красота, свежест и оригиналност. Неговото събиране започва преди повече от 100 години. През този период се записват и се публикуват хиляди родопски песни. Без да се спирам тук върху дейността на фолклористи като Хр. Попконстантинов и Ст. Шишков, достатъчно е, за да се получи представа за извършеното, да се отбележат двата големи сборника, в които народната поезия на тази обособена област е дадена с текст и мелодия: „Родопски песни с нотирани гласове“ — 1252 песни, записани от С. Ив. Боянов и Н. Вранчев, нотирани от А. Букурещлиев, и записани и нотирани от В. Стоин и Р. Кацарова (Сборник за народни умотворения и народопис, кн. XXXIX, 1934) и „Народни песни от Родопския край“ (С., 1970) — 1653 песни, записани и нотирани от Н. Кауфман и Т. Тодоров. Хронологически между тези две издания трябва да се постави сборникът на Ат. Райчев. Той набира материала за него по времето, когато проучванията за първия сборник вече са приключили, и го завършва през 1955 г., когато Институтът за музика при БАН предприема своите експедиции. Въпреки че работи сам, Ат. Райчев събира над 2000 песни, от които тук са дадени половината. С тях той разкрива истинския характер на родопската песен с нейната разнообразна и богата тематика и показва, че тя познава всички лироепични и епически форми и всички жанрове.

Създаван от население с ясно изразена регионална специфика в една голяма планинска област, която векове е била запазена от странични въздействия, родопският песенен фолклор е наситен със старинни сюжети и мотиви и с многобройни архаизми. Архаичното се долавя лесно в езика и стила, но то е оставило дълбоки следи и в съдържанието. В записите на Ат. Райчев отгласите от далечна старина се допълват с нови мотиви и елементи. Той записва в Средните Родопи международни епически сюжети, мотиви, познати и на други славянски и балкански народи, известни само на Балканите или само на българския фолклор. Тук могат да се посочат баладите за враждане на човек в основите на мостове и на други обществени строежи, песните за девойка войник и младоженец войник на сватбата на жена си, за добиване на невеста чрез грабене, за продажба на съпруга, сестра и майка, за инцеста (брат взема за жена сестра си, без да я познава), за омъжване на овдовяла младоженка за брат на мъжа ѝ и на вдовец за сестрата на жена си, за брат, който се жертвува за сестриника си, и за племенници, които спасяват вуйчо си. Някои от тези сюжети се свързват с историята на България преди нахлуването на турците и с епохата на турското владичество. В други намираме следи от стари семейно-правни системи, от брачни и семейни обичаи, познати през първобитно-общинния строй, матриархата и патриархата — сорорат, авункулат, левират, — следи от анимизъм и тотемизъм, от древни магически практики, от стари местни обичаи. Запазени са реликти от някогашната материална култура — възпоминания за старинно облекло и накити, за старинни тъкани, — архаични понятия и понятия със старинна семантика, които се асоциират с по-нови и се обновяват с непосредствени възприятия, старинното използване на числа, които са кратни на три, символи, породени от древни обичаи и обреди. С изключение на старите епически сюжети архаичните мотиви, вярвания и представи са разпръснати в жанрове, в които най-малко биха могли да се очакват. Често те се вплитат само чрез два-три стиха — рядко обхващат цялото произведение — и са могли да бъдат регистрирани единствено при такава основна и продължителна събирателска работа, каквато е извършил Ат. Райчев.

Този сборник се отличава и с многобройните песни, събрани сред помохамеданченото българско население, и особено с тези, които са съобщени от жени мохамеданки. Р. Кацарова, която проучва песенния фолклор на българите мохамедани от Девинско и Доспатско през 1928 г., пише, че свободно могат да пеят само негодените девойки; годениците и омъжените „не смеят

да пеят без позволение на юнака си¹. Н. Кауфман записва през 1953—1957 г. в Смолянско и Маданско песни от помохамеданчени българки, и то най-често от млади момичета, с дълги увещания.² Същите трудности среща през 1960 г. и Ст. Стойкова.³ Ат. Райчев успява да влезе в досег с българките с мохамеданска вяра от всички възрасти и да запише от тях не само любовни песни, както най-често е ставало, а и произведения от всички жанрове и мотиви на

непомохамеданченото население — и от жанрове, за които се смяташе, че са отпаднали от техния репертоар поради запрещенията, наложени им от ислямизма: песни, в които са запазени спомени за предишната им религия и свързани с нея обичаи и начин на живот или е отразена героичната съпротива при насилственото помохамеданчване.

Стойността на песните, записани от Ат. Райчев, е свързана и с изследвания от него район: централната част на просторната Родопска област — Средните Родопи, по горното течение на р. Арда и някои от планинските селища в северните им склонове по долините на Чепеларската, Кричимската, Юговската и Дермендерската река. В този именно дял на Родопите, известен в миналото като Ахъчелебийско и Рупчоско, който влиза в днешния Смолянски окръг, типичните родопски песни са се запазили в най-чист вид.⁴ Ат. Райчев изоставя селищата, в които по негова преценка не се пеели „същинските родопски песни“ (имаше пред вид главно селата на север от Чепеларе и особено от Хвойна, където се чувствува влиянието на песента от равнината) или се пеели „като навред“, т. е. онези кратки лирични произведения, които са получили най-голяма популярност и са се разпространили из всички среднородопски краища, и изследва продължително селата с богата и запазена песенна традиция. За съжаление той не е имал възможност да проучи равномерно целия район и докато едни селища са представени с множество записи, от други се дават по-ограничен брой, трети са само регистрирани с отделни творби, а от някои изобщо липсват песни.⁵ С различен брой произведения са представени и отделните осведомители. В някои случаи той се обуславя от обема на репертоара им, но записите и анкетите, които направих, показват, че певците са били подлагани на внимателна преценка. Ат. Райчев не е отминавал нито един повече или по-малко известен песнопоец, без да запише песните му, но за сборника си е отделил най-ценното. От някои информатори, които са знаели по 40—50 песни, са поместени съвсем малко и главно мотиви, несрещнати другаде.

Мария Р. Кьоргогова — майка на Ат. Райчев

¹ Р. Кацарова. Помашки песни от Средните Родопи. — Родопски песни с нотирани гласове, СбНУ, XXXIX, 1934, с. 2.

² Н. Кауфман. Народни песни от Смолянско и Маданско. — Изв. Инст. за музика, кн. VII, 1960, с. 105—106.

³ Ст. Стойкова. Фолклор от Западните Родопи. — СбНУ, кн. L, 1963, с. 278.

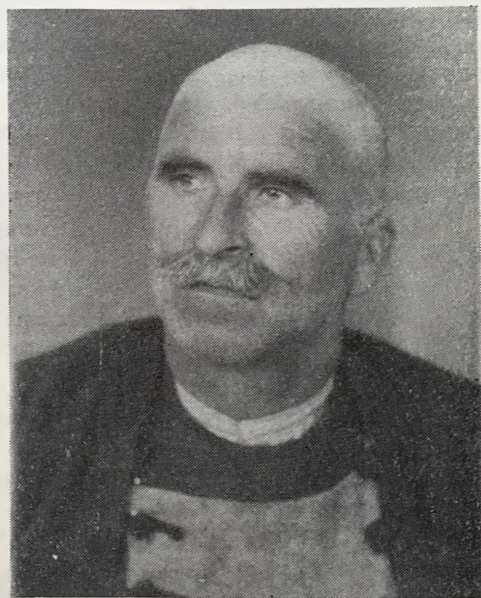
⁴ Така преценява фолклора на Смолянски окръг и Н. Кауфман, който през последните години изследва основно музикалната страна на родопското песенно творчество, в „Песента на българите мохамедани“, с. 80—81; до такъв извод идва и Т. Годоров: „Може да се каже, че центърът на родопския песенен стил е по горното течение на р. Арда“ (Някои мелодични особености на родопската народна песен, с. 164).

⁵ Срв. показалеца на селищата, в които са записани песните.

Атанас Райчев е роден на 12. V. 1916 г. в Чепеларе. Там завършва основно училище, а гимназиалното си образование получава в с. Райково (сега квартал на Смолян) и в Пловдив. Работил е като счетоводител в горовладелската кооперация „Николка“ в Чепеларе и като инспектор в Районния кооперативен съюз. От 1958 г. до смъртта си — 23. XII. 1962 г. — той е уредник в Родопския народен музей в Райково, в който тогава съществуват два отдела — етнографски и исторически. Там Ат. Райчев разгръща огромна събирателска работа, чийто обсег се разширява през 1961 г., когато в Смолян се поставя началото на отделите „Националноосвободителни борби“ и „История на края до падането на България под турско иго“.

Майката на Ат. Райчев — Мария Марушкова-Райчева — била работна, сръчна и с вроден естетически усет. „Мама беше много мераклийка жена — разказва Пенка Райчева¹ — и да ушие, и да оплете, и всичко да направи хубаво. Каквото видела с очите, с ръце го правела“. Майката и пеела хубаво, но от нея синът ѝ не е запомнил никаква песен, защото тя умряла млада, на 26 г., когато той бил тригодишен. Баща му — Райчо Ат. Кьоргогов (дядо им е ослепял с едното око, оттогава им е останало името Кьоргогови) — се занимавал със земеделие, бил и извозвач на дървен материал. „Татко бил хубав ергенин — с брат си, с чичо Лазар, са били от първите ергени в Чепеларе. И той беше много работлив, отгледал е седем деца и всички ги е настанил.“ Бил сърдечен и милостив: „Тука на вдовици селото им градеше къщи. Той нощем ще отиде в гората, насече греди и ще им ги закара и няма да каже, че е той.“ Прочут бил и със силата си: „На един байрям бореца не можал да му надвие никой. Той го попогледал, попогледал и отишел, както си е с патури и с доламата, а турчинът съблечен и със зехтин намазан. И като го хванал, съборил го на земята и вземал овена (наградата). Тогава ги доядяло турците защо българин да вземе наградата, и му дали само половината овен.“ Райчо Атанасов не бил само силен, работен и добър. Той обичал и да чете: „Цял ден се блъска, а вечер, като се прибере, като седнеше — ще чете. И остаря — ще сложи очилата и ще чете.“ Но най-много обичал да свири и да пее: „Баща ни беше голям песнопоец и кавалджия, и чичо ни Лазар — също.“

Много от песните в сборника Ат. Райчев е слушал от баща си, въпреки че името му стои само под няколко от тях. Останалите той е предпочел да даде във варианти от други осведомители, защото му се струвало нескромно да го изтъква. Баща му и баба му по баща — Петра Ат. Кьоргогова — вдъхват първи на Ат. Райчев любовта към народната песен, към легендите, приказките и преданията, към живота, обичаите и миналото на народа ни. Особено голямо е било въздействието на баба му Петра, при която той израства от тригодишен, когато остава без майка: „Баба ни беше много добра, много милостива. Дойде някой сиромаш — хляб ще изнесе, ядене ще го нахрани и ще му даде да си занесе. Престилката си ще отпаше да я даде на някоя бедна жена, шала си ще снее и ще го даде“ — разказва Пенка Райчева. Тя притежавала и голяма духовитост и чувство за хумор: „Баба беше много шегаджийка — тя попа е накарвала да играе хоро! Тъй сме я запомнили, и с песните. Много пееше, много тъжни и дълги песни. Люлее внуците — единайсет внука е гледала! — и пее: за Михо и Стана, за Стоян кехая и сестра му робиня, за Вангелинка и Стоян... Чорап си плете и пее. На тикла пече марудниците

Райчо Ат. Кьоргогов — баща на Ат. Райчев

Петра Ат. Кьоргогова — баба на Ат. Райчев

¹ Спомените за Ат. Райчев, за неговите родители и за баба му Петра са ми разказани от сестра му Пенка Райчева.

(колаците) и пее. Стара беше и пак си пееше с едно тънко гласче... Не ѝ се свършваха песните, баба беше извор на песни! Когато да умре, последната година, прегърнала двамата си сина — татко ни и чичо ни Лазар — на великденските заговезни и пак си пееше „Сабрала майка, сабрала, до деветина синове...“.

Петра Кьоргогова била не само добра певица, а и даровита разказвачка. „Помня като днес — пише Ат. Райчев¹ — какви хубави песни ми е пяла и какви хубави приказки ми е разказвала баба ми през дългите зимни нощи. Песни и приказки или разкази за старите времена, за теглилата на народа през черното турско робство, за хайдутите защитници и за вѐрлите хайдуги — разбойниците, които са мъчили народа ни. Тя разказваше така живо и увлекателно, както и пееше, и аз се унасях в онези времена, когато народът ни е бил подложен на чудовишни страдания. Никога не съм могъл да забравя например песента „Пиле, пиле, по̀стро пиле“ — тази тъжна и жална песен, която ми пееше баба и в която се разказваше как по̀стро пиле е видело „в срадѐ гѐра“

Триста турци анадолци
гѐ печѐха мѐско дѐте
на два огня, на три шиша.
Баща му са нагодили
да хми варти шишовене,
майка му са нагодили

да хми собира сухи дарва,
брата му са нагодили
да хми свирѝ с меден кавал,
сестра му са нагодили
да хми пѐе жѐлни пѐсни,
да ги слѹжи руйно вино... .

Мога ли да забравя разказите на баба за мъките на чепеларци по време на Освободителната война през 1877—1878 г.? През една студена януарска нощ в Чепеларе пристигат откъм Пловдив черкези и манафи и започват да бастисват селото. За да се спаси от клане и да запази честта си, християнското население посред нощ напуска къщите си и полуголи, с дребни деца всички се разбягват из планината „по високите барчѝни и ситничките байри“, а в това време турците на вълни на вълни в продължение на седем дни пристигали в Чепеларе и „с рѹкот и пѹкот“ палели къщите, ограбвали покъщнината, клали добитѹка... През същата тази нощ 40 души от Белювската махала, най-вече стари баби, деца и млади жени, между които е била и баба Петра, избягват без завивки и без храна и се укриват високо над селото в Имамовата мандра. Те пристигнали там занемели от студ, вкоченявали и с големи мъки успели да разпалят огън, за да се сгреят и да не отидат на оня свят. С пет килограма пшеница, случайно взета от един от бегълците, те са преживели седем дни, като всеки получавал само по една супена лѹжица от пшеничената чорба на ден, колкото да не му се схванат челюстите и да не умре от глад. Седем денонощия те са треперали от студ и спели един до друг, за да се топлят. А вѝн свирела и завивала фѹртуната и се носел зловещият вой на глутницата вълци, които обикаляли около мандрата. На осмия ден при тях дошъл един чепеларец, който им донесъл храна и им съобщил, че в Чепеларе е пристигнала руската армия и прогонила манафи и башибозуци. Бегълците се върнали и отишли по домовете си, но ги намират разграбени, изпогорени, с изкѹртени прозорци, врати и тавани. От оцелелите къщи зеели дупки и стѹрчели комините им. Нито едно животно не било останало, не се виждали дори и кучета и котки. Само бухали и прилепи прелитали и излитали от къщите и бухалите бухали през нощта по таваните и комините. Сякаш чумата била стояла на конак в селото и седем дни и нощи вилняла и върлувала.“²

Ат. Райчев е слушал от дете и разказите на съседи и роднини, които се събирали у дома им по празници и през дългите зимни нощи: „Дойдеше ли някой, баба веднага слагаше джезвето на огъня да направи кафе и с кафето започваха и мохабетите. Един кажеше едно, друг — друго, но мохабетът никога не свършваше, без да се каже нещо и за Освободителната война, за манафите и за бягането на чепеларци през зимата на 1878 г. Особено силно впечатление ми правеха разказите на леля ми Рада М. Джигошева и на дядо Иван Д. Чакѹров, наш съсед.“³ Тези спомени са създали ранния интерес на Ат. Райчев към миналото на родния му край и са го подтикнали по-късно да събира сведения, материали, бележки, предания и легенди за историята на Средните Родопи.

В дома на баба си той се запознава и със среднородопските празнични обичаи, които са били неразлѹчно свързани с песента. „Особено силно впечатление ми правеше — продължава Ат. Райчев — мохабетя, веселието на заговезни „за пѹстовете“ (великденските пости), когато при баба ми идваха и се събираха кумци и кумици, близки и роднини, за да се прощават с нея. Тогава при чаша ракия и на трапезата, която се слагаше, се пееха най-различни песни, на две партии, по цели часове. През това време баща ми пригласяше с кавала. Никога няма да забравя например песента

¹ Бележки към ръкописа.

² За бягството в Имамова мандра вж. Приложение, № 5.

³ Техните разкази, които Ат. Райчев беше приложил към своите песни през 1955 г., след неговата смърт не можаха да се открият (Р. А.).

Сабрала майка, сабрала
до деветина синове
наедно да вечероват

суроно ѓне печено
и руйно вино червено. . .

Тя се пееше винаги на заговезни и обикновено я започваше баба, която я запяваше, прегърнала през рамо двамата си сина; синове, снахи, внуци, кумици и кумички я подемаха на два гласа. Годир нея следваше „Посабрал ми е кум Богдан“, любима песен на баща ми. И двете подхождаха много за случая и ме вълнуваха силно. След това идваха други „хави“ (песни) и жални, и весели, които завършваха с хоро на огъня в махалата. Вечерта на заговезни във всички махали се палеха огънове. Една-две седмици преди да додат „пустовете“, след училище децата отиваха в гората и свличаха оттам хвойна, която натрупваха в някоя близка градина. На заговезни я пренасяха на кръстопът или на по широко място и към десет часа вечерта я запалваха. Големият буен огън осветяваше цялата махала. Мохабетите, които започваха в къщите, завършваха край огъня. Там се пренасяше веселието, там под звуците на шарената родопска гайда се извиваха хора. Те продължаваха около огъня до съмване. Тогава гайдите млъкваха, хората се разваляха и по-възрастните се прибираха по домовете си. При огъня оставаха само децата „да са чърнят с вогле“: докато не изгорят последния хвойнев клон и корен, те не си отиваха. Веселията на заговезни се придружаваха и с гърмежи от всички махали. През цялата нощ пуко-тевиците не спираха, а понякога се хвърляха и бомби, които разтърсваха селото. И аз винаги с нетърпение съм очаквал този ден, за да се разшени махалата и цялото село и да започнат пак мохабетите с печеното агне и с червеното вино, с песните и хората, с гръмотевиците и пуко-тевиците.“

„Брат ми от мъничек много обичаше да чете книги и да рисува. Вместо да ходи да играе и с другари — все чете или си рисува нещо. Много обичаше и да свири. От малък още — ходеше, та пасеше кравите и все ще си свири. Носеше си пишџелка и на пръстена локарина свиреше като на кавал. Баща ни даже се страхуваше, че от него човек няма да излезе, защото все четеше, рисуваше, свиреше и пееше — той и пееше брат ми — знайш ли как хубаво пееше и играеше!“

С влизането си в гимназията Ат. Райчев започва да рисува много и най-вече портрети: „Дядо ни беше нарисувал — точно какъвто беше той, други стари хора... Почнал да ходи в ханчето на Иван Янков и рисувал ханджията. Казвали на баща ни, че ходи там, и той се страхувал да не би да пие. Тръгнал да го види какво прави. Като отишел, видял, че Ваню седнал и Насю го рисува. Баща ни се ядосал, че си губи времето, та не ходи да му помага, забрал го и му ударил един шамар. Пък той никога не на е бил татко, никога! Той така ни е възпитавал без бой, ама му имахме уважението. Като го ударил, брат ми тръгнал напред и баща ни след него. Ние сме много горди. На пет години бях, майка като умре, и не плача пред хората, да не ме съжالياват, да не кажат: „горкичкото!“. И брат ми беше такъв. Нито охнал, нито продумал. Тръгнал напред, напред, изкарал си кавалчето от джоба — той винаги си го носеше — и започнал да свири „Разпуснал Станчо стадото из неѓ прѓсни гробища“. Той сигурно си е помислил тогава за майка ни. Баща ми, като чул тая песен, много се натъжил, заплакал. И като си отиват, разправял на мойта чича (братовата му жена, на чича ни Лазар): „Ей отидох и забрах Насю, та като тръгна и засвири та песен — сърцето ми разкъса!“

Чепеларци разказват с обич за Ат. Райчев: „Весел човек беше, много добър и много весел беше... Обичаше да ходи из гората. Ходи, обикаля, носеше си гайдата, свири си и обикаля. Някой си товари дърва, той се прикрива и почва да свири. Търкаля камъните из баиря надолу и свири. Оня чува гайдата, пък гледа — никого няма из гората. Извиква се — никой не се обажда. Събарят се камъни, а не се вижда никой и уж гайда свири, пък не е гайда — нито гайда се вижда, ни гайдарджия! И оня се уплашва, връща се бляд, жълт и разправя какво е препатил... Много ги правеше такива шмекерлици Насю!“

Траен спомен у чепеларци е оставила и неговата работливост: „Като майка си и като татко си без работа не седеше и не му стигаха дните — когато се прибираше тука, по цяла нощ прозорецът му ще свети. Много работеше и викаше: „Сънят е губене на време.“

Ат. Райчев е слушал с интерес спомени, разкази, произведения на народното поетично творчество. Като дете ненаситно разпитва баба си и други по-стари мъже и жени за живота им, „за приказки от едно време“, за песни и предания: „Другож какво е било, как са живели, какво са преживявали, какво са правили... Как са ходили курбетчи в Ташюс (о-в Тасос), в Ксанти, какво са работили, колко са припечелвали...“ По-късно почва и да записва слушаното, но той не е само събирач, а и носител на фолклор. Преди да стигне до съзнанието, че народното поетично творчество е неповторимо богатство, което трябва да се запише и запази, Ат. Райчев вече е заживял с него. Той чувствава дълбоко смисъла и красотата му, изпитва неговото очарование. Още от малък заучава песните на баба си, на баща си, на роднини и съседи и не само пее, а започва и да свири: „От дете и после като юноша аз ходех да паса добитъка и да карам дърва с мулето. Оттогава опознах и обикнах тази хайдушка планина, възпявана в толкова много песни,

и можех да слушам в нея прочутите родопски кавалджии и гайдари. И аз вече не се задоволявах да запомням текста и мелодията на песните — исках и да ги свиря. Когато бях ученик в четвърто отделение, се научих да свиря на кавал, а по-късно и на гайда.“ Народната песен му оказва същото въздействие, както на най-добрите нейни носители: „Средните Родопи са известни като област, в която много се свири, пее и играе; и аз като техен син при всички случаи съм пял и свирял. Дето се казва, с песен лягам, с песен станвам. Навсякъде, където съм бил — по „високите барчини“, по зелените ливади, по равничките равнишки, по високите къшкьове и широките пѳтоне на беличките конаци, — където съм ходил, живял и работил, аз съм пял и свирял. И в най-трудните моменти в моя живот не съм плакал, а съм пял. Народната песен ми е била най-верният другар и най-мъдрата учителка, тя ме е утешавала, успокоявала и насърчавала за борба в живота, тя ме е развеселявала. Тя не ми е давала да изпадна в отчаяние и да проявя малодушие пред каквото и да било изпитание, а ме е правила по-твърд, помагала ми е спокойно и хладнокръвно да посрещам всички трудности. В нея са отразени хиляди събития и случаи от живота, тя е и „ѐце прѳтажна и ѐце шѐнлива“, има песни „за драго и за бално“. Когато съм бивал „кѳман и кахѳрен“, пеех „жѐлна и прѳтажна песен“, когато бях „шѐнлив“, запявах „шѐнливи песни“ и никой не е можал да разбере кога съм кахѳрен.“

Атанас Райчев във войводското облекло на Хвойно войвода на Събора-надпяване на Рожен през 1961 г.

През 1955 г., когато представи своите песни, Ат. Райчев ми изпя много от тях — едни запомнени през детските му години в семеен и роднински кръг, други научени по-късно по сборове, попрелки, сватби и хора, по жетва и сенокос, по народни празници и веселби. Той беше и ненадминат разказвач на приказки, предания и легенди. За „Героинята забърдовка“ и „Мустанчовият кон“ получи върва награда на Събора за надпяване на Рожен през 1961 г.

Постоянен стимул за Ат. Райчев в неговата продължителна събирателска работа е любовта към народното творчество във всичките му прояви, към историята на Средните Родопи,

Постоянен стимул за Ат. Райчев в неговата продължителна събирателска работа е любовта към народното творчество във всичките му прояви, към историята на Средните Родопи,

към стария народен бит и желанието му всичко това да се регистрира. „Виждах, че старите хора, живата история на нашия народ, един по един си отиват от света и заедно с тях чезнат и се забравят и старите народни песни, приказки, предания, спомени... И виждах, че единственият начин да се запази за поколенията това богатство, което носеха в себе си, е то да бъде записано“ — разказваше той. Първите му записи са от 1932 г., когато като ученик в гимназията започва да записва песни, предания, легенди, спомени. „Де как срещнеш баба, дядо — щеш спре, ще ги заразпитва, ще ги заведе у нас. Ще им извади на бабите шекер, локум, бонбони, на дядовците тютюнчек и ракийка и като ги запъне, да ти е яка душа да слушаш, а не ли да казваш и да пишеш! Той пита, пита, пита — само да не си до него! „Ам как беше дръгож, ти как го зѳ оня; ам галѐше ли го, не го ли галѐше; ам как сте са галили?“ По една бабичка ще извика у дома, ще я върти, ще я разпитва по цял ден! Иде при старите хора, като са насядали на слънце: „Кажите сега как сте ходили на хаджилък едно време? В Ташос как беше, как работехте... За киприйте кажите как сте вградали.“ И му разправят. Те решили да вградят някого. Върви си жената, момата — измерват ѳ сянката и я вграждат. Тя вижда или ѳ казал някой, започва да се страхува, залинява и умира... Секачи в гората — иде при тях, накара ги да седнат, да запалят по една цигара. Седнат, запушат. „Ха сега ми изпейте една песня — за галѳлото, за дръгож, гѳ сте са галили с мѳмите на попрѳлките, какви песни сте пеели? Ам на мохабети гѳ сте са сбирали? На сватбите какви пеехте?“

В началото Ат. Райчев е привлечен най-вече от фолклора. Постепенно неговите интереси се разширяват и наред с поетичното народно творчество събира етнографски материали и исторически спомени. Разширява се и географският обсег на неговите записи — започнал с Чепеларе и

съседните села, той обхожда Смолянско, Девинско, Маданско, обхваща Средните Родопи. В продължение на двадесет години до последния си ден Ат. Райчев използва всяка възможност за своите издирвания. „Не гледаше зиме ли е или лете, жега ли е, дъжд ли е, виелица ли има — разказва сестра му, — щом се види малко свободен по празници, през отпуска, вземе торбата, тури захар, кафе, бонбони, ракия, цигари и тръгва по селата. Той самият с голяма икономия е живял, за него може да няма, ама където отидеше, празен не е тръгвал, но и празен не се връщаше — накарваше ги и стари, и млади да кажат всичко, каквото знаеха. Тъй ще ги разпитва, ще им пее, с гайдата им засвири и те почват да приказват и да пеят.“ Това умение на събирач отваря пред Ат. Райчев домовете и сърцата и той успява да запише множество материали не само от мъжете, а и от жените сред помохамеданченото българско население. „О-о, те много го обичаха, много, брат ми. Със синовете им, с мъжете им, с братята им — приятел и като им отиде на гости, не знаели де да го турят!“ Като ученик, войник и инспектор навсякъде, където е ходил, живял и работил, той проявява непрестанен интерес към фолклора, бита и историческото минало. „Не съм пропуснал нито един случай, където съм можел да наблюдавам, да слушам народни певци и разказвачи и да записвам всичко, което съм чул и видял — говореше Ат. Райчев. — Даже когато отбиха военната си служба в Карлово — през всеки свободен ден и всеки празник обикалях селата наоколо (Марино поле, Горни и Долни Домлян и др.), разпитвах стари и млади и записвах.“

Така той натрупва изобилен материал: повече от 2000 песни от Средните Родопи и около 200 от Карловско; множество предания, легенди и приказки; описание на основните поминъци на среднородопското население в миналото — занаяти, овчарство, гурбетчийство; спомени за важни събития в живота и в историята на това население — насилственото помохамеданчване, събиране на деца за еничарския корпус, кърджалийските вилнежи и Мехмед Синап, Априлското въстание, Освободителната руско-турска война, революционното движение от 1901 г. и антифашистката съпротива. Но събраното му изглеждаше винаги незначително в сравнение с онова, което оставаше сред народа: „Аз положих доста труд, търпение и старание, за да издира тези материали, но Родопската област представя неизчерпаема рудница на такива богатства; и въпреки, че съм събрал материали, докато съм жив да имам да пиша, това е само една малка част от онова, което може да се намери. От тази рудница човек може да гребне с двете ръце, стига да има желание да работи. Трябва само да си „вазсуче белите ракаве“ и да тръгне „с шёрана торба през рамо“ от село на село, от колиба на колиба, „от долчина на барчина“, да търси, да проучва, да събира това народно богатство в недрата на Родопата и в душата на родопчанина.“

С такава обич и възхищение се отнасяше Ат. Райчев и към предметите на народната материална култура. За него те не бяха само вещи, създадени, за да удовлетворяват определени потребности, а дело на творци, каквито са били и създателите на народното поетично творчество, израз на същата душевност, на същите естетически изисквания, които са породили песенния и прозаичния фолклор. Облекло и тъкани, медни, керамични и дървени съдове, предмети от желязо и мед, резби, накити, плетива и вземо го изпълваха с онова вълнение, каквото събуждаха у него песента, легендата, приказката, преданието.

С отношението му към народната поезия се бях запознала в многобройните ни разговори, след като представи сборника си. Как възприемаше материалната култура, имах възможност да узная през декември 1959 г., когато вече като уредник на Родопския народен музей той подреждаше родопска изложба в София. Всички експонати беше издирил сам — и те сами по себе си разкриваха пред мене цялостния образ на този рядък събирач. Всеки предмет тук отразяваше бита на една област, чиято историческа съдба е бивала често пъти по-тежка от участта на другите части на страната ни. Всеки предмет беше събрал копнежа за слънце и радост в живота. И когато зимата започваше, в тази изложба можеха да се видят всички багри на пролетта, лятото, есента и зимата в Родопите. Ат. Райчев беше успял не само да ги открие по села, махали и колиби; с доверието, което вдъхваше сред родопското население, и с умението, с което привличаше и предразполагаше и най-затворените да му съобщават всичко, което са разказвали и пели, той беше съумял да накара и най-възрастните да разтворят сандъците си и да му поверят ревниво пазените си богатства, старинните ръченици и невестинските дипло, с които са се венчавали те или майките им. Всеки от тези предмети за него беше свързан с бита и обичаите на селищата, от които ги беше донесъл: „Вижте ги тези таварни торби (р. м.) как са обкитени по края и по лицето с дълги и гъсти пискюли — сини, жълти, зелени, червени... Цяла тава с клин влиза вътре, поклон на кума при сватби от момъка. При кръщевки дрехите на детето калманата у тях ги носи. Всеки край си има свои цветове. Щом видя човек с ей такава торбичка — с беличко, черничко, червеничко, — ще позная, че е от Стойките, Широка лъка, Върбина. И люлки само те имат такива, с бели и червени, кафяви ивици, и в Павелско и Хвойна. В Петково, Славеино — торби, пояси, миндили (престилки)¹ на жълто бят. В Чепеларско повече на

¹ Поясненията в скоби са на Р. А.

червено бие — аленочервено. Престилките, поясите, халищата, торбичките — бяло, черно, червено. Златоград към моравото върви, в Смолян — по-тъмночервено. Долъщърските (от с. Загражден) пояси са като мрежа от дребни ромбчета, бели на червен фон. Жената по миндила най-напред ще познаеш откъде е, отдалече още, по цвета, а мъжете — по поясите.“

Той знаеше историята на всеки предмет от изложбата: „Тази пискюллия чанта на гайдата с шарен кокал започнал я Георги Чакърров, овчар и прочут гайдарджия, през 1912 г. Обявява се Балканската война, отива войник и го убиват. Неговият сродник я завършва, той изработил кокала през 1919 г. от биволско ребро, плоско, нашарил го с цветя, птички, ето къде си е изрязал инициалите и годината, нанизал го е с манисто с разни цветове. На някои има и огледало. Тази гега е на един друг овчар. Тя е с глава на овен и змия, която лази на гегата и се готви да го ухапе. Змия пепелянка — тялото ѝ луспесто със зигзаг на гърба. На изопнатата част резбата е едра, на свитата — ситна. Това облекло е от преди сто и четирийсет години — носила го е жената на Агуш ага, за когото преданието разказва, че бил от коляното на Момчил юнак, а водил жена от Прилепско. Такъв е бил мъжкият празничен костюм в Левочево, в Чокманово, в Чепеларе — от тефтикова (бозова) аба, с тъмночервен пояс, нашарен с гайтани като с гроздове, със сребърен кюстек. Овчарите са го носили, комитите — те от овчари стават четници — по-големи кабадайлии и деликанлии, които са били по-наперени, по обичали да се докарват. Това е войводско облекло на Тодор Хвойнев от село Левочево, но не е пълно: червеният шал му няма — овчарят е винаги с червен шал праметнат, — сияхлъкът му няма — пишовите, каракулакът ножа. Сияхлъкът на един овчар е цял сандък — трийсет и две стари очи тежи (и пушката се включва де)! Има до дванайсет листа сияхлъци. Той носи по два пишова — „чифт гюмюш (сребърни) пишоле“, тучени паласки — може и сребърни, вътре слага фишеклъците с барута. Каракулак нож — с черни уши, в рога — сух барут. И лелка (кратунка) носи с барут... Няма му и чантата с гайдата. А той много хубаво и свирил, бил е прочут гайдарджия, и синът му сега свири. За него има и песен, за Хвойню:

Хвойню с гайдана свиреше,
Лютана хороно водеше.“

За всеки експонат, пред който го спирах, Ат. Райчев заговаряше с рядко познаване на родопския бит: „Тоз е овчар, той не е стигнал още кехая да обуе бели калчета. А ето един от някогашните тъшки кехаи. Той носи бели калци без копчета и без гайтан и широки и дълбоки куюм потури. И шапката му е по-друга — от кече, че отгоре чорап, с пет-шест джунджурии на главата. Друга му е и гегата — и тя е изписана с резба, цялата изписана със змия, ама е покъса, не е като овчарската. Той вече е стар човек, не ходи като овчаря да хваща с нея овците. Това му е като бастун, като жезъл, подпира се на нея. Кехаята не носи чанта с гайда — той ще повика овчари да му свирят. Това тук са овчарски кепи. Тази кепя е без ръкави, със защита качулка, тази е с къси ръкави и качулката е отделена. Ей там онази е „мугленска кепя кичена“. В Мугла ги правят, в Триград. Четиринайсет килограма тежи това! Жените на овчарите си ги работят. Ушият кепя от аба и я покриват с кичило от сукано прело. И когато вали дъжд, да се стича водата като по сламен покрив на колиба. Ето и звънците — чанове от бронз и сребро и хлопки (тјумбелеци) от бакър. Има хлопки по пет кила тежат, специални пръчове са ги носили — те са едри — и по-едри овни. Всеки чан се познава. Овчарите са ги подбирали и нагласяли по всички тонове на гамата, по седем или девет тона. Който иска по-гласовити, слага сребро в тях — като чуканеш малко така и трепти, дълго се чува звъкът и надалеч се носи. Цяла песен може да ти изкара овчарят на тях, като вземе една пръчка. Чановете ги връзват и на предой, когато да отиват на зимна паша и когато да се връщат оттам. Като се зададе сюрята, по чановете се познава тая сюрята чия е. Те като невести пеят. Еее идат, слуша се, като че невести пеят из баирите. Този тук е дюлгерски костюм, и той е тефтиков и с червен пояс. Той е по-прост, с малко гайтан, не така окичен като овчарския, но колко е спретнат! Калцуните им от страни имат като джобче. Така са ходели прочутите родопски майстори — строители и зидари. Терзиите се обличали със синьо — тяхната работа е била чиста, не като на другите, — пък на синьото всяка пращинка личи. Най е тежко чорбаджийското облекло. Върху забуна — долама с разцепени гайтанлии ръкави („ачик копаран“), като се хване на хорото, те висят и без разцепени ръкави, с металически кичилки... Потурите с дълбоки дъна, с педя гайтан, долу отворени — не ги носят с калцуни. Това е волненик от Чепеларе, от синя аба — в Чепеларе не носеха коприна, с оймално пазушки (пазва, обшита с тъмновишнев гайтан и сърма). Вълнениците са се работели от мъже, а по-късно и от жени, прочути терзии и терзийки. Аз бях десет-дванайсетгодишен, помня: кошииите викаха една левоченка, стара жена, седемдесетгодишна. Живя три-четири месеца у тях, шиеше един вълненик. Шиеше, там се хранеше, там спеше. Как са били дочаквани и посрещани терзиите и по колко време са се трудили те над една такава дреха, най-добре го казва песента:

Стани, Стано, та измети,
та измети и постели,

че ще дойдат терзиене,
терзиене, шигоргене.

Та са дошли терзиене,
скроиха хи сърмен фустан,
сърмен фустан до земьона,
. . . . .

зелен забун до лахтене.
Скроиха го за Велиден,
ушиха го за Петровден.

Специално тоз вълненик е работен четири месеца — това са хиляди бодове! Докато го скроят и ушийт

През корсчено тъоничак,
през полкана широчак,

полите му слънце да греят, във ръкаве — месечина. А сметнете колко време се е шило това диплом — старата невестинска носия, която се е обличала до девет месеца след сватбата: тоя сърмен сукман, тази извезана със сърма салтамарка от тънко теменужено сукно! Широкото вземо от коприна и сърма по булченския ръченик с дългите златисти ресни, което се спуска по дипломто, момата си е шиела сама:

Седѐла Маруда
в долнана градинка,
под златна ъбалка,
та си вземо везла,

вземо раченично,
с бѐло злато и жълто,
с морава коприна. "

С такава обич и познаване на бит и фолклор разказваше Ат. Райчев за всичко, на което спреше поглед: „Защо е толкова голям тоя покрѐв (вълнено халище)? Не можело да е помалък. Едно време не са раждали жените по едно-две деца като сега, ами по цяла дузина. Най-малко пет трябва да бъдат. Седем, осем, десет, дванайсет! Аз нали съм направил родословното дърво на Чепеларе — от преди двеста и шейсе години. И само от Вълко Белюв, който прѐв заселил Чепеларе, само от неговия корен над четири хиляди души има — внуци и правнуци. В Пловдив има, в София има, даже и в чужбина има. . . Вечер ще постелят козинявото халище, ще натурят възглавниците, ще налягат и тогава се завиват с тоя покрѐв. И сутрин едно по едно се извират, тичат на огнището да се греят. Мен ми разказваше Жека Вангелова — Кропа Жека, щото късичка, тя е сега към осемдесет и пет годишна. Нейният баща бил прочут терзия, кара терзия — и френк-терзии има — на аби, гайтани, вълненици, патури. Те са били към седем-осем деца, девет ли са били. . . Та в една малка стаичка, там си спят, там си шие човека — огнището там. Стане сутрин — в два часа през нощта, — запали си огъня, нагласи магаренцето (главнарника), сложи главните и си запали борината на високия свещник, с три борини. Извади си хайгѐтя (инструментите) негов — игла, конци, андезьѐта (аршина), ножици — и почне да шие. Децата, като видят, че свети, започват да се размърдват, да си подават главите. „Сус бе, сус бе, лѐжите там йоще, рано е йоще за вас!“ — и ги удря по малко с андезьѐна.“

Така описваше Ат. Райчев и онова, което не беше представено: „Ето и огнището, ама само колкото да се каже, че и в Родопите е имало огнище. Аз исках да покажем тука истинско родопско огнище с красиво изрязания дървен кош, с пѐстрия тъкан кошник на него, с жабките за кафето, захарта, джезветата от двете страни, с пезулчето за тиклата (подницата) за марудници (колачета), с перустията за тиклата, с огрибката, с гърнето за кваса, винаги готов да се забърка за колачета, с магаренцето от ковано желязо за главните — виждали ли сте ги те само колко са хубави, като мома с обици и гerdани! Исках да наредим тука и някогашните високи свещници със скарата за борина, да се вижда и малкото прозорче от страни, с дървените пречкии. Да направехме и бужаците — кѐтовете от двете страни на огнището — с козяци и възглавници.

Ех младко, младко!
В бужака гѐ стои —
като челебия.

С двата долапа от двете им страни, с украсените с резба вратички — единият за хляба и яденето, който никога не се заключва, другият с меда, захарта, бонбоните — с всичко, което се е държало под ключ от децата, да се намери като дойде гост. Да наредехме и полиците — за белите харкоми, за саханите, купите, тасовете, които се употребяват всеки ден, и за писаните капаклии сахани, бѐклицы, павурчета за ракия. До тях — шарените лѐжичници, до мусандрите — големия долап за халищата и покровите, зад вратата — метлата и нашарения родопски фараш, сякаш не е за сметта, ами цветя да събираш с него.“

В отношението на Ат. Райчев към предметите на материалната култура на Средните Родопи се проявяваше не само вещият познавач. За тях той говореше и с вдъхновението на изследвач, който чувства дълбоко онова, което народният творец е влагал във всичко — от най-грубите предмети за ежедневна употреба до най-изящните си произведения. Неговите пояснения внасяха очарованието на един отминал бит, който живее в спомените и преданията на Родопите, сред които беше израснал. Във всеки предмет — от най-малката кърпа и торбичка, от престилките и поясите до тежките носии, халища, черги и китеници — той виждаше образите и ритѐма на песента и родната планина с нейния непрестанно изменящ се пейзаж, дѐха и багрите на точно

определени местности. В неговите представи природа, песен, бит, минало и сегашно се сливаха с онази неразлъчност, с която се отразяват и живеят в произведенията на народните творци: „Този е летен празничен фустан от Устово от морава коприва: „на тъонка снажка фустанче“. И той с педя широк вишнев гайтан, над него с жълта сърма извезано като тантела, отгоре един ред борички — „фурките“ — като заснежени борове. Миндилът е като ранна пролет, когато не е цъфнала още хубаво планината, само минзухарите са се запалили. Погледнете сега миндилите. Този е „алень миндиль“, такива ги тъкат в Чепеларе, Широка лъка, Стойките, Солища. Целият е на квадрати от светло и вишневочервено, просенени и отделени със зелено, но какво зелено! Най-млад та пролетна зеленина! Какви весели тонове, и възите (връзките) му са светли. Затова се хвали девойката, че на юнака

Конѐн му вода не пие
от мойне бѐли хъркоми,
конѐн му зоба не ѓде
за моѐн алѐн миндильчѐк.

И на младите жени са такива миндилите, нали и Руса робиня, когато я накарват татарите да си хвърли детето, отпасала ален миндилчек, ален миндилчек копринен поѐс, та му е люлка сторила между две тъонки елици... А вижте тука „смѐсан миндиль“, „сляп миндиль“. Него го носят възрастните жени, от 50—60 години нагоре, и когато почине мъжът. Вижте какво жълто — попарено жълто, като есен, тъмнее... И с тъмнооки възѐи. Тогава махат и сърмата от вълнениците или носят бикмени вълненици, извезани вместо със сърма с разноцветни конци.“ Оранжевите и тъмнорозовите квадрати, втъкани в кадийночерния фон на едно халище от козина, му напомняха слънчевите петна, които падат върху настланата със сухи иглици земя в тъмна борова гора. Такава представа извикваше у Ат. Райчев и началото на песента за Инджето, която е записал в Средните Родопи, и той тихо я рецитира:

Заплакала е горѐна,	и от чепѐно листено,
горѐна и планинѐна	и от листено слѐнцено:
и от горѐна дарвено,	— Де да е Индже да дойде!
и от дарвено чепѐно,	

Друго козиняво халище, което грееше с девет цвята и в което ръката потъва като в коприва, му напомняше накладено огнище: „Това не са цветове — девет пламъка горят на него и те теглят да се приближиш, да протегнеш ръце, да се напечеш и стоплиш на тоя огън.“ Трето му приличаше на езерата над Смолян в ясен ден, когато слънцето разискря водите им: „И то те кара да си присвиеш очите от блясъка му. А това го е тъкала една стара българка мохамеданка от с. Могилица. Какви са тези правоъгълници, защо вървят по диагонал? Тя е изтъкала тука стръмната стълба, която слиза от къошка до градинката ѝ; тъкала я е на залез, когато всичко се е заруменило, после изтъкала мрака, като падне нощта, а ей тука — слънцето пак е изгряло, денят е светнал и цветята са се засмели. А после пак залез и пак нощ, и отново ден. Това ѝ е целият свят, това ѝ е животът! И това е от разбоя на помохамеданчена българка излязло. Мрачно е като фереджето, с което една чужда вяра е покрила пъстрата носия на родопчанката и я затворила от света с решетки. Но и под фереджето, и зад решетките копнежът ѝ за радост не е заглъхнал — като камъчета, вкопани в момински пръстени, горят върху черното разноцветни ромбчета, гонят се и се разминават, нареждат неизказани жалби... И по този козьяк, ако се вгледате, може много нещо да прочетете. И той е такъв мрачен, но що значат тия три полета с правоъгълници, пресечени с успоредни хоризонтални линии? Какъв е смисълът на тия четириъгълни фигури, толкова чудно и несиметрично втъкани между тях? Не са ли това очи — жадно разтворени очи, откъснати от всичко най-мило и затворени зад гъсти решетки?“ В разноцветните петна по един козьяк, весел като люшната от вятър детелина, Ат. Райчев виждаше многоъгълната софрѐчка, около която са насядали децата на майсторката тъкачка. Влакнестите козиняви халища му напомняха Родопите в ранна пролет: „Върховете са още в сняг, но под тях ледът вече се топи и се показва земята. Вижте как се белее-чернее Карлъкът, как се редува бяло с млечнокафяво. Неѐде в ниското е покарала нивица — младата зеленина се подава сред снежните пресли и земята тъмнее.“ Такива планински пейзажи бяха за него и покровите с техните богати цветни хармонии, с оригиналните съчетания и контрасти на багри. В едни виждаше прясно разорана нива високо в планината: „Орачът е отминал, но браздите още димят, над тях се издига сребърна пара и блести срещу слънцето... Тука пък е паднал сякаш първият скреж, посипал е всичко, но под него цветята и гората са още свежи. А за модел на она покров е служила небесната дъга — от двете страни на синята ивица небе по средата.“ Но нищо не го вълнуваше така, както китените халища с непредена вълна от дългорунни овни. Белите той сравняваше с недокоснатия сняг на върховете, с пухкави бели облаци, с бял трендафил. „На такава халище кани девойката момъка: „Дебело ще ти постеля — от калоп бело халище.“ Един китеник на тъмносини и черни ивици му приличаше на видра: „Това халище е много старо. Терзията, който е ушил она сърменик — старият майстор Стратю Стра-

тев, — ми разказваше, че е останало от баба му. Той сега е на 74—75 години, пък баба му прави сметка кога ще го е тъкала! Толкова години, а цветовете му като нови — и то и сега сребрее като кожата на видра, която се отърсва на слънцето. Онова, цялото жълто като лимон, е сякаш от планинско сено, което песните сравняват с коприна:

И конено сме вързали,
и сѐно хми сме метнали
едринска жълта коприна.*

Други китени халища му приличаха на меча кожа с изрусели от дъждовете косми. Но най-често той виждаше в тях моминските градинки с червения и белия трендафил, с гъстите чемшири, с кичестия карамфил, с жълтата латинка, със зеления калофер и тихо запяваше за малката мома, легнала под къщата в градинката:

Сложи глава под трендафил,
метна рѐки в ран босилчѐк,
просна нѐги в карамфилчѐк.

Виждаше високите планински пасища със зелена чемерика, с божурите, с жълтите пламъци на свециликите, със здравеца и игликата, с червеното и бялото лиляче, с алените лалета, с минзухарите по планинските припеци, със снопчетата още бледа зеленина между тях и прегоряла буква шума, с дивите карамфили, чийто тъмночервен цвят не посърва, докато не ги притисне снегът: „Само който е пил вода от планинско дѐре, през четирийсет шумки прецедена, и е виждал помежду късове от избледнялото есенно небе, той само може да види в това халище всичките цветове на листата, с които смесената гора в Левочево посипва есен деретата.“

Така възприемаше Ат. Райчев и многоцветния ритъм на родопските черги, възглавници, трапезници, „агльѐци“: „Не черга — цъфналата планина с игличините поляни е изписала със совалката Сабире Горузова от Златоград. Ако е на пода — трудно ще се решиш да стъпиш на нея.“

* * *

Част от песните в сборника са записани при тяхното спонтанно изпълнение „на межѐ“, на попрелки, на жетва и копан, на веселия, по сватби и хора, на празници — при всички случаи, в които местното население ги е пяло. Но много от тях са системно и дълго издирвани от човек на човек и от едно селище в друго до най-трудно достъпните села и махали. За Ат. Райчев текстът и напевът на народната песен бяха неделими и въпреки че не е имал възможност да записва мелодиите, той не е регистрирал нито едно произведение при рецитиране: „Всички песни, които съм събирал, са записвани по време на тяхното изпълнение — при пеенето им, — затова винаги съм търсил лицата, които знаят добре да ги пеят.“ Благодарение на този метод, от който никога не се отклонява, неговите записи се отличават със съвършенството си по отношение на размер и ритъм. Но той не се задоволява с откриването на най-добрите певци. Един от постоянните му стремежи е да намира и най-цялостните и пълни варианти на всеки мотив. Той разпитва много лица за една и съща песен. По този начин покрай кратките разработки в неговите записи се явяват и такива пълни версии и варианти, на които никой от събирачите на среднородопската народна поезия не беше попаднал преди него и каквито не са записани и до днес, и нови, цялостни варианти на мотиви, регистрирани многократно преди него в почти неизменян вид. Ат. Райчев постига това с удивителна настойчивост: „Понякога съм разпитвал до четиринайсет души за една песен, както е случаят например с песента „Оти ми плачеш, бобайко“ („Девойка войник“, № 886). Тази песен съм слушал от много изпълнители и в много села. И аз употребих доста труд и време, за да я запиша цялостна, като обикалях и най-затънтените места, за да разпитвам стари хора. . . И в много други случаи съм си дал труд в едно по-продължително време да издира и запиша пълните текстове, доколкото съм имал възможност.“ Така покрай редица непълни варианти той успява да запише „Девойка войник“ с 446 стиха. Една от популярните песни в Смолянско „Мила ми е, драга ми е, сивковска сива (чѐста) гора“, обнародвана с обем до петнадесет стиха, в сборника на Ат. Райчев представя обширна лироепична творба със 181 стиха („Вангелина жали млад Стоян“, № 1025). Той записва вариант на песента, в която майка говори на сина си да се откаже от хайдутството, защото ѝ е омръзнало да пере кървави ризи, да крие човешки глави и да слуша люти клетви (№ 186); но намира и версии, в които познатият мотив се съчетава с друг като въведение към него („Хайдутин залюбил на жив мъж жената“, I, II, № 919 и 920).

Много често Ат. Райчев записва по два и три пъти едно произведение от същия осведомител в един и същ ден на еднаква или на различни мелодии и набира варианти, в които леките стилни различия и нюансите на емоционалната обогатеност се редуват с нови детайли и епизоди или размерът и ритъмът изцяло се променят. Тези записи са ценни източници за разкриване на ритмичното богатство на родопската песен. В желанието да изчерпва колкото е възможно по-пълно репертоара на своите осведомители той го записва повторно и през различни интер-

2832

вали от време — обикновено през няколко години. „През лятото на 1955 г. отново разпитах баба Стана Балджиева и я помолих пак да ми изпее някои песни. Тогава ми изпя повторно и тази песен. За мое учудване тя не само не беше я забравила, но дори я допълни със стихове, които на времето беше пропуснала.“ По този начин, връщайки се периодично по собствените си следи, записва варианти, които отразяват живота на народната поезия и процесите, които стават в нея, очертават различните типове носители и показват жизнеността и продуктивността на среднородопската песен.

Същото отношение към народното песенно творчество Ат. Райчев проявява и когато обработва материалите си. Той ги чете на осведомителите, за да провери дали е записвал точно, чете ги и на сестра си Пенка, с която ги е свързвала нежна обич и у която е намирал винаги съчувствие и подкрепа.

Когато разглеждаме песните на този вдъхновен събирач, не можем да не се възхитим не само от тях, а и от методите, чрез които ги е издирвал. Той пристъпва към трудната работа на събирач на фолклор, без да има специално образование, воден единствено от обичта към своя народ и неговото творчество. До методите, които прилага в тази си дейност, стига сам при дългогодишната си събирателска практика и благодарение на критическото си отношение към нея. Ат. Райчев не беше равнодушен регистратор, а човек, който с цялото си сърце чувствуваше народните творения, живееше с тях, носеше ги у себе си, вълнуваше се не само от красотата им, а и от постоянната загриженост за тяхното запазване. Продължителният период, през който събира родопски песни, и неговото тясно общуване с населението, сред което ги издирва, му даваха възможност да ги записва в условията на битуването им, където те са се създавали и живели.

От събраното Ат. Райчев успя да препише главно песните и материалите за кърджалийството. От своите записи той ми е чел множество произведения на народната повествователна проза — фантастични приказки, приказки за животни, космогонични легенди (за произхода на света, на хората и на народите), демонологични легенди за дракуси и джинове, легенди за превръщания, легенди, които обясняват произхода и особеностите на различни животни, растения и природни явления. Голямо място в събрания от него фолклор заемат народните разкази за исторически събития, фолклоризираните спомени и особено преданията, които търсеше с голямо търпение и настойчивост — предания за завладяването на Родопите и за съпротивата на непокорните планинци срещу турското нашествие, за насилствените масови и единични помохамеданчвания, предания и фолклоризирани спомени за родопските кърджалии и за Мехмед Синап и пр. Той беше записал такива произведения и от помохамеданченото население, сред което те са се предавали от ухото на ухото с векове.

Ат. Райчев не се ограничаваше със събиране на материали от терена. Проучваше стари документи и архивни източници, съпоставяше ги със своите записи и през последните години работеше и по някои важни проблеми на нашата история, свързани с Родопската област. Той завършваше книга за родопските войводи, за които е изнасял доклади по различни поводи, и беше почти завършил изследването си за кърджалийството в Средните Родопи — „Кърджалийското движение и Мехмед Синап“, което пишеше с Мария и Манол Манолови. В това изследване благодарение на откритите от Ат. Райчев нови данни — турски документи, предания, легенди, фолклоризирани спомени и песни — и на събраните допълнително от М. и М. Манолови фолклорни материали Мехмед Синап се представя в съгласие със спомените, преданията и песните не като бунтовник срещу феодалните порядък и водач на гладните, а като разбойник кърджалия и се разкрива борбата на среднородопското население срещу кърджалиите и техния главатар в Средните Родопи. В интерес не само на родопското краезнание, а и на цялата нългарска историческа наука е този труд да бъде издаден в най-близко време.

От голямата събирателска и изследователска работа на Ат. Райчев досега е публикувано съвсем малко. Две от най-интересните предания във връзка с Априлското въстание, които той беше събрал по моя молба, поместих в книгата си „За народна свобода“ (с. 170—171). В местния печат бяха обнародвани две негови статии във връзка с любимата му тема — насилственото помохамеданчване в Родопите: „Как е помохамеданчено село Забърдо“ („Родопски старини“, Райково, брой единствен, 6. V. 1960) и „Помохамеданчването на българите в Смолянско според преданията и родопската народна песен“ (в „Родопски устрем“, бр. 61 и 62 от 5 и 9. VIII. 1961). След смъртта му Н. Хайтов помести в сп. „Родопи“ няколко от записаните от него народни разкази и предания: „Освобождението на Чепеларе в спомените на баба Станка Балджиева“ (1966, кн. 3, с. 33—34); „Барбата от Лясково“ (разказано от Рамадан Дервишев, 50 г., от с. Лясково, Девинско — 1966, кн. 5, с. 126—127); „Мустанчовият кон“ (1966, кн. 9, с. 32); „Кога ще излезе Синапювото имане“ (разказано от Айша Ем. Кьоралиева). Всичко друго — незавършените му проучвания и многобройните записи — остана необработено с изключение на няколко легенди, които ми беше предоставил. В основната си част това са изключително ценни, несъбрани досега материали и всеки, който се е запознавал с тях, не може да не съжалява, че поне засега са недостъпни за нашата наука.

Ат. Райчев беше представил сборника си без необходимата обработка. За да се отпечатат във вид, който да съответствува на голямата им стойност, неговите записи трябваше да бъдат критично преценени и обработени. Наложих се да се направи подбор на материала, да се класифицират и систематизират песните, да се уточнят фонетичните особености, пунктуацията и транскрипцията, да се подготвят коментар, речник и показалци. Данните за информаторите, на които Ат. Райчев беше отбелязвал само името и приблизителната възраст, се допълниха и уточниха (с изключение на няколко, които въпреки усилията ми останаха непопълнени), а за носителите на голям и оригинален репертоар се събраха по-обширни сведения.

Подборът, при който от 2200 записа¹ бяха оставени 1025, се извърши не само с оглед да се публикува най-хубавото, а и да се създаде правилна представа за среднородопската народна поезия. Въз основа на този принцип в сборника влиза всичко, което характеризира песенното творчество на тази област тематично, в художествено отношение и с нейните специфични мотиви, сюжети, идеи, образи, композиционни, стилистични и ритмични особености. Произведенията, които не допринасят за облика на родопската песен или за общността ѝ с поезията на останалите български области, бяха изоставени. Отстраних незавършените и накърнените в едно или друго отношение варианти, както и близките с изключение на някои, записани от непомохамеданчени и помохамеданчени българи, които представят интерес и във връзка с националната ни история и от фолклористично гледище. Бяха запазени също отделни варианти, които се различават по стихосложението си, тъй като показват ритмичното богатство на песента в Средните Родопи, и варианти и версии, които очертават разпространението на известни сюжети и развитието им в Родопската област. По тях може да се съди и за предпочитанието на народните певци към определени произведения, както и за честотата, с която те се срещат. Разказите в Приложението са съобщени на Ат. Райчев непосредствено след песните, към които са отнесени.

Значителни затруднения създаде фонетичното уточняване на материалите. Записаните от Ат. Райчев песни спадат към родопските говори — една голяма група в обширната област на рупските говори, която обхваща южната част на Тракийската равнина, Странджа, Източна и Западна Тракия, Разложко, Гоцеделчевско и Родопите. По някои допълнителни особености в поместените тук материали се обособяват и по-малки групи: смолянска, чепеларска, широколъшка, ардинска. Най-големият брой записи са от района на основния, най-разпространения родопски говор — смолянския, — известен още като среднородопски и централнородопски (в миналото ахъчелебийски). Негова характерна фонетична особеност е специфичното широко произношение на гласните *o* и *e*, отбелязвано в миналото с *o^a*, *o^a*, *e^a*, *e^a*. Първият от тези звуци замества четири — старобългарските голяма и малка носовки (*ѡ*, *ѧ*) и твърдата и меката ерова гласна (*ъ*, *ь*) под ударение, — а вторият — *ят* и *я* (*ѣ*, *ѧ*). Друга особеност на смолянския говор е т. нар. акане — произнасяне на неударено *o* (понякога и *y*) като *a*: *ягада* вм. *ягода*, *калѣно* вм. *коляно*, *калиба* вм. *колиба* и пр. Акането е една от най-старинните черти на смолянския говор, която според последните изследвания води началото си от времето на праславянската общност.² Днес то се среща само в някои селища с помохамеданчено население и е едно от живите свидетелства за тяхната народностна общност с българите християни. В този говор, както изобщо в рупските говори, е запазена старобългарската палаталност на съгласните *ж*, *ч*, *ш*; поради това *ѣ* се явява не само вместо старобългарските *ѣ* и *ѧ* и при редовния пълен преглас на етимологично *a* в *ѣ* след мека съгласна, а и след *ж*, *ч*, *ш*: *ѣѣ* (*аз*), *ѣѣгне*, *ѣѣм* (*ям*), *жѣлно*, *овчѣр*, *кошѣра*. Обща склонност на говорите, отразени в записите на Ат. Райчев, е отпадането на съгласни, когато са събрани по две или повече заедно: *кичица* (вм. *китчица*), *бѣрце* (вм. *бѣрдце*, умал. от *бѣрдо*), *госчица* или *гохчица*, умал. от *гостенка* (вм. *гостчица*). Покрай тези белези широколъшкият говор притежава и някои специфични: редуциране на неударените *e* и *и*, когато не се предхождат от палаталните съгласни *к*, *г*, *х*, в *ъ*, и голяма мекост на съгласните, вследствие на която *тъ*, *дъ* са преминали в *къ*, *гъ*, напр. *пѣкъ* (*пѣт*), *вигюм*.³

¹ След смъртта на Ат. Райчев от сборника му липсваха 300 песни, които не можах да се открият; не се откриха и почти всички описания на обичаи и разкази за живота и страданията на среднородопското население под турско владичество, които той беше записвал от възрастни хора, някои от тях помохамеданчени българи.

² По-този въпрос вж. А. Стойков. Акане в родопски помашки говори. — СпБАН, кн. XLIII, 1930, с. 129—147; Л. Милетиџ. „Акане“ и „пълногласие“ в централния родопски говор. — Родна реч, IX, 1936, кн. V, с. 226—227; Вл. Георгиев, В. Журавлев, Ф. Филин, Ст. Стойков. Общеславянское значение проблемы аканья. С., 1968.

³ По-подробно за фонетичните и морфологичните особености на родопските говори вж. А. Теодоров-Балан. Родопското наречие (име и положение между източното и западното). — В: Сборник статей по славяноведению, посвященный проф. М. С. Дринову. Харьков, 1904. с. 111—127; Lj. Miletič. Das Ostbulgarische. Wien, 1903 p. 215 и сл.; Б. Цонев. Диалектни студии. I. Поправки и допълнения към Милетичевата книга Das Ostbulgarische. — СбНУ, XX, 1904, с. 76—96; Ст. Шишков. Принос към морфологията на родопските говори. Суфикси за увеличителни и умалителни имена. — Родопски напредък, III, 1905, кн. 6, с. 265—271; Lj. Miletič. Die Rhodopemundarten der bulgarischen Sprache. Wien, 1912; Л. Милетиџ. Редукция на гласните в широколъшкият говор. — СпБАН, III, 1912,

Ат. Райчев е означавал гласните *ô* и *ê*, но след направените проверки се оказва, че в доста случаи запазеният и до днес широк изговор на тези гласни не беше отбелязан, в същото време *ô* и *ê* и особено често *ê* се срещаха в думи, в които не се произнасят широко не само от най-възрастните му осведомители, но се предават редовно с обикновени *o* и *e* и в най-ранните публикации на среднородопски фолклор, записван от такива познавачи на местния диалект, каквито са Хр. Константинов, Ст. Шишков, В. Дечев. В част от песните неударените *o* и *e* бяха предавани чрез пълна редукция (*y, u*), в други се даваха нередуцирани. Такава неудареност съществуваше и по отношение на окончанията на съществителните имена от женски и мъжки род в звателен падеж (*дôщерo* и *дôщеру*, *сину* и *сину* и пр.). Звучните съгласни в края на думите или пред беззвучна съгласна в средата се предаваха с беззвучни (*карпúски*, *офчêрче*, *прес, дваш, нож* вм. *т. н.*), а беззвучните пред звучни и пред гласни — със звучни (*од нас*, *збирали* и пр.). Частицата за сравнителна степен беше означавана с *пу-* (*пу-голêма*, *пу-êсна*) вм. *по-*; *щ* — с *шт*, мекостта на съгласните се отбелязваше чрез' (*кон', оган'*). Над всяка дума беше поставено ударение.

При обработката на текстовете запазих всички морфологични особености на среднородопските говори, които бяха предадени от записвача — тройния член (*общия -от, -та, -то, -те*; члена за по-близки лица и предметни *-ос, -са, -со, -се*; члена за по-далечни лица и предмети *-он, -на, -но, -не*) и многобройните остатъци от родителен, винителен и местен падеж на прилагателните и на нарицателните и собствените имена. Тъй като сборникът не е предназначен за диалектолози, а има за цел да представи среднородопската народна поезия за фолклористични проучвания и за широки читателски среди, по отношение на фонетиката възприех принципа на полуфонетично предаване при възможно най-голямо опростяване на транскрипцията. Набелязаните основни звукови особености на песните от различни места бяха запазени след проверка от осведомителите, а когато беше необходимо — и чрез съпоставяне с по-ранни публикации. Специфичните широки гласни *o* и *e*, както е прието днес в българската диалектология, се означават с *ô* и *ê*. Запазени са всички случаи, при които неударено *o* се произнася като *a* (акане). За да не се затруднява излишно четенето, освободих записите от полуредукцията и от частичната пълна редукция на някои неударени гласни, по-силна или по-слаба в зависимост от мястото на ударението в думата. Тя не беше отбелязана от Ат. Райчев навсякъде; а освен това такава редукция съществува и в литературния изговор и е присъща на голяма част от българските говори. Всички характерни за среднородопските говори редуцирани гласни обаче са запазени: *щим* (вм. *щем*), *пúстове*, *щуту*, *чим*. Оставена е, където е означена от Ат. Райчев, и редукцията на окончанието *-o* (*-йo*) в *-y* (*-ю*) в звателен падеж на имената от женски и мъжки род (*дôщеру*, *сину* и т. н.), което намирам, че е специфична особеност, тъй като тези форми обикновено не се редуцират дори в говори с пълна редукция. Нормализирах предаването на звучните и беззвучните съгласни, като запазих само типичните потъмнявания, които не се изменят и пред гласна: *тъошак*, *гôдеш*, *фанаха*, *префôрка*, *Фератю*, *Мехметю*. Частицата за сравнителна степен давам с *по-* вм. *пу-*, както е у Ат. Райчев. За да се избегне смесването му с наречието *пак*, навсякъде предавам съответния съюз чрез *пък*, въпреки че Райчев, отразявайки правилно неговия среднородопски изговор, го пише на много места *пак*. За да не се затруднява четенето, навсякъде заместих съчетанието *шт* с неговото книжовно означение *щ* и отбелязах мекостта на съгласните не с ' , а с ь (*конь*, *огань*). За да се намалят знаците в текстовете, запазих само ударенията на непознатите диалектни думи, които се обясняват в речника, и на думите, чието ударение се различава от книжовното. По същите съображения край на пряката реч се означава с тире само когато следващият стих не въвежда нова реплика и не би могло веднага да се разбере къде свършва диалогът.

Както изобщо в съвременните записи на фолклорни материали и в този сборник има многобройни двойни, а понякога и тройни форми при произношението на една и съща дума и на еднакви звукови особености. В началото и в средата на думите *ж* се редува с *дж* (*желáте*, *чорбáжйе*, *жендêм*, *Тунжê* и *джелáте*, *чорбаджйе*, *джендêм*, *Тунджê* и др.); *ê* с *e* (*нêма*, *прêсуска*, *сирêн*, *ôдêр* и *нема*, *прêсуска*, *сирêн*, *ôдер* и др.) и с *я* (*моê*, *ê*, *дôщерê* и *моя*, *я*, *дôщеря*); *ô* и *ôд* с *o* и *oд* (*чôрно*, *тъôнко*, *лъôко*, *зôма* и *чорно*, *тъонко*, *лъоко*, *зoма*); срещат се и по повече разновидности: *чêрни* — *чôрни* — *чърни*; *бе* — *бъд* — *бю*; *чôдо* — *чъдо* — *чюдо* — *чодо*; *нарôд* — *наръôд* — *нарюд* — *народ*; *зôмни* — *зъмни* — *зоми* т. н. В звателните окончания на имената *-y* (*-ю*) се редува с *-o* и *-йo* (*Марию* — *Марийо*, *Колю* — *Кольо*, *дôржево* — *държеву*). Изпадането на една от две или няколко съгласни се редува с форми, в които те се запазват (*кичица* и *китчица*); преминаването на *c* в *x* в такива или други случаи също не е постоянно

с. 1—10; Ст. Кабасанов. Говорът на с. Момчиловци, Смолянско. — Изв. Инст. за български език, кн. IV, 1955, с. 5—101; Ст. П. Константинов (Кабасанов). Езикови бележки за родопските говори. — Родопски преглед, II, 1931, кн. 2, с. 125—130; П. Семерджиев. Граматични особености на родопския говор. — Родна реч, IV, 1933, кн. 2—3, с. 53—57, кн. 4, с. 123—127, кн. 5, с. 163—164; А. Марков. Две особености на Ахъчелебийския говор. — Родна реч, IX, 1936, кн. 5, 226—227; Ст. Стойков. Българска диалектология. С., 1962. с. 81—89.

(*гохчица и гохчица, поѣхче и поѣсче*). Такава непоследователност се проявява и по отношение на йотацията, като постоянно се сменят гласни с *й* и без *й* пред, в началото или в средата на думата (*йѣце, йѣбалка, йѣ, изйѣснило се и ѣце, ѣбалка, ѣ, изѣснило се*). Покрай *хасан* и *харгельд* се срещат *хесан* и *хергельд* и пр. По подобие на прегласа на *а* в *ѣ* след *ж, ч, ш* в някои случаи при същите условия етимологичното *е* минава в *ѣ* (*конѣно, жѣндем, жѣлатин*).

Тази лабилност на произношението се наблюдава не само у различни осведомители, но и у едно лице в едно и също произведение. Понякога тя е свързана с мелодията. Всички записи на Ат. Райчев са направени при песенното им изпълнение, но някои по-дълги текстове, съобщени от по-възрастни информатори, на места са рецитирани. В тези случаи непоследователността в изговора на много думи е ясно изразена. Зависимостта между фонетика и мелодия личи и в записите на една и съща песен, направени непосредствено един след друг от същото лице, но на две различни мелодии.

Звуковата непоследователност не се обуславя винаги от мелодията. Най-често тя е израз на колебанията и промените, настъпили в съвременността във фонетиката на среднородопските говори под влияние на съседни говори и на литературния език. Заедно с морфологичните и лексикалните изменения тя отразява развитието на говорите в местата, откъдето са материалите, и тяхното състояние между 30-те и 50-те години на ХХ в., когато Ат. Райчев прави своите издирвания.

В коментара се поясняват някои географски названия и страни от обществената, веществената и духовната култура на родопското население в по-далечното и по-близкото минало (обичаи и вярвания, особености на местния бит, на носията и пр.), отразени в народната песен, и се дават кратки сведения за исторически събития и исторически лица и за лица и случки от ежедневието на местното население, пресъздадени в песенния фолклор. Тези данни имат значение не само за изясняването на някои моменти и мотиви в среднородопската народна поезия, а и за възникването и изграждането на народната песен изобщо и за някои процеси в нейното развитие. Едни от тях ми бяха съобщени от самите осведомители или от различни лица в селищата, където са направени записите, и от Н. Дамянов, М. Райкова, М. Манолова, М. Манолов, П. Райчева, П. Карапетков, Д. Райчев, К. Канев, Ж. Лютова. Други бяха издирени в исторически и етнографски извори, в селищни проучвания, сборници, студии, статии и съобщения, пръснати в различни периодически издания. За да се обясни някоя песен от десетина стиха, понякога се налагаше да се правят множество справки. Към сюжетите, които са били предмет на изследвания или на художествена обработка, се дават библиографски указания.

Непознатите и трудни за разбиране диалектни думи, форми и изрази, както и чуждите езикови заемки се поясняват в речник, приложен в края на сборника. Този начин беше предпочетен пред практиката на „Сборника на народни умотворения“ (където поясненията идват след съответния текст) въпреки неудобството за читателите, за да се избягнат честите повторения, тъй като материалите са от една област. Това не е речник на среднородопските говори изобщо, а пояснения на онези думи и форми, които се срещат в записите на Ат. Райчев. Те се дават със значенията, с които са употребени в съответните текстове, а на места и според начина, по който ги схващат отделните осведомители, и в граматичните форми (или в една от тях, най-близка до основната), в която са употребени. Чуждите думи, влезли в книжовния език, като *байрак, чифути, манджа* и пр., не са включени в речника.

Текстовете са класифицирани въз основа на съдържанието им в съчетание с поетичната форма, в която е изразено, и в исторически аспект с оглед на произхода и по-ранното или по-късното възникване на жанрове и мотиви. Това е в основни линии класификацията, която се прилага през последното десетилетие в българската фолклористика за народното песенно творчество с някои различия у отделните автори.¹ Известни различия се явяват и тук. Едни от тях са наложени от характера на материала, други — от стремежа да се отразят още в подреждането някои особености на среднородопската песен.

Съгласно с посочените основни делитбени белези записаните от Ат. Райчев песни бяха разпределени на обредни, митични, религиозно-легендарни, юнашки, исторически и битово-социални. Песните от различните жанрове са обединени в идейно-тематични и сюжетни групи. В много класификации баладата се дава като отделен жанр. Тук тя не се отделя, както не се прилага и деленото на лирика и епос, тъй като това би довело до противоречие с приетия класификационен принцип, а и подобно деление не би могло да се проведе напълно и последователно — произведения с баладично съдържание и с лирични, лироепични и епични елементи се срещат в най-различни жанрове. Както всяка класификация, и тази в редица случаи е условна, защото винаги е възможно да се разграничат точно произведенията на народната поезия. Много песни са изградени върху сложни преплитания на мотиви, които спадат към различни жанрове със специфичните за тях художествени средства и похвати, и има много междинни творби, в които се проявяват особеностите на два жанра. Поради това песни, създадени за един и същ образ,

¹ Вж. П. Диневков, Български фолклор. С., 1959. с. 265—269.

за едно и също събитие и лице, са класифицирани на различни места. Така например една от разработките на мотива за смъртта на Никола Сбирков („Майка оплаква сина си“, № 68) е отнесена към семейно-обредните песни, защото представя тъжачка, а друга („Никой ме не знае“, № 106) — към митичните песни за обаждане от гроба. Произведенията, в които чумата е олицетворена, са класифицирани като митични, а онези, в които тя се дава като болест, са при песните за болести и смърт. Където имаше възможност, точността на класифицирането беше нарушена, за да се запази тематичното единство на някои вътрешножанрови групи или за да не се откъсват разнородните разработки на един сюжет, които показват неговото развитие, въпреки че се отнасят към различни жанрове. При класифицирането и систематизирането на материала се вземаше под внимание и връзката между някои мотиви, които тематично не принадлежат към един жанр.

В групата на сватбените песни са оставени част от песните на сватбената трапеза, които, ако и да не са обредни, а някои се изпълняват и при други случаи, за населението, сред което са записани, са свързани със сватбения ритуал: „Може и друго да са пѐйот. На, „Посабрал е кум Богдан“ да речем — татко йѐ толкова пѐше таѐ пѐсен, че сме отраснале с неѐ. Сабрал си кумците на заговезни, и друг път, кога сме са сабирале, и сѐ йѐ поѐ, ама сватба без неѐ не става! (П. Райчева). Юнашките песни са отделени от историческите,¹ защото, въпреки че имат също за предмет исторически събития и герои, те ги пресъздават по различен начин и с поетични средства, различни от средствата, които използва историческата песен. Определението „исторически песни“ е до голяма степен условно. В него се включват в същност различни жанрове от различни епохи, обединени чрез историчността на своето съдържание.² Юнашките и историческите песни (за турското владичество, хайдушки и революционни, песни за войните и др.) са подредени в хронологическа последователност. Произведенията за отделни лица се групират по сюжети. Някои песни, които биха могли да се отнесат към песните за турското владичество, представят версии на разпространени в Средните Родопи, а и другаде мотиви, невинаги свързани с турците (например широко познатият мотив за разбойници, които мъчат невеста да изкаже свекровото си имане — „Разбойници турци погубват Асиинка“, № 926). Такива произведения са класифицирани при битовите песни със социална тематика (за отвличания, обири и убийства). Някои от песните за местни феодали и аги първенци, които се свързват тематично с песните за Петко войвода, са дадени при тях, а не в съответната група (срв. „Смаил ага не разваля българско хоро“, № 220; „Петко войвода не прощава на хаджи Смаил“, № 221; „Ахмед ага моли Петко войвода да му остави Девинско“, № 222). Хайдушките и революционните песни са обединени, защото не един от техните герои е минавал през двата етапа на борбата за свобода и отделянето на тези жанрове би наложило творбите за едно и също лице да се дават на две места. В доста случаи беше трудно да се отделят любовните и семейните песни, тъй като техните теми и мотиви често се кръстосват, и някои произведения бяха отнесени към единия или другия жанр само въз основа на преобладаващия мотив. Тук са включени и песни, които нямат пряка връзка нито с любовните, нито със семейните песни, но стоят най-близо до тях и във варианти от други области са любовни или семейни. Изобщо среднородопската лирична и лироепична песен трудно се поддава на класифициране поради многобройните контаминации между различни сюжети и поради преплитането не само на различни, а и на разнородни мотиви и теми в едно произведение.

Обикновено като първа група на трудово-професионалните песни се подреждат песните за земеделския труд. В този сборник на първо място са поставени овчарските песни, които заемат много по-значителен дял в народната поезия на Родопската област като отражение на един от основните поминъци на нейното население в миналото. Песните за залавяне и убиване на овчари и за откарване на стадата им от разбойници (№ 837—840) не са отнесени към социалните песни за отвличания, обири и убийства, за да се представи цялостно възсъздаването на пастирския бит

НОСИТЕЛИ НА ПОМЕСТЕНИТЕ ФОЛКЛОРНИ МАТЕРИАЛИ

Основната част на сборника е съставена от произведения на изпълнители с голям репертоар. Такива Ат. Райчев е намирал както сред старите, така също и между средното и младото поколение. Особен интерес представят тези носители на песенен фолклор, от които са записани най-много и най-висококачествени материали. В повечето случаи те са издънки на няколко поколения певци и свирачи, на родове с унаследявани песенни и музикални заложи, засилвани и усъвършенствувани с кръстосвания по две линии — майчина и бащина.

¹ Както правят това още А. Теодоров-Балан в „Българската литература“ (с. 14), а по-късно и повечето наши фолклористи.

² За такова разбиране на названието „исторически песни“ вж. Б. Н. Путилов. Русский историко-песенный фольклор XIII—XIV веков. М.—Л., 1960.

Търсейки същинската родопска песен в най-хубавите ѝ образци и от нейните най-добри изпълнители, Ат. Райчев попада на едно рядко за нашето време явление: наличност на обособени песенни гнезда. Някои от тях се срещат само у отделни певци, други — в определени певчески родове, трети — в едно или няколко съседни села и махали. Те се състоят от по-голямо или по-малко количество произведения, които не са се разпространили извън определен кръг или са се запазили само сред него въпреки промените, на които е била подложена и песента на тази област. Точно в тях живеят и до днес обширните епически произведения и неизвестните до сборника на Ат. Райчев теми и сюжети на песенния родопски фолклор. В тях намираме пълни варианти и на най-рано регистрираните негови образци.¹ При класифицирането на материала тези песенни гнезда по необходимост бяха разбити, но те ясно личат в показалците на селищата и на осведомителите.

Много творби са записани от представители на две и три поколения — от майка и дъщеря (син) или от баба (дядо), син (дъщеря) и внуци. Подобни записи са правени и от други събиратели на песенно и прозаично народно творчество и не един изследвач е отбелязвал унаследяването на певческото дарование и на репертоара.² В този сборник такива случаи са регистрирани не като единични прояви, а като закономерни процеси, с цялата им честота. Тези записи имат важно значение за фолклористиката. Те показват как са се предавали и са се запазвали песните на даровити певци, които най-често са не само обикновени носители на фолклор, а и негови създаатели, и дават възможност да се изследва развитието на народната поезия при няколко поколения. Съпоставката на записаните от Ат. Райчев произведения от родители, деца и внуци разкрива резултатите от въздействието на променящата се действителност в съчетание с измененията в мирогледа и в естетическите вкусове на изпълнители и творци върху фолклора. Обикновено децата в певчески родове усвояват целия репертоар на родителите си, но не се задоволяват с него. Те го допълват с произведения, които научават от други певци по други места, и с нови песни, каквито силната местна традиция непрекъснато създава. В тези промени на сюжетния състав на репертоара вече личат и индивидуалните вкусове — сетри и братя от едно поколение проявяват склонност към различни нови произведения. Различни са и предпочитанията на различните поколения. Въпреки че знаят всички песни на родителите си, децата имат свои любими песни и жанрове, различни от онези, които родителите и дедите им са предпочитали. Те знаят унаследения репертоар във варианти, които, колкото и да са близки до слушаните, се различават от тях — някои моменти в съдържанието се предават по-сбито или са изоставени, езикът и стилът носят съвременен отпечатък.

Стана Я. Балджиева

Дадените характеристики на най-изтъкнатите осведомители³ показват какви носители на фолклор и какви средища на песенна традиция в централната родопска област е успял да издири Ат. Райчев.

Стана Я. Балджиева (фиг. 5), родена през 1864 г. в Чепеларе. По баща се е казвала Костадинова Балджиева. Мъжът ѝ бил приведен зет в Балджийската махала, затова също взел името Балджиев. Той бил овчар — пасял аговски овце зиме по Беломорието, а лете по Чепеларските „планини“. Тя гледала къщата и вършела цялата земеделска работа: оряла като мъж, товарела сено, копаела и пр. Макар и без образование, била е много будна, природно интелигентна, паметлива, общителна и гостоприемна. Била прочута в целия Чепеларски район като народна лекарка и до дълбока старост лекувала навехнато, изкълчено, синя пришка, тежки случаи на ступено, бабувала на родилки, лекувала деца. По време на Македоно-Одринското движение е била ятачка на комитите. Посрещала ги в дома си, хранела ги, помагала им в пренасянето на оръжие, което криела в свитъците сено.

¹ Единадесет песни, записани през 1870 г. в Устово от учителите И. Белковски и П. Гидиджийски, и прозаичната версия на сюжета за погубването на Момчил от невярната му жена, слушана от В. Чолаков в Устово (В. Чолаков. Български народен сборник. Българал, 1872. с. 321—330 и 255—257).

² Д. Христов (Български народни песни от Бесарабия, с. 5) и Ст. Джуджев (Елена В. Янкова и песните на бесарабските българи, с. 149—162) се спират на дъщерята на певицата Елена Янкова, която знаела пълния репертоар на майка си; Райна Кацарова изследва подобно явление в „Три поколения народни певци“; в „Народни песни от с. Войнягово, Карловско“ (СбНУ, XLVI, 1953, с. 3—406) Лило Ралев дава песните на майка си и сестра си, която ги е научила от майката; в „Песни на двама народни певци — баща и син — от с. Лютово, Пазарджишки окръг“ Цветана Романска помества песните на баща и син.

³ Данни за останалите информатори са посочени към съобщенията от тях произведения и в показалеца. Тук се спрям само на певците с по-значителен и по-интересен репертоар.

Стана Балджиева имала много хубав глас, който се запазил до старост. Пеела си е непрестанно — и в радост, и в скръб, при работа и почивка, на меджии и на веселби, пред други и когато е бивала сама. Някои песни е слушала от баба си Чина Куртева, но повечето е научила от баща си Костадин Балджиев, който бил голям песнопоец и кавалджия, пеел и свирел множество най-различни песни. Такъв е бил и брат ѝ Тодор. От децата ѝ най-хубаво пеел големият ѝ син Стайко, който починал рано. „Той много пееше и знаеше всичките песни на майка си. Надпяваше се с баща ни!“ (Пенка Райчева). За много свои преживявания и за различни случки в селото тя е съчинила песни със съответни мелодии. За нея текстът е бил до такава степен неразделен от гласа, че не можела да съобщи нито едно произведение, без да го пее. Починала е на 8. IV. 1956 г. на 92 г., без да е боледувала, и е пяла и през последната си вечер. Докрай е запазила бистър ум и необикновена памет. Знаела е и много приказки, легенди, предания и спомени от Освободителната война, но повече от всичко обичала и ценяла песните си. Едно от големите ѝ желания е било да ги види напечатани и до последните си дни питала дали не е излязла „книгата на Насю“ (сборникът на Ат. Райчев).

С обема на репертоара си и с неговото жанрово, сюжетно и метрично разнообразие Стана Балджиева заема първо място сред всички носители на среднородопски песенен фолклор, които Райчев е изследвал. От нея са записани семейни и празнични обредни песни; митични песни — за чумата и за враждане; няколко юнашки песни и епически сюжети, прикрепени към Крали Марко; исторически песни — за турското нашествие, за страдания от турци и татари, за физическата и моралната народна съпротива, за хайдутски закрилници; любовни и семейни песни, песни за болести и смърт, овчарски и гурбетчийски песни, песни за войнишката служба, разбойнически, песни за облози, хумористични песни и няколко песенни новели. В основната си част това са произведения на традиционния фолклор: песни, свързани със старинни обреди и обичаи, сюжети, непознати в други записи, или интересни версии, доразвити с нови мотиви, епически песни и балади, разпространени и у други народи. Покрай тях са поместени ограничен брой творби, които несъмнено са създадени изцяло или отчасти от певицата (№ 7, 9, 155, 443, 645, 658, 659, 665, 699, 905, 973, 1021, 1022, 1024). Едни са познати, препети на език, близък до разговорния, други са претворявани или довършвани, трети са контаминации между старо начало или стари мотиви и нови части, а има и изцяло нейни. Тук влизат и някои, за които тя е отбелязала, че ги е слушала от баба си. Те са дълги и по-скоро би могло да се допусне, че са били запомнени в основни линии и по-късно свободно възсъздадени, отколкото че са заучени точно в такъв вид. Обикновено те не притежават поетичната стойност на възприетите от други лица творби или на създадени може би също от Стана Балджиева, но лишени от данни за нейното авторство. Тези произведения представят интерес със своята тематика, с начините на създаването си и със значението, което имат за цялостния образ на една даровита носителка на песенен фолклор.

Тодор К. Балджиев, роден през 1862 г. в Чепеларе, овчар. Син на големия песнопоец и кавалджия Костадин Балджиев и по-възрастен брат на Стана Я. Балджиева. Бил е прочут като голям песнопоец и кавалджия. Съобщените от него произведения спадат към няколко основни жанра: митични, исторически, трудово-професионални. Това са стари епически песни и балади за слънцето, което се жени за девойка, за юда, която се влюбва в момък, за овчарския бит. Стара е и дългата хумористична песен, която се пеела на хорото край огъня на сирни заговезни. Песните с историческа тематика са съсредоточени около една основна идея — воля да се запази вярата от посегателствата на поробителите.

Стайкя С. Балджиева, родена през 1902 г. в с. Соколовци, Смолянски район, образование IV кл. Омъжена е в Чепеларе за най-големия син на Стана Я. Балджиева — Стайко. Песните си е учила като девойка в родното си село най-вече от баща си Марко Д. Пеев. Той бил много години кмет на с. Соколовци, дюкянджия (бакалин и кръчмар) и певец в черквата. Бил е известен както с гласа си, така и с многото си и разнообразни песни. Стайкя Балджиева е допълвала усвоения от баща си репертоар с произведения от войници отпускарни през Първата световна война и от други песнопойци в родното ѝ село и в Чепеларе. Знае обредни (главно сватбени), религиозно-легендарни, любовни, семейни, трудово-професионални (овчарски) песни и няколко стари балади. Повечето съобщени от нея творби са изградени на въпроси и диалози, което ги прави динамични и им придава непосредственост.

Петра А. Кьоргогова, по баща Димова Рошовска, родена през 1855 г. в Чепеларе, без образование, домакиня, работила е и земеделие. Била е весела, гостоприемна, прочута песнопойка и „хоробийка“. Песните си е учила по хора, меджии и попрелки. През времето на „комитлика“ (Македоно-Одринското движение) е укривала и подпомагала комити, била им е и куриер. Баба по баща на Ат. Райчев, тя му е вдъхнала от ранно детство обич към народната поезия. Починала е през април 1939 г. и до последните си дни е пяла. „На сирните заговелки пак пъ любимата си песен „Синове, мои синове“, а на великия петък умря“ (Пенка Райчева). В богатия ѝ репертоар, който Райчев е записал почти изцяло, влизат произведения от всички жанрове. Особен интерес представят песните ѝ с историческа тематика — за страданията на народа

ни през турското владичество, за хайдутски закрилници, за руско-турските войни. Основен момент в произведенията от първата група е идеята за народна съпротива и за морално превъзходство на поробените (№ 153, 158, 169). В битовите песни е отразена в емоционални образи привързаността към родната страна и родния край (срв. № 697 и 883). Съобщенията от Петра Кьоргогова песни и варианти се характеризират с пълнота и завършеност. От нея и от другата чепеларска песнопойка Стана Балджиева е записана най-обширната версия на сюжета „Девойка войник“, която е и най-дългата от всички известни досега родопски песни (№ 886—446 ст.). Тя е пеела познатата в кратки варианти среднородопска песен „Мила ми е, драга ми е сивковска сива гора“ като начало на песенна новела от 181 стиха (№ 1025) и „Чужда е земя притажна“ (известна във варианти от по 8—10 стиха) в разработка от 69 стиха (№ 883).

Райчо Ат. Кьоргогов, роден през 1888 г. в Чепеларе, образование V кл. Занимавал се е със земеделие и с извозване на дървен материал. Бил е прочут песнопоец с хубав глас и кавалджия. Знаел е целия репертоар на майка си Петра Кьоргогова. Баща на Ат. Райчев, той му предава своята певческа дарба и любовта към народната песен. От него Райчев е записал много произведения, но в сборника си е поместил само пет, тъй като не е искал да изтъква баща си. Между тях трябва да се отбележи песента „Българче погубва Неша гъркиня“ (№ 434), която е една от най-поетичните разработки на този сюжет.

Лазар Ат. Кьоргогов, роден през 1886 г. в Чепеларе, образование V кл, търговец. Имал хубав глас и знаел същите песни, които пеели майка му Петра и брат му Райчо.

Шабан С. Юруков, роден през 1900 г. в Чепеларе, починал през 1967 г. Бил е без образование и е работил земеделие. Песните си е учил при различни случаи и от разни лица, най-вече по хора и меджии. Неговият репертоар се състои предимно от любовна лирика, която се отличава със свежест и духовитост, с дълбочина на чувствата и с тяхното открито изразяване както от момъка, така и от девойката. С изключение на неголям брой произведения в съобщенията от Ш. Юруков песни постоянно се преплита любовен мотив и когато те принадлежат към други жанрове — трудово-професионални, за болести и смърт, за войнишката служба и пр.

Жека Ат. Метексова, родена през 1896 г. в с. Стойките, Девински район, където е известна повече с бащиното си презиме — Жека Г. Беллова. Омъжена е в Чепеларе, образование IV кл, домакиня, работила и земеделие. Песните си е учила от родителите си, от баба си и от стринка си. Каквато и работа да вършела, обичала да пее: „Пасех овците и с хурка предех и си пеех.“ Вече на 75 г., тя е с напълно запазена памет и още пее и разказва много хубаво. Знае и приказки, легенди и предания.

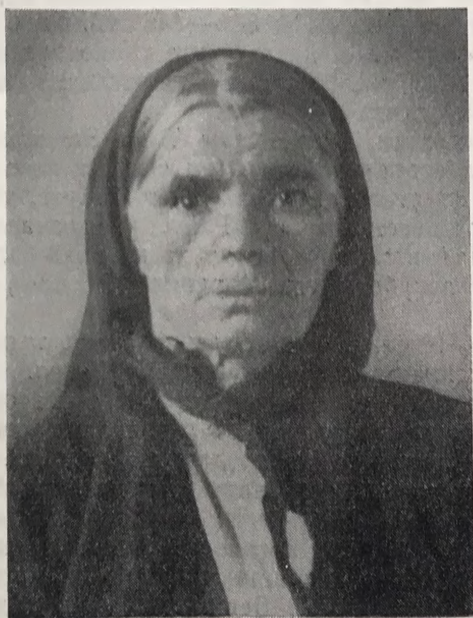
Големият ѝ репертоар, от който Ат. Райчев е записал около 70 песни, се отличава с разнообразието си. В него влизат сюжети от почти всички жанрове — обредни (сватбени и тъжачки), митични, юнашки, хайдушки, любовни, семейни, песни за болести и смърт, овчарски, занаятчийски и гурбетчийски песни, песни за войнишката служба, разбойнически, за състезания и облози, хумористични песни. В някои от тях са запазени старинни вярвания, в други са разработени международни сюжети, трети имат за предмет легенди и събития с локален характер. От Ж. Метексова са записани едни от най-хубавите варианти на мотивите гората плаче за Индже войвода, девойка иска гроб с прозорци, разбойници пекат дете, което ги избива, влюбени се превръщат в явор и ела.

Айша Ем. Кьоралиева (по баща Меркова), родена през 1879 г. в Чепеларе, починала през 1966 г., без образование. Домакиня, работила е и земеделие. Отличавала се е със силна памет. Знаела стотици песни, които учила от различни лица, и много стари, интересни предания, приказки, легенди и разкази. Най-голямо място в нейния репертоар (представен тук с 27 образа) са заемали песните с любовна и семейна тематика и песните за болести и смърт, за жетва и коситба и духовитите хумористични песни. Наред с тях тя е знаела и редки със своята старинност и с поетичните си образи произведения и от други жанрове. От нея е записана неизвестната дотогава песен за св. Георги като покровител на едрия и дребния добитък („Свети Георги заключва устата на вълци и мечки“, № 3). Тя съобщава на Ат. Райчев една от най-интересните песенни версии за погубването на среднородопския феодал Салих ага (№ 180) и разбойнически песни със старинни мотиви (№ 913 и 937).

Кева К. Илиева (Параскева К. Харитева), родена през 1878 г. в Чепеларе, починала през 1967 г., без образование, домакиня, работила и земеделие. Баща ѝ бил голям песнопоец. Не е могла да научи песните му, тъй като той умрял, когато била на 40 дни, но наследила любовта му към тях и неговата певческа дарба. Песните си е учила от различни лица по хора и меджии. Петте ѝ дъщери са също известни песнопойки. Знаела е около 200 произведения от различни жанрове: сватбени, митични (свързани с вярата в сънища и клетви), исторически (за страданията от турци и татари), битово-социални — главно любовни и семейни и трудово-професионални — овчарски и песни за земеделския труд. Интересна особеност на репертоара ѝ са някои песни, които се различават само по развързката или по внасянето на нов мотив в края при напълно еднакви други части (вж. № 201 и 202). Интересни са и произведенията, в които се предават събития във връзка с едно и също лице (напр. „Димо пьдар прострелва юруче“, № 350, и „Ов-

чарче убива пълдаря Дели Димо“, № 851). Наличността на такива паралели у една осведомителка говори за съзнателното им усвояване.

Гюля М. Кондакчиева, родена през 1908 г. в Чепеларе, образование IV кл.; домакиня, работила е земеделие и още работи в местното Държавно горско стопанство. Дъщеря е на

Кева К. Илиева

Гюля М. Кондакчиева

Айша Ем. Кьоралиева, от която е научила повечето си песни, но към тях е прибавила много други, запомнени от местни певци. От нея Ат. Райчев е записал около 40 произведения. Тук са поместени 21 песни, които се различават от песните на А. Еминова. Песните, които знае от други лица, са най-вече любовни и семейни, песни за болести и смърт и за местни събития и случки. У нея личи склонност към хумористичното в песента — такива елементи проникват и в любовната ѝ лирика. Записаните от Г. Мехмедова хумористични произведения са между най-хубавите от този жанр в сборника на Ат. Райчев.

Байрямка Каракушова, родена през 1880 г. в Чепеларе, без образование, домакиня, работила е и земеделие. Песните си е учила по хора и меджии. Известна е с богатия си и разнообразен репертоар. Тя е съобщила на Ат. Райчев близо 50 произведения, които принадлежат към различни жанрове; тук са поместени 22. От тях трябва да се отбележат преди всичко песните, свързани с исторически събития — интересно изграденият вариант за байрактаря Мустан Кадички, който загива в сражението с Мехмед Синап (№ 175), един от вариантите за смъртта на Салих ага (№ 182) и особено най-дългият и с интересни епизоди вариант на песните за Малта, събрани от Ат. Райчев (№ 237). Знае голям брой любовни песни, много от които са изпълнени със закачливост и хумор, песни за семейни отношения, за мъката през войнишката служба, песни за ангарията при земеделския труд и интересни овчарски песни. С грижите и живота на овчарите е свързан в нейния вариант широко разпространеният в Средните Родопи мотив за моминската красота, която огрява света като слънце („Бела сам, бела, юначе“) — „Кехая си изгубил стадото“ (№ 818).

Мария Вл. Бочукова (по баща Канева Петкова), родена през 1886 г. в Чепеларе, образование VII кл. Баща ѝ бил овчар, имал много и хубави овце. Завидели му, убили го, напълнили му потурите с камъни и го хвърлили в дълбок вир, който оттогава носи името Канюв вир, и Мария останала „в корем сирак“. От малка тя обикнала родопските песни от баба си Христина — майка на баща ѝ, — която пеела много хубаво и била прочута песнопойка. Често сядала до нея или на коленете ѝ и я молела да ѝ пее. Голям песнопоец бил и баща ѝ. Наследила от него и от баба си хубав глас и музикалност. Много впечатлителна, със силна памет и жив ум, тя усвоявала невероятно бързо всяка песен, която чуела. Била е неизчерпаем носител на песени произведения, не само родопски, а и от други краища. „О, тя беше извор на песни... Много пееше тя и знайш ли какъв глас! Беше на 75 г. и пееше и пак гласът ѝ беше неизгубен, пак онзи хубав ясен глас!“ (Пенка Райчева). Освен с песните си Мария Бочукова е оставила трайни

спомени с доброто си сърце, с отзивчивостта и благодеянията си: „Много, много добра беше, много състрадаваше на бедни, сираци, болни, злочести, помагаше им... Колко сироти осиротяха със смъртта ѝ! Беше природно интелигентна, една от първите жени.“ Приветлива, сърдечна, общителна, тя до края на живота си е съветвала, поучавала, утешавала всички, които са имали нужда от утеха и помощ. Била е една от основателките и дългогодишна председателка на Женското дружество в Чепеларе, което е открило през 1932 г. първото стопанско училище в Смолянски окръг. Има извънредно големи заслуги не само за създаването на това училище, но и за неговото обзавеждане, за намирането на подходящи учители и пр.

Богатият ѝ репертоар е с ясно определен облик. В него влизат обредни и митични песни, евангелски легенди, старинни балади, любовни и семейни песни, изпълнени с дълбоки чувства и с драматични конфликти. Всички са с издържана художествена форма и носят белезите на утвърдено от традицията поетично творчество.

Згура М. Кущинаров, роден през 1876 г. в с. Стойките, Девински район, образование IV кл. Бил е терзия и дюлгерин. Песните си е учил най-вече от чичо си Георги Зг. Кущинаров, от бащата на жена си и от други лица. Още е все така изправен, стегнат, спретнат, както са го запомнили, и с добре запазена памет. Знае голям брой песенни произведения с разнообразна тематика (сватбени, митични и др.), но е предпочитал хайдушки, революционни и семейни песни. Усвояван от различни лица, репертоарът му е доста разнообразен и по стил — стари сюжети с отражение на старинни обичаи, вярвания и обреди (вяра в прокобни сънища, предотвратяване на инцеста между брат и сестра чрез природни знамения, трудни загатки за изпитване на ум и досетливост и пр.) се редуват в него с новосъздадени от професионални певци творения (напр. № 733 и 976).

Сабире Ис. Узунова, родена през 1863 г. в Чепеларе, без образование, домакиня, работила и земеделие. Починала е отдавна. Знаела е много любовни песни, които се характеризират със свежест и дълбочина на чувствата, и песни за семейни отношения — най-често за обичта между майка и син и дъщеря и майка; затрогващо се разкриват тези отношения в песни за болести и смърт. Нейният репертоар не се ограничава с битовата поезия. В него влизат митични песни, оригинални по мотиви, образи, композиция и стихотворен строеж, произведения с различна тематика (напр. № 257), исторически песни. Между последните творби е един от най-цялостните варианти на сюжета „Девойка защитава Малта“ (№ 235) и една от интересните разработки на мотива за предизвестие за завладяването на българското царство от турците (№ 131). С. Узунова не е била само обикновена носителка на изобилен и разнообразен песенен фолклор. Следвайки своя метод да се връща при едни и същи информатори и да записва отново регистрирани вече произведения, Ат. Райчев е правил повторни записи и от нея. Съпоставката между тях показва, че при всяко ново изпяване на едно произведение тя създава нов вариант. Новото се внася не само чрез отделни думи, както става обикновено, а и с ново осветляване на мотива, с новото му развитие, с включване на нов мотив или епизод. Като пример ще посоча двете редакции на сватбената песен „Девойка се прощава с цветето си“, съобщени през интервал от няколко часа на 12. VII. 1939 г. с убеждението, че не се различават една от друга:

Китчице моё, севдълна,
млѣчко та садих и прашѣх —
сега та, китку, оставѣм
на мойна сѣстра по-малка,
та да та прашѣ, полива,
та да та кичи и носи.
Пѣк ѣѣ ща, китку, да идам
нах чуждо село незнайно.
Друг ми е китка проводил,
друг ми е роки канѣсал,
друг ми е порсте бурмо̀сал,

Китчице милна, севдълна.
млѣчко та садих и прашѣх —
сега та, китку, оставѣм
на мойна сѣстра по-малка.
Та ща та сади и прашѣ,
та ща та сутрин полива
със бистра вода студена
и ща та вечер прекрива
с нѣхина бѣла корпица,
да та не дѣе вѣтерѣн,
да та не пари сланѣна.

Мария Вл. Бочукова

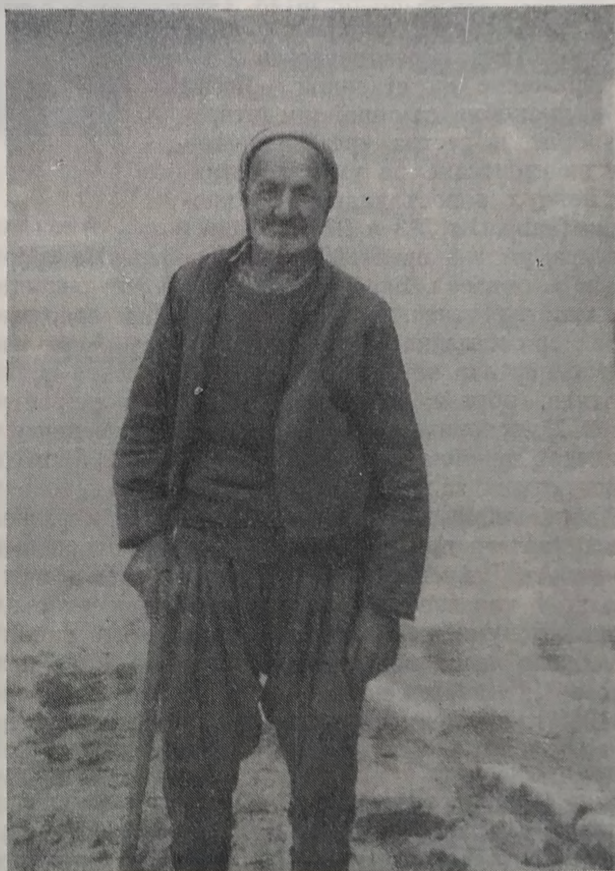
друг ми е спажка посгодил,
не ща със него да идам!

Расте ми, китку, цѳти ми
голѳмка да ми парастеш,
да си та кичат, закичват
юнацине по главѳна,
по главѳна, по чалѳѳна.

Тези паралелни записи очертават С. Узунова като певица с голяма импровизаторска дарба която се проявявала в спонтанното създаване на варианти.

Иван Д. Чакъров, роден през 1868 г. в Чепеларе, починал през 1960 г. От малък останал сирак без баща и майка. Бил е земеделец, рибар на о-в Тасос, ходел и по други места на печалба, най-често в Гюмюрджина. Песните си е учил по хорѳ, попрелки и меджии. Много хубаво пее и бил много добър разказвач. Знаел е голям брой песенни произведения от различни жанрове, но най-характерни са юнашките и историческите песни, които е съобщил на Ат. Райчев. От тях трябва да се отбележи единственият родопски запис на сюжета „Крали Марко намира брат си Андрелешко“ (№ 124) и преданието за силата на Крали Марко, интересните варианти на „Крали Марко освобождава семейството си от турци“ (№ 126) и „Салих ага иска да омъжи жетварка аргатка“ (№ 179), песните за Стефан Караджа (№ 217) и за Димитър войвода (№ 207) за Петко войвода и Калън Тома (№ 218), за Русанка млада войвода и цар Костадин (№ 241). В тях Ив. Чакъров се очертава като певец с обществено-политически интереси и с живо чувство за национално достойнство.

Смаил Бр. Дуев, роден през 1876 г. в Чепеларе. Без образование, но с буден ум, сам се е научил да чете и да пише. Бил е много години учител в трикласното училище в Чепеларе, като в същото време е работил и земеделие. Песните си е учил най-вече от старите си съседи (Салих Харбалов и др.). Свирел е на „байлаѳ“. Голям интерес в неговия репертоар представят

Смаил Бр. Дуев

прикрепеният към Крали Марко епически сюжет за вярната жена, която освобождава мъжа си (№ 129), песните за войнишката служба, в които е отразена привързаността към родната земя, и оригиналната разработка на мотива „Вярата си не дава“ (№ 161). От него е записан и един от най-поетичните варианти на „Как се бият турци и московци“ (№ 239).

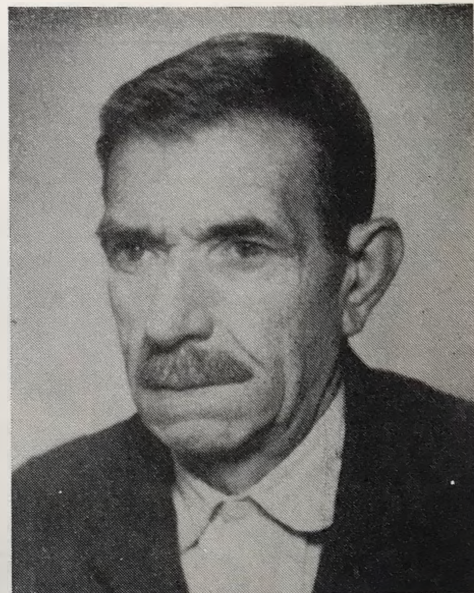
См. Дуев е с добре запазена памет. И досега, вече 95-годишен, той помни песните, които е слушал и пял.

Мария Т. Георгиева, родена през 1888 г. в Чепеларе, починала през 1955 г., без образование, домакиня. Песните си учила по попрелки, хорà и меджии. Знаела е произведения от различни жанрове, но е предпочитала песни за народните страдания от турци и татари, любовни и семейни песни, които пеела в хубави варианти.

Мария Х. Радкова, родена през 1882 г. в Чепеларе, починала през 1946 г., образование IV кл. Била е домакиня, работила и земеделие. Песните си е учила по седенки, хорà и меджии, а също и от първия си мъж Никола Анд. Богдъовски, който бил прочут певец и гайдар. За него още се разказва, че когато свирел, турците му мятали по лира и след всяко свирене на сватба или веселба — в Чепеларе, в околните селища или в Беломорието — той се е връщал с пълни шепи злато. Знаела е най-много обредни (сватбени и празнични), религиозно-легендарни и семейни песни. Направените от нея записи са интересни по тематика, оригинални версии и хубави варианти.

Алие С. Длъогова, родена през 1920 г. в Чепеларе, образование III кл., домакиня. Песните си е учила от различни лица. Репертоарът ѝ (от него тук са дадени 9 произведения) се състои почти изключително от любовни и семейни песни и песни за болести и смърт. В някои от тях са запазени стари вярвания и представи (вж. „Младоженец връща невестата си“, № 670, и „Гарванче се грижи за болно чужденче“, № 882). Заучавала е и песни, чути при различни случаи от певци от други области, каквато е например песен № 535 за случка, станала „вав Трѐвна града голѐма, вав Дрѐновските колиби“.

Мехмед С. Воцев, роден през 1890 г. в с. Смилян, Смолянски район. Учил е в турското училище в Кавала до VIII кл. Сам се е научил да чете и да пише на български език, на който

Мехмед С. Воцев

На меджия за обработка на коноп. От ляво на дясно: Шина Л. Митарова, Велика Ф. Пакулева, Мария К. Талаганова (дъщеря на Шина), Злата Г. Метексинова (права), Мария Вл. Бочукова

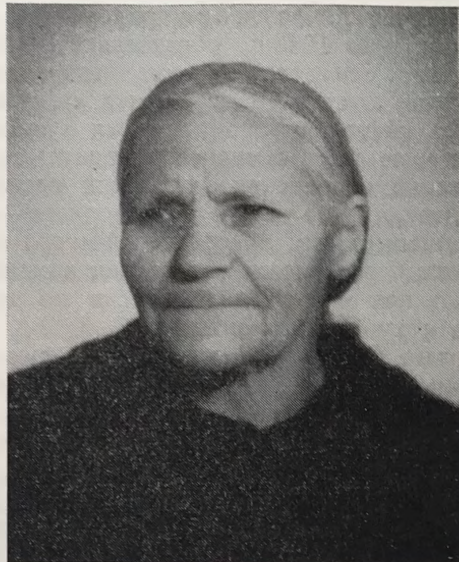
си е написал и подробна автобиография. Бил е зидар и обушар. През Първата световна война е бил три години войник в българската войска и четири години пленник в Индия. Песните си е учил от баща си Салих М. Воцев. Знае и много приказки и легенди. Съобщените от него произведения, разнообразни по тематика, се отличават с непосредственост на чувствата и

със запазено първично отношение към живота и природата (напр. № 255). Интересна е и песента за робинята, която татари карат да хвърли детето си (№ 139).

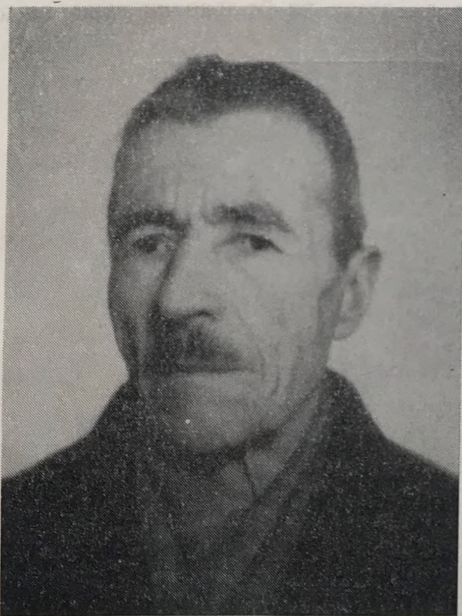
Шина Л. Митарова (по баща Костадинова Айлъкова), родена през 1874 г. в Чепеларе, починала през 1939 г., без образование, домакиня. Песните си е учила от баба си и по меджии,

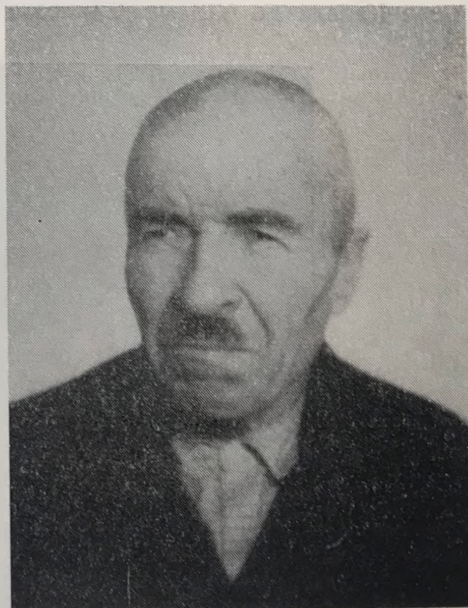
Чока Ст. Гайдарова

Мария Г. Барганска

Никола Ст. Баргански

Гавраил Г. Баргански

хорà и попрелки. Знаела главно любовни песни, но е пяла и някои исторически. Най-интересен между тях е вариантът, според който Колю войвода и Колю байрактар нападат Малта.

Злата Г. Метексинова (по баща Паскалева Раева), родена през 1876 г. в Чепеларе, починала през 1957 г., образование IV кл. Била е домакиня, работила и земеделие. Репертоарът ѝ се състои главно от любовни песни, които е учила от майка си и по попрелки, хорà и меджии.

Атанас Г. Кисъов, роден през 1883 г., починал през 1964 г., образование VII кл. Бил е хлебар. Имал много хубав глас и знаел много песни с различна тематика, които пеел по време

на работа, по събори и веселби. Повечето от песните си е научил от майка си Рада Палчикуд-кина, известна песнопойка.

Мария К. Талаганова, дъщеря на Шина Л. Митарова, родена през 1895 г. в Чепеларе, образование IV кл. Домакия, работила и земеделие. Знае голям брой песни, предимно любовни, семейни и гурбетчийски с ясно изразен лиричен характер. Повечето от тях е научила от майка си, която е била известна песнопойка с хубав глас. Майката и дъщерята ходели заедно по седенки и меджии и заедно пеели. Мария Талаганова е обогатила наученото от майка си с много нови произведения, слушани от други певци. Тя помни добре своя репертоар и продължава да пее.

Петър Ст. Кърджалиев, роден през 1864 г. в с. Соколовци, Смолянски район, починал през 1955 г. Бил е рибар в Беломорието и комита в четата на Хвойню (Тодор Хвойнев), Лакудата и Вълчо Сарафов. След това се оженил, установил се в Чепеларе и работил земеделие. Имал мелодичен глас и знаел много песни. Повечето от тях бил слушал от баща си, а другите научил по местата, където е работил и ходил. Съобщените от него произведения са предимно с историческа тематика — стари юнашки и хайдушки песни. Юнашките имат важно значение за разпространението на героичната епическа песен в Родопската област.

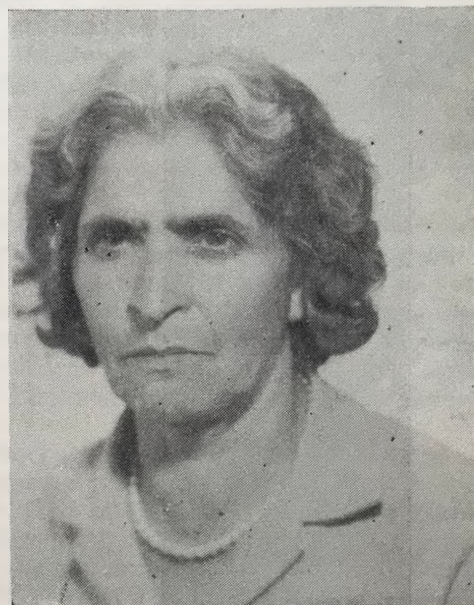
Чока Ст. Гайдарова, родена през 1919 г. в с. Широка лъка, Девински район, починала през 1961 г., образование IV кл. Дъщеря на Гавраил Баргански и на Мария Г. Барганска — и двамата известни певци — и внучка на Чока В. Корубашова от с. Гела, Широколъшка община (майка на майка ѝ), и на Гочо Т. Баргански и Чока Г. Барганска (родители на баща ѝ), също прочути песнопойци. Песните, които е съобщила на Ат. Райчев, е слушала главно от майка си. Издънка на няколко поколения певци по майчина и по бащина линия, тя е наследила хубав глас, музикална памет и любов към народната поезия. В разнообразния ѝ репертоар преобладават обредни сватбени песни, митични песни (за магии и прокобни сънища), произведения, които отразяват опитите за помохамеданчвания и отношението към войните, любовни, семейни, трудово-професионални и хумористични песни. Почти всички са с голяма художествена стойност.

Мария Г. Барганска, родена през 1898 г. в с. Гела, Широколъшка община. Завършила е II клас, домакия, работила и земеделие. Песните си е учила от майка си Чока В. Корубашова и от свекърва си Чока Г. Барганска. От нея са записани песни за всички моменти от сватбените обреди, битови песни — любовни и семейни — и няколко произведения с историческа тематика, в които е отразено народното отношение към турци и татари по време на турското владичество.

Гавраил Г. Баргански, роден през 1894 г. в с. Широка лъка, Девински район, образование IV клас. Занимавал се е главно със земеделие и бръснарство. Песните си е научил от баща си Гочо Т. Баргански и от майка си Чока Г. Барганска — и двамата прочути с хубавите си гласове и с големия си песенен репертоар — и от други лица, най-вече през войните. Знае произведения от различни жанрове, но обичал да пее най-много хайдушки, революционни и духовити любовни песни.

Никола Ст. Баргански, роден през 1889 г. в с. Широка лъка, Девински район, образование III кл. Работил е земеделие и зидарство. Певец и гайдар, той е усвоил, както и братовчед му Гавраил Г. Баргански, целия репертоар на родителите си. Към него е прибавил и произведения, научени главно по време на войните. Продължава да пее и рецитира без никакви нарушения на съдържанието и ритъмът въпреки възрастта и влошеното си здраве.

Нурие С. Истрефова, родена през 1908 г. в с. Дряново, община Лъки, омъжена в с. Широка лъка, Девински район. Не е ходила на училище, но сама се е научила да чете и да пише. Домакия, занимавала се е и със земеделие. Песните си е усвоила главно преди да се омъжи, от баща си Емин С. Мурадов. Унаследената от него певческа дарба е преминала и у нейния син Халил С. Истрефов, който от 15 години свири в ансамбъла за песни и танци в Смолян на различни инструменти: гайда, кавал, тромпет и др. От нея са записани 40 песенни творби (тук са поместени 22) от различни жанрове и с различни сюжети — обредни, семейни, любовни, исторически, овчарски, хумористични. С голяма поетична стойност се отличават някои любовни песни и баладите със семейни и исторически сюжети (напр. „Татари карат робиня да хвърли детето

Нурие С. Истрефова

си“, № 137). Тя е съобщила на Ат. Райчев и най-хубавия между неговите записи вариант на песента „Пушка удря най-добрия юнак“ (№ 203).

Руса Г. Бобева, родена през 1904 г. в с. Гела, Девински район, омъжена в с. Широка лъка, образование II клас. Домакиня, занимавала се е и със земеделие, била е перачка в бол-

Руса Г. Бобева

Минка П. Златева

ницата. На 18 години е останала без майка и е отгледала всичките си по-малки сестричета и братчета, от които най-малкото е било на една година. Песните си е научила от майка си Мария Ат. Радичева и от баба си Руска М. Радичева. Тя не само е пеела, но и сама си е съчинявала, а продължава и до днес да си съчинява песни. Произведенията, които е пяла на Ат. Райчев — най-вече обредни, любовни и семейни, — са стари, научени главно от майка ѝ и баба ѝ.

Милка Кр. Терзийска, образование IV кл., домакиня, работила и земеделие. Родена е през 1896 г. в с. Кръстевич, Пловдивско, където родителите ѝ се били изселили заедно с много други ширококолчани. По-късно те се върнали в Широка лъка, където тя се омъжила. Песните си, почти всички сватбени и любовни, е слушала от млади и възрастни мъже и жени по сватби, хорá, попрелки, меджии и пр. Записите са направени в Беденски бани, Девински район.

Минка П. Златева¹ е родена през 1909 г. в с. Стойките, Девински район (сега живее в Мадан). Завършила е IV кл., домакиня, работила и земеделие. Произхожда от прочут певчески род — майка ѝ, баба ѝ, лелите ѝ, братовчедите и братовчедките ѝ са известни песнопойци. Репертоара си е научила от по-възрастните си сродници, най-вече от баба си и майка си. Баба ѝ разказвала и приказки, а братовчедите ѝ свирели на гайда, кавал, гъдулка и кларнет. Започнала е да пее от малка — по седенки, хорá, при полска работа, по-късно е участвувала в хорове и фестивали на народната песен. „Много и много съм пяла, но от няколко години се разболях от бронхиална астма и трябваше да спра да пея; и сега дори си попявам, но не както е било.“ Съпругът ѝ Петър Златев, военен, ръководител на военни хорове, също пее много хубаво и свири на кларнет. Години наред Минка Златева е участвувала заедно с него във военни фестивали и двамата

¹ У Ат. Райчев е Марина Николова. Името Минка П. Златева е поставено по желание на осведомителката.

винаги са се отличавали и са били награждавани. Авторка е на няколко монтажа, съставени с познаване на говора, песента и народния живот в Смолянско, и представени с нейно участие на прегледи на народното творчество в Девин и в селата Широка лъка, Проглед, Стойките. Знае повече от 300 среднородопски песни от различни жанрове и с най-различни сюжети. Между тях трябва да се отбележат старинните песни и балади за прокобен сън и обаждане от гроба, епически творби, свързани с Крали Марко, и балади за разбойници. В битовите песни, които съставят основата на репертоара ѝ, има песни за земеделския труд, гурбетчийски, песни за болест и смърт, но най-много са любовните и семейните песни. Любовната лирика се отличава с разнообразие на мотиви и сюжети, с оригинални художествени форми, с нежност и сила на чувствата. С малки изключения съобщените от нея семейни песни са елегантни; те разкриват нерадостния живот на жената, която посърва от много работа и копнеж за рожба, от мъка, че мъжът ѝ е пияница или грозен. Записаните от М. Златева песни я очертават като една от най-добрите носителки на родопски фолклор.

Мария Д. Капушева, родена през 1886 г. в с. Стойките, Девински район, образование III кл., домакиня, работила и земеделие. Била прочута с хубавия си глас. Дъщеря на Иван Г. Коджабучаков, тя е учила песните си от него, а също и от други песнопойци по хора и меджии. Репертоарът ѝ е богат и разнообразен. В него са застъпени равномерно сватбени, митични (прокобен сън и обаждане от гроба), хайдушки, любовни, хумористични песни и песни за войнишката служба. По-голямо предпочитание М. Капушева е имала към историческите песни, в които са пресъздадени събитията от епохата на турското владичество — заробвания и отвлечане на девойки от турци и татари.

Иван Г. Коджабучаков, роден през 1854 г. в Златоград, без образование. Песните си е научил главно от чичо си Кольо Апостолов, известен певец и кавалджия, и от другарите си овчари, с които слизали със стадата си в Беломорието. От него са записани едни от най-хубавите овчарски песни с различни сюжети. Характерно за репертоара му е, че и в почти всички произведения — любовни, хайдушки и разбойнически песни — се вплитат картини и мотиви, свързани с овчарския бит (напр. в № 455, 470, началото на № 917 и др.).

Пею Г. Енчев, роден през 1874 г. в мах. Стикъл, Девински район, образование IV кл., зидар. Ходил е на работа по много места с „тайфи“ („команди“). Песните си е научил от майка си и в селищата, където е работил. Още като малък е започнал да свири на кавал, а след това и на гайда. Бил е и добър разказвач. Особено живи спомени са оставили неговите разкази и предания за помохамеданчването, които е слушал от стари българи мохамедани, и разказите му за освобождението на Родопската област от руските войски. По сведения на неговия най-малък син Калин П. Енчев той е съчинявал и свои песни, които не са записани. Синовете и дъщерите му са също известни като певци и знаят много от песните на баща си. В големия му репертоар преобладават сватбени песни със стари мотиви, любовни с широка гама на чувствата, семейни и хумористични песни. В семейните покрай произведенията, възникнали във връзка с местни случки, е застъпен широко мотивът за сдобиване с жена чрез грабене. От другите жанрове трябва да се отбележи „Недей плака, гарванчо“ (№ 938, 1), в която стара разбойническа песен е свързана с по-късен герой.

Фатма Ад. Парова, родена през 1913 г. в с. Лясково, Девински район, образование III кл., домакиня. От нея са записани сватбени, хайдушки, любовни, разбойнически песни и песни за болести и смърт. Почти всички са кратки и лирични. Те са изпълнени с движение, наситени са с природни картини, отразяват родопския пейзаж и се отличават с голяма художественост.

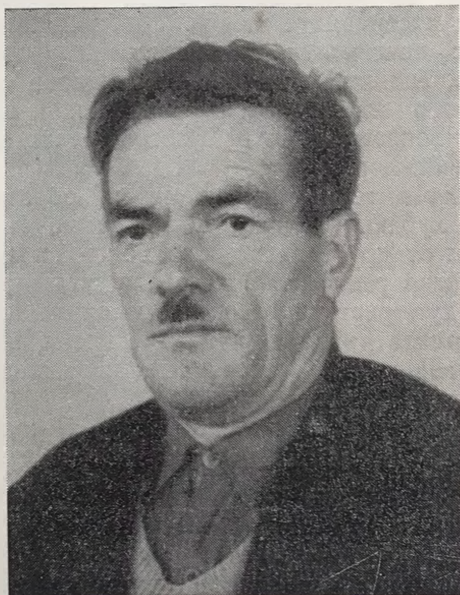
Емин Ем. Драмалиев, роден през 1914 г. в мах. Катраница, Мадански район, образование IV кл. Бил е общ работник, а сега работи в Държавното горско стопанство. Съобщил е на Ат. Райчев около 70 песни (от тях в сборника са поместени 45). Знае много песенни произведения, които изпълнява при различни случаи — по време на работа, при веселби и пр. Слушал ги е от стари и млади главно в родното си село. Репертоарът му се отличава с жанрово и тематично разнообразие. В него влизат обредни, любовни, песни за семейни отношения, за болести и смърт, за земеделския труд, песни на социални теми (за войнишката служба, за отвлечания и грабежи, за облози) и хумористични песни. Всички са хубави и свежи и с дълбока емоционалност. В редица песни са отразени старинни вярвания и представи, първично възприемане на природата, разработени са стари, познати и на други славянски народи сюжети (срв. № 254, 724, 729, 742, 761 и др.).

Салих Ем. Юмеров, роден през 1919 г. в мах. Катраница, Мадански район, образование IV кл., починал. Работил е главно като пастир в Чепеларе. Знаел е около 70 песни, научени „по предание от стари хора“, и много приказки, които умее да разказва увлекателно. Ат. Райчев е записал от него около 20 произведения (от тях тук са дадени седем) от различни жанрове — обредни, любовни, овчарски и социални песни.

Ариф М. Топчиев, роден през 1908 г. в с. Върбина, Мадански район, без образование, общ работник. Знае главно любовни песни с оригинални мотиви и интересни варианти.

Живка Г. Лютова-Божкова, родена през 1915 г. в Чепеларе. Веднага след нейното раждане родителите ѝ — Жека Г. Лютова и известният родопски войвода Георги Лютов — се

преселили в Смолян. Има средно специално образование. Работила е в електрическа централа, била е машинист в мините на „Родопски метал“ и пр. През 1944—1945 г. е участвувала като доброволка в Отечествена война. Произхожда от род, в който певческата дарба се е предавала през няколко поколения. Знае повече от 300 лирични и лироепични песни от различни

Емин Ем. Драмалиев

Живка Г. Лютова-Божкова

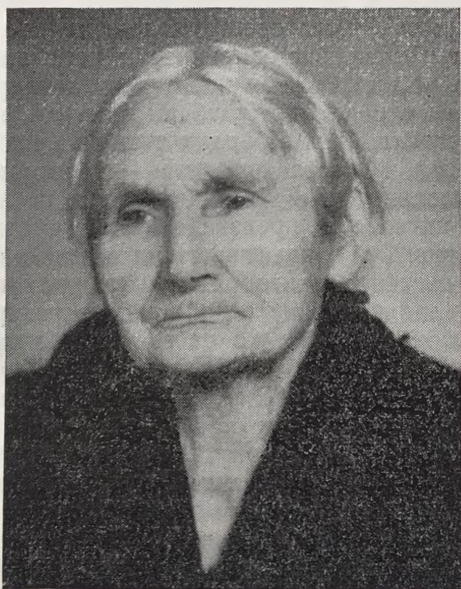
жанрове: обредни (празнични и сватбени), митични, исторически, битови (любовни, семейни, гурбетчийски, хумористични и др.). Много от тях е слушала от майка си, от баща си и от родителите на майка си — Димо и Мария Радкови, — но голям брой е научила и от други лица. Запомняла всяка песен, която чуела, и ако ѝ харесвала, започвала да я пее. В репертоара ѝ преобладават два основни дяла: любовни и семейни и песни за турското владичество, хайдушки и революционни. Любовните песни обхващат цялото разнообразие на този жанр; семейните разкриват най-често нерадостния живот на младата жена, която са омъжили за нелюбим, пияница, глупав или която мъжът ѝ оставя, защото няма имот или е погрозняла. Голяма идейно-художествена стойност имат песните за ужаса при поробването и насилственото помохамеданчване и за твърдостта, с която се отстоявала вярата, а също и песните за хайдути и революционери, за Априлското и Илинденското въстание. Това са творби със силно идейно и емоционално въздействие, повечето от които не са познати в други записи. За пръв път от нея е записан и разказът за Фейме Бекташата („Девојка войник“, Прил., № 8).

С обема и качествата на репертоара си Ж. Лютова-Божкова е между най-добрите носителки на родопски песни. От 1945 г. тя взема участие в много фолклорни прегледи и фестивали на самодейния колектив „Кирил Маджаров“ в Смолян. Нейната обич към народната поезия не се изчерпва с изпълнението ѝ. Тя е записала множество предания във връзка със събития, които са оставили дълбоки следи в населението на Средните Родопи, и е събрала богати материали за Македоно-Одринското движение, спомени на четници и народни разкази.

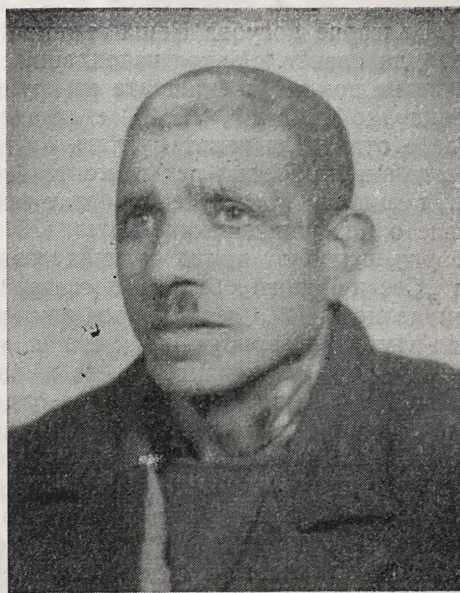
Жека Г. Лютова, родена през 1884 г. в Чепеларе, образование IV кл., домакиня. През 1915 г. се преселила със семейството си в Смолян. Репертоарът ѝ се състои от любовни, семейни, социални, хумористични, хайдушки и революционни песни. Произведенията с битово-социална тематика Ж. Лютова е научила главно от родителите си Мария и Димо Радкови, а историческите — от съпруга си войводата Георги Лютов (Лютата).

Милка А.т. Гюрова, родена през 1897 г. в с. Габрица (община Райково), без образование. Омъжена е в Райково, квартал на Смолян. Занимавала се е със земеделие и домакинство. Повечето от песните си е научила от родителите си, които пеели хубаво. От нея са записани малко произведения, но те са с оригинални мотиви или представят нови разработки на познати сюжети. Тя е проявявала голям интерес към историческите песни — за страданията от турци, татари и кърджалии и за стихийното противодействие на народните среди. Независимо от жанровата им принадлежност — митични, исторически, битови и др. — песните на М. Гюрова са проникнати от остро социално чувство.

Стояна М. Радковѝа, родена през 1869 г. в с. Соколовци, Смолянски район, без образование, домакиня. Била прочута с хубавия си глас и с многобройните си песни от различни жанрове. По времето, когато Ат. Райчев прави своите записи, тя е била около 85-годишна. Покрай няколко любовни песни, една интересна песен за Цървулан кехая (№ 178) и една хайдушка

Жека Г. Лютова

Ариф С. Байрямов

(№ 194), тогава тя му съобщава главно религиозни легенди и балади. Тяхното разнообразие, старинните им мотиви и форми говорят за ясно изразено предпочитание към тях; вероятно те са заемали и най-значително място в репертоара ѝ.

Гавраил Д. Гьопсалиев, роден през 1862 г. в с. Соколовци, Смолянски район, без образование, овчар. Песните му, които е учил от различни певци, са главно трудово-професионални — за овчари и гурбетчи. От него са записани и произведения на героичния епос с битова тематика. Най-интересното от тях, родопска версия на разпространения сюжет юнак се сдобива с невеста с помощта на сестрините си синове, е поместено в сборника (№ 118).

Ариф С. Байрямов, роден през 1906 г. в с. Полковник Серафимово, Смолянски район, без образование, общ работник из селата в Смолянско. Тридесет години е работил в Чепеларе, а от 1956 г. се е заселил в Смолян (кв. Райково). Израсъл в мизерия, съсипан от работа и болести, той и сега продължава да работи и да намира утеха в песента. Още като млад е умел да свири много хубаво на саз. Репертоара си е учил от стари хора „и мераклии певци“, а и сам е съставял песни в духа и стила на народните. Освен песенни произведения Ар. Байрямов знае и приказки, легенди и предания, които разказва увлекателно. Ат. Райчев е записал от него около 50 песни — битови и митични. Битовите песни, между които преобладават любовни и семейни, са изпълнени с нежни, затрогващи чувства. В част от митичните песни са разработени неизвестни легенди за произход (№ 92); останалите представят оригинални версии на разпространени в Средните Родопи и в други области на България стари мотиви.

ЖАНРОВЕ, СЮЖЕТИ, МОТИВИ. ОБРАЗИ И ИДЕИ

Със своята продължителна и методична дейност Ат. Райчев издирва цялото разнообразие от мотиви и форми на среднородопската поезия. Той записва наред с кратките лирически песни, разпространени из цялата област, и многобройни дълги лироепически и епически произведения от всички жанрове, характерни за българския песенен фолклор: обредни, митични, религиозно-легендарни, юнашки, исторически, битово-социални.

Обредните песни, едни от най-старите в народната поезия, са били създадени във връзка с изпълнението на празнични и семейни обреди. В тях са запазени следи от древни вярвания и религиозни представи, които по-късно се смесват с християнските, свързани с трудовата

и обществената дейност на човека. Някои от календарните празници, при които са се пели най-много обредни песни (коледуване, лазаруване) в централната Родопска област, се изоставят сравнително рано. Това довежда до разпадане на съответните песенни цикли, те се забравят или променят функцията си и започват да се пеят при други случаи. Много произведения в сборника на Ат. Райчев са били в миналото обредни; днес това може да се установи само чрез съпоставката им с варианти от други области и от спомените на възрастни певци: „Неша гъркиня („Българче погубва Неша гъркиня“, № 434) некогаж са е пела срещу Коледа, га са ходели момчета да славѣт.“ Някои календарни песни преминават в жанра на семейните и дори най-възрастните не помнят предишната им функция. Лазарската песен „Гълъби носят вест за женитба“ („Царица ще станеш“, № 17) е станала сватбена. „Тя са е пела при сватбени шествия, когато сватове отиват да земат булката от майка ѝ“ (Н. Баргански, 74 г.). Поради тези процеси броят на празничните обредни песни, които Ат. Райчев е намерил, е доста ограничен — гергьовденски песни, песни, в които се припяват моми с момци на люлките на Гергьовден, и две песни при напяването на енъвденските китки (№ 1—7). От голям интерес са произведенията, свързани със св. Георги, всяко от които го представя по различен начин. Тук влиза известният в цялата страна мотив „Свети Георги обикаля посевите“ (№ 1), където светецът е изобразен като покровител на земеделието. В „Свети Георги заключва устата на вълци и мечки“ (№ 3) той се разкрива с един по-първичен атрибут — закрилник на животновъдството. Смесването на езически и християнски елементи е характерно за много жанрове и творби на нашата народна поезия, но това произведение, неизвестно досега, се отделя със своята оригиналност. В него християнският светец заповядва на животните и прави животновъдна магия. По форма песента напомня баяне. Докато я пеели, жените стопанки извършвали определени магични действия, които осигурявали според местните вярвания осъществяване на изразените с думи желания (вж. коментара). В народната песен св. Георги (по-рядко св. Илия) се свързва и с мита за ламя, която всяка година или всеки ден взема човешка жертва. Докато в приказката за юнака, който убива ламя, спрала водите, липсват християнски елементи, песенните разработки на този сюжет са обикновено християнизирани. Така според една песен бог спира водите заради болярите, които не го почитат, и оставя на единствения извор ламя, която всеки ден погубва човек.¹ В записа на Ат. Райчев църковно-християнското се ограничава само с името на светеца, който замества опазения в приказките образ на юнака. Вместо за ламя в този запис се говори за люта змия усойница — замаяна, настъпила вследствие на по-късно замъгляване на митичната представа и на смесването ѝ с възприятия от действителността.² При разработката му в родопския фолклор митът се изпълва с атмосферата на народния бит. Царската дъщеря отива за вода с бели харкоми, както всяка девойка от народа; срещата с момък (лудо-младо на „конче хранено“), който я спира и заговаря, е също типична за битовата песен.

Семейните обредни песни са дадени с трите си основни групи: песни, свързани с малкото дете, сватбени песни и тъжачки (№ 8—69). Първата група, ограничена по обсег, изобщо в българския фолклор е застъпена с две разработки на сюжета „Майка пожелава на детето си да стане цар“ (№ 8 и 9). Основният мотив на произведението, което се пеело на угощението след кръщаване, е израз на желанието за благоденствие и щастие на детето. Той е свързан с вярата в магическата сила на словото, както в много от празничните обредни песни. Най-многобройни и разнообразни са сватбените песни (№ 10—67). Те придружават обичаите и обредите от годежа до следсватбеното даряване и повратките. Пеят се на хорото при годежа, при „съшиване“ на чеиза и при всички епизоди в деня на сватбата: у кума, при тръгването от момъка, по пътя за девойката, когато приближат къщата ѝ, когато влизат, на трапезата у девойката, преди извеждането ѝ от къщи, когато зетят и сватове влизат да я изведат, след извеждането ѝ на двора, при прощаването ѝ с родители, братя и сестри, когато товарят чеиза, на тръгване от моминия дом, по пътя за черквата, по пътя от черквата за дома на младоженеца, при приближаване на неговия дом, на трапезата у младоженеца, на хорото, „на подлив“ при даряването. Част от тях са самостоятелни произведения и могат да се изпълняват и при други случаи (№ 10, 17, 18, 23, 29, 30, 48, 49, 53, 54—57, 59, 60). Те са свързани с копнеж за любов и женитба, с представите за сватба или с някои от най-важните лица в нея. Тази основна идея е дала основание да се включат в сватбените песни и такива, които принадлежат към други жанрове, например „Кумци се сговарят да убият кума си“ (№ 60) и „Добре ми дойде, деверчо“ (№ 59) — девер отива да погуби снаха си. Тук се дават и песни, които са влезли в сватбения цикъл поради еднаквото си начало с творби, свързани с него (срв. ст. 1—14 от втория вариант на „Заспал юнак в гора зелена“, № 49, и ст. 1—15, № 48). Но повечето от тези песни са в непосредствена връзка с обичаите и обредите, които предхождат

¹ Български книжици, 1860, ч. III, кн. 5, с. 200.

² Такива замения се срещат из цялата страна в различни жанрове. В произведения на героичния епос, записвани през последните десетилетия в Западна България, вместо ламя с три глави от по-стари записи се явява змия троеглава (срв. Р. Ангелова, Л. Богданова, Цв. Романска, Ел. Стоин, Ст. Стойкова. Български юнашки епос. — СБНУ, кн. LIII, 1971, № 366, 373 и др.). Змия и змия с три глави замества ламята и в приказки, регистрирани в по-ново време в Източна България (мои записи).

сватбата, през сватбения ден и след него. В тях са запазени спомени за стари брачни форми: грабене, продаване и откупуване на девойката. Преживелица от грабенето е изобразяването на сватбарите като войска и тревогата на девойката пред тях („Скрий ме, мили брате“, № 38). Представата сватбари-войска и мотивът за сдобиване с невеста чрез грабене се срещат понякога в една и съща песен заедно с мотива за откупуване на невестата — в началото се подканва кума да вдигне тежка войска с млада булка, а след това да я откупи („Откупи си кумичката“, № 15). Отражения на тези две форми личат и в мотивите момините братя връзват и ограбват момъка, дошъл за сестра им (№ 16), и момините братя искат коне и обуца — откуп за девойката (№ 47). Практиката да се граби невестата е възсъздадена в песните за момъка, който учи коня си да му открадне зълвата или булката от сватбата (№ 54 и 55). Нейните следи са ясни и в обръщения към майката, когато отвещат дъщеря ѝ („украдахме ти руса девойка“, № 42), въпреки шеговито-закачливия тон, който по-късно прониква в тях. В произведения, в които се говори, че се отива далеч за невеста, личат следи от екзогамия, по-широко отразена в юнашкия епос.

В центъра на тези творби, както в сватбената песен от цялата страна, е девойката с нейните настроения и чувства. В тях няма и следа от любовните радости и вълнения, от копнеността за женитба: те са отстъпили мястото си на страх, тревога и мъка. Понякога мъката на девойката идва от това, че не са я дали на любимия, а в „чуждо село на незнайно момче“ (№ 46), но нейният постоянен източник е раздялата от семейството и рода и омъжването далеч от роден край. Определенията за отдалеченост в някои песни са традиционните за българския фолклор — когато тръгват за невестата, черешите цъфтят и сеят ечемиците, когато се връщат, черешите са узрели и ечемиците са поженати (№ 58). В това постоянно място се внасят локални и регионални особености (невестата е от Перуш — Перушица, № 19), а често вместо него се явява друго, специфично за родопската песен:

Вав чуждо село дѣлечно
през високине чѣлове (№ 13).

Вав чуждо село незнайно
през високана планина (№ 40).

Че ще дѣлече да идат
през девет чуки високи. . . (№ 41).

Образът на обширната планина се допълва с някои особености, които правят още по-осезателна отдалечеността — ветрове, снегове, разбойници:

агã си станам, привалѣм
през високана планина,
дено ми слонце превалѣ,
дено ми пилце префѣркат,

вѣйке са назад не връшат —
зиме от бѣли снегове,
лѣте от вѣрли хайдуте (№ 25).

Този мотив е един от основните в песни, с които девойката се прощава с близките си. Такива произведения са известни навсякъде из България. Най-разпространената песен за прощаването е позната и в Средните Родопи: „Ела се свива, превива“ (№ 34 и 35). Ат. Райчев я записва в два хубави варианта. В единия момата се прощава с рода, от който излиза, за да влезе в чужд род, с майка си, която я е носила „на сърце“ и „на роки“, с баща си, който я гледал като пролетно цвете, с брат си и сестра си. В другия вариант прощаването е придружено с поръка към майката да слуша сутрин славея на червената ябълка — ако е весел, и тя ще е весела, ако е тъжен, и тя ще е тъжна. Но Ат. Райчев е записал и стари сватбени песни „на кордене“ (вж. песен № 24 и коментара към нея), неизвестни другаде. Девойката се прощава с родители, братя и сестри, с всичко, сред което е живяла и което е обичала, и всяка нейна дума и поръка е изпълнена с такава тъга и мисъл за тъгата на близките ѝ, че тези произведения напомнят песни за прощаване пред смърт и тъжачки.

Тъжачките, оплаквателните нареждания над покойник или над гроба му тук са представени само с два образа (№ 68 и 69). В същност те са доста повече — тъжачки по съдържание са и много от песните за болести и смърт. Те също представят импровизации, създавани в най-голяма мъка, както тъжачките, с тази разлика, че обикновено предават мъката на самия болен.

Митичните песни, които се разработват най-често като балади, съдържат старинни и вторично появили се митове и образи на свръхестествени същества и стари представи и вярвания, примесени с по-късни суеверия. Образи от някогашно митично схващане на света в записите на Ат. Райчев се срещат в песента за слънчева женитба (№ 70). В основата на този сюжет стои някогашният култ на славяните към слънцето, който е засвидетелствуван от домашни и чужди извори¹ и чиито следи личат и днес в някои народни вярвания и запрещения. Централният мотив — влюбването на слънцето в девойка и оженването му за нея — е свързан с мотива за деца, които „не траят“ (умират), с вярата в защитната сила на „грозна име“ и др. Слънцето е

¹ Вж. Й. Иванов. Българските народни песни. С., 1959. с. 155—156.

представено с антропоморфни черти. Въздействието на моминската хубост над него, очарованието му е предадено много изразително. Когато съглежда Грозданка, то се спира на небето:

До три е денѣ трептѣло,
трептѣло, неѣ гльбдало!

Песента е изпълнена с отражения на патриархалния български бит. Слънчовата майка чака сина си, всеки ден пече хляб и му приготвя вечеря. С нея слънцето споделя копнежа си и я праща да пита бога дали ще му позволи да се ожени. Типична битова особеност е отразена и в стиховете

за мене драга невѣста,
за тебе млада измѣна.

Така се е гледало на снахата в бита — като на помощница, която ще отмени момковата майка от домашна и полска работа, — така се рисува тя и в битовите песни, в които синът говори на майка си, че ѝ води отмяна (срв. № 645); „млада измѣница“ на свекървата лете от пекове, зиме от мразове е снахата и в сватбената песен (№ 50 и 51). Битов момент е и вдигането на девойката на Гергьовден. В песента липсва епизодът за гергьовденските люлки, който намираме в други варианти, но споменаването на Гергьовден тук е вече достатъчно указание, че и за певеца, и за неговата публика вдигането е свързано с обредното люлеене и припяване на девойките с тези, които ги люлеят (вж. № 4 и 5). Песента завършва с мъката на майката. Варианти, обнародван от Ст. Шишков,¹ съдържат още мотиви, известни и в разработки от други области: майката поръчва на дъщеря си (лепа Марийка) да говее на свекърва си; мислят я за няма, слънцето се жени за звезда Деничка и Марийка се превръща на ластовица. Това развитие на сюжета, в което битово и митично се преплитат с легендарно, липсва в записите на Ат. Райчев. Като се има пред вид, че той е регистрирал сюжета в два варианта, които по своята художественост превъзхождат записа на Ст. Шишков, от двама добри осведомители, може да се предположи, че преди повече от 30 години (записите са направени през 1939 г.) песента вече се е изпълнявала в по-съкратен вид.

Митични представи и вярвания са запазени и в песните за юда и овчар. В сборника юдата се явява в два сюжета, записани в по две версии. Момък казва на майка си, че е харесал хубава мома, която идвала при него на високата планина. Майката слага в дрехите му билки и му поръчва да отиде в планината, за да разбере дали е девойка или юда пиринска (за този образ вж. коментара към песен № 71). Момата се оказва юда; според единия вариант тя успява да измами момъка и го погубва, според другия той послушва майка си да не си сменя пояса и юдата изчезва. И в двата варианта юдата е обрисувана като антропоморфно същество не само със своите прояви, а и с външните си белези. Нейният образ е даден с чертите на идеала на българина за моминска хубост — тънка и висока, бяла-черноока. Отношението ѝ към момъка я прави пленителна. По два пъти на ден и по три на нощ тя му носи китки и червени ябълки (№ 71); денем му донася вода, нощем пази овцете (№ 72) — специфични подробности, свързани с овчарския бит в планината. Картината се допълва от майката, която учи сина си да седне под сянка на връх висока планина, да надуе медни кавали и да засвири ситно хоро. Ако е мома, когато го чуе, ще му запее песента, ще му заиграе хоро, ще седне до него и ще го целуне. Толкова по-силно въздействуват поради контраста с тази битова идилия проявите на разгневената юда:

Дарве, камене крѣтѣше, и с корене хи мѣкнѣше,
елшино вѣрше свиваше картѣлан оганъ горѣше. . . (№ 71).

В този драматичен момент митичният образ се слива с природните стихии, които олицетворява, фантастичното се покрива с реалността. Представяйки гнева на юдата, певецът е създал едно от най-съвършените изображения на буря в планината.

В другия сюжет юдата е представена като владетелка на планината, която кара овчаря да ѝ заплати, загдето три години и половина стадото му е пасло тревата ѝ, но не с бели грошове или вакли овни, а според единия вариант със себе си:

Юда йше Карѣ Иван,
Карѣ Иван, Карѣ Чобѣн (№ 73).

В другия вариант (№ 74), в който към откупа се прибавят и сиви коне, юдата предлага на овчаря тежък облог — той да свири с кавала, тя да играе; ако я надсвири, халал да му е планината, ако тя го надиграе, ще го вземе. Тук в митичната балада се внася християнски елемент — овчарят надсвирива юдата с помощта на бога, който изпраща роса да намокри крилата ѝ.

Състезанието между овчаря кавалджия и юдата напомня мита за Орфей, който с песента и лирата си укротявал дивите животни, реките и потоците се възвръщали по течението си и

¹ Родолски старини. Кн. I. Пловдив 1887. с. 21—23.

скалите оживявали и се движели, за да го чуят, и който се съревновавал с песни със самодивите.¹ Тази легенда е забравена сега сред родопското население, но мотивът за Орфеевото състезание със самодивите се е запазил в няколко версии в родопската и изобщо в българската народна поезия.

Към жанра на митичните се отнасят и песните за чумата, в които тя е олицетворена. Песенните и прозаичните творби и вярванията я представят като грозна, черна, рошава старица, облечена с черни дрипи, като черна циганка. Тя носи дълъг шиш, с който удря, или коса, с която покосява главите на хората, и тефтер, в който е записано кого да умори.² Тефтерът е постоянна принадлежност на чумата и в песните на Ат. Райчев (№ 75—83) — и според тях, както изобщо във фолклора, никой не може да избяга от нея, ако името му е записано в тефтера. Другите ѝ атрибути липсват и физическият ѝ образ се различава от традиционния — тук тя е млада жена. Момък бяга от нея и среща по пътя млада невеста, която му казва, че и той е писан в тефтера (№ 77, 78). Овчар чука на портите на кехаята, но излиза чумата — млада невеста с тефтерче в ръка (№ 82). Интересно развитие на тази персонификация е свързването на чумата с девойка:

че си ми срѳшна невѳста
и една мома кѳматна (№ 83).

Чумата се дава като невеста и когато в същата песен за нея се прилага определението черна („чѳрна чума“, срв. № 78), което отговаря на общоразпространената представа.

Антропоморфните особености на този образ се подчертават в песни, според които чумата е в родствена връзка с хората. Мехмед трѳгва да бяга

че си го срѳсна лелька му,
та си го хитро попита:
— Каде си торнал, Мехмеде?

и му казва, че първо него ще вземе (№ 76). В митични песни от други места тази връзка също се среща, но по отношение на бродници и магьосници. Чумата е безстрашна и неумолима — не гледа старо и младо, не гледа мило и драго, не я трогват нито молбите на единствен син и на едничка дѳщеря, нито сълзите на майките им. Отписва от тефтера си само сирачето, но не от състрадание, а от други подбуди. Според един вариант (№ 82) тя не погубва овчарче сираче, защото няма кой да жали за него. Тук чумата напомня юди, самодиви и орисници, които си избират девойки и момци с живи родители или ги вземат в деня на сватбата, да разплачат два дома, две майки и двама бащи, за да бѳде по-голяма веселбата им. В друг вариант на същия сюжет (№ 83) този мотив е само загатнат — чумата казва на овчарчето, че него са изпратили в Гюмюрджина:

ѳти си нѳмаш майчица,
теб да та, Манол, жалее.

Акцентът е поставен на друг момент, който разкрива „отписването“ на обреченото сираче като акт на справедливост:

Сега ще теб да отпишем,
овчѳрене ще запишем.

Този нов мотив се подчертава и в края на песента — овчарите измират и оставят на сирачето „ваклине стада голѳми“.

Опустошенията, причинявани от чумата, мрачните картини на нейното вилнеене са предадени с голям поетичен замах. Постоянен образ в тези картини е сравняването с огън, с пожар (Ирѳжѳн са е запалил“, № 75), което отразява реалистично бѳрзото разпространение на епидемията. В тези картини се вплитат и стари, вече непонятни и за самите певци представи:

Чайран са е запалил —	не гльѳдат старо, ни младо,
от чѳтри страни горѳше,	не гльѳдат женен, ни главѳн,
в срадѳна метла метѳше.	открай хи са зафанали (№ 76).
До три са крала излѳли,	

Същият драматизъм е предаден и с друга картина, по-конкретна и близка (№ 80): цялото поле се жѳне, едно не се жѳне — дали не се е родило? Отговорът внася не само обяснение, а засилва и динамичността на изображението. Живописна, контрастна картина намираме в началото на песента „Чумата удря терзия на път за Драма“ (№ 81). Терзии трѳгват за Драма да кроят тѳнки аби, да шият „ситно шѳюво“ — сини, зелени и гевезиени (тѳмночервени) гайтани. Тези весели багри подсещат за радостните надежди на гурбетчиите. Толкова по-зловеща се явявява на техния фон черната чума, която ги среща и удря баш терзията. В песните за чумата се появява едно постоянно място в две вариации. Момък излиза от заболялото или измрялото селище да тѳрси

¹ Вж. Й. Иванов. Цит. съч., с. 164—165.

² Известен е само един запис, в който чумата е дадена като девойка в ксѳия (от Елена — СѳНУ, VI, с. 44).

Де има села без гробе,
де има овце без кожи (№ 77).

Да трѝси село без гробе,
да трѝси зѝмѝ без вода (№ 76).

Невъзможността да има „село без гробища“, „овце без кожи“, „земя без вода“ изразява безпомощност пред чумата и чувство за нейната непреодолимост.

В други митични песни са залегнали вярванията в магии (№ 84—87), в сбѝждане на клетва (№ 88—91), в предсказващ сън (№ 93—97). Майка бѝде с игла очите на змия и нарича както се вие змията по ръката ѝ, така да се вийат ергените по дѝщеря ѝ (№ 84). Девојка се страхува, че ако любето ѝ е отишло из полето, няма да се върне, защото там има моми омайници и жени магѝосници, които ще го омагѝосат (№ 85), или кара любето си да отиде в гората и да набере билки, за да развалят магията, която са им направили да не се вземат (№ 86). Ганка се разболяла, защото чичовата ѝ дѝщеря вземала от косата ѝ и ѝ правела магия (№ 87). Митичният мотив в тези произведения е обгърнат от изображения на бита и от любовно-женитбени мотиви, характерни за битовите песни. Много по-осезателна е митичната и баладичната атмосфера в песните за сбѝждане на клетва. Майка изпѝжда сина си Георги Грозника да не ѝ грози дворовете и другите синове. Той трѝгва за чужди краища и я проклева чумата да измори синовете ѝ, дворовете ѝ да опустеят и тя да стане „каил“ за него. Клетвата се изпълва и когато след девет години Георги се връща, заварва майка си сама. Баладата е известна навсякъде из България, но в дадения вариант личи отпечатъкът на бита и песенния стил на Средните Родопи. Характерни подробности се съдържат в стиховете

нарами торба шѝрана
и още шѝлче червено,

в споменаването на „кѝщи високи“, в някои постоянни изрази, като „майка са чукна, припѝ са, ѝсни си гласе пускаше“, „много е стадо напѝсал“ (и следващите стихове), „тѝхно село разтажно“ и др.

Мотивът за сбѝдната клетва се разработва и във връзка с други мотиви: син кара вързан баща си да го продава на джелати и овчар измамва девојка, като ѝ се заклева, че няма жена и деца. В песента за Митра, която се къдне пред майка си, че не е любила турчин (№ 91), сбѝждането на клетвата се допълва с митични представи от вярванията за вихрушки и други олицетворени природни стихии, които можели да отнесат човека в облаците.

Оригинално е съчетан мотивът за клетвата с неизвестна песенна легенда, която обяснява защо ловят и пекат рибите и защо мозъкът им е малко, в „Рибите ще ги прокълнеш“ (№ 92). Произведението започва с постоянно в среднородопската поезия начало: птиче засвирва рано, защото не може да влезе в гора, да свие гнездо и да изведе челяд от хайдути (срв. № 205 и 206). Новото развитие на сюжета се внася със съвета към птичето да отиде край морето: там ще завѝди рожби, ще ги изхрани със „смокини и бели стафиди“ и ще ги пои с морска „пѝна пѝнлива“. Тази свежа картина има неочакван лиричен край — едно интимно признание на певица, който изведнѝж заговаря за себе си, за един продължителен копнеж, проявил се несъзнателно:

там ще на сърце да легне:
сарцено ми е в денѝзан.

Тези думи не са само лирично отстъпление. В тях прозвучава болката на цялото родопско население за морето, край което са отвеждали зиме стадата и което е създавало условия за по-добър и по-заможен живот. Легендата се внася в следващата част на песента. В нея се явяват митични образи, замѝглени поради забравяне и примесване на реалистични възприятия: риба, която „тѝѝжко погълѝдва“, „рипка в денѝзан“ и иска да изяде „дѝте под липа“, а после става зехтин, с който мажат детето, за да го изгледат; крилата змия („змиѝна фѝрка нах риба“), която заплашва ребата да не яде детето и го нарича „рождѝлно“; орел, който се чуди дали да яде очите на детето, но му става „братче“, отглежда го и го отвежда при царя да го изгледа от „златна китчица“ — „бѝла-червена да стане“ и да прокълне рибите.

Песните за вяра в сънища имат за мотив сбѝждане на злокобен сън. Широко застъпена е баладата за девојка, която сънувала, че през дворовете им протекла мѝтна река и носела млада невеста с бяла забрадка и с червена прекровка (№ 98 и 94), венчана, а непростена от кумове, сватове и деверче и неводена на повратки (№ 95). При това еднакво начало трите произведения значително се различават по развитието на сюжета. В първото девојката не иска да отиде за вода поради лошия сън, но майката настоява; тя заварва на изворите разбойници, които острят сабя да я убият, и проклева майка си. Другата версия се изчерпва със съня, който се развива по-пълно: реката отнася невестата в Дунава, където я хваща „ворло копелче“. Този край въздействува като сбѝждане на съня, възприема се, както развръзката на предходната песен. Същото баладично начало в третата творба се свързва с мотива за тежка болест на девојка. В предсмъртните ѝ порѝки към майката — да намери мома и невеста, която ѝ е прилика, и да я премени с ѝейната премяна и накити — е отразен обичаят да се пременя човек приживѝ или

след смъртта на този, за когото го обличат, за да му се „намери на онзи свят“. Докато в злокобните сънища на девойката влизат представи за сватба, лошият сън на момъка се свързва с овчарството — един от основните поминъци на населението, между което са възниквали тези песни. Син говори на баща си да не му търси лекове, защото няма да стане:

лоша сам сѐнѣ санувал
от пѐтак срѣщу сѐбота :

вакал са овен загуби
от нашно стадо голѐмо (№ 96).

Той възсяда черно конче, за да го търси в чуждо село — нито овена намира, нито се завръща. Загубването на овена, представен с епитета вакъл, който се употребява и за хора, и напразното му търсене с чер кон в чуждо село, откъдето момъкът не се връща, внушават мисълта за смърт. Този мотив се съчетава с още един, често срещан в битовата песен: кой докога ще жалее умирация. Още по-пълно отражение на овчарския бит съдържа злокобният сън в друга балада (№ 97). Овчарят задрямва на гегата си и сънува, че черни кучета лавнали, ясни чанове звъннали, вакла овца забляла. Тук митичното се свързва с историческата действителност през турското владичество: докато момъкът разказва съня си —

турска е пушка пукнала,
удари Тодор в сарцено.

Една от най-разпространените в нашия и в балканския фолклор митични песни е „Вградена невеста“. В основата ѝ лежи старо общочовешко вярване за необходимостта от дух покровител на всяка по-голяма постройка (вж. коментара към песен № 98). Ат. Райчев прави десетина записи на баладата, три от които са дадени в сборника (№ 98—100). Въпреки голямата популярност на сюжета и общата линия в неговото развитие тези родопски версии съдържат нови мотиви и епизоди и някои особености в поетичната разработка. Те са най-ясни в първата творба (№ 98). Три години трима братя градят град, който се събаря. Граденето и разсипването на строежа е дадено с типични изобразителни средства:

Дене го градѐт на ѐсно слѐнце,
наше се вали на мѐсечина.

Минава „чѐбран калугер“ и ги научава да вградят невестата, която дойде най-рано да им донесе ядене. По-големите братя предупреждават жените си, най-младият — мъжът на Струна — ѝ нарѣчва много работа. В тези поръчки е изразена цялата обич на майстора към жена му, тревогата му за нея, усилията да попречи на нещастieto, което може да ги връхлети, без да издаде страшното решение. В същото време те са и пълна картина на грижите и домашната работа на българската жена с всички специфични за родопския бит особености: да донесе вода, да се измие, премени и „ситно сплете“, да измие „кѐщи високи“, да измете дворовете, три пъти да изпере и да простре бялото пране; да оплави девет кила пшеница и да я простре на девет чула; да омеси и изпече „мѐѐки фурнѐти“; да издои „крави младѐчни“, да отлѣчи телците и да избие млякото; да си изкѣпи мъжкото дете, да го повие, нахрани и приспи; да приготви „ранна прѐгимка“ и да я занесе. Изреждането на тези трогателни зарѣки вече създава очакване за нещо неотвратимо. То се засилва от описанието на пъргавината на невестата, която „сѐн не заспала“, става с първи петли и свършва всичко — не успява само да си нахрани пеленачето. Тази подробност не е случайна — тя е внесена с тънък усет за драматизъм и композиция от певица, в нея ще избухне с най-голяма сила мъката на майката, която вграждат. Трагичното се проявява от момента, когато мъжът на Струна я вижда да се задава. Той вече не е в състояние да се въздържи, развиква се, маха ѝ с ръце и с глава: „Назад са връщай, пѐрвичку любе!“ На нея ѝ се струва, че я подканва: „По-бѐрже тѐрчи, Струну невѐхчу!“ и трѣгва още по-бѣрзо. След този епизод традиционната формула за предаване на скръб не изглежда шаблонна, тя се приема като конкретен израз на състоянието на мъжа:

Гѐ си ѝѐ видѐ Струнино любе,
в зѐмѐ уникна, сѐлзи зарони,
сѐлзи зарони, жѐлно заплака.

Лъжата, с която той обяснява сълзите си — че е изпуснал сребърен прѣстен, — е и начин да се накара обречената да слезе „на дѐно града“. Този момент допълва образа на младата и пъргава жена. Към разкритата ѝ вече готовност да изпълни всяка поръчка на мъжа си, се добавя нейната нежност към него, желанието да го успокои и да му помогне. В няколко стиха тя е обрисувана с цялата ѝ нравствена и физическа чистота, която я обгрѣща като сияние:

вазсѹкала е бѐли ракаве,
вазпрѐдѐтила е бѐлине пѐли
и врѐпнала е до дѐно града

да си извади сребарен пѐрстен,
сребарен пѐрстен сѣс червен камѣнь.

Вграждането е описано с цялата му потресаваща постепенност. Тук идва мисълта за детето в люлката, ненахранено от много работа, и молбата на майката да ѝ оставят дясната гърда да му капе мляко. С тази молба, с тази мъка на жертвата завършват всички варианти, само раз-

гледаният има различен край. В душата на вградената се развихря буря от стонове, пред очите ѝ затрептява онова, което ще последва: детето ѝ плаче и я търси, майка ѝ плаче и я пита на кого го е оставила. И фаталистичното приемане на нещастieto, отчаяната молба се сменят с бунт, който при пълната безпомощност се изразява в клетва — както нейното сърце трепере за детето ѝ, така да трепере градежът, както нейното дете плаче за майка, така да плачат и онези, които ще живеят в него. С този завършък среднородопската балада се явява паралел на гръцките версии, които завършват с клетвите на взиданата.¹

Подобни са и двата варианта, записани от помохамеданчени българи (№ 99 и 100), с изключение на края, който, както се каза, не е срещан досега. В единия от тях жената на най-малкия брат е Димка, в другия вариант е запазено разпространеното име Струна. В него (№ 99) трябва да се отбележат два нови мотива: вирче на дъното на строежа и изграждане на чешма от дясната страна на невестата. Първият мотив отдалечава за известно време развързката и увеличава напрежението. Едновременно с това той внася картина с голяма художественост. Когато я спускат да търси пръстена, Струна съглежда вирче. На няколко пъти се подчертава, че до този момент то е бистро и ясно; когато тя се навежда да огледа водата, от гърдите ѝ протича мляко и го замътва — „бистрана вода прасник станала“. Този мотив се доразвива в молбата на майката да ѝ изградят чешма. За онова, което остава недоизказано в песента, разказва преданието (вж. пояснението към песен № 99). Локални предания от този вид съпътствуват почти всички балади за вграждане. Понякога мотивът за вграждането изобщо не се засяга в баладата. Тя дава само обстановката, обстоятелствата, които го обуславят, а вярването остава да живее в преданието. Такава е песента „Смаил строи мост в Пашмакли“ (№ 101). Болен момък сънув мома, която го заплашва, че ако не ѝ направи мост, ще го отнесе, и той започва да събира камъни и греди за моста. Вярва се, че момъкът бил вграден в него, но за това се говори само в преданието.

В митичните песни влизат и баладите за обаждане от гроба (№ 102—110). Мъката на майка за сина ѝ, на вдовица за мъжа ѝ е толкова силна, че застава мъртвите да проговорят. Синът се обажда на майка си да не го оплаква, защото е потънал във вода от сълзите ѝ, а да му продаде коня и да направи помен, мъжът съветва жена си. Постоянен мотив в тези песни е вярването, че мъртвите знаят и чуват всичко — сълзите за тях, плача на детето, блеенето на стадото, цвиленето на коня, — но не могат да станат: пръстта и камъкът ги притискат, змия е изпила очите им и е свила в косата им гнездо, снагата им е станала на плесен. Това са представи на живите, особено затрогващи, когато се дават като жалба на мъртъвци. Гробовете проговарят и поради мъката на заровените, най-често на майка за осиротелите ѝ деца. Тези балади са и между най-художествените в разглежданата група. Като пример може да се посочи песента, в която снаха се обажда на девера си от гроба, за да го пита оженил ли се брат му и гледа ли мащехата дребните сираци (№ 110). Тя започва с картина, нарисувана с тънък усет за елегично настроение и за въздействие на контраста. Деверът е пуснал стадото из гробищата —

Вчу му са овца да блее.
Чуди са Станчо, мисли са

дали е дребни ченкове
или са машки девойки.

Не било звънци, нито девойки — Лика невеста се обажда от гроба. Същото емоционално и поетично въздействие се постига по друг начин в поръките на майката, която вика да стане от гроба, защото децата ѝ плачат (№ 109). Както робинята, която карат да хвърли детето си, и тук майката поверява сираците си на грижите на природата: да им вържат люлка в градинката под къщата — вятърът да ги залюлява, росата да ги окъпва, мъглата да ги покрива, крушата да ги храни. Ат. Райчев е записал и творби, в които обаждането от гроба не извиква, както е обикновено, само представи за състоянието на мъртвия, за неговата мъка и следсмъртни желания. Това са балади, в които изчезнал син разказва на майка си какво е станало с него, за мъченията на които е бил подложен и за своя край (№ 105 и 106). Всички песни от разглежданата група са построени на въпрос и отговор или на поредица от въпроси и отговори. Тази им форма подчертава тяхната същност на разговори с мъртвите, които се водят като между живи хора, и усилва баладичното.

Анимизмът — схващането на природата във всички нейни прояви като живо същество с чувства, разум и воля — и вярването, че човек може да се превръща в животно, птица, растение, камък и пр., са породили няколко баладични сюжета в среднородопския фолклор. От тях тук са представени два. Единият (№ 111) се отнася за превръщане на човек в смок. Типичната битова обстановка, в която е внесен баладичният мотив, прави по-убедителна за народните среди възможността за превръщението. В атмосферата на всекидневния бит се извършва метаморфозата и в другата балада (№ 112): влюбени, на които не дали да се вземат, умират, за да ги погребат един до друг; любовта им е толкова силна, че продължава и след смъртта — над гробовете израстват явор и ела; майките им ги съсичат, тогава яворът проклина, а елата

¹ Срв. М. Арнаутов. Вградена невеста. — СВНУ, XXXIV, 1920, с. 388—400.

рони сълзи. Това е нов мотив, който не се среща в познатите версии на сюжета. С него е свързана също така неизвестна легенда (поместена към песента), която обяснява защо елата и борът пускат смола, когато ги секат.

Религиозно-легендарните песни в сборника (№ 113—117) са наситени с отражения на народния бит и с ясно изразени социални чувства. В стихотворната разработка на библейската легенда за Аврам, който се готви да принесе в жертва сина си, името на бащата е типично българско — Иван, името на детето — Харизан, както в много български краища наричат децата, родени след дълго очакване. В песента за св. Неделя, която страда, ако работят на деня ѝ (№ 114), черковното запрещение е само повод за създаване на една легенда. В нея фантастичното се преплита с отражения на бита така естествено, както става в народната приказка: момък, който три пъти е ходил на аскер, се връща, минава през гората и вижда сребърна черква, в нея — сребърен сандък, в сандъка — руса девойка с кървави очи, с разбъркана коса, с напращено лице и с избодени ръце. Видът ѝ се обяснява с отговори, всеки от които е битова картина, които отново се свързват с черковно-легендарното в края („че съм си и ъ девойка“). С разпространения през средновековието апокриф „Ходене на Богородица по мъките“ са свързани песни за задгробния живот, за рая и ада. Основен мотив в тях е острото чувство за социалните противоречия и за справедливост. Праведните ядат и пият и напомнят на грешниците за земните неправди:

Ве другож ага едѣхте,
пък ние на край седѣхме.

Този мотив преминава в мотива за св. Петър, който се опитва да извади от „катрана“ майка си, но когато вижда, че не е забравила лошотията си, скъсва въжето. Същите социални проблеми се разработват в оригиналната песен за „манастира на мъртвите“ (№ 115). Тя е още по-близка до представите на народа и напълно е лишена от християнско-черковни образи и мотиви. След смъртта праведните не отиват в рая на небето, а в манастир отвъд Дунава. Земното в тази обстановка се подчертава и с отрицателните сравнения, и с това, че живите могат да видят близкия си покойник и да говорят с него. В нея не участвуват нито Богородица, нито светци. Баща, брат, сестра и майка питат Никола — една от „мъртвите душици“ — има ли място и за тях в манастира. Отговорите разкриват житейските понятия за честност и нечестност, за алчност, щедрост и човечност. Оригинална е и песента „Хаджии обещава на свети Никола черква“ (№ 117). Тя започва с картина от земеделския бит и с отрицателно сравнение, изградено от битови представи: дюкян ли са обрали, къща ли се е запалила, мома ли са откраднали. Отношението към светците е като към хора, които са на по-голяма почит. Когато морето замръзва хаджиите изпращат гемиджията да намери девет сребърни бъклицы и босилек и да калеса, светците:

Да дойдат тува да видѣт
оти са спрѣла гемийка.

В тази песен се вплита и отражение на българската история през един от най-драматичните ѝ периоди — завладяването на България от турците, като се свързва с непознат мотив: св. Никола помага на българите в битката. В нашия фолклор св. Никола е покровител на мореплавателите и владетел на водите и морските ветрове; единствено в записаната от Ат. Райчев песен той се явява покровител на българите.

Юнашките песни са един от най-малко събираните жанрове на родопското поетично творчество. До сборника на Ат. Райчев те бяха представени само с няколко сюжета — два свързани с Момчил, три с Крали Марко и един за сватбата на цар Милуш. Ат. Райчев записва в нови варианти всеки от тези сюжети с изключение на един.¹ Но той издирва и други произведения на героичния епос, за чието съществуване в Родопската област не е имало никакви сведения дотогава. Темата за сватовства и сватби на юнаци е отбелязвана само с непълни или с кратки варианти на „Сватбата на цар Милуш“.² Ат. Райчев записва тази песен, озаглавена тук „Добруджа взема дъщерята на цар Милуш с помощта на сестрините си синове“ (№ 118), в много по-запазен вид. Независимо от безелите на известно забравяне (вж. коментара) тя обхваща 125 стиха и мотивите се разгръщат с епическа широта. Записвачът допълва темата и с два нови сюжета — „Младоженка погубва трима паши, които искат да я вземат“ (№ 119) и „Болен Божко избива триста момци“ (№ 120). Последният е версия на разпространената в Западна България песен за болен юнак, чиято жена иска да се омъжи за друг. Предмет на другите две песни са едни от най-често срещаните международни епически сюжети. В тях са от-

¹ Песента „Зажени се Филип Маджарина“, от която само С. Боянов е записал през 1897 г. в с. Дядово началните 36 стиха (Родопски песни с нотирани гласове, I, с. 88, № 195).

² Срв. Родопски песни с нотирани гласове, I, с. 32—33, № 65 (24 стиха) (В. Стоин); Ела се вие, превива, с. 161—163 (64 стиха); Н. Кауфман и Т. Тодоров. Народни песни от Родопския край. С., 1970. с. 684—686, № 1236 (71 стиха), № 1237 (29 стиха), № 1238 (15 стиха).

разени экзогамни брачни отношения — търсене на невеста извън пределите на рода, — предбрачни изпитания на момъка и следи от авункулат (племенници помагат на вуйчо си).

Останалите творби от този жанр се отнасят до двама от главните герои на българската и южнославянската героична епика — Момчил (№ 121—123) и Крали Марко (№ 124—130). Момчил, вероятно родопчанин, както може да се заключава от някои моменти на биографията му, е една от най-бележитите личности в историята на Родопската област през средата на XIV в. Успял да си създаде самостоятелно владение и да организира собствена войска, той пръв повел родопското население срещу нахлуващите турци и загинал в борба с тях и с техните византийски съюзници.¹ В ожесточената битка четирите хиляди конника на Момчил били притиснати към стените на неговата крепост, жителите на която искали първо да изчакат изхода на борбата и били принудени поради тясното място да слязат от конете. Те се сражавали геройски, докато Момчил паднал смъртно ранен; след неговото загиване малкото му оцелели войни сложили оръжие.²

Този героичен образ направил дълбоко впечатление на южните славяни и породил няколко епически сюжета в песенното им творчество, разпространени в много варианти и версии. В тях реалното историческо събитие се пресъздава и се съчетава с мотивите за невярна жена или за женска ревност, предизвикана от измяната на мъжа. Най-близки до действителните факти са родопските песни за Момчил, в които историческите мотиви са по-широко застъпени. Но и в тях от историческото се е опазило главно онова, което е правело най-силно впечатление и което по тази причина се явява във всички сюжети — гибелта на юнака поради затворените врати на крепостта. В две от песните за Момчил в сборника — „Момчилица не отключва Бяла града да влязат българите“ (№ 121) и „Момчил разсича Буруграда“ (№ 122) — са се запазили отгласи от това събитие, поетически претворени: българите не могат да влязат в Момчиловата крепост, защото е заключена отвътре, и са застрашени да бъдат пленени от турците. Единият вариант (№ 121) сочи като причина жената на Момчил, която не иска да го пусне в града от ревност и опърля с борина дрехата му и гривата на коня. Възможно е този мотив да представя далечен, преосмислен отзвук на един друг реален факт: след победата Йоан Кантакузин запазил от разграбване имуществото на Момчиловата жена и ѝ позволил да остане между гърците или да се пресели в България.³ В него се преплита и международният фолклорен мотив за жената, чиято ревност става причина за гибелта на мъжа ѝ. Опърлянето на гривата на коня е изменение на мотива за изгаряне крилата на Момчиловия кон от жена му. В западнобългарската епическа област той е постоянен момент в сюжета за невярната Момчилица, която научава Вълкашин как да погуби мъжа ѝ. Но трябва да се отбележи, че мотивът за увреждане на Момчиловия кон се явява в песента „Момчил люби дъщерята на цар Константин“ още в някои от най-ранните ѝ записи от централната Родопска област.⁴ Типично начало за разглеждания сюжет е образът на „морско пиле“, на птиче, стъпило на камък сред морето. Може да се допусне, че той е свързан с представата за Момчиловата крепост, която се намирала на Лагоския залив. В полза на такова предположение служи и песента „Момчил разсича Буруграда“ (№ 122), в която юнакът е представен в същата обстановка. Друга характерна особеност на дадените записи, както и на някои от вариантите им е, че те не завършват със загиването му. Ако някои от тях оставят известна неяснота за неговия край — огорчен, той отива в морето, което го е изхранило, то да го „кердоса“, — други недвусмислено показват, че героят остава жив. Така е във варианта (откъс от него е даден към № 121), според който морето се разтваря пред Момчил и му прави „път да мине“. Още по-ясен е краят на песента, която се отделя от всички останали с героическата идеализация на Момчил — той разсича със сабята си Буруграда и българите влизат в крепостта, а юнакът сяда на бял мраморен камък сред морето и засвирва с меден кавал (№ 122). Интересно е, че и другият поместен сюжет — „Момчил люби дъщерята на цар Костадин“ (№ 123) — във всички записи, които прави Ат. Райчев между 1939 и 1954 г., завършва не със загиването на Момчил, а с оплакването на жена му пред царя. Възможно е краят на песента да е забравен, но може би и тук се проявява същото желание героят да бъде оставен жив, което е породило развързките на първия сюжет.

Ат. Райчев обогатява със записи на неизвестни произведения и песните за Крали Марко. За пръв път се разкрива, че родопската народна поезия познава един от най-разпространените епически сюжети за него — Марко намира брат си. В сравнение със западнобългарските тази версия („Крали Марко намира брат си Андзелешко“, № 124) показва значителна самостоятелност в разработката. Основните мотиви се съчетават с нови, непознати от други записи и различни от традиционните за сюжета: Марко не отива да пие на облог с „бега Андреаша“, а избива турците, които пазят брата му, и го освобождава. Самостоятелно е разработен и друг сюжет, също

¹ Вж. Д. Ангелов. Поява, първи действия на турците в Родопския край и героичната борба на местното население. — В: Из миналото на българите мохамедани в Родопите. С., 1958. с. 34—39.

² К. Иречек. История болгар. Одеса; 1878. с. 399—400.

³ Вж. Й. Иванов. Цит. съч., с. 227.

⁴ Вж. например СБНУ, II, 1890, с. 129, № 1.

за пръв път регистриран в родопския фолклор — „Крали Марко се бори със сестриното си момче“ (№ 125). Тази песен, която се среща в героичния епос на много народи и в значителен брой записи у нас от други краища, се разглежда от някои фолклористи като развитие на разпространения сюжет „Бой между баща и син“.¹ Оригиналната в дадената версия причина за двубоя напомня подобни наричания или клетви в песните за хайдутини, където се свързва обикновено със сюжета за грешния хайдутин-разбойник. „Крали Марко освобождава семейството си от турци“ (№ 126) е единствената родопска песен за Марко, записвана във варианти.² Въпреки че е доста по-съкратена от западнобългарските разработки, дадената тук съдържа всички основни мотиви на сюжета. Песента „Крали Марко донася вино от Солун и риба от Вардар“ (№ 127) е ново развитие на разпространения в нашия юнашки епос сюжет „Марко кани гости и погубва непоканен юнак, който е тръгнал да разори дворовете му и да го убие“. От него е запазен само един от постоянните мотиви — Марковите гости искат вино и риба от определени места. Този мотив, чиято поява тук е обусловена от други ситуации, не се явява и в постоянния му за повечето епически варианти вид, а е променен. Подобни различия се наблюдават и във варианта, записан още преди 1887 г. от Ст. Шишков.³ В сборника е даден и вариант на едно интересно произведение — „Марковият кон не смее да каже къде ходи Марко“ (№ 128). То се среща със същото съдържание и в същата форма — диалог между жената на Марко и коня му — и в области, където песните за Крали Марко са най-запазени. „Жената на Марко погубва Вакрил войвода и избавя мъжа си“ (№ 129) и „Марко погубва жена си, която избягала с другиго“ (№ 130) са познати извън Родопската област като произведения на героичния епос за Крали Марко. Мотивите за върната и невярната жена се срещат във фолклора на всички народи. У нас вторият мотив съответствува на действително събитие от живота на Марковата жена и нейната роля в борбата на Марко с Балша II за Костур,⁴ което е активизирало разпространението на песента.

Разглежданите произведения за Крали Марко са с битово-новелистична тематика. Мястото на този герой на юнашкия епос в родопската песенна традиция няма да бъде показано точно, ако не се отбележи тук и песента „Хайдутин освобождава три синджира роби“ (№ 184). Тя е отнесена в друг жанр, защото в нея юнакът е заместен от хайдутинина закрилник, както става и в други области на страната. В същност този запис отразява по-късен етап в развитието на сюжета Крали Марко освобождава три синджира роби и показва, че в Средните Родопи е бил познат и този сюжет — един от най-важните в юнашките песни с историческа тематика. Замянето на Марко със Стоян хайдутин не променя същността на творбата и не нарушава нейната поетическа завършеност. Тя остава така пълна и издържана, каквато я намираме в западнобългарските области с жив юнашки епос. Картината на синджирите роби се свързва по същия начин с идеята за борба срещу поробителите. Образът на хайдутинина, който влиза в ролята на юнака, не е внесен механично — неговата поява се обуславя от традиционен пролог: турчинът кара робинята да запее, тя отказва, за да не я чуе брат ѝ хайдутин. Първоначалният отказ да се пее в гората е постоянно място в друг сюжет — юнакът върви през гората с върната си или невярната си жена и я подканва да пее. Както в другите родопски юнашки песни и тук размерът е осмосричен, но по обем произведението може да се сравнява с традиционните варианти на сюжета (135 стиха).

Историческите песни (№ 131—252) обхващат голям период — от XIV до началото на XX в. В тях е пресъздадена цялата трагична и героична история на народа ни и по-конкретно на Родопската област през това време. Тези песни притежават повече историческа точност в сравнение с юнашкия епос, който също отразява историческа действителност, исторически събития и личности, но е по-близо до легендарното. Трябва веднага да се каже, че и историческите песни не предават точно събитията — те представят историята ни в поетически образи така, както народът я вижда и разбира, претворяват я според народните мечти и идеали, — но се отличават с по-реалистично изображение. Дадените песни се изграждат около две основни теми: участва на народа под турско владичество и борбите за свобода. Наред със страданията, насилията, политическия, икономическия и моралния гнет, на които е бил подложен народът ни, те разкриват често пъти в едно и също произведение и неговата съпротива. В началото спонтанна, тя е свидетелство за решителност и твърдост, за непримиримост с условията на робския живот и воля за борба с него.

Най-ранните песни от този жанр в сборника се отнасят за завладяването на българската държава от турците. Народните творци свързват това събитие с падането на Цариград през 1453 г. и със загиването на византийския император Константин XI Палеолог, което сложило

¹ Вж. М. Халански и Южнославянския сказания... I—III. Варшава, 1893—1895. с. 663—695.

² Родопски песни с нотирани гласове, II, с. 34, № 68 (В. Стоин); Г. Ташев. Село Петково. С., 1966. с. 347; А.н. Примовски и Н. Примовски. Родопски народни песни. С., 1952. с. 43; Н. Кауфман и Т. Тодоров. Чит. съч., с. 681—682, № 1232, 1233, 1234.

³ Вж. Ст. Шишков. Родопски старини, с. 16—17.

⁴ К. Иречек. История...

край на последните надежди на балканските народи за отблъскване на турците. В Средните Родопи то се отразява в сюжет, който се разпространява в много варианти. Едни от тях — най-интересните и с най-голяма художествена стойност — са записани от Ат. Райчев. В тях, както и в някои обнародвани образци надвисналата заплаха се съобщава обикновено от черни гарвани, които „грачат и плачат“ на високо дърво, израсло в морето. В непоместена песен¹ тревогата, която внушава този образ, се усилва чрез контраст с мирното ежедневие на застрашените, които не подозират опасността, с най-радостните момински дни — на долните клонове на дървото, натопени в морето, малки девойки везат „ситно везмо раченичено“. Особено поетична е дадената тук песен (№ 131). Тя започва с постоянното начало на някои от митичните песни за злокобен сън, в него се вплита фантастичното видение на дърво сред морето, което опира в небето и обхваща цялата земя. В гнездо на върха му жално пищят птиченца, жално гукат, сипят сълзи и скубят крилата си гълъби. От картината лъха ужас и отчаяние, които се изясняват с нарастващ трагизъм в три вести: едната подканва цар Констадин да си събира войската, защото са се задали турци; другата разкрива, че те са завзели равнините с градовете, ще го хванат жив и ще пленят царицата; третата засилва тревогата от първата вест — „Стани си сбирай аскѣран“ преминава в „по-бѣрже сбирай аскѣран“. Към турците се прибавят черни арапи и градацията се подчертава образно със заплашителната бързина, с която се движат арапите:

От шугу бѣрже варвене
на кѣнѣне са клатѣха. . .

Събитията се пренасят на българска земя. Нашествениците молят бога да им помогне да надвият българите, българите му се молят да им помогне срещу турците. Тук се вплита нов мотив — народното обяснение за завладяването на България. Както и в песни от други краища, то се представя като наказание за незачитането на религията — българите влизали с коне в черква, с маждрак вземали нафора, с чаша пиели причастието. Това типично обяснение от мировгледа на средновековието се явява във всички варианти на сюжета (срв. № 132). Ужасът пред нашествениците намира израз и чрез образи, които се срещат в песни за чумата:

Чайран са е запалил —
от чѣтри страни ѳгньеве (№ 137).

Други певци предават спомена за заробването реалистично (№ 133). Като градоносен облак — „хем тъван, майчу, хем страшен“ — се задава врагът. Това, което ще се разрази, се съобщава конкретно и просто:

нас ще на, моме, бастѣсат!	далечко да хи отнѣсат,
Йѳдри и дребни ще колѣт	еничѣри да хи правѣт,
и машки дѣца ще грабѣт	майки й бабици да колѣт.

Тези шест стиха съдържат участта на народа ни не само при нахлуването на турците, а и за столетия напред: завладяването на страната, кланетата и кръвния данък — отвлечането на момчета за еничарския корпус и превръщането им във врагове на своя народ, които ще го колят така, както са го клали чуждите нашественици. Никакви художествени средства не биха могли да я предадат по-възнуващо от начина, по който певецът я описва — без нито един епитет, никакво сравнение, никакъв поетичен образ, а само с няколко драматични момента, с едно обръщение, което звучи като стон, и с повтарянето на един глагол, в който се е изляла народната болка. След художествените похвати в първата част на песента това изреждане има особено силно въздействие.

Покрусата се е налагала над всичко друго. Тя е засенчила и много от песенните отражения за битките на родопчани с навлизания неприятел. Но те не са останали без отзвук в народната поезия и той е бил толкова дълбок, че е проникнал и в съвсем чужди на историческата песен жанрове, където се е опазил до днес. От особен интерес е отбелязаният мотив в песента за хаджиите, които обещават на св. Никола черква сред морето (№ 117) — светецът помага на българите, които се бият с турци „в Софийско поле широко“. Това е спомен за решителните сражения в края на XIV в., в които загива последният български цар Иван Шишман.

Завладяването на България е отразено в многобройни произведения. По Бяло и Черно море, по Дунава се понасят гемии с роби (№ 134—135). През поля, гори и планини турци и татари подкарват с бичове моми, момци и невести, навързани в синджири. На този фон — художествено обобщение на поробването на България — се разработва в много и разнообразни версии и сюжетът за робинята, която принуждават да хвърли детето си (№ 136—141). И в тази мъчителна безизходица, сред пълната на пръв поглед безпомощност на народа вече се проявява мисълта за съпротива и се заражда идеята за свобода. Заражда се от народното страдание, от майчината мъка, от която клоните на гората повяхват и корените ѳ изсъхват, и пръв неин изразител става детето, на което майката връзва люлка в гората и му запява да порасне, да я

¹ Съобщена от Милка Ат. Гюрова, род. в 1897 г. в с. Габрица, Смолянско.

намери и да я освободи (№ 139). В някои разработки майчината песен вдъхва любов към родината и тя пожелава синът да освободи своя народ:

голёмко да ми нарастеш,   царюму царско збмеш,
български юнак да станеш,   майка ти да си отнбмеш! (№ 138).

Развитието на тази идея завършва в баладата, според която детето веднага пораства, настига турците и ги избива:

та си погуби върлине турце
и си ми върна робе, робинки (№ 140).

Подобно развитие има и мисълта за съпротива в среднородопските разработки на сюжета турци търсят Бял Димитър (за него вж. коментара към № 152). Във варианти, които са несъмнено по-близко до действителните факти, турците разбиват портите на Бял Димитър, окожават го и го отвеждат (№ 152). В други Бял Димитър става израз на оня индивидуален героизъм, който предхожда масовата борба и който е представен с най-широк размах в юнашкия епос. Когато турците строшават портите му, той се въоръжава и ги погубва (№ 153). В такава развитие е изобразена и жената на героя. Тя е слаба и безпомощна, рони сълзи и лъже турците, че Бял Димитър го няма. Но има и други варианти и в тях тя се нарежда до онези героични българки, които са се противопоставяли с оръжие наред с мъжа на всички посетелства:

Орүжи са Димитрица   та размаха остра сабѐ,
с Димитрово оръжие,   та погуби върли турце (№ 154).
че излѐзе вѐн на двори,

Остава само един, който се крие зад коня, и я моли да го пощади; тя му изважда окоето и му отсича ръката. Така завършват и много от песните за опита на турците да завладеят Малта (срв. № 235 и 237). Това типично място, познато и от юнашкия епос, подчертава героичното в този женски образ, като го свързва с легендарната защитница на Малта и с юнаците, които бранят родната земя от завоевателите.

Постоянен мотив в песните за съдбините на народа ни през робството е откриването на брат и сестра. Много често той се преплита с темата за отвличане и заробване. Татари, черни манафи заробват Руска, заставят я да хвърли детето си, правят хоро и я накарват да играе. Във войводата, който се хваща до нея, тя познава брат си, отвличен от татари, когато бил дете (№ 136). Най-малката снаха на Наню чорбаджия посреща татари и открива във войводата им брат си (№ 143). Зад външно щастливата развръзка на тези творби се крие тежката участ на народа, чиито синове стават негови угнетители и палачи. Има и произведения с действително радостен завършек — овчар среща (отвежда) робиня и разбират, че са брат и сестра (№ 144, 145), — но обикновено този мотив се разработва в балади с драматичен край. Татари отвличат момък и го карат да копае гробове, изкопава млада невеста и се навежда да я целуне. Пада кървава роса, вали дъжд от дървета и камъни, устните му се пукват и покапва кръв — невестата била сестра му (№ 141). Още по трагична е баладата, в която инцестът не се предотвратява чрез познаване или природни знамения. Брат и сестра, откраднати като деца от татари, порастват и се оженват. Робинята, която купуват да гледа детето им, познава в тях сина и дъщеря си и им разкрива истината (142).

Друго дълбоко нещастие на българския народ и по-специално на Родопската област е помохамеданчването. То става тема на песни в цялата страна, но никъде те не достигат такова количество и не се развиват с такова разнообразие на мотиви, образи и художествени похвати, както в тази област. Причина за това са историческите условия на живота в нея. Още при завладяването на България турците се опитват да наложат тук мохамеданството. Най-тежки са били първите два опита за масови насилствени помохамеданчвания — около 1515 г., по времето на Султан Селим I, и през втората половина на XVII в. Първата асимилация, обхванала широки области — от Беломорието до Босна, — засяга и свободолюбивите родопчани, които след битката при с. Черномен на р. Марица, край Одрин, гдето Вълкашин и Углеш били разбити (1371), оказвали героична съпротива на турците при нахлуването им в техните краища. Особено съдбоносна за родопчани е била втората акция, започнала през 1666 г., която обхваща целите Родопи и при която много селища са били заставени да се помохамеданчат. Тези насилия са имали за цел чрез помохамеданчването, което поробителите отъждествявали с потурчване, да се промени народностното съзнание, народността.¹

Понятията вяра (религия) и народност са били идентични и в представите на българския народ. В песни за Момчил (срв. № 122) християни и българи се отъждествяват (българине, християнине) и се противопоставят на турците. Отъждествяването е силно подчертано в

¹ По този въпрос вж. П. Петров. Асимилаторската политика на турските завоеватели. С., 1962 (предговора).

произведенията, свързани с помохамеданчването и тъкмо то обуславя упоритата съпротива. Една от най-забележителните песни на тази тема се отнася за помохамеданчването на българите в Смолянско (№ 156) и е създадена по всяка вероятност от тези, които са били принудени да се откажат от вярата си. (Това предположение се подкрепя и от данните, съобщени от осведомителката.) Със своята конкретност и реалистичност и с чувствата, изразени в нея, тя напомня някои от песните за поробването. Събитието е предадено просто, с покъртителни подробности и с цялата му драматичност: „Врют щат, майчу ле, да турчат!“ Насилията започват със затварянето на мъжете. Опитът на населението да се спаси от помохамеданчване е даден живо, с детайли, които рисуват масовото разбягване из планината:

Моми ѝ невѣсти бѣгаха	по барчѣни ѝ по канари,
по гори и по барчѣни,	да си са, майчу, поскриѣт.

Певецът изрежда всички, към които най-вече са се насочвали усилията да бъдат помохамеданчени: мъже, жени, девойки, момци. Не са отминати и децата и тяхната привързаност към родното, изразена в привързаността към религията на родителите и дедите им, е един от най-трогателните моменти в песента:

Дребни дечинки плачѣха
и вѣрана си не даваха.

Събитието е локализирано в Смолян и Смолянско. Но то се е повтаряло при същите обстоятелства и със същия трагизъм из целите Родопи и тази песен, колкото и да е конкретна, се явява вярно изображение на насилствените масови помохамеданчвания в Родопската област. Наред с тях народното поетично творчество е отразило и опитите за помохамеданчване на отделни лица. Те са били насочени обикновено към най-добрите синове и дъщери на българския народ. Фолкорът е изпълнен със спомени за средствата, които са били използвани за налагане на чуждата религия — ласкателства, увещания, заплахи, измъчване, затваряне, убийства. Отразени са и формите, в които се е проявявала съпротивата — дръзко надсмиване, презрение към предлаганите облаги, поставяне на невъзможни искания, самоубийства или воля да се приемат и понесат и най-жестоки насилия, за да се запази християнската вяра, станала синоним на българската народност. Всички разновидности на това могъщо морално противодействие са намерили израз в родопските песни и предания. Бей (№ 162), кадъна (в непубликуван вариант, съобщен от Милка Кр. Терзийска в с. Беденски бани през 1952 г.), царят (№ 163) увещават Кольо да се потурчи и му обещават мазите с търговците край Одрин, чифлиците с чифликчиите и белите кадъни покрай Марица. В едни варианти той отговаря, че ще се потурчи, ако се съгласят майка му и неговата кръстница. Начинът, по който се говори за майката и за кръстницата, за раждането и за кръщаването — като за събития с еднакво значение, — подчертаването, че кръстницата е попадия, вече подсказва какъв ще бъде отговорът. В други варианти момъкът поставя неизпълними условия — да му харижат половината Одрин, Султан Селим джамия и къщите край Марица с кадъните. За да проличи повече дързостта му, това искане се отправя към турския цар и се съпоставя с неговото унизяващо поведение — той приема условията, не дава само „Айшица бѣла кадѳна“. Чрез тези немислими в действителността ситуации се е проявявало нравственото превъзходство на завладения народ, което се е противопоставяло на физическото надмощие на поробителите. Привързаността към родното и ненавистта към тях са по-силни от желанието за живот. Девойката, залюбена от турчин, кара майка си да ѝ изкопае дълбок гроб и да я затрупа с „тъбѳжи, йодри камене“ (№ 165). Златка, отвлечена от турчин, се пробжда с нож:

Йѣ нѣма с турчин да идам,	в чѳрнана земѣ длибока
ами ще в зѣмѣ да легна,	на прѣст и пепел да стана! (№ 169).

Когато принуждават владика да си остави вярата и да вземе турчинче (вж. № 157 и коментара към него):

Гѳ са владика турчеше,	гѳ са владика женѣше,
чѳрна са зѣмѣ трасѣше,	ѣсно са слѳбнице мрѳщѣше.

Твърдостта, с която се пази вярата, става основен мотив на различни песни. С „ѣ си вераса не давам“ българката прогонва турчина, който я иска за жена (№ 168), и аргатка посреща с решителен отказ желанието на Салих ага да я омъжи за сина си (№ 179). Най-вълнуващо е разкрит този мотив в песента за девойка (по-рядко момък, както е в № 164), която лежи девет години в тъмница и е готова още толкова да лежи, но не се отказва от вярата си (№ 158—161). Това е песен за народностното съзнание през най-мрачната епоха в историята ни, за любовта към родното, за упоритостта и твърдостта, с които българската жена, българският народ са се опазили от потурчване. Родопските варианти на тази песен имат почти винаги баладичен завършек, в който възхищението от героизма получава най-силния за тогавашните схващания израз: девойката е обгърната от сиянието на светица; на раменете ѝ падат запалени свещи, до нея

гори кандило, тя огрява като слънце тъмницата. И когато мисълта за тежката действителност се врязва в религиозно-легендарната идеализация, баладичният мотив се запазва. Господ чува молбата на майката, ветрове и дъждове събарят тъмницата и дъщеря ѝ излиза:

каква си Ёнка излезе —
чисга вав злато станала.
Снажката хи бе вейнала,

чъбрни очи помрѣнени,
дльбга кѡса окапала (№ 160).

Народността чувство не е угасвало напълно дори у еничарите, които още като деца са били откъсвани от всичко родно. Неговото пробуждане се дава в прекрасни песни с голяма топлина. Мъката на еничарина за близките му се свързва с тяхната скръб за него (№ 171). Тя се изразява чрез типични за българския бит обичаи при жалеене на член от семейството — майката три години носи черна забрадка и не я изпира, братята дялат кавали, но не свирят, сестрите садят цветя, а не се кичат. С дълбочината на чувствата и с пълната хармония на съдържанието и форма песента се нарежда до най-хубавите разработки на този сюжет.

В родопската историческа песен влизат и произведения, свързани с кърджалийското движение. Покрай познатите и другите песни (една от тях — „Не бой се, Радо, от кърджалии“, № 172 — е дадена в сборника) Ат. Райчев е записал и творби, които са възникнали в Родопския край и не се срещат другаде (№ 173—176). Те разказват не само за страха и за страданията от кърджалиите, а и за съпротивата срещу тях. Това са песни за Мехмед Синап (вж. коментара към № 174), за нападенията, които е устройвал, за борбата с него. Нарочно внимание заслужава песента „Райковци погубват Мехмед Синап (№ 174). Според нея кърджалийският водач, който в действителност е убит в Машергидик планина при съвсем други обстоятелства, погива с дружината си в Райково. Произведението е лишено от художествени качества, но е интересно като фолклорно явление с това преобразяване на реалните факти, и то тъкмо в край, където те не са могли да останат неизвестни. Ключ за неговото разбиране дава местно предание за изгарянето на Райково от Мехмед Синап. Населението е било обхванато от желание да си отмъсти и песента представя като действително станало онова, което то не е било в състояние да извърши.

Интересни с начина, по който отразяват действителността а някои и с голямата си поетичност са и местните песни за смолянските феодали братята Салих ага и Аджи ага (№ 177—183). В част от тях се пресъздава една характерна за двамата черта — вмесването им в личния живот на хората (№ 177, 179). Други песни (№ 180—183) се отнасят за погубването на Салих ага. Извършено с измама, то е произвело силно впечатление и е станало повод за създаване на много поетични творби (№ 180—183). Сред произведенията в този раздел има една кратка песен (№ 178), в която социалните конфликти между феодалите и населението, което им е било подвластно, са показани с тяхната острога: Цървулан кехая (за него вж. поясненията към песента) повдига „давѡ“ срещу Аджи ага. От голямо значение тук е и начинът, по който се представя оплакването на кехаята — не като действие, предизвикано от лични подбуди, а като протест на бедните от цялата област:

Голѣма давѡ сторили
вилаѣтскине факѣре,

варх тебе давѡ да правѣт.
Царвулан баш даваджѣе...

Тежката политическа и социална действителност е подбуждала към все по-силен отпор. Изпърво индивидуален, неорганизиран, той взема широки размери. И народната поезия го пресъздава заедно с теглото на поробените във всичките му разновидности форми. Новото време принуждава според преданията Крали Марко да се отдалечи в дълбока пещера. Мястото на юнаците се заема от героите на хайдушката песен, закрилници на своя народ и борци за свобода и правда. Схващането на хайдутите като техни преки наследници се е проявило и в преминаване на произведения от юнашкия епос в хайдушкия, като са променени само имената. Характерен пример е цитираната по-горе песен за Стоян хайдутин, който освобождава три синджира роби (№ 184) и който се явява вместо Крали Марко. Вариантът, който е даден тук, е един от най-поетичните. В него намираме и някои географски и битови особености на Родопската област. Турчинът кара робите не из поле или гора, както е във варианти от други места, а през гориста планина, която напомня Родопите при буря:

Агà през гѡра варвѣха,
та са горѡна лѡлѣше
планинѡна са носѣше.
Какво си жѣлно пеѣха,
пеѣха, жѣлно плачѣха!
Агà юнаци пеѣха,
ѣлшѣм са вѡрше свиваше...

.....
Агà девѡйки плачѣха,
вѡршено в зѣмѣ впираха...
.....
Агà невѣсти цвилнѣха,
гѡра са с вѡрше свиваше
и с корене са мѡкнѣше...

Регионалният облик става още по-определен, когато се описва мястото на срещата — край „Бело море дълбоко“, където турчинът наема гемия, за да прекара робите в Турско. Нови, изпълнени със спецификата на родопския бит, са и думите, с които хайдутинът се обръща към девойките :

Сбирайте дребни трепушки,
та са с трепушки кичите !

Но в своята цялост хайдушките песни в сборника, както изобщо в нашия фолклор, са по-нов жанр на историческите, с по-реалистични изобразителни похвати, изразители на нов етап в развитието на историческото съзнание на народа. Тези творби не бива да се смесват с песните за хайдуги разбойници (за тях вж. уводните бележки към раздела „Отвлечения, обири, убийства“) които понякога отразяват социалния протест, но дори и тогава не са пряко свързани с борбите за освобождение. Записите на Ат. Райчев представят този жанр с основните му теми и образи в Средните Родопи. Непосредствено и свежо в тях е изразен копнежът за волен живот, който се свързва с гората. Стоян излиза в нея, когато тя е още пълна със снегове и ледове, защото му е омръзнало да слугува на турци (№ 185). Място, където се реализира поривът за свобода, гората става майка на хайдутина. Обичта към нея е предадена просто и точно в думите, с които синът отвърща на майчините молби да се прибере :

как да са, майчу, откажа	гă ми са гора вдражила,
от лѐтна гора зълена,	вдражила и умилѝла ? (№ 186).

Гората в песните за хайдуги, както и в по-късните за комити почти винаги се допълва с изображение на високата планина, свързва се с родопския пейзаж. Той се появява не само в родопските песни, а и в общите за цялата страна. Байрактът се развива „в лѐтната гора зелена, на високине чукаре“ (№ 193), хайдушкото сборище е „на високана планина“ (№ 194, 196). „На върх висока планина, до двана връсѝ студени, до двене ѝли високи“ гарван или сокол се грижи за ранени (№ 199, 196). На събора на високата планина идва Страхил войвода (№ 212). Пейзажът е бил толкова познат и ясен, че певците рядко са намирали за необходимо да го локализируют с местно име („от Рожен, от планинѝна“, „на Рожен хѝро сториха“, № 226, 229). У тези, които ставали хайдуги, копнежът за волност е бил най-силен, но те хващали гората и планината не само за да го уголят. Със същата сила е горяла у тях обичта към народа и страданието за него. Хайдутин няма къде да напои коня си — Тунджа е кървава, Янтра е пълна с трупове; той заплаква и го напява със сълзи (№ 191). И хайдутинът става закрилник на поробените. Кара Панайот пропѝжда разбойниците („вѝрли хайдуге“ и „харамлие“, № 205). Делю войвода защитава българите от турските насилия и от опитите за помохамеданчване (№ 208). С хабрата си дружина Караджата

Не дава пиле да фѝрне,
а не ли турчин да мине ! (№ 217).

В събраните от Ат. Райчев песни цялостно е представена дейността на Петко войвода (за него вж. бележките към песен № 219), който обединява, както е при Хаджи Димитър, Стефан Караджа и други герои на националните ни борби, идеалите на хайдутина и революционера. Петко войвода защитава населението от Калън Тома, лихвар и изедник, който девет е села заплакал, „женени люде раздѝлѝл, дѝца сираци оставѝл“ (№ 218), изгаря тефтерите му и избавя сиромасите (№ 219). Закриля Рупчос от насилията на местни аги и бейове и не само широколъшкият първенец-разбойник Смаил ага, а и Ахмед Търрашлията се обръща към него с унизителни молби (№ 221, 222 с коментарите към нея и към № 220).

Народната признателност се изразява в редки по красота образи. В някои версии на един разпространен среднородопски мотив неин символ става славейчето, което запява рано от радост, че хайдутите са изчистили гората от разбойници и го е „слѝнце огрѝло“ (№ 205). Пълнен поетичен израз намират тези чувства в песен за Индже войвода. И среднородопският фолклор го дава в неговата исторически засвидетелствувана противоречивост. Двете паралелни разработки на мотивите „Гората плаче от Индже войвода“ (№ 214) и „Заплакала е гората за Индже войвода“ (№ 215) са съвършени поетически постижения. Гората и водата изсъхват, гората и планината заплакват от Индже, който избива всеки, когото срещне. В картината на мъката за Индже гората и планината се обхващат със зашеметяваща последователност, която се движи от общото към частното и обгрѝща всичко. И един детайл, неизвестен в други записи, включва в неповторимо описание слънцето :

Заплакала е горѝна,	и от листѝно слѝнцево
горѝна и планинѝна,	и на чепѝно гнѝздана,
и от горѝна дарвено,	и от гнѝздана пилѝчено,
и от дарвено чепѝно,	и от пилѝчено крилѝана,
и от чепѝно листѝно,	и от крилѝана перѝана,

че гора пълна с хайдуте,
с хайдуте и харамлие.

. . . . .
— Де да е Индже да дойде
хайдуте да си припѝди! (№ 215).

Участието на природата се проявява и в песни, според които сокол или гарван прави сянка, носи вода, пали огън на болен хайдутин (№ 196, 199) и цяло лято славейче се грижи за ранени комити (№ 225). В тези песни се срещат и някои стари вярвания и представи — за необикновената сила и способности на отделни герои, за тяхната неуязвимост, за вярата в магическата сила на сребърния куршум и на куршума, излят от сребро, откраднато от този, когото искат да убият (№ 208). Но в основата си песните за хайдуте и революционери са здраво свързани с действителността. И когато е изпълнен с възхищение и преклонение, народният творец не забравя, че пее за обикновени хора, излезли от неговата среда, и представя наред с героичното и интимната страна на техните изживявания. Раненият байрактар иска да го отнесат при любимата му — ако го е обичала от сърце, три години да го жали (№ 201). Хайдутинът, на когото гората е майка, пушката жена, куршумите деца, страда за близките си така, както еничаринът, когото насила са изтръгнали от тях. И не случайно неговата мъка се предава чрез същите изразни форми (срв. № 171 и 195).

За народните среди образът на революционера дълго се слива с образа на хайдутина. Дори когато се изясняват новите цели на борбата и хайдутството преминава в организирано революционно националноосвободително движение, във фолклора смесването на представите за хайдутин и революционер продължава. Синът говори, че калоферските комити искат да им стане войвода, майката го съветва да не отива: „Хайдушко не е за дълго“ (№ 188). За представителите на новия етап в борбата наред с новите произведения често се използват обикнати хайдушки песни, в които се внасят техните имена. Могъществото им се представя чрез същите похвати, с които се рисува нарастването на хайдушките дружини.

Жанровото различие между хайдушки и революционни песни проличава ясно в произведенията, създадени за Априлското въстание и за Македоно-Одринското движение (№ 227—231). В тях новите теми се изразяват и в нови форми.

Отразили едновременно с робството и отношението към него с всички прояви на непримиримост, бунт и съпротива, разгледаните песни са оказвали силно въздействие през целия период на турско владичество. Те са поддържали упованието на народа в собствените му сили, затвърдявали са любовта към българското, изграждали са народностното съзнание, учили са го, че свободата може да се добие само с борба.

Песните за изселвания (№ 232—234) отразяват едно от най-тъжните събития в нашата история. И когато се отнасят за масовите изселвания на българи в Румъния и Русия, започнали още от завладяването на България от турците, и когато са свързани с единични случаи, те отразяват еднакво силна мъка. Основен мотив в тези песни е любовта към родния край, към хубавата българска земя:

как да си, кузъм, оставѝм
моео бѝло коначе,
моѝна вакла сюрѝе,

моине сиви вѝлове
и наша зѝмѝ каматна? (№ 234).

В песни за войните (№ 235—252) влизат три основни групи: произведения, свързани с нападението над Малта, с руско-турските войни и с Първата световна война. Тези песни, възниквали в продължение на близо четири века, разнородни по тематика и форма, се обединяват от отношението на народа към войната. Копнежът за мир се откроява така ясно в среднородопския фолклор, както и в цялото ни народно поетично творчество. Още мисълта за война вдъхва ужас. Войната се свързва с най-зловещи предзнаменования. Но и в поместените тук песни, както и във всички други миролюбие не се проявява изобщо. Отбранителните и освободителните войни се възпяват с патос, който напомня патоса на юнашките, хайдушките и революционните песни. Показателен за това отношение е отзвукът, който е получил в родопската песен опитът на турците през втората половина на XVI в. да завладеят о-в Малта. В този поход българите са участвували като войнигани, гребци, подкопвачи и пр. Какво въздействие им е оказал турският неуспех и какъв възторг е събудила героичната отбрана на малтенци, проличава най-добре от броя на вариантите на тази тема и от начина, по който са обрисувани двете страни. Руско-турските войни са се посрещали като войни за освобождението на поробените и в песните за тях руските войски се изобразяват със същите чувства и чрез същите поетични похвати, както борците за освобождението на България. Те се свързват със сраженията на последните български царе срещу турците и със старинния сюжет за девойка воиник в неговите родопски разработки, зарегистрирани от Ат. Райчев. Възторгът намира най-силен израз в стиховете, които са били създадени за най-любимите представители на хайдушките и революционните борби:

Руско е Рожен заутисал —
пиле не дава да фъркне,
камо ли човек да мине! (№ 247).

Съвсем различен е начинът, по който се пее за Първата световна война. Във фолклора нейното обявяване се ознаменува с появата на кървава звезда, която изгрява над планината. Отношението към тази война се изъяснява съвсем пряко в клетвите, които изпълват песните за нея:

Проклет да бъде, маму ма,
тоз, който стана причина
войната да са обёви,
войната, Европейската,
и мойно любе да иде (250).

Който ми стана причина
да са войната обёви,
да са войната отвори —
на оган нека изгсри!

(Непоместен вариант)

Най-голямо място в сборника заемат битово-социалните песни, които са и най-многобройните в народната поезия. В тях са отразени всекидневният живот на човека от раждането му до смъртта, чувствата и настроенията му, отношенията му в семейството и извън него, случките и събитията в този живот. Спътница на човека от древността до днес, битово-социалната песен пази напластявания от различните епохи в културно-историческото развитие на човечеството. В дадените произведения от този дял се съдържат много и интересни следи от такива напластявания и преживелици, които би трябвало да станат предмет на отделно изследване.

Важно място в родопския фолклор, както изобщо във фолклора и особено в социално-битовите песни, заема природата. Народният творец я прави участник в изживяванията на своите герои. Целият им живот протича сред нея, с нея са свързани радостите, скърбите и мечтите им. Тя е постоянен, непрекъснато променящ се фон, на който се развиват всички събития. Стилът на родопската песен е изпълнен със сравнения и метафори, свързани с типичната за Родопската област природа. Одухотворяването на природата и възприемането ѝ като живо същество е отглас от епохи, когато човекът не е отделял себе си от околната природа. Такива отгласи са запазени и в някои песни за природата (№ 253—258). Хващат еленче и го карат вързано, както се кара човек на съд. То се и оправдава като човек, а когато го пускат, тържествува като дете, което е успяло да измами някого; „крагдйка“, чиито очи са зашили, се обръща към росата и мъглата с молба да паднат, за да изгният конците и тя да види света; девойка пожелава да расте като трендафил и песента разказва за онова, което би станало, ако се извършеше метаморфозата, така последователно и живо, като че тя е станала. Това са оригинални творби, в които живеят остатъци от древни представи за животни и растения.

Любовните песни, събрани от Ат. Райчев (№ 259—634), се отличават с широкия си диапазон. В тях се разгръщат с цялото си многообразие всички вълнения на любовта — от най-нежните чувства, които може да се изпитат, от най-свенливите и опоетизирани желания до чувствата и копнежите, за които се пее с някаква първична откровеност. В тези богати тонове и нюанси, които пленяват с непосредственост и свежест, ако и понякога да смущават със своята неприкритост, любовта се изявява пълнокръвно и властно, както в живота.

Любовните песни са за най-щастливото време на човека, за неговата пролет, когато разцъфтяват най-светлите надежди и най-пламенните мечти. И младостта, и хубостта са едни от постоянните теми на любовната лирика. За красотата на девойката са създадени многобройни творби, в които тя се разкрива по различни начини, с разнообразни и винаги еднакво поетични похвати. Постоянен момент е свързването ѝ с всичко, което възхищава в природата: с вълните и пяната на морето, снега по планината, утринната звезда, славея, елена в гората, рибките в Арда, тънката топола, кипариса, черното грозде, черните череши, цветята. Образите възникват черта по черта чрез въпроси, диалози и в движение, което ги прави непосредствени и живи, и в същата природна среда, с която са свързани средствата за тяхното изграждане:

Търнало ми е, търнало
смиленско вакло девойче
ваз зеленоно ливаде
зелено сено да сбира.
Ризкана му са белкаше

кайно в морено далгине,
снажкана му са виеше
кайно стамбулска сивийе,
пльткине му са ройкаха
кайно в морено рибкине (№ 261).

Планинските ливади, малката планинска река, полето с жълто цвете и бяла билка, червеният трендафил, когато роса го роси и девойката го бере и се кити, са картини от типичния родопски пейзаж, който също не е статичен и се мени не само по място, а и според момента, в който го изобразяват. Ето как изглеждат планинските ливади от горната песен при дъжд:

Зардси ситна росица,
падна ми тъбвна маглица
през високите барчйни,
през зеленине ливади.

Мотна е река текнала
през зеленине ливади,
занесе бела Фатминка (№ 379).

Чрез хармония или контраст пейзажът е винаги свързан с настроенията и чувствата в песента. Очарованието, което излъчва девойката, се показва с голямо художническо умение. Тя бере цветето и пее, далече се разнася песента ѝ и омайва всички: овчарите оставят овците и хвърлят кавалите, дюлгерите захвърлят чуковете и мазилките, терзиите нахвърлят ендезетата и ножиците

да ми слушѐт бюлбюл Руса
как ми пее кайно славей (№ 262).

Тя осиява света като слънце. Този общ фолклорен образ в една от най-обикнатите родопски песни придобива конкретност и се локализира:

Бѐла сам, бѐла, юначе, цѐла сам свѐта огрѐла от йзник слѐнце до заник.	Един бѐ Карлък останал и той не щѐше остана, ам бѐше в мѐгла угѐнал (№ 310).
--	--

Най-силно е въздействието на тази хубост над юнака, за когото тя гори като пламък „на бистричкине джемове“ и го хвърля в лед и огън:

Агѐ го видѐх, майчинку, ситна ма трѐска затресе,	тъѐвна ма мѐгла прикрила, ѐсно ма слѐнце огира (№ 267).
---	--

По-рядко и по-пестеливо се говори за хубостта на момъка. Причината за това несъответствие се разяснява духовито от момата, която юнакът вика да се сравняват:

— Юначе, луда дѐлийо, и да са личим, и да не — момско е лице по-бѐло, по-бѐло и по-шѐнливо,	момски са ѓчи по-чѐбрни, по-чѐбрни и по-мамливи, момска е снажка по-тъѐнка, по-тъѐнка и по-височка! (№ 283).
--	---

Неговият портрет не се изписва с такова разнообразие и разточителство. Едно-две определения и сравнения, които често се повтарят, и единствено по-развито изобразяване, но то е достатъчно, за да създаде представа за хубост, равна на моминската:

— Да знаеш, майчу, да знаеш какво е ранко минало през наши равни дворове!	. . . . . Конче му пиле фѐркаше, руба му оганѐ грѐѐше,
---	--

юнакан слѐнце свѐтѐше.
Стѐгни го, майчу, вѐрни го... (№ 388).

Тези сгъстени сравнения се повтарят във вариации и се допълват с образи на пролетен цѐфтеж в песента, която противопоставя вдовец и момък, за да подчертае силата на младостта: вдовецът е слана, момъкът е роса — където пада, трева расте, пилци я пасат, перата им капят, моми ги сбират и вият китки (№ 289). За такъв юнак девойката се топи от копнеж, без болест болна ляга, от болест оздравява, от любов умира. Тези копнения родопската песен излива в ненадминати съчетания на страст и нежност:

Или му кажи, мале ле, може, не може — да дойде. Пѐк ко не може да дойде, кѐрпана да ми провѐди	сас солзи да ѐ ѓпера на солце да ѐ йзсуша, на лице да ѐ прикрѐне (№ 378).
---	---

Момъкът се поболява от момински ясни гласове и крехки смехове, съхне и гори за любимата:

Момице мари хубава, син ми си пламѐн наклала	на мойсо бѐло сарчѐце. Лю гори, кузѐм не гасне... (№ 409).
---	---

За народа любовта е непреодолима сила, която кара влюбените да пренебрегват и границите на позволеното от обичайното право и от черквата. Хубостта на момата поражда такъв копнеж у момъка, че той сравнява чувството си с всичко, което няма брой и край, за да отхвърли дръзко преградата, която роднинството поставя: синьото небе край няма, дълбока вода брод няма, ситният пясък и дребните камъни брой нямат, дебело дърво сек няма, дебела овца дост няма — хубава мома род няма. Проявено с такава стихийност, същото чувство завладява и девойката. Тя не го изразява пряко, само го оставя да се разбере чрез един епитет, който съдържа и нейното признание, и отношението ѝ към преградата между тях:

Юначе лудо и младо, как да та с ѓчи погледнам,	как да ти дума продумам, агѐ сме пуста роднина? (№ 448).
---	---

Но в родопската лирика девойката често проявява любовта си с онази откровеност, която в патриархалния бит и в традиционния български фолклор е приета за момъка. Тук именно се създават и оригиналните паралели на мотива хубава мома род няма, в които момата изказва със същата смелост непреодолимостта на чувствата си:

Майчинку, стара майчинку...

Сама да си го родила,
пак ще сас него да идам (№ 450).

С еднаква откровеност се проявява любовният копнеж и в мотива жени ли се калугер. Той се дава и в общи форми, които подчертават еднаквата му сила у момъка и у девойката:

— Жени са, майчу, не жени, ѐ ще са, майчу, оженам, в селоно на баш момана! (Непоместен вариант, срв. № 590)	Жени са, майчу, не жени, ѐ ще са, майчу, оженѐ за ѐдно младо копеле (№ 473).
--	--

Най-поетичен израз намира силата на любовта в песните за любов след смърт. Влюбени, на които не дават да се оженият, искат момъкът да стане вакъл овен, честа гора, сив гълъб, бистра река, девойката — зелена ливада, ситен божур, гургуличка, мряна риба, за да заживеят заедно, скрити от всички, които пречат на любовта им. Тези песни се развиват като пожелание и предвиждане на онова, което ще стане — момъкът иска да умрат в една вечер и да ги погребат един до друг:

Ти да станеш кумунишка,
ѐ да станам тъонка ѐла,
тъонка ѐла по-височка.
Твоѐ майка агã сѐкне
тъонка ела по-височка,
да си текнат ѐсни кърве,
агã сѐкне кумунишка,
да ми текне жьблта вода! (№ 633).

Изразената тук вяра във възможността за превръщения на човека не се ограничава в битовата любовна песен. Същият мотив се разработва и като балада (№ 112), където добива завършен поетичен вид.

Това разбиране за любовта, преклонението пред нея, възхищението от вярната обич и от тези, които я носят в сърцата си, съчувствието към тях не са попречили на певците да ги обрисуват с всичките им жизнени прояви. Народната любовна лирика не е ода — в нея бликат най-различни настроения. Живият усет на народа за комичното се е изявил и в любовните песни, в които хуморът и иронията се проявяват със цялата си сочност. Над пламъка, който хубава мома е запалила у момъка и който се „с вода не гаси“, се сипят закачки и шеги — някога добродушни, понякога напоени със сарказъм. Те не оставят влюбените да изгубят чувството за реалност, показват им как изглеждат в собствените си очи и в очите на другите и най-вече на тези, които са станали обект на въздишките им. Струите на закачливост и духовитост заглаждат изблиците на еротизъм, внасят бодрост в мъчителни изживявания, придават особена прелесть на родопските песни за любовта.

Друга голяма група в раздела на битовите са семейните песни. Техният център е човекът в семейството. В сборника този жанр започва с песни, които представят пролог към семейните (№ 635—668). В тях е дадена мъката на девойката, която омъжват за нелюбим, грозен, ненормален заради богатството му. Тази мъка е предадена с покъртителен драматизъм — обречената на нещастен семеен живот се мята навън-навътре, кърши ръце, троши и хвърля годежите си пръстени, моли да върнат сватбарите:

Не щѐ го, майчу, не щѐ го,
алтѐне сѐрце не сгрѐват,
алтѐне дума не думат (№ 637).

Този изключителен по красота и сила израз, сентенция на младост и чистота, не е само думи. Когато идват сватовете — петстотин сватбари с девет зълви лефтери, — девойката се отравя:

дѐркѐн да правѐт сватбана,
ще вдигнат мѐртво женѐзе (№ 638).

В тях се появява предчувствие за тъгата, която омъжената далеч невеста ще изпитва за роден дом и близки, но то се заглушава от желанието за женитба, изразявано с почти детска простота и откровеност:

Дай си ма, майчу, дай си ма, че ми е любе севдѐлно! И пиленце е мѐнишко,	и то си гнѐздо извива и пилкѐве изхранюва (№ 663).
--	---

Заглушават го радостта на девойката, когато я дават „на баш юнакан“ в селото, на „любе каматно“, представите за сватбеното тържество. В записаните от Ат. Райчев песни те възникват по различни поводи и са нарисувани живописно. Конят, който е донесъл червената прекровка и невестинското гиздило, проговаря на девойката да го назови и напои и да го одари с бяла кърпа на главата, а той ще върви кротко:

трѣпушкъ да са нъ люлѣт,
прѣкръван да ти не паднъ

— всички да я гледат и да ѝ се радват на младостта и хубостта (№ 636).

Радостното възлнение в тези творби се внася и с редки лирически встъпления:

— Байрѣку червен и зелен, цѣла са виеш недѣлка!	Мене ли чѣкаш да дойда да си та фатѣм вав рѣки,
Мислиш ли да са развѣеш низ Бѣла рѣка надолу,	да си та вдигнем висоце, да си ти ройкам крилцана,
низ зеленоно ливаде, до двене мѡми хаджицки?	до двене мѡми хаджицки?

Те предхождат картините на сватбеното шествие:

— Излези, аблу, погледай какви ми идат сватове!	по-яце свир свиркана, припрѣно чука тѡпанѣн.
Врют са на сиви агове, врют са на сиви халища.	Най-напреж варви кѡпѣле, вав рѡка носи байрѣкан,
Колконо варвѡт, наблѣжат,	та си му рѡйка крилцана (№ 639).

Това е едно от най-забележителните изображения на сватба в нашата народна поезия. Сивите тонове на коне и халища правят по-ярки и весели багрите на сватбеното знаме. Приближаването на сватбарите се представя по най-осезаемия начин — чрез усилването на музиката. Определението „припрѣно“ за биенето на тъпана го прави да се чувствува като удари на сърцето и въвежда в трескавото очакване и посрещане.

В тази прелюдия влизат и трагични събития (загиването на младоженеца или на невестата), в чието отражение може да се видят следи от стари брачни отношения (срв. № 640), весели и тъжни местни случки (№ 666—668). Голямо място заемат песните за грабене на девойка, в които се възсъздава поетично и конкретно един старинен начин за сдобиване с жена, за приставане (№ 641—662).

Сватбата е станала, девойката, която е пяла и мечтала за нея, е невеста. С омъжването над живота ѝ пада сякаш чер покров. Поразително е, че от песните за отношенията между съпрузите и за жената в семейството, записани от Ат. Райчев, няма нито една, в която да са се сбъднали очакваните с трепет радости, нито една, от която да лъха ведро чувство. Мъчителните преживявания започват веднага след брачната нощ, когато младоженецът е могъл да изгони невестата или да я накара сама да се махне — три години гората крие невеста, избягала от венчило (№ 672). Такива преживявания са породили и онези кратки творби със съвършена композиция, изпълнени с трагизъм:

— Защо ми плачеш, Минке-Фатминке?
— Йѣ га не плачѣм, кой ще ми плаче?
На два сам денѣ млада невѣста,
на три сам денѣ и пѣрсница (№ 692).

Три месеца след женитбата жената говори на мъжа си да отиде на пазар:

нова фѡртома да купиш,
млада невѣста да бесиш (№ 673).

И песента излива тъгата за моминството, когато бялото лице е цѣфтяло, тънката снага е растяла, и го противопоставя на семейния живот, в който всичко тръгва назад:

морна ми коса окапа,
бѣлко ми лице почернѣ,
тънка ми снажка изсѡхна! (674).

Всяка от тези песни разказва за едно страдание, всяка е жалба пред майката и от майката, че е оженила дъщеря си малка, че я дала на хора, които от третия ден я карат на тежка работа, че не я омъжила за юнака, който ѝ е бил прилика и я обичал, а за „любъ нъхайно, нъхайно и нъкадѡрно“, за пияница, за дете, за глупав момък, „за негалено юначе“, заради богатство:

— Майчинку, мила майчинку,
опустѣло му имане:
имане сѣди в сандѳкан,
любено чѣрнѣй в бужѣкан.

Не щѳ го, майчу, не щѳ го,
през село не е гиздило,
през гѳра не е дружина (№ 680).

Мъката е толкова голяма, че дъщерята проклина майка си „триж, девет пѳти“. Тежкия живот на младата жена често се свързва с раздялата от роден дом и близки и тогава любовта към родното създава поетични образи с голяма емоционалност:

В чуждо село оганъ гори,
в наше село рѳса роси,
рѳса роси, слѳнце грѣѣ (№ 697).

Но и когато не е отишла далеч, на жената не е по-леко. За нея женилото е тегло и пѣсента го описва с малко думи:

от стара баба тъоглѣне,
от стари дѣдо повече,
от пѳрво любе най-ѣчко (№ 700).

Колко е непоносимо понякога това тегло, разкриват приключенията за жена, която оставя и детето си и забягва от мъжа си и от майка му. Копнежът за рожба е постоянна тема в семейните песни и бездетството е най-голяма мъка за жената. С особена сила се изразява тя в творби, в които мъжът я утешава, че ще ѝ купи златно дете и сребърна люлка. Редица песни имат за мотив скръбта на жената, чийто съпруг е заминал и не ѝ праща вест. Изоставената невеста пита за мъжа си кукувицата, ластовицата, щъркела, които хвърчат „на височко и на широчко“, за да научи, че той е с друга. Девет години очите ѝ „преливат и прекипѣват“ от сълзи и когато забягналият се връща, не може да го познае. Тук са и песните за продаване на жената, в които са отразени старинни семейно-правни обичаи. Някои от тях се свързват и с тежката социална действителност — мъжът продава жена си с нейно съгласие, за да изхранят децата си през гладна и скъпа година. Това са стари сюжети от преди турското владичество. Интересни са версиите, според които жената е продадена на българче (№ 712) или на гърче (непоместен запис); в по-нови варианти те се заместват от турче или татарче. Появата на турчето според Б. Путилов е резултат на късни промени — за турците не е било необходимо да купуват роби, когато са можели да ги пленяват.¹ Същото важи и за редуването на турче с татарче. В тези песни се вплита и старият мотив за предотвратен или извършен инцест — купува чът се оказва брат на жената.

В няколко от песните, в чийто център стои мъжът, са разкрити преживявания, които будят съчувствие към него: жалбата на млад мъж, че се е оженил за вдовица заради богатството ѝ; огорчението на съпруг от отровните думи на жена му; желанието за дете и нетърпението, с което очаква известие, че се е родило. И това е всичко. Останалите са свидетелства за принизеното положение на жената, изобличения на грубостта, суровостта и жестокостта, проявявани към нея в онази отминала действителност, чийто спомен се е запазил в народното творчество. Мъж иска да остави жена си — загубила хубост от деветте деца, които е родила, и осемте гроба, които е направила — защото не му е „каматна както пѳрвана година“. Исква да я остави или праща касалин да я заколи, защото няма дете, и намират в нея малко момченце. Трети мъж изпитва жена си с кого е живяла най-добре, и когато чува чистосърдечното ѝ признание, я убива. Мъж погубва от ревност жена си, която вечеря и гледа небето няма ли да завали. След кръвавата развръзка съпругът се измъчва и съжالياва, убива понякога и себе си, но тези преживявания не правят женската участ по-лека. Тази участ се доразкрива в песни за невярната жена и за намесата на свекървата в семейния живот. Тя учи сина си да не си продава коня и децата, защото няма да може без тях, а да продаде жена си:

че хи е много пахѳна,
пък хи е малко жѣлбана (№ 734).

Свекървата кара снахата да си легне и мъжът ѝ я убива, защото майка му го излъгва, че жена му „с друго е любе заспала“, или отравя снаха си, която сама е избрала.

Светлина в тази скръбна повест внасят песните за любовта на майката към децата ѝ, на деца към родителите им, за участието на майката в сърдечните вълнения на сина ѝ и за нейните съвети. Майчината обич е разкрита с цялата ѝ сила — от нейните молби и плач духват ветрове, ваят дъждове и събарят тъмницата, в която лежи без вина синът ѝ. Но тя е показана и през острото чувство на народа за справедливост. Когато узнава, че дъщеря ѝ е запалила кошари, майката я проклина с най-тежки клетви. От любов към брат си сестрата се продава, за да го освободи, не слиза от коня, когато отива невеста на царските дворове, докато не ѝ дадат клю-

¹ Б. Путилов. Действителность и вымысел в славянской исторической балладе. — В: Славянский фольклор и историческая действительность. М., 1965. с. 157.

човете от тъмницата да освободи братята си. Певците не идеализират тези отношения, отразяват ги с тяхната жизнена правдивост. И в този раздел на семейните песни се пресъздават тъжни и трагични случки, но основният тон не се определя от тях.

В жанра на семейните песни е поставена поради тематичната ѝ близост баладата за младоженец войник, който се връща на сватбата на жена си. Сюжетът е разпространен във фолклора на много народи и се дава за пръв път с такава пълнота в родопския фолклор.

Песните за болести и смърт (№ 771—817) са едни от най-вълнуващите и художествени творби в сборника. Всяка е ридание, предадено с думи, във всяка е излята горестта за живот, прекъснат, преди да се изживее. Защото това са песни за тежка болест и смърт през младостта, за мъката на девойка и момък, на годеница, на млада невеста и млад мъж. Тяхната мъка и мъката за тях се разкриват чрез съпоставяне с природата. Пролетното разцъфтяване, символ на младостта, създава в същото време най-мъчителния контраст, най-голямата горчивина:

Сичко са ѝ било цвѣтнало, цвѣтнало, ѝоще лиснало. И моѣн зелен босилчѣк, и моѣн червен каранфил...	пък ѝѣ нах зѣмѣ тѣрнувам. Умирам, майчу, умирам, тебе са вѣра не фата! (№ 801).
---	---

Страданието пред края се слива с мисълта за мъката на майката:

как ще ми, майчу, кайдѣсаш
плиткине да ми разплетеш
и мене в зѣмѣ да туриш? (№ 813).

В тези песни скръбта се предава не само с традиционните средства — майката ще жали, докато се разлистят главня и роди ябълки, — а и с нови изрази:

и ѣ ще нахтам да дойда,
нах чѣрна зѣмѣ длибока (№ 814).

Всяко от тези произведения е създадено за конкретен случай, във всяко се е запазил отпечатък от конкретни ситуации. Оттук идва силната им емоционалност, въздействието им и голямото разнообразие на настроения, изживявания и изобразителни похвати. Но в тях влизат и някои мотиви, символи и образи, познати във фолклора на много народи. Те отвеждат към древни обичаи и обреди и голямото значение на събраните тук песни е, че са ги запазили в една от най-старите им форми. Особено ясни са в мотива за гроб с прозорци, който тук се свързва не само със смъртта на девойка, както обикновено, а и със символа сватба — смърт.¹

Спецификата на среднородопския бит се очертава особено ясно в трудово-професионалните песни (818—885). В тях са отразени по-пълно и с по-голяма яснота, отколкото в други жанрове поминъкът, класовите и социалните отношения на населението. Основно място заемат овчарските и занаятчийско-гурбетчийските песни. Овчарството — стар и главен поминък в миналото на Родопската област — е представено многостранно, с радостите от него, с привлекателните му страни и с тежкия труд, неволите, трагичните случки, които го съпътствуват. Овчарските песни в сборника — и в поезията на Средните Родопи — са между най-хубавото, което нашият народ е създал. Те се характеризират с голямо разнообразие на мотиви и сюжети, на емоционални образи, на широки картини, на сложни изживявания. В центъра им е овчарят, изобразяван релефно сред стадото в планината или в топлите равнини край морето. Наметнал „шѣлче червено“ с „пушка седефлу“, той търси ваклите си овни и дребните шилета в мъглата, която е прикрила Карлък, замамва „тѣожка (вѣкла) сюрѣ“ към „равно поле широко“ или „нах високана планина“

Зелена трѣва да пасѣт,
студена вода да пийѣт.

Типичен похват в разглежданите песни е изобразяването на овчари и стада в движение. Това движение се свързва с течението на бързите реки и с планинския вятър, прави човека част от природата и кара слушателя да възприема това, за което се пее и което е ставало в миналото, като че се извършва пред очите му:

Бѣлен ми вѣтер дѣше през високана планина,	Асаню шѣлан дрѣлѣше, овнине напреж мамѣше (№ 821).
---	---

Най-напред върви овенът водач, с когото овчарят споделя радостите, копнежите и скърбите си. Учи го как да пристъпва и да раздрънка звънците, когато минават през града или през тяхното село, и какво да казва, като го питат женен ли е стопанинът му. На него овчарят, заловен от разбойници, поръчва с кавала как да води шилетата към полето, него моли да преведе

¹ Тези образи в родопската и изобщо в българската народна песен са предмет на отделна студия, в която се изследват във връзка с фолклора на други балкански и европейски народи.

стадото през придошлата Тунджа, която влаци дървета и камъни, и Алчията овен уговаря стадото :

Овенан ходи в сюриѐ
и на овцене блѐѐше :
— Сюриѐ, дребна и йодра,
сюриѐ, бѐла и чьорна,
до мене врют да варвите
през Тунжѐ рѐка голѐма.

Та гѐ вав село пѐдиме,
йѐ ше да си ва ѓтведам
на високана плѐнина
зелена трѐва да пасем,
студена вода да пиѐм (№ 825).

С такава първичност се доизгражда образът на овена в по-нататъшното развитие на сюжета. Овчарят му се похвалва, че майка му го е сгодила, и го откарва „за гѐдеж“ у момата; овенът напразно му припомня стореното добро и неговото обещание да му обниже рогата с алтъни, да го подкове и обкичи със сребро, напразно го моли да го пожали. Овчарят посяга да го заколи и си отрязва ръката. Това са представи, които водят дълбоко в древността и чието значение не се изчерпва с голямата им поетичност.

Овчарят се лава и с най-интимните му изживявания — задевки между мома и овчар, овчарова жалба за меджии и хубави девойки или за любимата, от хубостта на която земята гори и тревата съхне. В овчарските песни се вплитат мотиви от историческите: паша се заканва да плени с татари стадото на Стоян кехая и сестра му го спасява — както в песните за хайдути жената помага на брат си или на мъжа си. Много сюжети са свързани с върлуването на разбойници, които откарват стадата, отвличат, измъчват, убиват кехаи и овчари. С обич и съчувствие са представени участта на овчаря, който наема чужди овце, и трагичното му положение при суша. Една от най-реалистичните песни с този мотив е свързана с Караджа (за него вж. поясненията към № 841), чието стадо измира :

Пазарил са е Караджѐ
за четридесте ѓвнюве
и едно мешин прѐмена

левет хилѐди да пасе
по чѐтри чуки високи (№ 842).

Лятото се случва „ѓбусушно“, тревата изсъхва, водата спира и само ваклият овен разтушава овчаря.

До освобождението на Родопската област от турско робство през зимата стадата били отвеждани „на гизльѐ“ — на паша в топлите низини на Беломорието. Песните за ходенето на гизльѐ са тъжни разкази за нападения на морски разбойници, за загиване на стада и овчари при наводнения и заболяване. В тези песни най-добре личи какво е било стадото за овчаря в онези времена. Когато го изгубва, той ходи почернял и потъмнял, когато стадото е гладно и жадно, страда с него, умира заедно с него. Показателен за това отношение е начинът, по който се рисува отвеждането на заграбено стадо. Родопският певец го предава със същите образи, с които говори за заробването на хора, и със същия отзвук на природата. Задават се от Бяло море гемии с „вѐрли хайдуте“ и подкарват стадото с кехаята и янкехаята :

Агѐ през гѐра варвѐха,
ѓвнюве жѐлно блѐѐха,
с чѐнкове жѐлно цѓнкаха.
Агѐ ѓвнюве пѓнкаха,

та са горѓна носѐше,
агѐ ѓвчици блѐѐха,
та са варшено свиваха.
ѓвчѐрене хи слушаха
и жѐлно си хми плачѐха (№ 837).

Тези песни започват с молбата на майката към сина ѐ да не трѐгва и с тревогата на девойка, чийто любим е повел шилетата :

— Иване, любе Иване,
каде си тѐрнал, Иване !
Полено кажѐт пекливо,
пекливо и болезливо,

водѓна му е захирли,
та са щииш, Иван, разболѐ,
кой ше ти вода донесе,
кой ще шилета напои ? (№ 843).

Те разказват за болест и смърт на овчари и кехаи далеч от родната планина и от най-милите им, за които мислят в последния си час. Синът поръчва да занесат на майка му неговите ножове и пищови — с тях да се разтѐжва. Райчо кехая кара одаджията да накупи „ситан армаган“ за жена му и за дребните му деца и да им каже, че е останал в полето

ваз пѓдзим да на дочѐква,
през пролѐт да на изпраща (№ 846).

В тези именно сюжети създателите на родопската поезия разработват по свой начин идеята за гроб с прозорци. Момък умира и иска да му изградят къща с прозорци от четирите страни — да гледа майка си, баща си, сестрите и другарите си и „милноно ѐсно слѓнчице“. Тук е изразена не само жаждата за живот, а и обичта и мъката за близките, с които овчарят не може да се прости преди смъртта.

В овчарските песни и в песни от други жанрове, в които влизат образи и мотиви от овчарските, са запазени и някои от архаизмите на родопския фолклор. Момък се заканва на невярната си любима, че ще я изгори и с пепелта ѝ ще закърми стадото си (№ 534). Планината проклина янкехая, който отвлекъл девойка, изгорил я и с пепелта накърмил стадото, за да се раждат женски агнета (№ 857). Тези мотиви не са резултат на певческо вдъхновение, както би могло да се приеме, ако се пренебрегва същността на фолклора — който е нещо повече от обикновено поетично творчество — и не се взема под внимание дълбоката му връзка с бита. В тях е запазен спомен за древни магични практики при мор по стадата и когато не се раждали женски агнета.¹ За мястото, което е заемало овчарството в бита, говорят и обреди като този, около който е възникнал един от честите мотиви в овчарските песни — изпрашането на най-хубавия овен, за да бъде заклан за сватбата. В сборника на Ат. Райчев овчарството се отразява не само в създадените за него произведения, а и в други жанрове. Изображенията на овчарски бит се срещат в песни за юди и за чумата (№ 72, 82, 83). Интересно свидетелство за голямото място на овчарството в среднородопския бит са митичните и други песни, в които злокобните сънища се дават чрез представи, свързани с него: болен момък сънува, че е изгубил овен (№ 96), овчар сънува стадото си (№ 97), мъж, който в пиянство е убил сестра си и е продал жена си, сънува че на дворовете му идват вълци и дават стадото, кучката лаела, овенът и ваклата овца блеели (№ 715), Мотиви от него навлизат в песните с историческа тематика. Робинята, принудена да хвърли детето си, го поверява на природата: мъглата да го завива, ветрецът да го полюшва, росата да го окъпва, слънцето да го топли, кошута да го нахранва (№ 136); в среднородопски варианти кошутата се замества от стадата, които изпълват планината:

— Анни ми, нанни, Дамѐнчо,
ага ми мине сюриѐ,
сюриѐ да го нахрани. . . (№ 189).

Наред с еднаквите за цялата страна ситуации, при които робиня открива брата си, в тези песни се явява и друга, навезана от постоянни за родопското население представи — овчар прекарва стадото си през Узун чаршия и вижда робиня, която се оказва негова сестра (№ 144, 145). Чрез мъката за овчарите, които не могат да пасат стада из гората, се рисува запустението през време на разбойнически вилнения. Същите образи предават радостта и оживлението след пропъждането на разбойниците:

Дойде овчѐрин да свирн,	ѐсни чѐнкове да цѐнкат
дойдоха овце да блейѐт,	и пилци зѐха да пейѐт—
кучета зѐха да лаѐт,	горѐна си се разшени.

В песните за земеделския труд са влезли някои от разпространените из страната мотиви за надженване с облог, за стопанка, която не успяла да наготви на жетварите, защото детето ѝ плакало, за майка, която учи сина си да не гледа момата на хорото, а на нивата — дали край подбира или среда върти. Но в своята цялост те отразяват особеностите на земеделието в Средните Родопи. В тях се повтаря с малки вариации една и съща постоянна картина — жетва и коситба в планината с меджия — форма на взаимопомощ в труда, характерна за родопчани:

Мехмед, Мехмед, тѐшак севдѐн, цѐло е село порѐкал	Жѐблтанa нивa да жѐбнат на високана плѐнина,
голѐма межѐ посабрал йодрине, дребни девойки	зелено сѐно да кушѐт на високине барчѐни (№ 866).
и караюзлѐ невѐсти.	

Тази картина се допълва и оживява с друг постоянен елемент на планинския пейзаж: за дава се облак, заросява ситна роса и пада мъгла.

Важно обществено явление в живота на родопчани в миналото е било гурбетчийството. Планинската област не е могла да дава препитание на населението и повечето мъже, които не са били овчари, са обикаляли страната и чуждите краища, за да търсят работа и прехрана. Всяка есен зидари, терзии, абаджии, гайтанджии, бакърджии, рибари тръгвали главно из Бело-

¹ Вж. В. Дечев. Среднородопското овчарство. — СБНУ, XIX, с. 90. Във „Въстанието на Перушица“ (с. 14) Ив. Кепов предава разказ за такава практика, свързан с конкретни лица и конкретни случки в навечерието на Априлското въстание — втората половина на XIX в.: Хасан ага Тъмрашлията, повелител на целия Рупчос (баща на Ахмед Тъмрашлията, един от водачите при потушаване на Априлското въстание в Родопите), застава двама от овчарите си да донесат християнско момченце, да го изгорят живо и да закърмят с пепелта му овцете, за да се прекратят морът по тях. Този разказ, в който е залегнало фолклоризирано вярване или легенда, влиза и в нашата художествена литература. Първо го разработва А. Страшимиров в повестта „Рамаданбегови сарай“ (Наш живот, 1902, кн. 11—12); по-късно той е пресъздаден от Е. Кювлиев в „Една страшна изповед“ (Хълмът на доблестта, исторически разкази и легенди. Пловдив, б. г. с. 27—32) и от А. Каралийчев в „Жертва“ (Вихрушка, разкази и легенди. С., 1938. с. 158—163).

морието и Източна Тракия, по островите Самос, Самотраки, Тасос, Митилин, в градовете Гюмюрджина, Искеча (Ксанти), Одрин, Измир (Смирна) да търсят работа. Те се връщали само по Коледа и по за два-три месеца през лятото. Мъката на занаятчиите гурбетчии за родните им места, за любимите и семействата им и на тези, които оставали да ги чакат, да се тревожат и да тъгуват за тях, радостното, но за късо време завръщане, известията за болест и смърт в далечен край са претворени в едни от най-лиричните и художествени творби на родопския фолклор. Девойка ходи тъжна и угрижена и не може да вдигне от жалост очи към момъка, който отива с дюлгери „нах Ташюс, нах касабине“ или с терзии към Драма или гемиджия „на тихен бѣлъ Дунава“. Заминаването на терзиите се дава с живо и точно изобразяване на тяхната работа (№ 81).

С реалистично представяне на действителността е запазен споменът за дългото отсъствие на гурбетчиата: любето му да го чака за Коледа, ако тогава не дойде — да го чака за Великден, ако пак го няма — за Петровден. Реалистично се изразява и тъгата на влюбените, когато гурбетчилъкът ги разделя. И двамата ще копнеят един за друг и на девойката устата ще омалее да пита пътниците за нейния любим, очите ще я заболяят да гледа широките друмове.

Неведнъж любимата, майката, жената и децата напразно чакат печалбаря. Вместо него идва вест, че се е разболял и умрял в далечен край или че разбойници са го ограбили и убили. Песните с такива мотиви са еднакво тъжни и понякога се различават само с по два-три стиха. Така песента за терзия, който умира от чума на път за Драма (№ 81), става песен за гурбетчиата, убит от турци, без да се промени нито една дума освен стиховете, които се отнасят до двата мотива и локализират втория:

Варвѣли, колко варвѣли,
чѳорна хи чума сръшнала,
удари Йонча калфана...
(№ 81)

Варвѣли, колко варвѣли
през кушлар, през планинона,
лошѣн ги турчин пресръшна,
удри ми Тодор калфана...
(Непоместен вариант, съобщен от
Гавраил Д. Гьопсалиев роден през
1862 г. в с. Соколовци, Смолянско)

Постоянен мотив в тези песни е привързаността към близки и към роден край. Прозвучала в сюжета за болен гурбетчия, който помайчил чужда майка, посестрил чужда сестра, побратимил чужд брат, тя е изразена най-силно в сравняването на чужбината с мащеха, на родината с майка:

Чужда е зѣмѣ прѣтажна,
кайно е майка мащеха,
кайно е дете без люлка;
нашѣ е зѣмѣ разтажна,
кайно е майка рожделна (№ 883).

В социалните песни (№ 886—966) преобладават две групи: произведения, създадени във връзка с войнишката служба, и песни за отвлечения, обири и убийства. В песните за войнишката служба е включена и старата епическа песен „Девойка войник“ (№ 886), която Ат. Райчев издирва в обширни варианти из Средните Родопи. Основният мотив — изключителни героични прояви на жена — е известен в песенния и прозаичния фолклор на много народи. В неговата разработка на наша почва, както и в разработките на отбелязания по-горе сюжет „Младоженец войник на сватбата на жена си“ (№ 713) може да се открият отражения на българската историческа действителност, но те не са достатъчно определени, за да се отнесат тези произведения към историческата песен. Поместеният вариант започва с широко разгърнатата картина, която въвежда към мотива за набирането на войници в миналото: паша е разпънал шатри край извори, отворил червен тефтер —

Не гльода старо, ни младо,   и в тефтеран го писува
лю койно пѳде за вода   нах аскер да го проводи.

През турското владичество част от българското население имало специални задължения. Според тях то се делило на многобройни категории, най-значителна от които били войнуците. Те участвували в турските походи като помощни войски, грижели се за конете на султана, правяли пътя на армията. В мирно време войнуците служели в султанските конюшни. Те живеели пръснати из селищата, най-вече в планинските райони. Независимо от някои привилегии, с които се ползували, положението на тази категория не е било по-леко от положението на останалото население.¹ В песните за войнишката служба, която често преминава в участие във войни („на аскѣр, на сефѣр“), се откриват черти на българския феодализъм, но те са почти заличени от събития през робството и върху по-стария пласт са се наслоили отражения от тегобите

¹ История на България. Т. I. С., 1961. с. 254.

на войнуците. Тези песни са едни от най-тъжните в родопския фолклор. Те са пропити с тревога и мъка като при тежка болест, с предчувствия за смърт, които се сбъдват, с мъката на майката, жената и любимата. Чувствата са изразени с голямо разнообразие на поетични форми, непосредствено и сърдечно. Надеждите на сина, който обрича курбан, ако не отиде войник, се попарват от горчивия опит на майката:

Сину лю, а мой майчину,
вричаш са, синко, не вричаш,
ти шиш в низаман да идеш.

Войнишката служба се описва с няколко думи: царска пушка да носи, царска манджа да яде, царски камшик да тегли. Оригинален образ в тези песни е байракът, който ще се вее над войниците по целия им път. Той се одухотворява, към него се обръщат с въпроси, молби, благословии и клетви. Цяла седмица се развява, къде ще води той любимия:

Дали нах Видин калесй	дано ти крилца прифѳркат,
или нах Шумла касабѳ?	пѳк ко го водиш, оставиш,
Ако го водиш, доведеш,	дано ти крилца окапѳт! (№ 890).

От мъка за загиналите и за онези, които те оставят, байракът клюмва като осланен:

— Байрѳку зелен и червен,	млочко сам майки разплакал,
ѳти ти никнат крилцата?	по млочко млади невести,
— Как да ми крилца не никнат —	най-млочко дребни дечинки! (№ 898).

С еднакво участие певците отразяват жалбата за войниците и тяхната мъка за близките им. Младоженец отива войник и страда не поради това, което го чака, а за младото си булче, син мисли за майка си, момък за любето. Никъде обичта на жената не е разкрита с такава дълбочина, не е показана с нейната нежност и всеотдайност, както в тези песни — тя иска да отиде с любимия (с мъжа си) „на аскѳр“: когато той се умори, да му поноси пушката, когато припече слънцето, да му направи сянка със забрадката и със снагата си, когато му се допие студена планинска вода, да го напои с бистрите си сълзи (№ 893, 894). Страданията далеч от роден край пробуждат отново познатия мотив за любовта към „нашна земѳ каматна“. Копнежът за нея предизвиква неприязън към незнайната чужда зема, която се слива с мисълта за всичко претеглено там, и избухва в проклетия: „Дано ѳ оганъ изгори, дано ѳ вода отнесе!“ (№ 899)

Мрачните настроения в песните за войнишката служба се внушават и предават и чрез знамения, които според народната вяра предвещават нещастия и смърт: мътно и кърваво слънцето бял камък, който става черен, кукане на кукувица, прокобни сънища — чер влак, газене в мътна вода или в черно море.

Към социалните принадлежат и песните за отвличания, обир и убийства (№ 906 — 963).¹ Това са разнородни произведения, създавани за различни случаи през различни периоди, разнообразни по съдържание, стил и поетична стойност. В тях се очертават няколко тематични групи: сюжети, известни в целия ни фолклор и във фолклора на другите балкански, славянски и европейски народи, мотиви и образи от които са влезли в юнашкия и в хайдушкия епос; песни за общи или за регионални исторически събития през епохата на турското владичество; песни за различни прояви на обирници и убийци, свързани с определени местни случки, някои от които още се помнят и участниците в тях се дават с имената им. И в старите, и в късно възникналите произведения от тези групи се срещат архаизми, отзвук от стари обичаи и практики. В част от тях са отразени остри социални конфликти или социален протест, което ги свързва тематично с разбойническите песни на западните и източните славяни. Към социалните спадат и песни, в които е изразена горчивината на бедните от класовите различия, песни за обществени бедствия и родопски вариант на мотива за сиромаша, който става по-богат от царя.

Песните за състезания, облози и борби (№ 967—976) се отнасят до добре познатите на фолклора облози за надпиване, за изпитване чия жена е „най-хитра и най-разумна“, за надбягване с коне. Песента за борба с помак пехливан, която вероятно е дело на професионален певец, няма художествени качества и е дадена, за да се представи темата. От особен интерес тук са песните за обзалагане между българин и турчин. Облозите — все едно дали се отнасят до издръжливост в пиене или до бързи коне — се спечелват неизменно от българина. Обикновен похват е крайната победа да се предхожда от временно превъзходство на противника. По този начин напрежението се засилва и се подготвя по-пълно задоволството от развързката. Тези творби са изградени по начин, който говори, че в тях потискането народни слоеве са намирали удовлетворение, че те са израз на нуждата от изявяване на чувството за национално достойнство. Тя проличава най-явно във версиите за облог със султана (царя). Неговото посрамване и отказът да спази условието са изпълвали певци и слушатели с възторг:

¹ За смисъла на употребяваните в тях названия хайдуги и комити вж. бележките към този раздел.

— Машалла, Стоен, машалла,
на твое конче алено!
Сараѐс халал да ти е,
ала кадони не давам (№ 967).

... зимай, Бего, шо зимай,
зимай хазна голѐма,
зимай царски алтоне,
главдса не ми сѐчи! (№ 968).

В тези сюжети се появяват отново мотивите за потурчване и за съпротивата срещу него в ново осветление и в атмосферата на нарасналата увереност на народа в собствените му сили.

За хумористичните и сатиричните песни (№ 977—1017), събрани от Ат. Райчев, е характерно голямото разнообразие в представяне на комичното — насмешливото отношение към действителността. То се проявява във всички негови форми: хумор, шега, ирония, сарказъм, пародия, гротеска. Има творби, в които комичното едва се долавя в общото настроение, в други е изразено ясно. Обект на насмешка стават чувства, действия, образи, които излизат извън нормите на естественото или редното според народните схващания. И в тези песни намираме типичното за фолклора умение да се осмиват собствените увлечения и недостатъци:

Какви сам галил и мамил,
пък каква ми са ѝ паднала:
каквото лиска зелена,

каквото бѐчва дебела,
каквото сухър висока.
Бѝ ще на Арла кюприѐ... (№ 998).

Мотив на множество саркастични изображения, старецът, който търси млада жена, тук се иронизира и сам:

— Всичко са, майчу, намам,
ам си годинки не знаѐм,

че ми е бѐла брадѐса
и ми са жѐдли забесе (№ 1004).

Народният певец може да види комичното и в онова, което за него е предмет на възхищение и идеализация. Така се идва до духовита характеристика на поминъци и занаяти, които в трудово-професионалните песни са представени в най-положителна светлина. Ленива мома не иска да я дадат на дѐлгерче, което „ходи като мишчица йот греда на греда“, на „брашниво дерменджийче“, на овчарче, защото ще я кара

кат диво, майчу, да ходѐ
по високине барчини (№ 988).

Този тънък усет за комичното обуславя и структурата на някои от дадените хумористични и сатирични песни. Това са същите произведения, които се срещат в други жанрове — различават се само по първите или последните стихове, чрез които се предава новото отношение, или по внесените в тях нови мотиви. Началният мотив на „Бял се камък търколи“, № 990 — момък пита девойка защо не му е казала, като го е обичала — е част от популярна в Средните Родопи любовна песен. Тя става хумористична чрез саркастичния отговор и чрез завършъка, който го доразвива. „Снаха ще ти стана“ (№ 984) започва, както една от най-хубавите творби на народната любовна лирика: майка говори на девойка да не мами сина ѝ; запазено е дори постоянното име Костадин. Комичното навлиза с отговора на девойката и с начина, по който той е построен. Втората част на „Вълци му яли хергеле“ (№ 994) — майка съветва дъщеря си да не гледа грозотата на любето си, а богатството му — е един от мотивите на песни за насилствено омъжване. Тук певецът използва този мотив, за да изгради карикатура, внася хумористични елементи в клетвите на жената и създава произведение, което внушава чувства, противоположни на чувствата от тъжната семейна песен. Такива чувства събужда и ироничното представяне на девойката, която заплашва, че ще се погуби, ако няма премяна за празника:

ѐ ще са, майчу, загубѐ,
ко ми не купиш пантѐле,

пантѐле да са кадифени
и да са, майчу, на капки (№ 978).

В любовната песен обаче (срв. № 307) и особено в някои социални песни същият мотив предизвиква съчувствие.

Много от поместените произведения се отличават с особена нежност и галовност на хумора и с изтънчена духовитост, което ги доближава до любовната песен („Защо е тъжен юнакът“, № 995, „Сърдитко ми е любето“, № 996). Но създателите на този жанр могат да бъдат и безжалостно саркастични и в голям брой песни е даден израз на остър, язвителен присмех, на уязвяваща ирония („Вземи, Радо, Коля Боботански“, № 991, „На какво да му завиди“, № 992, и др.). В тези граници комичното се проявява с всичките си разновидности, за които са намечени най-подходящи и също разнообразни форми.

ПЕСНИТЕ НА НЕПОМОХАМЕДАНЧЕНИ И ПОМОХАМЕДАНЧЕНИ БЪЛГАРИ

Сборникът на Ат. Райчев съдържа обилен материал и за съпоставяне на песенното творчество на двете верски групи, създадени след масовите насилствени помохамеданчвания на българското население в Родопската област. Почти половината от неговите осведомители — 70 (40 мъже и 30 жени от всичко 163) — са помохамеданчени българи. В техния репертоар се намират паралели на повечето теми и сюжети, които се пеят от останалото население. Ат. Райчев записва в близки варианти от непохамеданчените и помохамеданчените български гергьовденски песни, свързани с християнския светец. В такива варианти записва и песните, с които се припаят момци и девойки на гергьовденските люлки. Единствена отлика между тях са имената от турски произход в припевките на помохамеданченото население срещу българските имена в техните паралели: Добра и Стоян — Минка и Метко; Янка и Петър — Сание и Смаил и пр. Различните имена и отражението на някои елементи в женското облекло, наложени от чуждата вяра, отличават многобройни любовни и семейни песни в двете групи.

Обредните песни на българите мохамедани запазват своята общност с песните на немохамеданите и когато поради новата религия са отпаднали от старите обреди и са получили нова функция. Известната в цялата област и в цялата страна песен при предсватбеното плетене на девойката — булка не слиза от коня, докато не ѝ дадат ключовете от тъмницата, в която са затворени братята ѝ — след помохамеданчването започнала да се изпълнява при други случаи, както впрочем е станало с тази песен и в другата група; тя и до днес се пее без никакви промени:

Майка си Руска чешеше
и си йѐ ситно плетеше,
и си йѐ хитро учеше:
— Ага ми подеш, дъщеру,
на царювине дворове,
немой да слезеш от конѐн,
дор ти, дъщеру, не впиѐт
тевничерскине йотключе...

Байрямка Каракушова (архив на Ат. Райчев; срв. № 763)

Такава, запазена и досега общност съществува и във всички митични песни. Във варианти, съобщени от Сабире Узунова и Ирина Шабанлиева, от Мария Бочукова и Стана Балджиева, чумата е представена като леля на момъка, който бяга от нея, или като млада невеста. Единствената разлика между тези записи е в имената — Мехмед и Хасан (№ 76 и 77), Стоян (№ 75) и Иван (архив на Ат. Райчев). По имената и по някои подробности се различават и други сюжети от този жанр. Във варианти на баладата „Син се обажда на майка си от гроба“, съобщени от Стайка Балджиева и Минка П. Златева, синът се нарича Стоян или Райко (архив на Ат. Райчев); във варианта на Осман Садъков по-старите български имена са заменени с турското Брахом (№ 104). В другата версия, в която мотивът за обаждане от гроба се е съчетал с ново събитие, локализирано в с. Куклен, освен че променят името, помохамеданчените българи изоставят и споменаването на манастира, но това не изменя песента:

Бре чули ли сте, не ли сте
кинѐ е ново станало
във Куклен село голѐмо,
във Кукленскиѐн манастир?
Триста са пушки пукнали,
триста са гроба станали,
триста са майки плакнали,
плакнали и арнисали.
Димова майка лю плаче,
лю плаче, не арнисува...

Никола Зл. Каѐаджов (№ 102)

Бре чули ли сте, не ли сте
кинѐ е ново станало
във Куклен село голѐмо?
Три са силѐха пукнали,
три са мезѐре станали,
три ми са майки плакнали,
плакнали и арнисали.
Мехмедювата майчица
лю плаче, не арнисува.

Шабан Фезов (№ 103)

Често пъти не се променят и имената. Песента „Сестра се обажда на брат си от гроба“, съобщена от Нурие С. Истрефова (№ 109), се различава от тази на Петра Ат. Кьоргогова (архив на Ат. Райчев) само по обръщението „ага“, което не се среща във втория вариант. Не се отличават дори и по имената и вариантите на стари балади като „Вградена невеста“, зарегистрирани в записи от двете верски групи. Името на невестата е Струна и у Стана Балджиева, и у Ариф Байрямов (№ 98 и № 99) и Айша Ем. Кьоралиева (вж. коментара към № 98); тя се нарича Димка в песента на Ахмед Ал. Чешлиев (№ 100), както е в непоместени записи от Мария Хаджикостадинова и Кева К. Илиева. Никакви следи от помохамеданчването освен заме-

нянето на българските имена с турски не личат и в старите епически сюжети „Младоженец войник на сватбата на жена си“ и „Девојка войник“. Осведомителите на Ат. Райчев с мохамеданска религија заменят в първата от тези песни стиха „Петър си конче ковеше“ със „Зехим си конче ковеше“, променят Иван в Хасан и Илия в Алиа, но отразените в нея обичаи и обреди остават неизменени. Това са типичните за българското население от Родопската област сватбени обичаи: даряване на невестата на сватбената трапеза — „впиване на пѳрстена“ („Зехим хи впи пѳрстенан и още лира сеферска“); говеене, подлив и пр. След помохамеданчването тези обичаи се изоставят, но продължават да живеят в песните.

Тази общност на теми и мотиви и на тяхната поетическа обработка се проявява не само в старинни жанрове, каквито са обредните и митичните, не само в битовите песни, които възникват през всички епохи, а и в песните с историческа тематика, създавани преди и след заробването на България от турците, преди помохамеданчването и след него. Въпреки широкото му разпространение в Средните Родопи сюжетът „Гълъби (гарвани) известяват на българския цар Костадин, че турци и арапи ще превземат земята му“ се пее от двете групи население в паралели, между които няма никакви други различия освен присъщите на вариантността. Еднаква мъка и тревога пред турското нашествие изпълва тези творби, все едно дали са записани от помохамеданчени или непохамеданчени българи. И в никоя българска песен ужасът пред нашествениците не е предаден с такава сила и драматизъм, както в песента на Сабире Узунова (№ 131). Еднакви чувства изпълват вариантите и на други песни за турското нашествие и за страданията на народа през петте века робство независимо от това, дали са регистрирани сред помохамеданченото или непохамеданченото население (срв. „Татари карат робиня да хвърли детето си“, № 136 и 138, съобщени от Стана Балджиева и Екатерина Делкова, и № 137 и 139 — от Нурие С. Истрефова и Мехмед С. Воцев). Всички варианти на песента за турските нападения над Малта през XVI в. започват, развиват се и завършват по еднакъв начин в двете верски групи (срв. 238, записан от Шина Л. Митарова, и № 235—237 — от Сабире Ис. Узунова, Рашид Кърджалиев и Байрямка Каракушова). Съобщеният от Смаил Дуев вариант на една от ранните песни за руско-турските войни (№ 239) не се отличава по нищо от вариантите на непохамеданчените осведомители и от тези, които се пеят в други области.

Някои произведения, в които са отразени насилията на турците и борбите срещу тях, познати в цялата страна, Ат. Райчев е записал само от помохамеданчени българи: „Турци искат да отведат българска девојка (№ 148, Асие Сабахчиева), „Турци гонят Тодор да го погубят и той бяга с жена си през Арда“ (№ 155, Салих Ахм. Османов), „Пушка удря най-добрия юнак“ (№ 203, Нурие С. Истрефова). От българин с мохамеданска вяра е записана и онази кратка песен, всеки стих на която излъчва опиянението на народа ни в навечерието на неговото освобождение от турско владичество:

Планину, стара планину!

Лю все бѳ полна и равна
с овце и млади овчѳре,
сега си полна и равна

на отбор млади комити.

Под ката дѳрво и челѳк,
на ката бѳрце и байрѳк,
на ката клонче и пушка,
на ката вода и конче!

Емин Ем. Драмалиев (№ 223)

Но нищо не говори толкова убедително за народностната общност, както преданията и песните за насилствените помохамеданчвания на родопското население и за народната съпротива, съобщени от помохамеданчени българи или научени от тях (срв. № 156), и еднаквите варианти на песните за твърдостта, с която се отстоява вярата (№ 158, 161 и др.).

Направените съпоставки показват еднаквостта на сюжети и мотиви, еднаквия бит, еднаквата историческа съдба на помохамеданчени и непохамеданчени в Родопската област и еднаквите художествени средства за тяхното пресъздаване. Различията, които настъпват в резултат от променената религија, се проявяват в заменянето на български имена с турски и на неделя с петък, в изоставянето на някои особености от семейния бит и празничните обичаи, които идват в противоречие с мохамеданството, в отразяване на понятия, внесени с новата религија (ашмак, фередже, джамия, ходжа). Песни, които са били схващани като „християнски“ (главно свързаните със семейни и празнични обичаи и обреди), са били забранени за помохамеданчените българи и някои от тях са отпаднали от техния репертоар. Но голяма част от тези произведения са се запазили, като само са променили своята функция — сватбени обредни песни започват да се изпълняват на седянка, на хоро по байрам и пр.; лазарските и коледните песни стават битови, песните и припевките на гергьовденските люлки започват да се пеят на люлките при пролетен байрам. Такива явления са присъщи изобщо за живота на фолклорните жанрове и съпътствуват тяхното развитие, свързано с различни процеси в бита. Промените, които се изразяват във внасяне или отстраняване на определени подробности и в заменяне на едни имена с други, са

едно от най-честите различия изобщо при създаване на варианти. В много случаи те подчертават общата основа на паралелите, свидетелство за общия произход и за народностната общност на двете групи родопски българи.¹

ХУДОЖЕСТВЕНИ ОСОБЕНОСТИ

Произведенията в сборника на Ат. Райчев показват, че обемът на среднородопската народна песен се движи в широка амплитуда: най-късата тук е с 4 стиха, най-дългата — с 446. Преобладават песни с дължина от 15 до 30 стиха, но много често се срещат и с по 40 и 50 стиха.

В художествено отношение тези песни споделят общите за нашия фолклор поетични похвати, но притежават и специфични особености в тяхното прилагане и в техните форми. Специфичното се изразява и в предпочитанието на едни похвати, в честотата, с която се употребяват определени средства, и в пълното или почти пълно избягване на други, с някои символи, метафори, сравнения, епитети, умалителни форми и т. н., свойствени само на родопския фолклор или присъщи предимно на него.

Едно от основните средства, с което се създава поетическата образност, са епитетите. Тук се срещат познатите постоянни епитети на българската народна песен — дърво високо, гора зелена, поле широко, сабѐ огнена, ъсно слѐнце, тѐвна мѐгла и под., — епитетите, които произлизат от определяемата дума (тѐвна тевница), и двойните епитети: дружина вѐрна сговорна, тѐнки вежди гайтанови. Покрай тези общоизвестни определения в записите на Ат. Райчев изобилствуват и специфични епитети. Част от тях спадат към общоразпространените, но се свързват само с определени съществителни и по този начин се предават особености на областта — характера на местността, на климата, на флората и пр.: високи барчѐни, високи чѐлове, висока планина, бѐрце високо, ситни баире, вита ъла висока, тѐнка вита ъла, тѐнки борички, ситан божур, студени врьсѐве, бѐла рѐка, дерѐ дълбоко, тѐжка зима, тежки снѐгове, люти (бѐли) вѐтрове. Други посочват отличителните белези на местния бит, местната архитектура, домашната уредба, поминѐка: дълѐга (висока, тѐсна) кюпрѐ, шѐрана чешмица, ситно тѐсно сокѐче, чѐста махалѐ, низан калдарѐм, ситни скѐли (стѐлби), бистрички джѐмове, порти шѐрани и чемширени, синджирли гѐран (геран), високи кѐшкѐве, бѐло конѐче, ламба шѐрана, огледалце кокалено, тѐнки хаѐй, фенер бѐрина, лѐтва люлка, шѐран кѐжел, шѐран рудан, шѐрана гайда, ситна байламѐ, ситно хѐро, гайди сеслѐе, тѐшки кѐхайѐ. Многобройни епитети изобразяват местната носия: гиздѐлна премѐна, руба червена, бойлѐ кѐрци, ален (копринен) миндѐл, сѐрмена зѐнчица, сѐрмен вѐлник, сѐрма терлици, кѐпѐ кичена, тефтѐково (шѐрано) забѐнче, зелен забѐн, копринен тестемѐль, копринени кичѐлки, копринена пѐдбулка, копринена прѐсѐуска, поѐс копринен, фитилѐй ризка, чохено елече, долащѐрско поѐхче, грѐшка шѐрана, бѐли (гѐлчени) калчѐне, червен прѐкрив, карстѐт (копринен) тестемѐль, везен рачѐнѐк и др. Епитетите предават и особеностите на някои накити: лѐто гиздѐло, сребарни трѐпѐшки, злѐтени трѐпѐшки, бѐли инджѐи. Има и епитети, които отразяват връзките с други краища: хильбѐтска (едрѐнска) бѐла пченица, зарѐнска ракиѐ, скѐchosки стафиди, риза сѐрѐскова, едрѐнски дѐлѐбен, шахѐнски кундри. Често се употребяват двойни епитети. Те предхождат, следват или обграждат думата, за която се отнасят, и допѐлват или подчертават признака, посочен с единичния епитет: ситни (дрѐбни) сребарни трѐпѐшки, скѐchosки жѐблти стафиди, шахѐнски кундри ласкѐти, ситан зелен ъвор, писан кѐндѐсан копѐран, тѐнка риза копринена. Певците не се задоволяват и с двойните епитети и за да обрисуват пѐлно един предмет, понякога събират по три-четири определения: момин кафѐан шѐран-писан, шѐран-писан гивизѐнѐн; или допѐлват описанието с още едно съществително с нови епитети: риза памучена с червени шѐвици, хем червени, хем шѐрани.

Значението на тези епитети, свежи, живописни и изразителни, не се изчерпва с голямата им поетичност. В тях, както беше посочено, се е отразил един старинен бит с цялата заобикаляща го среда, запазили са се важни сведения за културата на Родопската област.

Друг изобразителен похват е психологическият паралелизѐм — съпоставяне на явления в природата със събития от живота на човека и с неговите душевни състояния:

Ела се свива, превива,
мома се с рола процава.

Този похват се развива въз основа на анимизма, на свойственото за първобитното мислене одухотворяване на природата, което е широко отразено в разглежданите песни. Човекът се обръща към гората като към одушевено същество и тя му отговаря така, както би направил той:

¹ За тази общност вж. Манол и Мария Манолови. Единни родословни корени на българи християни и българи с мохамеданска вяра (под печат).

— Добрутро, гора зълена.
— Дал бог добро, Стоенъ!

Момък пита водата кой идва най-рано при нея, девойка пита Дунава за либето си и те им отвърщат. На гората и планината, на растенията и животните се приписват човешки чувства и преживявания. Птичка се оплаква на хайдушки войвода, че не може да извие гняздо, агне пита овчар за майка си, а овенът му го съветва, помага му, моли го, планината проклина разбойници или плаче от тях, гората повяхва от човешките страдания.

От такива съпоставяния са се развили символите. В дадените песни те се отличават с емоционалност и образност. Едни от тях са сбити, други се разгръщат в детайлно разработени картини. Слънцето е символ на радост, тъмната мъгла и сланата — на мъка. Утринната звезда, която огрява момъка, щом излезе на двора, и птичето, което сутрин и вечер пее в махалата, символизират любимата, птичето, което пее и свири в гората, е любимият. Пролетната роса означава моминската чистота, младост и хубост, девойката е израснала от китка ела, от върховете на която роси роса, от клоните ѝ капят капки, от корена ѝ Дунав тече. Един от постоянните символи, който се среща в различни нюанси, е представянето на смъртта като сватба. Той се разкрива чрез подробности, които внушават неговия смисъл: птичка говори на девойка бяло да се премени и ситно да се оплете, че ще стане невеста „в лѣтнана гора зелена, в чьорнана зѣмѣ длибока“; болна дъщеря казва на майка си, че у тях ще стане сватба — дърва ще цепят, вода ще топят, бяла мома ще мият.

Символиката е създала и някои алегии от вида на известните и в други области. В тях образът на невярната жена и съветът да бъде погубена се дават чрез пшеница, която гълъби се научили да кълват и която трябва да се пожъне. Баща, който иска да вземе дъщеря си за жена, говори, че е посадил ябълка, и пита може ли да я обере. Бездетна жена иска да подсети мъжа си, че ще има рожба, чрез алегорията с ябълка, която за пръв път от девет години е завързала единствен сребърен плод.

Обикнато изобразително средство е сравнението. В сборника то се среща във всичките му разновидности и форми — от най-кратките до най-разгърнатите, които българският фолклор познава. Сестри (влюбени) се сравняват с два стръка иглика, девойка (момък) с „къонка силвиѣ“, дете (девойка, момък) с „бѣла-червена китчица“. Любим похват е съчетаването на кратки сравнения: сърцето на майката се коси и топи „каквото шекер вав вода, каквото риба без вода“, девойка се „шибва“ като елен през гора, като риба през море. В някои произведения те обхващат многостранно изяснявания обект и изграждат пластични образи с рядка красота (срв. № 261).

Явленията, с които се правят съпоставки, и формата на сравненията се разнообразяват с тънък усет. Изоставят се наречията кайно, като и сравненията стават по-леки и изразителни. Прякото сравняване се замества от въпроси и отговори, които извайват образа пред очите ни: не е ли виждал момъкът черно грозде в полето, бял сняг по планината, тънка силвия? Момините очи са по-черни, лицето ѝ по-бяло, снагата ѝ по-тънка. Възхитително е умението, с което творците на тези песни освежават шаблонизирани сравнения, придават им нова изразителна сила и нова емоционалност. Едно от познатите и често употребявани сравнения — като два стръка иглика — придобива нов облик с добавянето на още един елемент — съпоставката с босилек — и особено с изразяването на отношението към обрисуваното явление:

Че сме си лика-прилика
кайно два стрѣка иглика,
кайно босилчѣк в градинка,
от теб да ми е откъснат,
на мен да ми е закичен.

Или

Че сме си лика-прилика
кайно два стрѣка иглика,
Агѣ хи къцаш, кравѣ са,
агѣ хи носиш, мерѣса.

Въздействието на последното сравнение се усилва и от музикалността, която създават съзвучията, звуковият паралелизъм и интересните рими.

Много чести са отрицателните сравнения. При тях образът, с който се сравнява, се възприема по-пълно, тъй като се дава пръв, и въздействието от неочакваната асоциация е по-силно:

Излѣла ми е свѣтлана звѣзда,
То не е било свѣтлана звѣзда,
ѣми е било машка девойка. . .

Мене се вчуват в гора кавале
и моми песни да пейѣт.

Не ми е било в гора кавале,
ам ми са били робе, робини. . .

Психическото въздействие е още по-голямо, когато първата част на отрицателното сравнение е във форма на въпроси. И тук се използват най-вече образи от природни явления:

Какъв облак са тевнее —
дали е облак или мѝгла,
Стану мари, Станчице ле ?

Ни е облак, ни е мѝгла,
най ми гори Перушица.

Но както и в някои от приведените примери, обектът на сравнението се изяснява и чрез добре познати битови явления:

Какви са неѝ гласове,
дали е вакли овньове
или са дребни шилѝта ?

Нито е вакли овньове,
нито са вакли шилѝта,
новѝ е сама Милица.

Въпросителното отрицателно сравнение се разгръща широко. В него се включват цели картини от природата и бита, които често се съчетават. Така е и в едно от най-допадналите на носителите на среднородопския фолклор сравнения от този вид: какво се белее и синее — дали са бели снегове или бели гълъби, овце в кошари или моми на хоро ? Образите се допълват и усложняват, сравнението се разработва широко, някои песни се изграждат изцяло върху него — за онова, което се изяснява чрез сравнението и в което може да се съдържа основният мотив или основният образ, понякога се отделят само няколко стиха. Певецът открива въпросително-предположения и разкрива предмета: нито са снегове, нито ледове, нито моми —

Ами е Стефан Каражѝ
с негова вѝрна дружина.
Чадѝре хи са бѝлеѝт,
пушките хи са синѝѝт,
саблите хи са лашѝѝт.

В дългите епически песни това сравнение достига до четиридесет стиха, усложнява се с нови въпроси, които възбуждат все по-голямо любопитство и очакване, и нарисуваните с него образи остават в паметта като фон на събитието, за което се разказва.

Голяма емоционалност на говора и на песента на Родопската област придават умалителните форми. Познати във всички български области, тук те са особено характерни, чести и разнообразни. Те обхващат съществителни, прилагателни, глаголи, причастия, местоимения, числителни, наречия. Една и съща дума се среща в по няколко умалителни форми, които изразяват различни нюанси на нежност, топлина, гальовност, умоляване: рачинки, рачици, очинки, устинки, вишници, вишнички, миндѝльчѝк, майчице, майчинку, гѝчко, аднѝжкош, височко, повисоце, заспейна, преднѝ, пийнувам, денкѝве, ветерчѝк и т. н. Тяхната честота, мястото и значението им в песента показват, че тези форми, които допринасят чувствително за специфичния облик на родопския фолклор, са не само езикова, а и стилна особеност.

Важен стил и композиционен похват в народната поезия е повторението. В песните, записани от Ат. Райчев, то се употребява в много разновидности. Най-рядко се среща повторение на цели пасажии, което води до забавяне на разказа. Нещо повече, създателите на тези песни умеят да го избягват по различни начини. Обикновено те постигат това чрез късо обобщение, което премахва необходимостта да се повтарят по 20—30 стиха от предходната част на произведението:

Струна е била много пѝргава,
та си ми стори врют работине,
дено нарѝча пѝрвоно любе.

Повтарят се периоди, които се отнасят до основни мотиви, и то когато не са много дълги:

— Мале ле, стара мале ле,
ѝко сам това мислила,
да дуйнат бѝли вѝтрове,
да летнат ситни дѝждове
мене нагоре да вдигнат !

Още си дума думаха,
дуйнаха бѝли вѝтрове,
летнаха ситни дѝждове,
Митра нагоре вдигнаха.

Във връзка с тази особеност е и сравнително рядката употреба на постоянни места (loci communes). Доколкото ги има, те предават особености на местния бит и на характера на местността:

Старине ѝдѝт и пийѝт,
младине хѝро играѝт.

Постоянен е и образът на високата планина с двата „врисѝ студени“ и с двете ели високи Други са специфични одухотворявания на природата и паралелизми и само в отделни случаи намираме постоянните места, известни в цялата ни народна поезия. Предпочитани са повторе-

нията на отделни думи с цел да се изобрази картина, която постепенно се допълва и разширява, да се изтъкне смисълът на казаното, да се засили емоционалността. Емоционалното въздействие се постига най-често чрез анафора — повтаряне на първата дума или на предцезурната част на стиха:

Триста са пушки пукнали,
триста са гроба станали,
триста са майки плакнали.

Млочко сам ходил по тебе,
млочко ти топтах земята,
млочко ти пасях тревата.

Значението на повтаряната дума се подчертава и с епитети:

Ий нема с турчин да идам,
ами ще в земё да легна,
в чорнана земё длибока!

Същия смисъл има и употребата на синоними: набальвило, нажелило; изкутило, изхранило; потници, друмници; на еднокоренни думи, които внасят и голяма благозвучност: града градеха, роса роснала, пена пенлива, жёлно нажели, тъован потевнёл. Често се употребява и спираловидното повторение:

В земё уйкна, солзи зарони,
солзи зарони, жёлно заплака.

Оградите ми от дёсна страна,
от дёсна страна белана чешмё,
белана чешмё в белана града.

Върху повторение са изградени и припевите — повтаряне на една или повече думи или на цели стихове на определени места в песента. Любим похват на родопската песен, те са шир око застъпени в сборника на Ат. Райчев. Явяват се с голямо разнообразие както по отношение на вида и състава им, така и на тяхното място. Обикновено за припев служи обръщението — собствено или нарицателно име. Към него могат да се прибавят епитет, местоимение, различни частици. Най-редки са припевите в началото на стиховете, където се срещат във всеки стих или през стих:

На кьонка ми снага девет лють ранъ,
мила ми маму, ранъ куршумовъ.

В доста случаи припевът е след цезурата. И тогава той може да се състои от по една двусрична или многосрична дума или да е по-сложен, да стои във всеки стих или през стих.

Сливен са сбира, море, торнува. . .

Паднала е, джанъм, тъовна маглица. . .

Хоро се вие край манастира,
да идам, Кану момъ, да вигюм.

Тези припеви се разнообразяват с близки по значение думи:

Поскараха са, ёврум, трица братё,
посдёлыха си, джёнум, стара планина. . .

или с редуване на две различни обръщения, свързани с лицата, които водят диалога. Обръщенията се сменят във всяка нова строфа, в стиха, който ги разделя, или в двете части на песента, които може да представят две строфи:

— Петру, Петровленко мари, газдава девойку. . .

— Либе ле, първо либе ле, толкова ли не знаеш. . .

Обръщенията понякога се обединяват чрез еднакъв епитет:

— Паднала е, мила маму, тъовна мюгла. . .

— Питайте го, мила доще, какво ище.

Различните припеви се употребяват и на различни места, например в средата на единия стих и в началото на следващия:

Та ѝзкачи са, Ёну мари, на върх кульѐна,
дюлбер Калинче, на върх кульѐна.

Много пъти припевът е в края на стиха и се редува последователно, през един или през два стиха:

Сипи ми винце да пийна, девойку,
да пиѐм да се опиѐм, девойку. . .

Размитай дворове, мале ле,
наредай столове,
че си ти водѐм, мале ле. . .

Стѐни, Алиѐ, ѓтвори, Алийнку,
вашине порти шѐрани,
шѐрани и чемширѐни.
Голѐм ти хабер носиме, Алийнку. . .

Той се променя, особено когато всеки стих е с припев, чрез добавяне на различни частици към обръщението и чрез неговото удължаване със собственото (съответно с нарицателното) име:

Позачул бѐх, че си болна, любе ле,
стыгнах конче да си дойда, любе ле Димитру. . .

В произведения, построени на диалог, обръщението-припев се сменя във всяка строфа или в двете части на песента. Припевът от края на стиховете може да се яви в средата при варианти с различен размер:

Всичкѐнъ гѓръ, джѐнъм,	Всичкине гѓри, джѐнъм, гѓрѓт и гаснат,
гѓрѓт и гаснат,	моѐсо сѓрце, джѐнъм, гѓри, не гасне!
моѐсо сѓрце, джѐнъм,	
гѓри, не гаснѐ.	

Припевите се усложняват и разнообразяват с голяма виртуозност, със стремеж за внасяне на асиметрия в симетрията, с тънко чувство за ритъм и композиция. Ако в средата и в края на стиха се използва същото обръщение, то варира по форма или състав:

Пушка пукна, ягада, пушка пукна, ягадице. . .

Дѓнеси ми, мари, ѝотключове, дай, мари, дай. . .

При тези вариации една и съща дума се видоизменя по три-четири начина:

— Сноща що заборѝ, Ёну лю, Ёнице, Ёнке ле,
порти да затвориш. . .
— Че как заборѝх си, байно ле, бѓтю ле, бѓтко ле,
порти да затворѐ. . .

Припевите се обособяват и в самостоятелни стихове, които изразяват чувство, а имат и композиционно значение. В някои песни те се свързват с други припеви в средата или в края на стиховете. Различията между тях могат да се получават и чрез обединяване на възклицателни частици:

А бре Гѐлинку, тѓнка Гѐлинку,
ох, ох, ох, ох,
тѓнка Гѐлинку, ки, ки, ки, ки. . .

С редуване на такива частици, между които се поставя обръщение, се получават и симетрични, различаващи се помежду си самостоятелни припеви:

Малка мома на двор седи,	на дворовѓ, на извѓрѓ,
ох, мари, ох,	ах, мари, ах!

Те се оформят и посредством епитети — синоними към еднакво обръщение:

Откак сме се залюбили,	Дамѐну гиздава,
Дамѐнку хубава,	хич не сѓ сме видювали.

За припев се използва и въпросително изречение, което се повтаря след всеки стих:

У Радини гости дошли —
дали да ида, маму, дали да ги виде?

Припевът може да се състои от три обръщения, обединени чрез повтарянето на един глагол:

Ела, Минке, ела, пиле, ела дьо!

Към обръщенията се добавят местоимения и други думи, които се подбират с оглед на техния звуков ефект. Припевът се изпълва с алитерации и рими и въздейства като музикална фраза:

Ти мене, Минку лю, ройно ле, байно ле, байламѝ.

Като се има пред вид, че припевите често надвишават основния размер, става ясно тяхното значение и за поетическата стойност на произведенията, в които се развиват.

Основни композиционни похвати в песните от сборника са монологът и диалогът. В редица произведения те се придружават от описание на лицата и на обстановката, но в много случаи повествователните моменти напълно липсват. Има творби, дадени като обръщение. Те са най-чести в сватбената обредна и в любовната песен: „Ние сме, куме, пратени“ (№ 14), „Ние сме пратени“ (№ 21), „Стани, стани, малка моме“ (№ 22), „Ти ядеш, пиеш, деверо“ (№ 52), „Не е вино и грозде“ (№ 506) и др. Монолозите са обикновено кратки, но се срещат и широко развити. Тук трябва да се посочи „Девојка се прощава с родители, брат и сестра“ (№ 24), която е между най-дългите композиции от този тип в българската народна поезия (126 стиха). Голям брой песни са построени изцяло върху диалог. Монологът и диалогът придават естественост, интимност и непосредственост на произведенията; те се възприемат като изповеди, разговори, обръщения, внесени в поезията непосредствено от живота, такива, каквито са в действителност. Това впечатление се засилва от характерната за разглежданите песни непосредственост и простота на израза, който влиза в поетичното творчество с цялата непринуденост на ежедневието: „Ако ма галиш, носи ги, ако не ма галиш — немой!“, „Ко ти пониса, дохадай, ко имаш нишѝн, провадай!“

Доста песни, главно лироепични, започват със запев, който има за цел да привлече вниманието. Това са постоянни формули, които се прилагат към най-различни сюжети:

Бре чули ли сте, не ли сте
кина е ново станало...

Те се разнообразяват с различната локализация и с предаваното по различен начин отношение на певица:

Какво е бално станало
в Пашмакъл село големо!

Знаеш ли, тетъ, знаеш ли
какво е ново станало
вав Горно село Дерекѝ?

Често се започва само с обръщение, което внушава на слушателя чувството за близост, за пряка връзка между него и героя, към който се обръща певецът:

— Майчинку, стара майчинку,
стани ми, майчу, събери
моѝну лѝту гиздилу...

Момице мари хубава,
син си ми пламен наклала...

Гарванчу, чѝбран гарванчу,
кайно ми фѝркаш над гѝра,
какво ми видиш в горѝна?

Тези песни познават и запев, съставен от трикратно обръщение, което третият път е леко видоизменено или се придружава от епитет: „Люльку, люльку, полилейку!“, „Гѝорги, Гѝорги, свети Гѝорги!“. Понякога той се повтаря и в края и създава композиционната рамка. Така е в песни за Момчил и за Крали Марко, които започват и завършват с възклик: „Виду, Виду, Кара Виду!“, „Марку, Марку, Крали Марку!“. Но при този запев, както и при други встъпления рамката на композицията може да се затвори и със заключителни стихове, в които се дава отношението към събитията и лицата, изразява се задоволство от развързката и пр. Песента „Болен Божко избива триста момци“ започва с „Божко, Божко, болен Божко!“ и завършва с тържеството на героя:

Божковице, млада булке,
каде ти е левент Пѝтко,

левент Пъотко с триста момци,
с триста момци, с триста конци ?

Важни композиционни похвати са още, както се спомена, повторението и припевът.

Поетичността на събраните от Ат. Райчев песни се дължи и на тяхното благозвучие. То идва преди всичко от езика с неговите широки гласни *о* и *е*, с изяснения изговор на съчетанията *ър, ъл, ръ* и *лъ* (върх, вълк, корс), със звучността на двете членни форми (-ос, -са, -со, -се и -он, -на, -но -не), които не се употребяват в литературния език и в други области. Но то е дело и на създателите на тези творби, които са ги наситили със словесни и звукови паралелизми, с повторения на еднакви гласни (асонанс), на едни и същи или близки по звучене съгласни (алитерация) и на техните съчетания: „Ленка лъон вадила в зелено ливаде“; „Жьолтана жьотва да жьонат“; „Разпуснал Станчо стадоно през неѐ пресни гробища“; „дльога е година, кропа е градина“. Повтаряните звуци и съзвучия повишават емоционалността, подчертават образите и спомагат за тяхното по-ярко представяне, внасят музикалната изразителност. Тя се проявява най-пълно в римите. Те са редки и обикновено се образуват от глаголни форми или умалителни:

На двене тьбнки борички,
до двене вити елички.

— — —

Той си ми фана момица
за нейна дѐсна рачица.

Срещат се обаче интересни съчетания на вътрешни и външни рими:

Елица се в горица превива. . .

— — —

Момица точи водица
на шѐраната чешмица. . .

Интересни са и начините, по които се разполагат вътрешните и външните рими в последователни стихове. Те се подреждат симетрично в двете половини на стиха:

На ногине — букаѐне, .
на ракине — белехѐне

В други случаи симетрично се разполагат само вътрешните рими, докато всяка от думите в края на стиха се римува с първата част на същия стих:

На ракине — синджирене,
на ногине — букайне.

Ритъмът и метриката на дадените записи се отличават с голямо разнообразие. В тях срещаме всички размери, познати на българския песенен фолклор — от четири до петнадесет срички. Най-многобройни са песните с осмосричен и след тях с десетосричен стих. Друг предпочитан размер е шестосричният, който се редува с дванадесетосричен. Ритмично разнообразие се създава и чрез различното място на цезурата (паузата) в тези размери — след петата или след четвъртата сричка в осмосричните, в средата или след четвъртата сричка в десетосричните след четвъртата сричка или в средата на шестосричните стихове:

Стани си йди, || юначе,
тув нѐма мома || за тебе.

(5+3)

— — —

Сипите са, || ърите са
моминкини || чьорни ъчи. . .

(4+4)

— — —

Кина е ново || в Чангор станало,
дѐно са сбир ат || малькине моми. . .

(5+5)

— — —

Зьомъ прѐчка, || прѐчка босилкова,
та си йдѐ стадо да подкараш. . .

(4+6)

— — —

Дето си ма || дала
на богатско || чьодо. . .

(4+2)

И бѣли || конаци
и жолти || алтѣни

(3+3)

Наблюдават се и комбинации, при които определен брой стихове с един вид цезура се съчетават със стихове, в които цезурата е на друго място. Редуват се и стихове с различен размер. Отнася се не за нарушения, които се дължат на забравяне или на други причини, а за правилно, съзнателно съчетаване на различни дължини, които се сменят през един или два стиха или се повтарят на едни и същи места в отделните строфи. Има песни, построени на групи от по два десетосрични и два дванадесетосрични стиха, други — от строфи, в които всеки стих е с различен брой срички (8, 11, 10; 10, 4, 9, 5; 9, 7, 8, 7 и пр.) и този брой се повтаря в същия ред в следващите строфи:

Надѣни, Минке, кундѣрки,
яла, Минке, яла, пиле, яла дѣо,
да си та видѣ прилѣга ли та. . .

(№ 304)

Значителна роля за създаването на разновидностите изпълнява припевът. Неговата дължина обуславя разнообразието на размера, мястото му променя ритъма. Петосричният стих се удължава или удвоява, осемсричният става с 10, 12, 16 срички (4+2 срички припев+4; 4+4 срички припев+4; 4+4 или 5+3 и 6 срички припев). Десетосричният се развива в дванадесет и тринадесетосричен (5+2 срички припев+5; 5+3 срички припев+5, и т. н.):

Троица варвьѣт, Дим-Димке ле,
ваз друм нагоре,
и трине карат, Дим-Димке ле. . .

Да ти дам, момне ле, да ти дам, мари,
моѣно коняче хранѣно,
да ѣздѣш, да са наѣздѣш, мари!

Разнообразие в ритъма и метриката внася и развитият в отделен стих припев, чийто размер се редува с различния размер на основните стихове.

* * *

С тематиката си, с художествената си стойност и с процесите, които отразяват, събраните от Ат. Райчев песни са важен принос за българската фолклористика. Записани в централната Родопска област, те носят характерните особености на родопския песенен фолклор и всеки опит за неговото проучване би се оказал непълен и неточен, ако не се опира в основата си на сборника на Ат. Райчев. Както вече се отбелязва, в този сборник родопската песен се разкрива за пръв път с пълното си разнообразие на жанрове — не само живите, а и онези, които отдавна са престанали да бъдат продуктивни, — на теми и сюжети и с всичките си форми — от най-кратките лирически до обширните епически произведения. Голяма част от песните в сборника нямат варианти в досегашните публикации на родопския фолклор, други са оригинални разработки на познати мотиви или свежи, поетични варианти, в които са вплетени нови епизоди и образи. Мотивите, образната система, композицията, метриката и ритъмът на тези песни съдържат спецификата на поетическото творчество на една област със свой ясно изразен облик, но заедно с тях те отразяват и връзката на това творчество с цялата българска народна поезия.¹ Старинните сюжети в сборника, известни и в останалите балкански, славянски и европейски страни, дават възможност да се установят интересни генетични общности и историко-типологични сходства между нашия фолклор и фолклора на други народи.

Събирани в един продължителен период, чрез повторни записи от същите осведомители и с голямо изобилие на варианти, песните на Ат. Райчев съдържат богат материал за живота на

¹ Общо и специфично се очертава особено добре при съпоставката на записаните от Ат. Райчев песни с техните варианти от други области и с отсъствието на варианти. Такъв каталог на родопската народна песен, в който беше включен и този сборник, се подготвяше като приложение на цялостно изследване на песенното творчество на Родопската област. Решението сборникът да се публикува във връзка с 60-годишнината от освобождението на Смолянския край от турско владичество, наложи да се избърза с неговото отпечатване. По тази причина издаването на общото проучване на родопската песен, към което се даваха и всички варианти, се отложи за по-късно.

песенния фолклор. Въз основа на тях могат да се направят много наблюдения и изводи за развитието, взаимното проникване и взаимодействието на жанрове, мотиви и образи, за създаването на варианти и версии, за различни явления в народната поезия между 30-те и 50-те години на XX в. — период, когато в нея настъпват значителни изменения. Направени в средища, където родопската песен е запазила най-дълго старинните си форми и видове, записите на Ат. Райчев дават възможност да се установи съществуването на песенни родове, песенни гнезда, селища с широка песенна традиция и показват как тя се е поддържала и предавала през поколения народни певци.

Благодарение на това опазване и предаване на песенния фолклор до нас са достигнали онези отпечатъци от далечни епохи, които изненадват в него, отраженията на един отминал обществен, политически, семеен и личен бит, на старата култура на Родопската област. Запазил се е отзвукът на далечни исторически събития, на фолклоризирани спомени за нашето средновековие и на сътресенията при нахлуването на турците.

И по-живо от всичко се издига в тях съпротивата срещу поробителите. Когато е бил принуден да отстъпи пред физическото им надмощие, българският народ е надделявал с несъкрушимата си нравствена сила. Тя е намерила израз в стотици песни, предания и легенди на Среднородопската област. В Източните Родопи тя е внесла в песните за синджири с роби образа на непокорените: „Турци робини караха — робини непоробени, туркини непотурчени.“ И когато част от родопското население е било заставено да се откаже от вярата си, тази нравствена сила е опазила езика му — основният отличителен белег на един народ — и го е изпълвала със съзнание за морална победа над насилниците:

Вярата дадох, джанъи,
език не дадох!

ОБРЕДНИ ПЕСНИ

ПРАЗНИЧНИ ОБРЕДНИ ПЕСНИ

ГЕРГЬОВДЕНСКИ ПЕСНИ

1. Свети Георги обикаля посевите

Свети Георги тръгва весел да обиколи посевите, а се връща тъжен — зимното изгинало, пролетното не поникнало. Майка му го съветва да събере облаците: два дни да пороси, на третия да погрее слънце и всичко ще поникне.

Гьорги, Гьорги, свети Гьорги! Свети Гьорги конён кове, конён кове, подковава. Стара майка диван седи, 5 диван седи, Гьорги пита: — Гьорги, Гьорги, свети Гьорги, де са стѣгаш, де ще варвиш? — Мале, мале, стару мале, йѐ се стѣгам и ще идам 10 да обиграм сѣитбана. — Шенлив тѳрна, киман дойде: зимноно е изгинало, пролетноно не никнало. Стара майка го посрѳщна, 15 конён фана, сина пита: — Гьорги, Гьорги, свети Гьорги, що си, синку, окахарѳн, окахарѳн и оклонѳн?	Свети Гьорги отговарѳ: 20 — Мале, мале, стара мале, как да не сам окахарѳн, окахарѳн и оклонѳн — зимноно е изгинало, пролетноно не никнало. 25 — Гьорги, Гьорги, свети Гьорги, немѳй, сину, са кахарѳ, ам си стѳни, та си сбѳри, та си сбѳри облацине 30 от Гергьовден до Спасовден. Да пороси до два денѳ, до два денѳ ситна роса и на третѳн да погрѳѳ, да погрѳѳ ѳсно слѳнце. 35 Лѳтноно ще да поникне и зимноно ще са вдигне!

15. V. 1943 г.
Чепеларе

Мария Хаджикостадинова,
род. в 1882 г., образование IV кл.,
домакиня

Песента се пеела на Гергьовден (27 април) в двора на черквата или край параклиса, преди да заколят „курбаните“, и на обредното гергьовденско хоро.

За обичаите на този празник вж. Ш и ш к о в. Гергьовден в Родопите и „лявото хоро“ него ден. — РН, VIII, кн. 2, с. 44—46, и кн. 5—6, с. 144—147.

2. Свети Георги спасява царската дъщеря

Люта змия взема всяка година жертва по една девойка. Идва ред на царската дъщеря и тя тръгва за вода. Среща я лудо и младо — свети Георги, отива с нея и пробжда змията.

Научила се лютана змия, лютана змия усойницана ка̀та година курбань да зима, курбань да зима по малка мо̀ма. 5 Рѳд ми е дошьѳл дор и до царѳ курбань да иде царюва щерка,	царюва щерка бѳла Марийка. Нарамила е бѳли хѳркоми и тѳрнала е нах студна вода. 10 Вав потѳн варви и жѳлно плаче. Отде ѳ срѳщна лудо и младо, лудо и младо с конче хранѳно,

то си запита царюва щерка:
 — Оти ми плачеш, бѣла Марийку?
 15 — Как да не плачам, лудо и младо,
 гѣ сам тѣрнала курбанъ да станам
 на люта змийка усойницана!
 Лудо и младо тихо ромѣни:
 — Мѣлчи, не плѣчи, бѣла Марийку,
 20 и ѣ ще дойдам сас теб за вода! —
 Гѣ са отишли на студна вода,
 че си излезе лютана змийка,
 лютана змийка усойницана.

Уста отвори да си изѣде,
 25 да си изѣде малкана мѣма,
 царюва щерка бѣла Марийка.
 Лудо и младо муздрѣк извади,
 та си намуши лютана змийка,
 лютана змийка право в устана
 30 и куртулѣса царюва щерка.
 Вмѣсто да лапне бѣла Марийка
 налапала е дльогиѣн муздрѣк.
 То не е било лудо и младо,
 ами е било сам свети Гьорги.

6. V. 1948 г.
 Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
 род. в 1886 г., образование VII кл.,
 домакиня

В горната песен *люта змийка* се явява вместо по-разпространения в този мотив образ на ламята, която заключила кладенците (срв. Маринов. Народна вяра. с. 210—211).

3. Свети Георги заключва устата на вълци и мечки

Излѣл ми е свети Гьорги
 на върх висока барчѣна,
 та е развил милна трѣба,
 та е сбрал жива гадина:
 5 врют мече и мѣчетина,

врют вѣлче и вѣлчетина.
 Та хми заключил чейнѣне
 и хми заслѣпил очине,
 и хми е строшил ногѣне.

Ноември 1954 г.
 Чепеларе

Айша Ем. Кьоралиева,
 род. в 1879 г., без образование
 домакиня

Пееела се на Гергьовден, за да запазел св. Георги домашните животни — овце, волове, коне и пр. — от хищници. Докато я пее, стопанката връзва зад гърба си три възела, за да се заключат устата на вълците и мечките. След няколко дни песента се изпълнява отново. В това време възлите се развързват (пак зад гърба), за да се развържели устата на дивеча (сведения на П. Райчева).

ГЕРГЬОВДЕНСКИ ПЕСНИ — ПРИПЕВКИ

4. Дръж се, Минке, да не паднеш

Люльки, вейки, полюлейки,
 ти мене, Минку лю, рѣйну ле, байну ле, байламѣ,
 че кой ми е на люлькана,
 ти мене, Минку лю, рѣйну ле, байну ле, байламѣ?
 5 Минка си е на люлькана,
 ти мене, Минку лю, рѣйну ле, байну ле, байламѣ.
 Че кой ми ѣ вазлюлѣва,
 ти мене, Минку ле, рѣйну ле, байну ле, байламѣ?
 Метку си ѣ вазлюлѣва,
 10 ти мене, Минку ле, рѣйну ле, байну ле, байламѣ.
 Вазлюлѣва, разлюлѣва,
 ти мене, Минку ле, рѣйну ле, байну ле, байламѣ.
 — Дръж са, Минку, да не паднеш,
 ти мене, Минку лю, рѣйну ле, байну ле, байламѣ!
 15 — Карай, Метку, йѣ са дѣржѣм,
 ти мене, Минку лю, рѣйну ле, байну ле, байламѣ! —
 Какно дума и си падна,
 ти мене, Минку лю, рѣйну ле, байну ле, байламѣ.
 — Ох си, Метку, какво стана,

20 ти мене, Минку лю, ройну ле, байну ле, байламо.
Та се удрих вав главоса,
ти мене, Минку лю, ройну ле, байну ле, байламо.

17. VI. 1955 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

Тази и следващата песен се пеели от българите християни и мохамедани на люлките на Гергьовден. Имената се променят според това, коя девойка е на люлката и кой я люлее.

5. Веднъж люшне, дважд погледне

— Люлку, люлку, полилейку,
бре кой ли е вав люлкана?
— Марийка е вав люлкана,
вав люлкана, в полилейка.

5 — Бре кой ли е вазлюшнува?
— Възлюшва е лудо-младо.
Едножд люшне, дважд погльодне,
другож в лице е целуне.

18. III. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджијева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

ЕНЬОВДЕНСКИ ПЕСНИ

6. Отива невеста в далечно село

— Развивай, Добру, повивай,
орех са в листо фавива,
зам да е зелен за зиме,
да даржи сенка за лето!
5 Под орешено седеха
златаре, Добру, терзие.
Златаре юзди лехе,
терзие седла шиеха,
за невеста са готвехе,
10 за Добра малка девойка.
Соднала Добра да плаче,

стара е снаха миреше:
— Молчи ми, лелку, не плачи,
и мен бе другожд делеко,
15 делеко — девет конака.
Ага нах мене да дойдат,
та миндалене цветеха,
пък вишницине зрееха.
Ага са назад ворнаха,
20 та миндалене зрееха,
пък вишницине капеха.

10. VIII. 1953 г.
Чепеларе

Милка М. Джуброва,
род. в 1878 г., образование II кл.,
домакиня

Пеела се на Еньовден (24 юни), когато „опевали яньювските китки“.

„Срещу Яньювден през деня събирахме са моми и си берехме яньювска китка (цвете) — бяло, ситничко като чадърче горе, и трендафил — разказва П. Райчева. — Увиваме две-три яньювици (яньювски китки) и трендафил и си слагахме белег на китките — някой си сложи пръстенче, бял, зелен, червен конец — да си я познава. Две момичета сме донесли голям бял бакър за вода. Като отиваме за вода, мълчим и когато се връщаме, пак мълчим. Занесем я в някой двор — натапяме китките в бакъра за късметъ и го слагаме под трендафила. Покривахме го с месалъ или с престилка, играехме хоро и пеехме песни — яньювски. Идваха и ергене. Сутрин ставахме още в тъмно — пак тия моми и възрастни жени — и една от момите вади китките. Извади една китка и нарича късмета на момата. Чйето е тая китка — тя ще учи ли, ще земи ли някой богат... Преди да завади китките, опяваме ги пак — която може да пее. До 1925 г. си правехме тия работи, после го изоставиха.“ (По-подробно за обичая през 90-те години на миналия век вж. Ш и ш к о в. — РС, кн. I, с. 38—41, гдето са поместени и други еньовденски песни; срв. и Еньювски китки. — Родопа, IX, кн. 7, с. 1—2.)

Творбата е много разпространена в Родопите като обредна хороводна песен.

В някои селища тя била свързана с Еньовден, а в други — например в с. Върбово, Девинско — се пеела само на Гергьовден, и то на обредното „ляво хоро“, което се играело от мъже и жени, преди момите и момците да се наловят на обикновено хоро. На песента се приписвало профилактично магично значение — „да не се прихващат магичите, правени от зли завистници против залюбени или сгодени момци и моми“, а хорото се играело, за да бъде дел „свети Георги помощник и закрилник и да дава берекет“. (Ш и ш к о в. Гергьовден в Родопите и „лявото хоро“ него ден. — РН, кн. 5—6, с. 146—147.)

7. Яница пътя сбъркала

Яница се обърква в мъглата и моли овчари да ѝ покажат пътя. Те я искат за любе. Идва старец, който я отвежда у майка ѝ, и когато се жени, Янка го дарява.

Торнала ми е Еница
низ бела река надолу
чърни череши да бере.
Тъвна е могла паднала,
5 ситна е роса роснала,
Еница потян сбъркала.
Отде е Енка видела
до два овчърски огньове,
право отиде при овчере
10 и на овчере думаше:
— Овчере, брате да ми сте,
хайде ми потен кажите!
— Енке ле, моме хубава,
ние си сестра имаме,
15 първо си любе нѐмам,
за любе ще та залюбим. —
Сбоднала Енка да плаче,

да плаче, люто да калне.
Отде си Енка видела,
20 един ми старец се задал
овчѐрем хлѐбан да носи.
Енка са жѐлно молѐше:
— Ох леле, дѐдку, ох леле,
хайде ми потен покажи,
25 та гѐ се женѐм, дѐдку ле,
дар ще та дѐрем, дѐдку ле,
тѐнка риза копринена
и бела дюкмѐ шерана. —
Та си е дѐдо отведе
30 у нейна стара майчица.
Агѐ са Енка женѐше,
та си ми дѐда одари
тѐнка риза копринена
и бела дюкмѐ шерана.

Март 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакия

Пеела се на Евъвден.

„На този ден момите идат, та наберѐт китки от ливадине, от авлийне — янюски китки, та че се сбират, та ги свиват и пѐйѐт, че ги турат под трендафил, в харкома, в вода, та ги завиват в ален миндил, та че хми пѐѐт и та че хми и хоро играят. Агѐ станат утирна, пак хми пѐѐт и ги наричат кой кого ще зѐме, кой какѐв ще бѐде: начѐлник ли, кадѐ ли, прост ли овчѐр или дюлгерин. И всички мѐми чѐкат кому ще се падне хубавата китка. Юнацине ги крадѐт, агѐ ги наядат, ама не могат да ги наядат, мѐмине ги крият.“ (сведения на Ст. Балджиева).

СЕМЕЙНИ ОБРЕДНИ ПЕСНИ

ПЕСНИ СЛЕД КРЪЩАВАНЕ

8. Майка пожелава на детето си да стане цар, I

Сирота Янка ражда мъжко дете и му пее да порасне и да вземе царството на царя, везирството на везира, защото царството му е бащино, везирството — дядово. Съседката ѝ съобщава на царя и той заповядва да хвърлят детето в тъмница. След девет години отварят тъмницата и виждат детето да чете и царят му дава престола си.

Сирота Енка дете добила,
дете добила и го повила,
и му е песен Енка запѐла:
— Нани ми, нани, малък Иванчу,
5 по-бърже рѐсни да ми пораснеш,
голѐм да станеш, царство да зѐмнеш,
царю царство, везиру везирство,
че ти е тебе, сину Иванчу,
че си ти е царство бащино ти,
10 а пѐк е везирство дѐдово ти! —
Отде ѐ зачу нейна комшийка,
та си отиде царю на двори,
та си на царѐ тихом говори:
— Ой царю, царю, наша дѐржево,
15 дѐѐ да ми чуеш близна комшийка!
Дете ѝ добила и го ѝ повила

и си му песен, песен запѐла:
„Рѐсни ми, рѐсни, малък Иванчу,
по-бърже рѐсни да ми пораснеш,
20 голѐм да станеш, царство да зѐмнеш,
царюму царство, на везир везирство,
че ти е тебе царство бащино,
царство бащино, везирство дѐдово!“
Царѐн проводи турци сеймѐне,
25 та си ми зѐѐха мѐшѐк Иванча,
че го мѐтнаха в тѐвна тевница.
Гѐ изминаха девет години,
сирота Енка тя си отиде,
тя си отиде царю на двори,
30 та си ми плаче и си са моли:
— Ой царю, царю, наша дѐржево,
да ми отвориш тѐвна тевница,

та да си видѐм сина Иванча!
Жив ли е още ма̀шък Иванчо,
35 жив ли е още или е умрѐл,
ако е умрѐл помен да правѐм. —
Отвори царѐн тьовна тевница,
из тевница слѐнце е огрѐло!
Иван си сѐди на златно столче,

40 Иван си сѐди и книга чете.
Тогав са царѐн рѹком прорѹка:
— Ой ми ва вие, паши, везире,
дошло е време царѐн да стане,
царѐн да стане, Иван да съодне,
45 че е Ивану царство бащино,
царство бащино, везирство дѐдово.

15. I. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

Пеела се на трапезата след кръщаване на детето.
М. Драгоманов (Сказания. — СбНУ, II, с. 132—134) свързва мотива *майка пожелава на детето си да стане цар* с някои предания на славянските народи за император Константин.

9. Майка пожелава на детето си да стане цар, II

Девет години Яница няма дете. Тя продава бащиното си имане да търси лекове и ражда момче, на което пее да порасне и да вземе на царя царството. Съседката ѝ казва на царя, който изпраща сеймени да докарат Яница с детето и да го погубят. Тя му разказва как го е добила и той ѝ дава жълтици да го изгледа.

Оженила се Еница,
девет години ходила,
от сѐрце чьѐдо нѐмала.
Пуста комшийка душманка
5 нагадаше хи любено
Еница да си остави,
остави Енка, парѐса,
че нѐма чьѐдо от сѐрце.
Енкина майка плачѐше
10 и Еници си викаше:
— Енке ле, моѐ дѐщеру,
продавай, Енке, залагай,
бобайково ти имане,
имане, Енке, дюкѐне,
15 сараѐно са голѐми.
Та хѐди, Енке, та трѐси,
дано ми найдеш лѐкове
да родиш чьѐдо от сѐрце. —
Продаде Енка, заложил
20 бобайково хи имане,
дюкѐне, кѐщи голѐми,
та по дохторе ходѐше
и лѐкове си трѐсѐше.
Колконо пари издала,
25 по-много биле изѐла,
родила дѐте от сѐрце.
В чужда си кѐща сѐдѐше,
лѐтва му люлька сторила,
в кичѐн го кушѐк завила,
30 жѐлна му пѐснѐ запѐла:
— Ньѐни ми, ньѐни, сину лю,
голѐмко да та ѝзкутѐм,
царюму царство да зьѐмиш
и везирско — везирско,
35 на престол да си ми съѐднеш! —
Отде ѝѐ зачу комшийка,
комшийка, пѐрва душманка,
право у царѐн отиде
и си на царѐн викаше:
40 — Царю лю, наша дѐржѐву,

ѝѐ имам близна комшийка,
та храни мѐско дѐтенце,
хем го люлѐе, хем пѐе
царсконо да ти превзьѐме
45 на престол да си ти съѐдне. —
Царѐн са люто разлюти,
та си проводи сеймѐне:
— ѝдите, дѐкарайте ѐ,
дѐтено ми дѐнесите,
50 дѐтено да го пѐгубѐм! —
Отидаха сеймѐнене
Еница да си откарат.
Енка сеймѐнѐм думаше:
— Откарайте ма при царѐн,
55 всичко ще право да кажѐм! —
Сеймѐне ѝѐ откараха,
дѐтено хи отнесаха.
Ага при царѐн отиде,
та си ми царѐн питаше:
60 — Оти ма рѹкаш, царю лю?
— Рѹкам та, рѹкам, Енице,
в тевница да та зѐтворѐ,
дѐтено да ти пѐгубѐ,
че си ми лошо казвала.
65 Енка си право казува:
— Царю лю, наша дѐржѐву,
не погубвай ми дѐтено,
че сам без чьѐдо ходила
до девет-десет години.
70 Доде дѐтено да стѐкам
колко сам пари издала,
по-много билки изѐла,
те бѐха ѐце горчиви.
Всичко си, царю, изѐдах,
75 бащино тьѐжко имане —
дюкѐне, царю, сараѐ,
едно ми дѐте остана
и то е ма̀шко, глупаво,
та ми са нишо не сѐта.
80 Който ма мене наклѐпал,

та ми е вѳрла душманка.
 Пък ти са, царю, пѳчуди
 прост челѳк цар стѳнува ли,
 прост челѳк зима ли царство!
 85 Царѳн писарѳм думаше:
 — Питайте селски кметове,
 кметове, още пѳпове,
 каквосо Ёнка казува,
 всичкѳно вѳрно ли ми е.
 90 Продала ли е Ёница
 бащино тѳожко имане,
 имане Ёнка, дюкѳне,
 дюкѳне, още сараѳе? —
 Попитаха си кметове,
 95 кметове, още пѳпове.
 Кметове пѳсмо вѳрнаха,
 в пѳсмоно пише, говори:

— Всичко е Ёнка продала,
 продала Ёнка, изѳла
 100 бащино тѳожко имане,
 доде си дѳтено стечѳ.
 Ёнка с кирѳѳ живее!
 Царѳм писарѳм думаше:
 — Хваните конче хубаво
 105 на Ёнка да го подарим,
 нѳточите хи желтици
 дѳтено да си изкѳти! —
 Та че хи пѳсмо написа
 кѳщине да си хи дадѳт,
 110 кѳщине сас дюкѳнено.
 Право си Ёнка отидѳ
 на бащино хи имане,
 в бащино хи сараѳе,
 та да си кѳти дѳтено.

12. II. 1954 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
 род. в 1864 г., без образование
 домакиня

Пеела се на трапезата след кръщаването на детето.
 В тази песен са намерили оригинално развитие старинни мотиви за бездетна невеста, добила рожба от сърце, и за цар, който иска да погуби детето, на което майката пожелава с песен да вземе царството му.

СВАТБЕНИ ПЕСНИ

10. Майка кълне дъщеря си, че няма любе

Огань гори, бѳрна гасне
 на Радѳни равни двѳри.
 Дали Рада заглавѳха
 илѳи Рада погодѳиха,
 5 ил са и Радѳи гости дошли?
 Нито Рада заглавѳха,
 нито Рада погодѳиха,

нито Радѳи гости дошли.
 Майка хи ѳ ситно плете,
 10 ситно плете, люто калне:
 — Радѳу, Радѳу, щерку моя,
 пусто ти било плѳтѳювото,
 га си нѳмаш пѳрво любе!

25. I. 1954 г.
 Чепеларе

Шабан С. Юруков,
 род. в 1900 г., без образование,
 земеделец

Пее се на хорото при годѳежа и сватбата.
 За родопските сватбени обичаи и обреди, свързани с песни № 10—67, вж. Шишков. Средна Родѳпа. с. 52—65; РС, кн. 2, с. 8—30; Апостолов. Родѳпска сватба. с. 1—28; Гълѳбов. Сватбарски обичаи. с. 48—70; Карапетков. Славѳнно. 494—510; Ташев. Петково. с. 107—111; Дичев—Хайтов. Манастир. с. 186—193.

11. Годѳежници „секат“ сватбата

Огань гори, бѳрна светѳ
 на Радѳнъ равнъ двѳрѳ.
 Дали Рада оглавѳха
 илѳ Рада одѳмиха?
 5 Нито Рада оглавѳха,
 нито Рада одѳмиха,

ам са Радѳи гостѳ дошли,
 гостѳ дошли годѳежнѳцѳ.
 Гѳдѳж ѳдѳт, сватба сѳкѳт
 10 от нѳдѳлѳ до нѳдѳлѳ,
 вав нѳдѳлѳ млада булка.

14. IX. 1952 г.
 с. Широка лѳка

Руса Г. Бобева,
 род. в 1904 г., образование
 III кл., домакиня

Пее се на хорото при годежа и в деня на сватбата.

„Годъж едѫт, сватба съкѫт“ (ст. 9) отразява обичая „сечене на сватбата“ (определяне на деня, в който да стане сватбата). Обикновено в неделя или в друг ден, например в четвъртък, родителите понякога заедно с братята и сестрите на годеника отиват вечерта у годеницата и уговарят с родителите и сватбата да стане в неделя; определят колко сватове от страна на момъка и „момини“ (роднини на девойката) ще има, колко други сватбари ще се канят от двете страни, какви подаръци ще трябва да купи годеникът, колко мулета за „рубата“ (чеиза) ще са необходими и пр. По-подробно за „сечене на сватбата“ и за свързаните с него обичаи вж. Шишков. Средна Родопска, с. 57—58.

12. Добри гости годежари

- Мари моме, ма̀шка моме,
дваж ти, триж ти през двор минах,
тебъ никаква не вигѣх.
Дали бѣшъ сѫн заспала
5 йль бѣшъ вино пила,
йль сладка медовина?
— Бре юначъ лудо-младо,
нито си бѣх сѫн заспала,
10 нито си бѣх вино пила,
нито сладка медовина,
ами си бѣх гостъ сбрала,
добри гостъ годъжаръ.
Гѫдеж едѣха, сватба съчѣха
от нѣдѣлѣ до нѣдѣлѣ,
15 вав пондѣлнѣкъ млада булка.

15. III. 1952 г.
мах. Стикъл

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

За *Гѫдеж едѣха, сватба съчѣха* (ст. 13) вж. пояснението към предходната песен.

13. Марийка се жени в далечно село

- Имала майка, имала
до една щерка Марийка,
та си е майка хранила
двадесте и пет години.
5 Вѣтерѫн е не дуйнувал,
слѫнце е не пекнувало.
Та че е майка заглави
вав чуждо село дѣлечно.
Марийка майци думаше:
10 — Мале ле, мила мале ле,
ста̀ни ми сбѣри, мале ле,
моите дружки олдѫшки.
Кончѫкѫве да ми напредѫт,
рѫбана да ми сашиѣт,
15 че ща дѣлече да идам
вав чуждо село дѣлечно
през високине чѣлове.
Ще дуйнат силни вѣтрове
дарове да ми раздуѣт,
20 дарове, още снапове,
чѫѫленко и човаленко,
сѣрѣско и коприненко.

6. IX. 1955 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

Пее се в четвъртък при съшиване чеиза на девойката и на трапезата в деня на сватбата.

Във връзка със ст. 13—14 („Кончѫкѫве да ми напредѫт, рѫбана да ми сашиѣт“) П. Райчева пояснява: „Едно в еме нямало да купиш макара или кълбо, а са прели от лен тънки конци, пресукват ги и ги дрѣпнат и стане хубав конец, гладък... В четвъртък преди сватбата родителите на момата наготвят и локанват роднини и комшии да съшиват рубата. Момата изкарва чеиза от сандѫците наред стаята. От момъка идват две жени. Слагат да ядат, след това ония жени от момъка станат, та бутнат чеиза, прѣснат го, увиват в него мъжко дете и пожелават: „Ха момчета да имаш!“ Тогава започват да нагъват чеиза и го нареждат на купчинки — колкото да се хване от двете страни на коня — и го връзват, но ний си викаме да се съшива: ш'идим да съшиваме рѫбата. Връзваме го, пък ако има нещо за съшиване, за довършване — съшиваме го.“ Към ст. 20—21 П. Райчева добавя: „Сѣка мома трѣбвало да си има чѫѫл и чували. Чеизът е бил чѫѫлове и чувѫле, ко̀зиняви халища (за дюшек), завиваци (покрови) од вълна — бяло и черно — и здѣлки (вѫзглавки викат нах Уство).“

14. Ние сме, куме, пратени

- Ние сме, куме, пратени
да дойдем да та каниме
младине да ни вѣнчѣеш.
5 Там ща та, куме, служиме,
служиме, още гостиме
и ща та дарѣ дариме.

23. XII. 1952 г.
мах. Окманица

Мария Г. Барганска,
род. в 1898 г., образование II кл.,
домакиня

Пее се от сватбарите в неделя сутринта в дома на кума.
Ща та служиме (ст. 4) — „ще го сложат да седне, ще го черпят с вино, ще му донасят каквото поиска — кума е на най-голямата почит, шот е венчал“ (П. Райчева).

15. Откупи си кумичката

Стань, куме, конъ ковъ, войска дигни — тебе чекат, милни куме, ти да станеш	10	каменьливо. Откупи си, милни куме, кумичкана!
5 да си дигнеш, милни куме, къошка войска, къошка войска, милни куме, с млада булка.	15	млого вредна, млого вредна, милни куме, за два града, за два града, милни куме, оградени.
Друме ти е ден дѐлеко,		

15. II. 1952 г.
с. Широка лъка

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.
домакина

Пее се на трапезата в неделя сутринта у кума.

16. Момините братя вземат коня и пръстена на момъка

Майка учи сина си, когато отиде в момино село, да кара леко коня си, за да не го видят момините братя да го погубят. Момъкът не я послушва, братята на девойката го виждат и му вземат коня и пръстена.

Зора са е зазорила от гиздава влашка зѐмѐ. Не е било ѐсна зора, ам е било добър юнак,	20	да не видѐт моминини, моминини девет братѐ, девет братѐ кеседжие. Ко та видѐт девет братѐ, ще та фанат, ще ти зомат добра конѐ и пѐрстенан, и пѐрстенан и главѐна! —
5 добър юнак с добра коня, кон му диха, зора вдига. На ракине пѐрстен носи, пѐрстенан му слѐнце грѐе.	25	Юнак майка не послуша. Гѐ отиде в моминоно, в моминоно лѐпо село, че си шибна бѐрза конѐ. Видѐха го моминини,
10 и на юнак проговарѐ: — Сину, сину, ѐ мой сину, постой, сину, пѐчѐкай ма, имам дума да ти кажѐм, да ти кажѐм и прикажѐм.	30	моминини девет братѐ, девет братѐ кеседжие, фанаха го, вѐрзаха го и му зѐха добра конѐ, добра конѐ и пѐрстенан.
15 Агѐ пѐдиш в моминоно, в моминоно лѐпо село, лъдко шибай бѐрза конѐ		

6. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.
домакина

Пее се в неделя сутринта, когато тръгват от дома на момъка.

17. Царица ще станеш

Маруда взе под златна ябълка, на която кацат гълъби и ѝ известяват, че ще стане царица.

Седѐла Маруда в долнана градинка под златна ѐбалка, та си вѐзмо везла,	5	вѐзмо рачнѝчно. Отде дофѐркаха два сивъ гѐлаба, та съ ми стѐпѝха

- на златна ёбалка.
 10 Сас ногъ потопват,
 сас крилца почукват,
 та си цвѣт сабарѣт
 и си вѣзмо сѹшкѣт,
 вѣзмо рачънично.
 15 Маруда калнѣшъ
 два сивъ гѡлаба:
 — Пустъ останалъ
 два сивъ гѡлаба,

- че мъ насѹшкихтъ
 20 вѣзмо рачънично!
 Гѡлабъ хи думат:
 — Не колнъ, Маруду,
 два сиви гѡлаба—
 хаберджие ти сме.
 25 Цар на е провогил
 хабер да ти сторъм,
 царица жъ станеш.

30. XI. 1952 г.
 с. Широка лъка

Никола Ст. Баргански,
 род. в 1889 г., образование III кл.,
 зидар

Пее се в неделя сутринта по пътя за девойката.
Вѣзмо рачънично (ст. 5)— прилагателно от *раченѣк* (за него вж. коментара към песен № 69).

18. За невеста отвѣд Тунджа

Сватбари тръгват за прочута невеста. На отиване вишните цѣфтели и Тунджа пресъхнала, на връщане вишните узрели и Тунджа придшла. Всички минават, само невестата остава на другия бряг. Сватбарите обещаваат кончето ѝ на този, който я преведе, но реката завлича момъка, който я превежда, и конят му предупреждава сватове да не се връщат.

- Торнали ми са, торнали
 за чѹенана невеста.
 Агѡ надолу варвѣха,
 вишничкине цвѣтѣха,
 5 Тунжѣ бѣ рѣка пресѡхла.
 Ходили, колко ходили,
 агѡ са назад вѡрнали,
 вишнички бѣха втѡсали,
 Тунжѣ бѣ рѣка текнала.
 10 Врютъ сватовене минаха,
 невеста накрай остана.
 Сватбаре си го решиха:
 „Който са назад развѡрне

- невѣстана да преведе,
 15 халѡл да му е кончено!“
 Адин са назад развѡрнал
 невестана да преведе.
 Досрадѣ Тунжѣ отиде,
 че са обѡрна низ Тунжѣ
 20 с негово конче хранѣно.
 Кончено му са извищѣ
 и хитричко си продума:
 — Сватове, мили сватове,
 не връщайте са през Тунжѣ,
 25 Тунжѣ е силна, дълбока,
 врутъ ще ва Тунжѣ завлѣче!

14. X. 1955 г.
 мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
 род. в 1914 г., образование IV кл.,
 общ работник

Пее се в неделя сутринта по пътя за девойката.

19. От Перуш млада невеста

- Свивай са, орѣх, развивай,
 листо по листо, орѣшку,
 вѣйка по вѣйка да станеш —
 пролѣт ще сватба да вдигам,
 5 от Пѣруш млада невеста.
 Агѡ нах Пѣруш варвѣха,
 зѣмнинне ниви цвѣтѣха,

- лѣтнинне ниви орѣха,
 пилчѡве гнѣзда свиваха.
 10 Агѡ от Пѣруш идѣха,
 зѣмнинне ниви жѡдѣха,
 лѣтнинне ниви цвѣтѣха,
 дребни пилчѡве пѣсѣха.

7. I. 1955 г.
 мах. Водни пад

Сафие Юс. Бекирова,
 род. в 1925 г., домакиня

Пее се в неделя сутринта по пътя за девойката.
Пѣруш (ст. 5)— Перушица.

20. Излез, сватя, посрещни

Излѣзи, сватѣ, посрѣщни
момкова рода голѣма!
Млѣчко са шивѣш донели:

тридесет бѣли хъркоми,
5 шестотин вакли овнѣове —
млѣчко щѣш дара да дариш.

23. XII. 1952 г.
мах. Окманица

Мария Г. Барганска,
род. в 1898 г., образование II кл.,
домакиня, и
Чока Ст. Гайдарова, род. в 1919 г.

Пее се от сватбарите на момината майка, когато приближат дома ѝ.

21. Ние сме пратени

— Нѣ сме, момице, пратени
да дойдем да та питаме.
Да на, момице, не вѣрнеш,

че ни е добро момчето,
та не е за изпускане!

15. III. 1952 г.
мах. Окманица

Мария Г. Барганска,
род. в 1898 г., образование II кл.,
домакиня, и
Чока Ст. Гайдарова, род. в 1919 г.

Пее се от сватбарите на девойката, когато влизат в дома ѝ.

22. Стани, стани, малка моме

— Стани, стани, машка моме,
че е дошѣл добър юнак,
та е довел сиви ѱтове,
да си вдига кѣѣжка сватба!

15. III. 1952 г.
мах. Окманица

Мария Г. Барганска,
род. в 1898 г., образование II кл.,
домакиня, и
Чока Ст. Гайдарова, род. в 1919 г.

Пее се от сватбарите на девойката, когато влизат в дома ѝ.

23. Колкото пъти изляза

Кѣлчиш ми, майчу, излѣза
отвѣн на равни двѣрове,
та си ми, майчу, погледна

нагоре ваз махалѣна,
5 все си ма, майчу, огрѣва
звѣздана утришничкана!

15. III. 1952 г.
мах. Окманица

Мария Г. Барганска,
род. в 1898 г., образование II кл.,
домакиня, и
Чока Ст. Гайдарова, род. в 1919 г.

Пее се на трапезата в деня на сватбата у девойката.

24. Девојката се прощава с родители, брат и сестра

Девојката говори на майка си, на баща си, на брат си и на сестра си да не ѝ се карат, защото ще дојде време да си спомнат за неа. Майка ѝ да ја изпише на вратата, на стана и на рудана, баща ѝ — на чашата и на седлото, брат ѝ — на кавала, сестра ѝ — на хурката, та кога то няма да ја има, да ѝ минава тџгата за неа.

- Не кáрай ма, майчу лю,
не мóмрèй ма,
дò щà време, майчу лю,
мен да нема,
5 дò щè време, майчу лю,
да споминаш.
Изпиши ма, майчу лю,
на вратцана!
10 Кòлчиш минеш, майчу лю,
през вратцана,
та и мене, майчу лю,
да погљодваш,
и сас мене, майчу лю,
15 дума думай,
дума думай, майчу лю,
рáзтажи са.
Кòлчиш врата, майчу лю,
да отвориш,
та и мене, майчу лю,
20 да споминаш.
Кòлчиш врата, майчу лю,
да затвориш
и за мене, майчу лю,
да заплачеш.
25 Изпиши ма, майчу лю,
на станчòкан!
Кòлчиш влèзеш, майчу лю,
да заткаиш,
та и мене, майчу лю,
30 да погљодваш.
Изпиши ма, майчу лю,
на рудàнèн!
Кòлчиш сьòднеш, майчу лю,
да засучиш,
35 та и мене, майчу лю,
да споминаш!
Ти ще млòчко, майчу лю,
да подслушваш,
гà запейòт, майчу лю,
40 мойне дружки,
гà са врацат, майчу лю,
от жьòтвана,
та си пуснат, майчу лю,
йèсни глàси.
45 Ти ще мислиш, майчу лю,
че йè идам,
че йè идам, майчу лю,
с мойне дружки.
Ти ще млòчко, майчу лю,
50 да погљодваш,
да погљодваш, майчу лю,
да поплакваш.
Щè са нàдèш, майчу лю,
да ти дойда,
55 да ти дойда, майчу лю,
пòрва гòска,
пòрва гòска, майчу лю,
- сас фудулка,
а пџк нема, майчу лю,
60 да ма видиш,
че щà идам, майчу лю,
на дèлече,
на дèлече, майчу лю,
зад барчина.
65 Не кáрай ма, тетьку лю,
не мóмрèй ма,
дò щè време, тетьку лю,
да споминаш.
Агà идеш, тетьку лю,
70 в механòна,
йзпиши ма, тетьку лю,
на чèшана!
Кòлчиш пиеш, тетьку лю,
руйно винце,
75 та и мене, тетку лю,
да погљодваш,
и сас мене, тетьку лю,
дума думай,
дума думай, тетьку лю,
80 рáзтажи са.
Изпиши ма, тетьку лю,
на кончено,
на кончено, тетьку лю,
на сèдлоно!
85 Кòлчиш конче, тетьку лю,
да вазсьòднеш,
та и мене, тетьку лю,
да погљодваш,
и сас мене, тетьку лю,
90 дума думай,
дума думай, тетьку лю,
рáзтажи са.
Не кáрай ма, батю лю,
не мóмрèй ма,
95 дò щè време, батю лю,
да споминаш.
Изпиши ма, батю лю,
на кавалèн!
Агà идеш, батю лю,
100 на попрèлка,
на попрèлка, батю лю,
на мèжьòна,
кòлчиш с каваль, батю лю,
да засвириш,
105 та и мене, батю лю,
да погљодваш,
и сас мене, батю лю,
дума думай,
дума думай, батю лю,
110 рáзтажи са.

Не карай ма, сестру лю,
не мѳмрѳй ма,
дѳ ще време, сестру лю,
да споминаш.
115 Йзпиши ма, сестру лю,
на кѳжелѳн,
на кѳжелен, сестру лю,
на фурката!

15. I. 1954 г.
Чепеларе

Колчиш фурка, сестру лю,
120 да запашеш,
та и мене, сестру лю,
да погльодваш,
и сас мене, сестру лю,
дума думай,
125 дума думай, сестру лю,
разтажи са.

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Горната и следващите четири песни, както и № 37 са „на кордене“ (нареждане, оплакване, припяване). В дните преди сватбата — от четвъртък, когато започнат да подреждат чеиза, до неделя, докато я изведат от дома ѳ — девойката *кордѳла*: нареждала припевно на тиха, тъжна, монотонна мелодия за всичко, което ѳ е мило — за майка и баща, за братя и сестри, за рудана и стана, за хурката и за градинката си.

Кѳрдѳли с дни — прощавали се с родния дом и с близките си (сведения на Мариана Райкова).

25. Доде сѳм, майчо ,при тебе

Карай ма, майчу, мѳмряй ма,
доде сам, майчу, при тебе!
Сетне щѳш пишман да станеш,
агѳ си станам, привалѳм
5 през високана плѳнина,
дѳно ми слѳнце превалѳ,
дѳно ми пилце префѳркват,
вѳйке са назад не връщат —
10 зиме от бѳли снѳгове,
лете от вѳрли хайдуте.
Нито са чуват, прочуват,
нито ми хабѳр провадат.
Мночко щѳш да са надееш
да си ти дойда госчица,
15 госчица с фудѳлчица,
пѳк мене нѳма да има!

20. XI. 1953 г.
с. Беден

Асан А. Устов,
род. в 1918 г., образование IV кл.

В ст. 13—15 е отразен обичаят, когато отивала на гости у майка си след женитбата, дъщерята да ѳ носи *фудѳлчица* (*фудѳлка* — обредно хлебче с отпечатък от просфорник) в шарена торбичка. Освен на майка си младата булка носела фудѳлка и на кумата. Такива хлебчета тя раздавала на съседите на Тодоровден и Гергѳвден през първата година след омѳжването си (сведения на Пенка Райчева).

26. Та си ме даде, майчинку

Правѳ ми халѳл, майчинку,
дѳно си мене носила
девет месеца на сѳрце
и три години в ракине
5 голѳмка да ме изкутиш.
Правѳ ми халѳл, майчинку,
моѳ гиздѳлна премѳна
и мойте тѳѳнки дарове,
10 дарове, тѳѳжки спѳпове,
че ти са скѳпо излѳли.
Че си ма мене изкути
от манишка та до голѳмка
и си ми даре навѳрши,
та си ма даде, майчинку,
15 на тиѳ чужди людища.

13. VIII. 1953 г.
с. Широка лѳка

Нурѳе С. Истрѳвова,
род. в 1908 г., самообразована,
домакиня

27. Стани ма, майчо, наплети

Стани ма, майчу, наплети
на кърк бир ситни плитчици,
че щѳ невестѳ да идам,
дѳно са види барчина,
5 зад неѳ има и друга.
Агѳ си тѳрнам, майчинку,
на пѳрво госте да дойда,
ти щѳ ми, майчу, проводиш

моено братче по-малко,
10 да си ма, майчу, порука
първа гôхчица нах тебе.

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

Иѐ ще ти, майчу, прòводѐ
хилбѐтска бѐла пченица.

Салих Ем. Юмеров,
род. в 1919 г., образование IV кл.

Първо госте (ст. 7) — първо гостуване на младоженците у родителите на булката след сватбата. За него и за „възвратъките“ вж. Шитков. РС. Кн. 2. с. 28.

Хилбѐтска (ст. 13) — пловдивска (от по-старото название на Пловдив — Филипопол, изменено през турското владичество във Филибе).

28. Сега те, китко, оставям

Китчице моѐ, севдѝлна,
мнoчкo та садих и прашѝх,
сега та, китку, оставѐм,
на мойна сѝстра по-малка,
5 та да та прашѝ, полива,
та да та кичи и носи.
Пѝк ѝѐ ща, китку, да идам

12. VII. 1939 г.
Чепеларе

нах чуждо село незнайно.
Друг ми е китка проводил,
10 друг ми е рòки канòсал,
друг ми е пòрсте бурмòсал,
друг ми е снажка посгодил —
ѝѐ ща сас него да идам!

Сабире И. Узунова,
род. в 1863 г., без образование,
домакия

Канòсал (ст. 10) е в смисъл на изпратил *канà* (оранжево-кафява растителна боя за боядисване на пръстите на ръцете и краката и на косата).

Помохамеданчените българки каносват преди сватбата, за байрам и други „хайрни“ (добри) дни пръстите на ръцете до първата става, а в миналото — и ноктите на краката; възрастните каносват и косата си. За венчаване невестата била каносвана от стари жени, сродници и съседки, за да остарявала и побелявала като тях (сведения на М. Манолова и Ж. Лютова-Божкова). Ст. 9—11 означават, че девойката е сгодена: „Когато да та иска ергенин, гà ша са главѐва праща *иманѐт*: пари може да ти прати, кàна може да ти прати (ако е българин мохамеданин), пръстенъ, гривни. . . Нашите кога дойде да се сгодява, ги носи, а българите мохамедани ги пращат“ (пояснения на П. Райчева).

29. Аз ще далеко да ида

Китчице моя, севдѝлна,
млoчкo та садих и прашѝх,
млoчкo та кичих и носих.
Сега та, китку, оставѐм
5 на мойна сѝстра по-малка,
та да та сади и прашѝ,
та да та кичи и носи.
Иѐ ще далеко да ида
Райфу млада невѝста,
10 майци му драга снашица.—

13. X. 1952 г.
Смолян

Агà си тамо отиде,
майка на Раиф викаше:
— Излѝзи, Раиф, пòгледни
каква ти вода невѝста
15 на конче и на килимче!
— Майчинку мила и драга,
ѐце е мàшка, глупава.
Дали са сѝта, майчинку,
на мене измѐт да прави,
20 на теб ихтибàр да има?

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

Пее се на трапезата у девойката в деня на сватбата.

30. Расти ми, цѝфти, цветенце

Девойка садила цвете, та когато дойде у майка си след сватбата да види дали го-берат моми и момци.

— Китку зълена, кравѐна,
кажѝ мѝ, китку, кажѝ мѝ
кой та е садил и прашѝл,

кой та е вечѝр заливал,
5 заливал, китку, подвѝвал
да та нѐ парѝ сланòна,

да та не гори слѡнцѣно,
да та не дуетъ вѣтерѡн.
— Юначе лудо и младо,
10 садило ма е, прашѣло
бѣло бѡлгарско момичѣ.
С бѣли ма рѡкъ садешъ,
с момскѣ ма порстѣн прашѣшъ,
с бистрѣ ма сѡлзѣ поѣшъ,
15 с чѡбрнѣ ма ѡчѣ глѡдашъ,
с меднѣ ми уста думашъ:
„Растѣ ми, цвѣтѣ, кичицѣ,

6. XI. 1951 г.
с. Стойките

голѣмка да ми нарастеш,
доде си дойдам гохчѣца,
20 гохчѣца с фудѡлчѣца
нах мойна стара майчица
сас мойно пѡрво любовѣ.
Да си та вигям, кичѣцѣ,
голѣмка станала ли си,
25 дали та берѡт момѣнѣ,
момѣнѣ и юнацѣнѣ,
да си са кичат, закичат!“

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакиня

За ст. 19—21 вж. пояснението към песен № 25.

31. Що стои до тебе, зетѣо

— Бре що стои ваз тебе, зѣтѣо,
тѡнко, та високо,
бѣло, та черноко?
Та продаваш ли го
5 йли го залагаш?

28. IX. 1954 г.
Чепеларе

— Нито го продавам,
нито го залагам,
мѣна го мѣновам:
бѣло за бѣло,
10 за две чѡбрни ѡчи.

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

Пее се в дома на девѡйката, след като зетят и сватѡвете влязат да я изведат.

32. Булката доде не дойде

Не шѡ ни заѣ, ни запи,
булката доде не дойде
сас всички да се прощава:

23. XII. 1952 г.
мах. Окманица

сас нейна стара майчица,
5 сас нейни братя и сѣстри,
сас нейна рѡда голѣма.

Мария Г. Барганска,
род. в 1898 г., образование II кл.,
и Чока Ст. Гайдарова, род. в 1919 г.

Пее се след извеждането на девѡйката на двѡра при прощаването ѝ с родители, братя и сѣстри.

33. Прави ми халал, майчинко

Прави ми халал, майчинку,
дѣно си ма си носила
девет месеца на сѡрце
и три години на рѡки.
5 Дѣно си сѡн не заспала
и сладичко не наѣла.
Де ми си тѡнко напрела
и още ситно наткала
моине тѡнки дарове,

6. II. 1955 г.
Чепеларе

10 моине тѡжки спѡпове.
— Халал да ти е, дѡщеру,
ни еднѡж, ни дваж, майчина,
триж-девет пѡти, дѡщеру!
И ти ми халал направи,
15 дѣно си та сам кѡрала,
кѡрала, посудривала,
дѣно си измѣт правила.

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

Пее се на двѡра у девѡйката, когато се прощава с майка си.

34. Ела се свива-превива, I

Ела се свива-превива,
мома се с рода прощава.
— Прощавай, родо голѐма,
и ти, рожделна майчице,
5 дет си ма ти носила
девет месеца на сѳрце
и три години на рѳки.
Прощавай, тейко, прощавай
дет си ма кѳтид и гльѳдал
10 кайно ми цвѳте пролѳшно.

Прощавай, браино, прощавай,
дет си ми бивал сенчица
да расна мома кѳматна.
Прощавай, машка сестрице,
15 дето сме расли сас тебе
кайно два стрѳка иглика.
Прощавай, родо голѐма,
че вейке от вас излизам
вав чужда рода да влизам.

20. XI. 1951 г.
с. Стойките

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл,
домакиня

Пее се на двора на девѳката, когато се прощава с родителите си.

35. Ела се свива, превива, II

Ела се свива, превива,
мома се с рода прощава
и с мила майка рожделна:
— Прощавай, родо голѐма,
5 прощавай, стара майчинку!
Утирна ранко ми ставай
и си ми слушай, майчинку,
га ми славейче запее
в нашѳна долна градинка

10 на червенана йѳбалка.
Ко е славейче шенливко —
и йѳе ще да сам шенливко
при чужда майка и тейно;
ко е славейче кимничко —
15 и йѳе ще дасам кимничка,
кимничка и кахѳрничка
при чужди баща и майка,
вав чуждо село незнайно.

Януари 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

36. Защо си уникнала

— Русу, мала моме,
що си уникнала
и низко погльѳднала?
Дали даре нѳмаш,
5 даре да дароваш,
или спѳпе нѳмаш,
спѳпе да товареш?
— Дружки, мои дружки,
и даре си имам,
10 даре да даровам,

и спѳпе си имам,
спѳпе да товарѳм.
Ами ми е бално,
бално, още жѳлно,
15 ѳти ма отделѳт
от майка и баща,
от сѳстри и братѳ,
от рода голѐма,
от близни комшѳе.

8. I. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

Заб. Пее се на двора у девѳката при разялата й с братя, сестри и родители. „Те врют им бално, ама никоя не отказва“ — прибавя П. Райчева и разказва следния анекдот: „Една мома отивала булка някъде. И като отивала, по пътя гледала камъните и почнала да нарежда:

— Камане, камане, дребни камане, колкоса ва гльѳдам, хуге ми са нажалѳва да плачѳм!

Пък сватовѳте хи викат:

— Ами кат си та нажалѳва, да си та върнем!

Тя пък им викала:

— О, ѳ да плачѳм, вие си ма вѳгите!“

37. Майчинко, стара майчинко

— Майчинку, стара майчинку,
че как щииш да ма отделиш
от твоено бѣло сарчѣце?
Как ще да си ми нѣма
5 пустине чужди людѣща?

— Дѣщеру моѣ, майчина,
вѣрви ми, вѣрви, дѣщеру,
то си ми нѣма куртулуш!
— Майчинку, моѣ майчинку,
10 че ѣ това ли ма притѣче?

21. X. 1954 г.
с. Широка лѣка

Милка Кр. Терзийска,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

Според сведения, съобщени на Ат. Райчев в с. Широка лѣка, втората част на творбата (ст. 6—10) била изпята при женитбата на една девойка от това село. Тя била хубава и много ергени я задиряли, лудесли за нея и ѣ прашали „нишани“, но това я направило надменна и капризна, искала да походи по-дълго „левтера“ и да си намери „писан юнак“ по прилика и по сърце. Докато търсела такъв момък, хубавицата застаряла, станала към четиридесетгодишна. Най-после решила да се омѣжи за един възрастен ерген и като я повели, плакала и „кордела“, а майка ѣ я тешила.

38. Скрый ме, мили брате

— Скрый ма, скрий ма,
мили брате,
в дѣсно крѣло,
в сиво стадо.
5 — Скрил си бѣх та,
мила сестру —
на двор ти е
вѣйска дошла.
Вѣйска дошла,

10 конь довела
и на конѣн
пѣстра тѣрба.
Вав тѣрбана —
червен прѣкрив,
15 вав прѣкриван —
сухо сребро,
сухо сребро
манахѣто.

15. I. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Пее се на двора у девойката, когато се прощава с братята си.

Кон довела (ст. 10) е във връзка с обичая да се водят невестите на кон. За този обичай и песните при него вж. Шишков. Средна Родопска сватба. с. 62; Апостолов. Родопска сватба. с. 20. Невестата е носила *червен прѣкрив* (ст. 14) четиридесет дни, „и сребро са носили на главите с треперушки, затова е казано: „вав прѣкриван — сухо сребро“ (П. Райчева). Прѣкривът се спускал от главата пред лицето и с него са прѣкривали девойката, преди да я поведат за черква.

39. Мълчи, Русо, мълчи

— Мѣльчи, Русу, мѣльчи,
и менъ ще дадѣт
сетнаса нѣделѣ.
Та щѣ ма нагадат
5 най-напреж да вѣрвѣ

през Пѣрѣн плѣнѣна
и ще да посрещам
турцѣ ѣрмѣлийцѣ,
пѣк са ѣѣ не сѣтам
10 как да хмѣ говорѣ.

21. X. 1954 г.
с. Широка лѣка

Милка Кр. Терзийска,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

Пее се в дома на девойката при раздялата с нейните близки.

40. Момини тѣнки дарове, I

— Зашивай, майчу, затѣгай
момскине тѣонки дарове,
чѣ щат далечко да идат

вав чуждо село незнайно
5 през високана плѣнина.
Дуйна щат бѣли вѣтрове,

разду щат тъонки дарове
по високана планина.
Сватбаре са щат заглода
10 дребни дарове да сбират.

15. VIII. 1955 г.
мах. Катраница

Салих Ем. Юмеров,
род. в 1919 г., образование IV кл.,

Пее се у девойката, когато товарят чеиза.

41. Момини тънки дарове, II

— Стани ми, майчу, подбери,
кинано ще ми отделиш,
алено и шелиено
и два шерани сандока.
5 Притегай, майчу, затегай

момскине тъонки дарове,
че ще делече да идат
през девет чуки високи,
да хи не дуйнат ветрове,
10 да се не ройнат спавове!

19. IX. 1955 г.
с. Забърдо

Адил Ем. Тушенов,
род. в 1835 г., без образование

Пее се у девойката, когато товарят чеиза.

42. Пукни са, тресни, момина майко, I

— Пукни са, тресни, момина майку,
украдахме ти руса девойка,
ощутнаха ти равни дворове.

5 Та хми не стигна мома хубава,
ам са ворнаха ворли хайдуте,
та хи обраха бело коначе.

15. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Пее се при тръгване от дома на девойката за черквата.

„На инат на майката я пеят, откак ѝ взели момата, и най-много в случаите, когато майката не е искала да даде дъщеря си и с мъка се е съгласила“ (П. Райчева).

43. Пукни се, тресни, момина майко, II

— Пукни са, тресни, момина майку,
нели ти зохме малкана мома,
малкана мома на ден пладнина,
на ден пладнина, на йесно слонце! — 10
5 Момина майка содна да плаче,
содна да плаче, люто да калне:

— Да ми ни бъоше на ден пладнина,
на ден пладнина, на йесно слонце,
ам да си бъеше ранко утирна,
ранко утирна в тъовна маглица,
в тъовна маглица, в ситна росица!

21. IX. 1951 г.
с. Лясково

Фатма Ад. Парова,
род. в 1913 г., образование III кл.,
домакиня

44. Стани, стани, момина майко

Стани, стани, момина майку,
стани да шъоташ момскъен измет,
че ти отиде руса девойка!

5 Нъма кой двори да ти измете,
нъма кой огань да ти накладе,
нъма кой вода да ти донесе.

23. XII. 1952 г.
мах. Окманица

Мария Г. Барганска,
род. в 1898 г., образование II кл.,
домакиня

Пее се на момината майка при тръгване от дома на девойката за черквата.

45. Майци си наръчай, I

Обърни са, Русу,
майци си нарôчай:
— Мале, стара мале,
садила сам босилчѣк
5 в долнана градинка,
в среднана лешинка.

Та ми го заливай,
дорде са разварнам
сетнана недѣлѣ,
10 дорде дойда, мале,
да си ти сôботѣм.

26. X. 1954 г.
Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
род. в 1886 г., образование VII кл.,
домакиня

Пее се при тръгване от дома на девойката за черквата.
Ст. 11 отразява обичая в първата събота след сватбата булката да отива у майка си на гости и там да ношува
„Това се казва сôботѣне; и сега още сôботѣт“ (сведения на П. Райчева).

46. Майци си наръчай, II

Русу, мала моме,
превалѣй, превалѣй
през високо бôрце,
назад са обращай,
5 майци си нарôчай:
— Мале, стара мале,
сѣла сам босилѣк
в долнана градинка,
в срдѣнана лешица.
10 Та ми го поливай
вечер с бистри сôлзи,

сутрин го обирай,
вав чѣшка го турѣй.
Босилѣк гâ сôхне,
15 Руса ще да вѣхне,
че ма не дадахте,
дѣно Руса гâли —
близноно комшийче,
âми ма дадахте
20 вав чуждо село
на незнâйно мôмче.

16. XI. 1954 г.
Чепеларе

Мария Т. Георгиева,
род. в 1888 г., без образование,
домакиня, и
Никола Караджов, род. в 1884 г.

Пее се при излизане от дома на девойката за черквата.

47. Момините братя искат дарове и коне

Девет братя питат момъка, който се жени за сестра им, пригответ ли им е обуца и коне. Той отвръща, че конете и обувката са готови, но те дали ще дадат чезиз на сестра си.

— Ти ли са найде, бре Марку,
та наша сѣстра да зôмиш,
нашата сѣстра Тодорка?
Наша е сѣстра едничка,
5 едничка и пѣтумничка,
пѣк нѣ сме братѣ млозина,
млозина до деветима,
та йщат много обуцва
и девет коня хранѣни,
10 от еднô майка родени,
сас еднô млѣко кôрмѣни,
вав еднô тавлô тавлѣни,
сас еднô зоба зобени. —

Марко на братѣ викаше:
15 — Мене са конѣ гôтови,
гôтови и подковани
и за вас си сам нагодил
до девет чифта обуцва,
по едни чизме ковани.
20 Ам вѣ наимате ли са
Тодорки да товарите
до девет твара спâпове,
спâпове, тьонки дарове,
Маркому да одарите
25 негова рода голѣма?

Февруари 1940 г.
Чепеларе

Янко Д. Пичуров,
род. в 1890 г., образование III кл.

Пее се по пътя за черквата. Песента е слушана от Янко Пичуров на сватбата на дъщеря му.

48. Заспал юнак в гора зелена, I

Заспал юнак в гората, а девойка в полето. Гарванче говори на момъка да стане, защото гората гори. Той иска да изгори с нея — когато се делили с братята си, паднало му се конче аджамийче, което го отвежда на момини двори

Заспал юнак вав гора зелена,
а девойка вав равноно поле.
Кой как мине, девойка разбуда,
а юнака нема кой да буди.
5 Де прифърка чърноно гарванче,
той на юнак тихо проговарѐ:
— Стани, юнак, стани, челебийо,
стани, юнак, стани, харамийо,
гора гори, та ще да изгориш!
10 — Като горим, нека да изгорѐм!
Ние бѐхме братѐ деветина,
га дѐлѐхме бащино имане,

га дѐлѐхме майчино меразе,
врум са падна по конче хранено,
15 мен са падна конче аджѐмийче.
Иѐ го карам нах равноно поле,
то ми варви нах гора зелена;
иѐ го карам нах Стара планина,
то ми варви нах момини двори.
20 Та излезе момината майка,
не ме пита: „Момку, гладан ли си,
гладан ли си, момку, жѐдан ли си?“,
ам ма пита: „Момку, главѐн ли си,
главѐн ли си, момку, женен ли си?“

12. III. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

Пее се по пътя за черквата и след венчаването — по пътя за дома на младоженеца.

49. Заспал юнак в гора зелена, II

Началото е, както на предходната песен. На момъка се паднало най-мършаво конче и ръждива сабя, с които погубва триста татари.

Заспал юнак вав гора зелена
и девойка вав равноно поле.
Кой как мине, девойка разбуда,
юнак нема кой да го разбуди.
5 Де прифърка чърноно гарванче,
та юнаку тихо проговарѐ:
— Стани, юнак, стани, харамийо,
гора гори, та щиж да изгориш!
— Ако гора, нека си изгора!
10 Ние бѐхме братѐ деветина,
та дѐлѐхме бащино имане

и дѐлѐхме майчино меразе.
Врюм са падна по конче хранѐно,
мен са падна най-мършаво конче.
15 Врюм са падна по сабле огнено,
мен са падна най-раждиво сабе.
Та вазсѐднах мършавоно конче
и запасах раждивана сабѐ,
та отидох вав гора зелена,
20 та ми срѐснах до триста татаре.
Та извадих раждивана сабѐ,
та си хи до един врют погубих.

Ноември 1943 г.
Чепеларе

Мария Хаджикостадинова,
род. в 1882 г., образование IV кл.,
домакиня

50. Каква ти вода отмяна

— Излѐзи, майчу, погледни
каква ти вода невѐста,
каква ти вода измѐна,
измѐна да те измѐни!
5 — Сину лю, а мой сину лю,
защѐм ѐ водиш, сину лю?
Та ми е машка, глупава,
на вода не е ходила,
вав станчѐк не е влизала,
10 на рудань не е сѐдала,
фурка, вретено не знае!

— Ти ща ѐ, майчу, научиш
с твоине бѐли кѐделки.
— Сину лю, а мой майчину,
15 ага за майка заплаче
кой ще ѐ, сину, умири?
— Майчинку, моя майчинку,
ти ще ѐ мириш пѐденем
с твоине благи ѐбальки,
20 иѐ ще ѐ мирѐ пѐнашум
сас серски жѐлти алтѐне.

25. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

51. Размитай дворове

Размитай дворове, мале ле,
наредай столове,
че си ти водѐм, мале ле,
млада йзмѐница.

5 Да та измѐнѡва, мале ле,
лѐте от пекове,
лѐте от пекове, мале ле,
зиме от мрѡзове.

24. V. 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиѡва,
род. в 1864 г.. без образование,
домакиня

Пее се след венчаването, когато сватбарите приближат дома на младоженеца.

52. Ти ядеш, пиеш, деверо

Тъ ѓдеш, пиеш, девъру,
пък мъ нъ видъш, девъру:
конѐ тъ съдъот, девъру,
у плет вѡрзанъ, девъру.

5 Та прикачъ са, девъру,

в момку градина, девъру,
та мъ ѡткаршъ, девъру,
чървен тръндафъл, девъру,
та съ хмъ мѐтнъ, девъру,
10 конѐн да гризат, девъру.

Юли 1952 г.
мах. Стикъл

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

Пее се на трапезата в дома на младоженеца след венчаването.

53. Е ти, зълво черноока

— Йѐ ти, зѡлву черноока,
къѡнка, та висока,
йѐ ти, бѐло лице, гйди,
йѐ ти, къѡнка снажка!

5 Йѐ си го продавай, гйди,
йѐ си го мѐнѡвай.
Конѐ си жъ прѡдам, гйди,
конѐ за хилѐда,

оруже за друга, гйди,
10 да си го купѐ!
— Нито го продавам, гйди,
нито го мѐнѡвам,
вайвода го йще, гйди,
вайводу го давам,
15 вайводу го давам, гйди,
вайвода го зима!

10. III. 1952 г.
мах. Стикъл

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

Пее се на трапезата в дома на младоженеца след венчаването.

54. Момък учи коня си да открадне зълвата

Момък казва на коня си, че ще го води на сватба — да отнесе зълвата у дома му. Конят го послушва и му довежда девойката.

— Наѐж са, коню, напий са,
утре ще сватба да има
сас три стотини сватове,
сас трийсет зѡлви лѡвтери,
5 и теб ща, коню, да водѐ,
тебе ще зѡлва да йѐха.
Агѡ та зѡлва вазсѡдне,
ти ми са, коню, пѡдплаши,

та ѓ нах наска дѡведи.
10 Та ща та, коню, назѡбѐ
хильбѡтска бѐла пченица
и ща та, коню, напоѐ
зѡренска бѐла ракиѐ! —
Гѡ си на сватба отиде,
15 прекриха конче с килимче,
йѐхна го зѡлва лѡвтера.

- Торнала сватба голѐма,
ала хи конче не варвѐ
сас три стотини сватове.
- 20 Башка си ми са одѐли
и сайбийѐна си гльѐдаше
каде му маха да варви.
Сайбийѐна му махаше:
— Нах нас си йди, коню лю,
25 зѐлвана да ми отнесеш! —
Кончено си го послуша,
та си ми ситно забѐга

16. II. 1954 г.
Чепеларе

- и зѐлвана си отнесе
на неговине дворове.
- 30 Ага сайбийѐ отиде,
на конѐн тихо ромѐни:
— Коню лю, сиви каматан,
нали ма, коню, послуша,
сега ща та нѐзобѐ
35 хильбѐтска бѐла пченица
и ща та, коню, нѐпоѐ
зѐренска бѐла ракиѐ!

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

Пее се на трапезата през деня на сватбата.
За *хильбѐтска* (ст. 35) — пловдивска, вж. пояснението към песен № 27. *Зѐренска* (ст. 36) — старозагорска.

55. Момък учи коня си да открадне невестата

- Коню лю сиви, каматан,
пѐсведи, коню, главѐна
да си ти клѐдем гѐмчено,
гѐмчено и аѐрчено.
- 5 Утре ще сватба да има
сас три стотини сватове
и с девет зѐлви лѐвтери.
Ага ми, коню, пѐдиме
на моминине дворове,
10 височко дѐржи главѐта,
зам да та, коню, бендѐсат,

12. X. 1955 г.
мах. Катраница

- на теб невѐста да кладѐт.
Ага са, коню, вѐрнеме
на юнацкине дворове,
15 пѐк ти са, коню, пѐдплаши,
та си невѐста пѐдфарли
на сайбийѐови скутове.
Та ща та, коню, нѐзобѐ
хильбѐтска бѐла пченица
20 и ща та, коню, нѐпоѐ
читѐшка люта ракиѐ.

Салих Ем. Юмеров,
род. в 1919 г., образование IV кл.,

За *хильбѐтска* (ст. 19) — пловдивска, вж. пояснението към песен № 27. *Читѐшка* (ст. 21) — устовска (от Читѐк, турското име на Устово, сега квартал в Смолян).

56. Момък изпитва обичта на девојката

Момък учи коня си, когато отиват, кѐдето са били предишната вечер, да кажѐ: на най-малката мома да нѐ го взема, че е пияница, но девојката пак отива с момъка.

- Коню, коню, хранен коню,
хайде, коню, да идеме,
дѐно бѐхме вчера вечер,
вчера вечер на вечерѐ.
- 5 Тамо има до три мѐми.
Пѐрвана ще да размита,
вторана ще да постила,
третана ща теб да хване.
Дено тебе ще да хване,
10 та ще, коню, да та пита:
„Коню, коню, кон юнашки,
главѐн ли е твой сайбийѐ,
главѐн ли е, женен ли е?“
Пѐк ти рѐчи, хранен коню:
15 „Ни е главѐн, ни е женен,
сега мисли да са главѐи,
да са главѐи, да са жени,

- тебе мисли да та йще.“
Пак хи рѐчи, хранен коню:
20 „Чувай, моме, не зимай го,
на ракиѐ — баш делиѐ,
на виноно — баш бекриѐ!
На вино ма подковава,
на ракиѐ — разковава,
25 изпива ми пѐталкине!“ —
Мѐма си са чуди, мисли
ѐти хи кон наков дума,
пѐк та мисли да го зима!
Юнак мѐми си викаше:
30 — Моме, моме, малка моме,
зимаш ли ма, малка моме?
— Зимам си та, бре юначе,
зимам си та, вѐди си ма! —
Стана юнак, заведе ѐ,

35 тури си ё вранё конё,
отведе ё у майка му:
— Йёла, мале, отвори ми,

12. II. 1954 г.
Чепеларе

че ти водём млада булка! —
Пуста майка мащеха е,
40 та не чуе да отвори.

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Пее се на трапезата в дома на младоженеца след венчаването.

57. Девойка се венчава за неверния си любим

Майка пита дъщеря си мъчно ли ѝ е, че Кольо се е сгодил за гъркиня вдовица. Тя ѝ отговаря, че се радва, защото ще я покани за зълва. Когато отива на сватбата, девойката кара да венчаят нея със зетя, а девера с булката

— Туне ле, бално ли ти е,
Туне ле, жёлно ли ти е,
че са е Кольо оглавил
в равноно поле широко
5 за искёчюска гаркинё?
То да е барем момица
на петнадесте години,
ами е чьорна вдовица
на четридесте години.
10 — Мале ле, стара мале ле,
мен не е бално и жёлно,
ам ми е още по-драго,
че ща ма Кольо калёса
лёттера зёлва да ида,
15 вёнчило да го вёнчёе
сас негована гаркинё. —
Кайно си дума думаха,
Тунки си хабёр допадна
на Колё зёлва да иде.
20 Стана са Тунка премёни,

премёни Тунка, курдйса
с неино лётто гиздйло.
Че си ми Тунка засбира
неини тьонки дарове
25 и още тьожки спанове.
Майка си Тунка питаше:
— Тунке ле, моё дощеру,
що ти са тебе дарове,
дарове още спанове?
30 — Мале ле, мила мале ле,
булче го казват маличко,
маличко и глупаво,
та нёма тьонки дарове
и още тьожки спанове. —
35 Агà си тамо отиде,
Тунка поповём викаше:
— Вёнчёйте зёлва зьотюму,
вёнчёйте булче деверу! —
Вёнчёха зёлва зьотюму,
40 вёнчёха булче деверу.

15. III. 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Пее се на трапезата в дома на младоженеца след венчаването.
Искёчюска (ст. 5) — ксантийска, от Скече, Ксанти.

58. Снаха теши зълва си

Сватбари отиват за невеста отвъд Дунава. Тя плаче, а снаха ѝ я теши, че не отива далече — когато тръгнали за, нея, черешите цъфтели ичемиците ги сеели, а когато се връщали, черешите били узрели и ичемиците пожънати.

— Йёжете и пийте, актàше,
и нà юм да си имате,
че щим далечко да идем,
отводна страна бёл Дунав,
5 млада невеста да трòсим. —
Станали, та са тòрнали,
варвёли, колко варвёли,
минали бёли Дунава.
Агà при булка отишли,
10 видёли булка, че плаче.
Снòха Тодора приближи,
та си на булка викаше:

— Йё мòльчи, лёлчу, не плачи,
това ли казват далеко —
15 за ден са ходи и враща.
Ами йе мома отде сам?
Агà за мене дойдоха
и гà са назад вòрнахме,
кога до село стигнахме,
20 девер са от кон насòгна,
вишни-черешки откòца
и мен на скутан мёташе,
мёташе, още думаше:
„Йё зòми, булке, черешки!

25 Ага за тебе тѳрнахме,
тиѳ черешки цвѳтѳха,
пѳк ѳчмицине сѳваха.

Сега черешки узрѳли
и ечмици пожѳбнати.“

25. IV. 1955 г.
Чепеларе

Згура М. Кушитаров,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

Пее се на трапезата в дома на младоженеца след венчаването.

59. Добре ми дойде, деверчо

— Добре ми дойде, деверчу,
с баѳка ти да на раздумаш,
че са сме сноща карали
на снощна топла вечерѳ.
5 — Невѳхчу мила и драга,
ѳѳ не сом дошѳл, невѳхчу,
сас батѳ да ва раздумвам,
мен ма е батю проводил
главѳса да ти ѳтсѳкам,

10 че ми си лошо правила,
с турски сеймѳне ходила.
— Постоѳ, почѳкаѳ, деверчу,
сандѳчѳк да си ѳтворѳ,
льонена кѳрпа да зѳмам
15 очинки да си приварзам,
че та ща милно погльѳдна,
та са щѳиш смѳли, деверчу,
и мене не щѳеш кайдѳса.

19. V. 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Пее се на трапезата в дома на младоженеца след венчаването.

„Аз сѳм го слушала от баба и татко, че извадила сабя и го е убила“ — спомня си П. Райчева.

60. Кумци се сговарят да убият кума си

Посабрал ми е кум Богдан
кѳмцине сас кумичкине
наедно да вечеруват.
5 Служѳл хи ѳѳгне печено,
гостил хи ѳѳгне печено.
Всичкине ѳѳдѳт и пѳѳѳт,
кѳмцине влашки думаха:
„Дѳѳте щѳим да разбѳркаме
10 вино сас бѳла ракиѳ,
кум Богдан да напиѳме,
главѳна да му зѳмѳме,
имане да му сберѳме,

имане, жѳѳлти алѳѳне!“
Нѳкоѳ са влашки не сѳта —
15 най-маличкана кумичка
тя си от влашки разбира
и на кум Богдан думаше:
— Пѳѳ, куме, не опивай са,
спи, куме, не успивай са,
20 че ти са канѳт кумцине
главѳна да ти отрѳжат,
имане да ти саберѳт,
имане, жѳѳлти жалтици!

14. VI. 1939 г.
Чепеларе

Райчо Ат. Кѳргогов,
род. в 1888 г., образование V кл.,
земерелец и извозвач на дървен
материал

Пее се на трапезата през деня на сватбата и при други случаи.

61. У Радини гости дошли

У Радини гости дошли —
дали да ида, маму, дали да ги видѳ?
Гости дошли, кон довели —
дали да ида, маму, дали да ги видѳ?
5 На кончено мѳшка мѳма —

дали да ида, маму, дали да ги видѳ?
Мѳшка мѳма с бѳло лице —
дали да ида, маму, дали да ги видѳ?
С бѳло лице, тѳѳнка снѳжка —
10 дали да ида, маму, дали да ги видѳ?

С тъонка снажка, чьорни очи —
дали да ида, маму, дали да ги видѐ?
Чьорни очи, гайтан вежди —
дали да ида, маму, дали да ги видѐ?

24. I. 1954 г.
Чепеларе

Стайка Ст. Балджијева,
род. в 1902 г., образование IV кл.,
домакиня

Пее се на хорото през деня на сватбата.

62. Невестата дарява кума

— Ёла, куме, ела
да ми се омиеш
от млада кумичка,
от млада кумичка
5 сас бистра водичка,
че ща да та дари

риза копринена.
Надѐни ѓ, куме,
та да си видиш
10 прилѐга ли си та
от невѐста дара.

8. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

Пее се на *подлив* при даряването на кума.

След венчавката, когато сватбарите се нахранят, булката отива на реката със зълвата, която носи две котлета. Булката ги напъзва срещу течението и ги отнася в новия си дом на двора. Нейните роднини изнасят даровете ѝ и повикват с шегу един след друг роднините на момъка: „Хайде, дядо, ѓмий се, че ти са чьорни раките!“ Булката полива по малко вода да си измият ръцете; роднините ѝ, които са застанали до нея, мятат на всекиго дара на дясното му рамо и му пеят съответната песен (вж. № 63—67). Всеки играе ръченица, като раздрусва дара и благославя невестата да остарее, да обелее, да ѝ подливат синове и дъщери. След даряването всички се налавят на хоро.

63. Невестата дарява свекървата

— Ёла, бабу, ёла
да ми се омиеш
от млада невѐста,
че ща та дар дарьѓт —

5 риза памучена,
копринен тестемѐл,
копринен тестемѐл
и кичена торба.

8. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

Пее се на *подлив*, когато се дарява свекървата.

„Тестемела — кърпа за глава от тънко памучно платно с разноцветни копринени кенари най-често в светло и тъмночервено и оранжево — се смята за скъп подарък, трудно се тъче, на стана боядисват нишката на основата“ (П. Райчева). За различните видове *тестемели* и за начина на носенето им вж. Шишков. Средна Родопска с. 28—29; Ташев. Петково. с. 92—93.

64. Невестата дарява девера

— Ёла, девер, ёла,
и ти да се омиеш
от млада невѐста,
че ща да та дарьѓт
5 риза памучена
с червени шивици,

хем червени, хем шѐрани,
че надѐни си ѓ,
та да си видиш
10 прилѐга ли та
от невѐста дара.

8. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

Пее се на *подлив*, когато се дарява деверът.

65. Невестата дарява зълвата

— Ёла, лѐлю, ёла
да ми се омиеш
от млада невѣста.
Дар ща та дариме
5 копринен тестемѣль

с копринени кичѣлки.
Прѣмѣтни го, лѐлю,
та че го рѣзтраси —
виж прилѣга ли та
10 от невѣста дѣра.

8. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

Пее се на *подлив*, когато се дарява зълвата (сестра или братовчедка на младоженеца).
Тестемелите (вж. пояснението към песен № 63) на по младите жени били украсявани с пискюли.

66. Невестата дарява етърва си

— Ёла, чѣчу, ёла
да ми са омиеш
от млада етарва
с бистра водица.
5 Че ща да та дарѣот

копринен тестемѣль
с копринени кичѣлки.
Че ми го прѣмѣтни,
та да си видиме
10 прилѣга ли си та.

8. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

Пее се при *подлив*, когато се дарява братовата жена на младоженеца и на свекъра.
За *тестемѣль* (ст. 6) вж. пояснението към песен № 63.

67. Невестата дарява брата на свекъра си

Ёла, стрѣку, ёла
да ми са омиеш
от млада невѣста,
че ща да та дарѣот
5 риза сѣрѣскова.

Рѣзтраси ѣ, стрѣку,
да видим прилѣга ли та
риза сѣрѣскова
от невѣста дѣра.

8. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

Пее се при *подлив*, когато се дарява братът на свекъра.
Сѣрѣскова (ст. 5) — прилагателно от Сѣрес (Сяр).

ТЪЖАЧКИ

68. Майка оплаква сина си

Никола отива на високата планина и не се завръща. Майка му го търси и го моли да ѝ прати писмо по птиченце,
жена му и детето му плачат, стадото му блее, кончето му цвили.

— Синку Никола, Никола,
отиде жѣотва да жѣониш
на високана плѣнина
сас нашне дребни аргѣтки
5 и чѣоран угар да ореш.

Аргѣткине си дойдоха,
пѣк ти ми, синку, не дойде.
В Турско та трѣсам — нѣма та,
в Балгарѣ питам — нѣма та.
10 Барем ми пѣсмо прѣводи

по милно лѣтно пиленце,
та да ми кажеш, сину лю,
на дърво ли си обесен,
с ножове ли си сасечен!

15 Синку Никола, Никола,
видиш ли или не видиш
какви ми има бълневи
вав твойно бѣло конѣче?
Любе ти плаче в конѣкан,
20 мѣско ти дѣте в люлькана,
мѣнишко на тринки денѣ.
Стадо ти блее в полено
на време ненапасано,
на време ненакѣрмено.
25 Конче ти вищѣ в тавлѣна
на време неназобено,
на време ненапоено.
Синку Никола, Никола,
какво ми бѣлно направи
30 от високана плѣнина!
Гѣ та нах полѣ проводѣх,
та си та чѣках от полѣ,

чѣках та и дочѣках та.
Сега та, синку, проводих
35 нах високана плѣнина —
от планинона не дойде.
Та си ми гльодам, сину лю,
планински дребни пильчѣнки,
гѣ са пильчѣнки зададѣт
40 от високана плѣнина,
та ми са правѣ, сину лю,
и ти оттам ще да фѣркниш,
пѣк теб та нѣма никакав!
Сега ми стана, сину лю,
45 цали ми тринки години
от планинона не слизаш
нито сас конче хранено,
нито сас пѣстро пиленце.
Ако си, сину, варх земѣ,
50 прати ми бѣла книжчица
по едно пѣстро пиленце.
Ако си, сину, под земѣ,
прати ми чѣрна книжчица
по едно чѣрно гарванче.

6. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакина

Жека Метексова съобщава, че тѣжачката е била чута за пръв път от две девойки от с. Соколовци: едната се е казвала Лика Гайдаровска, сега омѣжена в с. Стойките, Смолянско, за Ташо Муржовски, а името на другата не може да си спомни. Когато те „изпели песента“ пред майката на Никола, тя им подарила по една риза, по една червена кърпа за глава и по една кърпичка.

Касае се за Никола Сбирков от с. Соколовци, Смолянско. Наклеветен, че доносници на турците, бил убит през 1899 г. от терористи на Върховисткия пункт в Чепеларе наскоро след неговото основаване (вж. Караманджук ов. Западнотракийските българи. с. 54). Според Род. пещерняк (бр. 1, 1964) Н. Сбирков бил хванат от войниците на роженската застава и през есентта на 1901 г. бил хвърлен в „Каракуската дупка“ — пещерна пропаст, дълбока 42 м, в местн. Каракус (Черната усойка) — малък, обрасъл с вековни гори връх на билото на Радюва планина (4 км източно от Чепеларе). По сведения на К. Ил. Канев от с. Момчиловци, Смолянско, „причината за убийството е клеветата — че Сбирков бил уж турски шпионин, което не е допустимо; но по-вероятно е, че като стар търговец и бакалин той не е изпратил исканите пари и продукти (от Чепеларския върховистки пункт — бел Р. А.) за поддрѣжка на комитите отвѣд границата и даже си позволил и да нагруби пратениците и им казал няколко неприлични думи. Поради тези причини комитите го осѣдили на смърт. През 1900 г. Сбирков бил на жетва в местн. Борцето. Дошли няколко български войници от роженския пост и го повикали, а те го предали на комитите, които изпълнили присѣдата му и го метнали в Дупката.“ Към песните за Н. Сбирков Атанас Райчев дава следните пояснения: „Това е станало към края на миналия век. Било е по жетва. Привечер Никола отишъл да налее в бѣкела вода за жетварите от близкия чучур в гората. Комитите са го следили и го заловили с измама. Те били няколко души. Едни чакали на земята, скрити в шубраците, а други се били качили на дърветата. Шом го видели, те засвирили с уста. Никола започнал да се озърта, за да види кой му свири, и незабелязано навлязъл по-навѣтре в гората, гдето го хванали. (По сведения от Кара Атанас Чолаков от с. Караманец, Смолянско, който е слушал това от Стария Куцина от с. Проглед, Смолянско.) Според Иван Г. Чокмански от Чепеларе, бивш комита, Н. Сбирков е бил измѣчван и убит от Дядо Петър — „малък човек, но с голема брада“, който бил „нещо като съдия на комитите“. Живеел сам в една колиба близо до с. Караманец и бил известен с голямата си жестокост. „Беше грозен каспин и мен ми наполни око. Никаква мила немаше у него и челек като ере заколваше!“ Името Дядо Петър е псевдоним на терориста Георги Иванов“ (за него вж. Караманджук ов. Цит. съч., с. 63—64).

Под *Турско* (ст. 8) в тази песен, както изобщо в родопската народна поезия между 1878 и 1913 г., се разбира земите, които след освобождението от турско владичество бяха откъснати от новосъздадената българска държава и остатъци в пределите на Турция (Златоградско, Ардинско, Смолянско); определеното *България* (ст. 9) се отнася за автономната област Източна Румелия, чиято югоизточна граница минаваше по вододела между реките Марица и Арда през билото на Рожен и в която влизаше Чепеларско-Широколъшко-Хвойненският район.

69. Зълва оплаква снаха си

— Невѣсту мила и драга,
стѣни, невѣсту, погледни
бобайковине кѣдшкѣове,
дѣно бѣ млада невѣста
5 сас везенинен раченик
и с бѣлине калчѣуне.
И йѣ бѣх зѣлва лѣвтера

сас копринена пѣдбулка
и сас бѣлине калчѣуне.
10 Та са, невѣсту, лѣчѣхме,
лѣчѣхме и прилѣчѣхме,
пѣк сега де щѣш да идеш —
вав чѣрна земѣ длибока,
ще идеш, нѣма да дойдеш.

15 Та си сираци оставеш
хранени, недохранени,
кутенки, недокутенки.
Невѣсту мила и драга,

20 прави ми халал, невѣсту,
дено си ма си галчѣла,
галчѣла, хитро учила.

12. VII. 1955 г.
Челеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

В ранния период от развитието на родопската архитектура *кьошкът* (ст. 3) — малка гостна стая — бил открит. Към средата на миналия век при утвърждаването на затворената симетрична родопска къща решетъчните прозорци на кьошка започват да се остъкляват (сведения на Н. Дамянов).

Раченик (ст. 5) — покривало за главата на невестата от небоядисано ленено платно, дълго от 2 до 3 м, широко 60—70 см. По двата тесни края — широко около 20 см вземо („дупчен бод“) с разноцветни копринени конци — малиновочервено, оранжевожълто, бежово и по-малко синьо, зелено и черно и копринени оранжевожълти ресни, дълги от 20 до 70 см. Ръченикът се поставял над малка червена шапчица (фесче), обшита със сърма и прикрепена чрез сребърен подбрадник („синжире“), обвивал главата и се спускал по гърба, като част от ресните падали отзад, а другата част — по раменете и гърдите. В миналото той се е носел девет месеца след сватбата, по-късно — три месеца, като се снемал при работа. За да престанела невестата да го носи, трябвало *калманата* (кумата) да ѝ даде *прошка*, да свади *раченика* и да ѝ сложи *тестемел* (вж. Ш и ш к о в. Средна Родопска с. 64). Употребяван е до Балканската война (1912), докогато се е носело и *дипло* — среднородопска булчинска дреха (сведения на Мариана Райкова).

МИТИЧНИ ПЕСНИ

СЛЪНЧЕВА ЖЕНИТБА

70. Слънцето се жени за хубава Грозданка

Майка, на която децата умират, ражда момиче и го нарича Грозданка. Когато девойката пораства, слънцето я вижда и три дни трепти да я гледа. Господ му позволява да се ожени за нея, спускат мъгли и я вдигат.

Славки си рожба не трае. Добила Славка момиче — чуди са Славка, мисли са как да си рожба нарече.	Слънце на майка викаше: 30 — Мале ле, стара мале ле, йди ми, мале, при бога, та си го, мале, попитай дава ли йзин да зѳмам Грозданка мома хубава
5 Нарекла си ѳ Грозданка да хи е грозно юмено. Расла Грозданка, порасла, становала мома хубава.	35 долу от чѳорнана зѳмѳ. Ако ми изйн бог даде, да идем да я зѳмиме за мене драга невѳста, за тебе млада измѳна. —
10 на нѳбо са е запрѳло Грозданка да си поглѳда. До три е денѳ трептѳло, трептѳло, неѳ глѳдало!	40 Ходила майка, питала, йзин е зѳла от бога да си са слѳнце ожени. На личен ден на Гѳргѳовден тѳѳвни си мѳгли спуснаха,
15 три денѳ го е чѳкала, три денѳ хлѳб е пекала и вечерѳ му сѳдала да дойде да вечерува, ала то не доходѳдало.	45 та си Грозданка вдигнаха в синѳоно нѳбо високо. Грозданкината майчица по дворове си ходѳше, бѳли си рѳки кѳршѳше,
20 Агѳ си слѳнце отиде, стара го майка питаше: — Слѳнчице, мое слѳнчице, ѳти са, сину, забави?	50 мѳрна си кѳса мѳкнѳше, ситни си сѳлзи сипѳше и жѳлно-милно плачѳше, плачѳше и наричаше: — Грозданке, моя дѳщеру,
25 три денѳ хлѳб сам пекала и вечерѳ сам сѳдала да дойдеш да вечеруваш, ала не дойде никакѳв!	55 теб ти бѳ грозно юмено и пак при бога отиде!

10. VI. 1939 г.
Чепеларе

Тодор К. Балджиѳв,
род. в 1862 г., образование II кл.

Близѳк вариант на горната песен Ат. Райчев е записал от Петѳр М. Чакѳров, 54 г., род. от Чепеларе. Той я научил от каракачани, при които бил овчар.

Ст. 5 и 6 отразяват старо народно вярване, според което името можело да запази детето от смърт: с тази цел на деца, които се раждат, след като преди тях другите са умирали, са се слагали „грозни“ и „страшни“ имена (Гроздан, Страхил и под.) или имена, които народната етимология свързва с представата за задържане, трайност — Стоян, Трайко и др. от този род, — както и съѳветни женски имена. Оригинален поетичен образ тук е издигането на девойката с тѳмни мъгли (ст. 44—46) — обикновено в подобни варианти слънцето пуска златни люлки. За мотива *слънчева женитба* в песенния и прозаичния фолклор на различни народи вж. Матов. Бележки. с. 278—323; Динѳков. Фолклор. с. 383—385.

71. Юда пиринска погубва момък

Момък казва на майка си, че ще отиде на планината да доведе хубава девойка. Майката разбира, че тя е юда пиринска; слага в дрехите му гороцвет, пелин, трендафил и кумунига и му поръчва да отиде в планината и да засвири: ако е девойка — ще дойде при него. Юдата не смее да наближи момъка, но го измамва да хвърли билките и го погубва.

- Майчинку, стара майчинку,
утре ма ранко разбуди,
че ще да ида, да ида
на върх висока планина.
- 5 Видел сам мома хубава
на снажка тъонка-висока,
на лице бела-чернока.
По дважд ми на ден дохода,
по две ми китки дониса
- 10 и две червени ебалки;
по трижд ми на нощ дохода,
по три ми китки дониса
и три червени ебалки,
ала хи двори не знаем —
- 15 ще идам да е доведам!
Майка на Стоен викаше:
— Сину лю, а мой сину лю,
иди я питай по-напреж
чия се казва дъщеря,
- 20 тогав е, сину, довидай.
— Питам е, майчу, питам е,
ала са на смех казува.
Едножд са каже от изник,
другожд са каже от заник:
- 25 „Кехайова сам дъщеря
от върх висока планина.“
Майка Стоену викаше:
— Сину лю, а мой сину лю,
га ти са на смех казува,
- 30 то не е мома хубава,
ами е юда пиринска.
Дъб да ти майка сабере
от девет гори гороцвет,
от три градини сух пелин,
- 35 от равно поле трендафил
и белана кумунига,
да ти хи майка зашия
от лева страна в пазушка
и в аленоно поесче.
- 40 Че га ми подеш, сину лю,
на върх висока планина
содни под сенка дебела,
надуй си медни кавале,
ситно ми хоро засвири.
- 45 Ага та чуе момана,
песнена ще ти запее
и хоро ще ти заиграй.
Ако е мома хубава,
та ще та близко наближи
- 50 и ще да содне до тебе,
- в устана ще та полюби;
пък ко е юда пиринска,
делечко ще са отстъпи
и нема да та наближи. —
- 55 Стана му майка, посабра
от девет гори гороцвет,
от три градини сух пелин,
от равно поле трендафил
и белана кумунига.
- 60 Че хи е майка извила
до две ми китки шерани.
Адно китка зашила
от лева страна в пазушка,
пък другана е заврела
- 65 от десна страна в поесче.
Та че го майка проводи
нах високана планина.
Ага е тамо отишол,
содна под сенка дебела,
- 70 извади медни кавале
и ситно хоро засвири.
Не било мома хубава,
ам било юда пиринска!
Ага го зачу момана
- 75 нито му песне запела,
нито му хоро заигра,
нито го близко наближи,
ам са делечко отстъпи
и от делечко приказа.
- 80 Дарве, камене кротеше,
елшино ворше свиваше
и с корене хи мокнеше,
картолан огань гореше
и на Стоена думаше:
- 85 — Стоене, гиди Стоене,
кой си та хитро научи
такива китки да носиш?
Форли, Стоене, китките
от аленото поесче
- 90 и от левата пазушка,
да си та близко наближе! —
Мамна са Стоен, фарли хи,
тогав го юда наближи,
ала ни содна до него
- 95 да си го в уста полюби,
ама го хвана през корстан,
та го висоце вдигнала,
в синьо го небо качила,
че го оттамо пушна,
- 100 та низ зембона потона.

„Едно време са вярвали, че тия юди се явявали като хубави моми. Но било като вихрушка и ако се ёдоса, мо- жёло да те дигне и да те отрече“ (П. Райчева). За юдите в народните представи вж. Марин о в. Народна вяра. с. 201—206; Гер о в. Речник, Ч. V. с. 601—602. Различните характеристики на юдите у Д. Маринов, според когото те са стари жени или застарели моми, които пакостели на хората, и у Н. Геров (той ги описва като „хубави женски съ- щества“, които живеят край планинските езера и обикновено не правят пакости) се дължат на различните вярвания в различни области на страната и на смесването на названията и образите на юди, самодиви, самовили, русалки. Опреде- лението юда *пиринска* в поместената тук песен отразява разпространената в легенди, песни и вярвания представа, че Пирин е една от планините, които са били любимо свърталище на юди-самовили (срв. Ангел о в, Самовилите. с. 22—23). „Девет“ и „три“ (ст. 33—34) са постоянни числа в народната поезия, на които се е придавало особено го- лямо значение при баяния и магии. Стихове 33—36 отразяват стари вярвания в магическото въздействие на някои ра- стения. На *гороцвета* (горско цвете с жълти цветове) народната вяра приписвала силата да привлечи девойките и да отблъсква юди и самовили (Или е в, с. 154). Смятало се е, че *пелинът* (градински — *Artemisia vulgaris* — и див — *Artemisia absinthium*) защищавал от магии и други злини, пропъждал змейове, предпазвал от самовили и русалки, затова моми и момци, родилки и деца го носели в дрехите си. *Трендафильт* в народната поезия е символ на хубост, младост и здраве. *Кумунигата* (*Melilotus arvensis*) можела да разделя и омразява, да разгонва змейове, змеици, юди (вж. Марин о в. Народна вяра. с. 58 и 61—62; Или е в. Растенията с. 140—157).

72. Овчар пропъжда юда пиринска

Началото е, както на предходната песен. Майката зашива в пояса на сина си вратика и босилек и го съветва да не го сваля. Момъкът я послушва и юдата изчезва.

— Стоёне, сину Стоёне, кайно ми свириш с кавалён, с кавалён в срадѐ хороно, кутра̀ си мо̀ма бендйсал? 5 Стоён на майка думаше: — Майчинку, стара майчинку, тув нѐма мо̀ма за мене. Иѐ си сам, майчу, бендйсал до едно̀ мо̀ма хубава 10 на високана планина. Дене ми вода дониса, наше ми овцене чу̀ва. — Питай иѐ, сину, питай иѐ отде е, сину, каква е, 15 чиѐ иѐ, сину, дощерѐ. — Питах иѐ, майчу, питах иѐ, ала са на смѐх ка̀зува. Аднѐж са каже от изник, другож са каже от заник, 20 другож са каже, мале ле: „От вѐрх пиринска планина — кехайѐва сам дощерѐ!“ — Сину лю, а мой сину лю, то не е мо̀ма хубава, 25 ами е юда пиринска.	Ела ти майка сабере от девет момски градини вратика и ран босилек, да ти ги майка заше 30 на аленоно поѐсче. Ако е мо̀ма хубава, че ща та близко наближи, пък ко е юда пиринска, че ща от тебе да бѐга 35 и ща ти вика, сину лю: „Фѐрли, Стоёне, поѐсат, та че ма близко наближи!“ Ала ти, сину Стоёне, немой си фѐрлѐ поѐсат!“ — 40 Ага̀ си Стоён отиде на високана планина, пак си бѐ дошла девойка, та му бѐ огань наклала и отдалеч му ру̀каше: 45 — Фѐрли, Стоёне, поѐсан, та че ма близко наближи! — Стоён си поѐс не фѐрлѐ, тогав са мо̀ма изгуби, та си са вейке не вѐрна.

21. V. 1954 г.
Чепеларе

Згура Т. Чакъров,
род. в 1889 г., образование III кл.

За образа на юдата тук вж. поясненията към предходната песен. Според народните вярвания *вратиката* (*Tanacetum vulgare*) (често заедно с *пелин* и *кумунига*) разгонвала магии и зли напасти и пазела от юди, самовили и змейове; *босилекът* (*Ocimum basilicum*) се е употребявал в много обичаи и обреди на народния бит (вж. Марин о в. Народна вяра. с. 56 и 62; Или е в. Растенията с. 146—148 и 156).

73. Юда иска да ѝ се плати за пашата, I

Юда кара овчар да ѝ плати за тревата, която стадото му пасло. Той ѝ предлага бели грошове и овни, но юдата иска него.

— Бре Иване, бре чобане, сега стана три години, три години и полвина, как ми пасеш планинѐна,	5 планинѐна, тревнинѐна. Лю ѐ пасеш, пък не плащаш — дойде време да ѐ плащаш, да ѐ плащаш, да ѐ вращаш!

— Юду, юду, страшна юду,
 10 постой, юду, почёкай ма
 да проводё ратаине
 да донесот отключене
 да отворим сандоцине
 да изваде бели гроша,
 15 да ти платё планинона,
 планинона, тревнинона.
 — Бре Иване, бре чобане,
 да бё юда гроши брала,
 планинона би настлала.
 20 — Юду, юду, страшна юду,
 постой, юду, почёкай ма
 да проводё малешйна
 да налочи вакли йовни,
 да ти платё планинона,

25 планинона, тревнинона.
 — Бре Иване, бре чобане,
 да бё юда овни брала,
 планинона напoлнила.
 Пусти били бели гроши,
 30 пусти били вакли овни
 пред твоёта тьонка снажка,
 тьонка снажка, бёло лице,
 бёло лице, чьорни очи!
 Юда йще Кара Иван,
 35 Кара Иван, кара Чобан.
 — Юду, юду, страшна юду,
 мойта снажка продадена,
 продадена, заложена.
 Йе си имам по́рво любе,
 40 по́рво любе, дребни деца!

Август 1936 г.
 Девин

Стою Пищалов,
 род. в 1910 г., образование V кл.

За образа на *юдата* тук и в следващата песен вж. пояснението към песен № 71.

74. Юда иска да ѝ се плати за пашата, II

Началото е, както на предходния вариант. Овчарят иска да плати на юдата с грошове, с овни и с коне, а тя му казва да засвири с кавала: ако я надсвири — ще му подари планината, ако го надиграе — ще го вземе. Овчарят свири три дни и моли бога да накваси с роса крилата на юдата. Пада роса и тя не успява да го надиграе.

— Бре Иване, бре чобане,
 сега стана три години,
 три години и полвина
 как ми пасеш планинона,
 5 планинона с травнинона.
 Лу йе пасеш, пък не плащаш,
 хo да сторим да йе платиш!
 Иван си са жёлно моли:
 — Юду, юду, пуста юду,
 10 постой, юду, почёкай ма
 да проводим ратаине
 да донесот отключене
 да отключим чекмежене
 да извадим бели гроше
 15 да ти платём планинона,
 планинона с травнинона.
 Юда си му отговарё:
 — Бре Иване, бре чобане,
 да би юда гроше брала,
 20 планинона би постлала
 ти да нёма де да пасеш!
 Иван си са жёлно моли:
 — Юду, юду, пуста юду,
 постой, юду, почёкай ма
 25 да нарастот шилетана,
 та да станот вакли овни,
 да ти платём планинона,
 планинона с травнинона.
 Юда си му отговарё:
 30 — Бре Иване, бре чобане,

да би юда овни брала,
 планинона изпoлнила,
 та да нёма де да пасеш!
 Иван си са жёлно моли:
 35 — Юду, юду, пуста юду,
 постой, юду, почёкай ма
 да ти сбера сиви коне,
 да ти платём планинона.
 Юда си му отговарё:
 40 — Бре Иване, бре чобане,
 да би юда коне сбрала,
 посивё ще планинона,
 хем посивё, хем оголё,
 та да нёма де да пасеш!
 45 Дьo да сторим, бре Иване,
 ти да свириш сас кавалён,
 йе да йграм ситно хоро.
 Ако си ма ти надсвириш,
 халал да ти й планинона;
 50 ако си та йе надиграм,
 ща та зoма, бре Иване,
 да си платиш планинона,
 планинона сас тревoна. —
 Зo си Иван меден кавал,
 55 Иван свири, юда йгра,
 юда йгра ситно хоро.
 Свирили са, играли са
 до три денё и три нощё.
 Иван си са богу моли:
 60 — Дай ми, боже, ситна роса

да намокри крила юди! —
Зададе са облак тѣван,
да ми росна ситна роса,
та накваси крилца юди,
65 та не можй пуста юда,

Юли 1955 г.
Смолян (кв. Райково)

та не можй да надигра,
да надигра чобан Иван.
Ам надсвири чобан Иван,
та си ми зѡ планинона,
70 планинона сас тревѡна.

Ст. Паликаров,
род. в 1885 г., образование II кл.

ЧУМА

75. Момък се кани да бяга от чумата

Та чули ли сте или не
какво е ново станало
в Ирѣжѣн село голѣмо?
Ирѣжѣн са е запалил,
5 че ми не гори от огань,
ами ми гори от бога.
В село е чума паднала,
врют ги е открай фанала:
не глѡда старо ни младо,
10 не глѡда мило ни драго.
Самичек Стоѣн остана,

Декември 1939 г.
Чепеларе

той е едничек у майка.
Стоѣн си майци викаше:
— Я ще да ида, мале ле,
15 вав Гюмюржюнѣ касабѡ
вав чифутскана махалѡ,
в чифуте чума не ходи.
Чума Стоѣну думаше:
— Стоѣне, гѣди Стоѣне,
20 да идеш, де щииш да идеш,
и теб сам в тефтер писала!

Мария Вл. Бочукова,
род. в 1886 г., образование VII кл.,
домакиня

Мария Бочукова знае песента от баба си Христина.

76. Момък бяга от чумата, I

Чумата мори старо и младо, само един момък остава и трѣгва да бяга. Среща го леля му и му казва да се върне, защото и той е писан в тефтера.

Чайран са е запалил —
от четри страни горѣше,
в срадѡна метла метѣше.
До три са крала излѣли,
5 не глѡдат старо, ни младо,
не глѡдат женен, ни главѣн,
от край хи са зафанали.
Адин Мехмед е останал
и той е тѡрнал да бѣга
10 да трѡси село без грѡбе,
да трѡси зѣмѣ без вѡда.
Че си го срѡщна лелька му,
та си го хитро попита:
— Каде си тѡрнал, Мехмеде?
15 — Тѡрнал сам, тѡрнал, лелчинку,
зѣмѣ без вѡда да трѡсѣм,

Август 1939 г.
Чепеларе

село без грѡбе да питам.
— Вѡрни са, вѡрни, Мехмеде,
де бива село без грѡбе,
20 де бива зѣмѣ без вѡда?
И ти си писан в тефтерас,
тебе ща пѡрво да зѡма,
тринки ти денѣ вадѡдна.
— Лельку лю мари хубава,
25 можеш ли да ма отпишеш?
— Иди, Мехмеде, пѡпитай
твоѣна стара майчица
да ти годинки отброи. —
Мехмед са назад развѡрна
30 и си на майка викаше:
— Залѡгай, майчу, постилай,
тринки ми денѣ вадѡдна!

Сабире Ис. Узунова,
род. в 1863 г., без образование,
домакиня

Ст. 26—28 са във връзка с народното вярване, че макар и на всекиго да било предопределено колко ще живее, ако някой отстъпел на този, комуто е дошло време да умре, от годините си, той можел да живее още толкова години, колкото му са били подарени. В песента този мотив не е доразвит.

77. Момък бяга от чумата, II

Селоно ми е замрело,
замрело и заболело.
Торнал е Асан да тръси
де има село без гробе,
5 де има овце без кожи.
Ага си Асан варвеше
през зеленоно ливаде,
че срощна млада невеста,
та си Асаню викаше:

10 — Върни са, върни, Асане,
и ти си писан в тефтерас,
тринки ти денё вадьота! —
Асан са назад завърна
и на майка си викаше:
15 — Залагай, майчу, постилай
и в бокал вода наливай,
тринки ми денё вадьота!

2. IX. 1955 г.
Чепеларе

Ирина Шабанлиева,
род. в 1884 г., без образование,
домакиня

Оригинален момент в горната песен, както и в следващия вариант е представянето на чумата като млада невеста. Обикновено народът я изобразява като грозна старица с рошава коса, облечена с черни дрипи; тя носи тефтер даден ѝ от бога, с имената на селата и хората, които ще мори (срв. М а р и н о в. Народна вяра, с. 192—194).

78. Момък бяга от чумата, III

Майка изпраща единствения си син далеч, за да се спаси от чумата. Среща го невеста, вижда, че е писан в тефтера ѝ, и му казва да се върне, за да умре у дома си.

Имала майка, имала
едничак сина Стоена.
В село е чума паднала,
паднала, заварлувала,
5 не гльода старо, ни младо,
открай хи е зафанала.
Майка на Стоен думаше:
— Стоене, сину Стоене,
хай да та, синку, опрате
10 делечко да ми отидеш,
че в село чума паднала,
паднала, заварлувала,
та да та тебе не найде,
че си едничек на майка. —
15 Стоен си стана и торна
от чърна чума да бѣга.
Ага ми вав пот варвеше,
че си го срощна невеста
и на Стоена викаше:
20 — Стоене, гйди Стоене,
каде си торнал да варвиш?
Торнал сам, торнал, невесту,

от чърна чума да бѣгам,
че сам едничек на майка,
25 пък в село чума варлува.
Невеста си му викаше:
— Постой, почѣкай, Стоене,
тефтерас да си отворям
да видим дали си писан. —
30 Ага си тефтер погльодна,
и той бе писан вав него.
Невеста си му викаше:
— Върни са, върни, Стоене,
и ти си писан в тефтерас,
35 тринки ти денё вадьота.
Та да си умреш, Стоене,
на бащини си дворове,
на майчини ти скүтове! —
Стоен са назад завърна
40 и на майка си викаше:
— Мале ле, стара мале ле,
постилай, майчу, залагай,
тринки ми денё вадьота!

8. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

79. Брат и сестра бягат от чумата

Рада бяга от чумата с брат си Иван. По пътя брат ѝ я укорява, че е забравила празничната му премяна, и тя се връща да я вземе, но чумата я удря и тя умира.

Торнала Рада да бѣга
сас неин брата Ивана
от чърна чума прикльота.

Га на Изворан отишли,
5 Иван на Рада викаше:
— Раду лю, сестру Раду лю,

77. Момък бяга от чумата, II

Селоно ми е замрело,
замрело и заболело.
Торнал е Асан да тръси
де има село без гробе,
5 де има овце без кожи.
Ага си Асан варвеше
през зеленоно ливаде,
че срощна млада невѣста,
та си Асаню викаше :

10 — Върни са, върни, Асане,
и ти си писан в тефтерас,
тринки ти денѣ вадьота! —
Асан са назад завърна
и на майка си викаше :
15 — Залагай, майчу, постилай
и в бѣкал вода наливай,
тринки ми денѣ вадьота!

2. IX. 1955 г.
Чепеларе

Ирина Шабанлиева,
род. в 1884 г., без образование,
домакиня

Оригинален момент в горната песен, както и в следващия вариант е представянето на чумата като млада невѣста. Обикновено народът я изобразява като грозна старица с рошава коса, облечена с черни дрипи; тя носи тефтер даден ѝ от бога, с имената на селата и хората, които ще мори (срв. М а р и н о в. Народна вяра, с. 192—194).

78. Момък бяга от чумата, III

Майка изпраща единствения си син далеч, за да се спаси от чумата. Среща го невѣста, вижда, че е писан в тефтера ѝ, и му казва да се върне, за да умре у дома си.

Имала майка, имала
едничак сина Стоѣна.
В село е чума паднала,
паднала, заварлувала,
5 не гльбда старо, ни младо,
открай хи е зафанала.
Майка на Стоѣн думаше :
— Стоѣне, сину Стоѣне,
хай да та, синку, опратѣ
10 дѣлечко да ми отидеш,
че в село чума паднала,
паднала, заварлувала,
та да та тебе не найде,
че си едничѣк на майка. —
15 Стоѣн си стана и торна
от чьорна чума да бѣга.
Ага ми вав пот варвеше,
че си го срощна невѣста
и на Стоѣна викаше :
20 — Стоѣне, гйди Стоѣне,
каде си торнал да варвиш?
Торнал сам, торнал, невѣсту,

от чьорна чума да бѣгам,
че сам едничѣк на майка,
25 пѣк в село чума варлува.
Невѣста си му викаше :
— Постой, почѣкай, Стоѣне,
тефтерас да си ѓтворям
да видим дали си писан. —
30 Ага си тефтер погльбдна,
и той бе писан вав него.
Невѣста си му викаше :
— Върни са, върни, Стоѣне,
и ти си писан в тефтерас,
35 тринки ти денѣ вадьота.
Та да си умреш, Стоѣне,
на бащини си двѳрове,
на майчини ти скѳтове! —
Стоѣн са назад завърна
40 и на майка си викаше :
— Мале ле, стара мале ле,
постилай, майчу, залагай,
тринки ми денѣ вадьота!

8. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

79. Брат и сестра бягат от чумата

Рада бяга от чумата с брат си Иван. По пътя брат ѝ я укорива, че е забравила празничната му премяна, и тя се връща да я вземе, но чумата я удря и тя умира.

Торнала Рада да бѣга
сас неин брата Ивана
от чьорна чума прикльѳта.

Гя на Изворан отишли,
5 Иван на Рада викаше :
— Раду лю, сестру Раду лю,

зѡ ли ми мойно гиздѣло?
 Рада на Иван викаше:
 — Ох леле, брате Иване,
 10 забурѣх да го дѡнесам!
 — Сестру лю моя хубава,
 как си ми, сестру, повнила,
 повнила, не заборѣла
 твоѣна грѣшка шѣрана
 15 и твоѣн карстѣт тестемѣль? —
 Ради хи ѣце добалнѣ,
 добалнѣ, още дожѣлѣ,

та са е назад вѡрнала
 гиздѣлоно да донесе
 20 на нѣхин брата Ивана.
 Агѣ е Рада отишла
 на тѣхни порти шѣрани,
 таман си прагѡн прекракна,
 чѡбрна ѣ чума удрила,
 25 лоша ѣ глѣва заболѣ,
 от глѣва лѣгна, не стана,
 млада-зелена загина.

8. II. 1954 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиѣва,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

Изворан (ст. 4) е название на местност в Чепеларе с извор под ела и с параклис. Вярвало се е, че който се опитал да отсече дървото край извора, се разболявал (П. Райчева).

Стана Балджиѣва е чула песента от баба си Стана Балджѣката, дѣщеря на Стар Радко Киряков и сестра на Атанас Кѡргога. Баба ѣ казвала, че тази песен е изпята по времето, когато в Чепеларе вѣрлувала чумата (1836—1838). Стар Радко заедно с жена си и децата си избягал и се скрил от чумата в местн. Смаилбѣйовото (Гореловата колиба). От бѣрзане не си взели храна. Най-малкото дете започнало да плаче и да вика на баща си: „Тетѣ, тетѣ, ѡти не зѡ кацата с маслото? Сега какво ще ядеме?“ А баща му му казал: „Хѡ, синко, хѡ, то щѣ друго тикна нѣкак, че нѣма как да се вѡрним — чума е влѣла в селото, в селото и в махалбна!“

80. В село е чума паднала

Цялото поле се жѣне, само едно стон непожѣнато, защото в селото вѣрлуват чума и холера. Иван ги моли да оставят него и семейството му, а чумата му казва, че ще измори всички, само него ще остави, но сакат и с едно око.

Врютъ са полено жѡбнеше,
 едно са полѣ не жѡбне.
 Дали са не е родило?
 — Родило са е, родило,
 5 ами кой да го ожѡбне?
 В село е чума паднала,
 чумана и холерана.
 Не глѡда старо, ни младо,
 врютъ хи е открай фѣтила,
 10 селоно е затворила,
 у Иван е на конѣк.
 Иван са жѣлно молѣше:
 — Чумице, чѡбрна чумице,
 чумице и холерице,
 15 ѡстави лю мен, чумице,
 и мойне девет снашици
 сас мойне девет сѣнове
 и девет дребни дечинки.
 Чумана си му викаше:
 20 — Врют ще хи сбѣрам, Иване,
 лю тебе ще да ѡставѣм,
 лѣва ти рѡка претрашам,
 дѣсна ти нѡга отсичам,

лево ти ѡко извадам
 25 да ходиш и да приказваш
 кога е чума идвала
 и е на конѣк сѣдѣла,
 сѣдѣла и варлувала.
 Всичко сабрала на Иван —
 30 до девет сина рождѣлни,
 до девет снѡхи младички,
 до девет дребни дечинки.
 Само Ивана остави:
 лѣва му рѡка претроши,
 35 дѣсна му нѡга отсѣче,
 лѣво му ѡко извади.
 Иван си жѣлно плачѣше,
 плачѣше и нареждаше:
 — Каде ще сега да ходѣм
 40 сас сакатаса рѣчинка,
 рѣчинка, още ножѣнка
 и сас едносо очинко,
 агѣ сѣнове погребѣх,
 снѡхи и дребни дечинки,
 45 и нѣмам нийде никого!

20. I. 1954 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиѣва,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

В народните представи холерата, която се споменава тук, е по-млада сестра на чумата, грозна, рошава и дрипава като нея, но не толкова лоша (вж. Маринов, Народна вяра. с. 194).

81. Чумата удря терзия на път за Драма

Терзии тръгват за Драма. По пътя чумата удря Йончо калфата и той поръчва да занесат на майка му неговите кобури.

Тързий са сбират, торнуват,
че жъ да идат, да идат
нах Драма, нах касабона
кънкънъ хаби да кройот,
5 ситно шиково да шиет,
гайтанъ синъ, зъленъ,
зъленъ и гъввъзъенъ.
Станаха, та ми торнаха.
Варвълъ, колко варвълъ,
10 чьорна хи чума срьбщнала,
ударъ Йонча калфана,
калфана баш тързиена.
Йончо майстуръм викашъ:

— Пòчъкайтъ ма, майсторъ,
15 доде са с дѹша разгълъ,
та мѹ зòмътъ, майсторъ,
моинъ гюмюш кобуръ,
та хи на майка нòсътъ.
Майка жъ съ хи познае
20 и жъ съ ва попита:
„Каде мѹ Йончо остана?“
Ве хи, майсторъ, рѣчтъ:
„Нѣ съ Йонча главихмъ
в чьòрнана зѣмъ длѣбоко,
25 в равноно пòлъ шѣроко,
в синюно нѣбо вѣсоко!

25. VIII. 1952 г.
с. Широка лъка

Вълко Д. Каров,
род. в 1886 г., без образование

82. Чумата не погубва овчарчето, което няма родители да го жалят, I

Овчари изпращат за сол в село, където върлуват чума и холера, най-малкия от тях, защото нямал баща и майка да плачат. У кехаята излиза млада невеста и му поръчва да каже на овчарите, че всички са писани в тефтера ѝ, но него ще отлише, понеже е сирак.

Сабралъ са са, сабралъ
на вѣсокана планъна
до дванадѣстъ овчѣръ,
та са сдумуват, спитуват:
5 — Кòго в сѣло да провогюм
солтòн да си нѣ донѣсе,
чѣ в село чума паднала,
чумана и холерана? —
Чудълъ са са, мислълъ,
10 та чѣ са накрай сторълъ
да съ провòгъят в селоно
най-малькен овчѣр Тодорчо,
чѣ нѣма тѣтю да жѣлъ
и нѣма майка да плачѣ.
15 Стана ми Тодор, отидѣ,
на портъ чука и рѹка:
— Кехайцъ, млада невѣхчу,
излѣзъ, портъ òтворъ,
та чѣ мѹ солтòн дòнѣсъ

20 да го овчѣръм òтнѣса
на вѣсокана планъна! —
Нѣ излѣзѣ кехайца,
излѣзѣ млада нѣвѣста,
в ракòна даржи тѣфтерчѣ
25 и съ на Тодор думашѣ:
— Тодоръ, гидѣ Тодоръ,
тебѣ лѣ са провогюлъ
овчѣрънъ ѝ кехайѣнъ
солтòн да съ хмѣ òтнѣсеш?
30 Нòсъ хмѣ здравъ нагоръ
и са хмѣ рѣчѣ, Тодоръ,
чѣ дванадѣстъ овчѣръ
врюк са в тѣфтерас писанъ,
ала ша тебѣ òтпѣша,
35 чѣ ти съ нѣмаш майчѣца,
майчѣца, ощѣ бобайко,
та нѣма кой да тѣ плачѣ
и нѣма кой да та жѣлъ.

14. III. 1952 г.
с. Широка лъка

Михо Д. Гергьовски,
род. в 1912 г., образование VII кл.

83. Чумата не погубва овчарчето, което няма родители да го жалят, II

Овчари пращат в Гюмюрджина най-младия от тях, защото нямало кой да го жали. Срещат го невеста и мома. Невестата му казва, че бил записан в тефтера ѝ, но вместо него ще запише тези, които са го пратили.

Размрѣло са е селоно,
размрѣло и разбѣгало.
Овчѣрене са сдумуват

кого ли да провòдѣт
5 нах Гюмюрджинска касабò,
че са е село размрѣло,

размрело и разбегало.
 — Дьò щим да проводиме
 Манолè младо чобанче:
 10 и да му бòде нèщичко,
 нèма кой да го жèлèе. —
 Стана ми Манол, отиде
 нах Гюмюржинска касабò,
 че си ми срòцна невèста
 15 и една мома каматна.
 Невèста Манол думаше:
 — Манолè, младо чобанче,

ти бе в тефтерес записан.
 Теб та, чобанче, пратиха,
 20 òти си нèмаш майчица,
 теб да та, Манол, жалее.
 Сега ща теб да отпишем,
 овчèрене ще запишем. —
 Гà си е Манол отишòл
 25 на високана планина,
 врут са овчèре измрèли!
 Оставили на Манолè
 вàклине стада голèми.

Смолян
 (кв. Райково)

Милка Ат. Гюрова,
 род. в 1897 г.

МАГИИ

84. Както се вие змията, тый да се вият ергени

Двама луди-млади питат Рада защо е подранила за вода. Тя ги лъже, че майка ѝ е болна, а те отговарят, че вечерта са я видели да бòде с игла очите на змия, за да се виели момците по дъщеря ѝ.

Тòрнала ми е Радъца
 ранко на вòда да идъ
 сас двенъ бèлъ хàркомъ
 на студенънъ врисьове.
 5 Отде си Рада срьòцнаха
 двамина лудъ и младъ,
 та си Радъца питаха:
 — Òтъ съ, Раду, рàнъла
 да точъш вòда студена?
 10 — Нъмойтъ пита, лудъ и младъ,
 òтъ сам рано рàнъла.
 Майка е кьòжко болнъчка,
 та съ ма рано провоги

водица да хи òтнъса.
 15 — Лòжъш на, лòжъш, Радъць,
 сноща минахмъ покрай вас,
 та съ от пèнжур вигъахмè.
 Майка тъ на стол съдешъ,
 змийка вав рòкъ даржешъ,
 20 сахан стафидъ хранъшъ,
 с игла хи òчъ бодешъ
 и на змийка съ думашъ:
 „Кайно са, змийку, виешъ
 по мойса лèва рачица,
 25 тòй да са вийòт ергенъ
 по моè бèла Радъца!“

19. I. 1954 г.
 с. Куковица

Стана Н. Майорова,
 род. в 1904 г., образование IV кл.,
 домакиня

85. Ще го омагьосат

Девојка кълне сню, че я приспал и не видяла накъде е отишло любето ѝ. Ако е из полето, жени и девојки ще го омаят и омагьосат.

— Сòню, пусти сòню,
 ти, мой душмàнину,
 че как ма измами,
 та ма приспа, сòню,
 5 на ден на пладнина
 на ёсноно слòнце.
 Та ни видèх, сòню,
 мойно пòрво любè,
 агà мина, сòню,
 10 през равнине двори
 сас сивоно стадо,
 сас чьòрноно куче.
 Та ни видèх, сòню,

любè каде хвана —
 15 дали ваз горòна
 или низ полено.
 Ако любè хвана
 ваз гòра зелена,
 че ще бòрже дойде,
 20 пък ко низ полено —
 нèма да си дойде.
 Че там има, сòню,
 мòми омайници,
 жèни магьосници,
 25 та ще да го маèт,
 маèт и магьосат.

Как ли да го видѐм,
видѐм и прочуѐм?
Писмо ли да пишѐм,
30 китка ли да пратѐм
ѝл сама да ѝдам?

14. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

86. Да развалят магията

Езѝк ни, езѝк, Стоѐне,
дѐно са толкоз галѝхме,
галѝхме и драговахме,
пѝк нѐма да са зѝмиме
5 от наши пусти душманѐ —
на нам магиѐ сториха.

Стоѐне, любѐ Стоѐне,
ти имаш конче хранѐно,
та ѝди в гѝра зелена,
10 набѐри бильки всѐкакви,
дано магиѐ развалим,
ний двамка да са зѝмиме!

25. IV. 1955 г.
Чепеларе

Згура М. Кушинарѐв,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

87. Разболяла се от магия

Ганка говори на майка си, че се разболяла, защото чичовата ѝ дѝщеря ѝ направила магия.

— Ганку лю, моѐ дѝщеру,
от кога ти е лошичко?
— Майчинку, мила майчинку,
лошичко ми е, майчинку,
5 от вчера, от завчѐрашник,
от прѐдишнана неделѐ.
Откак се, майчу, чесахме,
с чичова бѐла Калина
в нашѐна долна градинка
10 под червенана ѝѐбалка.
Та ми от кѝса зимаше,
та ѐ в поѐсан криѐше

и ми магиѐ правѐше. —
Майка на Ганка викаше:
15 — Ганку лю, моя дѝщеру,
отдолу идат сватове,
кѝго невѐста да сторим?
— Стѝрите, майчу, стѝрите
чичова бѐла Калина.
20 Халал хи правѐ, малѐ ле,
дарове, тѝѝжки спѝпове,
любѐ хи халал не правѐ,
че ми ѝ магиѐ сторила.

12. XII. 1952 г.
с. Широка лѝка

Чока Ст. Гайдарѐва,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

СБЪДНАТА КЛЕТВА

88. Георги Грозникѝт проклева майка си

Майка изпѝжда десетия си син Георги Грозника. Той я проклева чумата да измори синовете ѝ и клетвата се сбѝдва. След девет години се връща с голямо стадо и пари. Без да го познаѐ, майка му разказва за нещастията си и Георги ѝ се открива.

Имала майка, имала
до девет сина левѐнти,
десети Гѝорги Грозника.
Майка на Гѝорги думаше:

5 — Мѝхни са, Гѝорги, оттува
да ми не грозѝш двѝрѝрове
и деветина синове! —
Гѝорги му ѐце добалнѐ,

10 та ми са жёлно разплака,
 нарами торба шёрана
 и още шёлче червено,
 че торна Гьорги, отиде
 вав чужда зёмё дёлчна.
 Агà нахвон да излиза,
 15 Гьорги на майка викаше:
 — Мале ле, стара мале ле,
 агà оттува излэзам,
 след мене чума да влэзё
 синове да ти измори,
 20 двóрове да ти ошутнат,
 за мене кайл да станеш! —
 Лю га си Гьорги излезе,
 чьорната чума си влезе,
 та хи синове измори
 25 и двори хи ошутнаха,
 сама си майка остана.
 Ходил е Гьорги, ходил е
 цали ми девет години
 по чужда зёмё незнайна.
 30 Млого е стадо напасал
 хилёда вакли овньове,
 петстотин дребни шилета,
 в кошове бёли грóшове.
 Че стана Гьорги да варви
 35 с негово стадо голёмо
 над тэхно село разтажно.
 Агà е Гьорги отишьёл
 на бащини му двóрове,
 майка му седи на порти

40 сас чьорна кóрпа на глáva.
 Гьорги на майка викаше:
 — Бабчу лю мари хубава,
 има ли мёсто да прйспё
 с моесо стадо голёмо,
 45 с моисе вакли овчёре?
 Майка му си му викаше:
 — Овчёрю, млади стадарю,
 дворисе ми са широки,
 кóщисе ми са високи,
 50 ала са шүти и празни.
 И йё си имах, овчёрче,
 до девет сина левёнта,
 десети — Гьорги Грозника,
 та си го него изпóдих
 55 да ми ни грози двóрове
 и девет сина левёнти.
 Гьорги ма люто прокална,
 та ми синове измрёха
 и двори ми ошутнаха —
 60 кльóтвана ма е стигнала.
 Тогав са Гьорги обади
 и на майка си викаше:
 — Мале ле, стара мале ле,
 йё ти сам Гьорги Грозника! —
 65 Майка са чукна, прилё са,
 ёсни си гласе пускаше
 и жёлно Гьоргё молёше:
 — Прости ми, сину, прости ми,
 че ми сам ёце грёховна,
 70 дето га тебе изпóдих!

24. V. 1939 г.
 Чеперале

Мария Вл. Бочукова,
 род. в 1886 г., образование VII кл.,
 домакия

Основен мотив в горната и следващите балади (№ 89—91) е народната вяра в силата на клетвата, особено когато е изречена в момент на голямо огорчение или гняв (по тоя въпрос вж. Шишманов. За мъртвия брат. с. 532—538). Тази вяра намира израз не само в песенния и прозаичния фолклор, а и в множество разкази, чрез които по-възрастните я потвърждават — срв. тук Приложение, № 1.

89. Баща проклева сина си

Син кара баща си да го продава. Той го моли да му отвърже ръцете, за да се омне и помоли, и синът му отрязва главата. Баштата проклина жена му да стане камък, а децата му — змийчета и клетвата се сбъдва.

Де са е чуло, видёло
 син баща вóрзан да кара,
 да кара да го продава
 на трима млади желати?
 5 Варвёли, колко варвёли,
 минали гóра зелена,
 навлёли в пóле широко.
 На пóле дóрво високо,
 под дóрво студен кладенец.
 10 Сбднали да си починат,
 студёна вода да пийнат.
 Баща на сина думаше:
 — Стоёне, сину Стоёне,
 днеска е, синку, сóбота,
 15 утре е света неделё.

Рачинкисе ми разваржи
 лицесо да си ёмиё,
 на бога да се помолё,
 дано са смильóт джелати
 20 главóса да ми не рёжат! —
 Стоён му нищо не рече,
 помòкна сабё огнена,
 та му главóна отрёза.
 Главóна рипка, подрипка
 25 и на Стоёна думаше:
 — Стоёне, сину Стоёне,
 дано ти господ помогне,
 агà са назад завóрнеш,
 жена ти камен да стане,
 30 децата — дребни змийчета! —

Де стоёл господ, та зачул.
Ага са назад завърна
и си у дома отиде,

35 какво той тамо да види:
жена му камен станала,
децата — дребни змийчета.

1. IX. 1952 г.
с. Широка лъка

Цонка С. Златева,
род. в 1920 г., образование VII кл.,
домакиня

90. Стоян се кълне лъжливо и клетвата го стига

Стоян вика Керушка да тръгне с него и ѝ се кълне, че няма жена и деца. Когато стигат Дунава и разбира, че я е излъгал, девойката иска да ѝ донесе вода и реката го отнася.

Керушка двори метеше,
Стоен си стадо мамеше
през Керушкини дворове
и на Керушка викаше:
5 — Керушку, караорманку,
не щеш ли си ма преследи
нах високана планина?
— Преследи та ща, Стоене,
ко ми са верно прикалнеш,
10 че немаш любе и друго
и други дребни дечинки.
Стоен Керушки викаше:
— Керушку, караорманку,
ко имам любе и друго,
15 и други дребни дечинки,
бел Дунав да ма отнесе,
огань дано ма изгори! —
Станаха, та ми торнаха,
варвеха, колко варвеха,
20 минаха гора зелена,
влезаха в поле широко,
впонаха вав бел Дунава.
Стоен Керушки викаше:
— Керушку, моме хубава,
25 погледни, Керу, да видиш
де има дорво високо,
де горьот девет огньове,
де лаёт девет кучета.
Там има село големо,
30 там имам любе и друго,
и други дребни дечинки. —
Кери са бално набални,
набални жёлно нажели
и си Стоену викаше:
35 — Стоене, гйди Стоене,
Стоене, крайморенину,
немаш ли за мен, Стоене,
йе брата, йе братовчюда?
— Немам си, немам, Керушку,
40 ни брата, ни братовчюда.
За тебе има, Керушку,
пострана сабе огнена
главона да ти отсека.
Керушка си му викаше:
45 — Стоене, крайморенину,
мен са е вода допило,
йди ми, любе, нах Дунав
да ми водица донесеш
да са водица напием,
50 тогав ма, любе, кайдисвай!
Стана си Стоен отиде
да хи водица донесе.
Стоен се ником надникна
от Дунав вода да точи.
55 На бел бе камен той стопил,
кайно си вода точеше,
бел го е каменъ подсунал,
подсунал, още подметнал,
бел Дунав си го отнесе,
60 че са накриво покалнал.
Керушка си му викаше:
— Доржи са, доржи, Стоене,
за дребно речно камене,
за еворови корене!
65 Стоен са руюком прирука:
— Керушку, моме хубава,
халал ти правем, Керушку,
моено стадо големо,
стадоно сас планинона,
70 стадоно сас кучетана,
че та, Керушку, излоггах,
йе си низ Дунав отидох!

16. III. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование, домакиня

91. Дъщеря се кълне нечестно и клетвата я стига

Митра люби турчин, но се кълне пред майка си: ако е истина, ветрове и дъждове да я вдигнат.

Митра е турчин галила,
галила и драговала
турчинан юзбашиена.

Майка на Митра викаше:
5 — Митру лю, мое дощеру,
сноща си дойде баща ти

- от село, от дюкѣнено,
лоша ми дума донесе,
та ми сарцесо скосѣва,
10 скосѣва и разтопѣва,
каквото шекѣр вав вѣда,
каквото риба без вѣда —
че ти си турчин галила,
галила и драговала.
15 Митра на майка думаше:
— Мале ле, стара мале ле,

- ако сам това мислила,
да дуйнат бѣли вѣтрове,
да летнат ситни дѣждове,
20 мене нагоре да вдигнат! —
Още си дума думаха,
дуйнаха бѣли вѣтрове,
лѣтнаха ситни дѣждове,
Митра нагоре вдигнаха,
25 че са накриво калнала.

10. III. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование
домакия

ЗАЩО ЛОВЯТ РИБАТА И МОЗЪКЪТ Ё Е МАЛКО

92. Рибите ще ги прокълнеш

Птиче не може да свие гнездо от хайдути. Момък му казва да отиде край морето, където ще види рожба. Змия закрила дете от рибата, която иска да го изяде, орел го отглежда и отнася на царя.

- Пиленце, сурко пиленце,
защо ми рано засвирваш,
та ма от сончѣк сабудаш?
— Юначе, луда делийо,
5 как да та ранко не будѣ,
как да та ранко не вдигам?
Не могам в гора да влѣза,
не могам гнѣздце да свийнам
от сеѣ пусти хайдути.
10 Сега за девет години
вав гора не сом влизало,
гнѣздце не сом си извило,
чѣодо не сом си извело!
Под ката дѣрво хайдутин,
15 на ката дѣрво и пушка,
пушка и сабѣ френгийѣ,
на ката вейка и куршум.
— Иди ми, пиле, надолу
морскѣн денйзчек да видиш.
20 Там има дѣрво високо,
смокви, стафиди раждало,
там щиж гнѣздцено да виѣнеш,
там щиж авлѣтчек да видиш,
тамо щиж люлка да сториш.
25 Там щиж авлѣт да захраниш
смокини, бели стафиди,
там щиж дечинки да поиш
с денйзка пѣна пѣнлива,
там ще на сорце да легне:
30 сарцено ми е денйзан. —
Рибана тѣожко погльѣдва:
— Чие е дѣте под липа? —
Рибана рипка в денйзан,
змйѣна форка нах риба
35 и си на риба думаше:

- Ти дѣте нѣма да ѣдеш,
йѣ ще та тебе поглищам,
йѣ ще та тебе прибера
при мойсо тѣло отровно.
40 Макар си било в гемиѣ,
отрова теб ще та топи!
Мен ми е дѣте рожделно,
аз сам му майка до него. —
Орел е стѣпил на дете
45 и ми се чуди на него
дали да ѣде очинки.
Риба е зейтин станала,
та си детенце мазаха,
орел е братче станало,
50 та си детенце изкути
и го нах царѣн отведе,
че си на царѣн викаше:
— Царю лю, господарю лю,
златна ти носѣм китчица,
55 да ѣ, царю лю, изкутиш
бѣла-червена да стане.
Рибине ще ги покалнеш,
който ги види да фата,
в оган да гори рибине! —
60 Царѣн изкути Кебире,
та е детенце станало
бѣла-червена китчица.
И е покалнал рибине,
затва им малко мозакѣн,
65 че ѣдат дребни дечинки,
без майка, без баща роднали,
затва ги фатат и горѣт.
А си е царѣн надарен,
че кути дребни дечица
70 кайно негова сестрица.

12. II. 1950 г.
Чепеларе

Ариф С. Байрямов,
роден в с. Полковник Серафимово в
1906 г., без образование, общ работник

93. Девојка сънува, че река носи невеста, I

Добра не иска да отиде за вода, защото сънувала, че през дворовете им тече мътна река, която я носела, пребулена като невеста. Майка ѝ я успокоява, че моминските сънища не показват, и тя отива на изворите, където разбойници се готвят да я погубят.

— Добръцъ, моя дѡщѣру, идъ ми вѡда дѡнѣсъ от двана врисѣ студень. Добра на майка викашъ: 5 — Нъмѡй ма, майчу, провада сая утирна на вѡда— лоша сам сонѣ сонъла в собота срѣщу нѣделѣ. Мѡтна бѣ рѣка текнала 10 през наштѣ равнѣ дворувѣ, млада нѣвѣста носѣшъ. С бѣл бѣ дюльбѣн завита, с чѣрвен бѣ прѣкрив прѣкрита, сама си бѣшъ Дѡбрицъ. 15 Майка на Добра викашъ: — Идъ ми, идъ, Дѡбрицъ, момска са сонѣ нѣ тачъ, момскана и юнацкана!— Стана ми Добра, отидъ	20 сас двенъ бѣлъ хъркомъ на двана врисѣ студень. Агà е тамо отишла, тамо е Добра вигѣла двамина вѡрлѣ хайдутъ, 25 огнѣна сабѣ острѣха главѡна да хи отрѣжат. Добра са назакъ обѡрна и си са рѣком прирѣка: — Майчинку, стара майчинку, 30 нàѣж са, нàпий, майчинку, Добрина ѣсна карвчица и ми са, майчу, нàноси Добринѡ лѣто гиздѣло, и си са, майчу, нàходи 35 с Добрини дребни дружчици! Иѣ ща курбанъ да стана на пусти вѡрлѣ хайдутъ.

12. XII. 1952 г.
с. Широка лъка

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.
домакия

За „чѣрвен прѣкрив“ (ст. 13) в този и в следващите варианти вж. пояснението към песен № 38.

94. Девојка сънува, че река носи невеста, II

— Добру лю, моѣ дѡщѣру, утирна рано ми стàни, та иди та ми дѡнеси водица бистра, студена 5 от студените врисѡве. — Не мога, майчу, да ида,— лоша сам сонѣ сонѣла от пѡтак, та нах собота. Мѡтна бѣ рѣка текнала 10 през наши равни двѡрове, млада нѣвѣста носѣше.	С чѣрвен бѣ прѣкрив прекрита, с бѣл бѣ гюлбѣн завита. Нѡси иѣ, майчу, влàчи иѣ, 15 вав бѣл ѣ Дунав отвлече. На Дунав, майчу, имаше до триста шѣрки гемийки. Пѡрва гемие караше Стоѣнчо вѡрло кѡпѣлче, 20 с меден си кавал свирѣше, та фана млада нѣвѣста.

6. VII. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл., до-
макия, работила и земеделие

95. Девојка сънува, че река носи невеста, III

Тодора казва на майка си, че ще умре, защото сънувала, че през двора им протекла река и носела млада невеста; кара я да събере накитите ѝ и да премени с тях тази, която ѝ е прилика.

- Майчинку, стара майчинку,
лоша сам сонѣ сонѣ
сѣбота срѣщу неделѣ:
мѣтна бѣ рѣка текнала
- 5 през наши равни двѣрове,
млада невеста носѣше
вѣнчѣта, пѣк непростена
ни от кумове, сватове,
нито от машко деверче
- 10 и на майка невращанка.
Новѣ е, майчу, за мене —
тѣожка ма бѣлка надвила,
надвила още подвила,
ѣе ще си, майчу, загина.
- 15 Ам стѣни ми, майчу, събери
моено лѣто гиздѣло,
да си ми ѣди, мале ле,
нах голѣмиѣн панагир,
дѣно са сбират мѣмине,
- 20 мѣми и млади невестѣ,
та си ми, майчу, намѣри
моѣна лика-прилика.
Та я премѣни, ѣгизди
с моено лѣто гиздѣло,
- 25 че са назад ѣтстѣпи
и си ѣ, майчу, погледай
прилѣга ли ѣ гиздѣло,
мѣса ли, майчу, на мене,
на твоѣ тѣонка Тодора.
- 30 — Немѣй ми дума, дѣщеру,
то дано не е истина!
Ѧко е това истина,
ще зѣома люта ѣтрова,
да си са, дѣще, ѣтровѣ!
- 35 — Немѣй са трѣви, мале ле,
че ще сираци останат
моине сѣстри и братѣ,
та нѣма кой да ги глѣѣда.

20. XI. 1951 г.
с. Стойките

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакиня

„На майка невращанка“ (ст. 10) означава, че невестата не е могла да извърши обичайното гостуване на майка си в съботата след сватбата, т. е. че не е минало и една седмица от женитбата ѝ.

96. Момък сънува лош сън

Еню говори на баща си да не му търси лекове, защото сънувал сън, който показвал, че ще умре млад. Баща му ще го жалее, докато отиде в механата, сестра му — докато се срещне с годеника си, майка му — докато дойде при него.

- Еню на тетю думаше:
— Тетю лю, мили тетю лю,
стига ми, тетю лю, ходи,
стига ми трѣси лѣкове.
- 5 ѣе нѣма, тетю, да стана,
лоша сам сонѣ санунал
от пѣѣтак срѣщу сѣбота:
вѣкал са овен загуби
от нашно стадо голѣмо.
- 10 Чѣѣрно бѣх конче вазсѣѣднал
нах чуждо село да ѣда,
вѣкал ми овен да трѣсѣ —
нито ми овен намѣрих,
нито са назад завѣрнах.
- 15 ѣе нѣма, тетю, да стана,
снажкѣса ми е капнала,
не мога да ѣ поѣдатѣ,
ѣе ще си млад да загина.
Ти ща ма, тетю, жѣлѣеш,
- 20 доде отидѣш в механѣѣ
и са саберѣш, тетю лю,
с твоине стари ѣктѣше.
Сѣстра ми ща ма жѣлѣе,
доде са срьѣщне, тетю лю,
- 25 сас севдѣѣна, с главѣникан.
Майка ща да ма жѣлѣе,
докато дойде до мене.

15. IV. 1955 г.
Чепеларе

Згура М. Куциларов,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

Ст. 5—7 са свързани с вярването, че сънищата, сънувани срещу определени дни (тук срещу събота), предсказват това, което ще се случи.

97. Овчар сънува лош сън и загива

— Брате Стоѐне, Стоѐне,
стана ми девет години
сас тебе овчѐруваме,
на гега не сом задрѐмал.
5 Сега на гега задрѐмах,
лошѐ си сѐна санувах:
чѐрни кучета лавнали,
йѐсни чѐнкове цоннали,
вѐкла ми ѓвца заблѐла.

10 — Тодоре, брате Тодоре,
сѐнѐ ти лошо приказва:
чѐрни кучета — душмѐне,
йѐсни чѐнкове — куршуме,
вѐкла овчица — майка ни! —
15 Още Стоѐн не издумал,
турска е пушка пукнала,
удари Тодор в сарцено.

Януари 1954 г.
Чепеларе

Иван Д. Чакърров
род. в 1868 г.

ВГРАЖДАНЕ

98. Вградена невеста, I

Три години трима братя градят град, който нощем се събаря. Минава калугер и им казва, че строежът иска жертва: чиято жена дойде най-рано, да я вградят в основите. По-големите братя предупреждават жените си, най-малкият не казва на своята — Струна невеста — да не идва, а ѝ поръчва много работа. Тя свършва всичко, приготвя „рана прогимка“ и тръгва да я занесе на мъжа си. Той заплаква и ѝ казва, че си е изпуснал пръстена. Струна скача да го извади и я вграждат. Тя моли деверите си да ѝ оставят дясната гърда и лявата ръка — когато дойде малкото ѝ дете да го нахрани. Детето ѝ плаче и я търси и Струна проклева града.

Троица братѐ града градѐха,
града градѐха до три години.
Дене го градѓот на ѐсно слѓнце,
наще са вали на мѐсечина.
5 Троица братѐ си са чудѐха
как да задаржѓот бѐлана града!
Троица братѐ каул сториха:
кой както мине да го попитат
дали не знае лѐка за града.
10 Отде ми мина чѓбран калугер,
та си хми дума, дума продума:
— Колѓ герѐ ви, троица братѐ!
— Аллѓ разѓдум, стар калугерин,
дали не знаеш лѐка за града?
15 — Знаем ми, знаем лѐка за града,
ѓла е лѐка твѓрде грѐховен —
бѐлана града курбан ви йще.
Чѓено любе най-рано дойде
да ви донесе рана прѓгима,
20 да го вградите на дѓно града! —
И си подмина, и си замина.
Другине братѐ хабѐр сториха
на тѐхните си млади невѐсти,
най-малкѐн братчек хабѐр не прати
25 да му не иде млада невѐста,
ам хи нарѓча много работи:
— Ой Струну, Струну, моѐ невѐхчу,
утре ми, любе, рано подрани
да си донесеш студена вода,
30 да са омиеш, да са премѐниш,
да си са счешеш и ситно сплетеш.
Че да омиеш кѓщи високи
и да си сметеш двори широки,
да си опереш бѐлоно пране,
35 триж да го переш и да го простреш;

да си оплѓвиш до девет килѓ,
до девет килѓ бѐла пченица
и да йѐ простреш на девет чѓоле;
да си омесиш мѓбки фурнитѓ,
40 да хи омесиш и хи изпечеш;
да си издоиш крави младѓчни,
да си отлѓчиш дребнине тѐлце
и да избѓркаш бѐлоно млѐко.
Че ми обанѐй мѓсконо дѐте,
45 та че го пѓвий в нована плѐна,
че го нахрани и прѓспи си го,
и прѓспи си го в лѐтвана люлка,
та че ми стѓри рана прѓгимка,
та ѐ дѓнеси в бѐлана града! —
50 Струна невѐста сѓн не заспала,
станала рано вав пѓрви пѐтли,
та са вазсука и са разшѓѓта.
Струна е била много пѓргава,
та си ми стѓри вртѓ работине,
55 дено нарѓча пѓрвоно любе,
само не втѓса да си нахрани
мѓсконо дѐте пеленачено,
та да отнесе бѓрза прѓгима.
Кѓйно са сѓвна ѓтирна рано,
60 че са зададе Струна невѐста.
Гѓ йѐ овѓрди Струнино любе,
то са разрука и са размаха,
с рѓки хи маха, глѓва хи вартѓ:
„Назад ми, назад, Струну невѐсту,
65 назад са вращай, пѓрвичко любе!“
Нѐхи са правѓ, че си хи вика:
„По-бѓрже, тѓрчи, Струну невѐхчу!“
Та си ми тѓрна още по-бѓрже.

- Агà отиде Струна нѣвеста,
 70 та си хми тихо дума продума:
 — Кола̀ герѣ ви, троица братѣ!
 — Алла̀ раздѣсум, Струну нѣвесту!
 Га̀ си ѡе видѣ Струнино любе,
 в зѣмѣ уникна, сѡлзи зарони,
 75 сѡлзи зарони, жѣлно заплака.
 Струна нѣвеста си му викаше:
 — Оти ми плачеш, пѡрвичко любе?
 — Как да не плачѣм, Струну нѣвѣхчу,
 изпуснал сам си сребаран пѡрстен,
 80 сребаран пѡрстен сас червен камень,
 изпуснал сам го на до̀но града.
 — Молчи, не пла̀чи, пѡрвичко любе,
 ѡе ща да влѣза в белана гра̀да
 и ща да най̀да сребаран пѡрстен!—
 85 Че са вазсѹка и са запрѣ̀оти,
 вазсѹкала е бѣли рака̀ве,
 вазпрѣ̀отила е бѣлине пѡли
 и врѣпна̀ла е до̀ до̀но гра̀да
 да си изва̀ди сребаран пѡрстен,
 90 сребаран пѡрстен сас червен камень.
 Струпали Струни камень за камень,
 камень за камень, дѡрво до̀ дѡрво,
 та ѣ вгра̀диха в белана гра̀да.
 Струна нѣвеста рѹкна, заплака:
 95 — Ой стрѣ̀ици, стрѣ̀ици, сѡщи деверѣ,
 ой стрѣ̀ици, стрѣ̀ици, мои душма̀не,

- стой, почѣка̀йте, стрѣ̀ици, деверѣ,
 немѡйте ма̀ вгра̀да в бѣласа гра̀да,
 че си ми има̀м мѡско дѣтенце,
 100 мѡско дѣтенце в лѣтвана лю̀лка!
 Ъе си ми има̀х млѡчко ра̀бота,
 та си не вта̀сах да го нахранѣ.
 Оста̀вите ми дѣсна̀са бизка,
 дѣсна̀са бизка, лѣваса ро̀ка
 105 от дѣсна̀ стра̀на на бѣла гра̀да,
 агà ми до̀йде ма̀шко̀но дѣте,
 да си му ка̀лѣм бѣло̀но млѣ̀ко,
 да са насуче, да са нахрани!
 Струнино дѣте пла̀че и вика:
 110 — Ой, малѣ, малѣ, ка̀де отидѣ?
 Струнина ма̀йка пла̀че и рѹка̀:
 — Ой Струну, Струну, до̀щѣру моѣ,
 ко̀му оста̀ви ма̀шко̀со дѣте,
 кой ще го храни, кой ще го лю̀шне,
 115 агà запла̀че в лѣтвана лю̀лка?
 Струна нѣвеста рѹкна запла̀ка:
 — Ка̀йно трѣ̀пери мо̀есо сѡ̀рце,
 мо̀есо сѡ̀рце за ма̀шко̀ дѣте,
 то̀й да трѣ̀пери бѣласа гра̀да!
 120 Ка̀йно ми пла̀че ма̀шко̀но дѣте,
 ма̀шко̀но дѣте за своѣ ма̀йка,
 то̀й да си пла̀чѡт в бѣласа гра̀да,
 то̀й да си пла̀чѡт и да си рѹка̀т!

20. I. 1954 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиѣва,
 род. в 1864 г., без образование,
 дома̀киня

В основата на горната песен, както и на следващите варианти лежи вярването, че всяка по-голяма постройка (крепост, черква, мост, чешма), за да се задържала и да бъдела трайна, имала нужда от дух — покровител; той можел да се добие, като се взиде в основите човешка жертва (жена или мъж, най-често жената на първомайстора). В древността се враждал човекът, по-късно неговата сянка — тя се измервала с пръчка, която се зазиждала. (За това вярване вж. Маринов. Народна вяра. с. 219—220.) Легендата за враждане на сянка е разработена от П. Ф. Славейков в „Изворът на Белоногата“. По-късно развитие на вярването е обичаят при започване на нова сграда да се коли курбан.

Баладата за вградена невеста е позната из цяла България и у другите балкански народи. За този мотив в песни и предания вж. Стоилов. Зазиждане. с. 179—213; Арнаудов. Студии. с. 247—510.

Според Айша С. Мехмедова, 70 г., от Чепеларе, „белана града е една голѣма кюприя в Одринско. Тя е направена там, дето едно време са се бахтали турце и българи и българене не са могли да превземат Одрин. В айная кюприя е вградена жена. Бизкине хи са отво̀н и от тѣх тече млѣ̀ко. Ко са нѣкой разболѣе, пие от айнва млѣ̀ко за лек и оздравѣва.“ А според Айша Е. Кьоралиѣва, род. в 1882 г., също от Чепеларе, „белана града, дѣно са я гра̀дили тримата братя“, била крепостта Чанак кале в Беломорието. Гърдите на Струна се вкаменили и досѣга от тях „лю си салзи и ка̀пе млѣ̀ко — не прѣсѡхну̀ва. Дѐфе и наше сѣ си тече, сѣ си ка̀пе. Който има боли-гла̀ва, ходи там, та пие от айнва млѣ̀ко, зима си от него за в кѣщи, пие и оздравѣва. И ония бу̀лки, които нѣма̀т млѣ̀ко, ходят при това кале, откѣ̀ртват по нѣкое парче ка̀мък от бизчиците на Струна нѣвеста, смиват го вѣв вода и пия̀т — млѣ̀кото им идва.“

Вярването за враждане на хора или сенките им в обществени строежи е много разпространено в Родопската област. Наред с песните и до днес в този край могат да се чуят и множество разкази и легенди за враждане. (Вж. Приложение, № 2 и 3.)

99. Вградена невеста, II

Съдържанието е, както на песен № 98. Братята сами решават да вградят невестата, която дойде най-рано. Струна кара мъжа си да я върже с пояса си и да я спусне. Когато се навежда над вирчето в основата на строежа да търси пръстена, от гърдите ѝ протича мля̀ко и го размѣ̀тва. Невестата иска да ѝ изградят от дясната страна чешма, за да кѣ̀рми детето си.

Троица братѣ гра̀да гра̀дѣха,
 денѣ ѣ гра̀дѡт на ѣсно слѡ̀нце,
 наше са ва̀ли на мѣсечина.
 Троица братѣ ка̀ул вѡ̀рза̀ха:

5 — Чѝено любе най-на̀преж до̀йде
 да си донесе рано прѡ̀гима,
 ще го вгра̀дѣме ва̀в до̀но гра̀да! —
 Два̀мина братѣ ха̀бѣр сториха

на тѣхнине си млади невѣсти,
 10 най-малкѣн братчѣк хабѣр не стори
 да му не дойде млада невѣста,
 ам хи нарѣча млочко работи.
 Струна невѣста много пѣргава,
 рано станала вав пѣрви пѣтли,
 15 та си разправи врют работине,
 кайно нарѣча нѣхино любе,
 че си му стори блага прѣгима,
 та е отнесе нах бѣла града.
 Зададе ми са Струна невѣста.
 20 Агà è видѣ Струнино любе,
 в зѣме уникна, сѣлзи зарони
 и си му маха: „Назад са враццай!“
 Нѣхи са правй: „По-бѣрже вѣрви“,
 та си ми тѣрна още по-бѣрже.
 25 Струнино любе сѣдна да плаче,
 Струна невѣста си го питаше:
 — Ой любе, любе, пѣрвичко любе,
 ѳти ми сѣдна, жѣлно заплака?
 — Как да не плачам, пѣрвичко любе,
 30 измѣкнал си сам сребаран пѣрстен,
 сребаран пѣрстан сас червен каменъ,
 опустил го сам вав дѣно града.
 — Мѣлчи, не плàчи, пѣрвичко любе,
 йѣ ще да влѣза в бѣлана града
 35 и ще ти найда сребаран пѣрстен.
 Йѣ си ма вѣрзи сас твоѣн поѣс,
 та си ма спусни вав дѣно града,

да ти извадѣ сребаран пѣрстен! —
 Вѣрза си Струна сас алѣн поѣс,
 40 сас алѣн поѣс у тѣнко кѣрсче,
 та си è спусна вав дѣно града.
 Тамо имѣше до един вирчѣк,
 до един вирчѣк бистра водица.
 На колѣнца са Струна наведе
 45 да ми оглѣдва ѣснана вѣда,
 дано да види сребаран пѣрстен,
 сребаран пѣрстен сас червен каменъ,
 та да ми рипне да го извади.
 Кайно са Струна нѣком наднѣкна
 50 да ми оглѣдва бистрана вѣда,
 от бѣзчици хи праснѣк протече,
 та ми замѣти ѣсноно вирче.
 Бистрана вѣда праснѣк станала,
 Струна ми глѣда — ницо не види.
 55 Кайно си Струна нѣком седѣше,
 струпали Струни каменъ за каменъ,
 каменъ за каменъ, дѣрво за дѣрво,
 та си вградиха Струна невѣста,
 Струна невѣста в бѣлана града.
 60 Струна невѣста хми са молѣше:
 — Оградите ми от дѣсна стрàна,
 от дѣсна стрàна бѣлана чешмѣ,
 бѣлана чешмѣ в бѣлана града —
 гà ми заплаче мѣсконо дѣте,
 65 да си го хрãнем сас прѣсно млѣко!

7. XI. 1954 г.
Чепеларе

Ариф С. Байрямов,
роден в с. Полковник Серафимово през
1906 г., без образование, общ работник

Певецът добавя, че водата от „ѣсноно вирче“, от „бистрия вирчѣк“, който се замѣтил и побелял от млякото на Струна невѣста, била изведена „отвѣн града“ и на дясната му страна била направена шарена чешма. „Намѣсто бистра вода от нея дене и ноше текло праснѣк ѳот бизчиците на Струна невѣста. Куцо и слепо ходело на тази чешма да намери лек;“ а младите невѣсти, на които „липсѣлло“ млякото и не са могли да отидат сами, пращали хора да им донесат камъче от вкаменените гърди на вградената невѣста. Слагали камъчето да стои един ден и една воц във вода, изпивали я и млякото им се възвръщало.

100. Вградена невѣста, III

Съдържанието е, както на предходните варианти. Братята сами решават да вградят невѣстата, която дойде най-рано. Името на невѣстата е Димка.

Троица братѣ града градѣха,
 денѣ го градѣт на ѣсно слѣнце,
 наще се сипе на мѣсечина.
 Троица братѣ каул сториха:
 5 — Чѣено любе най-рано дойде
 да си донесе ранна прѣгима,
 да го вградиме в бѣлана града! —
 Голѣмен братчѣк хитар, по-хитар,
 сѣтнем ми братчѣк още по-хитар,
 10 а малькен братчѣк най-глупавичек.
 Двамине братѣ любѣм казаха,
 най-малькен братчѣк хабѣр не стори
 да му не иде пѣрвоно любе,
 ам хи наказа млочко работи:
 15 — Любе ле, любе, пѣрвичко любе,

да си ми станеш ѳтирна ранко,
 та ми обанѣй машконо дѣте
 и си го прѣспи в нована люлка,
 че си изпечи ранни фѣрнити,
 20 та че ми сгѣтви ранна прѣгима,
 че è дѣнеси в бѣлана града! —
 Кайно са сѣвна ѳтирна рано,
 че са подаде Димка нивѣста,
 Димка нивѣста с ранна прѣгима.
 25 Де è увãрди пѣрвичко любе
 с рѣки хи маха: „Назад, по-назад,
 назад по-назад, пѣрвичко любе!“
 Нѣхи са стори, че си хи вика:
 „По-бѣрже вѣрви, Димке невѣсту“,
 30 та си ми тѣрна още по-бѣрже.

Гà си отиде хубава Димка,
 Димкино любе в зème уникна,
 в зème уникна, сòлзи зарони.
 Димка невèста тихо ромòни:
 35 — Òти ми плачеш, пòрвичко любе ?
 — Как да не плачем, Димке невèсту,
 опустил си сам сребаран пòрстен,
 сребаран пòрстен в бèлана г̀рада.
 — Мòлчи, не плачи, пòрвичко любе,
 40 йè ща са фòрлем в бèлана г̀рада
 и ща да найда сребаран пòрстен! —
 Та си са фарлй в бèлана г̀рада

7. I. 1955 г.
 с. Триград

да си извади сребаран пòрстен.
 Струпали Димки камен по камен,
 45 камен по камен, дòрво по дòрво,
 та си вградиха Димка невèста.
 Димка невèста тихо ромòни:
 — Пòльòка фòрлèй, пòрвичко любе,
 че сам оставила мòсконо дèте,
 50 мòсконо дèте в лèтвана люлка.
 Òставите ми б̀арем лèваса б̀изка,
 да си изхранèм мòсконо дèте!

Ахмед Ал. Чешлиев,
 род. в 1915 г., образование IV кл.

101. Смаил строи мост в Пашмакли

Смаил с̀нува девойка, която му поръчва да направи мост. Той започва да носи камъни и греди за мост в Пашмакли, та който мине да го благослава.

Смаил са болан разболè,
 èсна го г̀лава удри́ла,
 че легна Смаил, та заспа.
 Спал е, колко поспал е,
 5 че си са стрòсом разбуди
 и си на майка викаше:
 — Майчинку, мила майчинку,
 дай ми водица да пийна
 и санчòк да ти р̀азправèм,
 10 какво сам видèл вав сòне!
 Еднò ми мома да дойде,
 бèл ми кефйнчèк разпери
 и си на мене викаше:
 „Смаиле, г̀йди Смаиле,

17. VI. 1955 г.
 Смолян

15 ко ми кюпрйè не сториш,
 в кефйнчèк ще та з̀авиè
 и с мене ще та òтнесам!“ —
 Смаил си нахвòн излèзе
 йодри камене да сбира
 20 и дльòги г̀реди да носи
 кюпрйè да си направи
 в Пашмаклъ село голèмо.
 Да си миноват людèне,
 людèне и хайв̀анене
 25 и Смаила да спомйнат:
 „Аллах здраве да му дава,
 десо ни стори кюпрйè!“

Живка Лютова-Божкова,
 род. в 1915 г., образование средно
 специално

Ж. Божкова е чула песента от Ферад Бейски от Смолян, който починал през 1954 г. на 105 години. Песента се отнася за построяването на Бейския мост в Смолян. Според преданието в този мост е бил вграден Смаил. Когато реката придойде, хората го чували да вика: „Ох, отидох си, ох, отидох си!“ Страхувал се да не го отнесе реката.

Пашмаклъ (ст. 22) — турското название на Смолян.

ОБАЖДАНЕ ОТ ГРОБА

102. Син се обажда на майка си от гроба, I

В Кукленския манастир убиват триста души; всички майки плачат и престават, Димчовата не спира. Синът й се обажда да не го прелива със с̀ълзи, а да продаде коня и да му направи помен.

— Бре чули ли сте, не ли сте
 кинà е ново станало
 вав Куклен село голèмо,
 вав Кукленскиен манастир ?
 5 Триста са пушки пукнали,
 триста са гроба станали,

триста са майки плакнали,
 плакнали и арнйсали.
 Димчова майка лю плаче,
 10 лю плаче, ни арнйсува.
 Кàта ден ходи на гробан,
 кàта ден, кàта утирна,

ситни си солзи ронеше
и си на Димча викаше:
15 — Стани ми, Димчу, стани ми!
Любе ти плаче в сараен,
конче ти вищй в замчено,
дете ти цръка вав люлка.
Димчо от гробан продума:
20 — Сосва, майку, дохдай,
та ма сас солзи преливай,
че сам вав вода отонал.
Ам си ми фани кончено,
та ми го, майчу, отведи

Август 1941 г.
Чепеларе

25 на Узунждскен панагир.
Немодй го дава, майчинку,
на мойно първо любове,
че му не знае пахота,
евтино ще го продаде
30 за момско бело белило,
за горцко вакло шуклыло.
Ти си му знаеш пахона,
та ми го продай, майчинку,
да купиш бела пченица,
35 Димчуму помен да сториш.

Никола Зл. Караджов,
род. в 1884 г., образование II кл.

В ст. 20—22 е отразено старото вярване, че покойниците, за които се плачело постоянно, на „оня свят“ били във вода.

103. Син се обажда на майка си от гроба, II

В с. Куклен убиват трима души; всички майки плачат и престават, Мехмедовата не спира. Сияът ѝ се обажда да не го оплаква, а да омъжи жена му, да изгледа детето му и да му направи помен.

— Бре чули ли сте, не ли сте
кина е ново станало
вав Куклен село големо?
Три са силеха пукнали,
5 три са мезаре станали,
три ми са майки плакнали,
плакнали и арнисали.
Мехмедювата майчица
лю плаче, не арнисува.
10 Бистри си солзи сипеше,
есни си гласи рукаше
и си ми желно думаше:
— Стани ми, стани Мехмеде,
да си та, сину, погледнам,
15 сас теб да си са разтажем!

5. V. 1951 г.
с. Настан

Мехмед от мезар продума:
— Не мога, майчу, да стана,
тъожка ма земё притиска.
Стига ми плачи, майчинку,
20 че сам вав вода отонал!
— Как да не плача, сину лю,
дете ти плаче вав люлька,
любе ти кроти в конакан,
конен ти врещй в хареман!
25 — Майчинку, стара майчинку,
любено да ми ожениш,
детено да ми изкутиш,
конен да ми продадете,
за мивлют да го сторите.

Шабан Фезов,
род. в 1886 г.

104. Тежка ме земя притиска

— Брахоме, сину Брахоме,
всички сюрйи пуснаха,
твойне сюрйи в сайдона.
— Чуем ги, майчу, чуем ги,
5 не мога, майчу, да стана —
чъбран ма камен потиска,
тъожка ма земё притиска.

18. II. 1951 г.
с. Настан

— Брахоме, сину Брахоме,
всички с кавале свиреха,
10 твойне кавале в кишьона.
— Чуем хи, майчу, чуем хи,
ала не мога да стана —
тъожка ма земё притиска!

Осман Садьков,
род. в 1911 г., образование IV кл.

105. И си ме, майчо, хвърлиха

Майка търси сина си Сали Мехмед. Той ѝ се обажда и ѝ казва, че са го хванали комити, мъчили го и го хвърлили в дълбока тъмна дупка.

- Салихку, Сали Мехметьку,
в Турско та трџсат — нема та,
в Булгарие питат — нема та.
Дали си с сабе сасечен
- 5 или си с куршум ударен?
— Майчинку, стара майчинку,
нито сам с куршум ударен,
нито сам с сабе сасечен,
ам си ма, майчу, фанаха
- 10 три, четворица комити.
Назад ми роки ворзаха,
напреж ми потен казаха,
та си ма, майчу, отведаха
в Ардашлъ дерџо длибока.
- 15 — Сину лю, а мой майчину,
кинџа бе тебе дружина
през нае дерџо длибока?
Кинџа ти бе тебе постелька,
постелька, още завивка
- 20 вав нае гџра зелена?
— Майчинку, стара майчинку,
дружина ми бе, мале ле,
до едни пилце фаркати,
постелька ми бе, мале ле,
- 25 букови листе зелени,
завивка ми бе, мале ле,
синьоно небо отгоре,
белен ми камень — възглавка.
— Сину лю, а мой сину лю,
- 30 какво та комити правџа,
ага та в дерџо отведаха?
— Немџй ма пита, мале ле,
и тебе бално ще стане!
Ага ма там отведоха,
- 35 еце ма, майчу, мџчиха,
мџчиха и желатџваха.
Един са, майчу, подаде,
от кџлка мџсо отрџза,
че ми го дава да го ем;
- 40 пџк друг са, майчу, подаде,
та ми рачинки отрџза;
пџк друг са, майчу, подаде,
та ми очинки извади.
Оттам ма, майчу, вдигнаха,
- 45 та ма в Каракус отведоха
и си ма, майчу, фарлиха
в тџвнана дупка длибока.

2. VIII. 1943 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакиня, и Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

Сали Мехмед бил влиятелен богаташ, лихвар и угнетител от с. Върбина; от него страдали християни и мохамедани. Обвинен, че доносници на турските власти в Смолян, той бил отвлечен и убит в местн. *Каракус* през 1901 г. от четата, създадена в с. Славеино като част от районната чета на Чепеларския върховистки пункт. За него вж. *Карамаджук* в. Западнотракийските българи. с. 65; *Карапетков*. Славеино. с. 207—209; *Проглед*, с. 89; *Родпещерняк*, бр. 1.

За *Турско* (ст. 2) и *Булгарие* (ст. 3) вж. поясненията към песен № 68. *Ардашлъ* (ст. 14) е местност с хубава букова гора в непосредствена близост до националния планински курорт „Васил Коларов“ (Пампорово).

106. Никой ме не знае

- Никола, сину Никола,
толков са време изгуби —
каде са, сину, изгуби?
Дали си с пушка ударен
- 5 или си с сабе сасечен,
или си болан от бога?
— Майчинку, мила майчинку,
нито сам болан от бога,
нито сам с пушка ударен,
- 10 ам сам фав гџра изведен
от пусти ворли хайдуте,
та сам сас сабе сасечен
и сам под камен притиснат.
Никой ма, майчу, не знае,
- 15 само ма, майчу, узнават
лю едни мравки червени
под едно дџрво високо!

2. XI. 1954 г.
Чепеларе

Злата С. Кирякова,
род. в 1881 г.

Баладата е за Никола Сбирков от с. Соколовци, Смолянско. За неговата смърт вж. пояснението към песен № 68.

107. Мъж се обажда на жена си от гроба, I

Вдовица оплаква мъжа си над гроба му на турската граница. Той ѝ казва, че чува детето, коня и стадото си, но не може да стане.

Заплакала е Величка,
Величка млада вдовичка
на тая турска граница
с нейну ма̀шко дете́нче
5 на Стое́ново гробище.
Тя си му же́лно плачеше
и на Стое́на ко̀рдеше,
ко̀рдеше и нареждаше:
— Стое́не, любе Стое́не,
10 как си ми падна, загина
от турски куршум сребаран,
та мен вдовица остави
и ма̀шко дете сираче.
Кой ще ти носи пушкана,
15 кой ще ти маха сабена?
Чуеш ли, любе, видиш ли,
чѝбран са байре́к развѝва
на наши равни двѝрове
и тае́ пуста граница?
20 Стани, Стое́не, по̀гледни
какво ти на гроб писува!

Че как си, любе, ходило
из турска зе́ме прикльо́та,
га́ да се назад заворнеш
25 в нашаса зе́ме ка̀матна,
турски та куршум прониза
от ле́ва страна в сарцето
на тази пуста граница.
Чуеш ли, любе, слушаш ли
30 какви са гла́си изнисат:
дете ти плаче вав люлька,
конѝн ти врещѝ в харѝман,
стадо ти блѝе в кошари.
— Чуѝм ги, любе, чуѝм ги,
35 ала не мога да стана —
зе́ме ми сна́жка обнѝола,
зми́йка ми ѝчи изпила,
в ко́са ми гнѝздо извила,
дрѝбни е зми́йки извела
40 ваз зеленоно ливаде,
сна́жка ми мухал станала.

3. II. 1952 г.
с. Стойките

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл., до
макия, и Мияка П. Златева, род. в
1909 г., образование IV кл., домакия,
работила и земеделие

Мотивът за загиване от сребърен куршум (ст. 19—11) е свързан с народното вярване за хора, които можело да бъдат убити само с куршум, отлят от сребро.

108. Мъж се обажда на жена си от гроба, II

Янка оплаква мъжа си и го пита чува ли, че плачат за него. Той ѝ отговаря, че чува, но не може да стане.

Е́нка на гроба плачеше,
плачеше и нареждаше:
— Чуеш ли, любе, видиш ли!
Любе ти плаче на гробас,
5 майка ти плаче в сара́ен,
дете ти црика вав люлька,
стадо ти блѝе в кошари,
конче ти цвили в тарло́на!
— Чуѝм та, любе, чуѝм та,
10 ала не мога да стана —
тъѝжка ма зе́ме притиска.

Зми́йка ми ѝчи изпила,
в ко́са ми гнѝздо извила,
малки е зми́йки извела!
15 Во̀рви си, любе, йди си,
немѝй ми, любе, доха́да.
Кончено, любе, ха́рижи,
стадото, любе, прѝдайте,
пѝк ти са, любе, ѝжени,
20 ко найдеш, любе, ка́йно мен,
на мене, любе, да ме́са
и моѝн юм да ми носи.

24. V. 1939 г.
Чепеларе

Стайка Ст. Балджијева,
род. в 1902 г., образование IV кл.,
домакия

109. Сестра се обажда на брат си от гроба

- Стàни, стàни, Неду, че ти плачат,
че ти плачат, Неду, два сирака,
два сирака, Неду, два близнака!
— Ако плачат, àгу, нека плачат,
5 идите хми, àгу, вòрзите хми,
вòрзите хми, àгу, лèтва люлька
под кòщана, àгу, в градинкана.
Агà дуйне, àгу, бèлен вèтер,
- 10 да залюлè, àгу, два сирака.
Ага росне, àгу, ситна рòса,
да изкòпи, àгу, два сирака.
Агà падне, àгу, тьòвна мòгла,
да прикрие, àгу, два сирака.
Агà капне, àгу, мьòка круша,
15 да нахрани, àгу, два сирака,
два сирака, àгу, два близнака.

3. VIII. 1953 г.
с. Широка лъка

Нурие С. Истрефова,
род. в 1908 г., самообразована,
домакиня

110. Снаха се обажда на девера си от гроба

Станчо чува снаха си, която го пита от гроба оженил ли се е брат му. Той ѝ казва, че брат му си е намерил прилика, но жена му не гледа децата — тя да стане, та да си ги гледа. Снаха му отвърща, че снагата ѝ е мухъл, змия ѝ е изпила очите.

- Разпуснал Станчо стадоно
през нèе прèсни гробища.
Вчу му са овца да блèе.
Чуди са Станчо, мисли са
5 дали е дребни чèнкове
или са мàшки дèвойки.
Не било дребни чèнкове,
нито пьк машки дèвойки,
ам била Лика невèста.
10 Тà си от гробан рúкаше:
— Деверу, Станчу сегмалжй,
ожени ли са батю ти,
найде ли моè прилика,
- моèна лика-прилика,
15 гльòда ли дребни сираци?
— Ожени ми са, невèсту,
той си ми найде пðлика,
àла сираци не гльòда.
Стàни ми, стàни невèсту,
20 та си ми гльòдай, невèсту,
твоине дребни сираци.
— Как да ми стана, деверчу,
снàжка è мухал станала,
змийка è очи изпила,
25 в кòса ми гнèздо извила,
дрбни змийчета извела!

26. III. 1954 г.
Чепеларе

Райчо Ат. Кьоргогов,
род. в 1888 г., образование V кл.,
зеделец и извозвач на дървен
материал

По спомени на дъщеря му П. Райчева Р. Кьоргогов, чиято жена също била починала и оставила сираци, много пеел тази песен.

ПРЕВРАЩЕНИЯ (МЕТАМОРФОЗИ)

111. Майка превръща сина си в смок

Малама казва на мъжа си, че майка му ходи по врачове и по цигани, за да ги раздели, и е натъпкала възглавницата със смоково биле. Той я успокоява, но през нощта се превръща от кръста надолу в смок.

- Стоèне, любе Стоèне,
тà нас щà да на раздèли
пустана твоè майчица
сас новà пусто ходене
5 по село по врачовèне,
по пòле по агúптèне.
— Не бой са, любе Малàму,
господ да на не раздèли —
майка на не ще раздèли.
- 10 — Раздèли на щà, Стоèне!
Вчера билàре минаха,
смоково биле караха.
Никой хми биле ни зима,
твоè го майка зимаше,
15 вав възглаве го таптèше. —
Гà бèше на ноц, срèдè ноц,
Стоèн Малàми думаше:
— Малàму, любе Малàму,

ста̀ни оганѐт на̀клади,
20 ло̀ша ма̀ г̀ла̀ва̀ сболѐва! —
До̀де огань да̀ на̀кладе
и Стоѐн си ми засвири
през зелено̀но лива̀де,
през тиклесто̀но гарма̀де.
25 Га̀ го̀ Мал̀а̀ма̀ пуглѐдна —
до̀ по̀ес̀ бѐшѐ млад Стоѐн,

под̀ по̀ес̀ бѐшѐ шѐран смок.
Стоѐн Мал̀а̀мѝ вика̀шѐ:
Мал̀а̀му̀, лю̀бѐ Мал̀а̀му̀,
30 а̀га̀ издо̀иш кравине,
на̀шинѐ кра̀вѝ младѐчни,
та̀ мѝ праснѝчек̀ до̀неси
в зелено̀но лива̀де,
в тиклесто̀но гарма̀де!

30. VI. 1954 г.
Чепеларе

Велика Ф. Пакулева,
род. в 1867 г., без образование,
домакиня

112. Влюбени се превръщат в явор и ела

Дево̀йка̀ и момѐк̀, на̀ които̀ нѐ са̀ далѝ да̀ сѐ взема̀т̀, сѐ разбо̀ляват̀, умира̀т̀ и ги заравя̀т̀ за̀едно̀. Момѐкѐт̀ изра̀ства̀ явор̀, дево̀йката̀ — ела̀, но̀ май̀китѐ им̀ гѝ съсича̀т̀. Яворѐт̀ про̀клѝна̀ май̀ка̀ сѝ, а̀ елата̀ про̀лива̀ съ̀лзи.

— Метекса̀, Метекса̀, сарчѐцѐ лѐ моѐ,
на̀с на̀ нѐ да̀до̀ха̀ два̀ма̀ да̀ са̀ зѐомим̀,
два̀ма̀ да̀ са̀ зѐомим̀, два̀ма̀ да̀ са̀ водим̀. 15
Хѐ да̀ са̀за̀мо̀лим̀ да̀ сѝ са̀ за̀да̀де
5 блага̀ болесчѝца̀ сѝпка̀ ко̀жувленка̀,
та̀ да̀ сѝ умрѐмѐ, та̀ да̀ сѝ за̀гинем̀,
да̀ сѝ на̀ заровѐт̀ два̀мка̀ едѝн до̀ друг. —
Га̀ сѝ са̀ за̀да̀дѐ блага̀ болесчѝца̀,
блага̀ болесчѝца̀ сѝпка̀ ко̀жувленка̀,
10 мал̀ко̀ полѐжѐха̀ и сѝ за̀гина̀ха̀,
та̀ гѝ по̀греба̀ха̀ два̀мка̀ едѝн до̀ друг.
Метакса̀ изра̀сала̀ ситан-зелѐн явор̀,

момана̀ излѐзѐ тѐонка-вита̀ ѐла.
Отдѐ гѝ вѝдѐла̀ моминана̀ май̀ка̀,
моминана̀ май̀ка̀ и ю̀накована̀,
15 та̀ сѝ зима̀ха̀ по̀ ѐдно̀ о̀стра̀ бра̀два̀,
та̀ мѝ отидо̀ха̀ и мѝ сасѐко̀ха̀
ситан-зелѐн явор̀, тѐонка-вита̀ ѐла.
Яворан̀ про̀дума̀: „А̀на̀тѐма̀, ма̀лѐ,
20 бог̀ да̀ та̀ у̀биѐ, мо̀ѐ ста̀ра̀ май̀ку̀,
чѐ нѝ нѐ да̀дохтѐ два̀мка̀ да̀ са̀ зѐомим̀
нѝ на̀ ла̀жовнѝца̀, нѝ на̀ грѐховнѝца̀!“
А̀ пѐк̀ тѐонка̀ ѐла̀, га̀ ѐ отсѐко̀ха̀,
та̀ са̀ про̀салзѝла̀, ситнѝ со̀лзѝ сипѐ.

8. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

„За̀това̀, ко̀га̀ сѐкат̀ илѝ на̀ранѐт̀ бо̀ра̀ и ѐлата̀, тѐ пу̀шат̀ ѝса̀ (смо̀ла) — до̀п̀льва̀ Ж. Метексова̀. — Ста̀ритѐ лю̀дѐ разпра̀вѐха̀, чѐ това̀ са̀ съ̀лзитѐ на̀ момата̀ — ѐлата̀ сѐ ѐ про̀съ̀лзѝла̀, га̀ ѐ отсѐкли.“

„Нѝ на̀ ла̀жовнѝца̀, нѝ на̀ грѐховнѝца̀“ (ст. 22) означа̀ва̀ „нѝ на̀ онзѝ свѝт̀, нѝто̀ на̀ тозѝ.“

РЕЛИГИОЗНО-ЛЕГЕНДАРНИ ПЕСНИ

113. Човек се курбан не коли

- Иван са богу молеше:
— Боже ле, мили господи,
та хбрижи ми, боже ле,
адничко мѝско дѝтенце,
5 та го ща кѝрсти Харизан,
курбан го ща заколи! —
Де сѝдѝл господ — зачул е,
та му го господ хариза.
За три са денѝ стѝпцало,
- 10 за неделѝ са родило,
за девет денѝ продума.
Тогав го Иван завѝде,
та го пред бога отведе.
Гѝ махна да го заколи,
15 господ ангелу викаше:
— Ангеле и Рахангеле,
челѝк са курбан не коли,
овен са за курбан коли!

24. V. 1942 г.
Чепеларе

Мария Хаджикостадинова,
род. в 1882 г., образование IV кл.,
домакиня

Тук е пресъздадена библейската легенда за Авраам, от когото бог поискал, за да го изпита, да му пожертвува сина си Исаак, който му се добил на старини. Когато Авраам сложил момчето на жертвената клета, ангел му казва да не му прави нищо, защото е разбрал, че се бои от бога, и той принася в жертва овена, който се заплел в храстите (Битие, гл. 22). Сюжетът е разпространен в песенни и прозаични разработки из цялата страна.

114. Света Неделя страда, когато работят на деня ѝ

Момък вижда в гората сребърна черква и в нея сребърен сандък; в него намира св. Неделя с кървави очи, разплетена коса, изпрашено лице и избодени ръце от работата на малките моми, касалите, девойките и невестите в неделя сутринта.

- Триж ходих, майчу, на аскѝр,
и триж ми, майчу, дохѝдах.
Най-сетне, майчу, гѝ дойдах,
минах през гѝра зелена.
5 В срадѝ горѝна имаше
до едно чѝорква сребарва
и вав чѝорквана имаше
до един сандѝк сребаран.
Та си сандѝчак отворих
10 и вав сандѝкан имаше
до една руса девойка.
Очинки бѝха кѝрвави,
косица бѝше рѝйната,
лице хи бѝше прашливко,
15 рачинки бѝха спѝшканки.
Иѝ си са ником надникнах
девойка да си пѝлюбѝ.
Тя си ми рече, мале ле:
— Назад ми, назад, юначе,
20 иѝ не сѝм руса девойка,
ами сѝм света Недѝлѝ!
- Иѝ си ѝ, майчу, попитах:
— Що ти ѝ косица рѝйната,
що ти ѝ са ѝчи кѝрвави,
25 що ти е лице прашливко,
що ти ѝ са рѝки спѝшканки?
А тя ми рече, мале ле:
— Косица ми е рѝйната
от дребни мѝми чесане
30 ранко в неделѝ утирна.
Очинки ми са кѝрвави
от пусти млади касале
ранко в неделѝ колѝне.
Лицено ми е прашливко
35 от пусти млади девойки,
ранко в неделѝ метѝне.
Рачинки ми са спѝшканки
от пусти млади невестѝ
от тѝѝжко сребро иглѝне
40 ранко в неделѝ утирна,
доде було да забулѝт

и тѳожко сребро заиглѳет.
Никому прѳосто не давам —
девойки прѳосто да хми е,
45 че сѳъм си и ѳе девойка.

Август 1939 г.
Чепеларе

Стайка Ст Балджиева,
род. в 1902 г., образование IV кл.,
домакиня

115. За кого има място в манастира на мъртвите

Отвѳяд Дунав се белее манастир, в който живеят „мъртви душици“. Близките на Никола го питат има ли място за тях. Той отговаря, че няма място за баща му, защото е заграбвал сиромашките ниви, за брата му, защото е теглил в по-малко, за сестра му, защото скривала от чуждото; има място само за майка му, която не е връщала сиромаси.

Какво са тамо белее
отвѳодна страна бел Дунав —
дали са бѳели снѳегове
или са сиви гѳолабе,
5 или са мѳоми на вѳода,
или са ѳвце в кошѳера?
Да бѳеше бѳели снѳегове,
не щѳеха ли са разтопи?
Да бѳеше сиви гѳолабе,
10 не щѳеха ли са разфѳорка?
Да бѳеше мѳоми на вѳода,
не щѳеха ли са разувѳе?
Да бѳеше ѳвце в кошѳера,
не щѳеха ли ги разпусна?
15 Новѳа са мѳртви душици,
тамо е и наш Никола.
Баща му си го питаше:
Никола, сину Никола,
има ли мѳсто и за мен?
20 — Манастир мѳсто широко,
ала ми нѳема за тебе:
много си копал и орал
и синуре си премѳствал,
сурмашки ниви превзимал.

25 И брат му си го питаше:
— Никола, брате Никола,
има ли мѳсто и за мен?
— Манастир мѳсто широко,
ала ми нѳема за тебе:
30 много си, брате, продавал,
продавал, още купувал,
исѳик си тѳѳоглил и мѳрил.
Сѳестра му си го питаше:
— Никола, брате Никола,
35 има ли мѳсто и за мен?
— Манастир мѳсто широко,
ала ми нема за тебе:
много си везла, кичила,
чужда коприна скривала.
40 И майка му го питаше:
Никола, сину Никола,
има ли мѳсто за мене?
— Манастир мѳсто широко,
и за теб мѳсто при мене —
45 много си жито тѳѳоглила,
тѳѳоглила, надтѳѳоглювала,
сурмаси не си връщала!

12. VII. 1943 г.
Чепеларе

Мария Хаджикостадинова,
род. в 1882 г., образование IV кл.
домакиня

116. Свети Петър не изважда майка си от пѳкъла

Богородица иска от св. Петър ключовете да разтвори рая и пѳкъла и майката на светеца моли сина си да я спаси. Той сплита вѳъже от повесмото, което приживе дала милостиня, и го спуска да я извади. За нея се хващат и други, тя ги пѳди и св. Петър скѳьса вѳъжето.

Тѳорнала е света майка,
света майка Богородица
да помоли светѳек Петра
да хи даде ключовене
5 да разтвори божи раѳен,
божи раѳен и жѳендѳеман,
та да види грѳешниците,
грѳешниците и хайрни.
Гѳа разтвори, що да види!
10 Хайрнине ѳдѳот, пийѳот,

грѳешниците накрай сѳедѳот,
на край сѳедѳот и са молѳет:
— Дайте и нам да ѳедеме,
да ѳедеме и пиеме!
15 Хайрнине отговарѳет:
— Вѳе другож агѳа ѳѳѳехте,
пѳък ние накрай сѳѳѳехме. —
Гѳа разтвори и жѳендѳеман
що да види света майка —
20 грѳешниците в грозни мѳоки!

Петрована стара майка,
 та замоли светѣк Петра
 да ѝ спаси от жѣндѣман.
 Свети Петар той разтвори,
 25 той разтвори тефтерене
 да погльѣдне що е дала,
 що е дала милостинѣ
 да ѣ спаси от мѣкине.
 Та ѝ дала ѣдно повѣсмо,
 30 ѣдно повѣсмо конопалѣно.
 Свети Петар сплете вѣже,
 та го пусна вав жѣндѣман
 да са фане стара майка
 да излѣзе в божи раѣн.
 35 Га са фана стара майка,
 свети Петар заопѣна,
 заопѣна дльѣго вѣже
 да извади стара майка
 от жѣндѣман, от катранѣн.

40 Щом задѣрпа да ѝ вдигне
 и за неѣ са фанаха
 и други млого грѣшници.
 Петрована стара майка,
 та зарита и задума:
 45 — Махните са, вѣ прикльѣти,
 мене си туф син извада!
 Свети Петар са разсѣрди,
 та завика на майка му:
 — Мале, мале, стара мале,
 50 не заборѣ хасѣтликѣн,
 хасѣтликѣн, душманлѣкан
 нито на сѣѣ диньѣ,
 нито на сѣѣ, нито на друга! —
 Че си скѣца дльѣго вѣже,
 55 та си падна стара майка
 да са мѣчи вав жѣндѣман,
 вав жѣндѣман, вав катранѣн.

24. V. 1955 г.
 Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
 род. в 1886 г., образование IV кл.,
 домакиня

М. Бочукова е научила песента от баба си Христина.

117. Хаджии обещаваат на свети Никола черква

Триста хаджии тръгват за Светогорския манастир. Морето замръзва и те изпрашат гемиджията да купи сребърни бѣклици и да покани светците. Свети Никола закѣснява, защото помагал на българите в битката им с турците. Когато идва, хаджиите обещаваат да му изградят черква сред морето, ако го размрази. Той им казва да хвърлят „харам имането“ и гемията тръгва.

Стоѣн пшеничка вѣеше
 на бѣглицкине хармане
 до бѣглицконо хамбаре.
 Сѣстра Тодорка отмита
 сас панагѣрска метлица.
 5 Стоѣн Тодорки викаше:
 — Повѣзпри, сѣстру, мѣтлата,
 да чуем, сѣстру, да видим
 какви са глѣсе изнисат
 10 от наше сѣло голѣмо,
 от долничкана махалѣ.
 Дали са дьукѣн обрали
 или са кѣца запали,
 или са мома окрали? —
 15 Нито са дьукѣн обрали,
 нито са кѣца запали,
 нито са мома окрали,
 ами са сбират, тѣрнуват
 до триста млади хажие,
 20 нах хажилѣк щат да идат
 нах Светогорскѣн манастир.
 Станали, та са тѣрнали.
 Варвѣли, колко варвѣли,
 гѣ бѣха в срадѣ морено,
 25 дуйнаха зимни вѣтрове,
 лѣтнаха бѣли снѣгове,
 станаха люти лѣдове,
 морено ми са заледи.

Девет е педи лѣдове
 30 и още девет снѣгове,
 запрѣ са шѣрка гемийка.
 Хажие са сдумуват,
 сдумуват, още спитуват
 какво да сторѣт, направѣт
 35 да тѣрне шѣрка гемийка.
 Хажии Илиѣ молѣха:
 — Илиѣ, млад гемижиѣ,
 Илиѣ, млад калисмѣрче,
 дьѣ шим да та проводим
 40 вав касабѣна да идеш,
 та да ми найдеш, Илиѣ,
 до девет чѣотри сребарни
 и ранен гѣрчки босилѣк,
 врют светцине да калѣсаш,
 45 свети Никола най-напреж.
 Да дойдат тѣва да видѣт
 ѣти са спрѣла гемийка. —
 Илиѣ ходи и дойде,
 врют е светцине калѣсал,
 50 свети Никола най-напреж.
 Врют светцине дойдоха,
 свети Никола не дойде.
 И нему китка остави,
 и нему чѣша нагоди.
 55 Свети Никола отишьѣл

в Софийско поле широко:
бахтот са турце с българе,
та българем да помогне.
Кайно си дума думаха,
60 свети Никола допадна,
хажие не му викаха:
— Никола, свети Никола,
ако ни море разледиш
да торне шерка гемийка,
65 та ща ти чърква оградим
вав сраде море дълбоко!
Свети Никола викаше:
— Хажие, млади хажие,

харам имане имате
70 да го вав море метните
морено да са разледи
да торне шерка гемийка! —
Врют хажие не станаха,
харам имане извадиха,
75 та го вав море метнаха.
Морено си са разледи
и торна шерка гемийка,
на хажилък хи откара.
Ага са назад върнаха,
80 в сраде морено сториха
светек Николу чърквица.

Юли 1954 г.
с. Соколовци

Стояна М. Радкова,
род. в 1869 г., без образование,
домакиня

Иван Д. Чакъров, род. 1871 г. в Чепеларе, разказва, че черквата, за която се говори в песента, била действително изградена в Бяло море срещу Порто Лагос. В тази черква той служил няколко години.

В произведението (ст. 44—45, 49—50 и 62—66) е отразено народното вярване, че св. Никола бил владетел на реките, моретата и морските ветрове и закрилник на корабите и на всички, които пътуват по вода (срв. Маринов. Народна вяра, с. 528—529).

ЮНАШКИ ПЕСНИ

СВАТОВСТВА И СВАТБИ НА ЮНАЦИ

118. Добруджа взема дъщерята на цар Милуш с помощта на сестрините си синове

Добруджа се голяваза дъщерята на цар Милуш, който му поръчва да калеса много сватове, но да не кани сестрините си синове Богдан и Иван. Те отиват неканени на вуйчовата си сватба и с тяхна помощ Добруджа успява да влезе и да вземе невестата си.

Заглавил са е Добруджа
за цар Милушова дъщеря.
И царен си му викаше:
— Зьотю лю, зьотю Добруджа,
5 голема сватба повдигни,
много сватове скалесай
от изник слонце до заник.
Калесай, кого калесай,
сестринине ти синове
10 Богдана, още Ивана
лю тѣх немой ми скалесва,
че пийот вино по много,
та правѣт белѣо голема:
на виноно са бекрие,
15 пѣк на ракиѣ — делиѣ! —
Добруджа сватба повдигна,
много сватове скалесал
от изник слонце до заник,
лю сестринине синове
20 Богдана, още Ивана
лю тѣх не ми е скалесал.
Торнали тѣжки сватове
нах царювине дворове
млада невеста да водѣт.
25 Богдан и Иван излѣли
отвон на равни дворове
да си погльодат сватове.
Лю врют са с рѣба червена
и още с коне алѣни.
30 Агà сватове минали,
Богдан и Иван са вращат
и на майка си викаха:
— Мале ле, мила мале ле,
стани ни, майчу, собери
35 нашана грозна прѣмена:
мечкини кожи кюркюве,
вѣлькови кожи калпаци
и си ни, майчу, изведи
нашине коне фаркати.
40 И нѣ ще, майчу, да идем
сас вуйчовине сватове,

ала изпослед ще варвим,
че щим потребва на вуйчо,
че нѣма юнак над юнак. —
45 Агà са тамо отишли,
на царювине дворове
цар Милуш порти затвори
сватове да не налѣзот
и на Добруджа викаше:
50 — Зьотю лю, зьотю Добруджа,
имаш ли юнак над юнак
сараѣс да ми надрипне,
портите да ми разтвори
сватове да си налѣзот? —
Кайно са чудом чудѣше,
60 сестринине му синове
Богдан и Иван пристигат
и си на вуйчо викаха:
— Вуйчу лю, вуйчу Добруджа,
немой са чуди и мисли,
нѣ ще сараѣс надрипнем,
65 портине щим да разворим
и сватове ще налѣзот! —
Бутнаха коне фаркати,
сараѣн си надрипнаха
и портине развориха,
70 врют сватове налѣзоха.
Агà са вѣтре налѣли,
цар Милуш си прѣменѣше
две булки в еднѣ прѣмена,
75 та да не може да познай
кутро е любе негово.
Цар Милуш си му викаше:
— Зьотю лю, зьотю Добруджа,
познай си, зьотю, любето! —
80 Добруджа са е зачудил
как да познае любено.
Тогав му Богдан викаше:
— Уйчу лю, уйчу Добруджа,
немой са чуди и мисли,
85 ам фѣрли дребни рѣпковѣ
да сбират млади невести,

та че хи гльодай в ракине
 по порстен да ё познаеш,
 по твоё порстен бурмалò. —
 90 Га фòрли дребни рупкове,
 че хи не сбират невёсти,
 ам са лю ситно кланёха,
 кланёха и покланёха,
 рупкове и не погльòдват!
 95 Богдан Добруджа викаше:
 — Уйчу лю, уйчу Добруджа,
 немòй са чуди и мисли,
 ам фòрли жьòлти алтòне
 да сбират млади невёсти,
 100 та че хи гльодай в ракине
 по порстен да ё познаеш,
 по твоё порстен бурмалò. —
 Фòрли им жьòлти алтòне,
 пак хи ни сбират невёсти,
 105 ам са лю ситно кланёха,
 кланёха и покланёха.

Тогав са Богдан ёдоса,
 помòкна сабё огнёна
 и на невёстём викаше:
 110 — Сбирайте, холан, алтòне
 да ви не сёкам главите! —
 Невёстине се спуснаха
 да сбират жьòлти алтòне.
 Богдан на вуйчо викаше:
 115 — Уйчу лю, уйчу Добруджа,
 от дёсна страна е твоё,
 а пак от лёва е моё! —
 Добруджа хвана любено,
 та го сас него заведе
 120 и сватове си тòрнаха.
 Цар Милуш си хми викаше:
 — Каквото мислех да правём,
 нищо не можих да сторё.
 Хайда сас здраве вòрвите
 125 и господ да ви помага!

27. III. 1955 г.
 с. Соколовци

Гавраил Гьопсалиев,
 род. в 1862 г., без образование,
 овчар

Песента представя версия на един от много разпространените епически сюжети за сватовства и сватби на юнаци — юнакът се слобива с невеста с помощта на сестрините си синове (или на вуйчо си). От типичните за юнашкия епос имена на героите е запазено само названието цар Милуш, което в народната поезия на южните славяни се свързва с различни сюжети. Ново тук е името Добруджа, което се среща като име на човек в турски летописи за завладяването на страната ни — в тях синът на Добротич, владетел на Североизточна България, е наречен Добруджаоглу. Стихът е осмосричен, един от най-честите размери в битовата песен. От постоянните за епоса три изпитания, за да се получи девойката, тук намираме само две, което говори за процес на забравяне. „Кòне фаркати“ (ст. 39) не е поетичен израз, а отражение на старинни представи — *фаркати* според народните вярвания са били конете на юнаците. Този образ е добре познат и на народната приказка.

119. Младоженка погубва трима паши, които искат да я вземат

Стоян казва на майка си, че си е намерил прилика, но е далече. Майка му го съветва да я вземе и събира сватове и кумове. У невестата Стояц не яде и не пие, защото трима паши се канят да я откраднат. Пашите спират сватбата и искат младоженката и тя ги избива.

— Стоёне, сину Стоёне,
 сòлкова свёта обигра,
 не найде ли си, Стоёне,
 твоёна лика-прилика?
 5 — Мале ле, стара мале ле,
 найдах ё, майчу, найдах ё,
 ала ё ёце дёлечко.
 Три са годинки пòт варви —
 три нахтам, майчу, три нахсам,
 10 доде да идем и дойдем,
 шест години ще изминòт.
 — Стоёне, сину Стоёне,
 немòй ми гльòда близноно,
 близноно и дёлечноно,
 15 ам си ми гльòдай прилика,
 прилика да та прилёга.
 Майка ти госте си гали,
 дёлечна рòда да има.
 Стоён на майка думаше:
 20 — Лика сме, майчу, прилика
 кайно два стрòка иглика,

кайно босилёк в градинка. —
 Стана ми майка сабрала
 от девет села сватове,
 25 от десетоно кумове,
 сас девет зòлви лёвтери
 и дванадесте девере.
 Та че хи майка опрати
 нах новà село дёлечно
 30 невёстана да доведòт.
 Варвёли, колко варвёли,
 агà са тамо отишли,
 на Вединине двòрове
 сама хи Веда посрòщна.
 35 Врют хи вав рòка здравòва,
 Стоена в рòка, в колёно
 и на Стоена думаше:
 — Добре ми дойде, Стоёне!
 — Добре та найдах, Ведице! —
 40 Та чи хи Веда фаведе
 на високине кьòшкьове
 да си хи гости и служи

суроно ёгне печено,
руйноно вино червено
45 и още бела ракиё.
Всичкине ёдот и пийот,
Стоён ни ёде, ни пие.
Никой си него не види,
че ми ни ёде, ни пие,
50 сама го видё Ведица,
та си го хитро попита:
— Стоёне, любе Стоёне,
оти ни ёдеш, ни пиеш,
ами лю тьожко ваздишаш?
55 Дали та кахор, Стоёне,
колко ли ще ти товарём?
Немдой са мисли, Стоёне!
И руба имам да тварём —
конакан ще ти напалнём,
60 и дарё имам да дарём —
врют сватбаре ща одарём.
Стоён на Веда викаше:
— Ведица, първо любове,
йё не сом киман, кахорен
65 нито за тьожки спалове,
нито за дребни дарове,
ами са чудём и мислём
как ща са назад разворнем.
На пот на чекат три паши,
70 три паши, до три войводи,
та ти се канёт, Ведице,
ага са назад разворнем,
тебе да си та окрадот. —
Веда е хитра, най-хитра,

75 та си на Стоён думаше:
— Стоёне, любе Стоёне,
това ли ти е балното?
Немдой са, любе, кахарй,
доде е Веда сас тебе.
80 Йё хми сам, любе, сгодила
по копринёна ризица
и полвиница алтоне.
Станаха, та ми торнаха.
Варвёха, колко варвёха,
85 га бёха на пот, сраде пот
и трине паши излезаха,
три паши, до три вайводи,
вазпрёха сватба голёма.
Служат хи вино — не пийт,
90 дарьот хи даре — не зимат,
алтоне дават — не рачат,
ами си йщат Ведица.
Веда са люто разсорди,
борже си рипна от конче,
95 надёна руба сеймёнска,
помокна сабе огнёна,
та ё отлево замахна.
Га ё нахдёсно отмахна,
врют хи пашине погуби,
100 три паши, до три вайводи.
Та че на Стоён викаше:
— Не виках ли ти, Стоёне,
доде е Веда сас тебе
да нёмаш бално никакво!

19. I. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

За „кьощкьове“ (ст. 41) вж. пояснението към песен № 69.

120. Болен Божко избива триста момци

Жената на Божко, който лежи три години, му говори, че си е намерила юнак като него — левент Петко. Божко я кара да го покани заедно с тристата му момци и да го почерпи с неговата „мала мёра“, която събира девет мери. Всички се изреждат и не могат да я презполовят, болен Божко я изпива цяла. Никой не може да извади сабята му — Божко я изтегля, погубва момните и осакатява левент Петко.

— Божку¹ Божку, болан Божку,
сега стана три години,
как ми лежиш, болан Божку,
ни оживеш, ни умираш.
5 Йё оживей, йё умирай,
дай ми изин да са главём,
да са главём, да са женём!
Болан Божко отговарё:
— Божковице, млада булке,
10 де ще найдеш кайно мене,
кайно мене добар юнак
да ми пие руйно вино,
руйно вино сас окине
и ракиё с юзювене.
15 Божковица отговаря:

— Божку, Божку, болан Божку,
ти ми умри, та е льдсно.
Нашлала сам, отбрала сам
левент Пьотка с триста момци,
20 с триста момци, с триста конци.
Болан Божко отговарё:
— Божковице, млада булке,
калёсай го да го видём
левент Пьотка с триста момци,
25 с триста момци, с триста конци,
да го гостим, да го служим
сас моине мали чёши. —
Божковица го калёса,
калёса го и дойде хи
30 левент Пьотко с триста момци,

с триста момци, с триста кѳнци.
 Болан Божко отговарѳ:
 — Божковице, млада булке,
 пѳдай си ми мойна мѳра,
 35 дѳно мѳри девет мѳри,
 да служиме левѳнт Пѳотка. —
 Божковица му подаде
 Божкована мала мѳра,
 дѳно мѳри девет мѳри.
 40 Болан Божку ѳ подаде,
 подаде ѳ левѳнт Пѳотку.
 Редиха са триста момци,
 до срадѳ ѳ не изпиха.
 Па ѳ даде левѳнт Пѳотко,
 45 левѳнт Пѳотко болну Божку.
 Болан Божко отговарѳ:
 — Божковице, млада булке,
 напални ми мойса мѳра! —
 Напѳлни му ѳ, наведе ѳ,
 50 наведе ѳ, изпи си ѳ.
 Болан Божко отговарѳ:
 — Божковице, млада булке,
 пѳдай си ми остро сабе! —

Божковица го подаде,
 55 подаде го левѳнт Пѳотку.
 Редиха го триста момци,
 до срадѳ го не извадиха.
 Левѳнт Пѳотко го подаде,
 го подаде болну Божку.
 60 Болен Божко сам помѳкна,
 сам помѳкна остра сабѳ,
 та погуби триста момци.
 Сам остана левѳнт Пѳотко,
 той са крие под кончѳно
 65 и на Божка му са моли:
 — Остави ма сам лю мене,
 та да ходя и приказвам
 как е станал болан Божко! —
 И него здрав не остави,
 70 лѳво ѳко му извади,
 дѳсна рѳка му отсѳче,
 че продума Божковици:
 — Божковице, млада булке,
 каде ти е левѳнт Пѳотко,
 75 левѳнт Пѳотко с триста момци,
 с триста момци, с триста кѳнци?

15. II. 1954 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджнева,
 род. в 1864 г., без образование
 домакиня

МОМЧИЛ

121. Момчилица не отключва Бяла града да влязат българите

Морско птиче известява, че по турците ще настане мор, а българите ще паднат в плен, защото го няма Момчил да отключи Бяла града. Той пристига и вика жена си да изнесе ключовете, а тя излиза с борина и опърля гривата на коня, загдето Момчил любел бяла Рада. Юнакът не успява да прескочи стените и отива в Бяло море.

Виду, Виду, Кара Виду,
 каде ходиш, та не видиш?
 Излѳло е морско пиле,
 стѳпило е всрадѳ мѳре,
 5 всрадѳ мѳре на бѳл камен.
 Та писѳва чѳрѳно писмо,
 чѳрѳно писмо бѳла книга,
 хем писѳва, хем казѳва:
 „По турце ще мор да стане,
 10 по бѳлгаре — плен да пленѳт,
 чѳ ми нѳма Момчил юнак
 да донесе йѳтключене
 да разключим Бѳла града,
 да налѳзѳт бѳлгарене,
 15 бѳлгарене с бѳлгаркине,
 да хи турце плен не пленѳт!“
 Още си ми дума думат,
 че видѳха Момчил юнак
 да си ѳха бѳрза конѳ.
 20 Конче ѳха — пиле фѳрка,
 с уста диха, прахѳн вдига,
 с петалине огань всича —
 право варви нах бѳл града,
 нах бѳл града, нах портине,
 25 да почука и порѳка:
 — Момчилице, пѳрво любе,
 изнеси ми йѳтключене
 да разключим Бѳла града,
 да налѳзѳт бѳлгарене,
 30 бѳлгарене с бѳлгаркине,
 да хи турце плен не пленѳт! —
 Вида са е подлютила,
 подлютила, разсѳрдила,
 не изнесе йѳтключене,
 35 ам изнесе фенер бѳрна
 и си метна фенер бѳрна
 та опѳржи коню грива
 и Момчилу морна цѳха:
 — Да ти кажѳм, бре Момчиле,
 40 как са ходи в Бѳла града,
 как са люби бѳла Рада! —
 Момчилуму са разсѳрди,
 вазира си бѳрза конѳ
 да прерипне Бѳла града
 45 да донесе йѳтключене
 да разключи шѳмшир порти.
 Пак завтори, пак не можѳ,
 третѳн пѳт си кон продума:

— Бре Момчиле, мой стопане,
50 Бѣла са е надградила
колконо бѣ, още нѣлков! —
Момчилу са набальнѣло,
набальнѣло, нажѣлило,
вѣрна конѣ в задна дирѣ,

55 та отиде в Бѣло мѣре,
та продума и заплака:
— Мари пусто Бѣло мѣре,
ти си ма си изкутило,
изкутило, изхранило,
60 ти да си ма и кердѣсаи!

20. XI. 1954 г.
Чепеларе

Петър Ст. Кърджалиев,
род. в 1864 г.

По-кратък вариант, съобщен от Милка Ат. Гюрова, род. в 1896 г., има друг, баладичен завършек:

Че са Момчил пак помоли:
— Мѣре, мѣре, синьо мѣре,
ѡтвори ми пѣт да мина! —
Разтвори са синьо мѣре,
та му стори пѣт да мине.

Момчил е живял през първата половина на XIV в. Създал си самостоятелно владение в Родопско-Беломорската област по долината на р. Арда, той загива през 1345 г. в сражение със съединените турски и византийски войски пред стените на Перитеорион, чиито жители затворили крепостните врати и пуснали вътре само малък отред. За Момчил като историческа личност и като герой на българския и южнославянския юнашки епос вж. Иречек. История. с. 399; Дринов. Несколько слов. с. 417—418; Качановски, с. 299—302; Иширков. Момчил. с. 67—76; Златарски. Момчил воевода; История. I. с. 225—227; Ангелов. Родопски край. с. 34—39; Гюзелев. Момчил юнак; Халански. Сказания. с. 6—27; Димитрова—Янакиев. Предания. с. 424—427. Историческите сведения, преданията и песните за Момчил са умело използвани от Ст. Загорчинов в Ден последен — ден господеи, исторически роман за XIV столетие (дял първи — Отроци, дял втори — Иноци, дял трети — Юнаци). С., I—II, 1931; III, 1934.

122. Момчил разсича Буруграда

Началото е, както на предходния вариант. Момчил разсича със сабя Буруграда, за да влязат българите и да се избавят от турците.

Пиле пѣе всраде мѣре,
всраде мѣре на бѣл камак,
на бѣл камак, на бѣл мрамор.
Хем ми пѣе, хем ми казва:
5 — По турцине мор ще стане,
по христѣне плен ще стане,
че ми нѣма Момчил юнак
да ѡтвори Буруграда
да навлѣзѡт христѣнине,
10 христѣнине, бѡлгарине,
да ги турце плен не пленѡт. —
Отде дочу Момчил юнак,
та вазсѡдна бѡрзо конче
и поведе дружинана,
15 дружинана в Буруграда.
Буруграда затворена,
затворена, заключена.
Разсѡрди се Момчил юнак,
та разигра бѡрза конѣ
20 да прерипне Буруграда
да разключи Бурун порти.

Проромони бѡрза конѣ:
— Бре Момчиле, мой стопане,
Бура са е наградила,
25 та не мога да прескоча,
да ѡтвориш Буруграда,
да навлѣзѡт христѣнине,
христѣнине, бѡлгарине,
да ги турце плен не пленѡт.
30 Зѡми сабѣ, разсѣчи ѣ,
да навлѣзѡт бѡлгарине! —
Разсѡрди са Момчил юнак,
та извади остра сабѣ,
че разсѣче Буруграда.
35 Навлѣзѡха бѡлгарине,
бѡлгарине, христѣнине.
Че ми сѡдна Момчил юнак,
че ми сѡдна на бѣл камак,
на бѣл камак, на бѣл мрамор,
40 на бѣл мрамор всреде мѣре,
та засвири с меден кавал.
Виду, Виду, Кара Виду!

15. III. 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Буруград (у турците Бурукале) е промененото под турско влияние название на крепостта Перитеорион, която пазела югоизточните граници на Момчиловите владения. Развалините на Перитеорион се намират край Бяло море при село Буругьол (вж. Ангелов. Родопски край. с. 36—37).

123. Момчил люби дъщерята на цар Костадин

Жената на Момчил Еленка го пита къде ходи нощем, та вечер конят му е кован, а сутрин обосява. Той ѝ казва, че ходи в Цариград, където люби най-малката дъщеря на цар Костадин. Еленка пише на царя да хване мъжа ѝ.

- Момчил си конче ковеше
сас посребрени подкови
и позлатени гвоздеи.
Вечер го Момчил ковеше,
5 сутрин конче обосева,
обосева, охромева.
Еленка дума Момчилу:
— Момчиле, любе Момчиле,
Момчиле, първо венчило,
10 нещичко ще та попитам
правичко да ми обадиш
да не ма, любе, изложеш,
на мене лажа не бива,
не бива и не минова!
15 Вечер си конче ти ковеш
сас посребрени подкови
и позлатени гвоздеи,
вечер ти конче ковано,
сутрин конче обосева,
20 обосева, охромева —
де ходиш нощем с кончено?
Момчил Еленки думаше:
— Еленку, любе Еленку,
правичко ще ти обаде,
25 без да та, любе, излаже.
Аз ходе, любе Еленку,
вав Цариграда голема
в цар Костадину палати.
Той има до три дъщери,
30 най-маничката дъщеря —
хубава Мара гаркинѐ.
Аз неѐ любѐ, Еленку,
любѐ ѐ и ще са вземем,
теб ще, Еленку, парѐсам,
35 парѐсам, ще та оставѐм! —
Еленки жѐлно дожѐлѐ,
та взема бѐла кинига
и още чѐрно мастило,
ситно си писмо написа
40 и го до царѐн изпраща.
Царѐн си писмо получи,
получи и го прочете,
писмоно пише, говори:
„Царю лю, цар Костадине,
45 пусто ти било царството,
царството, господарството,
ако Момчила не хванеш!
Знаеш ли или не знаеш,
че Момчил идва в Цариград
50 вав твойте, царю, палати?
Той идва, царю, и люби
твоѐта, царю, дъщерѐ —
хубава Мара гаркинѐ,
любѐ ѐ и ще ѐ вземе.
55 Мене ѐ, царю, напуснал,
напуснал, царю, парѐсал —
нели ѐ ѐзък за мене,
оставѐм млада вдовица,
вдовица сас две дечица!“

14. III. 1939 г.
Чепеларе

Райчо Ат. Кьоргогов,
род. в 1888 г., образование V кл.,
земеделец и извозвач на дървен
строителен материал

Тази е била една от любимите песни на Р. Кьоргогов: „Като се саберѐха гости и ѝѐ пѐеше“ (П. Райчева).

Вариантът е незавършен и участва на юнака остава неизяснена.

Според М. Дринов под *цар Костадин* в този сюжет трябва да се разбира Йоан Кантакузин, в битката с когото (и с неговия съюзник Умур бег) загива Момчил (вж. Дринов. Памятники. с. 300). За промяната на името вероятно е оказал влияние фолклоризираният спомен за византийския император Константин XI Палеолог, убит през 1453 г. в сражението със султан Мохамед II при завладяването на Цариград от турците.

КРАЛИ МАРКО

124. Крали Марко намира брат си Андрелешко

Марко укорява майка си, че не е родила и друг син като него да пие с мяра вино и с половяк ракия. Тя му казва, че е имала син Андрелешко, по-голям юнак от него, но турците го откарали в Анадола. Марко отива да го търси; прескача обкованите с човешки глави порти, зад които пазят Андрелешко, избива турците и го отвежда.

- Марко майци хитро дума:
— Мале, мале, старо мале,
как не роди и друг сина,
и друг сина кайно мене,
5 кайно мене Крали Марка
да си пие с мера вино
и сас полѐвак ракиѐ?
Майка си му тихо дума:
— Сину, сину, а мой сину,
10 родила бѐх, добила бѐх

и друг сина кайно тебе,
и той пие с мера вино,
с мера вино, с полѣвак ракиѣ.
Андрѣлешко го зовѣха,
15 Андрѣлешко добар юнак,
пѣ юнак бе и от тебе.
Откаде си го зачуха
вѣрли турце анадолци,
фанаха го, вѣрзаха го
20 за ногине, за ракине:
на ногине — букаѣне,
на ракине — синжирене.
Та си него откараха
в турска земѣ анадолска,
25 там отиде и не дойде
твоѣн брата Андрѣлешко.
Марко майци хитро дума:
— Мале, мале, старо мале,
теб е сина, мене — брата,
30 йѣ ща идам да го трѣсем.
Стани, мале, изведи ми
мойно конче фарковато,
загеми го, заюзди го,
приварзи ми малкѣн топѣз,
35 дѣно тежи триста окѣ,
примѣтни ми мойна кѣпѣ,
че ще идам в Анадола
да си трѣсем моѣн брата. —
Стана майка, осѣдла му
40 неговоно бѣрзо конче,
привѣрза му малкѣн топѣз,
дѣно тежи триста окѣ,
премѣтна му и кѣпѣна.
Крали Марко кон възсѣдна
45 и отиде в турска земѣ,
в турска земѣ анадолска.
Кѣго стигне, кого срѣщне,
Крали Марко си го пита:
— Де ми сѣди урумлийче,
50 урумлийче Андрѣлешко?
— Мѣмче, мѣмче, урумлийче,
немѣй пита каде сѣди,
каде сѣди Андрѣлешко,

че си младо и зелено.
55 Кѣйно иде да го трѣси,
нему глѣва там му зимат
и на порти приковават.
Ти ще идеш, зѣн ще станеш,
пѣк си младо и зелено.
60 Крали Марко си хми вика:
— Турце, турце, анадолце,
кажете ми каде сѣди,
каде сѣди Андрѣлешко,
нека глѣва да ми зѣмат!
65 — Мѣмче, мѣмче, урумлийче,
бѣтни конче ваз чаршийка,
дѣно найдеш канлѣ порти
с много глѣви приковани
по порти, по чѣрчувене,
70 тамо чукай, тамо рѣкай! —
Крали Марко бутна конче
ваз чаршийка, низ чаршийка,
наиде порти каналѣ
с много глѣви приковани
75 по порти, по чѣрчувене.
Там почука и порѣка:
— Андрѣлешку, брате мои,
излѣзи ми, ѣтвори ми,
да си срѣщнеш твои брата,
80 твои брата Крали Марка! —
Не излѣзе Андрѣлешко,
ам излѣзе вѣрло тѣрче.
Не ѣтвори канлѣ порти,
ам хи още пѣ затвори
85 и на Марка са закани
да му сѣче с нож главѣна.
Крали Марко са разсѣрди,
вазигра си бѣрзо конче,
бѣрзо конче фарковато,
90 та прерипна харѣмено,
че извади ѣстри сабѣ,
та изколи вѣрли турце,
вѣрли турце анадолце
и ѣтведе негов брата,
95 негов брата Андрѣлешка
в тѣхна земѣ румелицка.

24. V. 1954 г.
Чепеларе

Иван Д. Чакѣров,
род. в 1868 г.

„Много бил силен Крали Марко! — допълва Ив. Чакѣров. — Един ден си орал на нивата. Идва при него един човек и го запитва къде живеѣл приѣтелѣ му Иван. Както орал, Крали Марко вдига с едната рѣка ралото и с него му посочил кѣщата на приѣтелѣ му: — Е-е-е, видиш ли оная барчйна? Там!“

Крали Марко е син на Призренския деспот Вукашин. Той е бил независим владетел със столица Прилеп. След нахдуването на турците Марко е принуден да стане техен васал. Той загива през 1394 г. при похода на султан Баязид срещу влашкия княз Мирча. Заставен да участвува в този поход, преди сражението Марко казал: „Аз моля бога да помогне на христианите и аз да падна между пѣрвите в това сражение“ (вж. Иречек. История. с. 458). За Марко като историческа личност и като герой на българския и южнославянския юнашки епос вж. Иречек. История. с. 432—435 и 458; Йорданов. Крали Марко. LXXII—LXXIII; Димитрова—Янакиев. Предания. с. 432—462.

Според историческите данни Крали Марко е имал двама брата — Андрей и Димитър (вж. Иречек. История. VI. с. 110). Поместената тук песен е версия на един от най-разпространените и днес в Западна България епически сюжети — „Крали Марко намира брат ѣй Андреаша и сестра си“. Типичното за сюжета име Андреаша е изменено в Андрѣлешко — умалителна форма, която е по-близка на среднородоупските говори. За „конче фарковато“ (ст. 89) вж. пояснението към песен № 118.

125. Крали Марко се бори със сестриното си момче

Три и половина години Марко кове сабята си и нарича, че първият, когото срещне, ще мине под нея. Среща сестриното си момче. То пожелава да премерят силите си и се борят три дни и три нощи.

Марко ковал остро сабе,
та го ковал мало-млого,
мало-млого — три години,
три години и полъвина.
5 Хем го ковал и нарицал:
„Сабле, сабле, остро сабле,
да та, сабле, изковеме,
та ще торнем ваз сокаче,
ваз сокаче, низ сокаче,
10 кого срощнем първа среща,
под сабле ще го поминем!“
Ковали го, изковали,
че препаса остро сабле,
та че торна ваз сокаче,
15 ваз сокаче, низ сокаче,
че си срощна Крали Марко
сестрино си мало момче,
та си Марко отговарѐ:

— Не чуйш ли уйка ти Марка,
20 че си кове остро сабле?
Сега стана три години,
три години и полъвина
да го кове и нарица:
„Кого срощнем първа среща,
25 под саблѐ ще го поминѐм!“
Момче уйку отговарѐ:
— Уйку, уйку, Крали Марку,
хѐ да си са борба сбѐрим,
та комуто бог помогне! —
30 Хванали са, сборили са
мало-млого — до три денѐ,
до три денѐ с нащувѐне.
Момче си са богу моли:
„Помогни ми мене, боже,
35 да ударѐ Крали Марка,
девет боѐ низ земѐта!“

20. XI. 1955 г.
Чепеларе

Петър Ст. Кърджалиев,
род. в 1864 г.

Краят на песента е явно забравен. Подробен преглед на сюжета в южнославянската юнашка песен и в епоса на другите народи прави Х а л а н с к и. Сказания. с. 663—695.

126. Крали Марко освобождава семейството си от турци

Докато Марко яде и пие, турци нападат селото и заробват баща му, жена му и детето му. Преоблечен като калугер, той настига турците, погубва ги и освобождава семейството си.

— Марку, Марку, Крали Марку!
Турски седиш, вино пиеш,
вино пиеш и ракиѐ,
йѐдеш, пиеш и не знаеш —
5 турце село бастисаха,
вѐрли турце анадолце.
Стар бобайко овѐрзаха,
пѐрво любе заведоха,
мѐско дѐте робче зѐха,
10 робче зѐха, оковаха:
на ракине — синжирене,
на ногине — букайне.
— Майку, майку, стара майку,
дай ми, майку, ключовене
15 да отключѐ сандѐцине,
да извадѐ чѐрно расо,
да препаша остра сабѐ,
над сабѐта чѐрно расо,
чѐрно расо калугерско,
20 да настигна вѐрли турце,
вѐрли турце анадолце. —
Че му даде стара майка,
че му даде ключовене.
Отключи си Крали Марко,

25 отключи си сандѐцине,
че извади чѐрно расо
и препаса остра сабѐ,
над сабѐта чѐрно расо,
чѐрно расо калугерско.
30 Че вазсѐдна бѐрза конѐ,
застигна си вѐрли турце,
вѐрли турце анадолце,
де му водѐт стари баща,
де му водѐт пѐрво любе
35 и му водѐт мѐско дѐте,
мѐско дѐте оковано:
на ракине — синжирене,
на ногине — букайне.
Завартѐ си Крали Марко,
40 завартѐ си остра сабѐ
и налѐво и надѐсно,
та погуби вѐрли турце,
вѐрли турце анадолце.
Отведе си стари баща,
45 стари баща, пѐрво любе,
пѐрво любе, мѐску дѐте.
Марку, Марку, Крали Марку!

24. V. 1954 г.
Чепеларе

Иван Д. Чакърв,
род. в 1871 г.

Горната творба е версия на разпространен епически сюжет.

127. Крали Марко донася вино от Солун и риба от Вардар

Марко кани на гости крале и банове, но не ги посреща извън Прилеп. Те се разсърдват и казват, че ще му отидат на гости, ако им донесе тригодишно вино от Солун и риба от Вардар. Той отива и се връща толкова бързо, че всички се почудват.

Скалѐсал е Марко
до седем крало̀ве,
до осем ба̀нове.
Кра̀ле му дой̀даха,
5 той хи ни посръ̀шна
отво̀н град Прилепа.
Кра̀ле са са подсо̀рдили,
Марко си хми дума:
— Кра̀люве й ба̀нове,
10 що сте подсо̀рдени?
Те му отромо̀нет:
— Марку, Крали Марку,
ща дойдем на госте,
а̀ко ни донесеш
15 тригодишно вино
от Солуна града
и от рѐка Вардар
прѐсна мрѐна риба. —
Марко си отишьо̀л.
20 Дор крале погльо̀дат,
че си го видѐха —

Крали Марко иде
и си носи Марко
тригодишно вино
25 от Солуна града
и от рѐка Вардар
прѐсна мрѐна риба,
и та̀ още жива.
Кра̀люве, ба̀нове
30 са са почудили
и са помислили:
„Кога Марко ходи,
ходи, още дойде,
кога си дѐлече
35 до Солуна града
и до рѐка Вардар!“
Кра̀ле са посгльо̀дали,
посгльо̀дали, помислили,
та си хортѹ̀ваха,
40 та че си стана̀ха,
та си отидо̀ха.

12. VII. 1948 г.
Чепеларе

Марин Ив. Папучаров,
род. в 1888 г., образование III кл.

Песента е чу̀та на събор в местн. Св. Петър (Муржовското).

128. Марковият кон не смее да каже къде ходи Марко

Марковица пита коня къде ходи Марко по цяла седмица. Той се страхува да ѝ каже, за да не го чуе стопанинът му, че ще го продаде.

— Кажи, коню, ка̀жи
ка̀де ходи Марко
по два, по три денѐ,
по цѐла недѐле.
5 — Марковичку бу̀ле,
страх ма да ти ка̀жа,
да не чуе Марко,
че ще ма продаде
на баш дерменжиѐ
10 все бра̀шно да кара̀м,
все гладан да ходѐм.
— Ка̀жи, коню, ка̀жи,
ѐ ще та откупѐ,
само да ми кажеш
15 ка̀де ходи Марко.
Зоба ще та хранѐ
все бѐла пшеница,

во̀да ще та по̀ем
все бѐла ракиѐ.
20 По̀дков ще та ко̀ва
сребарни подкови
сас златни го̀скове,
само да ми кажеш
ка̀де ходи Марко
25 по два, по три денѐ,
по цѐла недѐле.
— Марковице бу̀ле,
страх ма да ти ка̀жѐ,
да не чуе Марко,
30 че ща ма продаде
на баш са̀кажиѐ —
все во̀да да кара̀м,
все жьо̀дан да ходѐ.

19. V. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

Творбата е отнесена към жанра на юнашките песни поради близостта ѝ с варианти, които се срещат още в някои области на Западна България с жива епическа традиция. Въпреки че също имат изцяло характер на битова песен, тези варианти се свързват от техните носители с Крали Марко.

129. Жената на Марко погубва Вакрил войвода и избавя мъжа си

Марко върви през гората с жена си Милица и я кара да запее. Чува я Вакрил войвода, връзва Марко и иска да отведе Милица. Тя го измамва да ѝ даде сабята си, погубва го и освобождава мъжа си.

Марко Милице викаше:
— Милице, любе Милице,
стани ми рано в неделѐ,
та са прѐмени, оплети,
5 заврати бѐли ракаве,
ѐмеси бѐли колѐци,
напални жѐблти баклици
сас руйно вино червено,
че щим, Милице, да идем
10 нах твойна майка на госте.
Отколе не сме ходили,
сега за девет години. —
Стана Милица, оми са,
оми са и са оплете,
15 надѐна лѐто гиздѐло,
напѐлни жѐблти баклици,
направи бѐли колѐци.
Станаха, та ми торнаха.
Варвѐха, колко варвѐха,
20 минаха пѐле широко,
влѐзаха в гѐра зелена.
Марко Милице викаше:
— Милице, любе Милице,
ѐе викни, любе, та запей
25 от едно гѐрло два гласа,
от едни уста две думи!
— Как да ми викна, любе ле,
саѐ е гѐра хайдушка,
тѐва е Вакрил вайвода
30 сас седемдесет дружини.
Той ми е пѐрво любове,
по гласѐс ще ма познае,
та тебе ще си отбави
и мене ще си отведе
35 вав саѐ гѐра зелена.
— Пѐпей ми, пѐпей, Милице,
дорде е Марко Ахмѐко,
дорде е пушка бойлиѐ,
дорде е сабя френгиѐ,
40 не може никой да дойде! —
Милица викна, та запѐ
от едно гѐрло два гласа,
от едни уста две думи.

Отде ѐ зачу Вакрилан,
45 Вакрилан, страшна вайвода,
та на дружина думаше:
— Дружина вѐрна и сгодна,
какви са нѐѐ гласове —
дали е вакли овньове
50 ѐли са дребни шилета?
Момчета Вакрил викаха:
— Вакриле, страшна вайводу,
нито е вакли овньове,
нито е дребни шилета,
55 нова е сама Милица
сас нейнѐн Марка Ахмѐка.
Отиде Вакрил при нѐѐ,
та си Милице викаше:
— Милице мари хубава,
60 за любе ще та залѐбѐм,
сас мене ще та заведем
вав саѐ гѐра зелена! —
Че хвана Марка, овѐрза
у едно дѐрво високо.
65 Милица си му викаше:
— Вакриле, страшна вайвода,
пѐдай ми сабѐ френгиѐ
да си погубѐ любено,
любено, Марка Ахмѐка! —
70 Той си са хитро измами,
та си подаде сабѐна.
Че не погуби си Марка,
ам си погуби Вакрила,
та му главѐта отсече.
75 Че си отиде Милица,
та си ми Марка отвѐрза
от вита ѐла висока
и си Милица викаше:
— Де гици, гици вайводу,
80 ти ли се хващаш с Милица
за любе да ма отведеш,
сас тебе в гѐра да ходам! —
Че му главѐта турила
вав едно торба шѐрана
85 и ѐ армаган отнела
на негована майчица.

Януари 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование, домакиня,
и Смаил Бр. Дуев, род. в 1871 г.

130. Марко погубва жена си, която избягала с другиго

Златка оставя Марко и трѐгва със Стойчо. Марко чака девет години да му порасне коса до земята и трѐгва да я търси. Среща я и ѝ казва, че е загинал. Златка му донася блюдо с жѐлтици и той я погубва.

Златка е рано станала,
рано в нѐделѐ ѐтърна,
златно кандило палѐше

и са на бога молѐшъ:
5 — Божѐ ле, милѐ господѐ,
та разгѐл ма, божѐ ле,

- сас Марка късаджийена!
 Стойчо през дворъ вървешъ
 и си на Златка думашъ:
- 10 — Златку лю, мари хубава,
 нъ щеш ли си ма заслѣдъ?
 — Заслѣдъ та ща, бре Стойчу,
 ами жъ срьбщнъм момаръ,
 та как жъ да са размънем?
- 15 Стойчо си хи викашъ:
 — Ти си ма, Златку, заслѣдъ
 нѣ са щим льосно размъно. —
 И Златка си го послуша,
 та съ мъ Стойча заслѣдъ.
- 20 Варвѣлъ, колко варвѣлъ,
 късаджи Марка срьбщналъ.
 Агà ми Марко варвѣшъ,
 чьорна са зѣмъ тръсѣшъ,
 тръсѣшъ и боботѣшъ.
- 25 Марко на Стойча викашъ:
 — Добар час, Стойчу чорбаджи!
 — Дал бог добро, Марку късаджи!
 — Каде си ходъл, чорбаджи?
 — Не знайш ль, Марку късаджи,
- 30 булчъ нѣмах, булчъ найдах.
 — Бива ли, Стойчу чорбаджи,
 булчъто да ть погльдна?
 — Не бива, Марку, не бива,
 булчъ е таман вѣнчѣно
- 35 и не е разговѣло. —
 Агà си Марко отидъ
 на неговъ равни дворъ,
 на портъ чука и рѹка:
 — Излъзъ, Златку, отворъ,
- 40 късаджи Марка пѣсръщнъ! —
 Излъзъ стара майчъца,
 тã си на Марка викашъ:
 — Нѣма ѣ, Марку, нѣма ѣ,
 Златка мъ вчера избѣга
- 45 сас Стойчо чорбаджиена. —
 Марко са люто разсѣрдъ,
 разсѣрдъ, люто закани
 Златка да си ми погубъ,
 главѣна да хи отрѣжъ.
- 50 Девек годинъ той съде
- вав тѣхна мазѣ дълбока,
 та пусна брада до поѣс
 и още коса до зѣмѣ,
 че стана Марко, та тѣрна
- 55 от село в село да просъ.
 Агà е Марко отышѣл
 в Златкино село голѣмо,
 накрай селѣно имашъ
 до едно чешмѣ шѣрана.
- 60 Марко на чешмѣ отидъ,
 та събѣдна да си починъ
 и студна вода да пийнъ.
 Кайно си Марко съдѣшъ
 и Златка си ми допадна
- 65 сас двенъ бѣлъ харкомъ
 студенъ вода да точъ.
 Та си на просѣк викашъ:
 — Просѣчъ, кално друмнъчъ,
 кайно ми ходъш да просъш
- 70 по врют села и касабѣ,
 не си ли слушал да думат
 за Марка късаджийена?
 Марко на Златка викашъ:
 — Чувал сам, чувал, нѣвѣсту,
- 75 Марко отколъ загинал.
 Вчера му помѣн правъха
 й йѣ му на помънан хогюх,
 та съ ма даръ дариха
 за „бог да прѣстъ“ да носѣ
- 80 неговѣн пѣрстън сребаран. —
 Агà си вигѣ пѣрстънан,
 Златка си вѣра фанала,
 че са е Марко поминѣл.
 Бѣржъ са назакъ развѣрна
- 85 и си ми Златка донесъ
 до едно блюдо алтѣнъ,
 та хи на просѣк подадъ
 за миждѣ да хи подари.
 Марко нъ гльѣда алтѣнъ,
- 90 с лѣва са рѣка насыѣгна,
 та си; ѣ фана за коса,
 с дѣснана ножѣн извадъ,
 та хи главѣна отрѣза.

20. V. 1951 г.
 с. Стойките

Минка П. Златева,
 род. в 1909 г., образование IV кл.,
 домакиня, работила и земеделие

Ст. 31—35 са свързани с обредното отбулване и проговарянето на булката, което се извършва няколко седмици след сватбата от кумата. За този обред и за обичаите около него вж. Шишков. РС. Кн. 2. с. 29—30.

ИСТОРИЧЕСКИ ПЕСНИ

СТРАДАНИЯТА НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД ПОД ТУРСКО ВЛАДИЧЕСТВО

ПЕСНИ ЗА НАШЕСТВИЕТО НА ТУРЦИТЕ

131. Гълъби известяват на цар Костадин, че турци ще превземат земята му

Девојка сънувала, че в морето израсло дърво, на което три гълъба предупреждават цар Костадин да си събере войската, защото турци и арапи ще превземат земята му. Турците се молят на аллаха да им помогне да надвият българите, българите се молят на бога те да победят турците. Господ пита българите как да им помогне, като влизат в черква с коне, вземат нафората с копие и пият причастието с чаши.

Немой ма, майчу, провада
сае утирна на вода.
Сноща сам сонѣ сонила,
че бѣх на вода ходила,
5 та си ми видѣх, майчинку,
в денѣзан дърво да расте.
Тъонко филизче пускаше,
високо листе ширѣше.
Ворше му в небо впираха,
10 щолъби му в дениз крилѣха,
врют е диньона обнѣоло
от ѣзник слѣнце до занѣк.
На ворше гнѣздо имаше,
в гнѣздоно дребни пильковѣ
15 и до три сѣри гѣлаба.
Пильковѣ жѣлно пискаха,
гѣлабе жѣлно гукаха,
ситни си солзи сипѣха,
дрѣбни си крилца мѣкнѣха
20 и си ги назад фѣрлѣха.
Никой са нищо не сѣта
какво ми гукат гѣлабе,
царска са мѣма сѣтила.
Пѣрвиѣн свири и пѣе :
25 „Царю лю, цар Костадине,
стѣни си сбирай аскѣран,
че са са турце задали,
земьѣна ще ти превзѣмат!“
Вториѣн свири, говори :
30 „Царю лю, цар Костадине,
чуеш ли, царю, видиш ли,
овѣне ти са иззѣли,
овѣне сас касабине,
овѣне сас дюкѣнѣно
35 и тебе ще жив да хванат,

царица плѣна ще плѣнѣот,
на султан жена ще стане.“
Третиѣн свири, говори :
„Царю лю, цар Костадине,
40 по-бѣрже сбирай аскѣран!
Чул ли си, царю, не ли си,
от Мека са са задали
бин кишѣ чѣбрни арапе,
врют са на сиви аѣове.
45 От шуто бѣрже варвене
на конене са клатѣха
и са на аллах молѣха :
— Аллахку мили, сребаран,
нам да си, аллах, помогнеш
50 бѣлгарене да надвиѣм,
та ща ти, аллах, оградим
до дванадесте жѣмѣи
с тринадесте минаре,
вратана ща са от сѣбро!
55 Бѣлгаре му са молѣха :
— Боже ли, мили господи,
нам да си, боже, помогнеш
турцене да си надвиѣм,
та ща ти, боже, оградим
60 до еднѣ чѣбрква сребарна
сас триста дребни кандила
и с дванадесте манѣле,
вратана ща са от злато!
Пѣк господ си хми викаше :
65 — Бѣлгаре, мили бѣлгаре,
че как да си ви пѣмогна,
гѣ сте голѣми станали.
С коне вав чѣбрква влизате,
от коне свѣщи палите,
70 с муздрѣк наѣфора зимате,
сас чѣшѣ комка пиете!“

Широко разпространен в среднородопската област, този сюжет е записан от Ат. Райчев в седем варианта. Поради близостта на основните мотиви тук са поместени само два от тях. По-съществено е различието между началото на горната песен и първата част на по-кратък вариант, съобщен на 7. I. 1939 г. от Петра Ат. Кьоргогова, род. в 1855 г. в Чепеларе. Според него заробването на България се известява не чрез сън, а от гарвани:

Та чули ли сте или не
какво е ново станало
вав равно поле широко,
вав Чьорно море дълбоко?
5 Едно е дърво израсло,
върше му в небо впираха,
чьопе му в море крилѐха.
На върх дарвоно имѐше

до двана чьорни гарване,
10 та си плачѐха, грачѐха.
Гемежи хи питаха:
— Гарване, чьорни гарване,
що ми плачете, грачите?
Пък си гарване викаха:
15 — Как да не плачѐм, не грачим,
агѐ ми са са заѐли
турцене с бѐлгарене. . .

Цар Костадин в тези и в следващите песни е последният византийски император Константин XI Палеолог, който храбро се сражавал с турците и загива при завладяването на Цариград (1153). Това име е било вече добре познато и популярно в народното поетично творчество чрез преданията за римския император Константин Велики (274—334), който преместил столицата си във Византия (Константинопол). Преглед на песенни и прозаични произведения, свързани с него и с Константин XI Палеолог, вж. у Димитрова — Янакиев. Предания. с. 417 и 494—496.

132. Господ не иска да помогне на християните срещу турците

Гарванче плаче и грачи, защото турците се заѐли с християните. По-нататък, както № 131.

— Гарванче, чьорно гарванче,
защо ми плачеш и грачеш?
— Как да не плачѐм и грачѐм,
агѐ ми са са заѐли
5 турцене сас кавурене.
Турцене бога молѐха:
— Аллахку мили, сребаран,
та помогни ни, аллахку,
кавурѐм да надвиеме,
10 та щим жумайѐ огради
сас дванадесте минаре,
сас златенине ми шила.
Кавуре бога молѐха:
— Боже ле, мили господи,

15 та помогни ни, боже ле,
турцемнѐм да надвиеме,
та ще ти чьорква огради
сас дванадесте полилѐ,
сас златенине трѐпѐшки,
20 сас сребарнине дюшемѐ.
— Кавуре, пусти кавуре,
как да ви, богом, помогна,
гѐ сте големи станали:
с конене в чьорква влизате,
25 от ковѐн свѐщи падите,
сас муздрѐк хлѐбан зимате,
комкана в чѐше пиете.

30. I. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Ст. Балджиева слушала песента от Георги Ст. Марушката, неин връстник и съгражданин. Голям песнопоец, шегаджия и „мохабетчия“, той често пеел тази песен, която му била любима.

133. Какъв се облак зададе

— Майчинку, мила майчинку,
излѐзи, майчу, отгоре
на високине кѐшкѐве,
на широкине чардѐци,
5 на сребарнине пармѐци.
Та си са, майчу, огледай
да видиш, майчу, да видиш
каков са облак подаде,
хем тѐван, майчу, хем страшен.
10 Дали ша са силни градушки

или ще са ситни дождове?
Излѐзе майка, погльѐдна:
— Нѐа не е облак, момне ле,
ам си е аскѐр, моме ле,
15 нас ще на, моме, бастисат!
Йѐдри и дребни ша колѐт
и мѐшки дѐца ша грабѐт
далечко да хи отнисат,
еничѐри да хи правѐт,
20 майки й бабици да колѐт.

18. VI. 1955 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

Ж. Лютова е научила песента от девойки „на една межѝ“ в с. Могилица, Смолянско.

Краят на произведението (ст. 17—20) е поетически синтез на страданията на българския народ от рекрутирането на еничарите. Пехотна войска, създадена още преди нашествието на турците в Европа, през XV—XVI в. еничарите се набирали само от поробените християнски народи. На всеки три или пет години от всяко многодетно семейство било вземано по едно момче от най-здравите и умни деца. Те били потурчвани и обучавани във военното изкуство. Отвеждането на българчета за еничарския корпус е била една от постоянно прилаганите мерки за масова асимилация (вж. История. I. с. 258—259 и 269).

ТУРЦИ И ТАТАРИ ГРАБЯТ И ПОРОБВАТ

134. Три гемии роби, I

Дунавът казва на Рада, че е видял любето ѝ с три гемии роби: първата с млади робини, втората с млади невесте, третата с дребни девойки. Девойките плачат за майките си, невестите — за децата и мъжете си.

- Дунаве, бѣли Дунаве,
кайно ми течеш, бѣл Дунав,
отгоре, Дунав, надолу,
нейде видѣ ли, бѣл Дунав,
5 моено либе Стоѣна?
— Видѣх го, Раду, видех го,
ала бе твѣрде далеко —
отвѣдна страна бѣл Дунав
сас три гемии варвѣше.
10 Пѣрвана бѣше гемийка
на отбор млади робини,
вторана бѣше гемийка
на отбор млади невесте,
третана бѣше гемийка
15 на отбор дребни девойки.
Агѣ девойки викнѣха:
— Майчице, стара майчице,
снощи сме с майка легнали,
сега каде сме тѣрнали?
20 Агѣ невесте викнѣха:
— Дечинки, дребни дечинки,
снощи сте с майка легнали,
сега с кого ще легнете?
Любе ле, пѣрво любе ле,
25 вчераси с мене приказвал,
сега с кого ще приказваш,
агѣ сме всички робинки!

30. I. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

135. Три гемии роби, II

Дунавът видял Радиното любето Стоян с три гемии: в първата — млади юнаци, във втората — млади девойки, в третата — сам Стоян. Той поръчва на Рада да продава и залага бащиното си имане, за да го откупи.

- Рада Дунава питаше:
— Дунаве, бѣли Дунаве,
кайно ми течеш, бѣл Дунав,
отгоре, Дунав, надолу,
5 не видѣхте ли, Дунаве,
моено любе Стоѣна?
— Видѣх го, Раду, видѣх го,
отвѣдна страна бѣл Дунав
сас три гемийки варвѣше.
10 Пѣрвана бѣше гемийка
на отбор млади юнаци,
вторана бѣше гемийка
на отбор млади девойки,
третана бѣше гемийка
15 самичак Стоѣн вав нея
и тебе здраве провада:
„Нѣсите здраве на Рада,
да прави Рада, що прави,
да си продава, залага
20 бащиново хи имане,
бащиново хи дюкѣне
да сбере жьѣлти алтѣне
Стоѣна да си откупи.“
Рада на Дунав викаше:
25 — Дунаве, бѣли Дунаве,
нито продавам, залагам
бащинови ми дюкѣне,
бащиново ми имане —
парине ми са гѣтови,
30 кѣрстом тестемѣл вѣрзани
на отбор жьѣлти алтѣне,
Стоѣна ще си откупѣ.

26. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Мария Т. Георгиева,
род. в 1888 г., без образование,
домакиня

136. Татари карат робиня да хвърли детето си, I

Глашатай известява, че татари и манафи убиват и заробват. Всички побягват, Руска не успява; татарите я настигат и я карат да си хвърли детето. Тя му връзва люлка и му запява, когато порасне, да я потърси и откупи. Татарите правят добро, до Руска се хваща Милуш войвода, който се оказва неин брат.

- Стамбул са плена плёнеше
и тарлар ми си рѹкаше:
— Кой има машко дѹтенце
да кути, да се накути,
5 кой има първо любове —
да люби, да се налюби,
кой има стара майчица —
да майчи, да се намайчи
и в рока да са прощава,
10 кой има конче хранено —
да ѳзди, да са наѳзди,
че са татаре торнали,
татаре, чьорни манафе.
Стари сас сабе сѳчѳха,
15 дѳчинки с конѳ таптѳха,
млади робинки караха. —
Всички зачуха да бѳгат,
станали и побѳгнали,
Руска не зачу да бѳга.
20 Чула е и побѳгнала
след два ми, след три денкове,
ала не могла да бѳга,
че си ѳ полка сплиташе
от клѳото дѳте в ракинѳ,
25 от тьѳжко срѳбро на глава
и сухо срѳбро в миндилѳн.
Руска татаре стигнаха
в лѳтна гѳра зелена,
та си на Руска викаха:
30 — Фѳрли си, Руске, дѳтесо,
с конесо да го стаптѳме,
пѳк тебе щим да водиме
с татаре, чьорни манафе.
Руска татарем викаше:
35 — Татаре, чьорни манафе,
как да си фѳрлям дѳтесо —
ѳѳ сам без авлѳт ходила
до дванадесте годинки,
сега сам дѳте родила,
40 та го сам него носила
девет месеца на сорце
и три години в ракисе!
Ам ще му вѳрзам люлчица
на двенѳ тьѳнки борички,
45 до двенѳ вити елички.
Че си ми Руска отпаса
нѳхиѳн алѳн миндилчѳк
и сьрменана зьѳнчица,
отвѳрза гердань от шиѳ,
50 лѳтва е люлка сторила.
Дѳтенце в люлка турила,
че го е Руска люшнала,
жѳлна му пѳснѳ запѳла:
— Нанни ми, нанни, Иванчу,
55 голѳмку да ми нарастѳш,
майка си да си потрѳсиш,
да си ѳ, сине, откупиш
- от сѳѳ чьѳрни татаре,
татаре, чьѳрни манафе.
60 Ага ми падне маглица,
тебе ще да си завива,
да ти са прави, Иванчу,
че та е майка завила.
Ага ми дуйне вѳтерчьѳк,
65 тебе ще да си люшнува,
да ти са прави, Иванчу,
че та е майка люшнала.
Ага ми падне росица,
та тебе да си окѳпи,
70 да ти са прави, Иванчу,
че та е майка кѳпала.
Ага ми греине слѳнчице,
то тебе да си загрѳе,
да ти са прави, Иванчу,
75 че та е майка куднала.
Ага ми дойде кошута,
кротичко да ти постои,
сладичко да са нахраниш,
да ти си прави, Иванчу,
80 че та е майка хранила! —
Тогав си Руска пойѳха
пустине чьѳрни татаре.
Варвѳха, колко варвѳха
през лѳтна гѳра зелена,
85 стигнаха полѳ широко,
найдаха млѳчко татаре,
татаре, чьѳрни манафе.
Надуха гайди сеслѳѳ,
сториха хѳро голѳмо,
90 хванаха ѳ Руска невѳста
и тя хороно да играй.
Че са татаре бориха,
бориха и надборваха
кой да са хване до Руска,
95 до Рускиноно поѳсче,
до Рускивине зьѳнчици.
Милуш ги борба надбори
и си са фана до Руска,
до Рускиноно поѳсче,
100 до Рускивине зьѳнчици,
до нейна лѳва рачица,
та си ми хѳро затропка.
Росица млада невѳста,
та на Милушу викаше:
105 — Польѳка рипкай, бре Милуш,
да ми не прашиш полкаса,
полкаса, сьрмен вѳлненик
и копринѳна прѳсуска,
че би щим нѳква роднина! —
110 Милуш на Руска викаше:
— Руску ле мари хубава,
отде да си сме роднина?
— Милуше, страшни вайводу,
как да не сме си роднина?

- 115 Йѐ имам братче ѓбандѧ,
и него Милуш кѧзуват.
Помниш ли или не помниш,
агѧ ни майка проводи
древнине телци да пасем,
120 тебе татаре фанаха,
пѣк йѐ си от тѣх побѣгнах.
— Руске ле мари хубава,
отде ма, Руске, познаваш?
— Познавам си та, Милуше,
125 по твоѐ дѣсна рачица,
по твоѐ лѣва бѣзчица.
Ти си ми имаш, Милуше,
на дѣсна рѣка шест пѣрста,
на лѣва бѣзка белѣжка.

26. IV. 1954 г.
Чепеларе

- 130 Разкопчи синѣо елече,
та да си видиш гѣсчено! —
Агѧ го Милуш погльѣдна,
че си ми виде нишѣнчек
на лѣва бѣзка белѣжка.
135 Тогав си пусна Росица
и си на неѐ викаше:
— Росице, моѐ сестрице,
хайде да си ти намѣрѣ
до шинѣк бѣли грошове
и полвиница алтоне.
140 Та че си йди, Росице,
да си ми кѣтиш дѣтено,
да си ми любиш любено!

Стана Я. Балджиѣва,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

137. Татари карат робиня да хвѣрли детето си, II

Чаирѣт се запалил и всички се разбягали, останала Руска с мѣжкото си дете. Хващат я татари и й дават детето да го носи с устата си. Тя му връзва люлка на дѣрво и му запява да расте и да я намери.

- Чаиран са е запалил —
от четри страни ѓгнѣове.
Врют са чаиран разбѣгал,
сам-сама Руска остана
5 с неино мѣско дѣтенце.
Че ѓ татаре фанали,
татаре, чѣѣрни манѧфе.
Назад хи рѣки вѣрзали,
в уста хи дѣте подали
10 и ѓ сас ковѣ забрѧли.
Варвѣли, колко варвѣли,
Руска татаре задума:
— Татаре, чѣѣрни манѧфе,
разпусните ми рачѣнки,
15 устинки ми са капнали
от мѣско дѣте носене.
Татаре Руски думаха:

- Фѣрли си, Руске, дѣтето,
с конесо да го стаптѣме!
20 Руска татари думаше:
— Татаре, чѣѣрни манѧфе,
как да си фѣрлям дѣтесо,
гѧ го сам в корем носила
цѣли ми девет месеца! —
25 Варвѣли, колко варвѣли,
стигнали гѣра зелена.
Нашла е дѣрво високо,
високо, още извито,
лѣтва му люлка вѣрзала
30 и му е пѣснѣ запѣла:
— Нанни ми, нанни, Дамяне,
голѣмко да ми нарастѣш,
от село в село да тѣрнеш,
майка ти да си намѣриш!

18. VIII. 1953 г.
с. Широка лѣка

Нурѣ С. Истрефѣва,
род. в 1908 г., самообразована,
домакиня

138. Татари карат робиня да хвѣрли детето си, III

Сѣдѣржанието е, както на песен № 136. Робинята пее на детето си да стане юнак, да отнеме царството на царя и да я освободи.

- Теллѧр от града порѣка:
— Кой нѣма чѣдо от сѣрце,
има си биле за него,
ала му скѣпа пахѣта,
5 по двеста му е окѣта! —
Руса му триста наброи,

- та роди мѣско дѣтенце,
та го е Руска хранила
до два ми, до три месеца.
10 Теллѧр от града порѣка:
— Кой има стара майчица —
да гльѣда, да са нагльѣда,

кой има машко дѣтенце —
 да даржи, да са надаржи,
 15 кой има първо любове —
 да гали, да са нагали,
 че ща да дойдат, да дойдат
 чьорнине турце, татаре.
 Стари под сабѣ ще идат,
 20 дечица с коне ща таптѣт,
 млади робинки ща карат! —
 Още си дума думаше,
 зададаха са татаре,
 татаре, чьорни мажѣре.
 25 Сичкинѣ чуха — бѣгаха,
 Руска не можи да бѣга
 от моско дѣте в ракине,
 от тьожко срѣбро на глава.
 Та си Росица фанаха,
 30 фанаха и откараха
 чьорнине турце, татаре,
 татаре, чьорни мажѣре.
 Варвѣха, колко варвѣха,
 татаре Руски викаха:
 35 — Фѳрли си, Руске, дѣтено,
 с конене да го стаптѣме!
 Росица си хми викаше:
 — Вѳрвите, турце, татаре,
 мене е скѳпо дѣтено!
 40 Доде да стана да родѣм,

ѣла сам билки незнайни,
 та бѣха ѣце горчиви,
 та ми е скѳпо излѣло. —
 Варвѣха, колко варвѣха,
 45 Руска татарѣм викаше:
 — Постоите, турце, татаре,
 дѣтему люлка да вѳрза
 на високана плѣнина,
 под вита ѣла висока! —
 50 Отпаса миндѣл копринен
 и още поѣс копринен,
 лѣтва му люлка сторила.
 Руска си дѣте люлѣше
 и пѣснѣ си му пѣеше.
 55 Руска му пѣе бѳлгарски,
 та са татаре не сѣтат:
 — Ньонни ми, ньонни, дѣтенце,
 агѣ ми падне маглица,
 тебе ще да си завие,
 60 агѣ ми росне росица,
 тебе ще да си нахрани,
 агѣ ми грейне слѳнчице,
 тебе ще да си помилва.
 Да си раснеш, пораснеш,
 65 голѣмко да ми нарастеш,
 бѳлгарски юнак да станеш,
 царюму царско да зѳмеш,
 майка ти да си отньѳмеш!

15. II. 1947 г.
 Чепеларе

Екатерина Ил. Делкова,
 род. в 1872 г., домакinya

139. Гората повяхва от мъка за робинята, която татари карат да хвърли детето си

Дамян върви през гората и я пита защо е повяхнала. Тя отговаря, че минали татари и карали робиня да хвърли детето си. Майката му вързала люлка на дърво и му запяла, когато порасне да я намери и да я освободи.

Дамѣн през гѳра варвѣше,
 с крушово лѣсто свирѣше
 и на горѳна думаше:
 — Гору лю, гору зелена,
 5 и ти, водице студѣна,
 що ти са вѳрше вѣйнади
 и корене изсѳхнали?
 — Юначе лудо и младо,
 да знаеш, лудо, да знаеш
 10 какво е през туф минало —
 стотина чьорни татаре
 до три робини караха.
 Та си хи врют заборѣх,
 аднѳ не щѳ си заборѣ,
 15 адна ми руса робинка,
 как хи татаре викаха:
 — Росице мари хубава,
 по-бѳрже мѣсти ногѣне
 или си фѳрли дѣтено
 20 с конесе да го стаптѣме!
 Робинка си хми викаше:
 — Татаре, чьорни мажѣре,

как да си фѳрлѣм дѣтесо?
 Ёла сам биле незнайно,
 25 та бѣше ѣце горчиво,
 доде си родѣм дѣтесо.
 Ой почѣкайте, татаре,
 да си му вѳрзам люлчица! —
 Робинка си са заглѳда
 30 да трѳси дѳрво високо,
 високо и чепарнѣто,
 да си му вѳрже люлчица.
 Че си му жѣлно запѣла:
 — Анни ми, нанни, Дамѣнчо,
 35 агѣ ми мине сюрѣе,
 сюрѣе да та нахрани,
 агѣ ми росне росица,
 росица да та окѳпе,
 агѣ ми грейне слѳнчице,
 40 та тебе да си загрѣе,
 агѣ ми дуйне вѣтерчьѳк,
 та тебе да та люшнува.
 Агѣ ми станеш голѣмко,

от село в село да ходиш,
45 за мене, синку, да питаш,
майка ти да си отнѝмеш!

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

Мехмед С. Воцев,
род. в 1890 г., образование IV кл.,
занаятчия

140. Турци накарват робиня да хвърли детето си, което ги погубва

Турци водят роби и карат Рада да хвърли мъжкото си дете. Тя му връзва люлка и пожелава, докато излязат от гората, то да порасне. Детето порасва веднага, избива турците и освобождава заробените.

Мене се вчуват в гора кавале
и мѝми пѝсни да пѝйдѝт.
Не ми е било в гора кавале,
ам ми са били робе, робини —
5 турце хи карат, робе ги водѝт.
Адинѝн турчин на Рада вика:
— Фѝрли си, Радо, мѝшконо дете,
та да го стѝптам с бѝрзине коне.
Пѝкъ му са Рада жѝлничко моли:
10 — Чѝкай, турчине, чѝкай, почѝкай
да си ми влѝзем в гора зелена,
та да си найда два бука близни,
да си му сторѝм лѝтвана люлка. —
Влезе си Рада в гора зелена,
15 отпаса Рада копринен поѝс,
копринен поѝс, алѝн миндѝлчѝк,
та си му стори лѝтвана люлка
и си му Рада тихом продума:
— Нани ми, нани, мѝшко Иванче,
20 да даде господ, сину Иванче,
дорде ми гора, сину, излѝзем,
голѝм да си ми, сину, порастеш! —
Варвѝли си са, колко варвѝли,
доде излѝзат гора зелена,
25 Иванчо си е голѝм нарасал.
Стигна ми турце от лѝва страна,
та че излезе вав дѝсна страна,
та си погуби вѝрлине турце
и си ми вѝрна робе, робинки.

Смолян
(кв. Райково)

Милка Ат. Гюрова,
род. в 1897 г.

141. Татари отвличат момѝк

Син се оплаква на майка си, че го хванали татари и го накарали да им развежда конете и да разкопава гробове. От десетия гроб изкопал млада невеста; когато се навел да я целуне, заросила кървава роса и устните му се пукнали. Майката казва на сина си, че тя била по-малката му сестра.

— Мале ле, мила мале ле,
как си ма, мале, породи,
породи, още изкути,
сѝлкова вѝкал, кѝматан,
5 та че ма, мале, проводи
нах зеленоно ливаде
дрѝбнине тѝлци да пасам?
Та ма татаре фанаха,
фанаха и окрадаха
10 и сас тѝх ма отведоха
вав нѝе дерѝѝ дѝлибока,
дѝно ми люде не ходѝт,
дѝно ми пѝлци не пѝйдѝт.
Дене ма, мале, нагѝдат
15 кѝнене да хми развѝдам,
наше ма, мале, нагѝдат
хайдутски грѝбе да кѝпам.
Гѝ копах, мале, как копах,
девет грѝбове изкопах,
20 агѝ десетѝн зафанах,
изкопах млада невѝста,
невѝста неразтопена.
Надникнах да я пѝлюбѝм —
кѝрвава роса заросѝ,
25 дарве, камене залетѝ,
триж ми са бѝрни пукнаха,
три капки кѝрв ми капнаха
на тефтѝково забунче,
на алѝноно поѝсче.
30 Рукнах си, мале, заплаках
и си я жѝлно попитах:
„Невѝсту млада зелена,
сас чѝрвен прѝкрив прекрита,
ѝти си неразтопена?“
35 Тѝ си ми рече, мале ле:
„Юначе лудо и младо,
как да са в земѝ рѝзтопѝ,
агѝ сам скоро женена,
от любе не сѝм любната,
40 любната, непрегѝрната,
та си ма земѝ не ѝще!“
Агѝ хи рѝка погѝлѝднах,

на рѡка, мале, имаше
до един пѡрстен сребаран,
45 на пѡрстенан хи пишѣше:
„Едно недѣлка водена.“

— Сину лю, а мой сину лю,
новà е твоѣ сестрица,
твоѣ сестрица по-малка!

10. I. 1937 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакия

За *чѣрвен прѣкрив* (ст. 33) вж. пояснението към песен № 38.

142. Брат и сестра, откраднати от татари, се оженват

Татари отвлечат брат и сестра и ги продават на различни места. Когато порастват, те се оженват, а робинята която купуват да гледа детето им, се оказва тяхна майка. Тя ги познава и ги съветва да се разделят.

Имала майка Михо и Стана,
та хи проводи сай долу, долу,
да си ми пасѡт дребнине телце.
Де поминѡха чѡрни татаре,
5 та окрадаха Миха и Стана,
окрадаха хи, продадаха хи
Миха нах ѳзник, Стана нах заник.
Та ми растаха, как ми растаха,
Михо е станал прочуѣн юнак,
10 прочуѣн юнак чорбаджи Михо.
Стана станала кàматна мѡма,
та са ѳ прочула до ѳзник слѡнце.
Прочул ми ѣ и чорбаджи Михо,
та ми отиде нах заник слѡнце
15 да я пойще за пѡрво любе.
Поискал ми ѣ, дадоха му ѣ,
та са водиха до три години,
родила му е малоно дѣте.
Тѡрнал е Михо на града на пазар
20 да ми продава, да ми купува.
Михо си Стани тихо ромѡни:
— Ой Стану, Стану, ой пѡрво любе,
нарѡчай, Стану, що да ти купѣ,
що да ти купѣ от град, от пазар,
25 дали ти купѣ морѣна цѡха?
— Ой Миху, Миху, ой пѡрво любе,
мен не прилѣга морнана цѡха!
Кѡпи ми, Миху, стара робинѣ
да си ми люлѣ малоно дѣте,
30 да си го люлѣ и да му пѣѣ.—
Ходил е Михо на град, на пазар,
купил е Михо стара робинѣ,
та ѣ доведе Стани на двори.
Стана хи даде малоно дѣте,
35 малоно дѣте с лѣгвана люлка.
Стара робинѣ сама остана,
сама остана с малоно дѣте,
дѣтено люлѣ и пѣсни пѣѣ,
хем пѣсни пѣѣ и жѣлно плаче:
40 — Нанни ми, нанни, Михово чѡдо,
Михово чѡдо, Станино дѣте,
Станино дѣте, бабино внуче!
Сѡй сам люлѣла Миха и Стана,
Миха вав рѡки, Стана вав люлка,

45 та че сам сега стара робинѣ. —
Отде ѣ зачу хубава Стана,
та си на Михо тихо ромѡни:
— Ой Миху, Миху, ой пѡрво любе,
каква ми купи стара робинѣ,
50 ѣла да чуеш що пѣснѣ пѣѣ!
Гà са са скрили Михо и Стана,
пак е запѣла стара робинѣ:
— Нанни ми, нанни, Михово чѡдо,
Михово чѡдо, Станино дѣте,
55 Станино дѣте, бабино внуче!
Сѡй сам люлѣла Миха и Стана,
Миха вав рѡки, Стана вав люлка,
та че сам сега стара робинѣ.
Михо робини тихо ромѡни:
60 — Мари робиньо, стара робиньо,
ѡти ми люлѣш малоно дѣте,
хем пѣсни пѣѣш и жѣлно плачеш?
— Ой Миху, Миху, майчину сине,
как да не люлѣм, как да не плачѣм —
65 ѳѣ си сам тебе в рѡки даржѣла,
а пак сам Стана в люлка люлѣла.
Гà бѣхте другож малки дечица,
та ва проводи х сай долу, долу
да ми пасете дребни телчица,
70 та ва окрадаха чѡрни татаре,
окрадаха ва, продадаха ва.
гѣ си разкопчи сърма елече
да си погледнам от дѣсна страна,
от дѣсна страна под бѣла рѡка
75 да си ми видѣм какво си имаш.—
Агà си Михо елек разкопчи,
та си погльѡдна стара робинѣ,
че си ми видѣ нишѣн под рѡка
и си познала Миха и Стана.
80 Стана на Миха тихо ромѡни:
— Ой Миху, Миху, ой пѡрво любе,
та не сме били до двана брата,
до двана брата, до два близнака!
Дьѡ да накладем до два силни ѡгнѣ,
85 да са метнеме вав ѡгньовене
да ни са простѡт врят грѣховене,
пѣк ще оставим стара робинѣ
да си ни гльѡда малоно дѣте.

Стара робинѣ тихо ромѡни:
90 — Немѡйте наклада два силни ѡгнѣ,
ам ми фаните един нах ѡзник,
един нах ѡзник, другѣн нах заник. —

Тогав фанаха един нах ѡзник,
един нах ѡзник, другѣн нах заник
95 да хми са простѡѡт врют грѣхове. —

10. III. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакия

За този сюжет вж. Путилов. Действительность и вымысел.

143. Сестра познава в татарски войвода брата си

Дамян войвода поръчва на Наню чорбаджия да приготви вино, ракия, девет крави, фесове и потури за дружината му. Най-малката снаха на Наню посреща татарите, целува ръката и коляното на войводата им, защото приличал на изгубения ѝ брат, и откриват, че са брат и сестра.

Нарѡчал Дамѣн, порѡчал
на Нанѣ чорбаджиѣна:
„Да си ми Наню нагоди
долина вино чървено,
5 бурѡлчѣ бѣла ракия
и девѣк кравѣ ѣловѣ.
И да мѣ Наню нагоди
до тристѣ феса алѣнѣ
и триста шитѣ патѡрѣ!“
10 Всичко е Наню нагодил,
та чѣ е Наню посабрал
до девек младѣ нѣвѣстѣ,
та си хи нарѡд питашѣ:
— Нѣвѣстѣ младѣ, Нанювѣ,
15 Нанювѣ, чорбаджиювѣ,
кой ми са от вас наима
Дамѣна да ми дочѣка,
Дамѣна страшна вайвода? —
Най-манишката нѣвѣста,
20 та си на Нанѣ викашѣ:
— Дѣду лю Наню, дѣду лю,
ѣе си са, дѣдо, наима
Дамѣна да си дочѣкам,
ако ми, дѣдо, харижѣш
25 най-манишконо сандѡчѣ,
дѣно го сѡрнат, дѣду лю,
до девек чифта биволѣ.
Наню Тодорки викашѣ:
— Халал да ти е, Тодоркѣ!
30 Иди мѣ кончѣ ѡзведѣ
на наши равнѣ двѡровѣ,
синѣо го сѣдло осѣдлай,
чифт го пѡпрѣзѣ пѡпрѣгнѣ,
жѡлта го ѡзда зѡюздѣ,
35 че жа да ида, Тодоркѣ,
ваз село, още низ село
да чуѣ, ошѣ да вигѣ
идѣ ли Дамѣн нах тѡва.
Тодорка кончѣ осѣдла,
40 осѣдла, ошѣ зѡюздѣ.
Наню на дворѣ излѣзѣ,
доде си кончѣ вазсѡднѣ,
триста са пушкѣ пукналѣ

нах Нанювинѣ конѡцѣ.
45 Врют са са нахвѡн пѡрсналѣ,
пѡрсналѣ и избѣгалѣ,
само Тодорка остана
татарѣ да си дочѣква.
Тодорка хитра, най-хитра
50 най-напреж портѣ отворѣ,
че си са назадѣ завѡрна,
запалѣ ламба шѣрана,
наредѣ масѣ, столовѣ,
та че на портѣ отидѣ
55 да си дочѣква Дамѣна
сас триста душѣ татарѣ.
Врют хи вав рѡка здравѡва,
Дамѣна в рѡка, в колѣно,
че хи отведѣ, заведѣ
60 на вѣсокинѣ кѡшкѡвѣ
да си хи служѣ и гости.
Ага са тамо отишлѣ,
всичкинѣ ѣдѡт и пийѡт,
Дамѣн Тодоркѣ викашѣ:
65 — Тодоркѣ млада, Нанюва,
Нанюва, чорбаджиюва,
всички хи в рѡка здравѡва,
пѣк менѣ в рѡка, в колѣно?
Тодорка си му викашѣ:
70 — Дамѣнѣ, страшна вайводу,
всичкѣ хи в рѡка здравѡвах,
пѣк тебѣ в рѡка, в колѣно,
ѡти си имах, Дамѣнѣ,
каѣно теб братчѣ камадно
75 и него Дамѣн зовѣха,
ѣѣце го мѣсаш в лицено,
в лицено и в галчѣнено!
Дамѣн Тодоркѣ викашѣ:
— Тодоркѣ млада, Нанюва,
80 и ѣе си имах сѣстричка,
едничка и пѣгумничка,
та ѣ Тодорка зовѣха
и ти ѣ мѣсаш в лицено,
в лицено и в галчѣнено. —
85 Та двама са изпитаха,
че си са братче и сѣстра.

Тогав са Дамѣн изправъ
и на татаръ думашъ:
— Ёжтъ и пийтъ, ђлдашлар,
90 и золум да нъ сторътъ

9. VII. 1952 г.
с. Гела

на моя сѣстра Тодорка,
че ми е сѣстра едничка,
едничка и пѣтумничка.

Мария В. Ташкова,
род. в 1917 г., образование VII кл.,
дсмакия

144. Овчар среща сестра си робиня на татари

Вълчо минава със стадото си през Узунчаршия и вижда на чешмата робиня, която се оказва сестра му.

Замамъл Вѡлчо, замамъл
неговъ вѡклъ шилъта
през Узун дльѡга чѣршиѣ,
през вѣсокана кюпрйѣ.
5 Робинка точъ водица
на шѣранана чъшмица
и са в шилъта вгльѡдува,
в шилъта, оцъ в чобанъ.
Вѡлчо робинка питашъ:
10 — Робинку гола и боса,
що са в шилънца вгльѡдуваш,
в шилънца, оцъ в чобанъ?
Робинка Вѡлчу викашъ:
— Чобанъ, милъ чобанъ,
15 и йѣ съ имах два брата,
и те шилъта пасѣха.

7. X. 1951 г.
с. Стойките

За Узункюприя вж. Приложение, № 6.

Вѡлчо робинкѡ викашъ:
— Робинку гола и боса,
как тѡ зовѣха бракетѡ?
20 Робинка си му викашъ:
— Чобанъ, милъ чобанъ,
единан Вѡлчо зовѣха,
пѣк другѣн Манол викаха.
Вѡлчо робинкѡ викашъ:
25 — Робинку гола и боса,
ѣла жѣ да та прѣмъним
сас овчѣрскана прѣмъна
от татаръ да та скрием,
чѣ ти съ наша състрица.
30 Хайде сас нас да та водѣм,
да та, състрицѡ, прѣмъним
сас гѣздйлнана прѣмъна.

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакия

145. Овчар отвежда робиня, която се оказва сестра му

Стоян прекарва стадото си през Узункюприя и среща робиня. Прикрива я с овчарската си кепя и я отвежда. Разпитва я и разбираат, че са брат и сестра.

Чуди са Стоѣн, мисли са
отде да прекара стадоно,
та че го Стоѣн прекара
през Узун дльѡга кюприя,
5 през царювана чаршия.
Робинка вода носѣше,
Стоѣн робинки викаше:
— Робинке гола и боса,
ѡтнеси вода, вѡрни са,
10 че хайда с мене избѣгай —
йѣ ща та тебе прикривам
с мояса кѣпѣ кичена.
Робинка Стоѣн послуша,
отнесе вода, вѡрна са,
15 надѣна кѣпѣ кичена,
нарами пушка шѣрана
и сас Стоѣна отиде.
Варвѣха, колко варвѣха,
че хи сеймѣни стигнаха
20 и на Стоѣна викаха:

— Стоѣне, млади кехайѡ,
вчера гѡ стадо прекара
през царювана чаршия
дали не видѣ робинка? —
25 Стоѣн сеймѣнем викаше:
— Сеймѣне, млади сеймѣне,
вчера гѡ стадо прѣкарах
през царювана чаршия,
робинка не сам видювал,
30 ам мен са тамо лйпсали
хилѣда вѡкли овнѡве —
дали хи не сте видвали?
— Кехайѡ, млади кехайѡ,
овнѡве не сме видвали. —
35 Гѡ са сеймѣне вѡрнаха,
Стоѣн робинки викаше:
— Халѡл ти правѣм, робинку,
моѣса кѣпе кичена
и още пушка шѣрана!
40 Че си ѣ Стоѣн попита:

- Имаш ли братѣ и сѣстри
и още стара майчица
да си та тебе ѓтведам
сас тѣх да си са разтѓжиш?
45 — Имам си братѣ, Стоѣне,
двамина братѣ рожделни

15. I. 1937 г.
Чепеларе

- и още стара майчица.
Единан Стоѣн зовѣха,
та си го ѣце мѣхнуваш
50 в лицено и в галчѣнѣно.
Гѣ са двама изпитаха,
излѣли братец и сѣстра!

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

146. Татари открадват хубава Станка

- Станка по двори ходѣше
и на батѣ си викаше:
— Батю лю, батю Стоѣне,
чул ли си, батю, не ли си
5 какѓв е хабѣр допѣднал?
Татаре насам идѣли,
всички са села горили,
мѓми и булки робили,
нахтуф щат, батю, да дойдат!

20. II. 1954 г.
Чепеларе

- 10 Стоѣн сестри си викаше:
— Не бой са, сестру, не бой са,
добар е господ за нази,
бог милостив е, ще пази. —
Кѣйно си дума думаха
15 и татарене дойдоха,
хубава Станка фанаха,
фанаха и окрадаха.

Стана Я. Балджиѣва,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

147. Марийка кълне майка си, че я дала на татари

- Бѣла Марийка на извор съди,
на извор съди, бѣлъ менць мие,
бѣлъ менць мие, майка си калне:
— Проклетя да съ, мале, тръклетя,
5 дето ма дадѣ на тѣз татарѣ! —
Отде ѣ зачу чѓбно татарчѣ,
та си мѣ фана бѣла Марийка
и съ ѣ фѓрлѣ в тѓвнѣ зандѣнѣ
дано почерней, дано погрозней.
10 Колконо съди в тѓвнѣ зандѣнѣ,

21. II. 1952 г.
с. Широка лѣка

- по-бѣла станва и по-кравѣна!
Тогав ѣ фана чѓбно татарчѣ,
та ѣ изведѣ от тѓвнѣ зандѣнѣ
и ѣ отведѣ в гѓра зелена.
15 Дѣне ѣ пѣче на ѣсно слѓнць,
наще ѣ кади на боров кѣдѣж
дано почърней, дано погрозней.
Колконо съди бѣла Марийка,
по-бѣла станва и по-кравѣна!

Мария Г. Барганска,
род. в 1898 г., образование II кл.,
домакиня

148. Турци искат да отведат българска девойка

- Село, село, наше село,
откак са си заселило,
все са турци минѓвали,
минѓвали, кондѣсвали.
5 Сноща вечер допѣднаха,
допѣднаха, кондѣсаха
де по двама, де по трима,
у Станкини деветина,
деветина с десет конѣ
10 и на Станка конѣ довели.

20. IX. 1955 г.
с. Забърдо

- Турци Станки си говорят:
— Стѣни, Станку, гюл фиданку,
тѓчи вино немѣрено,
зѣмай пари неброени! —
15 Станината стара майка
по двор ходи, сѓлзи рони
и на турце жѣлно дума:
— Турце, турце, анадолци,
наша Станка е главѣна
20 главѣна и спазарѣна.

Асие Сабахчиѣва,
род. в 1939 г., образование IV кл.,
домакиня

Във връзка със ст. 20 П. Райчева пояснява: „Баща ѣ е уговорил с башата на годеника какѣв откуп ще получи за дѣщеря си.“

149. Турци отвличат девойка

Девойка се оплаква, че майка ѝ я родила хубава и я изпратила да жъне в планината, където я откраднали турци и я отвели през девет върха.

- Мале ле, стара мале ле,
да ма нъ бьѡшъ раждала
сакѡва бѣла, чърнока,
сакѡва кьѡнка, вьсока,
5 да ма нъ бьѡшъ пратала
нах вьсокана плѡнъна,
жьѡлтана жьѡтва да жьѡнам!
Та си ма турць фанаха,
фанаха и окрадаха,
10 та чъ ми сбраха среброно,
среброно с куръшничкьнъ
и си ма, майчу, отведоха
в турскьнъ бѣлъ конѡць
- сас кафезльино пѣнжуръ.
15 Турчън го е страх, мале ле,
на гостъ да ма завъде,
да си ма, майчу, нъ спрѣтъ.
Млочко щииш да са надѣеш
да си ти дойда госчъца,
20 госчъца с фудулчъца,
пък йѣ нъ мога да дойда,
че сам далече отишла
през девек чѣла вьсоки —
никога празнъ нъ биват:
25 зиме сас бѣлъ снѣгувъ,
лѣтъ сас вѡрлъ хайдутъ.

23. X. 1951 г.
с. Стойките

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакиня

За ст. 19—20 вж. пояснението към песен № 25.

150. Защо ме роди тънка, висока

- Защѣм ма, майчу, породи
сакѡва тънка, висока?
Да не мога, майчу, да мина
през Алипашова чѣршиѣ
5 от нѣѣ пусти сеймѣне.
Тьонка ми снажка искаха,
бѣли меджидии фѡрлѣха.
- Защѣм ма, майчу, породи
сакѡва бѣла, чернока?
10 Да не мога, майчу, да мина
от нѣѣ пусти беюве.
Бѣли ми бузки йщѣха,
жьѡлти алтѡне фѡрлѣха.

29. XI. 1954 г.
Чепеларе

Смаил Бр. Дув,
род. в 1871 г.

151. В село дошли вергиджии

- Село, село, пусто село!
В село дошли вергиджие,
вергиджие, золумжие,
кондисали в срадѣ село,
5 в срадѣ село в Стоѣнови.
Зарѣзале вергиине
кому двеста, кому триста,
на млад Стоѣн дор хилѣда,
дор хилѣда карѡгроша.
- 10 Че не пуска своѣ сѣстра
да ги гости, да ги служи,
да ги служи мѡрна кафьѡ,
мѡрна кафьѡ и ракиѣ.
Да ги служи, да им стои,
15 да им стои дивѡн чѡпраз,
да хи гльѡдат бѣло лице,
бѣло лице, равна снажка.

18. III. 1952 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Определението „зарѣзали вергиджие“ (ст. 6) отразява означаването на данъците чрез резки на *рабош*.

152. Турци оковават и отвеждат Бял Димитър

Бял Димитър пита жена си как е забравила да затвори прозорците, та идва роса и мъгла. Не било мъгла и роса, а три табора турци, които търсят Димитър. Жена му ги лъже, че той е в Стамбол, но те разбиват портите, оковават го и го отвеждат.

— Димитрице, млада булке,
как забори да затвориш
нах бѣл Дунав пѣнжурене,
че ми иде ситна роса,
5 ситна роса, тѣовна мѣгла! —
Не е било тѣовна мѣгла,
тѣовна мѣгла, ситна роса,
ам е било три табѹра,
три табѹра вѣрли турце.
10 Право варвѣот нах конѣкан,
та си чукат и си викат:
— Димитрице, млада булке,
тѹва ли е Бѣл Димитар?
Димитрица отговарѣ:
15 — Ой ва турце, вѣрли турце,
Бѣл Димитар си го нѣма —
той отиде вав Стамбѹлан
да си собира вересѣе.

Вѣрли турце си хи викат:
20 — Димитрице, млада булке,
лѣжи, холан, кѣго лѣжи,
вѣрли турце немѣй лѣга,
тѹва си е Бѣл Димитар.
Ей му кѣрци вав кѣшкѣове,
25 ей му конче вав ѣхѣран!
Димитрица отговарѣ:
— Ой ва вази, вѣрли турце,
той си има до два кѣркия,
до два кѣркия, не два конѣ. —
30 Вѣрли турце не слущаха,
та разбиха чѣмшир порти
и влѣзоха, та найдаха,
та найдаха Бѣл Димитра,
че си го букайдѣсаха
35 и сас тѣх го отведѣоха.

26. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Мария Т. Георгиева,
род. в 1888 г., без образование,
домакиня

Разпространението на песента в много области и неизменното повтаряне на това име във всички варианти навежда на възможността образът Бял Димитър в родопската народна поезия да представя поетическо претворяване на действителна личност, свързана с борбата срещу турците и получила голяма известност с дейността си или със своя край. В „Село Градец“ (с. 110—111) Хр. Димитров говори за сливенец ханджия със същото име, който бил определен за помощник на златаря Димитър Ст. Кукумявков от с. Градец, член на комитета за подготовката на въстание в Сливен и в котленските села през 1875 г. Може да се допусне също, че зад Бял Димитър стои врачанският чорбаджия Димитър х. Тошов. Влиятелен местен първенец, той имал връзки с Русия и Румъния и турската власт го смятала за опасен политически агитатор. Бил убит през 1827 г. под предлог, че раята се оплаквала от него. Вж. Д. Уста-Генчов. Народна песен от Габровско за Димитраки хаджи Тошов, със забележка към нея. — Псп., XLVII, 1894, с. 789—793.

153. Бял Димитър погубва турците, които идват да го убият

Димитър пита жена си как е забравила да затвори прозорците, та роса наросила дрехите му. Тя отговаря, че това са нейните сълзи, защото той яде и пие, а не вижда, че турци го търсят да му вземат главата. Турците разбиват портите, Димитър се въоръжава и ги погубва.

— Димитрице, млада булке,
как забори да затвориш
от бѣл Дунав пѣнжурене,
та ми росна ситна роса,
5 та наросѣ бѣлѣн дѹлбѣнь,
Димитрому бойлѹ кѣрци,
бойлѹ кѣрци, мѣрна цѣоха.
Димитрица отговарѣ:
— Димитру лю, пѣрву любе,
10 то не ми е ситна роса,
ам си ми са Димитрини,
Димитрини ситни сѣлзи.
Че си ѣдеш и си пиѣш,
пѣк не видиш вѣн на двори —
15 на портинѣ чукат, викат,
чукат, викат вѣрли турци,

вѣрли турци — анадолци.
Та ми трѣсѣт Бѣл Димитра,
глава мислѣт да му зѣѣмат
20 и ми рукат Димитрица:
— Димитрице, млада булке,
ѣла порти да отвориш
да си трѣсим Бѣл Димитра!
— Турце, турце, вѣрли турце,
25 тѹва нѣма Бѣл Димитра!
Той отиде низ морено,
сас гемѣе да закара
вѣкли ѣвни да продава,
да продава, да купува.
30 — Димитрице, млада булке,
немѣй лѣга вѣрли турце,

- тѹва си е Бѣл Димитар.
 Конче му е вав яхѳран,
 пушка му е закачена.
- 35 — Турце, турце, вѳрли турце,
 той си има до два коня,
 един води, другѣн сѣди,
 той си има до две пушки,
 една носи, друга сѣди.
- 40 — Димѳтрице, млада булке,
 ѣла порти да отвориш!
 Главѳна ще му зѳмеме,
 на кол ще я навираме.
- Турце, турце, вѳрли турце,
 45 ни излизам, ни отварям,
 тѹва нѣма Бѣл Димитра. —

- Турценѣ се ѣдосаха,
 та портинѣ разчѳпиха,
 разчѳпиха, отвориха
 и влѣзаха ми нахвѳтре.
- 50 Димѳтър си рипна, стана,
 та са усили и оруѳжи,
 та погуби вѳрли турци,
 че си вика Димѳтрици:
- 55 — Димѳтрице, млада булке,
 стѳни, стѳни да ги скрием,
 да ги скрием и преправим.
 Та ги скриха, преправиха
 и никой са не досѣти
- 60 какво сторил Бѣл Димѳтър,
 как погуби вѳрли турце.

Февруари 1939 г.
 Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
 род. в 1855 г., без образование,
 домакиня,
 и Стана Я. Балджиѳва,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

154. Димѳтрица погубва турци, които търсят Бял Димѳтър

Началото е, както на предходната песен. Димѳтрица излиза със сабя и избива турците. Оцелява само един, на когото изважда окоето и отсича ръката.

- Димѳтрице, млада булке,
 как заборѳ да затвориш
 пѣнжурене из бѣл Дунав,
 че ми роси ситна рѳса,
- 5 та накваси Димѳтрова,
 Димѳтрова мѳрна цѳха,
 мѳрна цѳха, бойлѹ кѳрци! —
 То ми не е ситна рѳса,
 ами ми са Димѳтрини,
- 10 Димѳтрини ситни сѳлзи:
 — Ой Димѳтре, Бѣл Димѳтре,
 ти ми сѣдиш и ми лѣжиш,
 пѳк не видиш, Бѣл Димѳтре,
 че ти са на дворе дошли
- 15 вѳрли турце анадолце.
 На портинѣ чукат, рѳкат,
 за теб питат, Бѣл Димѳтре:
 „Димѳтрице, млада булке,
 тук ли ми е Бѣл Димѳтар?“
- 20 „Турце, турце, вѳрли турце,
 тѹва нѣма Бѣл Димѳтар.“

- „Ложи, кого щеш да лѳжиш,
 вѳрли турце немѳй лѳга —
 ей му конче вав ѣхѳран,
 25 ей си Димѳтра вав кѳшкѣн,
 вав кѳшкѣн и вав бужѣкан.“ —
 Оруѳжи са Димѳтрица
 с Димѳтрово оружие,
 че излѣзе вѳн на двори,
- 30 та размаха остра сабѣ,
 та погуби вѳрли турце.
 Един са зад кон криѣше
 и още хи са молѣше:
 — Остави лю мен, Димѳтрице,
- 35 да ходѣ да приказувам
 каква та е майка хранила,
 каква ми има по свѣтѳс
 млада булка Димѳтрица! —
 И него здрав не остави,
- 40 лѣво му ѳко извартѣ,
 дѣсна му рѳка отсѣче.

Юли 1939 г.
 Чепеларе

Метексин Д. Сукарев,
 род. в 1869 г., без образование

155. Тодор си турци гонѣха

За да избяга от турците, които го преследват, заедно с жена си Добра, Тодор я излѳгва, че сестра ѳ ги кани на сватба. Когато минават Арда, реката приижда и завлича Добра с детето, което току-що е родила.

Тодор си турци гонѣха,
 гонѣха да го погубѣт.
 Чуди са Тодор, мисли са

как да си булче излѳже,
 5 та да си булче изведе,
 да изведе, да избѣга.

- Мислил са Тодор, чудил са,
Тодор на Добра викаше:
— Я слушѐй, Добру, я слушѐй,
10 снощи ми хабѐр пристигна
и си калеска получих
от тая Арда голѐма,
че балдъзана ще женѐт,
балдъза бѐла Калина.
15 Я ст̀ани, Добру, я ст̀ани
сутрина, Добру, раничко.
Замеси тѐсто кисело,
направи ть̀онка баница,
замеси каба погачи! —
20 Добра е ранко станала
и всичко си е св̀оршила.
Тодор нахв̀онка излѐзе
и си в ѐх̀оран отиде,
та на биволи думаше:
25 — Биволе, бивол Караман,
можете ли ма изм̀окна
през тази Арда голѐма?
Бивол Караман думаше:
— Тодоре, наши стопане,
30 здрава ли ти е колата?
Аз ще отв̀оде изплувам. —
Тодор си кола стѐгаше
и си на Добра викаше:
— Качи са, Добру, качи са,
35 ще минем Арда голѐма! —
Тодор биволи впрѐгаше,

- че са на кола пок̀ачи.
Варвѐли, що са варвѐли,
стигнаха Арда голѐма.
40 Арда бѐ още придошла,
камене, дарве влачѐше.
Тодор на биволи думаше:
— Биволе, мои биволе,
ако ми Арда минете,
45 краката ще ви посребрѐ,
р̀огове ще ви п̀озлатѐ. —
Тамам биволи влизаха
вав тази Арда голѐма,
Арда си още придошла.
50 Дарве, камене влачѐше,
от брѐг на брѐг ги мѐташе,
задна са кола отк̀асна
и си ми Добра завлѐче.
Тодор отв̀оде излѐзе
55 и си на Добра викаше:
— Добру лю, п̀орво вѐнчило,
отк̀асни ть̀ожки нанизи,
отк̀асни, та ги ѓзфарли,
само при мене ѓзлѐзи!
60 Добра на Тодор думаше:
— Не мога, любе, не мога,
м̀оско сам дѐте родила. —
Тамам си Добра продума,
м̀отна ѐ вода завлѐче
65 и се сас д̀уша раздѐли.

5. X. 1951 г.
с. Триград

Салих Ахм. Османов,
род. в 1910 г., образование IV кл.

ПОМОХАМЕДАНЧВАНИЯ. НАРОДНАТА СЪПРОТИВА

156. Помохамеданчването на българите в Смолянско

В Смолян и Смолянско идват турци и водят ходжи да потурчат. Затварят мъжете, а момите и невестите бягат по горите. Момците викат девойките да се венчаят по християнски.

- Какво е бално станало
в Пашмаклѐ село голѐмо,
в Пашмаклицкана кааз̀о?
Турце ман̀афе дойдоха,
5 турски ходжи доведоха
с големи чалми навити.
Вр̀ют щат, майчу ле, да турчат!
М̀оскине, майчу, посбраха,
та си ги позатвориха
10 да си ги, майчу, потурчат.
Моми ѓ невѐсти бѐгаха
по гори и по барч̀ини,
по барч̀ини ѓ по канари
да си са, майчу, поскриѐт.

- 15 Дребни дечинки плачѐха
и вѐрана си не даваха.
Юнаци на моми думаха:
— Моминки дребни, хубави,
немойте бѐга от нами,
20 ѐла на близко наближете
да си са, м̀оми, вѐнчѐем
по наша вѐра христѐнска,
че ща на ходжи потурчѐт,
та ща на, моми, нагадат
25 по турски да са вѐнчѐем,
турско име да р̀укаме
и турски пѐсни да пѐеме.

17. VI. 1955 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование
средно специално, служеща

Живка Божкова е научила песента от Хатидже Кременарска от Смолян, която починала през 1943 г. на 107 години. Хатидже знаела тази песен от баба си.

Пашмакль (ст. 2) — турското название на Смолян. В песента е пресъздаден опитът за масово насилствено помохамеданчване на родопското население (за него вж. Славейков. Изгурчването. с. 364—367; Добруски. За изгурчването. с. 332—338; Иречек. Пътни бележки.— Псп., кн. X, с. 30—35; Дечев, Чепеларе. I. с. 54—55; История. I. с. 268—269; Тодоров. Помохамеданчване. с. 64—80; Василев. Родопските българи. с. 92 и 170—175; Петров. Асимилаторската политика. с. 77—147).

Масовата съпротива на родопчани срещу помохамеданчването е отразена в многобройни предания; едно от тях вж. в Приложение, № 4.

157. Владика се жени за туркичче

Де се е чуло, видѣло владика женен да бива, и то на турско момиче! Владика тѳрна на чѳрква, 5 момиче тѳрна на мечѳт през ситно, тѳсно сокѳче. Де са састѳпи владика, настѳпи турско момиче. Де го видѣха моллине,	10 та си владику думаха: — Оставѣй вѣра кѳурска, та взимай турско момиче! — Владика вѣра остави да вземе турско момиче. 15 Гѳ са владика турчѳше, чѳрна са земѣ трасѳше, гѳ са владика женѳше, ѳсно са слѳнце мрѳщѳше.

30. XI. 1954 г.
с. Проглед

Атанас П. Чолаков,
род. в 1898 г.

Атанас Панайотов знае песента от баща си. Слушал я през 1910 г. в Енжаоваса в овчарската колиба; баща му я пеел, а чичо му Георги свирел с гайдата.

Може да се предполага, че песента е свързана с опита да бѳде помохамеданчен епископ Висарион Смоленски (XVII в.) и с унищожаването на неговата епископия в Средните Родопи (по този въпрос вж. А. Поптодоров. Изминалото на Родопи.—Родопски преглед, II, кн. 3, с. 59—62). В песни и предания е запазена мѳлвата, че за да принудят епископа да приеме исляма, турците го обвинили, че искал да покрѳсти циганче (песен от Г. Оряховица, обнародвана в СбНУ, XVI, с. 265, № 359) или че залюбил (както е в горната песен) туркичче. Преданието за мѳченията, на които той е бил подложен, е обработено от К. Бралов (псевдоним на А. Поптодоров) в разказа „Висарион Смоленски“ (Родопски легенди, с. 35—41).

158. Вярата си не дава, I

Майка съветва дѳщеря си, която лежи девет години в тѳмница, да се откаже от вярата си. Девојката ѳ отврѳща, че още толкова да лежи, пак не си дава вярата. На раменете ѳ падат запалени свѳщи и турците отварят тѳмницата да се види с майка си.

Де се е чуло, видѣло мома в тевница да лѣжи, кѳйно е Ёнка лѣжѣла сега за девет години? 5 Ёнкина майка ходѣше около тѳвна тевница и на Ёница викаше: — Ёнке ле, моѳ дѳщеру, прѳтажна ли е тевница? 10 — Прѳтажна, майчу, прѳтажна, дене прѳтажна и пѳ не, нащѣ е тѳврде прѳтажна. Гѳ са засбират мѳмине, мѳмине на попрѣлкине, 15 юнаци на посдѣлкине. Момине пѣсни пѣѳха, юнаци с кавал свирѳха. Ёнкина майка викаше: — Ёнке ле, моѳ дѳщеру, 20 не ли ти са е додѣло в тѳвна тевница да лежиш? Прѳдай си, Ёнке, вѣрата, вѣрата — христѳнската!	Ёнка на майка викаше: 25 — Майчинку, стара майчинку, девет години как лѣжѣм и още девет да лѣжѣ — пак си не давам вѣраса, вѣраса — христѳнската! — 30 Кѳйно си дума думаше, от бога свѳщи падаха, Ёнки на рамѳ горѳха. Тогав са турце сѣтили, че не е Ёнка момица, 35 ами е Ёнка светица и са на ключѳр казали: — Ой тевничѳрю, ключѳрю, дай ни, ключѳрю, ключѳве тевница да отвориме 40 Ёнкина майка да влѣзе, та да си види Ёница, че не е Ёнка момица, ами е Ёнка светица! Гѳ отвориѳа тевница, 45 Ёнка нахвѳнка излѣзе. Косѳна хи бѣ в петине,

нахтене хи са в лактене.
Сас майка си са прегорна
и се сас дѹша раздели!

Януари 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня, и Мария Хаджико-
стадинова, род. в 1882 г.

Тази и следващите песни (№ 159—164) са създадени във връзка с многобройните усилия за единични помохамеданчвания, които били прилагани много често през турското владичество наред с масовите. Тяхна жертва са били предимно девойки и жени, а също и мъже, особено онези, които се отличавали с красота, храброст и богатство (срв. История. I. с. 269). Тази заплаха тегнела над родопското население и след прекратяването на масовите насилствени помохамеданчвания. Тя принуждавала например жените в Даръдере (Златоград) да носят яшмаци и да си забулват лицата като мохамеданки (вж. Ш и ш к о в. Живописни материали. с. 63).

159. Вярата си не дава, II

Началото е, както на песен № 158. Девойката е окована в синджири. Когато турците отворят тъмницата да извадят костите ѝ, Янка седи на стол със свещи в ръце и запалено кандило до нея.

- Де се е чуло, видело
мома в тевница да лежи,
кайно е Ёнка лежела
сега за девет години?
- 5 Ёнкина майка ходеше
около тъвна тевница
и си на Ёнка викаше:
— Ёнке ле, моё дѹщеру,
прѹтажна ли е тевница?
- 10 — Мале ле, мила мале ле,
прѹтажна, майчу, прѹтажна,
дене прѹтажна и по не,
наще е твѹрде прѹтажна,
ага са сберѹт мѹмине,
15 мѹмине на попрелкине,
юнаци на посделкине.
Мѹмине пѹсни запейѹт,
юнаци с каваль засвирѹт.
Ёнкина майка викаше:
20 — Ёнке ле, моё дѹщеру,
прѹдай си, Ёнке, вѹрата,
вѹрата — христѹнската!
- Мале ле, мила мале ле,
девет години как лѹжем,
25 как носѹм тѹджи синжире,
и още девет ще лѹжем,
пак си не давам вѹрата,
че ми е вѹра христѹнска
и сарцесо ми ѝ лѹвтерско! —
30 Лежела, колко лежела,
турце сговор си сговарѹт:
— Бре ѹтворите тевница,
та ѹзватите кокале
и сѹберите синжире! —
35 Ага си са ѹворили
Ёнкина тѹвна тевница,
ѹсно е слѹнце огрѹло.
Ёнка на стол седеше,
в ракине свѹща даржеше,
40 до нея кандил гореше,
тѹджи синжире паднали.
Не било Ёнка момица,
ам било Ёнка светица.

19. VI. 1939 г.
Чепеларе

Тодор К. Балджиев,
род. в 1862 г., образование II кл.

160. Вярата си не дава, III

Началото е, както на песен № 158. Майката плаче и моли бога ветрове и дъждове да съборят тъмницата. Господ я послушва и Янка излиза цялата в злато, с окапала коса.

- Де са е чуло, видело
мома в тевница да лежи,
кайно е Ёнка лежела
сега за девет години?
- 5 Ёнкина майка ходеше
около тѹвна тевница,
ситни си сѹлзи ронеше
и на Ёница викаше:
- Ёнке ле, моя дѹщеру,
10 прѹтажна ли е тевница?
— Майчинку, стара майчинку,
дене е прѹтажна и по не,
наще е ѹчко прѹтажна,
га се засбират мѹмине,
15 мѹмине по попрелкине,
юнаци на посделкине.

- Момине пѣсни запѣват,
юнаци с кавал засвирѣт,
мен ми на срѣце припада.
- 20 Майка на Ёнка викаше:
— Придай си, Ёнке, вѣрата,
вѣрата христѣнската!
— Мале ле, мила мале ле,
девет години как лѣжѣм,
още ще девет да лѣжѣм,
пак си вѣрата не давам,
вѣрата христѣнската! —
Съоднала майка да плаче
и на бога са молѣше
- 30 да дуйнат люти вѣтрове,
да лѣтнат силни дождове

10. II. 1954 г.
Чепеларе

- тевница да са сабори,
сабори, още разтурѣ,
Ёница да си излѣзе.
- 35 Господ си майка послуша:
дуйнаха люти вѣтрове,
лѣтнаха силни дождове,
та са тевница сабори,
сабори, още разтурѣ,
40 та си излѣзе Ёница.
Агà излѣзе Ёница,
каква си Ёнка излѣзе —
чисто вав злато станала.
Снажката хи бѣ вѣйнала,
45 чьорни очи помрѣнени,
дльбга коса окапала.

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

161. Вярата си не дава, IV

Янkinата майка пита дъщеря си какъвъ „хайрет“ да направят — чешма, ханче или тъмница. Построяват тъмница и турците затварят в нея Янка. Майка ѝ я съветва да си предаде вярата; девойката е готова да лежи още девет години, но не дава вярата си.

- Ёнке ле, майчину дѡщеру,
де да ми сторим хайрѣтѣн:
дали на друме чешмица
или вав гора ханчено,
5 или вав Стамбол тевница?
Би ми ще лѣто обсушно,
та ще чешмица пресѡхна;
би ми ще лѣто хайдутско,
та ми щат обра ханчено
10 и ми щат фати Ёница,
Ёница, зенгин дѡщерѣ,
та ѣ щат мѣтна в тевница
девет години да лежи! —
Хайрѣтѣн си са сторили,
15 хайрѣтѣн — в Стамбол тевница.
Било е, колко било е,
Ёница турци фанали,
та ѣ в тевница метнали
девет години да лежи.
20 Ёнкина майка ходѣше
ѡколо тьовна тевница,
та си ми жѣлно плачѣше
и си на Ёнка викаше:

- Ёнке, майчину дѡщеру,
25 прѣтажна ли е тевница?
Ёнка на майка викаше:
— Мале ле, мила мале ле,
никак е дене прѣтажна,
ами е нащѣ прѣтажна,
30 агà ми, майчу, спѡмена
как ми са сбират дружкине,
дружкине на попрѣлкине,
юнаци на посдѣлкине,
агà ми песни запѣйѡт,
35 агà ми с кавал засвирѣт! —
Майка на Ёнка викаше:
— Ёнке ле, моѣ дѡщеру,
придай си, Ёнке, вѣрата,
вѣрата — христѣнската,
40 да та не мѡчат турците!
Ёнка на майка викаше:
— Мале ле, мила мале ле,
девет години как лѣжѣм,
още ще девет да лѣжѣм,
45 пак си вѣрана не давам,
вѣрата христѣнската!

Януари 1939 г.
Чепеларе

Смаил Б. Дуев,
род. в 1871 г.

С. Дуев е слушал песента от Мехмед Харбалов, 77 г., от Чепеларе.

162. Хайде се, Кольо, потурчи, I

— Чок да та, Колю, прѣлега,
пустана турска прѣмъна!
Хайда са, Колю, потурчѣ,

та ща ти, Колю, харижъм
5 покрай Едринън мазинъ,
мазинъ с мазажинъ,

покрай Марица чъфлицъ,
чъфлицъ с чъфлъкчинъ,
чъфлицъ с бѣлъ кадѡнъ.
10 Само жъ ти са молъ, Колю,
да си мъ, Колю, оставъш
Арфинка бѣла кадѡна.

4. X. 1952 г.
с. Широка лъка

— Постои, почѣкай, бръ бейо,
да идам прошква да зѡмам
15 от моѣна стара майчъца
и от калманъ попадѡ,
че ма е майкя родила,
кальманъ ма е кѡрстъла.

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакия

Едринън (ст. 5) — Одрин (от римското название на града — Адрианопол, изменено през турското владичество в Едирне).

163. Хайде се, Кольо, потурчи, II

— Пѡ да та, Колю, прилѣга
турскана рѹба цѡшѣна —
хайда са, Колю, пѡтурчи!
— Потурчи са ще, бре царю,
5 ако ми, царю, харижеш
Одринан половинана
и Султан Селим жѣмиѣ,

Октомври 1947 г.
Чепеларе

покрай Марица конѡцине,
конѡцине с кадѡнине
10 и Айша бѣла кадѡна.
— Всичко ти халѡл, бре Колю,
само ти Айша не давам,
Айшица бѣла кадѡна!

Христо Ат. Караванов,
род. в 1887 г.

Песента е чута „на мохабет“, устроен в местн. Чуфаджица край Чепеларе по случай новопостроения горски дом.

164. Момък не се отказва от вярата си

Сестра продава лицето си и залага снагата си, за да откупи брата си Никола от тъмница. Еврейка я праща да го попита ще я вземе ли, за да го откупи. Момъкът отговаря, че още девет години ще лежи, но не се отказва от вярата си.

Прирѹкала са Маруда
през Али паша чѣршиѣ,
през Султан Селим жѣмиѣ:
бѣло си лице продава,
5 тѡнка си снажка залага
брата хи да си откупи,
брата хи гюзѣл Никола
от зандан тѡвна тевница.
Излѣла мома чифѹтска,
10 та си Маруди викаше:
— Маруду, алтѡн Калуду,
йди пѡпитай брата ти,
брата ти гюзѣл Никола
зима ли мома чифѹтска,
15 мома да си го йоткупи

12. VII. 1942 г.
Чепеларе

от зандан тѡвна тевница. —
Отиде да го попита
Маруда, алтѡн Калуда,
та си на брата викаше:
20 — Брате ле, гюзѣл Никола,
зимаш ли мома чифѹтска?
Никола си хи викаше:
— Сестру лю, сестру Маруду,
девет години как лѣжам
25 вав зандан тѡвна тевница,
още ща девет да лѣжам —
пак си вѣрата не давам,
вѣрата й христѣнсконо
заради мома чифѹтска!

Тодор К. Балджиев,
род. в 1862 г., образование II кл.

165. Мен ме е турчин залюбил

— Стѡни ми, майчу, изкопай
в грѡбено грѡбчек длибочѣк,
та че ма, майчу, защупай

сас тѡжки, йодри камене.
5 Мен ма е турчин загалѣл,
загалѣл, майчу, замѡмил.

10 Че не е турчин нашенски,
ами е турчин черкезин,
черкезин, майчу, манѝфин —
каде щим ние да бѣгаме?
— Дѡщеру моѣ, майчина,
да бѣгаме — де щим да идем?
Дѡ да ти, майци, ушием

13. X. 1952 г.
Смолян

15 широко чѡрно фѣреже
и да та, майци, пребулим
сас бѣла кѡрпа до ѡчи,
зам да та турчин не види
дали си млада невѣста
ѝли си мѡма лѣвтера,
20 ѝли си стара бабичка.

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

166. Турчин иска за жена българка, I

Митра люби на шега турчин, който мисли, че е наистина, и го кара да ѝ донесе захар и симид от Одрин. Той ѝ отвръща, че ще заведе и нея. Девойката му казва, че не си дава вярата.

5 Митра е турчѣн гѡлѣла,
гѡлѣла и драгѡвала,
турчѣнан ѡдажѣна.
Турчѣн го вѣрно знаѣше,
5 Митра го шѣко имашѣ.
Митра на турчѣн викашѣ:
— Турчѣну, ѡдажѣину,
вѡзседнѣ кончѣ хранѣно,
та си мѣ ѝдѣ, турчѣну,
10 в Одрѣна града голѣма,
та мѣ армагѡн дѡнѣсѣ
шѣкѣр и топлѣ сѣмикѣ.
Турчѣн на Митра викашѣ:
— Митру лю, пѡрво любове,
15 и ти жѣ с менѣ да дойдѣш
вав Одрѣн града голѣма,
там жѣ армагѡн да ѣдеш,

4. X. 1951 г.
с. Стойките

тамо шиш дворѣ да мѣтеш,
Султан жѣмиѣ да глѣѡдаш.
20 Агѡ имѡмѣ зарѣкат
от вѣсокинѣ мѣнаре,
теб жѣ са правѣ, Митру лю,
че чукат вашнѣ камбани
от вѣсокинѣ камбанаре.
25 Митра на турчѣн викашѣ:
— Мѡхнѣ са от менѣ, турчѣнѣ,
нѣ щѡ ти бѣлѣ шѣкѣрѣ,
нѣ щѡ ти топлѣ сѣмикѣ,
нѣ щѡ ти низан калдарѡм
30 на вашѣ дворѣ шѣрокѣ,
нито Султан жѣмиѣ
сас вѣсокинѣ мѣнаре!
ѝѣ си вѣраса не давам,
вѣраса хрѣстѣнската!

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

Султан жѣмиѣ (ст. 19) е прочутата Султан Селям джамия в Одрин.

167. Турчин иска за жена българка, II

Радица люби на шега турчин, който го взема за истина и започва сватба. Тя неиска да излезе и турчинѣт ѝ се заканва, че ще я открадне.

5 Загѡлѣлѣ са турчѣн и мома,
турчѣн и мома — бѣла Радѣца.
Радѣца си го шѣко знаѣла,
турчѣн го е знаѣл истѣна,
5 та сѣ повдигна сватба голѣма,
та мѣ заведѣ бѣлѣ кадѡнѣ
нах Радѣнѣнѣ равнѣ двѡровѣ.
На портѣ чука, чука и рѣка:
— ѝзлѣзѣ, Раду, портѣ ѡтворѣ,
10 та мѣ пѡсрецинѣ бѣлѣ кадѡнѣ,
да та кадѡнѣ, Раду, забулѣт
и пак кадѡнѣ да та разбулѣт.
Рада на турчѣн тихо говорѣ:

— Нито излизам, нито отварѣм! —
15 Радѣна майка жѣлно плачѣшѣ,
жѣлно плачѣшѣ и нарицашѣ:
— Оѝ Раду, Раду, дѡщеру моѣ,
защо та майка тебѣ хранѣла,
хранѣла, Раду, оцѣ кѣтила,
20 та да дочѣква, дѡщеру моѣ,
сакѡва сватба с бѣлѣ кадѡнѣ!
Турчин си Радѣ тихо думашѣ:
— Оѝ Раду, Раду, бѣлѣчка Раду,
излизай, Раду, портѣ отваряй,
25 ти сѣ го, Раду, шѣко имашѣ,
пѣк ѝѣ го, Раду, истѣна знаѣм.

Да идъш, Раду, кадето идъш,
ти ща съ моѐ, Раду, пак моѐ,
йѐ ща та, Раду, тебъ ѓкрада!

6. XI. 1951 г.
с. Стойките

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакиня

168. Турчин е Златка загалил, I

Турчин залюбва Златка и я пита какъв подарък да ѝ донесе. Тя се шегува и иска подарък като за годеница. Турчинът ѝ отвръща, че ще ѝ донесе турски накити и турска премяна.

Турчин е Златка загалил, Златица бѐла бѓлгарка. Турчин го вѐрно знаѐше, Златка го шекѓ имаше.	на бѐла шийка герданче, 20 на нѓги лустри кундуре. Турчин на Златка викаше: — Златке ле, бѐла бѓлгарку, йѐ ще ти, кузѓм, дѓнесам на глѓва срѐбро-тепелик,
5 Турчин на Златка викаше: — Златке ле, бѐла бѓлгарку, утре ще, Златке, да идам нах Тѓмраш града голѐма, нарѓчай, Златке, порѓчай	25 на кѓрсче тѓбѓжки кѓбуре, на бѐла шийка алтѓне — турскине жѓблти махмѓди, на снаѓка мѓрна фѐрѓжа, на нѓги лустри калѓври,
10 какво да си ти дѓнесам. Златка на турчин викаше: — Турчине, тѓмрашлѓнину, толкова ли са ни сѓташ какво ми носѓт мѓмине,	30 пѓ да та, Златку, прилѓга турскана мѓрна фѐрѓжа, турскана рѓба червена. Ти щииш, Златку лю, да сѓдиш на високине чардѓци,
15 мѓмине, главеницине: на глѓва фѓсче алѓно, фѓсче и бѐло дюльбѓнче, на тѓѓнко кѓрсче коланче,	35 ситан маргарит ще нижеш и турски жѓблти махмѓди.

26. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Мария Т. Георгиева,
род. в 1888 г., без образование,
домакиня

Вариантът, който Ат. Райчев е записал на 14. I. 1954 г. в Чепеларе от Стана Я. Балджиева, род. в 1864 г., има друг завършек — турчинът донася подаръци от Анадола:

И на Златка си викаше: — Хайда ми, Златку, хайда ми нах Тѓмраш село голѐмо! Златкина майка плачѓше и на Златка си викаше: — Ти щѓ да идеш, Златице, ам мене кѓму оставѓш? Турчин на баба викаше: — Мѓлчи, не плачи, бабу ле,	я ще и тебе да воде. Златка ще права да сѓди, мѓрна ще кафѓѓ да вари, кехлибар чибѓк да пали. Пѓк ти щѓц, бабо, да люлѓш мѓшково дѓте в люлкана. Златка ще гости да чѓка, врют щат роднини да дойдат да видят бѐла бѓлгарка.

169. Турчин е Златка загалил, II

Турчин залюбва Злата и я отвлича от хорото. Тя му поисква ножче да разреже ябълка и се убива.

Злату лю, мома каматна, зенгин Милюва дѓщеру! — Стѓни се, Злату, прѓмѓни да си на хѓро отидем.	хайдуге турчин фанале, 10 назад му рѓки вѓрзали, в чѓѓста го гѓра отвѓли! — Злата им вѓра фанала, та си са Злата прѓмѓни сас баш гиздѓлна прѓмѓна,
5 — Идите, мои дружчици, Златица нѓма да дойде — Злата ѓ турчин загалил. — Хайда ми, хайда, Златице,	15 окачи лѓто гиздило и си на хѓро отиде.

Таман се фати на хоро
и си са турчин зададе.
Пусна са Злата от хоро,
20 срадѐ женине отиде,
чърна е кърпа мѣтнала,
чуждо е дѣте йобзела.
Турчин ваз Злата йотиде
и си на Злата думаше:
25 — И до две кърпи да метнеш,
и две ми дѣца да зѡмиш —
пак щииш сас мене да дойдеш! —
Че си ѐ метна на конче
и си на конче думаше:
30 — Превзитай, конче, преграбѣй
сас краденана девойка! —
Злата си сѡлзи ронеше
и жѣлни гласе пускаше,
пък си ѐ турчин мирѣше:
35 — Молчи ми, Злату, не плачи,

бѣла кадѡна ще станеш,
на висок сарай ще сѣдиш,
жѡлти алтѡне ще броиш,
ситни маргаре ще нижеш. —
40 На Злата бѡлно добалнѣ
и си хи тѡжко дотежѣ,
та си на турчин думаше:
— Турчине, тѡмрашлинине,
ѐ си ми подай ножчено
45 йѣбалка да си разрежѣ
сѡрчено да си разквасѣ. —
Че не разрѣза йѣбалка,
ами си сѡрце прободѣ
и си на турчин думаше:
50 — Йѣ нѣма с турчин да идам,
ами ще в зѣмѣ да легна,
в чѡрнана земѣ длибока
на прѣст и пепел да стана!

16. I. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакия

Песни № 168 и 169 са възникнали във връзка със събитие, споменът за което продължава да живее в песните и преданията на Средните Родопи. Преди повече от двеста години от хорото на събора на Св. Неделя (20 юли), който ставал между селата Славеино и Петково, Смолянско, турчинът Юсеин отвлякъл прочутата хубавица Злата, дъщеря на Зенгин Милко от с. Петково. По пътя тя измамва похитителя да ѝ даде ножа си и се пробожда (сведения на Ат. Райчев).

170. Разкайва се, че се е потурчила

Рада си майци викаше:
— Мале ле, мила мале ле,
мен са е вѣйке додѣло
чуждана фурка предене,
5 чуждем измѣт правѣне,
чѡрнана кафѡ варене,
кехлибар чибук палѣне
и от skut на skut ходѣне —
йѣ ща са, майчу, потурча! —
10 В пѡтак са Рада потурчи,

в сѡбота млада кадѡна.
В недѣле бѣше Велиден,
турчин си Рада заведе
на високана плѡнина
15 зелено сѣно да сбира.
Рукнала Рада, припѣ са:
— Мари си мое христѣнско,
христѣне хоро играѣт,
пък Рада сѣно да сбира!

8. I. 1940 г.
Чепеларе

Шина Л. Митарова,
род. в 1874 г., домакия

171. Еничарче моли царя да пише на близките му

Майка пита дъщеря си какво се белее, синее. Тя ѝ отговаря, че това са еничари. Всички слизат от конете и сядат, само едно еничарче не слиза, а моли царя да му напише „книга левтерия“ до майка му, братята и сестрите му, които три години го жалеят и не знаят дали е жив.

— Ену, бѣла Ену,
дѣно са бѣлѣе,
бѣлѣе, синѣе,
дали е снѣгове
5 йли е ливѣне?
— Мале, стара мале,
нито е снѣгове,
нито е ливѣне,
ами са момчета,

10 врют са еничѣре.
Там ще цар да падне
сас голѣма войска.
Врют еничѣрчета
врют от конче слизат
и на столче сѣдат.
15 Едно еничѣрче
ни от конче слиза,
ни на столче сѣда,

ам са царю моли :
20 — Царю, господарю,
изпиши ми, царю,
книга левтерия
до моёна майка,
до моине братѣ,
25 до моине сѣстри.
Че моёна майка
сега три години
чъорна кърпа носи,
та ѣ не опира,
30 ъти мен жѣлее,
жѣлее, болѣе,
не може да знае
жив ли сам, не ли сам.
И моине братѣ
35 сега три години
как кавале дѣлат,
та че хи ни свирѣт,
ъти мен жѣлеёт,
жѣлеёт, болѣет.
40 И моине сѣстри
сега три години
как босилчѣк сѣват,

та че са не кичѣт,
оти мен жѣлеёт,
45 жѣлеёт, болѣет! —
Сѡдна цар на столче,
та изписа книга,
книга левтерия,
че ѣ царѣн прати
50 до негова майка,
до негови братѣ,
братѣ, още сѣстри.
Тогав еничѣрче
си от конче слѣзе
55 и на столче сѡдна.
Царюму са кланѣ
и на царѣн дума:
— Благодарим, царю,
дето ми изписа
60 книга левтерие
до моёна майка,
братѣ, още сѣстри,
мен да си прочуёт,
че сам жив и здравчѣк,
65 да не ма жѣлеёт,
жѣлеёт, болѣет.

28. I. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакия

За *еничари* вж. пояснението към песен № 133

Книга левтерие (от гр. *λευτερία*, свобода) — освободително, уволнително писмо; тук със значение на писмо.

КЪРДЖАЛИИ. МЕХМЕД СИНАП

172. Не бой се, Радо, от кърджалии

Да не се страхува Рада от кърджалии — баща ѝ има коне, овце, жълтици и къщи-сарай — всичко ще даде, нея не дава.

— Не бой са, Раду мари,
от кържѣлии!
Баща ти има, Раду,
хергельо кѡне,
5 кѡнеѡ дава, Раду,
тебе не дава.
Не бой са, Раду мари,
от кържѣлии!
Баща ти има, Раду,
10 сюрйѣ ѡвце,
ѡвцено дава, Раду,
тебе не дава.

Не бой са, Раду мари,
от кържѣлии!
15 Баща ти има, Раду,
шиник алтѡне,
алтѡне дава, Раду,
тебе не дава.
Не бой са, Раду мари,
20 от кържѣлии!
Баща ти има, Раду,
кѡщи сараѣ,
кѡщине дава, Раду,
тебе не дава.

Август 1943 г.
Чепеларе

Никола Зл. Караджов,
род. в 1884 г., образование II кл.

За названието кърджалии (полски разбойници) вж И х ч и е в. Кържалиите. с. 1—2.

173. Манафи обират Мадан

Та чули ли сте, не ли сте
 какво е ново станало
 вав Мадан село големо
 на Малка река широка,
 5 вав Печинскана махалб ?

Дошли са чьорни манафе,
 та са людене сабрали,
 парине хми са зимали,
 голем са золум правили.

10. VIII. 1955 г.
 с. Боровина

Ахмед Ахм. Якубашев

Според издирванията, направени от Мария и Манол Манолови и Атанас Райчев, песента е възникнала при някое от нападенията на Мехмед Синап, който съгласно с местните предания на три пъти е обирал селото (известно сега като Мадан), а манафите са кърджалии от четите на Мехмед Синап. Това се потвърждава и от К. Гълъбов в разказа му за нападенията над Перушица: „Измежду кърджалиите имало и манафи с дебели бърни, кафява кожа и златни обици. Те били предводителствувани от Мехмед Синаби, известен под името Синап войвода“ (Перушица, с. 20—21).

174. Райковци погубват Мехмед Синап

Синап пристига в Райково с дружината си и поръчва на Тако да събере богаташи и чорбаджии, от които иска двадесет кесии с акчета, двеста овни, двадесет крави и десет девойки. Тако му обещава всичко, а когато излиза, запалва взрива, който е поставил в къщата, приготвена за Синап, и той загива, заедно с дружината си.

В Райково хабѐр допѐдна :
 Синап на госте ще дойде.
 Тако му конѐк постила
 край село в кѐща голѐма.
 5 Агѐ Синапѐн допѐдна,
 в конѐкан го са фавели,
 голѐми гозби готвѐха,
 десет чевермѐ печѐха.
 Синап си дума Такому :
 10 — Таку лю, млад изметчѐю,
 бѐрже да сбираш зенгѐне,
 зенгѐне и чорбаджие,
 доде ти село не палѐм,
 доде ти люде не колѐм ! —
 15 Тако излѐзе и посбра,
 врют зенгѐнине дойдоха.
 Всички бледнеѐт и влизат,
 от зѐмѐ селѐм даваха,
 Синапю крилцѐ любѐха,
 20 врют на колѐна сѐдѐха.
 Синап хми дума продума :
 — Слушайте, хѐлан, зенгѐне,
 зенгѐне и чорбаджие !
 От вас щѐ откуп да йщам
 25 да ви не палѐм селосо,
 да ви не сѐкам главите :
 двадесет кесѐ сас акчѐ,
 до двеста овни с алѐци,
 до двайсет крави младѐчни
 30 и десет мѐми кѐматни.
 До утре всичко да дойде,
 до ѓтирна, до пладнина ;
 ако тва сичко не стане,
 вас врютѐк щѐ ва зѐколѐ ! —
 35 Всички малчѐха, кимтѐха,
 Тако му рече вав ѓчи :
 — Синапю, ѓгу прочути,
 от мене, ѓгу, го трѐси !

Утре щѐ рано да дойда
 40 и всичко щѐ ти дѐнеса,
 лю за ѓдно щѐ та моля :
 овнине тамам щѐ дойдат,
 ала с алѐци по-малко.
 Синап си дума Такому :
 45 — Таку лю, изметчѐину,
 хубав ми измѐт ти правиш,
 за твой хатѐр кандѐсувам.
 Утре щѐ рано да чѐкам,
 ако са, Таку, забавиш,
 50 главѐта ще ти ѓтсѐкам ! —
 Врют си станаха, тѐрнаха,
 от зѐмѐ селѐм правѐха.
 Врют са варвѐли най-напреж,
 Таку си варви най-сетне.
 55 Агѐ на пѐтѐн дойдоха,
 Таку изтрѐси чибукан
 на лѐхумови фитиле,
 дѐно бе Тако нагодил
 по-напреж в кѐща голѐма.
 60 Гѐ са варвѐли, минѐли
 до двеста крачки дѐлече,
 че са зѐмѐна разтресе
 и си са срина конѐкан,
 конѐкан вѐтре с Синапѐн,
 65 сас Синап страшен хайдугин
 и негована дружина.
 Нах нѐбо главѐ фѐркаха,
 огнѐни грѐди падаха,
 ѓсни са глѐсе рѐкаха.
 70 Тогав са Тако обѐрна,
 та си на Синап думаше :
 — Зимай, Синапю, овнине,
 зимай, Синапю, кравине,
 двадесет кесѐ сас акчѐ
 75 и десет мѐми кѐматни !

26. III. 1955 г.
 Смолян (кв. Райково)

Тодор Пинтиев

Т. Пинтиев научил песента от Салих Пчеларя от Смолян. Той разказва на Ат. Райчев и предание, според което Мехмед Синап е превръщан на два пъти с. Райково в пепелище; оттогава получила името си и Пепелската махала. Затова райковци решили да му отмъстят.

В същност Мехмед Синап е убит на Машергидик планина в края на 1803 или 1804 г. в ожесточено сражение с отряда на Кара Ибрахим, назначен за бюлюкбашия на Рупчоска околия, за да пази Пловдив и околните села от разбойници и разбойнически чети. Според местни сведения на Кара Ибрахим е било възложено да унищожи дружината на Мехмед Синап и в споменатото сражение той успява да я разбие (вж. Дечев. Чепеларе. I. с. 151—159).

Мехмед Синап (в турските държавни документи *Синаби* — срв. Ихчиев. Кърджалиите. с. 19) е един от главните водачи на кърджалиите в Родопската област в продължение на около десет години (1793—1803, 1804). Официални данни за него се съдържат в посочения труд на Ихчиев — преводи на турски фермани и бюрултии за потушаване на кърджалийското движение. По-конкретно за дейността му в Средните Родопи вж. Дечев. Чепеларе. I. с. 121—161. Наред с ценни сведения тук се срещат и някои подлежащи на проверка твърдения и неправилни постановки. В художествената ни литература образът на Мехмед Синап е подложен на пълна идеализация от Л. Стоянов в повестта Мехмед Синап. Историята на един бунт (2. изд. С., 1961). В свършено друга светлина — не като народен закрилник и водач на „гладните факири“ в Родопите, а като народен мъчител, разбойник кърджалия — е представен М. Синап в цитирания труд на М. Манолов, Ат. Райчев и М. Манолова за кърджалийското движение и Мехмед Синап.

Тако е по всяка вероятност същият Тако от Устово, който е възпят като бюлюкбашия на Аджи ага, брат на среднородопския феодал Салих ага, с когото известно време делил властта (вж. вариантите, обнародвани от Примовски. Медникарството. с. 224—225). Този въпрос се разглежда обстойно от Манолови в обширната студия „Турският феодализъм“, където се прави и подробен коментар на песента „Райковци погубват Мехмед Синап“.

175. Байрактарят е загинал, I

- Кончу ле алён, каматан,
каде ми, кончу, остана
твоён сайбиё Мустанчо?
Кой ще на тебе да ёха,
5 кой ще байрёкан да вее,
кой ще сеймёне да води?
— Байрёктаран е останал
на Машергедик планина
- под тъонка ёла висока.
10 Там го е куршум ударил
от лёва страна в сарцено —
душмански куршум сребарен.
Дребни му пилце сеймёне,
тъонкине ёли комшиё,
15 чьорнана земё майчица.

Юли 1939 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование, домакиня

Песента е създадена за Мустан Кадички — красивия и храбър знаменосец, който загива в сражение между отряда на Кара Ибрахим и дружината на Мехмед Синап на Машергидик планина и когото българките мохамеданки в Чепеларе дълго оплаквали с тъжна песен. В това сражение, което траяло две денонощия, е бил убит и Мехмед Синап (вж. Дечев. Чепеларе. I. с. 158—163). Разказ за коня на байрактаря, записан от Ат. Райчев, е публикуван в сп. „Родопи“, I, кн. 9, с. 32 („Мустанчовият кон“).

Машергидик планина (ст. 8) се намира западно от Смолян и южно от Девин. Гориста и трудно достъпна, тя е била главно средище на родопските кърджалии, известни с името хайти (вж. Дечев. Чепеларе. I. с. 122). За убиване със *сребърен куршум* (ст. 12) вж. пояснението към песен № 107.

176. Байрактарят е загинал, II

- Задали са са, подали
Хайвазовине сеймёне
от Машергедик планина,
ала си немат байрёктар.
5 Байрёктаран е останал
- зад Машергедик планина,
под тенка ёла висока.
Дребни му пилце сеймёне,
тенки му ёли комшиё,
10 конче за ёла вёрзано.

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

Според Мария и Манол Манолови, автори на посочените към песен № 174 изследвания, под *Хайвазовине сеймёне* (ст. 2) трябва да се разбират сеймените на някой си Хайваз, който е организирай народно опълчение за борба с кърджалиите (хайтите); такива опълчения са били организирани на много места в Родопите.

177. Ходила ли е с комшиџето си

Пашата изпраща татари колджии да доведат при него Руска Гоговичка, за да я пита наистина ли е ходила с комшиџята си.

- Руске ле, Гоговичке ле,
 ела ми порти отвори —
 гайтане ще да купвам,
 гайтане сини, зелени,
 5 алени и гевизени.
 Излезе Руска отвори.
 Не било близно комшиџе,
 ам били чьорни татари.
 Те си на Руска викаха:
 10 — Руске ле, Гоговичке ле,
 не щем гайтане да купим,
 нас на пашона проводил
 нахтамо, Руске, да идеш.
 — Татаре, чьорни колжии,
 15 постойте и почёкайте,
 че имам машко детенце
 развитко, та неповитко,
 да си детенце повиём
 и в люлка да го поставём. —
 20 Че си при дете отиде,
 дёсна му бизка извади
 дётенце да си нахрани.
 Че си дётенце полюшна,
 жёлна му пёсне запела:
 25 — Анни ми, нани, дьщерку,
 други щии бизки да сёеш
 и друг ще тебе да люлё,
 че ще нах паша да ида,
 та ми се нищо не знае
- 30 дали си са ща заворна. —
 Стана си Руска йотиде
 нах големоно коначе.
 Руска сеймёни срьбцнаха,
 та си на Руска викаха:
 35 — Вьорни са, Руске, вьорни са,
 тьбжка си давò сторила,
 че си ми, Руске, ходила
 с вашёно близно комшиџе,
 та си та рька пашона
 40 главона да ти отсече!
 Руска сеймени думаше:
 — Я ще нах паше да идам
 и хитро ще си му кажа:
 „Дёно се дума по село,
 45 всичконо не е истина.
 Руска си има сас кого
 да лёга, още да станва.“
 Ага е в конак отишла,
 пашона Руска питаше:
 50 — Руске ле, Гоговичке ле,
 дёно се дума по село,
 всичконо истина ли е?
 — Лажò е, агу, лажò е!
 Я имам либе каматно,
 55 на снажка тьонко-височко,
 на лице бело-чернодчко,
 сас него лёгам и станвам.

Юли 1943 г.
 Чепеларе

Мария Хаджикостадинова,
 род. в 1882 г., образование IV кл.,
 домакиня

Според местни разкази Руска Гоговичка била хубавица устовка, за която се говорело, че имала леко поведение. Пашата е Мустафа Аджи ага, брат на Салих ага, с когото известно време делил властта над Ахъчелебийско. Негово седалище било Устово. Както брат си и Аджи ага налагал тежки наказания и за малки провинения бесил и разстрелвал (вж. Дечев. Чепеларе. I. с. 74—76). По други варианти на горната песен Руска е била убита. За Аджи ага и изобщо за родопските феодали вж. Манол Манолов и Мария Манолова. Турският феодализъм в Родопите и борбата против него до Освободителната руско-турска война (1878 г.). — Год. на среднородопското краезнание (под печат).

178. Цървулан кехая прави давия

- Знаеш ли, тетьо, знаеш ли
 какво е ново станало
 вав Горно село Дереке?
 Голёма давò сторили
 5 вилаётскине факйре,
 варх тебе давò да правёт.
- Цървулан баш даваджие —
 драхёме го са удрили
 твоине, агу, сеймёне.
 10 Право вав Одрин отиде,
 кьрвава риза отнесе
 варх тебе давò да прави!

26. III. 1954 г.
 с. Соколовци

Стояна М. Радкова,
 род. в 1869 г., домакиня

Песента е за Георги Цървулан кехая — едър животновъдец от с. Момчиловци, Смолянско, който е водил смела борба с родопските власти Салих ага и брат му Аджи ага през първата половина на XIX в. (вж. Канев. Момчиловци. — Родопи, II, кн. 11, с. 29). Според Дечев (Чепеларе. I. с. 83—84) синът на Цървулан кехая бил погубен по

нареждане на Салих ага, заедно закарал една устовска девойка, която си пълнела котлите на реката, и ѝ взел китката. По сведения, съобщени от Георги Н. Гьоргоолу, починал през 1924 г. на 95 г., кехайовият син бил обесен от Аджи ага, който си скубел брадата от яд и завист, когато през Устово минавали стадата на Цървулан кехая и когато гледал как всички устовски моми изпращали сина му. Въз основа на този разказ, който е в съгласие и с образа на Аджи ага у Вранчев (срв. Българомохамедани, с. 20—21), Сл. Дичев и Н. Хайтов (Манастир, с. 34), приемат, че момъкът бил убит от Аджи ага и Цървулан кехая е ходил да се оплаква от него в Цариград.

Горно село Дерече (ст. 3) — с. Горно Дерекьой, сега с. Момчиловци, Смолянско.

179. Салих ага иска да омъжи жетварка аргатка

Колджии и заптии довеждат аргатки да женат и да събират сеното на Салих ага. Той кара първата жетварка да върне годеника си, за да я дадат на неговия кехая, а когато тя отказва, иска да я вземе за сина си. Девойката отвръща, че не си дава вярата.

— Вчера ми, майчу, дойдаха вав Долно село Дерече райковскине ми колджие, колджие, селски запчие. 5 Дребни аргатки да сбират. Салих агому да идат жълтана нива да жьонат, зелено сено да сбират Ага са тамо йотишли, 10 нивана са ожьонали и сеноно са сабрали. Тьовна са могла подаде, ситна е роса роснала. Шерана гайда засвири, 15 сториха хоро големо, врют са хванаха на хоро. Най-напреж са е хванала Ганица, първа жетварка, до Гана още и Стана 20 и врют Станкини дружчици. Гана си хоро развйда, напреж-назад го вартеше, в срадѐ баруга правеше. Салих ага ги гльодаше 25 от високине сараѐ как ми хороно развйда Ганица, първа жетварка. Салих ага си излезе на широкине хармане 30 и си Ганици викаше: — Ганице мари башюва,	възпри си, Ганку, хорото, да си та, Ганку, попитам главѐна ли си йли не. 35 — Главѐна, башю, главѐна и сам сас порстен мѐнена на чепеларско копѐлче. — Ганице мари, башюва, дѐо да го, Ганку, вьрнеме, 40 другиму да та дадеме — на Хубча тьобжак кѐхайѐ. Кѐхайѐ да си дочекваш, кехайѐ да си опраташ, баш домовница да станеш, 45 баш кѐхайца да бѐдеш! — Не щѐ го, башю, не щѐ го, мен не е Хубчо прилика, Хубчо е старец и вдовец. Мене е, башю, прилика 50 чепеларсконо копѐлче. — Ганице мари башюва, ако ми Хубча не рачиш, дѐо да та, Ганку, дадеме моему сину Тахиру, 55 бѐла кадѐна да станеш, червена кана да носиш, едрийски дюльбѐн да носиш. — Не бива, башю, не бива, йѐ си гиздѐло не мѐнѐм, 60 йѐ си вѐраса не давам, нашаса вѐра христѐнска!

25. VI. 1955 г.
Чепеларе

Иван Д. Чакъров,
род. в 1868 г.

Салих ага е бил войвода (управител) на Ахъчелеби (Смолянско) от 1798 до 1838 г. Той се проявявал като енергичен и суров феодал (срв. Дечев. Чепеларе. I. с. 73—92). Критична преценка на по-стари и нови опити да се идеализира Салих ага и неговото управление вж. у Василев, Родопските българи, с. 170—175.

Песента пресъздава един от многото фолклоризирани спомени за Салих ага, който се месел и в личния живот на населението в управляваната от него област (вж. Дечев. Чепеларе. I. с. 80—83; там е даден и вариант на поместената тук творба). С порстен мѐнена (ст. 36) означава, че е бил извършен първият неофициален годеж в среднородопските сватбени обичаи, наричан „мѐнене порстен“ или „носене нишѐвъ“ (вж. Шишков. РС. кн. I. с. 9—11).

Долно Дерече (ст. 2) е сега с. Соколовци, Смолянско. За едрийски (ст. 57) вж. пояснението към песен № 162.

180. Емин ага измамва Салих ага, за да го погуби

Салих ага сънува, че е с червени дрехи, вози се на пъстра кочия и търси в Пашмакль вода. Идват татари и му донасят ферман да отиде в Гюмюрджина за управител. Неговите кадъни, снахите и синовете му искат да им донесе подаръци — само майка му го изпраша със сълзи. Когато отива, вижда палачите, които го чакат да го обесят.

- Легнал агуне, задремал,
задремал, тъожко заспал е
на лѣтан денчѣок Гергѣовден.
Че си ми видѣ вав сѣне
- 5 червена рѣба носѣше,
пѣстра кочия ѣхаше,
в Пашмакль вода трѣсѣше —
капка водица не найде
устана да си разкваси,
- 10 жѣбждана да си огаси.
Стрѣосом са агѣ разбуди,
стана агана посабра
негови млади сеймѣне
и на сеймѣне думаше:
- 15 — Сеймѣне, мои агѣви,
сѣодните да ви казувам
какво сам видѣл вав сѣне.
Мѣрна ма дрѣмка налегна,
та са пренесах и заспах,
- 20 че си ми видѣх вав сѣне
червена рѣба да носѣ,
пѣстра кочия да ѣхам.
Врѣют сокѣцине обигрѣх,
нийде водица не найдах.
- 25 Питам ва, мои сеймѣне,
на хайр ли е ѣли не?
— Хайрдар, агу, хайрдар,
немѣй са, агу, кахърѣ! —
Кѣино си дума думаха,
- 30 агѣму хабѣр допадна:
татаре ми са тѣрнали
от Гюмѣжѣнѣ касабѣ.
Снощи са били вав Палас
Еминпашѣви сеймѣне
- 35 с юс елѣ киши татаре,
довечера са в Пашмакль.
Еще си дума думаха,
татарене ми тропнаха.
С конѣ по двори ходѣха,
- 40 с чизмене вѣтре влѣзаха,
агуне селѣм дадоха
и си му ферман метнаха.
Кетѣпче ферман пѣеше
и на агана думаше:
- 45 — Да бѣрзаш, агу, да идеш
нах Гюмѣжѣнѣ касабѣ,
викат та, агу, ѣшат та
- аѣнин да та нагодѣт
вав Гюмѣжѣнѣ касабѣ
50 на забѣтскана одаѣ. —
Агѣ са ферман пѣеше,
бѣла си брѣда мѣкнѣше.
Че са агана изправи,
извади алѣтѣн за миждѣо,
- 55 та го сеймѣнем раздаде —
по грѣшчѣк хми го раздѣли,
че си хми тихо ромѣни:
— Сеймѣне, мои агѣви,
млѣчко сам правил аѣнлѣк
- 60 до четридѣсте годинки.
Врѣют сам бѣлине провадал,
вам сам жѣбѣтине оставѣл,
по грѣшчѣк ги сам сабѣрал,
по-млого да хи саберам.
- 65 Че се агана засбира
и си агана тѣрнува.
Един му крилѣца даржеше,
пѣк друг му пѣтен метеше.
Кадѣнине го опратат
- 70 и си му тихо ромѣнет:
— Ти оттам да ни проводиш
по еднѣ скѣпа кутнѣя.
Пѣк снахине му нарѣчат:
— Ти оттам да ни проводиш
- 75 на мѣсечини чѣпразе.
Синоvene му нарѣчат:
— Ти оттам да ми проводиш
по чѣфт гюмѣшлѣ пищѣле.
Пѣк майка му го опрата
- 80 и сѣпе, рѣни сѣлзине
и си му тихо ромѣни:
— Салихку, сине Салихку,
ти ми са сбираш, тѣрнуваш,
ами нас кѣму оставаш,
- 85 сѣлкова чѣбѣрни сираци! —
Агѣ си тамо отиде
вав Гюмѣжѣнѣ касабѣ,
на забѣтскана одаѣ
джелѣтине го чѣкаха,
- 90 в ракѣне тасмѣ даржѣха
и в зейтин си ги топѣха
агана да си ѣотбѣвет.

24. II. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кѣоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

В основата на тази песен, както и на следващите две версии са залегнали действителни епизоди, свързани със смъртта на Салих ага, който е бил погубен с измама, в изпълнение на царска заповед, от гюмюрджинския аянин Емин бей (за края на Салих ага вж. Дечев. Чепеларе. I. с. 83—90, където е публикуван и вариант на горната песен).
Пашмакль (ст. 7) — турското название на Смолян. *Гюмѣжѣнѣ касабѣ* (ст. 32) — Гюмюрджина. *Палас* (ст. 33) — сега с. Рудозем, Смолянско.

181. Татари погубват Салих ага

Салих ага сънува, че яха черна чалия и носи червена дреха. Илват татари и го убиват.

— Майчинку, стара майчинку,
каков сам соня сонило!
Легнал бех, майчу, задремал
на летан денчок Гергьовден,
5 че си ми видех вав сонё
чьорна чёлийё да ёхам,
чёрвена руба да носём.
На хайр ли е йли не?
— Хайдър, агу, айдър,
10 ако си това сонило.
— Чудём са, майчу, мислём са
дали са, майчу, загубё

или вав гора забёгна! —
Кайно си дума думаха,
15 татаре си ми дойдаха,
с конё на двори влёзаха,
с чизмене вотре тропнаха
и си агана фанаха.
Три хми хабера дойдаха:
20 „Дор не заколите агана,
назад да са ни ворните!“
Таман агана заклаха
и друг хми хабёр пристигна:
„Да не затрийте агана!“

7. I. 1955 г.
с. Водни пад

Незифе Дж. Кадирова,
род. в 1931 г., образование VI кл.,
домакия

182. Гюмюрджинският аянин погубва Салих ага

Та чули ли сте, не ли сте
какво е ново станало
в Пашмаклъ, село големо?
Хабёр по хабёр доходда
5 от Гюмюжюне касабё,
от гюмюжюнскён аёнин,
от гюмюжюнски сёдници:
„Салих ага да са сгада
нах Гюмюжюня да варви,
10 тамо давона да видят.“
Давё се виде, привиде

Салих ага да отбавят,
главона да му отсёкёт,
нах Стамбул да я отнесёт.
15 Главона му отсёкоха
и в Стамбул ё отнесоха
да си ё види султанан,
султанан, още везирён.
Салих ага погребоха
20 вав ситничкине мезаре
на Гюмюжюне касабё,
мумове си му горёха.

25. VII. 1942 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакия

Пашмаклъ (ст. 3) — турското название на Смолян. *Гюмюжюня* (ст. 5) — Гюмюрджина. *Стамбул* (ст. 14) — Истанбул.

183. Салих ага не иска да го оплакват

Салих са руком прирука:
— Слушайте, лётни пилъчкёве,
нёсите здраве нагоре,
нагоре, нах планинона
5 нах мойне вакли кехайё,
нах мойне бёли кадони,
нах мойне дребни дечинки,

нах мойне люде факйре.
И си хми, пилце, кажите
10 немой да плачат Салиху!
На сирён да са посберёт,
Салиху рахмёт да сторёт,
Салиху да си споменёт.

12. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование
средно специално

Песента представя обособен и заживял самостоятелно мотив от обширна версия на сюжета „Емин паша измамва Салих ага да отиде в Гюмюрджина, където го погубва“ (срв. Дечев. Чепеларе. I. с. 86—90).

ХАЙДУШКИ И РЕВОЛЮЦИОННИ ПЕСНИ

ХАЙДУТИ ЗАКРИЛНИЦИ

184. Хайдутин освобождава три синджира роби

Гората е повяхнала, защото през нея минал турчин с три синджира роби: момци, невести и девойки. Момците тъгуват за медените си кавали, девойките — за градинките и даровете си, невестите — за мъжете, къщите и децата си. Турчинът кара Руса робиня да запее. Чува я брат ѝ Стоян хайдутин и го застига край Бяло море; убива го, освобождава робите и пита сестра си дали го е познала.

- Горице, гору зелена,
и ти, водице студена,
какво си бълно видела,
та ти са върше вейнали
5 и корене изсохнали?
— Немой ма пита, момице,
какво сам бълно видела —
и тебе бълно ще стане.
И йе сам гора зелена,
10 и йе сам вода студена,
и йе сам бълно видела!
Вчера през мене минаха
турчинан анадолчено
сас три синджира робини.
15 Първиен синджир, момне ле,
на отбор млади юнаци;
вториен синджир, момне ле,
на отбор млади невести;
третиен синджир, момне ле,
20 на отбор млади девойки.
Ага през гора варвеха,
та са горона люлеше,
планинона са носеше.
Какво си желно пеџа,
25 пеџа, желно плачџа!
Ага юнаци пеџа,
џлшем са върше свиваше:
„Мари си мила майчице,
мари си медни кавале,
30 свирени недосвирени!“
Ага девойки плачџа,
вършено в земџ впираха:
„Мари си мила градинка,
мари ми зелен босилчек,
35 мари ми червен божурчек,
кой џа ва прашџ, полива?
Мари си тъонки дарове,
ткаџни, недоткаџни,
кой џа да си ва доткаџ?“
40 Ага невести цвилнџа,
гора са с върше свиваше
и с корене са мџкнџше:
„Мари си първо любове,
мари си кџща градена,
45 кой џа та тебе посрџща,
кой џа да мете двџрове?
Мари си дребни дечинки,
вчера са вечер повити,
оцџтра ни сџ развити —
50 кой џа да си ва развие,
кой џа да си ва повие?“
Най-напреж варвџот робини,
пџслед ги слџди турчинан,
турчинан анадолченин
55 сас Руса млада робинџ.
Турчин на Руса викаше:
„Йџ викни, Русу, та запџй
от едно гџрло два гласа,
от един език две думи!“
60 Пџк та на турчин викаше:
„Запџла ти бџх, турчине,
ам имам братче хайдутче
вав сџџ гора зелена.
На гласи џа ма зачуџ,
65 на речи џа ма познаџ,
та џа да дойде нахтџва.“
Че викна Руса, та запџй
от едно гџрло два гласа,
от един език две думи.
70 Отде џ зачу млад Стоџен,
та си на гора думаше:
— Горице, гору зелена,
и ти, водице студена,
отколџ ли са минали
75 турчинан анадолчено
сас Руса млада девойка
и три синджира робини?
Горона си му викаше:
— Стоџене, вџрло хайдутче,
80 не сџ отколе минали,
от вчера, от завчџрашник.
— Горице ситна-зелена,
дали си хи џа пристџгна?
— Пристџгна хи џиш, Стоџене,
85 џко си конче кайдџсаш.
Стоџен си конче кайдџса,
та си турчинан застигна
вав Бело море длибоко,
тамам си турчин пазџрџ
90 до една шџрка гемийка
да си прекара робинки
за Турско, за Анадолско.
Стоџен на турчин викаше:
— Турчине, анадолчине,
95 џе ти дам пари небройни,
небройни и немџрџни,
та ми дай Руса робинџ!
Турчин на Стоџен викаше:
— Стоџене, вџрло хайдутче,
100 нито џе ти дам Росица,
ам и ти сас нас џе дойдиш
и теб џа робче да водим! —
Стоџен са люто разсџрди,
помџкна сабџ огнџна,

- 105 един ё замах замахна.
Отлѣво сабѣ замахна,
га ё отдесно отмахна,
на турчин глава отсече,
че на робини викаше:
- 110 — Робинки млади на отбор,
сбирайте бѣли грѣшове
и още жьолти алтѣне,
та че са назад вѣрните,
та си дечинки кѣтите!
- 115 Пѣк на девойки викаше:
— Девойки млади на отбор,
сбирайте дребни трѣпушки,
та са с трѣпушки кѣтите!
Пѣк на юнаци викаше:
- 120 — Юнаци млади на отбор,

- сбирайте пушки шѣрани,
та са сас пушки кѣтите!
И на Росица викаше:
— Росице, моё сестрице,
125 познаваш ли ма, Росице?
— Стоёне, вѣрло хайдутче,
как да та пѣзнам, Стоёне,
ага си с кѣрве олѣно,
та са от кѣрве не видиш!
- 130 — Росице, моё сестрице,
ако ма мен не познаваш,
кончесо не познаваш ли,
че си го зоба зобила,
зоба и сѣно турѣла
- 135 и си го вода поила?

19. V. 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиѣва,
род. в 1864 г., без образование
домакиня

Песента представя по-късен етап от развитието на сюжета, който се свързва с герся на южнославянския епос Крали Марко.

Трите синджира роби, постоянен образ в юнашките и хайдутските песни с този сюжет, не са само символ на заробването на българския народ — те са породени от реалната действителност, за което съществуват множество исторически сведения: при завладяването на някое селище турците откарвали стотици роби, които навързвали на дълги вериги от по десетина до шестдесет души; те били продавани на търговци, които следвали на тѣпли войската (вж. Йорданов. Крали Марко. с. LXXII—LXXIII; Турско робство. с. 34).

185. Мене е вече додяло

- Добрутро, гѣру зълена!
— Дал бог добро, Стоёнъ!
Много си бѣрже избарзил,
много си рано подранил —
- 5 ощъ сам пѣлна снѣговъ,
снѣговъ, Стоёнъ, ледовъ!
— Гору лю, гору зълена,

- как да нѣ сом избарзил!
Мен са е вейкѣ додѣло
- 10 в Едрнѣ полъ шѣроко
шѣкерли кафѣо варенъ,
турскинъ конъ зобенъ
едринска бѣла пчѣница
и турцѣм измѣк правѣнъ.

22. XI. 1951 г.
с. Стойките

Мария К. Ярѣмова,
род. в 1889 г., домакиня

За *Едрнѣ* (ст. 10) — Одрин — вж. пояснението към песен № 162.

186. Майка му е гората, невеста — пушката

Майка моли сина си да се откаже от хайдутството и харамийството, защото ѝ е дотегнало да крие човешки глави, да пере кървави ризи и да слуша лютѣ клетви; пита го не му ли е мило за майка му и за невестата. Той ѝ отвръща, че майка му е гората, жена му е шарената пушка, деца му са дребните куршуми.

- Майка Стоёна молъшъ:
— Стоёне, сину Стоёне,
стига мѣ ходъ по гѣра,
по гѣра, по разпѣтѣно,
- 5 оставъ, синку Стоёне,
това ми пусто хайдутство,
хайдутство и харамлѣтство,
че ми са вейке додѣло
челѣщъ главъ криѣнъ,
- 10 куршумлѣ ризъ перанъ
и лютъ клѣбѣтвѣ слушанъ
от много старъ майчѣцъ
и много младъ невестъ:

- „Стоёне, пусть Стоёне,
15 ага ми любѣ заколъ,
как си сас нож не отрѣза
твоёно лѣво рачищъ?“
Стоён на майка викашъ:
— Мале ле, стара мале ле,
20 как да са майчу, откажа
от лѣтна гѣра зълена,
га ми са гѣра вдражила,
вдражила и умилѣла?
Майка Стоёну викашъ:
25 — Стоёне, сину Стоёне,
не ти ли мила, сину лю,

твоёна стара майчица,
твоёна млада невёста
сас двенъ дребнъ дъчинкъ?
30 — Мале ле, стара мале ле,
менъ е майка, мале ле,
лётнана гора зълена,
менъ е любъ, мале ле,

4. XI. 1951 г.
с. Стойките

къонкана пушка шёрана,
35 менъ са дъца, мале ле,
моинъ дребнъ куршумъ.
Каде хи пратъ, мале ле,
все ми работа свёршуват,
а пък са назад ни врацат!

Мария Д Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакиня

187. Мойта пушка — първо любе

— Колю, Колю, мамин Колю,
Колю, мамина комита,
яла, Колю, да та глвём,
да та глвём, да та женём.
5 — Мале, мале, стару мале,
мойта пушка — първо любе,
куршуме ми — дребни деца:
дето хи провудям, мале,

20. II. 1954 г.
Чепеларе

все ми работа свёршуват,
10 пък назад са ни завращат.
— Колю, Колю, мамин Колю,
стига ходи по горите!
Хайдутско не е хубаво,
хайдутско не е за дълго —
15 за две ми, за три години.

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

В с. Славейно, Смолянско, пеели тази песен на Никола Шишманов, подвойвода и знаменосец на местната чета, създадена през 1901 г. като част от четата към Чепеларския върховистки пункт (вж. Карапетков. Славейно. с. 231—232).

188. Дали да отида войвода

— Йщат ма, мале, трбсат ма
калоферскине комити
войвода да хми остана.
Алено конче да ёхам,
5 син-зелен байрёк да носём,
от село в село да ходём
малькине мoми да галём.
Чудём са, мале, мислём са
дали да ида, мале ле,

15. VIII. 1955 г.
Чепеларе

10 войвода да хми остана.
— Седи си, синку, не йди,
хайдучко не е за дълго,
за две ми до три години.
— Ще ида, мале, ще ида!
15 Тодор ще кoща да гради
на високана планина
сас два високи кьoшкьове,
сас дванадесет пёнжуре.

Никола Маламов,
род. в 1923 г., образование VII кл.

Н. Маламов е научил песента от Георги Гучев от с. Момчиловци, Смолянско.

189. Майка учи сина си как да си намери дружината

— Снощи си, маму, замoркнах
на вoрх висока планина
с моёна вёрна дружина.
Всички си сoня заспаха,
5 и мен са дрёмка додрёма,
та легнах, та си задрёмах
на пушка мoлихерана.

Лоша си сoня санувах,
че ми дружина избиха.
10 Агà са, майчу, разбудих,
дружина ми избёгала!
Майчинку, стара майчинку,
учи ма, майчу, нàучи
каде да найда дружина.

15 — Сину лю, а мой сину лю,
това ли да та науча?
Свѣли си дрехи хайдушки,
надѣни дрехи просѣшки,

1. VIII. 1951 г.
с. Широка лѣка

че слѣзи долу на пѣтя,
20 на пѣтя, на крѣстопѣтя.
Оттам ще мине дружина
и ти ще с нея да идеш.

Добра К. Шопова,
род. в 1921 г., образование VII кл.,
домакиня

190. Отива хайдутин в Доспатската планина

Стоѣн са сбира, торнува,
дльоги ще пѣтве да вѣрви.
Братче му конче ковеше,
булче му рѣба сбираше,
5 баща му пари броеше.
Майка му седи и плаче
и на Стоѣна думаше:
— Стоѣне, синко Стоѣне,
ти ми са сбираш, торнуваш,
10 ам как ща, синко, да минеш
ваз Доспатскана планино?

10. VII. 1939 г.
Чепеларе

Тамо е Иван войвода
сас отбор вѣрна дружина,
сас седемдесет момчета —
15 не дава пиле да фѣркне,
та не ли челѣк да пусне.
Пѣк си Стоѣн думаше:
— Мале ле, стара майчице,
ти мене кахѣр не тѣгли!
20 Мене е Иван побратим,
и я ще нахтам да ида,
хайдутин, мале, да стана.

Стана Я. Балджиѣва,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

191. Напоил кончето си със сълзи

Снощѣ си, мамо, замѣркавах
на Доспатскинѣ плѣнѣнѣ
с моѣна вѣрна дружина,
с моѣно кончѣ хранѣно.
5 Мѣрна ма дрѣмка налегна,
та легнах, маму, та заспах.
На сѣн си вѣгях, майчинку,
че кончѣ мѣ е жѣбѣдничко.
Чудѣх са, майчу, мислѣх са

3. X. 1951 г.
с. Широка лѣка

10 каде кончѣ да напоя:
Марица млого далеко,
Тунжѣ е мѣтна, кѣрвава
Янтра е пѣлна с лешовѣ,
лешовѣ, майчу, труповѣ.
15 Та чѣ си, майчу, заплаках,
чѣша сас сѣлзѣ напѣлнѣх,
та сѣ кончено напоих.

Гавраил Г. Баргански,
род. в 1894 г., образование IV кл.,
земелец и брѣснар

192. Да не ходи с хайдутите

Немаш ли майка, Дели Юмер,
да та научи,
да та научи, Дели Юмер,
да та поучи
5 да ми не ходиш, Дели Юмер,
сай долу, долу,
сай долу, долу, Дели Юмер,
сас шумѣрено,
сас шумѣрено, Дели Юмер,
10 низ пещерсконо.
Пушки са пукат, Дели Юмер,

22. X. 1951 г.
с. Настан

куршуме лѣтѣт,
мен ми са стори, Дели Юмер,
тебе удриха.
15 Топе са пукат, Дели Юмер,
гюллѣне фѣркат,
мен ми са стори, Дели Юмер,
тебе удриха.
Сабе са махат, Дели Юмер,
20 глави са сѣкѣт,
мен ми са стори, Дели Юмер,
тебе заклаха.

Ахмед Ф. Карамустафов,
род. в 1886 г.

193. Байрака да му развива

— Знаеш ли, Руске, помниш ли
каква сме кльотва правила:
че нѣма, Руске, да бѣгаш,
кога та, Руске, заведем

5 с кърк киши млади юнаци
в лѣтнана гора зелена
на високине чукаре
байрѣкан да ми развиваш?

21. IX. 1951 г.
с. Лясково

Фатма Ад. Парова,
род. в 1913 г., образование III кл.,
домакиня

194. Хайдутин се прощава с жена си

— Бойке ле, първо венчило,
снощи са бѣхме сабрали
на високана планина,
на хайдушкана равнина
5 дванайсет души дружина,
сас тебе, Бойке, тринайсет.
Три пъти чоп си мѣтахме,
и трине са мене падаше

вав Странджѣ байр да ида,
10 царскана хазнѣ да чекам.
ѣлай ма, Бойке, цѣлуни
в челоно между вежкисе,
че ѣ са собирам, торнувам,
ѣ додам, Бойке, ѣ не дойда —
15 може да си ма пребият
и тамо да си остана!

28. III. 1954 г.
с. Соколовци

Стояна М. Радкова,
род. в 1869 г., домакиня

В хайдушките песни името Бойка се среща в няколко произведения, свързани с Панайот Хитов (вж. Хитов, Моето пътуване. с. XVII—XVIII; Ангелова. За народна свобода. с. 52—53).

195. Хайдутин тъгува за близките си, които го жалеят

Ведо войвода пита момче арбанасче защо не яде и не пие — дали му е хайдутство дотегнало или му е пушка дотежала? То му разказва, че му е мъчно: на Великден във всички къщи горял огън, в тяхната не горял, всички сестри и братя играели на хорото, неговите го жалеели, всички майки правели Великден, неговата плачела за сина си. Войводата го праща да разтъжи майка си и той ѝ се открива.

— А бре момче, момче,
момче арбанасче,
всички ѣдѣт, пийѣт
и чѣша допиват —
5 ти не ѣдеш, пийеш,
чѣша не допиваш,
винце не доливаш.
Що си ти е бѣлно,
бѣлно, още жѣлно?
10 Дали ти е, момче,
хайдушко додѣло
или ти е, момче,
пѣтѣ омѣрзнало,
ѣли ти е, момче,
15 конче аджемийче,
ѣли ти е, момче,
пушка дотежѣла,
пушка дотежѣла,
сабѣ кирѣсала?
20 — А бре Веду, Веду,
ти, наша вайводу,
нито ми е, хѣлан,
хайдушко додѣло,
нито ми е, хѣлан,
25 пѣтѣ омѣрзнали,

нито ми е, хѣлан,
конче аджемийче,
нито ми е, хѣлан,
пушка дотежѣла,
30 нито ми е, Веду,
сабѣ кирѣсала.
Ами ми е, Веду,
бѣлно, още жѣлно.
Вчера минах, Веду,
35 през нашѣно село,
през нашѣно село,
през нашна махалѣ,
та си бѣше, Веду,
на ден на Велиден.
40 Всички кѣщи, Веду,
огань си горѣха,
в нашна кѣща, хѣлан,
огань не горѣше.
Всички сѣстри, Веду,
45 Велиден правѣха,
Велиден правѣха,
хѣро играѣха,
мойне сѣстри, хѣлан,
нито ѣдѣт, пийѣт,
50 ни хѣро играѣт,

чъорни кърпи носет,
оти мен желеет,
желеет, болеет.
55 Мойне сестри, Веду,
в градинка седеха,
цвете си береха,
китки си виеха,
та че хи не носет,
на дружки хи дават.
60 Кой как мене в потен
и китка му дават:
„На ти, батю, китка
за батюва душа.“
И йе минах, Веду,
65 и на мен дадох:
„На ти, батю, китка
за батюва душа!“
Всички брате, холан,
70 Велиден правеха,
Велиден правеха,
хоро играеха,
хоро играеха
и камень фолеха.
Мойне брате, Веду,
75 кавале делаха,
кавале делаха,
пък хи не свиреха,
ам си хи даваха
на техни другаре:
80 „Свирите ми, холан,
за батюва душа!“
Всички майки, Веду,
Велиден правеха,
мойна майка, холан,
85 на двори седеше
и желно плачеше,
желно нарицаше:
„Де е моет сина?
Врют Велиден правет,
90 пък йе го не знаем
дали е жив и здрав,
Велиден прави ли!“
И йе минах, Веду,
покрай наши дворе,
95 „добар ден“ хи рекох.
Майка са оборна,
желно ма погльодна
и на мене рече:
„Дал бог добро, момче!“
100 Ага е подминах,
та ми пак продума:
„Обарни са, момче,
да си та скитасам,
че много ми месаш
105 моенок ми сина!“
И е са оборнах,
желно е погльоднах.
Га ма виде, Веду,
кипна, та заплака.
110 Та си ми е, холан,
бално, още желно.
Войвода му дума:

— А бре момче, момче,
момче арбанасче,
115 стани ми са стьогни,
та си йди, момче,
нах твоена майка
тебе да си види,
с теб да са разтожи. —
120 Рипна момче, стана,
стана, та са стьогна,
та си ми отиде
у негова майка.
На портине чука,
125 чука, още рука:
— Ела, чичку, ела,
порти ми отвори!
Отделеч патувам
да ми пренощувам
130 и да гечендисам. —
Майка му излезе,
портине отвори,
портине отвори,
вотре го фаведо.
135 Вечерка му даде
да са навечере.
Седеха, галчеха,
майка си му вика:
— Стани, момче, легни,
140 та да са отмареш,
че щииш да патуваш,
пот щииш да миноваш.
Пък той си хи вика:
— Чичку, милна чичку,
145 да си поседиме,
да си погалчиме.
Каде ти е, чичку,
твои мили сина?
Пък та си му рече:
150 — Не знаем го, мило,
де ми е синчокат.
— Чичку, милна чичку,
да си видиш сина
можеш ли го позна?
155 — А бре момче, момче,
как да си го познам —
сега стана, мило,
до девет години
как синчок ми липса.
160 Нито ми са чува,
нито са прочува,
ни хабер провада,
ни сами дохода.
И да си го виде,
165 надали ще мога
сина да си позна.
Те са преличеват,
те си израстуват
и ми са преправет.
170 Стани, момче, стани,
стани, та си легни,
че щииш да патуваш,
да са отмореваш,
тебе пот та чека.

175 — Чйчку, милна чйчку,
 да си посёдиме,
 да си погалчйме
 за твой мили сина. —
 Че си рйпна мòmче,
 180 майка си пригрёбе,
 в лице си я кудна
 и хи жёлно дума:
 — Йе си ти сам, майчу,
 твоён мили сина,
 185 бёлки ма не видиш,
 не видиш, познаваш?
 Ти си моё майка,
 милна и рожделна.
 — Как да ми си, милко,
 190 ти на мен синчóкат?
 — Майчу, милна майчу,
 йё си ти сам сина,

как си заборила!
 Вчера агà минах
 195 през нашине двори,
 ти на двор седёше
 и жёлно плачёше.
 Йё ти реках, майчу:
 „Добар ден ти, чйчку!“
 200 Ти ми рече, майчу:
 „Дал бог добро, мòmче!“
 Че агà подминах,
 ти пак ма порука
 и на мен си рече:
 205 — Обарни са, мòmче,
 да си та скитасам,
 че много ми мёсаш
 мóёнок ми сина.“
 Гà ма видё, майчу,
 210 кипна, та заплака!

15. VI. 1939 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

196. Сокол се грижи за болен хайдутин

Български момчета с двама войводи се сговарят да гледат наред оня, който се разболе. Пръв се разболява Стоян и всички го гледат по ден-два, брат му — една седмица. С него остава соколче, което му прави сянка и му носи вода с уста, но и то си тръгва. Стоян го моли да го почака, докато издъхне, тогава да отнесе дясната му ръка в градината на сестра му.

Сабрали са са, сабрали
 на високана плàнина
 болгарски млади момчета
 с двамина млади вайводи
 5 и с два байрёка чёрвени.
 Всички са сговор сговарёт:
 — Хайда щим каул да сторим,
 който са болан разболеу,
 нарёод щим да го гльóдаме! —
 10 Койно каулён правёше
 той най-напреж са разболё.
 Всички го нарёод гльóдаха
 кой по ден, кой по два денё,
 брат му го гльóда недёля,
 15 та че го и той остави.
 Тогава с него остана
 лю ёдно пиле сокольче.
 С крилца му сёнка правёше,
 с уста му вода носёше,
 20 ала и то са насити,
 та си са сбира, торнува.
 Стоён му жёлно думаше:

— Стойни ми, чёкни, пиленце,
 пиленце, пóстро сокольче!
 25 Много си, малко чёкало,
 още ма малко пóчёкай,
 доде са с дýша рáздёлё.
 Та че ми тогав йзвади
 моине остри ножкове,
 30 дёсна ми рока отрёжи.
 Та йё, сокольче, отнеси
 на наши равни двóрове,
 та йё, сокольче, остави
 в нашана долна градинка,
 35 в сестриниён босилёк.
 Агà си иде сёстра ми
 рано в недёля вутирна
 босилёк да си набере,
 тà ще ракóна да найде,
 40 пóрстенан ще да изпёе,
 та ще сёстра ми да види,
 че брат хи Стóбен загинал
 на високана плàнина.

20. XI. 1955 г.
 Чепеларе

Петър Ст. Кърджалиев,
 род. в 1864 г.

197. Сокол чака ранен юнак да умре

Вав горѡна има дѡрво яворово,
на дарвоно има пиле соколово,
под дарвоно лежи юнак ералйе,
юнак ералйе с рани куршумови.
5 Пиле соколово юнаку говори:
— Умри, юнак, умри, та загйни,
да ти стѡпѣ, юнак, на бѣлите гарди,
да ти пиѣ, юнак, твои ясни кѡрви,
да ти кѡсна, юнак, твое бѣлу мѡсо,

10 да ти кѡльфна, юнак, твои чѡрни ѡчи!
Юнак ералйе пиле отговарѣ:
— Мѡльчи, пиле, мѡльчи, мѡльчи не ми думай,
не ми думай, пиле, тези мен хорати,
че ако вдигна, пиле, пушка арнаутска,
15 та ще та улуча право вав сарцето!
Та да плаче, пиле, и твоѣна майка,
и твоѣна майка, какно и моѣна.

13. X. 1952 г.
Смолян

Жека Г. Лютова,
род. в 1884 г., домакиня

198. Гарван чака болен войвода да умре

Всичка са гора развила,
развила и разлиснала,
адно са дѡрво не лисна,
високо дѡрво буково.
5 Под него лежи Петарчо,
Петарчо млада вайвода.
На дѡрво гарван сѣдѣше
и си на Петра думаше:
— Умри ми, умри, Петарчо,
10 йѣ ще ти пиѣм кѡрвено,

йѣ ще ти кѡцам месана!
— Мѡхни са, мѡхни, пиленце,
пиленце, чѡрно гарванче,
че ко си грабна пушкаса,
15 тѡджкаса пушка бойлия
и теб ще ройна перено,
и теб ще лийна карвено,
че йѣ сам млочко походил,
млочко сам кѡрве лийнувал,
20 млочко сам майки разплакал,
по-млочко млади невѣсти.

Смолян
яв. Райково

Милка Ат. Гюрова,
род. в 1897 г.

199. Гарван се грижи за ранен

Та чули ли сте йли не
кинѡ е ново станало
на вѡрх висока плѡнина
до двана врйсе студени,
5 до двене ѣли високи?
Чифтѣ са пушки пукнали,
та са Мехметя удрили
от лѣва страна в сарцено.
Нищо при него нѣмаше,

10 ѣдин са гарван вартѣше.
С крилца му сѣнка правѣше,
с уста му вода носѣше,
с нѡги му оган валѣше.
Мехмед гарванчу викаше:
15 — Чувай ма, чувай, гарванчу,
дорде ми дѡша излѣзѣ. —
Халѡл да ти е гивдѡса!

18. II. 1951 г.
с. Настан

Мехмед Брезелиев,
род. в 1891 г.

200. За нас ли беше правена

Пушка удря братя близнаци в Стояновата чета. Първият остава на място, а вторият моли гарваните и орлите да почакат, докато напише писмо, та майка му да научи, че са убити.

Стоѣн си чета завѣде
седем до осем юнаци,
врют като него бошнаци,
низ Ирин-Пирин плѡнина.

5 Ред си по редом варвѣха.
Еднѡ се пушка откѡчи,
откѡчи, още запѣла,
та си ми удри двамина,

- двамина братѣ близнаци,
 10 Стоѣновине бошнаци.
 Първѣн на мѣсто остана,
 вторѣн е тѣжко раненчѣк
 и той си пушка калнѣше:
 — Дано ми пуста останеш,
 15 дано та раждѣ изѣде!
 За нас ли бѣше правена,
 за нас ли бѣше пѣлнена? —
 Задали са се, подали
 гарване чѣбрни, орлета.
 20 Стоѣн си жѣлно извика:
 — Постойте малко, чѣкайте

- да брѣкна в лѣви джобове,
 д'извадя бѣла кинижка,
 ситничко пѣсмо да пиша,
 25 на пѣтен да я фѣрлите.
 Кога минават пѣтници,
 пѣтници, кални друмници,
 писамце да си намерят,
 нах село да го занесѣт,
 30 нах мойна стара майчица.
 И тѣ да си са научи,
 че са сме двама убили,
 двамина братѣ близнаци,
 Стоѣновине бошнаци.

24. VIII. 1951 г.
 с. Триград

Пята от девойки в дома
 на Юсеин Сальохльовски

201. Ако от сърце го е любила

- Диму, Диму, Диму байрѣктарю,
 вдигай, Диму, високо байрѣкан
 да го, Диму, рѣса не нарѣси,
 да му, Диму, бойѣна не слетѣ! —
 5 Доде Димо дума да отдума,
 пушка пукна от гора зелена,
 та удари Дима в бѣло срѣце.
 Та не рече: „Ох лелѣ, душице!“
 Ами рече: „Ох лелѣ, дружина!“

- 10 Зѣомите ма, на кон ма кѣчите,
 карайте ма Чѣвдарю на двори.
 Да ма види Керка Чѣвдарова,
 да ми види рани куршумови,
 да ми види дѣша как излиза.
 15 Ако ма е от срѣце гѣлила,
 ще ма жѣли до три ми години,
 ко ни ма е от срѣце гѣлила,
 ще ма жѣли до трине денковѣ.“

1. IX. 1954 г.
 Чепеларе

Кева К. Илиева,
 род. в 1878 г., без образование,
 домакиня

202. Който възседне коня му, той да вземе байрака

- Вѣлку, Вѣлку, баш байрѣктарину,
 вдигай, Вѣлку, високо байрѣкан
 да го, Вѣлку, рѣса не нарѣси,
 да му, Вѣлку, бойѣна не слетѣ. —
 5 Доде Вѣлку дума да издума,
 пушка пукна от гора зелена,
 та удари Вѣлка в кльѣто срѣце.
 Вѣлку охна, охна, олелекна,

- че не рече: „Ох лелѣ, душице!“
 10 Ами рече: „Ох лелѣ, дружина!
 Зѣомите ма, не оставѣйте ма,
 кѣчите ма на бѣрзоно конче,
 пѣгребите ма на пѣт, крастопѣт.
 Който може конче да вазсѣѣдне,
 15 той байрѣкан вав рѣки да зѣомѣ!“

10. IX. 1954 г.
 Чепеларе

Кева К. Илиева,
 род. в 1878 г., без образование,
 домакиня

203. Пушка удря най-добрия юнак

Пушка пуква в гората и удря най-добрия юнак. Той порѣчва на другарите си да му изкопаят грѣб с ножове, да побият байрака на грѣба му и на байрака да вѣржат коня му: когато цвилне — да го събуди, когато ровне с копита — да го изрови.

Пушка пукна, ягада, пушка пукна, ягадице,
 пушка пукна вав гора зелена,
 пушка пукна вав гора зелена.

- Та удари, ягада, та удари, ягадице,
 5 та удари най-добрият юнак,
 та удари най-добрият юнак.
 Та не рече, ягада, та не рече, ягадице,
 та не рече: „Ох леле, душице!“,
 10 та не рече: „Ох леле, душице!“,
 ам си рече, ягада, ам си рече, ягадице,
 ам си рече: „Ох леле, другари!“,
 ам си рече: „Ох леле, другари!“
 С нѓжове ми, ягада, с нѓжове ми, ягадице,
 15 с нѓжове ми гроба изкопайте,
 с нѓжове ми гроба изкопайте.
 С нѓжнички ми, ягада, с нѓжнички ми, ягадице,
 с нѓжнички ми прѓстта изфарлете,
 с нѓжнички ми прѓстта изфѓрлете.
 20 С пушката ми, ягада, с пушката ми, ягадице,
 с пушката ми снажка занесете,
 с пушката ми снажка занесете.
 На гроба ми, ягада, на гроба ми, ягадице,
 на гроба ми байрѓкан побийте,
 25 на гроба ми байрѓкан побийте.
 На байрѓкан, ягада, на байрѓкан, ягадице,
 на байрѓкан кончето вѓржете,
 на байрѓкан кончето вѓржете.
 Кон гѓ вѓсне, ягада, кон гѓ вѓсне, ягадице,
 30 кон гѓ вѓсне — мене да разбуди,
 кон гѓ вѓсне — мене да разбуди.
 Кон гѓ ровне, ягада, кон гѓ ровне, ягадице,
 кон гѓ ровне — мене да изрови,
 кон гѓ ровне — мене да изрови!

9. IX. 1953 г.
 с. Широка лѓка

Нурие С. Истрѓфова,
 род. в 1908 г., самообразовала се,
 домакиня

204. Сеймени носят хайдушка глава

- Отдолу идат сеймене, мале,
 сеймене, турски низѓме,
 юнашка гѓва носѓха, мале,
 юнашка гѓва хайдушка.
 5 Цѓло е село излѓло, мале,
 да си главата познае,
 никой си гѓва не позна, мале,
 никой си гѓва не позна.
 Най-подир иде бабичка, мале,
 10 вай-подир иде бабичка,
 тя си главѓна познала, мале,
 тя си главѓна познала,
 викнала, та заплакала, мале,
 викнала, още плакнала:
 15 — Ох леле, синко Стоѓне, мале,
 ох леле, синко Стоѓне!
 Затуй ли сам та родила, мале,
 затуй ли сам та родила,
 затуй ли сам та кѓтила, мале,
 20 девет месеца на сѓрце,
 девет месеца на сѓрце, мале,
 девет години на рѓки.
 Кѓѓта му гѓва, прикѓѓта,
 който ти гѓва отсече!

15. III. 1939 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиѓва,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

205. Кара Панайот войвода пропъжда разбойници

Славейче запява рано, защото девет години гората е била пълна с хайдуги и харамии, та не е могло да си извие гнездо и да огледа птиченца; сега дошъл Кара Панайот войвода, пропъдил хайдугите, и то пее от радост, че си е „извело чедо“.

— Пиленце, по̀стро славейче,
защо ми ранко запёваш,
запёваш и засвируваш
вав сая гора зелена,
5 та и мен от сѝн разбудаш?
— Брате ле, брате Иване,
как да не пеём и свирём!
Сега ми стана, Иване,
до девет равни години,
10 откак е полна горѝта
сас пусти вѝрли хайдуге,
хайдуге и харамлие.
Под кѝта дѝрво хайдугин,
на кѝта дѝрво и пушка,
15 и пушка, сабя френгѝя.
Не можих, брате Иване,

да влѝза в гора зелена,
да пийна вѝда студена
и да си гнѝздо извия,
20 пильчѝкове да си изведа.
Сега ми дойде, брате ле,
Кара Панайот вайвода,
та ми хайдуге припѝди.
И гнѝздо си сам извило,
25 и чѝдо си сам извело —
до девет дребни пильчѝкове.
Та сам затова запёло,
запёло и засвирило
вав сая гора зелена,
30 че ма е слѝнце огрѝло
и мойне дребни пильчѝкове.

1. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

206. Димитър войвода ще изпрати дружината си към София

Началото е, както на предходната песен. Димитър войвода утешава славейчето, че идва есен и той ще изпрати дружината си към София.

— Пиленце, по̀стро славейче,
що толкоз ранко запёваш,
запёваш и засвируваш,
та и мен от сѝн разбудаш?
5 — Димитре, млада вайвода,
как да не рано запёвам,
запёвам и засвирувам!
Сега за девет години,
как си ми гнѝзде извивам,
10 чѝдо не мога да стѝкам
от твоя сѝдѝна дружина.
На ката щѝльба и пушка,
на ката вѝрхче и сабѝ,
на ката бѝрце и байрѝк,

15 под ката дѝрво и челѝк.
Агѝ пушкине да свальѝт,
гнѝзцѝно си ми развалѝт,
агѝ сабине да свальѝт,
пильчѝкове си ми изкольват,
20 агѝ байрѝци да свальѝт,
перцана си ми раздуват.
— Мѝлчи ми, мѝлчи пиленце,
сега ми иде пѝдзима,
та ща да летнат снѝгове,
25 та ще да дуйнат вѝтрове.
Дружина ще си пѝдберам,
нах Софиѝ ще ѝ изпратѝ —
спокойно бади, пиленце!

20. XI. 1955 г.
Чепеларе

Петър Ст. Кърджалиев,
род. в 1864 г.

Димитър войвода тук и в следващия вариант е може би Божли Димитър от Самоков, който през 1839 г. действувал с чета в Лозенградско и Сакар планина, или Калъчлъ Димитър от Новозагорско, който бил заловен от турците през 1858 г. и обесен в Русе (вж. Димитров. България. с 213 и 219).

207. Димитър войвода се готви да нападне Малта

Славейче говори на Димитър войвода, че заявява рано, защото девет години не може да си отгледа птиченца от неговата войска. Той го утешава, че скоро ще дойде вест да вдигне войската си срещу Малта, гдето има много имотни и богати.

- Пиленце, по́стро славейче,
що толкоз ранко запёваш,
запёваш и засвируваш,
та й мене йот со́н сабудаш?
- 5 — Димитру млада вайводу,
как да не рано станувам
как да не ранко запёвам,
запёвам и засвирувам?
Сега ми стана, Димитру,
10 равни ми девет години,
как си ми гнездо извивам,
чо́до не мога да стёчам
от твоё чьорна юрдийе.
На ка́та брэг и байрэк,
- 15 на ка́та до́рво и челёк,
на ка́та що́лба и пушка
и още сабе френгийе.
— Молчи, пиленце, не плачи,
утре ще хабе́р да дойде
20 чьорна юрдийе да вдигам
нах Малтенскана касабо.
Малта щим да удариме,
Малта щим да бастисаме.
Там има много маллийе,
25 маллийе, още зенгийнe,
парине ще хми зомиме,
имане ще хми йзедеме.

23. VI. 1955 г.
Чепеларе

Иван Д. Чакъров,
род. 1868 г.

ДЕЛЮ ВОЙВОДА

208. Делю войвода брани българите от потурчване

Делю заплашва аяни и кабадаии, че ако потурчат сестрите му, ще разплаче майки и невести. Когато го произва куршум, той е доволен, че е отбранявал християните.

- Нароча Делю, пороча
даръдерскинем аене,
аене, кабадаие:
- 5 — Три сестри имам в селоно,
думате да ги турчите.
Да ми ги не потурчите,
че ко ви влэза вав село,
много щат майки да плакнат,
по-много млади невести!
- 10 Гюлсюме Делю думаше:
— Чувай са, Делю, чувай са,
че ти са йеце заканёт
даръдерскине аене,
аене, кабадаие,
- 15 сребарен куршум ти лейот.
— Гюлсюме, вакло момиче,
кого е майка хранила
- на Деля пушка да пукне,
ваз Деля сабе да махне?
- 20 Деля го куршум не фата,
Деля го сабе не сече! —
Още си Делю думаше,
тъонка е пушка пукнала,
Деля вав сарце удари.
- 25 Гюлсюме викна, заплака,
Делю Гюлсюме викаше:
— Гюлсюме, вакло момиче,
немой ми плака, Гюлсюме,
за нищо бално не ми е!
- 30 Врана са коне наехах,
ка́матна руба наносих,
гюмюш пицоле нафёрлих,
христёнене си отбраних.

Юли 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Главен източник за Делю войвода (№ 208—210) са множеството песни, предания и фолклоризирани разкази. По тази причина не е установено точно и времето, когато той е действувал. Според Шишков (Даръдере, с. 12—13) Делю войвода се появил през втората половина на XVIII в., дълго ходил из околността на Даръдере (Златоград) с дружината си и защищавал българите. По събитието, описано в „Исторически бележник“ (Поптодоров. Родоп. с. 14—15), следва да се заключи, че Делю войвода е забягнал в гората като хайдутин по време на масовото помохамеданчване на родопските българи през първата половина на XVII в., около 1720 г. Тогава именно той е слязъл в Райково заедно с други войводи и въоръжени българи, за да отмъсти на турците за изкланите към двеста райковци, които отказали да се помохамеданчат. Предания за Делю са съобщени от Шишков в посоченото по-горе произведение. За неговия образ в народната поезия вж. Н. Примовски. Делю войвода; литературна обработка на предания и легенди за Делю вж. у К. Бралов (А. Поптодоров). Делю войвода. — В: Родопски легенди, С., 1931, с. 15—20. За кабадаии (ст. 3) като обществено-политическо понятие през втората половина на XVIII в. и първата четвърт на

XIX в. вж. Славейков. Исторически разкази. — Псп., XIV, с. 169—193, и XV, с. 351—364. За *сребарен куршум* (ст. 15) вж. пояснението към песен № 107. Според преданията Делю бил убит с куршум, излят от негово сребро, откраднато за тази цел. *Христѣне* (ст. 33) тук, както и много често изобщо в народната поезия е със значение *българи*. *Даръдерскинем* (ст. 2) — на златоградските (от Даръдере, турското название на Златоград).

209. Четник убива жената на Делю войвода по негова поръка

- Пейни ми, пейни, Петкану,
през сая гора зелена,
на сая вода студена,
на сая сенка дебела.
- 5 Петкана си му викаше:
— Не мога, любе, да пея,
сая е гора хайдушка,
хайдушка и харамлишка,
тѹва са крийѣт хайдуте,
- 10 тѹва е Делчо вайвода.
Пиле не дава да фѳркне,
камо ли челѣк да мине!
— Пейни ми, пейни, Петкану,
през сая гора зелена,
15 на сая вода студена,
на сая сенка дебела.
Доде е любе сас тебе,
кахѳр да нѣмаш за нищо! —
Кайно си дума думаха,
20 любе хи сабѣ помѳкна,
Петкани глѳва отрѣза
и йѣ на Делча отнесе.

Август 1954 г.
Чепеларе

Симеон Ат. Метексов,
род. в 1922 г., образование VII кл.

С. Метексов слушал песента от стари хора. Те му разказвали, че Петкана била жена на Делю войвода. Тя му изневерявала, шпионирала го и давала сведения на турската власт за движението на неговата чета. Когато научава това, Делю изпраша един свой четник да се сближи с Петкана, за да я изведе в гората да отреже главата ѝ и да му я отнесе, за да се увери, че е погубена.

210. Джелати носят главата на Делю войвода

- Отдолу идат двамина,
дваминана са джелѳте.
Червена кѳрпа носѣха,
в кѳрпана глѳва челѣща.
- 5 Ная е глѳва комитска,
комитска, комитаджийска.
В срадѣ Дарѳдаре спрѣха,
главѳна на кол побиха
и врют жѣнине сабраха
- 10 главѳна да си познаят.
Врют жѣнине минаха,
главѳна си поглѳднаха —
никой ми глѳва не позна.
Агѳ отиде София,
15 тѳ си главѳна познала:
— Ная е глѳва на Деля,
на Деля, баш комитана!

12. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

Дарѳдаре (ст. 7) — турското название на Златоград.

СТРАХИЛ

211. Атмаджа съветва Страхил да убие Илю войвода с измама

На Страхил войвода се е паднало жребие да убие Илю войвода. Атмаджа го учи да се облече в просяшки дрехи и да седне на кръстопѳтя; оттам ще мине Илю и той ще го убие.

- Атмаджѣ дума Страхилу:
— Страхиле, страшна вайводу,
ѳти си тѳван потевнѣл
и още чѳран почернѣл —
- 5 дали ти пушка дѳтѳгна
- или ти сабѣ кирѣса,
или ти пѳтен омѳрзна,
или та старост налегна?
— Нито ми пушка дѳтѳгна,
- 10 нито ми сабѣ кирѣса,

нито ми пѳтен омѳрна,
 нито ма старост налегна,
 ам ми са на чоп паднало
 Иля вайвода да убиѳ,
 15 главѳна да му дѳнесам.
 Атмаджѳ Страхил думаше:
 — Страхиле, страшна вайводу,
 не нѳси сѳрце вдовишко,
 ам нѳси сѳрце юнашко!
 20 Нѳдѳени дрипи просѳшки,
 та йди на пѳт, на крастопѳт,

20. IV. 1955 г.
Чепеларе

та прѳстри кѳрпа шѳрана.
 Оттам ша Илю да мине
 с негова вѳрна дружина.
 25 Всеки ша метне по парѳ,
 Илю ша метне пет пари.
 Голѳма слава пѳвдигни,
 Илю ша да са улиса,
 рипни ми, сабѳ измакни,
 30 та му главѳна ѳтсечи,
 ѳтсечи и йѳ ѳтнеси.

Згура М. Кушинаров,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

Страхил е един от най-известните български хайдуги. Живял през втората половина на XVII и началото на XVIII в. Той действувал с многобройна дружина в Родопите и Пловдивско, Пирин, Стара планина и Странджа. През Австро-турската война в 1689—1690 г. Страхил взема дейно участие във въстанието в Скопско и Софийско. За него вж. Иванов. Българските народни песни. с. 284—287; Арnaudов. Хайдутството. с. 4—6; Горов. Страхил. с. 11—12; Константинов. Песен и предание. с. 13—14; Батаклиев. Ветрен. с. 15—17. *Атмаджа* (турски прякор, който означава ястреб) е прославеният знаменосец на Страхил, свързан с него в много песни.

212. Страхил войвода се бори с вдовишко момче

Страхил идва на събора на високата планина. Всички му стават прави, само едно вдовишко момче не става и иска да се поборят. Борят се два дни и три ноци и никой не надвива.

Сабрали са са, сабрали
 на високана плѳнина
 голѳмен сирѳен да правѳт —
 Петровден, Света Недѳеля.
 5 Старине ѳдѳт и пийѳт,
 младине хѳро играѳт.
 Момчета камен фѳрлѳха
 и са на бога молѳха:
 — Боже ле, мили господи,
 10 дано ни, боже, не дойде
 Страхила страшна вайвода,
 сирѳенас да ни развали! —
 Кайно си дума думаха
 и са Страхила зададе.
 15 Всички му дивѳн станаха
 и си му чѳша даваха.
 Едно вдовиче кѳпеле
 нито му дивѳн стѳнува,
 нито му чѳша подава.
 20 Страхилан си му викаше:
 — А бре вдовиче кѳпеле,

12. III. 1939 г.
Чепеларе

дали си ѳце глупавко
 йли си млѳчко хитричко —
 нито ми дивѳн стѳнуваш,
 25 нито ми чѳша подаваш?
 Пѳк кѳпеле му викаше:
 — Страхиле, страшна вайводу,
 нито ти дивѳн стѳнувам,
 нито ти чѳша подавам!
 30 И мен е майка родила,
 кайно и тебе родила.
 Ам дѳѳ щим да са поборим,
 кѳмуто господ помогне. —
 Че си са бѳрба сбориха,
 35 та са бориха, носиха
 до два денѳ и три ношѳ.
 Агѳ го Страхил фѳтѳше,
 та го на нѳбо качѳше.
 Вдовиче младо кѳпеле,
 40 агѳ Страхила фѳтѳше,
 та го низ земѳ меташе
 до девет боя надолу.

Петра Ат. Кѳоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

В песента е отразен един от навигите на Страхил войвода (за него вж. коментара към песен № 211), който обичал да посещава селските събори на големите празници (Иванов. Цит. съч., с. 287).

213. Индже и Колю нападат Маламджа

Индже войвода кара Колю да развива байрака и да събира момчета, че ще нападнат Маламджа. Колю му говори, че не бива да отиват, защото там има много „куршумджийчета“. Индже му се присмива и тръгват, но първата пушка го улучва.

- Развивай, Колю, байрѐка,
сабирай, Колю, момчета,
момчета куршумджийчѐта —
нах Маламджѐ шим да идѐм,
5 Маламджѐ да бастѝсамѐ.
Там има млого хаджии,
хаджии и чорбаджии,
те ми са млого зѝнгинѝ.
Колю на Индже викашѝ:
10 — Инджю лю, страшна вайводу,
нѝ бива нахтам да идѐм,
че има млого момчета,
момчета куршумджийчѐта,
та можѝ да на удрийат.
- 15 Инджѝ на Коля викашѝ:
— Колю лю, байрѐктарю лю,
вѝгях та, вѝгях, бре Колю,
че имаш лицѝ юнашко,
пѝк носѝш сѝрцѝ вдовишко! —
20 Станалѝ, та са тѝрналѝ.
Агѝ са тамо отишлѝ,
пѝрвана пушка гѝ пукна,
ударѝ Инджа в сарцено.
Инджѝ са рѝком прирѝка:
25 — Колю лю, байрѐктарю лю,
вѝсочко дѝржѝ байрѐкат
да са нѝ сѝтѝт момчета,
че хми е ранен вайвода.

Юли 1950 г.
с. Широка лѝка

Гавраил Г. Баргански,
род. в 1894 г., образование IV кл.,
земеделец и брѝснар

Предполага се, че *Индже* е роден в Сливен около 1760—1770 г. Собственото му име е Стоян; турският прякор Индже, даден му вероятно от кърджалиите, означава висок и тънък. В някои песни той се нарича Индже Стоян, а в по-стари записи се среща с име Панчо Инджето (срв. Doz o p. Бълг. нар. песни, № 27 и 28), което дава основание да се мисли, че истинското му име е било Панчо. Индже става известен като войвода на седемдесет души дружина в Сливенския Балкан. Към 1790—1792 г. той се съединява с кърджалиите и до началото на XIX в. името му е свързано с техните походи и разбойничества. По-късно Индже се отделя от кърджалиите и става войвода на голяма хайдушка дружина. Най-верен негов приятел и байрактар бил Кара Колю Омарчалията, родом от с. Омарчево, Новогагорско. За този именно период от живота му се отнасят преданията и песните, които го представят като закрилник на своя народ. През 1806 г. Индже се прехвърля в Сърбия, а през 1818 г. минава във Влашко. Там през 1821 г. той взема участие във Влашкото въстание, сражава се в отряда на Ал. Ипсиланти и загива в боя с турците при р. Прут. Според преданието, обнародвано от Й. Попгеоргиев, Индже загива в с. Урумениякѝой, Айтоско, през 1810 г. на празника Св. Троица. Това предание използва и Й. Йовков в разказа Индже (Старопланински легенди. — В: Събр. съч. Т. III. С., 1956. с. 119—154), изграден на фолклорни мотиви. Исторически сведения, песни и предания за Индже и Кара Колю вж. у Попгеоргиев. Кърджалиите. с. 39—40; Пастухов. История. II. с. 576—577; Горов. Индже. с. 18—83.

214. Гората плаче от Индже войвода

Девет години славейче не е извило гнездо от Индже страшен войвода, гората изсъхнала, водата пресъхнала, гората и планината заплакали от него. Сега Индже се изгубил — гората се разлистила, водата протекла, овчар засвирил.

- Пиленце, пѝстро славейче,
що толкоз рано запѝваш,
запѝваш и засвируваш,
та и мен от сѝн разбудаш?
5 — Юначе, луда делѝйо,
как да не пѝем и свирѝм!
Сега за девет години
гнѝздце не сѝм си извило,
чѝдо не сѝм си извело
10 от Инджа страшна вайвода.
Под кѝта дѝрво хайдутин,
на кѝта дѝрво и пушка,
пушка и сабѝ френгѝя;
под кѝта дѝрво лешове —
15 лѝдѝкѝове са изчукани.
- Кой как ми мине през гѝра,
кой как ми варви вав пѝтѝн,
Индже ги чука и трепе.
Колко сираци остави,
20 колко са майки плакнали,
Инджа са люто калнали.
Горѝна е засѝхнала,
водѝна е прикапчила,
трѝвѝна са загубила,
25 листана са окапали.
Заплакала е горѝна,
горѝна и планинѝна,
и на горѝна дарвено,
и на дарвено чѝпѝно
30 от Инджѝ страшна вайвода.

Че нѐма овчѐр да свири,
 че нѐма овце да блейѓт,
 че нѐма куче да лае,
 че нѐма пиле да пѐе.
 35 Сега са Индже загуби,
 та си сам гнезде извило
 и чѓдо си сам извело,
 затва си ранко запѐвам,
 запѐвам и засвирувам.
 40 Горѓна са е листнала,

листнала, още цветнала,
 чепѐно хи израстаха,
 листено хи излѐзаха.
 Водѓна си е протекла,
 45 тревѓна си е израсла.
 Дойде овчѐрин да свири,
 дойдаха овце да блейѓт,
 кучета зѓха да лаѓт
 и пилце зѓха да пейѓт —
 50 горѓна си се разшени.

15. I. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

Стана Балджиева е запомнила песената от баща си, който бил голям песнопоец. „Ние едно време много пеяхме тази песен, кога се събирахме на погрелки като момичета, пък сетне все я пеяхме на големи мохабети. Тя е много жѐлна песнѐ. Бобайко ми е разправѐл, че Инджа вайвода е бил много страшен челѐк. Врѓт пѓтищата е бил завардил — пиле не могло да мине!“

215. Заплакала е гората за Индже вайвода

Гората и планината, дърветата, клоните, листата, слънцето, гнездата и птиците плачат, че гората е пълна с хайдуте и го няма Индже да ги прогони. Индже вайвода отива в гората и я пита къде ѓ са хайдутите. Щѓм го чуват, те побягват да не ги настигне.

Заплакала е горѓна,
 горѓна и планинѓна,
 и от горѓна дарвено,
 и от дарвено чепѐно,
 5 и от чепѐно листѐно,
 и от листѐно слѓнцено,
 и на чепѐно гнездана,
 и от гнездана пилцѐно,
 и от пилцѐно крилцѓна,
 10 и от крилцѓна перцѓна,
 че гѓра пѓлна с хайдуте,
 с хайдуте и с харамлиѐ.
 Та нема млади овчѐре
 по гѓра да си ми ходѓт,
 15 сивоно стадо да пасѓт,
 ѐсни чѐнкове да цѓнкат,

клѓоти кучета да лайѓт.
 — Де да е Индже да дойде,
 хайдуте да си припѓди! —
 20 Зачу ѓѐ Индже вайвода,
 та си вав гѓра отиде,
 та на крайчѐкан възлезе,
 та че са рѓком прирука:
 — Гѓру ле, гѓру зелена,
 25 и ти, водице студена,
 де ти са, гору, хайдуте,
 хайдуте и харамлиѐ? —
 И хайдуте го зачуха,
 един през други бѐгаха,
 30 един се с друг не видѐха,
 Индже да ги не застигне.

2 XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
 род. в 1896 г., образование IV кл.,
 домакиня

Жека Метексова знае горната творба от баща си, на когото тя е била любима песен. За нея се разказва, че е създадена в Странджа, когато Индже вайвода се отделил от кърджалиите и почнал да закриля народа си от хайдуте разбойници. Наредили я жетварки по порѓка на дядо Никола Узуна и я пеели на нивата, край която минавал Индже с дружината си. Когато за прѓв път я чул, той се просѓзлил и на всеки сноп оставил жѓлтица (записи на Р. Ангелова в с. Българи, Мичуринско, и в Малкотѓрновско; Горов. Индже. с. 43).

ХАДЖИ ДИМИТЪР И СТЕФАН КАРАДЖА

216. Най-напред върви Хаджи Димитър

Блажена Стара планину,
 никога празна не биваш,
 зиме ѓ лѐте — все пѓлна!

Зиме си пѓлна с дарваре,
 5 лѐте си пѓлна с овчѐре,
 овчѐре, още хайдуте.

Най-напреж бѣше, варвѣше
Хаджи Димитър от Сливен,
до него бѣше, варвѣше
10 Караджѣ Стефан от Тулча.
Димитар Стефан думаше:
— Лоша сам сонѣ сѣнило
в сѣбота срѣщу неделѣ.
Чѣорно ма куче ухапа

14. IV. 1955 г.
Чепеларе

15 на моѣ дѣсна рачица,
йѣсни ми кѣрве лейнаха
по мойне бѣли ракаве,
по алѣнине поѣсе.
Стефан Димитру думаше:
20 — Уйку ле, уйку Димитре,
в сѣбота срѣщу неделѣ
сѣнищана са не тачат!

Згура М. Кушинарѣв,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

Хаджи Димитър (1837—1868) и *Стефан Караджа* (1840 или 1842—1868) са последни дейци на идеята за освобождение от турско владичество чрез чети, организирани извън България, които да вдигнат въстание (вж. История. I. с. 416—418). Действували на границата между две епохи, за народните среди те обикновено се сливат с хайдутите. (За тях в народната поезия вж. Ангелова. За народна свобода. с. 49—61.)

217. Караджата не дава турчин да мине

— Излезни, майчу, погледни
що ли е нова там, холан,
дѣно са бѣло бѣлѣе,
дѣно са синьо синѣе,
5 синѣе и са лашѣе.
Дали са бѣли снѣгове
или са сини ледове,
или са мѣми на хѣро?
— Сину лю, а мой сину лю,
10 да бѣше бѣли снѣгове
и да бѣ сини ледове,
то би ги слѣнце стопило;

20. VI. 1955 г.
Чепеларе

ако бѣ мѣми на хѣро,
хѣро то ще са разтури.
15 Нито са бѣли снѣгове,
нито са сини ледове,
нито са мѣми на хѣро,
ами е Стефан Каражѣ
с негова хѣбра дружина.
20 Чадѣре хи са бѣлѣет,
пушките хи са синѣет,
саблите хи са лашѣет.
Не дава пиле да фѣркне,
а не ли турчин да мине!

Иван Д. Чакърѣв,
род. в 1868 г.

ПЕТКО ВОЙВОДА

218. Петко войвода избавя сиромасите от Калън Тома чорбаджи, I

Петко войвода, Никола Юзбашията и Недялко Милязимчето отиват у Калън Тома чорбаджи. Петко кара майка му да събере алтъните и сенетите на сина си, че ще го водят с тях, защото е правил много зло, но се нажалва от мъката ѝ и иска да го оставят. Дружината му напомня, че е по-добре да плаче една майка, отколкото майките от девет села, и извеждат Тома. Петко му говори да погледне за последен път къщата си, защото ще му изградят къща на Маронската барчина с четири прозореца — към изгрев слънце, към морето, към полето и към заник.

Томуто госте дойдоха
капитан Пѣотко вайвода,
Никола Юзбашията,
Неделко Милѣзимчето.
5 Гостила ги Томо, служил ги
гергѣовско ѣгне печено
и руйно вино червено.
Пѣотко на майка викаше:
— Сабирай, майчу, сабирай
10 Томови жѣбѣлти алтѣне,
алтѣне, бѣли сѣнѣти,
Тома щим сас нас да водим,
че много лошо е правил! —

Томова майка писнала,
15 писнала и заплакала,
бѣли си рѣки кѣршѣше,
бѣла си кѣса мѣкнѣше,
жѣлни си сѣлзи ронѣше
и Пѣоткому са молѣше:
20 — Сабирай, Пѣотку, сабирай
Томови жѣбѣлти алтѣне,
алтѣне, бѣли сѣнѣти,
лю само Тома ѣстави,
че ми е ѣдин на майка,
25 на майка, Пѣотку, на баща.
Пѣотко на майка викаше:

— Ой мале, стара ми мале,
хем щим алтоне да зомим,
алтоне, бели сунети,
30 хем щим и Тома да водим,
че ми е лошо той правил:
моми, невѣсти маскарѝл,
женени люде разделѝл,
дѝца сираци оставѝл,
35 лихварин страшен е бивал.
Девет села са писнали,
писнали и приплакали
от Калън Тома чорбаджи,
тъѝжка давѝ са вдигнали. —
40 Томова стара майчица
ѝсни си гласи рѝкаше,
ситни си сѝлзи сипѝше,
колѝнана му кѝдѝше
и Пъоткому са молѝше:
45 — Пусни го, Пъотку, пѝсни го,
че е ѝдничак на майка,
на майка, Пъотку, на баща! —
Пъотко са жѝлно ужѝли,
ужѝли, още умили,
50 та на дружина викаше:
— Дружина моя сговорна,
дѝѝ щим Тома да оставим,
да не разплачим, дружина,
негова стара майчица,
55 че е ѝдничак у майка,
у майка, още у баща.
Дружина си му викаше:
— Пъотку ле, бре капитане,
Пъотку ле, наша вайводу,
60 по-хубаво ли ѝ, бре Пъотку,
една ми майка да плаче
или да плачат, вайводу,

от девет села майките?
Тогаз са Пъотко помислил
65 и си на майка викаше:
— Ще да го водим, мале ле,
че ми е лошо той правил,
девет е села разплакал,
моми и млади невѣсти
70 и още дребни дечинки! —
Станаха, та ми тѝрнаха,
през срадѝ село минаха
и Тома вѝрзан караха.
Га бѝха срѝщу сѝлоно,
75 Пъотко си Тому викаше:
— Та ѝбарни са, бре Тому,
та си ми назад пѝгледни,
да си ми видиш, бре Тому,
твоено бѝло конѝче,
80 че вейке нѝма видѝване.
Теб ще та, Тому, изведем
на вѝрх Маронска барѝина,
там ще ти кѝща оградим
без дарве и без камене
85 и ще ти, Тому, оставим
от четри стрѝни пѝнжуре.
Единан пѝнжур ще гльѝда
нах ѝсничконо слѝнчице,
ага ми сутрин изгрѝва.
90 Вториѝн пѝнжур ще гльѝда
нах Семендрѝнсконо мѝре,
ага са бѝлка пѝнона.
Третиѝн пѝнжур ще гльѝда
нах Гюмюржюнссконо полѝ,
95 четвѝрти пѝнжур ще гльѝда
нах ѝсничконо слѝнчице,
ага ми вечер превалѝ.

25. VI. 1955 г.
Чепеларе

Иван Д. Чакъров,
род. в 1868 г.

Петко войвода (капитан Петко Киряков) е роден в с. Доганхисар, Дедеагачко (Гърция), в 1844 г. През 1861 г. той създава хайдушка чета в Родопите, през 1866 г. взема участие в Критското въстание с дружина от около двеста души, а след неговото потушаване се връща и продължава дейността си като родопски войвода — закриля населението от местните бейове и аги и от турските разбойнически шайки. По време на Освободителната война (1877—1878) Петко действа с отряда си в турския тил в Беломорието, а след нея защитава с четите си непомохамеданчените села в Източен Рупчос от нападенията на башибозуци и на „непокорните села“ в Девинско и Тъмръш и допринася много за запазването на Чепеларско-Ширококоляшко-Хвойненския район в границите на Източна Румелия. За него вж. Хр. Попконстантинов. Петко войвода; Димитров. България. II. с. 228—244; Шишков. Петко Киряков. — РН, III, кн. 5, с. 237—239; Дечев. Чепеларе. II. с. 73—85; Шишманов. — В: Петко войвода. с. 52—54.

Калън (висок, строен) *Тома* е прозвище на гърка Тома Хаджиянев от беломорското градче Марония. Възпитан от малък от Али паша в Цариград, той се връща в родния си град с титла *бей* и се прочува като един от най-злите лихвари и експлоататори на местното население — българско, гръцко и турско. Гражданите на Марония потърсват закрилата на Петко войвода. Когато узнава това, Калън Тома се свързва с войводата, кани го у дома си и се опитва да го отрови заедно с дружината му. Планът му не сполучва; осуетяват се и усилията на войската, изпратена от Цариград по искане на Калън Тома да залови Петко. Той успява да се измъкне от обкръжението, отива с другарите си в дома на Калън Тома, събира жителите на Марония, раздава им покъщнината и парите, които намерил в касата, унищожава записите и други книжа, в които били записани дълговете на ограбаното бедно население, извежда Тома в гората при дружината си и след около един месец го застрелват.

Епизодът със застъпничеството на Петко войвода пред дружината му за Тома (ст. 51—56) отразява народните представи за човечността на войводата и е интересно фолклорно претворяване на действителни прояви. За него вж. Разпитът на Калън Тома от Петко и дружината му. — В: Петко войвода. с. 276—283.

Семендрѝнско море (ст. 91) — Бяло море. Вероятно названието е във връзка с името на остров Самотраки — Семендрек.

219. Петко войвода избавя сиромасите от Калън Тома чорбаджи, II

Петко и дружината му, преоблечени като сеймени, отиват в Мароня у Калън Тома да му изгорят тевтерите, та да отърват сиромасите, а него да отведат в планината.

- Отдолу идат съймѣнъ, леле,
съймѣнъ, бюлюкбашии,
шѣрана гайда свирѣха, леле,
гайдана дума думашъ :
- 5 „Нах Мароня щим да идѣм, леле,
нах Калън Тома чорбаджи.“
Ага са тамо отишлѣ, леле,
на портѣ чукат и викат :
— Йзлѣзъ, Тому чорбаджъ, леле,
10 та си мѣ гостѣ пѣсрѣщнѣ! —
Не ми излѣзал Калън Тома, леле,
излѣзѣ стара бабѣчка.
Пьотко на баба викашъ, леле :
— Каде е Тома чорбаджи ?
15 — Нѣма го, Пьотку, нѣма го, леле,
Томо на чѣорква отидѣ
свѣхчица да съ запалъ, леле,
на бога да са помолъ. —
Кайно си дума думаха, леле,
- 20 и Томо си са зададѣ.
Томо на Пьотка викашъ, леле :
— Хайдъ щим, Пьотку, да идѣм
на вѣсокънъ кѣошкѣовъ,
на вѣсокънъ кѣошкѣовъ, леле,
25 суроно егнѣ да едем
и руйно вѣно да пиѣм, леле !
Пьотко на Тома викашъ :
— Йе ни сом дошѣол, бре Тому, леле,
печѣно егне да едем
30 и руйно вѣно да пиѣм, леле,
ами сам дошѣол, бре Тому,
бѣлъ тевтѣрѣ да дадеш, леле,
на оганъ да хи изгорим,
сиромаси да отарвем, леле.
35 Пѣк ти щииш сас нас да дойдѣш
на вѣсокана плѣнъна, леле,
голѣмъ смѣткѣ да глѣодам.

1. V. 1950 г.
с. Широка лѣка

Гавраил Г. Баргански,
род. в 1894 г., образование IV кл.,
зеделец и бръснар

220. Смаил ага не разваля българско хоро

- Агу лю, агу Смаилъ,
йзлѣзъ, агу, пѣгледнѣ
какво са хоро сторѣлъ
в нашѣно село голѣмо.
5 Бѣлгаръ хоро играѣт,
- йдѣ хмѣ хоро развалѣ !
— Нѣ мога, агов, да ида —
кончѣ мѣ нах там нѣ варви,
пушка мѣ нах там нѣ пука,
10 сабѣ мѣ нах там нѣ съче !

10. VII. 1952 г.
с. Широка лѣка

Руса Г. Бобева,
род. в 1904 г., образование III кл.,
домакиня

Смаил ага е българин мохамеданин, един от най-известните първенци в с. Широка лѣка през последните години до Освобождението на България и създаването на Източна Румелия. През управлението на Ахмед ага Тъмръшлията той, както и другият първенец в селото по онова време — Халил ага — не смеели явно да пакостят на християните, мнозина от които работели като овчари, кехай и зидари при Тъмръшлията, но тайно и далеч от Широка лѣка чрез свои хора и двамата вършели убийства и обири на широколъчани, когато отивали или се връщали от печалба или по друга работа (вж. М а с у р с к и. Широка лѣка, с. 43). Според сведения на Мария и Манол Манолови горната песен е създадена след Освобождението : тогава Смаил ага не е имал вече предишната власт над местното население.

221. Петко войвода не прощава на хаджи Смаил

- Хажи Смайл са молѣше :
— Пусни ма, Пьотку вайводу,
да ходѣ и да приказвам
каква вайвода имало
5 вав наше селу голѣмо,
голѣма Широка лока.
— Смайле, хажи Смайле,
млого си майки разплакал
- и още стари бащица
10 и тѣхни дребни дечица.
Халал нѣма да ти сторѣ
и прошка нѣма за тебе !
Ако та тебе оставѣ
жив по свѣтѣс да ми ходиш,
15 ти мене нѣма да хвалиш,
ами щииш тебе да хвалиш.

20. IV. 1955 г.
Чепеларе

Згура М. Кушинаров,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

222. Ахмед ага моли Петко во вџвода да му остави Девинско

Ахмед ага низам проводил
до капитан Пьотко вайвода,
вайводу да са помоли:
— Халал да ти са, вайводу,
5 ширџкалскине кавуре
сас трине чьџрни попове
и сас света Мехрџмана

и още тьџжки кехайџ
и голџми чорбажиџ.
10 Само та молџм, вайводу,
да ми, вайводу, оставиш
девинска казо голџма
сас девинскине мендрџсџ,
с деветдесет мизан хажии.

14. IV. 1955 г.
Чепеларе

Згура М. Куцинаров,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

Згура Куцинаров е научил песента от Сотир Кайков от с. Стойките, Девинско.

Ахмед ага е Ахмед Тьмрџшлията, родопски феодал, управлявал Рупчос от втората половина на XIX в. след смъртта на баща си Хасан ага Караходжов, който премества нахийското седалище от Чепеларе в с. Тьмрџш. Той е главен водач на фанатизираните тьлпи при потушаването на Априлското въстание в Родопите, а след освобождението на България застава начело на „непокорните“ българомохамедански села, които според Берлинския договор е трябвало да бъдат включени в Източна Румелия. Ст. 4—5 отразяват не толкова обстоятелството, че при създаването на Рупчоската околия през 1879 г. първоначално за околийски център е било определено с. Широка лъка (после заменено с Чепеларе), колкото това, че Рупчоският район, в който влизало и Широколъшко, се е намирал под постоянната защита на Петко войвода (вж. Попконстантинов. Непокорните села. с. 7 и 19; Дечев. Чепеларе. I с. 274, и II с. 73—79; Кепов. Перушица. с. 15, 134 и сл.). За него вж. и Мария Манолова и Манол Манолов, Ахмед ага Тьмрџшлията и неговата роля в потушаването на Априлското въстание. — Истор. преглед, 1972, кн. 1. с. 97—109.

КОМИТИ ИЗПЪЛВАТ ПЛАНИНИТЕ

223. Под всяко дърво и човек

Планину, Стара планину,
млочко сам ходил по тебе,
млочко ти тџптах земьџта,
млочко ти пасах тревџта
5 и ти сам пивал водџта.
Лю все бџ полна и равна
с овце и млади овчџре,

сега си полна и равна
на отбор млади комити.
10 Под кџта дърво и челџк,
на кџта бџрце и байрџк,
на кџта клонче и пушка,
на кџта вода и конче!

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

224. Знаме да развџвам, войска да събирам

Не щџ, майчу, на султана
вергџџ да плащам,
йщам, майчу, на балкача
знаме да развџвам.
5 Знаме да развџвам, майчу,
вџйска да събирам,
вџйска да събирам, майчу,

все џтбор юнаци.
Все џтбор юнаци, майчу,
10 и все куршумжџи.
Надџваш ли се, султане,
пролџт комити да дойдат,
главџта да ти џтсџкџт,
царството да ти превџмат!

15. IV. 1955 г.
Чепеларе

Згура М. Куцинаров,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

„Не ща, майко, на султана“ е била любима песен на Т. Каблешков. Разпространена във варианти из цялата страна в навечерието на Априлското въстание, тя добива голяма популярност и между борците за освобождението на Македония. Тогава именно към нея се добавя припевът „Надџваш ли се, султане“.

225. Славейче се грижи за ранени комити

— Пиленце, по̀стро славейче,
цѣло са лѣто премина,
цѣло са село измина,
пък ти ми, пиле, не дойде
5 на мойне равни двѣрове,
на моѣн бѣлчѣк трендафил!
Дали си болно лежало
или си болни гледало?
— Момне ле мари хубава,

4. X. 1952 г.
Смолян

10 цѣло сам лѣто я било
в чѣостана гѡра зелена
млади комите да гльѡдам,
под език вода да носѣ,
болкине да хми потаксам,
15 болкине, куршумѣнине.
Затова ти, момне, не дойдох
на твойне равни двѣрове,
на твоѣн бѣлчѣк трендафил.

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

226. Хаджийска дъщеря иска комитски войвода

Задали са са, подали
от Рожен, от планино̀на
комити, млади вайводи.
С шѣрана гайда свирѣха,
5 гайдана дума думаше:
— Право нах Читак ще варвим,
нах Читак, нах хаджи Иван! —
Ага са тамо отишли,
на порти чука̀т и вика̀т:
10 — Хажийку, хажи Иванку,
разтвори порти широки,

20. IV. 1955 г.
Чепеларе

изведи хажи Мариѣ.
Право щим да ѣ пита̀ме:
„Хажийке, хажи Марийке,
15 ко̀го щиж, мари, да зѡмиш:
дали щиж Кичук Стефана
или щиж сирмах Лазара,
или щиж Ламбѣ Костовѣк?“ —
Нито ще сирмах Лазара,
20 нито ще Ламбѣ Костовѣк,
ам ѣще Кичук Стефана,
пък си Марийка криѣха.

Митра Д. Кефилева,
род. в 1898 г., домакиня

„Кичук Стефан е бил вайвода — добавя М. Кефилева. — Него са го убили в Широка лѡка. Той ищѣл Мариѣ, пък хажи Иван не му ѣ давал. Кичук Стефан му се люто заканил и един ден го хваща и мъченически убива хажи Ивана. Мѡчил го е и след това му отрѣзва главата.“

Вариант от Смолян (кв. Райково), записан през 1950 г., има друг завършък:

Хаджийка си им думаше:
— Нито ща сирмах Лазара,
нито ща Стефан комита,
ам си ща Ламбѣ Райковски,
дено си мене прилѣга.

Комита в село не седи,
комита ко̀ща не гради,
комита жена не гльѡда,
комита деца не храни!

Рожен (ст. 2) е седловинен проход в Средните Родопи — тревиста поляна, обградена с планински гребени, през която минава шосето Асеновград—Смолян. За Читак (ст. 6), Устово, вж. пояснението към песен № 55.

ПЕСНИ ЗА АПРИЛСКОТО ВЪСТАНИЕ

227. Запалила се Перущица

Запалила са Перущица —
пламак хи до синьо нѣбо!
Сабрали са са в чѡ̀рквана,
в чѡ̀рквана Света Троица,
5 там са на бога молили.
Анастас Попмаринов
той си дума отговарѣ:
— Ах, Еленку, по̀рво любе,

13. X. 1952 г.
Смолян

ѣе си ми по̀дай револвера,
10 да си убиѣ нашно дѣте,
нашно дѣте двегодишно.
Подир него и Еленка,
подир Еленка — сам себе си,
да ни не мѡчат турците,
15 турците и черкезите.

Стойна Д. Маламова,
род. в 1897 г., домакиня

Песента пресъздава един от най-трагичните моменти по време на Априлското въстание (1876): обградени от башибозук и редовна войска в черквата, последните оцелели въстаници убиват жените и децата си, които сами предпочитат смъртта, а след тях — и себе си (вж. Кепов. Перушица. с. 180—183).

228. Най е мъчно за Бенковски

Какъв облак са тевнее —
дали е облак или мѝгла,
Стану мари, Станчице ле?
Ни е облак, ни е мѝгла,
5 най ми гори Перушица.
Читѝцине са изклали
дребни деца и невѝсти,

стари баби и дѝдове,
Стану мари, Станчице ле.
10 Не е бално за дечинки,
за невѝсти и за баби
и за старине дѝдове,
ам е бално, Станчице ле,
за вайводана Бенковски.

12. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

Георги Бенковски (1841/1844—1876) е водач на Априлското въстание в IV революционен окръг (Панагюрски). За него вж. История. I. с. 453—462.

МАКЕДОНО-ОДРИНСКО ДВИЖЕНИЕ

229. Комити правят хоро на Рожен

Задали са се, подали
от Рожен, от планинѝна
бин киши млади комити.
На Рожен хоро сториха.
5 Хвойню с гайдана свирѝше,
Лютана хоро водѝше,

шѝрана корпа вартѝше
и си ми дума думаха:
— Сега щим, аркадаш, да идем
10 в Устово село голѝмо,
там щим да бастѝсаме
овчероскана махалѝ.

13. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

За *Рожен* (ст. 2) вж. пояснението към песен № 226. *Хвойню* (Тодор Хвойнев), родом от с. Левочево, Смолянско, е участник в Македоно-Одринското революционно движение. *Лютана* — Георги Лютов — е един от най-изтъкнатите войводи от Македоно-Одринското движение в Родопите; осем години е водил чета (сведения на М. Манолова). Той е бил байрактар на четата на Максим Ненов, в която е отишъл заедно с Г. Манасиев и Н. Карчев. Тази чета е влизала в обединените чети, ръководени от Питу Гули през Илинденското въстание — 1903 г. (сведения на Н. Дамянов).

230. Я ми излез, Гюргю, я ми излез, сестро

Я ми излѝз, Гюргю, я ми излѝз, сестру,
я ми излѝз, джанъм, на чардакан!
Да погльѝдаш, Гюргю, да погльѝдаш, сестру,
да погльѝдаш, джанъм, как ми варвьѝт,
5 как ми варвьѝт, Гюргю, как ми варвьѝт, сестру,
как ми варвьѝт, джанъм, комитине!
Комитине, Гюргю, войводине, сестру,
войводине, джанъм, байрѝктари.
Най-напреж варви, Гюргю, най-напреж варви, сестру,
10 най-напреж варви, джанъм, войводата,
войводата, Гюргю, Питу Гулин.
По него иде, Гюргю, по него иде, сестру,
по него иде, джанъм, байрѝктарѝт.

Байрѣктарѣт, Гюргю, байрѣктарѣт, сестру,
 15 байрѣктарѣт, джанъм — Гьорги Лютата.
 Всички носят, Гюргю, всички носят, сестру,
 всички носят, джанъм, пушки малихѣрки,
 хей, пушки малихѣрки с китки окичени.

12. X. 1952 г.
 Смолян

Живка Лютова-Божкова,
 род. в 1915 г., образование средно
 специално

Ж. Лютова е научила песента от баща си Георги Лютов. (За него вж. сведенията към песен № 229.) Основните варианти на този сюжет са свързани с войводата Йордан Пилерка, а знаменосецът не се назовава (срв. Михайлов. Песни. с. 268—269, № 438; Църнущанов. Песни. с. 318, № 574 и 575; така е и в записи на Р. Ангелова от Благоевградско, Санданско и Гоцеделчевско, направени през 1953—1958 г.). Вероятно имената на байрактаря и на войводата Питу Гули са внесени от Георги Лютов.

231. Кондол войвода загива

Кондол войвода говори на дружината си да стрелят, за да отблъснат турците и да превземат Василико. Той пада ранен и четниците му го отнасят в гората. Кондол ги моли да го погребат и да изиграят хоро на гроба му, за да не го намерят турците.

В Сазара село голѣмо Кондол вайвода допадна с негова вѣрна дружина. Той на дружина думаше: 5 — Дружина вѣрна, сговорна, в лѣво, вав дѣсно стрелѣйте, стрелѣйте, бомби фрлѣйте, турците да си отбием! Че на момчета викаше: 10 — Напред, момчета, да варвим, Василико да превзѣемим! — Агà си тамо стигнаха, отде са пушка пукнала, та си Кондола удари 15 от лѣва страна в сарцено. Дружина го е вдигнала, на рѣки го е носила, в чѣбста го гѣра отнесе. Кондол се жѣлно молѣше: 20 — Юнаци, мои четници,	йѣ си ма мене убийте с моѣна тѣонка мартина, че си ми гроб изкопайте и ме вав него слѣжите. 25 На гроб хоро изиграйте, турците да ма не наидат, от гроба да ма изкарат! — Кайно си дума думаше, Кондол вайвода почина 30 и се сас дѣша раздѣли. Агà хабѣран допадна вав Бургас града голѣма, чѣорни байрѣци вдигнаха, ясни камбани чукнаха, 35 прѣтажни книги пуснаха по голѣмине чаршии, че ми е Кондол загинал вав чужда зѣмя приклѣѣта от гѣрцки куршум пронизан.

29. XI. 1954 г.
 Чепеларе

Захари Николов
 род. в 1876 г.

З. Николов е бил четник в Странджа, в четите на Даев, Герджиков и в други чети, които са действували в Малкотърновско през Преображенското въстание.

Кондол войвода е Георги Кондолов — войвода на доброволческа дружина през Сръбско-българската война, околийски войвода в Малкотърновско до Преображенското въстание (1903) и началник на един от най-важните райони по време на въстанието в Малкотърновско, Лозенградско и Бунархисарско. Г. Кондолов е ранен тежко след нападението над турското село Сазара при опита да се разбие турският гарнизон в с. Паспалово. Раняват го от къщата на селския бакалин грък, пред която бил отведен с измама. Четниците го пренасят на Паспалова могила, където по негово настояване слагат край на страданията му (по-подробно вж. Силианов. Странджа. с. 88—92).

Василико (ст. 11) — сега Мичурин.

ИЗСЕЛВАНИЯ ОТ БЪЛГАРИЯ

232. Сливенци се изселват в Русия

- Сливен са сбира, море, торнува,
нах Русия ще, море, да иде.
Бѣло конѣче, море, продават,
чѣрни биволе, море, купѣват.
- 5 тѣѣжки гѣѣчѣове, море, да тварѣт.
Станаха, тѣрнаха, море, да варвѣѣт.
Варвѣха, колко, море, варвѣха,
стигнаха в Тунжѣ, море, голѣма.
Тунжѣ бе мѣтна, море, дотекла,
- 10 дарве, камене, море, носѣше,
от брѣг на брѣг хи, море, мѣташе.
Сѣднаха булки, море, да плачат,
да плачат, люто, море, да калнѣт:
— Де гѣди Сливен, море, касабѣ,
- 15 де гѣди бѣло, море, конѣче,
де гѣди тѣсно, море, сокѣче,
де гѣди мѣми, море, хубави!

20. IX. 1954 г.
Чепеларе

Петър Ст. Кърджалиев,
род. в 1864 г.

Тази и следващата песен са възникнали при изселването на около сто хиляди българи след Одринския мир, с който завършва Руско-турската война през 1828—1829 г. Начело на тази емиграция стояли сливенци (според Ив. Селимински от 4000 семейства останали само 65). Бежанците стигнали до р. Тунджа на път за Айтос, където трябвало да се съберат изселниците от други селища на Югоизточна България и откъдето едни се отправили за Влашко и Молдавия, други за Русия. (Вж. Табаков. Сливен. II. с. 136—164; Кристанов и др. Селимински. с. 88—97; за фолклорните отражения на това изселване вж. Ангелова. Русия. с. 151—152).

233. Сливенец се изселва във Влашко

- Стоѣн са сбира, торнува,
нах Влашка земѣ да иде.
Продава бѣло конѣче
да купи кола с биволи
- 5 да кара тѣѣжки гѣѣчѣове.
Стана ми Стоѣн, та тѣрна.
Варвѣха, колко варвѣха,
впѣѣнаха в Тунжѣ буйлиѣ.
Тунжѣ бе слѣла голѣма,
- 10 от мѣйкана бе прелѣла,
дарве, камене носѣше,
от брѣг на брѣг хи фѣрлѣше.
Сѣѣдна ми Стоѣн да плаче,
да плаче и да нарежда:
- 15 — Де гѣди, бѣло конѣче,
де гѣди, ситни сокѣци,
де гѣди, Сливна касабѣ!

28. I. 1955 г.
Чепеларе

Атанас Г. Кисов,
род. в 1883 г., образование VII кл.,
хлебар

Ат. Кисов е слушал песента от майка си Рада Кисова.

234. Българи мохамедани се изселват в Анадола

Фатма кара мъжа си да се изселят, но той не иска да си остави имота и родната земя. Тя тръгва със сина си, който тъгува за братята, за сестра си и за стадото, а на нея ѝ е мило за дъщеря ѝ и за съпруга ѝ.

- Та чули ли сте, не ли сте
кинѣ е ново станало
в Делжилер село голѣмо,
в Адраманово конѣче?
- 5 Фатма са сбира, торнува
нах Анадола да иде,
ала хи любе не рѣчи.
Фатма на любе викаше:
— Адраман, любе Адраман,
- 10 стѣни са собирай, торнувай
нах Анадола да идем!
Остави вѣкла сюрѣе,
- ѣстави сиви вѣлове —
агѣ си тамо пѣдѣме,
15 всичко щим там да купѣме!
Адраман Фатми думаше:
— Фатминку, кузѣм пѣленце,
как да си, кузѣм, ѣставѣм
моѣсо бѣло конѣче,
- 20 моѣна вѣкла сюрѣе,
моѣне сиви вѣлове
и наша земѣ кѣматна?
Сѣди си, кузѣм, не хѣди,
тамо го кажат, Фатминку,

25 пекливо и болезливо,
водѡна хми е захирлѣ,
хавѡна хми е запарлѣ. —
Фатма са дѹсна, разсѡрди
и нахвѡн бѡрже излѣзе,
30 та ми зачука, зарука
на Ахмедови портици:
— Ахмеде, сину Ахмеде,
излѣзи, порти ѡтвори! —
Стана си Ахмед ѡтвори,
35 ага си вѡтре влѣзаха,
майка му тихо ромѡни:
— Ахмеде, сину Ахмеде,
сбирай са, сину, стѣгай са
сас твоено любе севдилно
40 нах Анадола да идем! —
Ахмед си майка послуша,
изведе конче хранено,
привѡрза тѡрби шѣрани,
преметна кѣпѣ кичѣна,
45 че станаха, та тѡрнаха.
Варвѣха, колко варвѣха,
ага в Балѣбѣй стигнаха,
на Ахмедови хармане
сѡднаха да си починат
50 и дума да си продумат:

Фатма на Ахмед викаше:
— Ахмеде, сину Ахмеде,
кинѡ е тебе най-мило?
— Майчинку, мила майчинку,
55 най ми са мили братѣна,
моѣна сѣстра по-малка
и мойна вѡкла сюрѣе.
Майчинку, мила майчинку,
ам теб кинѡ е най-мило?
60 — Сину лю мои, Ахмеде,
най ми е мила, сину лю,
моѣна вѡкла Кадрие
и мойно любе Адраман,
че хи делечко оставѣм,
65 та нѣма да са видиме. —
Седѣха, колко седѣха,
че станаха, та тѡрнаха,
кончено там оставиха
за тѡнка ѣла вѡрзано.
70 Га ги в село усѣтиха,
тѡрнаха да хи застигнат
и назад да хи развѡрнат.
Га на хармана стигнаха,
лю ѣдно конче найдаха
75 за тѡнка ѣла вѡрзано
и назад си са вѡрнаха.

8. I. 1955 г.
с. Водни пад

Райме К. Байрямова,
род. в 1937 г.

За изселване на българи мохамедани в Турция и за мъката им по роден край, роднини и съселяни вж. Дечев. Чепеларе. II. с. 201—203.

ПЕСНИ ЗА ВОЙНИТЕ

235. Девойка защищава Малта, I

Царят праща Сюлю Сюлейманов с гемии с по триста сеймени, преоблечени като калугери, да превземе Малта. Дъщерята на първия топчия го съглежда и казва да хвърлят катран в морето и да го запалят. Тя избива сеймените, а на Сюлейман изважда окото и отсича ръката и го изпраща на царя.

— Сюлю лю, Сюлю, Сюльмане,
лю каде та сам проводил,
всѣкаде ма си послушал,
всичкаде ми си ѡтвѡршил
5 и зѣмя ми си разпѹснал.
Всичко бѣ наше станало
от ѣзник слѡнце до заник.
Сега щѡ да та прѡводя
и Малта да ми превзѡмиш,
10 и Малта наша да стане.
Сюлю на царѣн викаше:
— Царю лю, наша даржѣву,
лю там немѡй ма провада —
Малта е ѣде далеко,
15 далеко в срадѣ денизан.
Конь нѣма де да играе
и сабѣ да си размахам.
Още ги кажат жѣнкчиѣ,
жѣнкчиѣ и крушумжиѣ.

20 Царѣн на Сюлю викаше:
— Иди ми, ѣди, бре Сюлю,
ѣѣ си сам тебе курдѣсал
до триста нови гемии,
в ката гемия по триста,
25 по триста млади сеймѣне,
врют в калугерска прѣмена.
Та да ми идеш, бре Сюлю,
на личен ден на Велиден,
малтѣнцех да измамите! —
30 Та стана Сюлю, та тѡрна.
Га беше Сюлю в денизан,
че беше на ден Велиден.
Малтѣнци хѡро играѣт,
старине ѣдѡт и пийѡт.
35 Топчибѡшѡва дѡщеря,
та си хороно водеше,
нах четри стрѡни гльѡдаше,
че е Сюльмана видѣла,

та си са пусна от хоро
 40 и си бобайку викаше:
 — Ох леле, мили бобайку,
 ти си ми едеш и пиеш,
 та ми не видиш, бобайку,
 Сюлю Сюльманов в денизан!
 45 Бобайко си хи викаше:
 — Води хороно, дѳщеру,
 то не е Сюлю Сюльманов,
 новà са чьорни кешийше,
 те ми идат вав чьѳрквине
 50 леѳни свѳещи да палят.
 — Бре ох, лелѳй си, бобайку,
 пѳдай си ми дьѳльбьѳнен,
 да хи с дьѳльбьѳн погледнам. —
 Гà хи подаде дьѳльбьѳнен,
 55 та хи с дьѳльбьѳн погльѳдна
 и си са рѳком прирука:
 — Бре ох, леле си, бобайку,
 новà не е чьорни кешийше,
 àми е Сюлю Сюльманов.

6. V. 1939 г.
 Чепеларе

60 Удрите катрань в денизан,
 от чѳтри стрàни ѳгньюе!
 Удриха катрань в денизан,—
 от чѳтри стрàни ѳгньюе,
 та си Сюльмана фанаха
 65 сас триста млади сеймѳне.
 Врют хи девойка погуби,
 самичек Сюлю остана
 и той са зад кон криѳше
 и хи са жѳлно молѳше:
 70 — Остави лю мен, девойку,
 да ида царьѳму да кажа
 какво ми има по свѳѳс! —
 И него здрав не остави,
 лѳво му ѳко извартѳ,
 75 дѳсна му рѳка отсече,
 че си на Сюля викаше:
 — Да си ти кажа, бре Сюлю,
 как си ми Малта превзимал
 на личен ден на Велиден! —
 80 Та че го царьѳ проводи.

Сабире Ис. Узунѳва,
 род. в 1863 г., без образование,
 домакиня

Малта е островна държава в централната част на Средиземно море с най-голям остров Малта. Песните за турски нападения над Малта са фолклоризирани преobraжения на исторически факти от XVI в. Островът бил отстъпен от Карл V на изпълнените през 1530 г. от Родос рицари на Йоанитския орден. След като турската флота завладява Алжир и Тунис, Малта добива важно значение за осъществяване на плановете за смазване на Сицилия и Венеция. Двеста кораба и 30 хил. сухопътна войска начело с везира Мустафа паша обсаждат острова, но не успяват да го превземат. Тази несполучлива обсада е станала през 1565 г. при царуването на Сюлейман II Великолепни. В името *Сюлейман* (Сюлю) вероятно е запазен спомен за великия везир Сюлейман паша, въпреки че десетина години преди похода той е бил снет от длъжността си. Нападението е започнало наистина скоро след Великден, но крепостта е била защитавана от рицари монаси, а не от девойка (вж. Т р и ф о н о в. Български песни. с. 92—97).

236. Девойка защитава Малта II

Началото е, както на предходната песен. Сюлю тръгва с триста гемийки с по петстотин момчета и с по тридесет топа. Вижда ги девойка, която пази на пост, убива Сюлю, гръмва с топовете и потапя гемиите.

— Сюлю лю, Сюлю, Сюльмане,
 лю каде та сам провадал,
 всѳкаде ма си послушал
 и зѳмя ми си разпѳснал.
 5 Всичко бѳ наше станало
 от ѳзник слѳнце до заник,
 дахшѳно с планинине,
 овѳине с касабѳине.
 Сега ща да та провѳдѳм
 10 вав Малта нах касабѳна
 и Малта наша да стане.
 Сюлю на царѳн викаше:
 — Царьѳ лю, наша дѳржеву,
 лю каде ма си провадал,
 15 всѳкаде та сам послушал
 и зѳмя ти сам разпѳснал,
 нахтам немѳй ма провада!
 Малта е ѳце дѳлече,
 Малта ѳ кажат в морено,
 20 девет хи ката калѳно.
 Нахтам ми ѳчи не видѳт,
 конче не могам да ѳхам,

24. II. 1954 г.
 Чепеларе

сабѳ не могам да махам,
 топѳ не могам да пѳскам.
 25 Царѳн си Сюлю викаше:
 — Ще идеш, Сюлю, ще идеш,
 ѳѳ ща ти, Сюлю, напраща
 до триста шерки гемийки,
 в ката гемийка, Сюлю лю,
 30 по петстотини момчета
 и сас по трийсет топове,
 та Малта с льѳсно да зѳмиш. —
 Царска са дума не враца,
 та стана Сюлю, та торна,
 35 за ден Велиден отиде,
 ага са всички вав чьѳркѳва.
 Гà бѳше срещу Маланжѳ,
 мома караул седѳше,
 най-напреж Сюлю варѳеше.
 40 Та вдигна тьѳнкана пушка,
 право си Сюля удрила;
 триста топове пѳснала,
 триста гемийки потопи,
 не можѳ в Малта да влѳзѳ!

Рашид Кърджалиев,
 род. в 1854 г., без образование

237. Девойка защищава Малта, III

Началото е, както на песен № 235. Сюлю тръгва с триста гемии, пълни с хиляда отбрани войници. Съглежда ги кралската дъщеря, която води хорото, предупреждава баща си и го кара да ѝ оседлае коня и да ѝ приготви сабята, В това време убиват краля. Разгневена, девойката избива цялата войска, отсича ръката и изважда окото на Сюлю.

— Сюлю лю, Сюлю, Сюльмане,
всёкаде сам та провадал,
всёкаде ма си послушал,
всёкаде ми си разворшил.
5 Всичко бё наше станало
от йзник слонце до заник,
дэхшёно сас планинине,
овйне сас касабине.
И сега ко ма послушаш,
10 Малта ще наша да стане.
Сгадай са, Сюлю, стёгай са,
нах Малта ще та провадя
и Малта да ми превзёмиш,
и Малта да ми заптисаш,
15 и Малта наша да стане!
— Ох леле, агу, бинбашй,
всёкаде ма си провадал,
всёкаде сам та послушал,
нахтам немой ма провада.
20 Малта йе ёце дёлече,
Малта е в сраде денизан.
Нахтам ми очи не видёт,
нахтам ми конче не варви,
нахтам са конче не ёха,
25 нахтам са сабё не маха,
нахтам са топе не пускат!
— Ще идеш, Сюлю, ще идеш
и Малта да ми превзёмиш,
и Малта наша да стане.
30 Йё ти сам тебе нагодил
до три стотини гемии,
равни са полни с аскёре,
на йотбор хи сам йотбирал. —
Стана си Сюлю, та торна
35 с бин киши млади аскёре.
Варвёли, колко варвёли,
ага си Малта приближил,
Сюлю през бюлбюл гльодаше.
В Малта са хоро видеше,
40 кралска го мома водеше.
Отде оварди гемии,
та си са пусна от хоро,
бёрже при кралян отиде
и си му жёлно думаше:
45 — Ох леле, кралю, бобайчу,
стани ми, бобу, погледни
какви са, бобу, чернеёт
в сраде денизан гемии.
Подай ми, бобу, бюлбюля,
50 да видя позна ли хи ща.

— Играй ми, играй, дёщеру,
новя са чёрни кешйше,
нах хажилёк щат да идат. —
Мёма през бюлбюл гльодаше
55 и си му жёлно викаше:
— Ох леле, мили бобайчу,
дью да развалим хоросо,
че не са чёрни кешйше —
новя йе Сюлю Сюльманов
60 с бин киши млади аскёре,
врют сас кешйшка прёмёна.
Лоша сам соня сонила,
дошьол бё Сюлю вав Малта,
та му сам на skut съоднала,
65 турска ма вёра турчеше.
Играй ми, играй, дёщеру,
той е и другож дохёдал,
та го сам назад развращал,
пак ще го назад разварнам!
70 — Ох леле, мили бобайчу,
йди ми конче подпрёгни
и сабёта ми намахни
да ида да хи посрёцна. —
Бёбо хи конче попрёгна
75 и си хи сабё намахна.
Доде си конче вазсодне,
чифт са кобуре пуснаха,
право си кралён удриха.
Мома са люто разсёрди,
80 помёкна сабё огнёна,
та ё нахлёво замахна,
га ё нахдёсно отмахна,
врют ми аскёран погуби.
Самичёк Сюлю остана
85 и той са зад кон криёше
и хи са жёлно молеше:
— Момице мари хубава,
ёстави лю мен, момице,
да ходё и да приказвам
90 твоёто, моме, юнашко! —
Мома си Сюля не слушё
и него здрав не остави:
змахна сабё огнёна,
лёва му рёка отсёче,
95 дёсно му ёко извади,
че си ми Сюля проводи
да ходи и да приказва
кога е в Малта доходал
и каква мёма е видёл.

15. V. 1943 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакиня

238. Девойка защищава Малта, IV

Кольо войвода кара Кольо байрактаря да събира войската, за да нападнат малтенци, защото имат много имане. Тръгват облечени като хаджии. Царската дъщеря ги пресреща и ги избива, оцелява само байрактарят.

- Кольо на Коля викаше:
— Развивай, Кольо, байрѣкан,
събирай, Кольо, войскана,
малтѣнцѣх да бастѣсаме,
5 че имат много имане!
Кольо байрѣктар викаше:
— Кольо лю, наша вайводу,
как Малта да бастѣсаме —
там има много момчета,
10 момчета куршумджийчета?
Кольо Кольому викаше:
— Бре Кольо, бре байряктарю,
я ще да си ва прѣмѣням
врют вав хаджицки прѣмѣни,
15 теб, Кольо, в най-хубавата. —
Чи си хи Кольо прѣмѣни
врют вав хаджицка прѣмѣна.
Торнаха млади хаджии.
Агà Малта приближиха,
20 малтѣнци хоро играят,
царска го мома водѣше.
Че си видѣха в морено
да варвѣот млади хаджие.
Царскана мома думаше:
- 25 — Донесите ми бюлбюнят
да си хи с бюлбюн погледнам
дали са млади хаджие
или са вѣрли хайдуте. —
Че си хи с бюлбюн погледна
30 и на малтѣнци думаше:
— Нва не сѣ млади хаджие,
ами е Кольо байрѣктар.
Подайте си ми саблѣно! —
Агà си сабя препаса,
35 царска хи мома посрѣщна
и си хми тихо ромѣни:
— Дали сте млади хаджие
или сте вѣрли хайдуте? —
Че си развартѣ сабѣна,
40 та хи до един изсече,
лю саде Кольо остана,
Кольо Кара байрѣктаря,
и си на него викаше:
— Кольо лю, байрѣктарину,
45 какво сега да та правям,
кой си та тебе нагоди
Малта да ми бастѣсате?

15. III. 1940 г.
Чепеларе

Шина Л. Митарова,
род. в 1874 г., домакиня

В тази по-нова версия старият сюжет се свързва с нападенията на хайдуги разбойници.

239. Как се бият турци и московци

Да се изкачи Яна на кулата, за да види как се бият турци и московци: топове пукат като грѣмотевица, земята се тресе като от земетресение, снаряди хвърчат като птици, пушки крѣсчат като крѣскавец, куршуми летят като градушка, саби се лѣсчат като светкавица, юнаци падат като листа, кърви текат като Дунав.

- Та изкачи са, Ёну мари, на вѣрх кѣльнѣна,
дюлбѣр Калинче, на вѣрх кѣльнѣна!
Та са разглюдай, Ёну мари, нах равно пѣле,
дюлбѣр Калинче, нах равно пѣле,
5 нах равно пѣле, Ёну мари, нах четри страни,
дюлбѣр Калинче, нах четри страни.
Та да ми видиш, Ёну мари, как ми са бахтѣт,
дюлбѣр Калинче, как ми са бахтѣт,
как ми са бахтѣт, Ёну мари, турце с москѣфе,
10 дюлбѣр Калинче, турце с москѣфе.
Тѣпе са пукат, Ёну мари, кайно гармавѣц,
дюлбѣр Калинче, кайно гармавѣц,
зѣмѣ са трасе, Ёну мари, кайно трасавѣц,
дюлбѣр Калинче, кайно трасавѣц,
15 гюллѣне фѣркат, Ёну мари, кайно пилцѣне,
дюлбѣр Калинче, кайно пилцѣне.
Тифѣци крѣсчат, Ёну мари, кайно крѣскавѣц,
дюлбѣр Калинче, кайно крѣскавѣц,
куршуме летѣт, Ёну мари, кайно градушка,
20 дюлбѣр Калинче, кайно градушка.

- Сабе се махат, Ёну мари, сабе са лъоскат,
 дюлбѐр Калинче, сабе са лъоскат,
 сабе са лъоскат, Ёну мари, кайно лескавѐц,
 дюлбѐр Калинче, кайно лескавѐц.
- 25 Глави се секѐт, Ёну мари, юнаци падат,
 дюлбѐр Калинче, юнаци падат,
 юнаци падат, Ёну мари, кайно листана,
 дюлбѐр Калинче, кайно листана.
 Карвѐ са лейѐт, Ёну мари, карвѐно брищѐт,
 30 дюлбѐр Калинче, на реки текѐт.
 На реки текѐт, Ёну мари, кайно бѐл Дунав,
 дюлбѐр Калинче, кайно бѐл Дунав.
 Конѐ ги боркат, Ёну мари, до зенгѝине,
 дюлбѐр Калинче, до зенгѝине,
- 35 юнаци бродѐт, Ёну мари, до поѐсине,
 дюлбѐр Калинче, до поѐсине.

9. III. 1939 г.
 Чепеларе

Смаил Бр. Дув,
 род. в 1871 г.

За тези и следващите две песни вж. Ангелова. Русия. с. 141—143 и 148—151.

По сведения на Смаил Дув песента била създадена през Кримската война (1856). Варианти, в които същият сюжет се свързва с боеве между турци и българи, между гърци и турци и пр. (срв. В. Стоин. Родопски песни. — СбНУ, XXXIX, с. 30, № 60; В. Стоин. Български народни песни от Източна и Западна Тракия, с. 108, № 259; М. Арнаудов. Северна Добруджа. — СбНУ, XXXV, с. 307), и неговото разпространение из цялата страна показват, че той е доста по-стар и че през 1828—1829 г. само е бил наново подет. Това предположение се подкрепя и от сведения у В. Дечев (Чепеларе. I. 192) — избягалият във Ферско (Дедеагачко) Кара Ибрахим често молел томашните зидари и шивачи да му изпеят новата ферско-родопска песен за Руско-турската война през 1828—1829 г.; цитираният откъс е вариант на поместения тук.

240. Русанка изпраща помощ на цар Костадин, I

Цар Костадин поръчва на сестра си Руска да му събере сто хиляди момчета московчета. Тя ги отвежда на помощ на брата си, разпъват щатри край Варна и Руска предупреждава българите да бягат, турците да се кланят, гърците да се прощават, защото снаряди и куршуми ще напълнят града.

Царѐн си Руски нарѐча: — Руске ле, сестру Руске ле, да си ми, Руске, сабереш до сто хилѐди мѐмчета, 5 мѐмчета, все московчета, че да хи, Руске, премѐниш врют сас пашовска премѐна. — Посабрала е Русанка до сто хилѐди мѐмчета, 10 та че хи Руска премѐни врют сас пашовска премѐна. Сама са Руска премѐни сас кърсердарска премѐна, та че на царѐн нарѐча: 15 — Брате ле, цар Костадине, наѐдей са, брате, наѐдей са, голѐм ти имѐдат провадам — до сто хилѐди мѐмчета, мѐмчета, все московчета. 20 Сами ли да хи прѐводе, сама ли да хи доведа? Цар Костадин хи нарѐча: — Руске ле, сестру Руске ле, немѐй хи сами провада,	25 а̀ми хи сама доведи. — Стана Русанка, та тѐрна, заведе чѐорна юрдѝе, та хи Русанка отведе край Варна, край касабѐна, 30 на Варненскине картѐле. Разпѐбна сини чадѐре, поднѐчи чѐорна юрдѝе. Момчета жѐлно блѐеѐха като гергѐовски егнѐта. 35 Руска си брату нарѐча: — Брате ле, цар Костадине, стари под сабѐ ще минат, младине робе ша сторим, дѐцана с конѐ ще стаптѐм, 40 Варна щим плѐна да плѐним. — И на варненцѐм нарѐча: — Нѐсите здраве нах Варна, бѐлгаре нахвѐн да бѐгат, турцене да са закланѐт, 45 гѐрцене да са прощават! Варна щат тѐпе да удрѐт, гюллѐ ща да ѐ напѐлнѐт, гюллѐ и дребни куршуме.

8. I. 1939 г.
 Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
 род. в 1855 г., без образование,
 домакиня

Русанка (ст. 8, както и *Руско* в песен № 247) е интимно название на Русия в родопската народна поезия.

241. Русанка изпраща помощ на цар Костадин, II

Русанка млада войвода събира сто хиляди московчета, за да отиде на помощ на братя си цар Костадин. Той ѝ поръчва сама да заведе дружината си, защото анадошки турци ще му превземат царството. Когато отива, три дни и три нощи се бият и турците молят Русанка да възспре дружината си.

- Бре що е новà там, холан,
дèно са бèло бèлèе,
дèно са синьо синèе?
Дали са бèли снèгове
5 или са бèли гòлабе,
или са òвце в кошèри,
или са мòми на хòро?
Нито е бèли снèгове,
35 нито са бèли гòлабе,
нито са òвце в кошèри,
нито са мòми на хòро,
ами е било Русанка,
Русанка, млада вайвода
40 с неина храбра дружина.
15 Разперила е чадòре,
подвèчила е юрдиа,
чаттйсала е пушкине,
пушкине карамфилкови,
накичила е саблине.
20 Чадòрене са бèлèет,
саблине хи са лашèет,
пушкине хи са синèет.
Там е Русанка сабрала
до сто хилèди мòмчета,
25 мòмчета, все московчета,
царюму имдàт да иде,
царюму, цар Костадину.
- Чèкала ми е, чèкала,
та че му хабèр сторила:
30 сама ли да хи доведе,
сами ли да хи провòди?
Цар Костадин хи нарòчал:
— Русанке, сестру Русанке,
немòй хи сами провòда,
35 ами хи сама дòведи —
царствòно ще ми превзòбмат
анадошкички манàфе. —
Стана Русанка, заведе
неина храбра дружина
40 на йотбор млади юнаци.
Агà е тамо отишла,
три денè са са бахтàли,
три денè сас нащувèне.
Есни са кòрве лèйнаха,
45 кòрвави рèки текнаха,
триста са майки плакнали,
плакнали, още викнали.
— Русанке, храбра вайводо,
вòзспри си храбра дружина,
50 и нас е майка родила!
— Ой турци, чьорни манàфе,
не мога да си ми вòзспрè
моèна храбра дружина,
дорде са та ни умори.

23 VI. 1955 г.
Чепеларе

Иван Д. Чакъров
род. в 1868 г.

242. Конят му да го отнесе сред битката

- Стана си Мехмед отиде
от ашèм нах джумайона.
Агà са Мехмед развòрна,
кайно варвè и легна,
5 кайно си легна — заспейна. 15
Отвòн го турце рукнаха.
Нахвòн излезе шенливчèк,
нахвòтре влезе кахòрèн.
Никòму никак не рече,
10 на сèстра му тихо ромòни:
- Вдйгни ми, сèстру, ястъкат,
под ястъкат — юрганат! —
Че си излезе на двори,
изведе конче хранèно
и си на конче ромòни:
— Коню лю сиви, кàматан,
наймаш ли се, бре коню,
вав Варна да ма отнесеш,
в кавгòна да ма оставиш?

27. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Смаил Бр. Дуев,
род. в 1871 г.

Произведението е оригинално отражение на Руско-турската война през 1828—1829 г., която в песенния фолклор за обсадата на Варна заема централно място.

243. Московецът иде рота след рота

- Стàни, стàни, Сюлман паше,
москоф иде рота след рота
и се криет от камен зад камен —
обградиха ни отвсекаде!
- 5 Сюлман паша отговарè:
— Четиридесет хиледи
- москофци да надойдат
от дюшекът не станвам,
от чадърат не погледвам!
- 10 — Ёзък, ёзък, Сюлман паше,
на наште млади години
и на нашите кадъни.

14. IV. 1955 г.
Чепеларе

Згура М. Кушинаров,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

Песента е съобщена на турски и след това в български превод от същия осведомител.
Сюлейман паша е турски генерал, който през юли 1877 г. (по време на Освободителната война) се отправя за Стара и Нова Загора с 40 000 войска. След като подлага на грабеж и опожаряване двата града и околните села, той се опитва да завладее Шипченския проход, но бива отблъснат от руските и българските защитници на прохода. По-подробно за него вж. История. I. с. 491—497.

Москоф (ст. 2) е народно название на русите.

244. Войска без командир бива ли

- А бре Сюлман паше, каде ти е твоета юрдие?
— В Шипка Балкан се пръсна, на москофите остана.
— А бре Сюлман паше, дете без майка бива ли,
та и царски аскер без командир да бива?
- 5 Като на тебе паше прилега вoже на шиета!

20. V. 1954 г.
Чепеларе

Иван Д. Чакъров,
род. в 1868 г.

Песента е съобщена на турски и след това в български превод от същия осведомител.

Във връзка с тази песен Иван Чакъров разказва: „Сюлман паша (за него вж. коментара към песен № 243, Р. А.) е бил командир на турски аскер, на турската армия, която се е бахтала на Шипченския Балкан по време на освободението на България — 1877/1878 г. Неговата армия е била разбита от руските войски и при отстъплението е нанесла много големи пакости на българското население. Правили са грабежи, обезчестявали са моми, гаврили са се над жени, убивали са малки деца и пр. Сюлман паша изоставил армията да прави каквото си знае. Руският цар Александър направил оплакване пред турския султан. Той повикал Сюлман паша, за да му иска обяснение, и на края го наказва, като го осъжда да бъде обесен публично. Когато са бесили Сюлман паша, неговите ханъмки му са играли кючек. Осман паша, който е защищавал Плевен, е бил награден от султана. Срещу него нямало оплакване.“

245. Султанът ще прави война

- Москофан са е наситил
вав Шипка, Плевне седене,
очите му са вав дахан,
вав дахан, вав Даръдере,
- 5 пък му го царен не дава.
Царен ще кавго да прави.
Ко му не стигне аскеран,
че ще да сбира радифан.
Ко му не стигне радифан,
- 10 че ще да сбира софтине.
Ко му не стигнат софтине,
че ще да сбира ильвьодна.
Носите селем царюму
какво е бално и желно!
- 15 Ага са пукат топено,
мен да се прави шенликен,
ага са леет карвено,
мен да се прави шербетен.

5. I. 1955 г.
мах. Водни пад

Неджип Юсеинов,
род. в 1906 г.

Даръдере (ст. 4) — турското название на Златоград.

246. Султанът се е разсърдил

Султанът се отказва от Шипка и Плевен и събира помаци, читаци и манафи, за да запази Галиполи. Той обещава подаръци на ергени и женени, започват военно обучение на събраните и ги водят към Галиполи.

- Царѐн са е подсърдил,
не рачи Шипка, ни Плевнѐ.
Стана ми царѐн, посабра
урумелицки помаци,
5 читаци, голи голаци,
анадолицки манѐфе.
Царѐн ми дума думаше:
— Утре ми рано стѐните,
та ми са сабах клѐните —
10 голѐма кавго ще имаме.
Ко ми калѐна зѐмите,
седем е ката градена,
хич ми не е валена,
голѐм бакшиш ще имате.
15 На лѐвтерине ще има
по една млада кокѐна
и по едно конче хранено,
на женение ще има
по една пушка седефлу. —
20 Юнацине му тѐрнаха,
голѐм ги тѐлим учѐха:
— Борзайте си ми, юнаци,
че шим далеко да идем,
нах Гѐлибѐл града голѐма,
25 калѐна да си превзѐмим. —
Врют си ми тѐлим учѐха
и нах Гѐлибѐл варвѐха.
Едно ми младо аскѐрче
лю само варви и плаче,
30 та си го царѐн питаше:
— Оти ми плачеш, войниче?
— Как да не плача, царю лю,
оставих млада невѐста,
венѐати, пѐк не прощати.

Юли 1939 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакиня

Гелибѐл (ст. 24) — Галиполски полуостров (Гелиболу) — полуостров в Европейска Турция, отделен от Мала Азия чрез Дарданелския проток.

Ст. 34 е свързан с последния обред в родопските сватбени обичаи — *прощаване* на булката от кумовете. (По-подробно за този обичай вж. в коментара към песен № 69.)

247. Руско е Рожен записал

- Руско е Рожен записал —
пиле не дава да фѐркне,
камо ли човек да мине!
Тужѐрене са вазпрѐха,
5 факирене са засмѐха.
Руско е книга проводил
бѐлгаре да са прекѐрстѐт,
турcene да са откланѐт.
Че си е Руско записал
10 от Чѐрно море до Бѐло,
голѐма кавго подигнал.
Турце нах мѐре опрели,
нах Бѐло мѐре длибоко
и са си дума думали:
15 „Тужере ща да преминат,
че имат много алтѐне,
факирене ща останат,
че имат много дечинки.“

18. V. 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

248. Всички да се надарят

- Фѐркни ми, фѐркни, пиленце,
на царювине вратинки.
С калвѐнче ми кѐлфнувай,
с ножинки ми тропнувай,
5 с крилцана ми чукнувай:
„Царю лю, цар Костадине,
знаиш ли, царю, йли не —
тужѐре кѐра вазпрѐха,
факирски дѐца замрѐха!“
10 Факире давѐ сториха
вав Пловдив на капитанин.
Капитан писва кинига:
„Турцине да са закланѐт,
бѐлгаре да са прекѐрстѐт,
15 кѐрове да са разпуснат,
дарове да са раздадат,
сичкине да са одарѐт.“

18. XI. 1953 г.
с. Беден

Осман Ибр. Караджов,
род. в 1905 г., без образование

Основният мотив на песента дава основание да се предполага, че тя е своеобразно отражение на икономическите затруднения, които възникват за населението на Средните Родопи след Съединението на Източна Румелия с Княжество България (1885). На границата с Турция, която минавала през билото на Рожен, се установяват митници. Данъкът за овцете, които били прехвърляни да зимуват в Беломорска Тракия, е трябвало да се плаща и на българската, и на турската митница; от митническите прегради пострадали и занаятчиите — зидари, шивачи, рибари и пр., — които също не могли вече да отиват свободно на работа в Беломорието; възпрепятствувана била и свободната дотогава търговия между Турция и Румелия (вж. Дечев, Чепеларе. II. с. 196—201).

249. Кървава звезда огряла

— Излѐзи, Добру, погледни
нах синьо нѐбо нагоре
каква е звѐзда огрѐла!
Кървава звѐзда излѐла

5 отгоре, откам балкана.
Дали е за зло, за добро
или е за зли времена?

21. II. 1952 г.
мах. Окманица

Гавраил Г. Баргански,
род. в 1894 г., образование IV кл.,
земледелец и бръснар

Тук е отразено старо народно вярване, че появяването на кървава звезда предвещава някакво бедствие, най-често война.

250. Проклет да е, който обяви войната

Проклет да бѐде, маму ма,
тоз, който стана причина
войната да са обѐви,
войната, Европейската,
5 и мойто любе да иде.
Снощи ми писмо пристигна
от Битолските фронтове,

в писмото пише, говори,
че ми са любе ранили
10 вав лѐва страна в сарцето.
Любе ми жѐлно писува:
„Езѐк ми, езѐк, любе ле,
на наште дребни дѐчица,
на наште млади години!“

2. III. 1952 г.
с. Широка лѐка

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

251. Както съхне мойто любе

Любе ми са разсърдило,
разсърдило, разплакало,
та изплака чѐша сълзи.
Че извади бѐла кърпа
5 да избрише бистри сълзи
и на кърпа жѐлно дума:
— Сѐхни, вѐхни, бѐла кърпо,
какно сѐхне мойно любе,

мойно любе вав Битоля,
10 вав Битоля в окопите.
Чѐрна зѐмѐ за постелька,
бѐлѐн камен за вазглавка,
тѐвна мѐгла за завивка,
ситна рѐса за закуска,
15 тѐвнка пушка — за дружина!

14. I. 1952 г.
с. Мугла

А. Юсеинов,
род. в 1924 г.

252. Да знаеш, мамо, на какво съм място

— Ах, да знаеш, маму, на какво сам мѐсто,
мила ми маму — на картѐл полѐна!
Дето нѐма, маму, ни вѐда, ни сѐнка,

мила ми маму, ни дорво, ни камен!
5 На кѐонка ми снага девет лютѐ ранѐ,
мила ми маму, ранѐ куршумовѐ.

Десетата рана с нож прободъна,
мила ми маму, с нож прободъна.
Девет лютъ ранъ болѣт и не толкоз,
10 мила ми маму, болѣт и не толкоз.
Десетата рана — та ма много боли,
мила ми маму, от неѣ ще умра!
Че ножа извадих, войнишкото ножчъ,

мила ми маму, та си го забодах.
15 Та си го забодах на картѳол полѣна,
мила ми маму, в чѳорната земѣ.
И на него метнах сивата шънела,
мила ми маму, сѣнка да направѣ.
Сѣнка да направѣ на кльотата глѣва,
20 мила ми маму, на кльотата глѣва!

22. II. 1952 г.
мах. Окманица

Никола Ст. Баргански,
род. в 1889 г., образование III кл.,
зидар, и Гавраил Г. Баргански,
род. в 1894 г., земеделец и бръснар

Песента се отнася за Първата световна война, в която осведомителите са участвували от 1915 до 1918 г.

СТАВОРОДИН АС НИСКИ

СЪБИТИЯТА ОТ ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

СЪБИТИЯТА ОТ ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Десетата рана с нож прободъна,
мила ми маму, с нож прободъна.
Девет лютъ ранъ болѣт и не толкоз,
10 мила ми маму, болѣт и не толкоз.
Десетата рана — та ма много боли,
мила ми маму, от неѣ ще умра!
Че ножа извадих, войнишкото ножчъ,

мила ми маму, та си го забодах.
15 Та си го забодах на картѳол полѣна,
мила ми маму, в чѳорната земѣ.
И на него метнах сивата шънела,
мила ми маму, сѣнка да направѣ.
Сѣнка да направѣ на кльотата глѣва,
20 мила ми маму, на кльотата глѣва!

Десетата рана с нож прободъна,
мила ми маму, с нож прободъна.
Девет лютъ ранъ болѣт и не толкоз,
10 мила ми маму, болѣт и не толкоз.
Десетата рана — та ма много боли,
мила ми маму, от неѣ ще умра!
Че ножа извадих, войнишкото ножчъ,

мила ми маму, та си го забодах.
15 Та си го забодах на картѳол полѣна,
мила ми маму, в чѳорната земѣ.
И на него метнах сивата шънела,
мила ми маму, сѣнка да направѣ.
Сѣнка да направѣ на кльотата глѣва,
20 мила ми маму, на кльотата глѣва!

СТАВОРОДИН АС НИСКИ

Десетата рана с нож прободъна,
мила ми маму, с нож прободъна.
Девет лютъ ранъ болѣт и не толкоз,
10 мила ми маму, болѣт и не толкоз.
Десетата рана — та ма много боли,
мила ми маму, от неѣ ще умра!
Че ножа извадих, войнишкото ножчъ,

мила ми маму, та си го забодах.
15 Та си го забодах на картѳол полѣна,
мила ми маму, в чѳорната земѣ.
И на него метнах сивата шънела,
мила ми маму, сѣнка да направѣ.
Сѣнка да направѣ на кльотата глѣва,
20 мила ми маму, на кльотата глѣва!

БИТОВИ ПЕСНИ

ПЕСНИ ЗА ПРИРОДАТА

253. Ще извием друго гнездо

Росни ми, росни, росице,
чайран да ми наросиш.
В срадѐ чайран имаше
до едно дърво високо
5 и на дарвоно имаше
до едно пиле славейче
и други дребни пилчкѐве.
Дошло е зима, пѐдзиме,

пилчкѐвене са фѐркнали,
10 остана едно гарванче.
Ситни ми сѐлзи сипѐше,
малка го мѐма мирѐше:
— Молчи, гарванче, не плѐчи,
дѐ ми ще лѐто, прѐлѐто,
15 изви щим гнѐздо и друго,
изве щим пилце и други.

13. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

254. Крагойка свири на орех

Крагойка свири на орѐх,
юнаци седѐт на двори.
— Бѐра ще да са сбориме,
камене ще да фѐрляме,
5 дано крагойка измамим,
крагойка да си фанеме! —
Крагойка си измамиха,
та хи очинки шийнаха

и крилцана хи свѐрзаха.
10 Крагойка си са молѐше:
— Росни ми, росни, росице,
падни ми, тѐвна маглице,
кончкѐве да ми прогният,
с очинки да ми пѐгледнам
15 да си ми видѐм динѐса,
динѐса динѐ ли си е.

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

255. Еленче хванаха

Еленче фанаха,
фанаха, караха,
караха вѐрзано.
Еленче викаше:
— Йѐ нищо не знаѐм,
5 йѐ вав гѐра седѐм,
ситна трѐва пѐсам,

мѐтна вода пиѐм —
йѐ нищо не знаѐм!
Еленче пуснаха,
10 еленче викаше:
— Йѐ кинѐ не знаѐм,
йѐ кинѐ не правѐм!

24. VIII. 1954 г.
Чепѐларѐ

Мехмед С. Воцев,
род. в 1890 г., образование IV кл.,
занаятчия

256. Калинка е цвят цветила

Девојка си прави чардак на калина, за да я пази. Духват ветрове и девојката пада.

Калинка е цвѣт цвѣтила,
цвѣт цвѣтила, род родила.
От рожба са прѣкривила
кајно ми машка дѣвојчица,
5 га са враќа от хороно,
та засваља гѣздилоно,
гѣздилоно, кѣчилоно.
Никој нема да ѣ чува,
чуваш ѣ машка мома,
10 машка мома бѣла Рада.
Сторѣла е вѣсок чѣрдак,
постелѣла дѣбел дюшек,
легнала е, та заспала.

4. X. 1951 г.
с. Стойките

Дуйнали са силнѣ вѣтри,
15 разлюлѣха калинчѣца,
обрусѣха рожбицана,
разтрѣсиха вѣсок чѣрдак,
та си падна машка мома,
машка мома бѣла Рада.
20 Викна Рада, та заплака:
— Ох леле си, мили божѣ,
какво стана, та си паднах,
та си паднах от чардакан!
Не очувах калинчѣца,
25 обрусиха рожбѣцана.

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домаќиня, работила и земеделие

257. Да си раста трендафил

Милка, бѣла бѣлгарка, иска да си расте бѣл и червен трендафил — да я кѣсат и кичат царските ханѣмки, везирите и сам царят, та да дѣха на трендафил.

— Мари Милку,
мари бѣла
булгарку,
лале ли си,
5 зюмбюл ли си,
гюл ли си?
— Не сом лале,
не сом зюмбюл,
не сом гюл,
10 ам сам сама
мома Милка
в градинка.
Да си растам
бѣл и червен
15 трендафил,
да дохѣдат
царювине
ханѣмки.
Да ма коцат,
20 да ма кичѣт
по глави,
и по глави,
по алѣни
фесове.
25 Да ма носѣт
по царюви
дюшеци,
да ма трошѣт
по царюви
30 дюшеци.
Да ма метѣт
сас сребарна
метлица,
да ма собират
35 в гюл-гюлѣя

сандѣче.
Да ма носѣт
долу, долу
в градинка,
40 да си растам,
бѣл и червен
трендафил.
Да дохѣдат
царювине
45 везире,
да ма коцат,
да ма кичат
по глави,
и по глави,
50 по алѣни
фесове.
Да ма носѣт
по царюви
двѣрове,
55 да ма махнат
по царюви
очинки.
Да си вика:
— Де е, де е
60 градинка,
та да идам
да си коцам
кичица?
Да ѣ кичѣм
65 по корона,
фесове,
да си диham
на цвѣте и
трендафил.

20. V. 1939 г.
Чепеларе

Сабире Ис. Узунова,
род. в 1863 г., без образование,
домаќиня

258. Расти, цвете, цъфти

Раснъ, китку, цѳтъ, че есен жъ дойдъ, 5 та жъ да завехнъш, та жъ да изсѳхнъш,
че есен жъ дойдъ, слана жъ да паднъ, та нѳма да мога китка да откѳсна,
слана жъ да паднъ, слана девекъ педъ. китка да откѳсна, тебе да закича!
Та жъ та попаръ, та жъ да завехнъш,

24. IX. 1924 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделе

ЛЮБОВНИ ПЕСНИ

МОМИНСКА И МОМКОВА ХУБОСТ

259. Мома се от сѳн разбуди

Заспала дѳлбѳр девойка
под червенана ѳбалка —
не може да са разбуди.
Отишьѳл брат хи с кавалѳн,
5 свирил е, колко свирил е,
не мѳгал да ѳ разбуди.
Тогав са жѳлно замолил:
— Дуйни ми, лѳхни, бѳл вѳтѳр,
да капне блага ѳбалка,
10 та да удрие девойка
вав гѳсѳн, вав инжиѳна,
дано са от сѳн разбуди! —
Духна ми, лѳхна бѳл вѳтѳр,
капна ми блага ѳбалка,
15 та ми удари девойка
вав гѳсѳн, вав инжиѳна.
Мѳма са от сѳн разбуди
и си са люто разкална:
— Ёбалку, блага ѳбалку,
20 дано ми суха изсѳхнеш,
че ма от сѳн разбуди
и ми строши инжиѳ!
е

13. VIII. 1953 г.
с. Широка лъка

Нурие С. Истрѳова,
род. в 1908 г., самообразовала се,
домакиня

260. Задало се е вакло момиче

Задало са е, подало
смиленско вакло момиче
ваз малка рѳчка нагоре.
Шѳлваре хи са друлѳха
5 кайно в денизан дългине,
ризица хи са бѳлкаше
кайно в денизан пѳнона,
плитчици хи са рѳйкаха
кайно на Арда рибкине.

14. IX. 1951 г.
с. Мугла

Али Селямов,
род. в 1886 г.

261. Тръгнало е смиленско девойче

Тѳрнало ми е, тѳрнало
смиленско вакло девойче
ваз зеленоно ливаде
зелено сѳно да сбира.
5 Ризкана му са бѳлкаше
кайно в морено далгине,
снажкана му са виѳше
кайно стамбѳлска силвиѳ,
плиткине му са рѳйкаха
10 кайно в морено рибкине.

21. IX. 1950 г.
с. Лясково

Фатма Ад. Парова,
род. в 1913 г., образование III кл.,
домакиня

Стамбѳлска (ст. 8) — от Истанбул. За *силвиѳ* (кипарис) (ст. 8) в българската народна поезия вж. А. Т. Илиев. Растителното царство в народната поезия, обичаите, обредите и поверията на българите. — СБНУ, IX, 1893, с. 409—414.

262. Девойка пее като славей

Торнала е бюлбюл Руса
низ полено, ширинено,
да ми бере жълто цвете,
жълто цвете, бела билкѐ.
5 Не е брала и малчѐла,
най е брала и е пѐла.
Зачуха ѓ овчѐрене,
наоставиха овцене
и фарлиха кавалене
10 да си слушѐт бюлбюл Руса.

Зачуха ѓ дюлгерене,
та фарлиха чуковене,
чуковене, мазилкине
да ми слушѐт бюлбюл Руса.
15 Зачуха ѓ терзиене,
нафарлиха андезѐне,
андезѐне, ноицине,
да ми слушѐт бюлбюл Руса
как ми пее кайно славей.

23. VIII. 1951 г.
с. Триград

Пята от девойки на седянка

263. Не съм от земя никнала

Сабрали са са, сабрали
еридерци, дарѓдерци
тютюнян да изкуповат.
Давали и наддавали,
5 дарѓдерци са наддали
хилѐда жолти алтона,
стотина бѐли грошове
и варху бѐла Фатминка.
Тужѐр Фатминка питаше:
10 — Фатминку, кузум пиленце,

от земя ли си никнала,
от нѐбо ли си паднала,
та солкова си каматна?
Фатминка си му викаше:
15 — Юначе лудо и младо,
не сом от земя никнала,
нито от нѐбо паднала —
и мен е майка родила,
кайно и тебе майка ти.

5. I. 1955 г.
с. Триград

Ферде Юс. Мочувска,
род. в 1937 г.

Еридерци (ст. 2) — от Егридере, турското название на Ардино. *Дарѓдерци* (ст. 2) — Дарѓдере, турското название на Златоград.

264. Виждала ли си тънка топола

Ходила ли си в равноно поле,
видвала ли си тънка топола?
Твоѐна снажка — дважд по-кьоничка!
Видвала ли си чьорни череша?

5 Твойнѓ са очи още по-чьорни!
Хогюла ли си в гора зълена,
видвала ли си чьорно гарванче?
Твойнѓ са вежди още по-чьорни!

14. V. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

265. Да му излезе вьнка на двора

— Дервишке моме, сарчѓце мое,
та излѐзи ми отвѓн на двори
да си ти видям чьорнине очи —
чьорнине очи чьорни ли ти са?
5 — Юначе лудо, лудо и младо,
нели си хѓдвал през равнo поле,
нели си видвал чьорноно грозде —
мойне са очи дважд, трижд по-чьорни!
— Дервишке моме, сарчѓце мое,
10 та излѐзи ми отвѓн на двори
да си ти видям бѐлото лице —

бѐлото лице бѐло ли ти е?
— Юначе лудо, лудо и младо,
не ли си хѓдвал по планинона,
не ли си видвал бѐлоно снеже —
15 мойно е лице дважд, трижд по-бѐло!
— Дервишке моме, сарчѓце мое,
та излѐзи ми отвѓн на двори,
да си ти видям тенката снажка.
— Юначе лудо, лудо и младо,
20 не ли си видвал тенка силвѓя —
мойна е снажка дважд, трижд по-тенка!

12. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

266. Радо, Радо, бяла Радо

- Раду, Раду, бѣла Раду,
пустънъ ти чьорнъ очи!
Чьорнъ, чьорнъ, кат чьрешъ,
кой хи виги, та хи иска,
5 та хи иска да хи гльода.
Йѣ хи вигях, йѣ хи искам,
йѣ хи искам да хи гльодам.
Раду, Раду, бѣла Раду,
пустоно ти бѣло лицъ!
10 Кой го виги, та го иска,
- та го искъ да го любъ,
йѣ го вигях, йѣ го искам,
йѣ го искам да го любъ.
Раду, Раду, бѣла Раду,
15 пустана ти кьонка снажка!
Кой ѣ виги, та ѣ иска,
та ѣ иска да ѣ купъ,
да ѣ купъ, да ѣ чупъ.
Йѣ ѣ вигях, йѣ ѣ искам
20 да ѣ купъ, да ѣ чупъ.

10. III. 1952 г.
мах. Стикъл

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

267. Кога го видях, майчинко

- Аман ми, аман, майчинку,
за срѣшничконо момиче!
Месец е вѣтре седѣло,
слѣнце не го е огрѣло,
5 дорде ми бѣлко избѣлѣй,
дорде ми вакло изваклѣй,
дорде ми тьонко израсте.
Оганъ ми пламѣнь горѣше
на кафѣзлино пѣнжуре,
10 на бистричкине жѣмове.
Скоро не бьѡх го видьвало —
- ѣце е било каматно.
Вчера бѣ отвѡн излѣло
на равничкине дворове,
15 фидан бѣ тьонко израсло.
Агѡ го видѣх, майчинку,
ситна ма трѡска затресе,
тьѡвна ма мѡгла прикрила,
ѣсно ма слѣнце огйра.
20 Агѡ ми дума продума,
мен ми на срѣце припадна.

26. X. 1954 г.
Чепеларе

Кадрие М. Вошева,
род. в 1921 г., образование VII кл.,
домакия

268. Мене ме, майчо, налита

- Аман ми, аман, майчинку,
за чѣрнѡчконо момиче!
Месец е вѣтре седѣло,
доде ми бѣло избѣлѣй,
5 доде ми вакло изваклѣй,
доде ми тьонко израсте.
Хубав сам, майчу, каматан,
ам ма не рачат мѡмине,
ѡти сам аваш копеле.
10 Мене ма, майчу, налета
- и йѣ чапкѣнин да стана,
та да са метна в хороно,
да хватѣм бѣла Силвинка
за дѣсна бѣла рачица,
15 за чубуклуно ризица,
за мераклѣно фустанче.
Отй ща, майчу, на пазар,
доне ща ситан армаган —
едринска кѡна зелена,
20 стамбѡлски чаркѣ махмѡди.

5. V. 1951 г.
с. Настан

Шабан Фезов,
род. в 1886 г.

Същата песен пее и Шабан С. Юруков, род. 1900 г., от Чепеларе.
За *едринска* (ст. 19) — одринска — вж. пояснението към песен № 162, а за *кѡна* (ст. 19) — към песен 28. *Стам-*
бѡлски (ст. 20) — от Истанбул.

269. Какво съм любе харесал

— Майчинку, стара майчинку,
стани ми, майчу, собери
моёно лётó гиздило,
че ща да ида, мале ле,
5 нах Смилён село голёмо.
Там ща ма чёка, мале ле,
моено пёрво любове.

Да знаиш, майчу, да знаиш
какво сам любе бендисал —
10 нийде го нёма по светос!
На снажка тьонко-високо,
на лице бело-черноко,
ага ми дума думаше,
от уста му мед капеше.

15. IV. 1955 г.
Чепеларе

Згура М. Кушиаров,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

270. Каква съм мома залюбил, I

— Все кòльчиш, майчу, излèзам
отвòн на равни двòрове,
все си севдьòна видювам
вав зеленоно ливаде,
5 под червенана ёбалка.
Шёрана гайда свирёше,
гайдана дума думаше:
— Момице мари хубава,
вчера ма еднòж погльòдна,
10 и днес ма еднòж погледни!

Лицено да ти скитасам,
на книжка да го изпишём,
на майка да го прòводём.
Да види майка, да знае
15 каква сам мома загалил.
На лице бела-чернока,
на снажка тьонка-висока,
дето ё нёма никаде —
от каматно са не гльòда!

21. X. 1954 г.
с. Широка лъка

Милка Кр. Терзийска,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

271. Каква съм мома залюбил, II

Дрехите на хубава девойка трепят от любов към вакло овчарче в планината. С байламата си то ѝ говори да се обърне още веднъж, за да изпише очите ѝ и да ги изпрати на майка си.

— Момне ле мари хубава,
защо ти крилца трепнуват,
дали ги вётер дуйнува
йли ги слòнце пекнува?
5 — Юначе лудо и младо,
нито ги вётер дуйнува,
нито ги слòнце пекнува,
от севдьòна са трепнали.
Пуста сам севдьò метнала
10 на вакличконо овчёрче,
лю все си него видювам!
На вòрх висока плàнина
под вита ёла седеше,

ситна байламò цòнкаше,
15 с байламò дума думаше:
— Момне ле мари хубава,
още са еднòж обарни
очинки да ти скитасам,
на книжка да ги изпишём,
20 на майка да ги прòводём.
Да чуе майка, да види
какво сам любе загалил,
каква сам мома измамил —
на снажка тьонка-висока,
25 на лице бела-чернока.

23. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

272. Лицето да ѝ запомни

— Байрёку зелен и червен,
цала са виеш недёлка,
де мислиш да са развиеш?

Я мислям да са развиеш
5 вав Гюнлер село голёмо,
ваз Хаджицкине капии. —

Джѐмлинка нахвѐн, нахвѐтре
бѐли си роки кѐршѐше,
ласкати кѐндри тропкаше,
10 теничка снажка виѐше,
ѐсни шѐлваре брѐлѐше,
бурми пѐрстене трошѐше,

14. X. 1955 г.
мах. Катраница

през пенжурки хи фѐрлѐше,
юнаѐм глави трошѐше.
15 — Джѐмлинку, бѐло мѐмиче,
ѐзлѐзи нахвѐн мѐлачку,
очинки да ти зѐпишам,
лицѐно да ти зѐповням.

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

273. Фатма е рано станала

Та чули ли сте или не
кина е ново станало
вав Тарън село голѐмо,
вав долничкана махалѐ,
5 вав Сѐнкосконо конѐче?
Фатма е рано станала,
рано е вѐда донела,

12. X. 1955 г.,
мах. Катраница

равни е двори размела,
бѐло е лице измила,
10 че е висоце излѐла,
на високине кѐшкѐве.
Сгодна е снажка сгодѐла,
ѐсни шѐлваре надѐва,
наклѐла бришим вежкове.

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

274. Какво правиш сутрин

— Мнѐжиш сам мислил, девойку,
да си та, джанъм, пѐпитам:
агѐ ми станеш утирнѐ,
какво ми правиш най-напреж?
5 — Юначе лудо и младо,
агѐ ми станам утирнѐ,
най-напреж идам, юначе,

13. X. 1952 г.
Смолян

та си лицесо ѐмиям,
в огледалце са пѐгледнам.
10 Вѐзчешам вежки мѐрѐни,
мѐрѐни и шиклѐсани,
че си ми турям мѐшалла,
та гѐ ма глѐдат юнаци,
да ма не хваща уроки.

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование
средно специално

Мѐшалла (ст. 12) — браво; тук — знак против уроки. Названието му е свързано с вярването, че за да не урочасат някого, трябва да му кажат „машалла“. *Уроки* (ст. 14) е заболяване със силно главоболие, температура, припадъци, което според народното поверие в миналото се предизвиквало, когато човек с „лоши очи“ погледнел или се почудел на някого.

275. Как ми е драго

На момъка е драго да гледа девойката сутрин рано, когато си мете дворовете, когато тръгне за вода и раздрънка котли по кладенците, когато я срещне в сокачето и разлее водата ѝ.

Как ми е драчко, ѐверум,
да си та глѐдам,
да си та глѐдам, ѐверум,
ага ми станеш,
5 ага ми станеш, ѐверум,
утирна рано,
та да си метеш, ѐверум,
равнине двори!
Как ми е драчко, ѐверум,

10 да си та глѐдам,
агѐ ми ходиш, ѐверум,
с чехличкине,
с чехличкине, ѐверум,
с терличкине!
15 Как ми е драчко, ѐверум,
да си та глѐдам,
да си та глѐдам, ѐверум,
в жорапкине

и по-нагоре, еверум,
20 в белана полка!
Как ми е драчко, еверум,
да си та гльодам,
да си та гльодам, еверум,
ага ми торнеш,
25 ага ми торнеш, еверум,
нах студна вода,
ага нарамиш, еверум,
бели харкоми,
че ги раздронкаш, еверум,
30 по кладенцине!
Как ми е драчко, еверум,
да си та срощна,
да си та срощна, еверум,

Януари 1939 г.
Чепеларе

ага са врашаш,
35 ага са врашаш, еверум,
от студна вода,
да си та срощна, еверум,
в сокачено.
Да си ти бутнам, еверум,
40 бели харкоми,
да си ти лийна, еверум,
бистрана вода,
да та намокрѐ, еверум,
в терличкине
45 и по-нагоре, еверум,
в жорапкине,
и по-нагоре, еверум,
в белана полка!

Метексин Д. Сукарев,
род. в 1869 г., без образование

276. Все ме звездата огрява

— Все колчъш, майчу, излѐза
отвон на равнѐ дворѐ,
та си поглюдвам, майчинку,
нагорѐ ваз махалона,
5 все си ма, майчу, огрѐва

12. XII. 1952 г.
с. Широка лѐка

звѐздана утришничкана,
все си севгѐвна видювам
на тѐхнѐ равнѐ двѐрувѐ.
Иѐ вортѐм корпа шѐрана,
10 та вартѐ бѐло дюльбѐнчѐ.

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

277. Пукни се, тресни, юнашко сърце

Излѐла ми е свѐтлана звѐзда,
свѐтлана звѐзда сабах-алдазлѐ.
То не е било свѐтлана звѐзда,
ами е било машка девойка.
5 Излѐла ми е на равни двори,
на равни двори, на чѐмшир порти,

25. I. 1954 г.
Чепеларе

курдисала са, дюздисала са:
— Пукни са, тресни, юнацко сърце!
Че са не пукна юнацко сърце,
10 ами са пукна момина ризка,
низ прѐшни клине, низ прѐшничѐкан.

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

278. На тебе има черни очи

— На тебе има чѐрни очи,
пѐк хи на мене нѐма,
дано ми хи аллах даде
от тебе та нах мене.
5 На тебе има бѐли бузки,
пѐк хи на мене нѐма,
дано ми хи аллах даде
от тебе та нах мене.

9. X. 1955 г.
мах. Катраница

На тебе има тенка снажка,
10 пѐк я на мене нѐма,
дано ми я аллах даде
от тебе та нах мене.
На тебе има женфѐзѐнки,
пѐк я на мене нѐма,
15 дано ми я аллах даде
от тебе та нах мене!

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

279. Опери ми кърпичката

- Опери ми, бре джанъм, чеврицана!
— Я не мога, бре джачъм, вода немам!
— Твойте са очи, бре джанъм, два бунара,
два бунара, бре джанъм, бистра вода.
5 — Сапун немам, бре джанъм, сапун немам!
— Твойте са рѳки, бре джанъм, два калѳпа,
два калѳпа, бре джанъм, ракийен сапунъ.
— Прѳстор немам, бре джанъм, прѳстор немам!
— Твойта снажка, бре джанъм, тѳонак прѳстор.
10 — Слѳнце немам, бре джанъм, слѳнце немам!
— Твойте са гърди, бре джанъм, две сланца.

1. XI. 1951 г.
с. Грохотно

Васил Калайджиев
род. в 1906 г.

280. Малко да бях черноока, I

- Рано рани бѳла Станка,
рано рани вав недѳлѳ,
вав недѳле преди зѳри,
двор измела, смет фарлила,
5 опраши си бѳло лице.
Па си бѳркна вав джобове,
извади си огледало,
та си гльода бѳло лице
- и на лице отговарѳ:
10 — Лице, лице, бѳло лице,
колкото сам бѳлолика,
малко да бѳх черноока,
голѳм грѳх щѳх да направѳ:
женени щѳх да разженвам,
15 главѳни щѳх разглавѳва.

25. IX. 1955 г.
Чепеларе

Атанас Г. Кисѳов,
род. в 1883 г., образование VII кл.
хлебар

281. Малко да бях черноока, II

Девојка се оглежда и си говори, че ако е била по-черноока и по-висока, щяла женени да разжени, попове да разпопи, калугери да разкалугери.

- Малка мѳма на двор седи,
ох, мари, ох,
на двѳрѳвъ, на извѳрѳ,
ах, мари, ах!
5 В рѳка даржи оглѳдалцѳ,
ох, мари, ох,
оглѳдалцѳ кокалѳно,
ах, мари, ах!
Та си гльода бѳло лицѳ,
10 ох, мари, ох,
бѳло лицѳ, чѳорнѳ очи,
ах, мари, ах!
Сам сама си отговаря,
ох, мари, ох:
- 15 „Лицѳ, лицѳ, бѳло лицѳ,
ах, мари, ах!
Да бѳх малко по-чѳрnochка,
ох, мари, ох,
по-чѳрnochка, по-вѳсочка,
20 ах, мари, ах!
Женѳни щѳх да разженѳ,
ох, мари, ох,
пѳповѳ щѳх да разпопя,
ах, мари, ах!
25 Манастир щѳх да запаля,
ох, мари, ох,
калугѳри щѳх изгори,
ах, мари, ах!

23. XII. 1951 г.
с. Стойките

Мара Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакиня

282. Девойка проклина хубостта си

Майка говори на дъщеря си Янка да се сгоди или омъжи, защото ѝ е додеяло да посреща годежници. Тя отива в Бачковския манастир, но игуменът ѝ казва, че нямат място за нея, защото ще запали манастира с хубостта си. Янка кълне бялото си лице, тънката си снага и черните си очи.

- Ой Ёну, Ёну,
дъщеру моё,
откак та, Ёну,
майка породи,
5 не сом са, Ёну,
хлеба наела,
хлеба наела,
сонё наспала,
сонё наспала,
10 сон на рахатчек
от твои, Ёну,
чюсти момаре.
Вечер са моркне —
да хи дочеквам,
15 утрин са совне —
да хи опратам.
Йе са оглави,
йе са ожени
или са, Ёну,
20 от тув отмахни,
че ми са, Ёну,
вейке додело
твои момаре
да хи дочеквам,
25 да хи дочеквам,
да хи опратам!
— Ой мале, мале,
ти, стара мале,
ни що са женем,
30 ни що са главем!
Йе ща да идам
нах манастиран,
поповемнем ща
вода да носе,
35 калугерем ща
измет да праве.
— Ой Ёну, Ёну,
дъщеру моё,
ти не си, Ёну,
40 за манастиран,
че ти е, Ёну,
тъонка снажката
и ти са, Ёну,
чъорни очинки.
45 — Ой мале, мале,
ти, стару мале,
йе ща да идам
нах манастиран!
Тъонка ща снажка,
50 майчу, подгърби,
чъорни ща очи,
майчу, помрени.
Баш калугерка
- тамо ще стана,
55 врют кандилана,
майчу, ща паля,
врют одаене,
майчу, ща мѐтам.
И на сарцесо
60 бога ща молѐ
да си ми прости
тъожки грѐхове,
дено сам, мале,
малка правила. —
65 Станала Ёна,
та ми отиде
нах Бачковскиен
голѐм манастир
баш калугерка
70 тамо да стане.
Игумен Ёни
тихо говори:
— Ой Ёну, Ёну,
хубава Ёну,
75 в манастир, Ёну,
мѐсто широко,
ала за тебе
мѐсто нѐмаме,
че ти си, Ёну,
80 млада-зелена,
че ти е, Ёну,
бѐло лицето,
бѐло лицето,
тъонка снажката
85 и ти са, Ёну,
чъорни очинки.
Та ще запалиш
баш манастирас
и щат изгоре
90 врют калугере! —
Ёни са еце
бално набални,
бално набални,
жѐлно нажѐли,
95 та си ми викна,
жѐлно заплака:
— Мари си мое,
пусто бѐличко,
мари си мое,
100 пусто тъоничко,
мари си мое,
пусто черночко!
От люде ми е
било срамотно,
105 от бога ми е
било грѐхотно!

283. Чие е лице по-бяло

Девойка казва на момък, че моминското лице е по-бяло, очите ѝ са по-черни, снагата ѝ е по-тънка.

Ситна росица росеше,
червен трендафил цветеше,
мома до него седеше,
трендафилан си береше
5 и го на глава кичеше.
Юнак вав потен вървеше
и на момица викаше:
— Момне ле мари хубава,
елай ма близко наближи
10 да видим, момне, да видим
чие е лице по-бело,
по-бело и по-шёнливо,

чий са очи по-чёрни,
по-чёрни и по-мамливи,
15 чие е снажка по-тъонка,
по-тъонка и по-височка!
— Юначе, луда делийо,
и да са личим, и да не —
момско е лице по-бело,
20 по-бело и по-шёнливо,
момски са очи по-чёрни,
по-чёрни и по-мамливи,
момска е снажка по-тъонка,
по-тъонка и по-височка!

28. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

284. Момъкът тънка силвия, момата китка извита

Асане, любе Асане,
днеска да дойдеш, Асане,
ще имам тъожка межйца,
межбона да ми обйдеш,
5 момине да ми прегльодаш.
Кутрато мома бендисаш
и нея ще ти дадеме,
ала щйш мене бендиса,

че ми са чёрни очисе,
10 пък ми са гайтан веждисе
и ми е бело лицесо!
Нас ще си еце прилега
ти напреж, Асан, я послед —
ти като тъонка силвия,
15 я като китка извита!

26. VIII. 1951 г.
мах. Кожари

Асан Осм. Бачков

285. Залюбил Димо две моми

Димо залюбва две моми. Богатата му се моли да я вземе, че ще му донесе голямо богатство, а бедната му казва, че нищо няма да му донесе, но когато тръгне с нея, всички ще го облазяват.

Загалъл Диму две момъ,
Диму лю, Диму, Диму лю!
Еднона бешъ богата,
Диму лю, Диму, Диму лю,
5 другана бешъ сирмашка,
Диму лю, Диму, Диму лю.
Богатана му са молешъ:
— Ти зъмъ менъ, млад Диму,
Диму лю, Диму, Диму лю,
10 та жъ ти, Диму, докарам,
Диму лю, Диму, Диму лю,
девекъ товара иманъ,
Диму лю, Диму, Диму лю,
иманъ жьолтъ алтонъ.
15 Сирмашка му са молешъ:
— Ти зъмъ менъ, млад Диму,

Диму лю, Диму, Диму лю!
Йе си ми немам нищъчко,
Диму лю, Диму, Диму лю,
20 тебъ ти стига, млад Диму,
Диму лю, Диму, Диму лю,
ага си торнъш сас менъ,
Диму лю, Диму, Диму лю,
какво жъ кажат хората,
25 Диму лю, Диму, Диму лю,
какво ми булчъ замъно,
Диму лю, Диму, Диму лю!
Снажка му кьонка силвия,
Диму лю, Диму, Диму лю,
30 лицъ му слонцъ греешъ,
Диму лю, Диму, Диму лю.

Август. 1952 г.
мах. Стякъл

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

286. Аз ще с него да ида

— Станъ мъ, майчу, погледнъ
 какви мъ увчеръ слизат
 нъз въсокана планъна,
 нъз хайдушкана равнъна!
 5 Я гльодай, майчу, я гльодай
 чие е лицъ най-бело,
 най-бело и най-чървено,
 чии са оцъ най-чорнъ,
 най-чорнъ и най-мамливъ,

10 чие е снажка най-тъонка.
 Бечово лицъ най-бело,
 най-бело и най-чървено,
 Бечовъ оцъ най-чорнъ,
 най-чорнъ и най-мамливъ,
 15 Бечова снажка най-къонка.
 Даваш ма, майчу, не даваш,
 я ще сас него да ида!

3. X. 1951 г.
 с. Широка лъка

Чока Ст. Гайдарова,
 род. в 1919 г., образование IV кл.,
 домакия

287. Изпрати ме за водица

Проводи ма, майчинку, на водица,
 на водица, майчинку, на студена,
 че там има, майчинку, младо момче.

Конче еха, майчинку — пиле форка,
 5 рѹба носи, майчинку — оганъ гори,
 силех носи, майчинку — слонце грее!

24. X. 1951 г.
 с. Настан

Ахмед Карамустафов,
 род. в 1886 г.

288. Какво момче е дошло

Машалла, алах, башласън,
 какво е дошло копеле
 от Река село големо,
 какво го рѹба прилега —
 5 синко чохено елече
 сас долащорско поехче.

— Носи майци ти селеме,
 зеде одай да мете,
 зеде вечера да сгада,
 10 зеде ще челек да дойде.
 Не как ще млочко да еде,
 нито пък завсе да седи.

10. X. 1955 г.
 мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
 род. в 1914 г., образование IV кл.,
 общ работник

Долащорско (ст. 6) — от с. Долащър, сега с. Загражден, Смолянски окръг.

289. Вдовецът е есенна слана, ергенът — пролетна роса

Надфърляли са юнак и вдовец:
 който надфърли дърво еворово,
 той ще да зъме мома Калинка.
 Вдовец надфърли дърво еворово,
 5 Калинка плаче, вдовец не рачи:
 — Вдовец е, маму, есенна слана,
 сланана пада, тревона гори.

Ерген е, маму, пролетна роса,
 росица роси, тревица расте,
 10 тревица расте, пилце е пасот.
 Пилце е пасот, перца хми капят,
 перца хми капет, моми хи сбират,
 моми хи сбират, китки хи виет,
 китки хи виет, юнацем кичет.

10. X. 1955 г.
 мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
 род. в 1914 г., образование IV кл.,
 общ работник

ПРЕМЯНА

290. Окичила я, огиздила я

Родила майка мѝшка моминка,
мѝшка моминка с мѝрна косица.
Окичила ѝ, огиздила ѝ,
надѝнала хи плетни жораве,
5 варху жораве сѝрма терлици,
варху терлице кѝндри ласкѝти,
варху кѝндуре ѝсни шѝлваре,

варху шѝлваре фитилли ризка,
варху ризкана чучукли кафтан.
10 Опасала хи четри кошѝка,
опуснала хи осемно края,
накривила е дѝлфино фесче,
разресила е бришѝмен пискюл!

12. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

291. Седна мома на бял камък

Стана мѝма, та отиде,
та отиде долу, долу,
долу, долу, накрай рѝка,
сѝдна мѝма на бѝл камень.
5 Прикрила е бѝлен камень
сас ризица чибѝклѝна,

сас шѝлваре джанфѝзени.
Вдигна мѝма бѝли рѝки,
та разчеса дребни плитки,
10 хем хи чеше, хем хи фѝрля
низ рѝкана, низ водѝна.

23. VIII. 1951 г.
с. Триград

Пята от девойки на седянка

292. Та си срещна малка мома

Тѝрнал юнак хем ваз село,
хем ваз село, хем низ село.
Та си сръѝшна малка мѝма
курдѝсанка, дюздѝсанка
5 с папѝчкове, с терличкове,

сас пискюлче закривено,
сас кафтанче меказлийче,
сас салтица кадифенка,
сас якица жѝнфѝзенка.

24. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

293. Шарен ми рудан вѝртеше

— Захиде, бѝла кадѝну,
снощи сам вечер гльѝдало
нах бѝличконо конѝче,
нах високине кѝѝшкѝове —
5 тебе си видѝх, Захидѝ.
Шѝран ми рудан вартѝше,

жѝѝлта коприна препридаш,
червено фесче ушиваш,
на широко гѝѝсче елече,
10 на тѝѝноко кѝрсче коланче,
на бѝли нѝги жораве.

20. IX. 1951 г.
с. Беден

Асан Ал. Устов,
род. в 1918 г., образование IV кл.

294. Любето ѝ се сърди, защото гледала други

Сафие са е замѳчила
цѳло ми лѳто-прѳлѳто
за един гѳлчѳни калчѳне.
Бѳрзала нѳна, бѳрзала,
5 за голѳм байрѳм бѳрзала,
пѳк са за малак втасали.
Стана хи Сафе надѳна,
надѳна кѳндри ласкати,
надѳна ризка чубуклѳ,
10 надѳна кафтан кѳйнаѳн,

надѳна салта сѳрмена
и на майка си ромѳни:
— Излѳзи, майчу, погледни
какѳв са байрѳм сторили
15 из срѳщна страна рѳкана.
Врѳют са през кѳрда сѳѳднали,
мойно е любѳе накраѳн.
То си ма криво глѳѳдаше,
ѳти лю него не глѳѳдам,
20 ам глѳѳдам други юнаци.

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

295. Като Пинка не намерих

Сѳйчук е село голѳмо —
он сикѳс ми е махали.
И он сикѳсно обѳидѳх,
каквоно Пинка не найдох
5 на бѳло и на черноко,

на тенко и на високо.
Пѳ да ѳ рѳба прилега,
еллия пискѳль бришимѳн,
скѳчоски кѳндри ласкѳти.

10. VIII. 1955 г.
с. Боровина

Ахмед Ахм. Якубашев

Сѳйчук (ст. 1) — от Союджик, сега с. Върбина, Смолянски окръг.

296. Ушили ѝ сѳрмен фустан

— Стану, Стану, Стамбулгѳру,
вав Ёдринен баш дѳльберѳм.
Стѳни, Стану, та ѳзмети,
та ѳзмети и постѳли,
5 че ща дойдат терзѳѳне,
терзѳѳне, шигѳртине
да ти скрѳйѳт и ушиѳт
сѳрмен фустанѳ до земѳѳна,
зелен забѳнѳ до лахтѳне. —
10 Стана Стана, та ѳзмете,

та ѳзмете и постѳли.
Та са дошли терзѳѳне,
терзѳѳне, шигѳртине,
скрѳѳха хи сѳрмен фустанѳ,
15 сѳрмен фустанѳ до земѳѳна,
зелен забѳнѳ до лахтѳне.
Скрѳѳха го за Велиден,
ушиха го за Пѳтровден,
надѳна го за Илинден.

28. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Кѳва К. Илиѳва,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

За *Ёдринен* (ст. 2) — Одрин — вж. пояснението към песен № 162.

297. Да ѝ ушият фустанче

Сабрали са са, сабрали
до деветина терзѳѳе
сас петима шегѳрте.
Та си кроѳха, шиѳха
5 и за Тѳдорка думаха:

— Бре що стори Тѳдорка,
та за вода не дойде? —
Кѳйно си дума думаха
и си Тѳдорка допадѳна
10 сас двѳне бѳли хѳркоми.

— Добар ден ви, терзие!
— Дал бог ти добро, Тодорку!
— Шийте, кройте, терзие,
и мене да ми ушиите
15 на тъонко кърсче фустанче,

25. XI. 1954 г.
Чепеларе

през кърсчено — тъоничко,
през пълкана — широчко.
Ага са шибне Тодорка —
кайно ми елен през гора,
20 кайно ми риба през море.

Мария Т. Георгиева,
род. в 1888 г., без образование,
домакиня

298. Който тебе ще облича

Допаднал е нов терзия,
нов терзия в наше село,
та лю шие, та лю крои
момин кафтан шеран-писан,
5 шеран-писан, гевизенен.
Хем го шие, хем го пита:
— Бре кафтанче шеран-писан,

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

шеран-писан, гевизенен,
кайно тебе ще надева,
10 йе сам него покутювал,
покутювал, полюлювал,
чърни очи полюбовал,
бели бузки похапнувал,
тъонка снажка посвийнувал.

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

299. Девойче кълне премяната си, I

Момиченце прало на реката и хвърляло китки на върбата. Вейките й се свивали като девойче, когато се върне от байрям и си засваля премяната.

— Момиченце маничичко,
дваж ти минах през вратцана,
и дваждоно заключенки,
заключенки, затворенки.
5 Дали беше сон заспала
или беше вино пила?
— Бре юначе лудо-младо,
не сом ела, не сом пила,
вино не сом видювала.
10 Ами си бех отишлала
сай долу, долу на рекана,
на рекана под върбана,
та си перах бело пране
и си виех дребни китки.
15 Хем хи виех, хем хи мѣтах

25. X. 1954 г.
Чепеларе

на върбана, на вейкине.
Вейкине се свивом свиват,
свивом свиват и развиват,
кайно машко момиченце,
20 га са върне от байрѣман,
га са върне от байрѣман,
та засвалѣ гиздѣлоно,
гиздѣлоно, кичѣлоно.
Хем го свалѣ, хем го калне:
25 „Дано ми пусто останеш,
вейке да са ненадѣнеш,
че си немам първо любѣ
да ма гльода, га та свалѣм,
га та свалѣм и надѣвам!“

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

300. Девойче кълне премяната си, II

Момиченце простира пране на елхата, която се свива и превива като девойка, когато сваля премяната си.

— Момиченце маничичко,
маничичко, глупавичко,
дваж, триж ти през двор минахме,
ти каде бе, та та немеше?

5 — А бре лудо, лудо-младо,
отишла бех сай долу, долу,
сай долу, долу на рѣчкана,
на рѣчкана, на водѣна,

- бѣлко да бѣля, тьонко да пѣра.
- 10 Опрала бѣх, прострѣла бѣх
през елшено, през варшено.
Елшено са свивом свива,
свивом свива и развива,
кайно машка девойчица,
- 15 гѣ се врацца от байрѣман,
от байрѣман, от сирѣнан,
та засвалѣ гиздѣлоно,
гиздѣлоно, кичѣлоно:

20. XI. 1953 г.
с. Беден

- от главѣна — таблица,на,
20 от рамцана — салтицана,
от ножинки — кондурено,
кондурено — жорѣпено,
от кабинѣ — шѣлварѣне.
Хем ги свалѣ, хем ги пита:
- 25 „Ой шѣлварѣ опустѣли,
за вас вечер нѣма ли да дойде,
за вас мѣско нѣма ли са найде?“

Асан Ал. Устов,
род. в 1918 г., образование IV кл., и
Садък Т. Асанов, род. в 1908 г.

Елшено (ст. 11) — елшата, широколистно крайречно дърво с тъмнозелени листа (*Alnus*).

301. Девойка кълне премяната си, III

Бяла Неда бели платно и го простира по вейките на люляка, който се свива и развива като малко момиченце, когато сваля премяната си.

- Неду, Неду, бѣла Неду,
снощи дойдах нах дома ти,
теб немѣше, ти каде бѣ,
ти каде бѣ отишлѣла?
- 5 — Бре юначе лудо-младо,
иѣ си ми бѣх отишлѣла
долу, долу, в малка рѣка
бѣло да пѣрам, платно да бѣлѣм.
Опрала го бѣх, прострѣла го бѣх
- 10 по вейкине, по люлѣкан.
Люлѣкан са свивом свива,
свивом свива и развива
кайно машко момиченце,

- гѣ са ворне от байрѣман.
- 15 Га са ворне от байрѣман,
та засвалѣ гиздѣлоно,
гиздѣлоно, кичѣлоно.
От главѣна — кривконо фесче,
от рамцана — салтицана,
20 от снажкана — кафтанчѣно,
от ногине — жорѣпено,
от кабинѣ — шѣлварѣно.
Хем ги свалѣ, хем ги калне:
„Бре шѣлварѣ опустѣли,
25 за вас денчок нѣма ли да дойде,
да ва свали лѣвтѣр юнак?“

5. IX. 1954 г.
с. Върбина

Ариф М. Топчиев,
род. в 1908 г.

302. Повдигни си шалварите

- Засурна Арфе шѣлварѣ
низ жумайѣна надолу.
Хасан след Арфе варвѣше
и си на Арфе думашѣ:
- 5 — Повдигни, Арфе, шѣлварѣ,
че ще ги фане росѣна,
та ще хми падне бойѣна.
Росѣна ще ги боздѣса,
слѣнцѣно ще ги чѣлдѣса.
- 10 Арфе на Хасан викашѣ:
— Пукни са, трѣсни, юначе,

- и дручки имам сакѣва,
от сѣва дваждѣ по-хубави,
от сѣва дваждѣ по-широки.
- 15 От Серес ги сам купиѣла,
вав Стамбул ги сам ушила.
Тестьѣ сам ѣгли строшила,
пѣсмо сам кѣнце изшила,
бѣкал сам шербет изпиѣла,
- 20 страна бѣрна изгориѣла,
дордѣ шѣлварѣ ушибѣм!

Ноември 1950 г.
с. Настан

Ахмед Ф. Карамустафов,
род. в 1886 г.

Серес (ст. 15) — Сяр. *Стамбул* (ст. 16) — Истанбул.

303. Дрямка ми дойде

— Дрёмка ми дойде, юначе,
на мойсе чьорни ачинки,
та мислѣ да та попитам
даваш ли ѝзин, юначе,
5 да лѣгна малку да дрёмна.
— Давам ти, давам, девойку,
ам мислѣм дата попитам
твоѣ ли си е салтана.

— Моѣ е, моѣ, юначе,
10 майка си ми ѣ кроила,
сам-сама сам ѣ ушила.
Дорде ми салтана скрои,
чифт сме ножици строшили,
15 тестѣ сме ѝгли строшили.

22. IX. 1951 г.
с. Забърдо

Атем Драхов

304. Прилича ли ѝ премяната

— Надѣни, Минке, шѣлваре,
ѣла, Минке, ѣла, пиле, ѣла дьѡ,
да си та видѣ прилѣга ли та.
Надѣни, Минке, жорãпе,
5 ела, Минке, ела, пиле, ѣла дьѡ,
да си та видѣ прилѣга ли та.
Надѣни, Минке, терлици,
ѣла, Минке, ѣла пиле, ѣла дьѡ,
да си та видѣ прилѣга ли та.

10 Надѣни, Минке, кундурки,
ѣла, Минке, ѣла, пиле, ѣла дьѡ,
да си та видѣ прилѣга ли та.
Надѣни, Минке, кафтанче,
ела, Минке, ѣла, пиле, ѣла дьѡ,
15 да си та видѣ прилѣга ли та.
Надѣни, Минке, ашмаче,
ѣла, Минке, ѣла, пиле, ѣла дьѡ,
да си та видѣ прилѣга ли та.

1. IX. 1951 г.
с. Грохотно

Васил Калайджиев,
род. в 1906 г.

305. Ти си чута и прочута

Садафинку, момиченце,
ти си чута и прочута
в седем села, в осем кази,
че надѣваш шѣлваркове,

5 шѣлваркове жѣнфѣзанки,
тъонка ризка чибучѣна
и салтица копринѣна.

24. IX. 1951 г.
с. Мугла

Али Селямов,
род. в 1886 г.

306. Зачукал Мутю, завикал

Зачукал Мутю, зарукал
на Алимкинѣни портици:
— Ялай, Алимѣ, отвори!
Майка хи са обадила:
5 — Почѣкай, Мутю, постои,
че е Алимѣ заспала

по кропо и по шѣлваре.
Почѣкай, Мутю, посѣди
барем да си ѣ погиздѣ,
10 че е хажийска дошерѣ
и бинбашийцка снашица!

23. VIII. 1951 г.
с. Триград

Пята от девойки

307. Нямала какво да облече

- Момне ле мари хубава,
момне ле мари гиздава,
байрѐм са играй без тебе,
хоро са вие без тебе —
5 оти ми, мари, не дойде?
— Юначе лудо и младо,
- как да ти дойда, юначе,
агà си нѐмам папѹце,
агà си нѐмам жорапе,
10 жорапе, агу, терлици,
терлици, още гиздило!

5. V. 1951 г.
с. Настан

Шабан Фезов,
род. в 1886 г.

308. Нея оставил, друга залюбил

- Яла, лелку, яла, яла помайчину,
яла, лелку, яла, яла довечера,
да ти кажа, лелку, да ти са оплача.
Мене Митрю галѐше, галѐше, мамѐше,
5 та че ма остави, та друга загàли,
друга, лелку, друга в друга махалò,
в друга махалò — Ракшина Бояджийска.
Вчера ходих, лелку, в долна махалò,
та си срьощнах, лелку, Ракшина Бояджийска.
10 Премѐнена бѐше, курдѝсана бѐше
сас сърмѐн вòльненик, сас алѐн миндѝльчѐк,
на главòна бѐше с кòрпа копринѐна,
на ногине бѐше с лѹстри кундѹре.
Затова ма, лелку, мен Митрю остави,
15 мен Митрю остави, та нея загàли.

13. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г.,
образование средно специално

309. Да нагиздим Минка и Фейминка

- Дòнеси ми, мари, йотключове, дай, мари, дай,
да йотключим, мари, шѐран сандòк, дай, мари, дай,
да извадим, мари, всичко дребно, дай, мари, дай,
всичко дребно, копринѐно, дай, мари, дай,
5 да йогиздим, мари, бѐла Минка, дай, мари, дай,
бѐла Минка, мари, и Фейминка, дай, мари, дай!
Да ги водим, мари, на сирѐнан, дай, мари, дай,
на сирѐнан, мари, на байрѐман, дай, мари, дай,
на байрѐман, мари, на жумбишѐн, дай, мари, дай,
10 на жумбишѐн, мари, на люлькана, дай, мари, дай.
Да ги видѐт, мари, ергенине, дай, мари, дай,
да нафòрлѐт, мари, шѐкерене, дай, мари, дай.
Да ги видѐт, мари, овчѐрене, дай, мари, дай,
да нафòрлѐт, мари, шѐловене, дай, мари, дай.
15 Да са пукат, мари, душмàнине, дай, мари, дай,
душмàнине, мари, душмàнине, дай, мари, дай,
и твоине, мари, и моине, дай, мари, дай!

23. VIII. 1951 г.
с. Триград

Слушана от девойки на попрепка в дома
на Салих Салвохльовски

Вариант на песента Ат. Райчев е записал и в с. Водни пад.

310. Бяла съм, бяла, юначе

Бѣла сам, бѣла, юначе,
цѣла сам свѣта огрѣла
от ѝзник слѣнце до заник.
Един бѣ Карлък останал
5 и той не щѣше остана,
ам бѣше в мѡгла отѡнал.
Вав нея нищо немѣше —
лю едно руса девойка
и едно вѡкло овчѣрче.
10 Ситна байламѡ цѡнкаше,
с байламѡ дума думаше:

— Момице бѣла, хубава,
утре на пазар торнувам,
какво оттам да ти купѣ?
15 — Юначе лудо и младо,
дотолкоз ли са не сѣташ
момиче какво прилѣга?
На чьорни очи шуклило,
на бѣло лице бѣлило,
20 на тьонко кѡрсче коланче,
на тьонка снажка кафтанче,
на бѣла шийка герданче.

4. IX. 1954 г.
с. Върбина

Ариф М. Топчиев,
род. в 1908 г.

Карлък (ст. 4) е огромен масив южно от селата Широка лъка и Гела, който включва Голям и Малък Перелик. Названието е турско и означава яма за запазване на сняг през лятото, хладилник; действително това е единственото място в Средните Родопи, където се запазва сняг почти през цялата година (сведения на Н. Дамянов). Според К. Иречек това име е дадено от юруците, които лете пасели там стадата си, а зиме слизали в Беломорието (в Солун имало махала Карлък, наречена така от същите пастири), и спада към онези турски названия на върхове от Одринско и Димотишко до изворите на Искър и дори по Пирин планина, останали от пастирите юруци (вж. Иречек. Пътни бележки. с. 34).

311. Колкото пъти изляза

Аман кина сам патила,
патила ѝ орадйсала
от новѡ сръощно копеле!
Илчиш ми нахвѡн ѝзлѣзам
5 и него си ми видювам
отвѡдна страна рѣкана,
вав зеленоно ливаде
под червен калѣм ѣбалка.
Ситна байламѡ цѡнкаше,
10 с байламѡ дума думаше:

— Девойку мари хубава,
утре нах пазар торнувам —
какво ли да ти дѡнесам?
15 — Юначе лудо и младо,
дотолков ли са не сѣташ
момиче какво прилѣга?
На вѡкло чело алтѡнче,
на бѣла шийка мержѣнче,
на тенка снажка кафтанче,
20 на бѣли нѡги шѣлваре.

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

312. Какво да ѝ донесе

— Петру, Петроленку мари, гиздава девойку,
снощи що ти рекох, мари, пак ли да ти река:
ѝзведи ми кончено, мари, вьн на равни двори,
че ще да патовам, мари, патовам-друмовам
5 нах Стамбол, нах градѡн, мари, нарѡчай, порѡчай
що да ти донеса, мари, от Стамбол от градѡн,
от Стамбол от градѡн, мари, от панагирѣн.
— Либе ле, пѡрво либе, толкова ли не знаеш,
не знаеш, не сѣташ, либе, що носѣт мѡмине,
10 мѡмине и главѣнине, какво ще да купиш?
На тьонко корсче, либе ле, сьрмено коланче,
на бѣла шийка, либе ле, бѣлине инжи.
На нѡги ще купиш, либе ле, лѡстрине кундѡри,
лѡстрине кундѡри, либе ле, бѣлине жорапе,
15 на глава ще купиш, либе, три рѡда алтѡне!

Юли 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование, домакinya

Стамбол (ст. 5 и сл.) — Истанбул.

313. Фатминка чака дюлбер Мехмеда

Всички се главьот и женет,
Фатминка Сюльманагова
та са ни главй, ни жени,
ам чека дюлбер Мехмедѐ
5 от Стамбул насам да дойде,

голѐм армаган да донесе:
стамбулски ѐсни шѐлий,
едрински кани червени,
шахински кундри ласкати,
10 скѐchosки жьолти стафиди.

Август 1939 г.
Чепеларе

Вълко Кехайов,
род. в 1884 г.

Стамбул (ст. 5) — *Истанбул*. *Едрински* (ст. 8) — одрински, от Одрин. *Шахински* (ст. 9) — от с. Шахин, Ксантйско. *Скѐchosки* (ст. 10) — ксантйски, от Скече, Ксанти.

314. Аз ще с тебе да ида

— Фатму ле, пиле шѐрано,
питала ли си майка ти,
майка ти и бобайка ти
дават ли тебе на мене?
5 — Юначе лудо и младо,
и ко ма дават, и ко не,

я ще сас тебе да идам,
че ти сам кундри трошила,
армаган ми си провадал
едринска кана червена,
10 юнена басмѐ зелена,
смѐкви и благи стафиди.

5. IX. 1954 г.
с. Върбина

Ариф М. Топчиев,
род. в 1908 г.

Едринска (ст. 10) — одринска, от Одрин.

315. Дарове са се дарили

Мехмед е село разшенйл
в бобайкови му одаѐ.
Ситна си байламѐ цѐнкаше,
с байламѐ дума думаше:
5 — Фатминку, кузѐм пиленце,
нишѐн ще да ти проведѐ,
да ми го, Минке, не вѐрнеш.
— Не щѐ та, не щѐ, юначе!
— Лю ко ма не щѐш, Фатминку,

10 ний са сме с тебе сбирали
в нашѐна долна градинка
под бѐлѐн-червен трѐндафил
и са сме дара дарили:
ти мене — чьѐрни ачинки,
15 я тебе — чьѐрни стафиди,
ти мене — тьѐнки ракаве,
я тебе — бурмй пѐрстене.

20. III. 1939 г.
Чепеларе

Сабире Ис. Узунова,
род. в 1863 г., без образование, домакиня

Минке (ст. 7) е съкратено от Фатминке.

316. За кого мете дворове

— Велику дощеру,
за кого си метеш
твойне равни двори?
— Мѐтам ги, мале ле,
5 за Вѐлка Стоилов,
за Ташѐ Стоѐнов.
— Молчи, Лику, мѐлчи,
да си та не чуѐт
близнине комшие,

10 хасѐт да не сторѐт,
че е хасѐт лошо.
— Малѐ, да ма чуѐт,
да ма хасѐтьѐват!
Вѐлко же ми уший
15 тихѐлѐн вѐлньѐник,
Ташю жа ми купи
кѐрпа копринена
и лѐстри кундѐри.

Март 1952 г.
мах. Стикъл

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл., зидар

МОМИНА КИТКА

317. Кой ѝ е обрал цветята

— Хогюла ли си, Василку,
надолу нах градинкана,
вигяла ли си, Василку,
кой ти е обрал киткана,
5 киткана ранен босилък,
белиен-червен тръндафил?
— Юначе лудо и младо,
ти ми си обрал киткана!
— Василку мари хубава,

10 оти ма беда набъди?
— Юначе лудо и младо,
не съм та беда бедила —
сама та майкя вигяла,
ага ми китка бърешъ,
15 та е, юначе, кичъшъ
на главота, по чалмота
и по шерано забунчъ.

7. II. 1952 г.
с. Широка лъка

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакия

318. Тебе съм на сърце закичил

Момък обрал цветята на девойка и ѝ казва, че тя е легнала на сърцето му, както нейното цвете на чалмата му.

— Момне ле мари хубава,
оти ма беда набедй,
че ти сам обрал киткана,
киткана ранен босилчък
5 и червенън трендафил?
— Юначе лудо и младо,
не съм та беда бедила,
ам та е майка вигела,
ага ми китка бърешъ,
10 с остръ ѝе ножа съчешъ
и ѝе по глава кичешъ,
по главота, по чалмота,
по шераната салфета.
Та че отидъ, юначъ,

15 ситноно хоро да тропаш
до мойна вора душманка.
Злобна ти дума думашъ
за менъ, лудо, за майкя.
— Момиць мари хубава,
20 нищо не ми е думала,
немой си сбира греховъ,
греховъ, още едовъ.
Какно е китка легнала
на мойса чалмо шерана,
25 ной си и ти легнала
на мойсо бело сарчюцъ.
С китки сам глава окичъл,
теб сам на сорць закичил.

20. XI. 1951 г.
с. Стойките

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакия

319. Тъй съм и тебе закичил

Девойка вика майка си да погледне какъв момък е минал край тях и ѝ поискал китка.

— Излѐзи, майчу, погледни
отвон на равни дворове
какво е рано ранило,
какво е рано минало.
5 Конче му пиле форкаше,
руба му оганъ грееше,
лице му слонце свѐтеше
и си на мене думаше:
„Излѐзи, любе, излѐзи
10 йотвон на равни дворове.
Подай ми китка шерана
да си е, любе, закича
на главоса от страноса,

от страноса на калпакас.
15 Че ще да мина, любе ле,
през вашно село големо,
през сраде хоро големо.
Мене ще врют да погледат
в главоса и вав чалмоса,
20 вав твойна китка шерана.
Какно сам китка закичил
на моес калпак накривен,
той сам и тебе закичил
на мойсо бело сарчюце.
25 Мене ще, любе, погледат
левтери, стари, женени.“

10. XI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакия, работила и земеделие

320. Да не ѝ бере цветята

— Майчинку, моё майчинку,
ялай ми варви копеле,
ялай ми носи кичица
от моёна долна градинка!
5 — Дошчеру моё, майчина,

юнак са кришно не пита,
ам си го гюзлюм попитай:
„Юначе лудо и младо,
не да ми береш киткине,
10 ам да ми дробиш плиткине!“

20. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

321. Ако има годежни подаръци, да праща

— Майчинку, моё майчинку,
вчера ми ходих на межьо
в долничкана махало.
Агà са вòрнах от межьо,
5 двамина найдах у дома,
троица найдах в киткана.
Киткана ми са обрала,
зедиль ми ё са сторили:

Салих ё с ножён сечеше,
10 Ариф ё с кундри таптеше,
та нёма да си набера
Мехметю да си проведё.
Мехметю, вакло копеле,
ко ти пониса дохòдай,
15 ко имаш нишён—провадай!

24. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

322. Китка ми изпрати

— Рачиш ма, кузум, не рачиш,
барём ми китка проводи,
да си йё, кузум, разсадё
на високана планина,
5 на студенине врьсьове.
Кольчиш на лёкин излёза
кичица да си откацам,
сас тебе да са разтòжвам!
— Юначе, луда делийо,

10 киткана дума не дума,
киткана с очи не гльòда,
киткана послед не слёди.
— Девойку мари хубава,
ти ми ё, кузум, проводи,
15 макар ми дума не дума,
макар ми с очи не гльòда,
макар ми послед не слёди.

28. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

323. Подай ми стръкче босилек

Засвирь Митку с гайдана
на вьсокана планьна,
гайдана дума думашь:
— Керушку мари Пеюва,
5 Пеюва, Пеювичьна,
подай ми стрòчък босилчък
да ти дам дюкмьò шерана.
Та жь го, Керу, разсагё
на вьсокана планьна,
10 на шилььстана юрьё.

Кольчиш ми легнат шилъта,
и йё до него жь легна
да ми са правь, Керушку,
че ти си до мен легнала.
15 — Юначе лудо и младо,
киткана дума нь дума,
киткана с очи нь гльòда,
киткана сòрцъ нь сгрёва,
киткана с тебъ нь ходъ —
20 йё ти сам сама китчъца!

4. X. 1951 г.
с. Широка лъка

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

324. За мене китка нямаше

Сѣе са вечер сабраха
мѡмине по попрѣлкине,
юнацине по поспѣлкине.
Дѣно се сбират мѡмине,
5 тамо са виѣт киткине.
Всѣкиму китка имаше,
Мехметю китка нѣмаше,
Мехмет си съѡдна да плаче,
малка го мѡма питаше:
10 — Оти ми плачеш, Мехметку?

— Как да не плача, девойку,
всекиму китка имаше,
лю мене китка нѣмаше.
Момица си го мирѣше:
15 — Мѡлчи, не плачи, Мехметку,
и теб ше китка да дадем
от моисе чѡрни очинки,
от моесо бѣло лице,
от моѣса тѡнка снажка —
20 ѣ ти сам сама кичица!

5. IX. 1954 г.
с. Малка Арда

Салих М. Чурталеков,
род. в 1905 г.

325. Ситна е роса роснала

Ситна е рѡса роснала
край дольничкана махалѡ,
та кваси шайр тревица.
Пѡстро ѣ пиле пасѣше
5 сас седем дребни пильчѡве.
Пильчѡве крилца капѣха,
дрѣбни ги мѡми сбираха,
лю врѡт хи китки виѣха.
Лю врѡтем китки имаше,

10 Хасаню китка нѣмаше.
Хасан ми викна да плаче,
малка го мѡма мирѣше:
— Мѡлчи, не плачи, Хасане,
ѣ ти сам сама кичица,
15 агѡ ти дойда дома ти,
агѡ ти съѡдна на скутат,
агѡ ти легнам на рока.

23. VIII. 1951 г.
с. Триград

Пята от девойки в дома
на Юсеин Сальохльовски

326. Защо не минеш, юначе

Оти не минеш, юначе,
през наши равни дворове,
зам да ти метна, юначе,
кичица ранбосилкова,
5 кичица карамфилкова?

На чело да ѣ закичиш,
вечерѡ да ѣ заквасѣш,
утринѡ да ѣ закичваш.
Агѡ са китка закичиш,
10 за мене да си споминаш.

17. VI. 1955 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

327. Твоя китка не увяхна

— Моме, моме, малка моме,
да ни рѣчеш оглавѣх са,
оглавѣх са, заборѣх та?
Каде хогѣ, тебѣ мислѣм,
5 сон ко заспѣ, теб санувам.
В седемдесет села хогѣ,

седемдесет мѡми галѣ,
седемдесет китки носѣ.
Всички китки увѣхнаха,
10 увѣхнаха, изсѡхнаха,
твоѣ китка не увѣхна,
твоѣ китка все зѣлена!

26. IX. 1953 г.
с. Широка лѣка

Руса Г. Бобева,
род. в 1904 г., образование III кл.,
домакиня

328. Взе ме ще, лелчо, взе ме ще

— Тодоръ, лелън Тодоръ,
що съ мъ чьостъш почъстил
пръз наша чьоста махалѳ,
пръз нашъ равнъ двѳровъ?
5 Дали мъ имаш да давамъ
илъ мъ имаш да давамъ?
— Лельчънку, мила лельчънку,
колкото имам да давамъ,
по-млого имам да зимамъ —
10 чичово бѳло Марийчъ!
Идъ го, лельчу, попътай

зима лъ менъ Марийка.
— Тодоръ, лелън Тодоръ,
нему са снощъ хогълъ,
15 баш дванадъсът момаръ,
та нѳто един не зьѳла,
та тебъ лъ щъ да зьѳмъ?
— Зьѳ ма ща, лельчу, зьѳ ма ща,
тя са е на мен втаксала!
20 Тя мъ бъ китка извила
с неино бѳло аглѳчъ.

23. XI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделе

ЗАДЕВКИ

329. Мене теб дава, пръстена ти не дава

— Мари момице, мѳшка момице,
вчера си минах край ваши двори,
та си ма лайна вашено куче.
Ѣ са наведях камен да зьѳма,
5 камен да зьѳма, куче да ѳдря,
та си изпуснах сребаран порстен,

дал го не найде, дал го не видѳ?
— Пукни са, трѳсни, лудо и младо,
ѳ го не найдах, майка го найде!
10 Теб го не дава, мене го дава,
мене теб дава, порстен теб не дава.

Август 1938 г.
Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
род. в 1886 г., образование VII кл.,
домакиня

330. Не видя ли кон да мине, I

Момък пита девѳйка не е ли видяла коня му с посребрена юзда, и я кара да го настигнат заедно.

— Мари Раду, бѳла Раду,
кайнѳ сѳдиш на два друма,
на два друма, на раздрѳма,
не видѳ ли кон да мина,
5 кон юнацки, кон Чавдарски?
— Бре юначе лудо-младо,
да го видѳ не познавамъ!
— Мари Раду, бѳла Раду,
кон юнацки си е пѳзна,
10 кон юнацки, кон Чавдарски.
Юзда му е посребрена,
юларче му ѳ позлатено.
— Видѳх, видѳх, лудо-младо,

юларче сѳрнѳше по калове,
15 зенгѳи чукаше по камене.
— Мари Раду, бѳла Раду,
ѳе си, Раду, друм не знаѳмъ,
хайде, Раду, да го стигнемъ!
— Вѳрви, лудо, вѳрви, младо,
20 ти щѳиш друме да научиш
и щѳиш конче да застигнешъ.
— Мари Раду, бѳла Раду,
ѳтколе ли конче мѳна?
— Ни ѳтколе, ни ѳтскоро,
25 вчера мина по пладнина.

Август 1939 г.
Чепеларе

Стайка Ст. Балджиева,
род. в 1902 г., образование IV кл.,
домакиня

331. Не видя ли кон да мине, II

Момък пита девойка за кого вие китка и не е ли видяла коня му. Тя му казва, че го видяла да влачи юздата си.

- Какво правиш, гюл фиданку,
какво правиш
под кощана в градинкана,
какво бъреш?
- 5 — Китка бѐра, лудо-младо,
китка виѐ.
- Кому е береш, гюл фиданку,
кому ѝѐ виѐш?
- 10 — Теб ѐ бѐрам, лудо-младо,
теб ѐ виѐм!
- Лѐжъш, лѐжъш, гюл фиданку,
ти мен не щеш,
мен ѐ берѐш, гюл фиданку,
на друг ѐ даваш.
- 15 Вчера минах, гюл фиданку,
покрай тебъ,
покрай тебъ, гюл фиданку,
сас кончено.
- Гѐ та вигѐх, гюл фиданку,
20 конче заборѝх.
Ни вигѐ ли, гюл фиданку,
конь да мина,
конь да мина, гюл фиданку,
конь юнацки?
- 25 — Вигѐх, вигѐх, лудо-младо,
вчера мина,
вчера мина, лудо-младо,
по пладниѝна.
Сурнешъ си, лудо-младо,
30 жѐлта юзда,
сурнешъ ѐ, лудо-младо,
по каловенъ
и чукашъ, лудо-младо,
зънгийнъ,
35 зънгийнъ, лудо-младо,
по каменънъ.

26. IX. 1953 г.
с. Широка лъка

Руса Г. Бобева,
род. в 1904 г., образование III кл.,
домакиня

332. Тръгнала е Митра

- Митру, Митру, кадѝн Митру!
Тѝрнала е кадѝн Митра
от сарѝян нах бунѝран
да наточи стѝдна вѝда,
5 стѝдна вѝда бунѝрова.
Та изгуби коланчѝно,
коланчѝно от кѝрсчѝно,
герданчѝно от гѝосчѝно —
тѝрнала е да ги трѝси.
- 10 Де ѐ сръѝщна лудо-младо!
Той на Митра подмигнува,
подмигнува, подсмахнува
и на Митра тихо дума:
— Митру, Митру, кадѝн Митру,
15 каде сама си тѝрнала
от сарѝян нах бунѝран?
— Тѝрнала сам, лудо-младо,
да натѝча стѝдна вѝда,
стѝдна вѝда бунѝрова,
20 да намѝря коланчѝно,
коланчѝно, герданчѝно
от кѝрсчѝно, от гѝосчѝно.

29. IX. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

333. Обичам го и ще го взема

- Анифка моме, Кѝнюфка,
гѝлиш ли Кукѝн кехайѐ,
излизаш ли му насръѝщу
в вашана долна градинка,
5 вийнуваш ли му снажката
като стамбѝлска силвѝя?
— Гѝлѝм го, гѝлѝм и ще го зѝмам,
ти какво ще ми сториш? —
Мустан хи нищо не рече.

20. III. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кѝоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

Стамбѝлска (ст. б) — от Истанбул.

334. И тебе няма да взема

- Загали Пенка, замами
два юнака, два ергени.
Гали ги Пенка, мами ги
година и половина.
- 5 Колю на Пенка думаше:
— Пенке ле, моме хубава,
кого щииш, Пенке, да зѝмиш —
Колѝ ли, Пенке, Райчѝ ли?
Пенка на Колѝ думаше:
- 10 — Тебе ща, Колю, да зѝма! —
Че стана Колю посабра
- негова рѝда голѝма,
та у Пенкини отиде,
на порти чукат и рѝкат:
15 — Излѝзи, Пенке, ѝтвори
вашите порти шѝрани,
довел сам тѝѝжки сватове
да си та водѝм невѝста!
Пенка ѝтвѝтре думаше:
20 — Не щѝ та, Колю, не щѝ та,
и тебе нѝма да зѝмам.

24. V. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.
домакиня

335. Гори ми, гори, юначе

- Тодорке ле, пиленце,
йлчиш ми минам, зѝминам,
ти си ми си вав бахчона,
та разсадаш босилчѝкан.
- 5 Очѝпни ми щѝлѝбица
да ѝ махнам през лицесо,
да ѝ турѝм вав пазушка.
Тодорке ле, пиленце,
то не е било босилчѝк,
- 10 ами е било копривка,
та ми сажѝли лицесо,
изгори мене сарцесо!
— Гѝри ми, гѝри, юначе,
дано за мене изгориш,
- 15 дано си мене не найдеш
ни в совѝ село, ни в друго,
ни в сѝѝ казѝ, ни в друга.

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.
общ работник

336. Какво се червенееше, I

- Момице мари хубава,
мислѝл сам да та пѝпѝтам:
какво са чѝрвѝнеѝш
в вашана долна градинка,
- 5 под бѝлѝн, чѝрвен трѝндафил?
— Юначе лудо и младо,
майка ми бѝшѝ прострѝла
батюво шѝлчѝ чѝрвено.
- Лѝжеш ма, лѝжеш, момице,
- 10 не мѝсашѝ шѝлчѝ чѝрвено,
- ам мѝсаха твойнѝ шѝлварѝ.
— Пѝкнѝ са, трѝснѝ, юначѝ,
нѝва бѝха мойнѝ шѝлварѝ!
Сѝнка си бѝхмѝ сторѝлѝ
- 15 с близко комшицѝко копѝлѝ
и са смѝ дара дарилѝ:
то менѝ — жѝлти стафидѝ,
йѝ него — чѝѝрнѝ очинкѝ;
то менѝ — бурмѝ пѝрстѝнѝ,
- 20 йѝ него — снѝжѝка кѝѝничѝка.

12. III. 1952 г.
мах. Стикѝл

Пею Г. Енчев.
род. в 1874 г., образование IV кл.
зидар

337. Какво се червенееше, II

- Фатминку, пиле писано,
писано и разписано!
Мислил сам да та пѝпитам
кинѝ са червенееше
- ѝ в вашѝна долна градинка
под червенана калинка,
под бѝлѝн-чѝрвен трендафилѝ
на равѝн зелѝн бѝсилѝк.

10 — Пукни са, трѣсни, юначе,
нва бѣха мойне шѣлваре!
Сѣнка си бѣхмѣ сторили

23. II. 1954 г.
Чепеларе

с близно комшицко кѡпеле.
Двоица бѣхмѣ съѡднали
и дума си сме думали.

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

338. Има ли конак за юнак

— Станке ле, бѣла Брашова,
сега за девет години,
как ходѣм у вас на конак —
с очи не сѡм та погльѡднал,
5 дума не сѡм ти продумал.
Сега ще да та погледнам
и дума ще ти продумам:

30. VII. 1954 г.
Чепеларе

имаш ли конак за юнак,
за вранѣ конѣ ѣхъри?
10 — Юначе, луда делийо,
та не знаеш ли си конакан?
За вранѣ конѣ ѣхъри,
за тебе кьѡшке висоци,
за теб дебѣли дьушеци.

Маха Д. Харитева,
род. в 1883 г.

339. Аз си го хитро измавих

— Вчера си срьѡцнах севдъѡна
вав ситно, тѣсно сокѣче,
панагйр китка носѣше.
Помѡчи да ма закичи,
5 йѣ му са никак не дадох,
ам си го хитро измавих:
— Постой, почѣкай, юначе,
малко нахвѡтре да влѣза,

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

майка, бобайка да прйспѣ.
10 Тогав ми ѣлай, юначе,
от горна стрѡна кѡщана,
на манишкине вратинки,
та ми почукай, порукай.
Йѣ ще та тамо посрѣцна
15 сас шишьѡ бѣла ракиѣ
и с дручка вино чѣрвено.

Алие С. Дльогова,
род. в 1920 г., образование III кл.,
домакиня

340. Постой, почакай, юначе

— Постой, почѣкай, юначе,
да влѣзам малко нахвѡтре,
да прйспѣм майка, бобайка,
тогаз ще нахвѡн йзлѣзам! —
5 Влѣзе момиче нахвѡтре,
не прйспа майка, бобайка,
ам са вазкачи височко

12. X. 1952 г.
Смолян

на високине кьѡшкьове,
че си оттамо викаше:
10 — Пукни са, трѣсни, юначе!
На двори ти бѣх дошлала,
на скутан ти бѣх седѣла
и пак ми нищо не стори!

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

341. Присмива му се, че я пуснал, I

Торнала ми е малка девойка,
малка девойка на студна вода.
Отде ѣ срьѡцна лудо и младо,

та си момица хвана за рѡка.
5 Момица му са жѣлно молѣше:
— Та пусни си ма, лудо и младо,

необлюбѣнка, необкудѣнка!
Дѣно ми носѣм на бѣла шийка,
на бѣла шийка жьолти алтѣне,
10 халал да ти са дор до парица. —
Юнак погльодна жьолти алтѣне,
та си ми пусна малка девойка
необлюбѣна, необкудѣна.

30. VII. 1955 г.
Чепеларе

Малка мѣма се назад отстѣпи
15 и си юнаку напук думаше:
— Ёзѣк ти, ёзѣк, рупска будалѣ,
че ма погльодна в жьолти алтѣне,
жьолти алтѣне, бѣли мангѣре,
та си ма пусна необлюбѣна,
20 необлюбѣна, необкудѣна!

Маха Д. Харитева,
род. в 1883 г.

342. Присмива му се, че я пуснал, II

Тѣрнала ми е бѣла Гюлсумка
нах двана врѣсѣ вода да точи.
Де я оварди лудо и младо,
та си отиде близко до неѣ
5 и си ѣ фати за бѣла рѣка,
за бѣла рѣка, за вити гривни.
Пѣк та ми тогав тихо ромѣни:
— Пусни ма, пусни, лудо и младо,
на шийка носѣм три рѣда алтѣне,

17. IX. 1955 г.
Чепеларе

10 и грине рѣда халал да ти са! —
И то си пусна бѣла Гюлсумка.
Агѣ отиде из срѣдѣна страна,
та си му тихо нему ромѣни:
— Ёзѣк ти, ёзѣк, лудо и младо,
15 че си изпусна бѣла Гюлсумка!
За тебе, лудо, три окѣ бравда,
бѣрна да береш, катран да жѣжеш.

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

343. Момѣк се заканва на любето си

Девойка моли майка си да не я праша за вода, защото сънувала, че срещнала любето си и му се присмяла, а то ѣ се заканило, че ще я пита кому е носила и връщала годежня подарѣк.

Немой ма, майчу, провада
саѣ утирна на вода,
че е дерѣѣна дѣлеко
и е дерѣѣна дѣлока.
5 Пѣк я сам сѣнѣ сѣнила,
че бѣх на вода ходила,
та бѣх севдѣѣна срѣдѣнала.
Свѣтом ракинѣ даржѣхме,
дано са нѣкак разминѣм,
10 ама са не разминѣхме —
севдѣѣ си никак не мина.
В ракинѣ китка дѣржѣше,
помѣчи да ма закичи
зад алѣнана момѣйка,
15 зад тѣленине ширѣте,
пѣк ѣ са никак не дадох,
ам си го жѣлно замолих:
„Пусни ма, пусни, юначе,

20. II. 1954 г.
Чепеларе

майка ма чѣка у дома
20 водица да хи ѣтнесам!“
Агѣ дѣлече отидях,
че си му рѣкнах и викнах:
„Ёзѣк ти, ёзѣк, юначе,
ѣ ти бѣх флѣла в раките,
25 пѣк ти ми нищо не стори!“
Пѣк то ми тихо ромѣни:
„Постой, почѣкай, девойку,
дѣ ми ще лѣто, прѣлѣто,
пак ще та майка проводи
30 студена вода да точиш
на саѣ дерѣѣ дѣлока,
от двана врѣсѣ студени.
Йѣ ще та тогаз попитам
кѣму си ѣла и пила,
35 кѣму си нишѣн носила
и назад си го връщала.“

Айша Ем. Кѣоралиева,
род. в 1872 г., без образование,
домакиня

344. Ще му дадат неродената ѝ сестра

Златка не иска момъка, който я кара да го вземе, и му казва, че майка ѝ ще роди по-хубава дъщеря — нея ще му дадат.

— Златку лю, златна ёбалку,
зёмъ ма, Златку, зёмъ ма,
че ма е съвгьò надвила,
нах лудост ма е извила!
5 — Не щò та, не щò, юначе,
мен майкё тебъ не дава.
— Диндъ ми, диндъ, Златку лю,
дò ми ще лèто, пòдзимъ,
жьòлта ща жьòтва да втаса,
10 на вьсокана плàнина.
Младъ аргатки жъ дойдат,
жьòлтана жьòтва да жьòнат
на вьсокана планъна.

И ти щиж, Златку, да дойдеш,
15 та жъ та слòнцъ пекнува
и жъ та вèтер дуйнува,
легна щиж, разболё са щиж,
кайль за менъ жъ станеш
водица да ти донъса,
20 сèнчица да ти пòдаржа.
— Мòлчъ, юначе, не плàчъ,
майка ми сега захòда
и дручка сèстра жъ роди,
от менъ дважд по-каматна,
25 от менъ трижд по-работна —
неё щим тебъ да дадем.

4. XII. 1951 г.
с. Стойките

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.
домакия

345. Не думай напук юнаку

Овчар се оплаква, че заради нея останал в планината и овните измрели, а и нея дали на братовчед му. Тя го утешава, че майка ѝ ще роди по-хубава.

— Момне ле мари хубава,
заради тебе останах
на високана плàнина
сас двеста вакли овньове,
5 сас триста вакли шилета
и триста бели грòшове.
Тьòжка ма зима притисна
на сай висока плàнина.
Бели си грòшё изèдох,
10 вакли ми овни измрèха
и триста вакли шилета.
Та че та мен не дадох,
ам та, момице, дадах
другиму вав друго село,
15 на мои пòрви братовчòд.
Чудём са, мислём, момице,
каде ще сега да фатём.

— Мòлчи, не плачи, юначе,
майка ми сега захòда,
20 та ща момица да роди
от мене дважд по-хубава,
неё щим тебе да дадем.
— Момице мари хубава,
не думай напук юнаку!
25 Дò ще ми лèто-прòлèто,
отъ ща в гòра зелена,
на си ща сèнка дебела,
под сèнка вòда студена
и йё под сèнка ще легнам.
30 Дò ми щиж жьòтва да жьòниш,
вòда ще ти се допиё,
ще дойдеш вòда да трòсиш —
тогава ще ти пòкажа
думане напук юнаку!

10. I. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакия

346. И други ми се надяват

Видèх си мòма хубава
накрай белиен Дунава.
Бèло си лице миеше,
чьорни си очи стрелкаше
5 ту най мене, ту най конён.
Шибнах си конче нах неё,
рипна ми мòма да бега.

Юнак на мòма викаше:
— Пòстой, момне ле, не бегай
10 йё сам у вази доходал,
с майка ти сам лафòвал,
с бобайка ти сам вино пил
и на тебе сам оставил
дò двеста, триста грòшове.

15 Ако ма галиш, нѝси ги,
ако ма не галиш — немѝй!
И други ми са надѝет
дворине да ми размитат,
пѝтонене да постилат.

14. II. 1954 г.
Чепеларе

Злата Г. Метексинова,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
домакиня

347. Кому си нишан връщала

— Бѝгай ми, бѝгай, Фатминку,
йѝ та ща буднѝж пристѝгна,
та та ща хитро измами
с моѝна лѝтна ѝбалка —
5 три е години скривана

вав алѝнине поѝсе.
Тогава ща та попитам
кѝму си диван седѝла,
кѝму си напук думала,
10 кѝму си нишен връщала.

14. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

348. Да мога да те измамя, I

Момък съхне за девойка и иска да я изведе в гората — там да я пита кому е напук думала, на кого е върнала
годежните дарове, кой ѝ е кроил кафтана.

— Стани, Алиѝ, ѝтвори
твоине машки вратинки!
— Юначе лудо и младо,
как да ти, лудо, ѝтворѝ —
5 майка ми не сом питала?
— Стани, Алиѝ, ѝтвори,
майка ти не ще питанѝ!
Изсѝхнах, кузѝм, извѝхнах
за твоите чѝорни очинки,
10 за твойта снажка тѝоничка,
за твойто крѝхто смеѝне.
Да мога да та ѝзмамѝ,
от кѝщи да та ѝзведе,
вав гѝра да та фѝведа,

15 ѝднѝжкож да та попитам
кѝму си нишѝн връщала,
кѝму си на пук думала,
кой ти е кроил кафтанѝн.
Там ще ти лѝбѝм очинки,
20 там ще ти хапѝм бузкине,
там ще ти кѝршѝм снажкана.
— Юначе лудо и младо,
майка ми кафтан кроила,
сама си го сам ушила.
25 Пасмо сам кѝнце изшила,
тѝстьѝ сам ѝгли строшила,
бѝкал сам вода изпила,
доде си кафтан ѝшиѝм.

10. VIII. 1952 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

349. Да мога да те измамя, II

— Фатминку, кузѝм пиленце,
ага ми тѝрниш на вода
сас чифте бѝли харкоми
на двана врѝсѝ студени,
5 нисичко мѝсти ножинки,
че галѝм да та погледам
през низко, през ножинкине,
през низко, през шелварене.

Фатминку, кузѝм пиленце,
10 да мога да та ѝзмамѝ,
от село да та ѝзведе,
фав гѝра да та фѝведа,
да си та кришно попитам
кѝму си нишѝн даржѝла,
15 кѝму си на скут седѝла,
че си му нишѝн върнала.

26. X. 1954 г.
Чепеларе

Кадрие М. Воцева,
род. в 1921 г., образование VII кл.,
домакиня

350. Да мога да те измамя, III

- Минал е юнак през гора,
видѣл е руса девойка.
Юнак са чудом зачуди
какво ли да хи продума!
- 5 Доде хи юнак продума,
че му девойка продума:
— Добре ми дойде, агу лю,
да ми си вѣрна дружина,
доде си жьѡтва ѡженам.
- 10 — Девойку мари хубава,
да мога да те измамѣ,
- очинки да ти ѡлюбѣ,
бузкине да ти ѡхапѣм,
вечерчек с тебе да лѣжѣм.
- 15 Та да ми поде, девойку,
врют бащино ми имане:
кощана сас градинине,
кравине сас дойчѣрѣне,
конѣне с аргѡтене,
- 20 волове с воловарѣне,
плѣвнине с ливадине,
саене с авлиине!

24. II. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

351. От село да те изведа

- Да мога, момне, да мога
от село да та изведа,
вав гора да та фовѣда,
тогава жь та попѣтам
- 5 кому щииш да са присмиваш,
кому щииш напук да думаш.
Иѣ жь та, Рускѣ, отвѣдам
вав дльбокана дѣрица,
- едножкож жь ти навѣѣм
- 10 твоѣта руса косица
на мойса бѣла рачица
и жь та, кузѣм, попитам
кому си напук думала,
кому си сорцѣ пукала,
- 15 кой клѣпчо, кой сурнукалчо.

12. XII. 1952 г.
с. Широка лѣка

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

352. Излезни ми, отвори ми

- Моме, моме, малка моме,
излези ми, отвори ми —
ветѣр дует, мене мрази,
рѡса роси, конѣс кваси!
- 5 — Бре юначе лудо-младо,
ни излизам, ни отварѣм.
Ей ти порти — отвори хи,
ей ти дворе — вкарай конѣ,
ей ти скала — покачи са.
- 10 ей ти ѣстѣк — покалчи са,
ей ти ѡчи — ѡлюби хи,
- ей ти бузки — обхапи хи,
ей ти снажка — покарши йѣ,
ей ти пенжур — гльѡдай мене,
- 15 пѡлни ѡчи, празни рѡки!
— Мари моме, малка моме,
немѡй напук мене дума!
Извади ща остра сабѣ,
разсѣка ща пармаклѡци,
- 20 изпразни ща чьѡрни ѡчи,
напѡлни ща мѡски рѡки.

29. I. 1952 г.
с. Лясково

Шабан Ас. Джинков,
род. в 1875 г.

353. Та си юнак вѣтре влезе

- Юнак чука на портине:
— Йѣла, моме, отвори ми,
отвори ми ваши порти!
— А бре гйди, лудо-младо,
- 5 нѣмам йзин да отварѣм
ни от майка, от бобайко.
Паѣ юнакан моми вика:
— Йѣла, моме, отвори ми,

роса роси, конѣн квази,
10 вѣтер дуге, мене мрази.
— А бре гйди, лудо-младо,
ни излизам, ни отварѣм.
Ей ти стреха — кон поднѣчи,
ей ти одер — покачи са,
15 ей ти пѣнжур — гльодай мене. —

Март 1939 г.
Чепеларе

Че юнакан са разсѣрди,
та от одер са покачи,
та си юнак вѣтре влѣзе.
Разроиха йѣдровене,
20 облюбй хи бѣло лице,
отроши хи тѣѣнка снѣжка.

Стана Я. Балджиѣва,
род. в 1864 г., без образование,
домакинйя

354. Откраднали й премяната

— Минке ле, моѣ дѣшеру,
ѣти си кймна, кахѣрна?
— Майчинку, стара майчинку,
как да не сѣм кахѣрнка,
5 га ми са, майчу, окрали
баш байрѣмскана прѣмена.
— Минке ле, моѣ дѣшеру,

нали ти виках, дѣшеру,
не подсмивай са юнѣцѣм,
10 троица ходѣт за тебе:
сас вазсукани мустаци,
сас накривени калпаци,
сас настранѣни нѣжове.

18. VIII. 1953 г.
с. Широка лѣка

Фатма С. Истрѣфова,
род. в 1931 г.

355. Приликата му е далече

— Стѣни си йди, юначе,
тув нѣма мома за тебе,
тув нѣма твоѣ прилика!
Твойна прилика далече —
5 в чѣѣстана гѣра зелена,

покрай горица — елица,
покрай елица — чѣшмица,
покрай чѣшмица — момица,
севдйца твоѣ севдйлна,
10 севдйлна и драгѣвна.

25. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

356. Не ми се крехко насмивай

Тѣрнала ми е дѣвойка
низ зеленоно ливаде.
Дѣно дѣвойка минѣше,
трѣвѣна суха сѣхнѣше,
5 земьѣна огань горѣше
от нейно крохто смеѣне,
от нейно назлѣм ходѣне.
— Дѣвойку мари хубава,
не ми са крохто насмивай,
10 че ще ма, кузѣм, нагодйш
селосо да си ѣставя,

нах друго село да ида.
— Йди ми, йди, юначе,
Стамбул нататък замйни
15 двадесет и пет конѣка.
И мене немѣй забарѣ,
чѣѣсто ми михтѣп провѣдай
и вав михтѣпан пйсувай
армаган да ми дохѣда
20 стамбулска канѣ червена,
читѣшка басмѣ зелена.

2. VII. 1943 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакинйя

Стамбул (ст. 14) — Истанбул. За канѣ (ст. 20) вж. пояснѣнѣсто към песен № 28, а за читѣшка (ст. 21) — към песен № 55.

357. Мене за мезе искаха

— Амън ми, амън, майчинку,
от нѣе пустъ касапъ,
касапъ и фурнажи.
Все кольчиш пѣда на вода
5 на синжирлину гърънъ,
все си завтасвам, майчънку,

10. III. 1952 г.
мах. Стикъл

касапъ и фурнажи.
Те си на гърън съдѣха
и руйно вино пиѣха,
10 ала си мъзъо нѣмаха,
менъ за мъзъо ищъха.

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

358. Защо мирише на карамфил и вино, I

— Карамфилку ле, билбѣрку,
ти ли са, кузѹм, фалѣше,
че вино ти не пиѣше,
вино и бѣла ракиѣ,
5 пѣк ми на вино мерисаш?
— Де гйди, лудо и младо,
снощи си гости имахме,
та торнах вино да сипвам,
вино и бѣла ракиѣ.
10 Фенер-борница изгасна,
бѣчвана с вино изпуснах,
та си ми полѣх skutесо,

28. I. 1954 г.
Чепеларе

затва на вино мерисам,
вино и бѣла ракиѣ.
15 — Карамфилку ле, билбѣрку,
ти са на мене фалѣше,
че ти ми китки не носиш,
пѣк на карамфил мерисаш?
— Де гйди, лудо и младо,
20 йѣ си сам с дружки ходила,
дружкине си го носѣха,
та и на мене дадоха.
Мен ми душица мерише
на карамфил и босилчѣк.

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакия

359. Защо мирише на карамфил и вино, II

— Карамфилку, бюлбюлку,
ти, червена ѣбалку,
ти ли са, мари, фалѣше,
фалѣше, мари, фѳрлѣше,
5 че ми карамфил не кичиш,
пѣк на крамфил мерисаш?
— Юначе, лудо и младо,
сноща ми межъо имахме,
дружкине ми го носѣха,
10 та и на мене дадоха,
та ти на него мерисам.
— Карамфилку лю, бюлбюлку,

11. X. 1955.
мах. Катраница

ти ли са, мари, фалѣше,
фалѣше, мари, фѳрлѣше,
15 че ти ми вино не пиѣш,
пѣк ми на него мерисаш?
— Юначе лудо и младо,
сноща си госте имахме,
та си ма майка проводи
нах дюкѣнено на вино
20 сас двене бѣли хъркоми,
та си хъркоми залйчках,
та си миндйльчѣк напѳрсках,
та ти на него мерисам.

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

360. Тебе майка, мене баба

— Тропни, Калинке, да трѳпнъм,
да са пукат селѣнинъ,
селѣнинъ, душманинъ.
— Как да трѳпна, как да рипна,

5 йѣ виж майка де ма гльѳда,
де ма гльѳда, жъ ма кѳра
— Тропни, Калинке, да трѳпнъм
да та гльѳда, да та кѳра—

тебъ майка, менъ баба.
10 — Как да тропна, как да рипна,
йе виж тетю де ма гльода,
жъ ма кара, жъ ма мѳмре!
— Тропни, Калинке, да тропнѳм,

да та гльода, да та мѳмре —
15 тебъ тетю, менъ дѳдо.
Да са пукат селѳнинѳ,
селѳнинѳ, душманинѳ.

20. III. 1952 г.
с. Широка лѳка

Гавраил Г. Баргански,
род. в 1894 г., образование IV кл.,
земелец и брѳснар

361. Да се хване на хорото

Та чули ли сте йли не
какво е ново станало
в Пашмаклѳ село голѳмо,
в горната крайна махалѳ?
5 На широкине хармане
тѳбѳжко са хѳро сторили,
юнак хороно водѳше
и си аглокан вартѳше.
Азиме гльода от пѳнжур.

10 Отде е сазрѳ юнакан,
та хи с аглокан замаха,
замаха, още зарука:
— Азиме, бѳла кадѳну,
ѳла си близко до мене,
15 та ми са хвани на хѳро
да ми зарипкаш, затропкаш,
та да са пукат душмане,
хем твойне, хем и моине!

29. I. 1952 г.
с. Лясково

Шабан Ас. Джинков,
род. в 1875 г.

Пашмаклѳ (ст. 2) — турското название на Смолян.

362. Не ходи, синко, не ходи

— Не хѳди, синку, не хѳди
нах Карабурци на хѳро,
че ти се канѳт, сину лю,
карабурскине ергене
5 да си та, синку, убиѳт.
— Ще ходѳ, майчу, ще ходѳ,
мене ма куршум не фата.
— Ох леле, сину, страх ма е,
сребаран куршум ти лейѳт,
10 та ще та, синку, отбавѳт.
— Ако ма, майчу, убиѳт,

там, дето падна, загина,
там ме, мале, заровите
в зеленоно ливаде
15 до студенине врѳсьове.
Там ще доходят, мале ле,
карабурскине девѳйки
вечер и сутрин на вода
и мене ще ма поливат
20 и жѳлно ще ми казуват:
„Прощавай, любе Стоѳне,
заради нас та убиха!“

9. VI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земелелие

За *сребѳрен куршум* (ст. 9) вж. пояснението към песен № 107.

363. Пак ще си вземе, която обича

— Митку, лелин Митку,
сѳс дохѳдай, Митку,
нах нашѳто село,
сѳс ми гали, Митку,
5 мѳми и невѳсти,
че ти са са, Митку,
заканили, Митку,
в ката село, Митку,

по двама, по трима,
10 в наше село, Митку,
девет души ми са!
— Лелю, милна лельку,
ко ще й да са десет,
пак ще да дохѳдам,
15 пак ще да си галѳм
мѳми и невѳсти.

Пак ще да си зъомам,
пак дѐно си галем.
Дѐно носи, лельку,

12. II. 1954 г.
Чепеларе

20 на глѝва трѣпчица,
на глѝва трѣпчица,
на гюсче герданче.

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
омакиня

364. Снощи бях тръгнал д

Сноща бѣх тѣрнал нах васка,
нах васка, любе, да дойда
и кончено бѣх завѣло.
Че си ма конче заведе
5 покрай пашови конѝци.
Врют бѣха момци соднали,

15. IV. 1954 г.
Чепеларе

печѣно ѣгне ѣдѣха,
руйно си вино пиѣха.
Малка хи мома служѣше,
10 врютѣм си даде по чѣша,
на любе даде две чѣши.

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

365. Аз ще ти пръсна плитките

Балдѣза ма е зовала,
армаган ми е донела
две окѝ благи ѣбальки
и окѝ шекѣр бунѝрски.
5 Вѣтре бе Селме Хожова.
— Дѝнди ми, Айшу чернѣка!

25. I. 1955 г.
Чепеларе

Йѣ ти ща рѣйна плиткине,
кайно в денѝзан рибкине,
йѣ ти ща дерна ризкана,
10 кайно в денѝзан пѣнѣна,
йѣ ти ща кѣршна снажкана,
кайно в горѣна варшѣно.

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

Бунѝрски (ст. 4) — бунархисарски, от Бунархисар.

366. Да скрои сукман без ножици, да меси пита без вода

— Майчинку, моѣ майчинку,
излѣзох да са рѝзходѣ
низ равно полѣ широко,
че си ми видѣх, майчинку,
5 в срадѣ полѣно бѣл чадѣр
и под чадѣран терзѝйче.
Йѣ си му рѣках, майчинку:
„Терзѝйче, кузѣм терзѝйче,
можеш ли сукман да шиеш —
10 без нѣйци да го поскроиш,
без йгла да го йошиеш?“

4. VII. 1943 г.
Чепеларе

Той си ми рече, майчинку:
„Могам си, могам, девойку,
без нѣйци ща го поскроѣм,
15 без йгла ще го йѣшиѣм.
Девойку мари хубава,
можеш ли пита да печеш —
без вода да ѣ омесиш,
без огань да ѣ изпечеш?“
20 „Могам си, могам, юначе,
сас солзи ще ѣ ѣмесѣм,
на сорце ще ѣ й пекам!“

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакиня

367. Пита без огън да опече, фустан без игла да ушие

- Дъвойку мари хубава,
да мога да та йзведа
в лѣтнана гора зѣлена,
да си та, кузѹм, попѣтам
5 кѹму шиш нѣшѣн да вращаш,
кѹму шиш напук да думаш.
Да си та, кузѹм, попѣтам
можѣш ли пита да пѣчѣш —
без сито да ѣ прѣсаѣш,
10 без вода да ѣ омесѣш,
без оганѣ да ѣ опѣчеш.
— Юначе лудо и младо,
- могам си, могам, юначе!
През по̀рстѣ жѣ ѣ прѣсаѣм,
15 сас солзѣ жѣ ѣ ѹмѣсам,
на гюсѣс жѣ йѣ ѹпекам.
Юначе лудо и младо,
можѣш ли фустан да шиеш —
без нѹйцѣ да го по̀скроиш,
20 без йгла да го ошиеш?
— Могам си, могам, дъвойку,
без нѹйцѣ жѣ го по̀скроѣм,
без йгла жѣ го ѹшиѣм:
йѣ лѣгнѣ мѣрка да зѹмам!

16. VIII. 1953 г.
с. Широка лѣка

Лазар Семерджиѣв,
род. в 1882 г.

368. Ти си се чула, прочула, I

Златар казва на девойка, че ще ѣ изпрати масур памук да му изтѣче риза и чевре. Тя му отвѣща, че ще му изпрати два драма сребро да ѣ излее накит и прѣстен.

- Везла е Гана бѣли ракаве,
бѣли ракаве сѣрма, коприна,
че хи не стигна сѣрма, коприна,
сѣрма, коприна — синя, зелена.
5 Тѹрнала Гана през касабѹна,
през касабѹна, през безѣргѣне
да си купува сѣрма, коприна,
сѣрма, коприна — синя, зелена.
Отде ѣ срѹчна коюмжи Гѹрги,
10 та си на Гана тихо говори:
— Ой Гану, Гану, бѣличка Гану,
ти си са, Гану, чула, прочула
тъонко да предеш, ситно да ткаеш.
- Ще ти про̀водѣ с каман бѣл памук,
15 да ми изткаѣш тѹничка ризка,
дено артѣса да го не скриеш,
него да сториш тѹничка чеврѹѹ.
Гана на Гѹрги тихо говори:
— Ой Гѹрги, Гѹрги, коюмжи Гѹрги,
20 ти са си, Гѹрги, чуло, прочуло,
ситно да лѣѣш, бѣло да миеш.
Ща ти про̀водѣ два драма сребро,
да ми излѣѣш бѣло гиздѣло,
бѣло гиздѣло, ситни синжире.
25 Дѣно артѣса да го не скриеш,
него да сториш бурмѣ по̀рстене.

20. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиѣва,
род. в 1878 г., без образование
домакиня

369. Ти си се чула, чула, прочула, II

Прочула се е Гелинка, че тѣнко преде и ситно тѣче. Момѣк ѣ дава драм памук да му изтѣче риза. Ако не стигне — да прибави, ако остане — да не го земе; земе ли го — да земе и него.

- А бре Гелинко, тѹѹнка Гелинку,
ох, ох, ох, ох,
тѹѹнка Гелинку, ки, ки, ки, ки,
тѹѹнка Гелинку!
5 Ти са си чула, чула, прочула,
ох, ох, ох, ох,
тѹѹнка Гелинку, ки, ки, ки, ки,
чула, прочула.
Тѹѹнко да предеш, ситно да ткаеш,
10 ох, ох, ох, ох,
тѹѹнка Гелинку, ки, ки, ки, ки,
ситно да ткаеш.
На ти драм памук, тѹѹнка Гелинку,
- ох, ох, ох, ох,
15 тѹѹнка Галинку, ки, ки, ки, ки,
тѹѹнка Гелинку.
Да ми изткаеш бѣла ризица,
ох, ох, ох, ох,
тѹѹнка Гелинку, ки, ки, ки, ки,
20 бѣла ризица.
Йѣ да ѣ носѣм, ти да ма глѣѹдаш,
ох, ох, ох, ох,
тѹѹнка Гелинку, ки, ки, ки, ки,
ти да ма глѣѹдаш!
25 Пѣк ко не стигне да го присѹсаш,
ох, ох, ох, ох,

да го присѡсаш, ки, ки, ки, ки,
да го присѡсаш.
Пѣк ко артѣса да го ни зѡѡмиш,
30 ох, ох, ох, ох,
да го ни зѡѡмиш, ки, ки, ки, ки,

15. XII. 1954 г.
с. Триград

да го ни зѡѡмиш.
Лю ко го зѡѡмиш и мен да зѡѡмиш,
ох, ох, ох, ох,
35 и мен да зѡѡмиш, ки, ки, ки, ки,
и мен да зѡѡмиш!

Пята от българки мохамеданки
в дома на Юсеин Салѡхѡльовски

МОМИНИ КОПНЕЖИ

370. Тях да ядат, нас да мислят

Сбирайте са, малки мѡми,
че ще идем да береме
чѡрквинине черешчици,
манастирски ѡбальчици
5 и пѣтроски ранни круши.

18. VI. 1955 г.
Смолян

Да хи носим на сирѣнан,
на сирѣнан, на Илинден.
Да хи ѡдѡт юнацине,
тех да ѡдѡт, нас да мислѣт!

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

371. Очите ѡ плачат, лицето ѡ се смее

— Айшу, майчина дѡщеру,
защо ти плачат очинки,
пѣк ти се смѣе лицето?
— Майчинку, стара майчинку,
5 как да ми, майчу, не плачат!
Насрѡѡшу варви севдѡна,
сиво си конче ѡхаше,

23. II. 1952 г.
с. Широка лѣка

сас лувѡ тютюн пушѣше.
В турма се сѣрма виѣше,
10 тих си ѡ вѣтер дуѣше
право нах мойсе очинки,
затва плачат очинки
и ми се смѣе лицесо!

Мария Ст. Барганска,
род. в 1915 г., образование IV кл.

372. По свирнята го познава

Асан са собира, тѡрнува
нах Стамбол шайр да иде,
скѡпо гиздѣло да зима
за смилѣнскана девѡйка.
5 По свиркана го познавам,

9. II. 1952 г.
с. Лясково

че има севдѡ на мене.
И ѡѣ си имам на него
каѡно ми вода студена,
каѡно ми сѣнка дебела,
10 каѡно ми егне печено.

Шабан Ас. Джинков,
род. в 1875 г.

Стамбол (ст. 2) — Истанбул

373. Защо ми в петѣк не дойде

— Байрѣме, любе Байрѣме,
ѡти ми в пѡтак не дойде?
Цѣл ден ти сам са наѡдела
и китка ти бѣх извила,

5 китчица карамфилкова
и дручка босилѣкова,
в ризка ѡ бѣх завѣла.
— Немѡй са сѡрди, девѡйку,

мен ма бобайко проводи
10 нах дахан, нах Дарьдере
бѣла кинига да носѣм,
чьорна ѳзййка да пѣѣм.

4. IX. 1954 г.
с. Върбина

Дарьдере (ст. 10) — турското название на Златоград.

Агà са вѳрнах оттамка,
че ма проводи на дарва,
15 агà са вѳрнах от дарва,
че ма проводи на листа.

Ариф М. Топчиев,
род. в 1908 г.

374. Праща сина си вѳглишар

— Смаиле, агу Хасане,
ѳти не дойде и Салих?
— Момне ле мари хубава,

26. X. 1954 г.
Чепеларе

Салиха майка не пуска.
5 Салиха майка провада
в Тикале вѳгле да жѣже.

Алие С. Дльогова,
род. в 1920 г., образование III кл.,
домакия

375. Мен се гиздило не свалѣ

Байрям ми дойде, подмина
и друг ми иде да дойде,
мен са гиздило не свалѣ.
Канàна ми са е фанала,
5 чьѳран е вѳгал станала.
С любе не сѳ сме видьвали,

29. VIII. 1951 г.
с. Триград

пѣк са сме вчера гльѳдали.
В сраде байряман седѣше,
карши нах мен гльѳдаше,
10 с бѣли ми рѳки махаше.
с чьѳрни ми ѳчи мигаше.

Пята от девойки на попрелка в дома
на Юсеин Салѳохльовски

376. Болна сѣм, майчу, болна сѣм

— Болна сам, майчу, болна сѣм,
йѣце ма боли главѳса.
Не как ма боли главѳса,
ам си ма боли сарцесо,
5 че си изпуснах любѣно!
Та ми далечко прѣвали,

4. XI. 1952 г.
с. Широка лѣка

дѣно прѣваля слѳнцѣно,
дѣно префѳркват пилценѣ,
пѣк са назакѣ не вращат
10 зимѣ от бѣлѣ снѣговѣ,
лѣте от вѳрлѣ хайдутѣ.

Михо Д. Гергьовски,
род. в 1912 г., образование VII кл.

377. Тинка е болна легнала

Тинка е болна легнала,
чьорна ѳ чума чукнала,
чумана и холерана.
— То нѣ е, Тинке, то нѣ е
5 чумана и холерана,

21. X. 1954 г.
с. Широка лѣка

ами са Тинка чукналь
чьѳкманскѣ кьѳжки кѣхайе:
от тѣхнѣ медни кавалѣ,
от тѣхнѣ яснѣ глѳсовѣ.

Милка Кр. Терзийска,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакия

Чьѳкманскѣ (ст. 7) — чокмански, от с. Чокманово, Смолянско.

378. Може, не може — да дойде

— Болна сам, болна, мале ле,
без болест болна ща ўмра,
и то да има за какво —
за едно вѣкло кѡпеле!
5 Иди му кѡжи, мале ле,
може, не може — да дойде.

Пѣк ко не може да дойде,
кѡрпана да ми проводи
сас сѡлзи да ѣ опера,
10 на сѡрце да ѣ изсуша,
на лице да ѣ прикриѣ.

29. VIII. 1951 г.
с. Кожари

Исуф Ашиков

379. Любе няха да любя

Зарѡси ситна росица,
падна ми тѡвна маглица
през високине барѡни,
през зеленине ливади.
5 Мѡтна е рѣка текнала
през зеленине ливади,
занесе бѣла Фатминка.
Майка са чукна и вайна:

— Дѡщеру моѣ, майчина,
10 конче ли нѣмаш да ѣхаш,
рѣба ли нѣмѡ да носиш,
та си са в рѣка мѣтнала?
— Майчинку, стара майчинку,
и конче имах да ѣхам,
15 и рѣба имах да носам,
ам любе нѣмах да любѣ!

Януари 1951 г.
с. Настан

Фатма Р. Мугешинова

380. Твоята мѣка е лесна

Вчера си минах, майчинку,
през долничкана махалѡ:
ѣсно ма слѡнце огрѣло
от бѣличконо конѡче!
5 То не бе ясно слѡнчице,
ам си бе бѣла Фатминка.
Насред байрѣман седѣше
и право нах мен гльѡдаше,
с бѣли ми рѡки махаше,
10 с чорни ми ѡчи мигаше

и си ма мене рукаше:
— Юначе лудо и младо,
ѡлай си близко до мене
да си ти кажа бѡлносо!
15 — Фатминку, кузѡм пиленце,
твоесо бѡлно е льѡсно,
ам мойсо бѡлно е тѡджко,
че ма са аскѣр рѣкали
зеленѣн байрѣк да носѣ,
20 царскиѣн камшик да тѡгльѣ.

29. X. 1951 г.
с. Брезе

Шабан Аличков,
род. в 1906 г.

381. Заемаш ли черни ѡчи

— Момиченце малѡчичко,
заемаш ли чѡрни ѡчи?
— Ни заирам, ни продавам,
ам си оше прикуповам,
5 че ми време заминава.

Мѡмскиѣн кѡрѣв поминова,
пѣк юнацкѣн предохожда.
Чѡрни ѡчи помрѣнѣват,
бѣло лице пожелтѣва,
10 тѡнка снажка повѣхнова.

5. IX. 1954 г.
с. Върбина

Ариф М. Топчиев,
род. в 1908 г.

382. Искам юнак сивия

— Нурке ле, бело момиче,
каде си сама торнала
ваз високана планина?
— Торнала ми сам, торнала,
5 нах нашине си кехайе
вечерка да хми отнесам. —
Ага е тамо отишла,
врют кехайене съоднаха,

баш кехайена не съодна,
10 то си ми Нурка питаше:
— Нурке ле, бело момиче,
кундри ли йшиш ласкати,
кушек ли йшиш коприна?
— Ни йщам кундри ласкати,
15 нито пък кушек коприна,
ам йщам юнак сивия.

11. X. 1955 г.
мах. Катраница

Салих Ем. Юмеров,
род. в 1919 г., образование IV кл.

383. Да си търси юнак като нея

Мома седи под червен трендафил
и си са моли жёлно на бога:
„Дай ми, боже, голабови очи,
дай ми, боже, соколови крилца
5 да си фъркна, фъркна и подфъркна,
да си идам вав Росйцка зёма,

да си трорям юнак според мене.
Да не пуши прикльота цигара,
да не пие вино и ракия,
10 да не ходи ваз село, низ село,
да не гали мѳми и невѳсти!“

13. VI. 1939 г.
Чепеларе

Сабире Ис. Узунова,
род. в 1863 г., без образование,
домакия

384. Брат и сестра има, любе си няма

Овчар пита малка мома не знае ли лек за рана от змия усойница, и й предлага да се побратимят. Тя му отговаря, че има брат и сестра, но си няма първо любе.

Изгорѳха девет гѳри,
девет гѳри лилѳкови,
останало едно дѳрво,
под дарвоно — машка мома.
5 Покрай гѳра овчѳр пасе,
овчѳр пасе сиво стадо.
Хем го пасе, хем го свива
да наближи машка мома,
да наближи, наближи йѳ.
10 Той на мома тихо дума:
— Мари моме, машка моме,
не знаеш ли лек за рана —
мен е змийка ухапала,

люта змийка усойничка?
15 Мома си му отговаря:
— Бре овчѳрю, бре стадарю,
знаѳм, знаѳм, бре овчѳрю!
Изгорѳха девет гѳри,
с тѳх изгоре лѳчно биле,
20 лѳчно биле, лек за рана.
Овчѳр си хи тихо дума:
— Мари моме, машка моме,
дѳѳ да станем брат и сѳстра!
— Бре овчѳрю, млад стадарю,
25 йѳ си имам брат и сѳстра,
ам си нѳмам пѳрво любе.

24. V. 1939 г.
Чепеларе

Никола Зл. Караджов,
род. в 1884 г., образование II кл.

385. Девойка иска да си намери любе прилика

— Майчу лю, ѳгусничку лю,
молих та, майчу, молих та,
не можих да та ѳзмолѳ
дѳ ма не главйш, не жениш
5 още лю сѳѳ годинка,

лю сова лѳто-прѳлѳто,
лю сѳѳ лѳтан Пѳтровден!
Лѳвтера да са нахѳдѳ,
гиздѳло да са нанѳсѳ,
10 гайтане гевизѳнѳни

и гевизѐна копрѝна,
юнѝци да са нагалѐ
и любе да си ѓтбера
моѐна лика-прилика.
15 — Дощѐру моѐ, майчина,
как да та, доще, не женѐм,

20. VIII. 1954 г.
Чепеларе

гѝ кѓпелено не чѐка!
— Ко чѐка, майчу, да чѐка,
кѓщана му е схлупена,
20 нѐма ни ниви, ливади.
Пѓк ти си млада вдовица,
таман си, майчу, за него.

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

386. Аз ще взема черноок Василка

— Личку лю, Станювичку лю,
да мога да та ѝзмамѐ
от кѓщи да та ѝзвѝда,
да си та, Личку, ѓтвѝда
5 в лѐтнана гѓра зѝлена!
Там жѝ та, Личко, пѓпитам
кѓму си нѝшѐн вращала,
кѓму си напук думала.
— Юначе лудо и младо,

10 он беш сам досега вѓрнала,
и друг са сгѝда да дойдѝ —
и него мислѐм да вѓрнам,
та тебѝ ли жѝ да зѓома?
Иѐ жѝ да зѓомам, да зѓомам
15 Стойкоскѝ чѝрнок Василка,
дѐно е менѝ прилика.
В бѐло конѝчѝ да сегѐ,
жѝѓлтѝ алтѓнѝ да носѐ.

21. IV. 1950 г.
с. Широка лѝка

Велика К. Паева,
род. в 1890 г.

Песента се отнася за В. Паева (по баща Велика Станювичкина) и за нейния съселянин Васил Ст. Терзийски

387. Ще вземе този, който най-хубаво пее

— На врют севдѝне дойдоха,
лю мойна севдѝѓ не дойде!
Дали го кара майка му,
майка му и бобайко му,
5 братѐна ѝли сѐстрине?

Кѝжи хми да го не карат,
че ми са много севдѝне.
Агѝ са сберѓт на байрѐм,
който пѐе, надпуска,
10 иѐ ща сас него да ида.

Февруари 1947 г.
Чепеларе

Иванка Ил. Делкова,
род. в 1914 г.

388. Стигни го, мамо, върни го

Девојка праща майка си да върне момѝка, който е минал край тях, за да го питат годеен ли е или женен. Ако е женен, да варят биле разделно, ако не е — биле драговоно. Той казва, че е годеен, но момата му отвърща, че пак ще остане при нея.

— Да знаеш, майчу, да знаеш
какво е ранко минало
през наши равни дворове!
Беглицко вѝкло кѓпеле
5 на сиво конче ѐхаше,
на синѝѓ сѐдло сѐдѐше.
Конче му пиле фѓркаше,
рѝба му оганѝ грѐеше,
юнѝкан слѓнце свѐтѐше.
10 Стигни го, майчу, вѓрни го
да си го гостим и служѝм,
пиѐнко да го сториме,

пиѐнко да го питаме
главенко ли е или не,
15 женено ли е или не.
Ако е, майчу, женено,
да варим биле разделно,
пѓк ко е, майчу, лѐвтерѓ,
да варим биле драговоно.
20 — Дощѐру моѐ, майчина,
отколе ли е минало?
— Нито отколе, ни скоро,
до камѝн памук изпредах. —
Тѓрнала майка да стигне

25 беглицко вѝкло копеле.
 Че си го майка видѝла
 вав механѝна да сѝди,
 бѝла ракиѝ да пие,
 конче му отвѝн вѝрзано.
 30 Чуди са майка, мисли са
 как да го майка порука.
 Че си го майка покани,
 та си ми мѝмче излѝзе
 и си му майка викаше:
 35 — Хайде ми, хайде, юначе,
 да си та служим и гостим!—

10. II. 1939 г.
 Чепеларе

Че си го майка отведе,
 та го служиха, гостиха
 и го пиѝнко сториха,
 40 та го пиѝнко питаха
 главѝнко ли е или не,
 женѝно ли е или не.
 Мѝмче си право казува:
 — Не сѝм женен, пѝк сам главѝн.
 45 Мѝма си нему викаше:
 — Юначе лудо и младо,
 главѝнко ли си, не ли си,
 тѝва ще тебе даржиме!

Петра Ат. Кьоргогова,
 род. в 1855 г., без образование,
 домакиня

389. Стигни ги, вѝрни ги

Да знаеш, майчу, да знаеш
 какви са в пѝтѝн минали
 на йѝтбор млади юнаци!
 Врѝют с накривени калпаци
 5 и тѝѝнки пушки на рамо,
 и остри саби низ кѝлка,
 и тѝѝжки раници на гарбѝ.
 Стигни хи, майчу, вѝрни хи

25. III. 1955 г.
 с. Соколовци

да хи служиме, гостиме
 10 и да хи, майчу, питаме
 главѝни ли са, не ли са.
 Ако са, майчу, главѝни,
 ще варим биле омайно,
 пѝк ко са, майчу, женени,
 15 ще варим биле рѝзделно!

Стояна М. Радкова,
 род. в 1869 г., без образование,
 домакиня

390. Пиши, кого пишеш

— Юзуджийче младо,
 пѝши, кого пишеш,
 мойно пѝрво любе
 да ми го отпишеш!
 5 Агѝ да са женѝм,
 дар ще да та дѝрѝм —
 риза копринѝна
 и плетни жорѝпе.
 — Лилянѝ, Лилянѝ,
 10 отписа го ти ща,
 ако си ма дариш
 тѝѝничката снажка

30. I. 1954 г.
 Чепеларе

и бѝлото лице
 сас чѝѝрните ѝчи!
 15 — Юзуджийче младо,
 пѝши, кого пишеш,
 мойно пѝрво любе
 най-напреж да пишеш —
 ходи ще й дѝ ще си!
 20 И пак си не давам
 тѝѝничката снажка
 и белосо лице
 сас чѝѝрнисе ѝчи.

Кѝва К. Илиева,
 род. в 1878 г., без образование,
 домакиня

391. Да го пуснат от царска служба

— Изплела ти сам, Мехмедку,
 три чифта бѝли жорѝпе.
 Единѝан тѝ да надѝваш,
 пѝк двана, Мехмед, да дадеш

5 йѝдремнѝм бѝнбашиѝмнѝм,
 дребнемнѝм йѝзбашиѝмнѝм,
 зам да та пуснат, Мехмедку,
 от царска служба голѝма.

И е тамам ще да втасам,
10 тамам ще, Мехмед, да сторѐм
момскана рѹба червена,
момсконо есно гиздѹло,
момскине бѣли халища.

4. IX. 1954 г.
с. Върбина

Ариф М. Устов,
род. в 1910 г.

392. Мойто е любе войниче

Торнала Шинка на вода,
низ тѣсно, дльо̀го сокаче.
Низ сокацине каваци,
на кавацине пиленце.
5 Пиленце свири, говори:
— Шинке ле, бѣло момиче,
оти си толков каматна,
пък любе нѣмаш да галиш?
— Пиленце, пѹстро славейче,
10 овце без овчѣр биват ли,
и йѣ без любе да бивам?
Мойно е любе войниче
от село в Аламидере,
в Карлѹковскине казарми.

11. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

Аламидере (ст. 13) — сега с. Полковник Серафимово, Смолянски окръг. *Карлѹковскине* (ст. 14) — от с. Карлѹково, сега с. Славейно, Смолянски окръг.

393. И аз с тебе ще дойда

— Севдѹце моя, севдѹлна,
ти ми са сбираш, торнуваш
нах аскѣр, севдѹм, на сефѣр,
ам мене ко̀му оставѣш —
5 чьорнисе очи да матнѹт,
бѣлосо лице да жалтѣй,
тъонкаса снажка да вѣхне?
И йѣ ще с тебе да дойда!
Ага са, севдѹм, умориш,
10 тифѣкан да ти пѹносѣм
с моисе бѣли рачинки.
Какво ще мен да прилега,
ага тифѣкан изправѣм
низ оймѣлѹно пазушки!
15 Га̀ ти се, севдѹм, припие,
та ще та, севдѹм, напоѣ
с моине бистри солзици.
Ага та, севдѹм, препече
шахнѹско есно слѹнчице,
20 та да ти сторѣ сѣнчица
с моине мѹрни золѹфе.

4. IX. 1954 г.
с. Малка Арда

Салих М. Чурталев,
род. в 1905 г.

Шахнѹско (ст. 19) — шахинско, от с. Шахин, Ксантийско.

394. Не видяхте ли любето

Седи мома накрай мѹре,
накрай мѹре, на бѣл камен.
Прикрила го е с ризкана,
сас ризкана чибѹчена,
5 сас шѣлия джанфѣзена.
Нито плете, нито шие,
ам си гльѹда синьо мѹре
как го кройот дребни рибки,
та на рибки проговаря:
10 — Ой ва вази, дребни рибки,
как кроите синьо мѹре,
не видѣхте ли любѣно?
То ми отиде през мѹре
девет години на гурбет
15 и си ма е заборѹло.
Дали е друга загалѹл
или пък е загинало
вав чужда зѣмя незнайна,
сас чужди люде далечни?

13. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

395. За кого бере цветята

Рада вие китка за годеника си. Майка ѝ казва, че той е загинал, и девойката я кара да запали даровете ѝ и да ги погледа как горят — така гори и нейното сърце за любимия.

- Рипнала Рада в градинка,
тропнала Рада ширитен
зелен калофер да бере
любему китка да виѐ.
- 5 Майка на Рада викаше:
— Раду лю, моѐ дощѐру,
къму ми береш киткине?
— Бѐрам хи, виѐм, мале ле,
за Радя прѐматарчѐно,
10 за устовсконо копѐле.
— Раду лю, моѐ дощѐру,
та чула ли си или не
какво е ново станало
в Устово село голѐмо?
15 Саващо си е загинал
и Радкиниѐн главеник. —

- Рада на майка викаше:
— Немой ми дума, мале ле,
то дано не е истина!
20 То ко е, майчу, истина,
че стани, майчу, собери
Радини тьонки дарове,
дарове, още спалове,
та хи на двори изнеси
25 и хи на оган наклади,
че хи насрощу погледай:
как горьот тьонки дарове,
дарове, още спалове,
мене сарцено ной гори
30 за Радя прѐматарчѐно,
за устовсконо копѐле!

1. XI. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

396. Ако е знаела, че полето ще го погуби

- Повниш ли, майчу, знаиш ли
как са сме другож галили,
галили и драговали
с нашено близнийче,
5 комшийче, тьонко терзийче?
Иѐ да си знаѐх, майчинку,

- че ще го гизльо откъца,
далечко го щѐх изпрати,
далечко извон селоно
10 на студенана водица,
до шѐранана чешмица,
до Стронгелскине ливади!

12. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

МОМКОВИ КОПНЕЖИ

397. Да го чака, докато се върне

- Момне ле мари хубава,
ялай ма близко наближи,
възправи снажка до мойса,
да видим прилика ли сме.
5 Ако сме лика-прилика,
вѐрен щим каул да сторим:
да си ма чѐкаш, момне ле,
до две ми, до три годинки,

- дорде са вѐрнам от аскѐр.
10 — Юначе лудо и младо,
как да ти дойдам, юначе,
дружкине ми са душманки,
та ще на майка да кажат.
Мене ще майка да кара,
15 тебе ще люто да калне.

14. VI. 1939 г.
Чепеларе

Люба Г. Баталова,
род. в 1904 г., домакиня

398. Залюбил бях, замамил бях

Момък залюбил две моми, но за едната душа дава да я срещне и заговори.

Загàлил бѣх, замамил бѣх
до две мѡми, до две дружки,
и двене са гургулишки.
За еднѡна и тѣй, и тѣй,
5 за другана — дѹша давам,
душа давам, курбанъ колѣм
да йѣ стигнам, да йѣ срѣбшнам,
да хи рѣкам: „Добра среща,
добра среща, малка моме!“
10 Тà да рече: „Дал бог добро,
дал бог добро, дѡбър юнак!“
Пѡтѣн бѣше варх сѣлоно,

28. I. 1954 г.
Чепеларе

йѣ го сторих в сраде село,
че йѣ срѣбшнах в махалѡна.
15 На рамо си тà носѣше
до две стомни студна вѡда.
Реках вѡда да хи лийнам —
близо бѣше до бунàран,
вѡрна са ще, наточи ще
20 по-бистричка и студенка.
Реках стомни да хи стрѡшѣм —
близо бѣше до пазаран,
вѡрна са ще, купи си ще,
по-хубави, по-шѣрани.

Атанас Г. Кисъов,
род. в 1883 г., образование VII кл.,
хлебар

399. Заложил се — взели я

Бѡрзай, коню, да стигнеме по-рано,
дѣно бѣхме снощи вечер на конàк,
тамо има до три мѡми хубави.
Пѡрвана ми кон развида, гà ида,
5 вторана ми кафѡ вари, гà сѡдна,

3. VI. 1939 г.
Чепеларе

третана ми постила й залѡжа.
Пѡрвана бѣ хубавица и пѡ не,
вторана бѣ прѡдай конче, взѣми ѣ,
третана бѣ залѡжи са — взѣми ѣ!

Лазар Анастасов,
род. в 1859 г.

400. Изгорях за тебе

— Момиченце мало,
мало, нѣ голѣмо,
не стой карши мене,
изгорѣх за тебе
5 като льѡн за вѡда,
босилѣк за рѡса.
— Гѡри лудо, гѡри,
и ѣ лю тѣй гѡрѣм,
както ти за мене.

12. X. 1952 г.
Смолян

10 Еднѡ майка имам
и тà е мащеха,
пѡрва касканджийка.
Тà мене не пуца
на вѡда да идам,
15 с дружки да са сбирам,
с тебе да са видѣм,
писмо да напиша
теб да го прѡводѣм.

Живка Г. Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

401. Моя е майка мащеха, I

— Момне ле мари хубава,
каде ми ходиш, момне ле,
та си та нийде не видам —
ни на вѡда, ни на попрѣлка?
5 — Юначе лудо и младо,
моѣ е майка мащеха.
Два ми е дала жорапа —

единан агà ѡставѣм,
другиѣн да си зафанам,
10 затва на вѡда не ходѣм,
на вѡда и на попрѣлка.
— Момне ле мари хубава,
лелѣ ти госте имаше,
врют бѣха мѡми йстишли,

15 лю тебе тамо нѣмаше,
какво ми бѣше правила?
— Юначе лудо и младо,
моѣ е майка машеха.
Две ми бе фурки тя дала,

12. X. 1952 г.
Смолян

20 та две кадели да прѣда.
Агà òставѣ белана,
да си зафана чьòрнана,
затва на госте не ходѣм.

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

402. Моя е майка машеха, II

— Мари моме, мари машка моме,
сòн ли тебе на межьò не пуска,
та не дойде да ми ѣ обидеш?
— Бре хей, гйди, бре хей, лудо-младо,
5 сòн ма пуска, майка ма не пуска.
Пуста майка, лудо, машеха е,
та не знае любов какво мѣса.
Та ми даде две дѣца да чешам:
„Чѣши, дòще, да ми ги изчешеш,
10 тогава щиж на межьò да идеш!“
Чесах, лудо, агà ми ги счесах,

24. III. 1954 г.
Чепеларе

пак хи реках: „Мале, дали идам?“
Че ми даде фурнити да пѣкам:
„Пѣчи, дòще, та ми ги изпечи,
15 тогава щиж на межьò да идеш!“
Пеках, лудо, дор хи ги изпеках,
петли, лудо, си ми дваждь пропѣха
и межьòна ми са развалила.
Пуста майка нали машеха е,
20 та не знае любов какво мѣса,
не ма пуска никаде да идам.

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

403. Заспал и я сънувал

— Тодорке ле, любе ле,
кàто ма си галъла,
щò не си ми казала
и йѣ тебъ да галѣ,
5 и йѣ тебъ, и ти мен?
Сноща легнах, та заспах
и та на сòн санувах,
че до мен си легнала
и до мен си заспала.

16. XII. 1952 г.
с. Широка лъка

10 Гà са от сòн разбудих,
студен каменъ до менъ.
Тодорке ле, любе ле,
ти ли си го донела?
— Стоѣне ле, любе ле,
мене майка не пуска
15 при теб дънѣ да дойда,
та нащѣ ли жъ дойда,
каменъ да ти донѣса!

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

404. Защо минава край тях

— Сѣщаш ли са, любе,
или са ни сѣщаш
защо премъзнавам
покрай ваштъ портъ,
5 та ти притаптавам
вашъ равнъ дворъ?
— Сѣщам си са, лудо,
как да са не сѣщам,
ам си имам, лудо,
10 майка касканджийка,
та мен не ма пуска

Март 1952 г.
мах. Стикъл

на вода да идам,
на вода да ида,
с тебе да са вигѣ,
15 дума да си кажъм.
Утре гà да дойдеш,
по-ранъчку ѣла,
доде не сòм, любъ,
кравъ издоила,
20 кравъ издоила,
портъ затворъла.

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

405. Не минава за нея, а за братовото си кафене

— Кафеджи, вакло копеле,
сос ми миновай, кафеджи,
през наши равни дворове,
че ща са майка досети,
5 че ти за мене миноваш
и йе за тебе излизам
на високине кьошкьове,
на ситни, плетни кафезе,
на бистричкине жемове
10 та ще ма майка изподи.
— Девойку мари хубава,

йе ко миновам през потес,
та не миновам за тебе,
ами миновам, девойку,
15 нах агдована кафеньо,
агуму измет да правем,
шекерли кафео да варем.
Аднемнем кафео да давам,
другемнем измет да правем:
20 хранено конче да поем
и зоба да го назобем,
кехлибар чибук да палем.

10. II. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

Ат. Райчев е записал същата песен на 29. VIII. 1951 г. в с. Кожари от Исуф Ашиков.

406. Защо да живее, като няма любе

— Защим е мене да жива
на саете диньо лажовна,
га немам сарай да седе,
га немам конче да ехам,
5 га немам любе да любе? —
Стана си Мехмед, отиде
на високана планина,
сивоно стадо да пасе.
Пасал е, колко пасал е,
10 легнал е да си полежи.
Лежал е, колко лежал е,

морна го дремка налегна,
задремал, тьожко заспал е.
На санчок му се приказа
15 еднo ми руса девойка.
Ага са Мехмед разбуди,
никакво нема до него,
че си са руюком прирука:
— Защим е мене да жива
20 на саете диньо лажовна,
га любе бега от мене!

26. X. 1954 г.
Чепеларе

Кадрие М. Вошева,
род. в 1921 г.

407. Врязана му е в сърцето

— Йе та галем, ти ни знаеш,
дьо да сторим ти да знаеш.
Посади ми ран босилчек,
ран босилчек ситан-дребан,
5 ситан-дребан, еце вчйкан,
еце вчйкан кайно мене,

кайно мене ти в сарцесо.
Вчйкана си, малка моме!
С нож да режа и с тривонче,
10 пак не мога та изрежа
тебе, моме, от сарцесо.

13. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова—Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

408. Изгори ми сърцето

— Мари моме, малка моме,
как ми расна, та порасна
като чушка пиперлива,
изнесъна на пазаран,
5 изнесъна продадена

Та залюти деек манджи,
деек манджи и десета.
На десетана ми манджа
изгори ми ти джигерас,
10 и джигерас, и сарцесо!

21. XI. 1951 г.
с. Стойкате

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV-кл.,
домакиня, работила и земеделче

409. Сърце се с вода не гаси

— Момице мари хубава,
син ми си пламѣн наклала
на мойсо бѣло сарчѣѡце.
Лю гори, кузѹм, не гасне,
5 не шеш ли ми го угаси?
— Юначе лудо и младо,
да ти дам вода студена
вав едно чѣша ледена
да пѣш, да са напѣш,
10 сарцето да си угасиш.

8. XI. 1954 г.
Чепеларе

— Момице мари хубава,
сърце са с вода не гаси,
ами са гаси, момне ле,
сас кайно тебе девойка.
15 Близко до мене га съѡднеш
да си ми рѡйнеш рѡхнине
от везениѣн раченик
по чифт гюмюшлю пищоле,
по тѹнчѣнине паласки.

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

410. Сърцето му гори, не гасне, I

Всичкине гѡри, джанъм, горѡт и гаснат,
моесо сорце, джанъм, гори не гасне!
Я си ми дайте, джанъм, дѣно си гаям,
дѣно си гаям, джанъм, гаям и малям,
5 бѣла Марийка, джанъм, близна комшийка,
че ще да стана, джанъм, млад погубител,
млад погубител, джанъм, жив погребител!
Ще ма носите, джанъм, сай долу, долу,
сай долу, долу, джанъм, в голѣма рѣка,
10 дѣно са сбират, джанъм, малькине мѡми
да си ми перѡт, джанъм, бѣлоно пране,
да си ми бѣлят, джанъм, бѣлоно плѣтно.
Та ще да стана, джанъм, мермѣрен каменъ,
мермѣрен каменъ, джанъм, сребаран кѡпанъ,
15 ѣднож да чукнат, джанъм, сѡрце да пукне!

13. VI. 1939 г.
Чепеларе

Люба Г. Баталова,
род. в 1904 г.

Млад погубител, жив погребител (ст. 6—7) означава, че млад ще се погуби, жив ще се погребѣ.

411. Сърцето му гори, не гасне, II

Момък иска да му дѣдат годеничката или да го погубят и погребат край реката. На гроба му да сложат мраморен камък, та когато дойде любимата му да пере на камъка, сърцето му ще се прѣсне.

Всичкѣнъ гѡръ, джанъм,
гурѡт и гаснат,
моесо сѡрцѣ, джанъм,
гори, не гаснѣ.
5 Йѣ си мѣ дайтѣ, джанъм,
пѡрвана севгѡ,
пѡрвана севгѡ, джанъм,
главеничкана,
дѣно си галѣм, джанъм,
10 галѣм и мамѣм,
йѣ си ма менъ, джанъм,
млад погубетъ,
млад погубетъ, джанъм,
жив погребетъ!

15 Че ма нѡсѣтъ, джанъм,
сай долу, долу,
сай долу, долу, джанъм,
на бѣла рѣка.
Дѣно са сбират, джанъм,
20 дребнѣнъ момъ,
плѣтна да бѣлѣт, джанъм,
пране да пѣрѡт.
На гроб тѹритѣ, джанъм,
мърмерѣн каменъ,
25 та га ми дойдѣ, джанъм,
пѡрвана севгѡ,
пѡрвана севгѡ, джанъм,
главеничкана

30 платно да белъ, джанъм,
пране да пръре,
та га ми чукнъ, джанъм,
на мърмер камень,

15. III. 1952 г.
мах. Стикъл

35 та жъ са пукнъ, джанъм,
моено сорцъ,
да хи попорска, джанъм,
белоно лицъ.

Пею Г. Енчев,
роден в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

412. Сърцето му гори, не гасне, III

Сърцето на момъка гори от мъка, че любето му се е оженило. Идва му да се хвърли в морето, а то да го изнесе на брега — там да се превърне на мраморен камък и сребърна бухалка. Когато моми и невести дойдат да белят, ще се пукне и ще ги изпръска.

Всичкнъ горъ, джанъм,
горьот и гаснат,
моесо сорцъ, джанъм,
5 гори, не гаснъ,
че са оженъ, джанъм,
първоно любъ.
Та ма налетъ, джанъм,
с нож да са порна,
с нож да са порна, джанъм,
10 с нож да са чьорна,
че да са фърле, джанъм,
във Чьорно моръ.
Та да ма носъ, джанъм,
та да ма влачъ
15 и да ма фарли, джанъм,
накрай морено,
дено са сбират, джанъм,
малкинъ момъ,
малкинъ момъ, джанъм,
20 младъ нъвѣстъ.

19. V. 1951 г.
с. Стойките

Там жъ да станъ, джанъм,
мърмерън камень,
мърмерън камень, джанъм,
сребаран копанъ.
25 Ага ми дойдат, джанъм,
малкинъ момъ,
малкинъ момъ, джанъм,
младъ нъвѣстъ
платна да белѣт, джанъм,
30 пране да прьот,
ага ма чукнат, джанъм,
та жъ са пукна,
та жъ са пукнам, джанъм,
и жъ са треснам
35 и жъ попорскам, джанъм,
малкинъ момъ,
малкинъ момъ, джанъм,
по бело лицъ,
младъ нъвѣстъ, джанъм,
40 по пазушкинъ.

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

413. Недейте ми пука душата

— Слушайте, моми печински,
немойте ми пука душбса,
че лю сга извадам камбса,
та я забатам в сарцесо!

17. VI. 1955 г.
Смолян

5 Всекому драго да стане,
и на двене моми роднинки,
роднини, две братовчьодки.

Живка Г. Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

414. Кой ще му любя момата

— Развали, чичку, межьона,
межьона и попрелкана,
че сам и снощи дохдал,
и утре вечер ще има,

12. XII. 1952 г.
с. Широка лъка

5 пък мене нема да има.
Кой ще ми гали момана,
кой ще ми гали любено?

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

415. Изгори ме, изсуши ме, I

Момък не може да заспи от мисъл по малка мома, която го изсушила като сухо дърво. Да го изгори и в пелта да насади босилек да се кичи с него.

Сон ма вие, сон ма корши,
йе не мога сон да заспе
от чудене, от мислене
малка мома с кого лега,
5 с кого лега, с кого станва!
Кой хи копчи чифт петелки,
кой хи борка в пазушкине,
кой хи кютка ебалкине,
еднона зимна, друга летна,
10 еднона блага, друга люта?
Изгори ма, изсуши ма
та ми станах сухо дърво,

сухо дърво, еворово.
Ваз друм ворве, за друм питам,
15 кон си воде, пеша ходе,
вода бруле, жьодан ходе.
Зьоми брадва, разсечи ма,
та ма стори ситни трески,
наклади ма на два огне,
20 та да стана ситан пепел.
Че ма сбери в ален миндил,
та ма фьрли вав градинка,
че ми сади ран босилек,
да ма прашиш, да ма кичиш.

4. VII. 1943 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование
домакиня

Близък вариант е съобщен на Ат. Райчев от девойки в с. Триград на 23. IX. 1951 г.

416. Изгори ме, изсуши ме, II

Ой Ружиць, бела Ружу,
кога цвети и прецвѣти?
На два чьопа три ебалкь,
на третиен славѣй пее,
5 славей пее и говорь:
— Ой Ружиць, бела Ружу,
изгори ма, изсуши ма,
та ма сторь сухо дърво,
сухо дърво еворово.

10 Зьома брадва разсѣчи ма,
та ма сторь ситнѣ дарва,
ситнѣ дарва, сухи трескѣ.
Зьомѣ спирто запалѣ ма,
та да стана ситан пепѣл.
15 Дуйнѣ, вѣтрѣ, разнѣси ма
на момитѣ под политѣ,
на юнаць вав очитѣ.

3. XII. 1953 г.
с. Стойките

Ружа П. Данаилова,
род. в 1921 г.

417. Как ме хитро измами

Момък се оплаква на девойката, че го измамила да му вземе парите, и я моли да му върне от тях, за да си купи конче. Ако не му ги даде, да го изгори и да хвърли пепелта в градината да израсне на босилек.

— Карамфилку, малка моме,
мене водиш, мене мамиш!
Как ма хитро ти измами,
та си ми зьо врют парине
5 и кесьона ми изпразни?
— Бре юначе лудо-младо,
хитричка сам много била,
та парине ти сам зьола
и кесьона изпразнила —
10 бил си глупав, та си давал.
— Карамфилку, малка моме,
повърни ми йот парине
да си купя враня коня.
— Бре юначе лудо-младо,

15 доведи ми шахатене
да ми кажат и докажат,
че сам йот теб пари зьола!
— Карамфилку, малка моме,
шахатин е месечина,
20 изпотено са звездине.
Повърни ми, малка моме,
да си купя сиво конче
да го ехам низ чаршийка,
да си галям малки мьми,
25 малки мьми и невѣсти.
Ко ми пари ти не ворнеш,
зьоми брадва, разсечи ма,
та ма стори на две, на три,

та ма нѡвали на оган
30 да си стана ситан пепел.
Че ма сбѣри вав чѣврица,
та ма фѡрли вав бахчѡна

24. X. 1950 г.
с. Настан

да си стана ран босилѣк,
да ма берѡт малки мѡми
35 да ма кичат на пѡзушки.

Ахмед Ф. Карамустафов,
род. в 1886 г.

418. Свивай се, рудан, превивай

— Вечерѣй, сине, та лѣгай!
— Вечерѣй, майчу, ти лѣгай,
мен не е нѡ юм вечерѣ.
Мен са е, майчу, додѣло
5 под бѣлицана седѣне,
Айша насрѣбѡшу гльѡдане.
На висок ѡдер седѣше,
на шѣран руданъ предѣше,
на руданъ дума думаше:

25. II. 1954 г.
Чепеларе

10 — Свивай са, руданъ, превивай,
нам с тебе млѡчко ще трѣбва,
по-млѡчко тѣѡнки дарове.
Млѡчко щим дара да дарим,
дорде роднина одарим:
15 горна и долна махалѡ,
долномахалски голѣми,
горномахалски пиѣни.

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

419. Мене ми е на ум, мамо

На майка си, която го кани да вечеря, синът отговаря, че не му е до ядене — в ума му е Филкова Тодора, която ходи рано за вода.

— Ёла да вечерѣш, сину мой,
ёла да вечерѣш!
— Мене не е нѡ юм, маму ма,
твоѡна вѣчерѣ,
5 мене си е нѡ юм, мамо ма,
Филькова Тодора.
— Бре кутрѡ е нѡѣ, сину мой,
Филькова Тодора,
та ѣ йѣ не знаѣм, сину мой,
10 та са йѣ не сѣтам?
— Та не знаеш ли ѣ, маму ма,
та не сѣташ ли са?

28. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Дѣно ходи рано, маму ма,
утирно на вѡда,
15 на шийкана носи, маму ма,
два рѡда алтони.
Дваж хи сме кѡцали, маму ма,
триж хи сме низали.
Пак хи сме скѡцали, маму ма,
20 пак щим да нижеме,
че щим да хи носим, маму ма,
у коюмжѣна,
та да си хи влѣе, маму ма,
да са ни скѡцуват.

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

420. Я ме вземи, я ми кажи

— Я ма зѡми, Минке мари, я ми кажи
да не ходя, Минке мари, в мраковесе,
да не тѡптам, Минке мари, каловесе,
да не трѡшам, Минке мари, плетовесе,
5 да разлавам, Минке мари, кучетаса,
да ма не калнѡт, Минке мари, бабицисе,
че сам, Минке мари, кабаѡаиѣ:
конче ѣхам, Минке мари, мижовоно,

17. VI. 1955 г.
Смолян

кюстѣк носам, Мирке мари, уйков ми е,
10 кундри трѡпкам, Минке мари, ѡговине.
Вѣтер дуе, Минке мари, мене мрѡзи,
че сам излѣл, Минке мари, по ризица,
по ризица, Минке мари, чибѡчена,
дѡжд залетѣ, Минке мари, кон ми кваси.
15 Та ти казвам, Минке мари, я ма зимай,
я ма зимай, Минке мари, я ми кажи!

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

421. Аз те зная кого любиш

Момък лудее за девойка и ѝ говори, че този, кого о тя люби, яха конче и носи дреха, взети на вересия. Тя му отвръща, че и да е на вересия, всичко му прилича.

- Сос ма гали, Минке, сос ма мами,
ам ми кажи, Минке, кого галиш,
да не ходѐм, Минке, луд за тебе,
да не бутам, Минке, мраковене,
5 да не боркам, Минке, каловене,
да не трошѐм, Минке, плѐтовене.
Иѐ та знаѐм, Минке, ти кого галиш,
кого галиш, Минке, кого мамиш.
Дѐно сѐди, Минке, у Сивриѐ,
10 ваз Сивриѐ, Минке, измѐтчиѐ.
Дѐно ѐха, Минке, сиво конче,
да не речеш, Минке, негово е —
то си му е, Минке, вересиѐ,
вересиѐ, Минке, от жамбазе!
— Да си му е, лудо, вересиѐ,
15 прилѐга го, лудо, да го ѐха.
— Дѐно носи, Минке, цѐхла рѐба,

- да не речеш, Минке, негова е —
та си му е, Минке, вересиѐ,
вересиѐ, Минке, от терзиѐ.
20 — Да си му е, лудо, вересиѐ,
прилѐга го, лудо, да го носи.
— Дѐно носи, Минке, фес на ѹхо,
дѐно вѐртка, Минке, бришим пискюл,
25 да не речеш, Минке, негово е —
то си му е, Минке, вересиѐ,
вересиѐ, Минке, от дюкяне.
— Да си му е, лудо, вересиѐ,
прилѐга го, лудо, да го носи.
30 — Сѐн ко заспѐ, Минке, теб санувам,
в пѐт ко вѐрвѐм, Минке, тебе мислѐ:
с кого лѐгаш, Минке, с кого станваш?
— Иѐ си имам, лудо, стара майка,
с неѐ лѐгам, лудо, с неѐ станвам.

2. VII. 1943 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакиня

422. Къде ходя, тебе мисля

- Ой севдице другочешна,
да не рачеш заборих та,
заборих та, поболѐх та?
Иѐ си тебе не забарям,
5 каде ходя, тебе мисля.
Кон си вода, пеш си ходя,
хлѐб си нося, гладен ходя,
чешмьѐ града, жьѐдан сѐдя.

- Да не речеш заборих та,
10 заборих та, поболѐх та?
Сѐн ко заспя, тебе мисля
с кого лѐгаш, с кого станваш!
— Бре юначе лудо-младо,
иѐ си имам стара майка,
15 с нея лѐгам, с нея станвам.

22. VIII. 1953 г.
с. Широка лъка

Нурие С. Истрѐфова,
род. в 1908 г., самообразована, домакиня

423. Защо носи вода студена

- Ташинка рано ранѐше
сас двене бѐли хъркоми
нах студенине врьсьове
да точи вода студена.
5 Юнак Ташинка питаше:
— Ташинку, бѐла булгарку,
що носиш вода студена?

- Носѐм ѐ, носѐм, юначе,
да си ѐ мърна ѐтмарѐм,
10 бѐло дьольбѐнче да пѐрам
и тѐровине пазушки.
— Ташинку, бѐла булгарку,
дѐно ги с Беча пѐснѐхте
през зимни дльѐги нѐщове.

14. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

424. Строши ми, боже, орало

Момкова майка се скарва на девойка да не люби сина ѝ, защото го е подлудила: ако отиде да оре, той се моли да се счупи ралото, за да се върне и да мине през Минкините дворове.

- Поскара лелча Марийка,
да хи не галъ момчѣно,
момчѣно, граматично,
че го е лудо сторъла.
- 5 Книжка знаешъ да пѣе
и неѣ си заборило,
юмѣ си е загубъло.
Отидъ оран да оре
на въсокана плѣнина,
- 10 орешъ и са молъше:
„Строшъ ми, боже, орало,
подщръклей чьорнъ биволъ
нах нашъ село голѣмо,
- та да са ида, боже ле,
15 орало да си направѣ,
биволъ да си довѣда!
Агѣ вав село отида,
ѣѣ ща да мина, да мина
през Минкининъ двѣровъ
20 едножчѣк да ѣ погледна.“
Минка на дворъ седешъ,
бѣла кинижка даржешъ,
ситно си писмо чьтешъ.
Момчъ си в покѣн варвешъ,
25 с чьорнъ ѣ очи стрелкашъ
и къошко си ваздишашъ.

4. X. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакия, работила и земеделие

425. Аз съм от юнак бягала

- Забѣгна Руса девойка,
вазлезе в гѣра зелена,
та си ѣ найде млад овчѣр
под столовата ѡрѣше,
5 до столовата камене.
Руса си кѣса чешѣше
с филдишлино гребенче.
Овчѣр си Руса молѣше:
— Хайде ми, Русу девойку,
- 10 нах високана плѣнина
сивоно стадо да пасем,
чьорни брусници да берем!
Руса на овчѣр викаше:
— Юначе лудо и младо,
15 ѣѣ сам от юнак бѣгала—
от пашосконо кѣпеле,
пък ти ми хич ни трѣбоваш!

13. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

426. Момък се поболява за шуменско момиче

- Вчера си, майчу, заминах
край пусти Шумен, край рѣка.
Там си заварих, мале ле,
бѣло шуменско момиче.
- 5 На мермѣр камень седѣше,
бѣло си лице миѣше,
с бѣл го пешкир бришѣше.
Кой как си него видѣше,
за него полудѣваше.
- 10 Агѣ го видѣх, майчинку,
ситна ма трѣоска затресе,
затресе, майчу, та примрѣх
и кончѣно ми полудѣ.
Конче ми струва хилѣда,
15 мѣма ми струва два града,
два града кѣино София!
Ходила ли си, майчинку,
в София града голѣма,
видѣла ли си София
20 колко е, майчу, хубава,
хубава, още голѣма?

4. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакия

427. Разболял се от момински гласове и смехове

Сабрали са са, посбрали
момине на попрелкине,
юнацине на посдѣлкине
синѣна волна да предѣт,
5 летнине пѣсни да пѣйѣт.

Седѣли са, колко седѣли,
ѣдин са юнак разболѣ
от момски ѣсни гласове,
от момско крѣхто смеѣне.

24. X. 1951 г.
с. Настан

Фатма Р. Мутешинова

428. Девојката не му е прилика

Тодор на порти чукаше,
чукаше, още викаше:
— Излѣзи, майчу, ѣтвори,
ѣсна ма глѣва трѣснала
5 от момски ѣсни гласове,
от момско крѣхто смеѣне!
Хѣди ма, майчу, заглави
горе вав горна махалѣ

на тѣонка Ёнка хубава.
10 Майка на Тодор викаше:
— Тодоре, сину Тодоре,
теб Ёнка не е прилика —
Ёнка е машка, глупава.
Теб са, Тодоре, прилика
15 топузлицкине шилета.

7. XI. 1954 г.
мах. Караманец, Чепеларска община

Калина Ат. Чолакова,
род. в 1904 г.

429. Женена ли си, главена ли си

— Вчера бѣхме, Фатминку ле,
на водѣна, на чешмѣѣна,
всичка дума си казахме,
еднѣ дума заборихме.
5 Заборил сам да та питам
женена ли си, главѣна ли си.
— Нито сам, агу, женена,
нито сам, агу, главѣна.

— Не викат ли ти, Фатминку,
10 твоѣ майка и бобайко
да та главѣѣт, да та женѣт?
— Те си викат, мили агу,
маличѣк си, глупавѣк си,
дом не можеш да вартиш,
15 на жена измѣт да правиш.

24. II. 1954 г.
Чепеларе

Рашид Кърджалиев,
род. в 1854 г., без образование

430. Не го иска, защото няма къща и ниви

Юнацине са молѣха
да дойде бѣрже пѣдзиме,
да са засбират момине,
момине на попрелкине,
5 юнаци на посдѣлкине.
Момине пѣсни пѣѣха,
юнаци с каваль свирѣха.
Ѵдин юнак са разболѣ
от момски ѣсни гласове,
10 юнацки медни кавале,
та отиде у майка му,

на порти чука и вика:
— Ёла ми, майчу, ѣтвори,
че сам са болен разболѣл,
15 ѣсна ма глѣва трѣснала
от момски ѣсни гласове,
юнацки медни кавале.
— Йди ѣ, сине, дѣведи!
— Как да ѣ, майчу, дѣведа,
20 га ма момана не рачи,
че нѣмам кѣща градена,
че нѣмам ниви, ливади.

13. II. 1955 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиѣва,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

431. Не му е жал за кончето, а за хубавата Янка

Янkinите братя продават конче, за да откупят сестра си от турци и татари. Момък съжляява, че няма пари да купи кончето, за да вземе девойката.

Похапнал бѣх, маму,
попийнал бѣх, маму,
тамам си бѣх, маму,
кѣфа понаправил,
5 кѣфа понаправил,
бѣрча понаплатил,
тарлѣр викна, маму,
вав Узун чѣршійка.
Конче са продава, маму,
10 конче за хилѣда,
кончено продават, маму,
Янkinине братѣ,
Янkinине братѣ, маму,
девет капитана.
15 Янка да откупѣт, маму,
от турце, татаре.

Всеки пари има, маму,
конче да откупи,
ала ербаб нѣма, маму,
20 конче да вазсъѣдне.
Аз съм ербап, маму,
конче да възсъѣдна,
ала пари нѣмам, маму,
конче да си купѣ.
25 Който ми изкупи, маму,
хранѣноно конче,
той ще да си зѣоме, маму,
хубавата Янка.
Мен не ми жално, маму,
30 храненоно конче,
ами ми е мила, маму,
хубавата Янка!

Август 1938 г.
Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
род. в 1886 г., образование VII кл.,
домакиня

432. Черната земя сполай не казва

— Отдавна ли си, момне ле, калугерица,
отдавна ли си, момне ле, или отскоро?
— Не съм отдавна, байну ле, нито отскоро —
три години стана, байну ле, четвѣрта кара,
5 откак са ази, байну ле, млада почѣрних,
млада почѣрних, байно ле, покалугѣрих.
— За кого вардиш, момне ле, тѣонкана снажка,
тѣонкана снажка, момне ле, бѣлото лице,
бѣлото лице, момне ле, чѣорните ѳчи?
10 — Вардѣм ги, вардѣм, байну ле, за зло и добро,
за зло и добро, байну ле, за чѣорна зѣмѣ.
— Чѣорната зѣмѣ, момне ле, сполай не казва,
сполай не казва, момне ле, нито пѣк радва.
Дай йѣ на мене, момне ле, тѣонката снажка,
15 тѣонката снажка, момне ле, с бѣлото лице,
с бѣлото лице, момне ле, с чѣорните ѳчи,
сполай да кажѣ, момне ле, и да са радвам!
Чѣорната зѣмѣ, момне ле, сполай не казва.

20. X. 1955 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

433. Девойка съди хайдушки войвода

Дружина пита войводата си защо не пие — дали му е пушка дотежала или му е хайдутство дотегнало? Той отвръща, че когато делили бащино имане паднало му се конче аджамийче, та разровило момини двори и девойката го осѣдила да лежи три години в димотишката гѣмница. Дружината го успокоява, че ще изведат момата и ще му я дадат.

— А бре, Виду, Виду,
Виду, Кара Виду,
ѳти, Виду, Виду,

винце ни допиваш,
5 винце ни допиваш,
чѣшка ни доливаш?

Дали ти е, Виду,
 пушка дотежѣла
 или ти е, Виду,
 10 сабе кирѣсало,
 или ти е, Виду,
 хайдутско додѣло?
 — Нито ми е, хѳлан,
 пушка дотежѣла,
 15 нито ми е, хѳлан,
 сабѣ кирѣсала,
 нито ми е, хѳлан,
 хайдутско додѣло,
 ами ми е бѳлно,
 20 бѳлно, още жѣлно.
 Ние бѣхме, хѳлан,
 братѣ деветина,
 та дѣлѣхме, хѳлан,
 бащино имане,
 25 бащино имане,
 майчино мерѳзе.
 Всѣкиму са падна
 по конче хрѳнѣно,
 а пѣк мен са падна
 30 конче аджамийче.
 Иѣ го тѳоглѣм, хѳлан,
 низ равни друмове,
 то си тѳогли, хѳлан,
 низ мѳмски дворове.

25. III. 1954 г.
 Чепеларе

35 Момини са двори
 с босилчѣк сградени
 и още са, хѳлан,
 с мѣгла изметени.
 Кончѣно ми, хѳлан,
 40 двори хи разрови,
 двори хи разрови,
 босилчѣк изѣде.
 Та ма мене, хѳлан,
 мѳма осѳдила
 45 три години, хѳлан,
 в тевница да лѣжѣм,
 в димотишка, хѳлан,
 тѳѳвничка тевница,
 дѣно люде ходѣт,
 50 а пѣк не доходит.
 И йѣ ще да идам,
 нѣма да си дойдам.
 — А бре, Виду, Виду,
 Виду, Кара Виду,
 55 ти, нашѣ вайводу,
 пий си, Виду, винце,
 доливай си чѣшка.
 Мѳма ще изведем,
 тебе ще ѣ дадем
 60 двори да заграда,
 двори да измита,
 давѳна ще свѳрши!

Иван Д. Чакѳров,
 род. в 1868 г.

434. Бѳлгарче погубва Неша гѳркиня

Неша гѳркиня казва, че ще вземе този, който ѳ преведе вода през три планини и изгради чешма със слънцето отгласно и месечината и звездите отляво, който посади грозде сред морето и ѳ направи от него вино. Бѳлгарче изпълнява условията, но гѳркинята му говори, че ще се омѣжи за она, който ѳ простреля звезда на небето. Бѳлгарчето я повиква да гледа и я прострелява.

Сѳвни са, сѳвни, ноше ле,
 не сѳвнува са,
 че юнак мисли, ноше ле,
 рано да стане,
 5 рано да стане, ноше ле,
 в гѳра да иде.
 В гѳра да иде, ноше ле,
 дарве да дѣла,
 дарве да дѣла, ноше ле,
 10 кѳща да гради,
 дано го зѳме, ноше ле,
 Нешѣ гаркинѣ.
 Нешѣ гаркинѣ, ноше ле,
 тѳ са отказа,
 15 тѳ на юнака, ноше ле,
 тихо ромѳни:
 — Йѣ ща да зѳма, юначе,
 кой са наима,
 кой са наима, юначе,
 20 да ми преведе,
 да ми преведе, юначе,
 през три плѳнини,
 през три плѳнини, юначе,

вода студена.
 25 Да ѣ доведе, юначе,
 на равни двори,
 да ѣ огради, юначе,
 чешмѳ шѣрана.
 От дѣсна стрѳна, юначе,
 30 слѳнце да грѣѣ,
 от лѣва стрѳна, юначе,
 месѣчинкана,
 месѣчинкана, юначе,
 и звѣздицине. —
 35 Найоло са е, ноше ле,
 бѣло булгѳрче,
 та си преведе, ноше ле,
 през три плѳнини,
 през три плѳнини, ноше ле,
 40 вода студена.
 Та ѣ отведе, ноше ле,
 на равни двори,
 оградило е, ноше ле,
 чешмѳ шѣрана.
 45 От дѣсна стрѳна, ноше ле,
 слѳнце грѣѣше,

от лѣва страна, ноше ле,
 месѣчинкана,
 месѣчинкана, ноше ле,
 50 и звѣздицине.
 Нешѣ гаркинѣ, ноше ле,
 пак са отказа,
 та на юнака, ноше ле,
 тихо ромѡни :
 55 —Иѣ ша да зѡма, юначе,
 който посади,
 който посади, юначе,
 чьѡрноно грозде
 в сраде морено, юначе,
 60 на белѣн камѣнь.
 И да ми стори, юначе,
 от чьѡрно грозде,
 от чьѡрно грозде, юначе,
 вино чѣрвено,
 65 вино да пиѣм, юначе,
 да са опиѣм. —
 Найоло са е, ноше ле,
 бѣло булгарче,
 та си посади, ноше ле,
 70 чьѡрноно грозде,
 чьѡрноно грозде, ноше ле,
 в сраде морено,
 в сраде морено, ноше ле,
 на белѣн камѣнь.
 75 И си ми стори, ноше ле,
 от чьѡрно грозде,
 от чьѡрно грозде, ноше ле,
 вино чѣрвено
 и го отнесе, ноше ле,
 80 Нешѣ гаркини,
 та да си пие, ноше ле,
 Нешѣ гаркинѣ.
 Нешѣ гаркинѣ, ноше ле,
 пак са отказа,

85 та на юнака, ноше ле,
 тихо ромѡни :
 —Иѣ ша да зѡма, юначе,
 кой са наима
 да ми прострелѣ, юначе,
 90 от небо звѣзда,
 то да ѣ стрелѣ, юначе,
 иѣ да ѣ гльѡдам. —
 Найоло са е, ноше ле,
 бѣло булгарче,
 95 то си гаркини, ноше ле,
 тихо ромѡни :
 — Излѣзи отвѡн, гаркинѡ,
 на равни двори,
 иѣ ша да стрелѣм, гаркинѡ,
 100 ти ще да гльѡдаш —
 как ще прострелѣм, гаркинѡ,
 от небо звѣзда.
 Че си излѣзе, ноше ле,
 Нешѣ гаркинѣ
 105 отвѡн на двори, ноше ле,
 да си ми гльѡда
 как ще прострелѣ, ноше ле,
 от небо звѣзда.
 Бѣло булгарче, ноше ле,
 110 пушкана вдигна,
 то не прострелѣ, ноше ле,
 от небо звѣзда,
 ам си прострѣле, ноше ле,
 Нешѣ гаркинѣ,
 115 Нешѣ гаркинѣ, ноше ле,
 в бѣлоно сѡрце.
 И си на Нешѣ, ноше ле,
 тихо ромѡни :
 — На да ти кажѣм, гаркинѡ,
 120 как ми са лѡжат,
 как ми са лѡжат, гаркинѡ,
 млади юнаци !

8. I. 1939 г.
 Чепеларе

Райчо Ат. Кьоргогов,
 род. в 1888 г., образование V кл., земе-
 делец и извозвач на дървен материал

Във вариант, записан през същата година в Чепеларе от Стана Балджиева, род. в 1864 г., второто условие на Неша гъркиня (да се посади грозде сред морето) изпълнява „чьорно татарче“, а третото — „вѡрлоно турче“. Според варианти от с. Стойките турчето довежда вода и изгражда чешма, а българчето прострелва гъркинята.

МОМЪК ЦЕЛУВА ДЕВОЙКА

435. Момък целува заспала девойка, I

Майка пита сина си джелени идват ли девойки край Дунав да перат и да неят. Той ѝ казва, че идват и целунал малка девойка, която опрала и заспала. По паузките ѝ се поминал бисер и долетели птички да го събират; едно птиче неело да не пускат момите на Дунава.

— Желѣпчу, сину желѣпчу,
 дохѡдат ли ти, сину лю,
 на бѣличкиѣн Дунава
 крадѣнски дребни девойки
 5 бѣлоно пране да перѡт,
 тьѡнкине платна да бѣлѣт,

хубави пѣсни да пейѡт ?
 — Дохѡдат, майчу, дохѡдат,
 бѣло си пране перѣха,
 10 тьѡнки си платна бѣлѣха,
 хубави пѣсни пѣѣха.
 Вчера бѣ дошла, мале ле,

- едно ми машка девойка
 белоно пране да пере,
 15 тъонкине платна да бели.
 Белоно пране опрала
 и на простор бе прострела,
 та че бе сонe заспала.
 И йе си минах, мале ле,
 20 с моено конче хранено.
 Чудих са, майчу, мислих са
 как да е от сон разбуде,
 та че са, майчу, наведох,
 та си девойка облюбих
 25 из двене страни лицено,
 по двене чьорни очинки.
 Ага йе, майчу, полюбих,
 ситан са бисер засипа
 низ момски бели пазушки.

10. VIII. 1951 г.
 Чепеларе

- 30 Дребни са пилце шикнаха
 ситан бисерчек да сбират
 Едно пиленце пикаше,
 пикаше, още пееше:
 — Слушайте, мари краденци,
 35 не пускайте си момине
 на студенине врисьове,
 на беличкиен Дунава
 белоно пране да перот,
 тъонкине платна да белет,
 40 че ходи лудо и младо,
 та си девойки облюбва.
 Вчера бе минал желепчо
 през беличкиен Дунава,
 та си облюби девойка
 45 из двене страни лицено,
 по двене чьорни очинки!

Злата Метексинова,
 род. в 1876 г., образование IV кл.,
 домакиня

436. Момък целува заспала девойка, II

Началото е, както на предходната песен. Когато момъкът целува девойката, тя се събужда и му казва, че ще тръгне с него. Той я кара да го почака, докато попита майка си може ли да прежени по-старите си братя.

- Стоенъ, сину Стоенъ,
 доходит ли тъ, сину лю,
 на белъчкьен Дунава,
 дребнънъ момъ да прот?
 5 — Доходит, майчу, доходит!
 Вчера бъ дошло, малъ лъ,
 едно мъ малко дъвойчъ.
 Бело бъ пране опрало
 и на простор бъ прострело,
 10 та чъ бъ сонъ заспало.
 Чудъх са, майчу, мислъх са
 как да го от сон разбудъ.
 Та чъ са, майчу, наведох,
 та го вав лицъ цълуннах.

14. IV. 1955 г.
 Чепеларе

- 15 Тогав са мома разбудъ
 и съ мъ дума продума:
 — Юначе лудо и младо,
 йе ща сас тебъ да ида!
 Пак йе хи, мале, отдумах:
 20 — Пстой, почёкай, момицъ,
 да ида майка да питам,
 чъ имам братъ по-старъ —
 бива лъ да хи прижънъ.
 А момица ми отдума:
 25 — Юначе лудо и младо,
 напреж да хи си питало,
 тогав да мъ съ наближало.

Згура М. Кушинаров,
 род. в 1876 г., образование IV кл.,
 знайтчия

437. Легнала е малка мома

- Легнала е малка мома
 под коцана в градинкана,
 какно легна и заспала.
 5 Сложи глава под трендафил,
 метна рѝки в ран босилчек,
 прѝсна нѝги в карамфилчек.
 До глава хи скѝмлѝ стои,
 на скѝмлѝна — бюлюр бардак,

12. X. 1952 г.
 Смолян

- вав бардакан — топ карамфил,
 10 топ карамфил, шекѝр шербет.
 Де минало лудо-младо,
 та повдигна бюлюр бардак,
 та изпило шекѝр шербет,
 любнало е по устана
 15 и хи грабна топ карамфил.

Живка Лютова-Божкова,
 род. в 1915 г., образование средно
 специално

Близък вариант, но на друга мелодия Ат. Райчев е записал от Нура С. Истрѝфова, род. в 1908 г. в с. Широка лъка.

438. Ще вземе, който я целунал

Трима граждани минават край заспала мома. Първият ѝ подхвърля жълта ябълка, вторият — златен пръстен, третият я целува. Тя кълне първите двама, а за третия иска да се ожени.

Заспала мома, заспала под дърво, под дафинено, ален е килим послала и с други са е завила. 5 Отдолу идат троица, троица бели граждани. Първия мина, отмина, подфърли жълта ебалка. 10 Втория мина, замина, подфърли златно пръстенче. Трети мина, отмина, йоблюби чърни йочинки и я вав уста целуна. 15 Сепна са мома, разбуди, та почна люто да калне : — Койно подфърли ебалка,	три годин затвор да лежи! Койно подфърли пръстенен, пет годин болен да лежи, 20 през пръстен да го примушат, на сламка да се подпира! Койно йоблюби йочинки и ме вав уста целуна, я ще сас него да ида, 25 сас него да ма венчует! Ческа да дойдеш, юначе, дебело ще ти постелем йот калоп бело халище, варх халищено юрганче, 30 варх юрганчено момиче, варх момичено юначе.

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

439. На мене ли си сърдита

Руса е тъжна и сърдита на момъка, загдето се похвалил на механджийката, че я извел извън село. Механджийката разказала на майка ѝ и тя го клепа да има девет дъщери и да ги одумат в девет села.

— Все колчиш минех, Русу, през ваши двори, все та находах, Русу, бела, засмена. 5 Сега та найдах, Русу, кимна, кахорна, кимна, кахорна, Русу, сърдна и гневна. На мене ли си, Русу, 10 сърдна и гневна, на мене ли си, Русу, или на село? — Какво е мене, лудо, село сторило? 15 Не съм на село, лудо, ам съм на тебе. Как ма измами, лудо, та ма изведе, та ма изведе, лудо, 20 извон селоно? Та ми облюби, лудо, белосо лице, белосо лице, лудо, из двесе страни, 25 белесе бузки, лудо, чърнисе очи и ми обкорши, лудо, тънкаса снажка. Та да малчеше, лудо,	30 та лю как щеше, ам си отиде, лудо, сай долу, долу, сай долу, долу, лудо, по чършийкана, 35 по чършийкана, лудо, по дюкеноно, та че ми влезе, лудо, в механоно, та да ми пиеш, лудо, 40 вино-ракие. Доде ти дадот, лудо, вино чървено, вино чървено, лудо, бела ракие, 45 ти са похвали, лудо, на механджийка. Механджийка е, лудо, майчина сестра, майчина сестра, лудо, 50 върла клепчийка. Та е на майка, лудо, всичко казала, та ма е майка, лудо, сноща карала, 55 мене карала, лудо, тебе калнала : „Да даде господ, лудо, да са ожениш,

да ти са родьот, лудо,
60 девѣт дощери,
да са подумат, лудо,
по девѣт села!“

5. V. 1951 г.
с. Настан

Шабан Фезов,
род. в 1886 г.

Песента е разпространена в цялата Среднородопска област.

440. Нас са ни беда бедили

— Абибе, чапкѣн девойку,
наска са беда бедили,
ифтрѣна ми са метнали,
курса сме са с тебе сбирали.
5 Та ми си на skut седела,
на сини куюм шѣлваре,
варх драхѣм морни гайтане.

Тьонка ми снажка възпрѣла
ваз аленоно поѣсче,
10 ваз синчанен кюстѣчек,
ситни ми плитки рѣйнала
от лѣво рамо до дѣсно,
на сѣка плитка по алтѣн.

21. IX. 1951 г.
с. Лясково

Фатма Ад. Парова,
род. в 1913 г., образование III кл.
домакиня

441. Пашата го вика, защото целувал девойка

— Ела, Диму, че та паша рѣка!
— Иѣ си знаѣм що ма паша рѣка,
той ма рѣка глава да ми зьѣме.
Вчера минах през долна махалѣ,
5 та се махнах вав нова механѣ,
та си пийнах от бѣла ракиѣ
и завторих от вино червено.
Че си минах през тѣсно сокаче,
та си срьѣгнах руса девойка.

10 Тѣсно бѣше да се разминѣме,
та ѣ застѣпих за дѣсна ножица,
та хи окалѣх бѣлѣн жорапчѣк
и хи откѣцах червенѣн папѣчѣк.
Че ѣ фанах за дѣсна рачица,
15 та ѣ метнах на конче хранѣно,
облюбих хи двене чьѣрни ѣчи,
обхапах хи двене бѣли бузки.
Та ма рѣка глава да ми зьѣме.

Декември 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

442. Жал му е за девойката

Сеймени виждат Стоян, като целува девойка, и го хвърлят в тъмница. Той иска майка му да му занесе празничното облекло и кавала и засвирва, че му е жал за момата, която ще съхне за него.

Стоѣн дъвойка полюбъ
край зьленоно лъвадъ.
На Стоѣн са е правило,
че нищо го нѣ е вигѣло,
5 а пѣк са него вигѣлъ
бъглицкѣ младъ сѣймѣнъ,
та го фанаха, вѣрзаха,
кьѣшка го глоба глобиха —
хилѣда и петстотини.
10 Хилѣда имѣ, дадъ хи,
петстотин нѣмѣ да даде,
та го в кѣвница метнаха.

Стоѣн зарѣча, порѣча:
— Де да е майкѣ да дойдъ,
15 гиздѣло да мѣ донесе,
гиздѣло, медни кавалъ,
с гиздѣло да са кѣрдисам,
с кавалън да сѣ посвирѣм! —
Зачу го майкѣ, отидъ,
20 та му гиздѣлце отнесъ
и още меднъ кавале.
Та мѣ са Стоѣн премѣни
и мѣ с кавалѣн засвиръ,
кавалѣн дума думашъ:

- 25 „Мен нѣ е мила глобана,
глобана и жѣрамьѡна,
ам мѣ е мила момана,
че жѣ да сѡхне и вѣхнѣ,
пѣк ѡе жѣ в кѣвница да лѣжѣ.“
30 Зачуло го е, зачуло

10. III. 1952 г.
мах. Стикъл

- аговско бѣло момичѣ,
то си агому думашѣ:
— Бобайко, старѣ бобайко,
Стоѣн мѣ нѣма кабахѣт.
35 И ѡе да сом сѣ бѣлгарка,
и ѡе щѣх Стоѣн заслѣдѣ!

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

443. Оковали го заради хубава мома

Девојка се присмива на момѣка, когото карат вѣрзан през Райково. Той ѡ казва, че го карат заради неѡ и че ше се вѣрне, но неѡната хубост и младост ше преминат.

- Юнакан карат вѡрзанко,
вѡрзанко, букаѡсанко
през срадѣ село Райково.
Назад му рѡки вѡрзали,
5 напреж му пѡтѣн казали.
Момица точи водица,
на шѣранана чешмица
и му са крѡхто отсмива,
отсмива и отхлѣптава:
10 — Юначе, луда дѣлийѡ,
ѣзѣк ти, ѣзѣк, юначе,
че си та карат вѡрзанко,
вѡрзанко, букаѡсанко! —
Юнак на мома думашѣ:
15 — Момне ле мари хубава,

10. II. 1954 г.
Чепеларе

- немѡй са крѡхто отсмивай,
отсмивай и отхлѣптавай,
че ма не карат за кражба,
за кражба и за убийство,
20 ам си ма карат за тебе,
че ти сам лице облюбил
и ти сам снаѣжка отрошил.
ѡе ща да идам, ше дойдам,
ам ти каде ща да ходиш,
25 ага загубиш хубостѡ,
хубостѡ, моме, младостѡ?
Кѡй ща тебе да зѡме,
какѡв ше хлѣба да ти е,
каква ше ти е сгодата?

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

444. Гемиджия отвлича Сирма девојка

Гемиджия закарва в Скендер гемия с коприна. След всички моми идва и Сирма девојка и той ѡ кани да си избере, каквото ѡ прилича, а когато влиза в гемията, ѡ отвлича, защото му се присмивала.

- Дѡйни ми, лѡхни, бѣл вѣтер,
разтопи бѣли снѣгове,
разкарай вакла гемие
на Скендѣр да ѣ изкараш,
5 та че ми рѡкни и викни:
Ела зѡмайте коприна,
имам и бѣла, зелена,
имам и синѣ, чѣрвена,
кѡму каквано прилѣга! —
10 Врѡт си момине дойдоха,
Сирма девојка не дойде.
Кѡйно си дума думаха,
ѣй ѣ и та са подаде
низ зеленоно ливаде
15 сас трине сѣстри лѣвтери:
една хи пѡтѣн мѣтеше,
двене хи крилѣа даржѣха.
Отдалечко са засмиват,
отблизко ми продумуват:

- 20 — Гемеджѡ, вакло копѣле,
имаш ли сѣрма, коприна?
— Имам си, имам, Сирмице,
влѣзи в гемие ѡтбери,
каквато тебе прилѣга! —
25 Ага ми влѣзе в гемие
и той ми ключна гемие,
че си ми рѡкна и викна:
— Дѡйни ми, лѡхни, бѣл вѣтер,
разкарай вакла гемие!
30 Мен са е Сирма присмѣла,
гайгаже ма е зовала,
на фесан, на кичѡлкине,
на лѡкан, на папѡцене.
Пѣк ѣ са, майчу, почудих
35 как да си ми ѣ измамѣм.
Та че си, майчу, прикупих
цѣла гемие коприна,
че си ми рѡкнах ваз село,

ваз село, още низ село.
40 Врют си момине дойдоха
да зимат бѣла коприна,
и Сирма мома си дойде,
сас трине лѣвтерки.

2. VII. 1943 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакиня

445. Гемиджийче отвлича девойка

Седѣло е момичанць
накрай бѣлъ Дунавица,
та си чешъ мѳрна кѳса
и йѣ плете на плетѣнкъ.
5 Де ѣ вигѣ гемѣджийчъ,
та окрадъ машка мѳма,
че ѣ ключна вав гемийка.
Подадъ хи едно чѣшка,
еднѳ чѣшка руйно вино,

10 руйно вино гемѣджийско,
та си приспа машка мѳма.
Та че ником са надникна,
та облюби чѳбрнъ ѳчъ,
чѳбрнъ ѳчъ, бѣло лицъ,
15 бѣло лицъ от две странъ,
че овалѣ мѳрна кѳса
и обкѳршъ кѳѳнка снажка.

21. II. 1952 г.
мах. Стикъл

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г. образование IV кл.,
зидар

ХУБАВА МОМА РОД НЯМА

446. Залюбил роднинска девойка

— Кадийѳ, селски запчийѳ,
дошѳѳл сам давѳ да правѣм.
Загалих мѳма каматна,
нишѣн проводих — вѳрна го,
5 сама не рачи да дойде.
Ам ти, кадийѳ, как викаш,
дали ѣ на пѳт притекам
йли ѣ на врис дѳчѣкам?
— Немѳй ѣ на пѳт притича,

10 немѳй ѣ на врис дѳчѣква,
че ми сте рѳда голѣма.
— Кадийѳ, селски запчийѳ,
широко пѳле ход нема,
дрѣбни камене брой немат,
15 дебело дѳрво сѣк нема,
дебела ѳвца дост нема,
хубава мѳма род нема!

5. X. 1954 г.
Чепеларе

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

447. Че сме си пуста роднина

Момък кълне момината майка черквата да я притисне, за да се вземат с дѣщеря ѳ. Девойката му говори, че са роднина, а той ѳ отвръща, че хубава мома род няма.

— Каде е, момице, майка ти?
— Нѣма йѣ, нѣма, батю лю,
майка е в чѳѳрква отишла
леѣнъ свѣщъ да пали,
5 на бога да са помолъ.
— Момице мари хубава,
дано са чѳѳрква саборъ
майка ти да притиснъ,
назакъ да са не вѳрнъ,

10 та с тебъ да са зѳѳмимъ!
— Мѳлчъ, не думай, батю лю,
да та не чуѣт селѣнъ,
селѣнъ, близнъ комшиѣ,
че сме си пуста роднина!
15 Твоѣта майка ѳ моѣта
до две пѳрвъ братовчѳѳѳди —
от людѣсъ е срамота,
пѣк е ѳ от бога грѣхота!

— Момице мари хубава,
 20 синьоно небо край нема,
 ситниен пѣсак брод нема,
 дълбока вода брод нема,
 дебел овен дост нема,
 дебѣло дѣрво сѣк нема,
 25 хубава мома род нема.

11. VII. 1952 г.
 с. Широка лѣка

Руса Г. Бобева,
 род. в 1904 г., образование III кл.,
 домакиня

448. Как да те погледна

<p>— Девойку, китка извита, девойку, червен трѣндафил, от мед ли ти са устинки, от чернок невѣн очинки, 5 та не смѣйш да ма погльоднеш, та не смѣйш да ми продумаш? — Юначе лудо и младо, как да та с очи погледнам, как да ти дума прѣдумам, 10 агѣ сме пуста роднина? Гѣ ма е майка родила</p>	<p>на личен ми ден Гергѣовден, с бѣло ма млѣко омила ваз лице да сам бѣличка, 15 с тѣонка ма прѣчка удрила ваз снажка да сам тѣоничка. Та не смѣе да та погледна, та не смѣе да са ъбарна. — Девойку, китка извита, 20 изсѣхнах, кузѣм, извѣхнах за твойте чѣрни очинки, за твойто лице бѣличко!</p>
--	--

24. X. 1951 г.
 с. Настан

Ахмед Ф. Карамустафов,
 род. в 1886 г.

449. Любов роднина не знае

<p>— Да знаеш, майчу, да знаеш каква сам мома загѣлил! Нийде ѣ нема в селосо, ни в сова село, ни в друго: 5 ваз снажка — тѣонка-висока, ваз лице — бѣла-чернока. — Знаѣм ѣ, синку, знаѣм ѣ, пусто сте, синку, роднина,</p>	<p>уйкова ти е дѣщерѣ. 10 — Майчинку, мила майчинку, севдѣо роднина не знае. Севдѣона ма е надвила, нах лудост ма е извила, сама да си ѣ родила, 15 пак неѣ ща да си зѣомам!</p>
---	--

12. X. 1952 г.
 Смолян

Живка Лютова-Божкова,
 род. в 1915 г., образование средно
 специално

450. И майка ѣ да го е родила

Девойка казва на майка си, че е залюбила роднина и че и тя да го е родила, пак ще отиде с него. Ако той трѣгне войник, ще го последва — да му носи пушката, да му пази сянка, да му донесе вода.

<p>— Аман ми, аман, майчинку, от нова лудо и младо, дѣно ми чѣоскош минава през наши равни двѣрове! 5 Видѣх го, майчу, познах го, че има севдѣо на мене и ѣ си имам на него. Агѣ го с очи погледнам,</p>	<p>лицено му са променѣ 10 кѣино бѣл-червен трѣндафил, агѣ му дума прѣдумам, суха го треска затриси. Сас него, майчу, ще ида. — Дѣщеру моѣ, майчина, 15 немѣй ми дума таз дума, че сте си близна роднина.</p>
---	--

— Майчинку, стара майчинку,
от болест легнам и станам,
от севдъо легам, не станвам!
20 Севдъоса ма е надвила,
нах лудост ма е извила.
Сама да си го родила,
пак ще сас него да идам.
25 Ако си торне нах аскер
и е ще с него да идам.
Ага са любе умори,
тифёкан да му поносём

22. X. 1951 г.
с. Настан

с моисе бели рачинки.
Ага са любе зазнои,
30 знойчокан да му обришам
с моёса бела корпица.
Ага го слонце припече,
сенчица да му подаржа
с моёса снажка тьоничка,
35 га му са вода припиё,
водица да му донесем
с моисе гюмюш чёпразе.

Ахмед Ф. Карамустафов,
род. в 1886 г.

451. На коя да го похвали, I

Момък пита Шинка няма ли да го похвали на някоя своя дружка, а когато тя му отвърща, че всички са годени, казва ѝ да се наведе над кладенеца и да го похвали на тази, която види.

— Водице бистра, студена,
нещичко ща та запитам,
правичко да ми си казал!
Кажи ми, кажи, водице,
5 какво през тебе минова,
кой рано рани за вода?
— Юначе лудо и младо,
минова си ми, минова
комшицко вакло момиче,
10 Шинка ми бела болгарка
най-рано рани за вода.
Сутрина рано щом стане,
нарамё бели харкоми,
та торне на врис на вода.
15 С чьорни ма очи огльода,
с бело ма лице облещи,
с бели ма рёки източи,
с тьонко ма корсче изнесе
ваз ситни скали нагоре. --

12. X. 1952 г.
Смолян

20 — Шинку лю, бела болгарку,
та не щеш ли ма похвали
на неква твоё дружица
в вашёна чьоста махалё?
— Юначе лудо и младо,
25 на кого да та похвалё,
ага са всички главёни,
главёни с порстен мёненни?
— Шинку лю, бела болгарку,
що ми си толков хубава,
30 тьк ми си мночок глупава,
та ми са, Шинке, не сёташ
на кого да ма похвалиш.
Щом идеш на врис на вода,
та ми са ником надникни
35 на бистър, студен кладенец.
Когоно видиш в водона,
на неё ми е севдона,
на неё да ма похвалиш!

Стойка Д. Маламова,
род. в 1897 г., домакиня

452. На коя да го похвали, II

Момък кара Невзинка да го похвали на тази, която ще види, като се огледа във водата. Тя му казва, че са роднина, но той отвърща, че хубава мома род няма.

— Невзинку, моме хубава,
ваше е село голёмо,
има ли мёми хубави?
— Олеле, агу, валеле,
5 село без мёми бива ли,
та наше село да бива?
— Дьб да ма, момне, похвалиш
в вашана долна махалё
на неква твоё комшийка,
10 комшийка или роднина!
— Похвали та ща, агу лю,

ам ти не знаём севдъона.
— Невзинку, моме хубава,
стани ми утре раничко,
15 нарами бели харкоми,
та йди на врис на вода,
наточи вода студена,
че си над вода надникни,
та се огльодай в водона.
20 Когоно видиш вав неё,
на неё ми е севдъона,
на неё да ма похвалиш!

— Олеле, агу, валеле,
 немой ми дума газ дума,
 25 че сме си близна роднинка —
 от господѐ е грехота,
 от хората е срамота!
 — Невзинку, моме хубава,
 севдѝо роднина не знае.
 30 Хубава мома род нема,
 дебела овца дост нема,

широко поле ход нема,
 дебело дърво сѐк нема!
 35 Да мога да та измамѐ
 от кѝщи да та изведа,
 вав гѝра да та фѝведа,
 там ще ти любѐм очинки,
 там ще ти хапѐм бузкине,
 40 там ще ти коршѐм снажкана!

22. X. 1951 г.
 с. Настан

Ахмед Ф. Карамустафов,
 род. в 1886 г.

453. Ние сме си лика-прилика

— Чоку, черноко момиче,
 не мѐтай севдѝо на село,
 ам си ѐ метни на мене,
 че сме си лика-прилика
 5 кайно два стрѝка иглика,
 кайно босилчѐк в градинка,
 от теб да ми е откѝснат
 на мен да ми е закичѐн.
 — Юначе лудо и младо,
 10 как да ѐ метна на тебе,
 гѝ сме си пуста роднина?

— Чоку, черноко момиче,
 кой стори, батюв, роднина?
 — Сѝстра ти стори роднина
 15 с моѐна пѝрва братчѝдка.
 — Чоку, черночко момиче,
 хубава мома род нема,
 дебела овца дост нема,
 широко поле ход нема,
 20 дълбоко мѝре брод нема,
 ситниѐн пѝсак брой нема!

Август 1938 г.
 Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
 род. в 1886 г., образование VII кл.,
 домакиня

454. До снощи бяхме роднина

Мара е дружки сабрала
 в тѝхнана долна градинка
 под чѝрвенана ѐбалка.
 Сториха хѝро голѐмо,
 5 Мара хороно водѝше,
 шѝрана кѝрпа вартѝше.
 Задали са са, подали
 от планинона овчѝре.
 Свирѝщим варвѝот и пѝйѝт,

10 право нах Мара варвѝха,
 нах Маринана градинка.
 Всуна са, хвана кѝхайѐ
 до Мара тѝѝнка-висока.
 Фукна Марица да бѝга,
 15 кѝхайѐ Мари думаше:
 — Бѝгай ми, бѝгай, Марице,
 до снощи бѝхме роднина,
 сега сме чужди станали!

24. V. 1939 г.
 Чепеларе

Стайкя Ст. Балджиева, род. в 1902 г.,
 образование IV кл., домакиня

455. Кой да се хване до Мара, I

От планината се задават овчари, от Рупски камен — дѝлгери, от Малка река — стражари. Янкехаята се хваща на хорото до Мара.

— Динди ми, динди, Мару лю,
 идат ми, идат, Мару лю,
 низ планинона овчѝре,
 низ Рупски камен дѝлгерере,
 5 низ Малка река жандаре.
 В село са хѝро виеше

на Маринине двѝрове,
 Мара хороно водѝше.
 Овчѝрене са сдумуват,
 10 сдумуват, още спитуват
 кой да са фане до Мара,
 до Маринине поѝсе,

до копринени зюнчици?
Енкехайѐна ромони:
15 — Йѐ ще са фанам до Мара,
до Маринине поѐсе,
до Маринине зюнчици,
че ми е Мара роднина —
нейнана майка и мойна

6. XI. 1951 г.
с. Стойките

Рупски каменъ (ст. 4) — местност северно от с. Широка лъка.
Малка рѐка (ст. 5) — приток на Голѐма рѐка (Чепеларска рѐка).

20 по от брат две братовчѐдки,
ние сме с Мара повторни.
Всуна са, хвана кехайѐ
и на Марица думаше:
— Динди ми, динди, Мару лю,
25 води ми, Мару, хороно!

Иван Г. Коджабучаков,
род. в 1854 г., без образование, овчар,
и Мария Д. Капушева, род. в 1886 г.,
дъщеря на Иван Коджабучаков

456. Кой да се хване до Мара, II

Овчарите се сдумват кой да се хване на хорото до Мара. Хваща се янкехаята и ѝ казва, че вечерта ще отиде у тях за годеж. Мара си трѣгва с любето си и янкехаята иска нож да се прободѐ.

Хоро са вие срѐд село,
Мара са фана на хоро.
Овчѐрене са сдумваха,
сдумваха, още спитваха
5 кой да са фане до Мара,
до Маринине поѐсе,
до Маринине зюнчици.
Енкехайѐна викаше:
— Йѐ ще са фанам до Мара,
10 за Маринине поѐсе,
за Маринине зюнчици! —
Ага са фана до Мара,
той си на Мара викаше:
— Мару лю мари хубава,
15 довечера ще прободѐм

вав шишьѐ бѐла ракиѐ,
дванайсет дюкмѐ сребарни,
три пендолири голѐми,
ще дойда гѐдеж да правим. —
20 Кайно си дума думаше
и хороно са развали,
пусна са Мара от хоро
и си сас любе отиде.
Енкехайѐна остава
25 и на овчѐре викаше:
— Овчѐре, мои овчѐре,
дайте ми ножчѐк сребаран,
сарцесо да си прободам,
че си ми Мара избѐга
30 и с друго любе отиде!

18. VI. 1955 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

457. Турчин харесва българка мохамеданка

Тѐрнала е Хасибина
да си прашѝ зелен мисѝр.
Де ѐ сръѝцна баш забитин,
та ѐ видѐ и бендѝса
5 и хи вика Хасибини:
— Хасибину, малка моме,
хайде с мене да та водѐ
в Стамбѐл града за кадѐна!
Че му вика Хасибина:

10 — Ворви в потян, забитину,
ѐ не ти сѐм за кадѐна
и не ти сѐм за Стамбѐлан,
че си ми сѐм ѐ ахрѐнка.
— Хайде с мене, Хасибинку,
15 не та искам, че си ахрѐнка,
най та искам, Хасибинку,
че си бѐла помакия
и работна бѐлгарчица.

17. VI. 1955 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

Стамбѐл (ст. 8) — Истанбул.

458. Тоя чибук чий ли е

Майка съветва дъщеря си да не взема Мехмед, който си е забравил у тях чибука и кесията, защото е пияница. Дъщеря ѝ отвръща, че любовта я е надвила и ще го вземе.

— Фатму лю, моё дѡщеру,
ай сѡе чибук чий ли е,
ай сѡе кесьѡ чиё ли е?
— Немѡй ма пита, майчинку,
5 снощи е Мехмет доходал
в нашѡна ачик одайѡ.
Чибукан си е заборил,
кесьѡна си е оставил,
парите му сам броила.
10 — Колко му, Фатме, наброи?
— Наброих си му, наброих
ермй беш стари стамбули,

ермй беш черкѡ рубии,
елли беш бѡли грошове,
15 утуз беш жьѡлти алтѡне.
— Немѡй го зима, дѡщеру,
че ми е винар и пиѡн.
— Ще да го зьѡма, майчинку,
севдѡна ма е надвила,
20 нах лудост ма е извила.
Наще ми сѡн не заспивам,
дѡне в конѡкан не влизам,
все за Мехметѡ си мислѡм.

2. VII. 1943 г.
Чепеларе

Байрамка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакиня

459. Не вземай, Арфе, Рашитя

— Майчинку, моё майчинку,
мале, нах Мадан да ида,
мале, Рашитѡ да зьѡмам!
— Не йди, Арфе, нах Мадан,
5 не зимай, Арфе, Рашитѡ!
Рашит е винар и женкар,

женнѡм хми лесни и файди,
по тѡх си празни кесьѡна.
— Ще ида, майчу, ще ида,
10 мен ма е севдѡ надвила,
нах лудост ма е извила!

25. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

460. Вдигни очи, погледни ме

— Мари моме, машка моме,
коджа време, как сѡдима,
ти ма ѡднож не погльѡдна?
Вдигни ѡчи, погледни ма,
5 свѡди уста, прѡдумай ми!
— Бре хей, гйди, лудо-младо,
то са лѡсно не погльѡдва
и са лѡсно не прѡдумва,

га са ѡчи продадени,
10 продадени, заложен
в друго село на друго любе,
по-хубаво, по-каматно.
— Чувай, моме, не зимай го,
на вино е баш бекриѡ,
15 на ракиѡ баш делиѡ.

23. VI. 1955 г.
Чепеларе

Иван Д. Чаќъров,
род. в 1868 г.

461. Кон съветва девойка да не взема стопанина му

— Руске ле, чапкѡн девойку,
хвѡни ми конче рѡзведи
и си го тихо рѡзпитай:
„Коню лю хранен, каматан,
5 главѡн ли ти е сайбиѡ,

главѡн ли, коню, женен ли й?“ —
— Руске ле, кюрпѡ девойку,
нито е главѡн, ни женен.
Снощи си бѡше сабрало
10 негова рѡда голѡма,

дребан си нишен сбираха,
за теб го, Руске, сгадаха.
Ала го, Руске, не зимај,
че е на вино делие,
15 пѣк на ракиѣ бекриѣ:
на вино вади нѣжове,
пѣк на ракиѣ — пицолѣ.

10. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

462. Момѣк с мярка не пие

Девойку мари хубава,
довечера ще да дойдам
сас шишѣ бѣла ракия
и с дручка вино червено.
5 С карар ѣ мѣри, девойку,
че юнак карар не знае,
та са ща пиен опои,

та ти ща карши продума,
та ти ще бално добалнѣ
10 и сѣрце ти ще остане
на твойне чѣрни очинки,
на твойне бузки кравенки,
на твойта снажка теничка.

11. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

463. С бѣли рѣце махаше

Кадѣна седи в бахѣна,
китчица даржи в раѣна.
Насрѣощу варви севдѣна,
с бѣли му роки махаше,
5 с чѣрни му очи мигаше,
с кйпри му уста думаше:
— Махни са, махни, юначе,
за тебе виѣм китчица,

за тебе кѣтем снажкаса.
10 — Как да са махнам, девойку,
гѣ ще на видѣт комшиѣ?
— Махни са, махни, севдице,
ний щим комшиѣ излѣга
балноно да го раздѣлим,
15 барабар да го тѣглиме,
да не е бално лю у мен!

4. IX. 1954 г.
с. Върбина

Ариф М. Топчиев,
род. в 1908 г.

464. Отбий се, отбий, юначе

Вчера ми ходих, майчинку,
нах дольничкана махалѣ.
Агѣ са вѣрнах нагоре,
ѣсно ма слѣнце огрѣло
5 от срѣщничкана махалѣ,
от бѣличконо конѣче,
от кафезлино пѣнжоре.
Не било ѣсно слѣнчице,
ам било бѣло момиче.
10 С бѣли ми роки махаше,

с чѣрни ми очи мигаше,
с кйпри ми уста думаше:
— Махни са, махни, юначе!
— Как да са махна, девойку,
15 гѣ имаш близни комшиѣ?
— Да има близни комшиѣ,
йѣ ги ща хитро олѣга:
„То бѣ на аскѣр тѣрнало,
та ми бѣ потѣн сбѣркало,
20 та потѣн да му ѣправѣ.“

5. IX. 1954 г.
с. Малка Арда

Салих М. Чурталеков,
род. в 1905 г.

Вариант на горната песен Ат. Райчев е записал на 10. X. 1955 г. в мах. Катраница от Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г.

465. Ти ми почукай, повикай

Тодора кани хайдутче да дойде, когато майка ѝ ще е на сватба.

— Мари Тодору, Тодору,
мари дженлитска дъщерю,
бива ли тора да дойда?
— Хайдутче, вакло копеле,
5 немой ми тора дохода,
ами ела друга вечер,
в собота срещу неделѐ.
В селоно сватба ща има,
та са и майка зовали,
10 и та на сватба да иде.
Пък ти ми ела, хайдутче,

на манишкине вратинки,
та ми почукай, порукай.
Иѐ ща да стана, отворѐм,
15 да та, хайдутче, фоведам
вав високине къшкьове.
Дебело ще ти постелѐм
от калоп бело халище,
вазглавка ща ти подметнам
20 моѐна дѐсна рачица.
Да любиш, да са налюбиш
райковско вакло момиче.

13. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

466. Ела ми, ела, Раифе

Снощи сам гости имала
ерми беш киши юнаци.
С борница хми сам свѐтила
и нарѐд сам хи гльѐдала
5 кутри е юнак най-хубав,
най-хубав и най-каматан.
Та че Раифа бендѝсах

и на Раифа си виках:
— Ялай ми, ялай, Раифе,
10 довечера сам самичка,
нѐма ни ага, ни бѐба.
Пекла сам пита под хлѝпка,
с пиперова вѐда ще квасим.

22. IX. 1951 г.
с. Забърдо

Ташко Димитров,
род. в 1913 г.

467. Девойка кани момък вечер

Айша Сюльмана рѝкала,
рѝкала и калѐсала:
„Скоро, Сюльмане, да дойдеш,
армагѝн да ми донесеш:
5 три окѝ шекѐр-стафиди,
юнѐна басмѐ червена,
от ашѐм на два сахатя.“
Стана ми Сюльман, отиде
от ашѐм на три сахатя,
10 зачука Сульман, зарѝка:

— Стѝни ми, Айшу, отвори!
Айша излѐзе, отвори
и с кандѝл си го посрѝщна.
Сюльман хи дуйна кандѝлян,
15 Айша го фана за рока,
та го отведе, фаведе
на високине къшкьове.
Постла му дюшек да съодне,
метна му ястѝк — опрѐ се,
20 Сюльман развѝрза армагѝн.

23. VIII. 1953 г.
с. Широка лѝка

Нурие С. Истрефова,
род. в 1908 г., самообразована,
домакиня

468. Аз съм дошел за тебе

Сафе вика Сюлейман да дойде вечерта, когато е самичка, и да ѝ донесе „дребен армаган“. Сюлейман отива със смокини, стафиди и червена басма. Девојката го извежда на къшкочеве и му прави кафе, а той ѝ говори, че не е дошъл за кафе, а за черните ѝ очи и за тънката ѝ снага.

Сафе Сюльмана зовала, зовала го е, рѹкала: „Де да е Сюльман да дойде — сѹе сам вечер самичка, 5 нѹма ни бѹба, ни ага, дребан армаган да сбере!“ Стана си Сюльман, та тѹрна низ арденскана чершиѹе, низ арденскине дѹкѹне 10 да сбира дребан армаган смокви и благи стафиди, ѹнѹна басмѹ червена. Ага си тамо отиде, на Сафинкини двѹрове, 15 зачука Сюльман, зарѹка: — Стѹни ми, Сафе, ѹтвори! Зачу го Сафе, излѹзе, та му портине отвори	и си Сюльмана посрѹѹшна — 20 вав лѹва рѹка — кандѹлен, деснана рока — Сюльмана. Та го изкѹчи, покѹчи ваз ситни скѹли нагоре, на високине къѹшкѹве. 25 Метна му ѹрган, та сѹѹдна, метна му ѹстѹк — вазпрѹ са Сафе си всѹна жѹзбана да вари мѹрна кафица. Сюльман на Сафе викаше: 30 — Не вѹри, Сафе, кафѹѹта, иѹ не сѹм дошѹл за кафѹѹ, ами сам дошѹл за тебе, за твои чѹборни ачинки, за твои бузки карпѹзки, 35 за твоѹ снажка тѹѹничка!

4. IX. 1954 г.
с. Върбина

Ариф М. Топчиев,
род. в 1908 г.

Арденскана (ст. 8) — ардинската (от с. Арда, Смолянско).

469. Пусни ме, пусни, Сафие

Сафие вика Сюльмана да ѝ дойде на гости вечерта, когато щяла да бѹде сама. Той отива, любето и братята ѝ грѹват и го удрят в сърцето. Сюльман моли Сафие да го пусне, като ѝ обещава стадото и алтъните си.

Сафе Сульмана рѹкала, рѹкала и калѹсала: — Скоро, Сюльмане, да дойдеш, сѹе сам вечер самичка, 5 нѹма ни бѹба, ни ага! — Стана ми Сюльман, отиде низ Арда, низ дѹкѹнѹно, да сбира дребан армаган: два ѹза смокви, стафиди, 10 лимоне и портокале, две окѹ благи ѹбальки, двадесет и пет ендезѹ, ѹнѹна басмѹ червена за фустан и за шѹлваре. 15 Че стана Сюльман, отиде на Сафинкини двѹрове. Та си почука, порѹка	на шѹмшир порти шѹерани: — Стѹни ми, Сафе, ѹтвори, 20 носѹм ти дребан армаган! Сафе му тихо ромѹни: — Польѹка чукай, Сюльмане, че щѹ та чуѹ любено, любено, още братѹна. — 25 Кѹйно си дума думаха, чифте са пушки пукнаха, та си Сюльмана удриха от лѹва стрѹна в сарцено. Сюльман си тихо ромѹни: 30 — Пусни ма, пусни, Сафие! Бин туклу имам шилета, халѹл да ти са до ѹдно, стѹтина жѹѹлти алтоне, халѹл да ти са до ѹдно.

Август 1939 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакиня

470. Върни се, ела, Стояне

Стоен са сбира, торнува
нах равно полъ шъроко,
да кара вакла сюрйе,
да кара, да е продава.
5 Ага си Стоен отидъ
вав село Долно Райково,
Стоену хабѣр допадна
от село Долно Дърѣке,
от Руска машка дъвойка:
10 — Вѣрнъ са, елай, Стоенъ,
в сѣбота срещу нѣделѣ!

Майка жъ да са овъде
нах Читак село нах пазар,
баща ми жъ да отидъ
15 в Пашмаклъ село голѣмо
къѣшка давия да сгада.
Бракѣна жъ са овъдѣт
нах въсокана планъна
да лѣчат вакли овньѣвъ,
20 да лѣчат, да хи продават,
жълтъ алтѣнъ да сбират,
голѣма сватба жъ правѣт.

6. XI. 1951 г.
с. Стойките

Иван Г. Коджабучаков,
род. в 1854 г., без образование,
овчар

Долно Райково (ст. 6) — с. Райково, Смолянско, сега квартал на Смолян. *Долно Дърѣке* (ст. 8) — с. Долно Дерекѣ, сега с. Соколовци, Смолянско. *Читак* (ст. 13) — Устово, сега квартал на Смолян. *Пашмаклъ* (ст. 15) — сега Смолян.

471. Мен ме е мома канила

Овчар говори на другарите си да карат овцете към полето, а той ще се върне в с. Долно Дерекѣ — девойка го е канила да огиде, когато майка ѝ, баща ѝ и брат ѝ не са в къщи.

— Олдашлар, беним кардашлар,
карайте вакли овньѣве
нах равно полѣ широко,
нах голѣмоно Фѣрезлер —
5 йѣ ще се назад пѣварнам,
нах Долно село Дерѣке.
Мен ма е мома канила,
канила и калѣсала:
„Ялай ми, ялай, юначе,
10 майка ще да се оведѣ
нах голѣмоно Устово
момин армаган да сбира,
да сбира, да го дониса,
моминско лѣто гиздйло.
15 Пък баща ми ще да иде
нах горно село Пашмаклъ
тѣѣжка давйѣ да сгада,

Салихпашому да плата.
Пък братче ще се оведѣ
20 нах високана планина,
вакли овньѣве да лѣчи,
да лѣчи, да ги продава,
тѣѣжка ще сватба да вдига.
Пък ти ми ялай, юначе,
25 от пѣѣтак та нах сѣбота
да ми потропаш, похлопаш
на шѣмшир порти шѣрани.
Йѣ ще да си та изведам
на високине къѣшкъѣве.
30 Ще ти, юначе, пѣстелѣм
от калѣп бѣло халище,
вазглавка ще ти пѣдметна
моѣна дѣсна рачица.

6. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакния

Фѣрезлер (ст. 4) е Фере. *Долно Дерѣке* (ст. 6) — с. Соколовци, Смолянско. *Пашмаклъ* (ст. 16) — Смолян. За *Салих паша* (ст. 18) вж. пояснението към песен № 179.

472. С тебе двамина ще станем

Овчар оставя стадото си в планината, защото го е повикала мома. Тя му говори да не жали за стадото — тя ще огиде с него.

Овчѣр сюрйѣ остави
на вѣрх висока планина,
че го е мома рѣкала,
рѣкала и калѣсала:

5 — Скоро, овчѣру, да дойдеш,
саѣ сам вечер самичка,
с тебе двамина да станем! —
Ага е тамо отишьѣл,

- той си момица питаше:
 10 — Момне ле мари хубава,
 оти ма, мари, порука,
 та си сюриѐ оставих
 на върх висока планина?
 — Мълчи, не плачи, юначе,
 15 да ти ѝ сюриѐ самичка,
 с тебе двамина ще станем,
 с твоѐна пушка — троица.
 Иѐ ще сас тебе да дойда.
 Агà та слонце припече,

2. VII. 1943 г.
 Чепеларе

- 20 сѐнчица да ти направѐ
 с моѐна тъонка махрамò.
 Гà ти са вода допиѐ,
 водица да ти донеса
 с моине гюмюш чѐпразе.
 25 Гà ми са, любе, умориш,
 тифѐкан да ти поносѐм
 с моине бѐли рачинки.
 Гà ми са, любе, зазнойш,
 знойчòкан да ти дбриша
 с моѐна бѐла кòрпица!

Байрямка Каракушова,
 род. в 1880 г., без образование,
 домакиня

473. Калугерка иска да се жени

Калугерка казва на майка си, че ще се ожени за момъка, който ѝ свири с кавал от гората, а тя го слуша на манастирските портици.

- Калугеричка викаше
 на нейна стара майчица:
 — Мале ле, стара мале ле,
 правичко ща та попитам,
 5 право да си ми казала:
 жени ли ми са калугер?
 — Дòщеру моѐ, майчина,
 де са е чуло, видѐло
 калугер женен да бива?
 10 — Жени са, майчу, не жени,
 ѐ ще са, майчу, оженѐ
 за ѐдно младо кòпеле
 в лѐтнана гòра зелена.
 С меден ми каваль свирѐше,
 15 пък ѐ го слушах, майчинку,
 на манастирски портици.

9. VI. 1951 г.
 с. Стойките

- Че си излѐзах, мале ле,
 на манастирски двòрове,
 та му откòцах кичица
 20 от червенѐн трѐндафил,
 че му с трѐндафил замахах
 и му сас уста продумах:
 „Свири ми, свири, юначе,
 калугерка да разшениш!“
 25 Агà ма видѐ, майчинку,
 усили медни кавале,
 ситно ми хòро засвири,
 та се манастир разлюлѐ.
 Калугере ма видѐха,
 30 та си ма мене мòмрѐха.
 Иѐ ще са, майчу, оженѐ
 на нòва младо кòпеле!

Минка П. Златева,
 род. в 1909 г., образование IV кл.
 домакиня, работила и земеделие

СТАРА МАЙКА СЕ НЕ ЛЪЖЕ

474. Галихме се, мамихме се

- Загàлъл бѐх, замамъл бѐх
 малка мòма, бѐла Рада.
 Не бѐ малка, ни голѐма,
 тамам бѐше за галънъ,
 5 за галѐнъ, за маменъ,
 сивъ коню до гривана,

7. XI. 1951 г.
 с. Стойките

- младъ момко до рамцàна.
 Гàлълхмъ са, мамълхмъ са
 до две ми, до три годинкъ,
 10 та ни никой не усѐти.
 Усѐтъ ни, усѐтъ ни
 момънана стара майка.

Минка П. Златева,
 род. в 1909 г., образование IV кл.,
 домакиня, работила и земеделие

475. От любов ни здрав, ни болен

Момък пита хубава девойка защо не го гледа — той не е ни здрав, ни болен от любов — и от какво ѝ са очите, снагата и плитките.

— Девойку мари хубава,
от кесѝм ли ма не гльбдаш
или та кàра майка ти?
Ако та кàра майка ти,
5 рѣчи хи да та не кàра:
млада не е ли бивала,
севдѣо ли не е тѣоглила? —
— И млада си сам бивала,
и севдѣо си сам тѣоглила,
10 до солков не е бивало! —
От севдѣо ни здрав, ни болен,
суха ма треска притресѣ,
та ма нах нѣбо изнесѣ.
Сахàт агà è не видѣ,
15 та ми са прави денчѣк е;
денчѣк агà è не видѣ,
та ми са прави месец е;

месец агà è не видѣ,
та ми са прави годинка,
20 годинка и половина,
осемнадесет месеца.
— Девойку мари хубава,
от какво ти са очинки,
от какво ти са клепкине,
25 от какво ти са вежкине,
от какво ти е снажкана,
от какво ти са плиткине?
— Юначе лудо и младо,
от червен невѣн — очинки,
30 паткино перо — клепкине,
бришѝмен гайтан — вежкине,
дуйнева прѣчка — снажкана,
шѣмширен чибук — плиткине.

Юли 1939 г.
Чепеларе

Незифе Ис. Шахпазова,
род. в 1874 г.

476. Чоко, черноока девойко

— Чоку, черноко девойку,
от кесѝм ли ма не гãлиш,
от инат ли ми не думаш
или та кàра майка ти?
5 Рѣчи хи, кузѣм, сѣти è
да си та за мен не кàра,
не кàра, не подудрѣва.

мѣма не ли е бивала,
севдѣо не ли е тѣоглила?
10 Чоку, черноку девойку,
не мѣтай севдѣо през село,
ам си è мѣтни на мене,
че си сме близни комшиѣ!

17. VII. 1955 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

477. Възпри конче, дочакай ме

— Бре Хасане, пѣрво любе,
йѣбарни са, пѣгледни ма,
възпри конче, дѣчѣкай ма
да посѣдим, да погалчѝм
5 ким за тебе, ким за мене,
ким юнацко, ким девойцко! —
Поседѣли, погалчѣли,

слѣнцено е превадило,
мѣсечинка рог извила.
10 Малка мѣма му са моли:
— Пѣсни мене, бре Хасане,
че ма чѣка стара майка,
стара майка и бѣбайко,
да хми носѣ студна вода!

22. VIII. 1952 г.
с. Широка лѣка

Васил Ил. Попчев,
род. в 1909 г. в с. Левочево,
образование IV кл.

478. Да не чуят моите братя

— Трендафилке, мое любе,
йобарни са, погледни ма,
възпри конче, дочкай ма
да поседим, да погалчим
5 ким юнацки, ким девойцки,
ким за мене, ким за тебе!
— Бре юначе лудо-младо,

не ми думай тиё думи
да не чуёт мойте братё.
10 Мойте братё са сеймене,
хвана та щат, вёрза та щат:
на ногине — букаёне,
на ракине — белехчёне.

14. IX. 1951 г.
с. Мугла

Али Селямов,
род. в 1886 г.

479. Стара майка много знае, I

Девойка тръгва за вода, вижда я лудо-младо и я кара да поседят, да поприказват. Слънцето залязло, месечинката изгряла и момъкът учи девойката да каже на майка си, че беглишко стадо размътило Дунава, та го чакала да се избистри. Майка й отвръща, че не може да я излъже.

Торнала е Марушчица
през ливаде, през зелено
по жорапки, по терлички
сас две бели харкомички
5 за студена бистра вода
на студенине врьсове.
Де ё виде лудо-младо,
та заследи Марушчица
и Марушки тихо дума:
10 — Стойни, чёкни, Марушчице,
да поседим, да погалчим
ситни-дребни разговори
хем за тебе, хем за мене! —
Поседёха, погалчёха,
15 млочко си са забавиха,
слончено е превалило,
месечинка е изгрела.
Марушка се жёлно моли:
— Пусни си ма, лудо-младо,
20 ще ме кара стара майка!
Пусна си я лудо-младо
да йотиде у стара майка.

Юнак си ё хитро учил
как да лóже стара майка.
25 — Ага майка та попита:
„Що, Марушке, са забави
йот студена, бистра вода?“
Рёчи си хи, Марушчице:
„Мале, мале, стару мале,
30 бел са Дунав бё вазмóтил,
та го чёках да са тай,
да са тай, да са бистри,
да наточа бистра вода.
Вчера, майчу, бе минало
35 беглицконо сиво стадо,
та го бёше вазмóтило.“ —
— Ложи, кучку, кóго ложиш,
немой лóга стара майка,
стара майка млочко знае,
40 млочко знае и разбира.
Кóса ти е омóкната,
снага ти е йотрошёна,
лице ти е йоблúбёно.
йоблúбёно, йобхапано!

20. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
ломакиня

480. Стара майка много знае, II

Съдържанието е, както на предходната песен. Момъкът учи девойката да каже на майка си, че турски коне размътили водата.

Торнала е малка мóма
за водица, за студенка.
Лудо-младо пóслед нея,
той на мóма проговаря:
5 — Стойни, чёкни, малка моме,
искам нещó да ти кажё,
ситни-дребни разговори
ким за тебе, ким за мене! —
Поседели, погалчели,

10 дорде слонце зайде, пóйде,
дорде дойде месечина.
Малка мóма, тихо дума:
— Бре юначе лудо-младо,
както си ма ти измами,
15 тый да си ма и научиш
как да лóжа стара майка!
— Кажи, рёчи, малка моме:
„Заминóха турски коне,

20 вазмѳтиха студна вода,
та ѳ чѳках да са тай,
да са тай, да са бистри.“ —
— Немѳй лѳга, мари дѳще,
стара майка са не лѳже,

28. VIII. 1953 г.
с. Широка лѳка

25 стара майка млого знае,
млого знае и познава:
руса коса завалѳна,
бѳли бузки обхапани,
чѳѳрни очи — покѳдени.

Фатма С. Истрефова,
род. в 1931 г.

481. Стара се майка не лѳже

Девојка не иска да земе сребърните трепушки, които ѳ носи любето, защото майка ѳ ще я пита откъде са. Момкѳт я учи да ѳ каже, че когато отишла за вода, минали сватбари и ги прѳснали, но майка ѳ познава, че е била с любето си.

— Хайде ми, хайде, девојку,
снощи сам дошѳл от пазар,
та ти сам донел армаган
ситни сребарни трепушки.
5 — Не щѳ ми, не щѳ, юначе,
мене ще майка да пита:
„Отде са сѳѳ трепушки?“
Какво да хи кажа, юначе?
— Ти си хи рѳчи, девојку:
10 „Повниш ли, майчу, знаеш ли,
ага ма, майчу, проводи
водица да ти дѳнесам
от студенине врѳсьове,
та бѳше мѳтна водѳна,

25. II. 1954 г.
Чепеларе

15 та си ѳ чѳках, майчинку,
да ми са вода отмѳти.
Тѳѳжки сватове минаха,
сиви си ага вѳрѳха,
та си трепушки рѳйнаха,
20 та ги сам, майчу, сбирала.“
— Не лѳжи, дѳще, майка ти,
стара са майка не лѳже!
И тя е билѳ лѳвтера,
та стара майка познава:
25 лицено ти е любѳнко,
снѳжката ти е трошена,
косѳна ти е валѳна.

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

482. И майка е мома била

— С кѳго си, Айшу, играла,
та ти е ризка съдрана?
— Майчинку, стара майчинку,
младѳчна сам крава доила,
5 та ми е ризка садрала.
— Дѳщеру моѳ, майчина,
стара са майка не лѳже —

29. VII. 1951 г.
с. Триград

и тя е билѳ лѳвтера,
та стара майка познава.
10 Ачинки ти са любѳнки,
бузките ти са хапанки,
снѳжкана ти е кѳршѳна,
шѳлваре ти са друлѳнки.

Пята от девојки в дома
на Юсеин Сальохльовски

483. Дотолкова не е бивало

— Немѳй ма, майчу, провада
сѳѳ утирна на вода,
че е дерѳѳна далеко
и е дерѳѳна дълбока.
5 Пѳк ѳ сам сѳнѳ сѳнила,
че бѳх на вода ходила,
та бѳх севдѳѳна срѳѳщнала.
Свитом ракине даржѳхме,
дано са нѳкак разминѳм,

10 ала са не разминѳхме.
Пѳк то ма тогав попита:
„Момне ле мари хубава,
ѳти си кѳмна-кахѳрна,
дали та кара майка ти?
15 Рѳчи хи да та не кара —
млада нѳли е бивала,
севдѳѳ нѳли е тѳѳглила?“
— Дѳщеру моѳ, майчина,

и млада си сам бивала,
20 и севдѣѣ си сам тѣѣглила,
ду сѣлков не е бивало!

23. II. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кѣоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

Друг вариант от Чепеларе, съобщен на Ат. Райчев от Иван Д. Чакѣров, род. в 1868 г., на 25. VI. 1955 г., има следния завѣршѣк:

— Дѣщеру моѣ, майчина,
и йѣ мома сам бивала,
и йѣ севдѣѣ сам тѣѣглила —

до сѣлков не е бивало:
Вечеро прѣмрак на вода,
утирно рано от вода!

ГАЛИЛИ СЕ, МАМИЛИ СЕ

484. Изписал се на хурката

— Тѣмънугу, тѣмънужку,
кѣѣѣ гѣлѣш, кѣѣѣ мамѣш?
— Йѣ си гѣлѣм и си мамѣм
вѣкал Иван, вѣкал овчѣр,
5 дѣно правѣ новѣ фуркѣ,
новѣ фуркѣ и кавалѣ.

Сторил ми е еднѣ фуркѣ
и на неѣ са изписал,
агѣ прѣдам да го глѣодам.
10 Сторил си е един кавалѣ
и на него ма изписал,
агѣ свири да ма глѣѣда.

23. IX. 1953 г.
с. Широка лѣѣка

Руса Г. Бѣбева,
род. в 1904 г., образование III кл.,
домакиня

485. Защо е забравила да затвори

Брат пита сестра си защо е забравила да заключи портите, та влезли коне войводи, утѣпкали чемшира, опасли босилека, изпочупили трендафила. Тя отговаря, че е дошло любето й и се загледало в нея.

— Сноща що забори, Ёну лю, Ёнице, Ёнке ле,
порти да затвориш,
порти да затвориш, Ёну лю, Ёнице, Ёнке ле,
ключѣн да заключиш?
5 Та ми навлѣзуха, Ёну лю, Ёнице, Ёнке ле,
кѣне вѣйводуви,
та ми утаптѣха, Ёну лю, Ёнице, Ёнке ле,
двори шѣмширови
и ми опасоха, Ёну лю, Ёнице, Ёнке ле,
10 зеленѣн босилек,
и ми отрошиха, Ёну лю, Ёнице, Ёнке ле,
червенѣн трѣндафил!
— Че как заборѣх си, байну ле, батю ле, батку ле,
порти да затворѣ,
15 порти да затворѣ, байну ле, батю ле, батку ле,
ключѣн да заключѣ!
Йѣ си бѣх тѣрнала, байну ле, батю ле, батку ле,
за вода студена,
поѣсан развих си, байну ле, батю ле, батку ле,
20 от тѣонконо кѣрсче
ключѣн да си трѣсѣ, байну ле, батю ле, батку ле,
порти да затворѣ.
Отде ми допѣдна, байну ле, батю ле, батку ле,
мойно пѣрво любѣ,

- 25 та си ма загльода, байну ле, батю ле, батку ле,
та си ми заборих
ключен да си туре, байну ле, батю ле, батку ле,
порти да затворе.
— Че кой ти бе, Ену лю, Енице, Енке ле,
30 твойно първо любе?
— Мойно първо любе, байну ле, батю ле, батку ле,
пустиен вайвода.
Конене трошиха, байну ле, батю ле, батку ле,
зелениен шемшир,
35 пък не са кичихме, байну ле, батю ле, батку ле,
сас червен трендафил,
с червени трендафил, байну ле, батю ле, батку ле,
с зеленен босилек!

9. VIII. 1954 г.

Пята от девойки на събора на Рожен
по време на хорото

Същата песен е съобщена на Ат. Райчев и от Минка П. Златева, род. в 1909 г. в с. Стойките, Смолянско.

486. Хванах си я за ръката

Днес си сръбцнах малка мома, нито малка, ни голема, тамам беше за галене. Тя погльодна — измами ма, 5 йе погльоднах — измаших е, фанах си е за ракона, заведох е накрай село.	Отроших хи тъонка снажка, преброих хи плитчицине, 10 ройнах си хи мержанено, мома съодна да си плаче. — Мълчи, мълчи, малка моме, донел ти сам безергене, низа щиме мержанено!

22. X. 1951 г.
с. Настан

Ахмед Ф. Карамустафов,
род. в 1886 г.

487. Къде ти е гиздава Маруда

Марудина майка отива вместо дъщеря си за вода и лъже сейменски войвода, че тя е умряла. Войводата ѝ казва, че девойката е лежала на ръката му.

Редом са се, редом наредили покрай море пашови сеймене — кон до коне, юнак до юнака. Ред редеха за вода студена. 5 Сеймене се сдумват, още спитват: — Кой да иде за вода студена? Ред се падна гиздава Маруда, тя да иде за вода студена. Не отиде гиздава Маруда, 10 ам отиде Марудина майка. Де е сръбцна сейменска вайвода, той на майка тихо проговаря: — Добър вечер, Марудино мале! — Дал бог добро, сейменска вайвода. 15 — Каде ти е гиздава Маруда?	— Ох леле си, сейменска вайвода, Маруда е вчера загинала, още вчера, вчера по пладнина. — Ложеш, ложеш, Марудино мале! 20 Маруда е вчера с мен седела, с мен седела, на рока лежела, дорде ми е рока омалела, та не мога конче да изведа и не мога конче да оседлам, 25 и не мога пушка да нарамѐ. Майка ми е кончето извела, братѐ ми са конче оседлали, братѐ ма са на кон покачили, сестра ми е пушка нарамила.

19. V. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

488. Сама ли си, дома ли си

— Мари Раду, бѣла Раду,
пустинъ тъ чьорнъ ъчъ,
чьорнъ, чьорнъ, та мамливкъ,
кой хи видъ, за тѣх плачъ,
5 йѣ хи вѣгях, йѣ заплаках.
Раду, Раду, бѣла Раду,
сама ли си, дома ли си,

дали дойда довечѣра?
— Бре хей, гйдъ, лудо-младо,
10 сам-сама сам и дома сам,
ала тебъ не отварѣм,
че та тебъ не познавам
откаде си и какѡв си.

19. V. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

489. Нали я сама оставя

— Дѡщеру моѣ, майчина,
мен ми са гльѡда, дѡщеру,
че ти е лице любенко
и ти е снажка трошена,
5 мѡрна кѡса наплетена?
— Майчинку, моѣ майчинку,
ти нали си ма оставѣш
сама-самичка у дома?

Комшийче са научило
10 кѡта вечер да дохода,
армаган да ми дониса
скѣчоски бѣли стафиди,
мадански благи ѣбалъки,
та ми снажкаса отроши,
15 бѣлко ми лице облюби,
мѡрна ми кѡса нагьольпи.

22. X. 1952 г.
с. Широка лъка

Димитър Мезински,
род. в 1874 г.

Скѣчоски (ст. 12) — ксантийски, от Скече, сега Ксанти.

490. Момък иска да измами девойка

— Каде е, Бинче, майка ти?
— Нема ѣ, нема, агу лю,
майка е вчера отишла
нах долничкана махалѡ,
5 нах нейнине роднини.
— Йди ѣ, Бинче, порукай,
люй сега нахтѡв да дойде!

— Не щѡ ми, не щѡ, агу лю,
мама ми тембѣх правила:
10 „Не хѡди, синку, далечко,
от ащѣм да не излизаш,
че имаш млочко душмани,
та ще та, Бинче, подмамѣт.“

22. II. 1954 г.
Чепеларе

Фатма С. Рашитова,
род. в 1904 г.

491. Ела ми, моме, отвори

Юнак на порти чукаше,
чукаше, още викаше:
— Яла ми, моме, отвори
вашите порти шѣрѣни,
5 че сам са ячко затѡжил,
затѡжил, моме, заболѣл!
— Йди си, лудо, вѡрви си,
не мога, лудо, да стана,
че си сам болна легнала
10 Йѣ ми сам вчера ходила
в нашѣна долна градинка,
та ми сам китки садила —

киткана ранѣн босилчѣк
и червениѣн трендафил,
15 та ма е глава трѣснала
и ма е кѡрсче сѣкнало,
не мога, лудо, да станам!
— Ти гѡ не можеш да дойдеш,
да дойде, моме, майка ти,
та да ми порти отвори.
20 — Не може, лудо, да стане,
мѡрна ми кѡса разплела,
на скутове ѣ рѡйнала.

Август 1939 г.
Чепеларе

Стайка Ст. Балджиева,
род. в 1902 г., образование,
IV кл., домакиня

492. Ако се закълне да не я погледне

— Яла ми, моме, отвори
вашине порти шѣрани,
че си ма фирѣт двамина,
двамина йодри комити,
5 та ще да си ма отбавѣт,
главѣна ще ми отсѣкѣт!
— Отвори ти ща, юначе,
ако се вѣрно покалнеш,

че нѣма да ма погльѣднеш
10 и с рѣка да ма допираш.
— Прокалнам ти се, девойку,
ам ти са чѣорни ачинки
и белко ти е лицето
и тьонка ти е снажката,
15 та ма щат стигна комити.

13. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

493. Зачукало, захлопало

— Мари пуста, бѣла Раду,
пустине ти руски очи,
руски, руски, та мамливи!
Кой та види, за тѣх плаче,
5 ѣ та видѣх и ѣ плачѣм.
Дали дойда довечера,
довечера на вечерѣ?
— Постой, лудо, не дохѣдай,
довечера гости имам
10 майци братѣ, мои уйци. —

Пусто лудо не дочѣка
не дочѣка друга вечер'
ам отиде сѣща вечер, ,
сѣща вечер на вечерѣ.
15 Зачукало, затропало.
Рада майци си викаше:
— Стѣни, мале, бѣрна пѣли,
бѣрна пѣли, огань вѣли,
пусто лудо зачукало,
20 зачукало, затропало.

20. III. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

494. Как да не плача

Причука Мехмет, прирука
на Айшинкине портици:
— Ялай ми, Айшу, отвори
вашисе порти шѣрани,
5 йѣ сам вуйков ти Мохамед! —
Излѣзе Айшѣ, отвори,
кѣнѣ му в глава здравѣва
и него в рѣка полюби,
че си го Айшѣ заведе
10 ваз нови скѣли високи,
ваз тьонки кѣлни широки.
Клѣде му дѣшек да сѣдне,

даде му ѣстѣк — вазпрѣ са.
Принесе ѣгне печено
15 и си му тихо ромѣни:
— Буѣрун, деликанлийѣ,
да ѣдем ѣгне печено! —
Че си ми Айшѣ заплака.
Мехмет си Айшѣ питаше:
20 — Оти ми плачеш, Айшинку?
— Как да не плачѣм, Мехмете,
гѣ си ма хитро измами,
че си ми уйков Мехметѣ.

20. II. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кѣоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

495. Защо мете и плаче

— Дъщерю моё, майчина,
вчера ми мете и пее,
сега ми метеш и плачеш.
Оти не кажеш майци ти
5 какво е тебе бълноно?
— Мале ле, мила мале ле,
мойно е бълно големо,
то ми са с нищо не меса.

Снощи ми легнах самичка,
10 оцутра станах с двамина
сас чичовоно копеле.
— Молчи, дъщерю, не плачи,
до ми ще в село кадиё,
15 стори ща майка давиё
на чичовоно копеле!

6. XI. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

496. Скъпа ли ти е цената

Засърнала е Арфинка
от скѡпа басмѡ шёлваре
низ Бѣла река надолу,
низ зеленоно ливаде,
5 низ ситничконо мизаре,
през шѣранана жѣмиё.
Хасан, Исеин на потѣн,
те си Арфинка питаха:
— Арфинку мари хубава,

10 каде си сама тѡрнала?
— Тѡрнала си сам, тѡрнала,
сам-сама да са продавам.
— Арфинку мари хубава,
скѡпа ли ти е пахѡта?
15 — Нито е скѡпа, евтина —
за шиник бѣли грѡшове,
за шиник жѡлти алтѡне.

13. VIII. 1953 г.
с. Широка лъка

Нурие С. Истрѣфова,
род. в 1908 г., самообразована,
домакиня

Бѣла река (ст. 3) — река в Средните Родопи, която извира от югоизточните склонове на Рожен и при с. Соколовци събира водите на големия карстов извор Хубча.

497. Сама в България да вляза

— Шинку лю мари Пѡпова,
Пѡпова, Попвасилова,
каде си, Шинку, тѡрнала
през Рѡжен, през планинѡна?
5 — Жѣндарче и гюмрукчийче,
тѡрнала си сам, тѡрнала
през Рѡжен, през планинѡна
сам-самичка да си идам,
сама в Балгарѣ да влѣзам,
10 сама да си са продавам.
— Шинку лю мари Пѡпова,

скѡпа ли ти е пахѡта?
Ко йциш бѣли грѡшове,
ще дадем жѡлти алтѡне.
15 — Жѣндарче и гюмрукчийче,
не щѡ ви жѡлти алтѡне,
не щѡ ви бѣли грѡшове!
Мен ми е драго, жѣндарче,
жѣндарче и гюмрукчийче,
20 сама в Балгарѣ да влѣзам,
сама да си са продавам.

6. V. 1954 г.
Чепеларе

Стана М. Бозева,
род. в 1872 г.

За *Рѡжен* (ст. 7) вж. пояснението към песен № 226, а за *Балгарѣ* (ст. 20) — към песен № 68.

498. Къде си сама тръгнала

Кера майци си викаше:
— Немой ма, майчу, провада
нах нашна близна колиба,
че ми е потен, мале ле,
5 през Ванювине дворове.
Все колчиш мина, мале ле,
Ваню на двори седеше,
шерана гайда свиреше,
гайдана дума думаше:
10 — Мари Керушке Пейова,

4. X. 1952 г.
с. Широка лъка

Пейова, Пейовичина,
каде си сама тръгнала
през сѐ гора зелена,
кой ти е верна дружина?
15 — Дружина ми е, бре Ваню,
моено машко братченце.
— Върни са, върни, Керушке,
че ти е слаба дружина,
пък ти се канѐт мнозина!

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

499. Не ходи, моме, за вода

Момък съветва хубава девойка да не отива сама за вода, че има много душмани. Тя му отвръща, че ходи с братчето си, а ако заспи край вировете, има две славейчета, които я приспиват и събуждат.

— Момне ле мари хубава,
не ходи сама за вода,
че е водона дѐлеко,
дѐлеко извон селоно,
5 пък имаш млочко душмане,
та та щат нѐкво направи!
— Юначе лудо и младо,
ходѐм ли сама за вода?
Иѐ имам братче по-малко,
10 та с него ходѐм за вода,
той ми е верна дружина.
Агѐ си точѐм водица,
то си ма варди, юначе.
— Момне ле мари хубава,
15 не ходи, момне, за вода,
че ти е слаба дружина.
Там има вире дλιοки,
там расте дорво високо
и шири листе широко,
20 та прави сѐнка дебела.

19. VI. 1939 г.
Чепеларе

Легна щиж, заспа щиж,
нѐма кой да та разбуди!
— Юначе лудо и младо,
иѐ не щѐ заспа, юначе.
25 Имам си до две пильчкѐве,
пильчкѐве, две славейчета,
ѐдноно свирѐ вечерѐ,
другоно свирѐ утирнѐ.
Дено ми свирѐ вечерѐ,
30 то си ми тихо ромѐни:
„Лѐгните, луди и млади,
за млади са е мѐркнало!“
Дено ми свирѐ утирнѐ,
то си ми тихо ромѐни:
35 „Станвайте, луди и млади,
за млади са е сѐвнало,
дошло е време за млади!
Слонцено слѐло в рекана,
говедаран е отишьѐл,
40 шилетарѐн е пладнисал.“

Лазар Анастасов,
род. в 1859 г.

500. Братята ѝ ще я събудят

— Недей ми ходи, момице,
саминка в примрак на вода,
че ви водона далеко,
далеко, нахвон селоно.
5 Там има елше високо,
високо още широко,
та прави сѐнка дебела —
легна щиж, момне, заспа щиж,

20. IV. 1954 г.
Чепеларе

кой ще та тебе разбуди?
10 — Юначе лудо и младо,
за мене грижа да нѐмаш!
Имам си, имам, юначе,
до двама братѐ комити.
Единан свирѐ сас кавал,
15 другиѐн с гайда шерѐна —
те щат си мене разбуди.

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

501. Под ябълката легнахме

На ко̀ле ходих, маму ма,
вейки донесох,
вейки донесох, маму ма,
градинка сградих.
5 Градинка сградих, маму ма,
фидан посадих,
фидан посадих, маму ма,

златна ёбалка.
Под ёбалкана, маму ма,
10 двама легнахме,
двама легнахме, маму ма,
с мойно любове.
С мойно любове, маму ма,
сладко поспахме.

30. IV. 1955 г.
Чепеларе

Згура М. Кущинаров,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

502. Дали не се е съмнало, I

Дево̀йка лъже момъ̀ка, че е още рано, но когато той вижда, че се е съмнало и плаче как ще мине през село, тя го успокоява, че ще го облече с байрамското си гиздило и ще каже, че изпраща майчината си роднина.

— Стàни, дево̀йку, по̀гледни
дали ни сò е сòвнало. —
Стана дево̀йка, по̀гльòдна
и на ю̀нака думаше :
5 — По̀лежи, лèвтèр ю̀наче,
по̀люби чьòрни очинки,
по̀люби бу̀зки карп̀узки —
еще е рано у̀тирна,
еще са чьòсти звèздине,
10 по̀рвине пèтли си пèйòт. —
Ю̀нак си вèра не фана,
та стана, та си по̀гльòдна :
то са бè бèлко сòвнало,
слòнцè бè слèло в рèкана !
15 Викна ю̀наче да плаче :
— Олеле, оле, дево̀йку,
дево̀йку, пуста душманку,
как си ма хитро измами !
Как щà през село да мина,
20 през село, през жумайòна,
през ваша чьòста махалò,
как си ми синжир на̀ключи ? —
Дево̀йка си го мирèше :

— Мо̀лчи, ю̀наче, не пла̀чи,
25 йè щà та тебе прèмèнè
с мойно байрèмско гиздило,
с моèна морна фèрежè.
Че щà та, лудо, по̀качè
на мойно конче хранèно
30 и щà та, лудо, изведа
от наша чьòста махалò,
през наше село голèмо,
ваз горничкана махалò.
Га ма, ю̀наче, попитат :
35 „Отде е сàè гòсчица ?“
Пъ̀к йè щà, ку̀зум, да рèка :
„Майчина ми е роднина,
сноща е в прèмрак дошлала
от дèлечнине свèтове,
40 през високине чèлове,
та е у наска прèспала.
По̀тювене си не знае,
дèлечко ще è изпратè,
по̀тюве да хи о̀правè,
45 че ми са по̀те сбòркани.“

6. V. 1939 г.
Чепеларе

Сабире Ис. Узунова,
род. в 1863 г., без образование,
домакиня

503. Дали не се е съмнало, II

Дево̀йка лъже момъ̀ка, че не е съмнало, но той я кара да изведе коня му. Тя иска да разбере дали ще я вземе, и момъ̀кът ѝ казва, че носи седемдесет китки и люби седемдесет моми.

— Стàнъ, мо̀мице, по̀гльòднъ
дали не сò е сòвнало. —
Стана мо̀мица, по̀гльòдна,
назакъ са бòржъ завòрна
5 и на ю̀нака викашъ :
— По̀лъжи, лèвтър ю̀наче,
още не сò е сòвнало,
пèтлинъ не сò запèлъ ! —

Ю̀нак си вèра не фана,
10 та стана, та си по̀гльòдна :
то са бè бèлко сòвнало,
слòнцъ бè впрèло в рèкана !
Плесна па̀пуцъ, обу са
и на мо̀мица викашъ :
15 — Мо̀мицъ мари хубава,
òти ма, мари, излòга ?

Иди ми кончъ изведъ,
 жьбълта го юзда заюздъ,
 чифт го попрезъ попрегни,
 20 кончено да си възседнам,
 оттува да са отмахнам,
 доде ма са не усетилъ
 твоине близнъ комшии. —
 Момица кончъ изведъ,
 25 с ракинъ кончъ съдлае,
 с очинъ друмъ превалѣ

и на юнака думашъ :
 — Вигѣх та, вигѣх, юначе,
 че си главенко, женъно,
 30 та менъ нѣма да зомъш. —
 Юнак момици викашъ :
 — Момице мари хубава,
 в седъмдъсет села хогѣ,
 седъмдъсет киткъ носѣ,
 35 седъмдъсет момъ галѣ,
 та тебъ ли жъ да зьбма !

30. XI. 1951 г.
 с. Широка лъка

Чока Ст. Гайдарова,
 род. в 1919 г., образование IV кл.,
 домакиня

504. Заспало е челебийче

Девојка буди момъка, заспал на рѣката ѝ, за да не го заварят при нея. Той ѝ казва, че не се страхува — майка ѝ
 ще му бѣде баба, баща ѝ — дядо, брат ѝ — шурей, сестра ѝ — балдъза.

Заспало е челебийче
 на момина дѣсна рѣка.
 Мило хи е да го буди,
 драго хи е да го гльбѣда.
 5 Как кайдѣса — разбуди го :
 — Стѣни, стѣни, челебийо,
 пѣтли пѣйот, сѣвнува са,
 та ща дойде стара майка !
 — Ако дойде, нека дойде,
 10 тебе майка, мене баба.
 — Стѣни, стѣни, челебийо,
 пѣтли пѣйот, сѣвнува са,

та ща дойде стари баща !
 — Ако дойде, нека дойде,
 15 тебе баща, мене дѣдо.
 — Стѣни, стѣни, челебийо,
 че ща дойде по-стар брата !
 — Ако дойде, нека дойде,
 тебе братче, мене шурѣ.
 20 — Стѣни, стѣни, челебийо,
 че ща дойде машка сѣстра !
 — Ако дойде, нека дойде,
 тебе сестра, мен балдѣза.

Февруари 1947 г.
 Чепеларе

Екатерина Ил. Дялкова,
 род. в 1872 г., домакиня

505. Дрямка ми дойде, юначе

Момък извежда девојката, която иска да поспи, на планината. Тя заспива, а него не го хваща сън и се отдръпва.
 Когато се събужда, девојката започва да плаче и момъкът я утешава, че ще я вземе със себе си.

— Дремка ми дойде, юначе,
 на мойсе чьорни очинки —
 даваш ли ѝзин, юначе,
 да легна малко да поспѣ !
 5 — Момице мари хубава,
 хайде, момице, да идем
 ваз високана плѣнина,
 да найдем сѣнка дебела
 и още вѣда студена,
 10 тамо щим легна да поспим ! —
 Станаха, та отидоха
 на високана плѣнина,
 найдаха сѣнка дебела
 и още вѣда студена,
 15 легнаха малко да поспѣт.
 Момиче легна и заспа,

юнака сѣнѣ не фана,
 ам стана, та са отсѣна
 зад тьонка ѣла висока.
 20 Мома са от сѣн разбуди,
 та сѣдна, та зѣ да плаче,
 да плаче и да нарежда :
 — Как ма, юначе, измами,
 та ма, юначе, изведе
 25 на високана плѣнина,
 та че ма сама остави,
 сама-самичка да сѣдѣ ! —
 Юнак момици думаше :
 — Молчи, девојку, не плачи,
 30 ѝѣ си та не щѣ остави,
 ти щииш сас мене да идеш.

24. V. 1954 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиѣва,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

506. Не е вино и грозде

— Тютюнджийче, назлъмджийче,
 0ти ма назлъм тъй гльбдаш?
 Не с0м винце да ма пийнеш,
 не с0м грозде да ма к0снеш,
 5 ам сам мома за галене,

за галене, за мамене.
 За гиздило, за кичило,
 ваз морено — огледало,
 за ваз село, за низ село
 10 росна кичица извита.

12. X. 1952 г.
 Смолян

Живка Лютова-Божкова,
 род. в 1915 г., образование
 средно специално

507. Да люби, да се налюби

Момък кара райковска девойка да му точи вино да се опие, за да ѝ даде кончето, пушката, сабята и гиздилото си. Тя му отвръща, че не е луда гидия да яха кон и да носи оръжие и юнашко облекло, а е хубава мома — да я люби.

— Момице, райковленчице мари,
 райковска чепкън дъвойку,
 точъ мен вино да пиё, мари,
 да пиё, да са опиём.
 5 Да ти дам, момне ле, да ти дам, мари,
 моёно кончъ хранено,
 да ёздъш, да са наёздъш, мари!
 Да ти дам, момне ле, да ти дам, мари,
 моёна пушка шёрана
 10 да стрелёш, да се настрелёш, мари!
 Да ти дам, момне ле, да ти дам, мари,
 моёна сабё огнъна,
 да носъш, момне ле, да носъш, мари,

да съчеш, да са насъчеш!
 15 Да ти дам, момне ле, да ти дам, мари,
 моёно лётó гиздило,
 да носъш, да са наносъш!
 — Юначе лудо и младо,
 йё ни с0м луда гъдиё
 20 да ёхам кончъ хранено,
 да носём пушка шёрана,
 да сурнам сабё огнъна,
 да носём руба юнацка,
 ами сам мома хубава —
 25 да галъш, да са нагалъш!

12. VIII. 1953 г.
 с. Широка лъка

Лазар Семерджиев,
 род. в 1882 г.

508. Да пия, да се опия

— Сипи ми винце да пийна, девойку,
 да пиям, да се опиям, девойку.
 Дорде ми съоднеш на скутас, девойку,
 варх сини куюм шёлваре, девойку,
 5 варх бришймёни гайтане, девойку.

Дорде вазправиш к0рсчето, девойку,
 ваз алёносо поёсче, девойку,
 дорде ми ройнеш плитките, девойку,
 варх сахатювёс кюстёчек, девойку,
 10 варх тефтиково забунче, девойку!

13. VIII. 1953 г.
 с. Широка лъка

Нурие С. Истрефова,
 род. в 1908 г., самообразована,
 домакиня

509. Още ли момци ще гориш

Кечо си на двор седёшъ,
 печено ёгнъ ёдешъ
 и руйно вино пиешъ.
 Калудка в п0кён варвешъ,
 5 Калудка, калу Марудка,
 бёличка и премёненка.
 Руба хи оганъ горешъ,
 лицъ хи сл0нцъ греешъ.

Кечо Калудки викашъ:
 10 — Калудку, калу Марудку,
 оцъ ли мома жъ ходъш,
 оцъ ли момцъ жъ гориш?
 За теб са лудъ станаль
 и млади, мари, и старъ,
 15 пиёнъ си хи сторила
 без вино и без ракиё!

16. XII. 1952 г.
 с. Широка лъка

Чока Ст. Гайдарова,
 род. в 1919 г., образование IV кл.,
 домакиня

510. Стани се, Гюлсум, премени

Началото е, както на предходната песен. Хасан кара девойката да седне на скута му, за да ѝ изкаже мъката си за някогашната им любов.

- Стани са, Гюлсум, кърдисай,
кърдисай, Гюлсум, дьоздисай
с коприненана премена,
с баш байремсконо гиздило.
- 5 Асан та рѹка, Гюлсуме,
нах зѣмалнана одайѵ
да пие бѣла ракиѵ.
Че си ми зѵми, Гюлсуме,
в лѣвана рока шишѵна,
10 в дѣснана рѵка чѣшена.
Всѣкиму сѵпи по чѣша,
всѣкиму кадѵх по кадѵх,
- на кѵта кадѵх и алтѵн,
Асаню пѵдай шишѵѵна. —
15 Асан Гюлсуми викаше :
— Гюлсуме мари хубава,
немѵй ми дава шишѵта,
ѵми ми сѵдни на скутас,
на скутас да ми посѣдиш,
20 балносо да ти изкажѵм,
как са сме дрѵгош гѵлили,
гѵлили, кузѵм, мамили.
Лицето да ти ѵблѵбѵм,
снѵжката да ти ѵтрошѵм.

1. X. 1952 г.
мах. Окманица

Айша Истрѣфова

511. Мома е мома родила

- Мома е мома родила,
в алѣн ѣ миндѵл повила,
с кичѣн ѣ кушѣк завила,
лѣтва хи люлка вѵрзала,
5 лѵонен е свитак навила,
шѣран е кѵжел запрела,
кѵрстом е нѵги сѵднала
и хи е пѣснѣ запѣла :
— Анни ми, нѵнни, дѵщерку,
10 от мѵжовѣн ми Мехметѣ !
Голѣмка да ми нарѣстѣш
- на осемнайсет годинки
Та гѵ са сбереш, дѵщерку,
с твоине дружки врасници,
15 те ѵца та питат, дѵщерку :
„Кутрѵ е твоѣн бобѵйко ?“
Ти си хми рѣчи, дѵщерку :
„Мен ма е майка украла
на високана плѵнина
20 ваз кѵсѣн, още ваз жѵѵтва
в Милушоскине ливади,
в Милушоскине гѵльѵве.“

10. VIII. 1952 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кѵралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

ЗАЛЮБИЛИ ДРУГИ

512. Моето лице по-бяло

- Арифѣ, севдѵѵ голѣма,
ти другож, гѵ дохѵдаше,
та са не насѣдѣваше,
пѵк сега бѵрзаш да варвиш,
5 ѵти си друга загѵлил.
Гѵли ѣ, севдим, зѵѵми ѵѣ,
и та е моѣ роднина.
На межѵѵ ще ти дохѵдам,
- по калѵм ще ти напридам,
10 по казанѵ ще ти изѵдам
и ще са с неѣ личиме
чие е лице по-бѣло,
по-бѣло и по-червено.
И да са личим и да нѣ —
15 моѣсо лице по-бѣло,
по-бѣло и по-кравено.

24. II. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кѵралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

513. Люби я, любе, вземи я

— Харам ни стана, юначе,
нашесо с тебе галене,
галене, пък незимане.
Ти гльодаш мене да мамаш,
5 пък мислиш друга да зимаш.
— Ложат та, кузум, мамят та
твоине дружки душманки,
твоине близни комшије.
— Гали е, севдим, зьоми е,

10 вѐ не е от мен нагоре,
ами е от мен надолу.
Нѐхи са руси очине
и чьорно хи е лицено
и крѝпка хи е снажкана.
15 Юначе лудо и младо,
мене са чьорни очинки
и бѐлко ми е лицѐсо
и тьонка ми е снажкаса!

14. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

514. Аз съм от лелка по-бяла

— Невѐсту, карãгюзлийко,
пѝди си рѝкни лелка ти,
люй сега нахтув да дойде!
Вчера сам ходил нах пазар,
5 та хи сам донел армаган
смѝкви и благи стафиди,
юнѐна басмѝ червена
да шиѐ ѐсни шѐлваре.
— Юначе лудо и младо,
10 йѐ са за лѐлка не давам.

Йѐ сам от лѐлка по-бѐла,
по-бѐла и по-чернока,
по-тенка и по-висока,
много сам уйгун момиче.
15 Мене ще пѝ да прилѐга
юнѐна басмѝ червена
да шиѐ ѐсни шѐлваре,
агã хи, севдим, надѐнам
на мойне бѐли ножинки,
20 на моѐ снажка теничка.

11. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

515. Ти вчера къде походи

— Рашите, касъмдѝрине,
ти вчера каде походи,
ти байрѐм каде поправи?
Видѐ ли мѝми хубави,
5 хубаво попѐха ли ти
и гюнлюк платиха ли ти,

дѐно си кундри трошило?
Тебе са прави, Рашите,
лю ти си юнак в сѐлосо,
10 лю тебе галѐт мѝмине,
мѝмине и невѐстине!

23. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

516. Моето любе друга люби

— Алтгнджийче, касканджийче,
що си главо превѝрзала
с еднѝ кѝрпа копринѐна
и сас дручка памучѐна?
5 — Бре юначе лудо младо,
как да не сѝм превѝрзала!
Мойно любе друга гали,
друга гали, друга мами.
Йѐ ми селото не вѐрвам,

10 ам си видѐх с мойсе ѝчи
вчера вечер на водѝна,
на водѝна, на чешмѝдна.
Той поѐше сиво конче,
йѐ наливах бистра вода.
15 Той хи даде огледало,
тã му даде стрѝк босилчек.
Той мирисна и ваздѝхна,
тã с'огльѝда и продума:

— Тьоничка сам, височка сам,
20 тамам си сме, карар си сме
за женене, за главене.

12. II. 1950 г.
Чепеларе

Ариф С. Байрямов,
род. в с. Полковник Серафимово
в 1906 г., без образование,
общ работник

Вариант на тази песен Ат. Райчев е записал от Фатма Ад. Парова, с. Лясково, род. в 1913 г.

517. Сама ходих, сама видях

Бално имам, жёлно ми е —
Брахим гали Белицана,
Белицана Драхемова.
5 Майка му го не верува,
сама ходих, сама видех.
На водона, на чешмьона

Брахим пое вране коне,
Шайде точи бистра вода.
Той хи даде огледалце,
10 та му даде вита китка,
та е тури на чалмона,
на чалмона, от странона.

23. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

518. Намерил си друга

— Каде е, Бейя, майка ти?
— Немой ма пита, юначе,
още е вчера отишла
низ Бела река надолу
5 да бере чьорни чореша.
Дано са щолба очьопи
и да са майка пребие!
— Момиче бело, черноко,
немой си кална майка ти,
10 я си сам нашьол и друга.
Каде е, Бейя, баща ти?
— Нема го, нема, юначе,

още е вчера отишьол
ваз Юруцкана планина
15 да пасе дребни шилета.
Дано са шилета изгубет
и баща да са не ворне!
— Момиче бело, черноко,
немой си кална баща ти,
20 я нема тебе да зьома.
Я си сам нашьол и друга,
от тебе дважд по-хубава
и от теб трижд по-каматна!

7. I. 1955 г.
мах. Водни пад

Райме К. Байрямова,
род. в 1937 г.

За *Бела река* (ст. 4) вж. пояснението към песен № 496. *Юруцка* (ст. 14) от *юруци*, номадско пастирско племе от Средна Азия, преселено в Мала Азия. Те участвуват в завладяването на Балканския полуостров от турците и през XV в. се заселват в нашата страна, като заемат някои опустошени полета и високи планини. К. Иречек ги нарича „войнствени турски пастири“ и извежда тяхното наименование от турския глагол *юрюмек* (yürümek) — ходя, движа се пеш (вж. Иречек. Пътни бележки. с. 32—34; срв. и Иречек. История болгар. с. 620). Юруците, които се настаняват в Среднородопската област, лете пасели стадата си по планината, а зиме слизали в Беломорието в Гисмюрджинско-енидженското поле. По-подробно за юруците в този край, за отношенията им към местното родопско население и за тяхното влияние над местния бит и поминък вж. Дечев. Чепеларе. I. 1928. с. 21—25.

519. Сама си зная сърцето

— Девойку, бално ли ти е,
че тебе нема да зьома?
— Немой ми дума, юначе,
сама си знаем сарцесо.
5 — Девойку мари хубава,
юс сеньо бекяр да ходе,

пак тебе нема да зьома.
— Немой ми дума, юначе,
че ми сарцесо разпареш!
10 Заради тебе, юначе,
суха сам вейка станала
от твои пусти едове,

ёдове, пусти зорове.
Вчера та гльодах в байреман
15 бела чеврица даржеше
и карши мене седеше.

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

Аман сам рёкла, юначе,
от твои пусти ёдове,
стига ми пукай сарцесо!

Мехмед С. Вошев,
род. в 1890 г., образование IV кл.,
занаятчия

520. Къде ли ми е любето

Девојка тџи за любето си, което я изоставило, и му пожелава да си намери лика-прилика, но да не взема тази, която е намислило, защото не е за него.

— Майчинку, моя майчинку,
каде ли ми е любено,
в кутра ли ми е махало,
кутри ли моми разворта,
5 разворта и обигьопва?
Дали вав горна махало
или вав долна махало?
Подоходи, севдим, подоходи,
барем си любе отбери,
10 лю от край мома не зимај,
да не е от мен надолу,
ам да е от мен нагоре.
Ага ми торнеш през село,
да сте си лика-прилика:

15 ти напреж — тьонка силвие,
та послед — китка извита.
Кутрано мислиш да зомеш,
че е от мене надолу,
нее за праг ще да турем
20 да е накраем, прекраем,
чехлисе да си осуквам,
фустанас да си отровам.
Нее ща, любе, да пращам
младочни крави да дои,
25 дребнине телци да лочи,
студена вода да точи
от дълбокине врисове.

16. VIII. 1953 г.
с. Широка лъка

Нурие С. Истрефова,
род. в 1908 г., самообразована,
домакиня

За *силвие* (ст. 15) — кипарис, вж. пояснението към песен № 261.

521. До моето любе кой седи

— Месечинку лю, войну лю,
кайно ми греш, разгреваш,
греш ли Драма, Кавала?
— Греем ми, греем, Радице.
5 — Месечинку лю, войну лю,
сбират ли моми попрелки,
седьот ли юнак до мома,
седьот ли любе до любе,
до мойто любе кой седи?

10 — Седи ми, Радке, седи ми
бело гаркинско момиче.
Той е на скутан даржеше
и тебе здраве праташе
да си са главийш и жениш.
15 Млочко му придав даваше —
до полвница алтоне
и шиник бели грошове.

28. I. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

522. Иди ми, иди, Мехмеде

Фатма низ одар, ваз одар
бела коприна преприда
да ниже жьолти алтоне.
Де си оварди севдьона,
5 севдьона, вакал Мехмедея,

та си на него викаше:
— Каде ще идеш, Мехмеде?
— Ща ида, Минке, ща ида
нах Смилен село големо,
10 смиленски моми да галем.

Прочул сам мома хубава,
оттам мислѐм да зѐмам.
— Иди ми, иди, Мехмеде,
дано ми хабѐр допадне,

15 дано ти дрипки донесѐт,
за хайр да хи раздадѐт
по мижьовине сѐнове,
по мижьовине дѐщери.

26. X. 1954 г.
Чепеларе

Мехмед С. Вошев,
род. в 1890 г., образование IV кл.,
занаятчия

Вариант на горната песен е съобщен на Ат. Райчев от българки мохамеданки в с. Триград, Смолянско, на 5. I. 1955 г. в дома на Салих Салюхльовски.

Минке (ст. 8) е умал. от Фатминке.

523. Любето ти е сгодено

— Стига са хвали, малка моме,
сас твоето първо любе!
Любе ти е загодено
в чуждо село с друго любе.
5 — Де познаваш, бре юначе,
че ми й любе загодено

в чуждо село с друго любе?
— Познавам си, малка моме,
по негови чьорни очи.
10 Чьорни очи помренѐни,
бѐло лице пожѐлтѐло,
тъонка снажка повѐхнала.

3. VI. 1939 г.
Чепеларе

Лазар Анастасов,
род. в 1859 г.

524. Защо не си ми казала

— Незафинку ле, пиленце,
гà ма си било гàлило,
ѐти ми не си казало,
казало и нарѐчало?
5 Сега сам дручка загàлил,
дручка вав дручка махалѐ.
Да видиш бàлно какво е,
да видиш севдѐо какво е!

— Зѐми ѐ, севдѐим, зѐми ѐ,
10 и тà е тѐонка-висока,
и тà е бѐла чернока.
Недѐлка да не сторите,
месеца да не стигнете,
годинка да не сръѐщнете!
15 — Незафинку ле, пиленце,
ѐти ма люто покална?

25. I. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

525. Ако отива на печалба, здрав да се върне

— Глѐдай ма, глѐдай, моѐ севдице,
днеска сам тука, утре ма нема.
Ѐ ще да ида нах Бѐла града,
нах Бѐла града кѐр да керѐвам,
5 кѐр да керѐвам, моми да галѐм.
— Юначе лудо, лудо и младо,
àко ми идеш, моѐ севдице,
нах Бѐла града кѐр да керѐваш,

кѐр да керѐваш, моми да галиш —
10 здрав да ми пѐдеш, болан да дойдеш,
болан да дойдеш, мен да не найдеш.
Пѐк ко ми идеш, моѐ севдице,
нах Бѐла града кер да керѐваш —
болан да пѐдеш, по-здрав да дойдеш,
15 мен да си найдеш, мен да си зѐмеш.

23. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

526. Аз съм се сгодил, оженил

Префъркало е пиленце
през Рожен, през планинона,
в калвунъ си писмо носеше.
— Гльодай го, Раду, върди го
5 де ще пиленце да сто̀пи,
де ще писмоно да пусне! —
Гльода го Рада, върди го,
че е пиленце сто̀пило
в чьорквана, на училище,

10 тамо е писмо пуснало.
Радица писмо е зьола
и го е бърже прочела.
Писмоно бълно казува:
„Гл̀ви са, Раду, ж̀ени са,
15 й̀е нема, Раду, да дойда.
Й̀е сам са, Раду, заглавил,
заглавил, още оженил
на иск̀ечоска гаркиня.“

Август 1939 г.
Чепеларе

Стайка Ст. Балджиева,
род. в 1902 г., образование IV кл.,
домакиня

За *Рожен* (ст. 2) вж. пояснението към песен № 226. *Иск̀ечоска* (ср. 18) — ксантийска (от Скече, сега Ксанти)

527. Моминска е клетва проклета

— Сто̀ене, золум Сто̀ене,
година как са г̀алиме,
г̀алиме и драго̀ваме,
сега сам чула, разбрала,
5 че та не дава майка ти.
Чудѐм са, золум Сто̀ене,
кльотва ли да та по̀кална,
слава ли да та по̀славѐ!
— Момне ле мари хубава,
10 немой ма кльотва проклена,
ами ма слава по̀слави

лѐвтер хаджия да стана,
нах хаджилок да отида,
по̀пове да си по̀питама,
15 по̀пове и владикове:
„Г̀алил сам ма̀шка девойка,
бива ли да ѐ й̀злажам?“
„Не бива, чоджум, не бива,
момска е кльотва прикльота —
20 майчина кльотва не стига,
колко̀но момска постига!“

13. X. 1952 г.
Смолян

Жека Г. Лютова,
род. в 1884 г., домакиня

528. Плакала, кълнала

Софка плаче за Кольо и го кълне да го вземат войник. Той отива на война, раняват го и я търси да го превърже, а тя му отвърща да извика майка си, която не им е дала да се вземат.

Де са е чуло, видѐло
мома за ерген да плаче,
да плаче, люто да калне,
ка̀йно е Софка плакала,
5 плакала, люто калнала:
— Да даде господь, Колю бре,
нови казарми да сградьот,
нови войници да сберот,
и тебе войник да зьомат! —
10 Де е бил господь, та зачул.
Сградиха нови казарми,
сабраха млади войници,
и Колѐ са го сабрали.

Кога са оган отвори,
15 по̀рвана пушка щом пукна,
право си Колѐ удрила.
Колю са виком провикна:
— Де да е Софка да дойде,
карвѐсо да ми обрише,
20 ранисе да ми преворже!
Софка са от град обади:
— Рукни си, Колю, майка ти,
карвѐно да ти избрише,
ранине да ти преворже,
25 че нам сас тебе не даде
двамина да са зьомеме!

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

529. Стигнала го момината клетва

Радица проклева Стоян, когото майка му е сгодила за друга, да му се народят девет деца и за да ги отгледа, да тръгне да проси. Клетвата го стига, Стоян чука на Радините порти и тя му дава грошове и жълтици.

Стоен Радъцъ думашъ:
 — Радъцъ, моме хубава,
 главй ли тебъ майка тъ?
 Менъ е майкѣ главйла
 5 вав Катун село голѣмо.
 Радъца си му викашъ:
 — Да тъ е, Стоен, главйла,
 госпокъ да си ви помага
 с добром да са зьометъ,
 10 пѣ с добром да са воетъ.
 Дано ви госпокъ харйжъ
 до девекъ дребнъ дъчинкъ,
 да торнъш просъо да просъш,
 доде дъчинкъ изкътъш!
 15 И мен е майкѣ главйла
 в Койнаръ село голѣмо. —
 Стоена кльѣтва стигнала.
 Госпокъ Стоену харйза
 до девекъ дребнъ дъчинкъ,
 20 доде дъчинкъ изкътъ,
 торнал е просъо да просъ,
 от село в село да ходъ.

На ден Велидън отидъ
 в Койнаръ село голѣмо
 25 и тамо просъѡ да просъ.
 Врют кѡщънъ е обиграъл,
 най-сетнъ Стоен отидъ
 на Радънинъ двѡровъ.
 На портъ чука и рука:
 30 — Излѣзъ, чичку, нахвѡнка,
 та съ ми просѣк ѡпатъ!
 Рада на дворъ излѣзъ
 сас две слугинъ ѡтстрана,
 едно хи пѡкен мѣтешъ,
 35 друга хи крилцѡ даржешъ.
 Агѡ си вигѣ просѣчъ,
 тѡ си Стоена познала
 и си на него думашъ:
 — Чѣкай да си та ѡпатѣ
 40 сас шъникъ бѣлъ грѡшовъ
 и полвъница алтѡнъ,
 да идъш да си изкътъш
 твоинъ дребнъ дъчинкъ,
 че та е кльѣтва стигнала!

Юли 1952 г.
 мах. Стикъл

Пею Г. Енчев,
 род. в 1874 г., образование IV кл., зидар

530. Запалила чифлика на любето си

— Кога са с Брахим галѣхме,
 голѣма севдѣѡ имахме.
 Сега ма Брахим не рѡчи.
 Чудих са, майчу, мислих са
 5 какво ли да му направѣм,
 та че си, майчу, намислих
 чифликѣн да му запалѣ

сас двеста дребни шилета,
 сас триста вакли йовнѡве.
 10 Агѡ шилета горѣха,
 дребни ми звѣзди капѣха,
 агѡ йовнѡве горѣха,
 синьѡ са нѣбо разтвори!

15. XI. 1950 г.
 с. Настан

Осман Садъков,
 род. в 1911 г., образование IV кл.

531. Девойка предава любето си на турци

Момък пита любимата си какво ѝ е сторил, та го е предала на турци харамии. За да се откупи, той продал ниви и ливади, къщи и градини и коня си.

— Бре що ти сторих, милна Раду,
 та ма предаде на вѡрли турце,
 на вѡрли турце, баш харамлие?
 Та ма глобиха тѡджкана глоба,
 5 тѡджкана глоба хилѣда лева.
 И те не стигнаха, милна Раду,
 та си продадох ниви, ливади;
 и те не стигнаха, милна Раду,
 та си продадох кѡщи, градини;
 10 и те не стигнаха, милна Раду,

та си продадох конче хранено.
 Мен не е бално, милна ми Раду,
 как си продадох ниви, ливади,
 как си продадох кѡщи, градини,
 15 ам ми е бално, бално и жѣлно
 как си продадох конче хранено.
 С него си ходѣх, милна ми Раду,
 на Узунжовски голѣм панагир
 да си купувам, да си продавам
 20 сърма, коприна — синя, зелена,

синя, зелена, бѣла, червена,
и да си галѣм узунжовскине,
узунжовскине малки моминки,
малки моминки, млади невѣсти.

23. VI. 1955 г.
Чепеларе

Иван Д. Чакъров
род. в 1868 г.

532. Девойка отравя любето си, което взема друга

Хасан казва на Айша, че няма да я вземе, защото са го годили за друга. Айша отива за вода, среща Хасана и го кани да пийне водица, с която го отравя.

- Айшу, черноко момиче,
къму си вършиш басмѳта?
— Тебе ѳ вършѳм, Хасане,
за байрѳм да ѳ ѳтваршѳм.
- 5 — Немѳй ѳ върши, Айшинку,
мен ма са сношка главѳли,
оцѳтра са ѳ довели. —
Айшѳ са дѳсна, разсѳрди,
нарами бѳли харкоми
- 10 през невѳстински двѳрове.
— Хайде, невѳсту, на вѳда!
— Вѳрви ми, вѳрви, Айшинку,
Хасанѳ не сѳм питала,
- Хасан е на кафенѳна. —
15 Айше си вѳда наточи,
агѳ са назад развѳрна,
че си ми срѳбѳчна Хасанѳ.
— Пийни, Хасане, водица
от сребарнаса кипчѳца! —
20 Агѳ си пийна водица,
Хасан са охна и вахна:
— Кой ми го мене направи?
Айшѳ си дума продума:
— Йѳ ти го, Хасан, направих.
- 25 На ти, Хасане, галѳне,
галѳне, други зиманѳ!

25. I. 1955 г.
с. Зорница

Сание Р. Карабельова,
род. в 1931 г.

533. Отравя невестата на невярното си любе

Петър казва на Калина, че няма да вземе нея, а чичовата си Марийка. След сватбата Калинка я поканва на гости и я отравя.

- Калина плѳте гайтанѳ,
гайтанѳ, гѳвѳзѳнѳнѳ.
Петър Калинки викашѳ:
— Калину, момнѳ, Малину,
- 5 къму си плѳтеш гайтанѳ,
гайтанѳ гѳвѳзѳнѳнѳ?
Калина си му викашѳ:
— Тебе хи плѳтам, Петър ле,
за твоеино ситно оруже.
- 10 Петар си хи викашѳ:
— Калину, моме, Малину,
немѳй си хаби коприна,
коприна гѳвѳзѳнѳна,
йѳ тебѳ нѳма да зѳма.
- 15 Йѳ ща да зѳма, да зѳма
чичова бѳла Марийка,
Марийка Примарийчѳна! —
Билѳ е, колко билѳ е,
Петар Калинка оставѳ,
- 20 та са заглави, оженѳ
за Мара Примарийчѳна.
Стана Марийка, отидѳ
сас двенѳ бѳлѳ харкомѳ
на студѳнѳнѳ врисѳовѳ
- 25 да точи вѳда студена.
Марийка вода точѳшѳ,
Калинка в пѳкѳн варѳешѳ
и на Марийка викашѳ:
— Марийку Примарийчѳна,
30 ѳлай ми, мари, на гостѳ
да си та гостѳм и служим
вино и бѳла ракиѳ! —
Агѳ е госка отишла,
еднѳж ракийка пийнала,
35 дваѳ ми е олѳлекнала:
— Ох леле, Петър, любе ле,
отровиха ти Марийка,
умрѳх си млада, зѳлена!
Калинка си му викашѳ:
40 — Петре ле, любе, Петре ле,
повниш ли, любе, знаеш ли
какво ти тебѳ нарицах:
„Ако ма мене оставиш
и друго любе загалѳиш,
45 годинка нѳма да срѳщнѳш,
любѳно жѳ ти ѳтрувѳ
сас вино, бѳла ракиѳ!“

19. V. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

534. Ще я изгори на прах и пепел

- Оти ми, любе, снощи не дѳйде,
ни снощи, любе, ни сѳе вечер?
Дали ми, любе, конче нѳмаше
или ми, любе, друме не знаеш?
- 5 — Два кон имам, три друма знаѳем,
ам снощи тѳрнах нах вас да дойдам,
че си ми минах сай долу, долу,
сай долу, долу, през механѳѳна,
през механѳѳна, през митницана.
- 10 Там си та видѳх в дѳкѳенено
с други галчѳеше и са смѳѳеше,
- вино пиѳеше, на скут сѳдѳеше.
— Олеле, любе, ѳпрости ми го,
ѳпрости ми го, пиѳенско бѳеше!
- 15 — Нито прощавам, нито оставѳем,
ам та сасичам резен по резен
и та накладам на два огньове
и та съжижѳем прашѳѳѳк, пепелчѳѳк,
да си накѳрмѳем сивоно стадо,
20 сивоно стадо, дребни шилета,
дрѳбни шилета, клѳоти кучета.

24. V. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

535. Ще я убие, загдето го лѳгала

- Та чули ли сте или не
какво е ново станало,
вав Трѳвна града голѳма,
вав Дрѳновскине колиби,
5 на Косѳювскине ханчѳета?
Там има ханчѳе, дѳкѳѳенчѳе,
там има мѳми хубави.
Пустана Райна Кѳнчѳева,
млого е мѳмци гѳлила,
- 10 млого е сарца пукала,
най-млого Колѳ лѳгала.
Колѳ нарѳча, порѳча:
— Нѳсите здраве на Райна!
Иѳ сам за нея нагодѳл
- 15 до трийсет жѳѳлти патроне —
врют ще по Райна да пѳдат,
тя ще ми празни силѳхас.

26. X. 1954 г.
Чепеларе

Алие С. Длѳгова,
род. в 1920 г., образование III кл.,
домакиня

536. Как си прежали Мехмеда

Дудица измамва Мехмед да я чака и пристава на другито в Тѳмрѳш.

- Дудице, мари Чурѳенска,
мари чѳѳѳнска дѳщѳеру,
на цал си Тѳмраш надвила,
един си конѳк разбила,
5 как си кайдѳса Мехмет,
та го в юрганан остави
и си го хитро измами:
„Пѳлежи, вѳкал Мехмете,
ще скокна малко до инѳѳе,
10 имам си дума да кажѳе“
Дваж са петлине пропѳели,
Дуда са назад не враца.
- Стана си Мехмет, отидѳ
на инѳини ми портици,
15 та си ми хитро почука
и си ми хитро порѳка:
— Инѳице, мила вѳтрѳшна,
вѳтрѳшна, стара душманку,
правко ще да та пѳпитам,
20 правичко да ми оправиш:
Дуда духѳдала ли е?
— Иѳзѳк ти, зѳѳк, Мехмете,
Дуда замина вав Тѳмраш
сас манишкѳоно хаджийчѳе!

25. II. 1954 г.
Чепеларе

Шѳбан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

537. Какво е слънце огряло

- Излѣзи, майчу, погледни
 какво е слѣнце огрѣло
 из сръѣцна страна рекана
 в бѣличконо коначе,
 5 вав ситничконо кафѣзе,
 вав бистричкине жѣмове!
 Бѣл са е Смаил изкачил,
 чьоран е мусаф разхлупил,
 ситна ѣзійка писува.—
 10 Мерзидѣ тихо ромѣни:
- Смаиле, любе, Смаиле,
 кому михтюпѣт писуваш?
 — Мерзидѣ, бѣла кадѣну,
 за тебе михтюп писувам.
 15 Нах Хильбѣд ще го прѣводе,
 нах младичкиѣн мюфтиѣ,
 че ма Мерзидѣ загали,
 че ма Мерзидѣ остави,
 че ми нишѣнан развѣрна.

27. VIII. 1954 г.
 Чепеларе

Гюля М. Кондакчиева,
 род. в 1908 г., образование IV кл.,
 работничка

За *Хильбѣд* (ст. 15) — Пловдив — вж. пояснението към песен № 27.

538. Помниш ли, кога се любехме

Момък казва на любето си, което се е сгодило за друго, че ще съжالياва за него.

- Знаеш ли, кузѣм, повниш ли,
 агà са другож галѣхме,
 гал хме и драгѣвахме
 на лѣвтерскине години,
 5 каков си кауль правѣхме?
 Да са ни главиш, ни жениш
 още ѣдничка годинка.
 Пък ти са, кузѣм, заглави
 на друго любе чуждѣнче.
 10 Ти са щис, кузѣм, пишманѣ,
 агà са, кузѣм, прѣмѣнѣм
 сас баш байрѣмска прѣмена,
- агà си, кузѣм, възсѣдна
 моѣно конче хранѣно,
 15 хранѣно, невазсѣдано
 и си го, кузѣм, оружѣм
 с моѣно ситно оружѣ.
 Че гà си, кузѣм, прѣминам
 през ваша чѣѣста махалѣ,
 20 агà ма видиш, ще речеш:
 „Излѣзи, майчу, погледни
 моѣна стара севдица
 сас баш байрѣмска прѣмена!“

12. V. 1939 г.
 Чепеларе

Сабире Ис. Узунова,
 род. в 1863 г., без образование,
 домакиня

539. С друго любе отиде

- Спомени, севдѣм, заповни,
 гà бѣхме авѣл глупави,
 каков ми каул правѣхме:
 агà голѣмки нарастем,
 5 сас тебе да са зѣмиме.
- Пък ти ма, кузѣм, излѣга,
 та си са бѣржко ожени,
 сас друго любе отиде
 вав чуждо село дѣлечно!

14. X. 1955 г.
 мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
 род. в 1914 г., образование IV кл.,
 общ работник

540. Дошло е време разделно

- Севдице, пиле шѣрано,
 дошло е време разделно.
 Ний са щим лѣѣсно раздѣли,
- ам как ще да са преболим?
 5 Че ми си млѣчко поѣла,
 поѣла и поносила

ситан и дребан армаган:
смокви и благи стафиди,
юнѐна басмѐ червена
10 за кропо и за шелваре.
Девойку мари хубава,
сетне щипиш пишман да станеш

5. IX. 1954 г.
с. Малка Арда

кому си нишен даржела
година и половина.
15 Чьорни щат очи да матнѐт,
бѐло ше лице да желтѐй,
тъонка ще снажка да сѐхне,
мѐрна ще коса да капе.

Салих М. Чурталеков,
род. в 1905 г.

541. Кога са се заљубили

Сакѐва лѐто-прѐлѐто,
сакѐва бално, притажно
дали е буднѐж бивало,
бивало и дохадало?
5 Спѐмени, севдѐм, заповни,
ага са илк загалихме!
Та беше лѐто-прѐлѐто,
киткине бѐха втасали,
трѐндафилян бѐ прицвѐтил,
10 карамфилян бѐ зацвѐтил.

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

И ти ми набра кичица,
кичица карамфилкова
с канѐсаните рачѐнки,
с бурмѐсаните пѐрскове.
15 Йлчиш ми китка погледнам
и тебе си спѐменувам
каква бѐ бѐла-чернока,
каква бѐ тенка-висока,
какво бѐ уйгун момиче,
20 пѐк сга каква си станала!

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

542. И да ги види полза няма

— Пѐвдигни ми, жѐнум моме, дѐлбѐнчено,
да ти видѐ, жѐнум моме, бѐло лице,
бѐло лице, жѐнум моме, чьѐрни очи!
— И да ги видиш, жѐнум агу, файдо нѐма!
5 Бѐло лице, жѐнум агу облѐбено,

4. XI. 1952 г.
с. Върбина

чьѐрни очи, жѐнум агу, окудени,
мѐрна коса, жѐнум агу, овалѐна,
тъонка снажка, жѐнум агу, отрошена,
отрошена, жѐнум агу, продадена.

Мехмед Ас. Брезев

543. Моя е китка носена

— Арфинку, кузѐм пиленце,
ти не смейш да ма погльоднеш
с твоите чьѐрни ачинки,
ти не смейш да ми продумаш
5 с твоите машки устинки.
— Юначе лудо и младо,
ти йщиш очи да лѐбиш —

21. IX. 1951 г.
с. Лясково

мои са очи лѐбенки,
ти йщиш бузки да хапиш —
10 мои са бузки хапанки,
ти йщиш кѐрсче да кѐршиш —
моѐсу кѐрсче — кѐршено,
ти йщиш китка да носиш —
моѐ е китка носена.

Фатма Ад. Парова,
род. в 1913 г., образование III кл.,
домакиня

544. Да не му върне китката

— Златку ле, златна йебалку,
кичица ще ти проведём
от високана планина —
кичица варакосана,
5 кичица алтаносана.
Да ми е не си върнала,
че ми ще сърце остана!

— Юначе лудо и младо,
немой ми китка провада
10 от високана планина,
че е сам мома главена,
главена, с порстен менена
сас ябанджийско копеле.

18. VI. 1955 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

545. Назад ми, лудо, назад ми

Момък говори на майка си, че срещнал момиче, което не го погледнало и не му продумало. Когато му застъпва ризата с коня си, то му казва, че е годено.

— Вчера си, майчу, преминах
през Горно село Райково.
Та си ми срощнах, майчинко,
бело, черноко момиче.
5 Двеста му дадох, майчинко,
с очинки да ма погльодне,
триста му дадох, майчинко,
думица да ми продума.
Нито ма с очи погльодна,
10 нито ми дума продума.
Пък мен са, майчу, разсърди,
та си посбутах кончено,
та си е, майчу, застъпих
за чибуклуно ризица,

15 за люк червени папуце.
Тогаз са назад оборна,
та си ми дума продума
и си ма с очи погльодна.
„Назад ми, лудо, назад ми,
20 йе си сам сама главена,
главена, с порстен менена.
Пък ми й главеник големец,
братена ми са сеймене,
бащана ми е кадийе.
25 Та ща та, лудо, осодет
девет години да лежиш,
осем хиледи да дадеш!“

Август 1939 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакиня

546. Ще измием кана червна, I

— Хайде ми, хайде, девойку,
ваз са гора зелена!
— Как да ми торнам, юначе,
га сам главено момиче:
5 друг ми е роки каносал,
друг ми е порсте бурмосал.

— Хайде ми, хайде, девойку,
ваз сае гора зелена!
На щиме вода студена,
10 уми щим кана червена;
сбра щиме дребни камене,
строши щим бурми порстене.

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

За ст. 5—6 тук и ст. 6—7 в следващия вариант вж. поясненията към песен № 5.

547. Ще измием кана червена, II

— Хайде ми, хайде, девойку,
на връх висока планина
зеленен мисир да прашим

и ранен да вазриваме.
5 — Не щоб ми, не щоб, юначе,
с каносанки сам рачинки,

с бурмѡсанки сам порскове.
— Хайде ми, хайде, девојку,
на щиме вода студена,
10 на щиме сѣнка дебела,

13. VIII. 1953 г.
с. Широка лѣка

купи щим сапун-ракия,
изми щим кѡна червена,
сбра щиме дребни камене,
струши щим бурми пѡрстене.

Нурне С. Истрѡва,
род. в 1908 г., самообразована, домакиня

548. Викали го за девер на любимата

Маѣка пита сина си зашто е тѣжен — пари ли няма да се ожени или няма кѣща. Той ѝ отговаря, че му е мѣчно зашто любовничката му се омѣжва за чичовия му син, а него са викали за девер.

— Шо си кахѡрен, сину мой,
кахорен, тѡжен,
пари ли немаш, сину мой,
да са ожениш,
5 кѡща ли немаш, сину мой,
да я доведеш?
— Пари си имам, маму ма,
да са ѡженам,
кѡща си имам, маму ма,
10 да я доведам,
ам ми е бѡлно, маму ма,
бѡлно и жѣлно,
че ми са жени, маму ма,
любовничкана.

26. VIII. 1955 г.
Чепеларе

15 Мен не е бѡлно, маму ма,
как ще са жени,
ам ми е бѡлно, маму ма,
че близку иде,
че близку иде, маму ма,
20 чичов син зима,
и мене викат, маму ма,
девер да ида.
С какви ща ѡчи, маму ма,
девер да ида,
25 ага ми гљѡдам, маму ма,
млада невѣста
как ми играе, маму ма,
на пѡводник.

Атанас Г. Кисѡв,
род. в 1883 г., образование VII кл.
хлебар

549. Как да стане шафер на годеницата си

— Чичу ма кани, маму ма,
шафер да стана,
шафер да стана, маму ма,
Станка да водя.
5 Станка да водя, маму ма,
да са вѣнчѣва,
да са вѣнчѣва, маму ма,
вав нови черкви,
вав нови черкви, маму ма,
10 вав манастири.

19. V. 1951 г.
с. Стойките

С какви ще нѡги, маму ма,
нах там да ида,
с какав ша рѡки, маму ма,
Станк да водѣм,
15 с какви ща ѡчи, маму ма,
Станка да гљѡдам?
Га ми е Станка, маму ма,
баш главенѣчка,
баш главенѣчка, маму ма,
20 баш гальѡвничка!

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

550. Лесно ли се люби чужда годеница

— Стѡни, Киречку, пѡгледни
от високине кѡшкѡве
хороно сторили ли са.—
Стана Киречка, погљѡдна
5 от високине кѡшкѡве:
хороно ми са сторили

на симитчицко дјукѣне.
Манол хороно водѣше,
Тодор хороно свирѣше
10 и Манолу са канѣше:
— Дѣнди ми, дѣнди, бре Манол,
ѣе та ща, Манол, дочѣка

на високана плàнина,
та та ща, Манол, попита
15 той ли са льòсно галèше
Сгурова бела Мариè,
другиму главенйцана!

6. V. 1954 г.
Чепеларе

Стана М. Бозева,
род. в 1872 г.

551. Да не жали, че са му взели годеницата

— Позачул ли си, Стоèне,
поразбрал ли си,
че ти са зòли, Стоèне,
главенйцана?
5 — Хем сам позачул, мале ле,
хем сам поразбрал.
Нож да ми имам, мале ле,
да са разпорè,
вòже да имам, мале ле,
10 да са òбесам,
вир да ми имам, мале ле,
да са òдавèм!
— Молчи ми, мòлчи, сину лю,
немòй ми жèлè!
15 Ей де ми иде, сину лю,
лèто Пèтровден,
осèдла ти ща, сину лю,
твоèно конче,
бендйса си шиш, сину лю,
20 дважд по-хубава,
бендйса си шиш, сину лю,
трижд по-гиздава.

8. I. 1940 г.
Чепеларе

Шина Л. Митарова,
род. в 1874 г., домакиня

552. Чул ли е, че му се жени годеницата

— Ти чуло ли си, Туне ле, чуло, разбрало,
че ти се жени Туне ле, пòрвоно любе,
пòрвоно любе, Туне ле, главенйцана?
— Истина ли е, мале ле, дето ми казваш?
5 — Истина си е, сину лю, мòмине казват.
Нèхини двори, сину лю, пòлни сватове,
сватове, още, сину лю, стари кумове.
— È изведи ми, мале ле, вранено конче,
засèдлай ми го, мале ле, сас синьо сèдло,
10 пòпрèгни ми го, мале ле, сас девет смока,
зàюзди ми го, мале ле, сас люта змийка,
че ща да идам, мале ле, любе да трòсèм!

14. VIII. 1952 г.
с. Лясково

Атанас В. Драганов,
род. в 1905 г. в с. Павелско, Смолянско,
образование VII кл., миньор, горски
работник, административен служител

553. Изоставен момък убива любимата си

Фатма отива на байрам с нейния съсед Хасан. Когато минават през гората, излиза Рашит и иска да тръгне с него. Тя му казва, че ще отиде с Хасан, и той убива и двамата.

Та чули ли сте, не ли сте
кинà е ново станало
вав Тарън село голèмо,
вав Рачицкана махалò?
5 Фатма е рано станала,
рано е вòда донела,
равни е двори размела,
бèло е лице измила,
сгодна е снажка сгодила,
10 наклала бришйм вежкове.
Фатма нах байрèм ще иде
нах равничкине равнища
с нейно близно комшийче.
Станали и са тòрнали,
15 агà през гòра варвèли,
Фатма Хасаню думаше:
— Хасане, любе Хасане,
ако на Рашит пресрòщне,
какво ли ще ни направи? —
20 Кайно си дума думаха,
Рашит от гòра излезе
и на Фатминка думаше:
— Хайда, Фатминку, сас мене,
да ми не празниш пушкаса,

25 да не останва сираче!
— Не щѐ, Рашите, сас тебе,
ѐ ща с Хасанѐ да идам!—
Рашит си вдигна пушкана,
право погльѐдна вав Фатма.

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

30 Еднож ми пукна с пушкана,
двамина в еднож паднаха.
Есни са корве лейнаха
на високана планина.

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

554. Смаил иска да убие годеницата си, която взема друг

Незифе връща годеника си и се омъжва за другиго. Когато тръгва със свекърва си у своята майка, пресреща ги лървият ѝ годеник и иска да я убие, задето го е оставила.

Майка Незифе викаше:
— Незифе, моѐ дощеру,
два ти нишѐна дойдоха,
кутри ли нишѐн да вѐрнем,
5 кутри ли нишѐн да зѐбем?
— Майчинку, моѐ майчинку,
вѐ мене агѐ питате,
прѐжнѐн щим нишѐн да вѐрнем,
пѐк щим сетниян да зѐбем.
10 — Незифе, моѐ дощеру,
дѐѐ да си зѐбем напрежнѐн,
че си му млочко изѐла,
нишѐнан му си носила,
кундѐре му си трошила.—
15 Незифе майка не слуша,
стана Незифе, та торна,
сама си сбира дѐрове,
сама са сбира, торнува.
Агѐ си тамо отиде,
20 било е, колко било е,
Незифе тихо ромѐни:
— Анѐйку, млада хажийку,
хайде, анѐйку, да идем
нах мойна стара майчица!—
25 Станаха, та торнаха,
варвѐха, колко варвѐха,
хажийка тихо ромѐни:

— Незифе, моѐ дѐщеру,
по-борже мѐсти ногине,
30 нѐе са белѐѐ зададе,
лоша ще белѐѐ да стори
Смаилчо от мендресѐно.
Кѐйно си дума думаха
и си хи Смаил застигна,
35 та на хажийка викаше:
— Йѐ ще та питам, хажийку,
чѐе си любе завела?
— Завела сам го, завела,
кѐгоно любе прилѐга.—
40 Не мина малко, ни млого,
кѐрвава рѐса заросе,
кѐрвава рѐка текнала,
хажийка рѐкна и викна.
Смаил са впусна, та фана
45 за руса кѐса Незифе,
та хи намѐта плиткине,
на камен глѐва хи тури
и на Незифе викаше:
— Ти мене троши кундѐре,
50 ѐ теб ще стрѐшам главѐта!
Чѐ на хажийка викаше:
— Хажийку, млада кадѐйку,
нѐмаш ли рѐки да браниш,
нѐмаш ли уста да рѐкаш?

1. IX. 1954 г.
Челеларе

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

ВЯРНА ОБИЧ

555. Няма да я излъже

— Кѐжи ми, кѐжи, Янице, ти кого гѐлиш?
— Й да ти кажѐ, мале ле, тѐва го нѐма.
Той е отишѐл, мале ле, нах равно пѐле,
нах равно пѐле, мале ле, кѐр да кѐрува,
5 кѐр да кѐрува, мале ле, ѐвци да пасе.
— Ой Яну, Яну, Янице, дѐщеру моѐ,
той дали, Яну, Янице, тебе ща зѐме?

- Той ща та, Яну, Янице, теб да излѳже!
 — Ой мале, мале, мале ле, ти, старо мале,
 10 нѳма той мене, мале ле, да си излѳже —
 той си ми е дал, мале ле, вѳрнана дума
 и са е в мене, мале ле, вѳрно покалнал!
 — Ой Яну, Яну, Янке ле, дощѳру мое,
 юнацка кльѳтва, Янке ле, тя са не слага.
 — Слага са, майчу, не слага, ѳ ще го чѳкам!

30. I. 1954 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиѳва,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

556. Оставя годеника си заради любето

Манол слиза от планината и като узнава от майка си, че Марийка се е сгодила, кара я да я повика. Марийка излиза и отива при него.

- Манол от бѳрце слизаше,
 майци си селѳм даваше
 и за Марийка питаше:
 — Малѳ ле, оглави ли са
 5 Марийка, наша комшийка?
 — Оглави, сину, оглави,
 снощи си дружки рѳкала.
 Оти не дойде, сину лю,
 при неѳ да си пѳдиме?
 10 — Как да ми дойда, малѳ ле,
 мене хайдуте плениха,
 вакли ми овни пѳйѳха.
 Доде си стадо пѳдбера,
 пѳдбера стадо и свиѳм,
 15 цѳла недѳлка сам ходил,
 нито сам ѳл, нито сам пил.
 Иди я, майчу, пѳрукай
 на двори да ми излѳзе. —
 Отиде майка, порѳка
 20 Марийка, близна комшийка.
 Та си на двори излѳзе,

- Манол Марийки викаше:
 — Ялай ми, ялай, Марийку,
 два лѳфа да та пѳпитам:
 25 гѳлиш ли мене ѳли не? —
 Марийка на двор излѳзе
 шанливка, още засмѳта,
 та на Манолѳ викаше:
 — Гѳлѳм та, гѳлѳм, Манолѳ,
 30 ѳ ще сас тебе да дойда.
 Ако отвориш портине,
 люй сѳга ще да си влѳзам! —
 Манол са бѳрже разшѳени,
 та си хи порти отвори
 35 и си Марийка посрѳдшна,
 та я нахвѳтре фавѳде.
 Марийка са назад обѳрна,
 та си на майка викаше:
 — Сбирай си, майчу, нишѳнан,
 40 собирай го, още вращай го,
 ѳ ще с Манолѳ да сѳдем.

14. II. 1954 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиѳва,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

557. Родила и любето си чакала

Майка кара сина си да отиде войник, за да з абрави вуйчѳвата си дѳщеря Маруда. Той се връща след девет години Маруда го чака с дете, което кръстила на него.

- Радулче, сину Радулче,
 ѳдин бѳ, сину, у майка,
 ѳдин бѳ, и ти да не бѳ,
 ага си, сину, загѳлил
 5 най-близнана ти комшийка
 Маруда, Алтѳн Калуда,
 уйкована ти дощѳре.
 Радулче, сину Радулче,
 в село са аскѳр писува,
 10 иди и тебе да пишѳт,

- дано Маруда забориш! —
 Ходи Радулчо и дойде
 тамам след девет години.
 Още бѳ от конѳ не слѳл
 15 и майци бѳ селѳм не дал
 и за Маруда попита:
 — Малѳ ле, оглави ли са,
 малѳ ле, ожени ли са
 Маруда, Алтѳн Калуда?
 20 — Не сѳ е, синку, не сѳ е,

Маруда тебе си чека.
Моско е дете родила
и на теб го е корстила.

Август 1938 г.
Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
род. в 1886 г., образование VII кл.,
домакия

558. Оставя детето си и отива при любето си, I

Момък пита майка си пораснало ли е любето му. Тя му отговаря, че е пораснало, но се омъжило. Той иска да я види и тя оставя детето си и отива при него.

— Майчинку, стара майчинку,
обидеш ли ми любено,
голёмко нарасло ли е,
рубана вдигнало ли е,
5 дружкине стигнало ли е?
— Сину лю, майчин сину лю,
и дружкине е стигнало,
и рубана е вдигнало,
ам си са, сину, ожени,
10 с мало е дете станало.
— Иди е, майчу, порукай
нахвонка да ми излезе,
та да си видем, майчинку,

прилега ли е детено. —
15 Ага си нахвон излезе
и детено си изнесе,
то си хи тихо ромони:
— Машалла, бела Незифе,
прилега си та детено! —
20 И та са вонна нахвотре,
та си остави детено
и си ми тихо ромони:
— На си ти, лельку, детесо,
ага ми плаче любено,
25 че да ми плаче детесо.

20. II. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакия

Рубана вдигнало ли е (ст. 4) означава пораснало ли е, може ли вече да носи момински и невестински дрехи и накити.

559. Оставя детето си и отива при любето си, II

Момък се връща от гурбет и пита майка си дали се е сгодила бяла Радица. По-нататък, както в предходния вариант.

Ходил е юнак, ходил е
девет години на гурбет.
На десетана година
вазсъбдна конче хранено,
5 та нах майка си отиде.
Още бе от коне не слёл,
майци му селём не бе дал
и на майка си думаше:
— Мале ле, стара мале ле,
10 йоглавй ли са, майчинку,
моёна близка комшийка,
комшийка бела Радица?
— Оглавй, сине, ожени,
моско е дете родила,
15 на тебе го е корстила.
— Иди хи речи, мале ле,
отвонка да ми излезе

сас нейно малко детенце
да виде прилега ли е.
20 Отиде майка, каза хи:
— Радице, близна комшийку,
снощи си Стоён допадна,
та ти се желно молеше
отвонка да ми излезеш
25 с твоено малко детенце
да види прилега ли та.
Радка си баби думаше:
— Бабчу лю, стара свекърву,
на си ти, бабу, детесо!
30 Халал да ти са дарове,
дарове, тьожки спанове,
е ще да ида, да ида
с моено първо любове!

Август 1938 г.
Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
род. в 1886 г., образование VII кл.,
домакия

560. Пустото любе шарено

Пустоно любе шарано,
с калѐм ли бѣше писано!
Скоро не го сам видѣвало,
вчера го видѣх, майчинку,
5 отсръощна страна рѣкана.
Както го видѣх, майчинку,

люй тогав си го заборих.
Моско бе дѣте родило,
в ален го миндил повило,
10 в кичѣн го качул завило,
лѣтва му люлка сторило,
жѣлни му пѣсни запѣла.

4. I. 1955 г.
с. Триград

Алие Ас. Хаджийска,
род. в 1921 г., образование IV кл.,
домакиня

561. Любето да си откупя

— Дуйни ми, льохни, бѣл вѣтер,
разлюлей гора зелена,
стори ми потчѣк да мина,
мислѣм нах Драма да ида,
5 нах Драма, нах касабона.
Там имам любе в тевница,
да вѣрвѣ да го обидѣ,
укусчѣк да му отнеса:
жѣлтана дунѣ с вейкана,
10 чѣрноно грозде с лѣзана,

карловска вода студена.
Бин лира носѣ в кесѣона,
любено да си откупѣ
и от тевница йзвадѣ.
15 Ако ми пари не сосат,
бѣло ще лице да прѣдам,
тъонка ще снажка заложа
и пак ща да го откупѣ
от таѣ тѣовна тевница.

17. III. 1939 г.
Чепеларе

Мутю Керезов

562. Без рѣка може, без любе не може, I

Стоян се разболява и вика близките си да извадят змия от пазвата му. Майка му и сестра му казват, че без него могат, но без рѣка не могат; любето му говори, че без рѣка може, но без него не може; брѣква и изважда жѣлтици.

Стоѣн са болан разболѣ
вав равно поле широко,
та си нарѣча, порѣча:
— Де да е майка да дойде,
5 змийка ми лежи в пазушка,
да дойде да ѣ извади!
Зачу го майка, отиде,
гѣ си отиде, че рече:
— Стоѣне, сину Стоѣне,
10 без тебе, синку, си мога,
ала без рока не мога.
Стоѣн нарѣча, порѣча:
— Де да е сестра да дойде,
змийка ми лежи в пазушка,
15 да дойде да ѣ извади!
Зачу го сестра, отиде,

гѣ си отиде, че рече:
— Без тебе, братку, си мога,
ала без рѣка не мога.
20 Стоѣн нарѣча, порѣча:
— Де да е любе да дойде,
змийка ми лежи в пазушка,
да дойде да ѣ извади!
Зачу го любе, отиде,
25 гѣ си отиде, че рече:
— Без рѣка, любе, си мога,
ала без тебе не мога. —
Вазсѣка бѣли ракаве,
че всѣна дѣсна рачица
30 в Стоѣнована пазушка.
Не било змийка усойна,
ам било прѣчка алтоне.

10. II. 1947 г.
Чепеларе

Иванка Ил. Делкова,
род. в 1914 г.

563. Без ръка може, без любе не може, II

Малка мома вика майка си, баща си, брат си и любето си да извадят змия от пазвата ѝ. Нататък, както в № 562

- Ах, зора са е зазорила —
то не е било есна ми зора,
ами е било малкана мома.
Та е торнала лъон да бере.
- 5 Брала е колко, та е набрала,
та е набрала до три горсници,
че е легнала, та е заспала.
Ага са мома от сон разбуди,
че си са мома виком провикна:
- 10 — Змийка ми лежи в десна пазушка,
та ела, майку, близко до мене,
та извади ми змийка усойна!
Който извади змийка усойна,
че ща биз рока да си остане.
- 15 — Ох леле, сине, моё дщеру,
без тебе бивам, без рока не бивам.
— Ох леле, бобу, ти, стар бобайчу,
ти ела, бобу, близко до мене,
- 20 да ми извадиш змийка усойна!
— Ох леле, сине, дщеру моё,
без тебе бивам, без рока не що.
— Ох леле, брате, ти, мои брате,
елай ми, брате, близко до мене,
та ми извади змийка усойна.
- 25 — Ох леле, сестру, по-малка сестру,
без тебе бивам, без рока не що.
— Ох леле, любе, ти, първо любе,
елай ми, любе, близко до мене!
Змийка ми лежи в десна пазушка,
та си ми всогни да е извадиш.
- 30 — Ох леле, любе, ти първо любе,
без рока бивам, без теб не бивам.
— Не бой са, любе, не бой са, любе,
то не е, любе, змийка усойна,
35 ами е, любе, прчка алтоне.

22. VIII. 1953 г.
с. Широка лъка

Нурие С. Истрефова,
род. в 1908 г., самособразована
домакиня

564. Първото любе най-драго

- Бел ветер дуге, бел ветер дуге,
планина бие, планина бие,
три снега топи, три снега топи,
три леда троши, три леда троши,
- 5 три реки текот, три реки текот,
три билки носет, три билки носет.
Първана билка, първана билка —
първоно любе, първоно любе.
Вторана билка, вторана билка —
10 второно любе, второно любе.
- Третана билка, третана билка —
третоно любе, третоно любе.
Първоно любе, първоно любе,
най-драго любе, най-драго любе.
- 15 Второно любе, второно любе,
по не е мило, по не е мило,
по не е мило, по не е драго.
Третоно любе, третоно любе,
хич не е мило, хич не е мило,
20 хич не е драго, хич не е драго!

20. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

ВЛЮБЕНИ ИСКАТ ДА СЕ ОЖЕНЯТ

565. На мене ще се наричат

- Кожелю шерен и писан,
на межбо на са ругали,
на межбо и на попрелка.
Синена волна да предем,
5 да предем, още да пеем
и малки моме да галим.
Ческа на межбо ще идем
срещу в срьбщнана махало,
всички са тамо ругали —
10 горна и долна махало.
- Момице мари хубава,
немой ма нахтам отнуса,
че ща ма мокнат ергене,
ергене, още момине.
- 15 С оган ще ма запалет,
на мене да се наричат
кой кого, каков ще збоме.
Доде са, моме, нарекот,
йе ща на оган изгорет!

4. VI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.
домакиня, работила и земеделе

Краят на песента (ст. 11—19) е свързан с разпространено в миналото гадание за женитба по време на попрелка: моми и момци измъквали от къделите снопчета коноп и ги правели като гривна; на две срещуположни места поставяли върху нея две пръчици, които девойките наричали на двама момци, а момците — на две девойки. Запалвали конопа по средата между пръчиците и вярвали, че ще се вземат с оня, на когото е наречена пръчицата, към която пламъкът ще достигне по-бързо (сведения на Мария Манолова, записани през 1970 г. в с. Солища, Смолянско).

566. Ако те, моме, оставя

- Момне ле мари хубава,
ти другож, га бѣ шѣнлива,
та и мен разшѣневаше,
сега си кимна, кахорна
5 и мен си окахарѣла,
и мен си кахор задала!
— Юначе, луда делѣйо,
ѣе ми сам кимна, кахорна,
че ма мнозина галѣха,
10 галѣха и оставиха.
И ти ма сега загалѣ,
и ти ще да ма оставиш.
— Момне ле мари хубава,
ѣе ко та, моме, оставѣм,
15 та ще да идам, да идам
в Светогорскѣн манастир,
баш калугерин да стана,
баш кандилана да палѣ!

4. VI. 1954 г.
Чепеларе

Шина К. Тодорова
род. в 1904 г.

567. Да ѣ каже, че ще я вземе

- Минку лю, Минку, Фатминку,
кончено ми е болничко,
болничко, Минко, морничко,
не щѣш ли ми го поводи?
5 — Юначе лудо и младо,
поводи го ща, поводи,
ако ми речеш: „Зѣо та ща!“

15. IV. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

568. Коя сестра да вземе

- Фатминку, кузѣм пиленце,
кончѣсо ми е морничко,
не щѣш ли ми го поводи?
— Поводи го ща, юначе,
5 лю ко ми рачеш, юначе:
„Теб ща, Фатминку, да зѣомам!
За голѣм месец — трендафил,
за малък месец — карамфил!“
— Фатминку, кузѣм пиленце,
10 до три си сѣстри имала,
та са ща чудом почуди
кутра ли сѣстра да зѣомам:
еднѣна вечер постила,
другана сутрин залѣга.

14. VI. 1939 г.
Чепеларе

Люба Г. Баталова,
род. в 1904 г., домакиня

569. Не ходи по мракове

- Кой та, юначе, нагада
по тѣовни мраци да ходиш?
— Момне ле мари хубава,
ти ма, момице, нагадаш,
5 твоине крѣхти гласове,
гласове, още смѣхове.
Мен не е тѣовно, момице —
ѣсно ма слѣнце огѣра,
ага за тебе помислѣ.
10 — Юначе лудо и младо,
не ходи в тѣовни мракове,
ам си ма мене зѣведи
в твоено бѣло конѣче,
да не си трошиш ногите!

20. IV. 1955 г.
Чепеларе

Згура М. Кушняров,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

570. Вземи ме, вземи, Хасане

— Зьѡми ма, зьѡми, Хасане,
бѣла сам, за кадѡна сам,
руса сам — за инджие сам,
5 вѡкла сам — за алтѡнчѣк сам,
тъонка сам — за кушѣче сам.
Зьѡми ма, зьѡми, Хасане,
тринки ма денѣ пѡводи!

Ако ми кусур намериш,
варх мене зьѡми и друга.
10 Та ще ти сѣди на скѡтан,
ѣ ще ти палѣ чибукан,
ѣ ще ти варѣм кафѡна
и ще ти пиѣм тельвѡна.

22. I. 1952 г.
с. Лясково

Шабан Ас. Джинков,
род. в 1875 г.

571. Двамката да се вземем

— Бекиру, любе Бекиру,
от севдѡ да се умира
и ѣ щѣх да сам умрела,
5 ам са лю нищо не прави,
само са сѡхне и вѣхне.
Заради тебе, Бекиру,
суха сам вейка станала:
вейчица трѣндафилова,

щѡльбица карамфилова
10 и дручка босилѣкова
от твое чѡрни кахѡре.
Дѡ да го сторим, Бекиру,
двамкаса да са зьѡмиме,
бѡлносо да го раздѣлим,
15 барабѡр да го тьоглимѣ.

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

Алие Ковачева,
род. в 1922 г.

Близки варианти Ат. Райчев е записал от Ариф Байрямов, Чепеларе, и от Ариф М. Устов от с. Върбина,

572. Момък прави магия за любов, I

Задали са са, подали
от Мадан, от мендресѡна,
двама Асанѣ писани:
5 лилѣкан с босилѣкан,
невѣнан с бейтуранѣн.
Излѣзе ѡбла погльѡдна:
нагоре — нѣбо високо,
надолу — пѡле широко!

В срадѣ полѣно седѣше
10 султан Селиман Зейман.
В ракине даржи шишьѡна,
шишьѡна пѡлна с магие,
да си магыѡсва Фатминка,
да му рече: „Зьѡ та ща!“
15 Пък та му рече: „Не щѡ та.“

15. XII. 1954 г.
с. Триград

Ферде и Айша Юс. Сальохльовски

573. Момък прави магия за любов, II

— Калину, Трендафилину,
пойзкачи са, Калину,
на вѡрх кѡльнѣ висока,
5 порѡзгледай са, Калину!
Надолу пѡле широко,
нагоре дѡше високо
и на дѡшѣно стоѣше
султан Селим Брахиман.
Сребарна чѣшка даржѣше
10 и от чѣшкана капѣше
захирли бѣла с магие.

Та посмагѣпса Незифѣ,
зам да му рече: „Зьѡ та ща.“
— Не щѡ го, майчу, не щѡ го,
15 — на вино е баш винарин!
— Подай ѣ, дерин ефѣнди!
На кѡлка носи дивитѣн,
на рѡки носи калѣман.
Тьѡжки грѣхове казува
20 да са не друлѣт шѣлварѣ,
да са не кѡшѣт золѡфе.

25. I. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

574. Вземи ме, вземи, девойко, I

— През сръбшу варви кòпеле,
в ракине носи кичица,
алай го много прилега.
Иѐ ще го, майчу, по̀пита̀м
5 отде ѐ обрал киткана.
— Юначе лудо и младо,
отде си ти е киткана?
Немòй ми бера киткине,
ам да ми броиш плиткине.
10 Кърк, еллий-беллий да стана,

пак тебе нема да зòма!
Тебе е в река конакан,
кой ще ти слуша жèбине?
— Зòми ма, зòми, девойку,
15 вчера сам кротил кàмене,
утре ще кòща да гра̀дè
на високана плàнина.
Агà ми дуйне бèл вèтер,
дворине да ти размита,
20 дворине и харèмено.

31. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Алие С. Дльогова,
род. в 1920 г., образование III кл.,
домакния

575. Вземи ме, вземи, девойко, II

— Òти си дошòл, Смаиле,
на дахан, нах Даръдере,
нах дюзен, нах Узундере,
гà не познаваш мòмине —
5 кутрй са мòми лèвтери,
кутрй са млади невèсти?
— Гà не познавам мòмине,
вè си Кюрсинка познавам.
Зòми ма, зòми, Кюрсинку!

10 — Не щò та, не щò, Смаиле,
Мадан го казват калиби.
— Зòми ма, зòми, девойку!
Иѐ ти ща канàк огради
на сумна срадè пазаран,
15 от четри стрàни капйи,
с он ики бèли комине,
с ёрми дьорт кафèз пèнжуре.

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

Даръдере (ст. 2) — сега Златоград.

576. Мен е мома умиляла

— Кàрай, майчу, кòго кàраш,
мене, майчу, немòй кàра.
Мен е мòма умилèла,
умилèла, удражèла
5 кайно китка перунишка,
от Загоре донесена,
през бèл Дунав пренесена,

вав градинка разсадена,
вав градинка под калинка.
10 Расла китка, та порасла
тьòнка ёла, та висока.
От вòрше хи рòса рòси,
от щòльби хи капки капèт,
от корен хи Дунав тече!

13. VI. 1939 г.
Чепеларе

Сабире И. Узунова,
род. в 1863 г., без образование,
домакния

577. Дунав тече, мома влече

На Хасан му е дошло време да го годят и женят. Умиляла му девойка като „китка перунишка“, израсла в тънка ела; от дъното ѝ тече Дунав и влече малка мома. Тя моли овчаря да я извади, а той иска да му каже, че ще го вземе.

— Кàрай, мале, кòго кàраш,
ти Хасанè немòй кàра,
ам си кàрай Исеина.

Исеин е малък, глупав,
5 Хасаню е време дошло
да го женим, да го главим.

- Нему мома умилела,
умилела, додражела
кайно лётна лэстовичка,
10 кайно зимна гургуличка,
кайно китка перунишка,
от Загоре донесена,
през рекана пренесена,
на бел камен посадена,
15 с момски солзи заливана,
с момски порсте вазпрашена.
Расла китка, та нарасла
тенка ела, та висока.
От ворше хи роса роси,

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

- 20 от щолби хи капки капет,
от доно хи Дунав тече,
Дунав тече, мома влече.
Покрай Дунав овчер пасе,
овчер пасе сиво стадо.
25 Малка мома му са моли:
— Бре овчерю, бре чобану,
извади ма от бел Дунав,
га се женем, ще та дарем
тенка риза копринена.
30 — Мари моме, малка моме,
не извадам та от бел Дунав,
дор не речеш: „Ще та зьомам!“

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

578. Хайде да се сбереме

Момък се вижда с любето си на чешмата и иска да се оженят, за да не мислят един за друг.

- Откак са сме залюбили, (2)
Дамёну хубава,
Дамёну гиздава,
хич ни со сме видювали, (2)
5 Дамёну хубава,
Дамёну гиздава.
Снощи вечер са видехме, (2)
Дамёну хубава,
Дамёну гиздава,
10 снощи вечер на чешмьона, (2)
Дамёну хубава,
Дамёну гиздава.
Та си дума разменихме, (2)
Дамёну хубава,
- 15 Дамёну гиздава,
разменихме и думахме, (2)
Дамёну хубава,
Дамёну гиздава.
Хайде щим да са сбереме, (2)
20 Дамёну хубава,
Дамёну гиздава,
дето ща са той мислиме, (2)
Дамёну хубава,
Дамёну гиздава,
25 йе за тебе, ти за мене, (2)
Дамёну хубава,
Дамёну гиздава!

8. XI. 1939 г.
Чепеларе

Метексин Д. Сукарев,
род. в 1869 г.

579. Двама да се вземат

Момък гори за хубава девойка и я моли да пийне от чашата му. Тя кълне ракията и мезето му — майка и умира, а баща и брат и са далеч. Момъкът ги проклина и иска да се вземат.

- Момне ле мари хубава,
син ми си пламен наклала
на мойсо бело сарчоце.
От мед ли са ти устинки,
5 от бриш ли ти са очинки,
от чернок невен — клепкине,
от тьонак гайтань — вежкине —
не смеиш да ма погльоднеш,
думица да ми продумаш?
10 Дьо да та, кузум, измолё:
зъмни ми, кузум, чешкана,
пийни ми от ракийкана,
косни ми от мезицана,
мезица — жьолти стафиди!
- 15 — Юначе, луда делийо,
катрань да пиеш ракиё,
камень да едеш за мезьо!
Мене ма чешка не води,
чешкана с ракийкана,
20 нито пък жьолти стафиди.
Майка ми лежи, умира,
баща ми в равноно поле,
братче ми в синьоно море.
— Момне ле мари хубава,
25 майка ти дано не стане,
баща ти дано не дойде,
братче ти там да остане,
ний двамка да са зомиме!

16. XII. 1953 г.
Чепеларе

Мария Т. Георгиева,
род. в 1888 г., без образование,
домакиня

580. Ний с тебе да се вземеме

— Севдѝм, каде е майка ти?
— Нѝма ѝ, нѝма, юначе,
мойна е майка отишла
на високана плѝнина,
5 зелено сѝно да суши.
— Дано ѝ мечка изѝде,
назад да са не завѝрне,
ний с тебе да са зѝмеме.

4. IX. 1954 г.
с. Върбина

— Севдѝм, каде е бѝйко ти?
10 — Нѝма го, нѝма, юначе,
моѝн е бѝйко отишьѝл
ваз зеленоно ливаде,
чѝѝрни череши да бере.
— Дано са вейка прекѝрши,
15 бѝйко ти да са отвѝрши,
ний с тебе да се зѝѝмиме!

Ариф М. Топчиев,
род. в 1908 г.

581. Къде да идем, юначе

— Дѝѝ да се грабнем, Руске ле,
низ равно пѝле широко,
низ тихо мѝре дълбоко!
— Каде да идем, юначе?
5 Там пече слѝнце пекливо,
там две вѝтер сомальѝв,
та са щим будѝн разболѝ,

27. VIII. 1954 г.
Чепеларе

нѝма кой да на обѝде.
— Хайде ми, хайде, Руске ле,
10 чѝѝрна щим черга опѝбна,
дрѝбни щим деѝа народи,
та са щим смили майѝци ти
и на ща тогав прирука.

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

582. Ако не ги венчяат

— Доходай, любе, доходай
всеки ден, всѝка вечера,
и по дваѝ, любе, и по триѝ,
в неделѝна шѝст пѝти.
5 Дано на мама оморзним,
дано на тетѝ удражим
да даде мене на тебе.
Пѝк ко ма мама не дава,
боса Балкана ще минам,
10 в София града ще идем.

23. I. 1954 г.
Чепеларе

Там има млѝчко кетѝпе,
кетѝпе, още имѝме,
без пари ще на вѝнчѝет.
Пѝк ко на там не вѝнчѝет,
15 пак ща са назад развѝрнем,
та ща на мама запалим
кѝшана, още плѝвнѝна,
да горѝѝт чѝѝрни биволе,
биволе, сиви волове.

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

583. Стига люби момите

— Сос хѝди, лудо, ваз село,
ваз село, лудо, низ село.
Сос гѝли зѝрлѝн мѝмине,
мѝмине и невѝстине,
5 ам пѝди, рѝчи майѝци ти
да дойде да та заглавѝ

23. II. 1954 г.
Чепеларе

горе в горнана махалѝ,
в селоно на баш момана,
дено ѝ рѝба прѝлѝга.
10 Бришѝме кѝнце да суче,
жѝѝлти мержѝне да ниже,
на шийка да ги вѝрзува.

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

584. Какво е пиле запяло

— Излѐзи, майчу, пòслушай
 какво е пиле запѐло
 срьòщу, в срьòщнана махалò.
 Утирно ранко запѐва,
 5 вечеро гѐчко отпѐва.
 Никой са нищо не сѐта,
 ѐ му са сѐтам всичконо,
 че има севдьò на мене,
 то на мен, майчу, ѐ нѐму.

10 — Сину лю, а мой сину лю,
 то не е пиле запѐло,
 ами е мòма Калинка
 на тѐхни равни двòрове.
 — Иди ѐ, майчу, пòискай
 15 и ѐ нахтòва дòведи.
 Севдьòса с нищо не мѐса,
 севдьò е от болест по-лоша.

14. II. 1937 г.
 Девин

Стою Пищалов,
 род. в 1910 г., образование V кл.

Вариант на тази песен Ат. Райчев е записал от Пею Г. Енчев, мах. Стикъл.

585. Пиле прехвръкна през Карлък

— Майчинку, стара майчинку,
 пиле префòрка през Кàрлак,
 през Карлацкана барчина,
 то си Мехметѐ мѐсаше.
 5 И йѐ ща с него да ида
 кàрлацка вòда да пиѐм,
 вàкли шилета да пàсам,
 с̀ури гòлабе да вàрдѐм,
 дебела с̀енка да трòсѐм
 10 и Айша бѐла да любѐм.

— Не йди, сину, не йди,
 тебе ща майка ожени
 в селоно на баш момана,
 на зенгинова дòщерѐ.
 15 — Ща идам, майчу, ща идам,
 йѐ си сам, майчу, бенд̀исал
 кàрлацка мòма хубава,
 там ща са женѐм и главѐм.
 Севдьòна ма е надвила,
 20 нах лудост ма е извила!

3. XII. 1954 г.
 Чепеларе

Смаил Бр. Дуев,
 род. в 1871 г. и
 Айша Ем. Кьоралиева,
 род. в 1879 г., без образование,
 домакиня

Смаил Дуев чул за пръв път песента от майката на баша си Хатидже Бр. Дуева, голяма песнопойка, починала през 1923 г. Баба Хатидже му разказвала, че тя била изпята за хубавата Айша — чепеларка, която дълги години е ходила с *хайтите* (кърджалиите) из Средните Родопи по времето, когато се е подвизавал Мехмед Синап. И старо, и младо е лудеело по нея. Много чепеларски младежи тогава станали хайти и се присъединили към Синаповата дружина, за да я виждат по-отблизо. Веднъж в една българомохамеданска къща в Чепеларе имало *попрелка*. На нея се били събрали всички моми и ергени от горната и долната махала. Дошла случайно и хубавата Айша. Тя била в много добро настроение, пеела и се веселила заедно с другите. Но когато започнали да пѐят тази песен и особено когато чула думите „И Айшѐ бѐла да любѐм“, тя се ядосала, извадила хурката си от пояса, счупила я на коляното и напуснала попрелката.

За *Кàрлак* (ст. 2) вж. пояснението към песен № 310.

586. Ти ме не главиш, не жениш

— Мале ле, мила мале ле,
 хайде ма, майчу, òглави
 в селоно на баш момана.
 — Сину лю, а мой сину лю,
 5 как да та, сину, òглавѐ
 на сàѐ скòпа година.
 Пах̀ур ракиѐ — петдесет,
 чьòтра е вино шестдесет.
 — Мале ле, мила мале ле,
 10 ти ма не главиш, не жениш

заради скòпа година.
 Йѐ ми ще òгй, мале ле,
 в равноно пòле широко,
 зьò ми ща бѐла гаркинѐ,
 15 и пòтницине да питаш:
 „Видѐхте ли моѐн сина?“
 „Видѐхме го, видѐхме го,
 бѐла гаркинѐ е зьòло
 в равноно пòле широко.“

28. I. 1954 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
 род. в 1964 г., без образование,
 домакиня

587. Ерген да походи

- Снощи бѣх, майчу, калѣсал
до седемдесет момчета.
Врют бѣха, майчу, главѣни,
сребаран пѳрстен мѣнени,
5 лю я бѣх, майчу, неглавѣн.
Хайда и мене заглави
на будно машка девойка,
и ѳ главѣнко да стана.
— Сину лю, а мой сину лю,
- 10 почакай още годинка,
годинка и половинка
лѣвтер юнак да походиш,
гиздѣло да са наносиш
и мѳми да са нагалиш —
15 лѣвтерско бива ѳдножчек.
Ти са щѣш, синку, ѳглави,
ѳглави, синку, ѳжени,
женилка — чѳрна чернилка.

Февруари 1947 г.
Чепеларе

Иванка Ил. Делкова,
род. в 1914 г.

588. Дано му намери прилика

- Снощи бѣх, майчу, посабрал
до седемдесет момчета,
та ги сам служѣл и гостил
и хи сам нарѳѳд погльѳдал.
5 Брют бѣха, майчу, главѣни,
главѣни, с пѳрстен мѣнени,
лю ѳѳ бѣх само лѣвтеро.
Хайда и мене ѳглави
на будно машка девойка.
10 — Ходихме, сину, питахме,
ала та нийде не рачат,
че нѣмаш кѳща градена
- и още ниви, ливади,
и още бѣло гиздѣло.
15 — Мале ле, ходила ли си
вав Солун града голѣма,
мале ле, видѣла ли си
солунградскине девойки?
— Сину лю, а мой майчини,
20 лю тамо не сом ходила,
и тамо мислѣм да ида,
дано ти найдам, сину лю,
твоѳна лика-прилика.

28. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

589. Хайде и мене заглави

- Снощи бѣх, майчу, посабрал
до седемдесет момчета.
Врют бѣха, майчу, главѣни,
главѣни с главѣниѳине,
5 лю я бѣх, майчу, неглавѣн.
Хайде и мене заглави
на будно машка девойка.
— Сину лю, а мой сину лю,
цѣла си свѣта ѳобиграх,
- 10 нийде ти, сине, не найдах
твоѳна лика-прилика.
Сега ти найдах, сину лю,
една ми машка девойка
и тя едничка на майка,
15 на майка, синку, на баша.
На неѳ ще та ѳглавѣм,
ѳглавѣм, синку, ѳженѣм.

12. IV. 1952 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

590. Взе ме ще, майчу, взе ме ще

- Хайда ма, майчу, ѳглави
в селоно на баш момана,
доде по село не ходѣм,
доде ти бельѳ не правѣм,
- 5 на тѳонка Милка височка!
— Не ще та, сину, не ще та,
неи са снощи ходили
дваж дванадесте момаре.

На врют е нишѐн вѐрнала,
10 та тебе ли ще да зѐме?
— Зѐ ма ща, майчу, зѐ ма ща,
та хи е за мен вѐрнала.
Ний са сме с нея сбирали

4. IX. 1952 г.
с. Широка лѣка

и са сме дарѐ дарили:
15 ѐ неѐ — смокви, стафиди,
тя мене — чѐрни очинки,
ѐ неѐ — сѣрма, коприна,
тя мене — бузки-карпѣзки.

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакия

591. Мене ме Милка не взема

— Стайку лю, а мой сину лю,
яла та майка оглави
в селоно на баш момана,
на чѣйна Милка хубава,
5 зенгин Бечова дѡщерѐ.
— Главйш ма, майчу, не главйш,
мене ма Милка не зима.

12. II. 1937 г.
Чепеларе

— Сину лю, а мой сину лю,
хайде, сину, да идеме,
10 да идем да попитаме.
— Питай ѐ, майчу, питай ѐ,
и да ѐ питаш, и да не,
мене ма Милка ни зима.

Петра Ат, Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакия

592. Майка му ще го ожени

— Кукувичка кукува
карши селоно в горѡна —
мен ми на сѡрце припада,
припада и прималѐва.
5 Дали ща болан да лѐжа
или ща болни да гльѡдам?
— Сину лю, майчин сину лю,
ниту щйш болан да лѐжиш,

14. IX. 1951 г.
с. Мугла

нито щйш болни да гльѡдаш,
10 ам ще та женѐм и гльѡвѐм
в селоно на баш момана.
Ага ми тѡрне на вода
сас двене бѐли хѡркоми,
наблизко мѐсти ногине,
15 изниско сѣрне шѐлйне.

Али Селямов,
род. в 1886 г.

593. Да знае, че ще го вземе

— Кукувичкана кукува
в лѐтнана гѡра зелена —
мен на сарцесо припада,
припада и прималѐва.
5 Дали ща болан да лѐжѐ
или с хайдуте ще ида?
— Сину лю, а мой сину лю,
нито щйш болан да лѐжиш,
нито с хайдуте ще идеш,
10 ам майка ще та заглави
в селосо на баш момана,

Март 1952 г.
мах. Стикѣл

на тѡнка Милка височка.
— Да знаѐ, майчу, да знаѐ,
че ще мен Милка да зѐме,
15 отѣ ща, майчу, на пазар,
купи ща живгѡр биволѐ
с копринени чѡльѡве
и позлатени юларѐ.
Кара ща дарве, камѐне,
20 кѡща ща сѡрай ѡгради.
— Зѐ та ща, сину, зѐ та ща,
ѐ сам ѐ, сину, питала.

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

594. Момата иска, сину ле

— Овенчо вакал, ка̀матан,
и тебе ще са по̀фалѐ,
че ма е майка главѝла
в селоно на баш момана. —
5 Че си на майка викаше:
— Майчинку, моѐ майчинку,
ако е това истина,
впрьогна ша чифтѐ арабѐ,
кара ша мермер камене,
10 низа ша ситан калдарѐм.
Дѐно ще Минка да ходи,

да си не по̀сни ризкана,
ризкана и шѐлварене,
че ще ми ходи любено
15 по калце и по терлици.
— Сину лю, а мой сину лю,
момана йще, сину лю,
ага̀ от конѐн да слѐзѐ,
сребарно столче да сто̀пи.
20 Конак да бѐде, сину лю,
отвѐтре, отвѐн киречли
и вѐтре ва̀кло ко̀пеле.

2. VII. 1943 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакиня

595. Девојката иска голяма къща

— Юначе лудо и младо,
ко мислиш мене да зимаш,
гради ми ко̀ща голѐма
сас две ми, до три дюшемьѐ
5 дюлгере да ма не гльѐдат,
дюлгере от дюшемене.

Плети ми ситни кафѐзе
терзие да ма не гльѐдат,
терзие от кьошкьовене,
10 овчѐре да ма не гльѐдат,
овчѐре от ливадено.

22. X. 1952 г.
с. Широка лѝка

Димитър Мезински,
род. в 1874 г.

596. Да не я гледат ходжи и софти

— Зарѐчай, майчу, порѐчай
нах Смилен село голѐмо
висок конакан да градьѐт,
широк харѐман да правѐт,
5 ситни да плетѐт кафѐзе.
Че мислѐ, майчу, да ходѐ

по фесче и по пискюлче,
по калце и по терлици —
да ма ни гльѐдат хожине,
10 хожине от жѐмиине,
агѝне от кафенѐне,
софтѝне от мендресѐне.

Януари 1939 г.
Чепеларе

Сабире Ис. Узунова,
род. в 1863 г., без образование,
домакиня

597. Ако не му я дадат

— Кадире, майчин сину лю,
ѐти ми дойде жѐлничѐк?
— Майчинку, моѐ майчинку,
ѐ ти сам дошьѐл, майчинку,
5 да идеш да ма заглавиш
в долчинкана махалѐ
на Меткосконо момиче.
— Ходих си, сине, исках го,

ала го тебе не дават,
10 ѐти си аскѐр ко̀пеле.
— Майчинку, моѐ майчинку,
те ко го мене не дадѐт,
йѐ ша са болен разболѐ
и с дѝша са ша раздѐли
15 в зѐмѐ са не щѐ разсто̀пи!

31. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Гюла М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

598. Та че го мен не дадоха

— Стани ми, майчу, откачи
моёна ситна байламò,
ситничко да ти по̀свире,
желничко да ти попее
5 какво сам галил и мамил,
близно комшицко момиче.
Та че го мен не дадоха,
ам го дадоха другиму,

другиму в друга махало,
10 другиму измёт да прави.
— Мòлчи ми, мòлчи, сину лю,
майка му сега захòда,
та ще момица да роди
от неё дважд по-хубава,
15 от неё трижд по-каматна,
неё щим тебе да зòбем!

16. XII. 1952 г.
с. Широка лъка

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

599. Калугер иска да се жени

Калугер майци викаше:
— Мале ле, мила мале ле,
хайде ма, майчу, о̀глави,
о̀глави, още ожени
5 в селоно на баш момана!
— Сину лю, а мой сину лю,
де са е чуло-видело,
калугер да са ожени?

— Жени са, майчу, не жени,
10 е ще са, майчу, оженам,
че ми е драго, мале ле,
до младу булче да легнам,
до шёранине пòдбулчици,
до везениен раченик,
15 до алениен миндйлчек,
до червенине хлелчици.

15. II. 1955 г.
Чепеларе

Злата Г. Метексинова,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
домакиня

600. Майка си недей довежда

— Постилай, Руске, залагай,
довечера ще да дойда
и майка ще си дòведа
за снòха да та отберем.
5 — Юначе, лудо и младо,
ти лю ко дойдеш, юначе,
майка ти немòй довида,
че снощи имах межйца

с ерми беш руси девойки,
10 с кърк беш деликанлия,
та хми сам диван седёла
и с бòрна хми сам светила,
мòрна сам кафьò варила
и нарòд сам ги поила.
15 Сарцесо ми е заспало,
очинки ми са дрёмнали.

23. VIII. 1953 г.
с. Широка лъка

Нурие С. Истрефова,
род. в 1908 г., самообразована,
домакиня

601. Дано те майка хареса

— Гизди са, кичи, Тодору,
дано та майка бендйса
за снòха, за добро чьодо.
— Гиздих са, кичих, юначе,
5 пак ма майка ти не рачи,
не рачи и не бендйсва.
— Как да те рачи, Тодорке,
майка бё межьò сабрала
горна и долна махалò
10 и тебе беше р̀укала.

Врют бёха прёло напрели
по две и по три вретена,
ти бё, Тодорку, напрела
едничко опреснилченце.
15 Г̀а да го майка мотае,
ничий са нийде не скòца,
твое, Тодорке, вретенце
еднòж го майка мòтнала,
на три са мёста скòцало.
20 Тогава майка викаше:

„Пуста дано хи остане
Тодоркината рачица,
суха дано хи изсѡхне!“

16. XII. 1952 г.
с. Широка лѡка

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

602. Сърцето му чернее

Димо говори на Рада, че сърцето му чернее за нея — не можела хубаво да преде и майка му не я иска за снаха.

Димо на Рада думаше:
— Видиш ли, Раду, знаеш ли
там долу двене могилъ
как са чърнеет, кѡвнеет?
5 Ай нѡй ми, Раду, чърнее,
чърнее, още кѡвнее
моѡсо бело сарчоцъ
за тебъ, Раду, по тебъ.
10 Майка бѡ межѡ рѡкала
горна и долна махалѡ,
моминъ и юнацънъ
и тебъ бѡшъ рѡкала.

Врют бѡха мѡмъ напрелъ
кой по две, кой по три врътъна,
15 пѡк ти бѡ, Раду, напрела
едничко упрѡсилчѡнко.
Та го е майка мотала,
триста е жичкъ скоцала,
триста е вѡзлъ вѡрзала,
20 триста е клѡтвѡ казала.
Не рачи тебъ за снѡха,
за снѡха, за добрѡ чѡдо,
затѡва ми чърней сарцесо
за тебъ, Раду, по тебъ.

4. VI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

603. Недей се сърди на мене

— Немѡй са сѡрди, Иване,
немѡй са сѡрди на мене,
на мене и на майка ми,
ам си са сѡрди, Иване,
5 на тебе и на майка ти.
Мене майка ти укори

да не сѡм била работна,
и мен са жѡлно нажѡли,
нажѡли, още набалнѡй,
10 та си са за друг ожених.
И той е от друго село,
и той са Иван казува.

8. X. 1955 г.
Чепеларе

Атанас Г. Кисѡв,
род. в 1883 г., образование VII кл.,
хлебар

604. Върви си, върви, юначе

— Юначе, тѡнак пинтия,
чок да си акси копеле,
много по село ходене,
млого си мѡми галило,
5 галило и поизмамило.
И мен ли мѡчиш да галиш,
да галиш и да измамиш
сас две червени ѡбалки?

Вархѡ бѡше червена,
10 пѡк вѡтре бѡше червива.
Вѡрви си, вѡрви, юначе,
йѡ не щѡ тебе да зимам!
Мен майка тебе ни дава,
мене щѡ майка да даде
15 в Забрѡдо село голѡмо
на баш юнакан в селоно.

20. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кѡралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

605. Дава ли му я майка ѝ

Задали са са, подали
от Горно село Райково
троица луди и млади.
Право нах Долно варвеха,
5 нах Гержикови двѳрове.
Шинка на къѳшкѳн седѳше,
та си ми Шинка шиѳше
чубуклѳ бѳли ракаве.

Тодор на Шинка викаше:
10 — Шинку лю, мари Ташюва,
Ташюва и Гержикова,
питала ли си майка ти
дава ли тебе на мене?
— Тодоре, тѳшак кехайѳ
15 мене майка теб не дава.

28. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

606. Мене ще майка да даде

— Гали ма, писан Мехмеде,
гали ма, та са нагали,
гльодай ма, та са нагледай!
Мен майка тебе не дава,
5 мене ще майка да даде
в Еллиш село голѳмо
на Айшинѳк ми Мехметѳ,
дѳно го рѳба прилега:
писан-кѳндосан копаранѳ

10 сас размѳтѳшен жомаданѳ.
Беш кишѳ са го кроили,
он кишѳ са го ушили.
Окѳ е бришим отишло,
тестѳ са ѳгли строшили,
15 хамбар са жито изѳли,
чешмѳ са вѳда изпили,
дорде ушиѳт копаранѳ.

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

Алие С. Дльѳгова,
род. в 1920 г., образование III кл.
домакиня

607. Кога ще в гора да идем

Момѳк пита Тодорка кога ще отидат да секат явор за бѳклици за сватбата си. Тя му отвѳрѳа, че майка ѳ ще я даде на момче, което има къща, ниви и ливади.

— Мѳркна са, мѳркна Тодору,
кога ще в гѳра да идем
жѳѳлтана жѳѳтва да жѳѳнем,
зеленен ѳвор да сѳчем?
5 Баклици да го дѳламе,
да ги, Тодорке, напѳлним
с рѳйноно вино червено,
кѳѳмове да си почѳорпим,
кѳѳмове, още сватове.
10 — Не щѳ ми, не щѳ, юначе,
мене ма майка не дава.
Мене ще майка да даде
долу в долнана махалѳ

на вдовичино кѳпеле,
15 че има кѳѳца градена,
че има ниви, ливади!
— Момне ле мари хубава,
та ша та даде майка ти —
то ми е, мари, будалѳ,
20 та ми са нищо не сѳта.
Не знае дума да дума,
не знае хѳро да играй,
не знае пѳсни да пѳѳ.
Ага ми срѳща лѳдѳне,
25 та ми са назад завраѳа.

28. I. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиѳва,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

608. Триж ми е сватба отсичал

— Майчинку, моя майчинку,
мѣтни ми, майчу, покриван,
че здрава болна да лѣгна.
През дворан варви севдѣона,
5 пѣк ма ' еце омѣрнал.
Триж ми е сватба йотсичал,
триж сам са ситно сплитала,

сплитала и разплитала.
Всичко му вращам, повращам,
10 нишѣна ще му поварна,
само чапрази не вращам,
че са на мене мѣрени
и са вав Драма лѣени!

26. X. 1954 г.
Чепеларе

Кадрие М. Вошева,
род. в 1921 г., образование VII кл.
домакиня

609. Хайде с мене, девойко

— Дай си ма, майчу, дай си ма
в нашѣса чѣоста махалѣ,
дѣно си галѣм и знаѣм,
дѣно ми чѣоскош минѣва
5 през пѣтен под пѣнжуркине,
вав пѣтен опреж вратцана!
Майка хи си е питаше:
— Дощеру моѣ, майчина,
де го си, мари, видѣла,
10 та го си тѣй бендисала?

— Видѣх го, майчу, видѣх го,
в срадѣ байрѣман сѣдѣше.
Право нах мене гльодаше,
с чѣѣрни ми ѣчи мигаше,
15 с бѣли ми рѣки махаше,
с кѣпри ми уста думаше:
— Сас мене хайда, девойку,
балносо да раздѣлиме,
барабар да го носиме.

14. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

610. Конят му вода не пие

— Дай си ма, майчу, дай си ма,
дѣно си галѣм и знаѣм,
дѣно ми чѣоскош минѣва
през нашана чѣоста махалѣ.
5 — Дощеру моя, майчина,
де си го, доще видѣла,
та толков си мерѣк метнала?
— Повниш ли, майчу, знаеш ли,
ти другож га ма проводи
10 нах двана врѣся за вода —

там си гу, майчу, заварих.
Йѣ точѣх вода студена,
той поѣ конче хранѣно.
Конян му вода не пиѣ
15 за мойне бѣли харкоми,
конян му зѣба не ѣде
за моѣн алѣн миндѣлчѣк,
конян му равѣн не варве
за мойне ѣсни шѣлийи.

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

Гюла М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

611. Не иска дѣлгерче, а терзийче

Девойка кара майка си да измоли баща ѣ да не я дава на дѣлгерче, а на терзийче. Над дѣлгерската махала била паднала мъгла, над овчарската — слана, а терзийската била огряна от слѣнце.

— Измоли, майчу, бобайка
да ма бобайко не дава
на каленоно дѣлгерче,
ам да ма даде терзийче.
5 Триж ми са, майчу, нарицах

долу през долна махалѣ,
дано си срьѣцнам терзийче!
Че ми не срьѣцнах терзийче,
ами си срьѣцнах дѣлгерче
10 сас каленоно рачище,

с мешинено миндилице,
с подпитени хлѣпачица.
Агà са, майчу, обòрнах,
нах дюлгерскана махало
15 тьовна бѣ могла паднала,
ситна бѣ рòса роснала.
И дюлгерче бѣ излѣло
на тѣхни равни двòрове,
стара гармада валѣше,
20 ново го кьòшче правѣше.
Агà са, майчу, обòрнах,
нах овчѣрскана махало,

18. I. 1954 г.
Чепеларе

люта бѣ слàна паднала.
И овчѣрче бѣ излѣло,
25 вакли си òвни броѣше
и с меден кавал свирѣше.
Агà са, майчу, обòрнах,
нах терзйцкана махало
ѣсно бѣ слòнце огрѣло.
30 И терзййче бѣ излѣло
на високине кьòшкьове.
Шѣрана гришка шиѣше.
ситна байламо цòнкаше.

Мария Вл. Бочукова,
род. в 1886 г., образование VII кл.,
домакиня

612. Без нея не може

— Майчинку, стара майчинку,
ра̀чи ма Пенка, не ра̀чи,
без нея не щò да мога.
Ако ма Пенка не зòме,

14. VII. 1952 г.
с. Широка лъка

5 ща продам конче хранѣно
да купѣм вино, ра̀киѣ,
да пиѣм, да са опиѣм,
та дано Пенка забурѣм!

Руса Г. Бобева,
род. в 1904 г., образование III кл.
домакиня

613. Ако ме не вземеш

— Момице мари хубава,
вейкъ на вòда нъ ходъ,
вейкъ тръндафил нъ кичъ.
Изсòгнах, кузум, извѣгнах
5 за твоено назлѣм хогѣнъ,
за твоено крòхто смѣѣнъ,
за твоено милно гльòданъ!
— Юначе лудо и младо,
нъмой ми сòхна и вѣхна,
10 че тебъ нѣма да зòма—

24. IX. 1952 г.
с. Широка лъка

тебъ си галѣм и мамѣм,
другиму криѣм сарцесо.
— Момице мари хубава,
а̀ко ти менъ нъ зòмиш,
15 да дуйнат силнъ вѣтровъ,
дѣлечъ да та отнесòт,
през девек села в дъсето,
юнацъ да та нъ вигѣт,
пилцене да та нъ стигнат,
20 зъмьòса да та поглѣне!

Мария Ил. Шаркова,
род. в 1900 г.

614. Да не го върне

— Момне ле мари хубава,
òти ми вòрна нъшѣнан
за Ра̀гѣ, за писанчъно?
Нему са лю шѣлварънъ,
5 шѣлварънъ, кесимлòкан.
Момне ле мари хубава,
друг нъшѣн жъ ти про̀вугѣ,

10. VIII. 1952 г.
мах. Стикъл

да ми го нъ си вòрнала,
че жъ са, кузум, объсѣ
10 в башована ти градина
на чървенана ѣбалка.
На баца ти жъ е глобана,
глобана и жърамьòна.

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

615. Ще стане калугер

Син кара майка си да му поиска хубава Денка. Ако не го вземе, той ще стане калугер и ще изповядва момци, ергени и млади невесты.

- Пойдъ, маму, пойдъ,
пойдъ заглави ма
за хубава Денка,
за хубава Денка.
- 5 Ако ма Денка зьомъ,
постой, погледай йе,
постой, погледай йе,
пък ко ма Денка не зьомъ,
по-скоро са връщай!
- 10 Че жъ да отида,
че жъ да отида
долу ваз чершийка,
долу ваз чершийка,
при баш тързийинъ,
- 15 рѹба да порѹчам,
рѹба калугерска.
Калугер жъ стана
в баш манастиран,
та жъ изповѣдвам
- 20 мѹмъ и ергенъ
и млади нѣвѣсть.
И Денка жъ дойдъ
да йе изповѣдам
що йе прегрѣшила
- 25 на лѣвтерско времъ,
та йе почърнила
ѣдно кльото сѹрцъ.

7. XI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.
ломакия, работила и земеделие

616. Няма да се вземат

Момък казва на майка си, че любето му го повикало да си поговорят: душмани нямало да им дадат да се вземат.

- Вечерей, майчу, та лѣгай,
мене е наюм дошлоло
за Фатма Хаджиаго̀ва.
Вчера ми минах, майчинку,
- 5 през нейни равни двѹрове
и та на порти седѣше
сас аленоно миндилче,
сас чибучѣна ризица.
С чѹрно ми ѹко мигаше,
- 10 с бѣла ми рѹка махаше,
с кипри ми уста думаше:
„Ялай ми, ялай, юначе,
на мойсе равни двѹрове,
до три сахатѣ да посдим,
- 15 до триста думи да кажем
от мойто сѹрце за тебе,
от твое сѹрце за мене,
че са сме млѹчко галили,
галили и драго̀вали,
- 20 пък нѣма да са зѹмиме,
че ни душмани не дават.
Душмани какво не правѣт —
сторена сватба развалѣт,
сабрани люде разделѣт.“

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

617. Как сме се любили

- Сипи ми винце да пийна, девойку,
да пиѣм, да са опиѣм, девойку,
да легнам сонѣ да заспѣм, девойку,
на твоѣн алѣн миндилчек, девойку.
- 5 Авѣлско да си спѹменам, девойку,
как съ сме другож галили, девойку,
галили и драго̀вали, девойку,
пък нѣма да са зѹмиме, девойку,
- 10 от пусти млѹчко душманѣ, девойку.
Душманѣ какво не правѣт, девойку,
женени люде разделѣт, девойку,
деца сираци оставѣт, девойку,
кайно пиленце без гнездо, девойку,
кайно агънце без майка, девойку,
- 15 та нас ли не щѹт разделѣ, девойку!

22. I. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

618. Че сме си лика, прилика

— Добре ми дойде, юначе,
сарцесо да ми разшениш,
балносо да ми разделиш,
че са сме млочко галили,
5 галили и драгòвали,
пък нема да са зòмиме
от наши пусти душмани.
Душмане какво не правет —
женени люде разделет,

20. II. 1954 г.
Чепеларе

10 та нас ли не щòт раздели!
— Девойку мари хубава,
аллах да на не раздели,
пак ща са двама зòмиме,
че сме си лика, прилика
15 кайно два стрòка иглика:
агà хи кòцаш — крави са,
агà хи носиш — мериса.

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

619. Влюбени като се не вземат

Пòтник ми чука на порти:
— Излези, моме, отвори
вашине порти шерани,
шерани и шемширени.
5 — Не мога, пòтник, да стана,
èчко сам болна легнала:
ножинки ми са капнали,
рачйнки ми са паднали,

12. X. 1952 г.
Смолян

очинки ми са кйпнали,
10 глава ма èчно сбòлева,
голèмо бално на сòрце.
То са сòрце не казува,
ами е сòрце скриено.
Галени га са не земат,
15 тèхноно бално го нема.

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

620. Черешата да изсьхне

— Черешку, чьорна вишничку,
пролет през тóва минахме,
та бèше цвèта цвèтила,
пък рожба не си родила.
5 Дали та слàна попари
йли та слòнце изгори?
— Юначе лудо и младо,
нито ма слòнце изгори,
нито ма слàна попари.
10 Прол т отгòва минаха
двамина луди и млади,

12. II. 1937 г.
Чепеларе

под мен на сèнка седèха,
та си са люто калвèха:
„Черешку, чьорна вишничку,
15 ако са двама не зòмем,
дано ми листе не пуснеш,
дано ми суха изсòхнеш,
корене да ти прикапèт!“
Че си са двама не зòдли,
20 та ма е кльòтва стигнала —
сухо сам дòрво станала
от коренат до вархòкат.

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

621. Защо ти, любе, припадна

— Гльòдай ма, севдìм, гльòдай ма,
гльòдай ма, та са нагледай.
Мен майка тебе не дава,
мене ще майка да даде
5 другиму вав друго село.
Агà ма, любе, заведòт,

та ща да мина, любе ле,
през твойно бèло конàче.
Пък ти ми сèди, юначе,
10 на твойне èсни жèмове.
Отвòнка да не излèзеш,
че гà та видè, любе ле,

та ще ми, севдѝм, припадне.
Любено ще ма попита:
15 „Защо ти, любе, припадна?“
Пък ѝе ще да си му рѣка:
„Другож, га бѣхме бекѣре,

15. II. 1954 г.
Чепеларе

та се сас него галѣхме,
пък мене майка не даде
20 на него булка да стана,
ами ма даде на тебе.“

Злата Г. Метексинова,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
домакиня

622. Девойка мете и плаче

— Величку, моѣ дѣщеру,
все метѣ двори и пѣе,
пак сега метеш и плачеш.
Защо не кажеш майци ти
5 какво е тебе балноно,
та метеш двори и плачеш?
— Мале ле, стара мале ле,
как да не мѣтам и плачѣм?
Излѣзи, майчу, погледни
10 от високине кѣдшкюве,
през кафезлино пѣнжуре,

8. VIII. 1950 г.
Чепеларе

през бистричкине жѣмове.
Нах три са страни ѳгледай,
най-напреж, майчу, погледни
15 нах Идриз гѳра зелена
какво е пиле запѣло,
запѣло и засвирило.
Пък ти ма нему не даде,
ам си ма даде другиму,
20 дѣно Велички недраго,
затва си мѣтам и плачѣм.

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

623. Не я сгодили, за когото искала

Дѣщеря казва на майка си, че жълтее и чернее, защото не я сгодили за терзийчето, с което се харесали.

— Стоѣну, моѣ дѣщеру,
каква бѣ бѣла, кравѣна
кайно шѣхинска гаркине,
кайно червена ѣбалка!
5 Откак та майка заглави,
лю еднож жѳолта пожѣлтѣ.
Нито ми пѣсни позапѣ,
нито на хѳро излѣзе.
-- Жѣлтѣ ша, майчу, чернѣ ша,
10 агѳ ма не си главѣла,
дѣно Стоѣна гѳлила —
райковско тѳонко терзийче.
— Стоѣну, мое дѣщеру,
мари де са сте видѣли,
15 видѣли и бендисали?

20. IV. 1955 г.
Чепеларе

— Видѣли са сме, мале ле,
вав Драма, вав касабѳна.
Иѣ сбирах дребан армагѳн,
той си на пейки шиѣше
20 и си ми жѣлно пѣше.
Иѣ си терзийче попитах:
— А бре терзийче, терзийче,
бива ли да са зѳѳиме?
Терзийче си ми ѳддума:
25 — Как да не бива, Стоѣну,
агѳ та гльѳдам, Стоѣну:
на снажка тѳонка-висока,
на лице бѣла-чѣрнока.
Ти си за мене, Стоѣну,
30 голѣма моѣ прилика!

Згура М. Кущинаров,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

624. Ти ще се надяваш, мале

Стояна жълтее, защото не я сгодили за любимия. На майка си, която иска да върне годежа, тя поръчва да излее от пръстите на любето ѝ звънци и да ги върже на ябълката, за да ѝ напомнят за нея.

- Стоѐну, моѐ дѝщѐру,
доде не бѐше главена,
та бѐше бѐла, кравѐна,
все бѐла, все премѐнена
5 и ситничко оплетена.
Откак та майка заглави,
та ми пожѐлтѐ, побледнѐ,
вейке та майка не видѐ
ни бѐла, ни премѐнена,
10 ни ситничко оплетена.
— Жѐлтѐ ща, майчу, бледѐ ща,
аг̀а ма не си главѝла,
дено Стоѐна галѐше —
планинско младо копеле.
15 — Стоѐну, моѐ дѝщѐру,
мари, де са сте видѐли,
видѐли и бендѝсали?
— Малѐ ле, видѐли са сме
на високана пл̀анина,
20 на студенинине врѝсове.
То п̀бе конче хранѐно,
йѐ точѐх вода студена.
Конѐн му вода не пиѐ
за мойне бѐли х̀аркоми,
25 конѐн му зоба не ѐде
за моѐн алѐн миндѝлчѐк.
Чудих са, майчу, мислих са
как да му с̀орце развалѐ.
Че си му конче напоих
30 сас мойне бѐли х̀аркоми
и зоба му го назобих
сас моѐн алѐн миндѝлчѐк.
Дадох му стрѝчек босилчѐк,
даде ми бурмѝ сребарни,
35 че си ми рече, малѐ ле:
— Н̀оси ги, моме, крии хи,
ни твоѐ майка да знае,
ни твоѐ майка, ни моѐ,
лю ние с тебе двамина
40 и сас кончено троица,
та с тебе да са з̀омеме!
— Стоѐну, моѐ дѝщѐру,
ако ти не е на с̀орце
юнаковоно нишѐне,
45 юнаковоно о̀руже —
да сбира майка, да враша.
— Малѐ ле, мила малѐ ле,
вращаш ги, майчу, не вращаш,
в неделѐ ми е сватбата,
50 п̀ък щат в пондѐлник да дойдат
дрѐнополскине златаре,
златаре и куюмжѝе.
Та ст̀ани, майчу, с̀обери
Стоѐновоно нишѐне
55 чѐнкове да хи излѐйѝт.
Та че хи в̀орзи, малѐ ле,
варх к̀ощана в градинкана,
на чѐрвенана ѐбалка.
К̀олчеш ми дуйне вѐтерчѝк,
60 чѐнкове ѐсно да ц̀онкат,
чѐнкове жѐлно да пѐйѝт.
Теб ще са справѝ, малѐ ле,
Стоѐна иде от ж̀ютва,
та ми е жѐлно запѐла
65 с нехини дребни друхчици.
Ти ща са надѐш, малѐ ле,
вратана да са отворѐт,
х̀аркоми да ти нарамѐм,
водица да ти д̀онесам
70 от студенинине врѝсове,
п̀ък мене нѐма да има.

4. XI. 1954 г.
Чепеларе

Шина К. Тодорова,
род. в 1904 г.

Дрѐнополскине (ст. 51) — одринските (от Адрианопол, римското название на Одрин).

625. Майка ѝ да не я намери

- Фатминку, куз̀ум Фатминку,
от вчера гл̀ьодах до сноща,
дано та видѐм лю нейде,
п̀ък ѐ та нийде не видѐх.
5 Сноща та видѐх малачко —
ѐчко бѐ кимна, ках̀орна.
Дали та майка к̀арала
или та аб̀ла м̀омрѐла?
— Юначе лудо и младо,
10 ни ма е майка к̀арала,
нито ма аб̀ла м̀омрѐла.
Сноща ми имах мом̀аре
от чуждо село незнайно,
майка е дара дарила,
15 майка е нишѐн з̀имала.
Йѐ ще са молѐм, юначе,
дано годинка не срѝцнам!
Аг̀а ми дойде майка ми
п̀орва г̀осчица нах мене,
20 дано си Ф̀атма не найде.

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

Салих Ем. Юмеров,
род. в 1919 г., образование IV кл.

626. Ще се забравят ли скоро

Девојка ще забрави момќа, којто отива войник, кога то главна се разлести и направи сянка; тој ќе ја забрави кога то се напие.

— Момне ле мари хубава,
 нам с тебе харам ни стана
 нашесо с тебе галене,
 галене, на сон сбирани!
 5 Вчера ми хабѐр допадна,
 че ще на аскѐр да ида,
 на аскѐр, момне ле, на сефѐр,
 та да ми кажеш, момице,
 скоро забори ли ма шиш.
 10 — Юначе лудо и младо,
 иѐ та џа тебе забори,
 ага са главнѐ разлестне,
 та пусне вѐрше високи
 и шири листе широки
 15 да сторѐт сѐнка дебела,

и иѐ на сѐнка да съоднам,
 ситно везмо да си везам,
 везмоно от раченикан
 и копринѐна подбулка,
 20 тогав ще да та заборѐм!
 Ти мене забори ли шиш?
 — Момне ле мари хубава,
 забори та џа, момице,
 ага са сбѐрем с олдаше,
 25 с олдашѐне, с кардашѐне,
 та ми през чѐлан минеме,
 руйно са вино напиѐм
 и жѐлни пѐсни запѐем,
 тогаз ще да та забурѐм!

24. V. 1954 г.
 Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
 род. в 1896 г., образование IV кл.,
 домакиня

627. Кога ще се забравят, I

— Девојку мари хубава,
 дошло е време раздѐлно,
 как ще са, любе, раздѐлим,
 как ще са, любе, преболим?
 5 — Ний са щим, любе, забори,

ага денизан пресѐхне,
 та на барушки остане,
 ага са потѐн зарасте,
 та стане чѐрна чѐлиѐ,
 10 да роди жѐлтана дјолѐ!

20. II. 1954 г.
 Чепеларе

Ајше Ем. Кѐоралиева,
 род. в 1879 г., без образование,
 домакиня

628. Кога ще се забравят, II

— От мен ти изин, момице,
 когоно видџш, да галиш,
 и менџ да не забориш!
 Че са смџ млочко галилџ,
 5 галилџ и драгџвалџ,
 пџк нема да са зџомџмџ
 от тиѐ пустџ душмџнџ.
 Душмџн какво нџ правѐт —
 женџнџ люгѐ раздѐлѐт,
 10 та нас ли не щџт разгѐли!

— Разгѐли на щџт, юначе,
 ага бѐл Дунав пресѐхнџ,
 та на барушкџ останџ,
 дребнџ го пилџц изпиѐт,
 15 чѐрна го оран изорѐт,
 бѐло го гроздџ посагѐт.
 От лѐзџ гроздџ да станџ,
 от гроздџ вино чѐрвено,
 да пѐем, да са опиѐм,
 20 тогав џа да са заборим!

Юли 1950 г.
 с. Широка лџка

Михо Д. Гергџовски,
 род. 1912 г., образование VII кл.

629. Ако са двамка не вземем

Цѣл ми бѣ месец рамазан,
три сам го денѣ говѣла
и тѣх сам силом тарпѣла
от бѣла севдѣѡ галене.

5 — Севдице, кузѹм пиленце,

лю ко са двамка не зѡмем,
дано лѣвтерки умреме,
вав зѣмѣ да са зѡмеме,
вав зѣмѣ хасрѣт да не сме.

8. I. 1955 г.
мах. Водни пад

Сафие Юс. Бекирова,
род. в 1925 г., домакиня

630. Аз те любя, ти не знаеш, I

— Ваклушчице, малка моме,
йѣ та галѣм, ти не знаеш,
хѡ да сторим й ти да знаеш:
йѣ ще стана вакал овен,
5 ти ще станеш зелен чѣйр,
та да ходѣм да та пѣсам.

Хѡ да росне ситна рѡса,
да ми текне мѡтна рѣка
през вашине равни двори,
10 да отнесе твоѣ майка,
твоѣ майка й моѣ майка,
че не дават да са зѡмим!

14. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиѣва,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

631. Аз те любя, ти не знаеш, II

— Моме, моме, малка моме,
ѣ та галѣм, ти не знаеш,
дѡ да сторим да си знаеш:
ти да станеш лѣтно пиле,
5 лѣтно пиле гургуличка,
ѣ да стана чѡста гѡра,
чѡста гѡра, зелен чѣйр.

— Бре юначе лудо-младо,
в село го са продумали
10 да проводѣт балтажии
да изсѣкѡт чѡста гѡра,
чѡста гѡра, зелен чѣйр,
да си хванат лѣтно пиле,
лѣтно пиле гургуличка.

25. I. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

632. Аз те любя, ти не знаеш, III

Момък казва на девѡйка, че той ще стане овен, а тя — божур; тя — гора, а той — гълъб; той — река, а тя — мряна риба. Девѡйката му отврѣща, че селяните ще наемат косач, дървари и рибари да ги хванат.

— Карамфилку, малка моме,
йѣ та галѣм, ти не знаеш,
хѡ да сторѣм ти да знаеш:
йѣ жъ стана вакал овен,
5 ти жъ станѣш ситан божур,
да са криѣм вав божуран.
— Селѣнъ са хасатчѣя,
та са сдумват и са спитват
да си хванат кѡсаджия,
10 да окосѡт ситан божур,
та да хванат вакал овен.
— Карамфилку, малка моме,
йѣ та галѣм, ти не знаеш,
хѡ да сторим ти да знаеш:
15 ти жъ станеш ситна гѡра,

йѣ жъ стана сивъ гѡлаб,
да са криѣм вав горѡна.
— Селѣнъ са хасатчѣя,
та са сдумват и са спитват
20 да си хванат балтаджия,
да изсѣкѡт ситна гѡра,
да си хванат сивъ гѡлаб.
— Карамфилку, малка момъ,
йѣ жъ станем бистра рѣка,
25 тѣ жъ станеш мрѣна риба,
да са криеш вав водѡна.
— Селѣнъ са хасатчѣя,
та са сдумват и са спитват
да провогят сакаджия,
30 да си хванат мрѣна риба.

30. X. 1951 г.
с. Широка лъка

Чока Ст. Гайдарѡва,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

633. Неразделни, I

- Моме, моме, малка моме,
е та галѐм, ти не знаеш,
дѐо да сторим ти да знаеш,
да са галим, да са мамим!
- 5 Галихме са, мамихме са,
дойде време да са зѐмем.
Твойна майка та не дава
да са зѐмем, да се сберем.
Моме, моме, малка моме,
- 10 дѐо да сторим да умреме
в еднѐ вечер, вав четвѐртак,
- да на турѐт едѐн до друг,
едѐн до друг в чѐорна зѐмѐ.
Ти да станеш кумунишка,
15 е да станам тѐонка ела,
тѐонка ела по-височка.
Твоѐ майка агѐ сѐкне
тѐонка ела по-височка,
да си текнат есни кѐрве,
20 агѐ сѐкне кумунишка,
да ми текне жѐолта вѐда!

14. IX. 1951 г.
с. Мугла

Али Селямов,
род. в 1886 г.

За българите мохамедани, от чиято среда е песента, „в четвѐртѐк вечерта“ (ст. 11) е в смисъл на „срещу празник“ и има същото значение, както за християните вечерта срещу неделя.

634. Неразделни, II

- Галихме са, мамихме са
три години и полвина —
не бѐо касмет да са зѐмем.
Дѐо да сторим вѐрен каул,
5 вѐрен каул, вѐрна кльѐтва
вав еднѐж да си умреме,
в едѐн денчѐок, в едѐн сахѐт,
- да на турѐт едѐн до друг.
Иѐ ще стана зелен чѐйр,
10 ти ще станеш вѐкло егне. —
Отде зачу стара майка,
та нарами остра кѐса
да окоси зелен чѐйр,
та да фане вѐкло егне.

25. IX. 1953 г.
с. Широка лѐка

Фатма С. Истрефова,
род. в 1931 г.

СЕМЕЙНИ ПЕСНИ

ГОДЕЖ, ОТВЛИЧАНЕ, ПРИСТАВАНЕ

635. Девойка преде за дарове

Минка става рано да измете и да преде за дарове и говори на майка си, че ще я омѐжат далече, та не ще може да ѝ идва на гости.

- Минка е мила майци си,
та си е ранко не буди.
Минка е рано станала,
равни е двори размела,
5 сас босилкова метлица.
Колкѐно мете мѐтлана,
два дѐла мете ризкана,
три дѐла метѐт шѐлваре!
Че си е Минка излѐла
10 на високине кѐошкѐове,
ален е килим постлала,
шѐран е рудѐнъ принела.
На рудѐнъ дума думаше:
— Прѐди ми, прѐди рудѐнѐку,
15 тѐоничко, та осуканко
- за тестемѐлна ѐснова.
Нам с тебе много трѐбоват
тѐонки и бѐли дарове.
Мночко щим спѐпѐ да тварим,
20 мночко щим дари да дарим
горнокрайскине сархѐшѐ,
долнокрайскине сеймѐнѐ.
Майка си Минки викаше:
— Лѐгни си, дѐше, та пѐспи,
25 ние щим купи дѐрове,
от дѐукѐнѐн щим навѐрши.
Минка на майка викаше:
— Мале ле, стара мале ле,
ти ща ма, майчу, проводиш
30 през три, през девет плѐнини,

госка ти не щѣ дохѣда
зиме от бѣли снѣгове,
лѣте от многу пекове.
— Дѣ ми щѣш, дѣще, дѣ ми щѣш!

20. III. 1939 г.
Чепеларе

35 Зиме щѣш да ми дохѣдаш
с твоено пѣрво любѣве,
пѣк лѣте ще ми дохѣдаш
с твоѣна пѣстра кочѣе.

Сабира Ис. Узунова,
род. в 1863 г., без образование,
домакиня

636. За невеста е гласена

Девойка казва на момък да не ѝ „ройка“ плитките, защото е пазарена за невеста. Юнакът ѝ е довел конче с китена торба, в торбата — червена прекривка и треперушки.

— Момне ле мари хубава,
ѣлай ма близко наблѣжъ
да си ти рѣйнам плиткитъ,
кайно на Арда рибкѣнъ!
5 — Юначъ лудо и младо,
нимой ми рѣйка плиткѣнъ,
че ми е кѣса плетѣнъ
ситно-димѣтно плекѣно:
за нѣвѣста сам сгѣдана,
10 сгѣдана и пазарена
в селоно на баш юнакан.
Сноща ми кончъ доведъ
на нашъ равнъ дворовъ,
на кончъ тѣрба кичѣна,
15 в тѣрба чървена прѣкрѣва
и още дребнъ трѣпѣшкъ.
Кончъ му на двор вѣщѣшъ
и си на менъ думашъ:
„Излезъ, кузѣм, ѣтворъ,
20 че ти е любе дошлоло,
гиздѣло ти е донело

сас чървѣнана прѣкрѣва,
та си го, кузѣм, прѣбѣръ
и си ми любе пѣсрѣщнъ.
25 Пѣк менъ зѣба нѣзѣбъ
едрѣнска бѣла пѣчѣница
и си ма вѣда нѣпои
читѣшка люта ракиѣ.
Та гѣ си тѣрнѣм, момице,
30 сас твоено любе каматно
вѣнчило да ва вѣнчѣим,
бѣла ма кѣрпа ѣдаръ
от дѣсна страна главѣса
и са на мене покачи.
35 Кротѣчко жѣ ти пѣварѣ
трѣпушкъ да са нѣ люлѣт,
прѣкрѣван да ти не паднѣ.
Врѣют жѣ вав тебъ да глѣбдат
и жѣ са кѣбшко радуват
40 каква си млада младица,
младица и хубавица,
каквото пилъ шѣрано!“

4. XI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

Под *гиздѣло* (ст. 21) тук трябва да се разбира празничното облекло и накитите, които момъкът заедно с роднините си носи на своята годеница при *третия годѣж* (вж. Шишков. РС. Кн. 2. с. 11—13).
За *едрѣнска* (ст. 26) вж. пояснението към песен № 162, а за *читѣшка* (ст. 28) — към песен 55.

637. Алтѣни сѣрце не сгрѣват

Задали са се, подали
Фатминкинѣте сватѣве.
Фатминка нахвѣн, нахнѣтре
бѣли си рѣки кѣршѣше,
5 бурми пѣрстѣне трѣшѣше
и ги на дворе фѣрлѣше
и си на майка думашѣ:
— Пѣди хми рѣчи, майчинку,
назад да си са развѣрнат!
10 — Ходихме, Минке, казахме,

ала не щѣт да се вращат —
жѣбѣлти алтѣне носѣха,
на товаре ги караха.
— Не щѣ го, майчу, не щѣ го,
15 алтѣне сѣрце не сгрѣват,
алтѣне дума не думат.
Иѣ ща са, майчу, ѣтровѣ,
сас тѣх нѣма да ида,
че ми е любе грозничко
20 и ми не е влѣдничко.

20. XI. 1951 г.
с. Стойките

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакиня

Минка тук и в следващата песен е съкратено от Фатминка.

638. Отравя се, защото годеникът ѝ е омразен

Задават се петстотин сватбари. Когато ги вижда, Фатминка бели каната, хвърля пръстените си и пита майка си не могат ли да ги върнат. Майка ѝ отговаря, че е късно, и девојката се отравя.

- Байреку зелен и червен,
стига са свивай, развивай!
Сега ми стана неделка,
как ми са свиваш, развиваш.
- 5 Ялай са развѐй, байреку,
в Чепелли село голѐмо
на агѐсконо коначе,
на Фатминкини двѐрове.
Фатма агѐска ще женѐт,
10 голѐма сватба ще вдигат
сас петстотини сватбаре,
сас девет зѐлви лѐвтери.
Станаха, та ми тѐрнаха
и байрекан си развѐха.
- 15 Фатминка нахвѐн, нахвѐтре
бѐли си рѐки коршѐше,
мѐрна си кѐса мѐкнѐше,
кѐна червена жупѐше,
бурми пѐрстене трошѐше
20 и хи през пѐнжур фѐрлѐше
и на майка си думаше:
- Майчинку, моѐ майчинку,
излѐзи, майчу, пѐгледни
как ми са кордѐт сватове,
25 как ми са виѐт зѐлвине
ваз Елѐм тарло нагоре,
низ Куру чешмѐб надолу.
Дали е лѐсно, майчинку,
да си развѐрнем сватове,
30 че ми е любе ѐмарзно.
Майка Фатминки думаше:
— Дѐщеру моѐ, майчина,
кинѐ си напреж глѐдала?
Даре да не си дарила,
35 лишѐн да не си зимала! —
Кѐйно си дума думаха
и сватовене дѐйдоха
на агѐскине двѐрове.
Бѐла се Минка отрови —
40 дѐркѐн да правѐт сватбана,
ще вдигнат мѐртво женѐзе.

13. VIII. 1953 г.
с. Широка лѐка

Нурие С. Истрѐфова,
род. в 1908 г., самообразована, домакиня

Чепелли (ст. 6) — име на някогашното юрушко заселище, където възниква най-старата махала на Чепеларе — Бельовската.

639. Върви ми, върви, дѐщерко

Сватове идват за хаджийска дѐщеря да я водят невеста. Тя не иска да остави бащината си къща и майка ѝ я теши, че ще отиде на по-хубава и ще им идва на гости.

- Байреку червен и зелен,
цѐла се виѐш неделка!
Мислиш ли да са развѐеш
низ Бѐла рѐка надолу,
5 низ зеленоно ливаде,
до двене мѐми хаджицки?
Мене ли чѐкаш да дойда
да си та фатѐм вав рѐки,
да си та вдигнам висоце,
10 да си ти рѐйкам крилцана
до двене мѐми хаджицки? —
Малка сѐди на дворове,
голѐма ходи по кѐшкѐве
ваз йодѐр, още низ йодѐр,
15 бѐли си рѐки коршѐше,
мѐрна си кѐса мѐкнѐше
и ѐ вав оган горѐше.
Малкана дума думаше:
— Излѐзи, аблу, пѐгледай
20 какви ми идат сватове!
Врют са на сиви ѐтове,
врют са на сиви хѐлища.
- Колконо варвѐт, наблѐжат,
по-яце свири свиркана,
25 припрено чука тѐпанѐн.
Най-напреж варви копѐле,
вав рѐка носи байрекан,
та си му рѐйка крилцана
и си ми дума думаше:
30 — Момне ле мари хаджицка,
хаджицка и мераклѐцка,
стѐгай са, момне, стѐгай са
млада невеста да идеш
нах Смилен село голѐмо,
35 да станеш, момне, да станеш
Исен ефѐндю снашица!
Тѐ си му дума думаше:
— Не мога да си ѐставѐ
бащино бѐло коначе,
40 бащини двори широки! —
Пѐк майка си хи викаше:
— Вѐрви ми, вѐрви, дѐщерку,
ти щѐш в по-бѐло до идеш
и по-широки ще найдеш.

45 Ти си шиш любе до зѡмеш
и шиш по госте до дойдеш,
та са шиш, дѡще, разтѡжва!

25. V. 1939 г.
Чепеларе

Незифе Ис. Шахпазова,
род. в 1874 г.

640. Адем е сватба вазмисал

Адем поканва седем села на сватба. Когато изпраща сватовете, той се качва да поправи покрива и пада. Майка му утешава невестата, че Адем има по-малко братче.

Адем е сватба вазмисал,
седем е села калѡсал,
от врют селана агине,
агине и михтарење.
5 Стана си Адем опрати
негови тѡжки сватове,
че си са назад развѡрна.
Тѡвна е мѡгла паднала,
ситна е рѡса роснала,
10 та му конѡкан прокапа.
Стана са Адем покѡчи
на вѡрх кульнѡна висока
капкана да си изведе.
Синѡ го тѡкля подсѡна,
15 та падна, та са премаза.
Майка му тихо ромѡни:
— Адеме, сину Адеме,
кой ще дочѡква сватове?
Адем хи тихо ромѡни:
20 — Майчинку, моѡ майчинку,
каквито дойдат сватове,
назад да хи не вѡрнете,

че е момана хубава,
млѡчко е села минала. —
25 Кѡйно си дума думаха,
на двор са дошли сватове.
Врют си от конѡ слизаха,
невѡста от кон не слиза,
ам чѡка дѡлбѡр Адема.
30 Майка му тихо ромѡни:
— Слѡзи, невѡсту, от конѡн,
Адем са сбира, тѡрнува
нах чѡрна зѡмѡ разсипна. —
Невѡста срипна от конѡн,
35 свали си мѡрна фѡреджѡ,
разфарли бурми пѡрстене.
Майка хи тихо ромѡни:
— Невѡсту мила и драга,
не свалѡй мѡрно фѡредже,
40 не фѡрлѡй бурми пѡрстене!
Той има братче и друго,
ам ми е машко, глупаво,
в джумѡт не е влизало
и коран не е пѡвало.

25. I. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование,
земеделец

641. Момѡк отвлича хубава девојка

Стоян пита слѡнцето не е ли видѡло прилика за него. То му казва, че имало хубава мома отвѡд Дунава, но на другия ден шѡла да ѡе сватбата. По съвета на майка си момѡкѡт отива у девојката, мѡта я га коня и го кара по-бърже да ги отнесе у дома му.

Стоѡн на слѡнце думаше:
— Слѡнчице, ѡсно слѡнчице,
кѡйно ми грѡеш висѡчко,
та нейде ли ми не видѡ
5 за мене лика-прилика
и за майка ми ѡгода?
Слѡнце Стоѡну думаше:
— Стоѡне, луда гидѡйо,
10 на еднѡ мѡсто имаше
хубава мома Величка
за тебе добра прилика
и за майка ти ѡгода,
ама е млѡчко дѡлече —
отвѡдна стрѡна бѡл Дунав,
15 утре ще хи е сватбата.

Можеш ли за ден да идеш,
мома Величка да зѡмеш?
Стоѡн са кѡман завѡрна,
майка Стоѡну питаше:
20 — Стоѡне, сину Стоѡне,
ѡти си кѡман, кахѡрен?
Стоѡн на майка отдума:
— Мале ле, стара мале ле,
как да ми не сѡм кахѡрен,
25 агѡ ми слѡнце казува:
на еднѡ мѡсто имало
за мене лика-прилика,
за тебе добра ѡгода,
ала е твѡрде дѡлеко —
30 отвѡдна стрѡна бѡл Дунав,

утре ще прави сватбата.
 Как мога, майчу, да ида,
 за ден да идам и дойда,
 момана да си завтасам,
 35 доде йе не со венчели?
 Майка на Стоен викаше:
 — Стоене, сину Стоене,
 йди ми, йди, Стоене,
 у твоје сестра по-стара.
 40 Та има конче хранено,
 хранено, невазседано,
 с него шиш Дунав префорка,
 хубава мома завтаса,
 доде йе не со венчели! —
 45 Стоен си майка послуша
 и си при сестра отиде,
 та си кончено поиска.
 Сестра му конче оседла,
 жьолта го юзда заюзди,
 50 чифт го попрези попрьогна,
 синьо го седло оседла.
 Стоен си конче вазсьодна,
 ага на Дунав отиде,
 Стоен си конче вазигра,
 55 та си префорка бел Дунав.

14. IV. 1955 г.
 Чепеларе

Доде са Стоен усети
 и си допадна с кончено
 на моминине дворове.
 Ага го мома видела,
 60 та си на майка викаше:
 — Мале ле, стара мале ле,
 девер ми иде насрощу,
 да ида да го посрещна!
 Майка Велички викаше:
 65 — Величку, моје дощеру,
 йди го, чодо, посрещни! —
 Величка Стоен посрещна
 и го вав рока здравова.
 Стоен за рока е фана,
 70 та си е метна на конен
 и си на конче викаше:
 — Презимай, коню, преграбей,
 че водем мома крадена!
 По-борже си ма откарай
 75 на майчинине дворове,
 та га си тамо подиме,
 йе ща та, коню, назобе
 хилбетска бела пченица
 и ща та, коню, напое
 80 сливенска люта ракије.

Сгура М. Кушинаров,
 род. в 1876 г., образование IV кл.,
 занаятчия

Сдобиването с жена чрез отвличане е старинна практика, позната и на другите славянски народи, наред с купуването на невестата. В народното творчество на Родопската област песните с такъв мотив (тук № 641—646) са актуализирани, а някои са и създавани във връзка с много разпространеното тук в миналото, особено между помохамеданчените българи, грабене на девойки — почти половината от техните сватби ставали чрез *сърнате*, *крадене*, *грабване*. За този обичай и за причините, които са го обуславяли, вж. Ш и ш к о в. Отвличане.

642. Не взема водата, а момата

Девойка пази вода и дава чашка за жълтица. Въпреки майчината си забрана подава вода на момък, той я мята на коня и я отнася у дома си.

Де се е чуло, вигело
 чьорнаса земъ без вода?
 На едно место имашъ
 и нее мома чувашъ
 5 и е сас чешка мерашъ,
 чешка за алтон давъшъ.
 Де са подадъ, зададъ
 едно ми лудо и младо,
 право при мома отидъ.
 10 Хранено кончъ ехашъ
 и на момица викашъ:
 — Подай ми, кузъм, водица
 сас твойта бела рачица,
 че отдалечко патювам,
 15 та сам за вода загорелъ,
 за машка мома заболелъ!
 Момица си му викашъ:
 — Юначъ лудо и младо,
 мен майка тѣмбих правила,
 20 правила и нарицала:
 „Юнаку вода не давай,
 турчину конѣ не фатай,

че ти е юнак душманин!“ —
 Юнак са желно примолъ,
 25 та си момица измолъ
 и му водица подадъ
 с нехина дѣсна рачица.
 Юнак не зима водица,
 ами си фана момица
 30 за нейна дѣсна рачица
 и йе на конен премѣтна,
 та че на конен викашъ:
 — Превзимай, коню, преграбъй,
 ситно ми зимай равѣнан,
 35 по-боржъ си на откарай
 на нашъ равнъ дворовъ,
 че вогѣм мома крадена!
 Момица му са молѣшъ:
 — Пуснъ ма, пуснъ, юначъ,
 40 че сам едничка на майка
 и пѣтумничка на баща.
 Майка ми жъ са надѣе
 водица да хи отнеса!
 Юнак на мома викашъ:

45 — Хайдъ ми, хайдъ, момицъ,
и йе сам един на майка
и пѣтумничък на баща!

10. III. 1952 г.
мах. Стикъл

И моѣ майка са надѣ
измѣна да хи ѓтведа.

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

643. Мълчи, девойко, не плачи

Изпъден от седянката, момък отива в гората, гдето вижда девойка да точи вода и я мята на коня си.

— Стани си йди, юначе,
тув нѣма мома за тебе,
тув нѣма твоѣ прилика! —
Юнак са люто разсърди,
5 плесна царвуле, обу са,
вазсодна конче хранѣно,
та подьо гора зелена.
В горона имѣ водица
и на водона момица
10 сас лингѣр вода точѣше.
Юнак момици думаше:
— Подай ми, кузѹм, водица,
за водица сам загорѣл,
за момица сам заболѣл! —
15 Мома му вода подаде,
че си не фана водона,

ами йе фана за рѣка,
за рѣка, за вити гривни,
та си ѣ метна на конѣн,
20 та че си коню викаше:
— Коню лю сиви, каматан,
презимай, коню, преграбѣй
сас краденана девойка,
да на не стигнат изпослед!
25 Момана му са молѣше:
— Пусни ма, пусни, юначе,
че сам у майка ѣдничка!
— Молчи, девойку, не плачи,
и ѣ сам у майка ѣдничак,
30 с тебе двамина да станем,
с хранѣна конѣ — троица.

8. I. 1940 г.
Чепеларе

Шина Л. Митарова,
род. в 1874 г., домакиня

644. Пусни ме, пусни, юначе

Торнала мома за вода
сас чифте бѣли харкоми
низ ситни, дълѣги сокаци,
че си са срьѣщна с любено —
5 не могли да се разминѣт.
Юнак са впусна нах мома
плитчици да хи преброи.
Броил е, колко броил е,
юс елли плитки наброи
10 и си на мома викаше:
— Момице мари хубава,
зѣми ма, зѣми, момице,
та ща ти, моме, нанижем

на ката плитка по алтѣн,
15 на срадонна по мѣржанче! —
Мома са впусна нах него
кичица да му закичи.
Той си ми фана момица
за нейна дѣсна рачица.
20 Мома са жѣлно замоли:
— Пусни ма, пусни, юначе,
майка ма чѣка за вода!
— Сѣди ми, сѣди, момице,
и мен са майка надѣѣ
25 снашица да хи ѓтведа!

29. VIII. 1951 г.
с. Триград

Пята от девойки в дома
на Салих Сальохльовски

Девойките и младите жени сплитали косата си на много плитки, с нечетен брой за моми — най-често от 21 до 33 — и четен — от 40 до 50 — за омъжени. Числото на плитките достигало до 120—150, както се споменава в горната песен (ст. 9), според гъстотата на косата. „Аз помня, че една мома в Чепеларе, наша съседка, се плетеше на 120 плитки и ги пренизваше с рубета и други монети, та, като ходеше, да звъни“ (сведения на Живка Лютова-Божкова).

Обикновено плитките се свързвали с общи „прѣнизи“ — нанизани от монети и маниста, — за да не се пилеели (да не се „ройкат“) и да не пречели при работа.

645. Бягай, коньо, да бягаме

Момък буди малка мома, заспала в градината. Тя го кара да си върви по пътя, а той я мята на коня си и я отвежда у дома си.

- Брала мома ройно цвѣте,
ройно цвѣте във градинка,
какно брала, той заспала,
със цвѣтѣно в градинкана.
- 5 Отде мина лудо-младо,
конче ѣха и то лудо.
Той на мома тихо дума:
— Стани, стани, машка моме,
защо тука си заспала?
- 10 Цвѣте ти е увѣхнало,
увѣхнало, изсѣхнало.
— А бре гиди, лудо-младо,
що не варвиш право в пѣтѣн,
какво ти е теб за мене?
- 15 Ако вехне — нека вехне,
нека вехне, нека сѣхне,
друго цвѣте ще наберам,
по-зелено, по-кравено.
Вѣрви, лудо, право в пѣтѣн! —
- 20 Впуснало са лудо-младо
да си фати машка мома.
Фатило ѣ за рачица
и на конче си ѣ метна.
Машка мома му са моли:
- 25 — Пусни мене, бре юначе,
че ма чѣка стара майка,
стара майка са надѣе
да хи носѣм ройно цвѣте! —
Лудо-младо тихо дума:
30 — Хайде, хайде, машка моме,
моѣ майка са надѣе
да хи водѣ младо булче,
младо булче измѣница,
а на мене аленжица. —
- 35 Че на конѣ проговарѣ:
— Бѣгай, коню, да бѣгаме,
по-бѣрже да на отнесеш
на майчини равни двори,
че ми носиш машка мома,
40 машка мома окрадена!
Га си тамо той пристигна,
на порти си чука-вика:
— Ёла, майчу, отвори ми,
че ти водѣм младо булче,
45 на теб да е измѣница,
а на мене — аленжица.
Излѣзла ѣе стара майка,
стара майка радосница,
радосница и засмѣта,
50 та си сръбцна младо булче.

2. VIII. 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

646. Кралена мома ще карам

Селим събрал межия да женат на високата планина. Когато се връщат, Арфинка изостанала. Мурад я мята на коня си и я отвежда за невеста.

- Та чули ли сте ѣли не
какво е ново станало
вав Лещан село голѣмо?
Селим е межѣ посабрал
5 жѣолтана жѣѣтва да жѣѣнат
на високана плѣнина.
Жѣѣнаха, колко жѣѣнаха —
до два ми, до три сахѣтѣ,
ѣсно ги слѣнце припече.
- 10 Стана ги Селим завѣде
низ високана плѣнина.
Варвѣха, колко варвѣха,
Арфинка назад остана,
жѣѣлти хи кѣндри тежѣха.
- 15 Та си ѣ Мурад застигна
и си ѣ фана за рѣка,
та си ѣ метва на конѣн
и си на конѣн думаше:
— Превзѣмай, коню, преграбѣй,
20 крадѣна мома ще карам
низ сѣѣ ситни балкане,
нах ардѣнскине имѣме.
Агѣ ѣѣ, коню, ѣткарам,
тебе ще, коню, нѣзобѣ
25 пазарска бѣла пшеница
и ще та, коню, нѣпоѣ
читѣшка бѣла ракиѣ!

8. I. 1955 г.
мах. Водни пад

Айрие Н. Елаковска

Пазарска (ст. 25) — пазарджишка. За читѣшка (ст. 27) — устовска — вж. пояснението към песен № 55.

647. Не те викам зълва да си

Момък измамва девойка да тръгне с него на сватба и я отвежда при майка си.

- Мари Раду, бѣла Раду,
сама ли си, дома ли си?
— Бре юначе, лудо-младо,
и сама сам, и дома сам,
5 ала тебъ не познавам,
ни излизам, ни отварѣм.
— Мари Раду, бѣла Раду,
йзлъзъ ми, ѳтворъ ми,
лелин ти сам син Тръндафил.
10 Лелѣ тъ си сина женъ,
лелѣ тъ ма провогила
да та канѣ зѳлва да си. —
Че излѣзъ бѣла Рада,
та разтворъ шъмшир портъ
- 15 и отидъ с лудо-младо
млада зѳлва да си станъ
на лелин хи син Тръндафил.
Лудо-младо си хи вика:
— Мари Раду, бѣла Раду,
20 не та рѳкам зѳлва да си,
ам та рѳкам за невѣста! —
Че отведъ бѣла Рада
на тѣхнинъ равнъ дворъ,
на портинъ чука-рѳка:
25 — Мале, мале, старо мале,
йзлъзи мъ, ѳтворъ мъ,
че ти вогѣм йзмъница
млада булка бѣла Рада.

21. XI. 1951 г.
с. Стойките

Мария Д. Калушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакиня

648. Стоян води през Дунава крадена девойка

Мряна риба обръща сред Дунава колата, с която момък превежда открадната девойка. Тя му се моли да я пусне при болната ѳ майка, той ѳ отвърща, че и неговата майка чака снаха.

- Стоѳен биволѣм думаше:
— Биволе, чъбрни биволе,
наимате ли са, биволе,
жѣлѣзна кола да прекарате,
5 пѳлна сас жъѳлти алтѳне,
през тихи-бѣли Дунава?
— Наимаме са, Стоѳене,
ако колана посребриш
и синджирѣно позлатиш. —
10 Стоѳен колана посребри
и синджирѣно позлати.
Станаха, та ми торнаха.
Варвѣха, колко варвѣха,
га бѣха всрадѣ бел Дунав,
- 15 мрѣна са риба препречи,
обѳрна кола жѣлѣзна.
Не бѣла пѳлна с алтоне,
ам било мома крадена.
Та си Стоѳена молѣше:
20 — Пѳсни ма, пѳсни, Стоѳене,
че имам майка болничка,
та ще ма чѣка, Стоѳене,
водица да хи ѳтнеса.
— Хайда ми, хайда, девойку,
25 и моѳ майка са надѳй
снашица да хи ѳтведа!
На неѳ драга снашица,
на мене порво любове.

16. XI. 1954 г.
Чепеларе

Мария Т. Георгиева,
род. в 1888 г., без образование,
домакиня

649. Стоян води през Дунава крадена девойка, която се оказва негова сестра

Мряна риба спира в Дунава колата, с която момък превежда открадната девойка. Момъкът я пита да не е роднина и разбират, че са брат и сестра.

- Стоѳен биволи пасѣше
покрай бѣлийн Дунава
и на биволе думаше:
— Биволе, чъорни биволе,
5 наймате ли са, биволе,
Дунава да преплувате
сас Руса мома крадена?
Биволе си му думаха:
- Наимаме са, Стоѳене,
10 ако ти кола жѣлѣзна.
Стоѳен биволѣм думаше:
— Колана ми е жѣлѣзна,
йереман ми е сребаран,
жйглене ми са от злато. —
15 Плуйнали чъорни биволе.
Варвѣли, колко варвѣли,

- га бѣха всрадѣ Дунава,
мрѣна са риба препречи,
та запрѣ кола жѣлѣзна.
- 20 Стоѣн на Руска думаше:
— Фѣрли си, Руске, нѣнизат,
дано колата потѣрне!
Фарли си Руска нѣнизан,

14. II. 1955 г.
Чепеларе

- колана пак не тѣрнува.
- 25 Стоѣн на Руска думаше:
— Руске ле, млада невѣсту,
йѣ да са, Руске, питаме
да не сме пуста роднина. —
Ага си са изпитаха,
30 излѣли брата и сѣстра.

Згура М. Кушинаров,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

650. Стоян иска да преведе през Тунджа руса девойка

Момък пита биволите си дали се наемат да прекарат през Тунджа колата с девойка. Те искат сѣрмени чулове и позлатени юлари; за да им ги направи, момъкът моли майка си да му подари гривните и сукмана си.

- Стоѣн биволе пасѣше
край Тунжѣ рѣка голѣма,
хем хи пасѣше, питаше:
— Наимате ли са, биволе,
- 5 колана да прекарате
през Тунжѣ рѣка голѣма
сас едно руса девойка?
Биволе си му викаха:
— Наимаме са, Стоѣне,
- 10 ако ни сториш, направиш
по чифт сѣрмени чѣдлюве
и позлатени юлари!

21. II. 1952 г.
мах. Стикъл

- Стоѣн на майка викаше:
— Мале ле, стара мале ле,
- 15 дѣо да ми, мале, харижеш
твоите вити гривници
и твоето синьо сукно,
та да хи, мале, направѣ
на моите чѣорни биволе
- 20 по чифт сѣрмени чѣдлюве
и позлатени юлари,
колана да ми прекарат
през Тунжѣ рѣка голѣма
сас едно руса девойка.

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

651. Бошнашки делия грабва мома Ангелия

- Дотекла е рѣка Тунжѣлиѣ,
та довлече дѣрво шѣфталѣ,
и в дарвно кована гемѣ,
и в гемѣ мома Ангелиѣ.
- 5 Де довтаса бошнашки делиѣ,
та извади ножче сармалѣ,
та разсече дѣрво шѣфталѣ
и извади кована гемѣ,

12. X. 1952 г.
Смолян

- от гемѣ мома Ангелиѣ.
- 10 Та ѣ метна на кон аджѣмиѣ,
че йоткѣрши прѣчка селканлиѣ
и йодари конѣн аджѣмиѣ:
— Хайде, коню, коню, ще идеме,
в наше село нова сватба има,
там ще вечер, вечер вечерѣме!

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

652. Как я измамил и отвел

- Ёнке ле, дюльбѣр Ёнке ле,
та вѣ та, кузѣм, измамил,
та си та, кузѣм, отдѣлил
от майка и от бобайко
- 5 и от братѣ и от сѣстри,
и от голѣмана рѣда.
Та си та, кузѣм, преведах

- през цѣло село голѣмо.
Лю врют та, кузѣм, гльѣдаха,
10 сас милни очи гльѣдаха
каде та, кузѣм, отдѣлил.
Та си та, кузѣм, преведах
през девет гѣри зелени
и си та, кузѣм, отведах

15 всрадѣ касабѣ широка.
Турцене турски думаха,
гѳрцине гѳрцки галчѣха,
пѣк ти ми, кузѳм, не знаеш

1. IV. 1954 г.
Чепеларе

ни гѳрцки, още ни турски.
20 Само ги, кузѳм, лю гльѳдаш
и сипеш, рониш сѳлзине.

Злата Г. Метексинова,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
домакиня

653. Излезни, майчо, да видиш

Протича мѣтна река и повлича бяла Несибѣ. Вижда я Мехмед, изважда я, отнася я у дома си и вика майка си да види каква невеста води.

Тѳовна е мѳгла паднала,
ситна е рѳса роснала,
мѳтна е рѣка текнала
през Фагминкини двѳрове,
5 бѣла Несибѣ носѣше.
Отде ми са е задало
Мехметѳн хилбелйѣчено,
та виде бѣла Несибѣ.
Разкопчи лѳстри кундѳре,
10 запрѳотна сини патѳре,
разпаса мѳрни поѣсе,
та че са метна в рѣкана,
извади бѣла Несибѣ.
Извади кѳрпа шерфетѣ,
15 та хи осѳка лицѣно,
извади гребен филдйшен,
та хи разчеса золѳфе,
че си ѣ жѣлно питаше:

4. VII. 1943 г.
Чепеларе

— Несибѣ, кузѳм пиленце,
20 кинѳ ти тебе най-мило?
— Мило ми бѣше любѣно,
моѣна стара майчица
и мойне братѣ рождѣлни
и мойне сѣстри по-малки.
25 Йѣ ща низ рѣка да ида,
че ми е рѣка отнѣла
врѳт байрѣмсконо гиздйло:
фѣсчѣно с табличѣно,
йглине с ирмилицине. —
30 Мехмед ѣ вдигна на рѳки,
та ѣ нах майка носѣше
и си на майка викаше:
— Излѣзи, майчу, да видиш
каква ти нѳсѣм невеста,
35 мѳтна ѣ рѣка донесе!

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакиня

Хилбелйѣчено (ст. 7) — пловдивчанчѣто (от диалектно променѣното турско име на Пловдив — Филибе, от грѣцкото Филипопол).

654. В гората пиле запява

— В горона пиле запева,
запева и засвирува.
На свиркана го познавам,
че има севдѳо варх мене,
5 и е имам варх него.
Пусни ма, майчу, да пода,
да пода да го обидѣ.
Ако е мойну любѣ ле,

5. IX. 1954 г.
с. Малка Арда

та ми са немой ти нада
10 назад да дойда, майчинку,
дор ми не дойдѣ пролето,
дор са не слистне гурона,
дор са не цветне цветѣно,
дор ми не кукне пилено,
15 пилено — кукувичкана.

Салих М. Чурталеков,
род. в 1905 г.

655. Отива при млад овчар

Рада чува овчар да свири и казва на майка си, че ще отиде да го види. Ако ѝ е роднина, ще се върне, ако е чужденче, ще остане при него.

Мела е Рада дворова
 сас босилкова метлица,
 сас тротарова вейчица.
 Де засвири млад овчѐрин
 5 в чьостана гора зелена!
 Хвѐрлила Рада мѐтлана,
 мѐтлана, още вейкана
 и си ми дума думаше:
 — Йѐ ще да идам, да идам,
 10 дѐно ми свири млад овчѐр
 в чьостана гора зелена.
 Ако той ми е роднина,
 че ще са бѐрже заварна,

пък ко си ми е чужденче,
 15 че ща сас него да идам.
 Лѐте щим да лѐтѐваме
 под вита ѐла висока,
 зиме щим да зимѐваме
 в равноно полѐ широко. —
 20 Не било овчѐр роднина,
 ами е било чужденче,
 мѐма е отишла с него.
 Лѐтоно са лѐтѐвали
 под вита ѐла висока,
 25 зимана са зимѐвали
 в равноно полѐ широко.

15. II. 1954 г.
 Чепеларе

Злата Г. Метексинова,
 род. в 1876 г., образование IV кл.,
 домакиня

656. Аз ще с него да ида

Кехая от Чепеларе залюбил девойка от полето. Залюбила го и тя и на майка си, която не иска да я пусне, казва, че ще отиде, защото любовта я е надвила.

Да знаиш, майчу, да знаиш
 каква сам мѐма загѐлил
 в равноно полѐ шѐроко:
 кьонџчка Ванкѐ вѐсочка,
 5 бѐличка, още чѐрночка.
 Утѐрно рано станува
 равнѝнѝ дворѝ да мѝте,
 мѝтѝшѝ, пѝснѝ пѝѝшѝ
 и на майкѝ си думашѝ:
 10 — Халѐл ти, майчу, не правѐм,
 дѐно сам мела и мила,
 дѐно сам измѝк правѝла,
 батюму чизмѝ свалѐла,
 тѝтюму чибук палила,
 15 гѐ ма не даваш, мале ле,

Ванюму кехайѐному
 нах дѐхан, нах Чепеларе!
 — Дѐщѝру моѐ, майчина,
 не вигиш ли ми, дѐщѝру,
 20 дружкинѝ туф остануват,
 пък ти нах дѐхан да идѝш,
 нах дѐхан, нах Чепеларе
 сас Ванѐ, сас кехайѐна.
 — Майчинку, стара майчинку,
 25 йѐ си дружкинѝ не гльѐдам,
 йѐ ща сас него да ида
 нах дѐхан, нах Чепеларе,
 че ма е севгѐб надвила,
 нах лудост ма е извила.

Март 1952 г.
 мах. Стикъл

Пею Г. Енчев,
 род. 1874 г., образование IV кл.
 зидар

657. През село китка извита

— Стѐни си, севдѝм, вѐрви си,
 и ѐ ще с тебе да идам!
 Ти напреж мене китчица,
 йѐ послед тебе гѐсчица.
 5 През гора вѐрна дружина,
 през село китка извита!
 Че гѐ си, севдѝм, пѐдеме
 на нашне порти шѐрани,

та ще та, севдѝм, йзпрате
 10 на очѝтоно Енидже
 армагѐн да ми накупиш.
 Че ми го немѝй провѐдай,
 ами го самичек дѐнеси,
 самичка да го извадам
 15 от твойне ални пѐеси.

3. XII. 1954 г.
 Чепеларе

Смаил Бр. Дуев,
 род. в 1871 г.

658. Иванчо си любя

Еленка пристава на Иванчо. Когато идват да я търсят, тя казва, че го обича и ще остане с него.

Ленка лъон вадѝла
в зелено ливаде.
Сръощо овчѐр вика:
— Ленку, моме Ленку,
5 обарни са, Ленку,
да ти видѐ, Ленку,
твойто бѐло лице:
лице бѐло ли е,
ѝчи чьорни ли са!
10 — Иванчу, чобанчу,
лице ми е бѐло,
ѝчи ми са чьорни,
прилика си ти сам,
прилика си ти сам,
15 прилѐгам си тебе. —
Иванчо отиде,
остави стадоно,
остави стадоно,
завѐде си Ленка.
20 Отведе си Ленка,
у майка му чука:
— Ёла, майчу, ёла,
порти ми ѝтвори,
че си водѐм Ленка,

25 Ленка мѝма хубава! —
Излѐзе майка му,
портине ѝтвори,
Ленка си дочѐка,
дочѐка, фаведе.
30 Иванчо хи дума:
— Майку, милна майку,
портине затварѐй,
портине затварѐй,
Еленка ще трѝсет. —
35 Тамам ги затвори
и на порти чукат,
чукат, още рѝкат
и Еленка трѝсет:
— Ёла, Ленку, ёла,
40 ёла ни ѝтвори!
Еленка хми дума:
— Йѐ си не излизам,
порти не ѝварѐм,
моѐ мила майчу!
45 Иванчѐ си галѐм,
галѐм и дослѐдих,
с него ще остана.

18. III. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

659. Пристанала на кехаята

Майка търси дъщеря си, минава янкехаята и ѝ казва, че тя е в планината — да събира дарове, за да посрешне сватовете. Задават се овчари и кехаяи с дъщеря ѝ и я отвеждат за невеста на кехаята.

Станина майка рано станала,
та е отишла на Станкинине,
на Станкинине йѝрди кьѝшкьове,
на Станкиноно бѐло халище.
5 Не ми е нашла хубава Станка,
ами е нашла китка рѝйната.
Станкина майка жѐлно заплака,
жѐлно заплака и занарѝца:
— Ой Стану, Стану, дѝщеру моѐ,
10 ти другѝж, Стану, рано ранѐше,
рано ранѐше, рано станваше
да си нашѝѝташ мѝмскиѝен измѐт,
пък сега, Стану, тебе та нѐма,
каде отиде, дѝщеру моѐ?
15 "Дали си, Стану, в поле гаркине
йли си, Стану, в турско робинѐ?
Отде ми мина от планинона,
от планинона ѐнкехайѐна,
то си на майка хитро думаше:
20 — Немѝй ми плака, Станину мале,
твоѐ ѐ Стана на планинона,
на планинона сас овчѐрене,
сас овчѐрене, сас кехайѐне!
Ам стани сгѝдай тьонки дѝрове,

25 тьонки дѝрове, вино, ракиѐ,
та че си сбѐри рода голѐма
да си дочѐкаш тьѝжки сватове,
тьѝжки сватове от планинона. —
Разтрѝсила са Станина майка,
30 та е сабрала рода голѐма,
разтворила е пѝстри сандѝци,
извадила е тьѝнки дарове,
напѝлнила е шишѝѝ ракиѐ,
та че излѐзе на равни двѝри
35 да си дочѐква тьѝжки сватове.
Зададоха са от планинона,
от планинона млади овчѐре,
млади овчѐре сас кехайѐне.
Вѝкли овнѝове в село караха,
40 хубава Стана сѝс тѐх водѐха.
Свирѐщим варвѝѝт и пѝсни пѝйѝт.
хем пѝсни пѝйѝт, хем с пушки пукат.
Колко наблизат, по-ѐце рѝкат,
по-ѐце рѝкат, по-чьѝстиш пукат.
45 Станина майка си хи дочѐка
на равни двѝри с шишѝѝ ракиѐ,
с шишѝѝ ракиѐ, с панер дарове.
Та хи одѝри всички до един

и хи начьорпи с бѣла ракиѣ,
50 че отвѣдоха бѣличка Стана
млада невѣста на кехайѣна.

13. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

660. Мара невеста ходила

Мара отива у годеника си да му стане невеста. Той ѝ казва, че ще убие нея и себе си, но няма да я вземе, защото е харесал друга. Бащата на девойката дава на годеника ѝ „Истрѣфовиѣн мандралѣк“ и той я взема.

Мара невѣста ходила на Геговине двѣрове. Агѣ е тамо отишла, на порти чука и рѣка: 5 — Русу ле, Русу, карагѣоз, излѣзи, Русу, ѡтвори вашине порти шѣрани, шѣрани и шѣмширѣни! — Стана, хи Руса ѡтвори, 10 влезе си Мара нахвѣтре и си на Гега викаше: — Гегу лю, мои главеник, кѣта бе вечер дома ми, саѣ сам вечер дома ти! — 15 Гего ми рипна-подрипна и си са хвана у ножѣн, у ножѣн и у пищолан, че си на Мара викаше: — Назад ми, назад, Мѣрице, 20 ѣе тебе нѣма да зѣома. Ѣе ще да зѣома, да зѣома Хубица Стоювичкина, дѣно ма ѣ с ѡчи глѣбдала на голѣмиѣн Илинден 25 и ми е китка давала.	Тебе сас ножѣс сасичам, мене с пищолас убивам, пак тебе нѣма да зѣома! — Тогав са Мара вѣрнала у бобайка хи Илиѣ 30 вав високине кѣшкѣове. Бѣли си рѣки кѣршѣше, бурми пѣрстене трошѣше, мѣрна си кѣса мѣкнѣше 35 и си ми дума думаше: — Утре, агѣ са научѣѡт по цѣло село голѣмо: „Мара невѣста ходила нах Гега, неин главеник, 40 пѣк Гего си ѣ завѣрнал!“ Илиѣ Мари викаше: — Мару лю, моѣ дѣщеру, мѣлчи, не плѣчи, Мару лю! Ѣе ще Гегуму хѣрижа 45 Истрѣфовиѣн мандралѣк, та пак ще те тебе да зѣома. — Че си на Гега хариза Истрѣфовиѣн мандралѣк и Гего си зѣѡ Мѣрица, 50 Гего си Мара побара.

6. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

661. Върни се, върни, девойко, I

- Прислѣдила е, джѣнѣм, малка девойка,
малка девойка, джѣнѣм, чуждо чѣжденче,
слѣдила го е, джѣнѣм, ден до пладнина.
Чуждо чѣжденче, джѣнѣм, тихо говори:
5 — Вѣрни са, вѣрни, джѣнѣм малка девойку,
ѡпреж ми има, джѣнѣм, гѣра зелена,
гѣра зелена, джѣнѣм, пѣлна с хайдуте!
Облѣоби ти щат, джѣнѣм, бѣлото лице,
обкѣрши ти щат, джѣнѣм, тѣонката снѣжка,
10 обѣрна са щиш, джѣнѣм, поглѣодна ма щиш.

14. VI. 1939 г.
Чепеларе

Люба Г. Баталова,
род. в 1904 г., домакиня

662. Върни се, върни, девойко, II

Хасан е торнал, ёвурум, нах планинона,
нах планинона, ёвурум, нах шилетана.
Послед го следи, ёвурум, руса девойка,
той на девойка, ёвурум, тихо говори:
5 — Върни са, върни, ёвурум, руса девойку,
че отпреж казват, ёвурум, гора зелена,
гора зелена, ёвурум, пълна с хайдуте.
Та на щат стори, ёвурум, парчѐ по парчѐ,
та на щат вдигна, ёвурум, орли, гарване!

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

Алие С. Дьогова,
род. в 1920 г., образование III кл.,
домакиня

663. И пиленцето е мъничко, I

Стоен са сбира, торнува
надолу нах анадолско
и две момарки провада
нах Петра машка девойка.
5 Петрина майка ходеше
отвон на равни дворове
и на момарки викаше:
— Бре добре дошли, гosciци,
гosciци и момарчици,
10 сас добром да си идете!
Наша е Петра манишка,
манишка и глупавичка,
не знае измет да прави
нито на дедо, на баба,
15 нито на първо любове.
Петра отнѐтре викаше:
— Дай си ма, майчу, дай си ма,
че ми е любе севдйлно!
И пиленце е манишко,
20 и то си гнѐздо извива
и пилчѐве изхранюва.

Август 1952 г.
мах. Стикъл

Пею Г. Енев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

664. И пиленцето е мъничко, II

Стоян тръгва за Анадола и праща годешарки на Петра. Майка ѝ им казва, че дъщеря ѝ е мъничка, но тя я моли да я даде.

Стоен са сбира, торнува
надолу, нах анадолско,
тъожка кириѐ да кара
жито и бѐла пченица
5 и две момарки провада
нах тъонка Петра височка.
Петрина майка викаше:
— Добре ми дошли, гosciци,
гosciци и момарчици!
10 Наша е Петра манишка,
манишка и глупавичка.
Измет не знае да прави
нито на дѐда, на баба,
нито на първо любове.
15 Санлив са огань грѐеме,
санлива вода пиеме,
санлива манжѐ ѐдеме.
— Дай си ѝѐ, бабу, дай си ѝѐ,
и ние си сме санливи.
20 Санлив са огань грѐеме,
санлива манжѐ ѐдеме,
санлива вода пиеме.
Петра на майка викаше:
— Дай си ма, майчу, дай си ма,
25 и пиленце е манишко,
и то си гнѐхце извива,
и то си пилце изпилва.

10. I. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

665. Годожари вземат малка мома

Годожари искат малка девойка за невеста, но майка ѝ я не дава — не знае да шета и няма черз. Момковата майка казва, че ще я научат, и девойката отива с момъка.

Имала майка дъщеря, Стойница мѝшка девойка на петнадесте годинки. Вода не е донисала, 5 нито пък двори смитала, пък хи дойдоха момаре, момаре, тьожки питаре. Майка хи Стойна не дава, Стойна сама си го зима 10 млада невеста да иде. Майка момарем викаше: — Момаре, тьожки питаре, Стойна е мѝшка, глупава, не знае вода да кладе, 15 нито пък двори да смете. Не знае измет да прави нито на дѝда, на бѝба. На рудан не е сѝдала, 20 нито пък в стан влизала, рѝба си нѝма да твари, нито премѝна да носи. Каде ще да ѝ водите, какво ще тѝ да дарова, 25 дарова и да постила? — Юнакована майчица, тѝ си хи хитро викаше: — Ние си Стойна трѝсиме, дѝ си е мѝшка, глупава. 30 У дома ще ѝ научим	да шѝота, измет да прави. Всичконо ми е готово, кѝщана си сам умила, умила и налепила. 35 Хайда ми, хайда, Стойнице, дѝ си ми мѝшка, глупава, у дома госку ща правим! — Майка Стойница прегребе, та ѝ не пуска да варви. 40 Стойна са борже откѝца и до юнак са прилепи и на бѝба си викаше: — Станувай, бѝбу, да варвим, стига майка кандардѝсвай! — 45 Станаха и заведоха Стойница мѝшка девойка. Агѝ ѝ там отведоха, момкова стара майчица отиде, рѝба уши хи, 50 руба за млада невеста. Разтвори пѝстри сандѝци, извади тьѝнки дарове, сториха сватба голѝма, одари тьожки сватбаре, 55 сватбаре, близни комшиѝ. Та че разрой йѝдрове, даде хи нови хѝлища да са завиват, подвиват на високине кьѝшкьове.

20. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

666. Ти ли се много хвалеше

Та чули ли сте йли н кинѝ е ново станало в Чепеллѝ село голѝмо, в Балжицкана махалѝ, 5 на Балжицкине двѝрове? — Шинке ле, кузѝм пиленце, ти ли се млого хвалѝше, хвалѝше, Шинке, фѝрлѝше, че имаш млого гѝлници, 10 гѝлници и гѝльѝвници?	Че си ми, Шинке, превали през Рожѝн, през планинѝна, през двана вѝрха високи, през двене чѝше шѝрани, 15 че си ми, Шинке, йотиде вав село Горно Дерекѝ. На дерьѝ, Шинке, да переш, на шипка да хи простираш, на Хубча брѝшно да мелѝш, 20 на гарбѝт да го задѝваш!

25. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование,
земделец

Песента се отнася за Шина Я. Балджийска от Чепеларе, която се омѝжила в с. Момчиловци, Смолянско, за комита.

За Чепеллѝ (ст. 3) — Чепеларе — вж. пояснението към песен № 638, а за Рожѝн (ст. 12) — към песен № 226. Горно Дерекѝ (ст. 16) — сега с. Момчиловци, Смолянско. Хубча (ст. 19) — карстов извор близо до с. Соколовци, Смолянско.

667. Малка е, не е за мене

Китку ле, китку червена,
много та садих и праших,
сега та, китку, оставем
ваз мойна сестра по-малка,
5 та да та сади и праши,
та да та кичи и носи.
Вечеру да та залива,
утирну да та прикрива
с мойне есни шелваре
10 да та не пари сланона,
да та не гори слонцено.

4. IX. 1954 г.
с. Върбина

Пък е ще, китку, да идам
нах Смилен село големо
Раифу млада невеста.
15 — Излези, Раиф, погледни
каква ти водим невеста
на конче и на килимче,
и на червено юрганче! —
Излезе Раиф, погледна,
20 че на сватбари викаше:
— Малка е, не е за мене,
голем сам, не съм за нея.

Ариф М. Топчиев,
род. в 1908 г.

668. Дано я брат му хареса

— Гизди са, Шукру, кичи са,
дано та аго бендйса
за сноха да те зомеме,
за сноха, за добро чодо,
5 че аго открай не зима.
Две му невести дойдоха
от Смилен село големо —

Август 1947 г.
Чепеларе

от каматно са не гледат,
от секи селен не зимат.
10 Пустоно село Райково
дано го огань изгори,
дано го вода отнесе!
Невестине са върнаха,
нах Смилен си отидоха.

Васил Г. Метексинов,
род. в 1891 г.

СЪПРУЗИ

669. Младоженец връща невестата си, I

— Фатминку, чужда селенку,
станй си йди, Фатминку!
— Чим оти, любе, чим оти,
нищо ли не съм донела,
5 донела и докарала:
седем туваре слопове,
осем товаре содове,
сюрйе овцъ с овчере,
харгельд кдне с ратае?

1. VIII. 1951 г.
с. Широка лъка

10 — Фатминку, чужда селенку,
нищо да не бью донела,
донела и докарала,
едничко да ми бё донела,
донела и докарала,
15 каквоно мома носеше,
каковоно ерген тражеше —
на бела ризка червенко!

Добра К. Шопова,
род. в 1921 г., образование VII кл.,
домакиня

670. Младоженец връща невестата си, II

След сватбата Салих пита жена си Фатма даан има имане, и я казва, че не може да чака да си го разделят колете и кравите му умирава, понеже тя не била мома.

— Имаш ли, Фатме, имане,
имане, Фатме, ватане?
— Имам си, Салих, имам си:
Жуханска равна равнишка

5 с блатишнине ливади
и Дервишкана планива. —
Пустен Салих без сабур,
та не дочека веделька

имане да си раздѣлим,
 10 гостене да си развѣрнем!
 — Не мога, Фатме, да чѣкам,
 ага ма белѣо находа:
 коне на двори умират,
 крави на ѳслине пукат —
 15 как да те чѣкам, Фатме ле,
 ти ми мома не излѣзе!
 Кажи ми, кажи, Фатме ле,
 кому си на skut седѣла,
 кому си нишѣн даржѣла,

26. X. 1954 г.
 Чепеларе

20 кому си мома излѣла?
 — Какѡв си, Салих, глупавчек,
 та не дочѣка недѣлка
 имане да ти припишѣм
 и момско да ти прикажѣм! —
 25 Дусна се Салих, отиде
 на високана плѣнина,
 та си са рѣком изрѣка:
 — Слушайте, ѳли, борики,
 слушайте, дарве, камене,
 30 Фатма мома не излѣзе!

Алие С. Дльгова,
 род. в 1920 г., образование III кл.,
 домакия

Стиховете, в които се говори за измиране на добитъка в дома на младоженеца (ст. 12—14), и краят на песента (ст. 25—30) са във връзка с вярването, че ако невестата излезела „нечестна“, всичко в новия ѳ дом щяло да трѣгне назад; за да се разпрѣснело злото, трябвало да извикват високо пред домашните животни, в полето, в планината, че не била мома.

671. Младоженец връща невестата си, III

На другия ден след сватбата Салих връща невестата си, защото нямала имот. След три години тя се заженва в Смилен. Когато минават край дворовете му, Салих я вика, но тя му отвърща, че три години го е чакала.

Пустиѣн Салих без сабур!
 Барем не чѣка неделѣ
 сватбана да са разтури,
 гостено да се развѣрнат —
 5 сетнана вечер попита:
 — Имаш ли, Фатме, имане,
 имане, Фатме, имане?
 Фатме му кротко ромѡни:
 — Имам си, Салих, имане,
 10 юз елли жѡлти алтѡне,
 юз еки бели грошове.
 Имѣх си, Салих, имане,
 Бухльоско чѡсто баире,
 Жуханско равно градине,
 15 Падалско блатно ливаде,
 ам ги харѣзах братуму,
 зам да ми, аго, кордѣше
 сребарно лѣто гиздѣло,
 девет товара тѡшек спап
 20 и да ми, аго, изхрани
 до девет крави младочни
 сас девет малки телета. —
 Салих са ѳѣце нагрочи,
 нагрочи, още навѡси,
 25 сардито Фатми продума:
 — Стѣни са, Фатме, прѣмѣни
 с твоено лѣто гиздѣло,
 сбирай си жѡлти алтѡне,
 алтѡне, бѣли грошове,
 30 товарѣй тѡжки спапове,
 поймай крави младочни,
 та че си иди, Фатминку.
 Назад са немѡй обрацай
 очинки да н'ти останат
 35 вав мойсе дворе широко,
 вав мойсо бѣло конѣче! —

Фатми хи много добалнѣ,
 ала му нищо не рече.
 Кротко засбира, засгада
 40 гостено да ѳ не видѣт,
 не видѣт, още усетѣт.
 Та че са Фатме прѣмѣни
 с невестинсконо гиздѣло,
 порѣка младо аргатче,
 45 товари девет мулета,
 изведе крави младочни,
 тогав Салиху продума:
 — Долу навидай очинки,
 Салихку, пѡрво вѣнчило,
 50 да н'ти очинки останат
 вав мойна тѡнка снажчица,
 вав мойно лѣце каматно! —
 Та че си Фатме отиде
 на бащинине дворове,
 55 на порти чука и рука:
 — Стѣни ми, аго, ѡтвори,
 мене ма Салих изпѡди,
 ѡти му не сѡм отнела
 имане, още имане.
 60 — Ёла си, сестру, ёла си,
 бащино дворе широко!
 Седѣла ѳ Фатме, чѣкала
 до две ми, до три години,
 сѣ за Салиха мислила.
 65 Проводили са за Фатме
 от Смилен село голѣмо,
 от сердарсконо конѣче.
 Фатме са чуди и мисли
 дали да иде или не,
 70 та че е Фатме приѡбла
 в Смилен невеста да иде
 с дванайсет товара тѡшек спап,

с дванайсет крави младочни.
 Ща минат, отде ща минат —
 75 през Чоковскана махало,
 край Салиховине дворове.
 Салих на порти седеше
 и си нагоре гльодаше.
 Погльоднал Салих, познал е
 80 Фатмино тьошко спапие,
 Фатмини крави младочни.
 Най-напреж Фатме варвеше,
 на бело муле ехаше
 ваз червеноно халище.
 85 Колкоко близу приближѣт,
 Салиху жѣлно дожѣлѣ
 за Фатме млада невѣста.
 Ага да си го подмине,
 той си на Фатме продума:

90 — Слѣзи си, Фатме, ела си,
 евѣ ти дворе широко,
 евѣ ти бело коначе!
 Смилѣн е йѣце дѣлеко,
 сердарци са касканжие,
 95 касканжие, кавгажие.
 Фатме Салиху продума:
 — Не мога, Салих, не мога!
 Три сам години седѣла,
 седѣла, тебе чѣкала
 100 на братови ни дворове —
 нито бѣх мома с момине,
 нито невѣста с невѣсти.
 Сега сам вейке тѣрнала,
 тѣрнала и ще да ида —
 105 фѣрлѣн са камен не враща.

15. VI. 1955 г.
 Смолян

Живка Лютова-Божкова,
 род. в 1915 г., образование средно
 специално

672. Избягала от венчило

Девојка пита гсрата крие ли малка мома, храни ли вѣрли хайдуги. Тя ѣ отврѣща, че не храни хайдуги, а укрива невѣста, избягала от венчило.

— Горице ситна-зелена,
 право ще да та попитам:
 криеш ли машка девојка,
 храниш ли вѣрли хайдуги?
 5 — Момне ле мари хубава,
 не хранѣм вѣрли хайдуги,
 пѣк криѣм машки девојки.
 Сега ми стана, момне ле,
 до две ми, до три годинки,
 10 как криѣм млада невѣста.
 От венчило е побѣгнала
 и никой си неѣ не видѣ,
 ага ми дойде вав гѣра.

Ялай ми, ялай, момне ле,
 15 и тебе ще да приѣмам! —
 Стана момица, отиде,
 и та вав гѣра да сѣди.
 Мало е, много седѣла,
 до две ми, до три годинки,
 20 в чѣостана гѣра зелена.
 Де ми хайдуге дойдоха,
 тогав са момица чудѣше
 кѣде да фати, отиде,
 че си са назад завѣрна,
 25 та си у майка отиде.

13. II. 1954 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

673. Невѣста иска да се обеси

Та чули ли сте, не ли сте
 кинѣ е ново станало
 вав Мадан село голѣмо,
 в Сардаровоно коначе?
 5 Дошла е млада невѣста,
 три е месеца сторила.

Невѣста тихо ромѣни:
 — Мехмеде, любе Мехмеде,
 да подиш, Мехмед, да подиш
 10 вав маданскине пазаре,
 нова фѣртома да купиш,
 млада невѣста да бесиш!

10. VIII. 1955 г.
 с. Боровина

Ахмед Ахм. Якубашев

674. Доде бях мома левтера

— Мале ле, мила мале ле,
доде бѣх мома лѣвтера,
всичко ми напреж варвѣше:
мѡрна ми кѡса растѣше,
5 бѣлко ми лице цвѣтѣше,
тъонка ми снѣжка растѣше.

14. IX. 1951 г.
с. Мугла

Агѡ ма, майчу, жени,
всичко ми назад потѡрна:
мѡрна ми кѡса окапа,
10 бѣлко ми лице почернѣ,
тъонка ми снѣжка изсѡхна!

Али Селямов,
род. в 1886 г.

675. Кога ме, майчо, жени

— Агѡ ма, майчу, жени
на три денѡве невѣста,
та си ма, майчу, обуха
сас кѡзинѣви царвуле.
5 Че си ма, майчу, заведе,
ваз бѣла река нагоре
чѡбрнана оран да торлѣ.
И ѣ са охнах и вахнах,

27. VIII. 1954 г.
Чепеларе

че нема арлик да сторѣ.
10 Агѡ си минѣх, майчинку,
от кафенѡна нагоре,
ѣсно ма слѡнце огрѣва,
ситна ма рѡса залива.
Пък гѡ ми минѣх, майчинку,
15 от кафенѡна надолу,
тъовна ма мѡгла прекрива.

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

676. Не могла мома да походи

— Все ма ѣд, маму, все ма ѣд,
дето ма малка оглави,
оглави, малка оженъ.
Не можѣх, маму, майчѣцъ,
5 лѣвтерѣ да си пѡхогъ,
гиздѣло да са нанѡсѣ:
ни бѣла риза платнѣна,

10. VII. 1952 г.
с. Широка лѣка

ни кѡнка фуста хасѣна.
Моитъ, маму, друхчицъ
10 на пѡкѣн с пѣсак играѣт,
от кал паничкъ си правѣт,
пак ѣе си люлѣм люлкана
с малоно мѡско дѣкенцъ.

Руса Г. Бобева,
род. в 1904 г., образование III кл.,
домакиня

677. Не е ли мѣчно на майка ѣ

— Все ма ѣд, маму, все ма ѣд,
дето ма малка оглави,
оглави, малка оженъ
за едно любѡ нѣхайно,
5 нѣхайно и нѣкадѡрно.
Нели ти мѡка, маму лѡ,
гѡ глѡдаш мойнъ друхчицъ
шѣнливъ на сбор гѡ хогѣт,

16. XII. 1952 г.
с. Широка лѣка

а менъ слѡна попаръ.
10 Менъ си, маму, гѡлѣшъ
юнак на менъ прилѣка,
за него, майчу, жъ ѡмра!
Едно са молѣ, маму лѡ,
мѡско дѣкенцъ да имам
15 на негованъ прилика.

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

678. Как да не е тъжна

Майка си Сафие питаше :
— Сафие, моё дощеру,
оти си, Сафе, кимничка,
кимничка и кахорничка?
5 — Майчинку, милна майчинку,
как да не съм кимничка,
кимничка и кахорничка,
гà си ма, майчу, не даде
на комшицконо копеле,

10 дено си галех и мамех,
ам си ма даде, майчинку,
на смиленскиен афузин!
Та си ма ранко разбуда
водица да му огреем,
15 абтесчек да му полее,
кундрине да му лустросам,
чалмона да му навием!

18. VI. 1955 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

679. Омъжили я за нелюбено юначе

— Момице мари шенлива,
всекиму сърце разшенй,
модесо, кузум, почерне —
дали та майка карала?
5 — Юначе лудо и младо,
не ма е майка карала,

ам ма е майка венчела
вав чуждо село далечно
за негалено юначе,
10 на немамено любе ле,
та си сам кимна-кахорна.

22. I. 1952 г.
с. Лясково

Шабан Ас. Джинков,
род. в 1875 г.

680. Имане седи в сандъка

Вчера е ткала и пела,
днес го ешила, плакала.
Майка хи си е питаше :
— Оти ми плачеш, Фатминку!
5 — Как да не плачем, майчинку,
агà ма малка ожени
на негалено юначе.
— Мòлчи, не плачи, Фатминку,

виж колко има имане!
10 — Майчинку, мила майчинку,
опустело му имане:
имане седи в сандокан,
любено черней в бужекан.
Не щò го, майчу, не щò го,
15 през село не е гиздило,
през гòра не е дружина.

29. VIII. 1951 г.
мах. Кожари

Исуф Ашиков

681. Омъжила се за възрастен

Петнадесетгодишната Личка се омъжва за петдесетгодишен. Майка ѝ говори, че тя ще съжالياва, когато дойдат празници и види младите си любета да водят хорото, а тя ще стои в къщи да гледа стария си мъж.

Та чули ли сте йли не
какво е ново станало
вав село Долно Дерёке?
Марко е сватба повдигнал
5 на Личка Драглювичкина.
Марко е свòршил петдесет,
а пък Личка е на петнайсет.
Личкина майка ходеше
по равни двори широки

10 и си на Личка викаше :
— Личку лю, моё дощеру,
млочко шиш пишман да станеш,
дето ма мене не слуша.
Агà ми дойде, Личку лю,
15 Пётровден, света неделё
и голёмиен Илинден,
че гà ми дойдат, Личку лю,
твоине дрёбни галници:

20 и Колю Гайдажиѐна,
и Петар Кържелиѐна,
и Гаврил Гьопсалиѐна,
та ще хорѧ да развидат.
Пък ти щииш вѳтре да сѣдиш,
Маркуму кашѣ да вариш,

25 на пазар да го опраташ
да кара вѧкли шилета,
да кара, да хи продава,
бѣли грошове да зима,
дрѣбни дечинки да храни!

Август 1939 г.
Чепеларе

Мария Хаджикостадинова,
род. в 1882 г., образование IV кл.,
домакиня

Долно Дерѣке (ст. 3) — *Долно Дерекьой*, сега с. Соколовци, Смолянско.

682. Мое бе любе най-грозно, I

Мария казва на майка си, че е тъжна, защото нейното любе било най-грозно и тромаво.

— Мари Марийо, Марийо,
мари майчина дѳщѣрю,
ѳтъ си кѣмна, кахѳрна —
дали си болна лѣжѣла
5 йли си болнѣ гльодола?
— Майчинку, стара майчинку,
нито сам болна лѣжѣла,
нито сам болнѣ гльодола.
Снощѣ сам гостѣ имала
10 горна и долна махалѳ,
та хи сам госба гостила
и хи сам вино служѣла.

Врют хи сам нарѣѳд гльодола
чѣе е любѣ най-хитро,
15 най-хитро и най-камадно.
Мойно бѣ любѣ най-грозно,
най-грозно и най-невлюдно.
Дѣно съдѣшѣ кѣвнѣшѣ,
агѧ галчѣшѣ гармѣшѣ.
20 Агѧ ваз скала варвѣшѣ,
басамѧщнѣ трошѣшѣ,
агѧ по вѳтре хогѣшѣ,
дѳшѣмѳна са свивашѣ.

4. VI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

683. Мое бе любе най-грозно, II

Дѣщеря се оплаква на майка си, че нейното любе е най-грозно. Майка ѣ говори да не му гледа грозното, а богатството.

— Снощи бѣх, майчу, сабрала
дарѣдерскине овчѣре,
чокмански тьожки кехайѣ.
Та си хи гостих и служѣх
5 и врют хи, майчу, прегльодах.
Врют бѣха, майчу, камадни,
врют бѣха, майчу, шѣнливи,
шѣнливи, още пѣйливи.
Мое бѣ любе най-грозно,
10 най-грозно, майчу, най-страшно.
Вав кѳзнѣ ли бѣ стоѣло,
мѳтъки ли бѣше ковало!
Дѣно сѣдѣше — тевнѣше,

агѧ галчѣше — гармѣше!
15 — Дѳщеру моѣ, майчина,
немѳй му гльода грозноно,
гльодай му, дѳще, льосноно:
пѳлна градина с кѳшове,
кѳшове, бѣли грѳшове.
20 — Мале ле, мила мале ле,
пусти му били грѳшове,
пусти му били кѳшове,
гѧ не е любе камадно.
През село да го заведа,
25 през село, майчу, гиздѣло,
през гѳра вѣрна дружина!

13. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Дарѣдерскине (ст. 2) — златоградските (от Дарѣдере, турското име на Златоград). *Чокмански* (ст. 3) — от с. Чокманово, Смолянско.

684. Как да не плача, майчинку

Минка е межъо рѹкнала
горна и долна махалѹ.
Всичкине предѹт и пѣйѹт,
Минка си преде и плаче.

- 5 Майка хи си ѣ питаше:
— Оти ми плачеш, дѹщеру?
— Как да не плачѣм, майчинку,

- га збѹрза да ма ожениш
на чѣршицкиѣн сарахѹш.
10 Утирну ранко излиза,
вечеру в мрак са прибира
и си ми носи, майчинку,
в лѣвана жѹба мезъѹна,
в дѣснана жѹба шишъѹна.

18. VI. 1955 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

685. Мъжът ѱ е все пиян

- Все ма ѣд, маму, все ма ѣд,
дето ма малка оженъ,
оженъ, млада почернъ
на едно любъ нъхайно,
5 нъхайно и некадѹрно.
Не можъ коща да гльѹда,
не можъ жена да хранъ,

- не можъ дъца да кутъ.
Ката ден, майчу лю, ходъ
10 по село, по дѹкенѣно,
та пѣе вино, ракиѣ.
Утирну в къвно излиза,
вечеру в мрак са прибира
все пиѣн, майчу, все залѣн!

4. VI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

686. В пиянство задиря снаха си

- Пуста̀на бѣла ракиѣ
каква ми бѣльѹ сторила,
сторила и направила,
та ми ѱчѹборни главѹса.
5 Тя ма е мене ѱотвела
на чужди порти да чукам,
да чукам, още да рѹкам:
— Излѣзи, млада невесту,
портите да ми ѱтвориши,
10 лицето да ти облюбѣм,
снажката да ти ѹтрошѣм! —
Чула е млада невеста,

- излѣла на кѹшкѹговане,
на широкине пѣнжуре,
15 по гласѹс ма е познала
и си ми дума продума:
— Какво ми чукаш, батко ле,
на братовите ти порти?
Как си ми, батко, кайдѹса,
20 та си ми дума продума
да ми ѱоблюбиши лицесо,
да ми ѱобкѹршиши снажката?
Да чуе твоено братче
каков ще жуха̀п да дадеш?

23. XI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

687. Омъжили я за дете

Млада невеста се оплаква на майка си, че я омъжила за богатско чедо, което е още дете.

- Аман ми, аман, майчу,
дето си ма далъ
на богатско чѹдо,
на глупаво любъ.
5 Колчиш квас да месъ,
все до менъ сѣди

- и на менъ вика:
— Месъ, маму, папо,
месъ менъ, каку.
10 — Любъ, пусто любъ,
мак да та откѹца! —
Га нахвѹн да ида,

все си менъ слѣги
и на менъ вика:
15 — Чѣкай менъ, маму,
чѣкай менъ, каку!
Иѣ си нему реках:
— Любъ, пусто любъ,
20 пусто да останъш,
мак да та откъда!
Иѣ не сомъ тъ мама,
нито ти самъ кака,

30. IX. 1952 г.
с. Стойките

ами ти самъ любъ. —
Гѣ нахвѣтръ влѣза,
25 то на дворъ плачъ
и на менъ вика:
— Чѣкай менъ, маму,
чѣкай менъ, каку. —
Пусто да останъ
30 тва богатско чѣдо
и глупаво любъ!

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

688. Лягам невеста, ставам момиче, I

— Дѣщеру моѣ, майчина,
хич бѣлно немѣй да ти е,
че ти е голѣм конѣкан,
пък ти е малък юнакан.
5 — Майчинку, стара майчинку,
да бѣше малак конѣкан,

пък да бѣ голѣм юнакан,
че ми са никак не сѣта
на жена измѣт да прави.
10 Вечеру лѣгам невеста,
ѹтирну станвам момиче.

22. IX. 1952 г.
с. Забърдо

Атем Драхемов

689. Лягам невеста, ставам момиче, II

— Как си ма, майчу, породи
сакѣва бѣла-чернока,
сакѣва тѣонка-висока,
та збарзѣй да ма ожениш
5 в Лѣсково село голѣмо
на лѣскоскана будалѣ?

Давам му бузки да хапе,
пък то са назад отсува,
давам му снажка да кѣрши,
10 пък то са никак не сѣта.
Вечеру лѣгам невеста,
ѹтирну станвам момиче.

18. VI. 1955 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

690. Защо ме даде, майчинко

— Оти ма даде, майчинку,
на най-мѣшконо догѣнче,
та ма не даде, майчинку,
на вѣкличконо байрѣмче?
5 — Мѣлчи, не плѣчи, дѣщеру,
нал имаш конче да ѣхаш,
нал имаш конѣк да сѣдиш,

нал имаш жѣлти да броиш?
— Майчинку, стара майчинку,
10 вѣлк да му ѣде кончено,
раждѣ му ѣла злѣтоно,
оганъ му горил конѣкан,
гѣ ми е глупав юнакан,
та ми са нищо не сѣта.

15. VIII. 1953 г.
с. Широка лѣка

Нурие С. Истрефова,
род. в 1908 г., самообразована,
домакиня

691. Огън да гори къщата

Майка пита след сватбата дъщеря си защо е тъжна — има къща, пари и дрехи. Дъщеря ѝ проклина къщата и парите, защото се е омъжила за глупав мъж.

Три ми са сватби станали
от голѐм байрѐм до малък,
три ми са сѣстри женѐха.
Двене са еце шенливки,
5 еднѐна кимна, кахѐрна,
та си е майка питаше:
— Дѐщеру моѐ, майчина,
ѐти си кимна, кахѐрна,
конѐк ли немаш да сѣдиш,
10 пари ли немаш да броиш,
рѐба ли немаш да носиш?
— Майчинку, стара майчинку,
конѐкан оганъ да гори,
парине раждѐ да еде!
15 Конѐкан с мене не лѐга,
конѐкан ѐчи не любѐ,
парине сѐрце не сгрѐват.

Мен ми е любе глупаво,
глупаво, още шѐпаво,
20 та ми са нищо не сѣта
и ми не сгрѐва сарцесо.
Вечеру лѐгам невѣста,
ѐтирну станвам момиче.
Давам му бузки да хапе,
25 пък то са назад обраца;
давам му ѐчи да любѐ,
пък то ма кривко погльѐдва;
снѐжка му давам да свѐва,
пък то са назад отсѐва.
30 Агѐ нах васка да гѐрнам,
срам ма е нахпреж да вѐрвѐм,
гнѐв ма е пѐслед да слѐдѐ,
затва сам кимна, кахѐрна.

12. VI. 1942 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакиня

692. Защо ми плачеш, I

— Защо ми плачеш, Минке-Фатминке?
— Йѐ гѐ не плачѐм, кой ще ми плаче?
На два сам денѐ млада невѣста,
на три сам денѐ и пѐрѐсница,
5 — Не виках ли ти, Минке-Фатминке,

не зимай него, ам зѐѐми мене!
Пък ти ми рече, Минке-Фатминке:
„Агѐ ми има кѐщи високи,
кѐщи високи, двори широки.“

10. X. 1954 г.
Чепеларе

Юрдана Б. Димитрова,
род. в 1899 г.

693. Защо ми плачеш, II

Та чули ли сте йли не ли сте
кинѐ е ново в Чангѐр станало,
дѐно са сбират малъкине мѐми,
малъкине мѐми, млади невѣсти
5 да си ми виѐт алѐни китки?
Минка ги вие, пък ги не кичи,

ам си ми сипе бистрине сѐлзи.
— Мѐлчи ми, мѐлчи, Минке-Фатминке,
ти ми си нашлѐ високѐн сарѐй,
10 високѐн сарѐй, широкѐн харѐм,
широкѐн харѐм, ситни кафѐзе.

20. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

Чангѐр (ст. 2) — с. Чангѐрдере, сега с. Чепинци, Смолянско.

694. Проклина майка си, че я дала в чуждо село

— Ти едеш, пѐеш, Енице, и назад гльѐдаш —
дали ми имаш, Енице, и друго любе,
та си го мислиш, Енице, невечерѐло,

невечерело, Ёнице, непригепсало?

- 5 — Немам си, немам, майчинку, и друго любе,
ам та проклинам, майчинку, анатема ти,
анатема ти, мале ле, не еднож, не дваж,
не еднож, не дваж, мале ле — триж, девет поти,
че ма не даде, мале ле, дено си исках,
10 ам си ма даде, мале ле, вав чуждо село
вав чуждо село, мале ле, дено не исках.
Та си ми сдобих, мале ле, девет дечица-
та си хи мислѐ, мале ле, невечерели,
невечерели, мале ле, непригепсали.

Март 1952 г.
мах. Стикъл

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

695. Да изгори моята майка

Момък отвежда малка мома през девет гори и ѝ говори, че нейното село гори, а в неговото слънце грее. Тя кълне селото и майка си, която я дала далече.

- Млад юнак си конь седлае,
конь седлае, оружѐва,
на дѐлеко ще патува.
Малка мома диван сѐди,
5 диван сѐди, солзи рони.
Млад юнак хи йотговарѐ:
— Молчи, молчи, малка моме,
и за тебе конь седлаѐм! —
Че станаха, та торнаха.
10 Варвѐха, колко варвѐха,
девет гори преминаха,
девет гори лилѐкови,
навлѐзаха в десетана.
Юнак моми си говори:
- 15 — Обарни са, малка моме,
та погледни ваше село,
ваше село и нашено.
Ваше село огань гори,
наше село слонце грѐе. —
20 Малка мома йотговарѐ:
— Ако гори, да изгори,
да изгори мойта майка!
Ние бѐхме девет сѐстри,
та ни даде в девет села.
25 Най-малката, най-каматна,
неѐ даде най-дѐлеко,
най-дѐлеко — коняк мѐсто.

15. XI. 1949 г.
Чепеларе

Мария К. Талаганова,
род. в 1895 г.

696. Рада се омъжва в далечно село

- Радици хабѐр допѐдна
от чуждо село дѐлечно
зад чѐлан, зад планинона:
„Да прави Рада, що прави,
5 за в сѐбота да е готова,
че ще хи дойдат момѐре
Рада невѐста да водѐт!“
Тюхна се майка, заплака
и си на Рада думаше:
- 10 — Радице, моѐ дѐщеру,
не иди, Радке, не ходи
на чуждо село дѐлечно
зад чѐлан, зад планинона!
— Ще ида, майчу, ще ида,
15 че са е мене додѐло
чуждине фурки предене,
чужди станове ткаене,
на чужди ниви жѐнене!

13. III. 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

697. В чуждо село огън гори

Невеста съветва девойка да не взема другоселец. Тя се омъжила в чуждо село и напразно молила мъжа си да я заведе на гости у майка ѝ; не я завежда и когато родителите ѝ умират.

- Сипите са, орите са,
мѝминкини чьорни очи,
мѝминкини ситни сѝлзи,
да са бѝхте доронили,
5 ами са сте предѝлили.
Да гльодате де зимате,
да не зимаш чѝжденина,
да си зимаш селѝнина.
Чѝжденин е, девойчице,
10 от година до година,
и то беше измоленко,
измоленко, изплаканко.
Йѝ сам зѝбла от чуждо село,
сега стана три години,
15 та му викам, девойчице:
— Хайда, любе, да ма водиш
нах майка ми пѝрво госте!
То ми вика, девойчице:
— Чѝкай, любе, ще та водѝм,
20 агѝ родиш мѝско дѝте,
да ушием цѝха плѝна,
да изплетем жьѝлти пѝвой,
да го носим за гиздилка,
за гиздилка, за кичилка. —
25 Даде господ, та му родих,
та му родих мѝско дѝте,
пак му реках, девойчице:
— Хайда, любе, да ма водиш
нах майка ми пѝрво госте!
30 То ми вика, девойчице:
— Чѝкай, любе, ще та водѝм,
агѝ роди вѝрба грозде,
та да сторим рѝйно вѝно,
да насипем, да го носим. —
35 Даде господ, та ми роди,
та ми роди вѝрба грозде,
сторихме го рѝйно вѝно.
Пак му реках, девойчице:
- Хайда, любе, да ма водиш.
40 нах майка ми пѝрво госте!
То ми рече, девойчице:
— Чѝкай, любе, ще та водѝм,
га си конче подковеме,
че ми конче обѝсѝло.
45 — Хайда, любе, да идеме,
йѝ ща пѝтѝн да ѝтребѝ,
от камене, от кремене.
То ми рече, девойчице:
— Чѝкай, любе, ще та водѝм,
50 агѝ умре стара майка,
стара майка, стар бѝбайко,
да си видѝт за последно,
за последно пѝрво чѝдо. —
Даде господ, та умрѝха
55 стара майка, стар бѝбайко,
пак не рѝчи да ма води.
То ми вика, девойчице:
— Чѝкай, любе, то се свѝрши,
то се свѝрши с майчино ти,
60 с майчино ти пѝрво госте.
Йѝ му реках, девойчице:
— Любе, любе, пусто любе,
как ма, любе, не отведе
да си видѝ стара майка,
65 стара майка, стар бѝбайко! —
Сипите са, орите са,
мѝминкини чьорни очи,
та да гльодат де да зимат,
да не зимат чѝжденинан,
70 да си зимат селѝнинан.
Селѝнин е, девойчице,
кѝта ден и кѝта вечер
у майка ти, у сѝстра ти.
В чуждо село огань гори,
75 в наше село рѝса роси,
рѝса роси, слѝнце грѝѝ.

10. III. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

Селѝнина (ст. 8 и 70) тук е в смисъл на съселянин.

698. У майка ѝ след девет години

Мъж подканва жена си да се премени, за да отидат у майка ѝ, където не са ходили девет години. Всекиму да налее по чаша, на Салих ага — две чаши.

- Стѝни са, Гюлсум, прѝмѝни,
стѝни са, Гюлсум, ѝгизди
с баш байрѝмскана прѝмѝна.
Та че са, Гюлсум, ѝгледай
5 прилѝга ли та гиздѝло.
На глава фесче с пискюлче,
на вѝкло чело алтѝнче,
на чьорни очи шуклѝлце,
на бѝло лице бѝлило,
10 на бѝла шиѝ инжѝѝ,
на равни плѝщи салтѝца,
под салтѝцана кутнѝѝ,
под кутнѝѝна ризица.
На бѝли нѝги чорапе,

15 върху чорапе терлици,
върху терлици кундуре.
Че ще да идем, Гюлсуме,
нах твояна майка на госте,
отколе не сме ходили —
20 сега за девет години.

14. IX. 1951 г.
с. Мугла

Та че ми зьоми, бре Гюлсум,
в левана рока шишъона,
в деснана рока филженан.
Всекиму сипи по чеша,
25 Салих агому две чёши.

Али Селямов,
род. в 1886 г.

Особен интерес представя последният стих, който свързва един традиционен сюжет с израз на подчертано уважение към Салих ага. Това дава основание да се заключи, че в песента са отразени онези спомени и предания на среднородопското население, според които Салих ага — често под влияние на жена си — задомявал своите служители ергени и вдовци и правел на младоженците къщи, подарявал им земя и добитък и пр. (вж. Дечев. Миналото. I. с. 80—83).

699. Невеста се оплаква на гората

— Гору лю, гору зелена,
мен майка га е родила,
с чьоран ма повој повила,
люта ма кльотва калнала
5 все през теб, гору, да ходё,
зиме през бёли снёгове,
лёте през тьовни мракове.

10. II. 1954 г.
Чепеларе

Да си ми, гору, изменём
моено любе болничко,
10 че му е болька прѣтажна.
Ага го болька надвие,
че си ми, гору, не знае
откаде има да зима,
накаде има да дава!

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

700. Женилото е теглило

Млада невеста отива да се оплаче на майка си, че мъжът ѝ я бие. Майка ѝ не ѝ отваря и тя се връща при мъжа си, който я изпъжда.

Да знаёт мѝми, да знаёт,
да са мѝми не женёт.
Кога е мѝма ваз майка
как расте китка в градинка,
5 тѝй расте мѝма ваз майка.
Кога отиде ваз любе,
че хи е млочко теглило:
от стара баба тьоглене,
от стари дёдо повече,
10 от порво любе най-ёчко.
Вечер ё бахтё да лёга,
сутрин ё бахтё да станва.
— Стига ма бѝхти, любе ле,
ти ма си било-пребило,
15 ща идам мами да кажём,

7. I. 1955 г.
с. Триград

че ма си било-пребило! —
Стана Марийка, отиде
на майчини хи портици,
та си почука, порука:
20 — Йёла ми, маму, отвори,
мен ма е любе пребило!
Майка отвѝтре хи дума:
— Вѝрви си, вѝрви, Марийку,
ё та сам там оставила! —
25 Стана Марийка, отиде
на любене хи портици,
та си почука, порука:
— Йёла ми, любе, отвори!
— Вѝрви си, ворви, Марийку,
30 мен ораспѝи не трёват.

Ахмед Ал. Чешлиев,
род. в 1915 г., образование IV кл.

701. Дали е болна лежала

След женитбата си Станка посърнала от мъка: отишла при осем етърви и всяка си взема детето, а нея карат да дои кравите; тя дои и плаче, защото няма рожба.

- Станку лю мари лелъна,
лелъно бело момичъ.
Доде бѣ, Станку лю, у лелѣ,
бѣла бѣ като кадѣна,
5 червена като ебалка,
съга си, Станку лю, станала
хем бѣла, Станку лю, хем жьѡлта.
Дали си болна лѣжѣла
или си болнѣ гльодала?
10 — Нито сам болна лѣжѣла,
нито сам болнѣ гльодала,
ам бѣхмѣ дѣвекѣ етарвѣ.
Агѣ са вѡрнѣм от жьѡтва,
всѣка съ хванѣ дѣкѣно,
15 дѣкѣно, оцѣ люлькана,
пѣк менѣ, лелчу, нагѣдат
до дѣвек вѣдра да хвана,
младѡчнѣ кравѣ да дѣѣ,
дрѣбнѣнѣ телѣцѣ да лѡчѣ.
20 Агѣ си кравѣ зѡдоѣ,
ситнѣ си сѡлзи сасипвам,
вѣдрѣна сѡлзѣ напѡлвам,
че нѣмам мѣшка рожбѣца
вав рѡка да ѣ пѡдаржѣ,
25 вав люлька да ѣ пѡлюлѣм.

16. XII. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

702. Пусто било от злато дете

Дорка се оплаква на мъжа си, че на всички дворове плачат дечица, на техните реват теленца и бляят агънца Той я утешава, че ще ѝ купи от злато дете, а жена му отвръща, че златното дете не плаче, не продумва и не поглежда.

- На всички двори, Павле ле,
плачат дечинки,
на наште двори, Павле ле,
тельчкѡве ревѡт,
5 тельчкѡве ревѡт, Павле ле,
ѣгнета блѣѣт!
— Мѡлчи, не плѣчи, Дорке ле,
мѡлчи, не плѣчи!
Утре ша идем, Дорке ле,
10 нах Цариграда,
та ша ти купѣ, Дорке ле,
от злѣто дѣте,
от злѣто дѣте, Дорке ле,
от сѣбро люлька.
15 — Пусто ти било, Павле ле,
от злѣто дѣте,
от злѣто дѣте, Павле ле,
от сѣбро люлька.
В люлька го туриш, Павле ле,
20 в люлька го люшнеш,
в люлька го люшнеш, Павле ле,
не заплакува.
Дума му думаш, Павле ле,
не продумува,
25 с ѡчи го гльодаш, Павле ле,
не погльоднува!

Август 1938 г.
Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
род. в 1886 г., образование VII кл.,
домакиня

703. Мъжа си оставя, детето не може

Майка кълне дъщеря си Рада цигани да носят рѣкавите, които цяла година не могла да дотъче. Рада отива за вода и я открадва циганин. След три години те я завеждат да проси в нейното село. Тя отива у майка си и ѝ се открива, но ѝ казва, че не може да остави детето си.

- Ткала е Рада бѣли ракаве,
Радина майка Ради викаше:
— Ой Раду, Раду, дѡщеру моѣ,
пусти ти бѣли ракаве,
5 та не можи ли да хи доткаеш?
Дано хи, дѡще, цигане носѣт!
Че са на Рада бѡлно набалнѣ,
бѡлно набалнѣ, жѣлно најѣлнѣ,
та си нарами бѣли хѣркоми
10 да си наточи вода студѣна.
Де си иѣ срьѡщна чьѡран циганин,
та си окраде бѣла Радица,
та иѣ отведе с чьѡрни цигане.
Дѣне иѣ пѣкѡт на ѣсно слѡвце,

15 наще йѐ кадъѡт на боров кадѣж,
данѡ ми стане чьорна циганка.
До три години Радка пекаха,
Радка пекаха на ѐсно слѡнце
и три години кадѣж кадѣха,
20 кадѣж кадиха на боров кадѣж,
доде ми Радка чьорна почѣрнѣ,
доде е сторѣт чьорна циганка,
циганска лика, лика-прилика,
та да йѐ пуснат просьѡ да проси,
25 просьѡ да проси, тѡрба да носи.
Циганин Рада пита-разпитва:
— Ой Раду, Раду, бѣла болгарку,
каде е, Раду, вашено село,
на ѝзник ли е ѝли на заник,
30 да идем, Раду, просьѡ да просим? —
Радино село билѡ от ѝзник,
тѡ го казѡла, че е от заник,
та си завѣде Радка нах ѝзник.
Гѡ са отишли в Радкино село,
35 Рада отишла у майчини хи,
у майчини хи равни двѡрове.
Радина майка плѡтно ткаѣше,
плѡтно ткаѣше, жѣлно плачѣше.
И циганка хи дума продума:
40 — Стѡни ми, бабу, мене ѡпрати,
че си ми имам малко циганче,
пъл йѐ да влѣзам да ти поткаѣм! —
Радина майка от стан излѣла
да си опрати чьорна циганка.
45 Рада е влѣла вав стан, заткала,

ситно заткала, жѣлно запѣла.
Радина майка назад са вѡрна,
та си запита чьорна циганка:
— Мари циганку, чьорна ѣгѡпку,
50 и йѐ си имах Рада дощѣрѣ,
каквоно тебе ситно ткаѣше,
ситно ткаѣше, жѣлно пеѣше —
колко е мѣсаш в мѣтанено,
в мѣтанено, в тѡпканено!
55 Циганка си хи жѣлно думаше:
— Ой мале, мале, ти, старо мале,
не видиш ли ма, не познаваш ли,
че ти сам сама твоѣ Радица?
Ти си ма, майчу, люто покална
60 за моине пусти бѣли ракаве,
та ма окраде чьоран циганин,
та ма отведе с чьорни цигане.
Три години ма кадѣж кадиха,
три години на слѡнце пекаха,
65 доде ма сторѣт чьорна циганка.
Радина майка викна-заплака
и на Рада са жѣлно молѣше:
— Ой Раду, Раду, дѡщѣру моѣ,
мило ли ти е чьорно циганче,
70 да сторим, Раду, да го оставиш?
— Ой мале, мале, ти, старо мале,
циганин, майчу, льосно оставѣм,
ами не мога малко циганче,
че ми е ѣце мило и драго.
75 То е на сѡрце, майчу, лѣжѣло,
та ми е скѡпо, майчу, излѣло.

Август 1939 г.
Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
род. в 1886 г., образование VII кл.,
домакина

704. Жена напуска дома си и става кехая

Радица забягва от мъжа си Стоян, от майка му и от мъжкото си дете. За дванадесет години спечелва девет стада става кехая и се връща в село. Там поръчва на овчарите си да пуснат стадата в Стояновата авлия, а когато дойде стопанинът, да го изпратят при нея. Той отива и Рада му се открива.

Забѣгнала е Радица
от първо любѣ Стоѣна,
от негова стара майчица,
ѝот мало мѡско дѣтенце.
5 Мало е, много бѣгала,
до дванадесте години.
Млого е казандѣсала:
до девет тьожки сѡрии
сас дванадесте овчѣре.
10 Овчѣре Ради викаха:
— Кехайѡ, наша дѡржеву,
врют сѡрииине вдигнаха,
ам наша тьожка сѡриѣ
кога щим да ѣ вдигнеме?
15 — Овчѣре, мои овчѣре,
ние щим да ѣ вдигнеме
рано в пондѣлник ѡтирна.
Агѡ, овчѣре, идете
в срьѡчноно село голѣмо,
20 има голѣма авлийѣ,

напусните ѣ с овцене.
Агѡ ми дойде сайбиѣ,
пък вѣ, овчѣре, рѣчите:
„Нас е кехайѣ проводил,
25 ѝди са карай кехайѣ.
Кехайѣ ни е в селоно,
в селоно на механѡна.“
Агѡ ми Стоѣн ѝотиде
в селоно, в механѡна,
30 Стоѣн си кехайѣ питаше:
— Кехайѡ, тьожки кехайѡ,
твои ли ми са овцене,
овцене вав авлийине?
Рада Стоѣну викаше:
35 — Немѡй се кара, Стоѣне,
ам ѣла близо, наблизо,
да та, Стоѣне, попитам:
— Жива ли си е майка ти,
изкѡтихте ли дѣтено,
40 дойде ли си ви Радица?

Стуён на Рада думаше:
— Майка ми си е умрѣла,
изкутихме си дѣтено,
ала ми Рада не дойде.
45 Рада Стоѣну викаше:
— Стоѣне, гѣди Стоѣне,

ѣ си сам сама Радица.
Иди, Стоѣне, дѣведи,
моено машко дѣтенце,
50 да му, Стоѣне, хорижем
моѣна тѣожка сюриѣ,
дѣно сам казандисала!

27. III. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

Според друг вариант, който Ат. Райчев е записал през юни 1939 г. в Чепеларе от Мария Хаджикостадинова, 60 г., след като се открива на мъжа си, забягналата невеста го кара да наметне червения ѝ овчарски шад, да запаше кобурите ѝ и да замами стадото:

Кайно го Рада мамѣше,
мамѣше и го водѣше.
Га го е Стоѣн замамил —
стадо Стоѣна не слѣди.
Радица си му викаше:
— Дѣведи си ми чѣдоно,
то да ми стадо замами!

Ага го дѣте замами —
всичко го стадо заслѣди.
Майка му си му викаше:
— Халал да ти е стадосо,
на тебе си го харизвам,
че си та стадо прилега!

705. Не са ли видели мъжа ѝ, I

— Ой кукувичко, ой лѣтно пиле,
височко фѣркаш, дѣлечко видиш,
дали не видѣ моѣно любе?
— Ой Стоѣнице, млада невесту,
5 и да го видѣм, не познавам го.
Иди си питай моѣно братче,
моѣно братче лѣстовицана,
то лѣто фѣрка ваз чѣршийкана,
ваз чѣршийкана, по кавенене,
10 по кавенене, по касабине.

— Ой лѣстовичко, ти, лѣтно пиле,
ти си ми фѣркаш ваз чаршийкана,
ваз чершийкана, по кавенене,
по кавенене, по касабине,
15 дали не видѣ моѣно любе?
— Видѣх го, видѣх, млада невесту,
в едно кавенѣ, в едно механѣ.
Млада невеста на скут даржѣше,
чѣрни хи очи в филжѣн пиѣше,
20 тѣонка хи снажка на скут даржѣше.

24. V. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

Във вариант, който Ат. Райчев е записал от Живка Лютова-Божкова в Смолян на 12. X. 1952 г., ластовичката е сестра на кукувицата:

Иди ми питай моѣна сѣстра,
моѣна сѣстра лѣстовичкана.

706. Не са ли видели мъжа ѝ, II

— Ой лейлѣчеку, ти, стар бобайку,
кайно ми фѣркаш ти нависочко,
ти нависочко и наширочко,
дали не видѣ моено любе?
5 — Не видѣх си го, млада невесту,
йди ми питай кукувичкана.
— Ой кукувичку, ти, лѣтно пиле,
кайно ми фѣркаш ти нависочко,
ти нависочко и наширочко,
10 дали не видѣ моѣно любе?

— Не видѣх си го, млада невесту,
йди ми питай лѣстовичкана.
— Ой лѣстовичку, ти, лѣтно пиле,
кайно ми фѣркаш ваз чѣршийкана,
15 ваз чѣршийкана, низ чѣршийкана,
дали не видѣ моѣно любе?
— Видѣх го, видѣх, млада невесту,
на висок чардак той си сѣдѣше,
с бѣла гаркине кафѣо пиѣше.

4. VIII. 1953 г.
с. Широка лѣка

Нурие С. Истрѣфова,
род. в 1908 г., самообразована,
домакиня

707. Девет години мъжът ѝ го нямало

Росица казва на пътник, че мъжът ѝ заминал преди девет години; ако го види, ще го познае по снагата, по коня и по дрехите. Пътникът ѝ открива, че той е любето ѝ.

— Росице, пуста Росице,
що ти очинки преливат,
преливат и прекипват?
— Пътниче, младо друмниче,
5 немой ма пита, пътниче!
Сега за девет години
как ми е любе липсало.
Матько ми дете остави,
кодже го мома изкутих,
10 та му момаре доходит,
пък него нема никакъв —
нито ми хабър провада,
нито ми само дохода.
— Росице, пуста Росице,
15 да видиш позна ли го шиш?
— Пътниче, младо друмниче,

ой да го виде, пътниче,
люй сега ще го познае.
Мое бе любе личничко,
20 личничко и приличничко:
на снага тъонко-високо,
на лице бело-черноко,
сиво си конче ехаше,
цохана руба носеше,
25 кехлибар чибук пушеше,
в очине тебе месаше.
— Росице, пуста Росице,
рубана ми са скоцува,
кончено ми са продава,
30 чибукан ми са строшева,
йе сам самичек до тебе!

12. III. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакия

708. Турчин пристигна от Анадола

Забягнал преди девет години, съпруг, облечен като турчин, се връща от Анадола и изпитва жена си дали му е вярна. Тя го познава по коня и дрехата, по тънката снага и черните очи.

— Турчин допадна, машка момне ле,
на равни двори,
сас вране коне, машка момне ле,
от Анадола.
5 От конен слиза, машка момне ле,
за тебе пита:
— Главена ли си, машка момне ле,
женена ли си?
Конен си давам, машка момне ле,
10 тебе да зомам,
тебе да зомам, машка момне ле,
тебе да водем!
— Ни сом главена, турчине леле,
ни сом женена,
15 ни сом женена, турчине леле —
паресничка сам.
Сега ми стана, турчине леле,
девет години,
как ми забегна, турчине леле,
20 първоно любе,
нито са чува, турчине леле,
нито дохода.
— Ам да го видиш, машка момне ле,
междо даваш ли,
25 междо даваш ли, машка момне ле,
тъонкана снажка,
тъонкана снажка, машка момне ле,

белото лице,
белото лице, машка момне ле,
30 чьорните очи?
— Междо си давам, турчине леле,
тъонка ризица,
тъонка ризица, турчине леле,
бело аглоче,
35 бело аглоче, турчине леле,
жболто алтонче.
— Да си го видиш, машка момне ле,
позна ли го шиш?
— Да си го виде, турчине леле,
40 позна си го ща.
То си ми еха, турчине леле,
конче хранено
и си ми носи, турчине леле,
рубa моравa.
45 — Конен са мени, машка момне ле,
рубa се дере.
— Конче му меса, турчине леле,
кайно твоено,
рубa му меса, турчине леле,
50 кайно твоена.
Ти си го месаш, турчине леле,
в тъонкана снажка,
в тъонкана снажка, турчине леле,
в чьорните очи.

15. VI. 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакия

709. Любето ѝ се връща с дружина

Тодора чува, че мъжът ѝ, който девет години ходил с хайдуги, си идва с триста момци, с двеста коня. Оплевила е пшеница, наточила е вино, насадила е калина, когато се върне с юнаците, да си навържат конете.

- Мари Тодору тьонка-висока,
що везмо везеш и пѣсни пѣдеш?
Все колчиш минѣх през ваши двори,
все двори метеш, метеш и плачеш,
5 пѣк сега везеш и пѣсни пѣдеш —
що ти е толков сѣрце весело?
— Де гѣди, гѣди, лудо и младо,
как да ми не е сѣрце весело!
Сега ми стана девет години,
10 как ми забѣгна пѣрвото любе,
та е ходило с вѣрли хайдуге.
Нѣ го прочувах, нѣ хабѣр прата.
Сега сам чула, чула-прочула,
че си ми иде пѣрвото любе
15 сас триста момци, сас двеста кѣнци.
— Мари Тодору тьонка-висока,
наимаш ли са да го дочѣкаш?
— Наимам си са, дочѣквам си го!
- Оплѣвила сам до девет кѣла,
20 до девет кѣла бѣла пшеница,
намѣрила сам рѣиноно вино.
Разсадила сам на двор калинка
сас двеста щѣльби, с триста властѣре.
Излѣзам, влѣзам — нѣи порѣчам:
25 „Рѣсти ми, рѣсти тьонка-висока,
агѣ ми дойде пѣрвоно любе
сас двеста, триста млади юнаци,
да си навѣржѣт бѣрзине кѣнѣ,
да си окѣчѣт тьонкине пушки.“ —
30 Кѣино си дума, дума думаха
и любено хи на двор допадна
сас триста момци, сас двеста кѣнци.
Та ги Тодорка всички дочѣка.
Сас бѣла ракиѣ тя ги служѣше
35 и си хми дивѣн още седѣше.

Юли 1942 г.
Чепеларе

Георги Хаджикостадинов,
род. в 1882 г.

710. Мъжът ѝ загинал

Бекир трѣгва с другари на хаджилѣк, но не се връща — идва само конят му и жално цвили.

- Сабрали са са, посбрали
Михалкоскине хаджии,
нах хаджилѣк са тѣрнали.
И хаджи Бекир тѣрнува,
5 пѣк любено му не дава.
То на Бекира викаше:
— Сѣди си, Бекир, не хѣди,
там го дѣлеко казуват,
хавѣна му е пеклива,
10 водѣна му е захирлѣ.
Хаджи Бекир хи викаше:
— Ще ида, любе, ще ида,
агѣ са оттам зѣвѣрна,
армагѣн ще ти дѣнеса
15 кебетѣ кѣна червена. —
- Станаха, та ми тѣрнаха,
и хаджи Бекир отиде.
Било е, колко било е,
врют хаджиине дойдоха,
20 лю хаджи Бекир не дойде,
ала му конче допадна
на неговине двѣрове
и ми са жѣлно извищѣ.
Агѣ му конче вищѣше,
25 дѣдови лѣсте капѣха,
агѣ му любе плачѣше,
конѣкан му са трасѣше;
агѣ дечинки плачѣха,
синине тѣкли падаха.

15. XII. 1954 г.
с. Триград

Салих Мочувски,
род. в 1842 г.

За кѣна (ст. 15) — вж. пояснението към песен № 28.

711. Младоженец войник на сватбата на жена си

В понеделник след сватбата си Петър получава известие да отиде войник. Когато тръгва, невестата му дава китка и му казва, че щом китката засъхне, тя ще се омъжи за другого. На десетата година китката изсъхва. Царицата вижда Петър да плаче и го изпраша да си отиде. От майка си, която пере и рони сълзи, той узнава, че току-що са отвели булката му, стига на момковите дворове, когато даряват, и хвърля лира и пръстена си за дара. Жена му познава пръстена и той я отвежда.

- Петар си конче ковеше,
 майка му нога даржеше,
 сестра му грива чешеше
 и си му гозде даваше,
 5 братче му силех чистеше.
 Любе му диван седеше,
 ситни си солзи ронеше
 и си го жълно питаше:
 — Петре ле, любе Петре ле,
 10 ти другож, га доходаше,
 та бе засмет и шенливчек,
 сега си киман-кахорен —
 оти си киман-кахорен?
 — Немой ма пита, любе ле,
 15 и ти кехорна да станеш.
 Мен са на аскер писали,
 с младичкен аскер да идам,
 зеленен байрек да носем.
 — Петре ле, първо любове,
 20 кадено мислиш да идеш,
 по млочко ли са бавите?
 — Нито по много, маличко —
 цали ми девет години.
 — Петре ле, първо любове,
 25 ти ми са сбираш, торнуваш
 нах аскер, Петре, на сефер,
 ам мене кому оставеш
 венчено, пък непростено
 ни от кумове, сватове,
 30 нито от баба, от дедо,
 нито от машко деверче?
 Не ще ли бива, Петре ле,
 брата ти да проводиме
 да иде да та измени?
 35 — Немой ми плака, любе ле,
 Петар ще ходи и до ще!
 Доде да идам и дойдам,
 тебе си, любе, оставем
 на бащини ми дворове,
 40 на майчини ми скутове.
 Чекай ма девет години,
 на десета ко не дойда,
 че си са жени и главй
 вав Бела града голема,
 45 там имам мое прилика.
 Майка ми ще да та ожени
 лю кайно соща дочере. —
 Булче е било хитричко,
 врипнало в долна градинка,
 50 набрала цвете всекакво,
 извила китка шерена.
 Петар си конче вазсодна
 и си на любе викаше:
 — Любе ле, първо венчило,
 55 дай рѝка, любе, прощавай,
 че е си вейке торнувам
- нах аскер, любе, на сефер
 царюму измет да правем,
 каматнен аскер да водем. —
 60 Любе му диван седеше,
 в рѝка си китка даржеше,
 с бистри е солзи облива
 и е на Петар даваше,
 даваше, жълно думаше:
 65 — Петре ле, първо любове,
 на носи, Петре, киткаса,
 денем е носи на глава,
 ноцем е турей на роса.
 Доде е китка зелена,
 70 йе си сам твоё, Петре ле.
 Ага ми китка завехне,
 да знаеш, че сам главена,
 ага ми китка изсѝхне,
 да знаеш, че сам женена. —
 75 Чека го любе, мисли го
 до девет, десет години,
 ни можй да го дочека,
 ни можй да го прочуе.
 Нито хи хабер провада,
 80 нито ми сами дохода —
 Петар са назад не ворна.
 Любе по сарай ходеше,
 бели си рѝки коршеше,
 морна си коса мѝкнеше,
 85 вав оган си е гореше,
 ситни си солзи ронеше
 и на баба си думаше:
 — Бабку лю мила, хубава,
 какво ще сега да правем?
 90 Врют са аскеран завѝрна,
 пък Петар нема никакав!
 Петар си тамо остана,
 остана, още загина.
 — Невесту млада, хубава,
 95 немой ми плака, невесту,
 ам стани си са прѝмени,
 прѝмени, още ѝгизди
 с твоено лето гиздыло.
 Йе ще та тебе ѝженам
 100 лю кайно соща дочере
 в Белана града голема
 на Петрована прилика. —
 Майка си сватба възмиса,
 тѝожка е сватба вдигнала.
 105 Седем ми села калеса,
 от врют селана роднини,
 роднини, близни комшиё,
 и си му любе ожени,
 дѝно бе Петар зарѝчал.
 110 Носил е Петар киткана,
 носил е Петар, кичил е
 до девет-десет години.

- Китка завѣхна засохна —
 на деветана завѣхна,
 115 на десетана засохна.
 Сѡднал е Петар да плаче
 на царювене дворове.
 Де си го видѣ царица,
 царица Костадиница,
 120 тя си на Петар викаше:
 — Оти ми плачеш, Петре ле?
 — Как да не плачѣ, царице,
 царице Костадинице?
 С любе сме каул правила
 125 да си ма чѣка любено
 до девет-десет години.
 Вчера ми каул заминѡ,
 днес ми се жени любено.
 Царица си му викаше:
 130 — Немѡй ми плака, Петре ле,
 ам стѡни, Петре, та йди
 в царюви девет харгелѣ,
 отбери конче хранено,
 хранено, още пѡргаво.
 135 Кило го ориз назоби,
 с бѣла ракиѣ напои.
 Вюзди го в змийка усойна
 и пѡпрѣгни го, Петре ле,
 сас девет смока шѣрани.
 140 Че си го, Петре, вѡсѣдни
 и си ми конче посбутай:
 ако са назад сѡстѡпи,
 любе не шеш да завтѡсаш,
 пѣк ко ми напреж потѡрне,
 145 че ще завтѡсаш любено,
 доде го не сѡ вѣнчѣли. —
 Стана ми Петар, отиде
 в царюви девет харгелѣ,
 отбра си конче хранено,
 150 хранено още пѡргаво.
 С кило го ориз назоби,
 с бѣла ракиѣ напои,
 в люта го змийка заюзди
 и с девет смока попрѡгна,
 155 че си го Петар вазсѡдна.
 Доде си конче вазсѡдне,
 девет планини премина
 и си ми Петар допадна
 на техни равни дворове.
 160 Тамо си Петар завтѡса
 негова стара майчица.
 Бѣлоно пране перѣше,
 ситни си сѡлзи сипѣше
 и жѣлно-милно плачѣше.
 165 Петар хи тихо ромѡни:
 — Бабку лю, стара майчице,
 ѡти ми переш и плачеш?
 — Пѡтниче, младо друмниче,
 имах си синчѡк Петарчо,
 170 та го в недѣлѣ ожених,
 в понделник хабѣр допадна
 царюму измѣт да прави,
 зеленѣн байрѣк да носи,
 младичкѣн аскѣр да води.
 175 Младо си булче остави
 вѣнчано, пѣк непростено
 ни от кумове, сватове,
 нито от баба, от дѣдо,
 нито от машко деверче.
 180 Той си на булче викаше:
 „Да си ма чѣкаш, любе ле,
 до девет равни години;
 ако са назад не вѡрнам,
 тогав са главѣ и жени!“
 185 Сега ми стана, пѡтниче,
 девет години е липсал,
 нито са чува, прочува,
 нито ми хабѣр провада,
 нито самичак дохѡда.
 190 До днеска му бѣ вадѣона —
 днес му ожених любено
 в Бѣлана града далечна
 на негована прилика.
 Ей сега ѣ отведоха
 195 наз високана плѡнина,
 таман вав гѡра навлазат.
 Днеска ще правѣт сватбата.
 Петар хи тихо ромѡни:
 — Майчинку, стара майчинку,
 200 йѣ ти сам сина Петарчу.
 Дали си ги ща пристигна
 и ѣ сватбарин да стана,
 и мене дѡра да дарѡт?
 Майка му жѣлно викаше:
 205 — Петре ле, сину Петре ле,
 пристигна ги щѣш, сину ле,
 ако си фѡрлиш силѣхан,
 ако си конче кайдѣсаш!
 Бѣла е града далечна. —
 210 Петар си фарлѣ силѣхан
 и си ми конче кайдѣса.
 Сватове от село излизат,
 Петар си конче вазсѡдна.
 Сватове в гора влизаха,
 215 Петар от село излиза.
 Сватове от гора излизат
 и ми вав пѡле навлизат,
 Петар вав гѡра зализа.
 Сватове в града влизаха,
 220 Петар от гора излиза
 и ми вав пѡле навлиза.
 Таман си дарѣ дарѡват,
 Петар сас конче допадна
 на момковине дворове
 225 в Бѣлана града далечна.
 Конче му жѣлно извищѣ,
 Петар си жѣлно изрѣка
 и си на порти почука.
 Момкова майка излѣзе,
 230 та си пѡтниче посрѡщна
 и го на двори фавѣде,
 че на невѣста викаше:
 — Невѣсту милна и драга,
 на двор е дошло пѡтниче,
 235 пѡтниче, младо друмниче,
 и него ли да дариме?
 Невѣста баби викаше:
 — Бабку лю мила и драга,

- и него дарѣ одари
 240 до един аглѣк сребаран. —
 Ага го дарѣ дарѣха,
 всѣки хи влива по лира,
 Петар хи влива пѣрстенан
 и още лира сефѣрска.
 245 Ага го видѣ невѣста,
 тя ми се чукна и виѣна
 и на бабка си викаше:
 — Бабку лю мила и драга,
 кой ми е метнал пѣрстенан?
 250 Баба невѣсти викаше:
 — Невѣсту мила и драга,
 пѣтниче, младо друмниче,
 той ти ми метна пѣрстенан,
 ага го дара дарѣхме.
 255 Тя си на бабка викаше:
 — Бабку лю мари хубава,
 пѣсни ма да си ми видѣм
 пѣтниче младо друмниче! —
 Ага си него видѣла,

- 260 тя си ми пѣтничек познала.
 Тогаз са назад обѣрна
 и на сватове викаше:
 — Сватове, милни кумове,
 не ми е пѣтно да думам,
 265 ала ще да ви продумам.
 Халал да ви са, сватове,
 сватове, милни кумове,
 моисе тѣѣнки дарове,
 моисе тѣѣжки спѣпове,
 270 йѣ ще сас пѣтничек да идам,
 че ми е пѣрво любове! —
 Петар я хвана за рѣка
 и ѣ на конѣн преметна,
 че си на конѣн викаше:
 275 — Превземай, коню, преграбѣй
 потюве да си превзѣѣмем,
 двамина да на отнесеш
 с моесо пѣрво любове
 на наши равни дворове
 280 при мойна стара майчица.

Юни 1939 г.
 Чепеларе

Велика Ф. Пакулева,
 род. в 1867 г., и
 Стана Я. Балджиѣва,
 род. в 1864 г.

Варианти на поместената балада Ат. Райчев записва през 1940 г. в Чепеларе от Мария Вл. Бочукова, род. в 1886 г., Кева К. Илиѣва, род. в 1878 г., Незифе Ис. Шахпазова, род. в 1874 г., и Смаил Бр. Дуѣв, род. в 1871 г.; през 1951 г. — в с. Водни пад от Незифе К. Османова и в с. Забрал от Пею Ст. Белковски.

За този сюжет вж. Стоилов. Войник на сватбата на жена си (тук се прави преглед на славянски, грѣцки и западноевропейски версии и варианти); К. Horálek, Z. Horálkova. Morávkoslezská píseň s námětem „muž na svatbě své ženy“. — In: Slezský sborník. 1958. p. 145 и сл.

712. Мъж продава жена си, за да изхрани децата, I

Стоян кара жена си Тодорка да продадат най-малкото си дете, за да прехранят големите. Тя му отговаря да продаде нея; той я повежда към Солун. Купува я българче. Докато правят пазарлъка, заросява кървава роса и потича кървава река; когато я прегръща, излиза усойна змия. Българчето разбира, че е купило сестра си, и ѝ казва, че ще я отведе при мъжа ѝ.

- Тодорке, любе Тодорке,
 какво щим да се правиме
 на сѣе скѣпа година
 сас сѣе дребни дѣчинки?
 5 Житѣно кажѣт по двеста,
 бѣла пшеница по триста!
 Дѣѣ щим, Тодорке, да сторим,
 най-малконо да продадем
 да прехраним голѣмки.
 10 — Стоѣне, любе Стоѣне,
 нему е малко пахѣна,
 пѣк му е млѣчко жѣлбана.
 Дѣѣ да сториме, Стоѣне,
 Тодорка да си продадеш,
 15 че ми е много пахѣта,
 пѣк ми е малко жѣлбаса. —
 Стана си Стоѣн, завѣде
 негово пѣрво любове
 нах Солун града голѣма.
 20 Варвѣли, колко варвѣли,
 минаха гѣра зелена,
 влѣзаха в пѣле широко,

- срѣѣшнаха чѣрно татарче.
 Стоѣн се рѣкѣ изрѣка:
 25 — Продавам бѣла Тодорка
 за шинѣк бѣли грѣшове
 и полвинѣца алтѣне
 да зимам бѣла пшеница,
 да хранѣм дребни дѣчица! —
 30 Тодорка рѣки трѣшѣше
 и са на бога молѣше:
 — Боже ли, мили господи,
 дано му пари не сѣсат,
 пазарлѣк да се развали! —
 35 Броил е, колко броил е,
 парине му не сѣсаха
 и пазарлѣк се развали.
 Варвѣли, колко варвѣли,
 пак си са Стоѣн изрѣка:
 40 — Продавам бѣла Тодорка
 за шинѣк бѣли грѣшове
 и полвинѣца алтѣне
 да зимам бѣла пшеница,
 да хранѣм дребни дѣчица! —

- 45 Излезе бело българче,
Тодорка си са молеше:
— Боже ли, милни господи,
дано му пари артисат,
пазарлок да се направи! —
- 50 Броил е, колко броил е,
българче пари надброи,
та зима бела Тодорка.
Ага пазорлок правеха,
корвава роса зросе,
- 55 корвава река текнала.
Га си Тодорка заведе,
дарве, камене залете.
Га си Тодорка прегорна,
усойна змие излезе.
- 60 Българче си са чудеше
и си Тодорка питаше:
— Тодорке, бела Тодорке,
имаш ли братче кайпин?

- Имах си, имах, българче,
65 девет години липсало,
нито са чува-прочува,
нито пък нахтуф дохода.
То си ми име бележка —
на десна рока шест пръста,
70 на лева нога бележка. —
Ага му това казала,
то си са желно изрука
и на Тодорка викаше:
— Тодорке, сестро Тодорке,
75 йе ти сам братче кайпин!
Хайда да си та отведа
нах твойно първо любове,
нах твойне дребни дечинки
да си хи кутиш и храниш,
80 пък йе ща хванам нах изник
да ми са простьот грехове.

15. II. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

Във вариант, който Ат. Райчев е записал на 12. II. 1954 г. от Стана Я. Балджиева, род. в 1864 г., жената е продадена в „еврейската чаршия“ на гърче, което се оказва неин брат. Тя го познава по шестте пръста на ръката и кръвосмешението е предотвратено:

Тогаз си Рада отведе,
та си е даде на можьон:
— Люби си, Стоене, Радица,

храни си дребни дечинки,
ага си кратиш парите,
още парици ще ти дам!

713. Мъж продава жена си, за да изхрани децата, II

Съдържанието е, както на песен № 712. Жената бива купена от татарче, което се оказва брат й, откраднат от татари.

- Шен боди, любе, шен боди,
още лю сае година,
лю сова лето-пролето.
— Как да сам шен, любе ле,
5 година ми е скочичка,
пък ни са млочко дедана,
с какво ща да ги прехраним?
— Тодорке, любе Тодорке,
немой са мисли, Тодорке,
10 ще продадем малконо,
ще прехраниме другине,
— Стоене, любе Стоене,
немой продава малконо,
че му е много желбана,
15 пък му е малко пахона,
ами си продай Тодорка,
нехи е много пахона,
пък хи е малко желбана.
Стоен Тодорки викаше:
20 — Тодорке, любе Тодорке,
стани са бело премени
и ситно си са оплети,
че ща да идем, Тодорке,
на солунските пазаре! —
25 Тодорка си са премени,

- премени, още огизди.
Стана, йе Стоен заведе
на солунскине пазаре.
Стоен се викна-провикна:
30 — Продавам бела Тодора
за шиник бели грешове
и полвиница алтоне! —
Никой си са не наима
бела Тодорка да купи.
35 Найоло са е, найоло
едно ми чорно татарче,
то си на Стоен викаше:
— Зоми, Стоене, алтоне,
алтоне, още грешове,
40 та ми дай бела Тодорка! —
Даде си бела Тодорка.
Га е татарче заведе,
корвава роса заросе,
дарве, камене залете.
45 То си Тодорка питаше:
— Тодорке, бела Тодорке,
да не сме нещо роднина,
имаш ли братче кайпин?
— Имах си, имах, татарче,
50 другож, ага бе морабьо.

та го татаре окрадаха,
окрадаха и отведоха. —
Татарче си хи викаше:
— Тодорке, моё сестрице,
55 другож, ага бё морабьô,

мене татаре окрадаха,
иё ти сам братче кайпин!
Вòрни са назад, Тодорке,
та да си кугиш дечинки.

28. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Мария Т. Ралчева,
род. в 1888 г.

Ст. 51—53 внасят в сюжета мотива за нашествията на татари, които започват у нас от XIII в.

714. Продава жена си, за да си довърши воденицата

Стоян заправил воденица, но не му стигат парите и продава жена си. Купува я турчин, който се оказва неин брат.

Заправил Стоён воденица,
воденица да си направи
с дванадесте камене,
àла му пари не стигат.
5 Чуди са Стоён, мисли са,
най-послед Стоён намисли
булчето да си продаде,
та пари да си спечели
воденица да направи.
10 Стоён на Руса думаше:
— Русу ле, млада невёсту,
утре е Свёта Недёлё,
ста̀ни ми рано, по-рано,
че си са бёло прёмени,
15 по-хубаво са накичи,
че ние, Русу, ща идем
нах тоё пусти панаир,
дано та некаде прòдам
парици да си спечёлё,
20 воденица да си направё. —
Тòрнал ми Стоён, тòрнал ми
сас таё млада невёста
през таё гòра зелена,
по това пòле широко.
25 Сред пòле дòрво високо,
под дòрво бистро кладенче.
Сòднал ми Стоён, сòднал ми
под това дòрво високо,
под таё сёнка дебела,

30 до таё вòда студена
водица да са напиё
и малко да си почине.
Отдолу варви турчинан,
той на Стоёна думаше:
35 — Ах, дòбро утро, Стоёне!
— Дал ти бог дòбро, турчине!
— Каде си тòрнал, Стоёне,
сас таё млада невёста?
— Тòрнал сам, тòрнал, турчине,
40 булчето да си продавам,
парици да си спечёлё,
воденица да си направё.
— Прòдай ё мене, Стоёне!
— Халàл да ти е, турчине! —
45 Прòдаде си Стоён булчето
за една шепа жълтици
и друга бёли грòшове.
Турчин си Руса попита:
— Русу ле, млада невёсту,
50 имаш ли нейдё роднина?
— Имам си, имам, турчине,
един ми братец загубен,
вав турски рòки поробен.
Турчин са ёсно провикна:
55 — Прòсти ми, боже, грёхове,
че сам сёстра си целунал,
от милост сам ё прегòрнал!

21. IX. 1951 г.
с. Лясково

Риза Делиеминов,
род. в 1911 г.

715. Стоян убива сестра си и продава жена си

Стоян се опица, заколва сестра си и продава жена си на турци. Когато заспива, сънува, че вълци славиле стадото му, кучката лаела, овенът и ваклата овца блеели, люта змия се виела по дворовете им. Майка му казва, че вълците са сеймени, кучката е жена му, овцете — сестра му, а змията — синджири. Сеймени връзват Стоян и го хвърлят в тъмница.

Ёжте и пийте, òлдашлар,
сас карàр вино пийте,
вино и бёла ракиё —
виноно шекò не знае,
5 ракиё хесàп не прави.

Снощи са опи млад Стоён,
заклà си сёстра Тодорка,
прòдаде любё Калинка
на трима турце бошна̀ци.
10 Легнал е Стоён, та заспал.

- Ага са от сон разбуди,
Стоен си майци викаше:
— Мале ле, стара мале ле,
лоша сам сонé санува.
15 На двор ми волци дойдаха,
сиво ми стадо славиха,
кльота ми кучка лаеше,
вакал ми овен блееше,
до него вакла Ваклушка,
20 люта са змийка виеше
по наши равни дворове.
Майка Стоену викаше:
— Сину лю, а мой сину лю,
вольковене са сеймене,

26. XI. 1954 г.
Чепеларе

- 25 кльотана кучка — любено,
твоено любе Калинка,
овенан ми е млад Стоен,
Ваклушка ми е сестра ти,
сестра ти бела Тодорка,
30 змийкана ми е синджире.
Кайно си дума думаха,
на двор сеймене дойдаха
и си Стоена хванаха.
Назад му роки ворзаха
35 сас ситни-тъонки синджире,
напреж му потен казаха
и го в тевница метнаха.

Мария Т. Георгиева,
род. в 1888 г., без образование,
домакиня

716. Не прощава на мъжа си, че е взел и друга жена

Преди да умре, Кадир кара майка си да повика първата му жена. Тя му прощава всичко — не му „прави халал“ само това, че се е оженил и за друга.

- Та чули ли сте, не ли сте
кина е ново станало
вав Тарън село големо,
в Кафеджийово коначе?
5 Кадир са болан разболе,
колконо лежи, по болней,
от болест глава не вдига,
от глава с очи не гльода.
Майка си го питаше:
10 — Кадире, майчин сину лю,
какво та боли, Кадире?
— Немой ма пита, майчинку,
ам йди, та ми порукай
люй сега Лейлинка да дойде! —

11. X. 1955 г.
мах. Катраница

- 15 Кайно си дума думаха,
че си Лейлинка допадна.
— Селем алеким, Кадире!
— Алеким селем, Лейлинку!
— Какво та боли, Кадире?
20 — Немой ма пита, Лейлинку,
от болест глава не вдигам,
от глава с очи не гльодам.
Прави ми халал, Лейлинку!
— Всичко ти халал, прехалал,
25 едно ти халал не правем,
че са варх мене ожени,
древни дечинки разплака
и мойсо сорце изгори.

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

Във вариант, съобщен на Ат. Райчев през 1947 г. в Чепеларе от В. Г. Метексинов, род. в 1891 г., вместо с. *Тарън* стои с. *Сойчук* (сега с. Върбина, Смолянско).

717. Гори ми, гори, усойко, I

Мъж жали, че се е оженил за възрастна вдовица заради богатството ѝ, и иска селвийката да порасне и да закрие прозорците му, за да не вижда момите, когато предат и пеят.

- Гори ми, гори, усойку,
кайно сам и е изгорел
вав Белювскана махало
за Кордоскана вдовица.
5 Барем да беше момица
на дванадесте години,
гиздыло да ѝе прилега,
барем да беше за друго —
заради пусто имане,

- 10 заради коща градена,
заради ниви, ливади.
Расти ми, расти, селвийку,
тъоничка, ама височка,
та ми голема нарасти,
15 да ми, селвийку, заникнеш
нах Белювскана махало.
Да ми не гльодам, селвийку,
ага са сберот момине,

20 мѝмине на двѝровене
 сас шѝранине рудане
 да си ми предѝт и пѝйѝт:
 „Прѝди ми, прѝди, руданко,
 тьоничко, та осуканко
 за тестемѝлна ѝснова,

25 че щиме да скалѝсаме
 райковцѝх и читаклийцѝх,
 даре щим да хи дариме
 по рияка, по коприненка,
 по аглѝк и той копринен.

7. I. 1940 г.
 Чепеларе

Шина Л. Митарова,
 род. в 1874 г., домакиня

Райковцѝх (ст. 26) — райковци (от с. Райково, сега квартал на Смолян); *читаклийцѝх* (ст. 26) — устовци (срв. погледат жена му. Тръгват на повратки, той мисли да я остави в гората, а тя го моли да я отведе у майка ѝ.

718. Гори ми, гори, усойко, II

Мъж жали, че се е оженил за вдовица, и посажда високо дърво — да прикрие прозорците, та момите да не гледат жена му. Тръгват на повратки, той мисли да я остави в гората, а тя го моли да я отведе у майка ѝ.

Гѝри ми, гѝри, усѝйку,
 дано до краѝн изгориш,
 кайно сам и ѝ изгорѝл
 за молловскана вдовица.
 5 То баре м да бѝ момица,
 пѝк тя бѝ пуста вдовица!
 Ага ми по двор ходѝше,
 с фустана двори метѝше;
 га ми ваз скала варвѝше,
 10 басамѝцине трошѝше;
 га ми по вѝтре ходѝше,
 дюшемѝдна са свиваше.
 Чудих са, майчу, мислих са
 какво да сторѝ, направѝ!
 15 Садих си дѝрво високо,
 изнизко листе широко,
 да ми са, майчу, прикриѝт
 моине бѝли пенжуре
 и да ми дѝрво занйкне

20 Бѝльовска чѝѝста махалѝ,
 ага са сберьѝт мѝмине,
 мѝмине на попрелкине
 да ми не гльодат любено.
 Сѝдѝхме, колко сѝдѝхме,
 25 дойде ми време да идем,
 да идем, майчу, на госте,
 нах нейна стара майчица.
 Станахме, та си тѝрнахме,
 варвѝхме, колко варвѝхме,
 30 ага вав гѝра опрѝхме,
 чудих са, майчу, мислих са
 как да ѝ в гора ѝставѝм,
 та да ѝ ѝчи не гльодат!
 Та ми са жѝлно замоли:
 35 „Немѝй ма тѝва оставѝ,
 амй ма, любе, ѝтведи
 нах мойна мила майчица,
 та си ма тамо ѝстави!“

14. VI. 1939 г.
 Чепеларе

Сабире И. Узунова,
 род. в 1863 г., без образование,
 домакиня

719. Ще ида, няма да дойда

— Ой Раду, ой пѝрво любе,
 станъ ми, Раду, извъди
 моѝно кончъ хранѝно,
 хранѝно, невазсѝдано,
 5 та го зѝюздъ, зѝгемъ,
 сърма го сѝдло осѝдлай,
 че жъ да идам, Раду лю,
 през три, през девекъ барчинъ,
 отвѝдна страна бѝл Дунав,
 10 жъ идам, нема да дойда м,
 на рахѝтъ да та ѝставѝ.

— Ой Дѝю, ой пѝрво любе,
 немѝй ма, Дѝю, разплаква,
 немѝй ми сѝрцъ скосѝва,
 15 ам хайда да въчерямъ.
 — Ой Раду, ой пѝрво любе,
 сноща съ м, Раду, въчерѝл
 твоитъ думи ѝтровни,
 та са сам наѝл и напил.
 20 Сега жъ да та ѝставѝ
 на рахѝтъ да са насъдиш,
 да та не карат, не мѝмрѝт.

23. II. 1953 г.
 с. Широка лъка

Мария Ст. Барганска,
 род. в 1915 г., образование IV кл.

720. Стоян иска да остави погрознялата си жена

- Славка си люлка люляше,
мѝско си дѣте люлѣше,
жѣлна му пѣснѣ пѣеше:
— Нанни ми, нанни, дѣтенце,
5 голѣмко да ми нарастеш!
Стоѣн на Славка викаше:
— Славке ле, пѝрво вѣнчило,
немѝй ми люлѣ дѣтенце,
ами ма, Славке, послушѣй
10 какво ща да си ти кажѣм.
Иѣ сам намислил, Славке ле,
сас тебе да са рѣзѣлим,
ѝти ми не си кѣматна,
какно пѝрвана година.
15 Славка Стоѣну викаше:
— Стоѣне, любе Стоѣне,
как ща да ти сам кѣматна,
какну пѝрвана година—
девет сам дѣца родила,
20 девет сам люлки люлѣла,
осем сам грѝба сторила!

12. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

721. Хасан се виком провикна

Хасан трѣгва към планината и казва на Емня, която върви след него, да се върне, но тя не го послушва. В гората измиват червената кана, строшават бурми прѣстени и Емня се окайва защо е хубава, когато Хасан не я иска.

- Та чули ли сте или не
кинѣ е ново станало
в Наипли село голѣмо?
Хасан са сбира, тѝрнува
5 нах високана плѣнина.
Емнѣ го пѝслед следѣше,
Хасан на Емнѣ викаше:
— Вѝрни са, вѝрни, Емнину!
— Не щѝ са вѝрнам, Хасане! —
10 Варвѣли, колко варвѣли,
влѣзаха в гѝра зелена,
найдаха сѣнка дебела,
пийнаха вода студена,
умиха кѣна чѣрвена,
15 строшиха бурми пѝрстене.
Хасан са рѣком прирука:
— Слушайте, ѣли, борики,
с мома мехкемѝй имахме
в Дѝвленскиѣн хекимѣт,
20 жѣндаре излѣват-влѣват
и врѝт си нами поглѣват.
Емнѣ са жѣлно прирука:
— Майчинку, стара майчинку,
защо ма ти мен породи
25 сакѣва бѣла-чернока,
сакѣва тѝонка-висока,
че си ма Хасан оставѣ!

31. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Мехмед С. Воцев,
род. в 1890 г., образование IV кл.,
занаятчия

Наипли (ст. 3) — Неапли, сега с. Буйново, Смолянско. *Дѝвленскиѣн* (ст. 19) — Девинският. Измиването на канѣта и строшаването на бурми прѣстени в бита на помохамеданчените българи означавало разваляне на годежа или сватбата.

722. Какво дете е родила

- Марийку, любе Марийку,
три пилце пискат в горѝна —
по пиле хабѣр провадай
какво щииш дѣте да родиш.
5 Ако е мѝско дѣтѣно,
армагѣн ще му провѝдѣм
стамбѝлски чизме чѣрвени,
искѣчоскине ножове.
10 Лю ко е женско дѣтѣно,
армагѣн ще му провѝдѣм
стамбѝлска мала момийѣ,
два рѝда жѝѝлти алтѝне.

6. XI. 1954 г.
Чепеларе

Кана Ат. Христева,
род. в 1890 г.

Стамбѝлски (ст. 7) — цариградски (от Истанбул). *Искѣчоскине* (ст. 8) — ксантийски (от Скече, Ксанти).

723. Защо ще я остави

Стоян говори на жена си, че ще я остави, защото няма дете. Тя го кара да купят робини и роби, които да я отменят от работата ѝ, и ако не роди за девет месеца, тогава да я остави.

- Загорке, любе Загорке,
дошло е времѣ разгѣлно,
разгѣлно, още разтажно,
та ве жъ да та оставѣм.
5 — Чълебѣ, любѣ чълебѣ,
чим ѓтъ жъ ма оставѣш,
какво нъ сѓм ти донела,
донела и докарала?
До девекъ кравъ младѓчнъ
10 сас девекъ дребнъ тълчинкъ,
сюрѣ ѓвцъ с овчѣръ,
харгельѓ кѓнъ с конѣръ,
юруцка стара планъна
и тѣ е зестра голѣма.
15 — Загорке, любъ Загорке,
нищо да не бѓо донела,
авлѣтчѓк да бѓо родила.
Сега за девек годинъ,
как ма без авлѣтъ оставъ,
20 нито от моско, от женско.
— Чълебѣ, любъ чълебѣ,
имаш си кравъ младѓчнъ
и млого дребнъ тельчинки.
Агѣ слѓнцено пръвѣли,
25 та ида кравъ да дѓе,
доде си кравъ издѓе
и дребнъ тѣлцъ да слѓча
и пѣтлинъ си пропѣйѓт,
говедаренъ засвирѣт.
30 Кога до тебъ да легна,
та с авлѣт да са сдобѣе?
Стѣни, челебѣ, изведъ
до двана сивъ ѣтове,
та хи осѣдлай, зѣюздъ,
35 чѣфт хи пѓпрѣзъ пѓпрѣгнъ.
Ѧтовъ жъ си вазсъѓднъм,
та да ми пѓдъм, чълебѣ,
на митрополѣт пазари.
Там са продават робинки
40 и още младъ робчета,
та да си купим робинкъ,
робинкъ с младъ робчета.
Робинкъ кравъ да дѓйѓт,
робчета тѣлцъ да лѓчат,
45 пък ѣе жъ с тебъ да легна.
За осем-девек месеца
ѣко ти авлѣк не стѣкам,
тогава си ма оставъ!

21. II. 1952 г.
с. Широка лъка

Мария Г. Барганска, род. в 1898 г.,
образование II кл,
домакиня

724. Недей ме млада оставя

- Невѣсту млада, зелена,
откак са с тебе сабрахме,
всичко ни торна за нахпреж,
едно ни торна за назад —
5 аллах ни дѣте не даде.
Сега са чудѣм и мислѣм
дали та млада оставѣм
или са варх теб ѓженам.
— Юначе лудо и младо
10 немѓй ма млада оставѣ,
нито са варх мен оженва.
Ѧе имам братѣ троица,
и троица са касѣпе,
та колѣт бравѣ ѣлови.
15 Ида хи, севдѣм, пѓрукай
и мене да ма заколѣт,
зам да ми видиш, юначе,
моѣсо сѓрце какво е!

14. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл., общ
работник

Близък вариант на тази песен Ат. Райчев е записал на 29. VII. 1951 г. в с. Триград от Исуф Ашиков.

725. Мъж погубва бездетната си жена, I

Стоян казва на жена си, че е повикал касѣпин да коли ялова крава. Тя го моли да почака, защото може да се отели: ябълката, която девет години не е удържала плод, сега е завързала. Той накарва да заколят жена му и вижда, че носела дете.

- Калину, любе Калину,
ѣе сам, Калину, калѣсал
Алиѣ баш касѣпинан
5 ѣлова крава да коли —
девет години прѣходна,
води са, пък са не тѣле.

- Стоѐне, гѝди Стоѐне,
още ѝѐ малко почѐкай,
та бѐлки са ща отели.
- 10 Вав дворан има ѐбалка,
девет години как цвѐти,
цвѐти, пѣк са не удѐржа.
Таѐ година цвѐтила,
едничка е ударжѐла,
- 15 и та ѐ, любе, сребарна. —
Алиѐ Стоѐну думаше:
— Стоѐне, гѝди Стоѐне,
не кѐли крава ѐлова,
зѐколи ѐвца дебела.
- 20 Стоѐн Алию думаше:

28. VIII. 1944 г.
Чепеларе

- Алийо, баш касапине,
кѐли ѐ, кѐли, Алийо,
та ма е много лѐгала,
сега за девет години. —
- 25 Алиѐ закла Калинка,
бѐло хи сѐрце разпори,
че ми си найде Алиѐ
малона мѐско дѐтенце.
Стоѐн на Али викаше:
- 30 — Прѐбоди си ма, Алийо,
сас твои остри ножове
в моесо бѐло сарчѐце,
и ѝѐ с Калинка да идам
при мало мѐско дѐтенце!

Мария Т. Георгиева, род. в 1888 г.,
без образование,
домакиня

726. Мъж погубва бездетната си жена, II

Никола иска да остави бездетната си жена. Тя го моли да не я оставя, а да я погуби. Касапинът изважда дете, което седи на златно столче.

- Радке ле мари хубава,
откак са с тебе сабрахме,
всичко ни господ помогна,
та кѐща и дѐма сабрахме,
- 5 имѐне, още ватѐне,
ама ми, Радке, не роди
малконо мѐско дѐтенце.
Їѐ ща та, Радке, ѐставѐм
да ходиш, Радке, вдовица,
- 10 вдовица и парѐсница.
Радка Николу викаше:
— Немѐй ма, любе, оставѐ
да ходѐ млада вдовица,
вдовица и парѐсница,
- 15 ам си ма, любе, погуби! —
Стана Никола, отиде
вав голѐмоно кафене,
та си Никола изпрати
Илиѐ младо касапче.
- 20 Илиѐ Радки думаше:

Август 1938 г.
Чепеларе

- Радке ле мари хубава,
мен ма Никола проводи —
имал е крава ѐлова
да си ѐ, Радке, зѐколѐм.
- 25 Радка Илию викаше:
— Илиѐ, младо касапче,
то не е крава ѐлова,
ѐми е сама Радица.
Гѐ ма, Илиѐ, заколиш,
- 30 та ми сарцесо разпори,
та го Николу ѐтнеси. —
Гѐ ѐ Илиѐ заколи
и хи сарцено разпори,
от сѐрце си ми извади
малконо мѐско дѐтенце.
- 35 девет месеца носено,
носено, недоносено.
На златно столче сѐдѐше,
бѐла ми книга четеше,
чѐрни ми слова пишѐше!
- 40

Мария Вл. Бочукова,
род. в 1886 г., образование VII кл.,
домакиня

727. Ако ти глава отрежа

Деляна казва на третия си мъж, че е живяла най-добре с първия си мъж, а с него не са ходили на гости. Той се разсърдва и я убива.

- Стоѐн Делѐни думаше:
— Делѐну, любе Делѐну,
трима си мѐжа водила,
не сѐм та, любе, попитвал
- 5 с кутрѐ ти любе най-добре:
пѐрвоно или второно,

- или пѣк само третоно?
— Страх ма е, любе, да кажѐ,
да не ми глѐва ѝотрѐжеш!
- 10 — Їѐ кажѐ, кажѐ, Делѐну,
ѐко ти глѐва ѝотрѐжѐ,
ракѝсе да ми изсѐхнат!

Почна Делена да казва:
— Бог да го прости първие,
15 че беше голем сиромаш.
По чужди врати ходеше
селскине крави да пасе,
по кило брашно зимаше,
20 постничка чърба готвехме,
ала е сладко едехме.
Бог да го прости вториѐ,
че беше голем богаташ.
В кошана всичко имаше —
полан ми хамбар сас жито

25 и полна бочва сас вино,
ам беше пусто ядюво,
ядюво, още пйюво,
оти си сгода немахме.
Пък сега с тебе — третиѐ,
30 досега девет години,
откак са с тебе сабрахме,
на гости не сме ходили,
на гости и на повратки. —
Стоѐн се люто разсърди,
35 извади сабѐ огнена,
та хи главота отрѐза.

4. X. 1952 г.
с. Широка лъка

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

728. Убива жена си от ревност

Мъж пита жена си защо вечеря и назад гледа — дали си няма и друго любе? Тя му отвръща, че гледа синьото небе, но той не ѝ вярва и я погубва, а после я оплаква.

— Що вечеруваш, Ёнице,
и назад гльодаш —
дали си немаш, Ёнице,
и друго любе,
5 и друго любе, Ёнице,
невечерѐло,
невечерѐло, Ёнице,
непригѐпсало?
— Немам си, немам, юначе,
10 любе и друго,
ами си гльодам, юначе,
синьоно небо,
как ще да росне, юначе,
ситнана роса,
15 та ще нароси, юначе,
двори широки.
— Ложеш ма, ложеш, Ёнице,
не си ми вѐрна! —
Че са разсърди юначе,
20 та си погуби,
та си погуби юначе
хубава Ёна.
Агà е виде юначе
мъртва умрѐла,
25 жѐлно заплака юначе
и занарйца:
— Не ми си мила, Ёнице,

как бѐ каматна,
ам ми си мила, Ёнице,
30 че бѐ хитричка.
Все колчеш дойдѐх, Ёнице,
от механѐна,
все пиѐн идѐх, Ёнице,
с госте пиѐни.
35 Все ма срѐщаше, Ёнице,
отвѐн на двори,
отвѐн на двори, Ёнице,
с фенер-борница,
с фенер-борница, Ёнице,
40 с вино баклиця.
Иѐ си ти речѐх, Ёнице:
„Пиѐн ти идам,
пиѐн ти идам, Ёнице,
с госте пиѐни!“
45 Ти ми викаше, Ёнице:
„Добре ми дошѐл, юначе,
добре хи водиш,
постелила сам, юначе,
залѐжила сам
50 и сготвила сам, юначе,
блага вечера,
наточила сам, юначе,
вино червено
да хи служиме, юначе,
55 да хи гостиме.“

Август 1938 г.
Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
род. в 1886 г., образование VII кл.,
домакиня

Краят на тази песен се е обособил като самостоятелна творба, която Атанас Райчев е записал в Чепеларе и в околните села. Най-популярен е краткият вариант, съобщен от Мария Т. Георгиева, 66 г., и Тодора Християнина-Пепелазнова на 16. XI. 1954 г.:

Любе Тодору, Тодору,
гости ти водѐм, Тодору,
ала са госте пиѐни.

— Добре ги водиш, Стоѐне!
Сас вино ще ги напоим,
вино и бѐла ракиѐ.

729. Алена не иска да пее, за да не я познае Караджа

Стоян кара жена си да изведе биволите на планината и да запее. Тя отказва, защото ще я чуе Караджа, с когото са се залюбили. Когато запява, хайдутинът излиза и три дни и три нощи се бори с мъжа ѝ. Стоян я вика да му помогне, но тя му напомня, че го е предупредила.

— Стани, Алену, закарай
твоите зивгар биволе
с коприненине чоблюве,
с гюмюшенине юларе,
5 та хи височко изкарай
на високана планина,
там ще хи трѐва напасем,
там ще хи вода напиѐм.
Та че ми рѹкни, Алену,
10 през сѐе гора зелена
от едно гѹрло два гласа,
от един ѐзик две думи.
— Как да ми рѹкнам, Стоѐне,
сѐе е гора хайдушка.
15 Тува са крие Караджѐ,
пѹк са сме ѐвѐл галили,
галили и драгѹвали,
и ма познава на гласѹс!
Стоѐн Алѐнки викаше:
20 — Рѹкни ми, рѹкни, Алену,
от адно гѹрло два гласа,
от адни ѹста две думи —

какво ще стори Караджѐ,
доде е Стоѐн на мейдан!
25 Кайно си рукна Алена,
че са Караджѐ прирука:
— Ах, та тув ли си, Алену! —
Та си Караджѐ излѐзе
и са сас Стоѐн сбориха,
30 сбориха, еѐче носиха
до три ми денѐ с наѐчене.
Ала са Стоѐн озори,
та си Алени думаше:
— Алену, бела кокону,
35 та помогни ми, Алену,
че ма Караджѐ озори!
Алена си му викаше:
— Стоѐне, гйди Стоѐне,
нели ти казвах, Стоѐне,
40 че тув са крие Караджѐ,
по гласѹс ще ма познае,
та ще Караджѐ излѐзе
и двама ще са сборите.

12. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IVкл., общ
работник

730. Стоян погубва жена си, която го маме с Касъм Кеседжията

Стояновата майка казва на сина си, че жена му люби Касъм Кеседжията, и го съветва да тръгнат на гости и в гората да я накара да запее — тя ще извика Касъма. Стоян я послушва и жена му Калинка повиква разбойника. Борят се три дни и три нощи. Калинка помага на Касъм, но Стоян го погубва, връзва до него жена си и я оставя в гората.

— Стоѐне, сину Стоѐне,
ти си Калинка вѐруваш,
ала ѐ немѹй вѐрува!
Калинка ходи по село,
5 по село, по дюкѐнѐно,
по пѹле, по егрѐчено,
Калинка гали и други,
Калинка лѐга сас други —
с Касъма кесаджиѐна.
10 Стоѐн на майка викаше:
— Мале ле, мила мале ле,
по какво си ѐ познаваш?
— Познавам си ѐ, сину лю,
по бѐло лице шѐнливо,
15 по чѹрни ѹчи мамливи.
Гѹ сѹднем да вечерѐме,
по дваѹ нахвѹтре лапнува,
по триѹ нахвѹн погљюднува.
Гѹ хи Касъма споменѐм,
20 суха ѐ треска затрису,
лицѐно хи се променѐ
ту бѐл, ту червен трѐндафил,

устана хи са сковават.
Стоѐн на майка викаше:
25 — Мале ле, мила мале ле,
как да си хванам Калинка?
— Стоѐне, сину Стоѐне,
ѐе ѹа та хитро наѹча.
Утре ѐ, синку, заведи
30 нах нейна майка на госте.
Агѹ вав гора влѐзѐте,
ти си хи рѐчи, сину лю:
„Викни, Калинку, та запѐй
от едно гѹрло два гласа,
35 от едни ѹста две думи!“
Та ще Касъма изрѹка. —
Стоѐн Калинки викаше:
— Стани са, любе, прѐмени,
прѐмени, оѐче ѹгизди,
40 собери дребан армаган
и пченичѐни фурнитѹ,
че щим, Калинке, да идем.
нах твойна майка на госте.
Отколе не сме ходили,

45 сега за девет години. —
 Станаха, та ми торнаха.
 Варвѣха, колко варвѣха,
 минаха поле широко,
 стигнаха гора зелена.
 50 Га бѣха всрадѣ горѣна,
 Стоѣн Калинки викаше:
 — Викни, Калинке, та запѣй
 от едно гърло два гласа,
 от едни уста две думи,
 55 на речи да е юнашка,
 на думи да е бошнацка!
 Калинка си му викаше:
 — Стоѣне, любе Стоѣне,
 как да ми викна, запее?
 60 Саѣ е гора хайдушка,
 хайдушка и харамлицка,
 туф ходи Касъм вайвода
 сас седемдесет момчета.
 Стоѣн Калинки викаше:
 65 — Викни, Калинке, та запѣй,
 страх ли е тебе сас мене? —
 Викна Калинка, та запѣ
 от едно гърло два гласа,
 от едни уста две думи,
 70 та че по влашки продума:
 „Застигай, Касъм, пристигай,
 доде сам в гора зелена
 сас първо любе Стоѣна!“ —
 Излезе Касъм вайвода
 75 сас седемдесет момчета,
 та си на Стоѣн викаше:
 — Стоѣне, гйди Стоѣне,
 борба щим да са бориме,
 та да ми видим, Стоѣне,
 80 кой ще да води Калинка! —
 Та са бориха, носиха
 до три ми дѣне с нашѣне,
 Калинка накрай седѣше
 и си ми борба гльодаше.
 85 Стоѣн Калинки викаше:
 — Та помогни ми, Калинке,
 йѣ мене, йѣ на Касъма! —
 Ага Калинка отиде,
 че не помогна Стоѣну,

90 ам си помогна Касъму.
 Господ на Стоѣн помогна,
 та си Касъма подвали,
 помѣкна сабѣ огнѣна,
 та му главѣта отрѣза.
 95 и врют момчета погуби.
 До него вѣрза Калинка
 за едно дѣрво високо,
 че си на неѣ викаше:
 — Калинке, първо любове,
 100 казвай, Калинке, казувай
 сас нож ли да та сѣсека,
 с пушка ли да та прибие.
 Пак та са жѣлно молѣше
 и на Стоѣна викаше:
 105 — Анѣтема ти, Стоѣне,
 не еднож — триж, девет пѣти,
 дето ма мене нагодѣ
 да си ми викна, запее,
 че си са хитро измамних,
 та си порѣках Касъма.
 110 Немѣй ма тѣва пребива,
 ам си ма, любе, ѡтведи
 на майчини ми двѣрове,
 там си ма с пушка прибии,
 115 там си ма с ножат сѣсѣчи.
 Там да ма майка зарови
 в долничкана градинка
 под червенана ѣбалка,
 до студенине врьсѣове.
 120 Кѣлчеш ми дойдат дружкине
 да точат вода студена,
 за мене да си споминат
 и мене да си вазпѣват.
 Стоѣн Калинки викаше:
 125 — Тѣва ще да та ѡставѣ
 вав саѣ гора зелена
 окована и вѣрзана,
 та да си гльодаш Касъма.
 Сас ѡчи да го погльодваш,
 130 пѣк с рѣки да го не стигаш.
 Гльодай го, гльодай, Калинке,
 гльодай го, та са нагледай,
 гѣли го, та са нагали!

Август 1938 г.
 Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
 род. в 1886 г., образование VII кл.,
 домакиня

731. Ако гълъби пребиеш

— Мале ле, стара мале ле,
 научили са гѣлабе
 бѣла пшеница да калвѣт.
 Дали гѣлабе прибием
 5 йли пшеница ѡженам?
 — Стоѣне, сину Стоѣне,

ѡку гѣлабе пребиеш,
 други гѣлабе ще дойдат
 бѣла пшеница да калвѣт,
 10 ам си пшеница ѡжени
 да не доходят гѣлабе.

16. XI. 1954 г.
 Чепеларе

Мария Т. Георгиева,
 род. в 1888 г., без образование,
 домакиня

Творбата представя обособен и заживял като кратка самостоятелна песен постоянен алегоричен въпрос от разностранния сюжет *майка съобщава на сина си, че жена му му изневерява*. В най-популярните варианти и версии на този сюжет въпросът се задава обикновено на нарочно поканени гости, между които присъства и любовникът на невярната жена. Отговорът, също алегоричен, съдържа колективното морално оправдание за погубването на жената.

732. Стоян пита невярната си жена как да я погуби

Стоян казва на жена си, че отива в Цариград, и ѝ поръчва да не ходи на Продановите кладенци. Тя отива за вода и поканва Продан у дома си. Стоян се връща и я пита какво иска — на два коня да яха или да свети борина.

Научила са Тодора в примрак на вода да ходи на Проданови бунаре. И Продан са е научил 5 вав примрак конче да пои в Тодоринине харкоми. Стоен Тодорки думаше: — Тодорке, любе Тодорке, йе ще са, любе, оведа 10 нах Стамбол града голема да карам вакли овньове, да карам да хи продавам, бели грбшове да собирам. Немод са бело пременей, 15 нито са ситно оплитай, не ходи в примрак за вода на Проданови бунаре, че ми е Продан душманин, та ти ще изле родона. — 20 Стоен нах Стамбол замина, Тодорка си го не слуше. Беличко си са премени и ситно си са оплете, нарами бели харкоми, 25 отиде в примрак за вода на Проданови бунаре и си на Продан викаше: — Продане, любе Продане,	30 елай ми ческа на госте, че си ми нема млад Стоен. Сготвила ти сам вечера госки и патки поржени. — И Продан си ми отиде на Тодорини дворове. 35 Тодора си го фаведо ваз ситни скали нагоре нах високине кбшкове. Седели, колко седели, Стоен на порти зачука, 40 зачука, още порука: — Тодорке, любе Тодорке, елай ми порти отвори, че сам, Тудорке, заборил моине чифте пишоле, 45 моине чифте ножове. Тодорка нахвон излезе портине да му отвори. Стоен Тодорки викаше: — Тодорке, любе Тодорке, 50 каква ми йчиш да станеш — на два ли коне да ехаш, фенер-борна ли да светиш? — Стоене, любе Стоене, не шо два коне да ехам, фенер ще борна да светем.

26. XI. 1954 г.
Чепеларе

Мария Т. Ралчева,
род. в 1888 г.

Стамбол (ст. 10) — Истанбул.

733. Войник убива невярната си жена

Веднага след сватбата Стоян отива войник и поръчва на жена си да се пази да не я излъже някой. Когато получава писмо, че мъжът ѝ е изпратен на фронта, тя приема вечер съсседа си. Стоян се връща и ги убива.

Имала майка, имала едничак сина Стоена, и то сираче остана без майка Стоен, без баша. 5 Ага големчек израсте, найде си любе каматно, та си са Стоен ожени за Станка мома хубава. Тамам му беше сватбата, 10 Стоену хабер допадна царюму измет да прави.	Стоен са собира, торнува младо войниче да иде и на Станка си думаше: 15 — Станке ле, първо любове, йе си са собирам, торнувам младо войниче да идам и тебе сама оставем. Ще ти са моле, Станку лю, 20 да гльодаш, Станку, шо правиш, че ти е тбонка снажката и ти е бело лицето

и ти са уста думливи,
думливи, още смейливи —
25 никой да та не излѳже.
Ако са, Станку, излѳжеш,
главѳта ще ти ѳтрѳжѳ! —
Стоѳн си войник отиде.
Билѳ е, колко билѳ е,
30 до два ми, до три месеца,
Стоѳна са проводили
в Битолѳ града голѳма.
Оттам си пѳсмо проводи
до Станка млада невѳста,
35 че е Стоѳн вав Битолѳ.
Станка си пѳсмо получи,
получи и го прочете.
Вѳрна си кльѳтва заборѳ,
пѳсмо си Станка подаде
40 на близничконо комшийче,
на Колѳ баш ергенинан.
От него не е имало
ни мѳма нецѳлуната,
ни булка непрегѳрната.
45 Колю си пѳсмо прочете
и си на Станка викаше:
— Станке ле, близка комшийку,

Стоѳн на война отиде,
та може там да остане.
50 Дьѳ да ми, Станке, уйдѳсаш
вечер с теб да са сбираме,
сбираме и лафѳваме.
Ако са Стоѳн не вѳрне,
за тебе ще са ѳженѳ. —
55 Колю бе вѳкал, кѳматан,
шѳнливчѳк, още пѳйливчѳк.
Станка са лѳбно излѳга,
та са на Колѳ согласи
вечер дома хи да ходи.
60 Отде си Станка видѳха
неине близни комшиѳ,
те си на Стоѳн писаха
какво ми Станка разправѳ.
Стоѳн си отпуск поиска,
65 нѳщем вав село допѳдна,
кротко си двори прерипна
и още врата отвори.
Колѳ си вѳтре завтѳса,
сас нож хми глѳви отрѳза
70 и хи на пѳтѳн изнесе,
до вратана хи остави,
та да са повни, приказва.

20. IV. 1955 г.
Чепеларе

Згура М. Кушинаров,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

СВЕКЪРВА И СНАХА

734. Продай я, синко, продай я

Син пита майка си дали да продѳде коня си, децата или жена си. Тя го съветва да продаде жена си.

— Прѳкрати, майчу, сермѳдна,
беш пари нѳмам в кесьѳна,
дали си прѳдам кончено?
— Немѳй го, синку, продава,
5 без конче не щѳш да можеш.
— Прѳкрати, майчу, сермѳдна,
беш пари нѳмам в кесьѳна,
дали си прѳдам дѳцана?
— Немѳй хи, синку, продава,
10 че хми е малко пахѳна,
пѳк хми е много жѳлбана,
без дѳца не щѳш да можеш.

— Прѳкрати, Майчу, сермѳдна,
беш пари нѳмам в кесьѳна,
15 дали си прѳдам севдѳдна?
— Прѳдай ѳ, синку, прѳдай ѳ,
че хи е много пахѳна,
пѳк хи е малко жѳлбана.
На пазар си ѳ йзкарай,
20 та че са тарлѳр извикай:
„Продавам любѳ евтино,
за шинѳк жьѳлти алтѳне,
за шинѳк бѳли грѳшове!“

22. IX. 1951 г.
с. Забърдо

Летиф Ас. Драхемов-Рангата,
род. в 1918 г., образование IV кл.,
работник

Л. Драхемов знае песента от майка си.

735. Свекърва клевети снаха си и мъжът ѝ я убива

Никола отива на механата и поръчва на жена си Яница да го чака, докато се върне. Свекърва ѝ я кара да легне и я излъгва, че ще я събуди. Когато си идва мъжът ѝ, тя го посреща и му казва, че Яница е заспала с другия. Той ѝ отсича главата, която хвърчи и говори, че го е чакала.

Енице, конак сайбийку,
Енице, любе ле мое,
е ше да идам, Енице,
нах беглицкана механо.
5 Малко ща винце да пийна
за два стамбулски алтона.
Пък ти ма чекай, Енице,
дорде петлине дважд пееет,
дважд пееет и трижд повторет! —
10 Чекала го е Еница,
дор са петлине дважд пели
и дор трижд са повторили.
Моска е риза ушила,
бокал е вода изпила,
15 сарцено си е гасила.
Баба на Енка думаше:
— Лэгни си, сноху, та поспи,
ага ми дойде Никола,
е та ща, сноху, зарука
20 да станеш да го посръощнеш. —
Тамам бе Енка легнала,
порва бе сонне заспала,
Никола чука и вика:
— Енке ле, любе ле мое,
25 ела ми, любе, отвори! —
Че не излезе Еница,
ами излезе майка му.

Той си на майка викаше:
— Каде е, майчу, Еница?
30 — Никола, сину Никола,
Енка е снощи легнала,
с друго е любе заспала. —
Тогав са лото разсорди,
извади сабе френгийе,
35 та хи главота йотсече.
А майка си му викаше:
— Никола, сину Никола,
толков ли шеко не знаеш,
та си погуби Еница?
40 Никола майци викаше:
— Пиен си шеко не знае. —
Глава по двори форкаше
и на Никола викаше:
— Как да не сом та чекала,
45 моска сам риза ушила,
бокал сам вода изпила! —
Енкина майка варवेशе
на чорква рано да иде,
комшийкине хи викаха:
50 — Енка е тьожко больничка,
ворви е борже обиди! —
Ага си тамо йотиде,
какво да найде майка хи:
глава по двори форкаше,
55 всичко бе корви улело!

1. III. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Стамбулски (ст. 6) — цариградски (от Истанбул).

736. Свекърва отравя снаха си, I

Майка оженва сина си малък за глупава жена. Праща я на Дунава да пере и ѝ поръчва бялото пране да стане черно, а черното — бяло. Когато се връща, свекърва ѝ дава да вечеря змия усойна.

Имала майка едничек сина,
борзала майка, оженила го.
Малак заглави, глупав ожени,
та му доведе глупаво любе,
5 глупаво любе, глупава сноха.
Прати е баба на белен Дунав,
на белен Дунав пране да пере.
Хем е провада, хем хи зароча:
— Ой сноху, сноху, глупава сноху,
10 белоно пране чорно да стане,
чорноно пране бело да стане! —
Прала е сноха и е плакала.
Белоно пране по-бело станва,
чорноно пране по-чорно станва.

15 Пладнина дойде, сноха не дойде,
вечер е дойде, сноха не дойде,
сраде ноц дойде и сноха дойде.
На порти чука и желно вика:
— Ела ми, бабу, порти отвори,
20 ох леле, бабчу, какво да прав е —
белосо пране по-бело станва,
чорносо пране по-чорно станва! —
Станала баба, отворила е
и си на сноха дума думаше:
25 — В долапен има риба варена,
та зьоми, сноху, та да вечереш. —
Едножд лапнала, дважд лейлекнала:
— Ох леле, бабчу, ти ма отрови,

то не е било риба варена,
30 ами е било змиѐ усойна!

Август 1939 г.
Чепеларе

Стайка Ст. Балджиева,
род. в 1902 г., образование IV кл.,
домакиня

737. Свекърва отравя снаха си, II

Началото е, както на предходната версия. Свекървата казва на невестата, че ѝ е приготвила за вечеря риба и агне. Тя хапва и умира, а мъжът ѝ се пробожла.

- Родила мама ѓдничак сина,
тѓрнала мама да го пожени,
нашла му мама глупаво любе.
Поиска нѓнѓ бѓлко да пере,
5 бѓлоно пране чѓрно да стане,
чѓрноно пране бѓло да стане.
Евлѓн ми дойде, сноха не дойде,
ашѓм ми дойде, гѓлин не дойде,
атѓиѓ дойде, силѓм си дойде.
10 Причукала е, прирукала ѓ:
— Ёла ми, нѓню, нѓню, ѓтвори!
— Вечерали сме, легнали си сме,
сварила ти сам топла вечера
- от мѓре риба, от пѓле ѓгне.
15 Сѓѓднала гѓлин да си поѓде.
Еднѓжѓѓк кѓснала, дваѓѓѓк охнала,
дваѓѓѓк кѓснала, триѓѓѓк охнала:
— Ох леле, нѓню, как ма кайдѓса
на четри денѓ млада невеста! —
20 Де ѓ зачуло нехино любе,
извади си нохче, та си го вѓпѓри,
та си го вѓпѓри в негово сѓрце
и на гѓлина жѓлно си рече:
— Дето ще плаче момина майка,
25 нека да плаче и моята майка!

11. XI. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
ѓбщ работник

ДЕЦА И РОДИТЕЛИ, СЕСТРИ И БРАТЯ

738. Баща им е в тѓмница, майка им — в земята

- Паднала е, джанѓм, тѓвна маглица,
тѓвна маглица, джанѓм, в нашено село,
та е прикрила, джанѓм, нашана кѓща.
На двѓри седи, джанѓм, еднѓ бабичка,
5 та си ѓ слѓдѓт, джанѓм, до две дечинки —
еднѓно мѓско, джанѓм, другѓно женско.
- Мѓсконо пита, джанѓм: — Кѓде е, бабу,
каде е, бабу, джанѓм, моѓт бѓбайко?
— Твоѓн бѓбайко, сине, в тѓвна тевница.—
10 Женсконо пита, джанѓм: — Каде е, бабу,
каду е, бабу, джанѓм, моѓта майка?
— Твоѓна майка, дѓще, в чѓорнана зѓме.

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

739. Откак е майка умряла

- Вей, вѓтре, не навѓвай са,
вѓтре, не налюлѓвай са!
Девет години ми стана,
откак е майка умрѓла,
5 на сѓн ѓ не сѓм гльѓдала.
Сега бѓ майка при мене
и си ми майка думаше:
— Дафинке мила, мамина,
ожени ли са татко ти,
- 10 доведе ли майка мащѓха?
— Татко са, маму, ожени,
довѓде любе каматно,
ала деѓана не гльѓда,
голи и бѓси те ходѓт. —
15 Вей, вѓтре, не навѓвай са,
вей, вѓтре, не налюлѓвай са,
че си ма от сѓн разбуди,
та са сас майка не видѓх!

23. II. 1952 г.
с. Широка лѓка

Мария Ст. Барганска,
род. в 1915 г., образование IV кл.

740. Няма да я сгоди, докато не ѝ приготви дарове

Майка казва на дъщеря си, че не мисли да я годява, докато не ѝ направи много дарове и ченз, защото нея я оженили малка и нямала с какво да дари момковата рода.

- Майчинку, мила майчинку,
мислиш ли да ма оглавиш
или ми още не мислиш?
— Дъщеру моё, майчина,
5 мислём си, мислём, дъщеру,
ала ми още не мислём,
дорде, дъщеру, не сторём
четристотини дарове,
девет товаре спъпове.
10 Мен майка малка оглави,
та че ма бърже ожени,
та нѐмах тъонки дарове
и още тъожки спъпове.
Га бѐ в понделник ўтирна,
15 момкова майка рукаше:
„Изнисай, сватѐ, дарове
- да ми одариш сватове,
момкова рѐда голѐма!“
Моѐ са майка чудѐше,
20 нахвѐн, нахвѐтре ходѐше,
бѐли си рѐки коршѐше,
мѐрна си кѐса мѐкнѐше,
бурми пѐрстене трѐшѐше.
И ѐ, дъщеру, прегарѐх
25 през червенана прѐкрива.
Та са сам тогав калнала,
ко имам едно дѐтенце,
не щѐ го малка оглави,
дор хи дарове не сторём —
30 чѐтрисотини дарове
и девет твара спъпове.

26. III. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

За *червенана прѐкрива* (ст. 25) вж. пояснението към песен № 38.

741. Майка проклина лъщеря си, I

Майка пита болната си лъщеря какво е правила на млади години, та толкова се измъчва. Тя ѝ казва, че когато била малка, я хванали овчари и я отвели в гората и тя им запалила егреците с конете и агълите с агнетата. Майка ѝ я къльне да лежи още девет години.

- Руса е болна легнала —
от болест глава не вдига,
от лошо с ѓчи не гльода.
Майка си Руса питаше:
5 — Руске ле, моѐ дъщеру,
казувай, Руске, казувай
какво си другож правила
на луди-млади години,
та солков са наказуваш,
10 нито оживѐш, умираш.
Руса на майка викаше:
— Майчинку, стара майчинку,
ага ма питаш, ще кажа.
Повниш ли, майчу, знаеш ли
15 другож, ага бѐх мѐнишка
на дванадесте години,
та си ма, майчу, провѐди
вав примрак вода да точѐм
от студенине врѐсьове?
20 Там ма овчѐре хванаха,
хванаха и отведоха
в чѐстана гѐра зелена.
Бѐлко ми лице любѐха,
мѐрна ми кѐса вѐлѐха,
25 тъонка ми снажка трошиха.
Чудих са, майчу, мислих са
какво ли да хми направѐм,
- та че хми, майчу, запалих
ирѐци с луда харгельѐ,
30 агѐле с вакли ѐгнета.
Ага ирѐци горѐха,
овчѐре жѐлно плачѐха.
Харгельѐ кѐне вищѐха
и на овчѐре думаха:
35 „Овчѐре, наши сайбѐе,
каков сте золѐм сторили,
сторили и направили
на Руска мома хубава,
та ни ирѐци запали?“
40 Ага агѐле горѐха,
ѐгнета жѐлно блѐѐха,
кучета жѐлно виѐха
и на овчѐре думаха:
„Овчѐре, наши сайбѐе,
45 какѐв сте золѐм сторили
на Руска мома хубава,
та ни агѐле запали,
агѐле с вакли ѐгнета?“
Майка на Руска викаше:
50 — Дъщеру моѐ, майчина,
ти ко си това правила —
девет години как лежиш,
и още девет да лежиш!

15. VI. 1939 г.
Чепеларе

Тодор К. Балджиев,
род. в 1862 г., образование II кл.

742. Майка проклина дъщеря си, II

Началото е, както на песен № 741. Овчарче се опитва да целуне Руса и тя му запалва агъла със стадото. Майка ѝ я кълне да лежи болна три години, със сламка да се подпира, през пръстен да се провира.

- Казувай, Русу, казувай
откога ти е балноно,
балноно и кахърноно.
5 — Майчинку, стара майчинку,
да ма бѐ не провадала
лю нѐе вечер за вода
вав примрак вода да точѐм
от студенине врисъове.
Че си ми срьощнах, майчинку,
10 до едно машко овчѐрче,
на плешкове ма почука
и рече да ма облюбѝ,
ѐ му са никак не дадох.
Че си са чудом зачудих
- 15 какво ли да му напизмѐм.
Че му агѝлан запалих,
та му стадоно изгорих.
ѐгнещи майки блѝйнаха,
овчѐрче съодна да плаче.
20 — Дѝщеру мое, майчина,
ти ко си това правила —
три годин болна да лежиш,
триста постелки да сдереш.
Дано ми станеш, дѝщеркѝ,
25 ваз ѝгла да са вазправѝш,
сас сламка да са подпираш,
вав пѝрстен да са провираш.

12. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

743. Майка проклина дъщеря си, III

Майка пита болната си дъщеря къде е ходила на млади години. Тя ѝ казва, че ходила с баща си да оре на планината. В гората я причакало овчарче и тя му запалва агъла с шилетата, овните и овчарите. Майка ѝ я кълне да лежи още девет години.

- Казувай, Руске, казувай
каде си дѝругож ходила,
на дѝругочешни години.
— Майчинку, мила майчинку,
5 дѝругож, агѝ бѝх лѝвтерка,
галѝх с бѝбайка да ходѐм,
чѝорни угари да орем
на високана плѝнина.
Та ма бѝбайко провѝди
10 в чѝостана гѝра зелена,
водица да му дѝнесам.
Там ма овчѐрче дочѝка,
чѝорни ми ѝчи облюбѝ,
бѝли ми бузки обхапа,
15 тѝонка ми снѝжка обкѝрши.
Чудих са, майчу, чудих са
каква ли белѝо да сторѐм,
та че му, майчу, запалих
агѝлан сас шилетана,
20 сас двеста вѝкли шилета
и триста вѝкли овньове.
Агѝ шилета горѝха,
чѝорна са зѝмѝ трасѝеше,
агѝ овньове горѝха,
25 синѝо са нѝбо разтвори,
дрѝбнине звѝзди падаха,
агѝ овчѝере горѝха,
овчѝерски майки плачѝха,
плачѝха, люто калнѝха.
30 — Руске ле, моѝ дѝщеру,
ако си това сторѝла —
девет години как лѝжиш,
и още девет да лѝжиш!

20. IX. 1955 г.
с. Забърдо

Асие Сабахчиева,
род. в 1939 г., образование IV кл.,
работи в горското стопанство

744. Любето му не е глупаво

Майка учи сина си как да разбере дали девойката, която си е намерил, е умна, и го праща да я доведе.

- Стоѝене, сину Стоѝене,
сѝлкова свѝта обигрѝ,
та не найде ли си найде
за тебе лика-прилика?
- 5 — Найдах ѝѝе, майчу, найдах ѝѝе,
ала е още манишка,
фурка не знае да преде,
на стан не знае да ткѝе.

- Иди йѐ питай, сину лю,
 10 три думи да ти отдума:
 какво е най-бързо на светос,
 какво е най-благо на светос,
 какво е най-мило на светос?
 Стоен си любе попита:
 15 — Какво е най-бързо на светос?
 Любе му дума отдума:
 — Умо е най-бързи на светос.

14. IV. 1955 г.
 Чепеларе

- Какво е най-благо на светос?
 — Добра дума е най-блага.
 20 — Какво е най-мило на светос?
 — Любе е най-мило на светос.
 Майка Стоену отдума:
 — Стоене, синко Стоене,
 йди йѐ, синку, доведи,
 25 то не е булка глупава.

Згура М. Кушинаров,
 род. в 1876 г., образование IV кл.,
 занаятчия

745. Огради чешма шарена

Майка учи сина си да изгради в гората чешма, за да дойде там и годената девойка, която е харесал.

- Вчера ми ходих, майчинку,
 нах долничкана махало.
 Ага са върнах нагоре,
 че срощнах мома хубава,
 5 пък та е била главена,
 главена и пазарена.
 — Молчи, сину лю, не плачи,
 до ми ще лето-пролето,
 послитна са щат горено.
 10 Нараме пушка шѐрана,
 закачи чѐнта кичѐна,
 че йди в гора зелена.
 Намери вода студена,
 огради чешмѐ шѐрана,

12. X. 1955 г.
 мах. Катраница

- 15 загради бахчо в градина,
 насади китки червени,
 там да са сбират момине,
 момине и невестине.
 Ага ми дойде Фатминка,
 20 фати си бѐла Фатминка,
 та си ѐ хитро попитай:
 „Кому си нишѐн даржѐла,
 кому си на skut сѐдѐла,
 кому си ѐла армаган
 25 година и половина?
 Чьорни щат очи да плачѐт,
 бѐло ще лице да жѐлтей,
 тьонка ще снажка да сѐхне!“

Емин Ем. Драмалиев,
 род. в 1914 г., образование IV кл.,
 общ работник

746. Как да измами девойката, която му се присмяла

Син се оплаква на майка си, че девойка му се подигравала, и я пита как да я измами. Тя го съветва да направи в гората чешма и да се премени с дрехите на сестра си. Когато дойде девойката, да я повика у дома си и да я накара да затвори вратата.

- Майчинку, стара майчинку,
 мен са е мома присмѐла,
 присмѐла и подкривѐла
 на фесан, на пискюльчено,
 5 сейзин ма е зовала,
 сейзин, селски гайбиѐ.
 Чудѐм се, майчу, мислѐм се
 на пот ли да ѐ притекам,
 на врис ли да ѐ дочѐкам,
 10 в гора ли да ѐ изведам!
 Учи ма, майчу, наѐчи
 как да измамѐ момана!
 — Сину лю, а мой сину лю,
 ѐ ща та хитро наѐча.
 15 Иди ми в гора зелена,
 огради чешмѐ шѐрана,

- разсади ружа червена.
 Врют щат момине да дойдат
 водица да си наточѐт,
 20 кичица да си йоткоцат,
 и тойно либе ще дойде.
 Пък ти се, сину, прѐмени
 сас сестрино ти гиздило.
 Че си хи рѐчи, сину лю:
 25 „ѐла, аратлик, да видиш
 какво сам тьонко напрела,
 какво сам платно изткала —
 ни тѐсно, нито широко,
 на калѐп сам го турила!“
 30 Та че ѐ, сине, изведи
 на високине кьѐшкьове,
 та че хи рѐчи, сину лю:

„Затвори, дружке, вратата
 да ми не влизат децата,
 35 да ми не калѣт миндеран,
 миндеран и дюшецине.“
 Та че хи рѣчи, сину лю:
 „Ела ти, дружке, казувам
 кому щииш да се присмиваш,
 40 присмиваш и подкривѣваш
 на фесан и на пискюлѣн,

кѡго сейзин ще зовеш,
 сейзин, селски гайбиѣ!“ —
 — Ох леле, дружке, страх ма е
 45 да не е тука батю ти.
 — Нѣма го, дружке, нѣма го,
 той ми е вчера йотишьѡл
 нах Драма, нах касабѡна
 да крои, ситно да шиѣ
 50 момински грѣжки шѣрани.

20. VII. 1951 г.
 с. Стойките

Мария Д. Капушева,
 род. в 1886 г., образование III кл.,
 домакния

747. Как да си измами любето

Син пита майка си как да измами любето си. Тя му казва да облече сестрината си премяна и да го повика да види какво е наткала. Когато влизат, момъкът заключва и снема женските дрехи.

— Кажи си мене, майчинку,
 как да измамѣ севдѡна.
 — Сину лю, а мой сину лю,
 йди ми, сину, надѣни
 5 сестриноно ти гиздѣло,
 сестринана ти фѣреджѣ.
 Че си ми стѣни, нарами
 до двене бѣли харкоми,
 та си ми йди, сину лю,
 10 нах двана врисѣ студени,
 нах двене чешме шѣрани
 да плавиш бѣла пченица.
 Там ща ти дойде севдѡна
 студена вѡда да точи.
 15 Пък ти хи рѣчи, сину лю:
 „Хай да та, дружке, ѡтведа
 нах нашна долна градинка,
 да си ми видиш, дружке ле,
 какви сам китки садила,
 20 каква са цвѣта цвѣтили.“

Та че хи рѣчи, сину лю:
 „Хай да та, дружке, ѡтведа
 нах наши горни кѡшкѡве,
 да си ми видиш, дружке ле,
 25 какво сам тѡнко напрела,
 какво сам ситно наткала.“
 Агѡ си тамо пѡдите,
 зѡтвори си ми вратинки,
 да ва не гльодат децата:
 30 „Тогав да видим тѡнконо,
 тѡнконо, моме, ситноно!“ —
 Агѡ са тамо отишли,
 на високине кѡшкѡве,
 той си ми ключна вратцана.
 35 Разбули тѡнка махрамѡ,
 ачтѣса чѡрни мустаки;
 отпаса кушѣк коприна,
 ачтѣса мѡрни поѣсе;
 посвали мѡрно фѣредже,
 40 ачтѣса сини шѣлваре.

25. II. 1954 г.
 Чепеларе

Шабан С. Юруков,
 род. в 1900 г., без образование,
 земеделец

748. И нея ще ти повикам

Майка събира меджия и повиква и малката мома, която сичѣт ѣ е харесал. Учи го да облече дрехите на сестра си и той измамва девойката да отидат в кулата и я взема за невеста.

— Амѡн ми реках, майчинку,
 за двене мѡми в селосо!
 Еднѡна ми е роднина,
 другана ми е мѡличка.
 5 Чудѣм са, майчу, мислѣм са
 дали ѣ на врис дочѣкам
 или ѣ на пѡт притекам.
 — Сину лю, а мой сину лю,
 немѡй ѣ на врис дочѣква,
 10 немѡй ѣ на пѡт притича.
 Утре ще межѡ да рѡкам,

и неѣ ще ти порукам.
 Пък ти са, сине, прѣмѣни
 сас сѣстрино ти гиздѣло. —
 15 Майка е межѡ сабрала
 и севдѡна му рѡкнала.
 Прели са, колко попрели,
 че си хи тихо ромѡни:
 — Хайде ми, хайде, аратлѣк,
 20 в тѡнкана кѡльнѣ висока,
 да си ти кажѣ, дружчице,
 какво сам тѡнко напрела,

какво сам ситно наткала. —
Гà è приведе, изведе
25 в тьонкана кульнè висока,
че си ми ключна вратинки.
Тя си му жèлно ромòни:
— Ох лелè, àгу, ох лелè,
как си ма хитро измами!
30 Пусни ма, àгу, пусни ма,
че ще ма кàра майка ми.

4. VII. 1943 г.
Чепеларе

Минка (ст. 40) е умалително от Фатминка.

Вариант на песента Ат. Райчев е записал от Нурие С. Истрефова от с. Широка лъка на 13. VII. 1953 г.

— Молчи, не плачи, девойку,
нах майка ти ще идеме
и дваминаса на госте.
35 — Пусни ма, àгу, пусни ма,
че ще ми подат дружкине,
та ще ги пита майка ми:
„Каде е моè Фатминка?“
„Молчи ми, ингьо, молчи ми,
40 Минка отиде невèста.“

Байрямка Каракушова,
род в 1880 г., без образование,
домакиня

749. Остави Станка, залюби Рада

По съвета на майка си Стоян оставя Станка и се оженва за друга. Когато Станка се загодява, той се разболява, когато се заженва — умира.

Стоен бе Стана загалил,
майка Стоену викаше:
— Стоене, синку Стоене,
остави Станка каматна,
5 загали Рада работна,
та са за неè оглави,
и са за неè ожени. —
Стоен си майка послуша,
остави Станка хубава,
10 загали Рада работна
и са за неè оглави.
Билò е, колко билò е,
Стоен си стана, отиде
в Станкина долна градинка,
15 тамо си Станка завари
росно цвèте да бере,
шèрана китка да вие.

13. X. 1952 г.
Смолян

Агà си Станка погльодна,
свàжкана му се вазстресе,
20 лицено му са промèни
и са на бога помоли:
— Боже ле, мили господи,
че зьòми си ма, боже ле,
да си не гльодам Станица
25 в тèхнана долна градинка
росноно цвèте да бере,
шèрани китки да вие! —
Господ Стоена послуша:
агà си Станка загоди,
30 Стоена трьòска трасèше;
гà è невèста водèха,
Стоен са с дўша раздèли;
агà Станка вèнчèваха,
Стоена си опèваха.

Стойна Д. Маламова,
род. в 1897 г., домакиня

750. При кое любе да иде

Стоян залюбил три моми: първата го вика да научи мъжкото си дете „на писмо“, другите — заради имота им. Майка му го съветва да отиде при първото си любе.

Стоен си майци думаше:
— Мале ле, стара мале ле,
до три сам кази обходил,
до три сам любè загалил,
5 вав кàта казò и любе.
Пòрво ми любе порòча:
„Де да е Стоен да дойде,
мòско му дèте порасна,
на писмо да го научи.“
10 Второ ми любе нарòча:
„Де да е Стоен да дойде,
овчèре чèкат с овцене,

овчèрèм да се разплати.“
Трето ми любе порòча:
15 „Де да е Стоен да дойде,
чираци чèкат в дьокèне,
чирацèм да се разплати.“
Учи ма, майчу, научи
нах кутрò любе да ида.
20 Майка на Стоен думаше:
— Иди ми, синку Стоене,
при твое пòрво любове,
при твое мòско дèтенце
на книга да го научиш!

1. VII. 1951 г.
Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
род. в 1886 г., образование VII кл.,
домакиня

751. Майка ще гледа две снахи

Момък казва на майка си, че две девойки носят деца от него. Майката го съветва да откупи и двете.

— Стани ми, майчу, откачи
моена ситна байламо,
ситничко да ти по̀свире,
балносо да ти казувам.
5 Две мѐми има в сѐлосо,
и двене ми са детьѐвни,
й двене го знаѐт от мене.
— Сину лю, а мой сину лю,
не си ли, сину, напасал
10 двадесет и пет овньове,
двадесет и пет шилета?
Да си хи, сину, продадеш,
та си мѐмине откупи.
— Йѐ ги сам, майчу, пазарил
15 на бѐлградскине касапѐ.

Пѐдай ми, майчу, пѐдай ми
моѐно шѐлче червено,
да си очинки за̀виѐ,
да си не гльодам овньове,
20 овньове, още шилета,
аг̀а ги карат касапѐ.
— Сину лю, а мой майчину,
гльода ща майка две снѐхи,
гльода ща майка два внука!
25 Стьѐгни са, сину, да идеш
нах равно пѐле широко,
казан да ми казандѐсаш.
Теб трѐбват много грѐшове,
по-млого жьолти алтѐне.

Януари 1939 г.
Чепеларе

Сабаре Ис. Узунова,
род. в 1863 г., без образование,
домакиня

Шѐлче червено (ст. 17) означава типичния за облеклото на родопските овчари червен шал.

752. Люля ще майка две люлки

В село е дошьѐл кадиѐ,
кадиѐ, селски запчиѐ.
Писува, майчу, казува
всѐкому мѐма по мѐма,
5 мене е писал две мѐми.
И двене ми са роднина:
еднѐна ми е кальмана,
другана ми е кумица —

ща бѐгам, майчу, ща бѐгам!
10 — Не бѐгай, сину Стоѐне,
голѐмо ти е стадоно,
хилѐда и петстотини.
Довѐ ща майка две снѐхи,
люлѐ ща майка две люлки,
15 кѐти ща майка два сина,
два сина, два Костадина.

1. III. 1955 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

753. Майка избавя сина си от тьмница

Майка загубва сина си Стоян и го намира в солунската тьмница. Когато узнава, че лежи невинен, тя моли бога дьждове и ветрове да съборят тьмницата. Молбата ѝ се изпълва и Стоян излиза.

Майка Стоѐна загуби,
в пѐле го трѐси — нѐма го,
в дахан го трѐси — нѐма го.
Та че го майка изчула
5 вав Солун града голѐма,
вав нѐѐ тьовна тевница.
Стана му майка, отиде,
на тевничѐран думаше:
— Ой тевничѐрю, ключѐрю,
10 ѓтвори тьовна тевница,
да си ми видѐ Стоѐна!
Тевничѐран хи думаше:
— Ой мале, стара ми мале,
тевница не йотвараме,

15 Стоѐна си не пускаме,
Стоѐна ще да даржиме,
доде в тевница изгние. —
Сьоднала майка да плаче,
да плаче, люто да калне
20 и си Стоѐна питаше:
— Какво си, сине, правило,
та та в тевница мѐтнаха?
Стоѐн майци си викаше:
— Мале ле, стара мале ле,
25 нищичко не сѐм правило,
бѐда ма, майчу, бедиха,
та ма в тевница мѐтнаха. —
Майка си жѐлно плачѐше

- и на бога са молеше :
- 30 — Лётните, силни дождове,
дуйните, люти вѣтрове,
тевница да са сабори,
да ми излезе млад Стоен! —
Господ си майка послуша,
35 дуйнаха люти вѣтруве,
лётнаха силни дѣждове,
та са теvница сабори,
та си излезе млад Стоен.
Агà излезе млад Стоен,
40 коса бѣ в пети опрѣла,
брàда до поѣс израсла,
нахтѣ му в лакте излѣли.

10. II. 1954 г.
Чепеларе

- Майка на Стоен викаше :
- Стоене, сину Стоене,
45 какво си, чьòду, стàнало ? —
Стана го майка заведе,
та му косòна обрѣза,
та му брадòна обòрна
и му нахтѣне изрѣза.
50 Че си му дрипи купи́ла,
та си Стоена премени
и си го нах тѣх отведе.
Та си Стоену викаше :
— Наѣж са, синкù, нàспи са
55 на бащово ти огнище !

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

754. Да не ходи на планината

- Тахир са сбира, торнува
ваз високана планина.
Майка му тихо ромòни :
— Не ходи, сину Тахире,
5 там пада слана утирно,
та ще та, сину, попари
и ще ми тамо останеш
на вòрх висока планина.
— Майчинку, моѣ майчинку,

20. III. 1939 г.
Чепеларе

- 10 лю ко ми тамо òстана,
кòнчено да ми продадеш,
любено да ми ожениш,
дѣтено да ми изкùтиш,
парине да ми раздадеш
15 на сиромаси й факире,
рубана да ми раздадеш
по мижовини сòнове.

Сабире Ис. Узунова,
род. в 1863 г., без образование,
домакиня

755. Помайчима майка не става

Стоян се скарва с майка си и жена си и забягва в далечно село; чужда майка помайчил, чужди братя побратил, чужди сестри посестрил. Разболява се и поисква вода. Помайчимата му иска за нея бели грошове, посестримата му — жълти алтъни, побратимът му — „дюкмѣ шѣрани“.

- Скарали са са, скарали
Стоен и стара майчица
и Добра млада невѣста,
та стана Стоен, забѣгна
5 вав чуждо село незнайно.
Чужда е майка помайчил,
чужди е братѣ побратил,
чужди е сѣстри посестрил,
Седел е, колко седел е,
10 Стоен се болан разболе,
та си на майка викаше :
— Майчице, помайчена ле,
пòдай ми вода студена
сарцесо да си разквасѣ!
15 Пък тя на Стоен викаше :
— Стоене, чужди селенин,
тùва е скòпа водòса,
кой брои бѣли грошове,

- то пие вода студена.
20 Стоен на сѣстри викаше :
— Сестру лю, посестриму лю,
пòдай ми вода студена
сарцесо да си разквасѣ!
— Стоене, чужди селенин,
25 тùва е скòпа водòса,
кой брои жьòлти алтòне,
то пие вода студена.
Стоен на брата викаше :
— Брате ле, побратиме ле,
30 пòдай ми вода студена
сарцесо да си разквасѣ!
— Стоене, чужди селенин,
тùва е скòпа водòса,
кой брои дюкмѣ шѣрани,
35 то пие вода студена. —
Стоен си стана, отиде

на тѣхни равни двѳрове,
на порти чука и рѳка:
— Дѳбру лю, млада невѳсту,
40 излѳзи порти ѳтвори

12. XII. 1952
с. Широка лѳка

и на Стоѳна пѳмогни
от конѳ дисаги да свѳла,
дисаги с жѳѳлти алтоне,
барабар ще ги дѳлиме.

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

756. Наяж се, майчо, напий се

Майка казва на деветте си сина, че ѳ се дояло крадено агне и ѳ се допило габровско вино. Изпращат Иван и Стоян и овчарите убиват Иван.

Сабрала майка, сабрала
до деветина синове
на едно да вечеруват
сѳроно ѳгне печено
5 и рѳйно вино червено.
Всичкине ѳдѳт и пийѳт,
майка ни ѳде, ни пие.
Майка синове питаше:
10 — Синове, мои синове,
прилегна ли ви вечерѳ?
— Прилегна, майчу, прилегна,
ам тебе прилегна ли ти?
— Синове, мои синове,
мен не прилегна вечерѳ,
15 че ми са ѳло и пило
беглицко ѳгне крадено,
габровско вино червено. —
Синове си са сдумуват,
сдумуват, още спитуват:
20 „Бре кога ли да проводим
да найде ѳгне беглицко
и още вино габровско?

Дѳѳте щим да проводиме
най-малкѳн брата Ивана
25 и по-голѳмен Стоѳна,
че знаѳт бѳрже да ходѳт
и могат тѳжко да носѳт! —
Станаха, та ми тѳрнаха.
Агѳ ми Иван отиде
30 на беглицкана сѳриѳ,
кѳѳоти кѳчета лайнаха,
овчѳре хи усѳтиха.
Чифте са пушки пукнаха,
та си Ивана удриха
35 между две чѳорни очинки.
Стана, го Стоѳн нарами,
та го на майка отнесе
и си на майка викаше:
— Мале ле, мила мале ле,
40 нѳѳж са, майчу, нѳпий са
беглицко ѳгне крадено,
габровско вино червено,
да ти вечерѳе прилегне.

8. I. 1939 г.
Чепеларе

Петра А. Кѳоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

757. Майка убива сина си, без да го познае

Стоян се скарва с майка си и с жена си Добраца и забягва. След девет години се връща и пита има ли място да пренощува. Свекѳрвата кара снаха си да го приеме, за да го убият и да му вземат имането. Добраца казва на свекѳрва си, че пѳтникѳт прилича на Стоян, но тя не вярва и му отрязва главата. Сутринта идват Стояновите овчари, кучетата вият и душат; разхвѳрлят дѳрвага, под които са скрили стопанина им, и го намират.

Скарали са са, скарали
Стоѳн и стара майчица
и Добра млада невѳста,
че стана Стоѳн, забѳгна
5 вав чужда земѳ дѳлечна,
та бѳга девет години.
Бѳрже го добро пристигна
и много имане спечелил —
девет сѳрии овнѳове,
10 харгелѳѳ конѳе с конѳе.
Че стана Стоѳн, та тѳрна
нах тѳхно село голѳмо

у дома му да си отиде.
Агѳ си тамо отиде,
15 на порти чука и вика:
— Дѳбрице, млада невѳсту,
ѳлай ми порти ѳтвори,
имаш ли мѳсто да прѳспѳ?
Добра на пѳтник викаше:
20 — Пѳтничѳ, младо друмничѳ,
имам си стара свекѳрва,
да идам да ѳ попитам
какво ще тѳ да ми каже.
Вѳрна са Добра попита:

25 — Бабу лю, стара свекърву,
на порти дойде потниче,
та си ма пита, бабчинку:
„Има ли место да приспе?“
Баба на Добра викаше:
30 — Върви му, сноху, отвори,
и наш Стоен ай нъй ходи,
и нему други отварет,
върви го вотре фоведи. —
Излезе Добра, каза му
35 и си му порти отвори.
Стоен ми влезе сас коне
и си на Добра викаше:
— Добрице, млада невесту,
елай ми, мари, помогни
40 хайбесе да разтвориме
от девет коне хранени.
Хайде наедно да спиме,
хайбесе сас алтнесо
наполво ще ги делиме!
45 Добрица си му викаше:
— Потниче, младо друмниче,
имам си стара свекърва,
чекай да питам бабка ми
какво ще та да ми каже. —
50 Върна са бабка да пита
и си на нее викаше:
— Бабку лю, стара свекърву,
потник е, бабку, докарал
до девет твара имане,
55 имане, жьолти алтоне
и ми на мене казува
наедно с него да спиме,
та девет товара имане
наполво да хи делиме.
60 Тогав бабка хи казала:
— Невесту мари хубава,
иди гу, сноху, приспивай
на високине кьошкьове.
Потниче е уморено,
65 кльотана сонне га заспи,
главона ще му отрежем
имане да му зьомеме,
имане, жьолти алтоне. —
Че си го Добра фаведе
70 ваз ситни скали нагоре
на високине кьошкьове,
остана да го приспива.
Седела, колко седела,
триж ми са поти завраща
75 и на свекърва викаше:
— Бабку лю, стара свекърву,
мен ми са гльода, бабку лю,
потник да меса наш Стоен,
еце нах него мехнува.
80 Познавам си го, бабку лю,
по мойна ризка везена.
Пък та на Добра казала:

— Върви го, кучку, приспавай,
е го сам него носила
85 девет месеца в коремас
и три години в ракисе,
та го сам не познала,
та ти ли ще го познаеш! —
Върна са Добра, отиде
90 Стоена да си приспава.
Седели, колко седели,
Стоена дремка налегна
и кльота е сонне заспал.
Отишла стара свекърва,
95 та му главона отряза.
Че си Стоена мушнаха,
мушнаха и приправиха
в деветгодишна камара.
Га са е белко совнало,
100 овчерене ми дойдоха
и дворан ми наполниха —
сюрие овце с овчере,
харгельо коне с конере,
и си Стоена трбсеха.
105 На порти чукат и рукат:
— Тука ли си е наш Стоен,
да излезе да на посрьощне,
да му предадем сюрие,
сюрие вакли овньове
110 и още луда харгельо? —
Овньове желно блееха
и сас ченкове цонкаха;
конене желно цвилеха
и сас ногине топаха;
115 кучета желно виеха
и нах камара душеха.
Дорво по дорво форлеха
и си Стоена найдаха.
Майка му роки коршеше,
120 бела си коса мокнеше,
ситни си солзи сипеше
и желно-милно плачеше.
Добрица млада невеста
есни си гласи пускаше,
125 колкото може рукаше
и са варх Стоен меташе.
С бистри го солзи облива,
желна му песне пееше:
— Стоене, първо любове,
130 как ми са ти не приказа
на твойна стара майчица
да си та теб не кайдисва
за пусти жьолти алтоне.
Ие си хи виках, любе ле,
135 че потник меса наш Стоен,
пък та си мен не поверва,
ам ми са тьожко нарука
и ти главота отряза
имане да ти заптиса.

Според вариант, който Ат. Райчев записва през 1954 г. в Чепеларе от Иван Д. Чакърров, род. в 1868 г., Стоян забягва „в Добруджѣ земѣ широка“ от „бацини му борчове, от майчини му ѣдове“ и довежда оттам

хилѣда вакли овньове,
овньове с овчѣрене,

петстотин сиви волове,
волове с говедарене.

Друг вариант, съобщен на 20. V. 1954 г. също в Чепеларе от Мария Хаджикостадинова, род. в 1882 г., има следния завършек:

Бабка тогава отиде,
та му главѣта отрѣза.
Главѣна рипка, подрипка
и жѣлно си ми думаше,
думаше и нарицаше:
— Добру лю мари хубава,
как си ма мене не позна,
че ти сам пѣрво любове?
Анатема ти, мале,

дѣно си мене носила
девет месеца в коремат
и три години в раките,
пък си ма мене не позна.
Зѣми ми, майчу, зѣми ми
моѣсо бѣло сарчѣце
да ѣдеш, да са наѣдеш,
моѣса ѣсна карвчица
да пиѣш, да са напиѣш!

Така завършва и песента, записана в с. Гелаот Мария Ст Калфова на 5. XI. 1953 г.

758. Баща иска да се ожени за дъщеря си

Вдoveц иска да се ожени за дъщеря си и пита попове, владици и стари даскале може ли да обере ябълката си, която е родила за пръв път от девет години; те му казват, че може. Дъщеря му поръчва да ѝ сковат сребърен сандък, който се заключва отвътре, и да я хвърлят в морето. Царски син изважда сандъка и го отнася у дома си. Забелязва, че някой изяжда оставеното ядене, отваря сандъка и се оженва за девойката.

Останал Стойчо млад вдoveц.
Ходил е Стойчо, трѣсил е
кайно пѣрвана прилика —
нийде си Стойчо не найде
5 негована си прилика.
Тогав са назад завѣрна,
та си на щерка викаше:
— Станку лю, моѣ дощеру,
ходих ми, щерку, та трѣсих
10 кайно майка ти прилика —
нийде си, щерку, не найдах
майчината ти прилика.
Ти си ѣ, Станку, най-мѣсаш
в лицено и в галчѣнено,
15 хайде с теб да са зѣмеме!
Станка на Стойчо думаше:
— Татку лю, мили татку лю,
де са е чуло-видѣло
баща дѣщерѣ да зима?
20 Иди си, тетю, запитай
попове и владикове
и още стари даскале
дали ще ѣзин да дадат.
— Чуло са, щерку, не чуло,
25 сега ще да са прочуе!
Та че си стана, отиде
при попове и владици
и още стари даскале,
да си ги пита, разпитва.
30 Че хми не казал какно е,
ам хми е казал обратно:
— Попове и владикове
и още стари даскале,
нѣщо ща да ва попитам.

35 Садил сам блага ѣбалка
на мойне равни двѣрове,
станаха девет години
рожба ми не е родила,
сега е рожба родила —
40 бива ли да си ѣ ѣбера?
— Бива си, Стойчу, бива си,
ала си курбан заколи.
Стойчо са назад завѣрна,
та си на Станка думаше:
45 — Станке ле, моѣ дощеру,
попове ѣзин дадах,
попове, още даскале,
даскале и владикове
ний с тебе да са зѣмеме.
50 Станка на Стойчо викаше:
— Татку лю, мили татку лю,
щом ща невѣста да бѣда,
ѣди ми, татку, пѣрукай
златаре и коюмджие
55 гиздѣло да ми излѣйот. —
Та че си Стойчо отиде
при златаре ѣ коюмджие
всекакво гиздѣло да лѣй.
Станка си пѣслед отиде
60 при златаре ѣ коюмджие,
та си хми тихо думаше:
— Златаре ѣ коюмджие,
не лѣйте Станки гиздѣло,
ам си ми, а бре скѣвите
65 до един сандѣк сребаран,
та ма в сандѣкан тѣрите
отвѣтре да са заключа,
та че ма в морено мѣтните!

70 Де са е чуло, видело
 баша дѡшерѣ да зима? —
 Златаре си ѣ послушаха,
 та си ѣ в мѡре фарлѣха.
 Кой как си мине край мѡре
 и си сандѡкан погльѡдва,
 75 не може да ѣ извади.
 Отде заминѡ царювиѣн,
 царювиѣн малки сѣна,
 та си сандѡчек извади,
 та си го у тѣх отнесе.
 80 Агà го тамо остави,
 вечеро манджѣ оставѣт,
 утирно не ѣ намират.
 Утирно манджѣ оставѣт,

24. V. 1943 г.
 Чепеларе

вечерѡн не ѣ намират.
 85 Царица сину викаше:
 — Какво ѣ, сину, совà чудо?
 Вечеро манджѣ остане,
 утирно не ѣ намираме,
 утирно манджѣ остане,
 90 вечеро не ѣ намираме!
 Отвори, сину, сандѡкан,
 да видим, синку, да видим
 има ли нѣщо вав него. —
 Агà сандѡчек отвори,
 95 та си ми Станка извади
 и са за неѣ ожени
 царювоно най-малконо.
 Станка царица станала.

Мария Хаджикостадинова,
 род. в 1882 г., образование IV кл.,
 домакиня

Вариант на горната песен Ат. Райчев е записал от Калина Ат. Чолакова, 39 г., в мах. Караманец, Чепеларе.

В тази родопска версия старинният епически сюжет е получил оригинално развитие. У нас, както и в поетичното творчество на други народи, мотивът за скриване на дъщерята в сандък или в друг предмет, който се заключва отвътре, е присъщ повече на прозаичните разработки; в песенните им паралели дъщерята поставя обикновено други, трудни изпълними или неизпълними условия и чудото, което обуславя развързката, е от друг характер.

759. Баша убива дъщеря си

— Излѣзи, Ахмед, погледни
 твоѣта кумаш дѡшерѣ
 как сѣди на skut Осману,
 как пие бѣла ракиѣ,
 5 как ѣде дребан армаган,
 смокви и благи стафиди!
 Самичка си хи извада
 от морѣнине поѣсе. —

13. X. 1952 г.
 Смолян

Излѣзе Ахмед, погльѡда,
 10 да види — кинà да види:
 сърмен елек е разкопчен,
 мѡрни крилà отворени.
 Погльѡда Ахмед, погльѡда,
 та че си вдигна тифѣкан,
 15 та преби бѣла Незбинка!

Живка Лютова-Божкова,
 род. в 1915 г., образование средно
 специално

760. Как ни татко кълнеше

— Повниш ли, агу Алине,
 агà ми, агу, варвѣхме
 през дюзен, през дюзенликѣн,
 как на бобайку калнѣше:
 5 — Сѣнове, мои сѣнове,

5. IX. 1954 г.
 с. Малка Арда

дано ми двамина пѡдите
 и един да са вѡрните,
 и той на конче да дойде,
 ваз ѣгла да са изправѣ,
 10 през пѡрстен да са провира!

Салих М. Чурталеков,
 род. в 1905 г.

761. Син кълне баща си

Поскараха са, ѣврум, тройца братѣ,
 посдѣлиха си, джѣнум, стара плàнина.
 Дѣлили колко, ѣврум, колко дѣлили,

на малкѣн братчек, джѣнум, дѣл не сториха
 5 И той си сѡдна, ѣврум, жѣлно да плаче,
 жѣлно да плаче, ѣврум, люто да калне:

— Моет бобайко, еврум, да си ми стане,
да си ми стане, дженам, сурка сорница,
сурка сорница, еврум, с постри рожкове,

12. X. 1955 г.
мах. Катраница

10 да си ми ходи, дженум, по планинона,
да си ми пасе, еврум, трева зелена,
да си ми пие, дженум, вода студена.

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

762. Пак ще си братче откупя

Сестра се продава, за да освободи брата си. Купува я момък, който се оказва брат ѝ, изчезнал преди девет години.

— Момне ле мари хубава,
каде си сама торнала
по тиѐ ситни дождове,
по тиѐ тьовни мракове?
5 — Торнала си сам, торнала
нах Гюмюжюне касабѐ,
нах Гюмюжюнскен панаир
сам-сама да са продавам:
чула сам братче вѐрзанко,
10 да ида да го ѓтварзам.
Бин алтѐн носѐ в кемѐрас,
ако ми кемѐр не сѐса,
чѐорни ща ѓчи заложем,
пак ще си братче ѓткупѐ.
15 Юнак хи тихо ромѓни:
— Момне ле мари хубава,
скѓпа ли ти е пахѓта?
— Юначе лудо и младо,
не е ни скѓпа, евтина:
20 за шинѓк бѐли грѓшове
и полвѓниѓца алтѓне.
Юнак хи тихо ромѓни:
— Момне ле мари хубава,

разпрости скути шѐрани
25 да ти наброѐм алтоне,
да ти наброѐм грѓшове! —
Дорде алтѓне броѐше,
кѓрвава рѓса заросѐ.
Надникна да я полѓоби —
30 дарве, камене залетѐ,
кѓрвава рѐка торнала.
Юнак хи тихо ромѓни:
— Момне ле мари хубава,
имаш ли братче каиптѓ,
35 има ли нейде белѐжка?
— Имах си, имах, юначе,
девет години лѓпсало,
нито ни хабѐр провада,
нито пѓк само дохѓда.
40 И братчено ми имаше
на дѐсна вежка бележка,
на дѐсна рѓка шѐст пѓрста.
— Момне ле мари хубава,
ѓѐ ти сам братче каиптѓ,
45 ти си ми моѐ сестрица!

25. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

763. Сестра освобождава братята си

Майка реши дъщеря си и я учи, когато отиде невеста на царските дворове, да не слиза от коня, докато не ѝ дадат ключовете на тъмницата, където са затворени братята ѝ. Сестрата ги освобождава и ги отвежда в палатите.

Сѓднала майка да чеше
дѓщери руса косиѓца.
Ситничко си ѐ чешѐше,
дрѐбничко си ѐ плетѐше
5 и хитро си ѓѐ учѐше:
— Русу лю, моѐ дѓщеру,
агѓ ми идеш невеста
на царювине дворове,
немѓй ми слиза от конѐн,
10 дор ти, Руску лю, не вѓпѓѓт
тевничѐрскине ѓтключѐ
и портѓнине ключѓве,
да си разпуснеш хапузе,
твоине братѐ двамина! —
15 Руса си бѓла повнила.

Агѓ отиде невеста
на царювине дворове,
че си излѐзе дѐдо хи
сас двене бѐли хѓркоми,
20 та си на Руса викаше:
— Слѐзи ми, снѓху, от конѐ,
че ми е конѓт уморен,
уморен, оѓѓе утрудѓн! —
Руса му ниѓѓо не вика,
25 а̀ми са ситно кланѐше
сивѓму коню до грѓва,
кѓмуному до рамо,
царюному до колѓно.
Че си излѐзе девер хи,
30 девер хи, оѓѓе лелѐ хи,

те си на Руса викаха:
 — Слѣзи, невесту, от конѣт,
 че ми е конѣ уморен,
 уморен, още узноѣн! —
 35 Руса хми нищо не вика,
 ами са ситно кланѣше
 сивуму коню до грива,
 царюному до колѣно
 и кумуному до рамо.
 40 Че си излѣзе баба хи,
 та си на Руса викаше:
 — Слѣзи ми, сноху, от конѣт,
 че ми е конѣ уморен,
 уморен, още затрудѣн! —
 45 Руса хи нищо не вика,
 ами са ситно кланѣше
 сивуму коню до грива
 и кумуному до раму.
 Та че са вѣрна баба хи,
 50 та си на царѣн викаше:
 — Царю лю, господарю лю,
 какво ще да хи впиваме,
 та да си слѣзе от конѣн? —
 Стана ми царѣн отиде,
 55 та си на Руса викаше:
 — Русу лю, сноху Русу лю,
 ъти са ситно лю кланѣш,
 а пѣк от конѣт не слизаш?

Руса на царѣн викаше:
 60 — Царю лю, господарю лю,
 мене ма майка учила,
 агà ма ситно плетѣше,
 от конѣн да си не слизам,
 дор ми не впѣш, царю лю,
 65 тевничарскине ѡтключе
 и портинине ключове,
 да си разпуснем хапѣзе —
 моине братѣ двамина
 от наѣ тѣовна тевница.
 70 Те са в тѣвница фарлѣни,
 агà ма майка родила! —
 Тогава царѣн хи впива
 тѣвничерскине ѡтключе
 и портинине ключове.
 75 Руса от конѣн си слѣзе,
 право в тевница отиде,
 та си разпусна хапѣзе,
 нѣхини братѣ двамина.
 Кѡси хми бѣха в петине,
 80 нахтѣне бѣха в лактене,
 брãди хми бѣха до поѣс.
 Та че хи Руса обѡрсна
 и хми нахтѣне изрѣза,
 та че хи тогав отведе
 85 вав царювине сараѣ,
 царскана сватба да правѣт.

12. VII. 1943 г.
 Чепеларе

Мария Хаджикостадинова,
 род. в 1882 г., образование IV кл.,
 домакиня

764. Не мога да пея

Славка не иска да пее на царя, защото е започнала да гради манастир, но не ѝ стигат парите от неговите данъци; тя има брат затворник. Царят ѝ дава ключовете да освободи брата си и пари да довърши манастира.

— Ё вѣкни, Славке, та запѣй
 от едно гѡрло два гласа,
 от едни уста две думи!
 — Не мога, царю, да пѣѣ,
 5 че ми сам кимна-кахѡрна.
 Манастир сам зафанала,
 манастир, чѡркви да градѣм,
 пѣк ми парине не стигат
 от твои тѡжки вергѣи.
 10 Кѡму по двеста, по триста,
 на мене, царю, петстотин.
 И имам братче хапѣзче
 вав твои тѡвни зандãни,
 девет години как лѣжи

15 и още девет ще лѣжи,
 коса му зѣмѣ стигнала,
 нохте му в лакте отишли!
 Царѣн на Славка думаше:
 — На си ти, Славке, ключове,
 20 та ѣди, Славке, ѡтвори
 моине тѡвни зандãни
 братчето да си излѣзе.
 На си ти пари небройни
 манастир да си ѡтвѡршиш,
 25 манастир, още чѡрквине.
 Та че ми вѣкни, запѣй
 от едно гѡрло два гласа,
 от едни уста две думи!

Април 1929 г.
 Чепеларе

Лазар Ат. Кѡргогов,
 род. в 1886 г., и
 Райчо Ат. Кѡргогов,
 род. в 1888 г.

765. Имала брат ябанджия

Заспала дюльбѐр девойка
в лѣтнана гора зелена,
нѣма кой да ѳ разбуди.
Отишѳл брат хи с кавалѣн,
5 та хи е жѣлно засвирил
да мѳчи да ѳ разбуди.
Не мѳгал да ѳ разбуди,
че си са жѣлно замоли:
— Дуйни ми, лѳдохни, бѣл вѣтер,
10 рѳзлюлѣй гора зелена,

рѳзбуди дюльбѐр девойка! —
Дуйнал е, лѳдохнал бѣл вѣтер,
рѳзлюлѣл гора зелена,
разбуди дюльбѐр девойка.
15 — Мѳртав ми лѳдохнал, бѣл вѣтер,
че си ма от сѳн разбуди!
Имах си брата ѳбандѳ,
та ми са на сѳн приказа
с кавалѣн да бѣ засвирил.

9. III. 1939 г.
Чепеларе

Смаил Бр. Дув,
род. в 1871 г.

766. Води ме, како, с тебе

— Дойдоха ли, аблице'
от планинѳна сеймѣне?
— Дойдаха, агу, дойдаха,
и кѳнѣно сме вѳрзали,
5 и сѣно хми сме метнали
едринска жѳѳлта коприна,
и зѳба ги сме зобили
хилбѣтска бѣла пченица,
и вѳда ги сме поили
10 денизка бѣла пѣница,

читѳшка бѣла ракиѣ.
— Аблинку, моѣ аблинку,
ти ми са сбираш, тѳрнуваш,
а пѳк си мене оставѣш
15 на мойна сѣстра по-малка.
Вѳди ма, аблу, сас тебе!
Ти ма си мен изкутила,
ти ще ма, аблинку, ожениш
лю кѳйно тебе иглика.

12. II. 1950 г.
Чепеларе

Ариф С. Байрямов,
роден в с. Полковник Серафимово
през 1906 г., без образование,
общ работник

За *едринска* (ст. 6) — одринска — вж. пояснението към песен № 162. За *хилбѣтска* (ст. 8) — пловдивска — вж. пояснението към песен № 27. За *читѳшка* (ст. 11) — устовска — вж. пояснението към песен № 55.

767. Сестра погубва братята си, без да ги познае

Стоян трѳгва с жена си Калинка на гости на майка ѳ, у която не са ходили девет години. Сядат да починат и Стоян заспива. Минават двама луди-млади, възхищават се от хубостта на Калинка и тя ги погубва. Когато узнава от майка си, че това са били братята ѳ, тя се пробожда.

Стоѣн Калинки думаше:
— Стѳни, Калинке, ѳмѣси
пчениченине фѳрнити,
та че ми сбѣри, Калинке,
5 всѣкакав дребан армагѳн,
че щим, Калинке, да идем
нах твойна майка на госте.
Отколе не сме ходили,
сега за девет години. —
10 Калинка рано станала,
рано вав пѳрвине пѣтли,
та са вазсука, рѳзшьѳта.
Омѣси бѣли фѳрнити,
та че Калинка сабрала
15 всѣкакав дребан армагѳн,
че на Стоѣна викаше:
— Стѳни, Стоѣне, изведи

твоине кѳне хранѣни,
хранѣни, невазсѣдани.
20 Жѳѳлта хи юзда заюзди,
чифт хи пѳпрѣзи пѳпрѣгни,
синьо хи сѣдло осѣдлай!
Стоѣн си кѳне изведе,
та хи осѣдла, заюзди,
25 превѳрза дребан армагѳн
и пченичени фѳрнити.
Станаха, та ми тѳрнаха.
Варвѣха, колко варвѣха,
минаха пѳле широко,
30 влѣзоха в гора зелена,
найдаха сѣнка дебела
и още вѳда студена,
сѳднаха да си починат
и малко вѳда да пийнат.

- 35 Седѣли, колко седѣли,
Стоѣна дрѣмка налегна,
та си Калинки викаше:
— Калинке, пѣрво любове,
морна ма дрѣмка налегна,
40 ще легна сѣне да пѣспѣм,
пѣк ти ми вѣрди, Калинке,
ако са нѣкой подаде,
от сѣне да ма разбудиш. —
Стоѣн си легна, та заспа,
45 Калинка сѣне не фати,
нах чѣтри стрѣни гљодаше,
та си Стоѣна чѣваше.
Кѣино Калинка седѣше,
от гѣра са са задали
50 двамина луди и млади.
Едночни кѣне ѣхаха,
едночна рѣба носѣха,
едночна дума галчѣха:
— Какво на слѣнце огрѣло
55 в лѣтнана гѣра зелена!
Калинка думи зачула,
та ми са люто разсѣрди,
помѣкна сабѣ огнѣна,
та хи двамина погуби,
60 че на Стоѣна викаше:
— Стоѣне, любе Стоѣне,
стѣни, Стоѣне, пѣгледни
какво Калинка сторила,
сторила и направила! —
65 Стрѣсом са Стоѣн разбуди
и на Калинка викаше:
— Калинке, любе Калинке,
какво си, мари, сторила,
сторила и направила?
70 Това са, любе Калинке,
твоине брате близнака,
тѣх си, мари, погубила!
Калинка си му викаше:
— Стоѣне, любе Стоѣне,
75 то това не е истина.
Йѣ сам сас братѣ израсла,
та си хи не сом познала,
та ти ли ще хи познаиш? —
Станаха и отидоха
- 80 на майчини хи дворове,
на порти чука и рѣка:
— Излѣзи, майчу, посрѣшни
Калинка с пѣрво любове,
че си ти идам гохчица,
85 гохчица сас фудѣлчица! —
Майка на порти излѣзе,
та си посрѣшна Калинка
с нехино пѣрво любове.
Калинка си хи викаше:
90 — Мале ле, стара мале ле,
каде са братѣ двамина,
двамина братѣ близнака?
Майка Калинки викаше:
— Калину, моѣ дѣщеру,
95 братѣ нах теб проводихме
на сватба да ва калѣсат —
Тодора ще да жениме,
пѣк Маволѣ ще главѣме.
Калинка си хи викаше:
100 — Мале ле, стара мале ле,
пѣдай ми остри нѣжкове
ѣбалка да си разрѣжа
сарцесо да си разквасѣ! —
Агѣ хи ножче подаде,
105 че не разрѣза ѣбалка,
ам си разрѣза сарчѣдѣ
и си на майка думаше:
— Мале ле, стара мале ле,
дѣно ще жѣлиш двамина,
110 че си на жѣли троица.
Майка Калинки викаше:
— Калину, моѣ дѣщеру,
какво си, дѣще, сторила,
сторила и направила?
115 Стоѣн на баба викаше:
— Бабку лю мари хубава,
Калинка, бабку, погуби
двамина братѣ близнака
в лѣтнана гѣра зелена. —
120 Агѣ хи това казаха,
майка са чукна, припѣ са,
та пусна гласе до нѣбо
и ѣрна сѣлзи до земѣ.

20. I. 1940 г.
Чепеларе

Шина Л. Митарова,
род. в 1874 г.,
домакиня

За ст. 84—85 вж. пояснението към песен № 25.

768. Момък се заженва за еврейка, която се оказва негова сестра

Майка подканва сина си да се ожени и той ѣ казва, че е харесал еврейка. Майка му иска най-напред да я покръстят. Когато да влязат в черквата, кандилата падат и тя се затваря. Разпитват еврейката и разбират, че е сестра на момъка, която майка ѣ хвърлила, когато бягала през войната.

Димитровата майчица,
та на Димитар думаше:
— Хайде са, сине, ѣглави,
хайде са, сине, ѣжени!

5 Димитар майци думаше:
— Мале ле, стара мале ле,
ходих си, майчу, трѣсих си,
цѣла си свѣта обиграх,

ала си нийде не найдох
 10 моёна лика-прилика
 от нашта вѣра бѳлгарска.
 Ами си, майчу, намѣрих
 едно ми жьѳлта еврейка.
 Млого на мене мѣсаше,
 15 моёта дума галчѣше,
 мойто ходене ходѣше,
 мойто гльодане гльодаше,
 ам не е бѣла бѳлгарка,
 ами е жьѳлта еврейка!
 20 Майка Димитру думаше:
 — Димитре, синку Димитре,
 йди ѣ, синку, дѳведи.
 Пѳрво ще да ѣ кѳрстиме,
 сетне ще да ва вѣнчѣим. —
 25 Стана Димитар, отиде,
 отиде и ѣ доведе.
 Агѳ вав чьѳрква да влизат,
 кандилана са паднали,
 чьѳрквана са затворила!
 30 Попан Димитру думаше,
 думаше, още питаше:
 — Тува ще чудо да стане —
 да не сте нещо роднина?

Димитровата майчица,
 35 тѳ си еврейка питаше:
 — Откъде си, от какви си,
 откъде ти е сѣлоно?
 Еврейка дума свекърви:
 — Другож, гѳ билѳ морабьѳ,
 40 майка ми като бѣгала
 от руско-турски бунтове,
 та ма е мене фарлила
 накрай сѣлоно в трънете.
 Евреи там са минали,
 45 та си са мене зимали
 и си са мен отгльодали,
 затуй сам жьѳлта еврейка,
 та не сѳм бѣла бѳлгарка. —
 Димитровата майчица,
 50 агѳ зачула тез думи,
 викнала и заплакала
 и еврейка прегѳрнала,
 и на еврейка викаше:
 — Дѳщеру моѣ, майчина,
 55 дрюгож, агѳ бѣ морабьѳ,
 йѣ си бѣх дѣте фарлила
 накрай сѣлоно в трънете!

Август 1938 г.
 Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
 род. в 1886 г., образование VII кл.,
 домакия

Руско-турски бунтове (ст. 41) — руско-турски войни.

769 Брат намира изгубената си сестра

Бойдан тръгва да търси сестра си Марица. Обхожда девет села и я вижда на чешмата в с. Торфен. Когато узнава, че е омъжена и има деца, той ѳ оставя крина грошове и половин крина алтъни и отива на хорото. Торфенските момчета се стоварят да го погубят и Бойдан ги избива.

Бойдан майци си думаше:
 — Мале ле, стара мале ле,
 всичко е било, що било,
 всичко са е заборило.
 5 Марица, наша сестрица,
 лю неѣ не що забори.
 Стани ми, майчу, намѣри
 до шиник бѣли грѳшове
 и полвиница алтѳне.
 10 Та че ми конче изведи,
 жьѳлта го юзда заюзди,
 синьо го сѣдло осѣдлай,
 чифт го пѳпрѣзи пѳпрѣгни
 и си ми, майчу, примѣтни
 15 моёна кѣпѣ кичѣна.
 От село в село ще ходѣ,
 Мара робинѣ ще трѳсѣм. —
 Ходил е Бойдан, трѳсил е,
 девет е сѣла обходил,
 20 агѳ вав Торфѣн отиде,
 вав Торфѣн село голѣмо,
 на пѳтен чешмьѳ имѣше,
 Мѳрица вѳда точѣше.
 Бойдан си Мара питаше:

25 — Мѳрице, познаваш ли ма?
 — Де да та познам, хайдутче?
 Другож морабьѳ станало,
 мен ма е майка фарлила,
 агѳ сам била мѳнишка,
 30 та не познавам никого.
 Вав пѳтъ са люде варвѣли,
 та ма са мене нашлили
 и ма са мен изкутили.
 Тогав йѣ Бойдан питаше:
 35 — Мѳрице, женѣна ли си,
 Мѳрице, лѣвтера ли си?
 Тѳ си на Бойдан викаше:
 — Йѣ сам, Бойдане, женѣна,
 женѣна с дребни дечинки. —
 40 Тогав хи Бойдан остави
 до шиник бѣли грѳшове
 и полвиница алтѳне
 да храни дребни дечинки.
 Че стана Бойдан, та тѳрна
 45 из Торфѣн село голѣмо.
 В Торфѣн са хоро играе,
 Бойдан на хоро отиде,
 фана са хоро да играй,

та ми запѐ, засвири
 50 и ситно хõро зарипка.
 Торфѐнски млади момчета
 един други са сгльõдваха,
 сгльõдваха и са спитваха
 как ли Бõйдана да фанат,
 55 да фанат, да го отбавѐт.
 Бõйдан са хитро досѐти,
 че му са канѐт момчета
 да си го него заловѐт,
 заловѐт, още погубѐт.
 60 Пусна си хõро голѐмо,
 помõкна сабѐ огнѐна,
 та ги до един погуби,
 кат гã бѐ чума минала.
 Тогав са Бõйдан изрука:
 65 — Торфѐнци, хõра хубави,
 стари и млади ѐлате,
 зимайте дебела ѐхниѐ!

4. XI. 1954 г.
 Чепеларе

На тãвла не е тавлѐна,
 сас сабѐ не е сѐчѐна,
 70 на кантар не е тьоглѐна.
 Че бѐха мои душмãни,
 та ми са люто канѐха
 главõса да ми отсѐкõт,
 пък ѐѐ са хитро досѐтих,
 75 та си ги всички изколих. —
 Че си вазсõдна кончено
 и си са назад завõрна,
 та си на майка викаше:
 — Малѐ ле, стара малѐ ле,
 80 ѐѐ си Марица намѐрих
 вав Торфѐн село големо
 до шѐранана чешмица,
 студена вõда точѐше.
 Ала е Мара женѐна,
 тã има дребни дечица
 и има пõрво любове.

Жека Ат. Метексова,
 род. в 1896 г., образование IV кл.,
 домакиня

Ж. Метексова слушала песента като дете от баща си и от старата си леля.

770. Брат дава сестра си на турци

Лилян предумва майка си да дадат сестра му на турци. Когато я отвеждат, той се разболява, настига турците и ги избива.

Еленки дошли момаре
 троица турци бошнаци.
 Мама Еленка не дава,
 брат хи Лилѐнчо думаше:
 5 — Дьõ ща ѐѐ дадам, малѐ ле,
 да са, малѐ ле, находим
 в дѐлечно село на госте,
 да са, малѐ ле, наѐздим
 нашине кõне хранѐни! —
 10 Мама Лилѐнчо послуша,
 та си Еленка дадоха
 троицѐм турце бошнаци.
 Агã Еленка замина,
 Лилѐн са болан разболѐ,
 15 Лилѐн си на сõн продума:
 — Еленку, сестру Еленку,
 пõдай ми вõда студена
 сарцесо да си разквасѐ!
 Мама Лилѐну викаше:
 20 — Лилѐне, сину Лилѐне,
 камен да пиеш, Лилѐнчу,
 бистрана вõда студена,
 агã, Лилѐнчу, пристана
 Еленка турцѐм да дадем. —
 25 Лилѐн са от сõн разбуди,

25. IV. 1955 г.
 Чепеларе

изкара конче хранѐно,
 та го осѐдла, заюзди
 и са на конче покачи,
 та тõрна Ленка да стигне.
 30 Ага вав гõра залѐзе,
 Лилѐн са виком провикна,
 дано го чуе сестра му.
 Сестра Лилѐна зачула,
 та си на турце викаше:
 35 — Пиленце пѐе из гõра,
 дали му и ѐ пригласѐ?
 Турце Еленки казали:
 — Аѐ викни, Ленку, та запей
 от едно горло два гласа,
 40 от едни уста две думи! —
 Викна Еленка, та запѐ,
 сас пѐснѐна си думаше:
 — Аѐ бõрзай, братче, да стигнеш,
 доде сам накрай горõса!
 45 Лилѐн си конче кайдиса,
 та си турцине застигна,
 помõкна сабѐ огнѐна,
 врют ги до един погуби
 и сестрица си отарва.

Згура М. Кушинаров,
 род. в 1876 г., образование IV кл.,
 занаятчия

ПЕСНИ ЗА БОЛЕСТИ И СМЪРТ

771. В село дошла шарката

— В село ми болест допадна
сипкана кѡжовлѣнкана.
Когоно фане, не пуска,
и мен ще, майчу, да фане.
5 Умират ли, майчу, мѡмине,
погрибат ли хи, майчице,

в грѡбе носѣт ли си хи,
попове опѣват ли хи?
— Дѡщеру моѣ, майчина,
10 и мѡмине си умираат,
и пѡпове хи опѣват,
и в грѡбе си хи погрибат!

12. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиѡва,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Според народните представи шарките били три сестри моми, които живеели накрай света. Едрата шарка била най-стара и най-страшна, защото винаги ходела сърдита; болните, ако не умрат от нея, ослепявали, сглушавали, осакатявали, а когато била най-блага — порознявали.

772. Стоян тъжи за болната си годеница

— Стойне ле, главенице ле,
Стойне ле, хубавице ле,
в село е сипка паднала,
сипкана кѡжовлѣнкана.
5 Никому золѹм не стана,
Стойни си золѹм направи:
бѣло хи лице изрѡбчи,
чѡрни хи ѡчи помрѣни,
руса хи кѡса окапа,
10 тѡнка хи снажка посгѡрби.
Стойна си майци викаше:
— Мале ле, мила мале ле,

йди ми, майчу, пѡгледни
хороно сторили ли са,
15 Стоѣн хороно води ли,
варти ли кѡрпа шѣрана? —
Стана си майка погльодна
и на Стойна си викаше:
— Стойне ле, моѣ дѡщеру,
20 хороно си са сторили,
Стоѣн накраѣн сѣдѣше,
ситни си сѡлзи ронѣше,
с бѣла са чеврѣо сучѣше.

1. XI. 1954 г.
Чепеларе

Кѡва К. Илиѡва,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

773. Фиска е болна легнала

Фиска е болна легнала
в тѡнкана кѹльнѣ висока
от милна йѡдра сипчица.
Майка хи тихо ромѡни:
5 — Фиску лю, майчина дѡщеру,
стѡни са, Фиску, кѡрдисай!
Утре го байрем казуват,
та си та рѹкат дружинке
люлькана да хми направиш,
10 байрѣман да хми кордисай.
— Майчинку, моѣ майчинку,
мене ща люлька да вѡржат
под шѣранана жѣмиѣ

в зеленоно ливаде —
15 ѣ ще си ѹмра, майчинку.
— Не щеш ми, Фиске, не щеш ми,
сипкаса ти е хубава.
— Не ми е, майчу, не ми е,
сипка са сипе и враща,
20 мойса са сипе и лѣѣ.
Ам га си ѹмра, майчинку,
та си ми, майчу, рѡзтвори
моине пѡстри сандѡци,
та си ми майчу, извади
25 моине тѡнки дарове,
лю врют хи, майчу, ѡдари.

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.
работничка

Епитетът *милна* за шарката (ст. 3) се дължи на старинното народно вярване, че и най-тежката болест може да бъде умилостивена, ако я посрещнат добре и ако я наричат с хубави имена.

774. Ще умре вместо нея

Ситна е роса роснала,
бистра е река текнала,
та носи стрѹчѹк босилчѹк.
Отде го мома оварди,
5 плюсна си рѹки в колѹнце,
вѹсна си сѹлзи до зѹмѹ,
гласчѹк си даде до нѹбо.
Юнак си рипна нах неѹ
и на девѹйка думаше:
10 — Елай ми, елай, Рамзинку,
защо ми плачеш на лѹто?
— Как да не плачѹ, любѹнце,
всичко от зѹмѹ излиза,

и ранен зелен босилчѹк,
15 пѹк ѹ ще в зѹмѹ да легна!
— Немѹй ми плака, Рамзинку,
ѹ ще за тебе да легна.
Халѹл ми прѹви, Рамзинку,
20 елай ми копни грѹбнекан,
да ма застигне жинлѹтѹн
и ти сас мене да дойдеш.
Елай, Рамзинку, при мене
да ти облѹбѹ бузѹкине,
да ми разшѹѹниш сарцѹсо!
25 — Немѹй ма чѹка, севдѹице,
ѹ сам тѹрнала напреж теб.

12. II. 1950 г.
Чепеларе

Ариф С. Байрямов,
роден в с. Полковник Серафимѹво
през 1906 г., без образование,
ѹбш работник

775. Очи, очи, черни очи

Мѹма сѹди на ѹѹдрѹве,
на ѹѹдрѹве, на кѹшкѹѹве.
В рѹка даржи огледалце,
огледало кокалѹно,
5 в дѹсна рѹка ситан грѹбен,
та оглѹдва чѹѹрни ѹчи
и си чеше мѹрна кѹса.
И на ѹчи тихо дума:
— ѹчи, ѹчи, чѹѹрни ѹчи,
10 кой ще да си ва кердѹсѹва,
дали юнак или вѹѹвец,

дали в село, дали в друго? —
Не бѹо юнак, не бѹо вѹѹвец,
не бѹо в село, не бѹо в друго,
15 ам превали в чѹѹрна зѹмѹ,
в чѹѹрна зѹмѹ — ѹгарница,
ѹгарница, рѹзсипница.
Змѹйка ще ѹчи изпие,
в кѹса хи гнѹздо ще вие,
20 дребни ще шѹѹнце да вѹди,
тѹѹнка ще снѹжка да гние!

26. X. 1954 г.
Чепеларе

Мехмед С. Вошев,
род. в 1890 г., образование IV кл.,
занаятчия

776. Ушил ли ѹ е кафтана

— А бре терзѹ, млади терзѹ,
ти лю кроиш, пѹк не шиеш,
ушил ли си моѹн кафтѹн?
— Моме, моме, малка моме,
5 хем го шиѹм, хем го питам:
„А бре кафтѹн червен-писан,

кой ще тебе да наѹѹва,
кой ще тебе да подлѹга,
дали юнак или вѹѹвец?“
10 — Нито юнак, нито вѹѹвец,
ам превали чѹѹрна зѹмѹ,
та ми прикри чѹѹрни ѹчи.

14. IX. 1951 г.
с. Мугла

Али Селямов,
род. в 1886 г.

777. Стани ми, синко, погледни

— Стани ми, синку, погледай
какѹо са хѹро люлѹе
на Чинтосѹкине харманѹ!
Любе до любѹе играѹт,

5 до тѹѹино любѹе двамина.
— Как да ми стана, майчинку,
агѹ не могам да станам,
глаѹбса да си пѹвдигнам,

главѡса от вазглавкаса,
10 снажкаса от постелькаса —
не мога да са поклатѣ!

12. III. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

778. Болен иска ябълка, дюля и грозде

— Паднала е, мила маму, тьѡвна мѡгла
през полено, мила маму, през балканан.
Имам любе, мила маму, болно лѣжи,
болно лѣжи, мила маму, дѹша бере.
5 — Питайте го, мила доще, какво йще. 10 — Йще, йще, мила маму, ѳбалчица,
ѳбалчица, мила маму, жьѡлта дюлѣ,
жьѡлта дюлѣ, мила маму, чьѡрно грозде.
Дѡрво има, мила маму, дюлѣ нѣма,
лозе има, мила маму, грозде нѣма.

29. VIII. 1951 г.
мах. Кожари

Исуф Ашиков

779. За болно любе понуда, I

Дуйни ми, льѡхни, бѣл вѣтер,
разлюлѣй гѡра зелена,
разстопи бѣли снѣгове,
стѡри ми пѡтчек да мина,
5 че ще да ида, да ида
нах Драма, овѡ касабѡ.
Там имам любе хапѹзче,
та ми е болно легнало,
укѹсчек ми е искало: 10 посрѣд лѣто от лед вѡда,
посрѣд зима младо ѳгне,
за голѣмйна жьѡлта дюлѣ,
за малькина чьѡрно грозде.
— Бре юначе лудо-младо,
15 ѡвце имам, ѳгне немам,
вѡда имам, лед си немам,
дорво имам, дюлѣ немам,
лозе имам, грозде немам!

21. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

Голѣмйна (ст. 12), *малькина* (ст. 13) — народни названия на януари и февруари.

780. За болно любе понуда, II

— Гору ле, гору зелена,
листни са, гѡру, спуши са,
мислѣм през тебе да минам,
викам нах Драма да идам.
5 Там имам любе болничко,
по пиле хабѣр провада 10 укусчѣк да му ѡтнесам:
чьорноно грозде с лозено,
жьѡлтана дѹнѣ с вейкана,
ваклоно ѳгне с майкана,
планинска вѡда студена.

29. VIII. 1951 г.
мах. Кожари

Ахмед Бачков,
род. в 1906 г.

781. Там имам любе болничко

Листни са, гору, цвѣтни са,
утре ще през теб да мина.
Че ще, гору лю, да ида
нах равну пѡле широко. 5 Там имам любе болничко,
годинка как е легнало,
главѡна не е вдигнало,
главѡна от вазглавкана,

- снѣжкана от постелкана.
 10 Агà си тамо отиде,
 то си са правко изправи
 и в рѡка си ё здравѡва:
 — Бре добре дойде, любе ле,

- с кого ми дойде, любе ле?
 15 — Дойдах си, дойдах, любе ле,
 с твоено конче хранено,
 с твѡдена пушка шѣрена.

7. XI. 1954 г.
 мах. Караманец

Калина Ат. Чолакова,
 род. в 1904 г.

782. Изпила змийка усойна

- Мале ле, мила мале ле,
 напих са вода студена,
 та изпих змийка усойна,
 та ма на сѡрце заёде.
 5 — Дѡщеру моё, майчина,
 то не е змийка усойна,
 ами е дѣте на сѡрце.
 — Мале ле, мила мале ле,
 йди ми, майчу, пѡрукай
 10 дохторе и жѣравчйе
 коремас да ми разпорёт,
 да си ми видиш, мале ле,

- дали е змийка усойна
 йли е дѣте на сѡрце. —
 15 Отиде майка, порѹка
 дохторе и жѣравчйе,
 та хи корем разпориха.
 Не било дѣте на сѡрце,
 ам било змийка усойна.
 20 Та си на майка викаше:
 — Мале ле, мила мале ле,
 всйчкемнём халал, прѣхалал,
 теб, майчу, халал не правём,
 че ма си бѣда бедила.

10. I. 1954 г.
 Чепеларе

Кева К. Илиева,
 род. в 1878 г., без образование,
 домакиня

783. Не било змийка, ами дете

- Пила сам вода студена
 от бѣломорско кайначе,
 изпих си змийка усойна,
 та ма за корем заёде,
 5 за корем, майчу, за сѡрце.
 Иди ми, майчу, пѡрукай
 даръдерскине хекйме,
 коремас да ми разпорет,
 змийкаса да ми извадёт,

- 10 болькаса да ми уведѡт. —
 Стана ми майка, порѹка
 даръдерскине хекйме.
 Агà са корем разпращи,
 да видёт — какво да видёт:
 15 то не е змийка усойна,
 ами е дѣте лѣтъѡвно
 от агѡсконо ратайче!

21. IX. 1951 г.
 с. Лясково

Фатма Ад. Парова,
 род. в 1913 г., образование III кл.,
 домакиня

Даръдерскине (ст. 7) — от Даръдере, турско название на Златоград.

784. Срещнал любето си на носило, I

Неда изпива змия усойница, разболява се и поисква посред зима дюля и грозде. Любето й отива до Цариград да ги търси и когато се връща, среща Неда на носилка.

- Пила Неда снощна вода,
 та изпила люта змиё
 люта змиё — усойница.
 Заёло ё на кореман,
 5 та ё ёло три години,
 три години и полъвина.

- Приискала й посред зима,
 посред зима жьѡлта дюлѣ,
 жьѡлта дюле, бѣло грозде.
 10 Челебйе кон сѣдлае
 бѣли Неди лѣк да трѡси,
 да хи трѡси жьѡлта дюлѣ,

жьòлта дюлè, бèло грозде.
 Ходил ми е челебийè
 15 от село в село, от град в града,
 да си пита и разпитва
 каде има ўкусчица,
 ўкусчица — лèк за Неда,
 та е стигнал Цариграда.
 20 Дòрво има, дюлè нèма,
 лозе има, грозде нèма.
 Вòрнал се е челебийè,
 не е минал през друмове,
 най е минал през гробища.
 25 Хайде иде челебийè,
 че си срьòчна бèла Неда
 сас попове, сас даскале,
 носèха è на носилки.
 Той си вика на попове,

30 на попове, на даскале:
 — Ой попове, ой даскале,
 двеста давам — свàлите è,
 триста давам — òткрийте è
 да хи видèм бèло лице,
 35 бèло лице, чьòрни очи!
 Свалиха è, откриха è.
 Бèло лице — пожèлтèло,
 пожèлтèло, посинèло,
 чьòрни очи помренила,
 40 мòрна кòса — нарошенка,
 тьòнка снажка — удървенка.
 Тогав вика челебийè:
 — Зàвийте è, нòсите è,
 тà ми не е бèла Нèда,
 45 бèла Неда, хубостница.

Януари 1939 г.
 Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
 род. в 1896 г., образование IV кл.,
 домакиня

785. Срещнал любето си на носило, II

Момък праща сестра си да разбере от какво е болна бяла Минка. Тя му казва, че Минка иска „ўкусчица“ узунджовска ябълка. Нататък, както предходният вариант.

Разболè са бèла Минка,
 бèла Минка и Фейминка.
 — Иди, сèстру, обидèй è,
 обидèй è, изпитай è
 5 каква лежи болесчица.
 — Ходих, брате, обидèх è,
 обидèх è, изпитах è —
 тьòжка лежи болесчица
 и си йще ўкусчица
 10 узунжòвска èбалчица,
 пък си неè тьува нèма,
 там са ходи за недèле. —
 Стана юнак, та изведе
 неговоно вранè конче.
 15 Напои го, назоби го,
 разчеса го, попрьòгна го,
 попрьòгна го с чифт колане,
 попрьòгна го, вазсьòдна го
 и на конè тихо дума:
 20 — Коню, коню, вранèн коню,
 три години, как та имам,
 та не ми си отвращувал
 и сега не ми отвращай.

Там са ходи за недèлька,
 25 ний да идем за два денè,
 и да идем, и да дойдем,
 да донесам ўкусчица
 узунжòвска èбалчица.
 Ходил юнак за два денè,
 30 ходил е и вòрнал са е.
 Агà село наближили,
 конче му са повазпрèло
 и жèлно са извищèло.
 Гà отиде накрай село,
 35 че си срьòчна да си носèт
 бèла Минка и Фейминка.
 — Двеста давам — òткрийте è,
 триста давам да си видè
 Минкивине чьòрни очи,
 40 Минкиново бèло лице.
 — Бре юначе лудо-младо,
 Минкиново бèло лице,
 бèло лице — пожèлтèло,
 чьòрни очи — помòтени,
 45 тьонка снажка — посинèла!

1. IX. 1954 г.
 Чепеларе

Гюля М. Кондакчиева,
 род. в 1908 г., образование IV кл.,
 работничка

786. Срещнал любето си на носило, III

— Позачул бèх, че си болна, любе ле,
 стьòгнах конче да си дойда, любе ле Димитру.

- Пѳтѳн бѳше до три денѳ, любѳ ле,
ѳ го сторих до пладнина, любѳ ле Димитру.
- 5 Гѳ си стигнах до Едринѳн, любѳ ле,
конче ми бѳ обѳсѳло, любѳ ле Димитру.
Спрѳх са конче да си кѳва, любѳ ле,
срѳбро плочи, злато клинци, любѳ ле Димитру.
Загѳмих го, вазсьоднах го, любѳ ле,
- 10 агѳ дойдах в нашно село, любѳ ле Димитру,
че та срѳощнах сас полове, любѳ ле,
сас полове, сас писаре, любѳ ле Димитру.
Двеста дадох да та свѳлѳ, любѳ ле,
да ти видѳ бѳло лице, любѳ ле Димитру,
- 15 бѳло лице, чѳорни ѳчи, любѳ ле.
Бѳло лице пожѳлтѳло, любѳ ле Димитру,
чѳорни ѳчи затворени, любѳ ле,
тѳѳнка снажка посинѳла, любѳ ле Димитру.

11. VII. 1952 г.
с. Гѳла

Мария В. Ташкова,
род. в 1917 г., образование VII кл.,
домакиня

За *Едринѳн* (ст. 5) — Одрин — вж. пояснението кѳм песен № 162.

787. Вчѳра загина една девѳйка

Гривнино любѳ чува, че Гривна е болна, и бѳрза да я завари. Край село купува дюля от говедарчѳета, които му казват, че Гривна е умряла. Момѳкѳт отива на грѳба ѳ и я оплаква.

Гривнино любѳ далеко ходи, далеко ходи, далеко пасе, далеко пасе сивоно стадо, далеко пасе през девет гѳри. 5 Чуло е Гривнѳ, че му е болна — девет конѳка три хи е сторил, да си завари Гривнѳ девѳйка. Агѳ отидѳ накрай селоно, накрай селоно вав ливадинѳ, 10 че си завари говедарчѳета, говедарчѳета и телчарчѳета, играѳха си сас жѳѳлта дѳнѳ. Тѳй си попита говедарчѳета, говедарчѳета и телчарчѳета: 15 — Колко ви струва жѳѳлтана дѳнѳ? — Тѳ си ни струва седем дукѳти. — Тѳй хми наброи седемстѳтини, та си откупи жѳѳлтана дѳнѳ, та че си пита говедарчѳета: 20 — Говедарчѳета и телчарчѳета,	живо ли, здраво вашѳто село? Говедарчѳета си му думаха: — Ким е и живо, ким и халтѳво, вчѳра загина еднѳ девѳйка. 25 — Как ѳ зѳвѳха таѳ девѳйка? — Неѳ зѳвѳха Гривнѳ девѳйка. — Ох леле, леле, сарчѳѳце мое, де погребѳха Гривнѳ девѳйка? — Погребѳха ѳ вав срадѳ село, 30 вав срадѳ село, дѳно чѳѳрквана. — Хѳдѳт ли мѳски вав срадѳ село, вав срадѳ село, дѳно чѳѳрквана? — Агѳ отидѳ Гривнино любѳ на Гривниноно прѳсно грѳбище, 35 та се изрѳка, жѳѳлно заплака: — Оѳ Гривнѳю, Гривнѳю, Гривнѳю девѳйку, ѳ ти сам купил дребан армагѳн, дрѳбан армагѳн жѳѳлтана дѳнѳ, пѳк ти си, Гривнѳ, вчѳра умрѳла, 40 не та заварих армагѳн да дам.

6. XI. 1954 г.
Чѳепеларе

Жѳка Ат. Метѳксова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

788. Стани се изправи

Та чули ли сте ѳли не какво е ново станало в Пашмаклѳ село голѳмо, в Хаджицко бѳло конѳче? 5 Саѳѳе е болна легнала,	ѳѳе е дюшкѳн паднала. Бѳбайко хи на главѳна, тѳй си хи тихо ромѳни: — Стѳни са, Саѳѳе, изправи 10 на твоеѳте бѳли ножинки,

армагѝн ти сам донесал —
за алтѝн фустан копринен
и за друг — кѝндри ласкѝти.
Дружкине ти са издошли,
15 лѝтва щат люлка да правѝт

4. I. 1955 г.
с. Триград

на ѝтраснана барѝйна.
— Бобѝйку, бенѝм бобѝйку,
мойта е люлка сторена
в равноно пѝле широко.

Алие Ас. Хаджийска,
род. в 1921 г., образование IV кл.,
домакиня

Пашмакѝ (ст. 3) — турско название на Смолян.

789. Земя ме е приискала

Незафинка болна лежи,
болна лежи, дѝша бере.
Стар бобѝйко на главѝна,
сѝстри, братѝ от странѝна.
5 — Стѝни, стѝни, Незафинку!
— Как да стана, мил бобѝйку,
зѝмѝ ма е приискала,
майка ма е прирукала,
пѝк сам пуста главенѝчка.
10 Бѝбу, бѝбу, мил бобѝйку,
йди рѝкни мѝжована,

Юли 1939 г.
Чепеларе

мѝжована Хатиджинка,
да хи придам главенѝкан,
да хи придам гиздѝлцено,
15 да надѝне мойна рѝба. —
Порукаха Хатиджинка,
Незафинка тихо дума:
— Хатиджинку, моѝ дружже,
предавам ти главенѝкан,
20 главенѝкан, годенѝкан,
и надѝвай мойса рѝба.

Айша Ем. Кѝоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

790. Любето да му навестят

— Незифе, сѝстру Незифе,
ѝла, ще да та провѝдѝм
до долничкана махалѝ —
любено да ми обѝдеш,
5 ѝце го кажѝт болничко.

11. X. 1955 г.
мах. Катраница

— Ходихме, ѝгу, видѝх го,
ѝце е дѝшкѝн паднало:
от глава с ѝчи не гљѝода,
от болест дума не дума.

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
ѝбщ работник

791. Разболѝл се е Николчо

Николчо се разболѝва на планината и казва на коня си да отиде на бачините му дворове. Ако излязат баша му, брат му, сестра му или жена му, високо да си вдига главата, ако излезе майка му, ниско да сведе глава, за да го улови, защото тя ще го продаде скѝпо и ще направи помен за сина си.

Разболѝло сѝ Николче
на високана плѝнина.
Нищо сас него нѝмаше,
лю еднѝ конче хранѝно,
5 и то е с юлар вѝрзано
и сас пейвѝнче спѝнѝнато.
Никола коню викаше:
— Моли са, коню, моли са
да е година кишовна,
10 да е лѝтоно даждовно,

пейвѝнче да ти прогние,
пейвѝнче, коню, юларче,
та да ми идеш, бре коню,
на високана плѝнина,
15 та да се, коню, напасеш
картѝлска трева зелена
и да са, коню, напиеш
планинска вѝда студена.
Че да ми пѝдеш, бре коню,
20 нах наши равни двѝрове,

та ми потѡпай, поврещи
на наши шѣмшир капии.
Ако излѣзѣ, бре коню,
моѣн ми стари бобайку,
25 висоце дѡржи главѡна
да ти не фати юздана,
че ти не знае пахѡна,
евтино ща та продаде
за пахур бѣла ракиѣ,
30 за чѡтра вино червено.
Ако излѣзѣ, бре коню,
моѣно братче по-старо,
висоце дѡржи главѡна
да ти не фати юздана,
35 че ти не знае пахѡна,
евтино ща та продаде
за едни чизме ковани.
Ако излѣзѣ, бре коню,
моѣна сѣстра по-малка,
40 висоце дѡржи главѡна
да ти не фати юздана,
че ти не знае пахѡна,

евтино ща та продаде
за едно пѡрво любове.
45 Ако излѣзѣ, бре коню,
моено пѡрво любове,
висоце дѡржи главѡна
да ти не фати юздана,
че ти не знае пахѡна.
50 Евтино ща та продаде
за пусто бѣло бѣлило
и за чифутско шиклйло,
да са бѣлоса, шиклѡса,
по-бѡрже да са ожени.
55 Ако излѣзѣ, бре коню,
моѣна стара майчица,
нисачко дѡржи главѡна
да си ти фати юздана,
че си ти знае пахѡна,
60 скѡпичко ща та продаде
за шиник бѣли грошове
и полвиница алтоне.
Ще купи бѣла пченица,
Николчу помен да прави.

15. III. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

Други варианти на горната песен Ат. Райчев е записал на 28. V. 1939 г. в Чепеларе от Тодор К. Балджиев, 75 г., и на 30. III. 1955 г. от Айша С. Мехмедова, 67 г. Последният вариант започва с по-конкретен пейзаж :

Мехмед са болен разболѣл   лю едно конче хранѣно
вав *ситна гѡра* зелена   и то е с юлар вѡрзано
Никой при него нѣмаше,   под една *ситна елица*...

792. Боли ли го сърцето

— Асане, майчин сину лю,
боли ли си та сарцето?
— Боли ма, майчу, боли ма,
то да ма боли сарцето,
5 та да ма боли, майчинко,
ам имам конче вѡрзано
в чѡстана гѡра зелена
у тѡнка ѣла висока.
Мѡли са, майчу, мѡли са,

10 прѡлѣтоно да е даждовно
вѡжено да му прогние,
кончено да са отвѡрже!
— Сину лю, а, мой сину лю,
немѡй са, сину, кахарѡ!
15 И кончено ще са отвѡрже,
и любѣно ще са ожени,
и дѣтено ще са изкѡти.

23. VIII. 1956 г.
с. Беден

Асан Ибр. Настанлиев,
род. в 1867 г.

793. Исеин се е разболял

Исеин са е разболѣл
на вѡрх висока плѡнина
до двана врисѣ студени,
до двана бука зелени.
5 Исеин жѣлно плачѣше,
брат му го Хасан мирѣше:
— Мѡлчи, Исеин, не плачи,
ний щим хабѣр попусна
да си ти кѡща оградѡт

10 вав зеленоно ливаде. —
Хасан си стана, та торна
и хабѣран си ми пусна:
„Исеин са е разболѣл
на високана плѡнина
15 и са е с дѡша раздѣлил.
Да си му кѡща градите
вав зеленоно ливаде.“

20. II. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

794. От любов се умира

Три години Стойко люби Стойна — когато идва време да я вземе, тя го връща. Стойко умира от мъка и майка му проклиня девойката.

Галите са, мамите са,
ала севдъо не мѣтайте,
че от севдъо са умира,
кайно ми Стойко за Стойна.
5 Загалил Стойко Стойница,
гали е Стойко, мами е
до две ми, до три годинки.
Дойде време да е зима,
отиде сватба да сѣче,
10 Стойница Стойка не рачи.
Ворна са Стойко у майка
и на майка си викаше:
— Не ще ме, майчу, Стойница! —
Стойко са болан разболѣ,
15 майка на Стойко викаше:

— Стани са, Стойку, кордисай,
найди си мома хубава.
Нали ти майка викаше:
нае е мома лажлива,
20 когото види, та лѣже,
портине си не затварѣ,
всекакви сбира, прибира! —
Стойко си майка не слуша,
та си кесъона празнѣше
и си сонето губѣше.
25 Легна си Стойко, загина,
майка е люто калнѣше
дано венчило не види,
дано маже не заслѣди,
30 дано авлѣтен не стечѣ.

13. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

За ст. 9 вж. пояснението към песен № 11.

795. От болест станала, от любов не могла

Та чули ли сте или не
кина е ново станало
вав Настан село голѣмо,
в горнана средна махало
5 на Барганскине конѣци?
Аджина болна легнала,
от болест легна и стана.
от севдъо легна, не стана
Майка Аджина питаше:

10 — Аджину, моѣ дѣщеру,
боли ли си та главѣта?
— Майчинку, моѣ майчинку,
мене ма глава не боли,
ам си ма корем изѣде.
15 Стани ма, майчу, повдигни
на наши есни джемове,
та да си, майчу, погледна
Баргански бели конѣци.

24. X. 1951 г.
с. Настан

Фатма Р. Мутешинова

Песента е създадена за първата жена на Исенин Чаушев от с. Настан.

796. Славейче нарежда, че Марийка ще умре

Марийка се разболява от любов. През пролетта става и чува славейче, което ѝ казва да се премени и оплете, че ще стане невеста в земята.

— Майчинку, стара майчинку,
страшна ма севдъо надвила,
та ма е нах болест извила,
нах болест, майчу, нах лудост.
5 През подзиме сам легнала,
през пролѣто сам станала.
Ага са, майчу, изправих,
горѣна са бѣ листнала,
горѣна и планинѣна,
10 в горѣна пѣе пиленце,
пиленце, постро славейче.

Никой му са не сѣташе
какво пиленце пискаше,
пискаше и нареждаше,
15 Марийка му са е сетила
какво пиленце пискаше.
Пиленце писка, нарежда:
„Марийке, моме хубава,
стани са бѣлко премѣни
и ситничко са оплети,
20 че шиш невеста да станеш

в лѣтнана гора зелена,
в чьорнана зѣмѣ длибока.“

1. VIII. 1951 г.
с. Широка лъка

Добра К. Шопова,
род. в 1921 г., образование VII кл.,
домакия

797. Когато ѝ завехне китката

Болна девойка кара майка си да занесе китка на любето ѝ. Нека той да поведе хорото, дружките ѝ да играят и да поглеждат китката — когато завехне, тя ще умре.

Разболѣла се Киречка
от голѣмоно пѣдзиме
до голѣмиѣн Илинден.
Никой до неѣ нѣмаше,
5 лю една стара майчица,
тя на Киречка думаше:
— Киречку, моѣ дощеру,
стани ми, стани, Киречку,
днес ми е лѣтен Илинден.
10 Врют са на хѣро йотишли —
и твойне дребни дружчици,
и твойно пѣрво любове.
Стани се бѣлко прѣмѣни,
прѣмѣни, още ѡгизди
15 с твоѣна грѣшка шѣрана
и с коприненян тестемѣл,
че си ми иди, Киречку,
на голѣмиѣн Илинден.
Тамо са хоро сторили,
20 и ти се фани, дощерку,
до твойне дребни дружчици,
та ми заиграй, зарипкай
твоено хоро ситничко.
— Майчинку, стара майчинку,
25 не мога, майчу, да стана!
Тъѡнка ми снажка повѣхна,
бѣлко ми лице пожалтѣ,
не мога, майчу, да вдигна
главѡса от вазглавкаса,
30 снажкаса от постелькаса.
Ам си ми, майчу, ѣзлѣзи
отвѡн на равни дворове,

та си ми, майчу, пѡгледни
нах високана барчина,
35 нах голѣмиѣн Илинден
играѣт ли още хороно,
свирѣт ли гайди шѣрани.
Ако ми хоро играѣт,
влѣзи ми в долна градинка,
40 та си ми, майчу, набери
от бѣлѣн-червен трендафил
и от зеленѣн босилек.
Та ми ги, майчу, дѡнеси
да си ги китка извиѣ
45 на мойно пѣрво любове,
та че ѣ, майчу, ѡтнеси
на голѣмиѣн Илинден.
Киткана да му подадеш,
киткана да му закичиш
50 йот лѣва страна, майчинку,
на шѣраноно забѣнче.
Че да ми кривне калпакан
и да ми фане хороно,
хороно да си поводи,
55 хороно да ми поиграй.
Да поиграѣт, майчинку,
моине дребни дружчици
и да поглѡдват в киткана,
как ми е китка зелена,
60 зелена, йоше кравѣна.
Агѡ ми китка завѣхне,
завѣхне, още засѡхне,
ѣ ще да, майчу, завѣхна
в чьѡрнана земѣ длибока.

20. XI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакия, работила и земеделе

798. Аз ще си умра, майчинко, I

Майка кара болната си дѣщеря да се премени, а тя ѝ казва, че ще умре, и ѝ порѣчва да раздаде на погребението ѝ кърпите, които е приготвила за сватбата си.

Айшѣ е болна легнала,
от лошо глава не вдига,
от глава с ѡчи не гльода,
от сѡрце дума не дума,
5 на трине денѣ продума.
Майка хи тихо ромѡни:

— Дѡщеру моѣ, майчина,
стѡни са, Айшу, кѡрдисай,
утре го байрѣм казуват,
10 права ще люлка да правѣт
вав долничкана махалѡ
на червенана ѣбалка.

— Майчинку, стара майчинку,
тебе са вѣра не фата.
15 Мен да са люлка вѣрзали
под червенана ѣбалка
вав зеленоно ливаде —
ѣ ще си умра, майчинку!
Ага ми дойдат, майчинку,

20 черноморскине сватове,
та ми сандѳци ѳтвори,
та ми аглѳци ѳзвади,
лю врют ги, майчу, ѳдари,
зам да са чуе, прочуе,
25 че си е Айшѣ умрѣла.

20. IV. 1939 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кѳоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

Люлките (ст. 9—12) са едно от любимите забавления на девойки и момци у българите мохамедани по време на байрам.

799. Аз ще си умра, майчинко, II

Девойка говори на майка си, че е байрам и всички се веселят, а тя не може да отиде, защото е болна. Когато умре, момите, невестите и момците да носят вода, да цепят дърва, да ѳ кроят риза без клинове и рѣкави и да ѳ градят къща без врата и прозорци, майка ѳ да ги дари с нейните дарове.

— Байрѣм е, майчу, байрѣм е,
пукат са пушки шерани,
пѣк ѣ сам болна легнала
вав бѣличконо конѳче.
5 — Не ми е байрѣм, дѳщеру,
ѳми е гармеж за летеж.
— Немѳй ма лѳга, майчинку,
врют са мѳмине отишли,
моми и млади невести
10 на байрѣман, на жумбѳшен,
лѣтва са люлка вѣрзали
на зеленана ѣбалка,
пѣк ѳ не мога да идам,
че ми сам ѣчко болничка,
15 не мога да са ѳправѣ,
не мога да са пѳклатѣ!
Иѣ ще си умра, майчинку —
тебе се вѣра не фата,
мене са дерман не найде.
20 Утре щиж, майчу, да видиш
каква ще сватба да стане
на наши равни двѳрове.

Ситни щат дарва да цепѣт,
мѳрна щат вода да грѣѣт,
25 бѣла щат мома да миѣт.
Иди ми, майчу, пѳрукай
мѳмине и невести,
невести, юнацине.
Мѳмине вода да носѣт,
30 юнаци дарва да цепѣт,
невести ризи да кройѳт
без клине и без ракаве.
Юнаци кѳща да градьѳт
без врати и без пѣнжуре,
35 без дарве и без камене.
Ага ма, майчу, занесѳт
ваз зеленине ливади
на ситничконо грѳбище,
польока-льока да варвьѳт,
40 че ми сам дѳша давала.
Че га са, майчу, развѳрнат
черноморскине сватове,
врют да хи, майчу, ѳдариш
с моине тѳнки дарове.

24. I. 1955 г.
с. Зорница

Сание Р. Карабельова,
род. в 1931 г.

800. Каква ще сватба да стане, I

Майка кара болната си дѳщеря да стане — обрѣкла ѳ е бял курбан. Тя ѳ отврѣща, че курбанѣт не дава дни и че трѣгва при лѳчиналите си сѣстри.

Хранила майка, кѳтила
до три, до четри дѳщери.
Трине нах зѣмѣ проводи,
еднѳ Нуринка остана
5 и та е ѣчко болничка.
Майка хи тихо ромѳни:
— Нурие, моѣ дѳщеру,
ста̀ни са, Нурие, ортѳсвай,

бѣл ти сам курбанѣ обрѣкла.
10 — Майчинку, мила майчинку,
курбанѣ ми денѣ не дава,
курбанѣ ми дѳша не свраща.
Иѣ си са сбирам, тѳрнувам
нах трине сѣстри лѣвтери,
15 нах зеленоно ливаде,
нах ситничконо мезѳре,

- в чьорнана земѣ длибока.
Утре щипш, майчу, да видиш
каква ща сватба да стане
20 на наши равни дворове.
Ситни щат дарва да цѣпет,
марна щат вода да грѣйт,
бѣла щат мома да миѣт.
25 Агà ма, майчу, занесòт
низ Бѣла рѣка надолу
нах зеленоно ливаде,
польока-льока да варвьот,
че ми сам дýша давала.

21. IX. 1951 г.
с. Лясково

- Агà ма, майчу, отнесòт
30 вав ситничконо мезаре
до трине сѣстри лѣвтери,
и ти щипш, майчу, да дойдеш
Нуринка да си опратиш.
Майка Нуринки викаше:
35 — Нурие, моѣ дощеру,
че кой ща тебе кайдýса
вав земѣ да та зарови!
Сакава тьòнка-висока,
сакава бѣла-чернока,
40 льой като рòса пролетна.

Фатма Ад. Парова,
род. в 1913 г., образование III кл.,
домакиня

801. Каква ще сватба да стане, II

Фатме казва на майка си, че ще умре, и ѝ поръчва да дари всички с кърпи, а любето ѝ с риза и китка с жълтица. Праща я да повика чичовата ѝ дъщеря, за да ѝ подари премяната си и да ѝ остави любето си. Когато Фатме умира, майка ѝ я държи три дни в къщи и я закопава в двора

- Ваз пòдзиме сам легнала,
ваз прòлѣте сам станала.
Цала сам зима лежѣла,
лежѣла, йоще болнѣла,
5 гà са е пролѣт пукнало,
йѣ сам нахвòнка излѣла.
Сичко са ѝ било цвѣтнало,
цвѣтнало, йоще лиснало.
И моѣн зелен босилчѣк,
10 и моѣн червен каранфил,
сичко от земѣ излиза,
пък йѣ нах земѣ тòрнувам.
Умирам, майчу, умирам,
тебе са вѣра не фата!
15 Малко щипш да ма погльодаш,
млочко щипш да ма споминаш.
Утре ще сватба да има
на наше дворе широко,
права щат люлка да правѣт,
20 мене щат летве да турѣт.
Ти да ми, майчу, отвориш
моине маджѣр сандòци
и да ми, майчу, извадиш
моено тьòнко дàрие.
25 Врют да ги даре одариш,
Хасанѣ, майчу, да дариш
шѣрана риза набрата,
варх ризана му аглòчѣк,
варх аглòчѣка чѣврьца,
30 варх чѣврьциана кесица,
варх кесициана кичица
от моѣн ситан босилчѣк,
от моѣн червен каранфил,
на кичициана алтòнчѣк.
35 Умирам, майчу, умирам,
тебе са вѣра не фата!

18. VII. 1939 г.
Чепеларе

- Иди ми, майчу, порукай
мйжова Фатме да дойде
гиздýло да ѝ хòрижем,
40 любено да хи отстанем,
че на мен касмѣт не било
млада невѣста да ида
на Хасанюви дворове,
на Хасанюви конàци.
45 Умирам, майчу, умирам,
тебе са вѣра не фата,
скоро щим да са раздѣлим! —
Още си Фатме думаше
и са сас душѣ раздѣли.
50 Плакала ѝ майка, плакала
по Фатме мила, майчина.
Три дни ѣ вòтре даржѣла,
от милост не йѣ казала,
от жѣлост в двор йѣ закòпа.
55 Та че си майка извади
Фатмино тьòнко дàрие,
врют си ги дара одари,
както си Фатме порòчѣ.
Каквоно от дар остана,
60 майка го купен сторила
на срадѣ равни дворове,
турила ѝ малко борница,
та че си купен запали
и си са жѣлно провикна:
65 — Както си горѣт дарове,
тъй ми мен гори сарцесо
по моѣ Фатме хубава,
че си ми млада отиде
нах чорна земѣ длибока.
70 Сичко от земѣ излиза,
пък тà нах земѣ отиде!

Сабире Ис. Узунова,
род. в 1863 г., без образование,
домакиня

По-кратък вариант Ат. Райчев е записал на 12. X. 1955 г. в мах. Катраница от Емин Ем. Драмалнев, род. в 1914 г.

802. Поболява се и умира, когато ѝ идват сватовете

Сватове отиват за Рада, която лежи болна. Тя кара майка си вместо нея да пребулят за невеста сестра ѝ Тодора. Когато венчават Тодора, погребват Рада.

— Утре щим вечер да идем
нах бѣла Рада на госте,
на госте Ради, на годеж.
Бѣла щим пита да ломим,
5 млада невеста ще водим. —
Станаха, та ми торнаха,
варвѣха, колко варвѣха,
ага фав гора влѣзаха,
от горона се продума:
10 — Сватове, тѣбжки сватове,
вѣ сте нах Рада торнали,
Рада е болна легнала,
та си се назад върните! —
Сватове не повѣрваха,
15 та си лю нахтам варвѣха.
Ага са тамо йотишли
на Радинине дворове,
на порти чукат и рукат:
— Излѣзи, сватѣ, йѣтвори
20 вашине порти шѣрани,
та си ми, сватѣ, посрещни
Радини тѣбжки сватове,
тѣбнка ги дара йѣдари! —
Радина майка лю ходи
25 ту нахвѣн, ту нахвѣтре,
бѣли си рѣки кѣршѣше,
бурми пѣрстене трошѣше
и са на Рада думаше:
— Радице, моѣ дощеру,
30 станувай, Раду, станувай,
стани се, Радку, прѣмѣни
сас гиздѣлнана прѣмѣна.
На двор са дошли сватове,
врют са на сиви атове
35 и теб са конче довели.
На конѣн торба кичѣна,
в торбана лѣто гиздѣло
и червенана прѣкрива.
Рада на майка викаше:
40 — Майчинку, стара майчинке,

мен ми е лошо станало,
лоша ме глѣва сболѣва,
кайно ма не е болѣла.
Не могам, майчу, да вдигна
45 главѣса от вазглавката,
снажката от постелката —
йѣ ще си умра, майчинку!
Немѣйте мѣсто опуца,
че ми е мѣсто хубаво.
50 Излѣзи, та ги посрещни,
тѣбнка ги дара йѣдари.
Зѣомите торба кичѣна,
изкарай лѣто гиздѣло,
прикрий сѣстра Тодора.
55 Неѣ невеста да водѣт,
пѣк мен щим, майчу, да жениш
в чѣрнаса зѣмѣ дѣбока.
Рубана ще ми постелиш,
йѣ ще на неѣ да легна,
60 и с бѣлко ще ма завиеш.
Ще легна млада невеста,
от зѣотѣн непогѣлодната,
от сватове невидѣна. —
Прикриха сѣстра Тодора,
станаха, та ми торнаха.
65 Ага Тодора варвѣше,
Радица си изнисаха.
Га Тодора вѣнчѣваха,
Радица си погрибаха,
70 Тодора плаче под було.
Зѣотѣн на зѣлва викаше:
— Зѣлву лю, сѣстру лѣвтера,
открий ми бѣла Радица,
открий ми Ради ракинѣ,
75 ракинѣ, та и очинѣ,
да видим, сѣстру, да видим
ѣти ми Рада лю плаче! —
Ага ми Рада откриха,
то не е била Радица,
80 ами е била Тодора.

27. VI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

803. Мара се с душа раздели

Момък търси любето си, отива у тях и вижда, че баща ѝ кове ковчег, а майка ѝ я оплаква.

Сноща си ходих, Мару ле,
на двайсет и пет попрѣлки,
нийде та, Мару, не найдах.
Ѣ си хи, Мару, попитах:
5 „Каде е Мара отишла?“
Пѣк те ми, Мару, казаха:
„Мара е болна легнала

вав тѣхно бѣло коначе.“
И ѣ си станах, та торнах,
10 та си ми дойдах, Мару ле,
на ваши порти шѣрани.
Баща ти по двор ходѣше,
за тебе сандѣк ковѣше.
Майка ти до теб седѣше,

15 с бѣло бѣ платно покрита
и си на тебе думаше:
— Ё стани, Мару, погледни
кой от пѣнжуран погльодна!
— Видѣх го, видѣх, мале ле,
20 то бѣше мойно любове.
Не мога, майчу, да стана,
главѣса да си повдигна,
главѣса от вазглавкаса,
снажкаса от постелькаса,

25 ѿ ще си, майчу, загина. —
Кайно си дума думаше,
Мара са с дѣша раздѣли.
Майка до неѣ седѣше,
жѣолти хи свѣще палѣше,
30 ситни си солзи ронѣше
и на Мара си думаше:
— Стани са, Мару, изправи
на твойне бѣли ножинки,
любено да си посрѣощнеш!

7. I. 1955 г.
с. Водни пад

Изпята от българки мохамеданки в
дома на Кемил Ас. Бабрямов

804. Голям ти хабер носим

Хасибѣ лежи болна в Тѣмраш и говори на мъжа си да изпрати конник в Чепеларе, за да повикат майка ѝ. Тя подканва коня да бърза, за да свари дѣщеря си жива.

Хасибѣ ѝ болна легнала
вав Тѣмраш село голѣмо,
в Асанагѣво конѣче
на високине кѣошкѣове.
5 Хасибѣ тихо ромѣни:
— Стани ми, любе, собери
твоине отбор сеймѣне,
та си хи нарѣд изпитай
кой си ми вѣрва сарцено
10 и още конче хранѣно. —
Стана, та си хи посабра
и си хи нарѣд питаше.
Кафеджиѣна викаше:
— Ёе си ми вѣрвам сарцесо
15 и още конче хранѣно! —
Стана кафеджи, вазсѣодна
негово конче хранѣно,
на Карабалкан замѣркна,
в Чепелли село осѣвна

20 на Дервишкине дворове.
Та си порѣка, почука:
— Дервишку, бѣла кадѣну,
излѣзи, порти ѣтвори,
голѣм ти хабер носиме
25 от твойна бѣла Хасибѣ.
Нашѣн ми денѣк да сториш,
сас дѣша да ѣ завтасаш! —
Стана Дервишка, надѣна
неино мѣрно фѣредже,
30 жѣолтине чизми с кичилки,
че си вазсѣодна кончено
и си на конѣн ромѣни:
— Коню лю сиви, каматан,
превзимай, коню, преграбѣй,
35 пѣтѣве да си превзѣдим,
сас дѣша да си завтасам
моѣна бѣла Хасибѣ.

Август 1939 г.
Чепеларе

Сабире Ис. Узунова,
род. в 1863 г., без образование,
домакиня

За *Чепелли* (ст. 19) — Чепеларе, вж. пояснението към песен № 638.

805. Не е родила, а е умряла, I

Янка праща девера си в нейното село да доведе майка ѝ, като ѝ каже, че е родила. Когато приближават, майка ѝ усеща, че мирише на тамян, чува плач и разбира, че дѣщеря ѝ е умряла.

— Не найде ли са, невѣхчу,
в вашено село,
в вашено село, невѣхчу,
юнак за тебе,
5 ами ми дойде, невѣхчу,
солков дѣлеко, невѣхчу,
девет конѣка?
— Немѣй ми дума, деверчу,
10 ами ми ѣла,

ами ми ѣла, деверчу,
близно до мене,
да та прѣводѣм, деверчу,
нах наше село,
15 да ми порѣкаш, деверчу,
моѣна майка.
— Ёе ща ѣти, невѣхчу,
ами не знаѣм,
ами не знаѣм, невѣхчу,
20 вашено село.

— Наше е село, деверчу,
 на льосно мѣсто,
 наша е коща, деверчу,
 накрай селоно.
 25 На дворе има, деверчу,
 дѳрво високо,
 и на дарвно, деверчу,
 юда пиринска.
 Та немѳй рѳка, деверчу,
 30 ами пѳчукай.
 Моѳ е майка, деверчу,
 твѳрде хитричка,
 та ща та чуе, деверчу,
 и ще излѳзе,
 35 та ще ти рече, деверчу:
 „Бре кой чукате?“
 Пѳк ти хи рѳчи, деверчу:
 „Енкин сам девер,
 ѳла ѳтвори, сватѳ ле,
 40 че ми е Енка,
 че ми е Енка, сватѳ ле,
 нахтув прѳтила.

Стѳгай са бѳрже, сватѳ ле,
 нахтам да идеш;
 45 нахтам да идеш, сватѳ ле,
 да ѳ обидиш,
 че ми е Енка, сватѳ ле,
 рожба родила!“
 Та ще ти рѳче, деверчу:
 50 „Постой, почѳкай,
 постой, почѳкай, свате ле,
 клин да рѳзточѳ!“
 „Хайда ми, хайда, сватѳ ле,
 там го щииш точи!“ —
 55 Агѳ са тамо отишли,
 накрай селоно,
 Енкина майка деверче
 тихо говори:
 — Ох лелѳ, свате, свате ле,
 60 на темѳн бие,
 на темѳн бие, свате ле,
 глѳсе са носѳт,
 глѳсе са носѳт, свате ле,
 Енка умрѳла!

16. XI. 1954 г.
 Чепеларе

Шина К. Тодорова,
 род. в 1904 г.

806. Не е родила, а е умряла, II

Съдържанието е, както на предходната песен.

Разболѳ са Енка
 за два, за три денѳ,
 за цѳла неделѳ.
 Енкини роднини
 5 бѳрже са сабраха,
 чудѳт са и мислѳт
 коѳо да проводѳт
 нах Енкина майка.
 10 — Хѳ щим да проводим
 малконо деверче,
 че най-бѳрже ходи,
 ходи и дохода
 и най-хитро дума. —
 15 Деверче са стьогна,
 бѳрже си отиде
 при Енина майка

и на майка вика:
 — Дѳбру утро, сватѳ!
 20 — Дал бог добро, свате!
 — Хайде, сватѳ, хайде,
 че Енка ѳ родила
 малко мѳско дѳте,
 та си тебе рѳка.
 25 — Постой, чѳкай, свате.
 армагѳн да сбѳра
 сливи кьустендилски,
 смокви гьумьурджьонски.
 — Хайде, сватѳ, хайде,
 30 Енка нищо не ще,
 Енка само ѳще
 две голѳми свѳщи,
 ѳдна зелена китка!

7. XII. 1952 г.
 с. Широка лѳка

Руса Г. Бобева,
 род. в 1904 г., образование III кл.,
 домакиня

807. В земята не ще се разтопя

Асие ражда и се разболява. Майка ѳ я пита какво ѳ е най-мило — червената руба, пѳрвото любе или малкото дете. Асие я праша да извика мъжа ѳ, за да му каже, че ако се ожени, тя няма да се разтопи в земята.

Та чули ли сте ѳли не
 какво е ново станало
 в Каршилѳ село голѳмо,

в горничкана махалѳ,
 5 в Салихагѳво конѳче?
 Асие ѳ болна легнала,

не е от болест легнала,
 ам е от рожба легнала.
 Мало е дете родила,
 10 в роки го не е фатала,
 бизка му не е давала,
 люлъка му не е правила.
 Майка хи седи до неџ,
 та си хи даржи главона
 15 и си хи дава водона
 и си ѓ хитро питаше:
 — Асие, моѓ дощеру,
 какво ти, Асие, най-мило,
 най-мило, Асие, най-драго?
 20 Дали ти рѓба червена
 или сгодноно гиздило,

1. IX. 1954 г.
 Чепеларе

или порвоно любове,
 или малоно дѓтенце?
 — Майчинку мила и драга,
 25 немой ми дума рѓбана,
 немой ми дума гиздило,
 немой ми дума дѓтено.
 Йди ми рѓкни Салиха
 да си му сторѓ висиѓт
 30 да са не жени, не главѓ.
 Ако са Салих ожени,
 в зѓмѓ са не щѓ разстопи,
 че са сме млочко галили.
 пѓк са сме малко водили,
 35 годинка не сме срѓощнали.

Алие С. Дльогова,
 род. в 1920 г., образование III кл.,
 домакиня

808. Кой ще ѓ гледа децата

Сафединка болна лежи,
 болна лежи, душа бере.
 На главона стара майка,
 на ногине стар бобайко
 5 и до неѓ дребни дѓца,
 дребни дѓца Пенка ѓ Наско.
 — Майко, майко, стара майко,
 ѓ ще, майко, да си ѓмра!

Април 1918 г.
 Чепеларе

Кой ще мене да ми гльода,
 10 да ми гльода дребни дѓца,
 дребни дѓца Пенка ѓ Наско?
 Те ще гльодат тѓхни дружки,
 тѓхни дружки и другаре,
 гѓ ми носѓт те гиздило,
 15 и гиздило и премѓна —
 на тѓх нѓма кой да прави.

Мария М. Райчева,
 род. в 1892 г., образование IV кл.
 домакиня

Песента е съобщена от П. Райчева, сестра на Ат. Райчев. Тя я запомнила от майка си, когато била петгодишна:
 „Мама ѓ пѓеше вече тежко болна, преди да ѓмре. Аз си ѓ помнѓм, като излазѓше вѓнка на слѓнце. Всички се събрали
 от махалата. Мама сѓдѓше на стол с превързан крак и ѓ пѓеше с тѓничѓк глас, болна. . . В песента е Сафединка, но
 мама нѓкой пѓт пѓеше Марийка и слагаше нашите имена — на брат ми и моето. Пѓеше ѓ и говорѓше: „Не ми е бѓлно,
 че ще ѓмра, ами че ще оставѓ Пенка и Насю. И за Насю ми е бѓлно, че ще го оставѓ мѓничѓк, ама Насю е момче,
 ще приживѓе. На Пенка много тежко ще е, че е момиче, нѓма кой да ѓ направи премѓна.“

809. Мѓтна е река текнала

— Ситна росица роснала,
 мѓтна е река текнала
 през наши равни дворове.
 Лоша сам сонѓ сонила:
 5 млада невѓста носѓше,
 с червен бѓ прѓкрив прекрита,
 с бѓл бѓ дялбѓн завита!
 — Дощеру моѓ, майчина,
 що ти е мило, най-мило?
 10 — Най ми е мило, мале ле,

14. II. 1954 г.
 Чепеларе

тѓонко-високо терзѓйче.
 В собота рано ранѓше,
 та ми праматѓб продава
 синѓ зелена копрѓна
 15 и още бѓла-чѓрвена.
 Мене викаше да даде
 тѓѓнки дарове да ткаѓм,
 че е роднина голѓма,
 млочко да си ги одарѓм.

Стана Я. Балджиѓва,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

За *червен прѓкрив* (ст. 6) вж. пояснението към песен № 38.

810. Какво му е най-мило

- Ариф са болан разболе
в четвъртак рано утирна
на високине къшкьове.
Майка му глава даржеше,
5 любе му диван седеше,
сестра му вода даваше.
Майка му си го питаше:
— Ариф, сину Ариф,
кутрò ти, сину, най-мило —
- 10 дѣтесо или любесо?
— Майчинку, стара майчинку,
дѣтесо са ща изкути,
любесо са ща ожени.
Най ми е мило, майчинку,
15 че ми е лѣто-прòлѣто,
всичко от зѣмѣ излиза,
пък ѣ ща в зѣмѣ да влза!

17. III. 1939 г.
Чепеларе

Барис III. Мехмедагова,

811. Ти ми си мила, майчинко, I

- Адиле, майчин сину лю,
кайно ми лежиш, умираш,
какво ти ѣ, сину, най-мило?
Мило ли ти е любено,
5 мило ли ти е дѣтено?
— Майчинку, стара майчинку,
ага ма питаш, да кажѣ.
Не ми са мили, майчинку,
любено, майчу, дѣтено:
- 10 любено ща са ожени,
дѣтено ща са изкути.
Ти ми са мила, майчинку,
че нѣма да ма забориш!
Ти ми щип, майчу, забори,
15 ага са главнѣ разлисне,
че пусне тьòнки филизе
да родьòт благи ѣебалки.

18. VIII. 1953 г.
с. Широка лъка

Фатма С. Истрефова,
род. в 1931 г.

812. Ти ми си мила, майчинко, II

Майка пита дъщеря си Адиле, като умира, не са ли ѣ мили любето и детето. Адиле ѣ казва, че най ѣ е мила тя, а ѣ тежи, че няма да облече байрамската си премяна.

- Адилѣ моѣ, майчина,
кайно ми лѣжиш, умираш,
любено кòму оставѣш?
Не ти ли мило любено,
5 не ти ли мило дѣтено?
— Майчинку, мила майчинку,
любено са ща ожени,
дѣтено са ща изгльòда.
Ти ми си мила, майчинку,
10 че ща ма мислиш в зѣмьòна
разгни ли са ща или не.
Ўѣ ща са, майчу, разгниѣ,
ага са главнѣ разлисне
тьòнко филизче да пусне,
15 благи ѣебалки да роди.
- Майка Адилѣ викаше:
— Кажѣ ми, кажѣ, дòщерку,
кина ти тежи на сòрце?
— Тежи ми, майчу, тежи ми,
20 шила сам руба байрѣмска,
пък нѣма да ѣ надѣна.
Ўди ми, майчу, порукай
нашана близна комшийка,
мйжьова Фатма да дойде
25 рубаса да ми надѣне,
да си ѣ, майчу, погледам
прилега ли ѣ рубана.
Ако ѣ, майчу, прилега,
халал да хи е рубана.

21. IX. 1951 г.
с. Лясково

Ахмед Караабдиев

813. Как ще ме, мамо, прежалиш

Майка си Фатма имаше,
и та е болна легнала,
ваз подзиме е легнала,
ваз пролѣто е станала.
5 Ага е нахвѣн излѣла,
всичко е цвѣта цвѣтнало,
всичко е листе листнало,
всичко от зѣмѣ излѣло.

Фатма на майка викаше:
10 — Майчинку, моѣ майчинку,
как ще ми, майчу, кайдисаш
плиткине да ми разплетеш
и мене в зѣмѣ да туриш? —
Майка хи гласи пускаше,
15 гласи хи в нѣбо впираха,
сѣлзи хи в зѣмѣ падаха.

15. XI. 1952 г.
с. Богутево

Шатие С. Коджаахмедова

814. Майка ѝ ще умре след нея

— Кой ли ще мен да кайдиса
плиткине да ми разплете
и мене в зѣмѣ да кладѣ
сакава бѣла-чернока,
5 сакава тенка-висока!
Майка хи тихо ромѣни:
— Дѣщеру моѣ, майчина,
ѣди ми, ѣди, дѣщеру,

хич бално немѣй да ти е —
10 и ѣ ще нахтам да дойдам,
нах чѣрна зѣмѣ дълбока.
Ако не дойдам до чѣска,
ѣтирна ранко ще дойдам,
там дано си са сбереме,
15 надѣно да си посдѣме,

12. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

815. Да му направят гроб с прозорци

Разболѣл са е млад Стоѣн
нав Одрин града голѣма.
Стоѣн зарѣча, пурѣча
нах тѣхно село голѣмо:
5 — Да гради майка, да гради
вѣсокъ кѣщъ бѣз дарве,
бѣз дарве и бѣз камънъ
и бѣз вѣсокъ пѣнжуръ,
само сас три пѣнжуръ.

10 Единан пѣнжур да гльода
нах мойна стара майчѣца,
другиѣн пѣнжур да гльода
нах мойна вѣрна галнѣца,
третиѣн пѣнжур да гльода
15 нах сребърнана чѣорквѣца.
И даровъ да мѣ сбира
тѣонкѣне свѣщъ прѣлѣтъ.

6. XI. 1951 г.
с. Стойките

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакиня

816. Девойка иска гроб с прозорци, I

Болна девойка говори на майка си, че е чула птиче, което ѝ казало, че тя ще умре, и поръчва да ѝ изградят гроб с прозорци на четири страни, за да гледа хорото, махалата и черковния двор.

— Ваз подзиме сам легнала,
ваз пролѣто сам станала.
Ага са, майчу, разбудих,
че са бѣ бѣло сѣвнало,
5 ѣсно бѣ слѣнце огрѣло.
Горѣна са бѣ лиснала,
в горѣна пѣе пиленце,
та му са никой не сѣта,

ѣ му са сѣтам сичконо,
10 че си ми вика, мале ле:
„Момице мари хубава,
утре щих ранко да умреш!“
Та ми, майчинку, скалесай
нашана рѣда голѣма
15 и мойне братѣ по-стари.
Кѣщана да ми оградѣт

- на отраснана барчина
и да ми сторѣт, мале ле,
нах четри страни пѣнжуре.
20 Единан пѣнжур да гльода
нах голѣмоно хорище,
да си ми гльодам, мале ле,
агѣ са сберѣт мѣмине,
мѣмине и юнацине,
25 та си ми хѣро играѣт.

6. V. 1939 г.
Чепеларе

- Пѣк друг ми, майчу, сторите
нах горничкана махало,
и друг ми, майчу, сторите
нах чѣрквинине харѣме,
30 да си ми гльодам, мале ле,
агѣ ми варвьѣт на чѣрква
моине дребни дружчици.
И ѣ ша сас тѣх да ида,
свѣщица да си запалѣ.

Мария Халжикостадинова,
род. в 1882 г., образование IV кл.,
домакиня

817. Девойка иска гроб с прозорци, II

Шинка лежи от едра шарка и моли майка си да извика годеника ѝ, за да ѝ изгради гроб с три прозорца: първият да гледа към техните дворове, за да вижда майка си, вторият — към къщата на годеника ѝ, третият — към хорището, за да гледа момите и юнаците, когато играят.

- Та чули ли сте или не
какво е ново станало
вав Долно село Райково,
вав Пепелскана махало?
5 Тъбжка е болест излѣла —
сѣпчица кѣжовленчица,
сѣпчица бѣбовленчица.
Всички лѣжѣха, станаха,
Шинка лю лѣжи, не станва.
10 Шинка си дума думаше:
— Стига са сѣпи, сѣпчице,
капе ми мѣрна косица,
бѣлко ми лице изрѣпчи,
тъѣнка ми снажка подгѣрби,
15 чѣрни ми ѣчи помѣти! —
Шинка си майци викаше:
— Мале ле, стара мале ле,
ѣ нѣма, майчу, да стана,
ѣ ще да си ми загина
20 сакѣва млада-зелена.
Ам си ми, майчу, нарѣчай
нах Драма, нах касабѣна
нах Христѣ, моѣн главеник,
да си ми дойде, мале ле,

6. IX. 1954 г.
Чепеларе

- 25 да си му, мале, казувам
де да ми кѣща ѣогради.
Кѣщана да ми ѣогради
в нашана цвѣтна градинка
на ѣотраснана барчинка
30 без дарве и без камене,
ѣот трине страни пѣнжуре.
Единан пѣнжур да гльода
нах наши равни двѣрове,
да си та гльодам, мале ле,
35 гѣ ходиш ситно по двори
и рониш сѣлзи за мене.
Вториѣн пѣнжур да гльода
нах Христѣ, моѣн главеник,
нах Христѣвана кѣщица,
40 да си го гльодам, мале ле,
нашьѣл ли ѣ любе хубаво.
Пѣк третѣн пѣнжур да гльода
нах голѣмоно хорище,
да си ми гльодам, мале ле,
45 мѣмине и юнацине,
агѣ ми, майчу, играѣт
на голѣмоно хорище!

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

Долно село Райково (ст. 3) — сега квартал в Смолян.

ТРУДОВО-ПРОФЕСИОНАЛНИ ПЕСНИ

ОВЧАРСКИ ПЕСНИ

818. Кехая си изгубил стадото

Девойка огрява целия свят — останал само Карлък, който бил потънал в мъгла. Кехая се моли да се вдигне мъглата, за да търси стадото си. Среца овчарче, което го е намерило, и той го откупва от него.

Бѣла сам, бѣла, юначе, цѣла сам свѣта огрѣла от ѝзник слѣнце до заник. Един бе Карлак останал	да трѣси дребни шилета и още вакли овньове.
5 и той не щѣше остана, ам го бе могла прикрила. И вав маглонна имаше до един овчѣр кехайѣ.	20 Варвѣл е колко, трѣсил е, че си го срѣощна овчѣрче, то си му дума думаше: — Хайде ми, хайде, кехайѣ, ѣ ти сам нашѣл шилета,
10 — Вдѣгни са, тѣовна маглице, изгубих вакли ѳовньове и още дребни шилета! — Кайно си дума думаше, вдигна са тѣовна маглица.	25 шилета, още овньове. — Че си кехайѣ извади до триста бѣли грошове и още жѣлти алтѣне, та си сюриѣ откупи.
15 Стана си овчѣр нарами негово шѣлче чѣрвено, негова пушка седефлѣу	30 Че си ѣ кехайѣ замами нах равно пѣле широко да пасе вакли овньове, да пасе дребни шилета.

2. VII. 1943 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакина

За *Карлак* (ст. 4) вж. пояснението към песен № 310, за *шѣлче чѣрвено* (ст. 16) — към песен № 751.

819. Заръчай, поръчай

Момък пита Хаджинка какви подаръци да ѝ изпрати, та когато минава през двора му, да излиза да я погледа и да извежда стадото на паша. Нека тя да поръча на комшиичето си да отиде при него, за да го вземе за овчар, а те да се оженят.

Хаджинку, кузѣм пиленце, всичка та рѣба прилѣга, ѣдно та шѣлиѣ най-ѣце. Земица огань горѣше,	Да си излизам, пиленце, на равничкине дворове, да си ти, кузѣм, пѣгледам твоѣна снажка тѣѣничка,
5 трѣвица суха сѣхнѣше от твоего назлѣм ходѣне, от твоего крѣхто смѣене. Зарѣчѣй, кузѣм, порѣчѣй какѣв армаган да сбѣра	25 тѣѣничка, още височка. И да си, кузѣм, пѣмамѣм нашине вакли ѳовньове нах високана планина зелена трѣва да пасѣт,
10 на тебе да го прѣводѣ: на вакло чело — алтѣнче, на бѣла шиѣ — инджийѣ, на тѣонко кѣрсче — коланче, ни бѣла снажка — кутнийѣ,	30 студена вода да пийѣт. Зарѣчѣй, кузѣм, порѣчѣй на вашно близно комшииче за дручѣк ден да ми дойде, овчѣрин да го фатиме, слѣбоден да си ѣстана,
15 на твоѣ глава — дюльбѣнче, на твои нѣги — кундѣре. Ага минѣваш, Хаджинку, през наши равни дарове, да ми разбудаш, разлаваш	35 и с тебе да са сбѣреме. Ага ми братче порасне, малешина ще го фатиме
20 нашѣно куче шѣрано.	

40 да си ни ходи с овцене,
да ни нальокне работа.

8. I. 1955 г.
с. Водни пад

Хамид Ем. Аликовски,
род. в 1902 г.

820. Да не му върне нишана

Янкехаята казва на Ваклушчица, която е занесла вечеря и закуска на овчарите, че ще ѝ прати годишни подаръци.

— Ваклушчице ле батюва,
чим каде ми си ходила?
— Ходила ми сам, ходила
нах нашине ми овчере,
5 вечерка хми сам носила,
вечерка, батю, прогымка.
Всички едѣха, пиѣха,
ѣнкехайѣна не ѣде,
не ѣде, батю, нито пи,
10 ам си извади, батю лю,
негови остри ножове,
та срѣза блага ѣбалка.

Всѣкому дѣлба подѣли,
пък мене дѣлба не стори,
15 ам си ми тихо ромони:
— Ваклушчице ле батюва,
твоѣна дѣлба сторена —
врют ми е жьблти алтѣне.
Сбирам ти нишен, Ваклушке,
20 собирам ти и провадам ти,
сакън да ми го не върнеш,
че ми е всичко сребарно,
та ми ще сѣрце остана!

20. IX. 1955 г.
с. Забърдо

Асие Сабахчиева,
род. в 1939 г., образование IV кл.,
работи в горското стопанство

821. Овенчо вакъл, каматан, I

Бѣлен ми вѣтер дѣше
през високана плѣнина,
Асаню шѣлан дрѣлѣше,
овнине напреж мамѣше.
5 Неговѣн овен най-напреж,
Асанѣ си ми слѣдѣше,
другине овни водѣше
с канѣсанкине алоци,
с бурмосанкине рѣжкове.
10 Асан на овен думаше:

— Овенчо вакал, каматан,
ага ми минеш през градѣн,
висоце дѣржи главѣта,
ситно ми мѣсти ногите,
15 уйгун да цѣнкач ченкове.
Теб ще та питат, овенчо,
моми и млади невести:
„Женен ли ти е сайбѣе?“
Пък ти хми рѣчи: „Не ми е!“

24. VIII. 1951 г.
с. Триград

Пята от девойки и невести на седанка
в дома на Юсеин Сальохльовски

822. Овенчо вакъл, каматан, II

— Овню лю вакал, каматан,
дошло е време, овню лю,
оттѣва да са вдигаме.
Та ще да идем, овню лю,
5 нах нашно село голѣмо,
нах високана плѣнина.
Кога през село да минем,
височко вдигай главѣта,
ситничко стипай земѣта,

10 сербѣз ми цѣнкай девѣта.
Всички щат моми излѣзѣт,
теб щат, овню лю, да питат:
„Сайбѣе главѣн ли ти е,
главѣн ли е, женен ли е?“
15 Пък ти хми рѣчи, овню лю:
„Нито е главѣн, ни женен,
гиздѣло носи в поссан.“

Август 1955 г.
с. Соколовци

Златка Илчева,
род. в 1931 г., Мария Янева
род. в 1936 г., и Велика Анг.
Илчева, род. в 1931 г.

Според осведомителките тази песен е била любима песен на Братан Шукеров, командир на Родопския партизански отред „Кольо Шишманов“.

823. Овчар учи овена си как да води шилетата, I

Разбойници хващат овчар и го оковават. Той ги моли да му отвържат ръцете, за да им посвири. Когато го отвързват, овчарят засвирва и говори с кавала си на овена как да води шилетата.

— Овенчо вакал, каматан, разчул ли си, не ли си кинѝ е ново станало на високина планина? 5 Овчѣран ти са фанали, фанали, още вѣрзали на вѣрх висока планина у тѣонка ѣла висока до двана вѣрсе студени. 10 През рѣки ситни синжире, на нѣги тѣѣжки букаѣ, през шийка бѣли фѣртоми. Овчѣран хми са молѣше: — Хайдуте, братѣ да ми сте, 15 ѣтварзите ми ракисе, ракисе нищо не знаѣт,	ракисе немаѣ кабахаѣтъ. Иѣ знаѣм с каваль да свирѣм, ситничко да ви пѣсвирѣ. — 20 Хайдуте го послушаха, ракине му ѣтвѣрзаха. Ага засвири с кавалѣн, кавалѣн дума думаше: „Овенчу вакал, каматан, 25 ага ми тѣрнеш нах пѣле, ситно ми мѣсти ногите, уйгун да цѣнкат чѣнкове, да си та слѣдѣт шилета. Низко ми спускай алѣци, 30 та да са метѣт друмове, да са не калѣт шилета.“

23. VIII. 1953 г.
с. Широка лѣка

Нурие С. Истрѣфова,
род. в 1908 г., самообразована,
домакиня

824. Овчар учи овена си как да води шилетата, II

Началото е, както на предходната версия. Овчарѣт измолва хайдутите да го пуснат, за да ѣткара стадото си в полето. Когато го ѣсвобождават, майка му го съветва да не ходи, защото ще се разболѣе, а жена му го праща да ѣтиде.

— Овенчу, вакал Алчийо, знаеш ли или не знаеш? Овчѣран ти са вѣрзали на вѣрх висока планина, 5 на ѣдно дѣрво високо: на шийка — бѣли фѣртоми, на рѣки — ситни синджире, на нѣги — тѣѣжки букаѣ. Овчѣран хми са молѣше: 10 — Хайдуте, братѣ да ми сте, ѣтварзите ми ракисе, ѣ могам с каваль да свирѣ, ситничко да си пѣсвирѣ! — ѣтвѣрзаха му ракине, 15 ага ми наду кавалѣн, кавалѣн свири-говори: — Овенчу, вакал Алчийо, ситно ми мѣсти ногите, уйгун да цѣнкат чѣнове, 20 да си та слѣдѣт шилета нах равно пѣле широко. — Овенан жѣлно блѣѣше и си му дума думаше: — Овчѣрю мои, хубави, 25 голѣм са байрѣм измина	и малѣк иде да дойде, мене ще курбан да колѣт. Овчѣр хайдуте молѣше: — Пусните си ма, хайдуте, 30 че ще да идам, да ида на равно пѣле широко да карам ваѣкла сюрѣ! — Хайдуте си са смилѣха, та си овчѣран пуснаха. 35 Стана ми овчѣр нарами негово шѣлче червено и си ми овчѣр замами негова тѣѣжка сюрѣ нах равно пѣле широко. 40 Майчица си му викаше: — Не ѣди, сину, не ѣди, там пѣче слѣнце пѣкливо и две вѣтер сомальѣв, легна щѣш, разболѣ са щѣш? 45 — Ще ида, майчу, ще ида да си ми карам сюрѣ. Любе му диван седѣше и си му тихо ромѣни: — Уди ми, любе, ѣди ми, 50 кой ще ти кара сюрѣ?

2. VII. 1943 г.
Чѣпеларе

Байрамка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакиня

За шѣлче червено (ст. 36) вж. пояснението към песен № 751.

825. Тебе ще гoдеш да карам

На връщане от зимовище Сиво моли овена Алчия да преведе стадото през Тунджа, като му обещава да го обниже с жълтици и бели грошове. Овенът прекарва стадото и пренася овчаря. Когато си отива в село, той казва на овена, че ще го кара у годеницата си за „гoдеш“. Алчия му припомня какво му е обещал, но овчарят посяга да го заколи и си отрязва ръката.

— Алчийку, вaкал карагъoз, разцoнкувай си чeнкове, разтрoсювай си алoци. Утре ще да си варвиме 5 нах дaхoн, нах планинoна. — Станаха, та си тoрнаха. Варвeха, колко варвeха, агa на Тунжe опрeха, Тунжe голeма бe слeла, 10 дарвe, каманe влачeше, от брeг на брeг ги мeташe. Девет сюрии запрeла и Сивованa десeта. 15 — Алчийo, вaкал карагъoз, дъo ще да ти са пoмолe стадoсo да ми превeдеш през Тунжe рeка голeма, та гa вав сeлo пoдимe, 20 рoжковe ще ти oбнижeм с моинe жьoлти алтoнe, алoци ще ти oкичeм с моинe бeли грoшoвe, ножинки ще ти пoдковам 25 с моинe дьoкмe шeрaни. — Oвенaн ходи в сюриe и на овцeнe блeeшe: — Сюриe дрeбнa и йoдрa, сюриe бeлa и чьoрнa, 30 дo мeнe врют да варвитe през Тунжe рeка голeма. Та гa вав сeлo пoдимe, йe ще да си вa oтвeдам на високанa плaнина 35 зелeнa трeвa да пасeм, студeнa вoдa да пиeм. — Чe рипнa Алчи в рeканa и назад сa oбращашe, сюриeнa си рyкашe 40 дo нeгo врют да ми варвьoт. Та си сюриe превeдe йoтвoднa стрaнa Тунжeнa, чe сa Алчиe завoрна, та си и овчeр прeнeсe. 45 Девет сюрии минахa и Сивованa десeта. Агa си Сивo отидe вав тeхнo сeлo голeмo на високанa плaнина, 50 Сивo на Алчи викашe: — Алчийo, вaкал карагъoз, и тeбe щe сa пoфалe, чe мa e майкa главилa в сeлoтo на баш мoманa, 55 алa мoманa нe знайeм Акo e мoмa чeрнoкa,	тeбe щe гoдеш да карам, пък кo e русa дeвoйкa, чe щe брaтa ти да карам, 60 брaт ти, Алчийo, Бeличe и твoe сeстрa Ваклушe. — Агa си видe дeвoйкa, чe ми e билa чeрнoкa, отидe нeгo да фaнe, 65 тa дa гo гoдеш oткарa на мoмининe двoрoвe. Тoгав му Алчи викашe: — Сиву лy, мoи стoпанe, прeшeн сa илик забaрe. 70 Акo забoри, Сиву лy, кaквo ми сa си вгaксувал на Тунжe рeкa голeма, гa ти бe стaдo запрeлa? Ти си нa мeнe викашe: 75 „Кайрeт, пo кайрeт, карагъoз, стадoнo да ми превeдеш oтвoднa стрaнa Тунжeнa!“ Та гa ми в сeлo пoдимe, рoжковe да ми oбнижeш 80 с твoинe жьoлти алтoнe, ножинки да ми пoдковeш с твoинe дьoкмe шeрaни, алoци да ми oкичиш с твoйнe бeли грoшoвe. 85 Пък сeгa викаш, Сиву лy, дa си мa мeнe кайдисаш. Нeмoй си мeнe кайдисвa — oщe сaм сa нe нaхoдил пo високанa плaнина, 90 oщe сaм сa нeнaвoдил твoинe дрeбни шилeтa, oщe сaм сa нeнaпaсaл кaртoлскa трeвa зелeнa и oщe сaм сa нeнaпил 95 плaнинскa вoдa студeнa. Сиву лy, мoи стoпанe, oткарaй брaтa Бeличe или сeстрa ми Ваклушe! — Сивo Алчиe нe слyшe, 100 нeгo oткарa зa гoдeш на мoмининe двoрoвe. Никoй Алчн нe кайдисвa, Сивo кайдисa Алчиe. Агa си нoжe извaди 105 Алчиe дa си заколи, лeвa си рoкa oтрeзa. Тoгaз Алчи пaк прoдумa: — Сиву лy, мoи стoпанe, зьoми, Сиву лe, oтрeжи 110 oт мoйсo лeвo алoчe, тa си рaкoтa пoваржи!

„Годеш да карам“ (ст. 57) означава овена, който годеникът изпраща у годеницата си в събота вечерта за гощаване на сватолете. „Годеш“ е бял овен, остриган на „албци“, с голям звънец и с китки на рогата. Годеницата го целува и събира китките, а момците, които са го откарали, откачат звънеца, за да го върнат на зетя, и заколват овена (вж. Апостолов. Родопска сватба. с. 10).

Запис, подобен на поместения, Ат. Райчев е направил в с. Стойките на б. XI. 1951 г. от Иван Г. Коджабучаков, род. в 1854 г., а по-кратък вариант (98 ст.) е записал в Чепеларе на 24. II. 1954 г. от Айша Ем. Кьоралиева, род. в 1882 г. Той се различава от горния със замяната на Сиво с Мехмед и със споменаването на Пирин:

Мехмед Алчиѐ питаше:
— Карагъоз вакал, кãматан,
що ми си толков уникнал —
дали от бели снãгове
или от зимни вãтрове?
Алчи на Мехмед викаше:
— Мехмеде, мои стопане,
ѐ не сãм, Мехмед, уникнал
нито от бели снãгове,
нито от зимни вãтрове,
ами сам, Мехмед, уникнал,

òти сам са ненаходил
по Ирин-Пирин плãнина
и сам са ненаводило
моено стадо голãмо,
моине вакли шилета,
и сам са ненапасало
пиринска трãва зелена,
и сам се още ненапил
пиринска вãда студена,
пък мислиш да ма кайдãсаш.

826. Заблеяло е агънце, I

Заблãло ми е ѐганце
сутрина рано в недãлѐ
на Стоѐнови двãрове,
вав Стоѐнови кошѐри.
5 Като си ѐгне заблãло,
цãло е село разблãло.
Стоен на ѐгне думаше:
— Аганце мило байново,
защо ми блãеш, заблãваш,
10 та си ми стадо разблãваш?
— Байно ле, бачо Стоѐне,
как да не блãѐ, заблãвам

и стадо да не разблãвам?
Три пãти стадо пребродих,
15 моѐта майка не найдах!
Дали ѐ вãлци изѐли
или касапе заклãли?
Стоѐн на ѐгне викаше:
— Аганце, мило, байново,
20 нито ѐ вãлци изѐли,
нито касапе заклãли,
най си ѐ байно продаде
за осем-девет сегмãлки.

февруари 1947 г.
Чепеларе

Иванка Ил. Делкова,
род. в 1914 г.

827. Заблеяло е агънце, II

— Агне, ѐгне, вãкло ѐгне,
òти блãеш, вãкло ѐгне —
дали си майка загубило
или си стадо предѐлило? —
5 Агне блãѐ, овã люлѐе,
та кехайѐ разжѐлѐва,
та овчѐре разплакува.
— Агне, ѐгне, вãкло ѐгне,

твоѐ майка украдаха.
10 — Как украдаха моѐ майка,
моѐ майка нийде нема!
Седем кила прасник свалѐше
и три кила вãлна даваше.
— Беш кишї йѐ са изѐли,
15 беш кишї арнауте,
арнауте, врют хайдуте.

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

Мехмед С. Вошев,
род. в 1890 г., образование IV кл.
занаятчия

828. Заблеяло е агънце, III

— Егне, егне, вакло егне,
що ми чьоскош поблейнуваш —
сюрие ли си задѣлило
или майка загубило?
5 — Бре овчѣру, мой сайбийо,
не сом сюрие задѣлило,
ам сам майка загубило.
Егне, егне, вакло егне,

да та пусна в седем сюрии
10 да йотбереш млада майка.
— Бре овчѣру, мой сайбийо,
чужда майка млочко дои,
млочко дои, малко гои.
Моѣ майка нийде нема,
15 моѣ майка малко дои,
малко дои, мночко гои!

14. IX. 1951 г.
с. Мугла

Али Селямов,
род. в 1886 г.

Същата песен се пее и в с. Триград.

829. Хайдуги открадват агнето на Вакла

Ходила Вакла, ходила
девет години елова,
на десетана е родила
до едно мѣско еганце.
5 Чуди са Вакла, мисли са
де да го трѣва напасе,
де да го вода напиѣ.
Че си го Вакла отведе
на високана планина,
10 там да го трѣва напасе,
там да го вода напиѣ.

Каде са Вакла заглѣда,
та си хи егне заспейна.
Хайдуге си излѣзаха,
15 та си егне окрадаха.
Ага са Вакла сасѣти,
борже са назад обѣрна,
та си затрѣси егнено,
ала си егне не найде.
20 Хайдуге го са фанали
и на шиш го са изпекли
вав чѣста гѣра зелена.

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

Салих Ем. Юмеров,
род. в 1919 г., образование IV кл.

830. Кой доведе бяла Рада

Овчари и кехай се сдумват, който доведе бяла Рада, да му дадат петстотин гроша и овни. Наема се овчарче кехайовче и я излъгва, че я викат на сватба. Когато влизат в гората, кехайовчето я пита чува ли как пеят птичките. Рада се досеща и се връща.

Сдумуват са овчѣрене,
овчѣрене с кехайѣне:
„Кой доведе бѣла Рада,
даваме му пѣтстотини,
5 пѣтстотини бѣли грѣша
й още толков вакли ѓвни.“
Излѣзе едно овчѣрче,
едно овчѣрче, кехайѣвче,
та хми рѣче на овчѣре:
10 — Дайте мене пѣтстотини
да дѣведа бѣла Рада! —
Стана овчѣр, та отиде
на Радини равни двори,
на Радини шѣмшир порти,
15 та почука и порука:
— Ела, Раду, ѓтвори ми!
— Ни излизам, ни отварѣм,
не та знаѣ, ни познавам
ни отде си, ни кутри си.
20 — Мен са, Раду, проводили

твоине роднини, Раду.
Ще си женѣт уйков сина,
та та канѣт, бѣла Раду,
да хми идеш млада зѣлва.
25 — Чѣкай, лудо, постой, лудо,
да изведам вранѣ кончѣ,
тебе Сивчо, мене Вранчо. —
Вазсьѣднаха ги двамина —
той на Сивчо, тя на Вранчо.
30 Варвѣха, колко варвѣха,
влѣзаха в гѣра зелена.
Че хи рече овчѣрчено,
овчѣрчено, кехайѣвче:
— Чуеш, Раду, видиш, Раду,
35 как ми свирѣт лѣтни пилце
за двамина луди-млади? —
Рада била досѣтлива,
та си вѣрна вранѣ кончѣ,
вранѣ кончѣ в задна дирѣ.

Септември 1951 г.
с. Триград

Азиме Ах. Аюпова,
род. в 1921 г.

831. Канят я да стане кехая

- Рукат ма, майчу, молёт ма,
да ида стана кехайё
на девет тьбџки сюрйё,
на дванадесте овчѣре.
- 5 — Раду лю, моё дощеру,
ти щиж, дощеру, да идеш —
кой ще ти мете дворове,
кой ще ти преде дарове,
кой ще ти праши босилек?
- 10 — Мѣти ми, майчу, дворове,
прѣди ми, майчу, дарове,
праши ми, майчу, босилек,
доде са Рада завѣрне
с њѣнна тьожка сюрйё,
15 с дванадесте овчѣре.
Агѧ са, майчу, зѧварнам
на наши равни дворове,
влѣзи ми, майчу, в градинка,
та си босилек набери.
- 20 Всичкѣм по стрѣчек ѡтмакни,
кехайѡ щѡльба ѡтчепи,
овчѣре да са не сѣтѣт,
че хми е мома кехайё.

19. VI. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакия

832. Пило ли е моето стадо

- Марийчицѣ, машко момичѣнцѣ,
имам дума, дума да ти думам:
— Пило ли е мойто стадо вода?
— А бре лудо, лудо, още младо,
5 гѧ ма питащ, право жѣ ти кажѣ:
- 10 двеста пиха, триста подминѡха,
а петстѡтин на брѣгѡн сѣдѣха.
Зьѡмѣ прѡчка, прѡчка босилкова,
та си йдѣ стадо да подкараш,
стадо да подкараш, стадо да напоиш.

3. X. 1951 г.
с. Широка лѣка

Гаврил Г. Баргански,
род. в 1894 г., образование IV кл.,
земделец и брѣснар

833. Додеяло му да пасе овце

- Гору лю, гору зелена,
какви приз тебе минѡват?
— Минѡват си ми, минѡват
двамина луди и млади.
- 5 Единан варви и вика:
— Мен са е, брѧте, додѣло,
додѣло и наситило
из гѡра в гѡра влизане,
сива сюрйё пасене.
- 10 Из гѡра в гѡра влизане,
ѣлшино вѡрше свиване,
момински кѡжле правѣне,
дрѣбни ги мѡми даване.
Пѣк другѣн варви и вика:
15 — Мен са е, брѧте, додѣло
в тьонкана кѡльнѣ седене,
мѡмине през рьѡд гльѡдане,
дрѣбнине плитки броене.
Гѧ ма бе, майчу, родила,
20 та ма бе люто калнала
за мене мѡма да нѣма
ни в совѧ село, ни в друго.

24. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

834. Овчар кълне стадото си

- Ти кѧжи мене, Добрице,
ти кѡго гѧлиш?
— И да ти кажѣ, мале ле,
тува го нема,
5 той е отишьѡл, мале ле,
нах равно пѡле
да ми пасе, мале ле,
сивоно стадо.
Дене го пасе, мале ле,
10 наше го кълне:
„Метил да падне, стаду лю,
да та помете,
валькѡн да дойде, стаду лю,
да та изѣде,

15 да са находе, стаду лю,
по тьожки межѐ,

да са нагалѐ, стаду лю,
мѐми хубави!“

28. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

835. На кого да остави стадото

— Стоѐне, синко Стоѐне,
ѓти ми снощи не дойде?
Изпихме, синко, изпихме,
Митрина бѐла ракиѐ —
5 снощи са Митра заглави.
— Изпил та господ, мале ле,
ѓти ми не си казала?
— Йѐ ти бѐх, синко, нарѓчала,

защо ми, синко, не дойде?
10 — Как да ми дойдам, мале ле,
сивоно стадо голѐмо
кѓму да си го ѓставѐм?
— Синко Стоѐне, Стоѐне,
стадоно да си затворил
15 в топузлицкана кошѐра
и да си, сине, ти дошьѓл.

Август 1939 г.
Чепеларе

Стайкя Ст. Балджиѐва,
род. в 1902 г., образование IV кл.,
домакиня

836. Сестра спасява стадото на брат си

Тодорка научава, че паша се е заканил да плени стадото на брат ѝ Стоян кехая. Тя облича войводската премяна, която е носила, преди да се омѓжи, вьорѓжава се и погубва пашата и петдесет татари.

— Тодорке, млада невесто,
много ти здраве от брат ти,
от брат ти Стоян кехаѐ.
Нему са ѝ паша заканил
5 стадото да му поплени,
поплени, да го раздѐли
с петдесе вѓрли татаре.
Надѐни рѓхо дрѓгожно,
зѓпаши сабѐ френгиѐ,
10 зѓпаши чифте пищови,
намѐтни пушка шѐрана,
та ѝди в гора зелена,
в Улуенскана плѓнина,
зѓварди тѐсни клисури:
15 оттам ще паша да мине!—
Тодорка рѓхо надѐна,

дрѓгожно рѓхо войводско,
запаса сабѐ френгиѐ
и още чифте пищови,
20 нарами пушка бойлиѐ,
та си в горѓна отиде,
в Улуенскана плѓнина,
зѓварди тѐсни клисури.
Че са зададе пашѓна
25 с петдесе вѓрли татаре,
Тодорка с пушка пукнала,
та си пашѓна удари.
Изтегли сабѐ френгиѐ,
посѐче чѓѓрни татаре
30 в ѓстана гѓра зелена,
в Улуенскана плѓнина.

Август 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиѐва,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

837. Вѓрли хайдути отвличат с гемии стадо

Задават се от Бяло море хайдути с гемии, нападат Тодоровото стадо и отвличат хиляда и петстотин овена заедно с Тодор кехая и Мапол янкехая. Султанѓт утѐшава овчарите, че пак ще закупят стада, само да са здрави агите и кеханте.

Задали са са, подали
от Бѐло мѓре гемии
сас пусти вѓрли хайдуге.
Бре гльѓдайте хи, вѓрдите хи

5 каде ли ще са замахнат,
кутра щат удри сюрѐ.
Махнаха са, замахнаха
в Топузлицкана авлиѐ,

- удрили ми са, удрили
 10 Тодорована сюриѐ.
 Много са золум сторили:
 хилѐда и петстотини
 овньове сас чѐнковене.
 Сюриѐна си пойѐха,
 15 сюриѐна с кехайѐна,
 с Тодора тѐбжак кехайѐ,
 с Манолѐ ѐнкехайѐ.
 Агѐ през гѐра варвѐха,
 овньове жѐлно блѐѐха,
 20 с чѐнкове жѐлно цѐнкаха.
 Агѐ овньове цѐнкаха,
 та са горѐна носѐше,
 агѐ овчици блѐѐха,

2. XI. 1952 г.
 Чепеларе

- та са варшено свиваха.
 25 Овчѐрене хи слушаха
 и жѐлно си хми плачѐха.
 Султанан си хми викаше:
 — Немѐйте плака, овчѐре,
 пак щим накупи сюриѐ,
 30 пак щим накупи чѐнкуве!
 Да ви са здрави агѐне,
 агѐне и кехайѐне,
 ам сбѐрите са и бройте
 вѐ дали сте си тука.
 35 Овчѐрене му думаха:
 — Нѐма ни, нѐма, султане,
 Тодора тѐбшак кехайѐ
 и Манолѐ ѐнкехайѐ.

Злата С. Кирякова,
 род. в 1881 г.

838. Черноморски разбойници отвличат стадо

Стоян разказва на майка си, че разбойници му откарали с гемия стадото в Черно море. Тя го съветва да за-
 свири и да накара овена водач да се хвърли във водата и да изведе стадото. Овенът го послушва, но сред морето
 проблейва, че не може повече да плува.

- Стоѐне, сину Стоѐне,
 кам ти калпак на глѐва
 и кѐнка пушка на рамо?
 — Нѐмѐй ма пита, мале ле,
 5 де ми е калпак на глѐва
 и кѐнка пушка на рамо,
 ами ма питай, мале ле,
 каде ми стадо отидѐ!
 Отде излѐзѐ, мале ле,
 10 от Чѐрно мѐрѐ гемийка
 сас пустѐ вѐрлѐ хайдугѐ,
 та ми сюриѐ пойѐха,
 пойѐха и откараха
 низ Чѐрно мѐрѐ длѐбоко.
 15 Майка на Стоѐн викашѐ:
 Стоѐне, сину Стоѐне,
 йѐ ща та хитро наѐча
 как да си вѐрнеш стадоно.
 Стѐни си зѐми, сину лю,
 20 твоинѐ меднѐ кавалѐ,
 та че ми йди, Стоѐнѐ,
 край Чѐрно мѐрѐ длѐбоко.
 Сѐдни под сѐнка дебела
 и ми с кавалѐн засвирѐ,
 25 засвирѐ, жѐлно запѐи:
 „Карагѐз вакал, каматан,
 рипни, Карагѐз, пѐдрипни,
 в синьо са мѐре пѐпади
 сюриѐ да ми изведеш
 30 от Чѐрно мѐре длѐбоко.
 Ако сюриѐ изведеш,
 рѐжковѐ жѐ ти ѐбнижѐм

4. XI. 1951 г.
 с. Стойките

- с мойнѐ дребнѐ трепушкѐ,
 алѐцѐ жѐ ти канѐсам
 35 с турскана кана чѐрвена,
 ножинкѐ жѐ ти пѐдковам
 с мойнѐ дюкмѐ шѐранѐ.“ —
 Стоѐн си майка послуша,
 та си ми стана, отидѐ
 40 край Чѐрно мѐре длѐбоко.
 Извади кавалѐн сребаран
 и ми с кавалѐн засвирѐ.
 Отде го зачу Карагѐз,
 та си рипна, подрипна,
 45 в синьо са мѐре попѐдѐ,
 след него вакла сюриѐ —
 и тѐ са в мѐре фарлила
 и Карагѐз си заслѐдѐ.
 Плуѐл е, колко плуѐл е,
 50 гѐ бѐше в сраде морено,
 вакал ми овен поблѐѐ
 и си на Стоѐн думашѐ:
 — Стоѐнѐ, мой стопанѐ,
 фарлѐх са в мѐре длѐбоко,
 55 ала сѐм много умалѐл,
 ножникѐ ми са капналѐ,
 не мога вѐйкѐ да плуѐм!
 Морска е вода солена,
 солена, още студена,
 60 алѐци ми напоиха,
 снажката ми отежѐла,
 та жѐ ти стадо останѐ
 вав Чѐрно мѐре длѐбоко.

Иван Г. Коджабучаков,
 род. в 1854 г., без образование,
 овчар

839. Излезли върли хайдутѝ

Тодор остава без баща. Майка му го отглежда и го праща овчар. След дванадесет години той си тръгва за село със спечелените овни и шилета. В гората го хващат хайдутѝ и отвеждат стадото му.

Остана Тодор сираче
без баща Тодор, сас майка.
Та го е майка хранила,
хранила, още кѹтила
5 до дванадесте години,
че си го майка проводи
с Имарет тѹшак кехайѐ
сивоно стадо да пасе.
Малко е, млого поседѐл,
10 до дванадесте години,
млого е стока напасал —
хилѐда вакли овньо̀ве,
петстотин дребни шилета.
Тодор кехайѐ викаше :
15 — Имарет, тѹшак кехайѐ,
стани, Имарет, ѓтлаци
моѐно халѐл имане
нах село да го ѓткарам
с майчица да са рѹзтажам.
20 Да си ма види, кехайѐ,
моѐна стара майчица
колко сам голѐм нарасал,

колко сам стока напасал.
Имарет си му викаше :
25 — Сѐди, Тодоре, не хѓди
още лю сѐѐ година,
че е година хайдутска,
хайдутска и харамлицка.
Гѓра е пѓлна с хайдуте,
30 та може да та дочѐкат
стадо̀но да ти пойѓмат
и тебе да си ѓтбавѐт! —
Тодор кехайѐ не слуша,
ам стана, та си замами
35 негово халѐл имане :
хилѐда вакли овньо̀ве,
петстотин дребни шилета,
нах тѐхно село голѐмо.
Агѹ през гѓра да мине,
40 излѐли вѓрли хайдуте,
та си Тодора фанаха,
фанаха, още вѓрзаха
и му сѹриѐ пойѓха.

28. V. 1939 г.
Чепеларе

Тодор К. Балджиев
род. в 1862 г.

840. Разбойници убиват овчар и му отвличат стадото

Стоѐн си стадо пасѐше
на високана планина —
до триста вакли овньо̀ве.
Стоѐн си стадо прибира,
5 триста са пушки пукнали
и кучетата лайнаха.
Хайдуте Стоѐн фанаха,
назад му рѓки вѓрзаха
и си Стоѐна питаха :
10 — Кѹзуйвай, Стоѐне, кѹзуйвай
с нож ли да та сасѐчем.
или сас пушка пребием.
Стоѐн хайдутѝ молѐше :

— Хайдуте, братѐ да ми сте,
15 немѓйте бѹра само мен,
че са сам скоро оженил,
имам си любе болничко,
та нема кой да го гльѓда.
Халѐл да ви е стадосо,
20 стадосо и кошѐрисе,
кучета сас синджиресе,
нависе и авлийсе! —
Те си Стоѐна не чу̀ха,
сас три го пушки пребиха
25 и стадо̀но му пойѓха.

1. I. 1955 г.
с. Триград

Миче Рускова,
род. в 1925 г.

841. Караджа пасе овце в сушава година, I

Караджа пасе девет хиляди овце. Когато тревата изсѹхва и водата пресѹхва, той ги пуска в балабанска мера. Балабан довежда овчари и пѹдари да го прогони и Караджа му изважда ѓкото и му отрязва рѹката.

Пазарил са е Караджѐ
на совѹ лѐто ѓбсушно
девет хилѐди да пасе
по чѐтри чуки високи

5 за четридесте шилета
и еднѓ мешин прѐмѐна.
Пасе Караджѐ, пасе ги
до голѐмиен Пѐтровден,

Петровден, Света Недѣле
 10 и голѣмиен Илинден.
 Караджѣ трѣва подсѡхна
 и водѡна му обчухна.
 Та си шилето разпусна
 низ Балабан мандра каѣине,
 15 низ балабанско синоре.
 Отде го видѣ Балабан,
 та на Караджѣ думаше:
 — Караджѣ, канлъ Караджѣ,
 не разпускай си шилета,
 20 низ балабанско синоре,
 че ше да си ти прѡводѣ
 двадесет души овчѣри,
 тридесет души мазѡли,
 мазѡли и курадѣи.
 25 Караджѣ си му викаше:
 — Балабан, гѣди Балабан,
 провѡдай и теб оставѣй
 на сюриѣна овчѣре
 и на мандрана мазѡле,
 30 и ти самичѣк да дойдеш. —
 Балабан ходи и дойде
 с двадесет души овчѣре
 с трийсет души мазѡле,

овцене да му изпѡдят.
 35 Караджѣ си му викаше:
 — Балабан, гѣди Балабан,
 ѡти не дойде самичѣк?
 Оставил ли си, Балабан,
 сас сюриѣна овчѣре
 40 и на мандрана мазѡле?
 — Оставил си сам, Караджѣ,
 и за теб сам оставил,
 и за тебе си дохѡдат
 шилета да ти изпѡдѣт
 45 от балабанско синоре. —
 Че се Караджѣ ѣдоса,
 ѣдоса, люто разсѡрди,
 извади остри ножове,
 та си Балабан отбѡви.
 50 Дѣсно му ѡко извади,
 лѣва му рока отсѣче
 и на Балабан думаше:
 — Ворви сас здраве, Балабан,
 да повниш и да приказваш
 55 и мене да си споминаш
 кога си фѣрил шилета
 от балабанско синоре!

9. XI. 1951 г.
с. Стойките

Иван Г. Колжабучаков,
род. в 1854 г., без образование,
овчар

Според среднородспките предания *Караджа*, родом от Ахъчелѣбийско (сега Смолянско), е живял във втората половина на XVIII в. Богат кехая, той се грижел за четири хиляди овце, от които половината била на една вдовица от Чепеларе. При едно зимуване в Гюмюрджинското поле всичките му овце измрели. Вдовицата настоявала да ѝ заплати нейните и Караджа, който нямал друг изход, събрал дружина и станал хайдушки войвода (вж. Ш и ш к о в. Предание).

842. Караджа пасе овце в сушава година, II

Началото е, както на предходната песен. Когато тревата изсъхва и водата пресъхва, Караджа плаче, овенът Алчи го утешава, че водата ще протече и тревата ще поникне.

Пазарил са е Караджѣ
 за четридесте ѡвнюве
 и едно мешѣн прѣмена
 девет хилѣди да пасе
 5 по чѣтри чуки високи.
 Лаха са лѣто ѡбсушно,
 зелена трѣва изсѡхна,
 бистра му вода прикапчи,
 та си стадоно разпольви.
 10 Съѡдна Караджѣ да плаче.
 Вѡкал му овен блѣѣше,
 в чѡбрни го ѡчи гльодаше
 и на Караджѣ думаше:
 — Молчи, Караджѣ, не плачи,
 15 бистра ша вода протече

и трѣвѡна ще излѣзѣ,
 вѡкли щат овни напѡсе.
 Караджѣ си му викаше:
 — Алчѣйо вѡкал, кѡматан,
 20 рѣпни ми, Алчѣ, пѡдрипни,
 разтрѡси дльѡги алѡци,
 заведе сивоно стадо
 сарцесо да ми разшениш,
 разшениш и развеселиш. —
 25 Алчѣ си рѣпна, подрѣпна,
 разтрѡси дльѡги алѡци,
 заведе сивоно стадо.
 Караджѣ си са разшени,
 разшени и развесели,
 30 сарцену му са размѣло.

10. I. 1954 г.
Чепеларе

Велика Ф. Пакулева,
род. в 1867 г., без образование,
домакѣня

843. Кой ще на гизльо да иде

Кехая пита овчарите кой ще отиде на гизльо, и изпраща Иван, Димо и Стоян. Любето на Иван му казва че, полето е пекливо и болезливо и той ще се разболе.

Сабрали са са, сабрали
на високана пла̀нина
овчѐре сас кехайѐне.
Бѐла ракиѐ пиѐха,
5 чевермьò мезьò ѐдѐха
и кехайѐ хми викаше:
— Овчѐре, мои стадаре,
кой ще на гизльо да иде? —
Овчѐре са зачудиха
10 кой ще на гизльо да иде.
Кехаѐна хми викаше:
— Ти щииш бре, Иван, да идеш
и Димо Карлуковчено
и Стоѐн Дерекьовчено. —
15 Иван са б̀ално набални
и още ж̀елно наж̀елни.
Стана ми Иван посабра
негови дребни ч̀енкове.
Помами ва̀кал Алчиѐ,
20 нав̀б̀рза дребни ч̀енкове,
замами дребни шилета
през Калъчбурун пла̀нина,
през Деринкедик картòле,
низ Сарамлицки друмища.
25 Иван Алчийò викаше:

Алчийò ва̀кал, ка̀матан,
височко вдига̀й главòта,
кротачко ц̀онка̀й девьòта,
да си та чуе, Алчийò,
30 моено п̀орво любове,
да си на срьòщне, Алчийò, —
И любе го е зачуло,
зачуло и посрьòщнало,
то си на Иван викаше:
35 — Иване, любе Иване,
каде си т̀орнал, Иване!
Полено каж̀ет пекливо,
пекливо и болезливо,
водòна му е захирли,
40 та са щииш, Иван, разбол̀е,
кой ще ти вòда донесе,
кой ще шилета напои?
Иван на любе викаше:
— Любе ле, мое любе ле,
45 ѐ имам малко другарче,
то ще ми вòда донесе,
шилета ще ми напои,
моено ва̀кло Алчийче
на с̀енка ще хи доведе.

27. III. 1955 г.
с. Соколовци

Гавраил Д. Гьопсалиев,
род. в 1862 г., без образование, овчар

За ходене на гизльо вж. Дечев. Среднородопско овчарство. 71—72.

Карлуковчено (ст. 13) — от с. Карлуково, сега с. Славейно. Дерекьовчено (ст. 14) — вероятно от с. Долно Дерекьой, сега с. Соколовци, откъдето е и песента. Деринкедик (ст. 23) — местност между селата Петково и Славейно.

844. Шилегар Стою се разболява в полето

Стою се кани да отиде с шилетата в полето. Майка му му казва да не ходи, че там е лошо; той не я послушва, заминава и се разболява. Славейче му носи вода и му прави сянка.

Стою си майци викаше:
— Дойде ли време, мале ле,
Стою нах пòле да иде
сас дребни, ва̀кли шилета?
5 — Дойде ми, сину, минало,
ала ми, сине, не йди,
че е полено пекливо,
пекливо и болезливо,
водòна му е захирли
10 и д̀уе в̀етер сомальòв. —
Стою си майка не слуш̀е,
станал е Стою, т̀орнал е
рано в понд̀елник утирна.
Наметна ш̀елан на рамо,
15 тьòнкана пушка през рамо,
замами дребни шилета.
Майка му си го сл̀едѐше
и си му ж̀елно викаше:
— А̀га ми пòдеш, сину лю,

20 нах чуждо поле пекливо,
пекливо и болезливо,
немой се вòда напива
и немой л̀ега на с̀енка
под кичестоно кар̀аче! —
25 Стою си майка не слуш̀е.
А̀га си тамо отиде,
разпусна ва̀кли шилета
низ равно пòле широко,
напи се вòда студена,
30 та легна Стою, заспейна
под едно д̀орво китато.
А̀га си са Стойко разбуди,
той си са болан разбол̀е,
н̀ема кой да го погльòда.
35 Никой си н̀ема при него,
лю едно пиле славейче.
В у̀ста му вòда нос̀еше,
с крилца му с̀енка прав̀еше.

Стойко са жёлно молеше:
40 — Поседи, пиле славейче,
дорде се с дѹша рѹздѹлѹ! —

15. II. 1954 г.
Чепеларе

Пиленце му се додело
в уста му вода носене,
с крилца му сѣнка правене.

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакия

845. Дойчо умира на гизльо

Дойчо трѣгва на гизльо и казва на майка си, че е сънувал лош сън и няма да се върне. В полето той се разболява. Баща му идва да го види и заварва гроба му, на който вият неговите кучета.

Дойчо са сбира, торнува,
рано нах гизльо да идѣ
и си на майка викашѣ:
— Станѣ мѣ, майчу, собѣръ
5 пролѣтска лѹока прѣмѣна,
чѣ щѣ нах гизльо да ида
нах равно полѣ шѣроко. —
Стана му майка, събрала
пролѣтска лѹока прѣмѣна,
10 та сѣ са Дойчу прѣмѣни
и сѣ мѣ стана, та торна.
Майка сѣ Дойча опратѣ
ваз зѣленоно ливадѣ.
Агѣ сѣ сбогом зимаха,
15 Дойчо сѣ майцѣ викашѣ:
— Сас здравѣ сѣдѣ, мале ле,
чѣ вейкѣ нема врацанѣ!
Лоша сам сонѣ сонѣла —
чорно ма куче ухапа
20 и мѣ сарцено изедѣ.
Майка на Дойчу викашѣ:
— Дойчу лю, а мой сину лю,
защо мѣ дума казуваш,
та мѣ сарцесо скосѣваш,
25 как жѣ тѣ дума заборѣ? —
Чѣ сѣ мѣ Дойчо отидѣ
в равноно полѣ шѣроко,
вав Караутска алиѣ.
Малко е, млого посѣдел,
30 шѣстдѣсет деня броени.
Там сѣ са Дойчо разболѣ,
от болѣст легна, нѣ стана.
Дойчо Цвѣтану викашѣ:
— Цвѣтане, братчѣ Цвѣтане,
35 халѣл да тѣ е, Цвѣтане,
моѣна тѣѣжка сюрѣе,
моѣна тѣѣжка прѣмѣна

и мойно скѣпо гиздѣло,
с рѣока нѣ сом го допирал,
40 с очи нѣ сом го поглѣодвал.
Станѣ мѣ идѣ, Цвѣтане,
в голѣмоно Искѣча,
та мѣ нарѣчѣй, порѣчѣй
нах нашно село голѣмо
45 да дойдѣ баща до тѹва.
Нащѣн ми дѣнчок да сторѣ,
с дѹша да мѣ завтаса.
Иманѣ жѣ му предавам
и дума жѣ му казувам. —
50 Зачу го баща, отидѣ,
отидѣ, нѣ завтаса го.
Дойчо бѣ легнал, загинал,
та сѣ го бѣха погреблѣ
вав Караутска алиѣ,
55 под зѣленоно карачѣ.
Кучѣта лаѣт и вѣйѣт
на Дойчовоно гробищѣ,
нѣ пускат никой да ходѣ
на неговоно гробѣщѣ.
60 Тогав баща му зарѣока:
— Цвѣтане, сине Цвѣтане,
измамѣ кльотѣ кучѣта,
Дойчуму гроб да наблѣжа,
свѣщица да му запалѣ!
65 Цвѣтан на баща викашѣ:
— Нѣ мога, баща, нѣ мога,
менѣ кучѣта нѣ знаѣт,
ам да сѣ, баща, порукам
Дойчово порѣво любовѣ.
70 Неѣ кучѣта познават,
тя жѣ гѣ, баща, измамѣ,
та гробан да му наблѣжѣш,
свѣщица да му запалѣш.

4. XI. 1951 г.
с. Стойките

Иван Г. Колжабучаков,
род. в 1854 г., без образование, овчар

Искѣча (ст. 42) — Ксанти.

846. Кехая се разболява и остава в полето

Овчари питат кехаята кога и тяхното стадо ще тръгне за високата планина. Кехаята казва на одаджията да събере хергелето и да вдигнат овцете, да купи подаръци на жена му и на децата, защото той е болен и не може да се върне.

— Кехайò, наша дòржèва,
врют сюрйине тòрнаха
от зимòве нах лèтòве,
нашèна тьожка сюрйè
5 тагòва, пък не тòрнува.
Куга ще и тà да тòрне
от равно пòле широко
нах високана плàнина?
— Овчèре, мои овчèре,
10 овчèре и одажйè,
и нашèна ще да тòрне
рано в пондèлник утирна.
Стани, одажй, собери
нашèна луда харгèльò,
15 тòвари тьожка одайò,
вдигните нашè сюрйè
в пондèлник рано утирна,
от зимòве нах лèтòве.
Та че, одажй, вòзседни
20 моено конче хранено,
та си ми йди, одажй,
в Искèче града голèма.
Ситан армагàн собери
и ми го, кузум, òтнеси
25 на мойно пòрво любове,
на мойне дребни дечинки.
Че йè не могам да ида,
мен ми е лошо станало,
милаим ми е паднало
30 на мойсо бèло сарчòце.
Лошè ма глàва сболèва,
кайно ма не е болèла —
йè ща тóва да òстана,
йè ща тóва да загина
35 в равнòсо пòле широко
под зеленòсо карàче.
Йди ми рукни, одажй,
èнкехайèна Тодора,
кротачко да му насадè.
40 Агà сюрйè вдигните,
вè, одажй, ще минете
през Тунжè рèка голèма,
през високана кюпрйè.
Там има мòми кадйи
45 и млади булки запчйи.
Кàта година сам давал
по èдно вàкло èганце,
вàкло щат èгне да йщат —
вàкал хми овен фàните.
50 Те ща да си ва попитат:
„Каде е Райчо кехайè?“
Вè хми, овчèре, кàжите:
„Райчо вав пòле остана
с агйне хèсàп да гльòда,
55 дèно сме èли и пили
цалана зима голèма
от Касум, та до Гèргьовден.“

Пък гà, овчèре, пòдите
в нашено село голèмо
60 на високана плàнина,
вòрзите èсни чèнкове,
да лайнат кльоти кучета.
Там ще да си ва посрьòщне
моèна млада невèста
65 с мойне дребни дечинки
и ще да си ва запита:
„Каде е Райчо кехайè?“
Вè хи, овчèре, кàжите:
„Райчо вав пòле остана,
70 ваз пòдзим да на дочèква,
през пролèт да на изпраща.“
Гà на планинò пòдите,
вàкал ми овен фàните
курбàнь да го заколите. —
75 Овчèрене ми тòрнаха
рано в пондèлник утирна,
тьожка сюрйè вдигнаха.
Варвèха, колко варвèха,
агà на Тунжè стигнаха,
80 на високана купрйè,
спрèха хи жени кадйи
и млади булки запчйи.
Вàкло хми èгне искаха,
вàкал хми овен дадаха
85 и за Райча си питаха:
— Каде е Райчо кехайè?
Овчèрене хми казаха:
— Райчо вав пòле остана
с агйне хèсàп да гльòда,
90 дèно сме èли и пили
цалана зима голèма
от Касум, та до Гèргьовден. —
Агà вав село стигнаха
на високана плàнина,
95 тамо си хи са срьòщнали
Райчова млада невèста
с негови дребни дечинки,
тà си овчèре питаха:
— Овчèре, млади овчèре,
100 каде е Райчо кехайè?
Овчèрене хи казаха:
— Невèсту, млада невèсту,
Райчо кèхайè остана
в равнòно пòле широко,
105 ваз пòдзим да на дочèква,
през пролèт да на изпраща. —
Вàкал ми овен не дума,
вàкал ми овен продума:
— Лòжат та, лòжат, невèсту,
110 Райчо кехайè загинал
в равнòно пòле широко
под зеленòно карàче.
Кучета там останаха
кехайè да си погребòт. —

115 Ага̀ хи то̀ва̀ каза̀ха,
Райчо̀ва̀ мла̀да̀ нѐвѣ̀ста
жѐлно̀ за̀пла̀ка̀, прѝпѣ̀ са̀,
пу̀сна̀ сѝ гла̀сѣ̀ до̀ нѐбо̀,
са̀сипа̀ со̀лзѝ до̀ зѐмѣ̀

120 ѝ сѝ мѝ жѐлно̀ вѝка̀шѐ:
— Сюрѣ̀ бѐла̀ ѝ чьор̀на̀,
пу̀ста̀ да̀но̀ сѝ о̀ста̀неш̀,
а̀га̀ мѝ нѐма̀ кѐхайѣ̀,
са̀рцѣ̀со̀ да̀ нѝ ра̀зшѐнѝ!

16. VI. 1939 г.
Чепеларе

Тодор К. Балджиев
род. в 1862 г.

В два по-кратки варианта, които Ат. Райчев е записал в с. Соколовци, Смолянско, през април 1954 г. от Стояна М. Радкова, род. в 1869 г., и през март 1955 г. от Гавраил Гьопсалиев, род. в 1862 г., името на кехаята е Дамян. Голямата близост между записите, направени в Чепеларе и Соколовци, показва, че първообразът е общ. Дамян кехая бил прочут едър овцевъд в с. Момчиловци, живял в края на XVII в. Той умрял млад и оставил голямо богатство и много овце. За него се създава легенда, че му било мило за жена му и се върнал от умрелите и започнал да идва при нея; дохождал дотогава, докато брат му, който правел дараци за влачене на лен, го пробол с един дарак (вж. Канев. Овчарството. с. 27).

847. Болен овчар иска гроб с прозорци, I

Деветима другари хвърлят жребие кой ще отиде на гизльо. Пада се на Тодор, най-малкия от всички. По пътя той се разболява и казва на другарите си да му направят гроб с четири прозореца.

Събрали са са, сабрали
до деветина олдаше,
та ми са ели и пили
и чопан са си метнали
5 кой ще на гизльо да иде.
Чопан са падна Тодору,
Тодору, най-маличконо.
Събднал е Тодор да плаче,
енкехаена му викаше:
10 — Молчи, Тодоре, не плачи,
и е ще с тебе да дойда! —
Станаха, та торнаха,
варвеха, колко варвеха,
стигнаха на върх Ениджѣ.
15 Тодор са болан разболѣ

и на олдаше са молеше:
— Олдаше, мои олдаше,
та свалите ма от конѣс!
Тува ми коща градите,
20 че ми на неѣ сторите
от четири страни пенжуре.
Едина пенжур да гльода
нах мойна стара майчица,
другиен пенжур да гльода
25 нах мои сгодни олдаше,
третиен пенжур да гльода
нах моен стари бобайко,
четвъртен пенжур да гльода
нах мойне дребни сестрици.

12. III. 1939 г.
Чепеларе

Петра А. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

848. Болен овчар иска гроб с прозорци, II

По заръка на агата и кехаята Диньо отвежда рано на гизльо овни и шилета. Там се разболява и иска да му направят гроб с три прозореца и да занесат на майка му подарък ножовете и сребърните му пищови.

Диню си майци викаше:
— Мале ле, стара мале ле,
дойде ли време, мале ле,
5 овце нах поле да идат
и шилетана нах гизльо?
— Дошло е, сину, дошло е,
ала си още поседи.
Полено казват пекливо,
пекливо и болезливо,
10 водона му е захирлий.
Диню си майци викаше:
— Мале ле, стара мале ле,
агана ми е нарбчал,
кехайена ма провада:

15 „Да прави Диню, що прави,
рано нах гизльо да дойде!“ —
Че стана Диню, та торна,
наметна шельче червено,
запойо вакли овньове,
20 замами дребни шилета
през Рожен, през планинона,
през читакличка чершиѣ,
през дерибашко дерище,
през искѣчоска чершиѣ.
25 Та си ми Диньо отиде
вав равно поле широко.
Не било мало за много,
Диньо са болан разболѣ,

- разболѣ и залежѣ са.
- 30 Баща си Диньо викаше:
— Диньо лю, мѡи сину лю,
хайде да си та ѡткарам
нах старана ти майчица.
Диньо на баща викаше:
- 35 Тетю лю мили и драги,
йѣ ще си тѹва ѡстанам
в равносо поле широко,
тѹва ми кѡща градите
с два ми до три пѣнжуре.
- 40 Единан пѣнжур да гльода
нах мойна стара майчица,
другиѣн пѣнжур да гльода
нах милно ѣсно слѡнчице,
третиѣн пѣнжур да гльода
- 45 нах мои сгодни олдѡше.
Агѡ ми дойде прѡлѣто,

- врют щат нах поле да идат,
врют щат армагѡн да сбират
от голѣмоно Искече
- 50 скечоски жѡбѡлти стафиди.
Пѣк ти ми, тетѹо, собери
мои смилѣнски ножкове,
моине чифтѣ кобуре
и гѹмюшлѹно пищѡле.
- 55 Та ми ги, тетѹо, ѡтнеси
нах мойна стара майчица,
армагѡн да хи отнесеш.
Агѡ са за мен затѡжи,
с ножове да са разтѡжва,
с мойне чифте кобуре
- 60 и гѹмюшлѹно пищѡле. —
Кѡино си дума думаше
и си са Димо помина.

26. III. 1954 г.
с. Соколовци

Стояна М. Радкова,
род. в 1869 г., без образование,
домакиня

Според Ст. Радкова песента била създадена за Диньо, „Гарагашковия брат“, от с. Момчиловци, Смолянско, който бил овчар у „Сбирка“ (Г. Сбирков).

За *Рожен* (ст. 21) вж. пояснението към песен № 226. *Читаклицка* (ст. 22) — устовска. *Искѣчоска* (ст. 24) — ксантийска.

849. Овчарче лежи болно в гората

Селяни пращат в гората сираче, за да види защо не се стапя сланата. То намира болно овчарче, което го моли да го дочака да умре и да отнесе рѣката му в сестрините му дворове.

- Лоша е слана паднала —
сичкана слана са стопи,
в аднѡ са гѡра не стопи.
Селѣне си са сдумваха:
- 5 — Та що ли има в горѡна,
та са сланѡна не топи?
Кого ли да проводиме
горѡна да обиграѣе?
- 10 Дѡб щим да проводиме
младоно в село сираче:
и да му бѡде нѣщичко,
нѣма кой да го жѣлѣе
ни от майка, ни от баща,
ни от брата, ни от сестра,
- 15 дѡб него да проводиме!
Рекаха и го сториха.
Стана сираче, отиде,

- че си ми найде сираче
адно ми младо овчѣрче.
- 20 Тѡжко болничко лѣжѣше
и то без майка и баща.
Овчѣрче си го помоли:
— Йѣ ща та молѣ, сираче,
ти да си мене дочѣкаш,
доде са с дѹша раздѣлѣ.
- 25 Тогав та молѣ, сираче,
дѣсна ми рѡка ѡтрѣжи
и ѣ, сираче, ѡтнеси
в сестрини равни дворове,
в сестринѣн ранен босилѣк.
- 30 Когано сестра ми стане
босилчѣк да си полива,
ще си ми найде ракѡна.

Смолян
(кв. Райково)

Милка Ат. Гюрова,
род. в 1897 г., без образование,
домакиня

850. Димо пѣдар прострелва юрuche

Юрuche стадо пасѣше
вав Султан чѡста корйѣ,
зелена трѣва пасѣше,

- студна го вода поѣше.
- 5 Отде го зачу бре Димо,
бре Димо, млад кураджийѣ!

Замѣри пушка бойлиѣ,
та си удари юрѹче
в лѣва страна в сарцено.
10 Юрѹче било хитричко,
хитричко и разумничко
извади корпа лѹонѣна,
та си превѹрза ранине,

28. VIII. 1954 г.
Чепеларе

че си са рѹком изрѹка:
15 — Олдашлар, бенѣм кардашлар,
стадоно ми е броено —
хилѣда и петстотини.
Хилѣда ва̀кли овнѹове
петстотини шилета.

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

За юрѹче (ст. 1) вж. пояснението към песен № 518.

851. Овчарче убива пѣдаря Дели Димо

— Бре овчѣрю, шилетарю,
не разпускай шилетана,
че е тѹва Дели Димо,
кураджѣ-вураджѣ.
5 Отдѣлеко селѣм дава,
от близинко пушка вдига. —
Овчѣрче не послушѣло,
ам разпусна шилетана
низ юрѣе, султарѣе.
10 Отде видѣ Дели Димо,

отдѣлеко селѣм даде,
отблизко пушка вдигна.
Овчѣрче са замѣрило
зад мермѣр камене,
15 та удари Дели Дима.
Дели Димо отговарѣ:
— Ти ли са найде, овчѣру,
да застрелѣш Дели Дима,
Дели Дима кураджѣе,
20 кураджѣ-вураджѣе!

28. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

852. Волчица умира на предой

Торнала ми е Волчица
сас кехайѣне на предой,
сас овчѣрене на бачѹ.
Ага̀ си тамо отиде,
5 нарами ведра̀ коване
да точи вода студена.
Де са е ка̀мень пребѹрнал,
та си Волчица ударил,
Волчица легна, загина
10 на високана плѣнина.
Овчѣрене са сдумуват,

кехайѣне се спитуват
какво да правѣт мандрана.
Кацине си таркалѣха,
15 ведрана си ги трошѣха.
Овчѣрене заплакаха,
кехайѣне са сдумуват
какво да правят мандрана.
Та че си зѹѹха Волчица,
20 та ѣ в село откараха,
та Волчица погребаха.

28. I. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиѣва,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

853. Брат убива неволно брата си

С чужда работа майка отглежда двама сина близнаци — Тодор и Богдан — и ги изпраша на печалба в полето. След дванадесет години те се връщат с хиляда овена и петстотин жълтици. На вр. Елиджа среднощ стадото се подплашва и Богдан си хвърля „кѣпѣта“, за да го събере. Тодор го взема за хайдутин и го убива.

Имала майка, имала
до двама сина близнака,
единан Тодор зѹѹѣха,

пѹк другѣн Богдан викаха.
5 Доде хи майка изкѹти,
чѹрна е корпа носила,

чужда е фурка попрела,
чужда е жьѡтва жьѡнала.
Та хи е майка хранила
10 до дванадесте години,
та че хи майка проводи
нах равно пѡле широко
казан да казандѡсуват.
Ходили, казандѡсвали
15 до дванадесте години.
Тодор на Богдан викаше :
— Богдане, брате Богдане,
хайда, Богдане, да идем
нах дѡхѡн, нах планинѡна,
20 нах наше село голѡмо,
да идем да си видиме
нашѡна стара майчица.
Млочко сме казандѡсвали :
хилѡда вѡкли овньове,
25 петстотин жьѡлти алтѡне! —
Станаха, та ми тѡрнаха,
тѡжка сюрѡе вдигнаха
от равно пѡле широко.
Варвѡха, колко варвѡха,
30 агѡ Искѡче стигнаха,
Богдан на чершѡе отиде
да сбира дребан армагѡн.
Всѡкиму дребан армагѡн,
на майка — жьѡлти стафиди.
35 Варвѡели, колко варвѡели,
стигнаха на вѡрх Ёлиджѡ,
на високана барчѡйна,
свиха си стадо голѡмо.
Тодор на Богдан викаше :
40 — Богдане, брате Богдане,
тѡва го викат Ёлиджѡ,
та ходѡт вѡрло хайдуте.

Ако са стадо подплаши,
немѡй си фѡрлѡ кѡпѡта,
45 по кѡпѡ да си та пѡзна,
че та щѡ, брате, кайдѡса
заради вѡрло хайдутче. —
Гѡ бѡше на нощ, срадѡ нощ,
сиво са стадо подплаши.
50 Богдан си фарлѡ кѡпѡна
да сварти стадо голѡмо.
Тодор са от сѡн разбуди,
вдигна си пушка шѡрана,
та си Богдана удари
55 в срадѡ бѡлоно сарчѡце.
Богдан са охна, лейлѡкна :
— Ох леле, брате Тодоре,
как си ма, брате, кайдѡса ?
Тодор на Богдан викаше :
60 — Богдане, брате Богдане,
не виках ли ти, брате ле :
„Агѡ са стадо подплаши,
немѡй си фѡрлѡ кѡпѡта,
по кѡпѡ да та познаѡ“ ?
65 Пѡк ти си, брате, заборѡи,
та си та тебе ударих
заради вѡрло хайдутче.
Богдан на Тодор викаше :
— Тодоре, брате Тодоре,
70 агѡ ми, брате, отидеш
в нашѡно село голѡмо,
там щѡ да си та посрѡошне
нашѡна стара майчица,
та щѡ та, брате, попита :
75 „Каде е твоѡно братче,
твоѡно братче Богдана.“ —
Каква щѡиш дума отдума ?

6. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в г. 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

Искѡче (ст. 30) — Скече, сега Ксанти.

854. Как да не сѡм почернял

Кадѡна пита овчаря си защѡ е почернял, и той ѡ каза, че през ношта вода отвлякла деветте му стада заедно с нейното братче и с брат му.

— Иване, Кара Иване,
защо си чѡран почернѡл,
защо си тѡван потевнѡл ?
— Кадѡну, нашѡ султану,
5 как да ми не сѡм почернѡл,
почернѡл, още потевнѡл,
гѡ бѡше Иван научен
ка̀та голѡмо пѡдзиме
до девет стада да мамѡ.
10 И пак си бѡше замамѡл,
ам бѡше Иван бендѡсал
до еднѡ мѡма хубава,
та бѡше Иван кондѡсал

вав суха дерѡѡ дълбока.
15 Гѡ бѡше на нощ, срадѡ нощ,
тѡвѡна е мѡгла паднала,
ситна е рѡса роснала,
суха ми дерѡѡ протекла —
дарве, камене занѡла,
20 та Ивануму отнѡла
до девет тѡжки сюрѡи,
сюрѡи и овчѡрене.
— Мѡлчи, Иване, не плѡчи,
ще дадем жьѡлти алтѡне,
25 ще купим тѡжки сюрѡи,
сюрѡи с кучѡтана.

— Кадону, нашѣ султану,
сюрйине щим купим,
овчѣре де щим найдем —

4. XI. 1954
Чепеларе

30 твоено братче Хасанѣ
и мойно братче Стоѣна ?

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование VI кл.,
домакиня

855. Кехая и оладжия загиват в планината

— Плѣнину, стара плѣнину,
кара-мажѣрска пуцину,
какво е совѣ от тебе ?
Кѣто година карнѣна,
5 сѣѣ година двамина,
двамина луди и млади :
Тодора ѣнкехайѣна,
Манолѣ одажѣна.
Без овчѣре ма остави,
10 без овчѣре, одажѣе.

Тодора щѣхме да женим,
Манолѣ щѣхме да главѣм,
пѣк ти ги бѣрже ожени
в чѣѣрнана зѣмѣ дѣбока.
15 Бѣли камене—кумове,
чѣорни гарване — сватове,
дрѣбнине пѣлце — мѣмини,
сухи сухаре — девѣре,
тѣѣнкине ѣли — зѣлвине,
20 букови лѣсте — дарове.

12. III. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кѣоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

856. Вдовици проклинат Пирин планина

— Оти ми плачѣш, Пирин Плѣнину ?
— Как да не плачѣм, актѣш плѣнину !
Кѣта година става карнѣна,
кѣта година по три бюлѣюка,
5 по три бюлѣюка с бюлѣюкбашѣе,
сѣѣ година стана карнѣна
девет бюлѣюка с бюлѣюкбашѣи.

Останаха ми млади вдовици,
млади вдовици с дрѣбни дѣчинки.
10 Вдовици рано-рано стѣнуват,
жѣлно заплачѣт, люто закалнѣт :
„Пуста да останѣш, Пѣирин плѣнину,
че на остави млади вдовици,
млади вдовици с дрѣбни дѣчинки !“

20. V. 1939 г.
Чепеларе

Мария Вл. Бочукова,
род. в 1886 г., образование VII кл.,
домакиня

857. Планината кѣльне янкехая

Овчари се сбѣгуват с планината и тя им прощава пакостите, които са ѣ правили, но проклина янкехаята, който откраднал девѣюка, изгорил я и с пѣпелта закѣрмил овцѣте.

— Остани сбѣгом,
Стара плѣнину,
че ти сме много
золум правили.
5 Опасохме ти
зелена трѣва,
изпихме ти
студена вода,
изфарлихме ти
10 дрѣбно камѣне
да си вращаме
вѣкли шилѣта,
изсѣкохме ти

ельшино вѣрше,
15 та хи сторихме
за момски кѣжле.
— Сбѣгом, сас здравѣ,
млади овчѣре,
здрави идите,
20 здрави ѣлате.
Ѣѣнкехайѣна
здрав дано поде,
пѣк да не дойде,
че ми окраде
25 Руса девѣюка,
та ѣѣ изведе

на планинона,
Та да ѝе люби,
кайно са люби
30 първоно любе,
ам си накладе
два силни огнѣ,
та че ѝе тури

12. VII. 1941 г.
Чепеларе

между огньове,
35 та ѝе сажеже
ситан бѣл пепел,
та си накорми
сивоно стадо,
та да са раждат
40 женски ѣгнета.

Тодор К. Балджиев,
род. в 1862 г.,

ПЕСНИ ЗА ЗЕМЕДЕЛСКИЯ ТРУД

858. Бащата ще оре, дъщерята ще копае

— Добру лю, моѣ дѣщеру,
сутрин ми рано подрани,
возсучи бѣли ракави,
свѣри ми ранко прѣгима,
5 сбѣри ми в торба пладниѣна.
че ще да ида, да ида
на високана планина
чѣорни угари да ѡрам,

4. V. 1951 г.
с. Стойките

да сѣвам бѣла пшеница,
10 да храним дребни дечица.
Пък ти са стѣогни, Добру лю,
нарами мѡтъка на рамо,
та ѣди в долна градинка
зеленѣн мисѣр да прѣшиш
15 и ранѣн да възрѣваш.

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделие

859. Зелено сѣно да косят

Ахмеда сабрал межѣца
горна и долна махалѡ,
дрѣбни и ѣдрѣ юнаци
на високана планина
5 зелено сѣно да косѣѡт.
Косили, колко косили,
тѣѡван са облак подаде,
ситна си рѡса заросе,
межѣрѣне са посбраха

11. X. 1955 г.
мах. Катраница

10 под букована сѣшина.
Кайно си дума думаха,
отѣс-кърк мартѣн пукнаха,
право Ахмеда удрѣха
от лѣва страна в сарцено.
15 Межѣрѣне си думаха:
— Пускайте, вѣкли юнаци,
нѣ си Ахмед не даваме,
нѣ за Ахмед друг дадахме!

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

860. Пенка е сѣно сушила

Пенка е сѣно сушила,
сушила и сабирала
с нѣино малко ратайче
на високана планина.
5 Сушили, колко сбирали,
на кѡпи са го склѣдали,
доде е тѣѡвно станало.
Ратайче Пенки думаше:

Август 1952 г.
мах. Стикъл

— Пенке ле, чорбаджѣйке ле,
10 агѣ сѣндѣсо сбѣреме,
сбѣреме, още склѣдеме,
каде щим, Пенке, да легнем?
— Ратайче малко, глупаво,
та толкоз ли са не сѣташ?
15 Ъе ще да легнам под кѡпа,
пък ти ще легнеш варх кѡпа.

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование VI кл.,
зидар

861. Да гледа момата на нивата

— Сину, майчин сину,
не гльодай момана
зиме на хороно
бѣла премѣнена,
5 ситно оплетена,
ам гльодай момана
лѣте на нивана:
дали край подбира

или срѣда варти.
10 — Майчу, мила майчу,
дѣно галѣм, майчу,
нито край подбира,
нито срѣда варти,
ам под сѣнка сѣди,
15 анайно дѣте даржи.

30. XI. 1951 г.
с. Широка лѣка

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

862. Невеста жъне на облог с механджия

— Мари невѣсту, невѣсту,
дъо щим, невѣсту, да сторим
да са, невѣсту, оложим:
ако, невѣсту, ожьонеш
5 три килѣ бѣла пченица,
та ща да си ти хорижем
дюкѣнен с дюкѣнжиѣна,
механѡ с механжиѣна. —
Та са невѣста наведе,

10 агѣ слѡнцено изгрѣло,
та са невѣста изправи,
агѣ слѡнцено превалѣ.
Та си невѣста ожьона
три килѣ бѣла пченица
15 и му е зьѡла дюкѣнен,
дюкѣнен с дюкѣнжиѣна,
механѡ с механжиѣна.

1. XI. 1954 г.
Чепеларе

Кева К. Илиева,
род. в 1878 г., без образование,
домакиня

863. Женали, колко женали

Посбрали са са, посбрали
Жѣферовине кадѡни
на високана плѣнина
жьѡлтана жьѡтва да жьѡнат,
5 зеленен мисѣр да прашѡт.
Жьѡнали, колко жьѡнали,

тъѡван са облак подаде,
ситна ми рѡса заросѣ.
Межѣркине са посбраха
10 на широкине хармане
голѣмо хѡро да вийѡт,
бѣла ракиѣ да пийѡт.

14. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

864. Както си жетва женеха

Девојка не иска да отиде на агѡвска жетва, защото се страхува от агѡвските аргати и сеймени. Майка ѣя успокоява, че докато агата е там, няма да ѣ продумат. Аргатче кара девојката да влязат в агѡвското коначе.

— Немѡй ма, майчу, провада
агѡвска жьѡтва да жьѡнам
с агѡвски луди аргате,
сас луди млади сеймѣне,
5 че ще ми гѡрцки продумат,
пѣк ѣе са гѡрцки не сѣтам.
— Иди ми, иди, дѡщеру,
доде е агѣ на мѣйданѣ,

не щѡт ти никак продума,
10 пѣк ко ти дума продумат,
той хми ще гѡрцки отдума. —
Кѣйно си жьѡтва жьѡнаха,
кѣйно си дума думаха,
тъѡван са облак зададе
15 нах агѡсконо конѣче,
ситна е рѡса роснала,

20 тѡвна е мѡгла паднала,
конѡкан в мѡгла утѡнал.
Агѡско лудо аргатче,
то си хи тихо ромѡни:
— Хайда да идем, девойку,
нах агѡсконо конѡче,
че ща та фане росѡна,

Юни 1942 г.
Чепеларе

та ще ти падне бойѡна.
25 Пѣк та̀ му тихо ромѡни:
— Вѡрви си нав пѡт, юначе,
а̀ко ми слети бойѡна,
пак ще си други на̀правѣ!
Нахтам ми ѡчи не гльѡдат,
30 нахтам ми сѡрце не тьѡгли.

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование
домаќиня

865. Попревийте се, межарки

5 Салих е подбрал межѡца
горна и долна махалѡ
зелено сѣно да сушѡт,
жѡлтана жѡтва да жѡнат
на високана плѡнина.
Тьѡван са облак подаде,

ситна ми рѡса заросѣ.
Салих межѡркем викаше:
— Попревийте са, межѡрки,
10 да изсушиме сѣноно
и да ожѡним жѡтвана!

15. IV. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

866. Жетва женат, сено сушат, I

5 Мехмед, Мехмед, тѡшак севдѡн!
Цѣло е село порѡкал,
голѣма межѡ посабрал
йодрине, дребни девойки
и карагюзлю̀ невѣсти.
Жѡлтана нива да жѡнат
на високана плѡнина,
зелено сѣно да сушѡт
на високине барѡйни.
10 Жѡнали, колко жѡнали,
тьѡван се облак подаде,
ситна е рѡса роснала

на високана плѡнина.
Врют са межѡна разбѣга,
15 еднѡ девойка поста̀на —
плетѡт ѣ жѡлти папу̀це,
алтѡне тьѡжки дошли хи,
та не можѣ да убѣга.
Мехмед изпѡслед варвѣше,
20 та си застигна девойка
и си хи тихо ромѡни:
— Халѡл да ти са алтѡне,
халѡл да ти са папу̀це!

25. III. 1951 г.
с. Настан

Шабан Фезов,
род. в 1886 г.

867. Жетва женат, сено сушат, II

Борнас събира меджия на високата планина да жѡнат и да сушат сено. Когато обхожда жетварите, Емин го убива от гората.

5 Борнас е межѡ посабрал
горна и долна махалѡ
жѡлтана жѡтва да жѡнат,
зелено сѣно да сушѡт
на високана плѡнина.
Жѡнали, колко жѡнали,
сушили, колко сушили,
тьѡван са облак зададе,
ситна ми рѡса заросѣ.
10 Борнас си ѐхна кончено,

насам-нататѣк варвѣше
и на жетваре думаше:
— Попревийте са, жетваре,
да ожѡниме ниваса,
15 да подбереме снопесо! —
Емин вав шума седѣше,
та си колиба градѣше
и си Борнаса ловѣше.
Чифт са пицѡле пукнаха,
20 та си Бурнаса удрѝха

от лева страна в сарцено.
Бурнас са охна и вахна:
— Борже стъгните Еминѐ,
че си ма Емин отбави!

24. II. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакия

868. Варила ли си вечеря

— Кадону, млада невесту,
варила ли си вечерѐ,
че си ти идат аргатки?
Аргатки са огладнѐли,
5 че хми бѐ малко пладнина,

пладнина, още приѐда.
— Варила ви сам, жетварки,
варила и нагодила.
Манжѐ сам много сготвила,
10 бѐло сам вино налѐла,

8. I. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакия

869. Не наготвила за жетвари

Невеста не наготвила вечеря за жетварите, защото детето ѝ плакало, та го люляла и му пѐла.

— Кадону, млада невесту,
сварѐла ли си вечерѐ
на нашне лѐтни жетваре?
— Не сѐм сварила, любе ле,
5 малко ма дѐте бавило,
малко ми дете плакало,
та сам са с него фанала,
откак е слѐнце изгрѐло,
дор ми е слѐнце залѐло
10 и мѐсечина изгрѐла.
Вечерѐ не сѐм сготвила
на мойне лѐтни жетваре,
дѐно са жѐтва жѐнали
и жѐлни пѐсни попѐли
15 на високана планина. —
Кайно си дума думаше

и ми жетваре дойдаха.
Излѐзе бѐла кадѐна
пребулена, забрадѐна
20 сас бѐла кѐрпа до ѓчи
на равничкине двѐрове,
та си жетваре посрѐщна,
Тя на жетваре думаше:
— Ожѐгнахте ли, жетваре,
25 нашана лѐтна пшеница,
сторихте ли ѐ кѐшове?
Прощавайте ми, жетваре,
не сам вечерѐ сварѐла —
машко ми дѐте плакало,
30 та го сам в люлка люлѐла
и му сам пѐсни пѐѐла.

9. VI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакия, работила и земеделие

870. Девойки бѐрат черничева шума

— Завидай, Руске, повидай
нашине дребни моминки
ваз чѐста гѐра зелена
да берѓт листе дѐдово,
5 да хранѐт чѐрни бабѐльки,
да правѐт жѐлта копрѐна,
да гиздѐт дребни моминки. —

Стана ми Руска, заведе
неини дребни дружчици
10 в чѐстана гѐра зелена.
Агѐ са тамо отѐшли,
Руска са жѐлно провикна:
— Бѐгайте, дребни моминки,
горѓса пѓлна с хайдуте!

29. VIII. 1951 г.
мах. Кожари

Ахмед Бачков,
род. в 1906 г.

Пѐе се на жѐтва по пѐтя кѐм нивите.

871. Имаш ли място да преспя

- Слѳнцено бѳрза да втѳса
до новѳ бѳрце високо,
и юнак бѳрза да втѳса
до нова село голѳмо.
5 Накрай селоно имаше
до ѳдно вѳда студена,
на вѳда мѳшка девойка.
Юнак девойки думаше:
— Добѳр ти вечѳр, девойче!
10 — Дал ти бог добро, пѳтниче!
— Девойче мари хубава,
имаш ли конѳк да прѳспѳ,
- че отдалечко патувам,
та си сам много заморен?
15 — Пѳтниче, младо друмниче,
наше е село голѳмо,
та може мѳсто да найдеш
надолу покрай селоно.
Там има булче младичко,
20 у него пѳтник преспава,
там щѳш да идеш да питаш.
Ако та булче приѳоме,
че щѳш у него да прѳспиш.

26. III. 1954 г.
с. Соколовци

Стояна М. Радкова,
род. в 1869 г., без образование,
домакиня

Пее се на жѳтва при залазване на слѳнцето.

ЗАНАЯТЧИЙСКИ И ГУРБЕТЧИЙСКИ ПЕСНИ

872. Дюлгерче трѳгва на гурбет

- Росице, руса севдѳце,
ти, орѳхова сѳнцице,
от мед ли ти са очинки,
от червен невѳн устинки,
5 та не смейш да ма поглѳбднеш,
думица да ми продумаш?
— Юначе лудо и младо,
мен ми е бѳлно и жѳлно!
- Врѳт дюлгерене тѳрнуват
нах Тѳшѳс, нах касабѳне,
10 и ти си пуство дюльгерче,
и ти са сбираш, тѳрнуваш,
ам мене кѳму оставѳш?
— Оставѳм си та, Росице,
15 на бащини ти двѳрове,
на майчини ти скугове.

10. I. 1940 г.
Чепеларе

Шина Л. Митарова,
род. 1874 г., домакиня

Вариант на песента Ат. Райчев е записал от Чока Ст. Гайдарова в с. Широка лѳка, Смолянско, на 4. X. 1952 г.
Тѳшѳс (ст. 10) — о-в Тасос.

873. Да го чака за големите празници

Момѳк пита любимата си защо е тѳжна. Тя му казва, че тѳжи, защото той трѳгва с терзии и дюлгери за Драма.
Момѳкѳт я утѳшава, че ще се вѳрне за Коледа, Великден или Петровден.

- Росице, пуста Росице,
все кольчиш дойдама дома ти,
все та засмѳна нахѳдах,
сега та найдах кѳманка,
5 кѳманка и касѳфѳтна.
Дали та майка кѳрала
ѳли та ѳ с мене разбрала?
— Юначе лудо и младо,
нито ма ѳ майка кѳрала,
10 нито ма ѳ с тебе разбрала,
ам ми е бѳлно и жѳлно.
Всички са сбират, тѳрнуват,
терзѳе, още дюлгере,
нах Драма, нах касабѳна.
- 15 Всички щѳт, гѳди, да идат,
и ти щѳш, лудо, да идеш,
ам мене кѳму оставѳш?
— Оставѳм си та, Росице,
на майчини ти скугове,
20 на бащини ти двѳрове.
Пѳк мене чѳкай, Росице,
за голѳмине празници,
за голѳмана Колада.
Ако тогава не дойдама,
25 че си ма чѳкай, Росице,
за голѳмиѳн Велиден.
Ако тогава не дойдама,
че си ма чѳкай, Росице,

за голѣмиѣн Пѣтровден,
30 Пѣтровден, Свѣта Недѣлѣ,
за мѣмски, юнацки панагир.

Ноември 1949 г.
Чепеларе

Мария К. Талаганова,
род. в 1895 г.

М. Талаганова е научила песента преди 40 г. от Тодора Христинина от Чепеларе.

874. Затѣжи ли се, Радице

— Хайде, момице, да идѣм
на мѣжбо и на попрѣлка,
отблизко да са вигимѣ,
вигимѣ и бѣндисамѣ,
5 че жѣ са утрѣ ъвѣда
нах равно полѣ шѣроко.
Ечко щим да са затѣжѣм
ти за менѣ, йѣ за тебѣ.
Очинкѣ та щат заболѣ
10 шѣрокѣ друмѣ глѣоданѣ,
устинкѣ ти щат омалѣ
врют пѣтницинѣ питанѣ:

— Пѣтнѣче, кално друмничѣ,
дали ми нѣйдѣ не вигѣ
15 моѣно любе Стоѣна?
— Вигѣх го, вигѣх, Радѣцѣ,
в равноно полѣ шѣроко
на тихѣн белѣ Дунава.
До три гѣмии карашѣ
20 и с меден кавалѣ свирѣшѣ,
с кавалѣн дума думашѣ:
„Затѣжи ли са, Радѣцѣ,
кайно са менѣ за тебѣ!“

6. VI. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделе

875. Анатема ти, Стояне

Наведи са, Шар плѣнину,
та ми стѣни равна равнишка
да си видѣм нашно село,
да си видѣм стара майка,
5 стара майка, пѣрво любе!
Наведе са Шар плѣнина,
станала равна равнишка.
Та си видѣх нашно село,
нашно село, стара майка,
10 стара майка, пѣрво любе.

Стара майка на двор сѣди,
мошко дѣте в рѣки даржи.
И до неѣ пѣрво любе,
пѣрво любе право сѣди,
15 чужда фурка то ми преде
и си мене люто калне:
— Анатема ти, Стоѣне,
дето ма ти мен остави
чужда фурка да си прѣдам,
20 мошко дѣте да си хранѣм.

28. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Велика Ф. Пакулева,
род. в 1867 г., без образование,
домакиня

По сведения на К. Канев, публикувани в „Момчиловци“, песента била пренесена в Смолянско от занаятчий-гурбетчий, които идвали от Македония.

876. Сестра познава брата си гурбетчия

Терзия се връща от гурбет и иска вода от девойка. Когато чува, че той идва да види майка си и сестра си, тя го кара да я погледне дали не прилича на тях.

Мома на врис седѣше,
студна си вода точѣше
и си низ пѣтѣн глѣодаше.

Ваз пѣтѣн иде копеле,
5 копеле, тѣонак терзийе.
Агѣ приближи момана,

че си на мома викаше:
 — Пòдай ми, момне, водица
 от твойте бели харкоми,
 10 че отдалечко патувам,
 та сам за вода зажаднел
 и за теб сам са заболел.
 Че три години, момне ле,
 откак сам отишьòл на курбет,
 15 сега си идам, момне ле,
 майчица да си обидем,

сестрица да си погледнам.
 — Юначе лудо и младо,
 агà си тòрнал на курбет,
 20 каква ти беше сестрана?
 — Момне ле мари хубава,
 мутька бè мойна сестрица.
 Мома си на юнак викаше:
 — Че погледни ма, юначе,
 25 дали не мèsам сестра ти,
 сестра ти, женам, майка ти!

18. VI. 1955 г.
 Смолян

Живка Лютова-Божкова,
 род. в 1915 г., образование,
 средно специално

Ж. Лютова е чула песента в мах. Остри пазлак, Смолянско.

877. Терзия се разболява по пътя за гурбет

Майка изпраща сина си с терзии и му поръчва да не се обръща, за да не се разболе. Той не я послушва и заболява.

Никола майци викаше:
 — Хайда ма, майчо, опрати
 с карлукоскине терзие,
 с Манолè баш терзиена!
 5 — Синко Никола, Никола,
 агà та майка опраща,
 назад са немòй обраща,
 че е година кишовна
 и пролèто е даждовно. —
 10 Никола майка не слушè,
 ами са назад обòрна,
 майка си в рòка полюби:
 — Халàл ми прàви, мале ле,
 дето си ма мен носила
 15 девет месеца на сòрце
 и три години вав рòки. —

Станаха, та ми тòрнаха,
 варвèха, колко варвèха,
 гà бèха на вòрх Елидже,
 20 Никола болан заболè,
 лошè го глàва заболè,
 кàйно го не е болèла.
 Никола Манол думаше:
 — Манолю, баш терзиине,
 25 лошè ма глàва заболè,
 кàйно ма не е болèла.
 Агà си торнеш, Маноле,
 та сбèри дребан армаган —
 на майка чòрна момиè,
 30 на татè чòрни папùце,
 на брата чòрни стафиди,
 на сестри чòрни пòрстене!

26. III. 1954 г.
 с. Соколовци

Стояна М. Радкова,
 род. в 1869 г., без образование,
 домакиня

Карлукоскине (ст. 3) — от с. Карлуково, сега с. Славейно, Смолянско.

878. Терзия се разболява в Драма

Ангел е гъжен, защото всички терзии тръгват към Драма и всички са годени, само той е ерген. Майка му го уговаря да почака, докато оженят брат му. Ангел заминава и се разболява.

Майка на Ангел думаше:
 — Ангеле, сине Ангеле,
 òти си киман-кахòран?
 Кòща ли нèмаш градена,
 5 сирмьò ли нèмаш в дюкèнен,
 конче ли нèмаш да èхаш?
 — Майчинку, стара майчинку,
 и кòща имам градена,
 и сирмьò имам в дюкèнен,
 10 и конче имам да èхам.

Ами сам киман-кахòрен:
 врют терзиине тòрнуват
 нах Драма, нах касабòна,
 та ми са лю врют главèни,
 15 главèни с пòрстен мèнени,
 лю è сам само лèвтеро.
 Хайде и мене òглави
 на буднò машка девойка,
 и è главèнко да стана.
 20 Майка Ангелу викаше:

- Ангеле, синко Ангеле,
пòходи, синко, пòходи
още лю сàе годинка
лèвтерче неоглавèнко.
25 Брата ти да ожениме,
та лèвтер девер да идеш
на Рада Радювичина,
на Радиinine дворове,
в Пèпелскана махалò. —
30 Ангел си майка послуша,
та си са стьòгна да варви.
Вазсьòдна конче хранено,
та си нах Драма отиде.

6. XI. 1954 г.
Чепеларе

- Пошил е и покройл е
35 момински грйшки шèрани,
юнацèм сини фермèни.
Пошил е, колко поседèл,
шестдесет денè броени,
Ангел са болан разболè.
40 Нарòчал Ангел, порòчал:
— Де да е майка да дойде,
нащòн ми денчòк да прави,
да дойде да ма обйде,
че сам са болан разболèл,
45 сас дýша да ма завтаса!

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

879. За вода сърце изгоря

Хасан се разболява на гурбет и моли помайчимата си да му подържи главата, посестримата си да му даде вода; те искат да им плати.

- Ранко ма рýкай, майчинку,
че мислè ранко да ида,
дèно è видè барчйна,
зад неè има и друга.
5 Агà са болан разболè,
кой ще ми глàва подаржи,
кой ще ми вòда подаде?
— Иди ми, иди, сину лю,
сгодни актàше бивайте.
10 Кой как са болан разболèй,
нарьòд си глàва дбржите,
нарьòд си вòда давайте. —
Било е, колко било е,
Хасан са болан разболè.
15 Чужда е майка помайчил,
чужда е сèстра посестрил.

10. X. 1955 г.
мах. Катраница

- Майчице чужда, не моè,
та пòдаржи ми главòса!
— Хасане, чуздо селèнче,
20 è ти щà глàва подаржè,
ко имаш сермьò в кесьòта.
— Сестрице чужда, не моè,
та пòдай си ми водица
устаса да си разквасè!
25 — Хасане, чуздо селèнче,
è ти щà подà водица,
тýва е кесàт водòса,
алтòн са дава окòта. —
Хасан е лèжèл, полèжèл,
30 за вòда сòрце изгорè,
от болест глàва не вдигна.

Емин. Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование VI кл.,
общ работник

Вариантът, който Ат. Райчев е записал на 10. I. 1939 г. в Чепеларе от Стана Балджиева, род. в 1864 г., внася други детайли в същите ситуации:

— Майчице, помайчинку ле,
èла ма близко нàближи
оганчèк да ми накладеш!
— Сину ле, мой посиненику,
имаш ли жòлти алтòне,
да си та близу нàближè
оганчèк да ти нàклада?
— Сестрице, посестримице,
èла ма близу нàближи
водица да ми подадеш
сòрцесо да си разквасè,
сас дýшè да са раздèлè!

— Братко ле, побратиме ле,
имаш ли скòпо гиздýло,
да си та близу нàближè
водица да ти пòдада?
Пак си са Стоèн помоли:
— Братченце, побратимче ле,
èла ма близко нàближи
да си ти, братко, нарòчам
кончено да ми тимариш!
— Нàближи щà та, братко ле,
ако ми конче теслимйш,
теслимйш мое да стане.

880. Де да е майка да дойде

Мехмед се разболява в полето и иска да повикат майка му и баща му. Неговите другари му „градят къща“ без дървета и камъни.

Мехмед са болан разболѐ
вав равно полѐ широко.
Чужда е майка помайчил,
чужда е сѣстра посестрил,
5 чужди е братѐ побратил.
Майци си тихо ромѐни:
— Майчинку, чужда селѐнку,
пѹсни ми хабѐр нах майка,
нах майка и нах бобайка,
10 че сам са болан разболѐл —
от гла̀ва с ђчи не гльодам,
от лошо с нѐги не ходѐм.
Де да е майка да дѹйде,
до мене близко да съодне,
15 главѐса да ми подаржи,
думица да ми продума

и да ма хитро попита:
„Какво та боли, сину лю,
гла̀вна ли та болѐше
20 или та сѐрце болѐше?
— Майчинку, стара майчинку,
да ма болѐше главѐса
болѐ ще и арнйса ще,
ам си ма боли сарцесо,
25 боли ма и не арнйсва!“
Нова му кѐща градѐха
вав Мадан до жумайѐна,
вав зеленине ливади
под високана минарѐ.
30 Другаре кѐща градѐха
без дарве и без камене.

Януари 1950 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

881. Гарвани жалят болен гурбетчия

Другари трѹгват на печалба. Един от тях се разболява и те го оставят под високо дърво; на него грачат гарвани, които искат да го вдигнат на крака.

— Йѐжте и пийте, актѹше,
и добра дума думайте,
сас добро да са запомним.
Деветина сме на конѹк,
5 нах девет стрѹни ще фатим,
кой каквото казандйса,
барабар ще го дѐлиме. —
Кѐйно си дума думаше,
кѐйно кауѐлен правѐше —
10 Алиѐ кафеджиѐна,
той си са болан разболѐ.
Врют го са по ден гльодали,
брат му го гльода два денѐ,
два денѐ и до пладнйна,
15 че го е и той йоставил
под еднѐ дѐрво високо,

до еднѐ вѐда студена.
На дарвоно си имаше
до два ми чѐѐрни гарване,
20 та си грачѐха, плачѐха,
пѹк той хми тихо ромѐни:
— Гарване, чѐѐрни гарване,
ѹко грачите, плачите —
да ма ѐдете, пиѐте?
25 Гарване си му викаха:
— Юначе лудо и младо,
ний не грачиме, плачиме
да си та ѐдем и пиѐм,
ами си грачим и плачим
30 на нѐги да те кладѐме,
ѐктѹше да си пристйгнеш.

20. II. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

882. Гарванче се грижи за болно чужденче

Всички са гѐри листнаха,
листнаха, оше цвѐтнаха,
сал една гѐра остана.
И в неѐ вѐтре имѐше
5 до еднѐ чуждо чужденче

и еднѐ чѐрно гарванче.
Гарванче му са молѐше:
Умри си, умри, Исине,
че ми са вейке додѐло
10 с крилца ти сѐнка правѐне,

с уста ти вода носене,
от снажка мьосо рэзана,
твоета душа хранене!
Устинки ми са изгнили
15 от тебе вода носене,

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

крилцаса ми са капнали
от тебе сѣнка правене,
ножинки ми са изсѣхнали
от тебе мьосо рэзана.

Алие С. Дльогова,
род. в 1920 г., образование III кл.,
домакиня

883. Чужда е земя притажна

Другари ядат и пият в чужда земя и се сговарят, който се разболе, да го гледат наред. Който говори това, пръв се разболява. Всички го гледат по ден-два, брат му — седмица и го оставят. Гарванче се грижи за него, докато идва зима.

Сабрали са са, сабрали
олдаше и аркадаше
вав чужда земѣ дѣлечна,
та си едѣха, пиѣха
5 и добра дума думаха:
— Ежте и пийте, олдашлар,
и добра дума думайте,
сас добром да са заповним
на саѣ земѣ чужденска.
10 Чужда е земѣ притажна,
кайно е майка мащеха,
кайно е дѣте без люлка;
наше е земѣ рѣзтажна,
кайно е майка рожделна. —
15 Кайно едѣха, пиѣха
и голѣм каул правѣха:
— Койно са болан разболѣй,
нарьѣд щим да го гльодаме! —
Койно каулѣн правѣше,
20 той най-напреж са разболѣ.
Всички го нарьѣд гльодаха
кой по ден, кой по два денѣ,
брат му го гльода най-млого,
най-млого — цѣла неделѣ.
25 И нему са е додѣло,
додѣло и наситило
на болан измѣт правене,
та си са сбира, тѣрнува.
Той си на Иван викаше:
30 — Иване, брату Иване,
халал ми прави измѣтѣс,
и йѣ са с тебе наситих,
самичѣк си та оставѣм.
Иван на Стоѣн викаше:
35 — Постой, почѣкай, брате ле,

15. I. 1939 г.
Чепеларе

доде са с душа раздѣлѣм,
тогав ма, брате, оставѣй
вав чужда земѣ дѣлечна. —
Кайно си дума думаха,
40 отде префѣрка, префѣрка
до едно чѣрно гарванче.
С крилца му сѣнка правѣше,
с уста му вода носѣше,
с ножинки огань стикаше
45 и на Ивана думаше:
— Иване, брате Иване,
йѣ ща ти измѣт пѣправѣ
година и половина,
ако са листе задаржѣт,
50 слана да хи не попари
и снѣг да хи не притиска. —
Билѣ е, колко билѣ е,
дошла е бѣрже пѣдзима,
листено слана попари,
55 та листана окапаха.
Дуйнаха зимни вѣтрове,
паднаха бѣли снѣгове,
гарванче си му думаше:
— Иване, брате Иване,
60 халал ми прави измѣтѣс,
че си са сбирам, тѣрнувам.
Крилцаса ми са капнали
от тебе сѣнка правене,
калвѣнче ми е изгнило
65 от тебе вода носене,
ножинки ми омалѣха
от тебе огань стикане,
снажкаса ми изсѣхнала
от тебе мьосо хранене.

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

884. Убийството на Саво гурбетчия

Саво и Тио се завръщат за Коледа в село. По пътя сядат да починат, Саво заспива и другарят му изважда нож да го убие, за да му вземе имането.

- Сава Тиому викаше:
— Хайде щим, Тио, да идем
нах нашно село големо
ваз големана Коледа,
5 армаган да си отнесем
на нашне дребни дечинки. —
Станали, та са тѳрнали,
варвѳели, колко варвѳели,
минали пѳле широко,
10 влѳели са в гѳра зелена,
нашли са вѳда студена.
Сьѳднали да си починат,
студена вѳда да пийнат.
Сава го дрѳмка налегна,
15 та се пренесе и заспа.
Тио си ножѳ извади
- главѳна да му отрѳеже,
имане да му сабере.
Саво са от сѳн разбуди,
20 та си на Тио викаше:
— Тио лю, вѳрна дружина,
халѳл да ти е, Тио лю,
моѳен сахѳт сребаран
и моѳен синчѳн кюстѳчек!
25 Тио на Сава викаше:
— Саву лю, вѳрна дружина,
мене ми, Саву, не трѳбва
твоѳен сахѳт сребаран
и твоѳен синчѳн кюстѳчек,
30 ам си ми трѳбва, Саву лю,
твоѳено дребно имане.

12. XII. 1952 г.
с. Широка лѳка

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакия

Песента е създадена за Саво от с. Солища, Смолянско, който бил убит на връщане от гурбет от Тио, българо-мохамеданин от мах. Окманица, Смолянско. Това е станало преди Балканската война. През време на войната Тио избягва в Беломорието, но синовете на Саво го намират и убиват.

Покрай песни като горната между среднородопското население живеят песни и спомени за убиване и ограбване на гурбетчии от турци (вж. Приложение № 7).

885. Терзии и абаджии се удавят

- Тѳрнали ми са, тѳрнали
устовски млади терзие
и райковски абаджие
нах голѳм Ташюс да идат.
5 Варвѳѳа, колко варвѳѳа,
слѳзоха в поле широко,
стигнаха море дълбоко.
ѳхнаха шѳрка гемие,
пойѳха море дълбоко.
10 Ага низ море пливнаха,
дуйнаха силни вѳтрове,
Бѳло се море разлюлѳ,
разлюлѳ море, разигра,
- шѳрка гемийка оборна,
15 та ми са се издавиле
устовски млади терзие,
райковскине абаджие.
Всичкимнѳм майки плакнаха,
плакнаха и замѳлкнаха,
20 на Стоѳен майка не мѳлкна:
— Стоѳене, сину Стоѳене,
ти ми бѳе, сину, адничѳк,
адничѳк, сину, самичѳк —
25 как да та майка прежѳели,
прежѳели, сину, забѳри!

13. III. 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакия

Ташюс (ст. 4) — о-в Тасос.

СОЦИАЛНИ ПЕСНИ

ВОЙНИШКА СЛУЖБА

886. Девойка войник

Паша е „кондѝсал“ в Юрушката планина до двата извора, записва за войник всекиго, който отиде за вода, и праща ферман: който има син — него да прати, който няма — сам да отиде. Данчо плаче, защото е стар и болен, а има само десет дъщери. Най-малката дъщеря Маруда отива вместо него. На дванадесетата година най-малкото войниче я познава и казва на другарите си, че ги води мома. За да я изпитат, те отиват в гората, където се дялат хурки и кавали. Девойката взема кавал и засвирва. Отвеждат я на дюкяни, където се продават маниста и валă и сачми, кремъци и силияси. Маруда заглежда сачмите и хваща силияха. Отиват на Дунава — тя минава първа, а когато излиза на другия бряг, сваля войнишката си премяна и си отива у дома. Войниците разказват на царя, че са имали за чауш девойка, и той изпраца да я доведат, за да я направи царица.

- Излѝзи, майчу, погледни
какво са бѝло бѝлѝе,
какво са синьо синѝе
на Юруцкана плăнина
5 до двене ѝли високи,
до двана врѝсе студени.
Дали са зимни снѝгове,
дали са зимни ледове
или са момни дарове,
10 или са мѝми на хѝро,
или на сѝри гѝлабе,
или са ѝвце в кошѝра?
Какъв ми вѝтер излѝзе,
та ми разфѝрка гѝлабе,
15 гѝлабе, момни дарове?
— Дѝщеру моѝ, майчина,
ако е зимни снѝгове
и ко е зимни ледове —
огрѝ ще слѝнце, стопи ги ще;
20 ако е момни дарове,
излѝ ще мѝма, сбра ги ще;
ако е мѝми на хѝро —
слѝнциено агă превали,
хѝроно ще се размахне;
25 ако е сѝри гѝлабе,
пукна ще пушка, фѝркна щат;
ако е ѝвце в кошѝра,
излѝ ще овчѝр, поѝо ги ще
зелена трева да пасѝт,
30 студена вода да пийѝт. —
Нито са зимни снѝгове,
нито са зимни ледове,
нито са момни дарове,
нито са мѝми на хѝро,
35 нито са сѝри гѝлабе,
нито са ѝвце в кошѝра,
ами е паша кондѝсал
с бин кишѝ млади аскѝре.
Бели чадѝре дюздѝсал,
40 тѝднѝки е пушки чѝттѝсал,
студна е вѝда заптѝсал,
червен е тефтер ачтѝсал —
не дава пиле да фѝркне,
та не челѝк да премине.
45 Не глѝода старо, ни младо,
лю койно поде за вѝда
и в тефтеран го писува,
нах аскѝр да го проводи.
Лѝвтерине капладѝсва,
50 женени мѝхюрладѝсва.
Тѝшак е ферман проводил,
ферманан бално казува:
„Кой има сина — да прати,
кой нѝма — самсѝ да варви
55 на аскѝр, още на сефѝр.“
Всички синове имаха
нах аскѝр да ги проводѝт,
Данчо синове нѝмаше.
Та му са жѝлно најѝлни
60 и му са бално набалнѝ,
че нѝма синчок изкѝтен
нах аскѝр да го проводи,
ам има девет дѝщери,
десета — Калу-Маруда,
65 Маруда, Алтѝн Калуда.
Сѝднал е Данчо да плаче
на равничѝкине дворове,
ситни си сѝлзи ронѝше
и жѝлно-милно плачѝше.
70 Най-малкана му дѝщера
Маруда, Алтѝн Калуда,
та си на Данча викаше:
— Оти ми плачеш, бобайку?
— Как да не плачѝм, дѝщеру?
75 На аскѝр ма са писали,
на сефѝр ма са рѝкали
зеленѝн байрѝк да носѝм,
каматнен аскѝр да водѝм.
Силѝхан ми е курдѝсан,
80 аскѝран ми е дюздѝсан,
утре аскѝран тѝрнува,
пѝк ѝѝ не могам да ида,
че ми сам ѝце старичѝк
и ми сам малко болничѝк —
85 на кон не могам да ѝхам,
с нѝги не могам да ходѝм.
Девет дѝщери имаме,
десета Калу-Маруда,
никакво мѝско нѝмаме
90 нах аскѝр да го проводѝ
да иде да ма отмѝни,
аскѝран да ми отсѝди.
Какво ще сега да правѝм?
Маруда Данчу викаше:

95 — Немой ми плака, бобайку,
ам стани, та ма обарсни,
голём ми чёмбас остави —
йе ще да идам за тебе
аскеран да ти отседё,
100 зеленён байрёк да носём,
младичкён аскёр да водём!
Та че ми сбери, бобайку,
анадолицки терзие,
да ми накройот, нашийот
105 аскёрска льока премёна,
чаушка руба червена;
рубана да е с калёци,
чизмене да са с кичилки.
Купи ми конче бингрошлу,
110 купи ми тифёк седефлу,
купи ми сабё мердженли,
че си ми конче йзведи,
синьо го седло осёдлай,
жёлта го юзда заюзди,
115 чифт го попрези попрёгни.
Пък йе ще да се переменём
с аскёрска льока премёна,
с чаушка руба червена.
Че си ми конче подаржи,
120 кончено да си возседнам,
байрёкан да си нарамём,
аскеран да си заведам.
Ага си дигнам байрёкан,
ти си ма отзад погледни
125 прилега ли ма за аскёр,
за аскёр, боба, за чауш,
каматно ли водём аскеран,
хубаво ли доржём байрёкан.
Данчо Маруди викаше:
130 — Молчи, дощеру, не думай,
де са е чуло, видёло
мома на аскёр да иде?
— Иде, не иде, бобайку,
йе ще, бобайку, да идам! —
135 Аскеран в пьотак отиде,
Калу-Маруда в собота.
Та ги на притёк притекла,
та си застигна аскеран.
На царён селём та дала,
140 та си йе царён нагодил
за чауш, за юзбашиё.
Варвёли, колко варвёли,
минали Туна изсрьошу.
Чауш са назад обёрна,
145 та си погльода, порука:
„Де да е боба да види
каков е чауш изкүтил,
да дойде сорце на мёсто!“
Ходила ми е Маруда
150 с каматнине аскёре
до дванадесте години.
Никой Маруда не позна,
че ми е бёла момица,
че мома води аскеран,
155 узнало си ё, узнало
най-младичконо аскёрче,
Марудиноно комшийче,

комшийче, ворло душманче.
То на олдаше викаше:
160 — Олдаше, мои олдаше,
познавате ли, олдаше,
че ни е мома чаушин?
Аскеран си са засдумва,
засдумва, още засгльодва,
165 един сас друг са питаше:
— Каков е вакал чаушан,
куркарум той е момиче,
каматан сёди в гюсчено.
Каде ли да го водиме?
170 Хайде щим да го водиме
в карстага гора зелена,
дено се делат кожлюве,
кожлюве, медни кавале.
Ако е мома чаушин,
175 че ще се фати у кожел,
пък ко е юнак чаушин,
че ще се фати у кавал. —
Момица хитра, най-хитра,
та са не фати у кожел,
180 ам си са фати у кавал
и ми с кавалён засвири.
Сетне са фати у кожел
и на аскеран думаше:
— Йе имам сёстра по-малка,
185 армаган да хи отнеса. —
Пак са засдумва аскеран:
— Каде ли да го водиме?
Хайде щим да го водиме
вав безергёнски дюкёне,
190 дено са лейот сачмине
и тифёцконо кремене,
дено продават инджии,
инджии, ситни мерджене
и други женски кисиме.
195 Ако е чауш копеле,
че ще загледа сачмине
и тифёцконо кремене,
пък ко е чауш момица,
че ще да фане инджие
200 и още ситни мерджене. —
Маруда хитра, най-хитра,
та си не фана инджие,
и още ситни мерджене,
ам си загльода сачмине
205 и тифёцконо кремене.
Пак са засдумва аскеран:
— Каде ли да го отведем?
Хайде щим да го водиме
покрай мазине в дюкёне,
210 дено продават валана
и коженине силёси.
Лю ко се фане за вало,
че ни е мома чаушин,
пък ко се фане за силёх,
215 че ни е чауш копеле. —
Маруда хитра, най-хитра,
най-напреж фана силёхан,
сетне са фати за вало.
Аскерене са сгльодаха,
220 чауш са хитро досёти,

та на аскѣран думаше :
 — Йѣ имам сѣстра и дручка,
 армаган да хи проведѣ ! —
 Пак са засдумва аскѣран
 225 и си са народ питаха :
 — Каде ли да го отведем ?
 Хайде щим да го водиме
 дено са борка бѣл Дунав.
 Ако е мома чаушин,
 230 най-сетне ще да премине,
 пѣк ко е юнак чаушин,
 най-напреж ще да премине. —
 Ага са тамо отишли,
 врют си са чудом чудѣха :
 235 „Дали ще мине бѣл Дунав ?“
 Маруда хитра гидиѣ
 бутна си конче най-напреж,
 та си преборка бѣл Дунав,
 отводна страна минала.
 240 Лю щом отсрещу излѣла,
 от конче борже е слѣла
 и си засвалѣ рубана :
 разкопчи синьо елече,
 разкопчи бѣли пазухи,
 245 ачтиса гюсче каматно ;
 разкопчи сини пантоле,
 приказа ѣсни шѣлии.
 Извади гребен хилдишен,
 разчеса морни перчѣме,
 250 че са на аскѣр потрѣси
 и са на гюсѣн почука
 и на аскѣран думаше :
 — Ёзѣк ви, ѣзѣк, аскѣре,
 че с вас е мома ходила
 255 до дванадесте години,
 та си ма никой не позна,
 че ви е мома чаушин,
 че мома води аскѣран
 и ви е мома сѣдила
 260 до дванадесте години !
 Сега ви сами оставѣм
 на Туна рѣка голѣма,
 дошло е време да идам
 нах мойна стара майчица. —
 265 Че си надѣна рубана
 и си вазьѣдна кончено.
 Конче хи с нѣги топаше
 и с уста жѣлно цвилѣше.
 Маруда си му викаше :
 270 — Коню лю сиви, каматан,
 ѣти ми тьѣшко потѣпваш
 и с уста жѣлно завиваш —
 дали си, коню, споменѣл
 нашине равни дворове
 275 и нашно бѣло конѣче ?
 Хайде щим, коню, да идем
 нах мойна стара майчица.
 По-борже си ма ѣткарай,
 та га си тамо пѣдеме,
 280 йѣ ща та, коню, назобе
 хильбѣтска бѣла пченица
 и ще та, коню, напѣе
 читашка люта ракиѣ. —

Че си побута кончено,
 285 конче хи фѣркна, забѣга,
 ногине ситно мѣстѣше,
 равнанан ситно зимаше,
 каквото пиле фѣркаше
 и пѣтюре превзимаше.
 290 Маруда с рѣка махаше,
 на аскѣр сбогом даваше,
 доде ги с ѣчи видѣше.
 Кайно си конче ѣхаше,
 доде Маруда усѣти
 295 и си допадна с кончено
 на бащини хи дворове.
 Майка хи на двор сѣдѣше,
 шѣран си рудан вартѣше,
 тьѣнокко си прѣло сучѣше
 300 и жѣлна пѣснѣ пѣѣше.
 Ага си виде Маруда,
 че са задала, подала,
 от драго кипна, заплака.
 Борже при неѣ отиде,
 305 с бѣли ѣ рѣки прегрѣбе,
 с рѣки хи снажка стискаше,
 с уста хи образ кудѣше
 и жѣлно-милно плачѣше.
 Маруда и та плачѣше
 310 и на майка си думаше :
 — Мале ле, стара мале ле,
 млочко са, майчу, забавих
 от царска служба голѣма,
 ала ѣ вейке отсѣдѣх,
 315 сега ще тув да остана.
 Знаеш ли, майчу, или не,
 сега ми стана, майчинку,
 до дванадесте години
 как сам ѣтѣва излѣла —
 320 сѣнѣ не сѣм са наспала,
 хлѣба не сѣм са наѣла
 от нашно близно комшийче,
 комшийче, младо аскѣрче,
 аскѣрче, вѣрло душманче.
 325 Йди ми, майчу, постилай,
 ще легнам сѣне да поспѣм,
 дор са сама не разбудѣ,
 да ма не си порукала ! —
 Легна Маруда, та заспа.
 330 Маруда сѣнѣ си спѣше,
 аскѣр на Дунав сѣдѣше
 и си са чудом чудѣше
 какво да стори, направи.
 Дали да мине бѣл Дунав,
 335 та да прѣслѣди Маруда,
 или назад да се вѣрне ?
 Че си са назад развѣрна,
 право при царѣн отиде,
 и са на царѣн казали
 340 какѣв са чауш имали.
 Най-маличконо аскѣрче,
 Марудиноно комшийче,
 комшийче, вѣрло душманче,
 то си на царѣн думаше :
 345 — Царю лю, господарю лю,
 ти ми, царю лю, не знаеш

кой ти аскѣран водѣше
до дванадесте години.
Данчова Калу-Маруда,
350 Маруда, Алтон Калуда,
моѣна близна комшийка,
та ти аскѣран водѣше!
Царѣн си на стол седѣше,
мѡрна си кафьѡ пиѣше.
355 Агà му това казаха,
от рѡка чѣша изпусна,
от стол си рипна и стана
и на аскѣран думаше:
— Аскѣре, мои аскѣре,
360 бѣлки е това истина?
Каде отиде Маруда,
Данчова Алтон Калуда,
дет ми аскѣран водила
до дванадесте години?
365 Идите, дѡведите йѣ,
царка щим да йѣ сториме! —
Че си ми царѣн проводи
до двама-трима аскѣре
да му доведѡт Маруда.
370 Агà са тамо отишли,
на Марудини дворове,
на порти чукат и рѡкат:
— Мари Маруду Данчова,
излези, та ни ѡтвори
375 вашисе шѣмшир капйи! —
Маруда сѡнѣ си спѣше
и си ми хабѣр нѣмаше
кой хи на порти чукаше.
Стара хи майка излѣла,
380 шѣрани порти ѡтвори
и си посрѡщна аскѣре.
Те си на майка викаха:
— Мале ле, стара мале ле,
каде е Калу-Маруда,
385 Данчова Алтон Калуда?
Царѣн йѣ неѣ послàгал,
та си йѣ рѡка да иде
нах неговине палате,
царка ще да йѣ направи!
390 Марудината майчица,
та си хми жѣлно викаше:
— Аскѣре мили, сребарни,
немѡйте трѡси Маруда!
Маруда вчера дошлала
395 и ми е сѡнѣ заспала,
хич са не е разбудала.

Та ми е мене казала,
казала, още сѡдила:
„Мале ле, стара мале ле,
400 ще легнам сѡнѣ да поспѣм,
дор са сама не разбудѣм,
да ма не си порѡкала,
от сѡн да ма не разбудиш,
че дванадесте години
405 сѡнѣ не сѡм са наспала,
хлѣба не сѡм са наѣла
от наше близно комшийче,
комшийче, младо аскѣрче,
от наше вѡрло душманче!“ —
410 Тогаз йѣ в рѡки фатиха,
польѡка-льѡка варвѣха
Маруда да не разтрѡсѣт,
от сѡн да ѣ не разбудѣт.
И йѣ на сѡн отнесаха
415 на царювине палати.
Маруда сѡнѣ си спала,
нищо не е усѣтила
как са йѣ тамо отнели.
Спала е, колко поспала,
420 гà бѣше на нощ, сраде нощ,
пѣтлине пѣйѡт длибочко,
длибочко, още височко,
та йѣ от сѡн разбудиха.
Маруда с ѡчи гльѡдаше,
425 кѡщана си огльѡдваше
и си майчица рѡкаше:
— Мале ле, стара мале ле,
пѣтлине пѣйѡт длибочко,
длибочко, още височко
430 кайно царюви ламбади!
Царѣн Маруда викаше:
— Мари Маруду Данчова,
ти не си майци на skutан,
ами си царю на рѡка.
435 Царка щим да та сториме,
че дванадесте години
ти си ми аскѣр водѣше,
пѣк та е никои не познал,
че си ми бѣла Маруда,
440 Данчова Алтон Калуда.
Сега щиж царка да станеш,
в царски палати да сѣдиш,
жѡлти жѣлтици да броиш,
ситни мерджѣне да нижеш,
445 на гушка да си ги носиш,
на цало царство да сѡдиш!

10. II. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., и Стана Ян. Балджиева,
род. в 1864 г.

По сведения на Ат. Райчев горният сюжет е разпространен в почти всички села на Средните Родопи като любима песен на средното и по-старото поколение. Той я е записвал в по-дълги или по-съкратени варианти и от следните изпълнители: Айша Ем. Кьоралиева, род. в 1879 г., Смаил Бр. Дуев, род. в 1871 г., Жека Ат. Метаксова, род. в 1896 г., Мехмед С. Вошев, род. в 1890 г., Олга К. Баталова, род. в 1905 г., в Чепеларе; Живка Лютова-Божкова, род. в 1915 г., в Смолян; Иван Г. Коджачукаков, род. в 1854 г., в с. Стойките, в мах. Забрал, Девинска община; Али Селямов, род. в 1886 г., в с. Мугла; Сафе Ис. Бекирова и Рафизе Дж. Бекирова в с. Водни пал. Записите са правени между 1951 и 1955 г. Най-пълнен е вариантът, записан през 1939 г. в Чепеларе, който помествам тук. Сюжетът е бил известен и на мнозина от другите осведомители на Райчев, но във фрагменти от началото, средата и края на песента или като кратка схема на съдържанието.

Една от причините, поради които този стар епически сюжет е просъществувал в добре запазени варианти до наши дни — въпреки големия брой на стиховете, дори за области с жива епическа традиция, — е, че песента е била актуали-

зирана от действителен случай, който още се помни от населението в Смолянско: за девойка — войник в турската армия (вж. Приложение № 8). За сюжета и за чужди и български изследвания във връзка с него вж. Стоилов. Жени героини.

Тунá (ст. 262) — р. Дунав. За хильбѣтска (ст. 281) — пловдивска — и читáшка (ст. 283) — устовска — вж. поясненията към песни № 27 и 55.

887. Ще отиде войник

— Кукувичкана кукува
в лѣтнана гора зелена
и в нашна долна градинка
под бѣлѣн-чѣрвен трендафил,
5 на чѣрвенана ѣбалка.
Пѣк ѣ са чудом зачудих
дали ща болан да легна
или ща болни да гльодам!

— Сину лю, а мой майчину,
10 нито щииш болан да лежиш,
нито щииш болни да гльодаш,
ами щииш аскѣр да идеш,
царюму измѣт да правиш.
Царскана пушка да носиш,
15 царска щииш манджѣ да ѣдеш,
царскѣн щииш камшик да тьоглиш!

20. III. 1939 г.
Чепеларе

Сабире Ис. Узунова,
род. в 1863 г., без образование,
домакиня

888. Ако не отиде с войската

— Майчинку, моѣ майчинку,
ко ми не подам с низаман —
чифт сам курбанѣ обрекал,
голѣм ще курбанѣ да правѣм.
5 Седем ща села да зовам —
дрѣбни и йодри юнаци
и младичкине девойки,
врют ща на курбанѣ да дойдат,

моѣн курбанѣ да накусѣт!
10 — Сину лю, а мой майчину,
вричаш са, синку, не вричаш,
ти щииш в низаман да идеш:
ѣ сам вав сѣнѣ гльодала.
Чьоран щииш лампѣр да ѣхаш,
15 синѣна рѣба ще носиш.

9. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

889. Да не пишат любето ѝ

Девойка моли царското сейменче да не взема войник любето ѝ — когато се жени, ще го дари. Той ѝ отговаря, че не е дошъл да събира дарове, а войска.

Дошли са, майчу,
аскѣр да сбират,
аскѣр да сбират,
табѣр да вѣршат.
5 От ката село
по адин, двамина,
от наше село
он алтѣ киши,
сас мойно любе —
10 он едѣ киши.
— Писувай, писвай,
царско сейменче,
лю мойно любе
немѣй писува!

15 Ага са женѣм,
дар ще та дѣрѣм,
дар ще та дѣрѣм
плетни жорапе,
плетни жорапе,
20 тьѣнка ризица.
— А бре момице,
кючюк севдице,
ѣ не сѣм дошѣл
даре да сбирам,
25 ами сам дошѣл
аскѣр да сбирам,
аскѣр да сбирам,
табѣр да вѣршам.

4. I. 1955 г.
с. Триград

Алие Ас. Хаджийска,
род. в 1921 г., образование IV кл.,
домакиня

890. Байрако зелен и червен

В Даръдере пристига ферман да събират стари и млади във войската. Минка пита байрака къде ще води любото ѝ. Ако го доведе — крилцата да му хвъркат, ако го остави — крилцата да му окапят.

Та чули ли сте или не
какво е ново станало
вав дахон, вав Даръдере?
Тъожак е ферман допаднал,
5 ферманан бално казува:
ще сбират млади и стари
нах аскер да ги проведат.
Кайно си дума думаха,
два са топане чукнаха
10 и бурине свирнаха.
Аскеран халко сториха,
агине през род соднаха,
мърна си кафео пиеха.
Минка си тихо ромони

15 от високине къшкьове,
от кафезлино пѐнжуре:
— Байреку зелен и червен,
ти ми са свиваш, развиваш
цѐла ми вейке неделка!
20 Утре щииш да са развиеш
и мойно любе ще водиш.
Дали нах Видин калеси
или нах Шумла касабо?
Ако го водиш, доведеш,
25 дано ти крилца префѐркат,
пък ко го водиш, оставиш,
дано ти крилца окапѐт!

Август 1939 г.
Чепеларе

Смаил Бр. Дуев,
род. в 1871 г.

Даръдере (ст. 3) — турско название на Златоград.

891. Когато се върне от царска служба

Наема ли се орехът да си задържи листата, докато любето се върне от царска служба, за да седнат под него?

Орешку зелен и кравѐн,
наимаш ли се, орешку,
листѐно да си ударжиш
година и половина,
5 доде са върне, орешку,
моѐно първо любове
от Драма, от касабѐна,
от царска служба голѐма?
Агѐ си дойде любѐно
10 с негово конче хранѐно,
под теб на сѐнка да содне,
кончѐно да си заварѐ,

пушкана да си окѐчи,
гребенчѐк да си извади
15 чѐмбѐсан да си възчѐше.
И ѐ ще тогав да мина
сас двене бѐли хѐркоми
нах студенине врисѐове.
До него близко ще соднам
20 снѐжкаса да си възправѐм
ваз гюмюшлюно пищѐле,
ваз сѐнчѐвиѐн кюстѐчѐк,
да си ма мене полюби
вав лице бело-черноко.

10. III. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакия

892. Оставя байрака заради девойка

Мехмед е крилнал байрекан
низ зеленоно ливаде.
Малка го мома следѐше
и си го желно молѐше:
5 — Вѐрни са, вѐрни, Мехмеде,
не ти ли са мили, Мехмеде,
бѐли кѐсмѐни жорапе,

тезели кундри ласкѐти? —
Мехмед са чудом почуди,
10 че си са назад развѐрна,
другиму даде байрекан,
друг да го вдига висоце,
друг да му води аскеран.

25. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

893. И аз ще с тебе да дойда

Майка пита сина си мъчно ли му е, че отива войник. Той ѝ казва, че не му е мъчно заради войниклъка, а му е жал за младото му булче, което искало да тръгне с него.

— Сину лю, бално ли ти е,
сину лю, жълно ли ти е,
че щип на аскер да идеш,
на аскер, сину, на сефер
5 нах големийн Едринѐ,
чуван, а пък не видюван?
— Мале ле, мила мале ле,
мен не е бално, ни жълно,
че ща на аскер да ида,
10 ам ми е бално и жълно,
младо си булче оставѐм
вѐнчѐно, пък непростено
нито от дѐдо, от баба.
Агà си сбогом зимахме,
15 жълна ми дума продума:
„Севдице, пилѐ шерано,
ти ми са сбираш, торнуваш,
ам мене кому оставѐш,
чьорнисе очи да плачѐт,
20 бистрисе солзи да капѐт,
бѐлосо лице да тѐвней,
тъонкана снажка да сохне?
И йѐ ща с тебе да дойда!
Агà са, севдѐм, умориш,
25 тифѐкан да ти поносѐ,
тифѐкан и сарахлѐкан

с моисе бѐли рачинки.
Агà та, севдѐм, припече
гюзлѐнско ѐсно слѐнчице,
30 сѐнчица да ти направѐ
с моесо бѐло дюльбѐнче
и с мойса снажка тъоничка;
агà са, севдѐм, зазнойш,
знойчѐкан да ти обришѐм
35 с моѐна бѐла корпица.
Гà ти са, севдѐм, доѐдѐт
мадански благи ѐбалки,
йѐ ща та, севдѐм, нахранѐм
с моине бузки карпузки;
40 гà ти са, севдѐм, доѐдѐт
сойчуски чьорни череша,
йѐ ща та, севдѐм, нахранѐм
с моине чьорни очинки;
гà ти са, севдѐм, допие
45 дàхскана вода студена,
йѐ ща та, севдѐм, напоѐ
с моине бистри солзици.
— Сѐди си, севдѐм, сѐди си
на бащови ти дворове,
50 на майчини ти скутове!
Йѐ ща далечко да ида
и ща са много забавѐ.“

Февруари 1947 г.
Чепеларе

Екатерина Ил. Делкова,
род. в 1872 г., домакиня

За *Едринѐ* (ст. 5) — Одрин — вж. пояснението към песен № 162. *Сойчуски* (ст. 41) — от с. Союзжик, сега с. Върбина, Смолянско.

894. Бално ли ти е, жално ли ти е

На майка си, която го пита не му ли е мъчно, че отива на война, синът отговоря, че му е мъчно, защото жена му е болна.

— Сину лю, бално ли ти е,
сину лю, жълно ли ти е,
че щип на аскер да идеш,
на аскер, сину, на сефер?
5 — Мале ле, мила мале ле,
мен не е бално, ни жълно,
че ще на аскер да ида,
на аскер мале, на сефер,
ам ми е бално и жълно,
10 че ми е болно любено,
та че е ѐчко болничко.
Годинка как е легнало,
правко са не е изправѐло,
главѐна не е вдигало,
15 главѐна от вазглавкана,

снажкана от постелкана.
Сега нах аскер торнувам,
та ми са правко изправи,
та ми главѐна повдигна,
20 главѐна от вазглавкана,
снажкана от постелькана,
жълна ми дума продума:
„Любе ле, първо любе ле,
ти ми са сбираш, торнуваш,
25 ам мене кому оставѐш
сас солков дребни дечинки,
и ѐ сам тьожко болничка?
— Оставѐм си та, оставѐм
на бащини ми дворове,
30 на майчини ми скутове.“

8. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метаксова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

895. Да не го вземат войник, I

Младоженец моли да не го пишат войник, защото булчето му е малко и глупаво и къщата му не е довършена. Агата му отвръща, че от трите хиляди войници едни са женени, други — годени, трети — ергени.

— Агу лю, агу Мехмете,
ти ли бѣ вчера в пазаран,
ти ли бѣ побил байрѣкан,
ти ли ми писваш аскѣран?
5 Писувай, агу, писувай,
лю мене немой писува,
че са сам скоро оженил,
довел сам булче глупаво,
глупаво, още шупаво
10 на петнадесте годинки,
та ми са кани да бѣга.
Нова сам коща градило,

градило, неотвѣршило.
— Ще идеш, Асане, ще идеш,
15 три са хилѣди писани:
еднона ми е женена,
другана ми е главѣна,
третана ми е лѣвтера.
Че га ми тѣрнеш, Асане,
20 развит ми носи байрѣкан,
дюзгюн ми води аскѣран:
женен до женен да варви,
лѣвтер до лѣвтер да варви,
главѣн до главѣн да ходи!

24. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

896. Да не го вземат войник, II

Началото е, както на песен № 895. Агата казва на младоженеца да развява байрака, за да са весели войниците и да не плачат близките им.

— Писувай, агу, писувай,
писувай, когу писуваш,
лю менъ нѣмой писува,
чѣ са сам скоро оженѣл,
5 довел сам булчѣ глупаво,
глупаво, оцѣ шупаво,
та мѣ са канѣ да бѣга —
на кого да го оставѣ?
— Жѣ идиш, Мѣхмед, жѣ идиш,
10 ти щиж байрѣкан да носѣш,
ти щиж аскѣран да срѣдаш
женѣн до женѣн да варвѣок,
главѣн до главѣн да варвѣок,
лѣвтѣр до лѣвтѣр да варвѣок.
15 Ага през гѣра да минѣш,
байрѣкан свитом да носѣш,
пѣк га през село да минѣш,
байрѣкан развит да носѣш,

крѣлцана да му развѣваш,
20 да ти е шѣнлив аскѣран,
да хмѣ не плачѣт майкѣнѣ,
майкѣнѣ и нѣвѣстѣнѣ. —
Ага през село варвѣха,
байрѣкан развит са вѣеше,
25 главѣн до главѣн варвѣха,
и един сас друг галчѣха:
— Как са забарѣт моминѣ,
моминѣ и главѣнѣцѣнѣ!
Женѣн до женѣн варвѣха
30 и един сас друг галчѣха:
— Как са забарѣт женѣнѣ,
женѣнѣ, младѣ нѣвѣстѣ!
Лѣвтѣр до лѣвтѣр варвѣха
и един сас друг гѣлчѣха:
35 — Как са забарѣт момѣнѣ,
момѣнѣ и попрѣлкѣнѣ!

4. XI. 1951 г.
с. Стойките

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакиня

897. Да не го вземат войник, III

Началото е, както на песен № 895. Когато отиват във Видин, Мехмед се разболява и иска да пишат на майка му да дойде да го вземе.

— Агу лю, агу Мехмете,
ти ли бѣ вчера в пазаран,
ти ли бѣ побил байрѣкан,
ти ли писуваш аскѣран?
5 Писувай, кого писувай,

лю мене немой писува,
че са сам скоро оженил,
та ми е любѣ глупаво.
Купих му руба цѣшѣна,
10 цѣшѣна, още гиздѣлна,

Не знае да е наденѐ.
 — Ще идеш, Мехмет, ще идеш,
 ти ще ми си байрѐктарат,
 ти ще ми носиш байрѐкан,
 15 ти ще ми водиш аскѐран! —
 Станаха, та ми торнаха.
 Ага вав Видин отишли,
 Мехмет са болан разболѐ,
 чауш Мехметю викаше:
 20 — Пи ли щис вода видинска?

5. V. 1955 г.
 Чепеларе

— Не щѐ ти вода видинска,
 йди ми найди кетипин,
 дѐно ми бѐрже писува.
 майци ми писмо да пишѐм
 25 да прави майка, шо прави,
 да дойде да ма товари,
 нах село да ма откара
 с любено да са разтажѐм,
 с любено, още с селоно.

Мария К. Талаганова,
 род. в 1895 г.

898. Защо се навежда байракът

— Излѐзи, майчу, погледни
 в нашѐна долна градинка —
 зелен са байрѐк развѐли,
 на байрѐк, майчу, писува:
 5 „На отбор вакли юнаци“.
 Мене са, майчу, писали
 и е на аскѐр да ида,
 и е байрѐкан да носѐ,

4. I. 1955 г.
 с. Триград

бин киши аскѐр да водѐ,
 10 с байрѐкан дума да думам:
 „Байрѐку зелен и червен,
 ѓти ти никнат крилцата?
 — Как да ми крилца не никнат —
 млочко сам майки разплакал,
 15 по-млочко млади невѐсти,
 най-млочко дребни дечинки!“

Алие Ас. Хаджийска,
 род. в 1921 г., образование IV кл.,
 ломакиня

899. Разболял се в царската войска

Исеин се разболява в „царювана юрдия“ и изпраща поздрав и прошка на всички, само не и на баща си, който насила го изпратил и го прокълнал. Поръчва майка му да му продаде коня и дрехите.

Исеин са е разболѐл
 вав царювана юрдие,
 вав чужда зѐмѐ незнайна —
 дано е огань изгори,
 5 дано е вода отнесе!
 Актѐшене му торнуват
 и на Исина викаха:
 — Хайде ми, хайде, Исине,
 нах нашна зѐмѐ каматна!
 10 Исеин си хми викаше:
 — Вѓрвите, бенѓм ардашлѓр,
 ардашлѓр, бенѓм кардашлѓр,
 то са й моесо свѓршило.
 Носите селѐм и халѓл,
 15 на баща ми селѐм и харѓм,

Януари 1939 г.
 Чепеларе

че ма е зорлен проводил
 и ма е люто прокълнал:
 „Йди ми, йди, Исеине,
 дано ми пѓдиш, не дойдиш!“
 20 Майци ми селѐм и халѓл,
 кончено да ми продаде.
 На мезѓт да го изкара,
 та скѓпо да го продаде,
 парине да ми раздаде
 25 на Султан Селим джемие,
 водица да ми изведе,
 чешмица да ми ограда.
 Рѓбана да ми продаде,
 парине да ми разнесе
 30 по моми и по невѐсти.

Смаил Бр. Дуев,
 род. в 1871 г.

900. Там няма майка и баща

Султан Хамид прави преглед на войската и връща старите. Когато стигат до Одрин, Салих се разболява и иска да види майка си, баща си, сестрите и братята си, невестата, децата и съседите си. Другарите му казват, че близките на войника са черната земя, мраморните камъни, пушката, куршумите и гарваните.

Гелибъл в мѝгла утѝнал —
то не е тѝвна маглица,
ами е царски чадѝре
и под чадѝран аскѝран!
5 Аскѝран преглед правѝха:
старине назад враццаха,
младемнѝм пѝтѝн казваха.
Младине тихо ромѝнѝт:
— Царю лю, султан Хамите,
10 млѝчко ли ща на даржите,
ч' имаме млади невестѝ
й по-млого дребни дечинки,
та ще ни плачѝт и жѝлѝт?
Царѝн хми тихо ромѝни:
15 — Юнаци, луди сеймѝне,
ще си ва даржим, юнаци,
нито ни млого, ни малко,
до две ми, до три годинки,
тогава ще са вѝрнете.
20 Станаха, та ми тѝрнаха.
Варвѝха, колко варвѝха,
агѝ в Едринѝн опрѝха,
Салих са болен разболѝ.
Прииска майка, бобѝйка,

25 прииска сѝстри и братѝ,
прииска млада невестѝ,
прииска дребни дѝчинки,
прииска пѝрви комшиѝ!
Актѝшѝне му викаха:
30 — Салихку, вакал Салихку,
Салихку, баш байректарин,
прѝдай са, прѝдай, Салихку,
тув нѝма майка, бобѝйко,
тув нѝма сѝстри и братѝ,
35 тув нѝма млада невестѝ,
тув нѝма дребни дечинки,
тув нѝма пѝрви комшиѝ!
Твоѝ е майка, бобѝйко
едринска чѝѝрна парсчица,
40 твои са сѝстри и братѝ
едрински мермер камене,
твоѝ е млада невестѝ
тѝѝнкана пушка шѝрана,
твои са дребни дечинки
45 ситни куршуме сребарни,
твои са пѝрви комшиѝ
орли и чѝорни гарване!

12. III. 1939 г.
Чепеларе

Смаил Бр. Дуев,
род. в 1871 г.

Гелибѝл (ст. 1) — Галиполи; по-подробно за него вж. пояснението към песен № 246. За *Едринѝн* (ст. 22) — Одрин — вж. пояснението към песен № 162.

901. Когато отиде на война, I

Син порѝчва на майка си, когато той отиде във войската, тя да гледа сутрин слѝнцето: ако е мѝтно — той е сред битката, ако е кѝрваво — да знае, че е загинал, ако е бистро — синѝт й е оцѝлял.

— Мѝли са, майчу, мѝли са,
дано на аскѝр не йдам!
— Молих са, сину, молих са,
ала ще, сину, да идеш.
5 Сноща сам в сѝнѝ гльѝдала —
чѝоран шиш пампѝр да ѝхаш,
синѝн шиш денѝз да бѝркаш.
— Майчинку, моѝ майчинку,
агѝ си пѝдам на аскѝр,
10 ѝтирно ранко стѝнувай,
та ми слѝнцено посрѝщай
и си нах него погльѝдвай.
Ако е слѝнцѝ мѝтничко,
да знаиш, майчу, да знаиш,

15 че сам вав срадѝ кавгѝна;
ако е слѝнцѝ кѝрваво,
да знаиш, майчу, да знаиш,
че ѝ сам паднал шейтин.
Пѝк ко е слѝнцѝ бистричко,
20 да знаиш, майчу, да знаиш,
че сам в кавгѝна влизало,
влизало и излизало.
Агѝ са, майчу, разварнам
от аскѝр, майчу, от сефѝр,
25 голѝм ща курбѝнѝ да колѝм,
цалосо село ще сбѝрам
курбѝнѝн да ми изѝдѝт,
давѝна да ми изпѝйѝт.

15. VIII. 1939 г.
Чепеларе

Байрямка Каракушова,
род. в 1880 г., без образование,
домакѝня

902. Когато отиде на война, II

Майка говори на сина си, че е сънувала лош сън, и той ѝ казва, че са го писали войник. Поръчва ѝ да гледа сутрин слънцето — ако е ясно, синът ѝ е жив, ако е кърваво, той е загинал. Една сутрин слънцето изгрява кърваво и майката узнава, че синът ѝ е убит.

— Сину лю, а мой сину лю,
лоше сам сонё сонила —
чорно сам море боркала.
— Мале ле, мила мале ле,
5 мене са аскёр писали,
писали, майчу, рӯкали.
Ие ще, мале ле, да вөрве,
в сраде войнона ща идам.
Пък ти ми ранко станувай,
10 та ми нах слонце погльодвай.
Ага ми слонце излезе,
ти ми са моли на бога.
Ако ми видиш, мале ле,
слонцено да е ёсничко,
15 да знаеш, майчу, да знаеш,
че сам здрав и жив, майчинку.
Пък ко ми видиш слонцено

да ми е мотно, кърваво,
да знаеш, майчу, да знаеш,
20 че ми сам, майчу, загинал! —
Майка е ранко станвала,
все са на богу молила,
все нах слонцено гльодада,
все било слонце ёсничко.
25 Га стана една утирна,
слонце е било мотничко,
мотничко, оше кърваво.
Викнала гласи до небо,
сипнала солзи до земё!
30 На порти чукат и викат,
че си хи носёт здравено,
че хи е синчок загинал,
загинал, тамо останал.

18. III. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакия

„Че си хи носёт здравено“ (ст. 31) — специфичен израз в среднородопския говор, чрез който се съобщава за смъртта на близък.

903. Седи си, сине, не ходи

Стоян казва на майка си да му подаде байламата, за да си припомни с нея миналото, когато са се любили с комшийско девойче, а не са се взели. Той се оженва за друга, за да не остане майка му сама, като отиде войник. На тръгване Стоян хвърля назад бял камък и казва на майка си, че когато камъкът стане чер, той ще е загинал. Камъкът почернява и майка му получава известие, че е убит.

— Повниш ли, майчу, знаеш ли
как са сме другож галили,
галили и драговали
с комшийка, близна Марийка?
5 Та че са двама не здохме
от пусти, вөрли душмане.
Стани ми, подай, майчинку,
моёна ситна байламо,
с байламо да си посвирём,
10 евёлско да си споменам,
евёлско, евёлзаманско.
Та че ми, майчу, събери
тъонкине моми високи
камене да ми наносёт,
15 сараён да ми оградёт,
аленжьо да ти доведам,
че ще на аскёр да идам,
или ще дойда, или не. —
Стана му майка посабра
20 тъонкине моми високи,
камене му наносиха,
та си сараён огради
и аленжьо си доведе.
Че стана Стоён, та торна,

25 майка го послед заследи.
Стоён на майка викаше:
— Вөрни са, майчу, вөрни са,
ти с мене не щеш да дойдеш! —
Стоён са от кон насъогна,
30 бёлен си камень досъогна,
че ми го назад подфарли
и на майка си думаше:
— Гльодай го, майчу, варди го,
бёл камень чьоран га стане,
35 тогав Стоён ще загине. —
Гльодада майка, вардила,
бёл камен чьоран е станал,
майци си хабёр допадна,
че си е Стоён загинал,
40 че го е куршум ударил.
Майка по сарай ходеше,
бела си коса мокнеше,
ситни си солзи ронеше
и желно си ми плачеше:
45 — Стоёне, сину Стоёне,
не виках ли ти, Стоёне,
седи си, сину, не ходи
на аскёр, сину, на сефер!

14. II. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакия

904. Защо ме остави с дребни дечица

- Байрѣку зелен и червен,
как ми се виеш, развиваш
сегава цѣла недѣлка!
Утре щииш да се развиваш
5 вав Гюнлер село голѣмо. —
Станаха, та ми торнаха,
ага са тамо отишли,
до триста пушки пукнаха,
три ми са майки плакнали,
10 Мехмедюва майка най-ѣце,
че са Мехмедѣ удрили
- от лѣва страна в сарцено.
Мехмедюво първо любове
нахвѣн, нахнѣтре ходѣше,
15 бѣли ми рѣки плѣскаше,
с чѣорни ми ъчи плачѣше
и на Мехмедѣ думаше:
— Мехмедѣ, любе Мехмедѣ,
Мехмедѣ, първо любове,
20 чим ъти мене остави
сас сѣва дребни дечинки
и с твойса стара майчица!

14. IX. 1951 г.
с. Мугла

Али Селямов,
род в 1886 г.

905. Знаменосец се връща жив и здрав от война

Стоян съобщава на жена си, че се е отворила война и са го писали да носи знамето. В разгара на битката, когато два коня падат под него, той се моли на бога да го закриля; обещава, ако остане жив, да храни сираци и да гледа сиромаси. Връща се и казва на майка си и жена си какво е обрѣкъл.

- Ленку, милна Ленку,
чула ли си, Ленку,
какво ново има
вав Софйѣ града?
5 Война са отвори!
— Любе, първо любе,
на лажѣ ми би ще.
— Ленку, милна Ленку,
че как лажѣ бива?
10 Капитан е дошѣл,
капитан сас дохтор,
млад аскѣр да сбира
на имдат да идат.
Байрѣк са побили
15 вав срадѣ пазаран,
в сѣбота хи гльодат,
в понделник ша варвим.
И мен са писали,
писали, рѣкали
20 най-напреж да вѣрвѣм
байрѣкан да носѣм,
аскѣран да водѣм.
Стѣни си ма сбирай,
сбирай, още сгадай,
25 че ща торнем, Ленку,
рано в пондѣлник,
га пѣтли запейѣт. —
Ленка са разтрѣси
да сбира, да сгада,
30 любе да опрата
на война да иде.
Ага там отиде,
конче му дадоха,
на конче да ѣха,
35 байрѣкан да даржи,
най-напреж да варви,
аскѣран да води.
Га си конче ѣхна
- и байрѣк нарами,
40 Стоѣн конче сбута,
та отиде, хѣлан,
вав срадѣ кавѣна.
Ножове са махат
нахлево, нахдѣсно,
45 тифѣци са пукат,
куршуме са сипѣт
като град от облак.
Един след друг падат
все млади юнаци,
50 все млади юнаци
и конѣ хранѣни.
Стоѣн конче ѣха
и най-напреж варви,
на кончѣно сѣди,
55 байрѣкан си даржи
и висоце вдига.
Конче му убиха,
друго му дадоха —
и него удриха,
60 без конче остана,
трето му дадоха,
пак на конче ѣхна.
Га си го вазсѣдна
и байрѣк нарами,
65 Стоѣн бога моли:
„Господко миличѣк,
пѣдкрилѣй ма, боже,
пѣдкрилѣй ма, боже,
под твоите крилица
70 нож да ма не допрѣ,
ни куршум удриѣ.
Ако жив остана,
служба ще изкарам,
сираци ще хранѣм,
75 хранѣм и облицам,
сирмаси ще гльодам,

гльодам и пригльодвам!¹
 Войната са свърши,
 Стоен жив остана,
 80 нищо го не допрѐ:
 ни сабѐ закачи,
 ни куршум удари,
 та са вѐрна Стоен
 жив и здрав от вѐйна.
 85 Гѐ у тѐх отиде,
 на портине чука,
 чука, още рѹка:
 — Ёла, майчу, ёла
 порти да отвориш,
 90 порти да отвориш,
 сина си да срѐщниш,
 от вѐйна си дойде! —
 Майка му излѐзе,
 с фенер-борна свѐти,
 95 сина си огльодва
 здрав, читав ли си е
 и го жѐлно пита:
 — Сину, мои сину,
 ранен ли си, сину,
 100 куц ли си ми, чѐду? —
 Чѐ си го прегрѐбе,
 лице му облюби,

лице от две страни.
 Стоен майци вика:
 105 — Мале, стара мале,
 жив и здрав сам, майчу,
 нищо кедѐр нѐмам! —
 Еленка до неѐ
 ситни сѐлзи сипе
 110 и жѐлно го гльода
 здрав, читав ли си е.
 Стоен си хи вика:
 — Ёла, Ленку, ёла
 тебе да прегѐрна,
 115 нищо кедѐр нѐмам,
 жив и здрав сам, Ленку,
 господ ма очѹва.
 Ала сам обещах
 сираци да хранѐм,
 120 хранѐм и облицам,
 сирмаси да гльодам,
 гльодам и прегльодвам
 и на бога, Ленку,
 служба да изкарам,
 125 че си ма очѹва,
 очѹва, обрани,
 та са вѐрнах, Ленку,
 жив и здрав от вѐйна.

20. VII. 1954 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

ОТВЛИЧАНИЯ, ОБИРИ, УБИЙСТВА

В много от произведенията в този раздел се говори за хайдутите и комитите, но съдържанието, което се влага в тези понятия тук, е напълно различно от съдържанието им в българските и по-конкретно в родопските исторически жанрове, дадени в раздела „Хайдушки и революционни песни“. В тях хайдутите са закрилници на потиснатите народни слоеве, отбраняват селища и цели области както от произволите на турската власт, така и от отделни чужди и свои угнетители и отмъщават за техните злосторства. Те са стихийни изразители на копнежа за премахване на турското владичество, който довежда до въстанията за освобождение. Последните представители на хайдутството — Панайот Хитов, Стефан Караджа и Хаджи Димитър — стават първи дейци на организираната революционна борба; за народните среди обаче те са хайдутите и повечето песни за тях не се отличават от хайдушките. Понятието **комита** се оформя през десетилетието преди Априлското въстание¹ и е свързано с новия етап на борбата. Във фолклора, който отразява този етап, комита означава борец за свобода. Това понятие започва да се употребява наред с хайдутин като негов синоним, докато постепенно добива и за народните слоеве значение на бунтовник, борец за народно освобождение чрез организирано въстание. Неслучайно то се появява в някои варианти на песни за въстанието на Капитан Никола (Никола Филиповски) през 1856 г., в които замества войска и юнаци от по-ранните записи,² и в творби за Васил Левски,³ носител на идеята за всенародно въстание и главен организатор на комитетите, чрез които разпространява тази идея из цяла България.

Така се гледа на комитите и в събраните от Ат. Райчев революционни песни (срв. № 223, 224, 225, 226, 229, 230).

Съвсем друг смисъл имат названията хайдутин и комита в сюжетите за жестоки отмъщения, измъчвания, обири и убийства. Голяма част от тези произведения са свързани с кърджалиите и с други разбойнически групи през последните векове на турското владичество и особено от края на XVIII и първите десетилетия на XIX в. Из всички краища на Родопите,

¹ Вж. Д. Т. Страшимиров. Комитетското десетилетие (епоха на комитите) 1866—1876. — В: България 1000 години (927—1927). I. С., 1930. с. 781 и сл.

² Р. Ангелова. За народна свобода. С., БАН, 1961. с. 42; срв. и с. 39—42.

³ Пак там, с. 64.

както пише Ст. Шишков, тогава са върлували многобройни хайки от еничари, татари, кърджалии, делибашии, на които „единствената цел в живота е бил грабежът“¹. След кърджалийските вилнения разбойническите нападения се засилват отново през Руско-турските войни през 1828—1829 и 1854—1856 г. и след създаването на Източна Румелия. Рупчос става свърталище на „хайдутите“ и „харамлиите“: разбойнически шайки, съставени предимно от турци и помохамеданчени първенци, кръстосват планината, грабят, безчинствуват и убиват безнаказано.² Според спомените и преданията, издирени от Ат. Райчев (личен архив), в повечето случаи определенията „върли хайдутите“ и „върли харамлиите“ в неговите записи означават кърджалиите в Родопската област. Случаите, които са дали повод за създаването на редица песни, показват, че тези названия се отнасят и за други разбойнически прояви.

В Средните Родопи понятието комита се разпространява след залавянето на Димитър Общи и обесването на Васил Левски (1873).³ Както в названието хайдутин, покрай значението, което има в нашата история и в общобългарския и родопския фолклор, и в това понятие започва да се влага също съвсем превратно съдържание — плячкаджие, разбойник. Такива са например „комитите“, които ограбват през 1878 г. Хаджи Идриз, един от най-енергичните защитници на чепеларските християни през Априлското въстание.⁴ Това име се прикача на различни лица и групи. В песен от 1806 г.⁵ комити са наречени войската и сеймените, изпратени да погубят Аджи ага, брат на управителя на Ахъчелеби (Смолянско) Салих ага. В редица случаи, възсъздадени в песенни произведения, названието комити е свързано с действията на районната чета към основания през 1899 г. в Чепеларе пункт на върховисткия македонски комитет. Възглавявана от прочулия се със своята жестокост дядо Петър, тази чета обикаляла селата в Ахъчелебийско и предприемала терористични акции за събиране на пари, дрехи и храна за комитите, за сплашване на неприязнено настроени към движението лица и среди и пр. Тя извършила няколко убийства на турски доносчици и шпиони, наказала провинили се чорбаджии, но заедно с тях и несправедливо заподозрени хора. В борбата си срещу Вътрешната македоно-одринска революционна организация върховистката чета прибегвала не само към заплахи и побоища, а и към убийства (през 1901 г. тя убила преданите дейци на ВМОРО Дечо Стоев и Атанас Шапарданов); често прибегвала и към обикновени бандитски действия и обири.⁶ За осветляване на отрицателното съдържание на понятието комита в дадените тук песни са важни и поясненията, които получих от свещеник К. Канев: „През революционната 1903 г. „комитликя“ преминал вече в по-друга фаза, и от просветените родопци се назовавал четническо движение, а отделният комита станал четник“ (р. м.). По това време названието комити започва все повече да се прилага към неорганизираните лица, които на своя глава изменили на своето звание и тръгнали по пътя на грабежи и обири не за някаква обща идея, а за свои лични облаги. Това е обаче нож с две остриета и ще трябва добре да се изясни, за да не се хвърли кал в лицето на честните комити.“

906. Хайдутин измамва девойка и я отвежда в гората

— Калинку, чапкѣн девойку, га та най-напреж поисках, майка ти ли та не даде или ми сама не рачеше? 5 — Юначе лудо и младо, мене ма майка даваше, ами си сама не рачех,	че бе хайдутско копеле. — Калинку, чапкѣн девойку, 10 не ли та Чавдар измами, та та от село изведе, та си та в гора фаведе хайдутѣм измет да правиш! Корвави ножѣ да миеш,

¹ Ст. Шишков. Животописни материали на бележити родопчани. — Родопски напредък, I, 1903, кн. 2, с. 63.

² Такива сведения вж. у Хр. Попконстантинов. Непокорните села в Родопските планини (Обективно разгледвание тоя въпрос за времето от 1878 до 1886 г.). Кн. I. Търново, 1887; Т. Д. Масурски. Из миналото на с. Широка лъка. — В: Широка лъка — просветно огнище в Родопите. С., 1947, с. 43; П. Т. Карапетков. Славейно (Минало). Пловдив, 1948, с. 95—110; К. Василев. Из живота на родопските българи мохамедани през 80-те години на миналия век. — Изв. на Тракийския научен инст., кн. I, 1965, с. 159—160.

³ В. Дечев. Миналото на Чепеларе. Кн. I. С., 1928, с. 274.

⁴ Пак там, кн. II, 1936, с. 8.

⁵ Записана от Ан. Примовски, публикувана в сп. Родопи, II, 1967, кн. 2.

⁶ Хр. Караманджук ов. Западнотракийските българи в своето културно-историческо минало с особен поглед към тяхното политико-революционно движение. Кн. I. С., 1934, с. 54—55.

⁷ Тази фаза е отразена например в песен за Георги Кондолов — „Кондол войвода загива“ (№ 231).

15 кървави ризи да переш,
кюрпекли егне да едеш,
бела ракие да мериш.

12. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
общ работник

907. Изсъхни, горо, извехни

Руса моли гората да изсъхне, за да дойде майка ѝ за дърва и тя да си отиде с нея от хайдутина, който я отвлякъл. Гората изсъхва, идва майка ѝ и Руса отива при нея.

Руса през гора варвешъ,
и на горона думашъ:
— Иссахнъ, гору, извехнъ,
та станъ сухъ сухаръ,
5 майка на дарва да дойдъ,
да найдъ Руса дошгъре,
сас майка да са видъмъ,
майчъца да съ заслъдъ!
Юнак след нее варвешъ
10 и на горона думашъ:
— Листнъ са, гору, спущъ са
да скрием Руса дъвойка! —
Иссохна гора, извехна,
майка на дарва отидъ
15 да съче сухъ сухаръ.
Зачу е Руса дъвойка,

та съ пръ майка отидъ.
Майка на Руса викашъ:
— Русу лю, моё дошгъру,
20 какво е тебъ постелька,
постелька, ощъ завивка,
каково е тебъ едюво,
едюво, ощъ пьюво?
— Малъ ле, стара малъ ле,
25 постелька мъ е, малъ ле,
букова шума дъбела,
завивка мъ е, малъ ле,
юнацка дѣсна рачица,
едюво мъ е, малъ ле,
30 суроно егнъ печъно,
пьюво мъ е, малъ ле,
руиноно вино чървено.

22. IX. 1951 г.
с. Стойките

Мария К. Яръмова,
род. в 1889 г.

908. Липсала Руса девойка

Липсала Руса девойка
от тѣхно село голѣмо.
Де си е майка уварди
на двана врисѣ студени,
5 сама са чеше и плете.
Руса на майка викаше:
— Върни са, майчу, върни са,
Седмина има в гороса,
седем щат пушки да пукнат,
10 та ша та тебе удриет!
Майка си Руса питаше:

— Руске ле, моё дощѣру,
кина е тебе постелка,
постелка, още завивка?
15 — Майчинку, моё майчинку,
постелка ми е, майчинку,
чѣлскана трѣва зелена,
завивка ми е, майчинку,
тъбвнана мѣгла гѣ падне,
20 вазглавка ми е, майчинку,
хайдущка рока студена.

20. IX. 1955 г.
с. Забърдо

Асие Сабахчиева,
род. в 1939 г., образование IV кл.,
домакиня, работи в горското
стопанство

909. Какво ти бе постелка

— Листни са гору, спущи са,
да скрием бѣла Фатминка!
— Утре ще керван да мине,

след керван стара майчица,
5 та ще за мене да пита:
„Фатминку, майчина дощѣру,

кина е тебе едюво,
 едюво, още пьюво,
 кина е тебе постелька,
 10 кина е тебе покривка?“
 „Майчице, стара майчице,
 едюво ми е, майчинку,
 хайдутска топла вечерё,
 пьюво ми е, майчинку,

15 хайдушко вино червено,
 постелька ми е, майчинку,
 картолска трёва зелена,
 вазглавка ми е, майчинку,
 хайдутска рока студена,
 20 покривка ми е, майчинку,
 хайдутска кёпё кичёна.“

17. XI. 1953 г.
 с. Беден

Осман Караджов,
 род. в 1905 г.

910. Хайдутин отвлича девойка за невеста

Гелските девойки берат боровинки; Кара Кольо им казва да не пеят, защото гората е хайдушка. Излиза хайдутче и хваща Руса девойка да я води в планината за невеста.

Торналъ ми са, торналъ
 гълскинь дребнь дъвойкъ
 чьорнь брусницъ да бърот.
 Кара Колю хи вогешъ,
 5 шёрана гайда свиръшъ,
 гайдана дума думашъ:
 — Дъвойкъ, дребнь дъвойкъ,
 не пускайтъ съ гласовъ,
 да ва не чуёт хайдутъ,
 10 че ми е гора хайдушка,
 хайдушка и харамлицка.
 Дъвойкънь му думаха:
 — Да ми е гора хайдушка,

хайдушка и харамлицка,
 15 не нь е страх от хайдутъ! —
 Кайно си дума думаха
 и хайдутчъ е излело,
 та хвана Руса дъвойка
 и на дъвойкъ викашъ:
 20 — Дъвойки, дребнь дъвойкъ,
 пускайтъ ёснь гласовъ,
 че жъ да вогё нъвёста
 Росица машка момица
 нах въсокана планъна,
 25 на хайдушконо сборъщъ,
 хайдутём измёк да правъ.

22. IX. 1951 г.
 с. Стойките

Минка П. Златева,
 род. в 1909 г., образование IV кл.,
 домакиня, работила и земеделие

Гълскинь (ст. 2) — гелските, от с. Гела.

911. Пушки удрят отвличена девойка

Войвода пита гората крпе ли хайдути, за да скрие и него с една руса девойка и с дружината му. Девойката се моли да я пуснат, че е една на майка и баща. Заросва роса, пушките гръмват и я убиват.

— Гору ле, гору зелена,
 имаш ли вода студена,
 имаш ли сёнка дебела,
 криеш ли, гору, хайдуте?
 5 И мене, гору, да скриеш
 сас едно руса девойка,
 с моине млади сеймёне.
 Пушките да си вазправим,
 водица да си попиём,
 10 на сёнка да си посёдим.
 Девойка хми се молёше:
 — Пусните си ма, хайдуте,
 че сам на майка едничка
 и на бобайка самичка
 15 и имам китки да садё!

Хайдутене хи викаха:
 — Върви ми, върви, девойку,
 без теб са зёмё не зима,
 без теб са потен не варви! —
 20 Станали, та ми торнали,
 варвёли, колко варвёли,
 ситна е роса роснала,
 тьовна е мюгла паднала.
 Пушкине си са пукнали,
 25 та си девойка удрили,
 ёсни са корве лейнаха
 в чюстана гора зелена.
 Всичкине пилци на неё
 ёсни хи корве пиеха,
 30 синьо хи мьосо ёдеха.

30. III. 1955 г.
 Челеларе

Айша С. Мехмедова,
 род. в 1888 г.

912. Пусни ме, пусни, хайдутче

Манол тръгна на гизльо и оставя болята си жена. Тя изпраща дъщеря си за води и хайдутин я отвлича при дружината си. Повежда хоро с девојката, която му казва да не ѝ застъпва полята, че ще изляват роднина — имала братче по чужди места със същото име като неговото и с четири пръста на лявата ръка. Той разбира, че му е сестра и я изпраща при майка им.

- Манол са сбира, тѳрнува
рано нах гизльѳ да идѳ.
Радѳца му са молѳшѳ:
— Маноле, любе Маноле,
5 ти мѳ са сбираш, тѳрнуваш,
ам менѳ кѳму оставѳш?
Нѳ идѳ, любе, нах гизльѳ,
че си сам ѳчко болнѳчка,
пѳк нѳма кой да ма гльѳода!
10 Манол Радѳцѳ викашѳ:
— Жѳ ида, любе, жѳ идѳ,
че нѳма кой да мѳ кара
моѳна кѳожка сюрѳѳ,
сюрѳѳ вѳклѳ овнѳовѳ
15 и ошѳ дребнѳ шилѳта.
Тебѳ си, любѳ, оставѳм
на мойна мѳшка дѳщѳрѳ,
тѳ жѳ тѳ измѳк поправѳ
и жѳ ти кѳѳглѳ кахѳра,
20 доде са вѳрнам от пѳлѳ. —
Чѳ стана Манол, отидѳ
с негова вѳкла сюрѳѳ
вав равно пѳлѳ шѳроко.
Таман сѳ Манол замѳнѳ,
25 колко бѳ болна Радѳца,
ошѳ по-болна легнала.
Тѳ на Марийка викашѳ:
— Марийку, моѳ дѳщѳру,
станѳ, Марийку, нарамѳ
30 до двенѳ бѳлѳ хѳркомѳ,
та чѳ ми идѳ, Марийку,
на студенѳнѳ врисѳовѳ,
водицѳ да мѳ наточѳш,
сарцесо да мѳ загасиш.
35 Марийка си хи викашѳ:
— Мале ле, стара мале ле,
нѳмѳй ма, майчу, провада
на студенѳнѳ врисѳовѳ,
че са врисѳовѳ близѳчко
40 до лѳтна гѳра зѳлена,
та ма щат хвана хайдутѳ!
Пѳк майка си хи викашѳ:
— Идѳ мѳ, идѳ, Марийку!
Агѳ водица да точѳш,
45 нѳ пускай ѳснѳ глѳсовѳ,
да та нѳ чуют хайдутѳ. —
Стана Марийка, нарамѳ
двенѳ ми бѳлѳ хѳркомѳ,
отидѳ на врисѳ на вода.
50 Агѳ водица точѳшѳ,
тѳ си врисѳовѳ питашѳ:
— Врисѳовѳ, стѳднѳ врисѳовѳ,
и иѳ сѳ имах, врисѳовѳ,
до едно братче ѳбандѳ,
55 девет годинѳ как бѳга.
Дохода лѳ мѳ нахтѳва,
студена вода да пие? —
- Кайно си дума думашѳ,
хайдутчѳ мѳ е излѳло
60 от лѳтна гѳра зѳлена.
То на Марийка викашѳ:
— Момицѳ мари хубава,
пѳдай мѳ, мѳмѳ, водица
сас твойта бѳла рачица,
65 че отдѳлечко патувам,
та сам за вѳда загорѳл. —
Агѳ му даде водица,
то си нѳ хвана кѳпчица,
ами си хвана момица
70 за нейна дѳсна рачица.
Марийка му са молѳшѳ:
— Пѳснѳ ма, пѳснѳ, хайдутчѳ,
че имам болна майчѳца,
та ица са майка надѳѳ
75 водица да хи ѳтнѳса.
Пѳк ти ма чѳкай, хайдутчѳ,
на студенѳсѳ врисѳовѳ,
доде да ида, да дойдам,
водица да хи ѳтнѳсам,
80 да са премѳнѳм, огиздѳм
с моѳна гришка шѳрана
и копринена кѳрпица,
да си опашѳ коланче
и да обуѳ, юначе,
85 моине лустри кондуре.
Хайдутче си хи викаше:
— Лѳжеш ма, лѳжеш, момицѳ,
нѳма, момицѳ, да дойдѳш,
ам хайдѳ сас менѳ да идѳш —
90 гиздилцѳ ти е хубавѳ!
Ти жѳ сас менѳ да дойдѳш,
на мен ициш измѳк да правѳш
вав сѳѳ гѳра зѳлена,
вав сѳѳ гѳра шѳнлива!
95 Дребнѳ са пилцѳ запѳлѳ,
запѳлѳ и засвирѳлѳ,
горѳса са е листнала,
листнала, ошѳ цвѳтнала. —
Че си Марийка отведѳ
100 в лѳтнана гѳра зѳлена
на хайдушконо сборѳшѳ,
на зѳленинѳ ливадѳ.
Найдѳ сѳ вѳрна дружина
и на Никола викашѳ:
105 — Никола, гѳдѳ Никола,
иѳ надуѳ меднѳ кавалѳ
да сторѳм хѳро голѳмо,
горѳса да са разлѳлѳ!
Пѳгледнѳ, гѳдѳ Никола,
110 какво сам пилѳ довелѳ
от студенѳнѳ врисѳовѳ!
Прѳз три го рѳки пренесах,
дорде го нахтув доведа. —
Никола с кавалѳ засвирѳ,

115 хайдутъ халкò сториха,
врут са на хòро фанаха.
Иван хороно вогèше,
шèрана кòрпа вартèшъ,
120 и на Ивана думашъ:
— Польока рипкай, Иванъ,
да нъ застòпъш полкаса,
че би щим нèква роднина.
И йè съ имах, Иванъ,
125 до едно братчъ èбандà,
девек годинъ как бèга,
нито са чува-прочува,
нито пък само дохòда.
И него Иван зовèха,
130 èце го мèсаш в лицъно,
в лицъно и в галчèнъно.
Иван Марийкъ викашъ:
— Играй мъ, играй, Марийку!
Ако смъ нèква роднина,
135 лю й сега щъ та òтвèда
на студенънъ врисъовъ.
Че си Марийка попита:
— Кажи мъ, кажи, Марийку,
твоèно братчъ èбандà
140 какòв съ нъшèн имашъ?
— Иванъ, вòрлу хайдутчъ,
моèно братчъ имашъ
на лèва бèла рачица

нишèнчèк четри парсковъ.
145 Агà ми бьòшъ мàнишко,
малко си пòрхчъ òтсечъ. —
Агà му това казала,
Иван са пусна от хòро
и на Марийка викашъ:
150 — Марийкъ, моè състрицъ,
пусни са бòрже от хòро,
ние смъ бракè двамина!
Хайда да си ти нàмèрè
до шъник бèлъ грòшовъ
155 и полвъница алтòнъ,
та чъ да съ та òтвèда
на студенънъ врисъовъ,
водица да си òтнъсеш
нах наша стара майчъца. —
160 Агà è тамо òведъ,
Марийка си му викашъ:
— Хайдъ сас менъ, братчъ ле,
да си та видъ майчица,
че са за теб заболèла,
165 сас тебъ да са разтòжъ!
— Йдъ мъ, йдъ, състрицъ,
здравъ на майка да носъш,
за мен кахор да нъ кьòглъ.
Йè ща си тува òстана,
170 вав сàè гòра зълена,
с моèса вèрна дружина.

6. IV. 1954 г.
с. Стойките

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.
домакия

За ходене *на гизльò* вж. Дечев. Среднородопско овчарство. с. 71—72.

913. Хайдутин купува девойка, която се оказва сестра му

Тръгнало е смилянско момиче да се продава на Гюмюрджинския панаир. Среща я лудо-младо и я купува. Когато посяга да я целуне, заросява кървава роса и заваяват дървета и камъни. Момъкът я разпитва и узнава, че са брат и сестра.

Забèгнало е, майчинку,
смиленско бèло момиче
низ малка река надоло.
Тихèн ми вèтер дуèше,
5 тьонка му ризка дрүлèше,
кайно през Карлак маглòна,
тестемèлèн му бèлкаше,
кайно в денизан пèнона.
Де си го срьòцна юначе,
10 та си му тихо ромòни:
— Вòрни са, вòрни, момне ле,
каде си сама тòрнала?
Пък та му тихо ромòни:
— Тòрнала ми сам, тòрнала
15 сам-сама да са продавам
на Гюмюрджюнскèн панагир.
— Момне ле мари хубава,
скòпа ли ти е пахòта?
— Юначе лудо и младо,
20 ни скòпа, нито ефтина:

за шиник бèли грòшове,
за польвиница алтòне.
Пък той хи тихо ромòни:
— Разпрости скуте шèрани
25 да ти дам бèли грòшове,
да ти дам жьòлти алтòне! —
Даде хи бèли грòшове,
даде хи жьòлти алтòне,
че си хи тихо ромòни:
30 — Момне ле мари хубава,
сьòдни си близко край мене! —
Че рече да è полюби —
кòрвава рòса заросè,
дарве и камене залетè.
35 Тогав си юнак запитал:
— Момне ле, мари хубава,
нèмаш ли рòда èбандà,
нèмаш ли братче каиптà?
— Юначе лудо и младо,
40 è нèмам рòда èбандà,

ам имам братче каипта,
Г'а бѣхме дребни дечинки,
пасѣхме дребни тельчкѡве,
та си минаха хайдуте,

45 та ми братче окрадаха,
та си го с тѣх отведаха.
Тогав са двама изпитаха,
че си са братче и сѣстра.

Август 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

За Карлак (ст. 6) вж. пояснението към песен № 310.

914. Откраднаха си невеста

— Да ма бѣ, майчу, карала,
та да ма не си давала
през чѣлан, през планинона,
през Доспатскана планина.
5 Излѣ щат вѡрли хайдуте,
окра щат млада невѣста,
сабра щат тѡнки дарове.
Мночко щиж да погльодуваш
дали ти госка не идам!
10 — Вѡрви ми, вѡрви, дѡщеру,

дохада ми щиж, дохада
лѣте на пѡстра кочѣе,
зиме сас млади сеймене. —
Ага си ѣ заведоха
15 и ага ми йотидоха
на Доспатскана планина,
излѣзли вѡрли хайдуте,
окрадаха си невѣста,
сабраха тѡнки дарове.

13. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

915. До три невести водеха

Момък говори на барчинките и долчинките, че не знаят мъка, и те му разказват каква мъка са видели: през тях минали триста вѡрли хайдуте, които водели три невести. Едната плачела за дребните си деца, другата — за дворовете си и за старата си майка, третата — за цветята и за любето си.

— Барчинки, мои долчинки,
ве бално не сте видѣли,
ве севдѣо не сте тѡглили!
— Юначе лудо и младо,
5 и нѣ сме бално видѣли,
и нѣ сме севдѣо тѡглили.
Вчера през тѡва минаха
до триста вѡрли хайдуте.
До три невѣсти водѣха,
10 и трине жѣлно плачѣха.
Пѡрвана варви и плаче:
„Хайдуте, братѣ хайдуте,
пѡсните си ма, хайдуте,
че имам дребни дечинки,
15 ката ѡтирна буденки,
саѣ ѡтирна пѡщини!“
Вторана варви и плаче:
„Дворове, мои дворове,
ката ѡтирна метени,

20 саѣ ѡтирна пѡщини!
Пѡсните си ма, хайдуте,
че имам стара майчица,
ката ѡтирна будена,
саѣ ѡтирна пѡщина!“
25 Третана варви и плаче:
„Кичици, мои кичици,
ката ѡтирна поливани,
саѣ ѡтирна пѡщини.
Пѡсните си ма, хайдуте,
30 че имам любе младичко,
ката ѡтирна буденко,
саѣ ѡтирна пѡщино!“
Хайдутене хи викаха:
— Невѣсту, млада невѣсту,
35 забори си любено,
ний ще ти сме за любе,
кайно твоео любе младичко!

29. X. 1951 г.
с. Брезе

Шабан Аличков,
род. в 1906 г.

Същата песен Ат. Райчев е записал на 29. I. 1952 г. в с. Лясково от Шабан Джинков, род. в 1875 г.

916. Невеста жално плачеше

Много майки и невести е разплакал разбойникът — всички е забравил, не може да забрави само невестата, която му се молела да я пусне, защото имала болен мъж и малко дете.

— Гору ле, гору зелена,
и ти, вудице студена,
млочко сам по теб походил,
млочко сам майки разплакал,
5 по-много млади невести.
Лю врют си ги сам заборил,
лю ёдно не що заборил
как ми са жёлно молеше:
— Пусни ма, пусни, хайдутче,
10 че имам любе болничко
и имам дете развитко,
развитко, та неповитко,
та ще вав оган да падне,
нема кой да го извади.
15 Любе ще вода да йце,
та нема кой да му даде.
Пък йе на нее хи виках:
— Хайде ми, хайде, невесту,

ти имаш баба хубава,
20 на любе вода да даде
и детено да извади,
ако са лаха да падне.
И моё майка са надей
снашица да хи отведа,
25 водица да хи отнесе.
Невеста жёлно плачеше
и си ма жёлно молеше:
— Пусни ма, пусни, хайдутче,
йе имам баба захирли,
30 захирли, змиё усойна.
Ага са другож галехме
с моено първо любове,
не даваше да са зомим,
та нема кой да ми гльода
35 моено първо любове
и мойно машко детенце!

12. III. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

917. Дано се Чавдар опие

Под палатка сред гората невеста черпи с ракия хайдутите: на всекиго налива по чаша, на Чавдар войвода по две чаши, за да се опие. Той й казва, че не се опива от вино и ракия, а от човешки кърви.

Дйндъ ми, дйндъ планину,
жъ дойде лету-пролъту,
та жъ та тебъ напólnет
сюриё вакль овньовъ
5 с хубавинъ овчёръ
и каматнинъ кехайё.
И жъ та още напólnет
карамажёрскъ хайдутъ.
Под ката дёрво и чедёр,
10 всраде горона син чедёр
и под чедёран Чевдаран,
Чевдаран страшнъ войвода
с Иванка млада нвеста.
Иванка дъван съдешъ
15 и в рока шъшо даржешъ,

бела ракиё служешъ
карамажёрскъ хайдутъ.
Всекиму сипва по чеша,
на Чевдар сипва две чешъ,
20 дано са Чевдар опие
от вино, бела ракиё,
та да избега от него,
от пустъ вёрлъ хайдутъ.
Чевдар Иванкъ думашъ:
25 — Иванку, млада нвесту,
твой Чевдар са не опива
с вино и бела ракиё,
ами са Чевдар опива
с челещъ ёсни корвъ.

6. XI. 1951 г.
с. Стойките

Иван Г. Коджабучаков,
род. в 1854 г., без образование,
овчар

918. Робиня погубва хайдушки войвода

Под палатката на Чавдар войвода стоят девет робинки. Най-малката черпи хайдутите с ракия и плаче. Чавдар я пита защо й е мъчно, и тя му казва, че е дошъл да я търси брат й. Измамва войводата да й даде сабя, убива го и кара момчетата да събират пушки и чанти, а робинките — да вземат Чавдаровите алтъни и да си отидат.

— Планину, стара планину,
все ми бе пólnа и равна
сюрийи вакли шилета

сас каматнине овчере
5 и хубавине кехайё.
Сега си пólnа и равна

сас Чевдарови хайдуте.
 Под кàта дорво хайдутин,
 всрадè горòна чедòран
 10 и под чедòран Чевдаран
 сас триста млади момчета
 и девет машки робинки.
 Всички му диван седèха,
 Ёнка, най-машка робинка,
 15 и тà си диван седèше,
 вав рòка шишò даржèше,
 бела ракиè служèше,
 всекиму сипва по чèша.
 Кайно хи Ёнка служèше,
 20 ситни си солзи сипваше
 и желно си ми плачèше.
 Чевдаран си è питаше:
 — Ёнке ле, машка робинке,
 какво ти бално добалнè,
 25 та ситни солзи зарони
 и желно-милно заплака?
 Дали та майка не знае,
 майка и стари бобайко
 каде си, Ёнке, отишла?
 30 Ёнка на Чевдар думаше:
 — Чевдарю, страшна вайводу,
 всички ма знаёт каде сам,

ам имам братче по-старо,
 лю само то ма не знае
 35 каде е Ёнка отишла,
 та е дошло да ма трòси,
 è с него нèма да ида.
 Пòдай ми сабè френгийè,
 братчено да си пòгубè!
 40 Мамна са Чавдар, излòга,
 та хи подаде саблèта.
 Агà è в рòки фàтила,
 че не кайдиса братчено,
 ами си сабè развартè,
 45 на Чевдар глàва отсèче.
 Та че са Ёнка провикна
 и на момчета думаше:
 — Момчета, добри другаре,
 сбирайте сега, момчета,
 50 Чевдарви пушки шèрани
 и още чèнти кичèни!
 И на робинки викаше:
 — Сбирайте сега, робинки,
 Чевдарви жьòлти алтòне,
 55 че хайде да си идеме
 нах нашне стари майчици
 и по-стари бобайковци.

28. V. 1939 г.
Чепеларе

Тодор К. Балджиев,
род. в 1862 г.

919. Хайдутин залюбил на жив мъж жената, I

Майка пита сина си защо конете му са мършави и кални. Той ѝ казва, че е залюбил отвъд Дунава на жив мъж жената, на малко дете майката и всяка вечер ходи при нея. Майката го кара да се откаже от хайдутството и харамийството. Идват сеймени и го отвеждат, за да го убият.

— Стоèне, сину Стоèне,
 що ти са кòне мòршави,
 мòршави, сину, кàлèни?
 Дали хи зоба не зобиш
 5 или хи вòда не поиш?
 Стоèн на майка думаше:
 — Мале ле, стара мале ле,
 зоба хи зòбèм, мале ле,
 старозагорска пченица,
 10 вòда хи пòем, мале ле,
 читàшка бела ракиè.
 Ам ми са кòне мòршави,
 мòршави, още кàлèни,
 òти сам, майчу, загàлил
 15 отвòдна страна бèл Дунав
 живому мòжу жената,
 на машко дèте майкана.
 Слòнцено агà превалй,
 йè дюкèнено затварèм
 20 и кончено си вазсèдам,
 та си, майчинку, отхòдам
 отвòдна страна бèл Дунав.
 Та сèдим, майчу, как сèдим,
 доде пèглине триж пèйòт.
 25 Тогав си конче вазсèдам

и в задна дирè са вращам,
 та в Райково си дохàдам,
 дюкèнено си отварèм,
 доде ми слòнце изгрèе,
 30 да са не сèтèт комшиè.
 Майка Стоèну викаше:
 — Стоèне, сину Стоèне,
 ела си, сине, òстави
 от това пусто хайдушко,
 35 хайдушко и харамлицко —
 хайдушко не е за дълòго,
 за две ми, за три години.
 Хай да та майка оглави
 в сèлоно на баш момана.
 40 Стоèн на майка викаше:
 — Мале ле, мила мале ле,
 хайдушко си не оставèм,
 доде си, майчу, не зòма
 живому мòжу жената,
 45 на машко дèте майкана! —
 Кайно си дума думаха,
 на двор сеймèне дойдоха,
 та си Стоèна фанаха
 и си Стоèна вòрзаха,
 50 вòрзаха, синжиросòха:

на рѹки вѹти рѹмене,
 на шѹйка сѹтнѹ синжире,
 на нѹги тѹожки букаѹ.
 Че си Стоѹена поѹдѹха
 55 нах забѹтскана одаѹо.
 Стоѹеновата майчица
 пѹслед сеймѹене слѹдѹше
 и хми са жѹлно молѹше:
 — Сеймѹене, братѹе да ми сте,
 60 пѹсните си ми Стоѹена,
 че е едничѹк на майка,

та мислѹе да го ѹглавѹе,
 ѹглавѹе, още ѹженѹе
 в селоно на баш момана.
 65 Сеймѹене си хи вѹкаха:
 — Вѹрни са назад, бабичку,
 нѹе ща Стоѹена да главѹим,
 да главѹим, още да женим
 в лѹтнана гѹра зелена,
 70 в чѹбрнана зѹмѹе длибока.
 Тѹонкана пушка — за любе,
 куршуме — дребни дѹчинки.

10. I. 1939 г.
 Чепеларе

Петра Ат. Кѹоргогова,
 род. в 1855 г., без образование,
 домакия

За читѹшка (ст. 11) — устовска — вж. пояснението кѹъм песен № 55.

920. Хайдутин залюбил на жив мъж жената, II

Майка кара сина си да се откаже от хайдутството и харамийството, защото ѹ е дотегнало да пере кѹрвави ризи и да крие човешки глави. По-нататѹк, както в предходния вариант.

Майка на Стоѹен вѹкашѹ:
 — Ела са, сину, ѹставѹ
 от това пусто хайдушко,
 хайдушко и харамлицко,
 5 че ми са вейкѹ додѹело,
 додѹело и насѹтѹло
 кѹрвавѹ ризѹ да пѹрам,
 хайдушкѹ главѹ да криѹм!
 Стоѹен на майка вѹкашѹ:
 10 — Мале ле, стара мале ле,
 хайдутство не щѹ ѹставѹ,
 доде си, майчу, нѹе зѹма
 живому мѹжу жѹната,
 на машко дѹеке майката. —
 15 Кайно си дума думаха,
 на двор сѹймѹенѹ доѹдаха,

та си Стоѹена вѹрзаха,
 вѹрзаха, сѹнжѹросаха:
 на рокѹ витѹ ремѹнѹ,
 20 на шѹйка сѹтнѹ сѹнжирѹ,
 на нѹгѹ кѹошкѹ букаѹ,
 че го сас тех поѹдѹха.
 Майка хи пѹслекѹ слѹдѹшѹ
 и на сѹймѹенѹ вѹкашѹ:
 25 — Пѹснѹтѹ си мѹ Стоѹена,
 че жѹ го майка оженѹ
 в селоно на баш момана.
 Сѹймѹенѹ си хи вѹкаха:
 — Ворнѹ са, вѹрнѹ, бабичку,
 30 нѹе щѹим Стоѹена да женѹм
 в кѹѹвнинѹ влажнѹ кѹвницѹ!

март 1952 г.
 мах. Стикѹл

Пею Г. Енчев,
 род. в 1874 г., образование IV кл.,
 зидар

921. Жена погубва хайдутѹна, който я отвел

Майка кара сина си Аврам да не сѹбира хайдутѹ и разбойници: дотегнало ѹ е да крие човешки глави и да пере кѹрвави ризи. Той ѹ казава, че сѹбира сватове, за да вземе на жив мъж жената. Когато Аврам завежда жената у дома си, тя го убива и се връща при мъжа си.

— Авраме, сину Авраме,
 сѹс ми ходѹ, сину лю,
 по Ирѹн-Пѹирѹн плѹнина,
 стѹига ми сѹбирай хайдутѹе,
 5 хайдутѹе и харамлѹе,
 че ми са вейке додѹело
 хайдушки главѹ криене,
 кѹрвави ризи перѹне!
 Ёла та майка ѹглави
 10 в селоно на баш момана!

Аврам на майка вѹкаше:
 — Мале ле, мѹла мале ле,
 е ми не сѹбирам хайдутѹе,
 ами ми сѹбирам сватове,
 15 че Аврам мислѹи да зѹма
 живѹму мѹжу женана,
 на четри дѹѹца майка хми,
 петѹма братѹе сѹстра хми,
 девет девери снѹхата. —
 20 Жена Иванчу вѹкаше:

— Иване, любе Иване,
 ага ми дойдат, Иване,
 Аврамовине сватове,
 сас добром си хи дѹчѹкай,
 25 по-добром си хи опрати.
 Ё са, Иване, наима
 главѹна да му дѹнесам. —
 Га е Аврам отведе
 на майчини му дворове,
 30 невѹста баби викаше :
 — Заклѹчѹй, бабу, приклѹчѹй,
 Аврам е чуѹн, причуѹн,
 той има много душмане !
 Баба си хи викаше :
 35 — Невѹсчу милна и драга,
 Аврам е чуѹн, причуѹн,

не могат да го приближѹт. —
 Ага бѹ баба легнала,
 пѹрва бѹ сѹнѹ заспала,
 40 невѹстана са прирука :
 — Не виках ли ти, бабчинку,
 заклѹчѹй, бабу, приклѹчѹй ?
 Ёла ми, бабку, да видиш
 де е Авраму главѹна ! —
 45 Ага е баба станала,
 невѹста през двор варвѹше
 и бабѹну хи викаше :
 — Сас здраве, бабчу, ѹстани,
 нашесо е айсолков. —
 50 Та си невѹста отиде
 при нѹхинине дечинки
 и нѹхино пѹрво любове.

12. II. 1954 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
 род. в 1864 г., и
 Кева К. Илиева,
 род. в 1878 г.

922. Има ли хаджии и чорбаджии

Научила се Тодора
 кѹсно на вода да ходи
 на хайдушкото кладенче.
 И хайдутче се научило
 5 кѹсно конче да си пои,
 та си Тодорка завари
 на хайдушкото кладенче.
 То на Тодорка думаше :

— Тодорке, моме хубава,
 10 село голѹмо ли ви е,
 има ли многу хаджии,
 хаджии и чорбаджии ?
 — Хайдутче, младо хайдутче,
 чичо ми е баш зенгинин,
 15 уйко ми баш боляринан.

13. XII. 1952 г.
 с. Широка лѹка

Чока Ст. Гайдарова,
 род. в 1919 г., образование IV кл.,
 домакиня

923. Вѹрло хайдутче хванахме

Научила са Тодорка
 в прѹмрак на вода да ходи
 и хайдутче са научило
 вав прѹмрак конче да пои.
 5 То си Тодорки викаше :
 — Тодорке, моме хубава,
 кога да дойдама дома ти
 Тодорка да са налюбѹем,
 имане да са на̀сбера ?
 10 Тодорка си му викаше :
 — Ёлай ми, ёлай, хайдутче,

рано в неделѹ у̀тирна —
 майка ще в чѹрква да иде.
 Ага хайдутче отиде,
 15 Тодорка си му отвори,
 та го нахвѹтре фаведе,
 че го отвѹнка затвори.
 Че си Тодорка ру̀каше :
 — Сбирайте ми са, селѹни,
 20 селѹни, близни комшиѹ,
 вѹрло хайдутче фанахме !

26. III. 1954 г.
 Чепеларе

Кева К. Илиева,
 род. в 1878 г., без образование,
 домакиня

924. Кѹде крият алтѹните

— Ка̀жи, ка̀жи, бѹла Айшу,
 де хи скрива бобайко ти
 алтѹнене, грѹшовене.

Ко не кажеш, бѹла Айшу,
 5 ще ти рѹжем тѹ̀нки плиткѹ,
 тѹ̀нки плиткѹ като рибкѹ.

Бѣла Айшѣ йотговарѣ:
— Бре юнаци, бре хайдуте,
мой бобайко с мен не дума,
10 че е бобо мен бобалѣк,
от мен криѣт алтонене,
алтонене, грѣшовене.
— Кажѣ, кажѣ, бѣла Айшу,

17. VI. 1955 г.
Смолян

ко не кажеш, щѣ ти зьомем,
15 щѣ ти зьомем бѣли ашмак,
щѣ го носим в планинѣна
да са вѣе, да бѣлѣе,
та да знаѣт врют людене,
че е Айшѣ прикривала,
20 прикривала бобалѣкан.

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

925. Хайдуги мѣчат хубава Дойна

Гласи се изнисат долу вав полето,
долу вав полето, горе до небето.
Дали пилце свирѣт или мѣми пейѣт?
Нито пилце свирѣт, нито мѣми пейѣт,
5 ам хайдуги мѣчѣт хубава невѣста,
хубава невѣста, хубавата Дойна.
Хем си ѣ мѣчѣт, хем си я разпитват:

21. IX. 1951 г.
с. Лясково

— Йѣ кажѣ ми, кажѣ ми, хубава Дойну,
на свекър ти, Дойну, тежкото имане.
10 Свекъран ти има сребарни плугове,
сребарни плугове и златни орала.
— Че как да ти кажа, бре бачо Иване
когато аз сѣм тука вчера дошлала,
от вчера, байну, и от вчера-завчѣра!

Фатма Ад. Парова,
род. в 1913 г., образование III кл.,
домакиня

926. Разбойници турци погубват Асиинка, защото не им изказва свекровото си имане

Турци мѣчат Асиинка, за да им каже кѣде е свекровото ѣ имане. Тя им отвръща, че е скоро доведена и не
знае, и те ѣ отсичат главата.

— Асиинке, млада булке,
излѣзъ ми, ѣтворъ ми!
— Ни излизам, ни ѣтварѣм,
не познавам вѣ какви сте,
5 вѣ какви сте, ѣткаде сте.
— Ние си сме рѣтаинъ,
рѣтаинъ с вѣловенъ. —
Гѣ Асиинка ѣтворъла,
туриха хи две гилзѣи,
10 една гилзѣи на главѣна,
а пѣк друга на ногѣне,
па си питат Асиинка:
Кажѣ, кажѣ, Асиинке,
Асанковото иманъ.
15 — А бре турцъ, вѣрлъ турцъ,
аз сѣм вчера доведенка,
не знаѣ си, незнаѣ си

Асанъовото имане.
— Лѣжиш, лѣжиш, Асиинке,
20 вчера имѣ турска сватба,
и на сватбата имашъ
до две дѣца Асанъови:
ѣдно момчъ с златен пѣскюл
и момичъ сас три рѣда,
25 сас три рѣда жѣблти алтѣнъ.
— А бре турцъ, вѣрлъ турцъ,
познавам си вѣ ѣтде сте,
вѣ ѣтде сте и какви сте.
Вѣ не бѣхтъ рѣтаинъ,
30 ѣми си сте апашънъ. —
Разлутѣха се вѣрлъ турцъ,
ѣтрѣзаха Асиинки,
Асиинки руса глѣва.

Август 1938 г.
с. Широка лѣка

Иван Бечев

927. Разбойник донася на жена си рѣката на брат ѣ, I

Боянка плаче и кѣльне мѣжа си Боян, защото ѣ е дотегнало да крие човешки глави и да пере кѣрвави ризи.
Предната вечер той ѣ донесъл и рѣката на брат ѣ. Боян ѣ отвръща, че не го познал в тѣмнината.

Боѣнка по двор ходѣше,
златно кандило миѣше,
ситни си сѣлзи рѣнѣше,

Боѣна люто калнѣше:
5 — Боѣне, бог да та убие,
че ми са вѣйке додѣло,

додело и наситило
 хайдутски глави криене,
 кървави ризи да перем!
 10 Къта ми вечер донисаш
 хайдутски глави да крием,
 снощи ми вечер донесе
 братовата ми рачинка!
 Боен Боенки викаше:
 15 — Отде е, любе, познаваш?
 — Познавам си е, познавам
 по златениен прѣстенчѣк,
 на него пише братчено.
 Бог дано си та убие,
 20 ага ми братче кайдѣса.
 Че как ми тѣрна, Боене,
 с хайдуте, Боен, да ходиш,
 пѣтници глави да сѣчеш,

18. III. 1954 г.
Чепеларе

на мене да хи донисаш,
 25 е да хи крием, Боене,
 та не стигнаха, Боене,
 ами и брата кайдѣса!
 — Молчи, не плачи, Боенку,
 тѣбно бе, та го не познах,
 30 мѣгла бе, та го не видѣх.
 — Боене, пусти Боене,
 бог дано си та убие,
 да си не гльодам сираци,
 сираци, още вдовици,
 35 ага ми ходѣт по пѣтѣс.
 Как ти ми прийо, Боене,
 с вѣрли хайдуте да ходиш,
 пѣтници да ми пребиваш,
 главине да хми отсичаш,
 40 имане да хми сабираш!

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Стана Балджиева е запомнила песента от баба си Чина Куртева.

928. Разбойник донася на жена си рѣката на брат ѝ, II

Дъщеря се оплаква на майка си, че я омѣжила за разбойник, който нощем ходи из горите и ѝ носи кървави ризи и човешки глави. Предната вечер донесъл рѣка с прѣстена на брат ѝ.

— Амън ми, амън, майчинку,
 не еднѣж, не дважд,
 не еднѣж, не дважд, майчинку,
 трижд, девѣк пѣтжд,
 5 дето ма дажд, майчинку,
 на кесаждѣе,
 та ма омѣрна, майчинку,
 да си го гльодам!
 Дъне ми ходжд, майчинку,
 10 от дюкѣн в дюкѣн,
 наще ми ходжд, майчинку,
 от гѣра в гѣра,

19. V. 1951 г.
с. Стойките

та ми дониса, майчинку,
 кървавжд ризжд,
 15 кървавжд ризжд, майчинку,
 челѣщжд главжд.
 Сноща донесжд, майчинку,
 челѣща рѣка,
 челѣща рѣка, майчинку,
 20 с пѣрстен сребаран.
 На пѣрстен пише, майчинку,
 моено братчжд,
 моено братчжд, майчинку,
 братчжд Иванчо!

Миинка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделѣе

929. Разбойник донася на жена си рѣката на брат ѝ, III

Дъщеря се оплаква на майка си, че я родила хубава, а я дала в чуждо село на турци янкеседжии, които нощем причаквали керванбашините. Мъждт ѝ донесъл кървава риза и в нея рѣката на брат ѝ.

— Йе си бѣх тѣрнала, майчинку,
 нах стѣдна вода,
 наточила бѣх, майчинку,
 вѣрнала са бѣх,
 5 че си ма срѣщна, майчинку,
 моено любе.
 На рамо носѣше, майчинку,
 шѣрана пушка,
 та са обѣрна, майчинку,

10 та ма удари,
 та ма удари, майчинку,
 в тѣнкосо кѣрсче,
 в тѣнкосо кѣрсче, майчинку,
 в дребнисе плитѣи.
 15 Как си ма роди, майчинку,
 сакава бѣла,
 сакава бѣла, майчинку,
 бѣла, чѣрнока,

20 бѣла, чѣрнока, майчинку,
 тѣонка, висока,
 че си ми стори, майчинку,
 сѣе золумлѣк,
 сѣе золумлѣк, майчинку,
 сѣе бозбунлѣк.
 25 Агà ма йщѣха, майчинку,
 ти ма не даде,
 дѣно си галѣх, майчинку,
 дѣно си мамѣх,
 ам си ма даде, майчинку,
 30 на чуждо село,
 на чуждо село, майчинку,
 на лоши турце,
 на лоши турце, майчинку,
 ѣнкесаджѣе,
 35 ѣнкесаджѣе, майчинку,
 баш куршумджѣе.
 Дене са криѣт, майчинку,
 по чѣоста гѣра,
 нащѣ излизат, майчинку,
 40 по разпотено,
 та ми дочѣкват, майчинку,
 керванбашѣе.
 Сноща допадна, майчинку,
 моено любѣе,
 45 та ми донесе, майчинку,
 кѣрвава риза,
 и в ризана, майчинку,
 дѣсна рачица.
 Агà ѣ развих, майчинку,
 50 братована е,

лична-прилична, майчинку,
 сас шест парскѣве.
 — Как го кайдѣса, любѣ ле,
 та го отбàви?
 55 — Молчи, не плàчи, любѣ ле,
 тѣѣвно ми бѣше,
 тѣѣвно ми бѣше, любѣ ле,
 та са обѣрках,
 мнозина бѣха, любѣ ле,
 60 та го не познах.
 — Да му бѣ зѣѣло, любѣ ле,
 негово любѣе,
 да му бѣ зѣѣло, любѣ ле,
 жѣѣлти алтѣне,
 65 да му бѣ зѣѣло, любѣ ле,
 негви мулета,
 да му бѣ зѣѣло, любѣ ле,
 сѣнчѣн кѣстѣчѣк,
 да му бѣ зѣѣло, любѣ ле,
 70 сахàт сребаран,
 та да не бѣше, любѣ ле,
 него отбàвѣл!
 Утре щà рано, любѣ ле,
 ранко да стана,
 75 лю да са сѣвне, любѣ ле,
 и щѣ да ида,
 и щѣ да ида, любѣ ле,
 нах мойна майка,
 всичко щà кажѣм, любѣ ле,
 80 какво си сторил,
 че си отбàвил, любѣ ле,
 моено братчѣе.

17. IX. 1951 г.
 с. Триград

Алиѣ Ас. Хаджийска,
 род. в 1921 г., образование IV кл.,
 домакиня

930. По-кратко глава заравѣй

Свекѣрва пита снаха си какви са тези хора, които идват вечер и носят човешки глави. Тя ѣ казва, че те са дружината на нейния син. Всички глави е заровила и забравила, само една не могла да забрави — главата на брат си, която ѣ проговорила.

— Росице, млада невѣсту,
 какво е совà от тебѣ,
 каква е сàѣ работа,
 какви са сѣѣ людица,
 5 дѣно ми вечер дохѣдат,
 челѣщѣ глãвѣ донисат?
 — Бабчѣнку мила и драга,
 и мен ма, бабу, омѣрзна
 да хи дочѣквам вечеро,
 10 да хи опрàтам утирно,
 челѣщи глãвѣ да криѣм,
 кѣрвавѣ ризѣ да пѣрам,
 ам нѣма какво да правѣ!
 Людѣщана са, бабчѣнку,
 15 на твоѣн сина дружина.
 То хи нахтѣва провада,
 то хи нахтѣва довидà,

челѣщѣ глãвѣ да криѣ,
 куршумлѣ ризѣ кѣрвавѣ.
 20 Всичкинѣ глãви укривах,
 в чѣѣрна хи зѣмѣ заравѣх,
 врют си хи тогав заборѣх.
 Лю еднѣ глãва, бабчу лю,
 не можѣх да ѣ зàровѣ,
 не можѣх да ѣ зàборѣ.
 25 Агà ѣ в зѣмѣ заравѣх,
 та си ми жѣлно продума:
 — Сестрицѣ мила и драга,
 по-кратко глãва заравѣй,
 30 че си ма боли глãвѣса!
 Йди ми, сѣстру, пѣрукай
 моено пѣрво любѣве,
 и то глãвица да видѣ,
 тогав ѣ в зѣмѣ заравѣй.

35 Та да ми любе дохѡда
вечер и сутрин на гроба,
свѣхчица да ми запалва,
сас солзи да го залива.

4. X. 1951 г.
с. Стойките

Минка П. Златева,
род. в 1909 г., образование IV кл.,
домакиня, работила и земеделе

931. На огън да я опекаат

— Синове, мои синове,
ѡти сте кѡмни-кахѡрни —
дали ви поле нетрѣвно,
дали ви стадо нездраво?
5 — Майчинку, стара майчинку,
нашѣно пѡле най-трѣвно,
нашѣно стадо най-здрaво,
ам си сме кѡмни-кахѡрни:
агѡ нахтѡва да дойдем,
10 та си през гѡра минахме.
Всрадѣ горѡна видѣхме

до триста вѡрли хайдуте,
женско си дѣте даржѣха.
То си ни бѣше, мале ле,
15 нашѣна мила сестрица.
Един ми вѡда носѣше,
един ми дарва цѣпѣше,
един ми огань кладѣше,
пък друг ми шишѣн сгѡдаше,
20 на шишѣн да ѣ навират,
на огань да ѣ опеко̀т.

21. IX. 1951 г.
с. Лясково

Фатма Ад. Парова,
род. в 1913 г., образование III кл.,
домакиня

932. Разбойници пекат дете, което ги избива

Пѣстро птиче вижда разбойници, които са накарали бащата да пече детето си, майката да събира дърва, брата да носи вода, сестрата да им пее. Детето поисква сабята на вуйчо си, избива всички освен него и го пита как е предал сестриното си дете.

— Пиле, пиле, пѡстро пиле,
ка̀йно фѡркаш по високо,
по високо, по широко,
нѐйде нѐщо не видѣ ли?
5 — Мале, мале, старо мале,
видѣх, видѣх всрадѣ гѡра,
всрадѣ гѡра триста вѡрли,
триста вѡрли харамлие,
мѡско дѣте шиш печѣха
10 на два огнѣ, на три шишѣ.
Баща му са нагодѣли
да хми вурти шишовене,
майка му са нагодѣли
да хми сбира сухи дарва,
15 брата му са нагодѣли
да хми носи стѡдна вѡда,
сѣстра му са нагодѣли
да хми пѣе жѣлни пѣсни,
да хми служѣ рѡйно вино,
20 уйка му са нагодѣли
да хми свири с меден кавал.
Пекаха го до два денѣ,
до два денѣ и три нощи,
чевермѡ са не изпича,

25 ни оживѣ, ни умира.
Тогав Гѡрги отговори:
— Тѣтю, тѣтю, стари бащу,
пѡдайте ми уйковоно,
уйковоно остро сабе,
30 да разсѣчем чевермѡна,
да нахраним триста вѡрли,
триста вѡрли харамлие. —
Подадоха му уйковоно,
уйковоно остро сабе.
35 Не разсече чевермѡна,
ам размаха нах две стрѡни,
та погуби триста вѡрли,
триста вѡрли харамлие.
Саму уйка му остави,
40 че го фана и го пита:
— Уйку, уйку, сѡщи уйку,
как кайдѣса да предадеш
сестрино ти мѡско дѣте
да го пекѡт на три шишѣ,
45 на три шишѣ, на два огнѣ?
Ела, уйку, да ти кажѣм
как са пече сестрино ти,
сестрино ти мѡско дѣте!

4. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

Мотивът за вуйчото, предал сестриното си дете да го пека (ст. 41—45), е по-добре изяснен в друг вариант от Чепеларе, който Ат. Райчев е записал на 14. II. 1954 г. от Стана Балджиева, род. в 1864 г. Според него „чъоран гарванчо“ вижда в гората огън, на който стара майка пече детето си и му пее:

— Печи са, синку, печи са
да нахраниме уйка ти,
уйка ти, триста момчета!

Когато изскача от огъня, детето оставя само вуйчо си:

И него с едно очоце,
да ходи и да приказва
какво е видѐл по светѐс.

933. Хайдутин убива сестриното си дете

Майка пита сина си от какво лежи девет години. Той ѝ казва, че когато ходил с разбойници, най-напред срещнали неговата сестра с малкото ѝ дете и той го заклал. Сестра му и майка му го проклинат.

— Стоѐне, сине Стоѐне, девет години как лежиш, майка та не е питала от какво, синку, ми лежиш.	20	да си ми сѐстра заколи. Иѐ си са чудом зачудих: ако си сѐстра заколѐ, без сѐстра ще да остана;
5 Сега ще да та попитам, правичко, синку, да кажеш. Стоѐн на майка думаше: — Мале ле, мила мале ле, другож, агà бе хайдушко,	25	друго ще сѐстра да роди. Та че си, майчу, заколих малано мѐско детѐнце. Тодорка викна, заплака: — Братче ле, мили братче ле,
10 хайдушко и харамлицко, и ѐ бѐх, майчу, хайдутче, та си каулѐн правѐхме, кѐгоно стигнем и срѐцнем, да колим и пребиваме.	30	дано ти господ теб даде девет години да лежиш, девет постелки да скбцаш и пак да не ми умираш! Тогав го майка прокална:
15 Варвѐхме, колко варвѐхме, най-напреж, майчу, срѐцнахме моѐна сѐстра Тодорка сас мало мѐско детѐнце. Никой, майчу, не кайдѐсва	35	— Стоѐне, сине Стоѐне, агà си това правило, девет години как лежиш и още девет да лежиш!

24. V. 1939 г.
Чепеларе

Стайкя Ст. Балджиева,
род. в 1902 г., образование IV кл.,
домакия

За тази и следващите балади с мотива *греховен хайдутин* вж. Ангелов. Българската балада. — Учил. преглед, кн. 9—10, с. 1600—1601, и кн. 2, с. 139—140.

934. Хайдутин избива сватбари, I

Майка тръгва със сина си на манастир. Когато приближават, манастирът се разлюлява, заросява кървава роса и заваяват дървета и камъни. Майката пита сина си за греховете му и той ѝ разказва, че когато бил хайдутин, запалил черква и манастир, избил сватбари и осакатил невестата. Майка му го проклева.

Торнала майка сас сина, сас сина, сас Костадина, нах манастиран да иде. Колко близо наблѐжѐт, 5 манастиран са ваэлюлѐ, кѐрвава рѐса заросѐ, дарве, камене залетѐ. Майка сина си питаше:	10	— Сину лю, а мой майчину, казувай, сине, грѐхове, какви си другож правило на лѐвтерскине години. — Мале ле, мила мале ле, нищичко не сом правило.
	15	Другож, агà бѐ хайдушко, хайдушко и харамлицко,

и ё бѣх адин хайдутин.
 Запалих чѣорква, манастир,
 ага попове горѣха,
 20 попскине майки плачѣха.
 Торнах през гѣра зелена,
 та срѣцнах млада невѣста
 сас три стотини сватове,
 сас девет зѣлви лѣвтери,
 25 сас дванадесет девере.
 Сѣдњаха мало да поседьѣт,
 рѣиноно вино да пийѣт,
 тѣонкине даре да дарьѣт.
 До всички вино достигна,
 30 до мене вино не стигна.
 Пуснаха даре да дарьѣт —
 до всички даре достигна,
 до мене даре не стигна.
 Мене са, майчу, разсѣрди,
 35 помѣкнах сабѣ огнена,
 до ѣдин замах замахнах,

та хи всичките погубих.
 Лю невѣстана остана
 и тѣ са зад конь криѣше
 40 и жѣлно ми са молѣше:
 — Остави лю мен, хайдутче,
 да ходѣ, да приказувам
 какво сам чудо видѣла. —
 И нѣхи рока пресѣкох,
 45 лѣво хи ѣко извадих.
 Майка сину си викаше:
 — Сину лю, а мой майчину,
 ако е това истина,
 девет години как лѣжиш
 50 и още девет да лѣжиш!
 Девет постельки да сдереш
 да ми не станеш, сину лю,
 сас сламка да се подпираш,
 през пѣрстен да се провираш
 55 и пак, сину, да не станеш.

12. III. 1939 г.
 Чепеларе

Петра Ат. Кѣоргогова,
 род. в 1855 г., без образование,
 домакня

935. Хайдутин избива сватбари, II

Началото е, както на предходния вариант. Хайдутинът връзва младоженците на два бука. Момата се превърнала в лоза, която родила черно грозде, а момъкът станал шарена чешма. Хайдутинът ял от гроздето, пил от водата и се разболял.

Разболѣл са е млад Стоѣн,
 та лѣжѣ, колко полѣжѣ.
 таман за девет години —
 от болест лѣжи, не станва,
 5 нито умира, оживѣ.
 Майка Стоѣну викаше:
 — Стоѣне, сину Стоѣне,
 сега ми стана, сину лю,
 до деветина години,
 10 как ми са болан разболѣ,
 нито оживѣш, умираш,
 за теб са дерман не найде.
 Стѣни са стѣогни, сину лю,
 нах манастиран да идем,
 15 там дано найдем лѣкове. —
 Станаха, та ми тѣрнаха.
 Варвѣли, колко варвѣли,
 колко близо наблѣжѣт,
 манастиран са вазклѣ,
 20 кѣрвава рѣса заросѣ,
 дарве, камене залетѣ.
 Майка Стоѣна питаше:
 — Стоѣне, сину Стоѣне,
 кѣзувай, сину, грѣхове
 25 какво си дрѣгож правило
 на луди-млади години.
 Стоѣн на майка викаше:
 — Мале ле, стара мале ле,
 нищичко не сѣм правило.
 30 Дрѣгож, ага бѣ хайдушко,

хайдушко и харамлицко,
 и йѣ бѣх вѣрло хайдутче,
 та сас хайдуте ходѣхме.
 Дене вав гѣра седѣхме,
 35 та са вав гѣра криѣхме,
 наще по друме ходѣхме,
 царскине хазни чѣкахме.
 Тѣрнах през гѣра зелена
 царскана хазнѣ да чѣкам,
 40 че срѣцнах млада невѣста
 сас три стотини сватове,
 сас девет зѣлви лѣвтери
 и дванадесте девере.
 Пуснаха вино да чѣорпѣт —
 45 до всички вино сѣсалу,
 до мене вино не сѣса,
 до мене чѣша не стигна.
 Метнаха даре да дарьѣт —
 до всички стигна дарове,
 50 до мен даре не стигна.
 Мене са люто разсѣрди,
 помѣкнах сабѣ огнена,
 погубих триста сватове.
 Остана само невѣста,
 55 невѣстана сас зѣотчѣкан
 и те са зад конь криѣха
 и ми са жѣлно молѣха:
 — Остави лю нас, хайдутче,
 че сме еднички на майка
 60 и пѣтумнички на баща,

да ходим да приказваме
 какво ми има по светос! —
 Чудих са, майчу, мислих са
 какво ли да хи направѐ,
 65 та че хи, майчу, отведох
 в чьостана гѐра зелена,
 та хи оковах, увѐрзах
 у двана бука близнака
 сас рѐки да са не стигат,
 70 сас ѓчи да са не гљѓдат.
 Та ходих, майчу, как ходих,
 тамам за девет години.
 На деветана година
 муљим ми падна да мина,
 75 та реках да хи ѓбиде.
 Агѓ си, майчу, отидах
 до двана бука близнака,
 какво да видѐ, майчинку!

Мома бѐ лѓза израсла,
 80 ваз чешмѓ са бѐ вазвила,
 чѓѐрно бѐ грозде родила.
 Юнак бѐ чешмѓ шѐрана,
 бистра бѐ вѓда текнала.
 Чѓѐрно са грозде наѐдах
 85 и пийнах вѓда студена,
 че ма на корем заѐде
 оттогав легнах, не станах.
 Майка на Стоѐн викаше:
 — Стоѐне, сину Стоѐне,
 90 ти ко си това правило,
 девет години как лѐжиш
 и още девет да лѐжиш!
 Та да ми станеш, сину лю,
 през пѓрстен да са провираш,
 95 вав пѐро да са препїнаш,
 сас сламка да са подпїраш.

Октомври 1954 г.
 с. Соколовци

Стояна М. Радкова,
 род. в 1869 г., домакиня

936. Стара планина плаче от хайдуги, I

Стара планина се оплаква на Пирин от хайдуги — изтѓпкали ѓ тревата, изпили ѓ водата, изкрали ѓ ваклите кочове, заканили се на кехаите и агите; хванали и малко дете и го набучили на шиш да го пекат.

Заплакала е, джѓним,
 Стара плѓнина,
 попитала ѐ, джѓним,
 Пирин плѓнина:
 5 — Оти ми плачеш, джѓним,
 Стара плѓнину?
 — Как да не плачѐм, ѐврум,
 Пирин плѓнину!
 Кѓта година, джѓним,
 10 бюљѓк хайдуге,
 сѓѐ година, джѓним,
 девет бюљѓка!
 Та си ми мљого, джѓним,
 золѓм сториха.
 15 Стаптѓха си ми, джѓним,
 картѓлска трѐва,
 изпиха си ми, джѓним,
 вѓда студена,
 изкраднаха ми, джѓним,
 20 вакли кочове,

изпекаха ми, джѓним,
 сѓри ѐгнѐта.
 Заканиха са, джѓним,
 на кехайѐне,
 25 на кехайѐне, джѓним,
 на баш агїне
 да хи бастїсат, джѓним,
 да хи отбѓвѐт.
 Че хми не стигна, джѓним,
 30 сѓлков золумлѓк,
 ѓми си имах, джѓним,
 машко дѐтѐнце,
 та го фѓтиха, джѓним,
 пусти хайдуге.
 35 Машко ми дѐте, джѓним,
 на шиш наврѐха,
 че накладаха, джѓним,
 до двана огнѐ,
 та го печѐха, джѓним,
 40 на шиш вартѐха.

9. III. 1939 г.
 Чепеларе

Смаил Бр. Дуев,
 род. в 1871 г.

937. Стара планина плаче от хайдуги, II

Стара планина се оплаква на младата от лакостите, които са ѓ направили девет бюљѓка хайдуги. Всичко ще забрави — не ще забрави само момчето, което пекли на огнѓове, и невестата, която съсекли.

Оплакала са, джѓним, стара плѓнина,
 попитала е, джѓним, млада плѓнина:
 — Оти ми плачеш, джѓним, стара плѓнину?

- Как да не плачѐм, дж̀анѝм, млада пл̀анину ?
- 5 К̀ато година, дж̀анѝм, бю̀люк хайдуте,
са̀е година, дж̀анѝм, девет бю̀люка.
Из̀едоха ми, дж̀анѝм, ва̀кли шилета,
из̀секоха ми, дж̀анѝм, ѐлшино в̀орше,
ѐлшино в̀орше, дж̀анѝм, за м̀омски к̀ожле.
- 10 Из̀пиха си ми, дж̀анѝм, в̀ода студена,
стап̀таха си ми, дж̀анѝм, тр̀ева зелена.
Млочко ми зол̀ум, дж̀анѝм, на мен сториха,
та ще го ща лю, дж̀анѝм, лю в̀рют заборѝ,
п̀ък ѐдно не щ̀о, дж̀анѝм, никак заборѝ :
- 15 до ѐдно млада, дж̀анѝм, млада нев̀еста
и ѐдно младо, дж̀анѝм, младо к̀опеле.
Както си в̀ п̀отѝн, дж̀анѝм, вав п̀от варв̀еха,
та ги хайдуте, дж̀анѝм, двама хванаха.
Та си м̀омчето, дж̀анѝм, на кол навр̀еха,
20 на кол навр̀еха, дж̀анѝм, на шиш варт̀еха,
на два ми, на три, дж̀анѝм, силни огнь̀ове,
п̀ък нев̀естана, дж̀анѝм, сас т̀ех пой̀оха.
Та са хайдутѝм, дж̀анѝм, ж̀елно мол̀еше :
„П̀усните си ма, дж̀анѝм, в̀орли хайдуте,
25 че сам едничка, дж̀анѝм, у стара майка,
та сас хайдуте, дж̀анѝм, ни щ̀о да в̀орв̀е!“
П̀ък те си са люто, дж̀анѝм, разс̀ордиха,
извадиха си, дж̀анѝм, остри ножове,
та си хи с ноже, дж̀анѝм, сна̀жка с̀еч̀еха
30 и си ѐ с к̀оне, дж̀анѝм, с к̀оне тап̀т̀еха!

16. II. 1954 г.
Чепеларе

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

938. Недей плака, гарванчо, I

Гарван говори на Караджа, че откакто е вдигнал стадото си, е гладен. Караджа му казва, че ще си купи сабя и ще пресреща търговците — той ще им събира златото и среброто, гарванът ще им пие кървите.

- Отъ плач̀ш, бре гарванчу,
отъ грач̀ш,
гладан ли си, бре гарванчу,
ж̀о̀дан ли си ?
- 5 — И гладан сам, бре Карадж̀е,
и ж̀о̀дан сам !
Сега стана, бре Карадж̀е,
три годин̀, три годин̀,
10 и полвина,
как м̀ вдигна, бре Карадж̀е,
твойно стадо —
и огладн̀ех, бре Карадж̀е,
и ож̀едн̀ех.
- 15 — Молч̀, молч̀, бре гарванчу,
нем̀ой плака !
Сега ид̀, бре гарванчу,
Узунжовск̀, Узунжовск̀,
Узунжовск̀, бре гарванчу,
- 20 баш панагир,
та ж̀ ид̀м, бре гарванчу,
в Узунжово,
в Узунжово, бре гарванчу,
на панагир.
- 25 Накуп̀м щим, бре гарванчу,
остр̀ саб̀, преср̀ощна щим, бре гарванчу,
без̀ьрг̀ен̀, та ж̀ кол̀м, бре гарванчу,
30 без̀ьрг̀ен̀, та ж̀ тек̀от, бре гарванчу,
ѐсн̀ к̀орв̀. Ти ж̀ пѝеш, бре гарванчу,
ѐсн̀ к̀орв̀,
- 35 й̀е ж̀ сбирам, бре гарванчу,
без̀ьрг̀ен̀ско, без̀ьрг̀ен̀ско, бре гарванчу,
з̀лато, с̀ребро.

Юли 1952 г.
мах. Стикъл

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

Въз основа на преданията и песните за *Караджа*, който от овчар-кехая бил принуден да стане хайдутин (вж. пояснението към песен № 841), може с положителност да се заключи, че творбата е свързана с него и по-точно с втория период от живота му.

939. Недей плака, гарванчо, II

Съдържанието е, както на предходния вариант. Липсва началото, в което се говори за Караджа и стадото му.

— Сос ми грачеш, бре гарванчу, сос ми плачеш, ам са моли, бре гарванчу, да си ми дойде, 5 да си ми дойде, бре гарванчу, лѐто-пролѐто. Да са листне, бре гарванчу, Деребаши, Деребаши, бре гарванчу, 10 Улуели. Да ми торнат, бре гарванчу, керванѐно, та да мине, бре гарванчу, керванбашиѐ. 15 Да нарамѐм, бре гарванчу, тъонкана пушка, да запашѐм, бре гарванчу, острана сабѐ,	да дочѐкам, бре гарванчу, 20 керванѐно, та да удрѐм, бре гарванчу, керванбашиѐ. Ти ма слушай, бре гарванчу, ага̀ си пукна, 25 ага̀ си пукна, бре гарванчу, с тъонкана пушка. Иѐ ща сбирам, бре гарванчу, тъожко имане, тъожко имане, бре гарванчу, 30 жьолтине лири, жьолтине лире, бре гарванчу, бѐлине грѐща. Ти ще ѐдеш, бре гарванчу, бѐлоно мьѐсо 35 и ще пиеш, бре гарванчу, ѐснине кѐрве.

12. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

Деребаши (ст. 8) — местност в Гърция по шосето за Ксанти.
Улуели (ст. 10) — местност в Гърция.

940. Юруш войвода и дружината му обират търговци

Кукувица измамва Юруш войвода да изведе момчетата си по Благовец: те осъмват със снегове и изгарят кондаците на пушките си, за да се размразят. Юруш ги води от Пирин планина в Шипченския Балкан, където обират търговци и карат кехая да ги поддържа с храна.

- Кукувичка, холан, рано закукала,
рано-рано, холан, рано по Гергьовден
и по-рано, холан, по Благовец.
Та измами, холан, Юруша вайвода,
5 та ми посбра, холан, до триста момчета,
изведе ги, холан, на Пирин планина.
Заморкнаха, холан, сас лѐтни вѐтрове,
йосѐвнаха, холан, сас бѐли снѐгове.
Момчета му, холан, на Юруш викаха:
10 — Що да правим, холан, Юруша вайводо?
Следиха са, холан, ризки борунжйци,
ризки борунжйци, сѐрмени елечи,
сѐрмени елечи у тъонкине снажжи.
Юруш дума, холан, на триста момчета:
15 — Разглобите, холан, тъонкине пушки,
ѓткопчите, холан, от пушки кондаци,
накладите, холан, до три силни огнѐ
да разледим, холан, ризки борунжйци,
ризки борунжйци, сѐрмени елечи! —
20 Накладаха, холан, до три силни огнѐ,
разледиха, холан, ризки борунжйци,
ризки борунжйци, сѐрмени елечи.
Юруш дума, холан, на триста момчета:
— Станите, момчета, та да ми варвиме
25 нах широко поле, тамо щим да идем. —
Станаха ми, холан, та ми отидоха,

- накладаха, хѳлан, до два силни огнѳ,
та свариха, хѳлан, топличка вечерѳ,
топличка вечерѳ, та повечерѳа.
- 30 Юруш дума, хѳлан, на триста момчета:
— Стѳните, момчета, та да ми варвиме,
че щим да идеме в Шипченскиѳн Балкан! —
Станаха ми, хѳлан, та ми отидоха,
та ми отидоха в Шипченскиѳн Балкан.
- 35 Мало-млого, хѳлан, тамо посѳдѳа,
та че Юруш, хѳлан, на момчета вика:
— Стѳните, момчета, та да ми варвиме
нах Пирин планина, тамо щим да идем,
че ще там да минат тарговци голѳми,
- 40 тарговци голѳми и чорбаджиине,
та ще да ми карат тѳѳжка тарговиѳ! —
Станаха ми, хѳлан, тамо отидоха,
тамам отидоха, тамам вазлѳзоха,
таман вазлѳзоха вав гѳра зелена,
- 45 тарговци минаха с тѳѳжка тарговиѳ.
Обраха ми, хѳлан, жѳѳлтине алтѳне,
жѳѳлтине алтѳне и бѳли грошове.
Юруш на момчета тихо хми думаше:
— Сбирайте, момчета, тѳѳжка тарговиѳ
- 50 да ѳдете, хѳлан, и да ми пиете,
доде дойдат, хѳлан, младине овчѳре,
младине овчѳре с баш кехайѳне. —
Кѳйно дума думат, кехайѳ пристигна,
Юруш на кехайѳ тихо си думаше:
- 55 — Ти, кехайѳ, гѳди, ти, наши приѳтел,
ти ще на поддѳржѳеш с хлѳб на планинѳса,
ний ще та поддѳржеме с жѳѳлти алтѳне,
сас жѳѳлти алтѳне и бѳли грошове.
Кехайѳ на Юруш тихо ромѳнѳше:
- 60 — Юруш, Юруш, хѳлан, ти, страшна вайвода,
дѳѳ ѳа та помолѳ — кехайлѳк ми малак,
фукарски овчици и още сирацки —
золѳм на мен, хѳлан, да не ми сторите!

Юни 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакния, и Стайко Д. Балджийски

941. Хайдутѳ убиват тѳрговци

Трѳма тѳрговци почиват в гѳра, пълна с хайдутѳ. Пуква пушка и ги удря. Първият охка за майка си, вторият — за децата и за жена си, третият иска да го занесат у любето му.

Тѳрнали са до два, три тарговци да ми тѳглет тѳѳжка тарговиѳ. Та варвѳа, колко ми варвѳа, влѳзаха ми вав гѳра зелена, 5 найдаха ми водица студена. Съоднаха ми мало да ми посдѳѳт, да ми посдѳѳт и да попладнѳват. Кѳйно си ми ѳдювѳ ѳдѳа, кѳйно си ми помежду галчѳа, 10 пушка пукна от гѳра зелена — пуста гѳра, пѳлна сас хайдутѳ! Удариха двама, три тарговци, лѳйнаха са ѳснине хми кѳрве.	Пѳрвен охна, охна, олѳлѳкна: 15 — Да бѳ тѳва мойта стара майка, да ми види рани крушумѳни, да ми види дѳша как излиза! Вторѳн охна, охна, олѳлѳкна: — Мари мои дребнички дечинки, 20 да бе тѳва мойто пѳрво любѳ, да ми варзѳ рани крушумѳни, да ми види кѳрв как са излива! Третѳн охна, охна олѳлѳкна: — Карайте ма Чѳвдарю на двѳри, 25 да ма види Керка Чѳвдарова. Ако ма е от сѳрце гѳлила,

жѣли ма ще до трине годинки! —
 Керка го е от сѳрце галила,
 жѣлила го до трине годинки:
 30 сас мѳмине на хѳро не ходи,
 сас юнаци на поседѣлкине.

24. V. 1939 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиѳва,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

942. Жалила го три години

Пушка са пукнала вав маглѳна,
 та удрила Сюльман Пехливана.
 Та не рече: „Ох леле, сарчѳѳце“,
 ам си рече: „Ох леле, акташе,
 5 всѳѳгните ми вав дѣсна пазушка,
 извадите ми пѳрстен ѳбалка,
 та го нѳсите на Минки Пашови.

Тя ко ма е от сѳрце галила,
 жѣли ма ще цѣли три години.“
 10 Тя го била от сѳрце галила,
 жѣлила го цѣли три години:
 сас момине на вода не ходи,
 сас невѣсти на двори не сѣди,
 ам си гльѳда нах тѳѳвнана мѳгла.

25. II. 1954 г.
 Чепеларе

Шабан С. Юруков,
 род. в 1900 г., без образование

943. Тук ли е Бански Мехмед

Мехмед и Ферат трѳгват да крадат беглишко стадо. Настига ги стражар, който пита ханджията за Мехмед.

Мехмет Фератю думаше:
 — Фератю, брате Фератю,
 стани, Фератю, изведи
 твоено конче хранено
 5 и мойно конче крадѣно,
 че щим да идем, да идем
 нах Гюмюжюнѳ касабѳ
 беглицко стадо да вдигнем.—
 Станаха, та си тѳрнаха,
 10 варвѣли, колко варвѣли,
 стигнали ханче градено.
 Ханджийчено ги посрѳщна
 и са назад завѳрна
 мѳрна кафѳѳ да вари.
 15 Ферат ханджию викаше:

— Ханджийѳ, море гявурѳ,
 немѳѳ ми вари кафѳѳта,
 Мехмет кафѳѳ не пие,
 ам мѣри вино червено.
 20 На конѣм вино червено,
 а на нас спирту-ракиѣ.
 Кайно си дума думаха,
 допадна младо заптййче
 и си ханджиѣ питаше:
 25 — Хайнджийче, младо урумче,
 тув ли е Бански Мехмета?
 Ханджиѣ заптйю думаше:
 — Заптййче, младо циганче,
 мой Мехмет каран не вари,
 30 нито пѳк вѳрзан тѳрнува.

27. IX. 1953 г.
 с. Широка лѳка

Емин Муралов.
 род. 1885 г., и Ферат Муралов,
 род. в 1883 г.

Гюмюжюнѳ (ст. 7) — Гюмюрджина.

944. Конят ще носи дрехите му, I

Махмуд трѳгва за Гюмюрджина. Конят му се обрѳща, изцилва и казва на стопанина си, че на връщане ще носи дрехите му. На Карлѳк разбойници убиват Махмуд.

Та чули ли сте, не ли сте
 кинѳ е ново станало
 вав Сойчук село голѣмо,
 вав средничкана махалѳ,

5 в Махмутагѳво конѳче?
 Махмут са сбира, тѳрнува
 нах Гюмюжюнѳ касабѳ,
 та си изведе кончѣно

и си му клáде ёрчѐно.
 10 Че стана Махмут, та тóрна
 с негово конче хранѐно
 низ ситно-длѐбго сокаче,
 низ Малка рѐка надолу,
 през шѐранана кюпрѐе.
 15 Гá на кюпрѐе отиде,
 конѐн са назад обóрна
 и си са жѐлно извищѐ.
 Махмут си конѐн питаше:
 — Коню лю сиви, кáматан,
 20 óти са назад обрацаш
 и жѐлно са извищѐваш?
 Конѐн Махмутю викаше:
 — Махмутю, мой сайбѐйю,
 как да са назад не обрацам
 25 и да са не извищѐвам,

гá ще надолу теб карам,
 а пѝк нагоре ще карам
 твоѐна рѝба чòдена
 и твоѐно алтòн патлáче! —
 30 Варвѐли, колко варвѐли,
 гá в Гюмюжюнѐ отишли,
 до три са денѐ сѐдѐли,
 три денѐ и три вечери.
 Станали, та са тóрнали,
 35 агá на Карлак излѐли,
 че ги са там дочѐкали
 до десет души хайдуте.
 Чифт му са пушки пукнали,
 та си Махмутѐ удрили
 40 от лѐва страна в сарцено.
 Ёсни са кòрве лѐйнаха
 низ аленине поѐсе.

20. VI. 1955 г.
 мах. Катраница

Салих Ем. Юмеров,
 род. в 1919 г., образование IV кл.

Махмуд ага е бил мюдюрин на с. Върбина, Смолянско. Според спомените на стари петковци през Априлското въстание той спасил с. Петково от опожаряване и ограбване. Махмуд ага умира преди около 70 г. вследствие на простуда при едно пътуване до Гюмюрджина (вж. Ташев. Петково. с. 168—172).

Сойчук (ст. 3) — сега с. Върбина, Смолянско. *Гюмюжюнѐ* (ст. 7) — Гюмюрджина. За *Малка рѐка* (ст. 13) вж. пояснението към песен № 455. За *Карлак* (ст. 35) вж. пояснението към песен № 310.

Ст. 15—17 и 24—29 са свързани с народното вярване в миналото, че конят имал способност да предвижда, да предчувствува какво ще се случи на стопанина му, когато тръгва на път. Ако предусещал нещо лошо, конят не искал да върви и се връщал или обръщал назад. Между народа са разпространени много разкази за конкретни случаи, според които стопаните, пренебрегнали тези предупреждения, бивали ограбвани, убивани или претърпявали други нещастия.

945. Конят ще носи дрехите му, II

Мехмед тръгва за Ксанти и казва на коня си, че надолу кара него, а нагоре ще носи дрехите му: викали са го ксантийските забити и не знае дали ще се върне.

Та чули ли сте или не
 кинá е ново станало
 вав Сойчук село голѐмо,
 в Мехмѐдагòво конáче?
 5 Мехмед са сбира, тóрнува
 нах Искеч шѐйр касабò.
 Приведаха му кончено,
 кладаха му гѐмчено,
 гѐмчено и аёрчено.
 10 Че си ми конче вазсòдна
 и тóрна Мехмед, отиде
 низ зеленоно ливаде,

през шѐранана кюпрѐе,
 нах Искеч шѐйр касабò.
 15 Той си на конче думаше:
 — Коню лю сиви, кáматан,
 надолу мене ще караш,
 нагоре рѝба ще носиш,
 моѐна рѝба чѝфѐна,
 20 че ма са, коню, рѝкали
 искечоскине забѐте,
 та ми са нищо не знае
 назад дали са ще вòрна.

4. IX. 1954 г.
 с. Върбина

Ариф М. Топчиев,
 род. в 1908 г.

Голямата близост на тази песен с предходната позволява тя да се приеме за версия, в която името Махмуд е променено в Мехмед.

Сойчук (ст. 3) — от Союджик, сега с. Върбина, Смолянско.
Искеч (ст. 6) — Скече, Ксанти.

946. Хайдутѝ погубват другаря си

Захринка сбърква пътя в гората. Хващат я хайдутѝ и убиват роднината ѝ, който ѝ казва да бяга.

- Торнала ми е Захринка
нах Смилѝн госка да иде.
Варвѝла, колко варвѝла,
ага Катран приближила,
5 тѝбвна е мѝгла паднала,
ситна е рѝса роснала.
Захринка пѝтѝн сбѝркала,
Захринка писна да плаче:
— Слушѝйте, ѝли, бѝрики,
10 на мен да сте ми браткове!
Вас гѝра влизам сас васка,
ам ще да станам женица,
че гѝра полна с хайдутѝе.—
Кайно ми дума думаше
15 и хайдутѝе са излѝли,
те на Захринка викаше:
— Ние си братѝ имаме,
ала си сѝстра нѝмаме
кайно ми тебе, Захринку.
- 20 Тѝрни сас наска, Захринку,
ти да са от нас не плашиш,
твоѝ роднина е с наска.
— Как го викате, комити,
на мене да ми кажете?
25 — Селим го зовем, Захринку,
тѝрнувай сас нас вав гѝра!
— Назад са връщай, Захринку,
и теб ще глѝва да зѝмат,
бѝгай сас мене, Захринку! —
30 Селим ми фукна да бѝга,
пушка се пукна вав гѝра,
та си Селима удари
от лѝва страна в сарчено.
Захринка плѝсна с рачинки
35 и на комити викаше:
— И мене удри, вайвода,
та се разшѝни вав гѝра!

12. II. 1950 г.
Чепеларе

Ариф С. Байрямов,
род. в с. Полковник Серафимово
през 1906 г., без образование,
общ работник

947. Черкез Мустафа заклал сина на Кукулиш войвода

- Сабрали са се, джѝнам, до двама войводи —
първи войвода, джѝнам, Кукулиш войвода,
втори войвода, джѝнам, Зинбил войвода.
Зинбил войвода, джѝнам, вѝли-говори:
5 — Нали ти е мъчно, джѝнам, Кулиш войвода,
за твоѝ сина, джѝнам, сина Костадина,
че го е заклал, джѝнам, черкез Мустафа,
та го е правил, джѝнам, дробен по дробен?
Зинбил войвода, джѝнам, вѝли-отговарѝ:
10 — Дай да си идем, Кулиш, нах наше село,
нах наше село, Кулиш, село Крушево,
та да завържем, джѝнам, черкез Мустафа,
да го изведем, джѝнам, вѝн от селото,
та да го колим, джѝнам, дробен по дробен,
15 че ти е заклал, джѝнам, сина Костадина!

4. I. 1955 г.
с. Триград

Салих Ахм. Османов,
род. в 1910 г.

948. Хасан пехливан убива Калин чорбаджи

Хасан пехливан с трѝма души прѝсрѝща в гората Калин чорбаджи. Калин го моли да не го убива, че ще остави младо булче и малки деца, но Хасан му разсича главата и забягва.

- Хасан си стана, закара
негови жевгар волове
нах високана плѝнина
чѝорни угари да оре.
- 5 Орал е, колко орал е,
орал е ден до пладнина.
Разпрѝогна Хасан волове,
нарами остра балтѝѝ,

отиде в гора зелена,
 10 пресръщна Калин чорбаджи.
 Калин Хасаню думаше:
 — Коләгере ти, Хасане,
 Хасане, Хасан пехливане!
 — Алләразосум, Калине,
 15 Калине, Калин чорбаджи!
 — Оти не дойде самичак,
 ами си дошьол с троица,
 Хасане, Хасан пехливане?
 — Йе ти сам дошьол с троица,
 20 Калине, Калин чорбаджи,
 пък ти ми ела с петима,
 с петима луди и млади,
 пак ще глѧва да ти зьома.
 — Дьо да та моле, Хасане,
 25 немой ми зима главоса,
 че ми е младо булчето

и ми са дребни дечинки,
 та ща сираци останат
 и мойне, Хасане, и твойне,
 30 ам хай да дѧлим мерьоса,
 мерьоса и планиноса,
 да са, Хасане, не караме!
 — Немой да дѧлим мерьоса,
 мерьоса и планиноса,
 35 Калине, Калин чорбаджи,
 ам да си дѧлим глависе.
 Който ми вари-завари,
 негова глѧва да иде. —
 Хасан си вдигна балтийка,
 40 та си Калина йодари
 и му главота разсече.
 Че стана Хасан, забегна
 отводна страна шеркана.

18. XII. 1953 г.
 с. Беден

Осман Караджов,
 род. в 1905 г.

949. Усо Горенски убива Коста Каменски

Дели Усо Горенски изпраща от Цариград до София телеграма на Коста Каменчанина, че ще му вземе главата, сабата и пушката. Коста отива с триста души комити в Цариград. Усо минава край гората и Дели Коста с комитите стрелят по него. Той се престорва на мъртъв и когато Коста отива да му отреже главата, Усо го убива.

Телеграма дойде от Цариграда,
 от Цариграда до град София:
 — Ой Коста, Коста, Каменченино,
 много ти здраве от Дели Усо,
 5 от Дели Усо, Усо Горенски.
 Дали ще имам касмет аз да ти вземам,
 аз да ти вземам русата глѧва,
 русата глѧва, френгийе сабле,
 френгийе сабле, бойлийе пушка
 10 и да ти вземам лъскави чизми?
 Той, Дели Коста, вели-говори:
 — Ой Усу, Усу, Усу Горенски,
 дали ще имам касмет аз да ти вземам,
 аз да ти вземам тьонка мартина,
 15 тьонка мартина, френгийе сабле,
 френгийе сабле, сарай с ханъмки?
 Коста Каменски тихо говори:
 — Аз ще ти дойда сас триста души,
 сас триста души отбор комити
 20 и ще ти взема русата глѧва,
 русата глѧва, красиво булче.
 Усо Горенски гордо говори:
 — Макар ми ела с хилѧда души,
 пак ще излѧна аз карши тебе! —
 25 Коста Каменски, той си е сабрал,
 той си е сабрал до триста души,
 до триста души отбор комити
 и си замина за Цариграда.
 Усо Горенски, той си е събрал,
 30 той си е събрал млади жетварки
 да му ожонат ниви в чифлици.

Усо Горенски конче вазседнал
 и си замина покрай гората,
 че си отиде на студна вода,
 35 да си налива студена вода.
 Отде го виде бре Дели Коста,
 измокна Коста бойлийе пушка
 да си удари той Дели Усе.
 Че са пукнали до триста пушки,
 40 Усо си паднал, паднал на кашля
 и Дели Коста гордо отива
 да му отрѧже русата глѧва
 и да му вземе лъскави чизми,
 и да му вземе фината феса.
 45 Тамам си Коста до него стигнал,
 рипнал е Усо, та си му земал,
 та си му земал тьонка мартина,
 та му е пукнал на Дели Коста.
 Как му е пукнал, Коста е паднал,
 50 и му отрѧзал русата глѧва.
 Че си вазсодна хранено конче
 и си замина покрай чифлици,
 та ми отиде при жетварките.
 Жетварки Усе питат, разпитват:
 55 — Ой Усу, Усу, Усу Горенски,
 некой си пошка, некой си писка!
 Усо Горенски хми отговарѧ:
 — Пейте, жетварки, млади робинки,
 тоз, който пошка, тоз, които писка,
 60 е Дели Коста, Коста Каменски,
 слонцето пече, кравто му тече!

23. VIII. 1951 г.
 с. Триград

Салих Ахм. Османов,
 род. в 1910 г.

950. Хайдути са го хванали

Сайда са е загубил —
 нийде го нѐма на мейдан.
 Сега сме чули-прочули
 вав зеленоно ливаде,
 5 вав хайдушкине колиби,
 хайдуте го са фатили.
 Та го са млочко даржѐли,
 цали ми девет месеца.
 На десетѐн го прочухме,
 10 че го са ситно сдробили,
 та го чевермьѝ изпекли.

Га му са любе научи,
 нийде го нѐма вав сѐвест.
 Всички му жѐлно плачѐха,
 15 плачѐха и нарицаха,
 любе му най-ѐце плачѐше,
 плачѐше и наричаше:
 — Сайде, мой Сайде,
 да ми не бѐше отишьѝл
 20 нах високана плѐнина,
 нах зеленоно ливаде,
 нах хайдушкине кулиби!

10. VIII. 1955 г.
 с. Боровина

Ахмед Ахм. Якубашев

Саида е помохамеданчен българин от с. Давидково, който се огдал на разбойничество в бабайската група, образувана около Ахмед и Емин, синове на двама от давидковските българомохамедански първенци — братята Бекир ага и Алишаа. Саида се отличавал между всички със силата и жестокостта си. Страхувайки се да не би той да вземе първенството в Давидково, Ахмед нагласява неговото погубване. При един гуляй, след като го напиват, Емин Алишавчето го удушва. Саида бил заровен в чуждо землище и цяла седмица баща му напразно го търсил (вж. Карапетков. Славейно. с. 101—104; Дичев-Хайтов. Манастир. ст. 41—44).

951. Комити убиват Ариф и Алия Арнаутина

— Стѐни ми, майчу, ѝткачи
 тифѐкан, алтѝ-патлѐкан.
 — Арифѐ, сину Арифѐ,
 ѐ ти тифѐкан не давам,
 5 тифѐкан, алтѝ-патлѐкан,
 доде актѐше не найдѐш.
 — Хо дих си, майчу, найдах си
 Алиѐ Арнаутина.
 Станаха, та си тѝрнаха,
 10 варвѐха, колко варвѐха,
 агѐ си ми те опрѐха

варх Горно село Дерекѐ,
 де излѐзоха от гѝра
 хилбѐтски бѐли комити,
 15 та ми са нах тѐх спуснаха.
 Ариф си слѐзе от конѐн
 да си ми фати метериз.
 Че си Арифа удриха,
 Арифа още Алиѐ,
 20 Алиѐ Арнаутина,
 четри го парчѐ сториха,
 орли, гарване вдигнаха.

10. III. 1939 г.
 Чепеларе

Смаил Бр. Дувѐ,
 род. в 1871 г.

Горно село Дерекѐ (ст. 12) — Горно Дерекьѝй, сега с. Момчиловци, Смолянско. За хилбѐтски (ст. 14) — пловдивски — вж. пояснението към песен № 27.

952. Катил Георги убива и обира турци

Болан лѐжи Катил Гѝорги
 в солунски зандѐни.
 Денем лѐжи Катил Гѝорги,
 ношем го разпитват:
 5 — Кажѝ, кажѝ, Катил Гѝорги,
 отде си спечелил,
 отде си спечелил, Катил Гѝорги,
 туй тежко имане.

Йотговарѐ Катил Гѝорги
 10 в солунски зандѐни:
 — Кат ме питаш, бре турчине,
 право ще ти кажѐ:
 хайдутин съм бивал, турчине,
 вав Пирин плѐнина,
 15 турци сам убивал, турчине,
 парине сам сбирал!

Август 1936 г.
 с. Широка лѝка

Васил Ил. Попчев,
 род. 1909 г., образование IV кл.

953. Три години в затвор ще лежи

— Хасибѐ, бѐла кадѐну,
бѐлно си ново сторила,
сама ли си го сторила?
5 — Не го сам-сама, стражѐре,
еднѐжчѐк го сам удрила
между очине в челоно,
вѐкал го Рашид отвѐрши
с ингилѐиз пушка шѐрана.

Йѐсни са кѐрви лѐйнаха
10 низ гюмюшлѐно кюстѐче,
низ аленоно поѐсче,
низ куюм сини шѐлваре,
низ катлѐ бѐли нѐвои.
— Хасибѐ, бѐла кадѐну,
15 три гѐдин в затвор ще лѐжиш!

4. I. 1955 г.
с. Триград

Алие Ас. Хаджийска,
род. в 1921 г., образование IV кл.,
домакия

954. Вакла е мома разсякъл

— Снѐсни са, гѐру, спѐщи са,
да скриеш вѐкал Мехметѐ!
Мехмет е сторил кабахѐтъ,
Мехмет е мома йѐтбѐвил,
5 вѐкла е мома разсѐкал,
варх пѐт и под пѐт размѐтал.
Каквоно неѐ нѐмаше
в цѐлоно село Каршилѐ:
вѐз лице бѐла-чернока,

10 вѐз снажка тѐонка-висока. —
Кѐйно си дума думаха
и сеймѐнене дойдоха,
та си Мехметѐ фанаха,
назад му рѐки вѐрзаха,
15 напрѐж му пѐтѐн казаха.
Две му сестрици плачѐха,
бѐли си рѐки кѐршѐха,
руси си кѐси мѐкнѐха.

Март 1939 г.
Чепеларе

Барие Ш. Мехмедагова

955. Ясни се кърви лейнаха

Та чули ли сте или не
кинѐ е ново станало
вав Смилѐн село голѐмо,
под високана кюпрѐѐ?
5 Кадѐн са Айшѐ удрилѐ
от дѐсна страна в гардине,
от лѐва страна в сарцено.

Йѐсни са кѐрве лѐйнаха
низ умѐйлѐно пѐзушки,
низ аленоно миндѐлче.
Айшѐ са рѐком прирѐка:
— Де да е майка да дойде
ранисе да ми превѐрже,
карвтесо да ми избрише!

13. VIII. 1953 г.
с. Широка лѐка

Нурѐ С. Истрѐфова,
род. в 1908 г., самообразована,
домакия

956. Кой ще се радва, мале ле

Тѐбвна е мѐгла паднала,
ситна е рѐса роснала,
чифтѐ са пушки пукнаха,
право Марийка удриха
5 между бѐлоно сарчѐце,
между чѐбрнине очинки.
Марийка охна, лѐйлекна,
ѐсни са кѐрве лѐйнаха
низ мѐмски бѐли пѐзушки,

10 низ алениѐн миндѐлчѐк.
Майка Марийки думаше:
— Марийку, моѐ дѐщеру,
що ти е мило, най-мило?
— Най ми е мило, мале ле,
15 тѐонко-високо терѐйчѐ
с тефтѐкована доламо.
Кой ще се радва, мале ле,
на хубав юнак кѐматан?

14. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиѐва,
род. в 1864 г., без образование,
домакия

957. Чифт са пишови пукнали

Бре чулъ ли сте или не
 какво е ново станало
 вав голѣмоно Чървенѡ,
 под чървенана ѳбалка?
 5 Чифт са пѣщолъ пукналь,
 та си Калина удрилъ
 от лѣва страна в сарцено.
 Ёснъ са кѡрвъ текналь
 низ тѣфтѣиковъ забунъ,
 10 низ алънинъ поѳсъ.
 Калин са рѣком прирука:

— Олдашъ, мои кардашъ,
 постойтъ и почѣкайтъ,
 доде са с душѣ рѣзгелѣ.
 15 Ага вав село подътъ,
 много мъ здравъ нѡсътъ
 на мойна стара майчъца,
 на мойно пѡрво любовъ,
 че са Калина удрилъ
 20 на голѣмоно Чървенѡ,
 под чървенана ѳбалка.

23. VI. 1952 г.
 с. Широка лѣка

Димитър Мезински,
 род. в 1874 г.

958. Върли хайдуги убиват Хаджи Костадин

Та чулъ ли сте или не
 какво е ново станало
 на върхъ висока планина,
 до двана врѣсѣ студенъ,
 5 до двене ѳли високъ?
 Хаджи Костадин фаналь
 троица върлъ хайдугъ.
 Хаджи Костадин са молъшъ:
 — Хайдугъ, бракѣ да мъ сте,
 10 ко ма за пари убиватъ —
 дюкменъ мъ са на кончъ,

на кончъ вав дѣсагинъ,
 лирнъ мъ са в кѣмерас,
 вав кѣмерас на поѳсас.
 15 Хайдугънъ му викаха:
 — Хаджийѡ, хаджи Костадин,
 не тѡ за пари убивамъ,
 ами за любъ Еленка.
 Да повниш, хаджи, да знаеш
 20 кога си галъл и зѣмал
 хайдугско любе Еленка!

9. XI. 1951 г.
 с. Стойките

Иван Г. Коджабучаков,
 род. в 1854 г., без образование,
 овчар

959. Любето ти сме убили

Хайдуги носят на Алиинка вест, че са убили мъжа ѳ. За нея хвърлили жребие и този, на когото се е паднала, идва да я отведе.

— Стани Алие, ѡтвори, Алиинку,
 вашине порти шѣрани,
 шѣрани и шѣмширѣни.
 Голѣм ти хабѣр носиме, Алиинку,
 5 от високана планина,
 от хайдушкана равнина.
 Любено ти сме убили, Алиинку,
 ѳсни му кѡрви лѣйнаха
 низ гайтанлъно копаранъ,
 10 низ гайтанлъно копаранъ, Алиинку,
 низ оймалъно жомаданъ,
 низ алѣноно поѳсе.
 — Не мога, агу, да стана, агу лю,
 майка ми не сѡм питала,
 15 любено не сѡм видъвала.
 — Стани, Алие, ѡтвори, Алиинку,
 любено не ще видъване,

майка ти не ще питане.
 Любено ти сме убили, Алиину,
 20 на високана планина,
 на хайдушкана равнина.
 Кончено му сме продали, Алиинку,
 парине му сме сѣлили,
 за вино сме ги изпили.
 25 Тебе сме на чѡп мѣгнали, Алиинку,
 ти са си мене паднала,
 ти ще сас мене да дойдеш.
 Ти ще сас мене да дойдеш, Алиину,
 мене щѣш диван да сѣдиш,
 30 мене щѣш измѣт да правиш.
 Мене щѣш измѣт да правиш, Алиинку,
 кехлибар чибук да палиш
 и мѡрна кафѡ да вариш.

13. VIII. 1953 г.
 с. Широка лѣка

Нурѣ С. Истрѣфова,
 род. в 1908 г., самообразована,
 домакиня

960. Та си Нурича удрили

Нури тръгва за Ксанти. Когато седят да починат в гората, хиляда души гръмват и го раняват. Той иска от другарите си хартия — с куршум да я напише и да я изпрати на агата.

Та чули ли сте или не
какво е ново станало
вав Смилѐн село голѐмо?
Нури са сбира, торнува
5 нах Искечоскана касабѐ.
Варвѐли, колко варвѐли,
минали полѐ широко,
навлѐли в гѐра зелена,
нашлили вѐда студена.
10 Съоднали да си починат,
студена вѐда да пийнат.
Бин киши веднѐж пѹкнали,
та си Нурича удрили
от дѐсна страна в гардине,
15 от лѐва страна в сарцено,
дѐсна му рѐка строшили.
Нури са охна и вахна
и на другаре думаше:

— Ардашлѐр, бенѐм кардашлѐр,
20 дайте ми бѐла кинѐжка
сас куршум да ѐ напишѐм,
агѐму да ѐ прѐводѐм,
да чуе агѐ, да види
какво е ново станало
25 вав Смилѐн село голѐмо.
Агѐ му кинѐжка давате,
кришома да ѐ дадете,
да се кадѐни не сѐтѐт
кинѐ е ново станало
30 в чѐѐстана гѐра зелена. —
Пѹк ги кадѐни видѐли,
видѐли и са сѐтили,
мѐрни си кѐси мѐкнѐха,
бѐли си роки кѐршѐха
35 и си ми жѐлно плачѐха.

14. III. 1939 г.
Чепеларе

Барие III. Мехмедагова

За сюжет на песента е послужило раняването на Хаджи Нурия, осиновен син на Салих паша Сиврията, помохамеданчен българин от с. Смилян, Смолянско. Нападението е било устроено през май 1901 г. от районната чета на Чепеларския върховистки пункт срещу Салих паша, но случайно в засадата попада Нурия. Тази акция е предизвикала голяма афера с тежки последици за българското население в Смолянско (вж. Караманджукоев. Западнотракийските българи. с. 65—66 и 120—133). *Искечоскана* (ст. 5) — от Скече, Ксанти. *Сас куршум да я напишѐм* (ст. 21) — да я простреля в знак, че е убит. Тук е отразена една разновидност на съобщението за смърт, което в миналото ставало чрез обгорена хартия.

961. Ако си, синко, под земя

Никола се е изгубил — няма го нито в Турско, нито в Българско. Майка му ходи по двора и плаче. Ако е вързан — да ѝ изпрати бяло писмо по лятно птиченце, ако е убит — да ѝ изпрати черно писмо по черно гарванче.

Та чули ли сте или не
какво е ново станало
вав село Долно Дерѐке,
вав Сбирковскана махалѐ?
5 Колю си са е загубил!
Тува го трѐсѐт — нѐма го,
В Балгария питат — нѐма го.
Колюва майка ходѐше
по Колювине дворове,
10 мѐрна си кѐса мѐкнѐше,
бѐли си роки кѐршѐше,
ситни си сѐлзи ронѐше
и на Колѐ си кѐрдѐше:
— Сину Никола, Никола,
15 толков са време изгуби —
каде са, синку, изгуби?

Чуеш ли, синку, или не?
Дѐте ти плаче в люлкана,
любѐ ти крѐти в сараѐн,
20 конѐн ти вреци в харѐман,
ѐвце ти блѐйѐт в кошѐри!
Ако си, синку, вѐрзанко,
пѐйши ми бѐла кинѐга,
та ми ѐ, синку, прѐводи
по едно лѐтно пиленце.
25 Ако си, синку, под зѐмѐ,
пѐйши ми чѐрна кинѐга,
та ми ѐ, синку, прѐводи
по едно чѐрно гарванче,
30 да си са сѐти майка ти
де са е Колю загубил!

3. II. 1954 г.
с. Соколовци

Стана Ил. Чакърѐва,
род. в 1909 г.

Песента е за Никола Сбирков. За неговата смърт вж. пояснението към песен № 68. *Долно Дерѐке* (ст. 3) — с. Соколовци, Смолянско. *Тува* (ст. 6) е в смисъл на Турско; за това понятие и за *Балгария* (ст. 7) вж. поясненията към песен № 68.

962. Дали те с пушка пребиха

Комити подмамват Салих да отиде в планината и го убиват. Майка му го търси и го намира в дълбока яма.

- Салиха ми са рӯкали
троица йддри комити
на вѳрх висока пл̀анина,
ва̀клоно ѐгне да ѐдѳт
5 и руйно вино да пийѳт.
Мамна са Салих, отиде,
та го комити затриха
и го вав яма фарлѝха.
Салиховата майчица
10 млочко е Салих чѐкала
да си са назад завѳрне,
на порти да хи почука.
Недѳлка стана, подмина,
месец навѳрши — нѳма го.
15 Салих си назад не вра̀ща,
нито са чува, прочува.
Че стана майка, отиде
- на вѳрх висока пл̀анина,
да си Салиха изпита,
20 да си Салиха потрѳси.
Три го е денѳ трѳсила,
три го е денѳ рӯкала:
— Салихку, сине Салихку,
сѳлков си време липсало,
25 каде са, синку, изгуби?
В Турско та трѳсѳм — нема та,
в Бѳлгарско питам — нема та!
Га̀ та хайдуте фана̀ха,
какво та, синку, сториха,
30 дали та с пушка пребиха
или та са̀бѳ сасѳче? —
Ходила майка, трѳсила,
че го е майка нашл̀ала
в тѳѳвнана яма д̀либока.

13. VIII. 1953 г.
с. Широка лѳка

Нурие С. Истреѳова,
род. в 1908 г., самообразована,
домакиня

За *Сали Мехмед* вж. пояснението към песен № 105. За *Турско* (ст. 26) и *Бѳлгарско* (ст. 26) вж. поясненията към песен № 68.

963. Птиче известява, че Мехмед е загинал

- Засвирило е пилѳнце
на червенана йѳбалка,
нахѳтре свири и казва:
— Кадѳни, млади ханѳмки,
5 вам ще си ба̀лно да стане —
Мехметѳ го са пребили
на високана пл̀анина
в четѳѳртак рано у̀тирна.
- Мѳрни са кѳрве леѳха,
10 чѳорни са пилѳце виѳха,
бѳли му меса калѳвѳха.
Мехмед са рӯком приру̀ка:
„Пилѳчкѳѳве ситни и дребни,
носите ха̀бѳр нах дома,
15 че си сам младо загинал
вав са̀ѳ гѳра зелена.“

12. X. 1952 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование
средно специално

РАЗНИ

964. Не ги зачитат, защото са сиромаси

Стоян пита майка си защо у всички ще отидат гости, а на тях няма да дойдат. Майка му отвръща, че не ги зачитат, защото са сиромаси. Той отива да оре и изравя казан с имане.

- Стоѳен майци си думаше:
— Мале ле, стара мале ле,
утре го рекѳт Пѳтровден,
Пѳтровден, Света Недѳлѳ.
5 Врутѳм щат госте да дойдат,
нам госте нема да дойдат!
Дали на, майчу, не слагат
- или сме ѐѳѳе фа̀кире?
Майка Стоѳѳну викаше:
10 — Стоѳѳне, синку Стоѳѳне,
наша е рѳда голѳма,
ами на, синку, не сл̀агат,
ѳ̀ти сме ѐѳѳе фа̀кире. —
Стоѳѳну ба̀лно доба̀лно,

15 стана ми Стоѐн, отиде,
та впрьогна бѣли волове
да оре чьорни угари,
бѣла пшеница да сѣе.
Тамам е дважд-трижд обѣрнал,
20 волове му са вазспрѣха,
оралата заплующѣха.

13. X. 1952 г.
Смолян

Стоѐн си бога викаше:
— Боже ле, мили господи,
дали е тикла юклиѣ
25 или е казан кулплиѣ!
Агà са тикла обѣрна,
че не е тикла юклиѣ,
ами е казан кулплиѣ!

Жека Г. Лютова,
род. в 1884 г., домакиня

965. Как е станал богат

Царят пита Стоян как е забогатял. Той му отговаря, че има девет сина, които пазарил аргати. Посели пшеница и я закарала в Русия: на сиромасите харизвали, на богатите продавали, та станал болярин.

— Стоѐне, гѣди Стоѐне,
доскоро бѣше сиромах,
отскоро стана зенгѣнин,
зенгѣнин и чорбаджиѣ.
5 Дали имане намѣри
или ми хазнѣ бастѣса?
— Царю лю, нашѣ дѣржѣва,
нито имане намѣрих,
нито ми хазнѣ бастѣсах,
10 ам си са малак ожених,
та си ми господ харѣза
до деветина сѣнове.
Та хи изхраних, изкутих,
та хи аргате пазарих
15 кѣму по двеста, по триста,

6. XI. 1954 г.
Чепеларе

Никола скѣпо пазарих —
хилѣда и петстотини.
Всѣкиму купих вѣлове,
Никола скѣпи биволе,
20 чьорни угари орахме,
бѣла пченица посѣхме.
В Русиѣ стана скапиѣ,
нах Русиѣ ѣ карахме,
карахме и продавахме.
25 На сурмаси харѣзвахме,
на богати продавахме
за шинѣк бѣла пченица
по шинѣк бѣли грѣшове.
Оттам сам, царю, болѣрин,
30 болѣрин и чорбаджиѣ.

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

966. Запалил се Пазарджик

Запалил се Пазарджик и изгсрѣл пазарѣт, дюкѣнѣт и кѣщата на Тодор с жена му, детето му и коня му. Майка му го пита за какво му е най-мило.

— Запалила са, мале ле,
Пазарджишкана касабѣ.
Ден клѣѣ, майчу, ден гасне,
никому золум не стори,
5 Тодорчу золум си стори.
Че му изгорѣ, мале ле,
пазаран с пазарджиине,
дюкѣнѣн с дюкѣнджиине,
конѣкан киречлиѣна,
10 любено севделиѣно,
дѣтено пѣтjовничено,
кончено раванлиѣно. —

30. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Тодор по двори ходѣше,
бѣли си рѣки кѣршѣше,
15 бистри си сѣлзи сипѣше
и жѣлно си ми плачѣше.
Майка му си го питаше:
— Тодоре, майчин сину лю,
кинѣ ти е теб най-мило?
20 — Най-мило ми е, майчинку,
конѣкан киречлиѣна,
любено севделиѣно,
дѣтено пѣтjовничено,
кѣнчено раванлиѣно.

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

ПЕСНИ ЗА СЪСТЕЗАНИЯ, ОБЛОЗИ И БОРБИ

967. Българин надпреварва с коня си конете на султана

Стоян се похвалява, че има булче и конче, каквито няма ни царят, ни пашата. Царят праща да го доведат и го накарава да се обзаложат: ако царските коне надбягат, той ще му вземе булчето и града; ако Стоян надбяга — ще му вземе сарая и кадъните. Стоян спечелва облога.

- Ах, гйди, града голѐма,
де гйди, града Софиѐ,
де гйди, винце червено,
който та пие, той знае!
- 5 Вчера са опи млад Стоѐн
в Софиѐ града голѐма,
вав наѐ турска механѐ,
та си са хвалба похвали
пред турце и пред бѐлгаре,
- 10 че има булче каматно
и още конче алено,
дѐто хи нѐма ни царѐн,
ни царѐн, нито пашѐта.
Отде го чуа гавазѐ,
- 15 та си на царѐн думаха:
— Царю лю, наша дѐржеву,
чул ли си, царю, не ли си
какво е ново станало
в Софиѐ града голѐма,
- 20 вав голѐмана механѐ?
Вчера са опи млад Стоѐн,
та си са хвалба хвалѐше,
чи има булче каматно
и още конче алено,
- 25 дѐто хи нѐмал ни царѐт,
ни царѐт, нито пашѐта. —
Царѐн са ѐще докачи,
та си гавазѐ проводи
да му докарат млад Стоѐн.
- 30 Гавазѐне отидоха,
Стоѐна му докараха
и царѐн си го питаше:
— Стоѐне, гйди Стоѐне,
ти са си хвалба хвалило,
- 35 че имаш булче каматно
и още конче алено,
дѐто хи нѐма ни царѐн,
ни царѐн, нито пашѐта.
Сега кушиѐ ще правим
- 40 сас твойно конче алено
и мойне сиви а̀тове.
Ако ти конче надварѐм,
че ще ти зѐмам, Стоѐне,
твоѐно булче каматно
- 45 и твоѐ града голѐма;
аку ми а̀те надвариш,
халал да ти са, Стоѐне,
моине сарца сарай
и мойне бѐли кадѐни. —
- 50 Ага кушиѐ сториха,
седѐли, колко посдѐли,
тѐбван са облак подаде
от царски друме широки,
напреж облакан пиленце.
- 55 Царѐн си дума думаше:
— Какѐв са облак подаде —
дали са сиви пра̀хове
или са мойне а̀тове? —
Кайно си дума думаха
- 60 и Стоѐн си ми допадна
с негово конче алено,
сиви си а̀те надвари.
Царѐн на Стоѐн викаше:
— Машалла, Стоѐн, машалла
- 65 на твое конче алено!
Сарѐс халал да тѐ е,
ала кадѐни не давам.

6. XI. 1954 г.
Чепеларе

Никола Зл. Караджов,
род. в 1884 г.

968. Бего се обзалага с царя за ден да обиколи царството

Бего се обзаложи с царя и везира: ако обиколи за един ден царството, да отсече главата на царя, ако не може — да му даде жена си Милица. Той тръгва сутринта, а когато слънцето се накланя на залез, още го няма. Царят иска да отведе Милица в палатите си, но Бего пристига и той му дава хазната си само да не го погубва.

- Олѐжил са е Бего
сас царѐн и везирѐн
за ден да обигрѐе
открай докрай царството.
- 5 Ко за ден го обигрѐй,
бего ще да отсѐче
царската му гла̀ва,
ко не може обигрѐа,
ще му даде Милица.
- 10 Бего конче ковѐше,
Мила диван седѐше
и на Бега думаше:
— Бегу, Бегу, млад Бегу,
теб имане не стигна
- 15 ни от майка, ни от баща,
та са с царѐ олѐжи
за ден да обиграеш
открай докрай царството.

20 Млад щип да са погубиш,
 млада ще ма поробиш!
 Бего Мили викаше:
 — Ой Милице, булчице,
 мен е конче хваркато,
 мене конче продума
 25 за ден да го обиграй. —
 Та го Бего подкова
 и го Бего нахрани.
 Гã слонцето изгрело,
 Бего коне вазсбодна.
 30 Билò е, колко билò,
 слонцено са навело.
 Цар Милици думаше:
 — Ой Милице, булчице,
 хайде ще та водиме
 35 на царюви палати,
 царка ще та сториме!

Пък Мила му думаше:
 — Постой, царю, почèкай!
 Де се види облачèк,
 40 напрèж облак пиленце
 да ни бòде наш Бего. —
 Още дума думаха,
 Бего на двор допадна
 и на царен думаше:
 45 — Царю, царю, наш царю,
 какòв ни бе каулèн —
 да ти сèкам главòта.
 Пък царен му думаше:
 — Бегу, Бегу, млад Бегу,
 50 зимай, Бегу, що зимай,
 зимай хазна голèма,
 зимай царски алтòне,
 главòса не ми сèчи!

6. XI. 1954 г.
Чепеларе

Жека Ат. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

969. За ден обигравам слнчовата майка

Райко се обзалага с Хамузе да обиколи за един ден земята и спечелва облога — Хамузовите конаци с кадъните.

Уложил се Райко,
 Райко сас Хамузе
 за ден да обиграй
 слнчовата майка,
 5 открай докрай свèтос.
 Райко си залага
 Милка млада булка,
 Хамузе залага
 конаци с кадòни.
 10 Райко конче кове
 сребарни подкови
 сас златнине гозде.
 Милка млада булка,
 тя си диван стои,
 15 та му гозде дава.
 Ситни солзи орè,
 коню грива кваси
 и на конче дума:
 — Бòрзай, конче, бòрзай
 20 за ден да обиграеш
 слнчовата майка,
 гã се, конче, вòрнеш,
 è ще та назобè
 сас бèла пшеница
 25 и ще та напоè
 сливенска ракиè! —
 Райко си вазсèдна
 храненото конче
 и на Милка дума:
 30 — Чèкай, Милке, чèкай,
 доде слонце зайде
 зад високо бòрце,
 è ще да пристигна. —
 Слонцето захожда,

35 Райко не дохожда.
 Хамузе хи дума:
 — Свалèй, Милке, свалèй
 кавурската руба.
 та надèвай, Милке,
 40 турската фèрèджè.
 Милка млада булка
 ситни солзи рони,
 бèли рòки кòрши,
 мòрна кòса мòкне,
 45 на Хамузе вика:
 — Стой, почèкай малко,
 да видим, Хамузе,
 що отдолу иде
 èсан-тòван облак —
 50 да не ми е Райко,
 Райко от Райково? —
 Кайно дума думат
 и Райко пристигна
 с неговото конче.
 55 Той от конче слиза
 и на Милка дума:
 — Милке, млада булка,
 конче си кайдисах,
 тебе куртулисак.
 60 Райко ще си зòме
 Хамузе кадòни,
 кадòни с конаци.
 Хамузе се моли
 и му жèлно вика:
 65 — Халал ти са, Райку,
 Райко от Райково
 моине конаци,
 само ще те молè

да оставиш, Райку,
70 моине кадѐни,
кадѐни не зимай!
Райко си му вика:
— Нищо не щѐх зѐма,
да си са бѐ страѐл,
75 да си не бѐ викал:
„Свалѐй, Милке, свалѐй
кавурскана рѹба,
та надѐвай, Милке,

турската фѐреджѐ.“
80 Нали си ти казах,
казах и доказах —
за ден обигравам
слѐнчовата майка!
Сега са си мои
85 и бѐли конѐци,
и бѐли кадѐни,
и жѐлти алтѐни.

17. X. 1952 г.
с. Широка лѹка

Димитър Мезивски,
род. в 1874 г.

Същият вариант Ат. Райчев е записал на 20. VI. 1948 г. в Чепеларе от Марин Ив. Папучаров, род. в 1888 г.

970. Турчин надпива на облог българин и отвежда жена му, I

Стоян се обзалага с турчин: ако го надпие — да му вземе къщата с кадьните, ако турчинът го надпие — да вземе жена му Калинка. Стоян се опива и заспива и турчинът отвежда жена му. Когато се събужда, настига ги, отсича ръката и изважда окото на турчина и спасява Калинка от турска вяра.

Стоѐн са лѐжба олѐжил
сас турчин вино да пѐе,
вино и бѐла ракиѐ,
сас турчин, с другѐвѐреѐан.
5 Турчин на Стоѐн викаше:
— Стоѐне, гѐди Стоѐне,
ако ма, Стоѐн, надпиѐш
вино и бѐла ракиѐ,
халѐл да ти е, Стоѐне,
10 моено бѐло конѐче,
конѐче сас кадѐнине,
ѐхѐран сас юдѐчете.
Пѹк ко та, Стоѐн, надпиѐм,
че ще ти зѐма, Стоѐне,
15 Калинка млада невѐста,
Калинка булка каматна,
Калинка бѐла бѐлгарка!
Сѐднаха вино да пиѐт,
вино и бѐла ракиѐ.
20 Калинка дивѐн седѐше,
руйно ги вино служѐше.
Турчину чѐша пѐльнѐше,
дано са турчин опиѐ,
Стоѐно чѐша пѐкина.
25 Пѹк си са турчин не опи,
ѐми са опи млад Стоѐн,
легнал е Стоѐн, задрѐмал,
задрѐмал, тѹожко заспал е,
турчин Калинка отведе.
30 Стоѐнована майчиѐа,
та си Стоѐна рѹкаше
и си на него думаше:
— Стоѐне, синку Стоѐне,
пусто ти било пиене!
35 Ти са бѐ, синку, напило,
та си ми легна и заспа,
турчин Калинка отведе
нах неговине сараѐ.
Стоѐн са от сѐн разбуди

40 и на майка си викаше:
— Мале ле, мила мале ле,
отколе ли са отишли,
дали си ги ща пристигна?
Майка на Стоѐн викаше:
45 — Не сѐ отколе отишли,
от вчера, от завчѐрашник.
Пристигна ги щѐш, Стоѐне,
ако си конче попрѹогнеш
сас люта змийка усойна. —
50 Стоѐн си конче изведе,
та го загѐми, заѹзди
и си ми конче попрѹогна
сас люта змийка усойна.
Дорде си конче вазсѹодна,
55 три планини е преминал.
Ага бѐ Стоѐн навлѐзал
вав срадѐ гѐра зелена,
конче му жѐлно извищѐ,
та са горѐна залюлѐ.
60 Отде го зачу Калинка,
та го по гласѐн познала
и си на турчин викаше:
— Турчине, бре бостанджѐине,
горско е пиле запѐло —
65 дали да си му ѐтпѐѐ
от едно гѐрло два гласа,
от едни уста две думи?
Турчин Калинки викаше:
— Бива си, бива, Калинку,
70 бива си да му ѐтпѐѐш! —
Калинка викна, та запѐ
от едно гѐрло два гласа:
„Превзимай, Стоѐн, преграбѐй,
дорде е турчин през гѐра,
75 да си отнѹомиш Калинка!“
Стоѐн си сбута кончено,
та си застигна турчинан
и си на него викаше:

— Турчине, гйди турчине,
 80 ё ко си легнах и заспах,
 оти ми са не приказа,
 ага отведе Калинка?—
 Помокна острана сабе
 и са нах турчин подаде
 85 да му отмахне главона.
 Турчин са зад кон криеше
 и му се желно молеше:
 — Немой ма, Стоен, кайдйсва,
 да ходё и да приказвам
 90 твоето, Стоен, юнашко,

какво е майка хранила,
 хранила, още кўтила. —
 Стоен си турчин не слуше,
 95 замахна сабе огнена,
 лева му рока отсече,
 десно му око извади,
 че си ми турчин проводи
 нах неговине сарае,
 сарае с бели кадони
 100 и отньо бела Калинка
 от турска вера кучеша.

12. III. 1939 г.
 Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
 род. в 1885 г., и Иван Д. Чакъров,
 род. в 1868 г.

971. Турчин надпива на облог българин и отвежда жена му, II

Началото е, както на предходния вариант. Когато Стоян се опива и заспива, турчинът казва на жена му, че ще ѝ прилича турското облекло.

Соднал е турчин да пие
 сас Стоен бела ракиё
 и каулён си правёха:
 „Който са пиён опие,
 5 голём ще бакшиш да дава!“
 Стоен на турчин даваше
 сараён сас коконана,
 турчин Стоёну даваше
 конакан сас кадонана.
 10 Пили са, колко пили са,
 три денё сас нащувёне.
 Стоёнца си ги служёше,
 на турчин сипва припална,
 на Стоен сипва покина,
 15 дано са турчин опие,
 ала са Стоен опои,
 та легна Стоен и заспа.
 Турчин Стоёнци викаше:
 — Стоёнце, бела кокону,

20 та донеси ё сас бурето —
 турчин сараходш не станва,
 дор му не содниш на скутан,
 на сини куйом патуре,
 на шеранине поесе.
 25 Стоёнце, бела кокону,
 еле ще да та прилега
 турскана рўба червена,
 на вакло чело алтонче,
 на бела шиё мержёне,
 30 на тенка снажка кафтанче,
 на бели нги шёлваре!
 Ага та, Стоёнце, отведам
 в нашено село големо,
 та ще та тебе йзведам
 35 на високине кьошкьове
 жьолти алтоне да броиш,
 бели грошове да нижеш,
 на шийка да хи ворзуваш.

12. X. 1955 г.
 мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
 род. в 1914 г., образование IV кл.,
 общ работник

Близък вариант (без последните седем стиха) Ат. Райчев е записал на 22. VIII. 1953 г. в с. Широка лъка от Нурие С. Истрефова, род. в 1908 г.

972. Механджийка надпива Тодор

Тодор язди из село и пита за вино. Радица механджийката го вика да слезе от коня и да пият на облог. Тя го надпива и взема кончето му заедно с него.

Вюздил е Тодор кончено
 ваз село Тодор, низ село.
 Малка го мома гльодаше,
 за руйно вино питаше.
 5 Отде го видё Радица,
 Радица механджийкана,

та си на Тодор викаше:
 — Йёла, Тодоре, при мене,
 у мен са вино продава,
 10 вино и бела ракиё!
 Тодор Радици викаше:
 — Радице, механджийчице,

мèри мен вино да пиём,
за конён бела ракиё,
15 ще ти дам пари небройни.
Радица си му викаше:
— Тодоре, гйди Тодоре,
слèзи, Тодоре, от конёт —
на кон са вино не пие,
20 от кон са пари не бройот —
да ти дам вино немёрно,
вино и бела ракиё.
И ё до тебе да съодна
да видим прилика ли сме,
25 да си се двамка зьомиме. —
Слèзе си Тодор от конён,

Радица си му викаше:
— Тодоре, гйди Тодоре,
хò щим да си са оложим
30 кой ще си вино надпие.
Ако та вино надпиём,
че ще ти зьомам кончено,
кончено сас сайбийчено.
Пък ко ма вино надпиеш,
35 халал да ти е дюкёнён,
дюкёнён с механджийкана! —
Радица си го надпила,
Радица надпи Тодора,
та си му зьола кончено,
40 кончено сас сайбийчено!

30. I. 1954 г.
Чепеларе

Стана Ян. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакния

973. Мое е любе най-хитро

Иван войвода се хвали пред другарите си, че неговата жена е най-хитра и най-разумна, и обещава, ако някой я измами и му донесе белег, да му даде пари и коня си. Хайдутче лъже жена му да отвори, защото убили мъжа ѝ и тя се е паднала на него, но тя пуска кучетата, които го разкъсват.

Сабрали са се, сабрали
на Червен камен планина,
на хайдутскана равнина,
хайдуте, млади войводи.
5 Та ми са ёли и пили
и помежду си думали:
— Чие е любе най-хитро,
най-хитро и най-разумно?
Иван войвода викаше:
10 — Мое е любе най-хитро,
най-хитро и най-разумно!
Другаре си му викаха:
— Немой си хвали любено,
че ще да го измамиме.
15 Иван войвода викаше:
— Ко ми любе измамите,
голём бакшийш ще имате —
четри хиледи ви давам
и кончено ви харизвам,
20 който ми любе измами
нишёнчек да ми донесе. —
Та са помежду си сдумват,
сдумуват, още спитуват:
— Кой ми е хитар, най-хитар,
25 та него да проводиме? —
Найдаха хитро хайдутче,
та си го него пратиха,
пратиха и проводиха
на Дафинкини дворове.
30 Ага си тамо отиде,
на порти чука и вика:
— Дафинку, моме хубава,
хубава, още червена,
ёлай ми порти отвори,
35 че си ти носём хабёран
от Червен камен планина,

от хайдутскана равнина.
Любено ти сме убили,
рубана му сме сделили,
40 кончено му сме продали,
на вино го сме изпили,
вино и бела ракиё.
Тебе сме на чоп метнали,
ти са си мене паднала,
45 ти ще сас мене да дойдеш,
ёлай ми порти отвори!
Дафинка си му викаше:
— Махни са, махни, хайдутче,
портине си не отварём,
50 махни са от туф, хайдутче,
да ма не слушат комшиё,
комшиё, близни селёне,
доде ти здрава кожата,
че ко ти пуснам, хайдутче,
55 моине сиви кучета,
на место ще та разкочат,
на место ще та удавёт! —
Той си го шекó имаше,
та си порти подпарёше,
60 подпарёше, отварёше.
Дафинка са в зор видёла,
та си отвори пёнжуран
и пусна сиви кучета.
Кучета си излèзаха,
65 та хайдутче удавиха,
удавиха, разкоцаха.
Ага са збра зазори,
всички комшиё дойдоха,
цёло са село сабрало
70 на Дафинкини дворове,
да чуёт, още да видёт
какво е чудо станало:

- кучета хайдутче удавили,
удавили, разкбцали.
75 Че си хабѣр пуснаха
на Иван млади вайвода
какво му любе сторила,

- сторила и направила
Дафинка мома хубава.
80 Че е порти не отворила,
че е хайдутин удавила
с неини сиви кучета.

24. V. 1939 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

974. Аз ти любе измамих

Тодор се похвалва, че неговата жена е най-вярна и най-хубава. Манол му казва, че ще я измами, и се обзалагат: ако успее — Тодор да му подари коня си, ако не — да му отреже главата. Манол излъгва жена му и тя му дава Тодоровата премяна. Когато я вижда, мъжът ѝ се разболява и умира.

- Сабрали са са, сабрали
вав Чорленскана касабѣ,
в беглицкана механѣ,
чорленски млади касапѣ
5 да си ми едѣт и пийѣт
суроно егне печено
и руйно вино червено.
Кайно едѣха, пиѣха,
те си са хвалба хвалѣха
10 чие е любе най-вѣрно,
най-вѣрно и най-каматно.
И Тодор си са похвали:
— Мойно е любе най-вѣрно,
най-вѣрно и най-каматно,
15 никой не ще го измами!
Манол на Тодор викаше:
— Тодоре, гѣди Тодоре,
немѣй си хвали любено,
че го ща хитро измами
20 сас еднож погльоднуване
и сас дважд продумнуване.
Тодор на Манол викаше:
— Маноле, младо касапче,
ако ми любе измамиш,
25 кончено ще ти харижем,
пък ко не можеш измами,
главѣта ще ти отрѣжем. —
Манол си конче вазсъѣдна
и си ми Манол отиде
30 на Тодорови дворове.
На порти чука и рѣка;
— Ой Тодорице, невѣсту,
йзлѣзи, та ми отвори
вашисе порти шерани,
35 ново ще да ти казувам,
че са е Тодор разболѣл,
разболѣл Тодор, загинал

- вав равно поле широко!
Невѣста си му викаше:
40 — Молчи, не думай, Маноле,
то дано не е истина.
Ако е това истина,
че хайда да та изведа
на високине кьошкьове,
45 да та премѣне, огиздѣ
с Тодоровоно гиздѣло,
та че ми конче възсѣдни
да си та отзад погледнам
прилѣга ли та гиздѣло,
50 дали не мѣсаш Тодора. —
Че си Манолѣ премѣни,
премѣни, още огизди
с Тодоровоно гиздѣло.
Манол си конче вазсъѣдна
55 и си ми бѣрже отиде
вав Чорленската касабѣ,
вав беглицкана механѣ,
и си на Тодор викаше:
— Тодоре, гѣди Тодоре,
60 Тодоре, баш касапине,
ти ли са хвалба хвалѣше,
че имаш любе вѣрничко,
вѣрничко, еце хитричко?
Пък е ти любе измамих
65 сас еднож погльоднуване
и сас дважд продумнуване.
Погледни, гѣди Тодоре,
как ма огизди, премѣни
твоено любе вѣрничко
70 с твоѣна рѣба гиздѣлна!
Агѣ си видѣ рѣбана,
Тодор са болан разболѣ,
разболѣ Тодор, загина
вав Чьорленскана касабѣ.

12. III. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

975. Който до петли не дойде

Сабрали са са, сабрали
на високана планина
до деветина касапе.
Тамо са ёли и пили,
5 та че са каул сторили
нах девет страни да хватёт
и до пётлине да дойдат:
— Койно до пётли не дойде,
под сабё ще го минеме! —

10 Врют са до пётли вёрнаха,
койно каулен правёше,
той са до пётли не вёрна,
ами са вёрна, завёрна,
ага са зора зазори.
15 Отдалеч рўка и вика:
— Олдашлар, беним олдашлар,
каулен каул ли си е,
сабёна остра ли си е?

Януари 1937 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

До пётлине (ст. 7) — народен израз, който означава рано сутринта, преди да са пропели първи петли.

976. Помак пехливан погубва с измама Грую

Грую отива с по-малкия си брат Иван на борба с помак пехливан. Когато се хващат с помака, той измамва Грую да легне на шега и го задушва. Иван се разсърдва и погубва помака.

Грую Еленки думаше:
— Еленке мари хубава,
утре ща ранко да станеш,
та си ми конче осёдлай,
5 осёдлай, още обюзди,
чифт го попрези попрегни,
че от цар хабёр допадна,
голёма борба ще има —
сас помак ща са бориме.
10 Еленка рано станала
и двана конё стьогнала
и си на девер думаше:
— Деверчу мили и драги,
ёдно ща да та помолё.
15 Ага си тамо подите,
ти първи борба да почнеш,
че сме с батё ти легали. —
Станали, та са тёрнали,
варвёли, колко варвёли
20 и по пот си са галчели.
Иван на Груё думаше:
— Батю лю Грую, батю лю,
хó да та, батю, помолё,
ага си тамо подиме,
25 йё да са първи пòборё
сас този помак пехливан.
Грую на Иван викаше:
— Брате Иване по-малак,
не знаеш как да са бориш!
30 Това е помак пехливан,
хем йодар, брате, хем тьòшак,
та та ща бòрже измами
да си та тебе повали. —
Ага на бòрба отишли,

35 Грую излёзе най-напреж.
Ага са с помак фанали,
помак на Груё викаше:
— Евалла правём, Грую лю,
ами ще, Грую, да сторим,
40 ти ёнкас ще да ми легнеш,
та уж йё да та надвиём,
голём щим бакшийш да зьòмим,
всичкиён тебе ще да дам. —
Грую са льосно излòга,
45 та ёнкас на помак легна.
Помак си Груё притисна,
та го притиска, притиска
до три ми денё с нащене,
Грую без дўша остана.
50 Иван са рўком прирўка,
впусна са фана помака,
та си го Иван разтòрса
и си помака викаше:
— Йё ща са с тебе пòборё!
55 Помак Ивану викаше:
— Иване, баш пехливане,
с теб ёвалла си правём,
ами, Иване, да сторим
на ёнкас да ми полегниш,
60 колконо бакшийш зьòмиме,
всичкиён тебе ще дадем.
Иван помаку викаше:
— Дòржи са, помак, дòржи са,
на шекò ёнкас не лёгам! —
65 Иван бе люто ёдосан,
като помака улавё,
та му шкембето изтёрси,
ала си брата загуби.

Август 1955 г.
Чепеларе

Згура М. Кущинаров,
род. в 1876 г., образование IV кл.,
занаятчия

ХУМОРИСТИЧНИ И САТИРИЧНИ ПЕСНИ

977. Колко рипка — по му се иска

- Хоро са вие край манастира,
да идъм, Кану момъ, да вигюм.
Калугър гльода от пѣнжорънъ,
да идъм, Кану момъ, да вигюм.
5 Колконо гльода, по му се иска,
да идъм, Кану момъ, да вигюм.
Форлъ калугър чьорноно расо,
да идъм, Кану момъ, да вигюм.
10 Та чъ са хвана до малкъ момъ,
да идъм, Кану момъ, да вигюм.
До малкъ момъ, до младъ булкъ,
да идъм, Кану момъ, да вигюм.
Колконо рипка — по му са иска,
да идъм, Кану момъ, да вигюм.

Март 1952 г.
мах. Стикъл

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

978. Като си нямам гиздило

- Голѣм са байрѣм зададе,
Фатма си майци думаше:
— Майчинку, стара майчинку,
как ща на байрѣм да ида,
5 ага си немам гиздило?
Е ще са, майчу, загубѣ,
ко ми не купиш пантоле,
пантоле да са кадифени
и да са, майчу, на капки.
10 И да ми, майчу, ушиеш
зелен андизѣн сюртучѣк,
та га го видѣт момине,
момине, мои дружчици,
врют да се, майчу, изпукат!

18. VI. 1955 г.
Смолян

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

979. Каква е басма излязла

- Чул ли си, Мехмед, не ли си
каква е басмо излѣла
в Искѣча, в срадѣ пазаран?
Тужера са ѣ изнели
5 от дахан, от Даръдере,
тужѣра ще ѣ продават. —
Фатминка цвилна да плаче,
Мехмед хи тихо ромони:
-- Мѣлчи, не плачи, Фатминку,
10 утре е пазар на Читак,
там шим да трѣсим басмица,
каквано тебе прилега.
— Нарѣчай, Мехмед, порѣчай
юнѣна басмо зелена,
15 едринска кана червена,
шахински кундри ласкати.

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

Мехмед С. Вошев,
род. в 1890 г., образование IV кл.,
занаятчия

Искѣча (ст. 3) — Скече, Ксанти. *Даръдере* (ст. 5) — сега Златоград. *Читак* (ст. 10) — Устово, квартал на Смолян. *За едринска* (ст. 15) — одринска — вж. пояснението към песен № 162, за *кана* (ст. 15) вместо *кана*, пояснението към песен № 28. *Шахински* (ст. 16) — от с. Шахин, Ксантийско.

980. Ще ѣ донесе ли подарък

- Ё ли щииш утре на пазар, Мехмедку пиленце,
донѣ ли ми щииш армаган, Мехмедку пиленце?
На глава фесче червено, Мехмедку пиленце,
на рѣки кана червена, Мехмедку пиленце,
5 на шийка жьолта инджие, Мехмедку пиленце,
на снажка кутно кафтанче, Мехмедку пиленце,

на корсче кушѣк копринен, Мехмедку пиленце,
на нѡги кѡдри ласкати, Мехмедку пиленце,
в кутийка бѣла дѡвчица, Мехмедку пиленце.

25. I. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

Кана (ст. 4) вместо кана. За нея вж. пояснението към песен № 28.

981. Градина е малка, година — голяма

— Керку Богданова,
де ти е любено?
— Ей гу там в кишѡбна,
де са й разсѡрдило.
5 Снощи бѣх варила
зѣлена коприва,
та че му бѣх дала
голѣма лажица
и то нагрибашъ
10 по пѡлна лажица.
Пък ѣ си му реках:

„Любе, пусто любе,
по-малко нагрибай
зѣлена коприва —
15 градина е малка,
година — голѣма!“
Пък той си ми рече:
„Мари, клин ѣ стори,
просѣник ѣ свари,
20 за утре оставей
майка да гостиме!“

16. VII. 1952 г.
с. Широка лъка

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакия

982. Как яде Тодю тенурки

Стани ми, майчу, ѡмеси
до дванадесте тенѡрки,
та че хи с масло намажи
и ги сас шекер порѡси.
5 Та че са назад ѡтстри,

та си ма, майчу, погльѡдай
как ѣде Тодю тенѡрки,
тенѡрки с масло мазани,
тенѡрки с шекер росени.

25. II. 1954 г.
Чепеларе

Пята от девойки на седанка

983. Момците са поскѡпнали

— Луда ли си полудѣла,
та не сѡ си заглавила,
заглавила, оженила,
доде бѣше евтиниѣ!
5 Сай година е скапиѣ,
момцине са поскѡпнали:
сама мома за хилѣдо,
два юнака — за дукато,

две невѣсти — за две трѣски,
10 двама вдовци — за кош слама,
суха слама рѡженина,
и та да бѣ сайгодишна.
Две бабици — за бабчица
15 и два старци — за кош гибрѡд.

25. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1909 г., без образование

984. Снаха ще ти стана

Майка говори на девойка да не мами сина ѣ. Девойката ѣ казва, че ше ѣ стане снаха. Първата година ще я пои с ракия, втората — с мръсна вода.

— Раду, бѣла Раду,
не станувай рано,
рано все в неделѣ,
5 не мѣти си двори,
не чѣши си коса,
не чѣши, не плѣти —

не мами ми сина,
сина Костадина.
— Бабчу, мила бабчу,
10 хем ще да си станвам,
хем ще да си мѣта,
хем ще да се чѣша,
хем ще да се плѣта.
Рачиш ма, не рачиш,
15 снѡха ще ти стана,
сина ще ти зѡма,
сина Костадина.
Пѡрвана година
ѐще ще та гльѡдам :

30. I. 1954 г.
Чепеларе

20 вѡда ща та поѐм
все бѣла ракиѐ,
хлѣбец ще ти давам
срѣда пшеничена.
Сетнана година,
25 тогав ще ти кажѐм
как се баба гльѡда :
хлѣбец ще ти давам
кѡра изгорѣла,
вѡда ще та поѐм.
30 дѣно кучки лѡчат,
пранѐ ще та пѣрам,
дѣно свинки кѡпѣт.

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

985. Пустото дърво сключено

На седянка идват момци от чуждо село. Единият казва, че ще вземе Фатма Имамска, а тя му отвръща, че ако събирала като него, щяла да напълни бацината си градина, а него щяла да направи порта.

Дошлили ми са, дошлили
чужди селѣни юнаци.
Лю седьѡт, дума не думат
и селоно си не казваг.
5 Мѡмине тихо ромѡнѣт :
— Съѡдните, севдѣм, съѡдните,
пѣснѣ ще да ви пѣеме,
мѡми щим да ви дадеме
кой кутрато си рачете.
10 Единан юнак продума :
— Йѐ ще да зѡма, да зѡма
пустана Фатма Имамска.
Фатма му тихо ромѡни :

24. II. 1954 г.
Чепеларе

— Юначе лудо и младо,
15 йѐ да си сбирах, юначе,
каквоно тебе сандермѣ,
та ми щѣх пѡлна напѡлни
бобайкована градина
и дильмьѡ ги щѣх нареди.
20 Тебе щѣх порта направи
да та оградам, заградам
и да та рачѣм, прекрачем.
Ти да ми цигаш-скарцигаш,
йѐ да ти тихо ромѡнѣм :
25 „Пустото дѡрво сключено,
какво ми цига-скарцига!“

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

986. Тебе щях за праг да туря

— Диндѣ мѣ, диндѣ, Маламу,
дѡ мѣ ща лѣто-прѡлѣто,
стана ща селскѣ говѣдар,
селскѣнѣ кравѣ да пѣса.
5 И тѣ щих с менѣ да тѡрнѣш,
да тѡрнѣш, да ма помолѣш
кравана да тѣ приемам.
— Юначѣ лудо и младо,

12. III. 1952 г.
с. Широка лѣка

Малама ко бѣ зимала
10 кайно теб селскѣ говѣдар,
та щѣх сарай да ѡграгѣ,
теб щѣх за праг да турѣ
да си та крачѣм, прѣкрачѣм,
нахвѡн, нахнѣтрѣ гѡ хогѣ,
15 чехлѣнѣ да си осѡквам
на твойнѣ чѡрнѣ мустацѣ.

Чока Ст. Гайцарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

987. Да те даде майка

— Драгану, моё дощеру,
да та даде майка терзию?
— Ох леле, майчу, не що го,
терзиё рано станува,
5 та мене ще от сон да буди.
— Драгану, моё дощеру,
да та даде майка овчѐру?

— Ох леле, майчу, не що го,
то ходи лѐте по коран,
10 кой ще му тьогли кахоран.
— Драгану, моё дощеру,
да та даде майка дюльгеру?
— Ох леле, майчу, не що го,
кой ще му пере калове!

6. XI. 1954 г.
Чепеларе

Кана Ат. Христова
род. в 1890 г.

988. То ще свири, тя ще тропка

Девойка не иска да я дадат на дюлгерче, на терзийче, на воденичарче, на овчарче, а на гайдарче: то ще свири, тя ще тропка.

— Измоли, майчу, бобайка
да ма бобайко не дава
на каленоно дюлгерче,
че рови стари дворове
5 и още по-стари гармади.
Че ходи кѐта пролѐто
йот село, майчу, на село
и ходи като мишчица
йот греда, майчу, на греда.
10 Измоли, майчу, бобайка
да ма бобайко не дава
на тьбничконо терзийче,
че ща ма, майчу, нагада
все конци, майчу, да сучѐ.
15 Пѐмоли, майчу, бобайка
да ма бобайко не дава

на брашниво дерменджийче.
То ще ма, майчу, нагада
брашнива мишка да ходѐ.
20 Измоли, майчу, бобайка
да ма бобайко не дава
на дрипавоно овчѐрче,
че ще ма, майчу, нагада
кат диво, майчу, да ходѐ
25 по високине барчини.
Ам да ма даде, майчинку,
на тьбничконо гайдарче,
че носи чѐнта кичѐна
и знае с гайда да свири,
30 да свири, майчу, да пѐе.
То ще да свири с гайдана,
ѐ ще да тропкам хѐроно.

20. XI. 1951 г.
с. Стойките

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакиня

989. Майка ми тупа платното

— Momне ле мари хубава,
кайно ми тропкаш хороно,
тоѝ ли ми тупаш платноно?
— Юначе лудо и младо,
5 ѐ си ми тропкам хороно,
майка ми тупа платноно.

Юначе лудо и младо,
кайно ми вартиш корпана,
тоѝ ли ми вартиш кощана?
10 — Momне ле мари хубава,
ѐ си ми вѐртѐм корпана,
тѐтю ми варти кощана.

6. IV. 1954 г.
с. Стойките

Мария Д. Капушева,
род. в 1886 г., образование III кл.,
домакиня

990. Бял се камък търколи

— Momне ле мари хубава,
ага си мене галила,
ѝти ми не си казала
и ѝѐ тебе да галѐм?

5 Вчѐра сам ходил на пазар,
та ти сам донел армаган —
ситнине жьѝлти стафиди,
белиѐн, чѐрвен шѐкѐрѐк.

— Юначе, луда делійо,
10 йѣ си ти знаѣм сермьбна —
едно парѠ в кесьбна,
и знаѣм си ти стадоно —
едно шиле гьѠпаво
и друго ѣре краставо. —

19. VI. 1955 г.
Чепеларе

15 Закара Иван стадоно
на високана планина,
бѣлѣн са камен таркѠли,
та удри шиле за глѣва
и удри ѣре за нѠга.

Мария Т. Георгиева,
род. в 1888 г., без образование,
домакиня

991. Вземи, Радо, Коля Боботански

ЗьѠми, РадѠ, зьѠми
Колѣ Боботански,
Колѣ Боботански,
Колѣ кесамджийѣ
5 с дльѠгине шѣлваре,

11. X. 1952 г.
Смолян

шѣлваре — харѠре.
На харман кроени,
сас сарѠк мѣрени,
сас сарѠк мѣрени,
10 сас губерка шити.

Живка Лютова-Божкова,
род. в 1915 г., образование средно
специално

992. На какво да му завиди

— Де гйди, Осман Пашѣлов,
де гйди, вѠрда-будалѠ,
на кинѠ да ти зѠвидьвам:
дали на ниви, ливади,
5 дали на Ѡвце сюрйи

21. X. 1953 г.
с. Широка лѣка

или на крави младочни,
или на кѠщи високи?
КѠщана ти е слѠмница,
харѣман ти е пйшкале,
10 сюрйи ти са вѠшкине.

Нурие С. Истрефова,
род. в 1908 г., самообразована,
домакиня

993. Не му прилича малка мома

— Де гйди, гйди,
Осман Пашѣлов,
теб не прилѣга
малкана мѠма!
5 Теб та прилѣга

23. VIII. 1953 г.
с. Широка лѣка

три окй брадѠ,
бѠрна да береш,
катрань да жежеш,
вѠгле да вдуваш.

Нурие С. Истрефова,
род. в 1908 г., самообразована,
домакиня

994. Вълци му яли хергеле

— Пустоно село Буково,
мойно е любе глупаво.
Пустоно село Растово,
мойно е любе краставо.
5 Пустоно село Елово,
мойно е любе келѣво.

Пустоно село ВѠрбово,
мойно е любе гѠрбаво.
Пустоно село Липово,
10 мойно е любе дрипавѠ!
— ДѠщеру моѣ, хубава,
немѠй му гльѠда грозноно,

ам си му гльодай имане:
цѣла авлиѣ харгельò,
15 пòлна градина кòшове,
цѣла ходайò грошове.
— Майчинку, стара майчинку,

29. I. 1952 г.
с. Лисково

вòлци му ёли харгельò,
вѣтер му дуйнал кòшове,
20 раждò му ёла грошове,
гà ми е любе невлюдно.

Шабан Х. Джинков,
род. в 1875 г.

995. Защо е тъжен юнакът

Иди питайте юнакан
òти е киман-кахòрен —
дали за вòда студена
или за мòми хубави?
5 Ко йще вòда студена,

дайте му да са напие,
ко йще мòма хубава,
дайте му да си отбере
от двене мòми аднòна,
10 аднòна, по-голёмана.

15. IV. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

996. Сърдито ми е любето, I

— Майчинку, стара майчинку,
сардитко ми е любено —
край му не фатам защо е.
Дали за пѣсни пѣене,
5 дали за мòми галѣне
или за вино пиѣне?
Ко е за пѣсни пѣене,

сьодна ща, майчу, пѣ му ща.
Ко е за мòми галѣне,
10 стана ща, майчу, сбра му ща
горна и долна махалò
и мйжована Фатминка.
Ко е за вино пиѣне,
купи ща, майчу, дà му ща.

14. IX. 1951 г.
с. Мугла

Али Селямов,
род. в 1886 г.

Във вариант, който Ат. Райчев е записал на 10. II. 1954 г. в Чепеларе от девойки на седянка, вместо ст. 4—14 стоят стиховете :

Дали за моми галене
или за моми слѣдене?
Ко е за моми галене,

да зòма да го загалѣм,
ко е за моми слѣдене,
да зòма да го заслѣдѣм!

997. Сърдито ми е любето, II

Момите пѣят пиян момък. Той се разсърдва, наравма рѣждива пушка, възсяда мършаво конче и отива в гората. Изправя пушката и я проклина, че не е мома хубава.

— Сардитко ми е любено,
край му не фатам защо е.
Дали за пѣсни пѣене
или за вино пиѣне,
5 или за мòми галѣне,
или за конче хранѣно,
или за вòда студена?
Ко е за пѣсни — пѣ му ща,
ко е за вино — дà му ща,
10 ко е за мòми — сбра му ща,
ко е за вòда студена —
дайте му да са напие,

ко е за конче хранѣно —
ще ида да му дòведа.
15 Да ёзди конче, да ходи
ваз село, още низ село,
дрѣбнине мòми да гàли,
да гàли, да са нагàли! —
Пѣк те му тихо ромòнѣт:
20 — Стàни си йди, юначе,
тув нѣма мòма за тебе,
хич нѣма твоѣ прѣлика,
че си пиѣн, сарахòшин.
Мòмине си са главѣни,

25 главени, с пѳрстен мѳнени.—
Юнак са люто разсѳрди,
стана си торна, отиде.
Намегна кѳпѳ вѳшива,
нарами пушка рѳждива,
30 вазсѳбдна конче мѳршаво,
вазйѳмна гѳра зелена,
та найде сѳнка дебела

Юли 1939 г.
Чепеларе

и още вода студена.
Пушкана права вазправи
35 и си хи тихо ромѳни:
„Пушку лю, пуста шѳрана,
шѳрана и шѳмшйрана,
да не бѳ пушка шѳрана,
та да бѳ мѳма каматна!“

Айша Ем. Кѳоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакия

998. Каква ми се е паднала, I

— Ко ти е чѳлѳм, та ѳлай,
межѳна да ми обидеш,
пѳк ко ти не е, че немѳй.
Ала е чѳлѳм да дойдеш,
5 момиче да си отбереш.
Кутрѳто мѳма бендйсаш,
неѳ щим да ти дадеме.—
— Майчинку, моѳ майчинку,

1. IX. 1954 г.
Чепеларе

какви сам гѳлил и мамил,
10 пѳк каква ми са й паднала:
каквѳто лиска зелена,
каквѳто бѳчва дебела,
каквѳто сухѳр висока.
Бй ще на Арда кюпрйѳ,
15 врют да минѳват мѳмине,
мѳмине и невѳстине!

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

999. Каква ми се е паднала, II

Какви сам гѳлил и мамил,
пѳк каква ми са й паднала:
ѳд ма е да ѳ пѳгледнам,
марзй ма да хи рѳдумам.

30. VII. 1954 г.
Чепеларе

5 Нащѳ при нея да легнам,
като бѳчва е дебела,
като ѳла е висока—
тамам за Арда кюпрйѳ.

Маха Д. Харитева,
род. в 1883 г.

1000. Очите й — зелени сливи

Руминине ѳчи — зелени сливи,
Руминина кѳса — зелен конопѳл,
Руминина снѳжка — в доно черешка.

27. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Руминине нѳги — деца повити,
5 Румини кальчѳне — жѳндарски чизме,
Румини папѳце — мандѳви тарнаци!

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

1001. Затова ме следят юнаци

Кога ма майка рѳднала, Ленче бе,
и вав крѳчма ма метнала,
кога ма майка рѳднала, Ленче бе,
и се за бѳчва хванала.

5 Затва сам бѳла-червена, Ленче бе,
затва сам бѳла-червена,
затва ма слѳдѳт юнаци, Ленче бе,
затва ма слѳдѳт юнаци.

10 Не мога на вода да ида, Ленче бе,
от тиѐ пусти юнаци.
Йди, майчинку, на вода, мале ле,

12. II. 1950 г.
Чепеларе

че ща ма грабнат юнаци
сас накривени калпаци, мале ле,
и засукани мустаци.

Ариф С. Байрямов,
роден в с. Полковник Серафимово
през 1906 г., без образование,
общ работник

1002. Ако ме не вземеш

— Отвори, Ленче, пѐнжуран
цигара да си запалѐм,
две думи да ти прѐдумама,
и двене да са сигурни:

5 ще ли ма зѐмиш или не ?

Ако ма, Ленче, не зѐмиш,
кѐрава, Ленче, да ходиш,
бѐли дуваре да бѐраш
и за мен, Ленче, да питаш.

4. IX. 1954 г.
с. Върбина

Ариф М. Устов,
род. в 1910 г.

1003. Хубав ли сѐм, малки моми

Старец оре и чува, че в село има хоро. Отива и пита малките моми дали е хубав. Те му казват, че е хубав, но бабата му е стара, зѐбите жѐлти и бяла брадата. Дядото ритва бабата, избива си зѐбите и се обрѐсва. Момите му казват, че е хубав като кутел и сврака без опашка.

Орал дѐдо на ливади,
на ливади, на гармади.
Вчуло му са в село хѐро,
в село хѐро, в село пѐсни,
5 та разпргна вѐловене:
— Идите си, пѐщинѐви,
и ваз доле и низ доле,
да ва ѐдѐт вѐлѐковене,
вѐлѐковене и мечкини!
10 Мене мѐми още гѐлѐт,
още гѐлѐт, китки дават. —
Та отиде на хороно,
та са лѐхна, та са чѐпна
и попита малки мѐми:
15 — Хубав ли сам, малки мѐми ?
— Хубав, хубав, мили стрѐку,
да ти не е стара баба. —
Че отишьѐл у дома му,
ритна баба зад вратана:
20 — Умри, бабу, и сас дѐне,
и сас дѐне, и без дѐне —
мене мѐми още гѐлѐт,
още гѐлѐт, китки дават,
та умирай, стара бабу,
25 и сас тебе, и без тебе. —

15. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Че отиде на хороно,
та са лѐхна и са чѐпна
и попитал малки мѐми:
— Хубав ли сам, малки мѐми ?
30 — Хубав, хубав, мили стрѐку,
та ти не сѐ жѐлти зѐбе,
жѐлти зѐбе, бѐла брада.
Та отиде у дома му,
та изчука жѐлти зѐбе
35 и обѐрна бѐла брада.
Пак отиде на хороно,
та са лѐхна и са чѐпна
и попитал малки мѐми:
— Хубав ли сам, малки мѐми ?
40 — Хубав, хубав, мили стрѐку,
като кѐтѐл без опашка,
като кѐса гарагѐшка. —
Че са вѐрна у дома му,
фати баба за ракѐна
45 и на неѐ тихо дума:
— Та оживѐй, стара бабу,
мене мѐми кашмѐроват,
мене моми на смѐх думат,
на смѐх думат, на смѐх имат.

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

1004. Наиде ли мома за мене

- Ходи ли, майчу, ваз село,
ваз село, майчу, низ село,
наиде ли мома за мене?
— Ходих ми, сине, найдах ти,
5 ала е скѳпа казуват.
Баща хи иска, сину лю,
жевгар биволи с рѳаи,
майка хи иска, сину лю,
зелена цѳа за кѳркче,
10 сѳстра хи иска, сину лю,
- на мѳсечини чѳпразе,
брѳтѳ хи искат, сину лю,
по чифт гѳюмѳшлѳу пицѳоле,
момана йще, сину лю,
15 бѳло-черноко кѳпеле
на петнадесте годинки.
— Всичко са, майчу, наирам,
ам си годинки не знаѳм,
че ми е бѳла брѳдѳа
20 и ми са жѳѳлти забесе.

27. VIII. 1954 г.
Чепеларе

Гюля М. Кондакчиева,
род. в 1908 г., образование IV кл.,
работничка

1005. Налетяла на старо старчище

- Назад, Дойке, назад,
че Вардар придошѳл,
тѳѳван-мѳтан тече,
та ще та отнесе.
5 — Ако ма отнесе,
нека ма отнесе,
че сам налетѳла
на старо старчище.
През двор агѳ варви —
10 куче хѳндаливо,
в бужѳк агѳ сѳѳдне —
като кѳтѳючище.
Дѳшѳ му мерише
на гнило мѳшице,
15 на рѳка му легнеш
- като на панѳѳга,
брѳдѳна му пишка
като ѳжичище.
— Ах, гѳди си младко,
20 нали си е младко!
През двор агѳ варви —
като вѳкло ѳгне,
в бужѳкан агѳ сѳѳдне —
като челебийѳ.
25 Дѳшѳ му мерише
на ранен босилѳк,
на рѳка му легнеш
като на вѳзглавка,
брѳдѳна му мѳочка
30 като бел памучек.

Февруари 1940 г.
Чепеларе

Рада С. Дандарова,
род. в 1895 г.

1006. Разплакал се стар бял дядо

- Разплакал се стар бел дѳдо,
че остарѳл, че побѳлел,
а баба му тихо дума:
— Мѳлчи, дѳду, немѳй плака,
5 не ли бѳхме и ний млади,
любихме са, зимѳхме са,
- остарѳхме, обѳлѳхме,
още ли си любе трѳсиш?
— Ох си, бабу, що да правѳ,
10 кат сѳрцето ми е младо.
— Опустѳло ти сѳрцето,
пѳгледни си ти лицето!

11. X. 1955 г.
мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев,
род. в 1914 г., образование IV кл.,
ѳбщ работник

1007. Рипна дядо с бѳклица

- Рипна дѳдо с баклица,
метна крак в крѳчмарѳца:
— Бре крѳчмарска гѳдийѳ,
налей на дѳда да пие,
- 5 да пие вину чѳрвено,
дор му е бистра главица! —
Дѳдо цок, дѳдо лок,
смучѳ дѳдо като смок.

— Бре дѣду, бре дъртак,
10 напил са си кат матрак! —
Става дѣдо, лѣга пак,
дето са е строполил,
там си дѣдо позаспал.
Потрѡсъ го бабата,
15 нашла го в локвата.
— Бре дѣду, бре дъртаку,

25. XII. 1952 г.
мах. Стикъл

стана вече кат малак! —
Баба си го извлича,
дѣдо си ъ повлича.
20 Разсѡрдила са бабата,
растѡпъ му главѡта,
омокна му брадѡта.
— На ти цок, на ти лок,
идъ смѡхтъ кат смок!

Пею Г. Енчев,
род. в 1874 г., образование IV кл.,
зидар

1008. Да я види с метлата

— Майчинку, стара майчинку,
утре ма ранко разбуди!
Ранко да стана, майчинку,
равнине двори да мѣтам,
5 че ща да мине севдѡна,

севдѡна и хайманѡна.
Та га ма види с метлана,
да му са прави, майчинку,
че ѡе сам много работна,
10 работна, ѡеце поргава.

29. I. 1951 г.
с. Лясково

Атидже Ш. Джинкова

1009. Не е от хубавите, нито от работните

Мома казва на момък, че тя не е от хубавите и че не знае да работи — майка ѡ я научила да се гизди и под сянка да седи. Момъкът ѡ казва, че и той не знае да оре и да коси — майка му го научила да ходи по улиците и да троши плетове.

— Не хвалѣм ти са, юначе,
че ми сам мома хубава.
ѡе не сѡм от каматнине,
нито сам от работнине.
5 Фурка, вратено не знаѣм,
на рудан не сѡм сѣдала,
в станчок не сѡм влизала,
на станчок не сѡм скрипнала,
на дарак не сѡм драпнала.
10 Мен ма е майка учѡла
зеленѣн мисѡр да прашѣм,
под орѣх сѣнка да сѣдѣм
до двана врѡсе студени.
Да си ми миѣм лицено
15 сас мирѡзливо сапунче,

да си ми клѡвам вѣжкове
сас стамболсконо шуклѡло,
да си ми гльѡдам любено
през ситничконо кафѣзе,
20 га си ми ходи каматно
по бѣличконо мендресѣ.
— Момне ле мари хубава,
и ѡе си ти са не хвалѣм!
Орало не сѡм фатало,
25 кѡсана не сѡм видѣвало.
Мен ма е майка учѡла
по сокацине да ходѣ,
врют каловене да тѡпта,
чужди плетове да трѡшѣм.

13. X. 1952 г.
Смолян

Жека Г. Лютова,
род. в 1884 г., домакиня

Стамболсконо (ст. 17) — от Истанбул.

1010. Тръгнал Тодю на гурбет

Тѡрнал Тодю на гурбет да иде.
Майка му е сбрала пѡлан тас апраци
и в месалѣн овсени колаци.
Ага стигнал Кържалицкѣн камен,

5 сѡднал ми е Тодю прогѡма да прави,
та е оттапанѡл пѡлан тас апраци
и в месалѣн овсени колаци.
Га затрѡсил пѡнгѣна с тютюнѣн —

забóрил е Тодю в новине патуре.
10 Вóрнал са е Тодю пунгёна да трóси
и му свóршил Тодюму гурбетён.

25 II. 1954 г.
Чепеларе

Пята от девойки на седянка

1011. На коя какво е изчезнало, I

Събрали се моми на меджия, прели и заспали. Когато се събуждат, виждат, че изчезнала премяната на Тарфинка.

— Кóжелю шёран и писан,
писуван и разписуван.
Наска са с тебе рúкали
нах долничкана махало,
5 нах ингё Фатма на межьó
синёна вóлна да предем,
гюзелím пёсни да пёем. —
Сабрали са са, подбрали
от горничкана махало
10 сёстрине с посёстримине,
дружкине сас дружчине.
Прели са, колко попрели,
седем вретена напрели,
осем ги пасмá смотали.
15 Легнали, та сóн заспали,
пóрви са пётли пропёли.
Агá са от сóн станали,
лю врют са рьóдом съóднали
да ми са спитват, сдумуват
20 кóму какво е липсало.
Липсало ми е, липсало
на Тарфинка Имамова
баш байрямсконо гиздýло
и още гащи шёрани.

25. II. 1954 г.
Чепеларе

Шабан С. Юруков,
род. в 1900 г., без образование

1012. На коя какво е изчезнало, II

Събрали се девойки да предат и заспали. Когато се събуждат, виждат, че на едната изчезнало герданчето, на другата — коланчето, на третата — шалварите.

Сабрали са са, сабрали
малкине мóми, срёднине,
мйжуму кёпё да прадóт.
Попрели са, колко попрели,
5 легнали, та са заспали.
Спали са, колко поспали,
пóрва са мома разбуди
и на другине викаше:
— Стáните, хóлан, да видим
10 кому кинá е липсало!
Мене е, хóлан, липсало
на бёла шийка герданче. —
Втора са мома разбуди
и на другине викаше:
15 — Стáните, хóлан, да видим
кому кинá е липсало!
Мене е, хóлан, липсало
на тьонку кóрсче коланче. —
Трета са мома разбуди
20 и на другине викаше:
— Мен да е, дружки, липсало
от бёла шийка герданче,
от тьóнко кóрсче коланче,
от глáва фесче с алтóне —
25 хич нёма бално да ми е;
ам са ми, дружки, липсали
моине ёсни шёлваре.
И ги сам, дружки, зачула
на високана плáнина:
30 юнаци са ги занели,
вав хаван са ги сдробили,
на тютюн са ги изпили!

15. XII. 1954 г.
с. Триград

Пята от българки мохамеданки
в дома на Исеин Сальохльовски

1013. Стани ми, млада невесто

— Стáни ми, млада невесту,
гёчно е време станало:
слóнцено е огрёло
горна и долна махало,
5 Нешки са китка окрали.
Киткана, майчу, как да е —

шѣлваре хи са окрали
сас девет топа гайтане,
шестдесет топа ширите,
10 сас полвин око пѣлове.
На хаван ги са сдробили,

24. II. 1954 г.
Чепеларе

за тютюн ги са изпили.
Ризкана хи са окрали,
за кесѣо са ѣ ушили,
15 кафтан хи са окрали,
за чеврѣо го са ушили.

Айша Ем. Кьоралиева,
род. в 1879 г., без образование,
домакиня

1014. Бързала Ружка, бързала

Бързала Ружка, бързала,
цалана зима голѣма
едно тѣрѣна прѣсуска
за голѣмѣен Духовдин,
5 та че е Ружка набарзѣ
за голѣмѣен Илиндин.
Агѣ е тамо отишла
на вѣсокана барчѣна,
момѣнѣ хоро сториха.
10 Хвана са Ружка до Гега,

30. XI. 1951 г.
с. Широка лѣка

до Гега, до Сгуровчѣно.
Сборкала Ружка хороно,
та хи са дружкѣ насмѣха
и си на Ружка викаха:
15 — Ёзѣк ти, ёзѣк, Ружке ле,
на тѣрѣнана прѣсуска,
дѣно си ѣ си бързала
цалана зима голѣма,
Петрувдин, Света Нѣдѣле
20 и голѣмиѣн Илиндин.

Чока Ст. Гайдарова,
род. в 1919 г., образование IV кл.,
домакиня

1015. Отсечи прѣти дрянови

Тодор се оплаква на леля си, че жена му не знае да работи и да готви. Леля му го учи да отсече дрянови и лескови прѣти — с лесковите да я подпира, с дряновите да я удра.

— Не вѣрите са, юнаци,
на чернооки девојки,
че ѣе са другож измамах,
та сам зѣол любе черноко.
5 Фурка, вретено не знае,
на рудѣн не е сѣдало,
в стан ми не е влизало.
Пѣрво го госте заведах,
та го на госте отведах,
10 от сон си госте не видѣ.
Тогав гу, лелчу, доведах,
отидах оран да орам,
пѣк нему, лелчу, насодих
прѣгима да ми донесе.
15 Прѣгима дойде — не дойде,
пладниѣна дойде — ни дойде.
Разпрѣогнах живгѣр вѣлове,
та си ми тѣрнах низ бѣрце.
Агѣ си, лелчу, погљѣоднах
20 нашено село голѣмо,

24. V. 1954 г.
Чепеларе

всичкине кѣки тѣрмѣха,
нашено кѣкѣ не тѣрми.
Агѣ у дома отидах,
та си ми, лелчу ле, влѣзах,
25 какво да видѣм, да найдам!
Мѣчило пита да мѣси,
роки вав тѣсто вмѣсило,
глава е в главнѣ втѣкнало,
с ногѣне рие пелѣон.
30 Учи ма, лелчу, наѣчи
какво да правѣм любено.
— Тодоре, лелин Тодоре,
ѣе та ша хитро научи.
Иди ми в гѣра зелена,
35 ѣтсѣчи прѣте дрѣнови,
дрѣнови, оше лескови.
С лескови ѣе подпирай,
с дрѣнови ѣе удривай,
тогав ще да са научи
40 какво да прави любено.

Жека А. Метексова,
род. в 1896 г., образование IV кл.,
домакиня

1016. Прела Райка три години

За три и половина години Райка наприда три вретена. Натоварва ги на колата, отива на пазар и ги продава, та си купува „кѳсек старец“ с лакѳт брада. Отнася го у дома си и сварява казан каша. Когато той я изяжда, събира му три зърна и го праща на воденица. Мишките събарят стареца и Райка трѳгва да го търси.

Прела Райка три години,
три години и полвина,
та напрела три вретена.
Впрѳогнала е воловене,
5 тварила хи на колана,
тѳрнала е нах пазаран.
Колана хи скрипнуваше,
волове хи ревнуваха.
Откара хи на пазаран,
10 откара хи, продаде хи.
Чудила са кльота Райка
що да зѳоме, що да купи.
Купила си кѳсек старец
с лакѳт брада, с чѳпѳер снага,
15 та не може ход да ходи.
Метна вѳже — задѳена го,
отнесе го у дома хи,
та му свари казан каша.
Съодна старец да ми ѳде,
20 та огребе казан каша,
огребе го, помете го,
пак погльѳодна с милни ѳчи.
Фрипна Райка в хамбарѳено,
та му сбрала до три зърна:
25 едноно бѳ мисирено,
другоно бѳ пченичено,

третоно бѳ сѳражица.
Проводи го в воденица:
— Иди, старец, в воденица
30 да хи смелѳш бѳло брашно! —
Та са бави до три денѳ,
той са бави три недели.
Га отиде в воденица,
мишкине са навалиха,
35 та си старец подвалиха
и го в пѳдан фавалиха.
Тѳрна Райка да го трѳси,
че си срьѳшна до две мишки.
— Мари мишки, мои дружки,
40 видѳхте ли моѳк старец?
— Мари Райке, кльота Райке,
и да го сме ний видѳли,
та не сме го ний познали.
— Мари мишки, мои дружки,
45 мой бѳ старец ѳце личен,
ѳце личен и приличен:
с лакѳт брада, с чѳпѳер снага.
— Видѳхме го, кльота Райке,
долу, долу в воденица.
50 Рѳка му бѳ повдигачка,
снага му бѳ подпирачка,
брада му бѳ пометачка.

19. VI. 1939 г.
Челеларе

Тодор К. Балджиев,
род. в 1862 г.

По сведения на Т. Балджиев песента се пѳела само на „Пустовѳте“ (великденските заговезни) на хорото около ѳгъня.

1017. Заженил се е вълчи син

Заженил са вѳлчи син
за мечкина ми дѳщерѳ.
Заю бѳ Баю деверьѳт,
Кума бѳ Лиса калъмана.
5 Запѳло ми бѳ пѳтлено,
та си разбуди бабана
да си разточи зелникан.
Кола брашно източи,
чешмѳ ѳ вода пресуши,

10 че разточи зелникан.
Га запече зелникан,
крѳкна ми нѳщо вав него.
Бабана вика: „Жѳба ѳ“,
попан хи вика: „Мечка ѳ!“
15 Га разрѳза зелникан
и вав него найдаха
дѳдовине царвуле
и бабинана престилка.

1. I. 1955 г.
с. Триград

Миче Рускова,
род. в 1925 г.

ПЕСНИ И НОВЕЛИ С РАЗЛИЧНА ТЕМАТИКА

1018. Троица вървят из друм нагоре

- Троица варвџот, Дим-Димке ле,
 ваз друм нагоре,
 и трине карат, Дим-Димке ле,
 три мулета,
 5 три мулета, Дим-Димке ле,
 жьџлти алтџне.
 Шџрана гайда свирџха,
 Дим-Димке ле,
 гайдана дума думаше,
- 10 Дим-Димке ле:
 — Де ли ми е бащин одут,
 Дим-Димке ле?
 — Над Станимака отдолу,
 Дим-Димке ле!
- 15 Там има дџрво високо,
 Дим-Димке ле,
 там има халки сребарни,
 Дим-Димке ле.

23. VIII. 1955 г.
 с. Беден

Осман Каралжов,
 род. в 1905 г.

Станимака (ст. 13) — сега Асеновград.

1019. Левтерка ми се изгуби

- Левтерка ми са изгуби
 след ашџм на два сахатџ.
 Че си Левтерка найдаха
 вав хаджицкине ливади.
- 5 Под орџх на сџнка седеше,
 плетни жорапе плетџше,
 жьџлти алтџне нижџше.

21. IX. 1951 г.
 с. Лясково

Фатма Ад. Парова,
 род. в 1913 г., образование III кл.,
 домакиня

1020. Георги Чуртата отвлича Руска

Войници отвличат Руска за невеста на Георги Чуртата. Брат ѝ трџгва да я освободи и моли кмета на Широка лџка да му помогне. Георги заплашва, че ще вдигне селото с бомби одринки, и кметџт му разрешава да се ожени за Руска.

- Та чулџ ли сте ѝли не
 какво е ново станало
 в Кремџне село голџмо?
 Руска аргџтки заведџ
 5 на високана плџнина
 жьџлтана жьџтва да жьџнат,
 зџлено сџно да сбират.
 Кџйно си жьџтва жьџнџха,
 от чьџста гџра излџлџ
 10 двамина младџ войницџ,
 та си ми Руска фанаха,
 фанаха и окрадаха.
 Рускинџ вџрнџ друхчицџ
 бџржџ си хабџр пуснаха
 15 до нџхин брата Тодора,
 до старана хи майчџца.
 Агџ са Тодор научџ,
 бџржџ са стьџгна, обу са,
 нарамџ пушка шџрана
 20 и фукна в гџра зџлена
 войницџ да си застигнџ,
 сџстрица да си отнџомџ.
 Доде са Тодор усџтџ,
- дџвек планџни премина
 25 и си войницџ застигна
 зад Карлацкана барчџна.
 Еднџж хми речџ: „Стойтџ там!“
 и вдигна пушка шџрана.
 Войницџнџ му викаха:
 30 — Тодорџ, гџдџ Тодорџ,
 немџй са с лошо зафата,
 че ни са пџлнџ пушкисџ,
 пушкисе, карабинџсџ,
 та жџ та тебџ отбџвим,
 35 ам хайда сас нас, Тодурџ,
 баш момин да та вогимџ
 в нашџно село голџмо! —
 Варвџлџ, колко варвџлџ,
 агџ са тамо отишли
 40 в голџма Широка лџка,
 Тодор отидџ да сбира
 в Кџдџкоскана махалџ
 неговџ стари дџстовџ,
 дано си Руска отнџомат
 45 и си џ назакџ развџрнат.
 Хогил е Тодор, трџсл е,

ала са кѣман завърна —
 никой имдѣтъ му не дава.
 Тогав е Тодор отишьдѣл
 50 в Широкалъшка общинѣ
 да трѣси селскѣ михтарин.
 Михтар бѣ Васил Чолакан,
 Тодор на него викашь:
 — Кмете ле, господарю ле,
 55 Чуртата Гьорги отсърна
 моѣта мила сестрица,
 зѣрлѣн е нахтуф доведѣ.
 Хайдѣ ми бѣржѣ помогнѣ
 от него да ѣ отнѣомѣм,
 60 назакъ да си ѣ развѣрнѣм,
 чи ми е машка, глупава! —
 Кѣино си дума думаха
 и Чуртата си допадѣна

в Широкалъшка общинѣ
 65 и си на кмета викашь:
 — Кметѣ ле, батю Василѣ,
 ако ми Руска отнѣомеш
 и си ѣ назѣкъ развѣрнеш,
 носѣм си бомби ѣдринскѣ,
 70 та ща да вдигнам селосо,
 селосо с тѣмѣлѣсо,
 хич нема да са пѣчудѣ! —
 Чудѣл са кмета, мислил са,
 та че накраѣ отсѣкал:
 75 — Руска да са нѣ извѣда,
 млада невѣста да станѣ,
 Гьоргюму измѣк да правѣ,
 по широк сарѣй да ходѣ,
 на вѣсок чѣрдак да сѣди,
 80 на вѣсок чѣрдак Гайдюв дол.

30. XI. 1951 г.
 с. Широка лѣка

Чока Ст. Гайдарова,
 род. в 1919 г., образование IV кл.,
 домакия

Песента е създадена за Гьорги Чуртата от с. Широка лѣка, който като войник-граничар откраднал Руска от с. Кремене, Смолянско.

Кѣрлацкана (ст. 26) — прил. от *Кѣрлък*. За него вж. пояснението към песен № 310.

1021. Сирак Стоян забогатява и се оженва за чорбаджийска дѣщеря

Стоянт остава без баща и майка му го отглеждала с чужда работа. Когато пораства, той развѣжда овце, купува планина и си направя къща. Залюбва съседката си, но братовчед му я открадва. Стоян се оженва за чорбаджийска дѣщеря.

Остана Стоѣн сираче
 у майка му вав кореман,
 та го е майка родила,
 родила и изкутила.
 5 Доде го майка изкути,
 гола и боса ходила,
 чузда е фурка попрела,
 чьорна е кѣрпа носила,
 суха пладнина е ѣла
 10 и в уста му е дѣвчила.
 Агѣ голѣмко изрѣсте,
 излѣзе хитро, разумно,
 бѣрже го добро постигна,
 та ми се Стоѣн замогна.
 15 Млого е стадо напѣсал,
 хилѣда и петстотини,
 купил е цала плѣнина.
 Агѣ баща му почина,
 остави кѣща схлупена,
 20 схлупена и разкапана.
 Стоѣн си нова огради
 отвѣн и вѣтре киречли,
 каквото сарѣй голѣма.
 Млого бѣ Стуѣн касметли,
 25 всичко му нахпреж варвѣше,
 зарѣр го не нахѣдаше.
 Вѣлк ѣвца не бѣ ѣзидал,
 нито хайдутин открадвал,
 все му са ѣвце близнили.
 30 Години бѣрже минѣли,

доде са Стоѣн усѣти,
 станал юнак за женене.
 Загѣли Стоѣн, замами
 негова близна комшийка,
 35 комшийка, бѣла Марийка.
 Ала доде са накани
 лишѣне да хи проводи,
 невѣста да ѣ отведе,
 отиде пѣрви браточѣод,
 40 та му окраде любено.
 Стоѣн на майка викаше:
 — Мале ле, мила мале ле,
 ѣце ма боли сарцесо,
 без болест болан ще легнам,
 45 че ми са жени любено
 на моѣн пѣрви браточѣод
 и мен за девер ще канѣт.
 С какви ща нѣги да идам,
 с какви ща ѣчи да глѣодам
 50 моѣна бѣла Марийка,
 агѣ играе хороно,
 хороно на пѣводникан.
 Майка Стоѣну викаше:
 — Стоѣне, сину Стоѣне,
 55 немѣй са, сину, кахарѣ,
 кахарѣ, ѣще ѣдосва,
 че ти са жени Марийка.
 Майка ще да та ожени
 в селосо на баш момана,
 60 от неѣ дважд по-кѣматна,

от неѣ триж по-работна.
Стѣни ми, синку, вѣседни
твоѣно конче хранено,
та си ми йди, сину лю,
65 на високана плѣнина
стадоно да си обидиш
и оттам да ми докараш
Алчиѣ, вакал карагѣоз
сас рунтавана опашка,
70 сас витине му рѣгове
и сас длѣогине алѣци.
Та че го, сину, заколи,
шиш го чеверьмѣ опечи,
че си ми сбѣри, сину лю,
75 твоине сгодни другаре,
да си хи гостиш и служиш
от коч дебела чеверьмѣ
и руйно вино червено.
Агѣ са врют разшените,
80 тогава ще ва прѣводѣм
нах Иван тѣошак чорбаджи.
Има си мѣма хубава
на седемнайсет годинки,
та да ѣ, сину, йшите
85 невѣста да ѣ доведеш
вав твойсо бѣло конѣче.
Та да са пукне и тресне
твоян браточѣод душмѣнин,
дето ти бѣлно направи
90 с Марийка, близна комшийка.
Нему е кѣща схлупена,
схлупена и разкапана,
та нѣма де да посрѣдшне
нито сватове, кумове,
95 нито пѣк млада невѣста. —
Кѣйно си дума думаха
и чичоно хми зачука,
зачука, още зарѣка
на тѣхни шѣмшир капѣи:
100 — Ёла, Стоѣнце, ѣтвори! —
И Стоѣница излѣзе,
та му капѣи ѣтвори
и го нахвѣтре фаведе.
Агѣ си вѣтре влѣзаха
105 и чичоно хи заиска
брѣшно за мѣоки фурнити,
дебели брѣве за сватба.
Стоѣница му викаше:
— Брѣшноно си ми трѣбува —
110 овчѣре ще си храниме,
брѣвено си сам продала —
плѣнина сам купѣвала;
дѣно ми са за колене,
те са са вейке свѣршили,
115 пѣк другине ми са добри.
Чичоно пак хи викаше:
— Ѡтвори бѣрем сарѣт
сватбарѣ да си пѣсрѣщна,
че ми е кѣща схлупена,
120 схлупена и разкапана.
Стоѣница му викаше:
— Сарѣс ти не ѣтварѣм,
и мен ща гостѣ да дойдат,

и ѣ ща сватба да мѣсам. —
125 Агѣ чичоно излѣзе,
Стоѣн си конче вазсѣодна
и торна нах плѣнинѣна
стадоно да си обиди.
С кончено Стоѣн премина
130 през Марийкини дворове.
Тѣ си на пѣнжур седѣше,
бѣли си рѣки кѣршѣше,
мѣрна си кѣса мѣкнѣше,
майка си люто калнѣше
135 и на Стоѣна думашѣ:
— Стоѣне, любѣ Стоѣне,
какво ща сега да правѣм,
как си ма мен измамѣха,
измамѣха, окрадаха.
140 Не ли е лѣосно, Стоѣне,
пак да са с тебе сбереме
бѣлносо да раздѣлиме:
— Марийку, близна комшийку,
нашесо са е свѣршило,
145 нашесо с тебе сбиранѣ,
сбиранѣ и лафѣванѣ.
д не сѣм ти крив, Марийку —
ти си ма мене ѣстави,
ѣстави, още заборѣи.
150 Сега ще тѣоглиш, Марийку,
доде си жива и здрава.
И мене ми е изѣло
рунтаво кучѣ касметѣ,
и мен ще майка ѣжени
155 за друга мѣма в селосо. —
Че си ми сбута кончено
и си ми Стоѣн ѣтиде
на високана плѣнина.
Вечѣрѣн тамо прѣлѣжѣ
160 с овчѣре и мандражиѣ,
с овчѣре и с карачѣре.
Гѣ са е бѣлко сѣвнѣло,
Стоѣн си стана ѣтиде
в негова сива сюрѣѣ,
165 хвана си вакал Алчиѣ
сас рунтавана опашка,
на кончено го привѣрза
и си го Стоѣн ѣткара
на майчини му дворове.
170 Шиш го чеверьмѣ изпече,
та че ми Стоѣн посабра
негови вѣрни другаре,
та си хи гости и служи
и голѣм шенлѣк да правѣт.
175 Кѣйно ѣдѣха, пиѣха,
чифлѣмѣ гѣйди свирѣха,
авѣлски пѣсни пѣѣха.
Майка Стоѣну викаше:
— Стоѣне, сину Стоѣне,
180 стига сте вино лѣохкали,
вино и бѣла ракиѣ,
че вино шѣкѣ не знаѣ,
ракиѣ хасѣп не прави,
та ще са врют ѣпиите.
185 Станвайте, сину, вѣрвите,
доде не сѣ сте ѣпили,

нах Иван тьошак чорбаджи
 момана да доведете,
 сараѐс да ми напòлни.
 190 Ё сам сас него думала,
 думала и лафòвала
 и момаре провадала,
 та нѐма да ва развòрне. —
 Стоѐн си майка послуша,
 195 станаха и си отидоха
 сас двене гайди шѐрани
 у Иван тьошак чорбаджи.
 Иван си даде момана
 и пак са с гайди вòрнаха,
 200 на портине зачукаха,
 зачукаха, зарукаха.
 Стоѐн на майка викаше:
 — Йѐла ми, майчу, òтвори,
 водѐм ти млада измѐна,
 205 на тебе драга снашица,
 на мене млада невѐста! —
 Раздрагòва са майка му,
 бòрже отвори портине,
 та си посрòщна невѐста
 210 и ѐ фаведе в сараѐн
 на високине кьòшкьове.
 Агà невѐста фавели,
 врют са на софрò съòднали
 да ѐдòт, още да пийòт.
 215 Ёли са, колко пили са,
 та че са хòро сторили
 на широкоине пòтоне,
 на кованана дьòшемьò.
 Гà си другаре опрати,
 220 Стоѐн си конче вазсòдна,
 та си ми Стоѐн отиде
 на високана планина
 да лòчи вакли овньове,
 да прави сватба голѐма
 225 на личен ден, на Петровден.
 Агà е тамо отишьòл,
 отлòчи вакли овньове,
 скалѐса млади овчѐре,
 овчѐре и мандражие.
 230 Та че станаха тòрнаха
 низ планинòна надолу,
 ваклине овни караха,
 шѐрани гайди свирѐха,

тьòнкине пушки пукаха,
 235 гармѐцѝм варвьòт и пѐйòт.
 Цало е село излѐло
 да си погльòда, послуша
 как слизат от планинòна
 Стоѐновине овчѐре,
 240 овчѐре и мандражие.
 Майка му на двор седѐше,
 в панер дарове даржѐше,
 та хи врютѐк одарѝ,
 одарѝ, още услужѝ
 245 сас шишò бѐла ракиѐ.
 Стоѐн си изкла овнине,
 голѐма сватба вазмѝсал,
 цало е село скалѐсал.
 На булка башата дойде,
 250 Иванчо тьошак чорбаджи,
 той си сватѐ викаше:
 — Свате ле, мари хубава,
 йщиш ли много дарове?
 Мен е момаса глупава,
 255 та нема много дарове,
 дарове, още спàпове.
 Стоѐница му викаше:
 — Всичко си имам, свату лю,
 сватбаре да си пòсрѐщна. —
 260 Че си го него изведе
 на високине кьòшкьове
 да хи разгледа сараѐн.
 Погльòда — всичко послато,
 послато и наредено.
 265 Че му сандòци отвори
 и на Ивана викаше:
 — Виж колко имам дарове,
 дарове, още спàпове! —
 Агà е всичко разгльòдал,
 270 тогав си Иван отиде.
 Сториха сватба голѐма,
 Иван на булка товари
 дванайсет твара спàпове,
 вòрза хи крава и муле.
 275 Цало са село почуди
 как ми са Стоѐн замòгна
 и каква мома си найде,
 хем богата, хем кàматна,
 през село китка извита,
 280 през гòра вѐрна дружина.

28. I. 1955 г.
 Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
 род. в 1864 г., без образование,
 домакиня

Стана Балджиева чула песента от баба си Чина Куртева от Чепеларе, която ѝ разказала, че тя била изпята за чепелареца Муржо Чорбаджи — прякор на Стоян Чорбаджията. От неговия прякор е получила името си и Чепеларската планина — Муржоското (сведения на Мария и Манол Манолови).

1022. Иван терзията отглежда сираче

Иванчо остава сираче и го прибира Иван терзията. Отглежда го, научава го на занаята си и го оженва за дъщеря си.

- Остана Иван сираче
манишко на три години
без майка, още без баща.
Ситна росица росеше,
5 Иван на порти седеше,
желно си, милно плачеше
и майчица си рѹкаше:
— Каде си, моѐ майчице,
да дойдеш да ма прибереш? —
10 Вав това село имаше
до един чичо Иванчо,
който бѐ баш терзията
и още чорбаджиѐта.
Той си на жена викаше:
15 — Женице мари хубава,
чуеш ли или не чуеш
какви са гласе изнисат
на комшицкине двѳрове?
Иванчо кльѳото сираче
20 жѐлно си рѹка и плаче.
Хѳ да го, мари, приберем,
че нѐма нийде никого!
Жена му не склонѐваше,
та си на Иван викаше:
25 — Имам си дѐца, Иване,
нам чуждо дѐте не трѐбва. —
Кайно си дума думаха,
отвѳн са тьѳвно стевнило,
дѐтенце рѹка и плаче,
30 лю плаче, не арнисува.
Но чичо Иван са смилѐ,
та стана, нахвѳн излѐзе
и прибра машко дѐтенце.
Огрѐл е вѳда горьѳща,
35 та си го изми, премѐни,
нови му дрешки надѐна,
даде му топла вечерка.
Дѐтенце не ще да ѐде,
ами си жѐлно плачеше
40 и за майка си питаше:
— Каде е, чичу, майка ми,
да дойде да ма прибере?
Чичо Иван го миреше
и си му хитро викаше:
45 — Молчи, не плачи, чичово,
майка ти утре ще дойде,
ам ѐла съѳдни да хапнеш,
доде и топла вѐчерка,
та че си лѐгни да поспиш! —
- 50 Дѐтенце чича послуша,
съѳдна си кротко да ѐде,
да ѐде, да вечерува.
Гѳ са хубавко нахрани,
бѳрже си легна и заспа.
55 Агѳ са бѐлко съвнало,
съвнало, слѳнце изгрѐле,
дѐтенце стана, уми са
и кротко съѳдна в бужѐкан.
Чичо Иван са разтрѳси,
60 даде му блага прѳгимка
да хапне, да се наѐде,
че си му хитру думаше:
— Иванчу, близно комшийче,
доде си дойде майка ти
65 да си та тебе прибере,
йѐ ща та хранѐм и кѹтѐм
кайно ми чьѳодо рождѐлно
сас мойсе дребни дечинки.
Майка ти дѐлеч отиде,
70 та ща са много забави. —
Дѐте бе хитро, разумно,
колконо расте голѐмко,
по-хитро станва, разумно,
изкѹтиха го голѐмко.
75 Чичо Иван бѐ терзиѐ,
терзиѐ и чорбаджиѐ,
та го изучи терзилѳк —
тьѳнкине хабѳ да крои,
ситно шийѳво да шие.
80 Искаше да го посинѳ,
ѳти му бѐ по волѐна,
за всичко си го слушеше.
Комшиѐ си му викаха:
— Немѳй си го посинѐва,
85 ам имаш женско дѐтенце,
та го за него ѳжени
и си му стори кѳщица. —
Агѳ ми стана Иванчо
на двайсет и пет години,
90 ограда си му кѳщица
и даде си му дѳщерѐ,
за неѐ си го ожени.
И много си го тачеше,
тачеше, ѐце слѳгаше,
95 че си бѐ хитро, разумно,
та стана голѐм богаташ,
каквоно чича Иванча.

1023. Защо ме, лельо, изхрани

Тодор остаа сираче и го отглежда леля му заедно с нейния син Манол. Когато порастват, двамата залюбват една мома. Тя иска Тодор и Манол се оплакна на майка си, която погубва Тодор.

Остана Тодор сираче без майка Тодор, без баща, та го е зьола лелѐ му, лелѐ му бѐла Тодора. 5 Та ми го лелѐ изкѹти сас неин сина Манолѐ. Еднѹчна рѹба хми стори, еднѹчни конѐ хми купи, от еднѹ майка родени, 10 вав еднѹ тавлѹ тавлѐни. Та че хи лелѐ проводи вав чуждо село на хѹро и си хми лелѐ зарѹча: — Сѹнове, мои сѹнове, 15 еднѹчни мѹми галите! — Еднѹ мѹма загалѹха, вѹрна са Манол у майка, та си на майка викаше: — Мале ле, стара мале ле, 20 зашок ми Тодор изкѹти?	Еднѹ мѹма загалѹхме, мене момана не зима, Тодора зима момана. Майка Манолѹ викаше: 25 — Мѹлчи, не плачи, Маноле, ѹѐ ще си сгѹдѐм Тодора. — Тѹ си го него порѹка: — ѹѐла ми, лелин Тодоре, лѐгни ми, лелин, на скутас 30 чѐмбасат да ти разчешѐм! — Легна хи Тодор на скутан, пѹк тѹ не чеса чѐмбасан, ам си му глѹва отрѐза. Главѹна скача, говори: 35 — Зашок ма, лелю, изкѹти, изкѹти, лелю, изхрани, та че ми глѹва отрѐза заради мѹма, лелчинку? ѹѐ щѐх момана отстѹпи, 40 та да ѐ зѹме твой Манол.

Февруари 1947 г.
Чепеларе

Иванка Ил. Делкова,
род. в 1914 г.

1024. Радка изцерява болното си любе

Радка се моли да се стопят снеговете, за да иде в Драма при болното си любе. Снеговете се стапят. Тя отива и се грижи за любето си, докато оздравее, и го отвеща в родното им село.

Дѹйнаха зимни вѐтрове, лѐтнаха бѐли снѐгове, вазспрѐха пѹте и друме, никѹи не може да мине. 5 Радици хабѐр допадна от Драмалѹва касабѹ, че хи е любе болничко, укѹсчѐк хи е искало. Всичко си Рада сабрала, 10 ала пѹт нема да варви. Рада са богу молѐше: „Боже ле, мили господи, дѹйни ми бѐли вѐтрове, рѹсни ми ситна росица, 15 разстѹпи бѐли снѐгове, стѹри ми пѹтчек да мина нах Драмалѹва касабѹ, любено да си ѹбидѐ, че ми е ѐще болничко!“ 20 Господ си Рада послуша, дѹйнаха бѐли вѐтрове, летнаха силни дѹждове, стѹриха пѹтчек да варви. 25 Всичко е Рада сабрала, ситан армаган купи — бѐлоно грозде сас салкѹм,	жѹлтана дѹлѐ сас чѐпчок, блага ѐбалка с листана, 30 че стана Рада, та тѹрна. Агѹ е тамо отишла, че как да найде любенѹ? Човалѹче му бѐ постелька, трупалѹче му бѐ вазглавка, 35 червено шѐлче — завивка. С ѹчи не може да глѹда, с рѹки не може да хѹла, не може да са поклати. Рада му снѹжка вдигаше 40 и си му жѐлно викаше: — Стѹни са, любе, изправи, укѹсчѐк ти сам донела — бѐлоно грозде сас салком, жѹлтана дѹнѐ на чѐпчок, 45 блага ѐбалка с листана. ѐбалка ще ти разрежѐ устана да си разквасиш. Любе хи жѐлно викаше: — Не мога, Раду, да стана, 50 лошѐ ма глѹва сбѹлева, ситна ма грѹска затриса, снѹжкаса ми е капнала, не мога да са пѹклатѐ. — Рада е била хитричка,

- 55 та си са бърже разтроси,
найде двамина дохторе
любено да хи прегльодат.
Дохторе бърже дойдоха,
любено хи прегльодаха.
- 60 Ёце е тьожко болничко,
силна простуда изстинал.
Дадоха силни лѣкове
и на Радица викаха:
— Радице мари хубава,
- 65 найди му хитра женица,
хубавко да го разтрие,
наклади силни ѓгньове,
по-бърже да са загрѣе,
та че му свари, Радице,
- 70 от пиле топла чорбица
да хапне, да са наѣде. —
Рада са бърже разтарчѣ,
отиде нах дьукѣнено.
Купи му дьушек — постла го,
- 75 купи му юрган — зави го,
купи му пиле — свари го,
найде му жена — разтри го,
даде му силни лѣкове.
Гѣ беше на ноц срѣде ноц,
- 80 любено хи са усѣти,
та рече: — Кой е до мене?
Дайте ми малко водица! —
В чѣшка му вода дадоха,
агѣ си пийна водица,
- 85 хубавко си са усѣти
и зьо да дума и галчѣ:
— Млочко сам мокар, зазноѣн! —
- Рада му снажка повдигна,
та го премѣни, пресуши,
90 та че му Рада принесе
от пиле топла чорбица
да хапне, да са наѣде.
Агѣ са зѣра зазорѣ,
очинкине си опули
- 95 и хубавко са усѣти,
добра си дума думаше.
Радица си го питаше:
— Кѣжи ми, любе, кѣжи ми
какво ще хапнеш и пийнеш,
100 да ида да ти дѣнеса,
всичко ща, любе, да найда! —
Посѣдѣ Рада недѣлька,
та хубавко го оздрави,
та че му хитро викаше:
- 105 — Хай да та, любе, товарѣ,
да си та тебе откарам
нах нашно село голѣмо,
на високана плѣнина,
хубавко да та ѓправѣ,
110 на нѣги да та изправѣ.
В бужѣкан да ми посѣдиш,
с кавалѣн да ми посвириш,
конѣкан да ми разшениш,
сарцесо да ми разпуснеш! —
- 115 Та че го Рада покачи
на сиво муле товарно,
та си го Рада откара
вав тѣхно село голѣмо
на бащини му двѣрове,
120 вав бѣличконо конѣче.

13. II. 1954 г.
Чепеларе

Стана Я. Балджиева,
род. в 1864 г., без образование,
домакиня

Произведението представя интересна като фолклорно явление смесица между старо и ново: традиционното, добре познато на среднородопската поезия начало е послужило за въстъпление на късно възникнал, лишен от художествена стойност песенен разказ за конкретно събитие, непосредствено познато на осведомителката, която по всяка вероятност е и негов автор.

1025. Вангелина жали млад Стоян

Майка пита сина си Стоян, който лежи болен, какво му е най-мило. Той ѝ казва, че най му е мила Сивковската гора, гдето е пускал стадото си и гледал момите, които белят на реката, и първото си любе Вангелинка. Майка му я повиква и той се прощава с нея. Поръчва ѝ, ако го обича от сърце, да го жали три години и половина, докато отворят гроба му, та да му вземе пръстена. Девојката го жали и когато разкриват гроба, пръстенът сам скача на ръката ѝ. Стояновата майка я предумва да се ожени, а като дойде да види майка си, да отиде и у нея — тя ще я посрещне като снаха.

- Сину, сину, а мой сину,
кайно лѣжиш, та умираш,
кажи, сину, на майка ти
що ти, сину, теб най-мило.
- 5 — Мале, мале, стару мале,
гѣ ма питаш, ще ти каже
що е, майчу, мен най-мило.
Мила ми е, драга ми е
сивковскана сива гора,
- 10 че са рано разлистнува,
рано-рано по Гергьовден
и по-рано по Благовец.
- Агѣ идам всрадѣ гѣра,
та си пуснам сиво стадо
15 да ми ходи по горичка,
че си сѣднам под еличка,
под еличка, под боричка.
Закачѣм си остра сабѣ,
възправѣм си тьѣнка пушка
- 20 на боричка, на еличка,
извадѣм си меден каваль,
та засвирѣм жѣлни песни
и си гльодам сивковскине,
сивковскине малки момѣ

- 25 как си белѣт бело платно,
платна белѣт, пране перѣт.
Една мома Вангелинка
стопила е всраде рѣка,
всраде рѣка на бел камень.
- 30 Нито пере, нито бѣли,
ам си гльода мрени риби
как ми кройѣт бѣла рѣка
ту нагоре, ту надолу
и ми носѣт в уста вода,
- 35 в уста вода, в крилца пѣсак,
та заливат ран босилчѣк,
ран босилчѣк, карамфилчѣк,
да го берѣт машки моми,
да го кичѣт на юнаци.
- 40 Мале, мале, милна мале,
йѣ ща, майчу, да загина,
да загина, да почина!
— Сину, сину, а мой сину,
да ти рукнам Вангелинка,
- 45 Вангелинка машка мома?
— Йди, майчу, порукай ѣ,
порукай ѣ, доведи йѣ,
имам дума да хи кажѣм.
Да си тури гиздѣлоно,
50 гиздѣлоно, кичилоно.
Стана майка, та отиде
да порука Вангелинка:
— Стани, стани, Вангелинку,
прѣмени са, курдисай са,
- 55 ѡгизди са, окичи са,
че та рѣка млади Стоѣн,
има дума да ти каже! —
Станала е Вангелинка,
прѣмени са, курдиса са,
60 турила е гиздѣлоно,
гиздѣлоно, кичилоно,
че отиде у млад Стоѣн,
на портине чука-рука:
— Ела, ела, порво любе,
65 излѣзи ми, ѡтвори ми,
ѡтвори ми чѣмшир порти,
че ти иде млада госка,
Вангелинка машка мома. —
Млад Стоѣн ѡтвѣтре дума:
70 — Влѣзи, влѣзи, Вангелинку,
тъожка болька ма надвила,
та не мога да излѣза,
порво любе да си срѣщна.
Ага влѣзе Вангелинка,
75 млад Стоѣн хи жѣлно дума:
— Ела, ела, порво любе,
сѡдни близко, Вангелинку,
имам дума да ти думам,
ще ти кажѣм до два лафа. —
- 80 Сѡднала е Вангелинка
до Стоѣнована сдѣлка.
Млад Стоѣн си ѡчи вдигна,
та погльодна бело лице,
бело лице, тѣонка снажка,
85 че разгѣна бѣли рѣки,
та прегрѣбе Вангелинка,
Вангелинка машка мома.
Облѣуби хи бело лице,
бело лице от две страни
90 и на неѣ хитро дума:
— Вангелинку, машка моме,
йѣ та рукам, порво любе,
да ти кажѣм до два лафа —
че та галѣм, Вангелинку,
95 от манишка до голѣмка,
а пѣк нѣма да са зѡмим —
тъожка болька ма надвила,
йѣ ща млад да си загина,
да загина, да почина.
- 100 Какво носиш, халал да е,
дено ти сам йѣ надонел.
Ако ма от сѣрце галиш,
жѣли ма щиси три години,
три години и польвина,
105 дор си ма от гроб ѡкриѣт,
порстенчѣкан да ми зѡмиш,
на ракѣта да го туриш
да го туриш, да го носиш,
колчиш рока да погльоднеш
110 и сас мен да си разтѣжваш! —
Кайно дума си ѡтдума
и на бога дѣша даде,
дѣша даде и почина.
Стара майка са разплака,
115 жѣлна пѣснѣ му запѣла.
Вангелинка и та плаче,
и та плаче, сѣлзи рони.
Та от сѣрце го галила,
жѣлила го три години,
120 три години и польвина.
С момине не е ходила,
ни на хѣро, ни на вода,
ни с юнаци на попрелки,
на попрелки, на посдѣлки,
125 дор са го от гроб ѡкрили.
Тѣрнаха да го разкриват,
Вангелинка и та тѣрна
сас Стоѣнована майка.
Га си го от гроб разкриха,
130 гроб разкриха, ѡтвориша —
порстенчѣк самичѣк рипнал
в Вангелинкина рачица!
Всичкине са почудиха,
почудиха, помислиха
135 какво чудо си видѣха.
Вангелинка жѣлно плаче,
жѣлно плаче и нарица,
стара майка и та плаче,
и та плаче, хитро дума:
140 — Вангелинку, чѣду мое,
стига плачи, мило дѣте!
Стани сега, прѣмени са,
прѣмени са, курдисай са,
ѡгизди са, окичи са,
145 та си иди, мило дѣте,
с твойне дружки на хороно,
на хороно, на водѣна,
на попрелки, на посдѣлки,

да са видиш сас юнаци. —
150 Станала е Вангелинка,
премени са, курдиса са,
огизди са, окичи са,
че отиде сас дружкине,
сас дружкине на хороно,
155 на хороно, на водона,
на водона, на чешмьона.
Га са вѳрна от хороно,
от хороно, от водона,
че хи дойдаха момаре,
160 хем момаре, хем питаре,
да са глави, да са жени,
да е водет за невеста,
а пак та сама не рачи.
Че отиде Стоенова,
165 Стоенова стара майка,

та на неѳ хитро дума:
— Стани, стани, Вангелинку,
стани вѳрви, та са глави,
та са глави, та са жени,
170 стига жени млади Стоен!
Ти си, мило, младо дете,
ѳглави са, ѳжени са.
Ага дойдеш първо госте,
да си видиш твоѳ майка,
175 тури и на мен фудулка,
че ми ѳла, Вангелинку,
като гѳска и нах мене.
Ще излѳза, ще та срѳчна,
на вратана, на портана,
180 ти ще ми си драга гѳска,
като сноха ща та имам.

12. III. 1939 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

„Когато изпя тая песен — отбелязва Ат. Райчев, — баба Петра ми разказа една история, която толкова наподобява любовта на Вангелинка и Стоян, че сякаш песента е изкарана за тях“ (вж. Приложение № 9).
За обичая, отразен в ст. 172—175, вж. пояснението към песен № 27.

ПРИЛОЖЕНИЕ

1. Стигнала го клетвата

Иѐ повнѐ хаджи Мариѐ и Дечѐ Харитюв живи. И сам чула от стари хора в Чепеларе, че Дечо, когато бил ергенин, е галил хаджи Мариѐ, която не е имала хабѐр от неговото галило. Адна неделѐ, когато хаджи Мариѐ е била на двајсет години, майка ѝ и баща ѝ отишли на чѐорква в „Свети Атанас“, а хаджи Мариѐ останала да шѐта в кѐщата, да дои кравите и да мете дворовете. В това време Дечо и други негови близки и приѐтели, между които е бил и Кадооглу, отиват в кѐщата на хаджи Мариѐ и зорла-йорла фащат ѐ и ѐ отсѐрнуват у Узун Харитѐ в сръощната махалѐ. Тя плакала, рѐкала, но не е имало помощ, кой да ѝ ѐтарве, защото всички люде били в чѐорква да са молѐт. Агѐ пунала чѐорква, хаджи Тодор и хаджи Тодорица, като отишли у тѐх, не нашли хаджи Мариѐ. Те тѐрнали да ѝ трѐсѐт. Не ѝ нашли. Чули, че Дечю Харитюв е дошѐл и ѝ отсѐрнал зорла за невѐста. Те тѐрнали да си трѐсѐт дѐщерѐта. Отишли у Узун Харитѐ и потропват на вратите, но те били запѐнати с жѐлеза, и Дечо не ги пунал да влѐзат вѐтре и отказал да даде хаджи Мариѐ: „Пиле не давам да влѐзе в кѐщата ми и Мариѐ ще стане моѐ жена ще, не ще!“ Тогава Мариѐ са показала, плакала и са молила: „Татко, ѝзведите ма оттѐва, ѐтарви ма, ѝѐ го не щѐ. Той ма зорла довлече, спасѐвайте ма!“ — и силно плакала и викала: „Не шѐ го!“ Тогава майката и бащата на хаджи Мариѐ потѐрсили помощ от властта.

По това време михтар на Чепеларе е бил Кѐоргого — Стар Радковия син и правнук на Белю, който е заселил Чепеларе. Хаджи Тодор и хаджи Тодорица разправили на михтарѐ какво са е случило, и го помолили той като кмет да им изведе дащѐрѐта от Дечовата кѐща. Кѐоргого отишьѐл с двама-трима души падаре, потропал на вратите и повикал да са покаже на прозореца хаджи Мариѐ. Когато са е показала, Кѐоргого ѝѐ запитва:

— Хаджийку мари, ти бѐлгарка ли си или туркинѐ? Алтѐн ли си или сребро? (Дали е честна, дали е мома или не.)

Хаджи Мариѐ отговорила, че е алтѐн, бѐлгарка. Тогаз Кѐоргого пак ѝѐ запитал:

— Ти ѝщиш ли Деча за мѐж или не? Ыщиш ли да та изкараме от неговаса кѐща или не? Казвай, хаджийку?

Тя отговорила:

— Изкарайте ма, не ѝщам Дечѐ!

След това Кѐоргого повикал да са покаже Дечо на прозореца. Дечо са е показал. Тогава Кѐоргого му рекѐл:

— Дечо бре, ѐти ма не покани мене за кум, та да ти ѐградѐ работа, ами си поканил Кадооглу? ѐтвори вратата да си излѐзѐ хаджи Мариѐ.

Дечо отказал да ѐтвори вратата. Тогава Кѐоргого накарва падарите да разкриѐт покривата на кѐщата, влѐзѐт вѐтре и вземат от раките на Деча хаджи Мариѐ, извеждат ѝѐ от кѐщата му и ѝѐ предават на майка ѝ и на баща ѝ. Когато са ѐтскубнали хаджи Мариѐ от раките на Дечѐ, Дечо са прикалнал и казал:

— Хаджийку, ѝѐ жива не можих да та полѐбѐ, ама умрѐла ще та полѐбѐ!

После хаджи Мариѐ са е оженила на хаджи Чонѐ в Устово. Тогава хаджи Чоню е бил чорбаджиѐ, богаташ. Хаджи Мариѐ родила двама сына — Стою и Лазар — и три дѐщѐри — Щуда, Лика и Шина. Синовете, като станали по на двајсе години, отишли в Чепеларе да тарговат и там стоѐли до Хуриетѐ. Отишла и майка им хаджи Мариѐ в Чепеларе да живѐе при синовете, но са разболѐва и длѐго време лѐжѐла. След време почина и ѝѐ ѐтнесѐха да ѝѐ порѐбѐт.

Това стана след Великден. Ыѐ бѐх дѐте на дванайсе години и ходих на погребението. И помнѐ, че хаджи Мариѐ имаше на гѐсѐн червени ѐйца и варакосани бамбони и шѐмшир варакосан. И ние децата тарчѐхме като луди да видим варакосаните работи, нови, донесени от Устово: дотогава ние не бѐхме виждали такива варакосани бамбони и шѐмшире! Хаджи Мариѐ

йѐ опѐха и йѐ погребѐха в Долната махалѐ в Долните гробѐта. Раздаваха голѐм искѐт, пари и армаганѐ. На сѐтната утирна, агѐ отишла Мариѐ Дамѐновска да запали свѐщ на гробѐта, видѐла, че гробѐт е отровѐн и хаджи Мариѐ е раздармушена, разкопчѐна и обѐрната. Мария Дамѐновска са много уплашила и са вѐрнала назад. Дойде уплашена у нас и каза:

— Мари Мариѐ, ѐла, сѐстро, да ти кажѐм, ох си, Мариѐ, хаджи Мариѐ е изровѐна, мари! Умрѐх си от страх и вѐрвѐм да кажѐм в техните каквѐ сам видѐла!

Мариѐ Дамѐновска си излезѐ и ние като луди с други деца са юрнахме право в гробѐто. А тя отишла да кажѐ на синовете хаджи Мариѐни:

— Хѐтте бѐрже да идѐте да видѐте, че майка ви е извадена от гробѐта и раздармушена и обѐрната!

Тѐгава Стою и Лазар отишли и видѐли, че майка им е отровѐна от гробѐта. Отидоха сѐс стражарѐ. И йѐ бѐх там, та стражарѐте на фирѐха да не гљѐдаме, но ние пак видѐхме всичко, каквѐ бѐ станало. Видѐхме челѐщи стѐпки, великденски ѐйца червени и варакосани шѐмшире, и една тасмѐйца от калчѐте, и жѐпки от червени ѐйца, и всичко разфѐрлено. Всички казаха:

— Совѐ е Дѐчѐва работѐ, той го е сторил, да си изпѐлни кљѐтвѐта, когато са зѐли хаджи Мариѐ от неговите рѐки: „Живѐ не можѐх да та пѐлюбѐ, сега умрѐла ще та пѐлюбѐ!“

Тѐгава неговите синове и дѐщѐри го прикалнаха:

— Дано та вѐда отнесе, та гробѐт да ти не знаѐт!

Слѐд това дойде попа да опѐва хаджи Мариѐ и ѐ зарѐвиха в нейнѐн си гробѐ.

Подир две години стана голѐмо наводнение, та гљѐдах от нашата кѐща, агѐ рѐката носѐше кѐщи, агѐ падна на Стар Колѐ Челикѐт кѐщата, та падна кишѐѐта с ламбата, та в рѐката свѐтѐше. Видѐх, агѐ падна кѐщата на Иван Чичовски, та купни и чувале с вѐлна влачѐна влачѐше рѐката. В това време и Дѐчѐвата кѐща са наполни с вода, та Дѐчѐ и брат му Диню Бундата са рекли да излѐзѐт да бѐгат, но водата ги завлѐкла, та Бундата го найдоха в „Поповата ливада“, а Дѐча го не найдаха никадѐ, и гробѐта му не найдаха. И тѐгава рекаха: „Видѐши ли, че кљѐтвѐта го стигна!“

12. VI. 1955 г.
Смолян

Жѐка Г. Лютова,
род. в 1884 г., домакиня

В продължение на около двадесет години Ат. Райчѐв е записвал различни варианти на горния разказ във връзка с песѐнта за хаджи Мария и Дѐчѐ Харитѐв. В основни линии вариантите се покриват; те се различават главно по някои подробности и по слабѐто или по-чувствително фолклоризиране при предаването на събитѐто, по живѐстта на въображѐниѐто и по силната или по-слабата впечатлителност на осведомителите. Както и трѐбва да се очаква, с повече реалистични подробности се отличават спомените на лицѐта, които са наблюдавали непосредствѐно случката. (Например Костадин Пѐпеланѐв, който по време на отвличанѐто на девѐйката е бил десѐтгодишен, отбѐлязва, че веднага са съобщили на родителите ѐ: „Повнѐ в недѐля утирна Шина Лазарѐва дойде в Долната чѐоркѐва и каза на роднините на хаджи Мария, че Дѐчѐ Харитѐв отсурна Мария, като дойла кравите. Хаджи Тодѐрица веднага отива, та обажда на кмета Кѐоргога да хи дадѐ помощ...“ В разказа на Жѐка Лютова този момент е променѐн така, както ѐ са го предавали.)

2. Вградѐната сѐнка

Една мома от Горно Дерѐке (с. Момчилѐвци, Смолянско), от Кѐдикѐвския род, носѐла на гърба си един чѐвал жѐто да го смѐли на водѐниците при извѐра на Хубча. В това време дѐлгерѐ градѐха кѐприѐта при тези водѐници. Когато момѐта минавала рекѐта да отидѐ на водѐницѐта, бѐз да забѐлѐжи, дѐлгерѐте ѐ измерили сѐнкѐта и ѐ вградили в кѐприѐта.

Тази мома по това време бѐше главѐница. Слѐд четирѐсет дѐна, откакѐто ѐ вградили сѐнкѐта, тя са тежко разболѐ и умрѐ. Тѐгава са полюбѐ по сѐлото, че са ѐ вградили в кѐприѐта, та зѐтова са разболѐла и умрѐла.

16. III. 1939 г.
Чѐпеларѐ

Вѐлика Р. Кѐоргоѐва,
род. в 1889 г. в с. Соколовци,
Смолянско

Хубча е карстов извѐр на 3—4 км от с. Соколовци, Смолянско.

3. Дръж се да не паднем

Баща ми Иван Гайдаров ми е разправял, че в с. Карасу, Гюмюрджинско, имало една голѐма кюприѐ. Когато ѓ строили, майсторите вградили в едната ѓ нѓга един циганин, а в другата нѓга на кюприѐта — един чобанин. При наводнение, когато се спусне и зафуци рѐката, йѐсно се чувало как циганинѓт и чобанинѓт се разговарѐли. Циганинѓт викал: „Дръж се, бре чобан!“ А чобанинѓт пѓк викал: „Дръж се, бре циганин! Дръж се да не паднем!“

17. III. 1939 г.
Чепеларе

Велика Р. Кьоргогова,
род. в 1889 г. в с. Соколовци,
Смолянско

4. Загиват, за да не си дадат вярата

Когато отишли турците да помохамеданчват с. Буково, Смолянско, които са били по-мало-душни, приели исляма. Друга част се разбягали — с. Чокманово е създадено от такива бегълци. А трети — мъже и жени — решават да умрат, но вярата си да не дадат.

И те хващат конете, качват се на тях, извеждат ги до една пропаст. То е страхотия — една урва, камѓк, скала. . . Привързват им очите, завързват и своите очи, прекръсват се, пришпорват конете и всички се хвърлят в урвата заедно с конете. И така загиват, но вярата си не дават.

Преданието ми беше предоставено от А. Райчев през 1954 г. без данни за осведомители и дата на записа (Р. А.).

5. Манафите идат

По това време, ага дойдаха манафете в Чепеларе, ние са бѐхме тамам оженили с дѐда ти. Помнѐ, че беше са стевнило хубаво и каде десет часа вечерѓн комшиине са разрукаха и разцирѓкаха:

— Бѐгайте, брей, манафете идат, та ще на изколѐт! Влѐли са вейке в селосо.

Лю щом чухме цирѓкотѐ и рѓкотѐ, ние с дѐда ти изрипнахме от нас и торнахме да бѐгаме, кадето ни видѐт очисе. От бѓрзане никаква завивка не зѓхме, нито пѓк хлѐб за ѓдене. Само дѐдо ти си наметна кѐпѐна и тамам да излиза от вѓтрешнине врата, че ногѓне му са спѓбнаха в два толума бито сирене. Той ги бѐше оставил до вратана да са улѐжѓват и мислѐхме след нѐкав ден да нарѐжем адинѐт мѐх. Лю щом ги видѐ дѐдо ти Насю, нарами и двана мѐха сас сиренето и торнахме да бѐгаме нах „Имамовата мандра“. Нахтам ни казаха комшиене, че ще да бѐгат.

Хубаво, ама тамам излѐзахме от селосо и фаняхме пѓтѓн ваз барѓнана, дѐдо ти Насю видѐ в снѓгон адно зафѓрлено дѐте, което са беше вдарило и занемѐло от мраз. Той тогава фарли мѐхове сас сиренето на снѓгон и фана дѐтено. Поразтри го малко сас снѓг по гѓсѓн, по образѓн, ракине и ногѓне, свали си кѐпѐта от гарбот, зави го хубаво с неѐ и нарами дѐтено, та го отнесохме в „Имамовата мандра“. Там зорла-йорла са накладе оган, напекахме са и ние, напекахме и дѐтено и по адно време гльодаме, че айнва дете опули очинкине, позасмѐ са и са даврандѓса. Даржѐхме го пет до шест денѐ все покрай оганѓн на топло, давахме му и по шест до седем лажички от пшениченана чорбичка на ден и детето са осафѐра, стана на ногѓне и не можи да умре. Дѐно са вика, от умрелите го вѓрнахме. Никой тогава не вѐрваше, че от него ще стане челѐк. Ама и господ не е бил кайл да умре. Сиренето загубихме с мѐхове и погладьовахме, ама пѓк дѐтето очѓвахме.

Юли 1926 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. 1855 г., без образование,
домакия

6. Как е била изградена Узункюприя

Тази кюприе е оградена на река Ергене. Йе сам ходил там и сам седел на сушина под нее. То беше преди Балканската война, йе тогава ходех с овцете и оттам ги прекарвахме. Рекана, дено минова под нее, е голема и са сбира с река Марица. Ага залети силен дожд и ага придойде Марица, тогава айнае река, дено минова под кюприена, са враца назад, оти Марица е запира, и тогава целоно поле са залива с вода. И водона припликвува, та буднож врют сводовене ги покрива до отгоре, и людене и хайванене ги е страх тогава да варвот по кюприена. Айнае кюприе има сто деветдесе й шест сводове и са много големе.

Бобайко ми ми е разправел за нее айсакава приказка.

Едно време, ага да градьот сает кюприе, турскен султан отвел майстори и хми е насодил и казал каде да е оградьот и каква да е сторет. Майсторине нагодили нагода и захванали да градьот кюприена. Градили, колко градили, кюприена аваш-аваш зела да расте и аха-ха — още малко е останало да е своршет, да е оградьот нацело и да торнат люде и хайване по нее. В айнова време минова един желепин, който е карал за Цариград вакли овньове и дребни шилета за касаплок и за дамазлок. Желепинан попитал майсторине:

— Какво правите, майсторе, и какво ще градите айтува на сова место вие?

Майсторине му рекли:

— Кюприе ще градим, комшулар, та да миноват люде и хайване!

Желепинан хми рекол тогава:

— Че вие не градите кюприе, ами градите канаро за люде!

И си подминол.

Майсторине са оплакали на султанан и му казали, че един желепин е минол през дено тех и ги подиграл за кюприена, дено са градили, като хми рекол: „Че ве не градите кюприе, ами канаро за люде!“ Султанан тогава са много едосал, та проводил силехлие люде да найдат желепинан и жив-умрел да му го доведот дено него, та да му види сурате и да го попита как са подиграват султански майсторе. Нашли желепинан и го отвели при султана. Султанан го попитал:

— Ти какъв си и откаде си, каде си торнал и какво ще правиш?

Желепинан му разправил какъв е, откаде е, каде ще иде и какво ще прави. Султанът тогава го попитал верно ли е, че той е подиграл неговине майсторе, дено са градили кюприена, като хми рекол, че градьот канаро за люде, а не кюприе. Желепинан му отговорил, че е верно и че кюприена не е хубава и ще стане касапница за люде. Султанан тогава му рекол:

— Бре желепину, е мочам хубаво да направем, та да ма споминат людесе, пък ти ми находаш махано. Каж ми каква махано ми находаш и оти не бендисваш кюприена?

Желепинан му рекол:

— Йе не бендисвам кюприена, оти е еце дългоа и по нее, ага торнат люде, ще варвот един чейрек сахат време и нема да могат да са видет от единие край до другие. От друга страна, кюприеса е и много тесна, та, ага торне керван или сюрие овце от еднана страна и друг керван или сюрие от другана страна, ще са срьощнат насраде кюприена и нема да могат да се разминот, оти е много тесна. Ще зафанат овчереие или карванджиене да са препират, да са карат кой да са ворне, та да се разминот; и еднине ще са сметат за прави, и другине и найнакрае ще зафанат да са бахтот и който по-ек излезе, ще метне другиеен в рекана и той ще се удави. Ката ден ще миноват люде сас сюрии и керване, ще са карат, ще са бахтот и ще са касапват. И затва е познах, че твоине майсторе не градьот кюприе, а канаро за люде. Ако не е истина, боба, накажи ма!

Султанът се позамислил, бендисал отговора на желепина и го попитал:

— Колко души сте, каде ще варвите, какво ще карате?

И той му разправил. Султанан тогава пак го попитал:

— Колко ти е масрафе и колко ще спечелиш от твоята тарговие, та да ти платет всичко — и за тебе, и за твоине люде? И ще искам от тебе ти с твоине люде да идеш да дадеш команда каде и как да са направи и огради кюприена, та да стане хубава, широка и да не е канаро за люде, ами кюприе за миноване.

Желепинан тогава послушал султана и отишол с неговине люде, та дал команда и оградил хубава, широка кюприе — Узун дългоа кюприе сас сто деведесе й шест свода.

И за тае кюприе са разправе, че дене са е градили на есно слонце, пък наще са е валила на месечина. И за да не се вали, да се задаржи, в нее майсторите са вградили жива мома или жена.

30. XI. 1954 г.
с. Проглед

Атанас П. Чолаков,
род. в 1898 г.

Ат. Чолаков е научил легендата от баща си и от Петър Добриков от с. Соколовци, Смолянско, по времето, когато са ходели заедно с овцете из Беломорието — преди 50—60 г.

„От онова време — добавя разказвачът — е останала турската поговорка „докуз чобандан, бир адам“ (от девет души овчари става един човек), — защото оня желепин е бил с осем души и той един, та станали девет души, които оградил кюприета.“

7. Турци ограбват и убиват гурбетчия

Торнах от Чепеларе за Ташюс с един мой аратлик, който беше някога от широкалкисе села. Варвехме, колко варвехме, наближихме върх Елидже. Найдахме вода студена и сенка дебела, съоднахме да пладноваме. Едахме, колкото едахме, пихме и вода студена, та че станахме, та торнахме. Ала доде йе да стьогнам месалете и да ги мушнах в торбата и да метнам зобилницана с дюлгерскиѐ хайгѐт през рамо, моѐн аратлик ма не дочѐка, сакалдѝса са, та торна понапреж от мене да варви и на торноване ми вика:

— Насьо, йе ше изворвѐм аваш-аваш потѐс, пѝк ти немѝй са бави и ма застигай!

Тамам бѐ изварвѐл около стотина-двеста разкрача и слушам, че са разрука моѐн аратлик:

— Помощ, помощ, отидах си, изѐдаха ма!

Йе са натарчѐх нѐколко разкрача и погльоднах нахтам, дѐно рѝкаше, и какво да видѐ: десетина чьорни хайдутѝща с голѐми брадища бѐха притиснали моѐн аратлик, та го джелатѝваха, торзаха го насам-нататѝк, рѐжѐха му мьѝсо от бутовене и ракине и му викаха:

— Давай парите, бре геур, казвай каде са. Парите или душѝта ще ти извадим!

И размахваха адни остри и голѐми ножища. Челѐка им са жѐлно молѐше, плачѐше и хми викаше:

— Немѝйте ма хѝла, бре кѝмшулар, немѝйте ма кайдѝсва, че имам млада невѝста и дребни дечинки, та нѐма кой да ги гльѝда и ще да плачат за мене. Колкото имѐх пари и друго саквѝ-таквѝ, врѝт ви го дадах. Само аднѝ душа ми е останала, друго нищо нѐмам да ви дам!

И колкото му глас даржѐше, рѝкаше и жѐлно-милно плачѐше. Агѝ аратликан рѝкаше, чьоста са гѝра лѝлѐше и гласе му в нѐбо впираха, ала кой да го чуе в наѐ гора зелена? Отнииде помощ нѐмаше. И йе не можѐх да му помогна: нищо нимѐх в ракине, никакав силѐх не носѐх с мене. Пѝк и да носѐх, какво можѐх направи? Каршѝ излиза ли са срещу нолков силѐхлѝѐ люде? Като вѝшка ще ма чукнат... И право да ви кажа, че и йе са много уплаших. Лѝ шѝм видѐх ай неѐ чьорни хайдутѝща как размахват ножищана и джелатѝват аратликан, йе са састинах и са вдарвих до адно дѝрво в баиран и оттам са не поклатих. От уплаха чѐхрѝта ми са промѐни — каквосо дуварас бѐх станал. Корѝв ми не остана! С нож да ма порѐжѐше челѐк — корѝв нѐмаше да текне.

Сѐдѐх там, колкото сѐдѐх, гльѝдах, колкото гльѝдах, буднѝж и очисе си стисках и ушисе си запущѐх, та да не слушѐм айнеѐ ѐсни гласове, дѐно ги рѝкаше моѐн аратлик, и да не гльѝдам айнеѐ пусти вѝрли хайдуте как го джелатѝват и касапѝват. По адно време спрѐ да рѝка аратликан. Погльѝоднах нахтам и какво да видѐ. Аратликан лежи прострѐн на земьѝна, а пѝк хайдутѝщана са разшѐваха, сбраха си силѐхан и дюзѐнѐн, дѐно носѐха, и си торнаха. Минаха под мен на сто разкрача, от долна страна. Пѝк йе са бѐх залѐпил до дарвоно, да речеш, че са бѐх срасал с него. Хайдутено не можѝха да ма видѐт, та си подминѝха и йѝмнаха отсрѝщна страна баирене.

Йе посѐдѐх около полвина сахѝт под букѝн, доде поиздалечѝт хайдутене и ми са повазвѝрне чѐхрѝта от уплахата, та че станах и страх, не страх, торнах по потѐн да си идам, нахдѐно си бѐх торнал — нах Ташюс. Минах покрай челѐкан, дѐно лѐжѐше прострѐн на земьѝна, та да видѐ жив ли е, умрѐл ли е. Агѝ го погльѝоднах — какво да видѐ! Цал беше в кѝрве отѝнал. Като ѐре бѐше заколен и карвтѝн му още турмѐше. Хубав челѐк бѐше, господ да го прости, ала айсай му било писано: зѐн да стане от вѝрли хайдуте, и то млад и зелен с дребни дечинки.

След това йе нѐмаше какво друго да правѐм — позакрих го рахметлѝѐта с чѐпкове и чѐтуна, изпѐх му и аднѝ молитва, та че го оставих и си торнах по потѐн за Ташюс. Варвѐх по потѐн, ала нах чѐтри стрѝни са огльѝодвах да не излѐзѝт отнѐкаде и други хайдуте, та и мене да бастьсат, каквоно аратликан. Шукѐр пак на господѐ, че са не лѝха никакав хайдутин, та си отидах жив и здрав в Ташюс и си отнесох здрава кожата. Ала доде мина вѝрх Елидже, та баѐ потарчѐваха. Страшен е Елидже! Ката година курбан зима, и то все люде. Все е пѝлан с вѝрли хайдуте. . .

Януари 1928 г.
Чепеларе

Атанас Г. Кьоргогов,
род. в 1850 г.

Атанас Кьоргогов е дяло на Атанас Райчев. Описаната тук случка е станала около 1870 г., когато разказвачът е бил към двадесетгодишен и отивал на гурбет като дюлгерин.

Ташюс — о-в Тасос.

8. Девойка войник

Аз работех в мините в предприятието „Родопски метал“ като машинист на компресор. Това беше през 1950 или 1951 г. Началник на смяната ни беше Али Бекташов от Мадан. През време на работа често пъти Али Бекташов ме подмяташе: „Живке, страшна си бекташò!“ Когато го запитах защо ми казва така, той ми отговори че съм приличала на неговата баба: „И тя е ходила войник като тебе и е носила мъжка руба.“

Поисках да чуя тази история и Али Бекташов ми я разказа.

Имало едно време в с. Узундере (Смолянско) един хаджи Мурат. Той бил много заможен човек, чорбаджия, но нямал деца да му наследят имота и чорбаджилъка. Когато става на 84 г., жена му умира. На следната година той се оженва повторно за едно младо момиче. След една година жена му ражда дете, но като видяла, че е момиче, започнала да плаче: „Защо ми се роди сова дете, сова момиче, ага по шериеткес закон на него нема нищо да са падне?“ Защото според турските закони по онова време право на наследство са имали само момчетата. Хаджи Мурат, който много обичал младата си жена, за да я успокои да не плаче, ѝ казал: „Немој плака, женице, е ще го сторя детесо моско и врют имотас — кòщи, градини, авлийи, мулета, овце, пари и всичко, десо имам, ще остане на него. То ще да разполага и ще го наследа!“ И той отива веднага в михтарството и записва момичето с мъжко име — Феим вместо Фейме. Когато Фейме станала на двацет години, хаджи Мурат я оженил за един момък. След венчаването, точно когато трябвало да отведат младоженката в дома на мъжа ѝ, се получава повиквателна заповед на Феим Хаджимуратов, който трябвало да се яви на наборна комисия в Одрин. Като получил това съобщение, хаджи Мурат, който бил вече на 105 г., се окахарил и умислил, но нямало какво да прави — ще не ще, трябвало да изпрати дъщеря си на военен преглед. Преди да тръгне, той извикал младоженеца и му обяснил каква е работата. Накрай му казал: „Кòпеле, от днес нататък ти немаш невеста. Твоета невеста аскер ще варви. Мюхтюп е дошòл от Одрин града Фейме аскер да варви. Утре-другиден там трèбва да бòде, султанан е аскер рùка. Сабах карши тòрнувам и е с нее да е отведам!“ Момъкът се изненадал много, когато чул тази новина, но нямало какво да прави — не може да се отмени царска заповед.

На сутринта хаджи Мурат тръгва с дъщеря си за Одрин. Вървели, колкото вървели, след два-три дни пристигат в града. Хаджи Мурат изпитал къде заседава наборната комисия и отвежда дъщеря си за преглед. Там имало много младежи, които чакали реда си. Хаджи Мурат чакал да се яви най-последен, за да обясни насаме как стои работата с неговата дъщеря и да моли да я освободят. Когато минали всички, той отвел пред комисията дъщеря си, която била покрита с фередже, и обяснил, че тя не е мъж, а момиче и че е призована погрешно. Представил на комисията и документ от общината, че Феим е Фейме и молил да я освободят. Но наборната комисия му заявила, че не е в състояние да отмени султанска заповед, която права или крива трябва да се изпълни.

Фейме била прегледана, намерена била напълно годна за аскер и веднага била остригана, облечена с военна униформа и изпратена да служи с бекташетете (неверниците). По това време в турската армия имало и такава войскова част; тя се е състояла от българи, гърци, сърби, румънци и други народности на Турската империя, които не били мюсюлмани, правоверни. Там Фейме Хаджимуратова служила година и половина с остригана коса и аскерска руба. С бекташетата Фейме е трябвало да служи девет години. Но турският султан се научил, че в неговата войска повече от година служи мома аскер, и изпратил веднага хора да му я доведат в палата. След няколко дни султановите хора довели Фейме Хаджимуратова. Тя разправила на султана своята история, разправила му и за подвизите си в сраженията. Султанът се трогнал от разказа ѝ и дал нареждане веднага да я освободят от военна служба, да си замине за родното село, да се задоми и да гледа стария си баща, който бил вече на 107 г. Той я и наградил богато с пари и подаръци и ѝ дал тапия, с която да наследя всички имоти на баща си.

Фейме се сбогувала със султана и съблякла аскерската премяна, но преди да се завърне в родното си село, престояла цели шест месеца в Одрин, докато ѝ порасне косата. Тогава се върнала в Узундере, вече възмъжала и улегнала мома. Там ѝ прикачили името Бекташата и така почнали да я наричат навсякъде — Фейме Бекташата. И по-късно, когато се омъжила за един вдовец от Мадан, вместо тя да носи неговото име, прикачили и на мъжа ѝ прозвището Бекташата. Оттогава се създал нашия род Бекташовци в с. Мъглица, Маданско, който съществува и до днес.

9. Любили се, а не се взели

Адно време на лѣвтерските години, агà бѣх момиче, мен ма галѣше адин ѣце хубав и кàматан юнак. Зовѣха го Златил (Тилу). Той мене галѣше и йѣ него галѣх. Голѣма севдѣѡ имахме! Той живѣеше в Сръѡцната махалѡ, пѣк йѣ — в Сивковската махалѡ. Моѣн галник Златил бѣше овчѣр, пасѣше цала сюрйѣ овце. Подзѣмашно време той ходѣше нах овѡна да пасе овцене, а през пролѣтоно са вращаше в Чепеларе. През това време на голѣми дене — Петровден, Света Неделѣ, Илинден — са собирахме на хоро с него, та са галѣхме и шенѡвахме. Голѣм мерак имаше за мене и щѣше да ма води за невѣста. Хубаво, ама, доде са той накани да ма отведе, дѣдо ти Насю го превари.

Златил са уведе нах овѡна и смѣташе през пролѣтоно да мѣсаме сватбата. През това време, агà нѣмаше Тила, помнѣ, че дойде адно вечер у нас дѣдо ти Насю с бобайка му Кьоргога да ма йшат за невѣста на дѣда ти. Догогава йѣ дѣда ти Насѣ го малко познавах. Той бѣше дьолгѣрин и ходѣше насам-нататѣк на гурбет по Скѣчѣ¹, по Гюмюжюнѣ², по Ташюс³ и другаде, та градѣше кѡщи, чѡркви, кьуприи, та, дѣсо са вика, са не свѡрташе по селосо. Ёце редчиш го видювах и хабѣр си нѣмах от неговото галйло. Йѣ тогава си галѣх само Тила и само той ми бѣше на сѡрце и каде ходѣх, все него си мислѣх. И затова, агà видѣх, че са зададе дѣдо ти Насю с бобайка му Кьоргога нах нас и влѣзаха вѡтре, йѣ са сѣтих за какво идат и за какво са дошли — че ща ма йшат за невѣста, — та лю щом влѣзаха вѡтре, йѣ са скрих от тѣх да ма не видѣт, та дано са нѣкак размине работана, за каквано са дошли. Видѣх ги, че влѣзаха вѡтре в стаѣна, дѣно бобайко сѣдѣше, и съоднаха да си приказват и да правѣт мохабѣт с мой бобайко — дѣдо ти Димо Рашат. И майка, и та бѣше вѡтре. Йѣ посѣдѣх скрита, колконо посѣдѣх, ала са не старпѣх, та отидах да подслушвам на вратана какво ще галчѡт за мене. И слушам, че най-напреж зафанаха да думат за овчѣрене, за овцене по овѡна, за гурбетчиине — дьолгере, рибаре, терзйѣ — и млого други работи. Питаха са адни с други дали ги прочуват, живи ли са, здрави ли са, имат ли хабѣр от тѣх, нѣмат ли. . . Думаха за адно и за друго и най-накраѣ дойде лѡфа и за женилкисе. Повнѣ, че дѣдо ти Гого тогава го отрѣза и рече на мой бобайка:

— Димо брей, го лѡфас нѣма свѡршуване, ам да ти кажѣм ли нйѣ сега за какво сме дошли в твоѣс конѡк и какво на носи нах тебе? Йѣ сам бендѣсал твоѣса дѡщера Петра за невѣста на мой Насѣ, за моѣ снѡха. Ей го айтува! Та сам мѡксус дошьѡл с неѡа да та попитам ти какво ще речеш — даваш ли Петра за невѣста на мой Насѣ или не? И ако йѣ даваш, та да сторим команда да ги оженим и сбереме наадно. Казвай, думай.

Мой бобайко — дѣдо ти Димо — тогава рече:

— Ех, кѡмшу, ти щом си го нашѡл за мунасип и си ма послѡгал, та си дошьѡл в моѣса кѡща, йѣ нѣма какво да река. С двесе рѡки ти давам Петра за твоя снѡха и за невѣста на твой Насѣ.

По това време Кьоргого бѣше много голѣм челѣк. Трийсет години бѣше кмет на Чепеларе и кабзимѡлин, та всички голѣмци, дѣно идваха от Тѡмраш, от Хильбѡѡ⁴ и от другаде, отсѣдаха все у него на конѡк, та думата му миноваше навсѣкаде. Той имаше и ачѣк одайѡ и софрѡта никога не са вдигаше от неговата кѡща. Затова и дѣдо ти са сагласи и даде дума, че ще ма даде за негова снѡха, без да ма пита мене. Добре, ама моѣ майка, баба ти Ёна, му пресече лафат и му вика:

— Чѣкай, старец, немѡй бѡрза! То от нас е лѡсно. Нас агà питат, ние с тебе сме сагласни да дадем Петра за невѣста за Насѣ, ама чѣкай да видим Петра какво ще каже. Да попитаме и неѣ, тѡ какво ще рече: сагласна ли е или не? Йще ли Насѣ или не? Тѡ може да си има нѣкак друг галник на сѡрце. Трѣбва и ней да попитаме, не бива да са бѡрза.

Дѣдо ти Димо тогава хи рече:

— Слушай, бабице, какво ще ти кажѣ! Мен ма е послѡгал Кьоргого, та е дошьѡл мѡксус в моѣс конѡк да йѣ пойще за снѡха, та йѣ неѣ ли ще да слушам? Ако тѡ не рѡчи и не ще да варви невѣста, йѣ, дѣсо рекам, хич нѣма да са пѡчудѣ: ще йѣ турѣм в адин чувал и ще йѣ пѡпадѣм от Сивкована пещерѣ, това да знаеш?

Сине, агà чух айнѣѣ думи от дѣда ти Дима, йѣ са састѣнах, уплаших са. И сетне, агà ма изрукаха и ма попитаха дали сам сагласна, йѣ хми са сагласих и казах, че ще зѡма дѣда ти Насѣ. Тогава имѣше хадѣт, агà дойдат момѡре да ишат буднѡ мома за невѣста, айнѡѣ мома, ако е кайл да зѡме юнакан, трѣбва да даде китка извита и аглѡк на момѡринан или пѣк на юнакан, ако е и той там, та да са знае, че работата е сигурна и опечена. Ала агà да си излизат от нас момѡреге — дѣдо ти Гого и дѣдо ти Насю, — йѣ хми не дадах нито аглѡк, нито китка, какѡвто бѣше хадѣтѣ, та повнѣ, че моите дружки комшийки бѣха извили китка, без йѣ да знам, и хми йѣ бѣха дали уж от мене.

След адно-две недели направихме сватбата и са ожених за дѣда ти Насѣ. И право да ти кажѣ, в пѡрвите денѣ йѣ хич го не навидѣх, ѡти с него нѣмах никакво галйло. Юмос ми бѣше все по Златила и каде ходѣх-доходах, все си неѡа мислѣх. Тилу бѣше ѣце кàматан юнак, тѡнак,

висок и голѐм кабадаиѐ. Той беше и голѐм хорабиѐ, кавалджиѐ и шѐнлив челѐк. Пък дѐдо ти Насю не беше дотам хорабиѐ и шѐнлив, както Златила. Той беше по-стрѐсен челѐк и редчиш са фаташе хоро да играе. Ала какво да ти кажѐ — малко по малко го свикнах и хубав живот си преживѐх с него. Да му са миросани кокалете на дѐда ти Насѐ, все ще си го споминам!

По това време, агà са бе научил Тилу, моѐн гальѐвник, моѐна пѐрва севдица, че йѐ са сам оженила, той бе оставил овцѐне в овѐна и ма̀ксус дойде в Чепеларе, та да види дали е истина. На хабѐран не е повѐрвал. И ѐще бално му стана, агà видѐ с очинѐ, че това е истина. Повнѐ като днес как адин ден йѐ бѐх тѐрнала нах долничкана градина да бѐрам логѐн за кравана. Тилу минѐ покрай градинана и агà ма видѐ, та заплака. Пък друг ден йѐ бѐх тѐрнала нах воденицана да носѐм прогѐма на дѐда ти и да зимам брашно за качамак. Тамам наближих и реках да миам кюприѐна, дѐно Ихтерована кѐща, и Тилу са подаде отсрѐщо. Агà ма видѐ, той ма фѐрна и ми вика:

— Чѐкай да ти кажѐ ти кога ще лѐжиш! Йѐ мома не можих да та фана, сега ще та фана, та да повниш кога зовѐт Тила и кога си Тила галила!

И са затарчѐ нахдѐно мене. Йѐ тогава са ѐще уплаших, видѐх са на голѐм зор, та са метнах в рекѐна, пребѐрках йѐ и избѐгах.

Не мина много време и Тилу са тѐжко разболѐ, залѐжѐ са и умре — лѐвтер юнак... Повнѐ, че той, агà бе тѐжко болан, бе порбчал да идам нахдѐно него да са видимѐ и да са разтѐжи с мене. Мен тогава ма беше срам от людѐте, ѐти бѐх женена, та да не рекѐт нѐкво, ама пак отидах. Направих му колàчковѐ, зох му стафиди и друго саквѐ-таквѐ като за болан челѐк и отидах, та го видѐх и обидях. Агà ма видѐ, Тилу заплака като дѐте и ма порѐка да соднам близко до него, до негована сдѐлка. Йѐ соднах. Той ѐще повече зѐ да плаче, и йѐ заплаках с него. Казах му, както са сѐтах, че йѐ не сѐм го излѐгала и че само той ми е бил на сѐрце, ам какво да правѐ, агà ма налегна бобайко, та ма ожени другаде, и че айсай е било писано да стане от господѐ. Той тогава ми вазѐше много работи, та врют разплака, дѐно бѐха вѐтре в стаѐна при него. Разправѐше ми как е дохѐдал вечерно време в нашѐна махалѐ до нашана кѐща, как е сѐдѐл под зеленана йѐбалка и ми е свирил с кавалѐн, та да са лѐчко наспавам; как ма е бил много галил и кадѐто ходил-доходал, все е за мене мислил; и много друго ми думашѐ... Никога нѐма да забурѐм айтоѐ Тила, какви жѐлни думи ми е думал и как е жѐлно плакал за мене, пък и йѐ сам плакала за него.

Затова айсаѐ пѐснѐ — „Мила ми е, драга ми е Сивкоскана сива гѐра“ — йѐ йѐ млого галѐх и лю щом споменѐх Златила или пък ми добалнѐешѐ нѐкво, все си нѐѐ пѐех, ѐти е млого жѐлна, и тогава му ольокнувашѐ на душоса. Та йѐ млого хубава пѐснѐ, та йѐ запиши, синку, да са повни.

Юни 1926 г.
Чепеларе

Петра Ат. Кьоргогова,
род. в 1855 г., без образование,
домакиня

1 Ксанти. 2 Гюмюрджина. 3 О-в Тасос. 4 Пловдив, вж. пояснението към песен № 27.

ЛИТЕРАТУРА

- Ангелов, Благой. Самовилите в българската народна поезия. — Изв. Семинара по славянска филология, кн. III, 1911, с. 1—66.
- Ангелов, Божан. Българската народна балада из живота на народа при татарите от края на XIII до половината на XIX в. — Училищен преглед, XXXI, 1932, кн. 9—10, с. 1592—1602.
- ✓ Ангелов, Божан. Българската народна балада из живота на народа под турци от края на XIII до половината на XIX в. — Училищен преглед, XXXII, 1933, кн. 2, с. 117—142.
- ✓ Ангелов, Димитър. Поява, първи действия на турците в Родопския край и героичната борба на местното население. — В: Из миналото на българите мохамедани в Родопите. С., 1958. с. 31—39.
- Ангелова, Росица. Руско-турската война през 1877—1878 г. и българската народна песен. — В: Освобождението на България от турско иго. Сборник статии. С., 1958. с. 471—506.
- Ангелова, Росица. За народна свобода. Априлското въстание в българската народна поезия. С., БАН, 1961.
- Ангелова, Росица. Русия и руско-турските войни в българската народна песен. — Изв. Етногр. институт с музей, кн. IV, 1961, с. 137—186.
- ✓ Апостолов, П. Родопска сватба. — Сборник за народни умотворения и народопис, XXI, 1905, отд. II, с. 1—28.
- Арnaudов, Александър. Хайдутството в Пазарджишко. — Роден край, 1968, кн. 3, с. 3—10.
- Арnaudов, Михаил. Вградена невеста. Студии върху българските обреди и легенди. — Сборник за народни умотворения и народопис, XXXIV, 1920, с. 247—510.
- Атанасов, Щерю. Кои са били кърджалиите и против кого са се борили те? С., 1954.
- Батаклиев, Иван. Село Ветрен — родното място на Страхил. — Роден край, 1968, кн. 3, с. 15—17.
- ✓ Бралов, К. (Ат. Поптодоров). Родопски легенди. С., 1931.
- ✓ Букорещлиев, Ангел. Среднородопски песни, нот. . ., зап. Н. Вранчев (№ 1—106) и С. Ив. Боянов (№ 107—461). — Родопски песни с нотирани гласове, СбНУ, XXXIX, 1934, с. 3—212.
- ✓ Василев, Кирил. Из живота на родопските българи мохамедани през 80-те години на миналия век. — Изв. Тракийския научен институт, кн. I, 1965, с. 159 и сл.
- ✓ Василев, Кирил. Родопските българи мохамедани. I. С., 1961.
- ✓ Вранчев, Николай. Българомохамедани. С., 1948.
- ✓ Вранчев, Николай и С. Боянов. Среднородопски песни, нот. А. Букорещлиев, зап. Н. Вранчев (№ 1—106) и С. Боянов (№ 107—461). — Родопски песни с нотирани гласове, СбНУ, XXXIX, 1934, с. 3—212.
- Генчов, Д. Уста. Народна песен от Габровско за Димитраки х. Тошов със забележка към нея. — Периодическо списание на Бълг. книжовно дружество в Средец, 1894, кн. XLVII, с. 789—793.
- Горов, Горо. Индже войвода, кърджалия и народен закрильник. С., 1941.
- Горов, Горо. Някои податки за върлуването на Страхил войвода в Странджа. — Роден край, 1968, кн. 3, с. 11—12.
- ✓ Гюзелев, Васил. Момчил юнак. С., 1967.
- Гълъбов, Константин. Въстанието на героична Перушица, април 1876. 2. попр. и доп. изд. С., 1965.
- Гълъбов, Спас. Сватбарски обичаи и песни от Перушица. — Сборник за народни умотворения и народопис, X, 1894, отд. III, с. 48—70.
- ✓ Дечев, Васил. Среднородопско овчарство. — Сборник за народни умотворения и народопис, XIX, 1903, с. 8—92.
- ✓ Дечев, Васил. Среднородопски овчари и кехан (обща характеристика до 6 септември 1885 г. — допълнение към Среднородопско овчарство. — Сборник за народни умотворения и народопис, XIX, 1903, с. 8—92). — Родопски напредък, III, 1905, кн. 2, с. 71—88; кн. 3, с. 127—147.
- Дечев, Васил. Овцевъдството в Средните Родопи (от стопанско-икономическа гледна точка). — Родопски напредък, I, 1903, кн. 1, с. 1—16; кн. 2, с. 41—56; кн. 3, с. 81—88; кн. 4, с. 121—125; кн. 7 и 8, с. 249—262; кн. 9 и 10, с. 389—402.
- ✓ Дечев, Васил. Миналото на Чепеларе, принос за историята на Родоп. Кн. I. С., 1936.
- Джуджев, Стоян, Елена В. Янкова и песните на бесарабските българи. — Изв. Инст. за музика, кн. I, 1952, с. 149—162.

- Димитров, Георги. Княжество България в историческо, географическо и етнографическо отношение. Ч. II. Пловдив, 1896.
- Димитров, Хр. Село Градец, Котленска околия. Бургас, 1934.
- Димитрова, Анка, Мирослав Янакиев. Предания за исторически лица в българските народни умотворения. — Изв. Семинара по славянска филология, кн. VIII и IX, 1948, с. 411—606.
- ✓ Динев, Петър. Български фолклор. С., 1959.
- ✓ Дичев, Славчо, Николай Хайтов. Село Манастир, Смолянско. С., 1965.
- ✓ Добруски, В. Няколко сведения за изтурчването на родопските българи. — Периодическо списание на Бълг. книжовно дружество в Средец, V, 1887, кн. XXI и XXII, с. 332—338.
- Dozon, Auguste. Български народни песни. Chansons populaires bulgares inedites. Publiées et traduites par Auguste Dozon. Paris, 1875.
- Драгоманов, Михаил. Славянските сказания за рождението на Константина Великий. — Сборник за народни умотворения и народопис, II, 1890, с. 132—184.
- Дринов, Марин. Владимир Качановский. Памятники болгарского народного творчества, выпуск I. Сборник западно-болгарских песен с словарем, С.-Петербург. 1882. — В: Трудове на М. С. Дринова. Т. III. С., 1915. с. 296—307.
- Дринов, Марин. Несколько слов об языке, народных песнях и обычаях дебрских славян (По поводу сборника г. Ястребова и вызванных им статей в Известиях Славянского благ. общества № 9, 10, 11 за 1886 г.) — В: Трудове на М. С. Дринова. С., 1911. с. 366—424.
- ✓ Дуйчев, Иван. Българската принадлежност на родопското население преди падането му под турско иго. — В: Изминалото на българите мохамедани в Родопите. С., 1958. с. 39—41.
- ✓ Златарски, Васил. Родопският юнак Момчил войвода. — В: Българска историческа библиотека. Г. I. Т. II. С., 1928. с. 118—131.
- ✓ Иванов, Йордан. Българските народни песни. С., 1959.
- ✓ Илиев, Атанас. Растенията от българско фолклорно гледище. — СпБАН, кн. XVI, 1918, с. 93—180.
- Иречек, Константин. История болгар. Одеса, 1878.
- Иречек, Константин. Помашки песни от Чепино. — Периодическо списание на Бълг. книжовно дружество в Средец, 1884, кн. VIII, с. 76—94.
- ✓ Иречек, Константин. Пътни бележки за Средна гора и Родопските планини. — Периодическо списание на Бълг. книжовно дружество в Средец, 1884, кн. X, с. 14—51.
- Иречек, Константин. Историја срба. IV. Београд, 1923. История на България. 2. прераб. изд. в три тома. Т. I. С., 1961.
- ✓ Ихчиев, Димитър. Турски държавни документи за кърджалиите, събрани и преведени от Д Ихчиев. — Сборник за народни умотворения и народопис, XXII и XXIII, 1906—1907, с. 1—71.
- ✓ Иширков, Анастас. Момчил юнак. — Български преглед, II, 1895, кн. 3, с. 67—76.
- Йовков, Йордан. Индже, Старопланински легенди. — В: Събр. съч. Т. III. С., 1956. с. 119—154.
- Йорданов, Велико. Крали Марко в българската народна епика. — В: Сборник на Бълг. книжовно дружество в София. I. С., 1901. с. V—CII.
- ✓ Канев, Константин. Овчарството в Горно Дерекъой. Откъс. — Родопи, II, 1967, кн. 11, с. 26—29.
- ✓ Канев, Константин. Из историята на село Момчиловци. Каменоделството. — Родопи, IV, 1969, кн. 4, с. 26.
- Караманджук, Христо. Западно-ракийските българи в своето културно-историческо минало с особен поглед към тяхното политико-революционно движение. Кн. I. С., 1934.
- Каралетков, Петко. Славейно (Минало). Пловдив, 1948.
- ✓ Кауфман, Николай. Народните песни от Смолянско и Маданско. — Изв. Инст. за музика, кн. VII, 1960, с. 79—199.
- ✓ Кауфман, Николай. Песента на българите мохамедани. — Изв. Инст. за музика, кн. VIII, 1962, с. 13—106.
- ✓ Кауфман, Николай и Тодор Тодоров. Народни песни от Родопския край. (Състав ...) С., 1970.
- ✓ Кацарова, Райна. Помашки песни от Средните Родопи. (Нот. и зап. ...) — Родопски песни с нотирани гласове, СБНУ, XXXIX, 1934, с. 3—44.
- ✓ Кацарова, Райна. Три поколения народни певици. — Изв. Инст. за музика, кн. I, 1952, с. 43—70.
- Кепов, Иван. Въстанието в Перущица през 1876 г. Пловдив, 1931.
- Константинов, Константин. Една интересна песен за Страхил и предание за смъртта на Страхил. — Роден край, 1968, кн. 3, с. 13—14.
- Кристанов, Цветан, Иван Пенаков, Стоян Маслев. Д-р Иван Селимински като учител, лекар и общественик. С., 1962.
- ✓ Манолов, Манол и Мария Манолова. Българите с мохамеданска вяра и участието им в борбите против турското потисничество (приета за печат).
- ✓ Манолов, Манол и Мария Манолова. Единни родословни корени на българи християни и българи с мохамеданска вяра (под печат).
- ✓ Манолов, Манол и Мария Манолова. Турският феодализъм в Родопите и борбата против него до Освободителната руско-турска война (1878 г.). — Год. на среднородопското краезнание (под печат).
- ✓ Манолов, Манол и Мария Манолова. Търмъшкият Ахмед ага и неговата роля при потушаване на Априлското въстание. — Истор. преглед, 1972, кн. I.

- Манолова Мария, Манол Манолов. Ахмед ага Тъмръшлията и неговата роля в потушаването на Априлското въстание. — Истор. преглед, 1972, кн. 1, с. 97—109.
- Маринов, Димитър. Народна вяра и религиозни народни обичаи. — Сборник за народни умотворения и народопис, XXVIII, 1914.
- ✓ Масурски, Тодор. Из миналото на с. Широка лъка. — В: Широка лъка — просветно огнище в Родопите. С., 1947. с. 39—44.
- Матов, Димитър. Бележки върху българската народна словесност. I. — Сборник за народни умотворения и народопис, X, 1894, с. 274—323.
- Михайлов. Панчо. Български народни песни от Македония. С., 1924.
- ✓ Младенов, Стефан. Значение на родопската област от гледище на българската езикова история. — Родопски преглед, III, 1932, кн. 3, с. 81—84.
- Ников, Петър. Българо-унгарски отношения от 1257 до 1277 г. — СбБАН, кн. XI, 1920, с. 1—200.
- Пастухов, Иван. Българска история. II. С., 1943.
- Петдесет години Проглед. Юбилейно издание под уредбата на Петър Маринов и Васил Димитров. С., 1943.
- ✓ Петров, Петър. Асимилаторската политика на турските завоеватели. Сборник от документи за помохамеданчвания и потурчвания (XV—XIX в.). (Състав. и ред. . .) С., 1962.
- Попгеоргиев, Йордан. Кърджалиите и Осман Пазвантооглу. В. Търново, 1900.
- ✓ Попконстантинов, Христо. Непокорните села в Родопските планини (Обективно разглеждане тоя въпрос за времето от 1878 до 1886 г.). Кн. I. Търново, 1887.
- ✓ Попконстантинов, Христо. Из Родопите (Рупчос). — Периодическо списание, 1899, кн. LX, с. 885—912.
- Попконстантинов, Христо. Петко войвода — бранител на родопските българи до 1879 г. Черти от живота и подвизите му. Пловдив, 1888.
- ✓ Поптодоров, Анастас. Из миналото на Родопа. Извадки от „Исторически бележник“. — Родопски преглед, II, 1931, кн. 1, 2 и 3.
- Примовски, Анастас. Медникарството в Родопската област. С., 1955.
- ✓ Примовски, Анастас, Никола Примовски. Родопски народни песни. (Отбр. и ред. . .) С., 1968.
- ✓ Примовски, Владимир. Ела се бие, превива. Родопски народни песни. (Зап. . .) С., 1952.
- ✓ Примовски, Никола. Дельо войвода и родопската народна песен. — Изв. Тракийския научен институт, кн. I, 1965, с. 181—192.
- Путилов, Борис. Действительность и вымысел в славянский исторической балладе. — В: Славянский фольклор и историческая действительность. М., 1965. с. 132—173.
- Путилов, Борис. Русский историко-песенный фольклор XIII—XIV веков. М. — Л., 1960.
- Романска, Цветана. Песни на двама народни певци — баща и син — от с. Лютово, Пазарджишки окръг. — Сборник за народни умотворения и народопис, кн. I, 1963, с. 247—276.
- Силянов, Христо. Спомени от Странджа. Бележки по Преображенското въстание в Одринско — 1903 г. С., 1934.
- Славейков, Петко. Исторически разкази от миналите времена за изтурчването на българите. — Периодическо списание на Бълг. книжно дружество в Средец, 1885, кн. XIV, с. 169—193; кн. XV, с. 351—364.
- ✓ Стоилов, Антон. Войник на сватбата на жена си. — Изв. Народния етнографски музей в София, I, 1921, кн. 1, с. 17—39.
- ✓ Стоилов, Антон. Зазиждане живи човеци в основите на нови градежи. — Периодическо списание на Бълг. книжно дружество в Средец, 1902, кн. LXIII, с. 179—213.
- Стоилов, Антон. Жени — хероини. — Изв. Народния етнографски музей в София, II, 1922, кн. 3 и 4, с. 105—117.
- ✓ Стоин, Васил. Родопски песни. (Нот. и зап. . .) — Родопски песни с нотирани гласове, СбНУ, XXXIX, 1934, с. III—XV, 1—311.
- ✓ Стойкова, Стефана. Фолклор от Западните Родопи. — СбНУ, кн. L, 1963, с. 277—343.
- Страшимиров, Д. Т. Комитетското десетилетие (епоха на комитите) 1866—1876. — В: България 1000 години (927—1927). I. С., 1930. с. 781—888.
- Табакон, Симеон. История на гр. Сливен. Т. II. 1924.
- ✓ Ташев, Георги. Село Петково. С., 1966.
- Теодоров, Александър-Балан. Българска литература. Кратко ръководство за средни и специални училища. Пловдив, 1896. с. 14.
- ✓ Теодоров, Александър-Балан. Един особит звук в родопското наречие. — Периодическо списание, XVI, 1904, кн. LXV, с. 544—576.
- ✓ Тодоров, Николай. Насилствено помохамеданчване на родопските българи. — В: Из миналото на българите мохамедани в Родопите. С., 1958. с. 64—80.
- ✓ Тодоров, Николай. Положението на българския народ под турско робство. Документи и материали. (Състав. и ред. . .) С., 1953.
- ✓ Тодоров, Тодор. Някои мелодически особености на родопската народна песен. — Изв. Инст. за музика, кн. VIII, 1962, с. 163—193.
- Трифонов, Юрдан. Български песни с исторически спомени от XVI в. — Изв. Народния етнографски музей в София, III, 1923, кн. 3 и 4, с. 79—104.

- Халанский, М. Южнославянския сказания о Кралевиче Марке в связи с произведениями русского былевого эпоса. Сравнительныя наблюдения в области героическаго эпоса южных славян и русскаго народа. I—III. Варшава, 1893—1895.
- Хитов, Панайот. Моего пътуване по Стара планина и животопис на някои български стари и нови войводи. 2. доп. изд. С., 1934.
- Христов, Добри. Български народни песни от Бесарабия. Събрал Янков, нотирал. . . — СБНУ, кн. XXVII, 1913, с. 3—75.
- Цонев, Беню. Диалектни студии. I. Поправки и допълнения към Милетичевата книга *Das Ostbulgarische*. — Сборник за народни умотворения и народопис, XX, 1904, с. 1—96.
- Цонев, Беню. История на българский език. Т. III. С., 1937. с. 278—300.
- Църнушанов, Коста. Македонски народни песни, текст и мелодии. (Зап. . .) С., 1956.
- Чолаков, Васил. Български народен сборник. Болград, 1872. с. 321—330.
- ✓ Шишков, Стою. Взаимните спомагания в Родопите. Битови бележки и впечатления. — Родопски напредък, III, 1905, кн. 2, с. 65—71.
- ✓ Шишков, Стою. Животописни материали на бележити родопчани. I. Йеромонах Григорий (поп Лигорко), роден около 1800 г., починал около 1880 г. — Родопски напредък, I, 1903, кн. 2, с. 63—65.
- ✓ Шишков, Стою. Животът на българите в Средна Родопа. Пловдив, 1886.
- Шишков, Стою. Няколко историко-археологически бележки за Даръдере и каазата и предания по изтурчването. — В: Родопски старини. Кн. 4. Материали из Даръдерско. Пловдив, 1892. с. 12—13.
- ✓ Шишков, Стою. Отвлечане или грабване в родопските сватбени обичаи (обичайно-правни бележки). — Родопски напредък, IV, 1906, кн. 2, с. 53—58.
- Шишков, Стою. Петко Кирияков — родопски войвода (1844—1900). Животописни материали. — Родопски напредък, III, 1905, кн. 1, с. 19—26; кн. 2, с. 88—94; кн. 4, с. 176—182; кн. 5, с. 227—289; кн. 6, с. 291—299.
- Шишков, Стою. Предание за Караджа войвода, споменаван устно и възхвален в народните песни. (Зап. . .) — Сборник за народни умотворения и народопис, I, 1889, с. 127.
- ✓ Шишков, Стою. Принос към морфологията на родопските говори. Суфикси за увеличителни и умалителни имена. — Родопски напредък, III, 1905, кн. 6, с. 265—271.
- ✓ Шишков, Стою. Родопски старини или сборник от обичаи, суеверия, песни, пословици, наречия, приказки, паметници, предания, описания, баяния и пр. на родопските жители. Кн. 1. Пловдив, 1887. Кн. 2. Обичаи в Ахъчелебийската кааза. Пловдив, 1888. Кн. 3. Няколко историко-археологически бележки и материали из живота на българите в Ксантийско. Пловдив, 1890.
- Шишманов, Димитър. Хайдушко-бунтовническата и революционна дейност на Петко войвода срещу турското робство (1861—1877 г.). — В: Петко войвода, 1844—1900. Сборник от статии, документи и материали. С., 1954. с. 27—55.
- Шишманов, Иван. Песента за мъртвия брат. — Сборник за народни умотворения и народопис, XIII, 1896, с. 474—569.

РЕЧНИК НА ЧУЖДИ И ДИАЛЕКТНИ ДУМИ, ФОРМИ И ИЗРАЗИ В ЗАПИСИТЕ НА АТАНАС РАЙЧЕВ

- Абла**, **аблица**, **кака**, по-възрастна зълва
аваш бавно, полека; **аваш** копеле тих, скромнен, кротък
момък
авел някога
авелзаманско някогашно, от старо време
авелски някогашен, старовремски, миналите; прен. (за човек) добродушен
авлет, **авлетчок**, **чедо**, **челяд**, **потомство**
авлие, мн. ч. **авлии** нива, имот, ограден имот край селище, градина до къща, двор
ага кога, когато, щом като; низша степен в турска военна и административна йерархия; първенец; по-голям брат
агаренин мохамеданин, турчин, неверник
аглок, **аглочек** домашно тъкана кърпа за лице или за ръце; **аглок** **деверски** дълга бяла домашно тъкана кърпа, украсена с разноцветни линии, която шаферът носи на дясното си рамо при сватба
аго обръщ. от **ага** бате; обръщ. към по-възрастен човек; почетно, ласкателно обръщение към турчин
агло заградено място за ношуване на овце и друг добитък; зимна кошара
агоне, **агуе** на агата; агата; аго
агдсконо аговското
агуптин циганин; циганин ковач; прен. ковач, железар
аднемнем на едни
адночни еднакви
аенин, **аянин** турски областен управител
аенлък управление
аерче, **айерче** седло
азгън буйна, страстна, необуздана
азмак блатисто място
айлоци, **алоци** мн. ч. от **ало**
айнае онази
ай **ной** ей така
айол обръщ. синко, дъще
айсе тези тук; веднага, сега
айсолков ей толкова
айше, **аце**, **айчинко**, **яйце**
акташ другар, спътник
акче стара сребърна турска монета, равна на $\frac{1}{50}$ от гроша (до XVII в. единствена сребърна монета в Османската империя)
акшам, **акшем** след залез слънце, привечер, вечер
аладжѐ женска горна дълга дреха от домашен плат с ръкави, отворена отпред
алай полк; войскава част, събрана за преглед, за парад, за съпровод, свита за просрещане и изпращане с почести; тържествен ход на войска
алларозосум дал ти бог добро
алекимселѐм и вие бъдете здрав (отговор на арабския поздрав селямалейкум — бъдете здрав)
ален миндиль вж. **миндиль**
аленжѐб, **аленжица** занимавка, забавление, развлечение; отмяна
ало мн. ч. **алоци**, умал. мн. ч. **алочкове** ивици неостригана вълна във вид на пояс, който обгръща тялото на овен, оставяни за красота и за отличаване от другите овце в стадото
алтанджийче, **алтанджийче** прен. много хубаво
алтон, **алтън**, **алтоне** златна турска монета; жълтица; наниз от златни монети; прен. много хубав, -а
алтон патлаче револвер, скъп като злато, хубав револвер
алтмуш шестдесет
алтъпатлак револвер с барабан с шест патрона
алчиѐ едър и силен овен, който води стадото
алък вж. **ало**
аман междуметие за израз на досада, мъка, молба; повик за милост и пощада
анайка майка; баба
анатема проклет да е
ангарийѐ безплатно и принудително работене; задължителна безплатна работа по време на турското владичество
андезѐ, **андезѐб** стара турска мярка за дължина, равна на 65 см, употребявана за измерване на платове
андизен сюртучек сюртук, дълъг едно андезе, за разлика от късите долами, носени от абаджии, куюмджии и др.
анджѐк, **анжак**, **анжѐк** навярно, сигурно, тъкмо, при все това, ама, едва ли
апрак мн. ч. **апраци** сарма, сарми
аптѐс измиване на ръце и крака преди молитва у мохамеданите
арабѐ кола
арамийѐ, **арамлийѐ** разбойник
аратлик другар, побратим
арбанасче албанче
аргатин ратай
аргисюваш забавяш
ардашлар побратим
аркадаш спътник; съдружник
арлик спокойствие
армаган подарък
арнаутин албанец; прен. упорит човек
арниса престана; остана повече; **арнисвам** преставам
артак най-последно; особено пък
артиса остана повече; остана
аршин стара мярка за дължина, равна на 68 см, употребявана за измерване на платове
аскѐр войска; войник; военна служба
аспра гръцко название на **акче**
ат мн. ч. **атове** едър, хубав кон за езда; жребец
атѐйѐ, **аѐйѐ** навечер
афузин човек, който знае наизуст корана; глупав
ахмак глупак
ахренин българомохамеданин в Родопската област
аѐ вж. **аѐѐ**
ачик явно, открито, отворено; **ачик одайѐ** стая за безплатно преношуване на пътници в миналото, където получавали безплатно и храна
ачинки умал. от **очи**
ачѐѐ умал. от **око**
ачтиса откри, разведри
ашар десятък от зърнени храни и други земеделски произведения

ашем, ашем вж. акшам
ашмак, ашмаче покривало за глава и лице у мохамеданките

Баба баба, свекърва, тъща
бабчинку обръщение на невестата към свекървата
бабулки буби
баждо камина
байр стръмнина; хълм; гора
байко умал. от бобайко
байлама, байламд народен струнен инструмент с дълга дръжка, приличен на мандолина (в селата Широка лъка, Върбово, Гела и Стойките известен с название тамбура), на който се свири (цонка) с перце
байрак, байрек знаме; група войници под едно знаме; войскава част, снабдена със знаме
байрам, байрем религиозен празник у мохамеданите, който продължава няколко дни; мястото, където връзват люлките през байрама (в сраде байреман седеше намираше се сред събраното множество), прен. празненство, тържество

бакал вж. бокал
бахийш подарък; пари, дадени за почерпка за направена услуга

балан тъжен, тъжовен; хубав, честен, добър човек
балкан планина, гориста планина, буйна гора
бално мъка, тъга; мъчно, тъжно, скръбно; набальнило му са е домъчнвало му е, натъжил се е
балтаджи войник, въоръжен с бравда (балтаджите се числели към личната охрана на султана)

балтажи, балтаджи секачи, дървари
бальневи мъки

банове областни владетели
барабар заедно, наред с, наравно
бардак канче, чаша; малка стомна
бара оградено и покрито изворче; изворче, чиято вода не се вижда откъде извира и къде се оттича; застояла вода

барем поне
баруга, барушка локва с нечиста вода; вдлъбнатинките по пътищата, когато се изпълват с вода при дъжд; малък кръг, образуван от хороводеца или от този, който е на опашката, когато се завива хорото навътре
барчина, барчинка голямо, високо бърдо; стръмна височина; хълм

бараш, баращиване помиряване, сдобряване, мир
бастисвам нападам ненадейно
бахтаран градинско растение със силна приятна мирзма

бахтот, бахтот са бият, бият се, сражават се
бахча, бахчб зеленчукова или овощна градина; градина
баш първи, най-голям, най-виден; точно; на баша на главно, видно, централно място

башибозук нередовна турска войска; прен. сбирщина, която върши безчинства

башка отделно
башо, башьо най-голям, най-главен; турски големец, господар

башюва на башо
бащиш наричаш някого баща

беглик данък върху овцете и козите; безплатна работа или данък в натура на бег през турското владичество
бегликчийе закупвач и събирач на беглик

беглицка прилаг. от беглик; бейска; беглицко кафеню кафене, в което се събирали бейове, кехан, търговци и други първенци в селището

бедел военен откуп (подлежащият да отбие военната си повинност наема друго лице да служи вместо него срещу заплащане; паричен откуп за същата цел, който се внася в държавното съкровище; поголовен военен данък, който плащали иноверците, живеещи в Турция)
безергене, безьргень търговците

бей титла в Османската империя, която се давала, за да се покаже, че лицето заема по-високо обществено положение чрез богатството, службата или образованието си; титла на малък феодален владетел, управител на малък град, или на едър земевладелец; господар

бейлербей титла на военноадминистративните управители на Румелия и Анадол; управител на голяма област

бейтуран вж. бахтуран
бекер, бекерин, бекяр който живее без семейство; ерген

бекриё пияница
бекташе бекташи, тайна мюсюлманска секта от XV в., наречена така по името на своя основател; неверници (от гледището на правоверните мюсюлмани); войскови части от немюсюлманските поданици на Османската империя — през турското владичество на Балканите в тези войски влизали българи, сърби, гърци и др.

бекташи неверници, немюсюлмани
бележка бележка; белег
белехчене белезниците, оковите
белине белите; прен. сребърните
белница череша с бял или бледорозов плод

белки, белким дано
бендисат харесат
бенйм мон

берат султанска дарствена грамота, с която се предоставяло право да се изпълнява някаква служба и да се събират определени данъци; султански указ за назначаване или грамота за владетелски права върху служебно феодално владение

беш киши пет души
бешлик турска монета от пет гроша, петак
билберко бръснарско; обръщение към жена на бръснар
бие миреше

бизница умал. от бизка женска гръд; виме
биларе билкари

бинбашй началник на 1000 войници, дружинен командир

бин киши хиляда души
биринжи хубаво, първо качество

благи сладки
боба, бобайко, бобайчо татко, баща

бобо, бобу обръщение към баща
бозбулук размирица; разваляне на работа

бойлийе висок, дълъг; пушка бойлийе пушка с дълга цев
бойлу големи, дълги

бокаи вж. букал
бокал кръгъл, плосък дървен съд с един или два чучура за носене на вода

бойдна боята
болезливо нездравословно

болъка болка; болест
борика бор

боркам бъркам; газя (вода, сняг, кал)
борна борина

борни устни
борунжук дълга, с дълъг ръкав (риза)

борце умал. от бърдо; рид, хълм
бостан нива или градина с дини и пъпеши; зеленчукова градина

бостанджие не служители при султана в миналото

бошанци босненци; първенци; хора с широко сърце, веселящи, услужливи

брав, мн. ч. брава, брави бройки дребен (по-рядко едър) добитък

бранище ливада или нива, която се пазят от добитък

братиш наричаш някого брат

бриш, брош растение, с чиито корени се боядисва червено

бришмен ибришмен
брищот шуртят; пръскат

бруле газя; плавам
брусници, брусницъ боровинки

бугани дене дните от Бъдни вечер до Водици (24. XII—9. I) — „некръстени“, „неверни“ дни, когато се вярвало, че ходели буганци

буганци, ед. ч. буганец, буганче неверници, нехристияни; според народните вярвания прилични на хора същества с по един крак и дълга брада, които се явявали през буганите дене

будин някой

будно, буднож някога, едно време, някой път

бужек място за седане и спане край огнището; бужекат е отядно на огнището, почетно място за гостенина и за главата на семейството; в бужекан в къта край огнището

буйлу вж. бойлу

букаи вериги за спъване на коне; окови за краката на хора
 букайбосано, букайбосанко оковано
 була туркиня, кадъна, мохамеданка
 бунар кладенец
 буриние, ед. ч. бурие военни сигнални тръби
 бурилчъ бъчвичка; дървен съд за биене на масло
 бурмѐ порстен пръстен от сребро и други примеси, съставен от четири тънки халкички, съединени с правоъгълна плочица, украсена с пъпчица
 бурмолийе (за пръстен) вж. бурмѐ порстен
 бусдйса вж. босдйса
 буюрун заповядай
 бъкел вж. бѐкал
 бъруш вж. бараш
 бюлбюлко обръщ. от бюлбюл славей
 бюлбюн бинокъл
 бюлюк войсково поделение, съответстващо приблизително на рота; отряд; множество, тълпа; стадо овце или друг добитък
 бюлюкбашийе началник на военно поделение (бюлюк), ротен командир; пътеводител
 бюлюр бардак кристален или стъклен съд за течности

Вадьона срокът
 вазбирам вдигам нагоре; тръгвам нагоре; запретвам
 вазбрата вдигната, запретната
 вазмисвам започвам, развалям; вазмисал започнал
 ваз косѐн по коситба
 вазпрашена окопавана
 вазсука запретна
 вакал, вакла, вакло за животно — бяло с черни петна около очите; за хора — бели с черни очи и вежди, чернооки
 вакла гемийе шарена, пъстра гемия
 вакъв имот, завещан за религиозни и благотворителни цели; феодално владение на мюсюлмански религиозен институт
 валѐм събарям, развалям; паля огън; раздробявам
 валѐше палеше; разваляше; падаше
 वाली клади
 валиѐ управител на вилаѐт — най-голямата административна област в стара и днешна Турция
 варак тънки златни или сребърни листове за облепване на цветя и други предмети за украса
 вардѐ наблюдавам отблизо, следя с поглед, пазя
 варѐха надбягваха, надпреварваха
 варзѐ превърже
 варх тебе против тебе
 васаѐт, васаѐтчек наставление, нареждане; предсмъртно наставление; завещание
 ватан, мн. ч. ватане, ватане недвижим имот; собствена земя; роден край, отечество; той си е на ватана той си е на своето родно място, на своя земя; ватанлийе с много недвижими имоти
 вдигне рубана (за девойка) стане на възраст, за да може да носи и да ѝ приличат момински и булчински накити и дрехи
 ве, веѐ, вие; нали; знаеш ли
 ведрѐ дървен съд с обръчи и дръжка, който обикновено се употребява в мандрите
 вежка вежда
 вейке вече
 вейнали повехнали, увехнали
 векил представител
 велеѐт вж. вилаѐт
 велѐ говоря
 вѐгер сумальѐв топъл вятър самели, който причинявал болести (В. Гирзилова)
 вйкаха, казваха, наричаха
 вилаѐт най-голямата административна единица в стара и днешна Турция, управлявана от валия; роден край
 вилаѐтскине прилаг. от вилаѐт
 висиѐт вж. васаѐт
 вйсне цвилне
 вищѐм смей се високо, кикотя се
 вищѐне, вищй цвилне, цвили
 властаре големи клони с листа; младите издънки, израсли от страни на корена; новият прираст на клоните

влюдан кротък, хрисим
 влюдна пъргава, способна
 влюдничко нормално
 вѐбел извор; чешма
 вѐгал въглен
 вѐгѐм вода
 вѐже въже
 вѐленик, вѐльненик, вѐльненик дълга женска горна дреха от вълнен плат с ръкави или без ръкави, украсена по полите, ръкавите и пазвата с вземо от коприна или сърма, която се носи над ризата
 вѐрли зли, жестоки, свирепи
 вѐршѐт правят; вѐршиш басмѐта правиш чеиза
 впива, мн. ч. впиѐт хвърля, дава (в сватбен обичай — хвърляне на монети в котел с вода за подарък на булката)
 впирам опирам; спирам се на нещо
 впѐбнали стигнали, допрели
 вранѐ конѐ кон с чер косъм; млад и хубав кон
 врещй цвили
 врис, мн. ч. врисѐве извор, подграден с камъни над нивото на водата от три страни, като се оставя отвор, за да се налива вода и да се изгича излишната изворна вода, отгоре покрит с плочи
 врит вж. врют
 врум всекиму
 врют всички, всичко; врюѐм на всички
 всуна пъхна
 втаксала врекла, обещава
 втаса успя, смогна, оправил се, свършил
 втасали узрели (за плодове); цѐфнали (за цветя); привършили (за работа)
 втасувал, втасувал обещава
 вураджиѐ гюрюлтаджия
 вутирна сутрин
 вчйкан вбит, сбит, връзан; много ситен

Га кога, когато, като
 гавазй, ед. ч. гавазин въоръжени пазачи при високопоставено лице, легация и пр.; телохранители
 гайбийѐ дърдорко, лаладжия
 галѐм обичам, любя, целувам
 галѐн, обичан, скъп, любим
 гальник, гальница, гальничка любим, любовник, любима
 галча говоря; галчѐнено говоренето
 гармавец гръмотевица, гръм
 гевезийен гевезен тъмночервен
 гегайлийска (за пушка) дълга, тънка, украсена
 гелйна булка; жена
 гѐмчено юздата, юздечката
 гѐур вж. гявур
 герджик спретнат, напет, гиздав
 геч, гѐчко късно
 гечендйсам прекарвам, преживявам; прен. пренощувам
 гечинѐк поминѐк, прехрана
 гивдѐб гърди; тяло, труп на животно
 гйди частица за израз на укор, закана, съжаление, възхищение, закачка
 гидийѐ смел, решителен своеволен млад човек
 гиздйлка накит; празнична премяна и накит
 гиздйлна хубава, красива; облекло за празник
 гиздйло накит; празнична премяна и накит; накитите, които годеникът дава на годеницата; гиздйло лѐто нековани, лети накити (за девойка и жена обикновено жълтици; за момък или мъж кюстѐк)
 гизльѐ есенна, зимна или лятна паша; на гизльѐ откарване на овцете на паша в полето есен и зиме или в планината лете
 гильгѐбна сянка за овце под кичести дървета
 гингерлѐк, гингерлѐк, гингерлик място, обрасло с бурени
 главѐм годя, годявам
 главеник, главеница годеник, годеница
 главѐно, главѐнко годено, годено
 глийн по-далече; по-дълбоко
 говѐла постила; хранила се само през нощта (у мохамеданите по време на рамазана преди байрям)
 гой са пълнее, охранва се; заздравява

голем месец старо народно название на януари
 горници гръстници
 горченце умал. от горк грък
 госкове гвоздеи
 госка, госчица, гохчица гостенка
 грабнем тръгнем; побегнем
 гришка женска горна дреха с ръкави от дебел вълнен плат,
 украсена с гайтани, заместена по-късно от вълненика
 грозна страшна; грозна
 грош, грошчък парична единица в стара и днешна Турция,
 равна на 1/100 от турската лира
 гъран кладенец
 гърмевец вж. гармавец
 гъо, гъой, гъойник уж
 гъопка пречка
 гъбчове покъщнина на бежанци, преселници
 гюлѐ снаряд, граната
 гюлбѐн тънка забрадка за глава
 гюзѐл хубав
 гюзлюм открито, в очи
 гюрукчий митничар
 гююш сребърен; обшит или инкрустиран със сребро
 гююшлю, гююшенине сребърните
 гюнюк надница
 гюс, гюсѐн, гюсче гърди, гърдите
 гявур (от турското **кяфйр**) неверник, обидно прозвище,
 давано на християнските поданици на Турската им-
 перия от мюсюлманите, които се считали за право-
 верни

Да нека; дам, дадеш; да
 даважйѐ тъжител
 давиѐ съдебен иск, съдебно дело, процес, тъжба
 давѐ вж. давиѐ
 дам обор
 дамазлък, дамазлък добитък, който се държи за развъж-
 дане
 далгй вълни
 дах планина; дахан, дахѐн планината
 дахшено планините, горите
 даше планина, гора
 девѐ и девѐо камила; осем големи звънци, съчетани по
 тоновете на гамата; най-големият звънец, който се
 връзва на най-силния овен
 дѐвер, дѐверче дѐвер, шафер при сватба
 дѐдо дядо; свекър
 делиѐ луд, буен; млад, здрав, жизнерадостен момък
 деликанлийѐ, деликанлия лудетина; здравеняк
 денйзан, денйзе морето, море
 денковѐ (умал. мн. ч. от ден) дни
 дѐно гдето, като, който, защото, загдето, че, както
 дереджѐ, дерержѐо положение, състояние (обикновено
 лошо)
 дервиш мохамедански монах
 дерин дълбоко; много голямо
 деркѐн в това време; казвайки; гдето
 дерменджийѐ воденичар
 дѐрна скъса, раздра
 деръо дол, издълбан от река; река
 дѐтенева, дѐтина бременна жена
 дѐтѐвна вж. дѐтенева
 джамадан, джѐмадан къса (до под кръста) мъжка горна
 дреха от аба с ръкави, която се закопчава отпред
 джамбазин, джѐмбазин препродавач на едър добитък
 джанфѐз, джѐнфѐз вид копринен плат; тафта
 джанфѐзенка умал. прилаг. от джанфѐз; копринена от
 хубав плат с хубав цвят
 джанъм, джѐнъм душо мозг; частица за свойско обръщение
 при молба и леко недоволство
 джѐза глоба
 джелати палачи, убийци, мъчители
 джелатѐваха, джѐлатѐваха измъчваха, изтезаваха
 джелѐпи доставчици на добитък за клане по време на тур-
 ското владичество за Цариград и за войската, в Бъл-
 гария — доставчици на добитък
 джѐмове стъкла на прозорци; прозорци
 джѐндѐман пъкълът, адът
 дженлѐтѐн раят

дженлитска прилаг. от джии
 джѐнум вж. джанъм
 джии, джйнове невидимо същество, духове, които според
 народните вярвания живеят в горите, планините,
 водите; дявол
 джерахи, джеравчий хирурзи
 джумаѐ, джумайѐ джамия
 джумѐрт щедър човек, с широка ръка
 джумбуш смях, шега, веселие
 джухап отговор, обяснение
 диван стоеене прав в израз на уважение, покорство
 дивит писалка; металически прибор за мастило и пера
 за писане
 дикисвам дарявам (просек, пътник и пр.); прен. давам
 заем
 дилбѐр хубава, гиздава
 димитно тъкано или плетено с четири нишки, четворно
 динди ми обръщение със законителен отгънк — ах гиди,
 гиди; бягай ми, бягай
 диньѐ земя, свят; цялата земя; всичко, което ни заоби-
 каля
 дйха диша; душа
 дѐ дойде (само в съчетание с частицата за бъдеще време
 щѐ)
 добара хитрост, измама; докопа, напипа
 добалиѐ домъчия
 довида довежда
 довтаса пристигна; дойде навреме
 доган ловен сокол; ястреб
 дойчѐрѐне доячите
 доламѐ мъжка горна къса дреха от аба, обшита с гайтани
 допадна пристигна; пристигна ненадейно
 дѐржѐва защитник, покровител, господар (главно в пес-
 ните и по-рядко в говоримия език); дѐржава
 дост приятел
 дочѐквам посрещам
 драгѐвам любя, обичам; радвам се
 драгѐвник любовник
 драгѐвно любовно, обично; радостно, приятно
 драгѐст радост
 драм турска мярка за тегло, равна на 3,206 г.
 драхѐм гайтани гайтани, нашити ситно в съчмовиден
 орнамент
 драхѐме съчми
 дребни дребни, малки, млади
 дрйли, дрйпки дрехи, облекло; вехто, окъсано облекло,
 дрипи
 дрѐгемнѐм на другите
 дрѐгишен някогашен
 дрѐгож, дрѐгош някога, по-рано, друг път
 дрѐгочѐшен някогашен, отдавнашен, от старо време
 друлѐни развявани, друсани, измачкани
 друлѐт развяват, друсат
 друмници пътници
 друмонѐм отговарям, отвърщам
 дувлѐт царство, царщина, върховна власт
 дудови черничеви
 дунѐ вж. диньѐ
 дѐе духа
 дусна се друсна се, разсърди се, обиди се
 душманин неприятел, враг
 душманлък вражда, неприятелство
 дългйне вълните
 дѐрица умал. от деръо
 дѐб хайдѐ, де; дѐбте хайдѐ, хайдете
 дюзгѐн нагласен, нагоден, подправнен
 дюзѐн ред, уредба; инструменти
 дюзенлик, дюзенлък равно място
 дюкѐнджйѐ бакалин; търговец на манифактурни, кинка-
 лерийни и галантерийни стоки
 дюкмѐ, дюкмѐнь бяло меджидие, турска сребърна монета
 дюлбѐр хубава, гиздава
 дюлбѐр ѐшмак покривало за глава у мохамеданките
 дюлбѐн, дюльбѐн, дюльбѐр далекоглед
 дюлгѐрин зидар
 дюльбѐнѐ, дюлбѐнчено забрадка
 дюлюм мярка за повърхност, равна на 919,3 кв.м
 дюнюм турска мярка за повърхнина, равна на 9,193 ара

дюшеме, дюшемѝ дъсчен под на стая; под на кола, каруца
дюшкѝн, дюшкѝн тежко, безнадежно; беден; пристра-
стен; безираствен

Е, е аз

ѝбанда чуждо, далечно място; далечен, чужд човек; чо-
век, забягнал на друго, далечно място

ѝбанджѝе, ѝбанжѝе лице, което живее временно на чуж-
до място; чужд на селището или страната, неместен
жител, пришълец

евѝлзаманско някогашното, едновременното

евѝлско старото, някогашното

евлѝн обед

ѝврум, ѝврум, ѝвурум пиле, пиле мое

егрѝк леко заградено място за овце на нива или ливада

ѝгус август

ѝгусничка умал. от ѝагусница овошно дърво, чиито пло-
дове зреят през август; прен. плодovита, щедра
едипсѝзин безсрамник, лош човек, недобрѝсвѝстен, па-
костник

едирнѝчка, едринѝчка одринска

ѝзийка хартийка; писъмце; секретно писмо

ѝзък жалко, горко; загуба

ѝле вж. хѝле

еллѝ—беллѝ петдесетте (години) личат, турска поговорка

еллѝ бѝш петдесет и пет

еллѝя пискѝюл

ѝлова бездетна, безплодна

ѝлшено елшата, широколистни крайречни дървета и хра-
сти от семейство брезови (*Alnus*)

ендѝзе вж. андѝзе

енкас останки, развалини; лъжа, на шега

ѝнкесаджѝе, ѝнкеседжѝе разбойник, крадец

ѝнкехайѝ, ѝнкехайѝ, ѝнкехѝе помощник на кехаята и негов
заместник, надзирател на другите овчари и на стадата

ѝралѝе ранен

ербѝп способен, годен (за човек)

ерѝк, ерѝкан вж. егрѝк

еркѝч, еркѝч едър кастриран козел, водач на стадото

ерменлѝйци арменци

ермѝ бѝш двадесет и пет

ермѝ дьорт двадесет и четирн

ѝрчено вж. аѝрчено

ѝсакчѝе пазител, телохранилел, прислужник

ѝстък възглавница

ѝтак укривател

ефѝнди господар; господар; обръщение към грамотен
човек в стара Турция

ѝхано яздено, обяздено (за кон)

ѝхоран оборът, конюшнята

ѝче много; ече добалне много домъчния

ѝчко умал. от яко здраво, силно; умал. от ѝче

ѝшмак вид забрадка от тънка, обикновено бяла фабрична
материя; празничният ѝшмак е украсяван с ръчно
везмо или е бродиран на машина

ѝще още

жа, жъ ще

жабка мида

жамбѝзин, жѝмбѝзин вж. джамбѝзин

жаукам, жѝукам, жевукам плача тихо, нареждам, ридая;
за куче — скимти, вие

жежѝ гори

желѝти, желѝти вж. джелѝти

желѝпин, желѝпчо вж. джелѝпин

жендѝман, жѝндѝман вж. джендѝман

женѝзе, женѝзе смъртник, мъртви, смърт, погребение

женкчѝи войнственн

жѝнум вж. джанъм

жерамѝ, жеремѝ, жеремѝона, глоба, обезщетение, загуба
живгар два чифта волове и др. в една кола, впряг

жин вж. джин

жирѝ гайда малка гайда с по-висок и по-остър тон (в срав-
нение с голямата и средна родопска каба гайда)

жихан голямо пространство; много хора

жомадан, жумадан вж. джамадан

жумайѝ джамия

жумбѝш, жумбѝшен вж. джумбѝш

жуланѝне бойните припаси, мунициите

жупѝше лющеше, белеше, чистеше

жупка люспа; черупка

жухан много народ

жъ вж. жа

жърамѝона членувана форма от жерамѝ

жѝпка вж. жупка

Забарѝт забравят

забитин турски военен управител на град или село; офи-
цер, началник на полицейски отряд в кааза; чинов-
ник, полицейски чиновник

забитска управническа, полицейска; забитска одаѝ
турското военно управление в селище

забирам събирам; повеждам

заболѝл, заболял затъжил

заборѝх забравих

забрах поех; поведох, подкарах

забѝн, забѝнче къса до кръста мъжка горна вълнена дреха
без ръкави, която се закопчава отпред с два реда
копчета

завѝде поведе; заведе

завѝдай повеждай, завеждай

заврати запретна

завсѝ винаги, завинаги

завтѝсвам сварвам, намирам, заварвам

загѝли залюби, обикна

загеми заюеди

заглави сгоди, загоди

загой са заздравя (за рана)

загубѝ погубя

задлѝбѝх потънах, затънах; задлъжнях

заѝли са скарали се; сбили се; започнали да се сражават

засной изпоти, запоти

закѝрай подкарай

залагай постилай; налагай

залетѝ заваля

заливал поливал

заличках разписках

замахнат замахнат; отбият

замчено вм. дамчено, умал. от дам обор

занарѝца занарѝча, занарѝжда

зандан тъмница, затвор

занѝкна закри; залезе

заопѝна заопъва

запарлѝ, запарлѝво задушно, горещо, нездравословно

запѝла (за пушка) пукнала, гръмнала

запѝтѝе полицай

заптѝсвам завладявам; обсебвам, присвоявам; обузда-
вам; турям ръка на нещо, задържам

запѝрник упорит човек

запчѝе (обр. от запчийѝ) съществ. име от заптѝсвам;
заповедник

зарѝр загуба, пакост

зарѝка завика

заслѝди тръгна след

заспѝйна заспа

засѝрна завлече, повлече

затрѝвам погубвам

заутрѝшник в други ден

захирлѝ отровна; проклета

захода забременява

защѝупай затрупей; завѝй добре

здѝлка възглавница

здравѝе здраве; в съчетание с нѝсите (нѝсите здравѝе) много
здраве

здравѝова поздравн; в рѝка здравѝова поздравн с целуване
на ръка. В миналото здравѝването е ставало, като се

вземала с две ръце дясната ръка на лицето, което ще
се здравѝва, и се целува три пъти, като след първото

и второто целуване този, който здравѝва, допирал че-
лото си до ръката на здравѝвания

зебил негодно, развалено

зейм (в песните членувано зейман) тѝгла на татарски пѝр-
венци, заселили се в някои области на България през

османското владичество

земалнана одайо, земелница стая в приземен етаж
зён ше загинеш напразно
зёнгийн, зёнгийнни богат, богаташ, имотен
зивгър вж. живгър
зймнине ниве есенните посеви
зной, знойчек пот
зовам викам, каня
золва зълва; шаферка при сватба
золум, золумлук, зулумлук пакост, вреда, злина, насилие
золуфе, зулуфе подрязани снопчета коса, която се спуска
пред ушите
зомеш, зомиш вземеш
зунйи планински ягоди
зунка, зюнка, зюнчици тънки коланчета, изплетени от
разноцветна вълнена прежда за препасване на престил-
ката; тъкан женски колан; панделка; небесна дъга
зян вж. зён

Идиндйса спечели, придоби, завъди
игрек, игречено вж. егрек
идринейца вж. едринейца
извищѐ изцвили
изгинало не поникнало; повредило се; изникнало, но се
повредило от много дъждове, от продължителна суша
изѐт мъка, неприятност
изжегал изгорил
изйн позволение, съгласие, разрешение
изкути отгледа, изхрани
измек вж. измет
измекѐрин, измекѐрин работник, слуга, ратай
измѐна, измѐнница отмяна
измет извършване на късна работа, слугуване, шетане;
прен. военна служба; измет да правѐм да прислужвам
изметчѐе слуга, ратай
изник изток; изгрев
излѐе изпее; прочете
изпилва измѐтва, отглежда
изпѐди изпѐди
изпѐтено из пътя
изропчи надупчи
изрукал извикал
изсурна измѐкна
илѐм присѐда
илик добрина, благодеяние, услуга, сторено добро
илк първо
илевѐона, илевѐона запасѐт (за войска)
илчиш колкото пъти, колчем
илѐом смърт; погребение; нещастие
имѐм духовен началник у мохамеданите
имдѐт помощ
имѐ имаше
ингилйз английска
инкѐр отказване, отричане
ингѐо лельо, бульо
инджѐе бисер; стъклена мъниста; наниз от ситни бисери
или маниста
ирадѐ султански указ; заповед на висше длъжностно лице
ирмелйк, ирмеличено турска монета от 20 гроша
ислѐми мюсюлмани; турци
ифтранѐ клевета, набеждаване
йщам искам

ЙЕ аз, я
йѐбандѐ вж. ѐбандѐ
йѐбанджѐе, йѐбанджѐе вж. ѐбанджѐе
йѐгус вж. ѐгус
йѐгусничка вж. ѐгусничка
йѐничѐр участник в еничарския корпус — постоянна
пехотна войска в Османската империя, съставена от
принудително взети и помохамеданчени деца и млади
мъже от завладените народи
йѐнкехѐѐ вж. ѐнкехѐѐ
йѐхано вж. ѐхано
йѐшмак вж. ѐшмак
йѐоблюби вж. облюби
йѐдремѐм на големите
йѐдри големи, високи
йѐдрове мн. ч. от ѐдер

йолдаш, мн. ч. йолдаше, йолдашлар другар по път, спѐт-
ник, приятел
йолдашим мой спѐтнико
йѐле обѐд
йѐпрѐгани впрягани, обучени (волове, коне); отслабнал,
изнемощял от работа впрягати добитѐк
йѐрна порони, зарони (за сълзи)
йѐтбѐвѐт погубят
йѐтрасна барчинка, барчиня, изложена на слънце, коя-
то не задържа сняг и вода и бързо изсъхва; от която
се вижда на всички страни, огледна

Каазѐ, каазѐ административна единица в Турция при-
близително колкото една околия
каба пылен, мек, пухкав, отпуснат, неиздържлив, нетраен
каба гайда гайда с мек, басов звук, характерна за Цен-
тралните Родопи
кабадаиѐ човек, който се облича хубаво, по по-различен
начин от другите, който се труфи и гордее; през вто-
рата половина на XVIII и първата четвърт на XIX в.
това прозвище добива и друго значение — кабадаи
биват наричани българите, които вземали участие в
борбите между местните турски управници на страната
на един или друг от тях
кабаница ямурлук
кабималин посредник; бирник
кабине пасищата по високите планини
кавга, кавгѐ караница; сбиване; война; битка
кавур неверник (обидно прозвище, давано от мюсюлмани-
те, които се считали за правоверни, на християните
в Османската империя)
кавурската прилаг. от кавур
кадиѐ, кадия съдия в стара Турция, който прилагал ше-
риатското право
кадѐна, кадѐна млада булка, невеста, млада жена; съпруга
на мохамеданин; туркиня; мохамеданка
кадѐж, кадѐж пушек, дим
кадѐх чаша, канче
кадѐр способен; в състояние да направи нещо
каза вж. каазѐ
казѐн казан; печалба
казѐн кулплиѐ казан с дрѐжки
казандйсам спечелвам, припечелвам; казан да казандй-
сам да спечѐля, да придобия имот
кайл съгласен; ставам кайл съгласявам се
кайнче шурей
каиптѐ, каиптин забягнал, избягал от къщи
кайдйса дрѐзна, реши се, посегна; уби, погуби; рискува;
прежали
каймакѐм управител на околия, околийски началник
кайно като, както, каквото
кайначе умал. от кайнак извор
кайрѐт усилие; кайрѐт по кайрѐт малко по малко
како както там (за отдалечен предмет)
каксо както тук (за близѐк предмет)
калам, каламе дървена или трѐстикова цев, дълга около
30 см, на която се навива прежда за основа при тъкане;
мярка за дължина на плат — с един калам се изтъ-
кава 2 м плат
калвѐн, калвѐнче човка, кљон
калѐври плѐтки обувки, обикновено от обработена козя
кожа („сахтянени“)
калѐзма покана за сватба, за угощение; покана към мла-
доженците за гостуване
калѐзмѐр, калѐзмѐрче който калѐсва
калѐм младо клонче, което се присажда на друго дърво;
фиданка; молив
калѐно крепостта
калѐсам поканвам за годеж, сватба, повратки, угощение
калѐска вж. калѐзма
калѐп плѐтно надиплени постилки и покривки край сте-
ната
калофер градинско цвете с дребни жълти цветчета
калци, калцѐне ушити от аба заместители на чорапи,
които стигат до коленете, често обшити с гайтани,
които се носят над крачолите на потурите и се закоп-
чават отстрани с копчета
калчѐти завратени калци с „капаѐци“, обшити с гайтани

калчѐци вид калчунѐ
калчунѐ вж. калчунѐ
кальвун, калъвунче вж. калвун
кальмана кръстница
кам, камо къде, где
каман вж. калам
каматан красив, хубав
кана, канѐ, кѐна растителна ръждивочервена боя, с която помохамеданчените българки боядисвали косата, ноктите и веждите
каналиѐ (от канлъ, вж. канлиѐ) кръвник, кървав
канарѐ кланица, касапница
кандардисвам предумвам
кандил, кандилѐ тенекиено газениче, светилниче; кандило
кандисувам скланям, съгласявам се
канлъ кървав, кръвопиец, убиец
канѐсанки рачинки каносани ръце: последната става на пръстите и ноктите, боядисана с канѐ
канѐсвам боядисвам с канѐ
капъклъ съд с похлупак
капасъз нехранимайко, скитник, бездомник
капиѐ външна врата; врата на двор
капладисва обвива с хартия; подплатява
капушки опадали плодове
кара кара се; не карай ма, не момрей ма не ми се карай, не ме мъмри
кара чер; лош; остър
караач бряет
карагѐоз, карагюзлю черноок
карагюзел вакал
каракулак вид ятаган
караp точно, колкото трябва; мярка
караул въоръжен отряд, който охранява нещо; часови; полицейски пост
карачено брястовете
карачѐр, карачѐрче лицето, което изкарва овцете за доене и помага в мандрата
каревѐн вж. кравѐн
каргѐйка вж. крагѐйка
кардаше, кардашлар братя, побратими
карнина кръвнина, кръвопролитие; прен. жертва
карпъзки умал. от карпъза диня
карстѐта смърчова
карстѐта гѐра старинно местно наименование на Средните Родопи
картол, мн. ч. картѐле високопланинско пасище, образло с картѐл — остра ситна и гъста трева
картолска прилаг. от картѐл
карши насреща, срещу; карши ми дѐма говори ми напук, на инат, за да ме ядосва
касаба, касабѐ, мн. ч. членувано касабине град
каскандисва ревнува; проявява желание да запази някого само за себе си
касканджѐ, касканджѐйче завистник; ревнивец
касо вж. кѐксо
касум Димитровден; прен. есен
кат, ката етаж, етажи
ката всеки
катлъ двоен; на два ката (етажа)
каул, кауль членувано каулен дадена дума, клетва; договор, условие, споразумение
кауре мн. ч. от гявур
каурска прилаг. от каур вж. гявур
кафѐзе кафези; дървени решетки на прозорците в мохамеданските къщи, за да не се виждат жените отвън
кафезлие решетки; кафезлино пѐнжуре прозорец (прозорци) с решетки
кафтан, кафтанѐ старинна горна женска дреха с ръкави, дълга до прасците и разцелена от двете страни, която се носела над грийската
кафтанче умал. от кафтан
кахѐр кахър, грижа; кахѐри са тъжи, скърби, има грижа
кахѐрен тъжен, угрижен, замислен
качѐк беглец, дезертѐор от военна служба
качул, качуль малко кичено халище: в кичен го качуль завила (за дете)
качулка, качулька дебела вълнена плътно изтъкана наметка с ресни по двата края и с ръкави

кашла, кашло, кашлъ колиба, къща или лека постройка извън селището за ноцуване на хора и добитък и за събиране на фураж
кашмерѐват подиграват
кедѐр физически недостатък
кемѐр кожен пояс с преградки за носене на монети
кенѐр надлъжна ивица на платно, изтъкана с друг цвят или друг вид прежда
кенѐрен тестемѐл тестемел с разноцветни (най-често светлочервени, тъмночервени и оранжеви) копринени кемари и с декоративни ресни от всички страни
кенѐсан хубаво изработен, направен по поръчка, извезан
кепѐ, кепѐ дълга горна мъжка дреха от дебел четворно тъкан вълнен, понякога и козиняв плат, с качулка за главата, без ръкави или с къси ръкави, които не се използват, тъй като обикновено се носи наметната на раменете; кепѐта е употребявана най-вече от овчари и хора, които живеят и работят в планината; кепѐ кичена, кепѐ с кичило — влакна от вълна или ресни от пресукана вълнена прежда като на кичено халище, за да се оттича по тях водата при дъжд; мугленска кепѐ кичена кичено кепѐ от с. Мугла, Девинско, прочуто с хубавата изработка на такъв вид кепѐта
кепчѐ, кепчѐк, кепчица меден или дървен съд за загребване и пиене на вода; черпак
кѐр печалба
керванбашиѐ водач на керван
кердѐса спечели, припечели, придоби; завладя, взе; ожени (омъжи) се
кѐрка дъщеря
кѐрова, кѐрува печели
кесаджѐ разбойник, кръвопиец, жесток
кесѐт недостиг
кесѐ кесия за пари
кеседжѐ вж. кесаджѐ
кѐсмени хубаво, специално изработени, украсени
кесимлѐкан украшението, накитът, хубавата външност, гиздавият строен вид
кесѐ вж. кесѐ
кѐгил, кѐтиб писар; секретар
кеф настроение, хубаво настроение; желание, прищявка; прен. удоволствие, наслада
кефил поръчител
кехайѐ, кеаѐ, кехаѐ едър овцевѐдец, който пасял и чужди овце; заместник на агата или бея в управлението на стадата им; главен надзирател на добитък
киман, кимна умислен, загрижен, затъжен, отчаян
ким-ким, кимй-кимй било-било, ту-ту
кимтѐха кимаха с глава
кина какво, що
кипра, кипри хубава, красива; стройна, напѐта, гиздава
кипчѐ вж. кепчѐ
кипчица, кѐпчица вж. кепчица
кираджѐя превозвач на стоки или хора със собствени или наети кола и добитък
кирѐсала рѐждясала, замърсена, клеясала (за пушка, сабя)
киречлий, киречлийена измазана с вар, варосана
кириѐ превоз на стока срещу заплащане; скѐпа кириѐ да кара да превозва стока, от която да печели добре
кйтка, кйтки, кйтчица, кйчица, кйчици цвете, цветя; кйтка (кйтки) извили приготвили увити с копринени конци китки, с които по стар обичай е ставало калѐсване за годеж, сватба, кръщаване и пр.
кичено халище дебела вълнена тъкан с втъкани откъм лицевата страна непредени ресни от вълна
кичило, кичилка, кичилки ресни и пискюли от едноцветни или разноцветни конци за украса; непредена вълна или прежда за втъкване в халище, кепѐ и други тъкани; накит
киши души
кишиѐ, кишише отшелници, калугери
кладѐ слага, поставя; пали огън
клеѐ тлее
клепчѐ, клепчѐйки клюкар, клюкарки
клепчѐ клюкар; бърборко; поспаланчо, миглю
клет килер

клин баница с две или повече кори, между които се поставя пълнка; гвоздеи за подковаване на добитък
клине продълговати, широки в основата и с остър връх парчета плат, вшити на определени места в дреха, за да я разширят; предници от по половин плат на горна дълга женска дреха
ключна заключи
къдѣто отворено, оперено, пѣргаво; лошо, зло
книга левтерие писмо, заповед за освобождаване от военна служба
ко ако
кобѣр, кобѣре кожен калѣф за револвер; прен. револвери, пищови
къжел, къжелѣ хурка; хурка, нашарена и украсена с разноцветна вълна (памук), цветя, зеленина и висулки, която се откупува при вземане на невестата и се носи от девера като знаме
кокъна жена, която се облича добре, мени премениите си, за да се харесва; дама, госпожа
кокори са хвали се; говори много за себе си
кола герѣ лека работа (поздрав)
колай средство, начин, способ, леснина
колак, умал. мн. ч. **колакѣве** голям, домашно приготвен хляб;
колаци марѣдници вж. **марѣдници**
колѣжие, колѣжии сеймени, турски военни полицаи; пазачи
колѣши когато, колкото пъти
кольфнувай кльѣвай, чуквай с клона
къмка причастие
кънак, къначе държавно учреждение в Турция; добре обзаведена къща; място за пренощуване; разстоянието, което можело да се измине за един ден с кон
кънак сайбийку стопанка
къндак приклад на пушка
къндисва спира, отсяда, настанява се; отсяда за пренощуване; установява се някъде
къндуре обувки
кънопалено конопено (въже)
кънчкъве конци
кънци коне, конят
къпан, къпанѣ бухалка за пране
къпаран мъжка горна, къса до кръста дреха от аба с ръкави и срещащи се предници; дълга горна мъжка дреха от аба с ръкави
къпеле, къпелѣ момче над 15 години, момък
къпѣлъ вж. **къпеле**
кърдиса нагласи, наконти
кърдисай, дюдисай да се премени, да се нагласи с най-хубавите си дрехи
кърдя, кърдѣше оплаквам, нареждам, прилявам се; говоря, говоря много, чета морал; вървят в права редица, един след друг
кърем корем; сърце
кърмести бременни
кърса вж. **кърсум**
кърстум на кръст
кърсум уж, сякаш, като че
къру суха, сухо
кършенко умал. от **кършено** чупено, свивано
къса гарагашка къса (малка) сврака
късан, късен, късень коситба
късек къс, мъничък
късна хапна
кътри, кътра, кътрѣ вж. **кътри**
къчие закрита каруца, кола
къцаш късаш
къшат рошат
къшмѣше надуваше, издуваше
къшове кошове (за пренасяне на фураж, за съхраняване на храни); десет снопа, наредени по начин, който предпазва класовете им от намокряне и едновременно да съхнат добре; **нивите му пълни с къшове** нивите му пълни с кръстци от снопи, прен. много имотен
къшѣле женска дреха
къща къща; стая, в която се готви и живее, кухня
къюм широки, дълбоки, надиплени; обшити със злато (сърма)

къвен, къвени пѣлен, поправен, освежен, хубав; за цвете — свежо, сочно
къви са поправа се, напѣлява, освежава се, разхубавява се
къгѣна крадена
къгаѣка женската на ястреб
кърай му не фѣтам не мога да разбера
кърасѣта, кърасѣти възкисели
къратим свѣршим
къраѣце краче
кърилнал развял, разперил
кърилѣа (на дреха) умал. от **кърила** предната част на дълга горна дреха, разтворена отпред; поли на дълга горна женска дреха, разтворена отпред и с високи цепки от двете страни, които се запретват нагоре и се завързват или подпѣхват в колана отзад на кръста
къройѣт кроят, режат; разпрѣскват, разпиляват
кърондѣр керамичен съд за вино
къропо, къропка късо
къротѣше силно викаше, караше се; силно плачеше; къртеше
кърѣхтичко, кърѣхто крехко, звѣнливо, високо, сърдечно, кършно
кърух малка бучка
къбѣр вж. **къбѣр**
къвет сила, якост; прен. пари, богатство, заможен човек
къдѣм, къдна целувам, целуна; клеветя
къдени, къденки целувани
къзум драго, мило, гальовно обръщение
къка къща — привнесена от други говори дума, която се употребява рядко в песни и говор с иронично-хумористично значение
къкуѣда, къкуѣдка юмрук; къкуѣдка дете дете, по-малко от естествения за възрастта си ръст
къулак, къулаци вж. **кълак**
къуплийѣ каменна плоча, издялана в правилна форма
къулнѣ кула; стая в най-горния етаж на къщата
къумаш стока; скъпа материя; хубав, добър
къкумунѣшка умал. от **къкумунѣга** вид билка (*Melilotus officinalis*)
къкумуному на кума
къкундѣри, къкундѣри, къкундѣрѣкѣве вж. **къкундѣре**
къкунуѣшисва разговаря приятелски
къкупаран вж. **къкупаран**
къкураджие полски, горски пазач, пѣдар
къкурбан, къкурбанѣ обредна гощавка със заклано животно на определен семеен или селски празник; животно, заклано за такава гощавка
къкуркарѣум изглежда че, струва ми се
къкурешница, къкуришница женски накит за глава — орнаментирана квадратна сребърна плочка, обградена с гъсто наредени сребърни верижки с нанизани на тях дребни монети; игла за забождане на **къкестемѣла**
къкуртулисѣ запази, избави се от нещо, от нещастие, спаси
къкуртулуш спасение
къкуру сухо
къкуруджие вж. **къкураджия**
къкуршумджии, къкуршумжии, къкуршумджийѣчета добри стрелци, които улучват добре с пушка
къкурушничкънѣ вж. **къкурушница**
къкусѣр недостатък
къкутно хубаво, красиво
къкутѣ, къкутѣм отглеждам, изхранвам, грижа се за някого
къкутени, къкутенки хранения, отхранени, отгледани
къкутние, къкутния горна дълга женска дреха от домашно тъкан или фабричен плат с разноцветни черти; вид хубава басма или друг памучен плат с такива шарки
къкутри; къкутра, къкутрѣ кой, кои; коя, кое; **къкутраѣто** която
къкушѣк вж. **къкушѣк**
къкушѣк, къкушѣче женски пояс; пояс; вид забрадка; четвъртитя кърпа, тъкана на разноцветни квадрати или ивници покрая с **къкичѣлки**, която се запасва прегъната по диагонала отзад на кръста или над бедрото; тънки сковани гредички, които се визждат в стената за здравина
къкушие надбягване, надпрепускване с коне
къкуюм вж. **къкуюм**
къкуюмджие златар
къкуркъ киши четиридесет души

кърсердарска прилаг. от **кърсердар** началник на стража, която пази ред в селото; началник на подвижен полицейски отряд за преследване на бунтовници, разбойници и пр. Тези отреди се превръщали в същинска напаст за покореното население, отсядали в къщите му и вършели всякакви насилия

къшла вж. **кашла**

къбгли тегли

къбника, **къбничка** тънка; **къбканъ** тънките

къбпооглу кучи сине

къбшк, **къбшкове**, **къбшкъове** малка гостна стая с прозорци без стъкла, с дървени решетки; в триетажните къщи стросли и втори къшк за склад на вълна, аби и др.

къбшко тежко

къпрйе мост

кюрк, **кюрци**, **кюркове** горна мъжка дълга дреха, с дълги ръкави, подплатена с кожух; невестинска горна дреха, с дълги ръкави, дълга до глезените или до средата между коляното и глезена, от тъмносин или чер шапак или сукно през ХХ в. и от кадифе или копринен плюш, подплатен с кожа, с копринен или с памучен фабричен плат, с кожа или везмо от сърма по предниците

кюрпё крехко, младо, неразвито, неукрепнало; **кюрпекли** (за агне) късно обагнено, бозайниче

кюстёк, **кюстечек** сребърно мъжко украшение, в Родопската област обикновено лято, съставено от синджирчета, прикрепени на няколко места към гравирани плочки, носено за окачване на часовник или само за украса; кюстекът се премятал през шията или се прикрепял с кукички под едното или под двете рамена; **кюстёк синчан** кюстек от разноцветни маниста

кютка блъска насам-нататък, удря; събаря

кютюк дънер

кютюк малка

кятйб вж. **кётйп**

кятйбиё такса, плащана за написване на **тапйя**

кяфир вж. **кавур**

Ламбади старинни музикални инструменти, подобни на тропиети, които се употребявали в дворците и във войската при тържествени случаи

лаф, мн. ч. **лафове** приказка, дума

лаха са случи се, случва се; става

лахъм подкоп

ле, **лё** само, щом, току

лёттер, **лёттер**, **лёттера** неженен, неомъжена, свободен; **на лёттерскине години** през ергенските (моминските) години

лейлечеку щъркелчо

леким, **лёмим** само, само че, ех, ех че, ама, ала, но

лекйи открито, на открито

лельку обръщение на снаха към зълва; обръщение към леля

лепа хубава

лескавец, **лескавица** светкавица, мълния, гръм

лётва полегата, хоризонтална, равна

лётнат заваят

лётнине ниве нивите, които ще се сеят през пролетта

лето гиздило вж. **гиздило** лето

лехен прохладен

лешинки лехички

ливене проливни дъждове; снегове, ледове

липсало изчезнало

личим сравним

личкам плискам, разплискам, изливам; развалям, осу-
त्याм

лишан, **лишен** вж. **нишан**

ложба залагане, облог

локми мекици

лочи разлъчва (за овце)

лочка локва, яма

лу само, щом, когато

лустри лачени, лъскави

лъоко леко

лъотво със заобикалки, отдалеч, като на шега

лъохан тих, лек

лъохни подухни, лъхни

лъохчина лекота, облекчение

лю вж. **лу**

любём целувам; целувам ръка

любенки умал. от **любени** целувани

любнува целува

люй сега, веднага, бързо, още

люк лачени, лъскави; **люк кундури** лъскави, лачени обувки, украсени с маниста; най-луксозните и красиви червени женски обувки, носени в миналото; **на люкан** на лачените (лъскавите) обувки

люльб лула

лют кисел

Магазия вж. **маза**

маджире, **мажере** бежанци, маджари

маёт омаят

мазажи търговци в **мази**

мази, членувано **мазине**, мн. ч. от **маза** склад за стоки на търговец-ангросист с канцелария и за продажба на дребно

мазולי полски пазачи, въоръжени с пушки

майчиш наричаш чужда жена майка

максул, **максул** вж. **максул**

максус нарочно

малешйна момче, което придружава стадата, помага на овчарите, привиква към овчарския живот и се учи да пасе овце и да се грижи за тях

малим предчувствие, предчувствие за нещо лошо, отчаяние пред грозяща опасност

малихёра вид бойна пушка

маллиё богат, заможен, имотел

малък месец старо народно название на февруари

мамка измама; примамка

мамна излъга, измами

манале свещници

манале анадолски турци; черни турски войници; в Родопската област — недисциплинирани, по-лоши и от башибозука турски войски, които са разбойничествували, убивали, грабели и унищожавали всичко по пътя си.

манах отбор; чист, подбран, еднакъв; без работа

манда бивол; бавен, мудар човек

мандова биволска

маньб басня, притча

марна хладка

мартвака просеник, гъста каша от царевично брашно, разстлана в тава и полята с масло

мартинка вид бойна пушка

марудници питки, замесени с квас, печени на подница и мазани с масло

масраф разноски

масърски египетски

махальчинка умал. от **махала**; умал. от **махалка** кочан неоронена царица

махана, **маханб** вина, недостатък

махмуди, **махмуди** злагни турски монети със стойност 68 гроша, сечени през управлението на султан Махмуд II (1808—1839)

махмузи шпори

махни са отбий се, иди си; обърни се

махрамб, **махрамб** забрадка, кърпа; **тестемёл** без кичилки; кърпа за глава с тъкани орнаменти

максул земеделско произведение от собствена нива, лозе, градина и пр.

машала, **машела** браво; точка от катран между веждите, която се поставяла против уроки; сребърно украшение, носено на челото със същата цел

машко малко

мавлекёт вж. **мемлекёт**

меджидиё турска сребърна монета от по 1, 2, 5, 10 и 20 гроша, сечена през управлението на султан Абдул Меджид (1839—1861)

медресё мюсюлманско духовно училище

междьб подарък за първо съобщаване на радостна вест

межер участник в **межо**

междб, **междьб**, **межйца** взаимно подпомагане за извършване на полска или домашна работа, за която се изисква повече труд или по-продуктивно време;

строеж на обществени сгради (черкви, джамии, училища, пътища, мостове) и къщи; приготвяне на чез и под.; седянка, на която момите и жените работят на домакинята
мезаре гробища; гробове
мезат публичен търг с надаване
мезлиш съвет; дърдорко; любопитен
меклемет вж. мемлекет
мектюп вж. михтюп
мемлекет страна; родно място; родина; местност
менa премяна
мера ведро; мярка за течности, която съдържа 10—12
оки
мераз, меразе наследство
мерак силно желание; прен. любов
мераклно желаното
мердевенъ стълба
мердженли (за сабя) украсена с инкрустации от мерджен
корали; прен. украсена със скъпоценни камъни
мермерен мраморен
месаль, месальчек домашно тъкано платно или дълга
кърпа за постилане на трапеза, за завиване на хляб
и пр.; кърпа за хранене; кърпа, която момата подарява
на любимия си
месам приличам
мескове терлици
метериз окоп, прикритие; дупка в крепостна стена за
стрелане; бойница
метните хвърлете
механа кръчма
мехкемьб съдебна разправия
мехнувам приличам
мечит джамия
мешин тънка обработена кожа
мивлют помен
миждьб вж. междьб
мйжо обръщение към по-възрастни хора; чичо
мйжовине, мйжувине чичовите
мизан хаджи
мйндале бадеми
мйнди съзвучие на динд:
миндил, миндиль, миндильчек домашно тъкана престилка
с разноцветни писи; миндил, ален престилка с преобладаващи
аленочервени и изобщо светли багри, носена от девойки и
млади жени; смйсан миндил престилка със ситни оранжеви
и черни писи, носена от възрастни жени
минтан горна къса вълнена женска или мъжка дреха,
отворена отпред, обшита само с гайтан или извезана
със сърма
миралай полковник
мисир царица
михтар вж. мухтар
михтюп, михтюпчек писмо, известие
младочни (за крави) млади, скоро отелени, когато дават
най-много мляко
мнжиш много пътя
мъкне скубе
молла мохамедански учен, духовник, ходжа; ученик в
медресе мохамеданско духовно училище
момаре годещници при първия годеж — бащата (ако
няма баща по-големият брат) на момъка и най-близки
роднини, само мъже, отиват да искат момата
момарки одумници, жени, които момъкът праща у де-
войката да питат домашните й (и нея) съгласни ли са
да му я дадат; момарки праща и девойката у момъка,
когото е харесала, за да я хвалят пред него
момини момините роднини и близки, поканени на сватбата
момска, момскана моминска, моминската
морабьб война; караница; сбиване
морен, морна, морно, морничко уморен; виолетов, тъмно-
виолетов, тъмен, черен; тежък, приспивен
моркна мръкна, стъмни се
морни болесчйци духове, които причиняват болести и
смърт по хората и добитъка, които морят
моско мъжко; мъж
москов, москов народно название на русите, на Русия
мохремена Богородица

мрацёше са отвращаваше се, гнусеше се; мръщеше се
муаён, муайён преглед, проверка; аскеран муаён пра-
виха правиха преглед на войската
мугленска кепе кичена вж. кепе
музйн мохамедански духовник, който приканва от ми-
нарето на джамията вярващите за молитва
муздрак бойно копие
мулим вж. малим
мумаре вж. момаре
мумие, мумийка забрадка
мумове свещи
мурабьб вж. морабьб
мусаф едно от наименованията на корана
мутек, мутька, мутько, мутичек малък, мъничък
мутлак сигурно, без съмнение, непременно; вероятно,
навярно; честна дума
мух, мухове гвоздеи за подковаване на добитък
мухаджир преселник, бежанец
мухтар служебно лице в село или в градски квартал
с права на кмет или на кметски наместник
мювлют вж. мивлют
мюдюр управител на административна единица, по-малка
от околия
мюжде вж. междьб
мюзевир клеветник, доносчик, лъжец
мюзювюрлик доносничество, клеветничество
мюлк недвижим имот; собствен имот
мютсариф окръжен управител, управител на вилает
мюфтиё, мюфтия мюсюлмански духовник, който урежда
религиозните работи и седи въз основа на корана
мюхюрладйсва подпечатва; подпечатва повиквателна за-
повед за събиране на войска

На вземи; в съчетание със спомагателния глагол за
образуване на бъдеще време: на ли щйш ще намериш
ли; на щйме ще намерим
на смех на шега, на подигравка, напук, за да ядоса
набалъни натъжи, домъчнява; набалънёва домъчнява
навали наклади, запали
нагада накарва, приготвя, застава
нагодно удобно
нагодьбт направят; нагодят нагласят
нагьблли заплете, обърка
надёвам обличам; обувам; надёнала облякла; обула
надникнах надзърнах; наведох се
надпуска надминава, изпреварва; надава
наё, нва, нёе, нёе онази, онова, онзи, онези
наёма свикна, привикна; наема
назлан, назлём, назлён кокетлив, разглезен, превзет;
капризен; нежен
назлнджйе капризен; който не се съгласява, не харесва,
противи се
найё административна единица в Турция, по-малка от
кааза; малка административна област, състояща се
от няколко села; сборна селска община
наказа наръча, поръча; наприказва
наков такъв
накорми нахрани
налбант подковач на добитък
налезьбг навлязат
налели навлезли; налели
налепйла измазала
налёта налита
намахни наточи, наостри; замахни
намерё отмеря, измеря; намеря
напасъл напасъл; припечелил
напен напъване, насилване, напъгане
напушва нацфгтява
напьбнвам влизам със сила, напъвам
нарйцам наричам, нареждам
нарьд, нарьбд наред
наръча наръча, поръча
наска нас
насьбгна, насьбгна присегна; наведе се, наклони се
насьбдвам нареждам какво да се изпълни (особено в пред-
смъртен час)
насьбвам понаждам, удължавам (за дреха, тькан и под); при-
наждам, прибавям, измислям (при разказване на нещо)

на̀соска вземо на ръкав на женска риза в миналото; парче плат за наставяне на дреха или плат

на̀сѹрмени начернени

на̀те ето

на̀фора хляб, осветен при литургия; късче от такъв хляб

на̀х на, към, при, в, у

на̀х на̀ска у нас

на̀хвѣчер, на̀хвѣчерум привечер

на̀хйѣ вж. на̀йѣ

на̀хѡн навън

на̀хѡтре навътре

на̀хтѣне ноктите

на̀шѡл, на̀шлѡла намерил, намерила

на̀шувѣне нощите

на̀см на ум

нѐ ние

нѐе тези, онези

нѐехано неяздено, необучено

нѐзин техен

нѐзнайно непознато; незнайно

нѐйзин неин

нѐкав, нѐква, нѐкво, нѐкви някой, някоя, някое (нешо), някои; някакъв, някаква, някакво, някакви

нѐмѡй, нѐмѡй, нѐмѡйте недей, недейте

нѐпригѣпсало незакусило

нѐфѣла не струва; не е здрав

нѐфелит лош, проклет, свадлив; болнав

нѐфѣло лошо; грозно; болнаво

нѐхин, нѐхина неин, нейна

нѐхтѣ нокти

нѐизѡм редовна войска в Османската империя

нѐйкѣна, нѐйкина нищо, никакво

нѐйкнат навеждат се

нѐйком ниско; нѐйком унѐкна (понѐкна) наведе се ниско

нѐишѡн, нѐишѡн белег; подаръците (пръстен, монети и пр.), които момъкът изпраща на девойката при годежа

нѐгѡ, нѐги, нѐгите, нѐгийнѣ, нѐжинки крак, крака, краката

нѐица ножица

нѐй така; на нея, ней

нѐлков толкова

нѐвѣхчу невесто

Обѣхано (за яздитен добитък) обяздено; престаряло, станало негодно за работа

обигравам обикалям, обхождам; ходя продължително; измамвам

обигѡпва лъже, мами

обидвам, обидеш, обидиш наобикалям, навещавам, спохождам, посещавам

обислѣдам вървя неотстъпно след някого

облю̀би целуна, нацелува

обнѡбли обхванали

оборѡви са разсъни се

ѡбусушно сухо, сушаво, безводно, без дъждове; издигнато място, отгдето водата бързо се оттича, та всякога е сухо

ѡбу̀ща дарове; обуща

ѡбу̀хна пресъхна

ѡвѡ, ѡвѡ, мн. ч. членувано ѡвине поле, равнина; под ѡвѡна в говор и в песни се разбираше и Беломорската равнина

ѡвѡлѣно измачкано, отъркаляно

ѡвѡрди вж. уѡрди

ѡвѡдека тука

ѡвѡде вж. уѡде

ѡвѡчерем на овчарите

ѡгань огън; прен. война, битка

ѡгѡра огрява

ѡглави сгоди

ѡградѡсах налетях на някакво зло и се поболях, заболях по неизвестна причина (ѡградѡсва се според народните вярвания, когато се стъпи, „нагази“ на „нечисто място“ — където се хвърля смет или се излива помия и пр.; ако се мине през „самодивско игрище“, под самодивски дървета, шипки, тръни, ако се пие вода от езеро или река, в които са се къпали самодиви и пр.)

ѡдаѣ, ѡдаѡ стая

ѡдажиѣ, ѡдаджиѣ човек, който се грижи за ѡдаѣ и живещите в нея гурбетчи; домакин и готвач на овчари и пазач на мандрата

ѡдер салон пред стаята в етажа, преддверие; издигнато място в стаята, на което се нареждат едни върху други черги, халища, козаци, възглавници и пр.; издигнато място в къшка; миндер

ѡдерки ограда на балкон

ѡдмарѣм са отморявам се, почивам си

ѡзнобила попарила, осланила, поразила

ѡймалѣ пѡзушки пазва (на дреха), двете части на която се събират, похлупват; бели, хубаво ушити пѡзушки (умал. от пѡзѡи)

ѡкѡ турска мярка за тегло и вместимост, равна на 1,2825 кг или 1,2825 л (употребявана у нас до 1889 г.)

ѡкахарѣн натъжен, наскърбен, угрижен

ѡклонѣн оклюмнал

ѡкѡдени целувани

ѡлдѡше, ѡлдѡшлѡр вж. ѡлдѡш

ѡлдѡшки връстници (според осведомителите)

ѡн алѣ шестнадесет

ѡн едѣ седемнадесет

ѡн икѣ дванадесет

ѡн секиѣ осемнадесет

ѡнбашѣ командир на десетина войници или полицаи; командир на отделение

ѡплѡвила измила, почистила чрез измиване (жито, ориз, леща)

ѡпрати изпрати

ѡпреснѐленко, ѡпреснѝлченко, ѡпреснѝльченко прилаг. умал. за вретено с прѣсниль (прешлен), т. е. ненапредено и до половината, когато се махал прешленът на вретеното

ѡпреснѝлченце съществ. от ѡпреснѐленко

ѡрна вж. ѡрна

ѡртѡсѡвай оправяй, оздравявай

ѡру̀же накити, украшения; накитите, които момъкът подарява на девойката при годежа

ѡру̀жѣм оседлавам, стягам; нагласям, огиздам, украсявам; вѡоръжавам

ѡслѡшал послушал

ѡтѡдѡви повреди, погуби, уби

ѡтѡдѡна отсрещна

ѡтѡврши свърши; уби

ѡтзѡнѡйвам са отдръпва ми се потта

ѡткѡцам откъсвам; отнасям (при болест), погубвам; свършвам, прекратявам

ѡти защо

ѡткѡцѡвам вж. ѡткѡцам

ѡтнѐтре отвътре

ѡтнѡб, ѡтнѡбмѡш освободиш, отнемеш, спасиш, отървеш

ѡтѡнал потънал

ѡтпѣла отпѣнала, откачила

ѡтрасна, ѡтраснана барѣйна вж. ѡдтрасна барѣйника

ѡтромѡни ѡтговори, ѡтвърна, продума

ѡтстѡпи отстъпи; отдръпна се

ѡтсѡрнал отвлякъл, завлякъл

ѡтту̀ва оттука

ѡту̀с бѣш тридесет и пет

ѡтхлѣпѡѡва са смее се с глас, от сърце, на подбив

ѡхромѣвам окудявам

ѡцѡтра сутринта

ѡчѡпни отчу̀пи, откъсни

ѡчѡѣ умал. от ѡко

ѡчу̀ѡва предпази, опази

ѡчу̀то прочу̀то

ѡшѡтнаѡхѡ опустѡхѡ, заглѡхнаѡхѡ

ѡчѡѡни отчу̀пи, счу̀пи, прекърши

Падѣм тантела

па̀дне падне; пристигне

па̀зѡнт пазач, ношен пазач в селище

па̀зушки умал. от па̀зухи пазва — дрехата пред гърдите; нагрѣдник; мястото между гърдите и дрехата

па̀йѡн, па̀йѡн, па̀йѡна вѡже за спѡване краката на добитък; дѡлго вѡже, с което се вѡзва добитък

пампѡр влак

панѡгѡр панаир

панѡгѡр кѡтка изкуствено цвѣте (цвѣтя), донесено от панаир

пандурин въоръжен пазач от християнското население през турското владичество
пантоле панталони; шалвари
панчуга, панчука дънер
папуце вид обувки
пара парична единица в Турция (40 пари са равни на един грош)
пара̀тик свободен, без работа; паратъко напразно
паресница, паресничка разведена жена; жена, напусната от мъжа си
парма̀к, парма̀ци пръст на ръка, крак; дървени или от друг материал парпети на балкон, стълбище и др.; спица на колело
парско̀ве вж. порско̀ве
парста̀т пъстър, разноцветен
парсчйца умал от порс пръст, земя
партиѐ багаж, покъщнина
пасмо чиле, гранче от 60 нишки, дълги колкото мотвилката
патлак револвер с барабан
пагу̀р потурн
паха, пахота цена, цената
пахар, пахор, пахур, пахурче дълбока паница; чаша; малък плосък съд със цицка за ракия
пеѐм пея; чета; уча; кина̀ пеѐ какво пее; какво чете; какво пише
пейванче умал. от пайван
пекливо слънчево, горещо (за климат)
пендолйра златна монета със стойност пет лири
пенжур, пенжуре, пенжурки прозорец, прозорци
першене, пиршене перчемн
петали подкови; петалине, петалькине подковите
петелка, петлица дупка (илик) или примка за копче
петовничка, петомничка едничка, най-малка, най-галена; петимна
петувничка вж. петовничка
петювничко обично, любимо, много мило
пика писука
пильвьѐ утайка от кафе
пильчйнки, пильчкѐве пиленца; птиченца
пйрго̀ве чардаци; рамки, на които се обтяга платно за везане
пйсан украсен
пйси цветни ивици по основата и вътъка, които се пресичат в квадрати
пйтаме питаме; искаме (при сватосване на девойка)
питаре момари, одумници за женитба
пишман който съжалява за нещо казано или извършено
ти са щиси пишманй ще съжаляваш, ще се разкайваш
пладнѐваме обядваме
планина планина; високопланинско пасище; планински върхове и бърда
пластѐт пластат (за сено); трупат, натрупват
плахти пххти, задхва се
плѐна пелена
плѐсна грабна, отвлече; затече се, втурна се; плѐсна папу̀це, обу̀ са грабна си обувките и се обу
повдйгна повдигна; дигна, подкара (за стадо)
поводник който води хорото; мястото, където играе
поводникѐт
погалчйм поговорим
поганче вж. буганче
погански „нечисти“ в смисъл на неверници, нехристияни
подам, поде, подите тръгна, отида
подбулка дълга бяла кърпа с везани растителни орнаменти по двата края, която годеникѐт подарявал на годеницата за сватбата; две извезани кърпи, които годеницата подарявала на майката на годеника си вечерта срещу сватбата на трапезата в бащиния и дом
подвйвам завивам; подвивам
поддевер помощник на дѐвера при сватба
поденум, поденюм през деня, денем
подзима, подзиме есен, есенес
подзѐлва помощница на зълвата при сватба
поди повел. иди
поднѐчуват подслоняват, приютяват
подник обор за едър добитък

подпарѐ насилва да отвори, кърти, подкопава, за да влезе
насила
подсѐвам са, подсѐна подхлъзвам се
поѐ лее; пои (добитък); пое
пойще по ска
пойдѐ иди
пойѐха подбраха, закараха; поеха
покина непълна; по-малко
покудени целувани, целунати; оклеветени
полѐва̀к половаяк, половин ведро (около 7 л)
полила полилеи
полка пола
полюѐм целуна
полюѐ понесе
полюѐйкѐ вѐжето, с което се люлее люлка
помѐкна измѐкна, извади
помрѐнени помрачени, посьрнали, побледнели
понокюм през ношта, ношем
попа̀ди, попо̀ди хвърли
поплѐк разбойник, плячкаджия
поповѐм на попове
попраг, попрѐг, попрезѐ, попредзи колан, с който се притяга самара или седлото на товарен и яздитен добитък
попрѐгам затягам попрѐг, за да е готов добитъкѐт за товарене или яждане
попрѐгни повел. от попрѐгам
попрѐлка седянка, на която моми и жени работят своя работа; седянка, на която гостува само любовникѐт или годеникѐт; седянка, устроена от близки за сгледване на момък и девойка
порнал пробол; разпорил
порско̀ве пръсти
порстен ѐбалка пръстен с камък, който по форма и цвят напомня ябълка
пору̀ка повика, извика
порхче пръстче
посдѐлкине поседелките, обикновено в песните: Мѐмине на попрѐлкине, мѐмине на посдѐлкине — момите преда̀т, момците седят
посдйме поседим
послед, послѐд после, подир; след време; послѐд заслѐди тръгна след; послѐд го слѐди върви след него
посмагѐпса омагѐоса
пѐснѐхте цапахте, замѐрсявахте
посудривала била, поудряла
потаксат минат, попреминат, престанат
потапта̀ха потъпкаха, стъпкаха, прегазиха
пѐтно прилично; възпитано
потон широко, затворено помещение, салон; преддверие, коридор пред стаите в етаж; под; обор; таван
потѐрне тръгне, потръгне
потѐпуват потропват
пѐтъчек умал. от пѐтъ път; пѐтчекча
пошивам веза, извезвам
пра̀ви ми са струва ми се
праматѐр, праматѐрин умал. членувано праматѐрчѐно амбулантен търговец на галантерийни стоки, кинкалѐрия и манифактура; търговец на платове
прамѐте платове
праматѐѐ галантерийна и кинкалѐрийна стока
прамѐнь ларче вълна
прасник, прасникѐк прясно мляко
пра̀ша, прашѐ, прашйх прекопавам
преба̀лѐм приба̀лѐм прежалвам, преболявам
пребѝ уби; преби
пребѐс в съчетание с предлога на — на бос крак
прева̀лѐ захожда, скрива се, преваля, отива
прекрив, прѐкривка, прѐкрѐва тънък червен вълнен или памучен плат, с който забулвали в миналото невестата
прелѐжѐ, прелѐжѐха, прилѐжѐха пренощува, пренощуваха
преличѐват, приличѐват променят си вида
прѐло прежда
препйнаш, припйнаш препѐваш
прѐснел, прѐснѐль, прѐснийл, приснийл прешлен за вретено
прѐсоска, присуска наставена пола на женска горна дрѐха или риза, която се пришива за украса; долната част

на женска риза, която се тъче от бяла памучна прежда с разноцветни черти и ивици или се украсява с вземо и се прикача към горната част
прешен, **прешни** преден; предишен
прешничекан предница (умал.) на дреха
прецветил, **прицветил** прецветял
привали вж. **превалѐ**
преврѐмна бременна
пригѐпсало закусило
приграбѐй бягай (за кон — препускай) с всички сили
пригрибам, **прегрѐшам**; **пригребе** прегърна
приказал са обадил се; проявил се
прикача прескача
прилѐга, **прѐлѐга** прилича, подхожда; **прилѐгна ли ти вечерѐ** хареса ли ти, падна ли ти на сърце вечерята
примрак здрач; в **примрак** по здрач, привечер, по мръкнало
припална препълнена
припѐва плаче високо и продължително; нарежда и плаче над покойник, над гроб
приподи изгони, прогони
прирукала провикнала, извикала
прислѐди тръгна след някого
присѐсвам понаждам; **присѐсаш** наставиш, понадиш
пристанала съгласила се, приела
притажно тъжно, тежко, потискащо, загрижено, неспокойно; **болест притажна** тежка болест; **време притажно** неспокойно, тежко време, в очакване на война, суша, градушка, тревожно събитие, при неплодородие, епидемии и пр.
притажни книги некролози
притаптавам утъпквам; стъпквам
притѐче постигна, сполетя
притѐка разпалва, подклажда, поддържа (за огън); преглъща (за храна)
притѐца, **притѐча** изпреварва; пресреща; отнема мястото, реда на някого
протѐпцало вж. **пригѐпсало**
прѐгима сутрешно ядене
прѐлѐто пролет
просеник гъсто сварена каша от царевично брашно, разстлана в тава и полята с масло
прѐсто прошка
прѐстор конопена или вълнена черга за сушене на жито и др.
прѐтогер селски кехая; разсилен или прислужник в община
прѐчка наниз от златни монети
прочѐт чуят, прочуят
прощати простени
прѐвали мин. свърш. от **превалѐ**
пуганче вж. **буганче**
пуйѐоха вж. **пойѐоха**
пусѐ засада
пукам пукам, стрелям, гърмя с пушка или пистолет
пусула записка, служебна бележка; написана сметка
пушка кирѐсала пушка ръждасяла, замърсена
пущини укорно — за нещо досадно, противно, омразно; гальовно — за нещо приятно и радостно

Раван вид ход на коня, умерен галоп
раванлиѐно конче, което има хубав **раван**
радийф, **радийфан** запас; запасен войник; възрастни мъже, свикани за война
разбалъни развесели
разварнам, **разворнам** завърна
развидам развеждам; разхождам
разгеле точно на време; тъкмо
разгѐлъ разделя
разглѐва разглежда
раздрѐма кръстопът
разиде са разнесе се, разпиля се
разметѐшен не на място, разместен, объркан
разовѐ разотидат
разпѐте, **разпѐтено** кръстопът
разпуснал разширил, увеличил
разрой разбърка, разпиля, разпръсна
разсипна която съсипва, разрушава, сталя; **болест разсипва** болест, от която се умира

разсурнат развлечен, раздърпан, небрежно облечен
разтажно което разтъква, премахва тъгата; радостно
разтожем са разтъквам се, минава ми мъката
разтурѐм развалям
разчѐбпиха (за врата) разбиха
разшѐнѐвам, **разшѐнѐвам** развеселявам
ракийен сапун по народна етимология вм. **ракий сапун** сапун, внасян в миналото от Турция, Гърция и др.
ракийне ръцете
рамазан пост у мохамеданите
раница първороден син
рахат, **рахатчек** спокойствие
рахмет, **рахметъ** помен; следпогребална трапеза за опрощаване греховете на покойника
рахметлиѐта покойникът
рача, **рачиш** искам, искаш
раченик дълга бяла кърпа, с която се забраждала невестата
редѐф вж. **радийф**
рѐкаха казаха
ремѐне ремъци
рѐжкове, **рѐжковъ** умал. от рога
ройно буйно
ройка, **ройне** прѐска, разпилява; потича буйно, руква
ромѐни говори
руба облекло, дреха; чеиз
рубѐ, **рубийка** дребна турска златна монета
рудан, **руданъ** уред за предене и за навиване и пресукване на прежда
рудо, **руда** (за агне, овца) с мека къдрава вълна
рукам викам; каня на годеж, сватба, помен и др.; **руком**
прирука виком извика, провикна
рукотѐ виковете, провикванията
руменлиѐ светлочервен
рупкове мн. ч. от **рубѐ** наниз от дребни златни турски монети
руски умал. от руси
рухо дреха, облекло
ручок сутрешно ядене, храна

Сабах алдѐзлъ утринна звезда, зорница
сабах карши на разсъмване
сабур, **сабър** търпение; опрощаване, прошка
сагмал стадо от дойни овце
сагмалджиѐ, **сагмалжиѐ** овчар, който ръководи мандрата и държи сметка за издоеното мляко; овчар на **сагмал**
саѐ само
саѐ, **сайѐ** лека постройка вън от селището за пренощуване и презимуване на овцете с жилище за овчарите
саѐ тази тук
сажѐли ожили; изгори, опари
сажѐжѐм изгарям
сайзин лазач, телохранител
сай тази тук; така
сайбиѐ, умал. членувано **сайбийчено** собственик, стопанин, глава на семейство
сакѐва, **сакѐва** такава, такава
сакаджиѐ рибар, който лови риба със сак, мрежа; разносвач на вода, който кара водата в мехове на коне или катѐри
сакалдѐса притесни
салиѐ молитви
салта, **салтица**, **салтамарка** горна женска къса до надкрѐста дреха с дълги или до лактите ръкави, отворена отпред, от домашно тъкан вълнен тъмносин, черен или вишеночервен плат, по-късно от сукно, украсена по края на предниците и по ръкавите с широки ивици, извезани със сърма; къса мъжка горна дреха от домашно тъкан вълнен плат, отворена отпред и украсена с гайтани
самѐр кюрци — **кюркове**, обшити, със самурени кожи
сапун ракийѐ вж. **ракийѐ сапун**
сарай дворец; голяма и хубава къща; къща
сарахлок широк кожен пояс, в който се носело оръжие и различни овчарски принадлежности
сармалиѐ направен от сърма; украсен със сърма
сафѐр вж. **сефѐр**

сахан медна чиния
сахат час; часовник
сахатювес кюстечек верижка за часовник; вж. кюстек
сборувам приказвам, говоря
сватба съчеха определяха деня на сватбата
ста сега
сгада, сгада са приготвя се, стяга се, докарва се, пре-
меня се
сгйра стопля, сгрыва
сгодйла прич. от сгада приготвила, докарала, пременила
сгорчи свие, превие; сгърчи
сделка, седелка възглавница
сева тези тук
севат сеят, посяват, саят
севгйлна вж. севдйлна
севда любов; любим, любима; има севдъб на нес обича и
севделйено обичното, любимото
севдйлен, севдйлна любим, обичан; любовен
севдим люб мое
сегмал вж. сагмал
сегмалджйе вж. сагмалджйе
седефлү седефен, с инкрустации от седеф
сее бозае
сеё тези тук
сейз, сейзин коняр
сейменин ми. ч. сеймени турски военен полицаи, стра-
жар; войник от еничарския корпус
селвйе, силвйе, селвййка кипарис; прен. тънък, висок,
строен
селём, селям поздрав, приветствие
селёх, силёх оръжие, пушка
селёхлйе въоръжен
селёхлок, силёхлок мешинен пояс за носене на оръжие
сель порой, нанос
сенёт, сенёти запис, полица; разписка; крепостен акт
сераскер главнокомандуващ
серме вж. сюрме
сермйе, сермъб капитал, налични пари, вложени в някаква
работа
сеслйе гласовити; гайди сеслйе гайди с по-висок тон от
каба гайди
сёсни са изясни се, разясни се
сёстриш наричаш жена или девойка сестра
сётам са сещам се, разбирам
сефер пътуване, пътешествие; поход, война
сивам, сиввам тичам
сиврйе кабадане (В. Гирзилова)
силом, силум едвам с усилие, насила
синжйре синджири; женски сребърен накит подбрадник —
чрез него се е прикрепвала невестинската червена шап-
чица (фесче), над която се поставял раченикът
синжиросано оковано
синчанён направен или обкичен с мъниста; синчанён
кюстечек вж. кюстек синчан
сйпе са руши се
сирён, сирян празненство, увеселение, събор
ситан, ситно, сйтен, сйтничко, дребен; гъст; тих, кротък,
лек
скала външна или вътрешна стълба в къща; подвижна
стълба
скалёсал поканил
скамак, скаман топка, купчина; скамак памук парче,
пласт памук
скемле, скемля стол; стол без облегалo; пейка
скитасвам виждам, съглеждам, гледам
скюпа кирйе вж. кирйе
скюца скъса
слагат (някого) почитат, уважават, зачитат
слети падне
слоча отлъча, разлъча (за овце)
служи черпи някого с нещо
смйсан миндйл вж. миндйл смйсан
сникнала (за сълзи) заронила
снйсни сниши
сботём, сботёне ношуване на младоженката у майка й
в първата събота след сватбата
сова това тук
совест съзнание

содници съдни
сожёже изгори
сой така
сокак, сокаче улица
сёлков, сёлкова толкова
сёрна, сёрдна сърдита, гневна
сёрце сърце; корем
сос, соса стига, достатъчно
сосало стигнало, достигнало
сосва стига
софти мохамедански религиозен учител или проповедник
спай, спайове дарове, които невестата дава на младо-
женца и на близките му
спйрту кибрит
спйшканки умал. от спйшкани избодени, набодени
сподай благодаря
справй й са стори й се
сраде сред, в средата
средаш нареждаш, подреждаш
стаптавам стъпквам, смачквам
степцам зачевам, създавам; степцало са йе създадо се е,
заченало се е
стечём, стйчём, да стечём, да стёкам добивам, успявам,
спечелвам
стёрълъ решили
страна половината от товара на товарен добитък; товарът,
който се поставя от едната страна на самара
стрико чичо; по-възрастен брат на мъжа; брат на свекъра;
обръщение към по-възрастни мъже
строк, строчек стрък
струнено изработено от тънка вълнена прежда; израбо-
тено с нишки от конски косми
стыбгни са приготви се, нагласи се
субаш полицейски началник в стара Турция с широки
права в селата, особено в българските
сугарё, сугарно (за агне) късно родено; прен. крехко,
младо
судриват са приличат си, имат нещо общо, което ги свър-
зва; судрили са са допаднали си и са се съгласили,
решили да вършат нещо заедно
сукман, сукмань дълга горна женска вълнена дреха
сукне прен. хвърли, захвърли
сунйци вж. зунйци
сурат, суратъ (недоброжелателно) лице
сурнакалчо, сурнукалчо развлечен, небрежен към облек-
лото си човек
сурне влачи, тегли, дърпа
суру, сурка русо (за човек), сиво (за животно); за агне
означава и избрано, тъй като в Средните Родопи су-
рите агнета са били по-редки
сущёт правят смет
сюлвйя, сюлвййка вж. селвйе
сюнёти вж. сенёти
сюрйе голямо стадо; сюрййски овце овци, събрани от
кехая
сюрме, сюрмъб приспособление за затваряне, заключ-
ване отвътре на врата, прозорец

Та тя
таблица чл., момински и женски накит за глава — сребърна
плочка, обнизана с дребни сребърни или златни монети
табор турска войскава част, батальон; стан, лагер
тавла, тавло конюшня, обор
тавла дълго бяло платно с червени кенари, което се по-
стила на трапезата при гошавки
тавлён, тавлёни (за добитък) охранен, угоен; отгледан
тайфа дружина; шайка
гаман достатъчно, точно колкото трябва, тъкмо
тапйе крепостен акт; тапййски сенёти документи за вла-
деене на земя
таптёше тъпчеше
тарлар глашатай
тарло угар, обработваема земя, нива
тасмй кожени ремъци
татар куриер, който носел писмени нареждания от висши
държавни учреждения до по-низши; татарин
тачёт зачитат, почитат
тевничёр, тевничёрче вж. темничёр

тее тези
тѣжко сребро старинни сребърни накити, носени в миналото от моми и невести
тезелй пресни (месо, плодове, зеленчуци)
тѣкински, тѣкѣнски влачен от вода, от течение
телйм, теллим военно обучение
тѣлове, тѣлове украшения от тънки златни жици, които се спускали над булото на невестата
тельвѣб, тельвѣбна угайка, утайката (от кафе)
тембѣх, тѣмбѣх заповед; нареждане; забрана; предупреждение; **стѣрил тембѣх** забранил; заповядал
темничѣр, темничѣрин, темничѣрче затворник; пазач, ключар в затвора
тепелик, тепелѣк кръгла, обикновено сребърна плочка с ковани растителни орнаменти, която се зашивала върху дъното на женска шапка
терзѣй шивач
терлар вж. тарлар
тестѣ, тѣстѣ определен и установен брой еднакви предмети
тѣстемѣл, тѣстемѣль кърпа за глава от бяло платно с разноцветни ивици и ресни по краищата, която девойката носела от замомянването си
тѣтѣ татко; **тѣтюму** на татко
тефйков, тефйков бозов, червенокафяв, в естествения цвят на вълната; аба с естествен бозов цвят на вълната, която след изтъкването се простира на слънце мокра, за да се сбие; при мокренето и излагането на слънце естественият бозов цвят на вълната става червенокафяв
технѣ тихо, спокойно, без много хора
тйкла, тйкли подница; каменни плочи за покриване на къщи и за настилане на тротоари, дворове и др.; **тйк-лѣсто гармѣде** грамада от камъни, които се цепят на **тйкли**
тйklar майстор, който вади тйкли
тилар вж. тарлар
тифѣк пушка
тихѣлен украсен с тегели — редица шевове от разноцветна коприна по полите, пазвите и ръкавите на женска горна дреха
ткаѣ тъка
то той; то
тѣй така
тѣкнувам бутвам, блѣсвам; наточвам, наливам
топ-карамфил кичест карамфил
топта тъпча; **топаха тѣпчаха, трѣпаха**
топуз старинно оръжие за нанасяне на удари; желязна топка с дръжка; тежест на кантар;
топчй бѣшова прилаг. от **топчй бѣшѣ** началник на артилерията
тора довчера
тѣрлѣсти, тѣрлѣски бавни, трѣмави
тѣрнѣш, тѣрнувам трѣгнѣш, трѣгвам
трѣпушки украшения от ситни тънки сребърни монети или пластинки, които се нанизвали по сребърните момински или невестински накити за глава в миналото, най-често по иглите за коса или около тригълни сребърни плочки, чиито части трептят и при най-леко движение
трѣпчица умал. от **трѣпка** старинен накит за глава със ситни сребърни или златни монети, които трептят при движение
трѣсѣвец, трѣсѣвица земетресение
трѣба трѣба; тъкан (платно, аба и пр.), навита на руло
трѣпнала ширйтен разтърсила металическия подбраник на украсената с накити шапка
трѣсат търсят
тув, тува, туф тука
тужѣр вж. тужѣр
турмѣ пушек, дим
тъѣван, тъѣвно тъмен, тъмно
тъѣжка бременна
тъѣкнѣва ма идва ми на ум, хрумва ми
тюлбѣн забрадка от тънък плат
тужѣр, тужѣрин търговец; богат човек
тюфѣкчй който прави или поправя пушки; оръжейник

Ува, увѣ вж. ова
увѣрди забеляза, съгледа; опази
увѣде заведе; махна, премахна
увѣртам увѣртам; измѣчвам, удрям
угода, угуда угаждане, задоволяване
удрите удряйте
уйгун удобен, подходящ, хармоничен; **уйгун чѣнкове** звънци, подобрани и подредени хармонично според звуците си; **уйгун момичѣ** приятно, сгодно, подходящо момиче
уйдйса съгласи се, склони; прилегна
уймалѣ вж. оймалѣ
уклунѣн вж. оклонѣн
укудени вж. окудени
укус, укусѣк понуда; сладкиш или изобщо нещо вкусно за ядене, което се носи на болен или на родилка
улдаши вж. йолдаши
улѣжил обзаложил, хванал се на бас
умѣкната оскубана
умут, умутѣ надежда, намерение, вяра, че нещо ще стане
уникнаха смириха се, посрамиха се, отчаяха се, угрижиха се
упрѣха стигнаха
урадйса вж. оградйса
ураспйѣ жена с леко поведение
урѣ сег. време от йорна
уружѣ вж. оружѣ
уружѣм вж. оружѣм
уруки заболяване със силно главоболне, температура, припадѣци, което според народната вяра се предизвиквало от прекалено хвалене или когато човек с „лоши очи“ погледнѣл някого
уруменлй Румелия, Европейска Турция
урумлйчѣ момче от Румелия
урумелйчки румелийски
усѣйка сенчесто място, в което не прониква слънце
усѣйно прилаг. от **усѣйка**
усуквам усуквам; избърсвам
утбѣвени избити
утирно сутрин
утѣнал вж. отѣнал
утришничкана утринната
Файда печалба, полза; лихва
факйре сиромаси; изпаднали в беда хора, клетници
фѣтимѣ хванем; условим; наемам
фенѣр бѣрна (борнйца) снопче от запалени трѣсчици бѣрина за светене
фѣреджѣ, фѣреджѣ, фережѣ горна широка и дълга до глезените, отворена отпред дреха с широка яка, която покрива главата като качулка, от вълнен или памучен, обикновено черен плат, носена от мохамеданките пред външни лица. Насилствено наложена при мохамеданчването в Родопската област, тази дреха се появява късно (в редица селища едва към края на XIX в.) и се отличава от фереджето на туркините с разнообразни кройки, които носят тйличните особености на части от българското женско облекло
фѣрман писмена заповед или грамота, издадена от името на султана
фидѣн, фидѣна прен. строен като фиданка, като младо дръвче
фйкйрсйзе хора без ум
фйлджѣн, фйльжѣн порцеланова чаша за кафе и ракия; чаша
фйрѣ повел. форма **фйри, фйрни** гоня, гони, подгони
фйтиллй обточена с **фйтил**
фѣртома, фѣртума дебело и дълго въже
фпйрам вж. впйрам
френгйѣ сяба с фйна изработка, доставена от Франция или изобщо от Запад
фудулка, фудулчица обредно хлебче с отпечатък от просфорник. Когато отивала на гости у майка си след женитбата, дъщерята й носела **фудулчица** в шарена торбичка. Освен на майка си такава хлебче младата булка носела и на кумата и раздавала на съседски къщи на Тодоровден и на Гергьовден през първата година след женитбата си

фукарлѝк, **фукарлѝци** немотия, сиромашия
фуρνити големи кръгли домашни хлябове
фустан горна дълга женска дреха с ръкави — за делник от домашно тъкан вълнен или памучен плат в различни цветове или на **писи**, за празник от **кадифе** или **коприна**

Хабер вест, известие

хаби аби

хава, **хавна** климат, въздух, време (с оглед на атмосферните явления)

хадѝт обичай; навик; нрав

хазна, **хазно** хазна; държавно съкровище; каса

хайдар, **хайдър** не на добро

хайр добро

хайрдар на добро

хайрни добри

хайрсѝз лош, немилостив, жесток, егоист; човек с лоши нрави

хайгѝтъ зидарски инструменти

хайманѝ лице с неопределено местожителство; лице, което скита безцелно

хайретѝн добрината, благотелянието, което някой прави за „бог да прости“, за душата си; посадане на овошни дървета, от които всеки може да бере, изграждане на мостове, чешми и други постройките за обществено ползуване и за спомен

хал, мн. ч. **халовето** положение; сила

халал дадено от сърце

халам пилам; върша нещо, работя; дразня, закачам

халище дебела вълнена тъкан за постилане и завиване

халкѝ обръч; **халкѝ сидѝха** седяха в кръг; **аскеран халкѝ стѝриха** наредиха войниците в кръг

халтаво нездравословно, болнаво; разпуснато, нестегнато

ханѝма туркиня

харѝм придобито по не позволен начин; крадено; незаслужено; не позволено, непростено; обратно на **халал**

харамѝе, **харамлѝе** вж. **арамѝе**

харамкѝоре безочливи, безчувствени, лоши хора

харамлѝцко разбойническо

харатлѝк побратим

харгѝбель вж. **хергѝлѝ**

харѝм жените и наложниците на един мъж при многоженство; отделение в мохамеданска къща, в която живеят жените и децата; двор, заграден с високи стени; обширно предверие в приземието на родопската къща, което изпълнява функциите на двора

харѝжем подаря

харижи подари

харизан подарен

харкома, **харкоми**, **харкомички** котел, котли

хасап, **хесап** сметка

хасѝт завистлив

хасетлѝк завист, ревност

хасетчѝе завистлив, ревнивец

хѝте, **хѝтте** хайде

хѝле особено пък; най-сетне

хергѝлѝ стадо коне или мулета

хи ѝ; ги

хилинѝжвам лъжа, мамя

хильѝ лъжа, измама

хич никак

хлѝв обор

хлѝпки чехли, леки обувки; обувки, смачкани отзад, които се използват като чехли

хлѝпка капак на тенджерата или друг съд; похлупак

хми им

хѝ хайде; да; така

хѝгѝнѝ ходене

хѝджѝ мохамедански свещеник

хѝлан дума за изразяване на несъгласие, недоволство, яд, възмущение; укор, изненада, учудване; за възразяване, увещаване, убеждаване

хѝлла (от **аллах**) дума за изразяване на учудване; повик за милост

хѝндалив, **хѝндаливко** окѝсан, одърпан; с окапала козина (за животно)

хѝрабиѝ хороиграч

хѝратѝм говоря; злословя, клеветя

хѝрати думи, приказки; клевети

хѝрижи вж. **харижи**

хѝртома вж. **фѝртома**

хѝртувам говоря

хѝте, **хѝтте** вж. **хѝте**, **хѝтте**

хѝге, **хѝгѝ** по-зле; повече; толкова повече

хѝюкѝм съдебно решение, заповед; власт, управа

хѝюкѝмѝт правителство; управление; седалище на управител

Цѝвѝлна заплака с глас, занарежда; изцвили (за кон)

цѝкам говоря високо; крещя

цѝнкѝт звънят

цѝриѝка, **цѝриѝка** плаче високо; пищи

цѝриѝкотѝ писъците

цѝнкаше дрънкаше; свиреше; на **байламѝ** **цѝнкаше** свиреше на **байлама**

цѝха чоха (сукно); дреха от сукно; **мѝрна цѝха** дреха от тъмнолилаво сукно; **цѝхла рѝба** чохена дреха

Чѝдѝре шатри, палатки

чѝйр, **чѝйр** ливада

чѝкмаклѝе, **чѝкмаклѝе** (за пушка) кремъклия

чал, **чѝл**, мн. ч. **чалове**, **чѝлове** високи планински върхове, обрасли с трева; голямо, широко планинско било

чалдѝса, **чѝлдѝса** побърха се

чалѝм, **чѝлѝм** умение; начин

чѝпкѝн безделница, разпусната, развратна; любовчийка

чѝрдѝк трем, пруст; салон в къщата, подкован с дъски;

вид покрит балкон; място за наблюдение на пазач

чѝршѝя, **чѝршѝйка** улица или площад с магазини; пазариче

чѝттѝсали, **чѝттѝсали** (за пушки) наредили наклонени едни срещу други и вплетени една в друга, за да стоят на пирамида

чѝтуна, **чѝтуна** букова шума; изсъхнали отсечени клони; насечени зелени клони за храна на овце и кози

чѝуш офицер от султанската гвардия, който често разнасял султанските нареждания; подофицер; старши

стражар

чѝвермѝе, **чѝвермѝѝ**, **чѝвермѝѝна** печено на шиш месо

чѝверѝе, **чѝверѝо**, **чѝверѝиѝца** бродирана забрадка, кърпа

чѝйнѝе, мн. ч. **чѝйнѝене** челюст, челюстите

чѝйрѝк, **чѝйрѝкѝ** четвъртина от цялото

чѝлебѝя, **чѝлебѝйѝо** господин; благородник

чѝлѝщи човешки

чѝлѝе, **чѝлѝе** бодливи храсти, които се използват за правене на плетове; трънак

чѝлскана прилаг. от **чѝл**, **чал**

чѝн, **чан** звънци за едър и дребен добитък; хлопатар

чѝнта чанта; кожена торба за носене на храна и други

потреби; **чѝнта кѝчѝна** чанта, украсена по краищата с висулки от ситно нарязана кожа

чѝпарнѝто разклонено; чепато

чѝпе, **чѝѝпе** клони

чѝпер мярка за дължина — разстоянието между върховете на палеца и показалеца при напълно разтворено

положение

чѝпраѝе металически накит за закопчаване краищата на женски колан, пафти; на **мѝсечѝни чѝпраѝе** пафти с

форма на полумесец

чѝпѝкѝ вж. **кѝпѝчѝ**, **кѝпѝкѝ**

чѝпѝѝкѝ умал. от **чѝпе** малко клонче

чѝрѝвѝе вж. **чѝрѝвѝе**

чѝрѝвен прѝкрѝв вж. **прѝкрѝв**

чѝркѝ рѝбин стари турски монети

чѝрчѝвѝене черчетата, рамките на прозорци

чѝс, **чѝска** след малко, по-късно, навечер

чѝтак вж. **чѝтѝкѝ**

чѝбѝкѝ, **чѝбѝѝци** лула с дълга цев; дълго цигаре

чѝбѝкѝлу вж. **чѝбѝчѝна**

чѝбѝкѝчѝе прислужник, който се грижи специално за **чѝбѝѝците**; занаятчия, който прави **чѝбѝѝци**

чѝбѝчѝна с кенари, оградени и изпѝстрени с червени черти; на червени райгета; пѝстра; с вѝтъкани надлѝжни ор-

наменти

чѝм ѝти че защо

чѝтѝкѝ турчин

читашка турска; устовска (от **Читак** — турско наименование на Устово)
чифт, **чифтѐ** кавале два кавала, нагодени („сгласени“) за диафонно свирене от двама души
чифтлемѐб гайди две гайди, които са нагласени да свирят едновременно
чийча стрина, леля
чичекли яркоцветно, разноцветно, украсено с извезани или шампосани цветя
чийчку стринко, лельо, обръщение към по-възрастна жена
чобан овчар
чобанлък овчарлък
чоджум момче; дете мое
чок много
чомбас перчем; в женската прическа — високоразплетени краища на плитките
чоп жребие; дребни кълчища, които се употребяват при мазане с хоросан
чоп клон
чопнатки стройни, изправени, изпъчени
чѐст, **чѐста** гѐст, гѐста
чѐстиш често пъти
чѐтра, **чѐтура** бѐклища, с която обикновено се канело за сватба и гощавки
чува пази
чунки, **чунким** нима; понеже; като че ли
чѐлено, **чѐленко** чулено, от чул: „Платици тъкани от коноп и съшити — да сушат на тях жито, фасул, житото да се покрие и др.“ (П. Райчева)
Шавар, **шевѐар** вид трева
шайр, **шейр** певец, поет
шал, **шел** правоъгълно парче червен, бозов, червенокафяв, дебел, четворно тъкан и тепан вълнен плат с ресни по двата края. **Шалѐт** е употребяван от овчари и други планинци при лошо време и за постилка и завивка в планината
шалѐаре харѐаре шалвари с дълбоки дѐна като **харѐари** (големи чували)
шалйѐ, **шалйя**, **шелйѐ** гашци с дълги до над стъпалото крачолци, за да се виждат, в носията на помохамеданчените българки в Родопите; горно елече на момиче и долни дрехи в същата носия; дрехи, тъкани от памук и коприна
шам, **шем** фабрична прежда
шамшир, **шемшир** чемшир
шанливо, **шенливо** весело, засмяно, радостно, жизнено-радостно
шахѐтин свидетел
шахинска от с. Шахин, Ксантийско
шегѐрти чираци, ученици при майстор занаятчия
шейр покрайнина от няколко села
шейтин безгрешен, невинен, праведник
ѐ л вж. **шал**
шелен, **шелѐен** тъмночервен, кафявочервен; вид вълнен плат с такъв цвят и втъкани орнаменти
шелйѐ горно елече на момиче в носията на българките мохамеданки
шелче умал. от **шал**
шенлик радост, веселба, веселие, увеселение
шерѐат мохамеданско религиозно право, сбор от законоположения, основани върху корана и преданията за постъпките и решенията на основателя на мохамеданската религия
шѐрка междудържавна гранична линия
шивици тесни ивици, бродирани с червени цветчета, които се пришиват на ризата
шивийш подаръците (сахани, тасове, тенджери, котли и др.), които сватбарите носят на младоженците в деня на сватбата

шигѐрти вж. **шегѐрти**
шиклило чернило за вежди
шиклѐсани начернени, почернени
шикнаха са спуснаха се, излетяха с шум, литнаха, стрелнаха се (за птици)
шинжир синджир, верига; сребърни верижки, които краища са събрани в сребърна плочка — накит, носен на гърдите от булки и млади жени
шиник крина, стара мярка за измерване на зърнени храни
шийѐво, **шийѐву** шевѐт, това което се шие (бродира) с конци, игла и други принадлежности
шуклило вж. **шиклило**
шумѐрено хайдутите
шѐпаво глупаво
шырка вж. **шѐрка**
Ще ма кара ще ми се кара
щѐлѐба, **щѐлѐбѐца** клон

югич овен, водач на стадото
юдичи животните, които вървят най-напред в стадото, в чардата
юз турска мярка за тегло, равна на $\frac{1}{4}$ от оката
юзбашйѐ, **юзбашйѐче** офицер, началник на сто войници, стотник
юзбашиемнѐм на юзбашите
юк товар
юклиѐ натоварен
юлдаш вж. **йолдаш**
юлжйѐ пътник; непознат пътник
юмѐс умѐт
юнаѐенмнѐм на юнаците, на момците
юнено хубава фабрична материя в различни цветове с разноцветни шамповани орнаменти
юрдйѐ войска
юрйѐ запазен район за работа на даден занаятчия (обикновено от две — три села)
юрѐжѐм, **юрѐжѐвам** вж. **орѐжѐм**
юрѐк турчин овцевѐдец
юс елѐй сто и петдесет
юс сенѐ, **юс сенѐб** сто години
ючлѐк монета от три гроша
юшѐр десѐтък, данѐк в размер на една десѐта част от годишния земеделски добив, събиран в натура или в пари
юшурджйѐ събирач на **юшѐр**
юшѐр вж. **юшѐр**

Я вж. **йе**
ябанѐа вж. **ѐбанѐа**
ябанджйѐ вж. **ѐбанджйѐ**
ягѐптин вж. **агѐптин**
язгѐн вж. **азгѐн**
язйѐка вж. **ѐзйѐка**
язѐк вж. **ѐзѐк**
яйла, **яйлак** лятно пасище; военен лагер
ялдѐзлѐ златен; звезден
ялѐва вж. **ѐлѐва**
янкесаджйѐ вж. **ѐнкесаджйѐ**
янкехая вж. **йенкехѐѐ**
яралйѐ вж. **ѐралйѐ**
ясакчйѐ вж. **ѐсакчйѐ**
ястѐк вж. **ѐстѐк**
ятѐк вж. **ѐтѐк**
яхѐр, **яхѐран** вж. **ѐхѐр**, **ѐхѐран**
яѐце вж. **ѐѐце**
яѐчко вж. **ѐѐчко**

**ПОКАЗАЛЕЦ НА СЕЛИЩАТА ОТ СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ,
В КОИТО СА ЗАПИСАНИ ПЕСНИТЕ, РАЗКАЗИТЕ И ЛЕГЕНДИТЕ¹**

ДЕВИНСКИ РАЙОН

- С. Беден № 25, 248, 293, 300, 792, 909, 948, 1018
 С. Брезе № 380, 915
 Мах. Водни лад № 19, 181, 234, 245, 518, 629, 646, 803, 819
 С. Гела № 143, 786
 С. Грахотно № 279, 304
 Девин № 73, 584
 Мах. Кожари № 284, 378, 680, 778, 870
 С. Куковица № 84
 С. Лясково № 43, 193, 261, 352, 361, 372, 440, 543, 570,
 679, 714, 783, 800, 812, 925, 931, 994, 1008, 1019
 С. Мугла № 251, 260, 305, 478, 592, 633, 674, 698, 776,
 828, 904, 996
 С. Настан № 103, 104, 192, 199, 268, 287, 302, 307, 379,
 417, 427, 439, 448, 450, 452, 486, 530, 795, 866
 Мах. Стикъл № 12, 52, 53, 266, 285, 316, 336, 357, 404, 411,
 442, 445, 529, 593, 614, 642, 650, 656, 663, 694, 860,
 920, 938, 977, 1007
 С. Стойките № 30, 34, 94, 95, 107, 128, 130, 144, 149,
 166, 167, 185, 186, 256, 258, 264, 281, 318, 319, 323,
 332, 344, 362, 408, 412, 416, 424, 455, 470, 473, 474,
 485, 487, 488, 533, 547, 549, 565, 589, 602, 615, 636,
 637, 647, 682, 685, 686, 687, 701, 746, 797, 802, 815,
 838, 841, 845, 858, 869, 874, 896, 907, 910, 912, 917,
 928, 930, 958, 988, 989
 С. Триград № 100, 155, 200, 262, 263, 291, 306, 309, 325,
 369, 375, 482, 560, 572, 644, 700, 710, 788, 821, 830,
 840, 889, 898, 929, 947, 949, 953, 1012, 1017
 С. Широка лъка № 11, 14, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 26, 32,
 37, 39, 44, 81, 82, 87, 89, 93, 109, 137, 147, 162, 189,
 191, 203, 213, 219, 220, 249, 250, 252, 259, 270, 276,
 286, 317, 327, 331, 351, 354, 360, 367, 371, 376, 377,
 386, 403, 414, 422, 447, 467, 480, 484, 489, 496, 498,
 503, 507, 508, 509, 510, 520, 547, 563, 590, 595, 598,
 600, 601, 612, 613, 628, 632, 634, 638, 669, 676, 677,
 690, 706, 719, 723, 727, 739, 757, 796, 806, 811, 823,
 832, 861, 884, 922, 926, 943, 955, 957, 959, 962, 969,
 981, 986, 992, 993, 1014, 1020

МАДАНСКИ РАЙОН

- С. Боровина № 173, 295, 673, 950
 С. Върбина № 301, 310, 314, 373, 381, 391, 463, 468, 542,
 580, 667, 945, 1002
 Мах. Катранца № 18, 27, 40, 55, 176, 223, 254, 265, 272,
 273, 278, 288, 289, 290, 298, 311, 335, 347, 359, 382,
 392, 462, 513, 514, 539, 541, 546, 553, 575, 609, 616,
 625, 716, 724, 729, 737, 742, 745, 761, 790, 814, 829,
 859, 863, 879, 888, 906, 944, 971, 1006
 С. Малка Арда № 324, 393, 464, 540, 656, 762

СМОЛЯНСКИ РАЙОН

- С. Левочево № 477, 952
 С. Полковник Серафимово № 92, 99, 516, 768, 776, 950,
 1005
 Смолян № 4, 29, 74, 83, 101, 133, 140, 156, 165, 174, 183,
 197, 198, 210, 225, 227, 228, 229, 230, 253, 274, 308,
 326, 340, 370, 394, 396, 400, 401, 407, 413, 420, 425,
 437, 449, 451, 456, 457, 461, 465, 476, 492, 506, 527,

- 544, 619, 651, 671, 684, 689, 720, 749, 759, 849, 876,
 924, 939, 963, 964, 978, 991, 1009
 С. Соколовци № 61, 108, 114, 117, 118, 178, 194, 330,
 389, 454, 491, 526, 736, 822, 835, 843, 848, 871, 877,
 933, 935, 965

ЧЕПЕЛАРСКИ РАЙОН

- С. Богутево № 813
 С. Забърдо № 41, 148, 303, 466, 688, 734, 742, 820, 908
 С. Зорница № 532, 799
 Мах. Караманец, община Чепеларе № 428, 783
 С. Павелско № 552
 С. Проглед № 157
 Чепеларе № 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 16, 24, 28, 31, 33,
 35, 36, 38, 42, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58,
 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 75, 76,
 77, 78, 79, 80, 85, 86, 88, 90, 91, 96, 97, 98, 102, 105,
 106, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 119, 120, 121, 122,
 123, 124, 125, 126, 127, 129, 131, 132, 134, 135, 136,
 138, 139, 141, 142, 145, 146, 150, 151, 152, 153, 154,
 158, 159, 160, 161, 163, 164, 168, 169, 170, 171, 172,
 175, 177, 179, 180, 182, 184, 187, 188, 190, 195, 196,
 201, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 212, 214,
 215, 216, 217, 218, 221, 222, 224, 226, 231, 232, 235,
 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 246, 247,
 255, 267, 269, 271, 275, 277, 280, 282, 283, 292, 294,
 296, 297, 299, 312, 313, 315, 320, 321, 322, 333, 334,
 337, 338, 339, 341, 342, 343, 345, 346, 348, 349, 350,
 353, 355, 356, 358, 363, 364, 365, 366, 368, 374, 383, 384,
 385, 387, 388, 390, 395, 397, 398, 399, 402, 405, 406,
 409, 410, 415, 418, 419, 421, 423, 426, 429, 430, 431,
 432, 433, 434, 435, 436, 438, 441, 443, 444, 446, 453, 458,
 459, 460, 469, 471, 472, 475, 479, 481, 483, 490, 493,
 494, 495, 497, 499, 500, 501, 502, 504, 505, 511, 512,
 515, 517, 519, 521, 522, 523, 524, 525, 528, 531, 534,
 535, 536, 537, 538, 545, 548, 550, 551, 554, 555, 556,
 557, 558, 559, 561, 562, 564, 566, 567, 568, 569, 571,
 573, 574, 576, 578, 579, 581, 582, 583, 585, 586, 587,
 588, 591, 594, 596, 597, 599, 603, 604, 605, 606, 607, 608,
 610, 611, 617, 618, 620, 621, 622, 623, 624, 626, 627,
 630, 631, 635, 639, 640, 641, 643, 645, 648, 649, 652,
 653, 655, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 664, 665, 666,
 668, 670, 672, 675, 681, 683, 691, 692, 693, 695, 696, 697,
 699, 702, 703, 704, 705, 707, 708, 709, 711, 712, 713,
 715, 717, 718, 721, 722, 725, 726, 728, 730, 731, 732,
 733, 735, 738, 740, 741, 744, 747, 748, 750, 751, 752,
 753, 754, 756, 757, 758, 762, 763, 764, 765, 767, 768,
 769, 770, 771, 772, 773, 775, 777, 779, 782, 784, 785,
 787, 789, 791, 793, 794, 798, 801, 804, 805, 807, 808,
 809, 810, 816, 817, 818, 824, 825, 826, 827, 831, 833,
 834, 836, 837, 839, 842, 844, 846, 847, 850, 851, 852,
 853, 854, 855, 856, 857, 862, 864, 865, 867, 868, 872,
 873, 875, 878, 880, 881, 882, 883, 885, 886, 887, 890,
 891, 892, 893, 894, 895, 897, 899, 900, 901, 902, 903,
 905, 911, 913, 914, 916, 918, 919, 921, 923, 927, 932, 934,
 936, 937, 940, 941, 942, 951, 954, 956, 960, 965, 966,
 967, 968, 970, 972, 973, 974, 975, 976, 979, 980, 982,
 983, 984, 985, 987, 990, 995, 997, 998, 999, 1000, 1003, 1004,
 1005, 1010, 1011, 1013, 1015, 1016, 1021, 1022, 1023,
 1024, 1025

¹ Цифрите означават номерата на песните.

**ПОКАЗАЛЕЦ НА ОСВЕДОМИТЕЛИТЕ ОТ СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ,
ОТ КОИТО СА ЗАПИСАНИ ПЕСНИТЕ, РАЗКАЗИТЕ И ЛЕГЕНДИТЕ¹**

ДЕВИНСКИ РАЙОН

С. Беден

Асан Ибр. Настанлиев, роден в 1867 г. № 792
Асан Ил. Устов, роден в 1918 г., образование IV кл.,
работил земеделие № 25, 293, 300
Осман Ибр. Караджов, роден в 1905 г., без образование.
Песните запомнил от родителите си № 248, 909, 948,
1018
Садък Т. Асанов, роден в 1908 г. № 300

С. Брезе

Шабан Аличков, роден в 1906 г. № 380, 913

Мах. Водни пад

Айрие Н. Елаковска № 646
Неджип Юсеинов, роден в 1906 г. № 245
Незифе Дж. Кадирова, родена в 1931 г., образование
VI кл., домакиня № 181
Райме К. Байрямова, родена в 1937 г. № 234, 518
Сафие Юс. Бекирова, родена в 1925 г. № 19, 629
Хамид Ем. Аликовски, роден в 1902 г. № 819

С. Гела

Мария В. Ташкова, родена в 1917 г., образование VII кл.,
домакиня № 143, 786

С. Грохотно

Васил Калайджиев, роден в 1906 г. № 279, 304

Девин

Стою Пищалов, роден в 1910 г., образование V кл. № 73,
584

Мах. Кожари

Асан Осм. Бачков № 284
Ахмед Бачков, роден в 1906 г. № 780, 870
Исуф Ашиков № 378, 680, 778

Мах. Кукувица

Стана Н. Майорова, родена в 1904 г., образование IV кл.
№ 84

¹ Цифрите означават номерата на песните.

С. Лясково

Атидже Ш. Джинкова № 1008
Ахмед Караабдиев № 812
Риза Делиеминов, роден в 1911 г. № 714
Фатма Ад. Парова, родена в 1913 г., образование III кл.,
домакиня № 43, 193, 261, 440, 543, 783, 800, 925, 931,
1019
Шабан Ас. Джинков, роден в 1875 г. № 352, 361, 372,
570, 679, 992

С. Мугла

А. Юсеинов, роден в 1924 г. № 251
Али Селямов, роден в 1886 г. № 260, 305, 478, 592, 633,
674, 698, 776, 828, 902, 996

С. Настан

Ахмед Ф. Карамустафов, роден в 1886 г. № 192, 287,
302, 417, 448, 450, 452, 486
Мехмед Брезелиев, роден в 1891 г. № 199
Осман Садъков, роден в 1911 г., образование IV кл. № 104,
530
Фатма Р. Мутешинова № 379, 427, 795
Шабан Фезов, роден в 1886 г. № 103, 268, 307, 439, 866

Мах. Стикъл

Пею Георгиев Енчев, роден в 1874 г., образование IV
кл., зидар № 12, 52, 53, 266, 285, 316, 336, 357, 404,
411, 442, 445, 529, 593, 614, 642, 650, 656, 663, 694,
860, 920, 938, 977, 1007

С. Стойките

Иван Г. Коджабучаков, роден в 1854 г. в Златоград, без
образование, овчар, работил и земеделие № 455,
470, 838, 841, 845, 917, 958
Минка П. Златева, родена в 1909 г., образование
IV кл., домакиня, работила и земеделие № 94, 107, 128,
130, 166, 256, 258, 264, 319, 323, 328, 332, 362, 408, 412,
424, 473, 474, 487, 488, 533, 549, 565, 589, 602, 615, 636,
682, 685, 686, 687, 701, 797, 802, 858, 869, 874, 908,
928, 930
Мария Д. Калупшева, родена в 1886 г., образование III
кл., домакиня, работила и земеделие № 30, 34, 95,
107, 144, 149, 167, 186, 281, 318, 344, 455, 746, 896,
912, 988, 989
Мария К. Яръмова, родена в 1889 г., домакиня № 185,
907
Ружа П. Данаилова, родена в 1921 г. № 416

С. Триград

Азиме Ахм. Аюпова, родена в 1921 г. № 830
Айша Юс. Салвохльовска № 572
Алие Ас. Хаджийска, родена в 1921 г., образование IV кл., домакиня, работи и в Държавното горско стопанство № 560, 788, 889, 898, 929, 953
Ахмед Ал. Чешлиев, роден в 1915 г., образование IV кл. № 100, 700
Миче Рускова, родена в 1925 г. № 840, 1017
Салих Ахм. Османов, роден в 1910 г. в Ракиново, Пазарджишко, образование IV кл. № 155, 947, 949
Салих Мочувски, роден в 1842 г. № 710
Ферде Юс. Мочувска, родена в 1937 г. № 263
Ферде Юс. Салвохльовска № 572

С. Широка лъка

Айша Истрефова, родена в мах. Окманица № 510
Велика К. Паева, родена в 1890 г. № 386
Вълко Д. Каров, роден в 1886 г., без образование № 81
Гавраил Г. Баргански, роден в 1894 г., образование IV кл., работил земеделие и бръснарство № 191, 213, 219, 249, 252, 360, 832
Димитър Мезински, роден в 1874 г. № 489, 595, 957, 969
Добра К. Шопова, родена в 1921 г., образование VII кл., домакиня № 189, 669, 796
Емин Мурадов, роден в 1885 г. № 943
Иван Бечев № 926
Лазар Семерджиев, роден в 1882 г. № 367, 507
Мария Ил. Шаркова, родена в 1900 г. № 613
Мария Ст. Барганска, родена в 1898 г. в с. Гела, образование II кл., домакиня, работила и земеделие № 14, 20, 21, 22, 23, 32, 44, 147, 723
Мария Ст. Барганска, родена в 1915 г., образование IV кл., домакиня, работила и земеделие. Знае много песни, които е научила от майка си, баба си и др. № 371, 719, 739
Милка Кр. Терзийска, родена в 1896 г. в с. Кръстевич, Пловдивско, образование IV кл., домакиня № 37, 39, 270, 377
Михо Д. Гергьовски, роден в 1912 г., образование VII кл. № 82, 376, 628
Никола Ст. Баргански, роден в 1889 г., образование III кл., работил земеделие и зидарство № 17, 252
Нурие С. Истрефова, родена в 1908 г. в Дряново, самообразована, домакиня, работила и земеделие № 26, 109, 137, 203, 259, 422, 467, 496, 508, 520, 547, 563, 600, 638, 690, 706, 827, 955, 959, 962, 992, 993
Руса Г. Бобева, родена в 1904 г. в с. Гела, образование III кл., домакиня, работила и земеделие № 11, 220, 327, 331, 447, 484, 612, 676, 806
Цонка С. Златева, родена в 1920 г., образование VII кл. № 89
Чока Ст. Гайдарова, родена в 1919 г., образование IV кл., домакиня № 15, 20, 21, 22, 23, 32, 87, 93, 162, 250, 276, 286, 317, 351, 403, 414, 498, 503, 509, 590, 598, 601, 632, 677, 727, 755, 861, 884, 922, 981, 986, 1014, 1022
Фатма С. Истрефова, родена в 1931 г. № 354, 480, 634 811
Ферад Мурадов, роден в 1883 г. № 943

МАДАНСКИ РАЙОН

с. Боровина

Ахмед Ахм. Якубашев № 173, 295, 673, 950

с. Върбина

Ариф М. Топчиев, роден в 1908 г., без образование, общ работник № 301, 310, 314, 373, 381, 463, 468, 580, 667, 945

Ариф М. Устов, роден в 1910 г. № 391, 1002
Мехмед Ас. Брезев № 542

Мах. Катраница

Емин Ем. Драмалиев, роден в 1914 г., образование IV кл., общ работник № 18, 176, 223, 254, 265, 272, 273, 278, 288, 289, 290, 298, 311, 335, 347, 359, 392, 462, 513, 514, 539, 541, 546, 553, 575, 577, 609, 616, 716, 724, 729, 737, 742, 745, 761, 790, 798, 814, 859, 863, 879, 888, 906, 971, 1006
Салих Ем. Юмеров, роден в 1919 г., образование IV кл., пастир № 27, 40, 55, 382, 623, 829, 944
С. Малка Арда
Салих М. Чурталеков, роден в 1905 г. № 324, 393, 464, 540, 654, 760

СМОЛЯНСКИ РАЙОН

С. Левочев

Васил Ил. Попчев, роден в 1909 г., образование IV кл. сега жител на Пловдив № 477, 952

С. Полковник Серафимово

Ариф С. Байрямов, роден в 1906 г., без образование, общ работник № 92, 99, 516, 766, 774, 946, 1001

Смолян

Жека Г. Лютова, родена в 1884 г. в Чепеларе, домакиня № 197, 527, 964; Прил., № 1
Живка Лютова-Божкова, родена в 1915 г. в Чепеларе, образование средно специално, работила в електрическа централа, като машинист на компресор и др. № 4, 29, 101, 133, 156, 165, 183, 210, 225, 228, 229, 253, 274, 308, 326, 340, 370, 394, 396, 400, 401, 407, 413, 420, 425, 437, 449, 456, 457, 461, 465, 476, 492, 506, 544, 619, 651, 671, 678, 684, 689, 720, 759, 876, 924, 939, 963, 978, 991; Прил., № 8
Милка Ат. Гюрова, родена в 1897 г. в с. Габрица, без образование, домакиня, работила и земеделие № 83, 140, 198, 849
Ст. Паликаров, роден в 1885 г., образование II кл. № 74
Стойна Д. Маламова, родена в 1897 г. в с. Соколовци, домакиня № 227, 451, 749
Тодор Пинтиев № 174

С. Соколовци

Велика Анг. Илчева, родена в 1931 г. № 822
Гавраил Д. Гюпсалиев, роден в 1862 г., без образование, овчар № 118, 843
Златка Илчева, родена в 1931 г. № 822
Мария Янева, родена в 1936 г. № 822
Стана Ил. Чакърва, родена в 1909 г. № 961
Стойна М. Радкова, родена в 1869 г., без образование, домакиня № 117, 178, 194, 389, 848, 871, 877, 935

ЧЕПЕЛАРСКИ РАЙОН

С. Богутево

Шатие С. Коджахмедова № 813

С. Забърдо

Адил Ем. Тушенов, роден в 1835 г., без образование № 41
Асие Сабахчиева, родена в 1939 г., образование IV кл., домакиня, работи и в Държавното горско стопанство.

Песни е учила от стари жени и на попрелки № 148, 743, 820, 908
Атем Драхемов № 303, 688
Летиф Ас. Драхемов-Рангата, роден в 1918 г., образование IV кл., работник № 734
Тошко Димитров, роден в 1913 г. № 466

С. Зорница

Сание Р. Карабельова, родена в 1931 г. № 532, 799

Мах. Караманец

Калина Ат. Чолакова, родена в 1904 г. № 428, 781

С. Павелско

Атанас В. Драганов, роден в 1905 г., образование VII кл., миньор, горски работник и административен служител. № 552

С. Проглед

Атанас П. Чолаков, роден в 1898 г. № 157; Прил., № 6

Чепеларе

Айша Ем. Кьоралиева, родена в 1879 г., без образование, домакиня, работила и земеделие № 3, 54, 180, 333, 343, 350, 405, 483, 494, 511, 512, 558, 604, 618, 627, 705, 789, 793, 798, 867, 880, 881, 913, 937, 985, 997, 1013
Айша С. Мехмедова, родена в 1888 г. № 911
Алие Ковачева, родена в 1922 г. № 571
Алие С. Дльогова, родена в 1920 г., образование III кл., домакиня № 339, 374, 535, 574, 606, 662, 670, 807, 882
Атанас Г. Кисъов, роден в 1883 г., образование VII кл., хлебар № 233, 280, 398, 548, 603
Атанас Г. Кьоргогов, роден в 1850 г. Прил., № 7
Байрямка Каракушова, родена в 1880 г., без образование, домакиня, работила и земеделие № 105, 175, 182, 237, 246, 356, 366, 415, 421, 444, 458, 469, 472, 545, 594, 653, 691, 748, 818, 824, 866, 905
Барие Ш. Мехмедагова № 810, 956, 962
Васил Г. Метексинов, роден в 1891 г. № 668
Велика Р. Кьоргогова, родена в 1889 г. в с. Соколовци. Прил., № 2, 3
Велика Ф. Пакулева, родена в 1867 г., без образование, домакиня № 111, 711, 842, 875
Вълко Кехайов, роден в 1884 г. № 313
Георги Хаджикостадинов, роден в 1882 г. № 709
Гюля М. Кондакчиева, родена в 1908 г., образование IV кл., работничка в Държавното горско стопанство № 105, 294, 299, 342, 438, 446, 528, 537, 554, 581, 597, 610, 675, 738, 773, 785, 966, 998, 1000, 1003, 1004
Екатерина Ил. Делкова, родена в 1872 г., домакиня № 138 504, 893
Жека Ат. Метексова, родена в 1896 г. в с. Стойките, образование IV кл., домакиня, работила и земеделие № 13, 16, 33, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 78, 112, 119, 205, 215, 334, 409, 426, 432, 471, 534, 622, 626, 660, 769, 786, 787, 817, 853, 854, 878, 894, 932, 965, 968, 1015
Захари Николов, роден в 1876 г. № 231
Згура М. Кушинаров, роден в 1876 г. в с. Стойките, образование IV кл., занаятчия № 58, 86, 96, 211, 216, 221, 222, 224, 243, 269, 436, 501, 569, 623, 641, 649, 733, 744, 770, 976
Згура Т. Чакъров, роден в 1889 г., образование III кл. № 72
Злата Г. Метексинова, родена в 1876 г., образование IV кл., домакиня, работила и земеделие № 346, 435, 599, 621, 652, 655
Злата С. Кирякова, родена в 1881 г. № 106, 837
Иван Д. Чакъров, роден в 1868 г., земеделец № 97, 124, 179, 207, 217, 218, 241, 244, 433, 460, 531, 970

Иванка Ил. Делкова, родена в 1914 г. № 387, 562, 587, 826, 1023
Ирина Шабанлиева, родена в 1884 г., без образование, домакиня № 77
Кадрие М. Вошева, родена в 1921 г., образование VII кл., домакиня № 267, 349, 406, 606
Кана Ат. Христова, родена в 1890 г. № 722, 987
Кева К. Илиева (Параскева К. Харитева), родена в 1878 г., без образование, домакиня, № 31, 90, 134, 201, 202, 283, 296, 322, 368, 390, 395, 419, 495, 588, 605, 704, 740, 772, 784, 831, 834, 850, 851, 862, 921, 923
Лазар Анастасов, роден в 1859 г. № 399, 499, 523
Лазар Ат. Кьоргогов, роден в 1886 г., образование V кл., търговец № 764
Люба Г. Баталова, родена в 1904 г., домакиня № 397, 410, 568, 661
Марин Ив. Папучаров, роден в 1888 г., образование III кл. № 127
Мария Вл. Бочукова, родена в 1886 г., образование VII кл., домакиня № 2, 45, 75, 88, 116, 329, 431, 453, 557, 559, 611, 702, 703, 726, 728, 730, 750, 757, 768, 856
Мария К. Талаганова, родена в 1895 г., дъщеря на Шина Л. Митарова № 695, 873, 897
Мария Р. Кьоргогова, по баща Марушкова, родена в 1892 г., образование IV кл., домакиня № 808
Мария Т. Георгиева, родена в 1888 г., без образование, домакиня № 46, 135, 152, 168, 297, 579, 648, 715, 725, 731, 990
Мария Т. Ралчева, родена в 1888 г. № 713, 832
Мария Хаджикостадинова, родена в 1882 г., образование IV кл., домакиня, работила и земеделие № 1, 49, 113, 115, 177, 681, 758, 763, 816
Маха Д. Харитева, родена в 1883 г. № 338, 341, 999
Метексин Д. Сукарев, роден в 1869 г., без образование № 154, 275, 578
Мехмед С. Вошев, роден в 1890 г. в с. Смилян, Смолянско, образование IV кл., общар и зидар № 139, 255, 519, 552, 721, 775, 827, 979
Милка М. Джуброва, родена в 1878 г., образование II кл., домакиня № 6
Митра Д. Кефилева, родена в 1898 г., домакиня № 226
Мутю Керезов № 561
Никола Зл. Караджов, роден в 1884 г., образование II кл. № 102, 172, 384, 967
Никола Маламов, роден в 1923 г., образование VII кл. № 188
Незифе Ис. Шахпазова, родена в 1874 г. № 475, 639
Петра Ат. Кьоргогова, родена в 1855 г., без образование, домакиня, работила и земеделие № 8, 36, 48, 91, 141, 142, 145, 153, 158, 169, 212, 240, 282, 345, 388, 441, 591, 620, 664, 697, 707, 712, 756, 777, 791, 847, 855, 868, 883, 886, 891, 903, 916, 919, 934, 970, 974, 975, 1025; Прил., № 9
Петър Ст. Кърджалиев, роден в 1864 г. в с. Соколовци, Смолянско № 121, 125, 196, 206, 232
Рада Ст. Дандарова, родена в 1895 г. № 1005
Райчо Ат. Кьоргогов, роден в 1888 г., образование V кл., земеделец и извозвач на дървен строителен материал № 60, 110, 123, 434, 764
Рашид Кърджалиев, роден в 1854 г., без образование № 236, 429
Сабире Ис. Узунова, родена в 1863 г., без образование, домакиня № 28, 76, 131, 235, 257, 315, 383, 502, 538, 576, 596, 635, 718, 751, 754, 801, 804, 887
Симеон Ат. Метексов, роден в 1922 г., образование VII кл. № 209
Смаил Бр. Дуев, роден в 1871 г., учител, работил и земеделие № 129, 150, 161, 239, 242, 585, 657, 765, 890, 899, 900, 936, 951
Стайко Д. Балджийски № 940
Стайка Ст. Балджиева, родена в 1902 г. в с. Соколовци, Смолянско, образование IV кл., домакиня № 61, 108, 114, 330, 454, 491, 526, 736, 835, 933
Стана М. Бозева, родена в 1872 г. № 497, 550
Стана Я. Балджиева, родена в 1864 г., без образование, домакиня, работила и земеделие № 5, 7, 9, 24, 35, 38, 42, 51, 56, 57, 59, 79, 80, 98, 120, 122, 129, 132,

136, 146, 151, 153, 160, 171, 184, 187, 190, 195, 204,
208, 214, 247, 312, 353, 358, 363, 385, 402, 423, 430, 443,
479, 493, 500, 505, 521, 555, 556, 564, 586, 607, 630, 645,
658, 659, 665, 672, 683, 696, 699, 708, 711, 735, 752,
753, 771, 794, 809, 836, 842, 852, 885, 886, 902, 905,
914, 927, 940, 941, 956, 972, 973, 984, 1021, 1022, 1024
Тодор К. Балджиев, роден в 1862 г., овчар № 70, 71,
159, 164, 741, 825, 839, 846, 857, 918, 1016
Фатма С. Рашитова, родена в 1904 г. № 490
Христо Ат. Караиванов, роден в 1887 г. № 163

Шабан С. Юруков, роден в 1900 г., без образование, зе-
меделец № 10, 50, 271, 277, 292, 320, 321, 337, 348,
355, 364, 365, 418, 459, 481, 515, 517, 524, 525, 536,
567, 573, 582, 583, 617, 631, 640, 666, 693, 747, 762,
779, 833, 865, 892, 895, 942, 980, 983, 995, 1011
Шина К. Тодорова, родена в 1904 г. № 566, 624, 805
Шина Л. Митарова, родена в 1874 г., домакиня № 170,
238, 551, 643, 717, 767, 872
Юрдана Б. Димитрова, родена в 1899 г. № 692
Янко Д. Пичуров, роден в 1890 г., образование III кл.
№ 47

ИМЕНЕН И МОТИВЕН ПОКАЗАЛЕЦ'

- Аба, -и.** Терзии тръгват за Драма да кроят и да шият тънки — 81; Иван Терзията отглежда сираче и го научава да крои тънки — 1022
- Абаджии.** Устовски терзии и райковски — тръгват за Тасос, но се удавят в Бяло море 885
- Абибе.** Момък казва на —, че са ги бедили, че е седяла на скута му 440
- Абла, -ица.** Дали — е мъмрила Фатминка, та е кахърна 625; да излезе — да види какви сватове идват 639; — 572, 766
- Авелско.** Момък да си спомни — как са се галили и драговали с девойка 617
- Авлет, -чек.** Птиче да отиде край морето и там да си отхрани — 92; Руска ходила десет години без — 136; мъж казва на жена си нищо да не му е донесла, но — да му е родила 723; майката на момък, който умира заради Стойна, я кълне — да не „стече“ 794
- Авлия, -и.** Овчари да пуснат овцете в голямата — 704; цяла — хергеле 994; — 350
- Аврам** събира сватове, за да вземе на жив мъж жената 921
- Ага, -и, -те.** Салих — сънува, че носи червена дреха и язди пъстра кучия 180, 181; девойка поръчва на годеника си да построи висока къща, за да не я гледат ходжи, — и софти 596; Адем е калесал на сватба — 640; болен кехая поръчва на овчарите да кажат на жена му, че е останал в полето да гледа сметка с — 846; — поръчва на овчар да отиде рано „на гизльо“ 848; майка успокоява дъщеря си, че докато — е там, никой не ще я закачи 864; — пият кафе 890; ранен да напише с куршум книжка и да я изпрати на — 960; — 237, 936
- Агльк, -и (аглок, аглоче).** Девойка извила китка с бяло — за момък 328; юнак води хоро и върти — 361; невеста ще даде бяло — за мюдже 708; свекърва да дари момък с — сребърен 711; — копринен, дар на девойка 717; майката на болна девойка да дари всички с —, за да научат, че е умряла 798; майката на болна девойка да дари любето ѝ с шарена риза и — 801
- Агне, -та, агънца (ягне, йегне).** Богдан гошава кумците си с — печено 60; Веда гошава сватове със суро — печено 119; Калън Тома кани Петко войвода да ядат суро — 218, 219; момчета бляят като гергьовски — 240; девойка кани момък да ядат — печено 494; Кечо седи на двор и яде — печено 509; невеста се оплаква на мъжа си, че по всички дворове плачат деца, а на техния бляят — 702; свекърва казва на снаха си, че е сварила вечеря от море риба, от поле — 737; девойка запалила агъли с вакли — 741; майка иска от синовете си беглишко — крадено 756; младо (вакло) — понуда за болен 779, 780; забляло е — на Стоянови дворове 826; — блее за майка си 827, 828; хайдути открадват — на Вакла 829; булки заптии ще искат вакло — 846; янкехая кърми овцете с пепел от изгорена девойка, за да се раждат женски — 857; кюрлекли — 906; суро — печено 907; хайдути пекаат сури — 936; хайдути измамват Салих да отидат в планината, за да ядат вакло —, и го убиват 962; чорленски касапи ядат суро — 974; момък върви през двор като вакло — 1005; — 617; 634
- Аговска, -о, -и (агоско).** Байракът да се развее на — коначе, на Фатминкини дворове 638; в корема на девойка не намират змийка усойна, а дете от — ратайче 783; девойка не иска да отиде на — жетва, защото се страхува от — луди аргати 864
- Агупти** 111
- Агъл, -и.** Девойка запалила — с агнета (стадо, шилета) 741, 742, 743
- Адем** поканва седем села на сватбата си, качва се на покрива да го поправи, пада и се премазва 640
- Адил.** Болен — казва на майка си, че тя му е най-мила, защото няма да го забрави 811
- Аджина** от болест легнала и станала, но от любов не могла 795
- Адиле.** Болна — казва на майка си, че най ѝ е тежко, защото не е могла да облече байрамската си премяна 812
- Адраман** не може да остави къщата, овцете, воловете и хубавата родна земя, за да се изсели в Анадола 234
- Адраманово коначе** 234
- Аерче, -то.** Кон да наведе главата си, за да му сложат — 55; — 945
- Азие.** Момък вика — да се хване до него на хорото 361
- Айша, Айшинка.** Колоу ще се потурчи, ако царят му даде половината Одрин, Султан Селим джамия и — бяла кадъна 163; — кани Сюльман вечер у дома си 467; майка пита дъщеря си — с кого е играла, та ризата ѝ е съдрана 482; — отравя любето си, което взема друга 532; момък казва на майка си, че ще отиде с — в планината 585; — легнала болна 798; хайдути питат бяла — за парите на баща ѝ 924; — 365, 371, 418, 955
- Акташ планина** 856
- Акташи, -те (акташе).** Да ядат и да пият —, че ще отидат отвъд Дунава за невеста 58; баща ще жалее сина си, докато отиде в кръчмата с — си 96; майка съветва сина си да бъдат „сгодни“ — 879; — се сговарят каквото спечелят да го делят по равно 881; Исеин се разболява и поръчва на — си да кажат на майка му да му продаде кончето и дрехите и да направи чешма 899; ранен, Сюльман Пехливан поръчва на — си да дадат пръстена му на Минка Пашова 942; майка не дава на сина си оръжието му, докато не си намери — 951; — 900
- Аламидере,** село 392
- Алена.** Стоян кара жена си — да изведе биволите в планината и да запее 729
- Алие, Алиинка.** Момък иска да изведе — в гората и там да я пита кому е напук думала и нишан връщала 348; — 959
- Алие Караутска.** Дойчо умира „на гизльо“ и го погребват в — 845
- Алиме.** Момък чука на порти и вика — да му отвори 306
- Алиминкини портици.** Мулю чука на — 306
- Алин.** Брат пита брат си — дали помни как баща им ги е кълнал 760
- Алипашова чаршия.** Девойка не може да мине през — от сеймени 150; Маруда се провиква на —, че се продава, за да освободи брата си от тъмница 164

¹ Цифрите означават номерата на песните.

Алия. Стоян поканва — касапина да заколи бездетната му жена 725; — Кафеджията се разболява на гурбет 881; пловдивски комити убиват — Арнаутина 951
Аллах, -ко. Турци се молят на — 101, 131, 132, 278, 288
Алтър, -а, -и (алтърне, алтърчек). Син казва на майка си, че ще умирава нощем невестата си със серски жълти — 50; кумци се сговарят да убият кума си Богдан и да му вземат жълти — 60; Добруджа да хвърля жълти —, за да ги събират млади невести 118; Веда приготвила за пашите, които се канят да я отвлекат, по копринена риза и полвиница — 119; Златка дава на Марко блюдо — за мъже 130; мъж поръчва на жена си Рада да събира жълти, —, за да го откупи 135; Милуш дава на сестра си Росица шиник бели грошове и полвиница — и я изпраща в къщи 136; сеймени хвърлят жълти — и искат белите бузки на девойка 150; на бяла шийка — 168; турчин утешава Златка, която отвлякъл, че ще седи на висок чардак и ще брой жълти — 169; Рада да не се страхува от кърджалии, защото баща ѝ има шиник — 172; Салих ага дава — за мъже, че го викат за аянин на Гюмюрджина 180; Стоян кара робините, които е освободил, да събират жълти — 184; майката на Калън Тома предлага на Петко войвода Томови жълти — 218; „тужерите“ ще преминат през морето, защото имат много — 247; имане жълти — 285; на вакло чело — 311, 698, 819, 971; да купи на любето си три реда — 312; на бяла шийка жълти — 341; Гюлсумка носи три реда — 342; девойка ще вземе Васил Стойковски, за да носи жълти — 386; на момъка е в ума Филкова Годора, която носи два реда — 419; на всяка плитка по — 440, 644; девойка преброила жълтите — на момък 458; стотина жълти — 469; братята на девойка събират жълти —, за да правят голяма сватба 470; Арфинка се продава за шиник бели грошове и за шиник жълти — 496; Шинка Попова не иска грошовете и жълтите — на жандарче и на гюмрукчийче, а иска да влезе в България 497; на всяка чаша — 510; гръцко момиче дава на любето на девойка „придав“ полвиница — и шиник бели грошове 521; Фатма преприда коприната, за да ниже жълти — 522; любе изважда от пазвата на Стоян пръчка — вместо змийка усойна 562, 563; девойка казва на момък да я вземе, защото е вакла и е за — 570; — сърце не сгриват, — дума не думат 637; девойка пази вода и дава чашка за — 642; Стоян пита биволите си дали се наемат да прекарат през Дунава кола с жълти — 650; невеста казва на мъжа си, че имала жълти —, но ги дала на брат си, за да ѝ приготви чеиза 671; жена дава за мъже жълто — 710; Стоян продава жена си Тодорка за шиник бели грошове и полвиница —, за да изхрани децата си 712, 713; ако жена му роди момиче, ще ѝ изпрати два реда жълти — 722; майка съветва сина си да продаде жена си за шиник жълти — 734; мъж казва на жена си, че отива в кръчмата, за да пийне вино за два стамбулски — 735; майка съветва сина си да отиде в полето, за да спечели грошове и жълти — 751; за да даде на болен побратим вода по-сестрима иска жълти — 755, 879; Стоян предлага на жена си, която не го познава, да спят заедно и ще делят наполовина дисаги с — 757; девойка носи хиляда —, за да откупи брата си 762; Бойдан кара майка си да му отмери шиник бели грошове и полвиница —, за да откупи сестра си Мара робиня 769; майка да продаде коня на сина си за шиник бели грошове и полвиница — и да му направи помен 791; кехая дава на овчарче грошове и жълти —, за да си откупи овцете, които загубил в мъглата 818; янкехая ще изпрати на девойка за годещки подаръци жълти — 820; Сиво ще обниже рогата на овена си с жълти —, ако преведе стадото му през Тунджа 825; братя спечелили петстотин жълти — 853; кадъна казва на Иван да не плаче за овцете, защото тя ще му даде жълти —, за да купи други 854; — тежат на девойка и тя не може да бяга 866; Иван хайдутче дава на сестра си, която отвлякъл, полвиница — и я изпраща в къщи 912; хайдутин купува за жълти — девойка, която се оказва негова сестра 913; освободени робини събират Чавдарови жълти — 918; хайдутите питат Айша къде крие баща

й — 924; момиче с три реда жълти — 926; Юруш войвода и дружината му обират от търговци жълти — 940; царят дава на Бего хазната с царски —, за да не го убива 968; от глава фесче с — 1012; троица карат мулета с жълти — 1018; Левтерка ниже жълти — 1019; — 929, 969
Алтър Калуда. Маруда, — чака любето си войник с дете, което кръстила на негово име 557; Маруда, — ходила вместо баща си дванадесет години войник 886
Алтър патлаче 944
Алтърнджийче 516
Алтърпатлак 951
Алчия. Сиво моли овена си — да преведе стадото му през Тунджа 825; — вакъл 824, 843; — вакъл карагъоз 1021
Анадола. Марко намира брат си Андрелешко в — и го освобождава 124; Айша кара мъжа си Адраман да се изселат в — 234; мъж, преоблечен като турчин, се завръща от — 708
Анадолици терзии. Девойка войник кара баща си да извика —, за да ѝ ушийт аскерска премяна 886
Анайка 554
Анастас Попмаринов убива жена си, детето си и себе си, за да не ги мъчат турци и черкези 227
Ангел. Господ изпраща — да каже на Иван да заколи за курбан овен, а не сина си Харизан 113; майка пита сина си — защо е тъжен 878
Ангелия. Бошнашки делия грабва мома — 651
Андезе, -та. Терзин захвърлят —, за да слушат песента на бюлбюл Руса 262
Андрелешко. Крали Марко намира брат си — в Анадола и го освобождава от турци 124
Анифка казва на момък, че обича Кукан кехая и ще го вземе 333
Апаши. Асиинка казва на турци, че не са ратаите на свекъра ѝ, а са — и те я убиват 926
Апраци. Тодю изяжда на закуска пълен тас с — 1010
Арабџ. Момък ще впрегне чифте — и ще кара мраморни камъни, за да направи низан калдъръм 594
Арапи. От Мека са се задали хиляда черни — 131
Аратлик 746, 748
Аргатин, -че, -и. Фатма повиква младо —, за да ѝ помогне да натовари чеиза си на девет мулета 671; девойка не иска да отиде на аговска жетва, защото се страхува от аговски луди — 864; — 350
Аргатка, -и. Никола отишъл на жетва с дребни — 68; кулджии и запчии събират дребни —, за да женат на Салих ага 179; млади — ще женат жетва в планината 344; — питат кадъна варила ли е вечеря 868; Руска завежда — да женат на високата планина 1020
Арда, река 155, 260, 636, 998, 999
Арда, село 469
Ардашлар 899, 960
Ардашлъдере. Комити отвеждат Сали Мехмед в — дълбоко 105
Ардински имами 646
Ариф. Майка пита сина си — какво му е най-мило 810; комити убиват — и Алия Арнаутина 951; — 321, 512
Аркадаш, -и. Олдаши и — се събират в чужда земя далечна 883; — 229
Армаган. Милица отсича главата на Вакрил войвода и я отнася — на майка му 129; Митра казва на турчин да ѝ донесе — от Одрин 166; Фатминка Сюльманова чака Мехмед да се върне от Стамбул и да ѝ донесе голям — 313; Айша (Сафе) кани Сюльман у дома си и му поръчва да ѝ занесе — 467, 468, 469; момък се връща от пазар и носи — на девойка 481; комшииче ходи всяка вечер у девойка и ѝ носи — 489; майката на девойка отишла в Устово, за да купува момин — 471; момък донесъл — на девойка 514; девойка купува дребен — в Драма 623; девойка да изпрати любето си в Енидже да ѝ накупи — 657; мъж ще донесе на жена си —, когато се върне от хаджилък 710; мъж поръчва на жена си да му съобщи по птичка, когато се роди детето, за да му изпрати — 722; Стоян казва на Калинка да събира дребен —, за да отидат на гости у майка ѝ 730, 767; момък да пита девойка кому е яла — 745; девойка пие бяла ракия

- и яде дребен — 759; овчар не заварил любето си живо, за да му даде дребен — 787; баща кара болната си дъщеря да стане, за да види какъв — и е донесъл 788; момък пита лѝкбимата си какъв — да ѝ изпрати 819; кехая поръчва на одаджията да купи ситен — и да го занесе на жена му 846; Никола се разболява на гурбет и поръчва на Манол да купи на майка му — черна забрадка 877; Саво и Тио се връщат от гурбет и носят — на децата си 884; девойка воиник ще занесе — на сестра си 886; девойка пита Мехмед ще ѝ донесе ли — от пазара 980; Рада купува ситен — за болното си любе 1024; — 268, 314, 356, 365, 806, 848, 853
- Арнаути** откриват майката на вакло агне 827
- Арфе.** Момък казва на — да си повдигне шалварите, за да не се мокрят от росата 302; майка съветва — да не взема Рашит, защото е винар и женкар 459
- Арфинка.** Колю да остави на бея, който го кара да се потурчи, само — бяла кадъна 162; тръгнала е — сама да се продава 496; — казва на момък, който я задва, че нейната китка е носена 543; Мурад открива — за невеста 646
- Асан** търси село без гробища 77; — да отиде на меджията на любето си 284; — тръгва за Стамбул да купува гиздило на девойка 372; — кара Гюлсума да му седне на скута, за да ѝ каже мъката си 510; от Мадан са тръгнали двама — писани 572; — учи овена си как да върви, когато минават през града 821; Хасибелегнала болна в — агово коначе 804; — 792, 895
- Асанково имане.** Разбойници турци мъчат Асиянка, за да им каже къде е — 926
- Асие** ражда дете и се разболява 807
- Асиянка.** Разбойници турци мъчат —, за да им каже къде е Асанковото имане 926
- Аскер, -че, -и.** Момък ходил три пъти на — 114; цар Костадин да събира бързо —, защото турци ще му превземат земята 131; не било облак, а — 133; Сюлю тръгва с триста гемии — да превзема Малта 237; царски — без командир не бива 244; ако на царя не стигне —, ще събере радифа 245; младо — плаче, че е оставило невестата си 246; момък тръгва, че са го викали — 380; невеста пита мъжа си, като отива —, кому я оставя 393; девойка да чака момък, докато се върне от — 397; девойка казва на майка си, че ако любето ѝ тръгне на —, и тя ще отиде с него 450; девойка ще излъже съседите си, че момък е тръгнал на —, но събркал пътя 464; майка кара сина си да отиде —, та да забрави вуйчовата си дъщеря Маруда 557; на момък не дават девойка, защото е — 597; момък отива на — 626; Петър отива — и след девет години се връща на сватбата на жена си 711; не са снегове, ледове и дарове, ами е паша с хиляда млади — 886; девойка моли царско сейменче да не взема любето ѝ — 889; в Даръдере пристига ферман да събира — 890; Мехмед оставя друг да води —, а той остава при любето си 892; майка пита сина си тежко ли му е, че отива — 893, 894; младоженец се моли да не го пишат —, че скоро се е оженил и булчето му е глупаво 895, 896, 897; писали момък да иде на — 898, 902; в Гелибол правят преглед на — 900; момък кара майка си да се моли да не ходи на — 901; момък прави къща и се оженва, за да не остави майка си сама, когато отиде на — 903; капитан и доктор събират — 905. Вж. и **войник и войска**
- Атмаджа** съветва Страхил да убие с изамама Илю войвода 211
- Атове.** Момък довел сиви — за да прави сватба 22; от Мека са се задали черни арапи на сиви — 131; сватове идват на сиви — 481, 639; невеста кара мъжа си да оседлае сиви — и да отиде на пазар, за да купи робинки и робчета 723; на двора на девойката дошли сватове на сиви — 802; българин надпреварва с коня си — на султана 967
- Ахмед.** Майка предумва сина си — да се изселат в Анадола 234; — убива дъщеря си, защото седяла на скута на момък 759; — събира меджия да косят сено 859
- Ахмед ага** моли Петко войвода да му остави Девин и Девинска околия 222
- Ахмедови хармани** (портици) 234
- Ахрянка.** Забитинът да си върви по пътя, защото девойката е — и не е за кадъна 457
- Афузин Смилянски.** Сафие е тъжна, защото майка ѝ не ѝ дала на момъка, когото обича, а на — 678
- Ачи** одая. Мехмед идвал в — на девойка и си забравил чибука и кесията 458
- Ашмак, -е.** Да облече Минка —, за да види дали ѝ прилича 304
- Аянии, -ът, -и (аяне).** Салих ага получава ферман, че го правят — на Гюмюрджина 180; — на Гюмюрджина погубва с изамама Салих ага 182; Делю войвода заплашва даръдерските —, че ако потурчат сестрите му, ще разплаче майки и невести 208
- Баба, -ичка, -ица, -и.** Майка казва на дъщеря си, че войска ще нападне селото, мъжки деца ще вземат за еничари, а майките и — ще изколят 133; — пее на внучето си 142; майка ще пребули дъщеря си с фередже, за да не познае турчин дали е мома или — 165; — познава главата на сина си, която носят сеймени и низами 204; Петко войвода пита — за Калън Тома 219; читаци запалили Перушица и изклали деца, невести, стари — и дядовци 228; момък казва на девойка, че нейната майка ще му стане — 360, 504; — кълнат момък, че нощем разлайва кучетата заради девойка 420; циганка казва на — да ѝ дари, а тя ще влезе в стана да тече 703; деца питат — си къде са родителите им 738; сеймени карат — да се върне, защото ще откарат сина ѝ в гората (тъмница) и там ще го „оженят“ 919, 920; девойка казва на —, че ще ѝ стане снаха 984; девойки се шегуват със старец и му казват, че е хубав, но му е стара — 1003; стар бял дядо се оплаква на — си, че е остарял и побелял, а сърцето му е все младо 1006; — търси дялото си и го намира пиян, заспал на улицата 1007; — пресушава чешма вода, докато разточи зелник 1017; — 983
- Бабулки.** Руска завежда малки девойки в гората да бера черничеви листа, за да хранят черни — 870
- Баири чести бухльовски** 671
- Байлама (байламо).** Овчарче говори с — на девойка да се обърне, за да ѝ изпише очите и да ги изпрати на майка си 271; овчарче (копеле) свири на ситна — и пита девойка какво да ѝ купи от пазара 310, 311; Мехмед свири на ситна — и казва на Фатминка, че ще ѝ изпрати годежни подаръци 315; момък иска да посвири на ситна —, че любил девойка, която дали на друг 598; девойка иска терзийче, което шие и свири на ситна — 611; момък иска да посвири на ситна — и да каже на майка си, че в селото има две моми, които очакват дете от него 751; момък иска от майка си неговата ситна —, за да си спомни, когато са се любили с Марийка 903; — 4
- Байрак, -а, -и.** Невеста оплаква мъжа си и го пита вижда ли, че черен — се развява на техните дворове 107; кой ще развява — 175; момък казва на майка си, че калоферски комити го викат за войвода и да носи син-зелен — 188; момък припомня на Руска, че се е кдела да не бяга, когато я заведе в гората да развее — 193; български млади момчета с двама войводи и с два — червени се събрали на високата планина 196; Димо байрактар да вдига високо —, за да не го измокри росата 201; ранен поръчва който възседне коня му, той да поеме — 202; ранен юнак поръчва на другарите си да забият на гроба му — и на него да вържат коня му 203; на всяко бърдо и — 206, 207, 223; Индже поръчва на Колю байрактар да държи високо —, за да не разберат момчетата, че войводата им е ранен 213; в Бургас вдигат черни — за смъртта на Кондол войвода 231; Колю войвода казва на байрактара си да развее — и да събере войската, за да нападат Малта 238; — зелен и червен за сватба 272, 638, 639; викали го воиник, за да носи зелен — 380, 717, 886, 898, 905; Минка пита — къде ще води любето ѝ 890; Мехмед оставя — заради девойка 892; момък пита Мехмед той ли е побил — 895, 897; Мехмед ще отиде воиник и ще носи — 896; — зелен и червен 904

- Байрактар, -ят, -и.** — е загинал на Машергедик планина 175, 176; ранен — иска да го закарат в двора на любимата му 201; ранен — поръчва, който възседне коня му, той да поеме байрака 202; Гюргя да излезе и да погледа как вървят комити, войводи и — 230; Колю войвода кара Колю — да събира войската, за да нападнат Малта 238; Мехмед ще отиде войник и ще бъде — 897; Салих — се разболява и другарите му казват, че във войската няма баща, майка, братя, сестри, жени и деца 900
- Байрям.** Сафие започнала „гълчени калчуне“ за голям —, а ги завършила за малък — 294; вейки (елша, люляк) се свиват и развиват както девойка, която сваля гиздилото си, когато се върне от — 299, 300, 301; девойка не може да отиде на —, защото няма какво да облече и обуе 307; да нагиздят Минка и Фейминка и да ги заведат на —, зада ги видят ергените 309; — е дошъл и минал, а на девойката не ѝ се сваля гиздилото 375; Фатминка седи напред — и вика любето си 380; девойка пита Рашит къде е ходил и къде е правил — 515; девойка гледа къде седи и какво прави любето ѝ на — 519; девойка бърза да завърши дреха за — 532; Фатма тръгва на — с комшичето си 553; девойка обиква момък, който седял напред — и я викал да отиде с него 609; станали са три сватби от голям — до малък 691; майка кара болната си дъщеря да стане, защото дружките ѝ я викат да им направи люлка и да им украси — 773; майка кара болната си дъщеря да се премени и да отиде на — 798; девойка тъгува, че е — и всички се веселят, а тя лежи болна 799; овен казва на овчаря, че се е задал голям — и ще го колят курбан 824; дъщеря пита майка си как да отиде на —, като си няма гиздило 978
- Байрям, Байрямче.** Девойка пита любето си — защо не е отишъл у тях 373; дъщеря пита майка си защо не я дала на вакличкото — 690
- Бакиши.** Царят обещава голям — на войниците, ако превземат крепостта 246; — 971, 973, 976
- Балабан** довежда овчари и пъдари, за да прогонят овцете, които Караджа пасе в негова мера 841
- Бабалан мандра** 841
- Балабански синори** 841
- Балдъза.** Тодор лъже жена си, че — му се жени и ги канят на сватба 155; — му донесла подарък 365; — 504
- Балкан, -и.** Момък не иска да плаща вергии на султана, а да развява знаме на — 224; Добра да излезе, за да види каква звезда е изгряла откъм — 249; девойка казва на момък, че ако не му я дадат, боса — ще мине и ще отидат в София 582; момък ще кара крадена мома през ситни — 646; паднала е тъмна мъгла през полето, през — 778; Юруш войвода завежда дружината си в Шипченския — 940
- Бално (балневи).** Майка оплаква сина си, убит от хайдуги, и го пита вижда ли какво — има в къщата му 68; девойка пита гората какво — е видяла, та е повахнала и изсъхнала 184; влюбени, когато не се вземат, тяхното — е голямо 619
- Балтаджи.** Селяни ще изпратят — да изсекат честа гора, за да хванат птиче 631, 632
- Балтия.** Хасан Пехливан убива с — Калин чорбаджи 948
- Балъбей** 234
- Бан, -ове.** Крали Марко поканил седем крале и осем — 127
- Баница.** Тодор кара жена си да направи тънка —, защото ще отидат на сватба на сестра ѝ 155
- Бански Мехмед.** Заптийче търси да арестува — 943
- Баргански конаци** 795
- Баруга, -ка, -и.** Влюбени ще се забравят, когато морето (Дунав) пресъхне и стане на — 627, 628; — 179
- Барчина, -ка, -и.** Св. Георги излиза на висока —, зазира с „милна тръба“ и събира всички диви животни 3; девойка отива невеста зад далечна — 24, 27; моми и невести бягат от турци по гори и по — 156; Петко войвода и другарите му извеждат Калън Тома на Маронска — 218; паднала е тъмна мъгла през високите — 379; пиле прехвърква през Карлъкска — 585; Дою иска да избяга от жена си през девет — 719; дружките на болна девойка правят люлка на „отрасна“ — 788; майката на болна девойка да излезе и да погледне към високата — 797; болна девойка иска гроб с прозорци на „отрасна“ — 816, 817; Тодор и Богдан стигат до вр. Елидже, високата — 853; Мехмед вика междия да сушат сено на високата — 866; момък казва на — и долчинки, че не знаят що е мъка, и не са страдали от любов 915; девойка не иска овчарче, за да не я кара да ходи по високите — 988; когато Руска отишла на високата —, момите направили хоро 1014; братът на откраднатата девойка я настига на Карлъкска — 1020; — 879
- Басамаци.** Когато мъжът ѝ върви по стълбите чупи — 682, 718
- Басма.** Юнеца — зелена (червена), подарък на девойка 314, 540; момък да не забравя девойка и да ѝ изпраща подарък читашка — зелена 356; момък да занесе подарък на девойка юнеца — червена 467, 468, 469, 514; шалвари от скъпа — 496; девойка пита Мехмед дали е чул каква — се продава 979; — 532
- Бахча, -та.** Колкото пъти мине момък, все вижда девойката в — 335; девойка да изгори момък на ситен пепел и да го хвърли в — 417; кадъна седи в — и вие китка за любето си 463; майка съветва сина си да отиде в гората и да загради — 745
- Бачковски манастир.** Яна отива в — да стане калугерка 282
- Бачо.** Вълчица отива с кехаите и овчарите на — и там загива 852
- Баца, -та, -и (бобайко, бобо, татко, тетю, тейко).** Девойка казва на — си да я изпише на чашата си, за да се разтъжва с нея, когато пие вино 24; девойка се прощава с майка, —, брат и сестра 34, 35; на девойката е мъчно, че я отделят от — и майка 36; чумата не погубва Тодорчо, защото няма майка и — 82; — проклева сина си и клетвата го стига 89; майка казва на дъщеря си, че — ѝ чул в дюкяна, че тя люби турчин, и я пита верно ли е 91; Еню говори на — си да не му търси вече лекове, защото е сънувал, че ще умре млад 96; — пита сина си Никола има ли за него място в манастира на мъртвите 115; турци връзват — на Крали Марко и го отвеждат 126; да не се страхува Рада от кърджалии, защото — ѝ има коне, овце, къщи и жълтици 172; син пита — си дали знае, че „вилаетските факири“ са направили оплакване против агата 178; — брой пари на сина си Стоян, който отива хайдутин 190; майката на Калън Тома моли Петко войвода да го остави, защото е единичък на майка и — 218; хаджи Смаил е разплакал много майки и стари — 211; девойка казва на — си, че Сюлю Сюльманов напада Малта 235, 237; дали девойката е питала — си 314; девойка ще приспи майка си и — си и тогава да дойде момъкът у дома ѝ 339, 340; момък пил вино с — на девойка 346; девойка няма позволение от майка си и от — си да излезе 353; — на девойка ще стане дяло на момъка 360, 504; момък казва на девойка да не му се сърди, защото — му го изпратил в Даръдере 373; дали майката и — на момък му се карат, та не отива при девойка 387; момък пита девойка дали майка ѝ и — ѝ не я карат да се жени 429; девойка кани Раиф у дома си, защото няма — ѝ 466; — на девойка отива да прави тежка давия 470, 471; девойка моли момък да я пусне, защото майка ѝ и — ѝ я чакат да им занесе студена вода 477; дружки ще питат девойка кой е — ѝ 511; — на девойка отишъл да пасе шилета 518; девойка казва на момък да не я закача, защото — ѝ е кадия 545; девойка вика — си да извади змийка усойна от пазвата ѝ 563; девойка кълне момък, защото майка ѝ е болна, — ѝ е в полето, а той я кани да пие от виното му 579; девойка казва на момък, че — ѝ е отишъл в ливадите да бере череши 580; девойка кара момък да ходи всеки ден у тях, за да омръзнат на майка ѝ и да „одражеят“ на — ѝ, и да му я дадат 582; девойка кара майка си да каже на — ѝ да не я дава на кално дюлгерче 611; момък ще се обеси в градината на девойка, та — ѝ да плати глобата и разноските 614; девойка, открадната от момък, му се моли да я пусне, защото е една на майка и любимка на — 642, 935; момък измамва девойка и я отделя от майка и — 652; Мара се връща при — си, защото годинкът

- й я изпъдил 660; мъж ще заведе жена си на гости у майка й и — й, когато умрат 697; стар — 706, 847; момък остава сираче без — и майка 733, 839, 1022, 1023; баба казва на внучетата си, че — им е в тъмница 738; девойка обича да ходи с — си да ораг в планината 743; — иска да се ожени за дъщеря си 758; — убива дъщеря си, която седи на момкови skutove и пие вино 759; брат пита брата си дали помни как ги е кълнал — им 760; син кълне — си, защото не му оставил дял от планина 761; — моли болната си дъщеря да стане 788, 789; — не знае цената на коня на сина си и ще го продаде за пахур ракия 791; — кове ковчег за починалата си дъщеря 803; — седи до краката на болната си дъщеря 808; — не може да наближи гроба на сина си от неговите кучета 845; селянин изпращат в гората сираче, защото няма майка и —, които да го жалеят 849; — казва на дъщеря си да му приготви храна, защото ще отиде да оре в планината 858; болен гурбетчия поръчва на другаря си да занесе на — му черни обувки 877; помайчима да съобщи на майката и — на гурбетчия, че се е разболял 880; девойка отива войник вместо — си 886; другари казват на Салих, който се разболява, че във войската няма майка и — 900; девойка се моли на хайдути да я пуснат, че е едничка на майка и — 911; Чавдар пита Янка робиня защо плаче, дали майка й и — й не знаят къде е 918; хайдути питат Айша къде крие алтъните — й 924; разбойници пекат дете и накарват — му да върти шишовете 932; невеста пита мъжа си не му ли стига имането, което са му оставили майка му и — му, та се обзалага с царя да обиколи царството 968; момък казва на девойка, че той върти на хорото кърпата, а — му върти къщата 989; — иска за дъщеря си живгар биволи с ратаите 1004; — на Стоян му оставил къща схлупена 1021; — 92
- Беглишка, -и** хамбари (хармани) 117; — механа 735, 974
- Бего** се обзалага с царя за ден да обиколи царството 968
- Безергенски дюкяни** 886
- Бей, -ове.** Девойка не може да мине през чаршията от — 150; — кара Колю да се потурчи 162
- Бейя.** Момък казва на —, че си е намерил друга 518
- Бекир.** Заради — девойка станала на суха вейка 571; — тръгва с другари на хаджилък и не се връща 710
- Бекрия.** Девойка да не взема момък, защото на виното е баш — 56, 118, 460
- Бекяри.** Когато били —, момък и девойка се любили 621
- Белградски касапи** 751
- Белег (бележка).** На лява бизка (нога) —, на дясна ръка шест пръста 136, 712, 762
- Белехчене.** Братята на девойка ще вържат момъка, ще поставят на краката му букаи, а на ръцете — 478. Вж. и **букаи**.
- Белило.** Майката на момъка да не дава кончето му на жена му, защото ще го продаде за моминско — 102; момък да донесе на девойка от пазар — за бяло лице 310; девойка да се огледа дали й прилича на бяло лице — 698; кон да не оставя да го хване жената на стспанина му, защото ще го продаде за — 791
- Белица Драхимова.** На момъка е мъчно, че Брахим обича — 517
- Белич.** Алчия се моли на стопанина си да откара „на годеж“ неговия брат — 825
- Беломорско кайначе** 783
- Белювска махала** 717, 718
- Бенковски войвода.** Не е жално за избитите деца, невести и старци, а за — 228
- Бечо** 423
- Бивол, -и, -те.** Невеста иска от свекъра си да ѝ подари сандъчето, което теглят девет чифта — 143; Тодор пита — си дали се наемат да прекарат колата заедно с него и жена му през Арда 155; сливенци (Стоян) купуват —, за да се изселват 232, 233; момък се моли да пощръклят — и да се строши ралото, за да се върне в село и да види любето си 424; ако не дадат на момък и девойка да се вземат, те ще запалят плевня, за да изгорят чержи — 582; ако момък знае, че Милка ще го вземе, ще купи живгар — 593; Стоян пита — си дали се наемат да прекарат през Дунава (Тунджа) кола с алтъни (крадена девойка) 648, 649, 650
- Бизка, -ица.** Струна се моли на деверите си да не ѝ вграждат дясната (лявата) —, за да може да кърми детето си 98, 100; от — на Струна невеста потича мляко и размътва бистро вирче 99; на лява — белег 136; Руска изважда дясна — и дава на детето си да суче 177; Асие ражда дете и се разболява, без да му даде — да суче 807
- Билари.** Майка купува от — смоково биле 111
- Билберка** 358
- Билка, -и (биле).** Янка пила много —, за да роди дете 9, 139; Стоян да набере — всякакви, за да развалят магня 86; майка купува от билари смоково — и превръща сина си в смок 111; — за дете 138; девойка бере жълто цвете, бяла — 262; дъщеря кара майка си да върне момък и ако е женен, да варят — разделно, а ако е ерген — драговоно (омайно) 388, 389; три реки текат, три — носят 564
- Бинбашия, -и, -те.** Войник да даде чифт чорапи на —, за да го пуснат от царска служба 391; — 237
- Бинка.** Майка поръчала на — да не излиза след залез слънце, защото ще я измамат 490
- Бисер.** Ситен — се изсипва от момински пазушки 435
- Битолски фронтове** 250
- Битоля, град** 251, 733
- Благовец.** Кукувица закуква по — и измамва Юруш войвода да излезе рано в планината 940; сивковската гора се разлиства по — 1025
- Близнаци (близнака).** Неда да стане от гроба, че ѝ плачат два сирака, два — 109; Михо и Стана се оказват два — 142
- Блюдо.** Златка дава на Марко за мюжде — алтъни 130
- Бобайко, бобо** вж. **баща**
- Бобалък.** Баща ѝ ѝ е — и крие от нея алтъните 924
- Бог, -а, господ.** — дава съгласие слънцето да се ожени за хубава Грозданка 70; овчар моли — да завали ситна роса, за да се измокрят крилата на юда 74; Ирижен гори от —, защото в селото върлува чума 75; баща проклева сина си и — чува клетвата 89; син се обажда на майка си от гроба и ѝ казва, че не е болен от —, ами е убит от хайдути 106; момък казва на девойка да не ги раздели —, а майка му не ще ги раздели 111; — да убие майката на момък, че не дала да се вземат с девойка 112; Иван се моли на — да му даде мъжко дете 113; — да помага на младоженци 118; момче се моли на — да му помогне да надвие Крали Марко 115; Златка се моли на — да ѝ раздели от Марко 130; българи се молят на — да им помогне да победят турците 131; — не иска да помогне на християните срещу турците, защото са се възгордели 132; робиня се моли на — да порасне детето ѝ и докато излезат от гората, да ѝ освободи 140; брат говори на сестра си, че — е добър милостив и ще ги пази от татарите, които нападат селата 146; от — падат свещи върху раменете на Янка, която лежи девет години в тъмница заради вярата си 158; майка се моли на — да духнат ветровете, да завалят дъждове и да съборят тъмницата, в която лежи Янка заради вярата си, и — чува молбата ѝ 160; момчета се молят на — да не идва Страхил войвода и да развалят празника им 212; Калън Тома отишъл на черква да се помоли на — 219; перущенци се събрали в черквата, за да се помолят на — 227; Янка иска да отиде в манастир и да моли — да ѝ прости греховете 282; мома моли — да ѝ даде гълъбови очи и соколови крила, за да отиде в руска земя да си търси любе прилика 383; момък се моли на — да се строши ралото, за да се върне в селото и види любето си 424; майка кълне момък да даде — да му се родят девет дъщери и да ги одумват в девет села 439; майка на девойка отишла в черквата да се помоли на — 447; момък да не говори на девойка за любов, че е от — грехота, защото са роднина 452; девойка кълне момък да даде — да изградят нови казарми, да съберат нови войници и него войник да вземат 528; девойка кълне момък да му хариже — девет дечица и той да тръгне да проси, за да ги изхрани 529; Тодорка се моли на — да не

стигнат парите на татарче, което иска да я купи 712; — да прости първия мъж на невеста, който бил сиромаш, но добър 727; — помага на Стоян да надвие на Касъм Кеседжия 730; Стоян се моли на — да умре, за да не гледа любето си у другиго 749; майка се моли на — да духнат ветрове, да завалят дъждове и да съборят тъмницата, в която синът ѝ лежи невинен, и — чува молбата ѝ 753; майка се моли на — да запази сина ѝ, който отива на война 902; войник се врича на —, ако остане жив след войната, да храни и да облича сираци 905; Боянка къдне мъжа си да го убие —, защото ѝ е омръзнало да пере кървави ризи и да крие човешки глави 927; сестра къдне брат си да даде — девет години да лежи, девет постелки да скъса и да не умира 933; — харизал на Стоян девет синове 965; Рада се моли на — да духнат бели ветрове и да разтопят снеговете, за да отиде в Драма при болния си мъж 1024; — 185, 398, 697, 835, 964

Богаташ. Вторият мъж на Деляна бил голям — 727; сираче станало голям — 1022

Богдан. Кумци се сговарят да убият кума си — 60; цар Милуш поръчва на Добруджа да не кани на сватбата си сестрините си синове — и Иван 118; Тодор убива неволно брат си — 853

Богородица моли св. Петър да ѝ даде ключовете на рая и ада 116

Божко. Болен — избива триста момци и осакатява левент Петко, за когото жена му иска да се жени 120

Божковица 120

Божур, -а, -чек. Заробени девойки плачат, че няма кой да им окопава и полива босилека и — 184; девойката да стане ситен —, а момъкът овен и да се крие в него 632

Бозбунлук 929

Бойдан не може да забрави сестра си Марица и тръгва да я търси 769

Бойка. Панайот казва на — да го целуне по челото, че отива в Странджа да причаква царската хазна и може да не се върне 194

Бокаи вж. **букаи**

Болка, болест, -та, -чица. Девойка казва на майка си, че я надвила тежка — и ще умре 95; влюбени се молят да дойде блага —, за да умрат и да ги закопаят заедно 112; девойка ще умре без — 378; девойка ще легне и ще стане от —, но от любов няма да стане 450; невеста се оплаква на гората, че — на любето ѝ е „притажна“ и когато го хване, не знае откъде има да взема и кому има да дава 699; от — не може да вдигне глава 716, 741, 879; в село е — паднала 771; майката на девойка да извика лекари, за да ѝ премахнат — 783; сестрата на момък да отиде при любето му, за да види от каква — лежи 785; от — не може да приказва 790; девойка легнала от — и станала, но от любов не могла 795; любовта е надвила девойка и я избила на — и на лудост 796; Асие легнала от —, след като родила 807; тежка — върлува в с. Долно Райково 817; Дойчо отива „на гизльо“, ляга от — и умира 845; девет години лежи Стоян от — и нито умира, нито става 935; момък ще легне болен без —, защото любето му се жени за друг 1021; тежка — е надвила Стоян, който не може да стане, за да отвори на любето си 1025

Болярин. Вуйчото на девойка е баш — 922; Стоян разказва на царя как е станал — 965

Бомби. Кондол войвода говори на момчетата да стрелят и да хвърлят —, за да отблъснат турците 231; Георги Чуртата казва на кмета на Широка лъка, че носят — одринки и ще вдигат селото във въздуха, ако му отнеме девойката 1020

Борба, бора. Сестриното момче на Крали Марко иска — да се борят с него 125; Милуш надвила на — татарите и се хваща на хорото до Руска 136; вдовнишко момче и Страхил войвода са сторили — 212; Стоян и Касъм се борят — кому да бъде Калинка 730; Грую и Иван отиват на — с помак пехливан 976

Борики, -ички. Робиня връзва люлка за детето си, което татари я принуждават да остави, на две тънки — 136; младоженец се провиква да чуят ели и —, че Фатма не е излязла мома 670; момък се провиква да чуят ели

и —, че са имали „мехкемъз“ с девойка 721; ели и — да бъдат братя на девойка, хваната от хайдутите в гората 946; най-мило на болен Стоян е да отиде в сивковската гора и да седне под — 1025

Борина (борна, борница). На момъка прилича три очи бравда, за да сече — 342, 993; девойка светела на гостите си с — 466, 600; девойка кара майка си да запали —, защото любето ѝ идва на гости 493; мъж оплаква жена си, която убива, че го посрещала на двора и му светела с фенер —, когато се връщал пиян 728; Стоян пита невярната си жена как да я погуби; на два коня ли иска да яха или фенер — да свети 732; майка запалва с — дрехите на починалата си дъщеря 801

Борнас събира меджия за жетва 867

Боров кадеж. Циганин открадва Рада и три години я кади на —, за да почернее 703

Борце вж. **бърдо**

Борч 431

Босилек, -а, -чек. Майка да полива —, който дъщеря ѝ е посадила 45, 46; майка събира от девет момински градини вратика и ран — и ги зашива в пояса на сина си, за да пропъди юда 72; гемиджия да намери гръцки — и да покани всички светци, за да видят защо не върви гемията 117; момък и девойка си приличат като — в градина 119, 453; сестрите на еничарче три години сядат —, но не се кичат с него, защото брата си жалеят 171; девойки робини плачат за градинките си със зеления — 184; болен хайдутин се моли на сокол да почака, докато умре, и тогава да занесе ръката му в градинката на сестра му и да я остави в — 196; момък пита девойка кой ѝ е обрал ранния — 317; момък пита девойка защо го бедни, че ѝ е обрал ранен — 318; девойка да даде на момък стръкче — 323; когато минава момък край двора на девойка, все я вижда в градинката да разсажда — 335; момък пита девойка какво се е червенеело в тяхната градинка до зеления — 337; момък изгорял за девойка като — за роса 400; девойка да посади ран — 407; девойка да изгори момък на пепел, да го хвърли в градинката и да посади ран —, та да го кичи 415; 417; девойка съди хайдушки войвода, защото кончето му изляло нейния — 433; девойка легнала в градинка и метнала ръце в — 437; коне войводи опасли зеления — на девойка 485; девойка садила в градинка ран — и се разболела, та не може да отвори на момък 491; девойка дала на момък стрък — 516; река носи стрък — 774; болна девойка моли майка си да набере от червения трендафил и от зеления —, за да направи китка за любето си 797; болна девойка тъгува, че всичко от земя излиза и зеленият — се е разлистил, а тя ще умре 801; Рада казва на майка си, че я викат за кехая, и ѝ поръчва да ѝ направи дарове и да окопава — ѝ 831; болно овчарче моли сираче да почака, докато умре, а после да отреже ръката му и да я занесе в сестриния му ранен — 849; „душата“ на младото мирише на ранен — 1005; риби носят в уста вода, за да поливат ран — 1025

Бошнаци. Стоян повежда чета от юнаци все като него — 200

Бошнашки делия грабва мома Ангелия 651

Боя, -та. Димо да вдига високо байрака, за да не го намокри росата и да му падне — 201, 202; момък казва на Арфе да си повдигне шалварите, за да не ги намокри росата и да им падне — 302; аговско аргатче кара девойка да отидат в аговско коначе, че росата ще я намокри и ще ѝ падне — 864

Боян. Боянка къдне мъжа си —, защото ѝ е омръзнало да крие човешки глави и да пере кървави ризи 927

Боянка къдне мъжа си, защото ѝ е омръзнало да крие човешки глави и да пере кървави ризи 927

Брав, -а, -и. Невеста казва на мъжа си, че има трима братя касапи, които колят ялови —, да ги извика, за да заколят и нея 724; чичото на Стоян иска дебели — за сватбата на сина си 1021

Брада, -и, -те. Марко чака девет години, докато пусне — до пояс 130; агата чете ферман и си скубе бялата — 180; — на братята на девойка били дълги до пояс 763; девойки казват на старец, че е хубав, но — му е бяла 1003; син казва на майка си, че годините му са

много и му е бяла — 1004; — на старец бодне като бодли на еж 1005; Райкя си купила „кбсѣк старец“ с лакът — 1016

Брадва. Майките на момък и девойка вземат — и отсичат явор и ела 112; за момъка е три очи —, за да сече борина 342, 993; момък казва на девойка да вземе — и да го насече на ситни трески 415, 416, 417

Брат, -а, -я, -та, -че, -ец. Овчари да бъдат — на Яница и да ѝ покажат пътя 7; — на девойка вземат коня и пръстена на момък, който не послушал съвета на майка си 16; майката на невеста да изпрати — ѝ, за да я повика на гости 27; никой не яде и не пие, докато булката не дойде да се прощава с — и сестри 32; на девойката е мъчно, че я отделил от — и сестри 36; девойка моли — си да я скрие в стадото си и да не я дава на сватбарите 38; момините девет — питат младоженеца приготвил ли им е дарове и коне 47; девет — делили бащино имане 48, 49, 433; — изпраща — си да убие жена му, която ходила с турски сеймени 59; — и сестра бягат от чумата 79; девойка пита Стоян няма ли — или братовчед, за когото да я омъжи 90; орел става — на дете и го отглежда 92; майка ѝ да не се трови, че няма кой да гледа нейните сестри и — 95; три години трима — градят град, който нощем се събаря 98, 99, 100; сестра се обажда на — си от гроба 109; — пита — си има ли за него място в манастира на мъртвите 115; Крали Марко намира — си Андрелешко в Анадола и го освобождава 124; сестра познава в татарски войвода — си 136; 143; — и сестра, открити като деца от татари, се оженват 142; робиня имала двама — 144; овчар пита робиня има ли — и сестра 145; сестра продава лицето си и залага снагата си, за да откупи — си от тъмница 164; еничарче моли царя да лише на майка му, на — и на сестрите му, за да знаят, че е жив 171; — на Руса робиня, Стоян хайдутин, освобождава три синджира роби 184; — кове кончето на — си, който отива хайдутин 190; — на хайдутин правят кавали, но не свирят на тях, защото го жалейт 195; — гледа болния си — една седмица и го оставя 196, 881, 883; пушка удря — близница 200; Ахмед, който тръгва с майка си за Анадола, тъгува за — си 234; Русанка (Русия) събира 100 000 московчета и ги завежда в помощ на — си цар Костадин 240; свиря с кавал и не може да събуди сестра си, заспала под червена ябълка 259; девойка казва на овчар, че си има — и сестра, но си няма любе 384; девойка се чуди дали се карат — и сестрите на любето ѝ, че не отива при нея 387; — на Янка продават конче, за да я откупят от турци и татари 431; момъкът да пита майка си може ли да прежени по-старите си — 436; мъжът и — на Сафие гръмват и удрят Сюльман в сърцето 469; — на девойка са отишли в планината да лъчат овни 470, 471; девойка казва на момък да не ѝ говори, защото ако го чуят — ѝ сеймени, ще го окловат 478; — пита сестра си защо е забравила да заключи портите 485; — на хайдушки войвода са оседдали кончето му и са го качили на седлото 487; девойка казва на момък, че ходи за вода с — си 498, 499; девойка казва на момък, че има двама — комити, които ще я събудят, ако заспи под сянка 500; — на девойката ще стане шурей на момък 504; девойка казва на момък да не я закача, защото — ѝ са сеймени, а баща ѝ е кадия, та ще го осъдят 545; сестра може без —, но без ръка не може 562, 563; девойка кълне ракията и мезето на момък, защото майка ѝ умира, а баща ѝ и — ѝ са далече 579; Адем казва на майка си да не връщат момата, а да я вземат за по-малкото му — 640; Стоян води през Дунава крадена девойка, с която се оказват — и сестра 649; момък измамва девойка и я отделил от — и сестри 652; на Несибѣ са мили любето, майката, — и сестрите ѝ 653; кукувица казва на невеста да пита за любето си нейното — ластовицата 705; — чисти силяха на — си, който отива воиник 711; българче (татарче, турчин) купува робиня и се оказва, че са — и сестра 712, 713, 714; невеста има трима — касапи 724; гурбетчия побратил чужди — 755; — изпращат най-малкия — Иван и по-големия — Стоян да откраднат беглишко агне 756; тройца — се скарали

при подялбата на стара планина 761; сестра се продава, за да освободи — си, купува я момък, който се оказва — ѝ, изчезнал преди девет години 762; сестра освобождава — си от тъмница 763, 764; девойка кълне вятъра, че я събудил, когато сънувала — си „ябанда“ 765; сестра погубва — си, без да ги познае 767; — намира изгубената си сестра 769; — дава сестра си на турци, но после се разкайва 770; — изпраща сестра си да разбере от какво е болно любето му 785; сестри и — стоят край болна Незафинка 789; момък говори на коня си да не дава да го хване — му, защото ще го продаде за чизми ковани 791; Хасан теши болния си — 793; болна девойка кара майка си да извика — ѝ, за да ѝ изгради гроб с прозорци 816; овчар казва на девойка, че когато — му порасне, ще го вземат за „малешина“ 819; овчар казва на овена си Алчия, че ако девойката, за която майка му го е годила, е руса, ще закара на „гдѣш“ неговия — Белич 825; сестра спасява стадото на — си 836; Дойчо казва на — си да отиде в Искеча и да повика баща му 845; селяни изпращат в гората сираче, защото няма майка, баща, — и сестра, които да го жалят 849; — убива неволно — си 853; овчар казва на кадына, че овце могат да купят, но не могат да намерят нейното — Асан и неговото — Стоян 854; сестра познава — си гурбетчия 876; болен гурбетчия поръчва на другаря си да занесе на — му армаган черни стафиди 877; майка съветва сина си да не се сгодява, докато не оженят — му 878; другари казват на болен байрактар, че във войската няма майка и баща, сестри и — 900; хайдутин отвлеча (купува, девойка, с която излизат — и сестра 912, 913; Янка робиня измамва Чавдар войвода да ѝ даде сабята си, за да погуби — си, и го убива 918; Аврам иска да вземе на жив мъж жената, на петима — сестрата 921; разбойник донася на жена си ръката на — ѝ 927, 928, 929, 930; разбойници пекаат дете и накарват — му да им носи вода 932; хайдутин вхвщат Захринка и ѝ казват, че си имат —, но си нямат сестра 946; Грую отива с — си Иван да се бори с помак пехливан 976; — на девойка искат чифт „гюмюшлю пищоле“ 1004; дружките на Руска съобщават на — ѝ, че е отвлечена от Георги Чуртата 1020; — 205, 823, 824, 879, 915, 919, 958

Братовчед. Девойка пита Стоян няма ли брат или —, за когото да я омъжи 90; овчар се оплаква на девойка, че заради нея останал в планината и овните му измрели, а нея дали на — му 345; Стоян залюбва съседката си Марийка, но — му я открадва 1021

Братовчедка, -и. Момък казва на девойки да не го ядосват, защото ще забие камата в сърцето си, за да се зарадват и двете му — 413; девойка казва на момък, който я задиря, че майките им са първи — 447; янкехия ще се хване на хорото до Мара, защото майките им са — 455

Брашно. Марковият кон не смее да каже къде ходи Марко, за да не го продаде на дерменджия да кара —, а да ходи гладен 128; Шинка мели — на Хубча и го носи на гръб 666; първият мъж на Деляна бил сиромаш, купувал по кило —, но го ядели сладко 727; Райкя изпраща на воденица „кбсѣк старец“ да смели бяло — 1016; баба източва кола —, докато разточа зелник 1017; чичото на Стоян иска —, за да прави сватба 1021

Брахим любя Белица Драхемова 517; девойка запалва чифлика на —, защото я разлюбил 530

Брахом се обажда на майка си от гроба и ѝ казва, че не може да стане, защото го притиска тежка земя 104

Бриш. Момък пита девойка от — ли ѝ са очите 579

Бришин пюсюкюл. Момък носи фес с — 421

Брод. Дълбока вода — няма 447

Брусници. Овчар кара девойка да отидат в планината да берат черни — 425; Кара Колю води малки девойки да берат черни — 910

Бряг. Арда (Тунджа) премята от — на — дървета и камъни 155, 232, 233, 825; на всеки — и байрак 207; — 832

Будала. Девойка нарича момък рупска —, загдето се загледал в алтъните ѝ и я пуснал, без да я целуне

- 341; омъжили хубава девойка за лясковска —, който се не сеща за нищо 689
- Бужек, -а.** Турци казват на Димитрица да не ги лъже, защото Бял Димитър е в къшката — 154; омъжили девойка за „старо старчище“, което седи в — като кютюк 1005; мъжът на невеста да поседи в —, да по-свири с кавал и да развесели къщата 1024; — 1022
- Бузка, -и, -те.** Бейове хвърлят жълти алтъни на девойка и ѝ искат белите — 150; аллах да даде на момък белите — на девойка 278; терзия шие кафтан и му говори, че е похапвал — на тази, която ще го облича 298; момък да изведе девойка в гората и там да ѝ хапе — 348, 350, 452; момък да обхапе — на девойка 352; момък облюбил белите — на девойка 439, 441; — кравенки 462; момък отишъл у девойка не за кафе, а за нейните — карпузки 468; майка казва на дъщеря си да не я лъже, защото — ѝ са хапани 480, 482, 543, 590; момък да не бърза да си ходи, а да „полюби“ — карпузки 502; невеста дава на мъжа си да ѝ хапе —, а той се дърпа 689, 691; момък обхапал — на девойка 743; момък да „облюби“ — на девойка, за да му се развесели сърцето 774
- Бук, -а, -и.** Робиня връзва люлка за детето си, което турци я карат да хвърли, на два — близки 140; Исеин се разболява в планината при два — зелени 793; разбойник вързал младоженци на два — близнаци 935
- Букаи.** Турци хващат Андрелешко и оковават краката му с — 124; турци оковават с — детето на Крали Марко 126; момък да не закача девойка, че братята ѝ са семейни и ще го оковат с — 478; сеймени хващат Стоян и слагат на краката му тежки — 919, 920. Вж. и белехчене
- Булка, -та, буле, -че, -чица, -и.** Сватба „секат“, а в неделя (понеделник) молада — 11, 12; кум да вдига тежка войска с молада — 15; — да дойде да се прощава 32; майка да стане и да отвори на сина си, че ѝ води молада — 56; сватбари отиват за — и я виждат, че плаче 58; цар Милуш облича две — в еднаква премяна и казва на Добруджа да познае коя е неговата 118; Марковият кон не смее да каже на Марково — къде ходи Марко 128; Стойчо чорбаджи казва на Марко, че си намерил — 130; татари робят моми и — 146; Тодор се чуди как да си излъже —, за да избягат от турците, които го гонят 155; — събира дрехите на мъжа си, който отива хайдутин 190; сливенци, които се изселват, стигат до Тунджа и — започват да плачат и да кълнат 232; бедна девойка казва на Димо да я вземе: стига му, гдето хората ще кажат, че има — хубава 285; калугер иска да се жени, защото му е драго да легне при молада — 599; майката на девойка не я дала да стане — на момъка, когото тя обича 621; момък чука на портите и вика майка си да посрещне — му 645, 647; Петър оставя младото си — и отива войник 711; Стоян продава — си, за да си довърши воденицата 714; майка казва на сина си, че — му не е глупава 744; молади — заптени 846; девойка казва на момък, че накрая на селото има — младичко и ако то го приеме, там ще преспи 871; син казва на майка си, че не му е мъчно за войниклъка, а за младото —, което оставя 893; младоженец се моли да не го пишат войник, защото — му е малко и глупава 895, 896; Калин чорбаджи се моли на Хасан пехливан да не го убива, защото — му е младо, а децата малки 948; Райко залага Милка молада —, че за ден ще обиколи земята 969; калугер хвърля расото и се хваща на хорото до малки моми и молади — 977; бащата на — ѝ дава дванадесет товара чезиз 1021; — 926, 968
- Бунар, -и.** Очите на девойка са като два — 279; девойка отишла на — да точи вода студена и си загубила коланчето и герданчето 332; девойката е близо до — и ако момъкът ѝ разлее водата, ще си наточи по-бистра и по-студена 398; Стоян отива в Цариград и поръчва на жена си да не ходи на Проданови — 732
- Бунтове.** Майка хвърлила дъщеря си през руско-турските — 768
- Бургас, град** 231
- Буре, бурилче.** Дамян войвода поръчва на Наню чорбаджи да му приготви — бяла ракия 143; турчин казва на невеста да му донесе — с ракия 971
- Бурии** засвирват и войниците се събират в кръг 890
- Бурни пръстени.** Девойка чупи — и ги хвърля през прозореца 272, 637, 638, 660; момък дава на девойка — 315, 336, 624; куюмджия да направи на девойка от два драма сребро лято гиздило и — 368; момък и девойка ще строят — 546, 547, 721; невеста да не хвърля —, защото Адем има по-малко братче, за което ще я омъжат 640; майката на невеста чупела —, защото нямала дарове за дъщеря си 740; майката на девойка чупи —, защото сватовете тропат на портите, а тя лежи тежко болна 802
- Буруграда.** Момчил разсича със сабята си —, за да влязат българите и се спасят от турците 122
- Бухловски баири.** Девойка имала —, но ги дала на брат си, за да ѝ приготви чезиза 671
- Бъкал.** Майка да налива вода в —, защото синът ѝ скоро ще умре 77; девойка изпила — шербет (вода), докато си уине шалварите 302, 348; невеста изпила — вода, докато чакала мъжа си от кръчмата 735
- Бъклица, -и.** Милица да напълни жълти — с руйно вино червено, защото ще отидат у майка ѝ на гости 129; момък пита девойка кога ще отидат в гората да правят — за сватбата си 607; мъж убива жена си и после я оплаква, защото го посрещала на двора с фенер борница и с — вино, когато се връщал пиян 728; — 1007
- Българин, -че, -и, -те.** Турци и — се бият в Софийско поле 117; Момчилица не отключва Бяла града, за да влязат — 121; Момчил разсича със сабята си Бурунград, за да влязат — и да се спасят от турците 122; — се молят на бога да им помогне да надвият турците 131; — играят хоро и Смаил ага не смее да го развали 220; — мохамедани, изселени в Анадола, тъгуват за роден край 234; когато пристига във Варна, Русанка (Русия) предупреждава — да бягат 240; Руско (Русия) изпраща „книга“ — да се прекръстят 247; 248; бяло — погубва Неша гъркиня, когато обещава, че ще вземе онзи, който простреля звезда на небето 434; — над-преварва с коня си конете на султана 967
- България (Българско).** Майка търси сина си в Турско и в — 68, 105, 961, 962; девойка не иска алтъните на жандарче и гюмрукчице, а иска в — да влезе и сама да се продава 497
- Българка, -ица.** Турчин залюбва Златка бяла — 168; бяла — иска да расте като бял и червен трендафил 257; бяла — носи вода студена 423; Шинка бяла — отива най-рано за вода 451; турчин иска Хасибинка, защото е работна — 457; циганин пита Рада бяла — на изток или на запад е нейното село 703; момък се заженва за еврейка, която се оказва — и негова сестра 768; ако турчин надпие на облог Стоян, ще вземе жена му Калинка, бяла — 970
- Бърдо, -то (борце).** На всяко — и байрак 206, 223; Манол слиза от — и преди да поздрави майка си, я пита дали се е сгодила комшиятката му Марийка 556; слънцето залазва зад — високо 871, 969; мъж разпръга воловете и тръгва по —, за да види защо не идва още жена му 1015
- Бърни (устни).** Три пъти се пукнали — на момък, когато се навел да целуне изкопаната от гроб невеста, без да знае, че му е сестра 141
- Бъчва, -та.** Девойка изпуснала — с вино да тече 358; вторият мъж на Деяна бил богат и имал пълна — с вино 727; мъж се оплаква, че жена му е дебела като — 998, 999; когато я родила майка ѝ, хванала се за — 1001
- Бюлбюл, бюлбюн, дюлбюн.** Девойка иска от баща си да ѝ даде —, за да види дали са поклонници хората, които приближават Малта 235, 237, 238
- Бюлбюл, -ка.** — Руса 262; Карамфила — 359
- Бюлюк, -а.** Пирин планина плаче, че в нея са загинали девет — с бюлюкбашиите 856
- Бюлюкбашия, -и.** Пирин планина плаче, че в нея са загинали девет бюлюка с — и вдовиците им я кълнат 856
- Бюлюр бардак.** Лудо младо вдига — и изпива шекер шербет 437

- Бял Димитър.** Турци оковават и отвеждат — 152; — погубва турците, които идват да го убият 153; Димитрица погубва турците, които търсят —, за да го убият 154
- Бяла града.** Момчилица не отключва —, за да влязат българите 121; момък отива в — за печалба 525; младоженец войник казва на жена си, че ако не се върне до десетата година, да се омъжи за негова прилика в — 711
- Бяла река.** Тръгнала е Арфинка по — 496; девойка казва на момък, че майка ѝ отишла по — за череши 518; мисли ли байрактът да се развее по —, до двете моми хаджарите 639; три дни след сватбата мъж завел жена си по — да чисти черни угари 675; болна девойка поръчва, когато я понесат по — към гробищата, да вървят полека 800
- Бяло море** 121, 184, 247, 837, 885
- Вакла** ражда след девет години агънце, което откриват хайдуги 829
- Ваклуша, -ица.**¹ Момък люби — 630; янкехая казва на —, която занася вечеря на овчарите, че ще ѝ изпрати годечни подаръци 820
- Ваклушка.**² Стоян, който пиян убива сестра си и продава жена си, сънува, че вълци сдравили стадото му, кучката лаела, а овенът и — блеели 715; момък казва на овена си Алчия, че ако девойката, за която майка му го е сгодила, е руса, на „гдеш“ у нея ще закара брат му Белич и сестра му — 825
- Вакрил войвода.** Жената на Марко погубва — и освобождава мъжа си 129
- Вангелинка** стъпва на бял камък сред реката и гледа как рибките кръжат в нея 1025
- Ванка.** Ваню кехая от Чепеларе залюбил — от полето 656
- Ваню кехая** от Чепеларе залюбил Ванка от полето 656
- Вардар,** река 127, 1005
- Варна,** град 240, 242
- Варненски картоле.** Русанка (Русия) завежда войската си край Варна и разпъва чадъри на — 240
- Васил Стойковски.** Личка Станювичка иска да вземе —, защото ѝ е лика-прилика 386
- Васил Чолака,** кмет на Широка лъка, се съгласява Георги Чуртата да вземе за жена девойката, която е отвлякъл 1020
- Василико,** град 231
- Василка.** Момък пита — дали знае кой ѝ е обрал цветето 317
- Вградена невеста** моли деверите си да ѝ оставят дясната (лявата) гърда, за да може да кърми детето си 98, 100; — иска да ѝ оградят от дясната страна чешма, за да може да храни детето си с мляко 99
- Вдoveц, -и.** Салих ага кара девойка да се откаже от годеника си и да се омъжи за вдoveц 179; — е есенна слана 289; — не намира като първата си жена и иска да се ожени за дъщеря си 758; девойка се оглежда в огледало и пита очите си кой ще ги спечели, дали — или момък 775; кой ще гледа кафтана на девойка, дали момък или — 776; двама — за кош плява 983
- Вдовица, -и.** Майка пита дъщеря си дали ѝ е мъчно, че любовто ѝ се е сгодило за черна — 57; — оплаква мъжа си над гроба му на турската граница 107; Момчилица пише на цар Костадин, че Момчил люби дъщеря му, а нея оставя млада — 123; майка казва на дъщеря си, че е млада — и е за момъка, когото ѝ е избрала 385; момък жали, че се е оженил за възрастна — 717; да гори усойката, както момък е изгорял за молловска — 718; мъж иска да остави бездетната си жена да ходи — и парясница, а той да се ожени за друга 726; — проклинат Пирин планина, че е погубила мъжете им 856; Боянка кълне мъжа си разбойник, защото ѝ е мъчно да гледа сираци и —, когато ходят по пътя 927
- Веда** погубва трима паши, които искат да я отвлечат 119
- Ведо войвода** пита момче арбанасче защо не яде и не пие 195
- Ведро, -а.** Станка е посърнала, защото отишла при осем етърви и всяка взема детето си, а тя взема девет — да дои кравите 701; Вълчица взема — ковани и отива за вода, но се подхлъзва и се убива 852
- Вежда, -и, -те (вежка).** Гайтан — 61; Бойка да целуне мъжа си по челото между —, защото отива в Странджа да пресреща царската хазна и може да не се върне 194; — на девойка са като черни гарвани (ибришим) 264, 273, 553; девойка реши сутрин — морени и „шик-лосани“ 274; девойка казва на момък, че на меджията пак нея ще хареса, защото очите ѝ са черни, а — ѝ са като гайтан 284; момък пита девойка от какво ѝ са — 475; момък пита девойка от гайтан ли ѝ са — 579; девойка казва на момък, който я купува, че братчето ѝ имало на дясната — белег 762; девойка казва на момък, че майка ѝ я учила да си черни — със стамбулско „шуклило“ 1009
- Везир, и.** Майка пожелава на детето си да порасне и да вземе от — везирството 8, 9; аянинът на Гюмюрджина погубва Салих ага и изпраща главата му в Стамбул, за да я видят султан и — 182; царюви — 257; Бего се обзалага с царя и с — за ден да обиколи царството 968
- Везирство.** Майка пожелава на детето си да порасне и да вземе от везира, — защото му е дядово 8, 9
- Везмо.** Маруда везе — ръченичено 17; девойка да везе ситно — 626; лудо-младо пита Годора защо везе — и пее 709
- Вейка, -ица, -и, -те.** — по — да стане орехът, защото през пролетта момък ще прави сватба 19; на всяка — и куршум 92; — се свиват и развиват, както момиче, кога сваля гиздилото си 299, 301; момък докарал — и оградил градинка 501; девойка станала на суха — от ядовите, които ѝ създава любовто 519, 571; невеста да занесе на любовто си в тъмница (на болното си любе) жълта дюля с — 561, 780; дано се прекърши —, та да се убие бащата на девойка 580; Рада мете дворове с босилкова метлица и „тротарова“ — 655
- Велика, Величка.** — оплаква мъжа си, загинал на границата от турски куршум 107; майка пита дъщеря си — за кого мете дворове 316; майка пита дъщеря си — защо мете дворове и плаче 622; слънцето казва на Стоян, че приликата му е мома —, но тя е отвъд Дунава 641
- Великден.** На — християните играят хоро, а потурчена Рада събира сено 170; в селото всички правят —, а майката, братята и сестрите на момче арбанасче стоят в къщи, защото го жалеят 195; на — малтенци играят хоро 235; Сюлю Сюльманов да превземе Малта на —, когато всички са на черква 236; терзии скроили фустан на девойка на —, а го ушили за Петровден 296; Стоян отишъл на — в Койнаре да проси 529; момък утешава любовто си, че ще се върне от гурбет за Коледа, за — или за Петровден 873
- Венчило.** Девойка се радва, че неверният ѝ любим я кани за зълва, — да го венчае 57; първо — 123, 155, 194, 711, 720; конче кара девойка да го назоби и напои, та когато го възседне и тръгне за —, да върви кротко 636; гората крие невеста, избягала от — 672; майка кълне девойка да не види — 794
- Вергиджий облагат** с тежки вергии млад Стоян, защото не пуска сестра си да им служи 151
- Вергия, -и.** В село пристигнали вергиджий и зарязали — 151; момък не иска да плаща — на султана, а иска да развее знаме в балкана 224; Славка гради манастир и черкви, но парите ѝ не стигат от царски тежки — 764
- Вересия.** Бял Димитър отишъл в Стамбул да събира — 152; момък казва на девойка, че конят и дрехите на този, когото тя обича, са взети на — 421
- Вечер, -а, -та.** Момък пита цвете кой го полива и завива — 30; момък кара коня си да бърза, за да отидат, където си били вчера — на вечеря (конак) 56, 399; — Момчил кове кончето си, а сутрин то обосява 123; — турци пристигнали в селото 148; невести плачат за децата си, вчера — повити, а сутринта неразвити 184; майка казва на дъщеря си, че ѝ е омръзнало — да посреща момари, а сутрин да ги изпраща 282; момък видял — любимата си през прозореца 293; девойка пита шалварите си няма ли и за тях да дойде —, за да ги свали мъж 300; момци и моми се събрали — на попрелка 324; на гроба на момък до студентите извори ще идват сут-

рин и — девойки за вода 362; момък да отиде при девойка, защото — е сама 468, 469, 472; комшийче се научило всяка — да отива у девойка 489; влюбени се видели — на чешмата 578; девойка кара момък да идва всяка — у тях, та дано омръзнат на майка ѝ и да „одражеят“ на баща ѝ и да му я дадат 582; девойка запява рано сутрин и престава късно — 584; майка да не праща дъщеря си — за вода 742; Боянка къльне мъжа си разбойник, защото ѝ омръзнало всяка — да ѝ донасят човешки глави 927, 930; момък и конят му се дели в Гюмюрджина три дни и три — 944

Вечеря, -ка. Невеста казва на девера си, че се карали с мъжа си снощи на топла — 59; три дни майката на слънцето готвила —, а то не идвало 70; майка дала на сина си — 195; майката на девойка да пригответи за момък — 288; девойка носи — на кехайте 382; момък пита девойка да отиде ли у тях на — 493; момък казва на коня си, че в село ще вечерят — 651; мъж пита жена си защо на — поглежда назад 728; Тодора сготвила — за любовника си 732; свекърва дава на снаха си за — змия усойна и я отравя 736, 737; Ваклушчица занася — на овчари 820; аргати питат кадъна варила ли им е — 868; невеста не приготвила — за жетвари 869; яденето на девойка, открадната от хайдути, е хайдушка топла — 909; хайдути запалват огньовете и сваряват топла — 940; Иван Терзията прибира сираче и му дава топла — 1022

Вида не отключва Бяла града и изгаря гривата на Момчиловия кон 121; — 122

Видин, град 890, 897

Видо. Дружина пита — защо не си допива виното 433

Вилаетски факири 178

Винарин. Арфе да не взема Рашит, защото е — и женкар 459; девойка не иска момък, защото е баш — 573

Вино, -то, -це. Момък пита девойка дали — е пила или е била заспала, че не я видял 12,299; баща да изпише дъщеря си на чашата, та когато пие —, да я поглежда и да се разтържева за нея 24; кон да каже на девойка, че стопанинът му на — е „баш бекрия“ 56; кумци се стоварят да смесят — и ракия, та да опият кума си Богдан и да го убият 60; Добруджа да не кани на сватбата си сестрините си синове, защото пият много — 118; Веда гошава сватбарите и ги черпи с руйно — червено 119; Болен Божко пита жена си къде ще намери юнак като него да пие — с очи 120; Крали Марко седи и пие —, а турци отвлечат семейството му 126; Крали Марко донася — от Солун 127; Милица да напълни жълти бъклици с руйно — червено 129; Дамян войвода поръчва на Наню чорбаджи да му пригответи „долина“ — червено 143; Станка да точи — немерено 148; момче арбанасче не си допива чашата и не я долива с — 195; Калън Тома черпи Петко войвода и другарите му с руйно — червено 218, 219; девойка ще посрещне момък с шише — червено 339; момък казва на девойка, че с баща ѝ е пил — 346; касапи и фурнаджии пият — и искат девойка за мезе 357; девойка се хвали, че не пие —, а мирише на — 358, 359; момци ядат печено агне и пият — 364; девойка да си търси момък, който не пие — и ракия 383; дружина пита войводата си защо не пие — 433; Неша гъркиня ще вземе този, който посади на бял камък сред морето грозде и направи от него — червено 434; девойка се сърди на момък, че пил — и ракия и се похвалил, че я целувал 439; момък пил — и ракия и отвлякъл девойка 441; гемиджийче дава — на девойка и я напива 445; момък казва на девойка да не взема годеника си, защото на — е „баш бекрия“ 460; кон съветва девойка да не взема стопанина му, защото на — вади ножове 461; момък ще отиде вечерта у девойка с шише ракия и — червено 462; девойката не е —, та момъкът да я пийне 506; момък кара девойка да му точи — да се опие 507, 508, 617; девойка черпи невестата на невярното си любе с — и ракия и я отравя 533; момък видял любимата си да пие — и да седи на скута на друг 534; девойка не иска момък, защото на — е „баш винарин“ 573; майка не жени сина си, защото — и ракията са скъпи 586; момък пита Тодорка кога ще отидат в гората да издялат бъклици и да ги напълнят с

руйно — червено 607; ако не го вземе Пенка, момък ще продаде кончето си, ще купи — и ракия и ще се опие 612; момък ще забрави девойка, когато се напие с — 626; момък и девойка ще се забравят, когато Дунав пресъхне и стане черна угар, посадят лозе и от гроздето направят — и се напият 628; майка да приготвя —, ракия и дарове, защото дъщеря ѝ е пристанала на кехаята 659; невеста е тъжна, защото имала гости, черпила ги с — и видяла, че нейният мъж е най-грозен 682; мъжът ѝ по цял ден ходи из кръчмите да пие — и ракия 685; мъж казва на жена си, че ще я заведе на гости у майка ѝ, когато върба роди грозде и от него направят — 697; невеста пригответила жито и руйно — за мъжа си и дружината му 709; — шега не знае 715; вторият мъж на Деляна бил богаташ и имал бъчва, пълна с — 727; мъж оплаква жена си, която убил, че го посрещала с бъклица —, когато се връщал пиян 728; мъж казва на жена си, че ще отиде в кръчмата да пийне —, а тя да го чака 735; майка иска от синовете си беглишко агне крадено и габровско — червено 756; момък говори на коня си, че баща му не знае цената му и ще го продаде за „чютра“ — червено 791; кадъна стотвила вечеря за жетвари и наляла бяло — 868; питието на девойка, отвлечена от хайдути, е руйно — червено 907; 909; Чавдар да се опие с — и бяла ракия 917; разбойници пекаят дете и накарват сестра му да им пее и да ги черпи с руйно — 932; разбойник избива сватбари, защото — и даровете не стигнали до него 934, 935; Ферад и Мехмед карат ханджии да напои конете им с — 943; хайдути казват на Алиинка, че убили любето ѝ и продали коня му за — 959, 973; комити подмамват Салих да отиде в планината да ядат печено агне и да пият руйно — и го убиват 962; Стоян се обзалага с турчин да се надпиват с — и ракия 970; механджийка и Тодор се обзалагат да се надпиват с — 972; касапи ядат агне печено и пият — червено 974; девойка не знае защо е сърдито любето ѝ, дали за пиене на — или за любене на моми 996, 997; да наляят на момък — червено 1007; Стоян да нагости другарите си и да ги почерпи с руйно — червено и после да отидат за девойка 1021

Вир, -че, -ове, (вирчок). — бистра водица 99; там има — дълбоки 499; момък иска да се удави във —, защото взели годеницата му 551

Висае. Болна жена вика мъжа си да му стори — да не се годи и жени след смъртта ѝ 807

Вишна, -и, -те, -чка, -и. Когато сватбарите отиват за невеста — зрели (цъфтели), а когато се връщат — капели (узрели) 6, 18, 58; черешка, черна — цъфнала, а не родила, защото под нея седели влюбени и я кълнари да изсъхне, ако не се вземат 620

Владика, -и. — се жени за турско момиче 157; момък да пита попове и — бива ли да излъже момиче 527; баща да пита попове и — бива ли да се ожени за дъщеря си 760

Властари. Невеста посадила в двора си калинка с двеста „шолби“ и с триста — 711

Влашка земя. Зора се е зорила от гиздава — 16; Стоян се изселва във — 233

Влюбени се превръщат в явор и ела 112; когато — не се вземат, мъката им е голяма 619; — се кълнат, ако не се вземат, да изсъхне черешата, под която са седели 620; — ще се забравят, когато Дунав (морето) пресъхне 627, 628; ако — не се вземат, да умрат ергени и в земята да не се разделят 629; — искат да текне мътна вода и да отвлече майките им, които не дават да се вземат 630; — искат девойката да стане лятно пиле, а момъкът честа гора 631

Внук, -а, -ето. Майка люлее — си, родено от дъщеря ѝ и сина ѝ, които се оженват, без да се познават 142; майката на момък ще гледа две снахи и ще люлее два — 753

Вълге вж. вълген и вългища.

Вода, -ница, -та. Царска дъщеря тръгнала за — студена 2; сватбари вземат девойка и няма вече кой да носи — на майка ѝ 44; майка пита сина си защо си е взел за невеста малка девойка, която още не е ходила за — 50; кумът да се измие с бистра — от млада кумничка

62; невеста да се измие с бистра — от млада етърва 66; юда денем носи — на овчар, а нощем му пази стадото 72; момък тръгва да търси земя без — 76; син кара майка си да му налее бѣжел с —, защото му остават три дни да живее 77; луди-млади питат Рада защо е подранила за — 84; баща и син (Марко) спират до кладенец (чешма), за да пийнат — студена 89, 130; девойка моли овчар да ѝ донесе — 90; сърцето на майката на девойка се къса като риба без —, защото чула, че тя е залюбила турчин 91; девойка да донесе — на майка си от двата „вриса“ студени 93, 94; Струна невеста да стане рано и да донесе — студена 98; вирче с бистра — 99; болен син иска от майка си да му даде — да пийне 101; мъртвец е отънал във — от сълзите на майка си 102, 103; дали са моми на — 115; Марковият кон се страхува да каже къде ходи Марко, защото ще го продаде на сакаджия — да кара и жаден да ходи 128; майка да не изпраща дъщеря си за — 131; робинка точи — 144, 145; мътна — заличка Добра 155; Салих ага сънува, че търси и не намира в Пашмакли капка —, за да си разкваси устата 180; сокол (гарван) носи с уста — на болен хайдутин 196, 199; славейче не може да влезе в гора и да пийне — студена от разбойници 205; Петкана да запее при — студена 209; когато Индже се изгубил, — потекла 214; на всяка — и конче 223; славейче носи с език — на ранен комита 225; — в Анадола е отровна 234; на бойното поле няма ни —, ни сянка 252; еленче пие мътна — 255; девойка станала рано и донесла — 273; на момъка е драго да гледа сутрин девойката, когато тръгне за — и раздрънка менците 275; очите на девойка са два бунара бистра — 279; девойка ще отиде в манастир да носи — и да прави измет на калугерите 282; девойка моли майка си да я изпрати за —, защото там има младо момче 287; девойка реши плитките си и ги хвърля във — на реката 291; терзии се питат защо Тодорка не отива за — 297; девойка отива на реката, на —, да пере 300; девойка отива за — студена 332, 341, 342; майка да не изпраща дъщеря си за —, защото сънувала, че среща любето си 343, 483; момък казва на девойка, която не го иска, че тя ще се разболее и ще стане калил за него — да ѝ занесе 344; момък говори на девойка, че тя ще отиде в гората да пие — и тогава ще я пита защо му е говорила напук 345; девойка изпила бѣжел —, докато си ушие кафтана 348; девойка да си мести полека краката, когато тръгне за — 349; девойка отива за — и среща касани и фурнаджии, които пият вино и я искат за мезе 357; девойки ще отиват сутрин и вечер за — и ще поливат гроба на момък 362; терзия пита девойка може ли да омеси пита без — 366, 367; момък и девойка се обичат като — студена 372; ако девойката е знаела, че полето ще погуби любето ѝ, щяла да го изпрати до студената — 396; момък среща девойка с две стомни студена — на рамо и се чуди какво да ѝ стори 398; момък изгорял за девойка като лен за — 400; момък пита девойка къде ходи, че не я вижда ни на —, ни на лопредки 401; майка каксканджийка не пуска дъщеря си за — 404; сърце се с — не гаси 409; момък броди из —, а ходи жаден от мисъл по девойка 415; умът на момъка е все по Филкова Тодора, която ходи сутрин рано за — 419; момък вижда девойка на —, по забравя да я пита дали е женена или годена 429; Неша гъркиня ще се ожени за тоя, който през три планини докара — в двора ѝ 434 мома точи — на чешмата и се присмива на момък, когото карат вързан през селото 443; дѣлбока — брод няма 447; девойка ще отиде с любето си войник и ще му носи — 450; момък казва на девойка да се наведе над кладенеца (извора) и която види във —, на нея да го похвали 451, 452; девойка ще отиде с овчар да му носи — 472; девойка моли момък да я пусне, че баща ѝ и майка ѝ я чакат да им занесе — студена 477, 648; девойка тръгва за — с бели харкоми 479, 480, 644; момък учи девойка да каже, че — била размѣтена и затова закъсняла 481; девойка тръгва за — и среща любето си 485; сеймени се сдумват кой да отиде за — студена 487; девойка да не ходи сама за —, защото —

е далече, а има много душмани 499, 500; момък и девойка да отидат в планината и да намерят — студена 505; девойка налива бистра — и вижда любето си с друга 516, 517; девойка говори на любето си, че тази, която мисли да вземе, е по-долу от нея и ще я изпраща — да точи 520; девойка дава на любето си — и го отравя, защото взел друга 532; девойка отива за — студена 533; момък и девойка да намерят — студена и да измият кана червена 546, 547, 723; Фатма рано станала, — донесла и лицето си измила 553; понуда карловска — студена 561; девойка да отиде с Мехмед да пие карлъйска — 585; терзии изпиват чешма —, докато ушийт копаран 606; девойка ходила на извора за — и срещнала момък, когото обикнала 610, 624; девойка да не ходи за —, че момък е изсъхнал от нейното „назълън ходене“ 613; момък да стане река, а девойка мряна риба и да се крие във — 632; когато секат комунига, потича жълта — 633; девойка пази — и дава чашка за жълтица 642; девойка точи — в гората, отдето я отвлеча момък (циганин) 643, 703; майка казва на момарки, че дъщеря им е малка и пият „санлива“ — 664; девойката не знае още — да носи и не е за женене 665; — да отнесе с. Райково 668; майка дала дъщеря си на смилянски афузин, който я буди рано — да му топли 678; Бекир да не ходи на ханджилък, че там — е „захирли“ 710; седнали да починат под сянка дебела, до — студена 714, 767, 884, 951, 960; да напоят биволи с — 729; майка да зарови дъщеря си до студените извори, та когато дружките ѝ дойдат за —, да си я спомнят 730; Тодорка отива по мръкнало за — на Проданови бунари 732; Яница изпива бѣжал —, докато шие и чака мъжа си 735; малка девойка ходила за — и овчари я отвели в гората 741, 742, 743; майка съветва сина си да намери — студена и да изгради чешма 745, 746; любето му ще отиде на студените врисове да точи — студена 747; Стоян (Хасан) се разболява и иска — от помайчимата, посестримата и побратима си, които искат да им плати 755, 879; син къдне баща си да стане „сѣрка сѣрница“, да пасе трева и пие — 761; сестра напила конете на сеймени с — 766; Бойдан намира сестра си Марица да точи — от чешма 769; Лилян се разболява и насън иска — от сестра си, която дал на турци 770; понуда за болно либе: дюля, агне и планинска — студена 780; девойка пила студена (снощна) — и изпила змия усойница 782, 783, 784; да се напие коня му с планинска — студена 791; болна дъщеря казва на майка си да ѝ греят —, защото ще умре 799, 800; майка дава на болната си дъщеря — да пие 807; сестра дава на болния си брат — да пие 810; овчар отвежда стадото си в планината, трева да пасе и — да пие 819, 825; овчар пита пило ли е стадото му — 832; морската — е солена и студена и стадото не може да изплува 838; тревата в планината е изсъхнала, а — пресъхнала 841, 842; полето е „пекливо“, а — му е „захирли“ 843, 844, 848; юруче пасе стадото си и го пои с — студена 850; Вълчица отива за — с ведрата 852; овчари се сбогуват с планината и ѝ искат прошка, че са ѝ изпили — 857; момък вижда девойка да точи — и я пита може ли да преспи у тях 871; терзия се връща от гурбет и иска — от девойка, която се оказва негова сестра 876; Алия кафеджията се разболява и другарите му го оставят под дърво, до — студена 881; гарванче носи с устата си — на болен гурбетчия 882, 883; ако са овце, овчарят ще ги поведе да пасат трева и да пият — студена 886; девойка иска да тръгне с любето си на война, та когато му се допие —, да го напои със сълзите си 893; болен войник не иска да пие видинска — 897; — да отнесе чуждата земя 899; хайдушки войвода пита гората има ли — студена 911; девойка отива за — и пита изворите не е ли идвал брат ѝ хайдутин 912; хайдутин не може да забрави невеста, която му се молела да я пусне, защото оставила болен мъж, който искал — 916; майка пита сина си не храни ли конете и не ги ли пои с —, че са мършави 919; Тодора се научила да ходи късно за — 922, 923; разбойници пекат дете и карат брат му да им носи — 932; чешма с бистра — 935; Стара планина

- се оплаква на Пирин планина, че хайдути са ѝ изпили — 936, 937; девойка не ходи с момите за —, защото жали любимия си 942; Усо Горенски отива да налее — за жетвари 949; девойка казва на майката на любето си, че ще ѝ стане снаха и първата година ще ѝ дава ракия вместо — 984; защо е тъжен (сърдит) момъкът: за — студена или за моми 995, 997; девойка не може да отиде за — от момците, които я задирят 1001; баба пресушава чешма —, докато разточи зелник 1017; Иван Терзията стоплил — и измил сирачето, което прибрал 1022; болен иска да пие — 1024; рибки носят с уста — и поливат ран босилек 1025; — 139, 184, 215, 927
- Воденица**, -та. Мъж продава жена си, за да завърши — си 714; Райка праща „кѳсѳек старец“ на — 1016
- Войвода**, -и. Девойка дава лицето и снагата си на — 53; три паши, три — искат да вземат невестата 119; калоферски комити канят момък да им стане — 188; български момчета и двама — се събират на високата планина 196; хаджийска дъщеря иска комитски — 226; Гюрга да излезе и да види как вървят комитите и — 230; Русанка (Русия) млада — 241; дружина пита — си защо не пие 433; любето ѝ е — 485; сейменски — пита майка къде е дъщеря ѝ 487; Чавдар страшен — седи под синя палатка в гората 917; Янка робинка измамва Чавдар — да ѝ даде сабята си и го убива 918; Юруш — и дружината му обират търговец 940; девойка казва на хайдушки — да я убие, та да се развесели гората 946; черкез Мустафа заклал сина на Кукулиш — 947; — се обзалага с другарите си, че жена му е най-хитра и най-разумна 973
- Война**, -та. Европейска — 250; момък казва на невеста, че мъжът ѝ е на — и може да не се върне 733; момък казва на майка си, че го писали войник и ще отиде „в сраде“ — 902; знаменосец се връща жив и здрав от — 905. Вж. и **кавга**
- Войник**, -и. Любето ѝ е — 392; Софка кълне Колю да го вземат — 528; — убива невярната си жена 733; — отвлечат Руска за невеста на Георги Чургата 1020. Вж. и **аскер**
- Войска**. Кумът да вдигне тежка — за млада булка 15; — е дошла и довела кон за невестата 38; голяма — от еничари 171; момък не иска да плаща вергии на султана, а да събира — и да развява знаме в балкана 224; Колю войвода кара Колю байрактаря да събира — за да нападнат малтенци 238. Вж. и **аскер**
- Воловари**. Момък да даде волове с —, за да преспи с девойка 350
- Волове**, -те. Адраман не иска да се изселва, защото му са мили коначето, овците и — 234; момък да даде — с воловарите, за да преспи с девойка 350; ако не му дадат девойката, ще запалят плевнята, за да горят биволи и сиви — 582; Стоян довежда от Добруджа петстотин сиви — 757; върли турци измамват Асиинка да ги пусне, като казват, че саратаи с — 926; Хасан (Стоян) запряга бели — и отива да оре черни угари 948, 964; Стоян имал девет синове и всекиму купил — 965; стар бял дядо пуска — и отива на хорото 1003; Тодор разпряга живгар — и тръгва по бърдото да посреща жена си 1015; Райка впряга — и отива на пазар 1016
- Врата**, -и, -та (вратца, вратинка). Девойка казва на майка си да я изпине на —, за да се разтъжва с нея 24; български (турци) обещава на бога, ако им помогне срещу турците (българите), да му направят черква (джамия) с — от злато (сребро) 131; пиленце да потропва на царски — 248; момък минал край — на девойка, но били заключени 299; девойка казва на момък да почука на малките —, след като тя приспи майка си и баща си 339, 465; Алие да отвори на момък техните малки — 348; майка ѝ да я даде на момъка, който често минава край техните — 609; майка ѝ ще ѝ се надява да отвори —, за да вземе менците 624; първият ѝ мъж бил беден и ходел по чужди — 727; войник убива невярната си жена и любовника ѝ и поставя главите им пред — 733; момък да въведе с измама любето си в къщка и да заключи — 746, 747, 748; дядо ритва жена си зад — 1003; когато ѝ дойде „първа гosciца“, майката на любето ѝ ще я посрещне на — 1025
- Вратика**. Майка зашива — в пояса на сина си, за да изгони юда 72
- Време**, -сна. Дошло е — царят да стане 8; девойка говори на майка си, баща си, брат си и сестра си да не ѝ се карат, защото ще дойде — да си спомнят за нея 24; юда казва на овчар, че е — да плаща за тревнината 73; майка търси сина си, изгубил се от много — 106; дали кървавата звезда е изгряла за зли — 249; малко момиче не заема и не продава черни очи, защото — ѝ минава 381; дошло е — разделно 540, 723; Денка да отиде да се изповяда, че се прегрешила на левтерско — 615; дошло — момък и девойка да се вземат, но майка ѝ не я дава 633; дошло е — овчар да се връща с овците на село 822; Диню пита майка си дали е — да откара овците „на гизлъѳ“ 848; дошло е — Маруда да се върне от царска служба 886; много — е минало, а синът ѝ не се завръща 962; станало е „гечно“ — 1013
- Вретено**, -ена. Момата не е хващала (не знае да преде) — 50, 1009, 10 5; как да я хареса майка му, когато всички момци напридат по две три —, а тя едва половин 601, 602; девойки напридват на меджия седем — 1011; Райка наприда за три години и половина три — 1016
- Врис**, -я, -нове. Девойка тръгва за вода от студени — 84, 342, 349, 423, 451, 479, 533, 891, 916; майка изпраща дъщеря си за вода от студените — 93, 94, 481, 520, 741, 742; Мехмед лежи ранен до два — студени 199; момък иска от девойка китка, която да посади до студените — 322; момък ще причака девойка при двата — студени и тогава ще я пита кому е нишан върнала 343; да го заровят в зелената ливада, при студените — 362; да не пускат момите на студените — 435; кадия (майка) казва на момък да не пресреща девойка на — 446, 746; девойка да се огледа във водата на — и която види, на нея да го похвали 452; на — девойка залюбва момък 610, 624; майка ѝ да я погребе под ябълката до студените — 730; майка съветва сина си да се преоблече в сестрините си дрехи и да отиде на студените — 747; дали да дочака любето си на — 748; Исеин се разболява в планината, до двата — студени 793; хайдути оковат овчар за тънка ела, до студените — 823; терзия среща девойка на — и иска да пие вода 876; какво се синее на Юрудката планина, до студените — 886; майка намира дъщеря си при двата — студени 908; хайдути убиват хаджи Костадин до два — студени 958; майка ѝ я учила да седи на сянка до двата — студени 1009
- Врѳх**, -че (вѳрха). Момък да отиде на — висока планина 71; хайдутич замръква на — висока планина 189; на всяко — и сабя 206; Яна да се изкачи на — кулата и да види как се бият турци и московци 239; овчарче все вижда любето си на — висока планина 271; череша става сухо дърво от корена до — 620; отива невеста през два — високи 666
- Вуйчо**, -овци. Малко момче иска да се бори с — си Крали Марко 125; момъкът да не отива у тях, защото — ѝ са им на гости 493; — 922
- Въглен**. Каната на девойка станала черен — 375
- Въглища**. Майка изпраща сина си да гори — 374; пѳ прилича на момъка да гори — 993
- Въже**, -то. Св. Петър прави конопено —, за да извади майка си от ада 116; на Сюлейман паша прилича — на шията 244; момък иска — да се обеси, че го оставила годилицата му 551; болен син говори на майка си да се моли пролетта да е дъждовна, за да прогние —, с което е вързал кончето си 792; Райка купува „кѳсѳек старец“ и го задява с — 1016
- Възглавка**, -та. — на момък, когато хващат комити, е бял камък 105; майка слага смоково биле във — на сина си 111; — на любето ѝ войник е камък 251; — на момък е дясната ръка на девойка 465, 471; болен (болна) не може да повдигне главата си от — 777, 781, 797, 802, 803, 894; — на девойка е хайдушка ръка студена 908, 909; ръката на младото е като — 1005; — на болен гурбетчия е „трупальче“ 1024. Вж. и **ястѳк**

Възли. Докато майката на момъка намотае вретеното на любето му, скъсва триста жички и връзва триста — 602

Вълк, -е, -и. Св. Георги събира всички — и им заключва устата 3; — да яде кончето, когато мъжът ѝ е глупав 690; Стоян сънува, че — дават стадото му 715; агънце пита овчар дали — са изяли майка му 826; овчар къльне — да ядат стадото му, че не може да се намери на меджии 834; — да ядат хергелето, когато любето ѝ е „невлюдно“ 994; старец напъжда воловете си по доловете — да ги ядат и отива на хорото 1003; — 1021

Вълко байрактар поръчва да вземе байрака този, който възседне кончето му 202

Вълчо Стоилов. Девојка мете дворове за — 316

Вълчо минава със стадото си през Узунчаршия и вижда на чешмата робиня, която се оказва сестра му 144

Вълчица (Вълчица) отива на мандрата с овчарите и там умира 852

Вълна. Моми се събират на попрелки да предат синя — 427; викат ги на попрелка (меджия) да предат синя 565, 1011; овца дава по три кила — 827

Вълненик (вълненик). Милуш да не скача на хорото, че ѝ праши полата и сърмения — 136; Митрю залюбва друга девојка, защото носи сърмен — 308; Вълчо ще ушие на девојка тигелен — 316

Върба. Девојка простира пране на клоните на — 299; мъж ще заведе жена си на гости у майка ѝ когато — роди грозде 697

Върбово, село 994

Върше, -то. Юда кърти дървета и камъни и превива елшино — 71; Дамян (девојка) пита гората защо — ѝ са повяхнали, а корените изсъхнали 139, 184; от — на елата роси роса 576, 577; девојка ще забрави любето си, когато главня се разлисти и пусне — високи 626; на момък е омръзнало да свива елшино — и да прави момински хурки 833; когато овците, отвлечени от хайдути, бляят, — се свиват 837; овчари искат прошка от планината, че са ѝ изсекли елшино —, за да правят момински хурки 857

Вяра, -та. Деца плачат и не си дават — 156; молли карат владика да се откаже от кавурска — 157; девојка (момък) лежи девет години в тъмница и още толкова ще лежи, но — си не дава 158, 159, 160, 161, 164; девојка не иска да се жени за турчин и — си не дава 166, 179; Златка „фанала —“, че хайдути отвлекли турчин, отива на хорото и той я грабва 169; девојка сънува, че Сюло Сюльманов е отишъл в Малта и я турчи на турска — 237; син казва на майка си, че обиколил света, но не си намерил прилика от българска — 768; майка „не фата —“, че дъщеря ѝ ще умре 799; турска — 970

Вятър, -ове, ветерчок. През високите чалове духат силни — и ще „раздуёт“ ченза на невеста 13, 40, 41; момък пита цвете кой се е грижил за него, за да го не духа — и да не го попари сланата 30; — вдигат Митра, защото се къльне нечестно 91; бял — да залюлее люлка с два сирака, два близнака 109; — да залюлее люлката, която робиня направила за детето си 136, 139; майка моли бога — и дъждове да съборят тъмница, в която лежи дъщеря (син) ѝ 160, 755; птиче да не плаче, защото ще духнат —, ще паднат снегове и хайдутите ще напуснат гората 206; духват силни — и разлюлюват калинчица 256; бял — събаря бялбака, която удря девојка и я събужда 259; дали „крилцата“ на девојка треперят от — 271; в планината духа —, та девојката ще се разболе 344; девојка да отвори на момък, че навън духа — и е студено 352, 353; — духа пушек в очите на девојка 371; — да разнесе праха на момък 416; Минка да каже на момък ще го вземе ли или не, защото духа — и му е студено 420; да духне бял — и да проправи път за Драма 561, 779, 1024; бял — духа, снегове топи 564; момък да изгради къща на високата планина, та — да мете дворовете 574, 824, 844; момък да не отива в полето, че там духа — „сумалъов“ 581; да духнат силни — и да отнесат девојка през девет села 613; когато духне —, звънците ясно да звънят 624; девојка къльне —, че я събудил,

когато сънувала покойната си майка (брат ябанджия) 739, 765; духат зимни — 883; силни — потапят гемийка в Бяло море 885; Юруш войвода и дружината му замръзват в планината с летни —, а осъмват с бели снегове 940; — 821, 886, 913, 994

Гавази казват на царя, че Стоян се хвалел, че имал булче и конче, каквито нямали царят и пашата 967

Гавраил Гьопсалията 681

Гадина. Св. Георги събира всичката жива — на висока борчина 3

Гайбия. Девојка казва на момък, че е селски — 746

Гајда, -и. Татари и манафи свирят на — „селски“ и правят хоро 136; засвирва — шарена и жетварки правят хоро 179; сеймени (комити) свирят с — шарена 219, 226; комити правят хоро на Рожен и Хвойно свирят с — 229; момък свирят на — 270, 323, 498; братът на девојка свирят на — 500; майката на болна девојка да излезе на двора и да види играят ли хоро и свирят ли — шарени 797; Кара Колю води девојки да даберат „брусници“ и свирят на — шарена 910; баща да даде дъщеря си на гайдарче, то да свирят с —, а тя да тропка хорото 988; троица вървят по друм и свирят на — шарена 1018; Стоян и другарите му ядат и пият и им свирят „чифтлеме“ — 1021

Гайдарче. Баща да даде дъщеря си на — 988

Гайтан, -и. Терзии тръгват за Драма да кроят аби и да шият — 177; — гевезени 385; набедали девојка, че седяла на сини шалвари, върху „драхем морни“ — 440; веждите на девојка са ибришмени — 475; — ибришмени 508; Калинка плете гевезени — 533; веждите на девојка от тънък — ли са 579; на девојка откраднали шалвари с девет топа — 1013

Галница, -и, -те. Шинка се хвалила, че има много — — 666; — на девојка да направят хоро 681; момък поръчва единият прозорец на гроба му да гледа към вярната му — 815

Гальовничка, -та. Момък да стане шафер на — си 549

Гана, Ганка, Ганица. — казва на майка си, че се разболяла от магия 87; Салих ага иска да ожени — за кехаята или за сина си 179; — везе ръкави и отива да си купи сърма и коприна 368

Гарван, -че, — казва на момък, че гората гори и той ще изгори с нея 48, 49; ако синът ѝ е под земята (е убит) да ѝ изпрати черна книжка по черно — 68, 961; — гратач и плачат, че се бият турци и българи 131, 132; — чака болен войвода да умре 198; — се грижи за ранен (болен гурбетчия, чужденче) 199, 881, 883; ранен хайдутин моли — и орли да почакаат, докато напише писмо на майка си 200; девојка теши —, че отново ще дойде пролет и ще свият гняздо 253; веждите на девојка са по-черни от черно — 264; хайдутите се ги убият и ще ги вдигнат орли и — 662; сватове (съседи) са черни — 855, 900; — казва на Караджа, че откак е вдигнал стадото, ходи жаден и гладен 938; — ще пие кръвта на търговци керванбашии 938, 939; — вдигат Арифа и Алия, убити от комити 951

Гармавец. Топове пукат като — 239

Гармада, гармаде, -и (грамада). Тиклесто — 111; дюлгерче събаря стара — 611; баща ѝ да не я дава на дюлгерче, че рови стари — 988; старец оре по ливади и — 1003

Гвозден (гъзде). Момчил (Райко) подковава коня си с позлатени (златни) — 123, 969; Марковича ще подкове коня на Марко със златни —, ако ѝ каже къде ходи Марко 128; Петър подковава коня си, а сестра му подава — 711

Гега. Овчар задрямал на — 97

Гего. — изпъжда годеницата си, защото залюбил друга 660; Руска се хваща на хорото до — згуровчанина 1014

Гелибол (Галиполи). Султанът се отказва от Шипка и Плевен и събира войска да запази — 246; — е потънал в мъгла 900

Гелинка се прочула, че тънко преде и ситно тъче 369

Гемиджия, -че, -и. Хаджии изпращат — да покани светците, за да видят защо не върви гемия 117; — отвлеча девојка 444, 445

Гемия, -ка, -и. На Дунав има три „шёрки“ — 94; хаджи калесват всички светци, за да видят защо не върви — 117; Дунав видял любето на Рада с три — роби 134; Бял Димитър кара с — овни да ги продава 153; турчин пазари —, за да прекара робини в Турско 184; царят пригответил треста — с войници, за да превземат Малта 236; гемиджия откарва в Скендер — с коприна 444; Бошнашки делия отвлеча с кована — мома Ангелия 651; хайдутите отвлечат с — стадо 837, 838; любето на девойка кара по Дунава три — 874; в Бяло море се обръща — и се удавят терзани и абаджии 885; — 92

Гемче. Да сложат на кон — и аерче 847

Георги. Разбойници пекаат мъжко дете —, което ги избива 932

Георги Грозникът проклева майка си, която го изпъжда, и клетвата се сбъдва 88

Георги Куюмджи дава на Гана масур памук да му изтъче риза и чевре 368

Георги Лютата води хоро на Рожан 229

Георги, свети обикаля посевите и се връща тъжен, защото зимните погинали, а пролетните не поникнали 1; — спасява царска дъщеря от люта змия 2; — заключва устата на дивите зверове 3

Геран. Касапи и фурнаджии седят на — синджирлия и пият вино 357. Вж. и **бунар**.

Гергьовден. Св. Георги да събере облаците от — до Спасовден и да вали два дни 1; Салих ага задрямва — 180, 181; майка родила дъщеря си на личен ден — 448; кехая останал да гледа сметка с агите, дето са яли и пили от Касум до — 846; кукувичка закуква по Благовец и по — 940; сивковската гора се различава по — 1025

Гердан, -че. Руска робиня прави люлка за детето си с миндил, зунка и — 136; на бяла шийка — 168, 310; Митра си загубва — 332; Митко ще вземе девойката, която носи на главата трепчица, а на гърдите — 363; открадват на девойка от бяла шийка — 1012

Гидия. Маруда била хитра — 886; кръчмарска — да налее вино на старец 1007

Гиздило, -то. Девойка (жена) се променя с лято — 57, 129, 169; брат пита сестра си взела ли му е — 79; майка да се наноси на — на дъщеря си 93; майка ѝ да събере нейното лято — и да премени девойка, която ѝ прилича 95; девойка не иска да си мени — и не си дава вярата 179; калинка (вейки, върше, люляк) се превива като девойка, която се връща от хоро и засваля — си 256, 299, 300, 301; момък иска от майка си лятото си — 269; девойка не може да отиде на хоро, защото няма — 307; 978; девойка да даде на златар два драма сребро, за да ѝ излее — и пръстен 368; момък отива на пазар да купува — на девойка 372; празниците са минали, а девойка не иска да си сваля — 375; девойка не се е наносила на — 385; докато пуснат любето ѝ от царска служба, девойка ще си приготви ченза и — 391; момък, който лежи в тъмница, поръчва на майка си да му занесе — и медните кавали 442; майка отива на пазар да купува моминско лято — 471; девойка да преоблече момък в байрямското си — и така да го изведе от къщи 502; не е винце да я пийне, а е девойка за галене и за — 506; момък да даде на девойка лятото си — 507; Гюлсум да се премени с байрямско — 510, 698; момък да се наноси на — 587; момите не искат момък, защото няма къща, ниви, ливади и — 588; годеникът ѝ е донесъл — 636; реката отнася байрямското — на девойка 653; сестра дава на брат си градина и ливада, за да ѝ приготви сребърно лято — 671; мъжът ѝ не е през село — 680, 683; жена да ушне чохена пелена и да изплете жълт повой за детето си, за да го носят за — 697; невеста да се премени с нейното лято — 711; момък не се оженил за девойка, на която да прилича —, а за вдовица 717; момък да се премени със сестриното си — 746, 747, 748; баща извиква златари и куюмджии, за да излеят — за дъщеря му 758; болна девойка кара баща си да извика чивовата ѝ дъщеря Хатиджинка, за да ѝ предаде годеника и — си 789, 801; годеник донася на годеницата си торба с лято —

и червен покров 802; майка пита болната си дъщеря какво ѝ е най-мило: дрехите, „сгодното“ —, мъжът или малкото дете 807; децата ѝ ще гледат — на другарите си 808; овчар носи — за девойка в пояса си 822; Дойчо дава премяната и скъпото си — на братчето си 845; посестрима иска скъпо —, за да подаде вода на побратима си 879; хубаво — на девойка 912; Манол измамва жената на Тодор и тя му дава Тодоровото — 974; девойка няма — 978; момци открадват гащите ѝ — на Тарфинка Имамова 1011; Вангелинка да си тури — и кичилото и да отиде при болното си любе 1025

Гизльб. Девойка не знае, че любето ѝ ще умре на — 396; кехая пита овчарите кой да отиде на — 843; Дойчо умира на — 845; деветима другари хвърлят жребий кой да отиде на — 847; агата и кехаята поръчват на Диньо да откара рано на — овните и шилетата 848; Манол отива на — и оставя болната си жена на грижите на малката си дъщеря 912

Гилзии. Турци измъчват Асинка и ѝ турят — на главата и на краката 926

Глава, -та, -ица, -и. Минка пада от люлка и се удря в — 4; момини братя ще вземат коня, пръстена и — на момък 16; кон да си наведе —, за да му сложат гемчето 55; брат изпраща братчето си да отсече — на жена му 59; кумци се стоварят да отрежат — на кума си 60; лоша я — заболява 79, 101, 111; майка с черна кърпа на — 88; син отрязва — на баща си 89; Стоян иска да отсече — на Керушка 90; хайдутите острат саби, за да отрежат — на девойка 93; девойки да събират алтъни, че Богдан ще им отсече — 118; порти, приковани с много — 124; жената на Марко убива Вакрил войвода и занася — му на майка му 129; Марко отрязва — на жена си, която избягала с друг 130; Руса не може да бяга от тежко сребро на — 136, 138; турци искат да вземат — на Бял Димитър 153; девойка иска алено фесче на — 168, 980; паша да отсече — на Руска 177; аянинът на Гюмюрджина изпраща — на Салих ага на султана 182; Стоян хайдутин отсича — на турчин и освобождава три синджира роби 184; на майка (Боянка) е омръзнало да крие човешки — 186, 920, 927, 928, 930; сеймени (джелати) носят — на хайдутин (Делю войвода) 204, 210; Страхил войвода да вземе — на Илю войвода 211; комити да вземат — на султана 224; войник прави сянка за клетата си — 252; девойка иска да расте бял и червен трендафил, за да я кичат по — 257; Джемлинка чупи и хвърля бурми пръстени върху — на момците 272; мома кичи — си с трендафил 283; девойка сваля от — си „таблициана“ 300, 301; девойка носи на — кърпа копринена 308; момък да кули за — на девойка три реда алтъни 312; момък закичил китка на — си 317, 318, 319; момък да вземе девойката, която носи на — си трепчица 363; девойка болна от лоша — 376, 491, 619, 790, 802, 894; момък го заболява — от момински смехове 428, 430; девойка слага — си под трендафил и заспива 437; пашата вика момък да му вземе — 441; комити да вземат — на момък 492; девойка „здравова“ коня на момък в — 494; девойка привързва — си с две кърпи 516; момък да строши — на любето си 554; невеста да окичи — на коня с бяла кърпа 636; момък проклина ракията, която го накарала да си почерни — 686; на — фесче с пискюлче 698; момък да носи на — си китка на девойка 711; от болест — не вдига 716, 777, 781, 797, 798, 803, 846, 877, 880; жена се страхува, че мъжът ѝ ще ѝ отсече — 727; Стоян отсича със сабя — на Касъм Кеседжия 730; войник отсича — на жена си и на любовника ѝ 733; мъж (майка) отсича — на жена (сина) си 735, 757; торфенски ергени искат да отсекаат — на Бойдан 769; баща (майка) стои до — на болната си дъщеря 788, 789, 808, 810; болен учи коня си да си държи високо — 791; майка държи — на болната си дъщеря 807; момък да купи на девойка дялбенче за — 819; овчар учи овена си как да си държи — 821, 822, 843; майка пита сина си къде му е калпака от — 846; помайчимма да подържи — на болен гурбетчия 879; Тио изважда ножа да отреже — на Саво 884; Янка робиня отсича — на Чавдар войвода 918; жена отсича —

на хайдутин, който я отвлякъл 921; турци измъчат Асиинка, като ѝ поставят гилзии на — 926; Хасан отсича с брадва — на Калин чорбаджи 948; Усо Горенски отсича — на Коста Каменски 949; Бего да отсече — на султана, ако обиколи за ден царството 968; Стоян отсича — на турчин, който отвел жена му 970; каспин да отсече — на другаря си, ако не измами жена му 974; момък да пие вино, докато — му е бистра 1007; момци открадват от — на девойка фесче с алтънче 1012; — в главия втикнула 1015; леля отсича — на племенника си 1023; — 98, 174, 192, 239, 795, 990

Главеник, главеница вж. **годеник, годеница**

Главня. Девойка (майка) ще забрави любовия (сина) си, когато — се разлист 626, 811; девойка ще изгние в гроба, когато — се разлист 812; глава е в — втикнула 1015

Глас, -а, -ове (глъсе, гласчок). Ясни — 24, 88, 103, 174, 218, 377, 427, 428, 430, 759; чува ли мъжът ѝ от гроба какви — се издигат 107, 1022; брат и сестра да чуят какви — се издигат 117; от едно гърло два — 129, 184, 729, 730, 764, 770; — и смехове на девойка 569, 910, 914; пуснала — до небе 767, 774, 805, 846, 902; Калинка познава по — кончето на мъжа си 970

Глоба, -та. Сеймени (турци, харамии) налагат на момък тежка — 442, 531; момък ще се обеси в градинката на девойка, за да плати баща ѝ — 614

Гнездо, -це, -а, -та. Птички вят — 19; птиче (славейче) не може да свие — от хайдуги 92, 205, 206, 207, 214; змийка свила — в косата на покойник 107, 108, 110; — на върха на дърво сред морето 131; клоните, листата и — от гората плечат за Индже войвода 215; през пролетта пак ще извият — 253; душмани оставят деца сираци, като птиченца без — 617; птичето е мъничко и то си — извива 663, 664; змийка ще извие — в косата ѝ 775

Говедар, -и, -чета. Дорде жена издои кравите, петлите пропвят и — засвирват 723; Стоян забягва в Добруджа и спечелва волове с — 757; момък купува от — жълта дюля за болното си любе 787; селски — 986; — 499

Годеж ядат, сватба „секат“ 11, 12; янкехая казва на девойка, че ще отиде да правят — 456; сватове отиват у девойка на — 802

Годежари, годежници секат сватба 11, 12; — искат девойка, но майка ѝ не я дава, защото е малка и няма чеиз 665

Годеник, -а, -ът. Сестра ще жалее брат си, докато се срещне с — си 96; — ѝ е загинал 395; — ѝ е големец 545; Мара отива при — си, но той я изпъжда 660; Незафинка, преди да умре, предава — си на своята братовчедка 789; болна девойка кара майка си да извика — ѝ от Драма 817

Годеница, -та, -и. Момък (турчин) не знае ли какво носят моми и — 168, 312; да дадат на момък — или да го погубят 411; момък да стане шафер на — си 549; годеник ще пита момък лесно ли се люби чужда — 550; на момък взели — 551, 552; Стоян тъгува за болната си — 772

Годеш. Овчар кара овена си — у годеницата 825

Година, -та -ка, -и. Люта змийка взема всяка — курбан 2; невеста няма дете девет (дванадесет) — 9, 136; майка хранила дъщеря си двадесет и пет — 13; майка носила на ръце дъщеря (сина) си девет — 26, 33, 34, 204, 723, 725; син не се връща три — 68; юда иска от овчар да ѝ се плати тревинната за три — и половина 73, 74; чумата ще огпише момък, ако неговата майка му отброи — 76; Георги Грозникът (любe) бил девет — в чужда земя (на гурбет) 88, 394; девет — птиче (славейче) не може да свие гнездо 92, 205, 206, 207, 214; брат овчарува с брат си девет — 97; три — троица братя строят град 98; три — е пътят до девойката, която момък харесал 119; Божко (хайдутин) лежи болен от три (девет) — 120, 933, 934, 935; Марко кове сабята си три — и половина 125; девет (три) — не са ходили на гости 129, 697, 698, 727, 730, 767; Марко седи девет — в дълбока маза 130; брат и сестра се оженават и се водят три — 142; девойка (момък) лежи девет — в тъмница заради вярата си 158, 159, 161, 164; близките на еничарче го жалееят три — 171; Салих ага бил

аянин четиридесет — 180; хайдутството е за две-три — 187, 188, 919; момък (мъж) отишел хайдутин (войник, на гурбет) преди девет — 195, 557, 559, 707, 708, 709, 711; девойка да жали момък три — 201; войници оплакват младите си — 243, 250; гражданин да лежи пет — болен 438; дванадесет — Радица била кехая 704; братчето ѝ забягнало преди девет — 712, 762, 912; мъж продава жена си, защото — е скъпа 713; девойка на дванадесет — 717, 714; мъж иска да остави жена си, защото не е хубава, както първата — 720; майката на девойка умряла преди девет — 739; майка къльне дъщеря (сина) си да лежи болен три (девет) — 742, 743; Стоян забягва от майка си и жена си преди девет — 757; девет — ябълка не дала плод 758; девет — братчето ѝ лежи в тъмница 764; от — любето ѝ лежи болен в полето 781; Неда лежи болна от три — и половина 784; от три — момък има коня си 785; конят на болен момък да се моли — да е дъждовна, за да прогние въжето, с което е спънат 791; три — Стойко люби Стойна 794; булчето на момък е на петнадесет — 895; ще служат във войската две-три — 900; Стара планина се оплаква на Пирин планина, че през — имала много хайдуги 936, 937; гарван казва на Караджа, че са изминали три — и половина, откак е вдигнал стадото си 938; ако девойка е обичала от сърце момък, ще го жали три — 941, 942, 1025; момък да лежи три — в затвор 953; тази — момците са поскъпнели 983; първата — снаха ще гледа добре свежърва си 984; момата иска момък на петнадесет — 1004; Райкя прела три — и напрела три вретена 1016; майка да ожени сина си за мома на седемнадесет — 1021; когато сирачето станало на двадесет и пет — шивачът, който го прибрал, му изгражда къща и го оженва за дъщеря си 1022

Гозба, -и. Райковци приготвят големи — за Мехмед Синап и дружината му 174; девойката е уморена, защото имали гости и приготвяла — 682

Големец. Момък да не закача девойка, защото годеникът ѝ е — 545

Гора, -и, -ица, -та. Юнак (девойка) заспал в — зелена 48, 49, 765; майка ще събере от девет — гороцвет 71; девойка не видяла дали любето ѝ е отишло в — 85; момък да събере билки в —, за да развалят магия 86; минават през — зелена 89, 90, 129, 712, 714; птиче (славейче) не може да влезе в — от хайдуги 92, 205; майка пита сина си, убит от комити, какви са му били завивката и постилката в — 105; войник минава през — зелена 114; Марко (четник, мъж) кара Милица (жената на Делю войвода, Алена, Калинка) да запее в — 129, 209, 729, 730; татари настигат Руска в — и я заробват 136; робния прави люлка за детето си в — и му пее да расте и да я намери 137, 140; Дамян (девойка) пита — защо е повяхнала 139, 184; татарче (овчар, хайдутин) отвежда девойка в — зелена 147, 741, 743, 830, 906; моми и невести бягат от турци по — и барчини 156; майка пита дъщеря си дали да направят чешма или ханче в — 161; дружки излъгват Златка, че хайдуги хванали турчин и го отвели в — 169; Салих ага сънува сън и се чуди дали да забегне в — 181; — казва на Стоян, че е избързал да отиде в нея 185; майка моли сина си да не ходи по — и по кръстопътища 186; 187; сокол чака ранен юнак да умре в — 197; — се различава, остава неразлистено едно дърво, под което лежи ранен войвода 198; пушка пуква от — зелена 201, 202, 203; — плаче от (за) Индже войвода 214, 215; цяло лято славейче се грижи за ранени комити в честа — зелена 225; дружина пренася ранения Кондол войвода в честа — 231; еленче седи в — и пасе трева 255; ходила ли е девойка в — зелена 297; девойка да върви, както елен през — 297; момък да отиде в — 345, 434, 643, момък да изведе девойка в — 348, 349, 351, 367, 386, 452; момък минава през — и вижда руса девойка 350; приликата на момък е в честата — зелена 355; момък да скърши снагата на девойка, както вейките в — 356; девет — люлякови 384, 695; Руса забягва в — зелена 425; момък свири с кавал в лятна — зелена 473; момък пита девойка кой ѝ е дружина през лятна — зелена 498; момък кани девойка да отидат

в — зелена 546, 607; Рашит убива Фатма и Хасан в — 553; вятър да разлюлее — 561, 779; кукувичка кука в — срещу селото 592, 593, 887; Идриз — зелена 622; момък (девојка) да стане честа (ситна) — 631, 632; в — запява птиче 654; овчар свири в честа — зелена 655; през — вярна дружина 657, 678, 681, 1021; — е пълна с хайдуги 661, 662; — казва на девојка, че храни хайдуги 672; невеста се оплаква на — 699; сватбари навлизат в — 711; мъж се чуди дали да остави жена си в — 718; в — ще измият кана червена 721; птички (славейче) „пискат“ (пее) в — 722, 796, 816; майка съветва сина си да ограда шарена чешма в — 745, 746; сядат да починат в — 767, 884, 941; Стоян настига турци в — 770; — да се разлисти 780, 781; Гривиното любе пасе овце през девет — 787; кончето на момък е вързано в честа — зелена 792; в — сватбари чуват, че невестата е болна 802, 816; хайдуги пекаг агне в честа — зелена 829; на овчар е омръзнало да пасе овце в — 833; сестра отива в — и завардва клисури 836; хайдуги карат стадо през — 837; овчарче лежи болно в — 849; малки моми отиват в честа — зелена 870; —, в която лежи болно чужденче, не се разлества 882; „карстата“ — зелена 886; девојка да тръгне с любето си през честа — зелена 893; когато минават през —, момъкът да носи свит байрака 896; девојка моли — да изсъхне 897; Руса кара майка си да се върне, защото в — има хайдуги 908; хайдуги искат — да се разлести, за да скрият бяла Фатминка 909; девојки да не пеят в —, за да не ги чуят хайдуги 910; хайдуги войвода пита — крие ли хайдуги 911; извори близо до — 912; много години ходил хайдугин в — 916; Чавдар разпънал чадъри сред — 917, 918; сејмени карат хайдугин, за да го „оженят“ в лятна — зелена 919; разбойник ходи нощем от — в — 928, 929; в — триста турци пекаг дете 931, 932; хайдугин денем се крие в — 935; Юруш войвода и дружината му влизат в — зелена 940; Захринка сбърква пътя в — 946; Хасан пехливан убива в — Калин чорбаджи 948; от — излизат хилбетски бели комити 951; — да се сниши, за да скрие Мехмед, който убил девојка 954; комити раняват хаджи Нури в — 960; птиче да съобщи, че Мехмед е убит в — зелена 963; конче изцвилва в — 970; момък отива в — зелена 997; мъж да отиде в — зелена 1015; войници излизат от честа — 1020; сивковската — се разлества рано 1025

Горно Дерекe, село 178, 666, 951

Горно Райково вж. Райково

Гороцвет. Майка на овчар набира — от девет гори 71

Госкове вж. гозде

Господ вж. бог, господ

Господар 92, 171, 763, 886, 1020

Господарство, -то. Пусто да е царството и — на цар Костадин, ако не хване Момчил 123

Гости (гостчица) отиват (отива) у девојка 10, 11, 12, 61, 358, 359, 466, 663, 664, 802; девојка да отиде на — у майка си 24, 25, 27, 30, 639, 698, 718, 730, 748, 767, 1025; Марко кани на — крале и банове 127; Марко (мъж) завежда жена си на — у майка ѝ 129, 1015; турчин, откраднал българска девојка, се страхува да ја заведе на — 149; Мехмед Синап отива на — в Райково 174; Петко войвода отива на — у Калън Тома 218, 219; лелята на девојка имала — 401; вуйчовците на девојка ѝ отиват на — 493; девојка да преоблече любето си и да каже, че е майчина ѝ роднина, дошла на — 502; девојка кани на — жената на невярното си любе 533; майка да отиде на — у дъщеря си 625; дъщеря не може да ходи у майка си на — 635; момък пред девојка е китчица, а тя след него — 657; още не изпратил — от сватбата, младоженец пита жена си носи ли му имане 670, 671; невеста имала — и вижда, че любето ѝ е нај-грозно 682; мъж не води жена си на — у майка ѝ 697, 727; мъжът ѝ се връща пиян с пияни — 728; невярна жена кани Продан на — 732; Лилян дава сестра си на турци в далечно село, за да се находит на — 770; майка да поглежда дали дъщеря ѝ идва на — 914; Захринка тръгва на — в Смилян 946; не им отиват —, защото са сиромаси 964; жена очаква да им дойдат — 1021

Град, -а, -ове. Невестата е „вредна“ за два — оградени 15; троица братя градят — 98, 99, 100; теланин от — продава билки 138; Михо (турчин, момък) отива в — на пазар 142, 168, 312; в Бургас — голяма спускат черни байраци за Кондол войвода 231; момата струва два — като София 426; Трявна — голяма 535; момък пита майка си ходила ли е в Солун — 588; син поръчва на майка си да омъжи жена му в Бяла —, ако той не се върне от войската до десетата година 711; Стоян продава жена си (овце) в Солун (Стамбул) — голяма 712, 732; войник в Битоля — голяма 733; майка намира сина си в тъмницата на Солун — голяма 753; Стоян се разболява в Одрин — голяма 815; овен да си държи високо главата, когато минава през — 821; одаджия да отиде в Искеча — голяма 846; Стоян се похвалва в София — голяма 967 Вж. и касабa

Градина, -та, -ка, -и. Девојка седи в — и везе 17; майка да слуша славей в — 35; девојка сади босилек (цвете) в — 45, 46, 491; момък да откриши трендафил от моминска — 52; майка да набере от три (девет) — сух пелин 71, 72; девојки решат косите си в — 87; да вържат люлка в — 109; момък и девојка си приличат като босилек в — 119, 453; девојки робини плачат за — си 184; сестри на хайдугин сядат в — 195; сокол да отнесе ръката на болен хайдугин в — на сестра му 196; сама Милка в — 257; момък и девојка си разменили подаръци в — 333, 336, 337; 315; момък носи на девојка китка от — 320; момък дава (продава) къща и — заради девојка 350, 531; девојка отива в — и вие китка 395; девојка да изгори момък, изсъхнал като сухо дърво, и да хвърли лепелта в — 415; девојка ляга (бере цвета) в — и там заспила 437, 645; девојки правят хоро в — 454; момък огражда — 501; девојка омилува на момък като перуника в — 576; момък ше се обеси заради девојка в — на баща ѝ 614; майката на девојка да върже звънци на ябълка в — 624; девојка дава на брат си баири, — и ливади 671; пълна — с кошове 683, 994; докато девојката е при майка си, расте като китка в — 700; невеста отива в — и набира китка за мъжа си войник 711; майка да зарови дъщеря си в — под ябълка 730; момък да ограда чешма и — с цвета 745; момък да заведе любето си в — 747; заварил любето си да бере цвета в — 749; болна дъщеря кара майка си да набере китка от — за любето ѝ 797; годеникът на болна девојка да ѝ направи гроб с прозорци в тяхната цветна — 817; майка да набере босилек от — 831; Добра да окопае царевица в — 858; кукувичка кука в — 888; — е малка, година е голяма 981; девојка ще напълни бащината си — с момци като момъка, който я задира 985

Градушка, град. Майката на девојка да излезе и да види какъв облак се е задал, дали ше е — или дъжд 133; куршуми се сипат като — 239, 905

Граждани. Трима — минават край заспала девојка и ја събуждат 438

Граница. Величка плаче над гроба на мъжа си на турската — 107

Гребен, -че (гребенчек). Руса (Маруда) реше косата си с филдишено — 425, 886; Мехмед реше косата на девојка с — филдишен 653; мома държи огледало и — и си реше косата 775; любето на девојка да си вчеше косата с — 890

Греда, -и. Смаил събира камъни и носи дълги —, за да прави мост 101; огнени — падат от къщата, която райковци са взривили 174; девојка не иска джолгерче, което ходи като мишка от — на — 988

Грешници, -те. Праведните ядат и пият, а — сядат накрая 116

Грива, -та. Момчилица опърля с борина — на Момчиловня кон 121; девојката е до — на коня 474; Петър кове кончето си, а сестра му реши — 711; Милка мокри със сълзите си — на коня 969

Гривни, -ици. Момък хваща девојка за вिति — 342, 643; Стоян моли майка си да му подари витите си — 650

Гривня. Гривиното любе научава, че — е болна, и бърза да ја завари жива 787

Гришка, -и. Брат укорява сестра си, че забравила премяната му, а не забравила своята — шарена 79; тер-

- зийче шие шарена — 611; момък отива да шие в Драма момински — шарени 746, 878; майка кара болната си дъщеря да се премени с — шарена 797; девойка да се премени с — шарена 912
- Гроб, -а, -ове (гробчек, гробище).** Син (снаха, мъж) се обажда на майка (девера, жена) си от — 102, 103, 107, 108, 110; татари отличат момък и го карат нощем да разкопава — 141; майка да изкопае — за дъщеря си, защото я залюбил турчин 165; юнак поръчва на другарите си да побият върху — му байрак, за който да вържат коня му 203; Кондол войвода поръчва на четниците си да му изкопаят — и да го отпъчат, за да не го намерят турците 231; момък иска да поставят на — му мраморен камък 411; невеста родила девет деца и направила осем — 720; девойка да изкопае на момък —, за да умре вместо нея 774; Гривия девойка умира и любето ѝ отива на нейното прясно — 787; кучетата на Дойчо не дават на баща му да наближи — му 845; брат кара сестра си да извика любето му да види главата му, за да ходи сутрин и вечер на — му 930; Стоян поръчва на Вангелинка, когато открият — му след три години и половина, да вземе пръстена му 1025
- Гробища, -та (гробе).** Момък търси село без — 76, 77; Станчо пасе стадото си в — 110; девойка кара майка си да ѝ изкопае дълбок гроб —, защото я люби турчин 165; девойка пита майка си умира ли момите и носят ли ги в — 711; момък минава през — и среща любето си на носило 784; болна девойка поръчва на майка си, когато я погребват и се върнат от —, да дари всички 797
- Грозданка.** Слънцето се жени за хубава — 70
- Грозде.** Очите на девойка са по-черни от черно — 265; Неша гъркиня ще се омъжи за този, който посади на бял камък сред морето черно — 434; девойката не е —, та момъкът да я хапне 506; черно —, понуда за болен 561, 780, 781, 782, 786, 1028; душмани ще разделят влюбени, когато Дунав пресъхне, когато го направят на черна угар и го посадят с бяло — 628; мъж ще заведе жена си на гости у майка ѝ, когато върба роди — 697; младоженка, убита от хайдутин, се превърнала в лоза и родила черно — 935
- Грош, -а, -ове (грошчек).** Овчар предлага на юда —, за да ѝ плати тревнината 73, 74; Георги Грозникът спечелва овце и бели — 88; брат дава на сестра си шиник бели — 136; Салих ага дава на сеймени по — за мюдже 180; хайдутин кара робините, които освобождава, да събират бели — 184; даръдери изкупуват тютюн и наддават стотина бели — 263; овчар остава заради девойка в планината и изяжда —, а овцете му измират 345; момък оставя на девойка двеста, треста — 346; девойка брон — в кесията на момък 458; девойка се продава за шиник бели — 496, 497, 762; гъркинеца дава на момък гурбетчия шиник бели — 521; Радица дава на Стоян, когото прокледа да проси, шиник бели — 529; девойка имала имот, алтъни и —, но ги дала на брата си, за да ѝ приготви чеиза и гиздилото 671; мъж продава шилета (овни) за бели —, за да си изхрани децата 681, 732; майка казва на дъщеря си да не гледа грозогата на мъжа си, защото има кошове бели — 683, 994; мъж продава жена си за шиник бели — и полвница алтъни 712, 713, 714, 734; на момък трябва много —, за да изхрани две жени 751; помайчима иска —, за да даде вода на болен Стоян 755; брат дава на сестра си шиник бели — 769, 912, 913; майка да продаде коня на сина си за шиник бели — 791; кехая дава на овчарче — и си откупува овцете 818; овчар ще окничи „алобците“ на овена си с —, ако прекара стадото му през Тунджа 825; овчари и кехан се уговарят да дадат петстотин — и петстотин овена на този, който доведе бяла Рада 830; хайдутин питат Айше къде крие баща ѝ алтъните и — 924; разбойник ще убива керванбашни и ще им взема лирите и — 939; Юруш войвода дава на кехая алтъни и —, за да им носи храна 940; Стоян продавал в Русия шиник пшеница за шиник — 965; турчин надпива на облог българин и говори на жена му, че тя ще ниже —, за да ги връзва на шийка 971
- Грую** отива с по-малкия си брат Иван да се бори с помак пехливан и бива убит 976
- Гръб.** Млади момци минават по пътя с тежки раници на — 389; невеста да носи брашно на — 666
- Гръд, гръди, -те.** — на девойка са две слънца 279. Вж. и **бизка, бизчица**
- Грях, -ове.** Брат и сестра тръгват на изток и на запад, за да им се простят —, че са се оженили (целунали) 142, 712, 714; ако девойката е по-черноока, ще прави голям —: женени ще разженва, годени ще разговява 280; девойка да се моли в манастир, за да ѝ се простят тежки — 282; девойка да не прави —, дружката ѝ не му е говорила за нея 318; майка кара сина си да ѝ каже — 934, 935; — 573
- Губерка.** Шалвари кроени на харман, мерени със сарък и шити с — 991
- Гурбет.** Девойка пита рибките в морето не са ли видели любето ѝ, отишло преди девет години на — 394; девойка пита терзия, когато тръгва на —, каква е била сестра му 876; терзия се разболява по пътя за — 877; Тио и Саво се завръщат за Коледа от — 884; Тодю тръгва на —, но се връща от пътя, защото си забравил кесията с тютюна 1010
- Гургуличка, -и.** Момък залюбил две моми като — 398; мома омилява на момък като зимна — 577; девойка да стане —, а момък честа гора и да се крие в нея 631
- Гълъб, -и.** — съобщават на девойка, че ще стане царица 17; това, което се белее отвъд Дунав (на Юруцка планина), не са —, а манастир с мъртви души (Русанка, паша, разпънала чадъри) 115, 241, 886; — известяват на цар Костадин, че турци и арапи ще превземат земята му 131; девойка иска да отиде с момък в планината да пазят сури — 585; девойка да стане ситна гора, а момък сив — 632; ако — пребие, други — ще дойдат да кълват бяла пшеница 731
- Гъркиня.** Момък се стодява за искечовска — 57; Неша — ще вземе този, който ѝ преведе вода през три планини, посади грозде сред морето и простреля звезда на небето 434; син казва на майка си, че тя не го голява, но той ще отиде в полето и ще вземе бяла — 586; майка се тревожи дали дъщеря ѝ не е отишла в полето да стане — 659; ластовичка казва на невеста, че видяла мъжа ѝ да пие кафе с — 706
- Гърло.** Мъж (цар, турчин) кара жена си (Славка, Еленка) да запее от едно — два гласа 129, 184, 729, 730, 764, 770
- Гърмеж** за „летеж“ (валеж) 799
- Гърци, -те.** Русанка (Русия) поръчва българите да бягат от Варна, турците да се кланят, а — да се прощават 240; Момък говори на девойка, която отвлякъл, че — гръцки говорят, а девойка не ги разбира и само плаче 652
- Гъчове.** Сливенци товарят тежки — и се изселват в Русия (Влашка земя) 232, 233
- Гюл.** Девойка като — фиданка 148, 331; не е —, а е сама Милка в градинка 257
- Гюлбен** вж. **дюлбен**
- Гюлета** хвърчат, а на девойката се струва, че удрят Дели Юмер 192; — хвърчат като пилци 239; — ще напълнят Варна 240
- Гюлсум, -ка.** — съветва Делю войвода да се пази, защото му се канят аяните от Даръдере 208; — моли момък да я пусне, а после му се присмива 342; — да се премени, защото Асан я вика в одаята да пие ракия 510; мъж кара жена си — да се премени и нагизди, защото ще отидат на гости у майка ѝ 698
- Гюмюрджина,** град 75, 83, 180, 182, 762, 913, 943, 944
- Гюмюрджински, -о** аянин (съдници) 182; — поле 218; — панаир 762, 913
- Гюнлер,** село голямо 272, 904
- Гюрта.** Да излезе — да погледа как вървят комитите и войводите 230
- Гюс, -а, -че.** Хайдутин да си разкопчае елечето и да си погледне — 136; ябълка пада от дърво и удря заспала девойка в — 259; девойка шие елече за широко — 293; Митра загубва герданче от — 332; момък да вземе девойка, която носи на — герданче 363; девойка да изпече пита на — си 367; Маруда открива — хубаво 886

Давия, -та (давѳ). Направили —, че Руска е ходила с комшичето си 177; Царвулан кехая прави — 178; Салих ага отива в Гюмюрджина да гледа — 182; девет села направили тежка — против Калън Тома 218; факирите правят — пред капитана в Пловдив 248; ще вземат девойката за войводата и — ще свърши 433; момък прави —, че залюбил девойка, а тя му връща нишана 446; баща на девойка отива в Пашмакли да прави тежка — 470, 471; — да му „изпейот“ (прочетат) 901

Даян, -чо. Робиня връзва на извито дърво люлка на детето си — 137; — пита гората защо е повяхнала 139; — войвода поръчва на Наню чорбаджия да приготви вино, ракия, девет крави, триста феса с алтъни и триста потури 143

Даяна. Момък се вижда с либето си — на чешмата и я кара да се оженят, за да не се мислят един друг 578

Данчо плаче, че няма синове, които да изпрати войници, и трябва сам да отиде 887

Дар, -а, -ове, -те. Яница моли старец да ѝ покаже пътя, а когато се жени, ще го дари — 7; девойка кара майка си да повика дружките ѝ да ѝ съшият „рубана“, за да не разпръснат ветровете — ѝ, когато минават през високите чалове 13, 40, 41; да гостят кума и — да го дарят 14; майката на девойката да посрещне момковата рода голяма и много — да дари 20; майка ѝ да ѝ прави „халал“ тънките — 26, 33; девойката има — и „спапове“, но ѝ е мъчно, че я отделят от баща и майка 36; наемат ли се братята на девойката да товарят девет товара „спапове“ и тънки — 47; Гуне събира тънки — и тежки „спапове“ 57; риза копринена, — на кума от невестата 62; риза памучна, — на свекървата от невестата 63, 64, копринен тестемел, — на зълвата от невестата 65; риза „серескова“, — на брата на свекъра от невестата 67; болна девойка дава на чичовата си дъщеря — си, но либето си не дава, защото ѝ направила магия 87; трима паши не искат — от младоженка, а нея 119; — го дарили за „бог да прости“ 130; девойки робини плачат за недотъканиите си — 184; — да се раздадат 248; момък и девойка се дарили — 315, 336, 590; девойка ще дари — „юзюнджийче“, ако не пише либето ѝ войник 390; девойка кара майка си да запали — ѝ, ако годеникът ѝ е загинал 395; девойка преде на рудан и му говори, че ще ѝ трябват много — 418; Незифе събира — си и се оженва в друго село 554; Радица оставя детето и — си на свекърва си и отива с либето си 559; Фатминка е тъжна, че ѝ дошли момари от друго село и майка ѝ взела нишана им и ги — дарила 625; на девойка трябват много — 635; нишан да не е вземала и — давала 638; майката да приготви —, че дъщеря ѝ е пристанала на кехаята 659; тъкмо — даряват и Петър пристига с кончето си на момкови дворове 711; майка не иска да годява дъщеря си, преди да ѝ приготви четиристотин — и девет товара чезиз 740; майка ѝ да вземе тънките ѝ — и да дари всички, които са били на погребението 773, 798, 799, 801; да отвори портите и с — да дари сватове 802; либето ѝ я викало тънки — да тче 809; болен момък поръчва майка му да му приготви свещи за — 815; кой ще преде — на девойка 831; — на загинал одаджия са буквите листа 855; ако са момински —, девойка ще ги събере 887; девойка ще дари — царско сейменче, ако не пише либето ѝ войник 889; хайдутите открадват невеста и ѝ вземат — 914; разбойник избива сватбари, защото виното и — не стигнали до него 934, 935; майка на младоженец държи в панер — и дарява всички 1021

Дарак. Девойка не е дрпвала — 1009

Даръдере, град 210, 245, 373, 575, 890, 979

Даръдерски аяни 208; — хекиме 783

Даскали. Баща пита попове, владци и стари — може ли да се ожени за дъщеря си 758; момък моли попове и — да свалят либето му от носило 784

Дафинка къльне вятъра, че я събудил, когато сънувала покойната си майка 739; — пуска кучетата срещу хайдутче, което я лъже да му отвори 973

Дахан 245, 373, 575, 656, 753, 825, 853, 890, 979

Даше високо 573

Двор, -а, -ове (двори), -те. Царюви — 8, 257; огън гори на Радици равни — 10, 11; момък минава през — на девойка и не я вижда 12; колкото пъти излезе на равни —, вижда либето си 23, 270, 276; брат не може да скрие сестра си, защото на — са дошли сватбари 38; сватбари вземат невестата и — на майка ѝ опустяват 42; няма кой да вземе —, защото са вземали девойката 44; момък кара кончето си към Стара планина, а то върви към момини — 48; майка да размита — и да нарежда столове, защото синът ѝ води отмяна 51; момък учи коня си, когато отидат на момини —, да държи високо главата си, за да го възседне невестата 55; майката на Грозданка ходи по — и кърни ръце, че слънцето ѝ взема дъщерята 70; момък видял хубава девойка, ала не ѝ знае — 71; чумата казва на Стоян да се върне, за да си умре на бащини — 78; девойка заспаля и не видяла либето си, когато минало през равните — 85; майка изпъжда сина си Георги, за да не ѝ грози — 88; Стоян минава със стадото си през Керушкини — 90; Добра сънувала, че през — им тече мътна вода, която я носела пребулена като невеста 93, 94; да вземе — широки 98; черен байрак се развява по равни — 107; тежки сватове тръгват за царюви — 118; когато сватбарите пристигат на Ведини —, Веда сама ги посреща 119; Стойчо върви през — и казва на Златка да отиде с него 130; когато Михо завежда на — робинята, която купил, Стана ѝ дава малкото си дете 142; Наню излиза на — и си възсяда кончето 143; Станка ходи по — и пита брат си дали е чул за татарите, които идват в селото 146; Станината майка по — ходи и съзри рони 148; Бял Димитър яде и пие, а не вижда, че в — му са дошли турци и го търсят 153, 154; Митра не иска нито низания калдъръм, нито широките — на турчин 166; турчин вдига сватба и завежда кадъни на Радици —, за да я пребулят 167; докато Салих ага разказва съня си, татари влизат с конете в — му 180, 181; вести робини плачат за мъжете, къщите и —, които няма кой да мете 184; хайдутин тъгува, защото минал край техните — и видял, че близките му го жалеят 195; болен хайдутин моли сокол да почака, докато умре, а после да отнесе дясната му ръка на техните — 196; ранен байрактар моли дружината си да го отнесат на Чавдарови — 201; девойка пита славейче защо цяло лято не е отишло на нейните равни — 225; Мехмед излиза на — и говори на кончето си 242; юнаци седят на — и се борят 254; да излезе Дервишка на —, за да види момък очите ѝ 265; девойка излязла на равни — 267; девойка станала рано, вода донесла и — измела 273, 280, 553, 635; на момък е драго да гледа девойка сутрин рано, когато си мете — 275; девойка излиза на равни —, на чешмир порти 277; девойка седи на — и се оглежда в огледалце 281; момък минавал през — на девойка, но не я видял 300; Петра да изведе кончето на равни — 312; майка пита дъщеря си за кого мете равни — 316; девойка вика майка си да излезе на равни —, за да види какъв момък е минал 319; девойка пита момък защо не минава през техните равни — 326; леля пита Тодор защо минава често през техните равни — 328; момък минал край — на девойка и си изгубил сребърен пръстен 329; девойка се задыва с момък, че била на — му, а нищо не ѝ сторил 340; и други моми се надяват да размита — на момък 346; девойка се задыва с момък и му сочи — си: да отвори портите и да вкара коня си 352; девойка кара майка си да настигне и върне момък, който е минал през техните равни — 388; да не минава момък край техните равни — 405; момък да мине през Минкини —, за да я погледне 424; кончето на хайдушки войвода разровило — на девойка 433; българче кани Неша гъркиня да излезе на —, за да види как ще простреля звезда, и я убива 434; колкото пъти минавал момък през —, виждал Руса засмяна 439; девойка казва на майка си, че се е влюбила в момък, който често минавал през — им 450; хоро се вие на Марини — и Мара води хорото 455; калугерка излязла на калугерски — 473; коне войводови влезли в — на девойка и опасли зелен босилек 485; девойка не иска да отиде за вода, защото пътят ѝ минавал през

Ванови — 498; Кечо седи на —, яде печено агне, пие вино и пита Калудка още ли ще ходи мома 509; Стоян отива на Раднини — да проси 529; Айша взема бели харкоми и минава през — на невярното си любе 532; — на годеницата му са пълни със сватове 552; момък кара майка си да повика Марийка на —, за да я пита обича ли го 556; момък ще гради къща на високата планина, та когато духне вятърът, да размита — 574; Калинка пее на равни — 584; луди и млади вървят към Герджикови — 605; през — на девойка върви любето, което ѝ е омръзнало 608; долгерче излязло на техни равни — 611; девойка повикала любето си на техните равни —, за да си поговорят, че са се любили, а няма да се вземат от душмани 616; да текне мътна река през — на девойката, която да отнесе майките им, че не дават да се вземат 630; годеникът на девойката довел кон на техните равни — 636; девойка чупи пръстени и ги хвърля на — 637, 638; малка мома седи на — 639; момък пристига с кончето си на момини — 641; момък отвлича девойка и я отвежда на техните равни — 642, 645; мътна река потича през Фатминкини — 653; девойка мете — с босилкова метлица 655; девойка мете равни — и пее 656; майка излиза с шише ракия на равни — и посреща сватбари 659; Мара отива на Гегови — 660; майката на малка девойка ходи по равни — 663; девойката е малка, още — не е мела 665; балджински — 666; Салих не може да чака, защото конете му на — умират 670; очите ѝ да не останат на неговите широки — 671; майката на девойка ходи по равни — широки и я съветва да не взема възрастен 681; невеста излиза на — и плаче, че я омъжили за глупаво любе 687; омъжила се, че има къщи високи и — широки 692; по всички — дечинки плачат, а по техните телци реват 702; Рада отива у майчини си равни — 703; Турчин пристига на равни — 708; лудо-младо пита Тодора защо винаги е мела — и е плакала 709; конят пристига без Бекир на неговите — 710; Петър пристига с коня си на момкови — 711; Стоян сънува, че на — му са дошли вълци и са издавили стадото 715; момък, оженил се за вдовица, не иска да гледа момите на — 717; с фустата си мете — 718; на — дала ябълка, която девет години не е цъфтяла 725; дали роса ще нароси широки — 728; мъжът ѝ да я отведе на майчини ѝ — и там да я убие; 730; войник се връща, прескача — и убива жена си и любовника ѝ 733; мъж убива жена си и главата ѝ „фърка“ по — 735; Стоян се връща на техните равни — 755; садил ябълка на негови равни — 758; отива невеста на царюви — 763; Стоян и Калинка отиват на майчини ѝ — 767; конят му да отиде на техни равни — 791; да излезе майка ѝ на равни — и да види има ли хоро 797; болна дъщеря казва на майка си, че ще умре и на техните — ще цепаат дърва и ще греят вода да я мият 799, 800, 801; сватове отиват на Раднини —, а тя лежи болна 802; бащата на болна девойка ходи по — и кове ковчег 803; кафеждия осъмва в Чепеларе на Дервишкини — 804; девойка сънува, че през техните равни — тече мътна река 809; единият прозорец на гроба ѝ да гледа към техните равни — 817; момък да излиза на равничките — и да гледа тънката ѝ снага 819; овчар откарва овен за „гдеш“ на момински — 825; забляляло агънде на Стоянови — 826; овчар отива у Раднини равни — 830; кой ще мете равни — на девойка, ако отиде кехая 831; болно овчарче моли сираче да почака да умре и да отнесе ръката му на сестрините му — 849; кадъна посреща жетвари на равнички — 869; долгерче оставя любето си на бащини ѝ — 872, 873; да отиде „левтер девер“ на Раднини — 878; Маруда пристига с кон на бащини си — 886; девойка да седи на бащини си — 893; невеста плаче за — си 915; сеймени пристигат на — и оковават Стоян 919; невеста върви през — 921; Боянка ходи по — и плаче 927; ранен търговец моли другарите си да го откарат на Чавдарови — 941; майка ходи по — и оплаква сина си 961; Тодор ходи по — и чули ръце, че всичко му изгоряло 966; Бего пристига на — 968; комшии отиват на Дафинкини — 973; Тодорови — 974; да не става Рада рано в неделя да мете — 984; рано да мете —,

за да я види любето ѝ и да помисли, че е работна 1008; Стоян минава с коня си през Марийкини — 1021; чува ли жена му какви се „гласе изписат“ в съседските — 1022; Рада откарва мъжа си на бащини му — 1024

Девер, -че, -и. — яде и пие, а не вижда, че конят му стои вързан 52; — се от кон пресяга и откъсва вишни-череша 58; — отива да убие снаха си, защото ходила със сеймени 59; риза с червени шевици, дар от невеста за — 64; невеста да умре непростена от кумове, сватове и от малко — 95; — вграждат Струна невеста 98; снаха се обажда на — си от гроба 110; майка прави сватба на сина си с дванадесет — 119; момък казва на майка си, че му е мъчно, защото любимата му се жени за чичовия му син, а него викат за — 548; Величка да посреще — 641; младоженец войник оставя жена си непростена от малко — 711; — кани невеста да слезе от коня 763; — пита Янка невестата нямало ли е за нея момък в тяхното село 805; изпращат — да извика майката на болна невеста 806; — му са сухите сухари 855; лефтер — да стане на брат си 878; хайдутин иска да вземе на девет — снахата 921; хайдутин среща сватба с дванадесет — 934, 935; Елена моли — си да се бори с помак пехливан преди мъжа ѝ 976; заек — на мечкина дъщеря 1017; любето му се жени за братовчед му, а него канят за — 1021

Девет. Далече — конака 6; дете лежи — години в тъмница 8; Яница ходила — години без дете 9; — братя вземат коня и пръстена на момък, който отива за сестра им 16; девойка (терзия) иска прошка от майка си, която я (го) е носила — месеци „на сърце“ 26, 33, 34, 877; девойка отива невеста през — чуки високи 41; — братя питат Марко, който се жени за сестра им, приготвил ли им е обуца и коне 47; — братя делят бащино имане 48, 49, 433; майка събира от — гори гороцвет 71; майка събира от — момински градини вратика и босилек 72; Иван моли чумата да остави него и — снахи, — синове и — деца 80; майка имала — синове левенти 88; — огъня и — кучета 90; славейче — години не може да отгледа челяд от хайдуги 92, 205, 206, 207, 214; — години овчарува с брат си 97; Струна да „оплави“ — кила пшеница 98; — педи ледове и — снегове 117; майка събрала от — села сватове 119; голем Божко иска от жена си мярата, която събира — мери 120; — години не са ходили на гости 129; Марко седи в маза — години, докато му порасне дълга брада 130; майка носи детето си — месеца „на сърце“ 136, 137, 204; Дамян войвода поръчва Наню чорбаджи да му приготви вино, ракия и — крави ялови 143; турци отвличат девойка и я отвеждат през — чала високи 149; девойка (момък) лежи — години в тъмница и пак си вярата не дава 158, 159, 160, 161, 164; — години откак синът ѝ отишъл хайдутин 195; вдовишко момче хвърля Страхил войвода — боя в земята 212; — села писнали от Калън Тома 218; войник с — люти рани 252; — педи слана 258; ако Димо вземе богатата мома, тя ще му закара — товара имане 285; — години момък ходи на конак у девойка 338; на момък се канят — души 363; изгорели — гори люлякови 384; любето ѝ отишло — години на гурбет 394; като чушка пиперлива, залютила — манджи 408; Янкините — братя продават конче, за да откупят сестра си от турци 431; майка къльне любовника на дъщеря си да му се родят — дъщери и да ги одумват в — села 439; девойка къльне любимия си, който се оженива за друга, да му се родят — деца и да проси, за да ги изхрани 529; момък да не закача девойка, че ще го осъдят — години да лежи 545; момък кара майка си да му оседлае кончето и да притегне седлото с — смска 552; момък отива войник (на гурбет) и се връща след — години 557, 559; момък къльне девойка, ако не го вземе, ветровете да я отнесат през — села 613; момък отвел девойка през — гори зелени 652, 695; — крави младочни и — малки телета 671, 723; триж, — пъти анатема на майка ѝ, че я оженила, гдето не иска 694; — години не са ходили на гости у майка ѝ 698, 727, 730, 767; — егърви 701; Радница забягва от мъжа си и от майка му и спечелва — стада 704; — години мъжът ѝ го нямало 707, 708, 709, 711; мъж ще избяга

от жена си през — барчини 719; родила — деца 720; ябълка цъфти — години, а не задържа цвят 725, 758; — години откаж майка ѝ е умряла 739; майка не иска да гоद्या дъщеря си, докато не ѝ направи — товара ченз 740; — години момък (девојка) лежи болен (болна) 743; забягнал от майка си и жена си преди — години 757; брат изчезнал преди — години 762, 912; брат лежи в тъмница — години 764; брат обходил — села, за да търси сестра си 769; овчар на се стадото си през — гори 787; оженила се през — конака 805; Тунджа придошла и — сюрни не могат да минат през нея 825; Вакла ходила — години без агне 829; канят девојка да стане кехая на — сюрни 831; — бюлюка загинали в планината 856; деветима другари на — страни ще тръгнат 881; девојка ходи — години войник 886; хайдутин лежи — години болен 933, 934, 935; — бюлюка хайдуту 936, 937, хайдуту хващат Саид и го държат — месеца 950; Стоян имал — синове 965; събрали се — касали в планината 975; шалвари с — топа гайтани 1013

Девинска, -и кааза 222; — мендресета 222

Девојка, -и. — отива невеста в далечно село 6; — отива да бере череши и обърква пътя 7; — кара майка си да повика дружителите ѝ, за да ѝ същият чезиза 13; — се прощава с родители, брат и сестри 24, 34, 35; — казва на майка си да ѝ мърси, докато е при нея 25; — казва на майка си да ѝ „прави халал“ всичко, което е направила за нея, защото ще отиде у чужди хора 26; — кара майка си да ѝ наплете, защото отива невеста в чуждо село 27; — се прощава с цветята си 28, 29; — тъгува, че се разделя от майка, баща, братя и сестри 36; — кара брат си да ѝ скрие от сватбари 38; — теши дружителите си, че следната недела ще омъжат и нея 39; запал юнак в гора зелена, а — в полето 48, 49; — се венчава за неверния си любим 57; — кълне съня, че ѝ приспал и не видяла къде е отишло любето ѝ 85; — се оплаква на любето си, че им направили магия, за да ги разделят 86; — се разболяла, защото чичовата ѝ дъщеря ѝ направила магия 87; — пита овчар няма ли брат или братовчед, за когото да ѝ ожени 90; — любил турчин, но се кълне пред майка си, че не е вярно, и клетвата ѝ стига 91; — снуба, че ѝ носи мътна вода, пребулена като невеста 93, 94, 95; овчар чува гласове и се чуди дали са звънци или на малки — 110; — иска да умре в един ден с любимия си, за да ги зароят заедно 112; момък вижда в гората черква, в нея сандък, в сандъка руса — св. Неделя 114; Стоян кара по Дунава три гемии с робини (юнаци), млади невести (сам Стоян) и дребни — 134, 135; — не може да мине през пазара от сеймени и бейове 150; — кара майка си да ѝ изкопае гроб, защото ѝ залюбил турчин 165; турчин залюбва Златка, зенгин Милюва — 169; — се потурчва, но се разкайва 170; турчин кара три синджирари с юнаци, невести и — 184; пушки пукат, саби се махат, а на — се струва, че убиват Дели Юмер 192; — кара Гюрга да погледа как вървят комити и войводи 230; — защитава Малта 235, 236, 237, 238; — прави чардак на калина, за да ѝ пази 256; — казва на цветето си да цъфти, защото идва есен и сланата ще го попари 258; — заспала под ябълка и не може да се събуди 259; — пее като славеј 262; — свети като малка звезда 277; — се оглежда в огледало и си говори, че ако е по-черноока, женени ще разженва, попове ще разпова 280; 281; — проклина хубостта си 282; момъкът е тънка силвия, — китка извита 284; — казва на майка си, че ще отиде с любето си 286; — говори на майка си за хубостта на любето си 287; — казва на майка си, че любето ѝ се сърди, защото гледала и други 294; — кара терзии да ѝ ушният фустанче 297; — кълне премяната си 299, 300, 301; — пита момък може ли да дремене 303; — не ходи на хорото, защото няма какво да облече 307; — се оплаква на леля си, че любето ѝ залюбил друга 308; — се хвали, че е огрjala света с хубостта си 310; момък пита — какво да ѝ донесе 311; — вика майка си да види какъв момък минава 319; като се връща от меджия, — намира у дома си ергени 321; — казва на момък, че китка сърце не сгрява 323; — казва на момък, че му е сама китчица 324, 325; — пита

момък защо не минава край тях 326; — казва на момък, че майка ѝ не му ѝ дава 329; — любил кехая и ще го вземе 333; — връща сватовете на момък 334; — дава на момък коприва, за да гори за нея 335; — измамва любето си, което иска да ѝ закичи 339; — подиграва момък, че нищо не ѝ е сторил 340, 341, 342, 343; — казва на момък, че майка ѝ ще роди и друга мома, която ще му дадат 344, 345; момък вижда — в гората и се чуди какво да ѝ каже 350; — е тъжна, че са ѝ откраднали премяната 354; — изпъжда момък 355; — да не се присмива на момък, че той ще напусне селото 356; касали и фурнаджини пият вино и искат — за мезе 357; карабурски — ще поливат гроба на момък 362; — пита терзийче може ли да ѝ скрои сукман без ножици 366; — пита момък може ли да ѝ ушие фустан без игла 367; — казва на златар, че ще му даде два драма сребро да ѝ излее гиздило и пръстен 368; — отиват да берат череши, ябълки и круши 370; — познава по свирнята, че любето ѝ ѝ обича 372; — пита момък защо не е отишъл у тях 373; на — не ѝ се свалва гиздилото 375; — ѝ боли сърцето, че е изпуснала любето си 376; — ляга болна от чокмански кехан 377; — кара майка си да извика любето ѝ 378; — се хвърлила в реката, защото няма любе 379; — кани момък да отиде при нея, за да му каже мъката си 380; — иска момък „силвия“ 382; — си има брат и сестра, но си няма любе 384; — търси любе прилика 385; — ще вземе този, който пее най-хубаво 387; — праща майка си да настигне момък и да го пита женен ли е 388, 389; — казва на „юзунджийче“ да не пише любето ѝ войник 390; — изплела на любето си войник три чифта чорапи 391; — казва на славеј, че любето ѝ е войник 392; — иска да отиде с любето си, което отива войник 393; — пита рибите в морето не са ли видели любето ѝ 394; ако е знаела, че полето ще погуби любето ѝ, — щяла да го изпрати далече 396; — казва на момък, че има майка мащеха 401, 402; — казва на момък да не минава през дворовете им, че майка ѝ ще ѝ изпъди 405; Мехмед снуба руса — 406; — казва на момък да пие вода ледена, за да угаси пламъка в сърцето си 409; — говори на рудана си, че ѝ трябват много дарове 418; — казва на момък, който клевети любето ѝ, че макар да не са негови, дрехите му приличат 421; — забягва в гората от момък 425; — съди хайдутски войвода 433; момък целува заспала — 435, 436, 437; — ще вземе този, който ѝ целунал 438; — се сърди на момък, който се похвалил в кръчмата, че ѝ извел извън селото 439; момък казва на —, че са ѝ бедили, че са се събирали 440; пашата вика момък, загдето отвлъкъл — 441; сеймени глобяват момък, загдето целунал — 442; — се присмива на момък, когото карат вързан през Райково 443; — не смее да погледне и да продума на момък, защото са роднина 448; — ще отиде с момъка, когото обича 450, 459; — казва на момък, че не знае на кого да го похвали 452; — напомня на момък, че са роднина 453; кон съветва — да не взема стопанина му 461; момък казва на —, че ще отиде у тях с шише ракия 462; — кани любето си (момък) да отиде при нея 463, 464; — кани хайдутин (любето си, момък, овчар) у дома си 465, 466, 467, 468, 470; момък пита — от какво ѝ са очите, клепките, веждите, снагата, плитките 475; момък казва на — да го залюби 476; — кара момък да се спре, за да си поговорят 477; момък да не закача —, че братята ѝ са сеймени и ще го хванат 478; — не иска да вземе трепушки от либето си 481; — не заключила портите, защото любето ѝ дошло и се загледала в него 485; — не отваря на момък, защото не го познава 488; — ще отвори на момък, ако той се закълне, че няма да ѝ погледне 492; — тръгнала сама да се продава 496; — не иска алтните на жандарче и гюмрукчийче, а иска да отиде в България 497; момък съветва — да не ходи сама в колибата (за вода), че ѝ се канят мнозина 498, 499, 500; — лже момък, че не се е съмнало 502, 503; — буди челебийче, заспало на ръката ѝ 504; — плаче, че момък ѝ измамил и ѝ отвел в планината 505; — казва на тютюнджийче (момък), че е мома за любене 506, 507; момък кара — да му даде вино да се опие 508, 617; — ражда момиче

и му пее да порасне голямо 511; — казва на момък, че е по-хубава от тази, която е zalюбил 512, 513; — пита момък къде е ходил и видял ли е моми хубави 515; на — е мъчно, защото видяла любето ѝ да дава огледало на друга 516, 517; — кълне майка си и баща си да се пребият 518; — е станала суха вейка от ядовете, които ѝ създава любето 519; — тъгува за любето си, което я изоставило 520; — пита месечината кой седи до любето ѝ 521; — кълне любето си, което ѝ казва, че ще вземе друга 522, 524; — пожелава на любето си, което отива в Бяла града, ако тръгва за печалба, да се върне здраво 525; — се чуди дали да прокълне или да благослови момъка, чиято майка не дава да се вземат 527; — кълне любето си и клетвата го стига 528, 529; — запалва чифлика на любето си, което я изоставило 530; — предава любето си на турци 531; — отравя любето си, което се оженило за друга 532; — отравя невестата на невярното си любе 533; — кара момък да я чака и приставя на друг в друго село 536; — кара майка си да погледа какво слънце грее от бялото коначе 537; момък казва на —, че ще се пишмани, загдето се разделят 540; — казва на момък, че е годена 542, 543, 544, 546, 547, 636; — връща годеща и се оженва в далечно село 554; — оставя годеника си заради любето 556; — ще поводи кончето на момък, ако ѝ каже, че ще я вземе 567, 568; — казва на момък да не си троши краката нощем, а да я заведе у тях 569; — казва на момък да я вземе и ако ѝ намери кусур, да си вземе и друга 570; — не иска момък, защото къщата му е в реката 574; — пита момък защо е дошъл, когато не познава кои са моми и кои невести 575; — моли овчар да я извади от реката, като му обещава да го дари на сватбата си 577; — кълне ракията и мезето на момък 579; — кара любето си да ходи всеки ден и всяка вечер у тях 582; момък кара майка си да го сгоди за — 587, 588, 589; — иска момъкът да направи голяма къща, за да не я гледат дялгери, терзии, овчари (ходжи, аги и софти) 595, 596; — казва на любето си да не довежда майка си, защото е изморена и няма да я хареса 600; — се оженва в друго село, защото майката на любето ѝ я набеждала, че не е работна 603; — изпъжда момък 604; на — е омръзнало любето, защото три пъти е „отсичал“ сватба и я отлагал 608; — моли майка си да я даде на момъка, когото обича 609, 610; — кара майка си да измоли баща ѝ да я даде на терзийче (гайдарче) 611, 988; — казва на момък, че са се любили, а няма да се вземат от душмани 618; — казва на момък, че майка ѝ я жени в друго село 621; — мете и плаче, защото майка ѝ я дава на момък, когото не обича 622; — поръчва на майка си да излее от подаръците на любимия ѝ звънци, които да върже на ябълката, за да ѝ напомнят за нея 624; — ще забрави любето си войник, когато главня се разлисти 626; — и момък ще се забравят, когато морето пресъхне 627; — преде за дарове 635; — иска да се отрови (се отравя), защото любето ѝ е грозно 637, 638; — не иска да остави бащината си къща 639; — пази вода и дава чашка за жълтица 642; момък вижда — в гората и я отвлича за невеста 643; Стоян пита биволите си дали се наемат да прекарат през Дунава (Тунджа) руса — 648, 649, 650; — приставя на кехая 659; — отива у годеника си, но той я изпъжда 660; — тръгва след чужденче (момък) 661, 662; — казва на майка си, която връща момарки, да я даде, защото обича момъка 663, 664, 665; — оставя цветята на по-малката си сестра 667; — пита гората крие ли малка мома и храни ли хайдутин 672; — упреква майка си, че я оженила малка 676, 677; — се оженва за възрастен и съжелява 681; — кълне майка си, че я дала в далечно село 695; — се оженва в далечно село, защото ѝ омръзнало да работи по чужди къщи 696; — кълне вятъра, че я събудил, когато сънувала покойната си майка (брат) 739, 765; — не може да пее на царя 764; — лежи болна и казва на майка си, че ще умре 773, 799, 800, 801; болна — тъжи, че ще легне в земята, когато всичко се събужда за живот 774, 801; — пита очите си кой ще ги спечели: момък или вовец 775; — пита терзия ушил

ли ѝ е кафтана 776; — казва на майка си, че е изпила змийка усойна 782, 783; говедарчетата казват на овчар, че е умрела Гривня — 787; — станала от болест, но от любов не могла 795; когато китката завехне, — ще умре 797; болна —, за която идват сватове, кара майка си да пребулят вместо нея сестра ѝ 802; — иска гроб с прозорци 816, 817; — огрява света с хубостта си 818; майка годява сина си за черноока — 825; канят — за кехая на девет сюрини 831; — любии овчар 834; — не иска да отиде на аговска жетва 864; Мехмед събира меджия от големи и малки — 866; — отиват в гората за черничев лист 870; момък пита — има ли у тях място да преспи 871; момък кара майка си да го сгоди за малка — 878; — отива войник вместо баща си 886; ако момък не отиде войник, ще направи курбан и ще повика момци и — 888; — моли царско сеименче да не взема войник любето ѝ 889; — пита байрака къде ще води любето ѝ 890; — пита ореха наема ли се да задържи листата си, докато любето ѝ се върне от царска служба 891; хайдутин измамва — и я отвежда в гората 906; —, отвличена от хайдутин, моли гората да изсъхне, за да дойде майка ѝ за дърва и да се видят 907; —, отвличена от хайдутин, вижда майка си на извора и я кара да се върне, за да не я видят хайдутите 908; хайдутин отвлича — за невеста 910; пушки гръмват и убиват отвличена — 911; — не иска дялгерче, терзийче, воденичарче и овчарче, а иска гайдарче 988; момците да не вземат чернооки — 1015. Вж. и **мома**

Девъота (звънци). Овенът да дрънка сербез — 822; овенът да дрънка кротко —, за да го чуе любето на овчаря 843

Делба (дял) на Ваклушчица са жълтите алтъни на кехаята 820

Делжилер, село 234

Дели Димо. Овчарче убива пьдаря — 851

Дели Коста Каменски, убит от Дели Усо Горенски 949

Дели Усо Горенски убива Дели Коста Каменски 949

Дели Юмер. Няма ли майка — да го научи да не ходи с хайдутите 192

Деликанлия. Айша кани момък — на агне печено 494; девойка събрала меджия с девойки и — 600

Делия. На ракия момък е баш — 56, 118, 460; момък, луд — 92, 214, 283

Делю (Делчо) **войвода** брани българите от потурчване 208; четник убива жената на — по негова поръка 209

Деляна. Стоян убива жена си —, понеже му казала, че с първия си мъж живяла щастливо 727

Ден, -я, -и (дене, денюк, денкове). Невестата не отива далече: за — се ходи и връща 58; малко дете на три — 68; слънцето трептяло три —, за да гледа хубава Грозданка 70; юда ходи при овчар по два пъти на — и му носи китки 71; през — юда носи вода на овчар 72; овчар свири три — с кавал, а юда играе 74; девойка кълне съня, че я приспал на — на пладнина 85; троица братя градят град: през — го градят, нощем се събаря 98, 99, 100; майка ходи всеки — на гроба на сина си 102; дете, харизано от бога, продумало за три — 113; Крали Марко се бори със сестриното си дете три — и три ноци 125; Руска избягала от селото след три — 136; през — тъмнищата не е така „прятажна“, както през нощта 158, 159, 160, 161; Салих ага задръмва на леген — Гергьовден 180, 181; другарите на болен хайдутин (гурбетчия) го гледат по —, по два — и го оставят 196, 881; ако девойката не люби от сърце Димо байрактар, ще го жали до три — 201; Страхил войвода и вдвизишко момче се борят два — и три ноци 212; царят изпраща Сюлю Сюльманов на личен — Великден да превземе Малта 235; сто хиляди московчета се бият с анадолски манафи три — и три ноци 241; няма ли да дойде — да се люби с левтер юнак 301; девойка цял — очаква любето си 373; майка ѝ я родила на личен — Гергьовден 448; когато момък не види любимата си един час, му се струва, че — е минал 475; момък да вземе девойка, три — да я води и ако ѝ намери кусур, да си вземе друга 570; любето на девойка да ходи у тях всеки —

и всяка вечер 582; влюбени искат да умрат в един —, в един час, за да ги погребат заедно 634; момък казва на коня си да вземат разстояние, което се изминава за една неделя, за два — 785; Янка се разболяла за два, за три — 806; овчар кара любето си да каже на комшичето си „за дручек“ — да отиде при него 819; разбойници пекаат дете, което не се опича за два — 932; Махмуд стоял в Гюмюрджина три — 944; огън — тлее и — гасне 966; Бечо се обзалага за — да обиколи царството 968; Райко се обзалага за един — да обиколи земята 969; турчин и българин пият на облог три — с нощите 971

Дениз, -чек (море). Птичето да отиде на „морскен“ — и там да отгледа рожба 92; девойка сънувала, че дърво расте в — 131; Малта е сред — 235, 237; шалварите на девойка се „дрүлят“ като вълните в — 260; момък да роине плитките на девойка като рибките в — 365; влюбени ще се забравят, когато — пресъхне 627; майка сънува, че синът ѝ ще гази син — 901; тествемелът на девойка се белее както пиятата в — 913

Денка. Син кара майка си да му поиска хубава — 615
Дервишка. Да излезе — на двора, за да види момък очите ѝ черни ли са 265; да отвори — портите, че ѝ носят хабер от дъщеря ѝ 804

Дервишка планина 670

Дервишки дворове 804

Дере, -то (дървѝ, дерище). Комити хващат Сали Мехмед и го отвеждат в Ардашла — дълбоко 105; татари хващат момък и го отвеждат в — дълбоко 141; девойка не иска да отиде рано за вода, че — е далеко и дълбоко 343, 483; момък се заканва на девойка, че ще я отведе в — дълбоко 351; в — да пере Шинка и на шипка да простира 666; Диню повежда стадото през Дерибашко — 848; овчар спира стадото в сухо — дълбоко за ношуване 854

Деребаша 939

Дерибашко дерище 848

Деринкедик картоле 843

Дерман (лек). Не се намерил — за болна девойка (за болен хайдутин) 799, 935

Дерменджия, -че. Марковият кон се страхува да не го продаде Марко на — 128; девойка не иска брашново — 988

Дете, -то, деца, -та (дечица, дечинки). — лежи девет години в тъмница, защото майка му му пожелала да стане цар 8, 9; — плаче в люлка 68, 102 103, 108, 961; овчар казва на юда, че си има жена и дребни — 73; Иван се моли на чумата да остави него, синовете, снахите и деветте дребни — 80; баща проклена сина си жена му да стане на камък, а — му змийчета 89; овчар казва на девойка, че има жена и дребни — 90; орел отглежда — и го завежда на царя 92; Струна невеста моли да не ѝ вграждат гръдта (да изградят чешма), за да храни — си 98, 99, 100; Величка (Еленка) останала вдовица с малко — 107, 123; Иван се моли на бога да му хариже — 113; турци заробват бащата, жената и — на Крали Марко 126; турци грабят мъжки —, за да ги правят еничари 133; невести робини плачат за дребните си — 134, 184; татари карат робиня да хвърли — си 136, 137, 138, 139, 140; брат и сестра се оженват и имат малко — 142; Арда отвлича невеста, която родила мъжко — 155; дребни — плачат и вярата си не дават 156; майката на девойка ще люлее малко — в люлка 168; Златка се пребулва с черна кърпа и взема чуждо —, за да не я познае турчин 169; Руска кара татари и колджии да я почакат, докато накърми — си 177; Салих ага изпраща по птичките поздрав на кехаите, кадъните и дребните си — 183; майка пита сина си хайдутин не му ли са мили невестата и дребните — 186; дребни — на хайдутина са куршумите 187; Калън Тома (хаджи Сманл) е оставял — сираци 218, 221; комита — не храни 226; Анастас Попмаринов убива жена си, — си и себе си, за да не ги мъчат турците 227; читаци изклали в Перушица дребни — и невести 228; Русанка казва на брат си цар Костадин, че — ще стъпчат с коне 240; — без майка 244; факирите да останат, че имат много — 247; — на фа-

кирите умират 248; ранен войник жали дребните си — 250; машеха накарва девойка да чеше — 402; девойка проклена любето си, което взема друга, да им се родят девет — и той да проси, за да ги изхрани 529; девойка чака любето си войник с —, което кръстила на негово име 557; невеста оставя — си и отива при любето си 558, 559; невеста родила мъжко —, сложила го в люлка и му запяла жални песни 560; когато народят дребни — майка ѝ ще ги извика 581; душмани разделят женени и оставят — сираци 617; дружките ѝ с пясък играят, а тя люлее люлка с мъжко — 676; иска мъжко —, което да прилича на любето ѝ 677; мъжът ѝ ще продава шилета, за да храни дребни — 681; мъжът ѝ е некадърен къща да гледа и — да храни 685; родила 9 — и все мисли дали са нахранени 694; мъж ще заведе жена си на гости у майка ѝ, когато роди мъжко — 697; отишла при осем етърви и всяка си взема —, а нея карат да дои кравите 701; мъж утешава бездетната си жена, че ще ѝ купи от злато — 702; Радица забягва от мъжа си, от майка му и от мъжкото си — и става кехая 704; мъжът ѝ заминал преди девет години и я оставил с малко — 707; когато — плачат, сините плочи падат от къщата 710; мъж продава жена си, за да си изхрани — 712, 713; не прощава на мъжа си, че се оженил за друга и разплакал дребни — 716; девет — е родила и осем гроба направила 720; по птичка да събужи на мъжа си какво — е родила 722; мъж иска да остави жена си, защото не му родила — 723, 724; мъж погубва бездетната си жена, а когато вижда, че носела мъжко —, иска да убият и него 725, 726; майка съветва сина си да не продава — си, а жена си 734; — питат баба си къде са баща им и майка им 738; баща ѝ се оженил, но машехата не гледа — 739; майка ѝ се кълнала, ако има —, да не го жени, докато не му приготви дарове 740; да затвори вратата, за да не влизат — 746, 747; майка съветва сина си да вземе любето си, което му е родило — 750; ако не се върне от планината, майка му да продаде кончето, да ожени любето му и да изхрани — му 754; сестрата на Бойдан се оженила и има дребни —, 769; майка казва на дъщеря си, че не е изпила змийка усойна, а ще има — 782, 783; майка утешава сина си, че кончето му ще се отвърже, жена му ще се ожени и — му ще се отгледа 792; болна невеста изпраща деверчето си да повика майка ѝ, като ѝ каже, че е родила — 805, 806; Асие ражда — и се разболява 807; Сафединка лежи болна и до нея седят дребните ѝ — 808; майка пита болния си син какво му е най-много: жената или — 810, 811, 812; кехая казва на одаджията да накупи подаръци от Ксанти за жена му и за — 846; останали млади вдовици с дребни — 856; баща ще сее бяла пшеница, за да храни дребни — 858; девойката, която момъкът обича, седи на сянка и държи — на буля си 861; невеста не наготвила вечеря за жетвари, защото — ѝ плакало 869; майка ѝ на двор седи и държи в ръце мъжко — 875; чужда е земя „притажна“, както — без люлка 883; гурбегчи купуват армаган за дребните си — 884; болна жена пита мъжа си, който отива войник, кому я оставя с толкова дребни — 894; байракът е разплакал много дребни — 898; войници питат царя много ли ще ги държи, защото имат дребни — 900; мъжът ѝ я оставя с дребни — 904; когато били —, хайдутин откриват братчето ѝ 913; невеста, отвличена от хайдутин, плаче за дребните си — 915; хайдутин не може да забрави невеста, която го молела да я пусне, защото имала болен мъж и малко — 916; хайдутин залюбил на малко — майката 919, 920, 921; на сватбата имало две — 926; хайдутин се готвят да пекаат — 931; разбойници (хайдутин) пекаат — 932, 936; хайдутин убива сестриното си — 933; ранен търговец оплаква дребните си — 941; Калин чорбаджи моли Хасан Пехливан да не го убива, че има дребни — 948; изгоряла му къщата с — 966; Румините крака са като повито — 1000; Иван терзията отглежда — сираче 1022

Джам, -ове. Момък вижда девойка през бистричките — и се влюбва в нея 267; да не разбере майка ѝ, че тя излиза за момък на къшката, на бистричките — 405;

- какво е слънце огряло на бистричките — 537; девойка казва на любето си, когато минава със сватбарите през двора им, да не излиза, а да гледа през ясни —, защото тя ще принадлежи 621; майка ѝ да погледне през бистричките — и да види любето ѝ 622; болна девойка иска да види през ясни — барганските конаци 795
- Джабазии.** Кончето, което момъкът яха, е взето на вересия от — 421.
- Джамия, -и.** Турците ще направят на аллах дванадесет —, ако им помогне да надвият българите 131, 132; привечер Мехмед отива към — и се връща загрижен 242; девойка минава край шарена — 496; девойка кара майка си да поръча на годеника ѝ да направи ситни „кафезе“, за да не я гледат ходжите от — 596; момъкът има по-малко братче, което още не е влизало в — 640
- Джандар, -че, -и.** В селото се вие хоро и към него отиват овчари, дюлгери и — 455; девойка не иска алтъните на — и гюмрукчийче 497; — влизат и излизат и все поглеждат към момък и девойка 721
- Джезве.** Девойка завежда момък в къшката и поставя — да му вари кафе 468
- Джелатин, -и.** Син кара баща си вързан да го продава на трима — 89; в Гюмюрджина — причакват Салих ага, за да го убият 180; — носят главата на Делю войвода 210
- Джелепин.** Майка пита сина си — идват ли на Дунава девойки да перат 435
- Джемлинка** чупи бурми пръстени и ги хвърля през прозореца 272
- Джендем, -а.** Св. Богородица иска от св. Петър ключовете, за да отвори рая и — и да види грешниците и праведниците 116
- Джигер, -а.** Девойка изгаря — и сърцето на момък 408
- Джинлет.** Момък кара девойка да копне на гроба му, за да го достигне —, та и тя с него да иде 774
- Джоб, -а, -ове.** Хайдутин да бръкне в — си, да извади хартия и да пише на майка си, че е загинал 200; девойка изважда от — си огледало 280; мъжът ѝ е пияница, прибира се по мръкнало и в левия си — носи мезе, а в десния — шише 684
- Диван.** Вергиджий налагат тежки данъци на Стоян, защото не позволил на сестра си да им стои — чапраз 151; Страхил войвода отива на събор и всички му стават — и му подават чаша 212; момък се заканва на девойка, че ще я измами и тогава ще я пита кому е стояла —, а после му връща „нишана“ 347; момък да не довежда майка си, защото девойката имала меджия, стояла им е —, та е изморена и няма да я хареса 600; момък седлае кон, за да пътува, а малка мома — седи и плаче 695; мъжът ѝ пристига с 300 момци, а тя ги черпи с ракия и — им стои 709; младоженец стяга кончето си да отива войник, а жена му — стои и плаче 711; Ариф лежи болен, а любето му — стои 810; овчар тръгва с овците за полето, а любето му — стои 824; невеста робиня стои — на Чавдар войвода 917, 918; на хайдутина — да стои 959; млада булка стои — на мъжа си 969; Калиника стои — на мъжа си и на турчина, които се надиват 970
- Дивит.** На бедро носи —, в ръце държи писалка 573
- Димитра.** Момък срещнал любето си — на носило 786
- Димитрица** лъже турци, които идват за Бял Димитър, че него го няма 152, 153; — погубва турците, които търсят Бял Димитър 154
- Димитър** войвода утешава славеиче, че идва есен и той ще изпрати дружината си към София (ще нападне Малта) 206, 207; — се женява за еврейка, която се оказва негова сестра 768
- Димка.** Троица братя враждат — невеста 100
- Димо, Димчо** се обажда на майка си от гроба 102; ранен, — байрактар моли дружината си да го закарат в двора на любимата му 201; — залюбил две моми 285; пашата вика —, загдето целунал девойка 441; сърцето на — чернее за Рада, защото не можела да преде хубаво и майка му не я иска за снаха 602; кехая изпраща Иван, — и Стоян с овците „на гизльо“ 843; — пьдар прострелва юруче 850; овчарче убива пьдаря Дели — 851
- Диньб** вж. дюнния
- Диню** отвежда в полето овни и шилета, разболява се и казва на баща си да му направи гроб с прозорци 848
- Дира.** Рада връща коня си по задна — 830; Стоян се връща сутрин по задна — 919
- Дисаги.** Стоян вика жена си да свалят — с алтъни 755; ако го убиват за пари, парите са в — на коня 958
- Добра, -ица.** Златари лелят юзди, терзии шият седла, че ще отиват за — малка девойка 6; — не иска да отиде за вода, защото сънувала лош сън 93, 94; за да избяга от турците, които го преследват, Тодор излъгва жена си —, че сестра ѝ ги кани на сватба 155; да излезе — да погледне каква звезда е изгряла 249; Стоян се скарва с майка си и с жена си — и забягва 755, 757; майка пита дъщеря си — кого люби 834; баща казва на дъщеря си — да му приготви закуска и обед, той ще оре, а тя ще копае 858
- Добруджа** взема дъщерята на цар Милуш с помощта на стрейните си синове 118
- Дойка.** Да се върне назад —, че Вардар ще я отвлече 1005
- Дойна.** Хайдутин мъчат хубава —, за да им каже свеково имане 925
- Дойчари.** Момък е готов да даде къща, градини, крави с —, коне, волове, ливади, плевни, сани и авлии, за да преспи с девойка 350
- Дойчо** тръгва „на гизльо“ и казва на майка си, че сънувал лош сън и няма да се върне 845
- Доктор, -и (дохторе).** Яница ходи по — и търси лекове, за да роди дете 9; майка извиква — и жеравчи, които разпарят корема на дъщеря ѝ 782; капитан и — събират войници 905; Радица извиква — за болния си мъж 1024
- Долама.** Най-мило на девойката е тънкото терзийче с тефтиковата — 956
- Долап, -а.** Свежърва казва на снаха си, че в — има риба за вечеря 736
- Дол, -чинки, -ове.** Момък казва на —, че те не знаят що е мъка 915; старец напъжда воловете си из — 1003; Гайдюв — 1020
- Долно Дереке,** село 179, 470, 471, 681, 961
- Долно Райково** вж. Райково
- Дом, -а.** Момък ходил в — на девойка, но не я намерил 301; девойка се връща от меджия и намира два ергени в — си и трима в градината 321; девойка теши момък, че ще отиде в — му и ще му бъде сама китчица 325; момък пита Рада сама ли е в — си и я отвлеча 647; Мара отива в — на годеника си, но той я изпъжда 660; когато отидел момък в — на девойката, намирал я засмяна 873; птичките да съобщят в — му, че е загинал в гората 963.
- Домовница.** Салих ага иска да ожени българска девойка за кехаята си, за да станела баш — 179
- Дорка** се оплаква на мъжа си, че на всички дворове плачат деца, а на техните реват теленца и блеят агънца 702
- Доспатска планина** 190, 191, 914
- Дост, -ове.** Дебела овца (овец) — няма 446, 447, 452, 453; Тодор събира стари —, за да отнеме сестра си 1020
- Дою** се е паял и напил от отровните думи на жена си 719
- Драгана** не иска терзия, овчар и дюлгерин 987
- Драм.** Момък дава на девойка — памук да му изтъче риза 369
- Драма,** град 81, 521, 561, 608, 623, 746, 779, 780, 817, 873, 878, 891, 890, 1022
- Драхеми.** Сеймени удрят с — Царвулан кехая и той отнася кървавата риза в Одрин да се оплаква 178
- Дренополски златари** 624
- Дрехи, -те, -ки.** Майка казва на сина си да облече — просешки и да излезе на кръстопътя, откъдето ще мине дружината му 189; — на хубава девойка трептят от любов по вакло овчарче 271; терзия прибира дете сираче и му ушива нови — 1022
- Дрипи, -те.** Атаджа съветва Страхил войвода да облече — просешки и да причака на кръстопът Илю войвода 211; — да му донесат и да ги раздадат за хаир 522; майка купува — на сина си и го отвежда у дома си 753. Вж. дрехи и руба
- Другар, -я, -че, -и, -те.** Братята на хайдутин правят кавали, но не свирят, а ги дават на — си, защото го

жалейт 195; ранен кара — си да му изкопаят гроб и да го зароят 203; сирачета ще гледат как — им носят гиздило, а на тях няма кой да прави 808; мляко — ще носи вода на овчаря, когато се разболее 843; — хвърлят жребие кой ще отиде „на гиздло“ 847; — правят гроб на овчар, починал в полето 880; — се уговарят да делят поравно спечеленото 881; — се уговарят, който се разболее, да го гледат поред 883; Нури нека от — си бяла кинга, за да напише писмо 960; — на Иван войвода му казват да не си хвали любето, че ще го измамат 973; майка съветва сина си да събере — си и да ги гости, а после да отидат за мома 1021

Дружина -та, -и. Майка пита сина си, убит от комити, кой му е бил — 105; Момчил възсяда кончето си и повежда — си към Бурунграда 122; Милца не иска да пее в гората, за да не я чуе Вакрил войвода с — си 129; Мехмед Синап пристига в Райково с — си 174; хайдутин замръкнал с — си на връх висока планина 189; Иван войвода с — си е в Доспатската планина 190, 191; събрали се дванадесет души — 194; ранен байрактар кара — си да го отведат в двора на любето му (да го погребат на кръстопът) 201, 202; Димитър войвода ще изпрати — си към София 206; Илю войвода ще мине с — си през пътя 211; не са снегове и ледове, а е Стефан Караджа с — си 217; Петко войвода казва на — си да оставят Калън Тома, за да не разплакват майка му 218; Кондол войвода с — си отиват в с. Сазара 231; Русанка не може да спре — си, докато не се умори 241; — на войника е тънката му пушка 251; девойка кара момък да ѝ бъде —, докато ожъне 350; момък казва на девойка, че — ѝ е слаба, а ѝ се канят мнозина 498, 499; през гора върна — — 657, 683, 1021; през гора не е — 680; върна — 884; хайдутин отвлича девойка и я отвежда при — си 912; снаха казва на свекърва си, че хората, които идват при нея, са — на сина ѝ 930

Дружка, -и, -ици, -те. Да събере майка ѝ нейните —, за да ѝ съвният ченза 13; майка ѝ ще подслушва песента на нейните —, когато се връщат от жетва 24; девойка казва на — си, че ѝ е мъчно, задето я отделят от близките ѝ 36; да се намери майка ѝ с нейното гиздило и с нейните — 93; на девойка, която лежи в тъмница, е най-тежко, когато си спомни как се събират — ѝ на попрелки 161; Злата не иска да отиде с — си на хоро, заради турчин 169; на хорото се хващат Стапкини — 179; сестрите на хайдутин вият китки, по не ги носят, а ги дават на — си 195; девойка ходила с — си, които посели карамфил 358, 359; — на девойка са душманки, та ще кажат на майка ѝ 397; момък залюбил две момичета, две — 398; майка ѝ е мащеха, та не я пуска да се събира с — 400; да го похвали на някоя своя — 451; Мара и — ѝ направили хоро в тяхната градинка 454; когато детето ѝ порасне и се събере с — си, да им каже, че майка ѝ я откраднала от високата планина 511; — на девойката са душманки и я лъжат, че момъкът люби друга 513; девойка викала — си, защото се годила 556; момък пита майка си стигнало ли е любето му — си 558; на майка ѝ ще се струва, че дъщеря ѝ се връща с нейните — от жетва 624; не иска да гледа — си и ще отиде с кехаята 656; — ѝ на пътя играят, а тя люлее дете 676; не е ли мъка на майка ѝ, когато гледа — ѝ весели 677; майка ѝ да я зарови в градинката, та когато — ѝ отиват за вода, да я споминат 730; да затвори — ѝ вратата, за да не влизат децата 746, 747, 748; майка казва на болната си дъщеря, че — ѝ я викат да им направи люлка 773; — на болна девойка правят люлка 788; — на болна девойка отиват на хоро 797; сираче ще гледа как — ѝ ще носят гиздило 808; когато — ѝ отидат на черква и тя да отиде с тях 816; Руска завежда — си в гората за черничева шума 870; — ѝ да се пукат от завист 978; — се събират на меджия 1011; Ружка обръква хорото и — ѝ се смеят 1014; — на девойка съобщават на брат ѝ, че войници са я отвлекли 1020; Вангелинка да отиде с — си на хоро 1025

Друм, -а, -ове, -ища (друме). — на кума е далече и каменливо 15; да направят на — чешмица 161; като седи

девойка на два —, не е ли видяла коня на момъка 330; момък първи по —, а за — пита 415; момък кара кончето си по равни — 433; с очите си девойка — преваля 503; дали момък — не знае 534; момък не минал през равни — 784; овенът писко да слуска „албци“, да се метат — 823; Иван помамва стадото си през Сарамлици — 843; очите на девойката ще я заболят от гледане на широки — 874; хайдутин ходят нощем по — 935; задава се облак от царски — широки 967; троица вървят по — и карат три мулета с алтъни 1018; ветрове и снегове затрупват пътища и — 1024

Друмник, -че, -ци. Златка пита кално — какво се говори за Марко 130; кални — ще намерят писмото му 200; да не я пита младо — какво ѝ е 707; невеста казва на —, че ще пита свекърва си може ли да пресли у тях 757; девойка казва на младо —, че селото е голямо 871; девойка ще пита кално — не е ли видял любето ѝ 874

Дрямка го налегнала (ѝ дошла) 180, 189, 191, 303, 406, 505, 757, 767, 884

Дрянновски колиби 535

Дувари. Ако девойка не вземе момъка, сляпа да ходи и бели — да пипа 1002

Дуганче. Защо майка ѝ я дала на малко — 690

Дудица Чуренска кара Мехмед да я чака, а тя приставя на друг 536

Дукат, -и. Овчар купува дюля за — 787; два юнака за един — 983

Дунав, река 58, 90, 94, 115, 134, 135, 152, 153, 154, 239, 346, 435, 436, 445, 479, 576, 577, 628, 641, 648, 649, 719, 736, 874, 886, 955

Духовден 1014

Душа, -та, -ица. Да го почакай, докато се с — раздели 81, 196, 199, 849; и се с — раздели 155, 231, 793; любето му да види как — излиза 201; — на девойка мирише на карамфил и босилек 358; момък дава —, за да срещне девойка 398; да не пукат момите — на момък 413; момък ще се раздели с — заради девойка 597; Стоян се с — раздели 749; болна лежи, — бере 778, 789, 808; да вървят полека, че е — давала 800; сърцето да си разкваси, с — да се раздели 879; на гарванче е доляло да реже месо от снагата си, за да храни — на болно чужденче 882; — на старо старчище миршела на гнило мешище, а — на младо мирише на ран босилек 1003

Душици мъртви 115

Душманин, душмани, душманче. Сън, — на девойка 85; — разделят момък и девойка 86, 616, 617, 618; 628, 903; черни кучета на сън означават — 97; деверите ѝ са — 98; да нагиздят девойка, за да се пукат — 309; момък и девойка да тропнат, за да се пукат — 360, 361; девойка да не ходи далече за вода, че има много — 490, 499; майка поръчва на дъщеря си да не дава вода на юнак, че той ѝ е — 642; мъж казва на жена си да не ходи за вода на Проданови бунари, че Продан му е — 732; момците му били — 769; — издава на другарите си, че чаушът им е девойка 886; Аврам е прочут и има много — 921; братовчед му е — 1021

Душманка, -и. Съседката на Яница ѝ е — 9; момък се хванал на хорото до — на любето му 318; дружките на девойка ѝ са — и ще кажат на майка ѝ 397; девойката, при която преспал момък, му е —, че не го събудила 502; — стара 536

Душманлък, -а. Майката на св. Петър и на другия свят не забравила — си 116

Дъжд, -ове. Летнали ситни — 91; дали са ситни — 133; силни — събарят тъмницата, в която Янка (Стоян) лежи заради вярата си 160, 753; къде е тръгнала девойка в ситни — 762

Дълги, -те (вълни). Шалварите (ризката) на момиче се „друлят“ (белка) като — в морето 260, 261

Дървари. Зиме Стара планина е пълна с — 216

Дърво, -а, -ета. На — ли е обесен синът ѝ 68; — високо 89, 90, 106, 129, 137, 139, 198, 253, 499, 714, 718, 730, 805, 824, 881, 1018; на всяко — и пушка (човек, чадър) 92, 205, 206, 207, 214, 223, 917, 918; затрупват невеста с камъни и — 98, 99, 100; девойка сънува, че сред морето расте — 131; заваляват — и камъни 141,

712, 713, 762, 913, 934, 935; Арда (Тунджа) влачи — и камъни 155, 232, 233, 825, 854; — яворово 197, 289; заплакала е гората и — за Индже войвода 215; да оградят къща без — и камъни 218, 815, 817; няма ни —, ни камък 252; баща му го изпратил за — 373; останало едно — 384; девойка изсушила момък като сухо — яворово 415, 416; — да дяла, къща да прави 434; мома заспала под — дафиново 438; дебело — сек няма 446, 447; ако знае, че девойката ще го вземе, ще докара — и камъни за нова къща 593; черешка става сухо — от клетвата на влюбени 620; — шафалия 651; да слушат — и камъни 670; — по — хвърлят 757; — има, дюля, няма 778, 779, 784; ситни — да цепят 799, 800, 931; — китато 844; майка ѝ да дойде в гората за — 907; майка му да събира сухи — 932; пусто — сключено 985

Държава 8, 9, 235, 236, 704, 846, 965, 967

Дъщеря, -та. Люта змийка иска царската — за курбан 2; майка съветва — си да търси лек и да роди дете 9; — иска прошка от майка си за сичко, което е направила за нея 33; — пита майка си как ще я отдели от себе си 37; майка пита — си дали ѝ е мъчно, че годеникът ѝ се жени за друга 57; майка оплаква — си, взета за невеста от слънцето 70; юда казва на овчар, че е кехайова — 71, 72; майка пита — си откога е болна 87; майка пита — си вярно ли е, че обича турчин 91; майка кара — си да ѝ донесе вода 93, 94, 912; Добруджа взема — на цар Милуш 118; Момчил люби — на цар Костадин 123; — кълне майка си, че я дала на татари 147; майка кара — си, която лежи в тъмница, да се откаже от вярата си 158, 159, 160, 161; майка да пребули — си с фередже, за да не я познае турчин 165; майка упреква — си, че е доживяла турчин да ѝ изпраща сватове 167; зенгинова — 169; 585, 591; хаджийска — иска комитски войвода 226; — на топчибашия (на краля) избива войската, която напада Малта 235, 237; майка кара — си да се омъжи, че ѝ е омръзнало да посреща и изпраща годезници 282; момък да почака да я нагиздат, че е хаджийска — 306; майка пита — си за кого мете дворове 316; — кара майка си да види момъка, на когото е дала китка 320; защо — ѝ е ургинена 354; майка пита — си защо очите ѝ плачат, а лицето ѝ е засмяно 371; — не могла да измоли майка си да я не жени още една година 385; — кара майка си да пита момък дали е годен или женен 388; майка пита — си кому бере китки 395; мащеха не пуца — си на меджия 402; майка кълне любето на — си 439; девойката, която обикнал, е вуйчова му — 449; майка казва на — си, че момъкът, когото обича, ѝ е близък роднина 450; майка съветва — си да не взема Мехмед, че е пияница 458; джелпеска — 465; майка казва на — си да не я лъже 482; — казва на майка си, че плаче, защото си легнала сама, а са станали двамина 495; девойка не се научи, че са донесли дрехите на любето ѝ и са ги раздали на чичовите ѝ синове и — 522; чобанска — 536; майка съветва — си да вземе първия си годеник 554; — казва на майка си, че любето ѝ е отишло на печалба; Радулчо залюбил вуйчовата си — 557; — вика майка си да ѝ извади от пазвата змийка усойна 563; майка пита — си къде е харесала момък 609, 610; майка пита — си защо, след като я сгодила, е пожълтяла 623, 624; майка казва на — си да си легне, а дарове ще купят 635; майка упреква — си, че взела нишан от момък, а иска да върне сватовете 638; майка казва на — си, че ще отиде в по-бяло коначе 639; майка кара — си да посрещне девера си 641; майка не иска — ѝ да се омъжи за кехая 656; майка търси — си, пристанала на кехаята 659; баща утешава — си, че годеникът ѝ ще я вземе 660; майка казва на момари, че — ѝ е малка 665; майка пита — си защо е тъжна 678, 680, 682; майка съветва — си да не се жени за възрастен 681; — се оплаква на майка си, че любето ѝ е грозно (пияница, дете, разбойник) 683, 684, 685, 688, 690, 691, 928, 929; майка съветва — си да не се жени в далечно село 696; майка кълне — си цигани да носят ръкавите, които тъче 703; свекърва ще ожени снаха си като — 711; майка не иска да жени — си, докато не ѝ приготви дарове 740;

майка кълне — си 741, 742, 743; баща иска да се ожени за — си 758; баща убива — си 759; майка съветва — си да не слиза от коня, докато не ѝ дадат ключовете от тъмницата 763; — пита майка си къде са братята ѝ 767; — пита майка си умират ли момите 771; болна — кара майка си да види направили ли са хоро 772; болна — казва на майка си, че ще умре 773, 798, 799, 800, 801; — казва на майка си, че болното ѝ любе иска ябълка, дюля и грозде 778; — казва на майка си, че е изпила змия усойна 782; майка пита болната си — какво я боли 795; майка кара болната си — да се премени и да отиде на хорото 797; майка кара болната си — да стане и да се премени, че в двора са дошли сватове 802; майка пита болната (ранената) си — какво ѝ е най-мило 807, 809, 812, 956; майка казва на болната си —, че и тя ще умре след нея 814; — казва на майка си, че я викат за кехая 831; баща казва на — си да приготви закуска и обед 858; — не иска да жъне аговска жетва 864; — отива войник вместо баща си 886; Руса моли гората да изсъхне, за да дойде майка ѝ за дърва и да види — си 907; майка пита — си, отвлечена от хайдутин, какво ѝ е постелка, завивка, възглавка 908, 909; — казва на майка си да не я дава в далечно село 914; — казва на майка си, че не иска терзия, овчар, дюлгерин 987; майка съветва — си да не гледа грозотата, а имането на любето си 994; вълчи син се жени за мечкина — 1017; Иван терзията отглежда сираче, а когато пораста, го оженва за — си 1022; — 10, 13

Дьовленски хекимат 721

Дюзенлик 760

Дюкме, -та (дюкмѝ, дюкме) Янка дарява старец с риза копринена и бяла — шарена 7; девойка да даде на момък стрък босилек, а той на нея — шарена 323; янке-хая ще изпрати нишан на девойка: шире бяла ракия, дванадесет — сребърни и три пендолири големи 456; ще му даде вода да пие, ако му брой — шарени 755; овчар обещава на овена си да му подкове краката с — шарени 825, 838; Хаджи Костадин казва на хайдутин, че — му са в дисагите на коня 958

Дюкян, -че, -и, -те. Майка съветва дъщеря си да продава — и сараи, но да намери лек и да роди дете 9; баща чува в —, че дъщеря му люби турчин 91; дали са — обрали 117; турците завзели полето и градовете с — 131; жена му да продаде — и да го откупи 135; майка ѝ я изпратила на — за вино 359; фесът на момъка е взет на вересия от — 421; момък се похвалил в —, че любил девойка 439; Сюльман отива в — да купува армаган 469; момък видял любето си в — да пие вино с друг 534; при ханчето има — и моми хубави 535; направили хорото на симитчийски — 550; дарове на девойка ще купят от — 635; мъжът ѝ всеки ден ходи по — да пие 685; Калинка ходи по — и по егречите 730; чираците чакат в —, за да им се плати 750; ако невеста ожъне три кила пшеница, механджия ще ѝ даде — с дюкянджията 862; сермия ли няма в —, та е тъжен момъкът 878; безергенски — 886; като залезе слънцето, момък затваря — и си възсяда коня 919; денем мъжът ѝ ходи от в — 928; запалил се Пазарджик и изгарят пазарът с —, къщата, жената и детето на Тодор 966; ако Тодор надпие механджията, да вземе нея с — 972; Рада отива в — и купува дюшек и юрган за болния си мъж 1024

Дюкянджия, -и, -те. Ако невеста ожъне три кила пшеница, да вземе дюкяна с — 862; запалил се Пазарджик и изгарят дюкянът с — 966

Дюлбен, -че. Девойка сънува, че мътна река носи невеста, завита с бял — 93, 809; роса наросила бял — 153; момък да ѝ донесе за главата — 168, 819; Гана да вземе сина на Салих ага и да носи червена кана и одрински — 179; момък върти кърпа шарена, а девойката бяло — 276; девойка носи вода да пере бяло — 423; девойка да си повдигне —, за да види момъкът бялото ѝ лице 542; невеста иска да тръгне с мъжа си, който отива войник, и да му прави сянка с — си 893

Дюлбюн вж. бюлбюл

Дюлгерин, -и, -че. — хвърлят чуковете, за да слушат бюлбюл Руса 262; — от Рупски камък отиват на хоро

455; момъкът да гради висока къща, за да не я гледат — 595; девойка не иска — 611, 987, 988; любето ѝ е — 872

Дюля. Жълта —, понуда за любе в тъмница 561, 779; влюбени ще се забравят, когато черна чалия роди жълта — 627; болен иска ябълка, — и грозде 778, 780, 784; овчар купува жълта — за болното си любе 787; понуда за болен мъж жълта — 1024

Дюня. Девойка снува, че в морето израсло дърво, което обхванало цялата — 131; крагойка се моли да прогледа, за да види — 254; защо да живее момък на тази —, когато няма къща, кон и любе 406

Дюшек, -и. От — не става 243; за постелка дебел — 256; да я носят по царюви — 257; за момък дебели — 338; девойка постила — за момък 467, 494; да затвори девойка вратата, за да не влизат децата и да калят миндер и — 746; невеста купува — за болния си мъж 1024

Дюшеме, -то. Да изградят черква със сребърни — 132; да не я гледат дюлгери от — 595; — се свива, когато любето ѝ ходи по стаите 682, 718; хоро на ковано — 1021

Дядо, -ове (дядо, свекър, тъст). — отвежда девойка у дома ѝ 7; невеста ще посрещне татари, ако нейният — ѝ подари малкото сандъче 143; турци са изклали стари баби и — 228; бащата на девойката е — за момъка 360, 504; девойката е малка и не знае да прави измет на баба и на — 663, 664, 665; на невеста е омръзнало да тегли от мъжа си, от баба си и от — си 700; оставя жена си венчана, а непросена от баба и — 711, 893; Руса отива невеста на царюви дворове и — ѝ я посреща с две бели харкоми 763; девойки се задят с стар бял — 1003; разплакал се стар бял —, че остарял 1006; — отива с бъклица в кръчмата 1007

Еврейка. Димитър се жени за —, която се оказва негова сестра 768

Европейска война 250

Егрек, -ци. Калинка ходи по дюкяни, по полето и по — 730; девойка запалила — с лудо хергеле 741

Егупка черна 703

Едрине вж. **Одрин**

Еж, -ище. Брадата на старец бode като — 1005

Език. От един — две думи 184, 729; славейче с — носи вода на ранени комити 225

Ела, -ица, -и. — се свива, превива, мома се с рода прощава 34, 35; влюбени се превръщат в явор и — 112; Милица отвързва Марко от вита — висока 129; байрактарят загива под тънка — висока 175, 176; пушки удрят Мехмед до двете — високи 199; оставил коня си вързан за тънка — 234, 792; овчарче седи под вита — 271; покрай горица — 355; момък отива зад тънка — висока 505; мома израсла като тънка — висока 576, 577; девойка да стане кумунига, а момъкът тънка — 633; девойка да летува с овчар под вита — висока 655; — и борики да чуят, че Фатма не излязла мома 670; — и борики да чуят, че момък и мома имали „мехкемьб“ 721; хайдутин хващат овчар и го оковават за тънка — висока 823; тънки — са зълви на загинали в планината кехая и оадджия 855; дъщеря кара майка си да погледне какво се белее и синее в планината до двете — високи 886; — и борики да са братя на девойка, хваната от хайдутин в гората 946; хайдутин убиват хаджи Костадин в планината до две — високи 958; жена му е като — висока 999; най му е мило да седне под —, да засвири с кавал и да гледа момите 1025

Елек, -е, -и. Хайдутин (Михо) да разкопчае синьо —, за да се види белегът на гърдите му 136, 142; синьо чохено — на момък (на девойка) 288, 293; девойка разкопча сярмен — 759, 886; на хайдутин, излезли рано в планината, замръзват ризите и сярмени — 940

Елем тарло 638

Елен, -че. Хващат — в гората и го карат вързано 255; терзии да ушийт на девойка фустанче, та да върви като — през гора 297

Еленка, Ленка, Ленче. — пита Момчил къде ходи нощем, та вечер кове коня си, а сутрин той обосява 123; Анастас Попмаринов иска от жена си — револвера 227;

— пристава на овчарче 658; брат дава сестра си — на турци, но после съжалява 770; Стоян казва на жена си —, че се е отворила война и са го писали да носи знамето 905; хайдутин убиват хаджи Костадин, задето се оженил за любето им — 958; Грую казва на жена си — да пригответи коня му 976; — 1001, 1002

Елидже, връх 847, 853, 877

Елово, село 994

Елша, -та. Клоните на — се свиват, когато плачат момци, заробени от турци 184; девойка простира пране на клоните на — 300; до извора има — висока 500

Емин. — ага измамва Салих ага да отиде в Гюмюрджина и го погубва 180; — убива Борнас в гората 867

Емия се окайва защо е бяла и черноока, когато Хасан не я иска 721

Енидже. Девойка да изпрати момък в — за армаган 657, 847

Еничарин, -че, -и. Войска ще нападне селото, да грабят малки момчета, за да ги правят — 133; — моли царя да пише на близките му, които три години го жалеят 171

Ерген, -че, -и. Майка бode с игла очите на змия, за да се виат — по дъщеря ѝ 84; — е пролетна роса 289; да нагизят Минка и Фейминка, за да ги видят — 309; Пенка залюбила двама — 334; карабурски — искат да убият Стоян 362; Софка плаче и къльне — 528; моми и — да скубят и да палят „кожел“, за да видят кой коя ще вземе 565; момък да стане калугер и да изповядва моми и — 615; младоженец връща невестата си, защото не му донесла това, което — търси 669; Станка кани вечер — у дома си 733

Етърва, -и. Невеста дарява — си 66; Станка отива невеста при осем — 701

Ечемик, -и, -те. Когато сватбарите отиват за невестата, — сеели, а когато се връщат — били поженати 58

Жандар вж. **джандар**

Желепин вж. **джелепин**

Жена, -ица, -и. В полето има — магьосници, та ще оматгосат любето ѝ 85; баща къльне сина си — му да стане камък и клетвата се сбъдва 89; гълъби казват на цар Костадин, че турци ще пленят царицата, за да стане — на султана 131; Златка отива сред — и се пребражда с черна кърпа, за да не я познае турчин 169; джелати събират — в Даръдере и ги питат познат ли главата, която са побиили на кол 210; комита — не гледа и деца не храни 226; мъжът ѝ е все пиан и не може — да храни 685; мъжът ѝ е малък и не може наизмет да прави 688; — напуска дома си и става кехая 704; Стоян иска да остави — си, че няма дете 723, 724; мъж погубва бездетната си — 725, 726; мъж убива — си от ревност 727, 728; Стоян кара — си да изведе биволите в планината и да запее 729; Стоян погубва — си, която го маме с Касъм Кеседжия 730; хайдутин залюбил на жив мъж — 919, 920, 921; разбойник убива братя на — си и ѝ донася ръката му 927, 928; девойка ще стане —, защото гората е пълна с хайдутини 946; Иван терзията казва на — си да приберат и отгледат сираче 1022; Радица намира —, която да разтрие болния ѝ мъж 1024

Жендем вж. **джендем**

Женилка. Майка съветва сина си да не бърза да се жени, защото — е чернилка 587

Женкар. Майка съветва дъщеря си да не взема Рашит, защото е винар и — 459

Женкчи. Сюлю не иска да напада Малта, че малтенци са — и куршумджии 235

Жеравчин. Доктори и — разрязват корема на девойка и намират змия усойна 782

Жереме. Момък не съжалява за глобата и —, а за момата 442; момък казва на девойка да не му връща нишана, че ще се обеси в бащината ѝ градина и баща ѝ ще плаща глобата и — 614

Жетва. Майка ѝ ще подслушва дружките ѝ, когато се връщат от — 24; Никола отива в планината — да жъне и да оре и не се връща 68; девойка отива да жене — в планината, отдето я открадват турци 149; млади аргатки ще отидат в планината — да женат 344; де-

- войка ще отиде в планината — да жене 345; девойка кара момък да ѝ бъде дружина, докато — ожене 350; дъщеря ѝ да каже, че майка ѝ я откраднала по — и по коситба 511; момък пита Тодорка кога ще отидат — да женат 607; на майка ѝ ще се струва, че дъщеря ѝ се връща от — 624; Селим (Салих, Мехмед, Борнас) събрал меджия — да женат 646, 865, 866, 867; Станка е посърнала, защото когато се върнат от —, етървите ѝ си вземат децата, а тя дои кравите 701; майка женала чужда —, докато отгледа децата си 853; Жеферови кадъни женат — на високата планина 863; девойка не иска да отиде на аговска — 864; Руска заведе аргатки — да женат 1020
- Жетвари.** Борнас кара — да побързат да оженат нивата 867; невеста не сготвила вечеря на —, защото детето ѝ плакало 869
- Жетварка, -и.** Салих ага иска да омъжи — 179; кадъна приготвила вечеря за — 868; Усо Горенски възсяда кончето си и отива при — 949
- Жеферови кадъни** 863
- Живгар.** Ако момъкът знае, че Милка ще го вземе, ще купи — биволи и ще огради нова къща 593; Хасан заркарва — волове на високата планина 948; бащата на девойката иска — биволи с ратаите 1004; Тодор разпържа — волове и тръгва да пресрещне жена си 1045
- Жигла, -ите** му са от злато 649
- Жито.** Майка му — е теглила и сиромаси не е връщала 115; хамбар — са изяли, докато ѝ ушийт копарана 606; Стоян се приготвя да кара — и бяла пшеница 664; — е поскупвало и за да изхрани децата си, мъж продава жена си 712; пълен хамбар с — 727
- Жумадан** вж. джамадан
- Жумая** вж. джамия
- Журапи** вж. чорапи
- Жуханска равна равнишка** 670
- Жухап.** Какъв — ще дава на брат си 686
- Жълтица, -и.** Царят дава — на Янка, за да си отгледа детето 9; Стоян продава булчето си на турчин за една шепя — 714; да стане царица, жълти — да брои 886
- Забърдо, село** 604
- Забитин, забити.** — иска Хасибинка, защото е бяла помакнина и работна българка 457; искечоски — викат Мехмед в Ксанги 945
- Забитска одая** — 180, 919
- Забун, -че, -и.** Кърви потекли по тефтиково — 141, 951; терзии ушиват на девойка зелен — до лактите 296; момък закичил цвете на шарено — 317; девойка да роине плитките си върху тефтиково — на момък 508; майката на болна девойка да закичи китката ѝ на шареното — на либето ѝ 797
- Завивка.** На момък — е синьото небе 105; — на войник (на девойка) е тъмната мъгла 251, 908; — на девойка е юнашка дясна ръка 907
- Загоре** 576, 577
- Загорка.** Мъж иска да остави жена си —, защото няма дете 723
- Закуска** на войник е ситната роса 251. Вж. и укусчек
- Замчѐ.** Конят на убит момък цвили в — 102
- Зандан, -и.** Татарче хвърля Марийка в тъмни — 147; момък лежи девет години в — тъмна тъмница заради вярата си 164; Славка не може да пее на царя, защото братчето ѝ лежи девет години в неговите тъмни — 764; Катил Георги лежи болен в солунски — 952. Вж. и тъмница и затвор
- Заптия, -че, -и (запчия).** Кулджии и — събират аргатки да женат на Салих ага 179; млади булки — 845; млада — пита ханджия за Бански Мехмед 943; — 446, 752
- Затвор.** Девойка кълне граждани три години в — да лежи 438
- Захиде.** Момък видял — да преприда жълта коприна 293
- Захринка** събрква пътя в гората и я хващат хайдути 946
- Заю** девер на вълчи син и мечкина дъщеря 1017
- Збирковска махала** 961
- Звезда, -и, -те.** Когато и да излезе момъкът на двора, утринна — го огрява 23, 276; кървава — изгряла откъм балкана 249; девойка свети като светла — 277; свидетели на момък и девойка са месечината и — 417; Неша гъркиня ще се омъжи за она, който простреля — на небето 434; още са чести — и не се е съмвало 502; девойка запалва чифлика на любето си: когато горели шилетата (овните), дребни — капели 530, 743
- Здраве, -то.** Господ — да дава 101, 118; да носят — на жена му 135; че си му носят — 902
- Зелник.** Баба разточва — 1017
- Земя, -та, -ица.** Влашка — 16; ако синът ѝ е над —, да изпрати на майка си бяла книжка по пгстро пиленце, ако е под —, черна книжка по черно гарванче 68; снаха ѝ отива в черна — дълбока и няма да се върне 69; слънцето кара майка си да иска позволение от бога да се ожени за Грозданка от черната — 70; юда пиринска издига момък високо в небето и оттам го пуска върху — 71; момък бяга от чумата и търси — без вода и село без гробища 76; терзия кара другарите си да кажат на майка му, че са го годили в черна — дълбока 81; изпъден от майка си, Георги Грозникът отива в чужда — далечна 88; когато вижда Димка да се задава, мъжът ѝ в — „уникава“ и заронва съззи 100; черна го — притиска и не може да стане 103, 104, 107, 108; турци оковават и откарват Марковия брат Андрелешко в турска — анадолска 124; сестриното момче на Марко моли бога да му помогне, за да удари Марко девет боя в — 125; когато Крали Марко вървял, — се тресяла и боботяла 130; гълъби известяват на цар Костадин, че турци се превземат — му 131; невеста не може да се разтопи в —, защото е отскоро женена и от любе не е целуната 141; когато владика се потурчва, черната — се тресяла 157; девойка предпочита да отиде в черната — вместо да стане жена на турчин 169; когато Тако запалва „лахомови фитили“, — се затриса 174; черната — му е майчица 175; когато девойки, заробени от турчин, плачат, върховете на дърветата опират в — 184; вдовишко момче се бори със Страхил войвода и го премята до девет боя в — 212; комити тъпкали — на Стара планина 223; Кондол войвода загинал в чужда — проклета 231; сливенец се изселва във влашка — 233; Адраман не може да остави своята — хубава 234; Сюлю е „разпуснал“ — на султана 235, 236; когато се бият турци и московци, — се тресе 239; черна — е постелка на любето ѝ в окупите край Битоля 251; войник забол ножа си в — и на него метнал шинела си, за да си направи сянка 252; девойката не е от — никнала, а е от майка родена 263; да скроят на девойката фустан до — 296; — гори като от огън от ходенето на девойка 356, 819; девойка иска да отиде в руска —, за да си търси момък прилика 383; дали любето ѝ не е загинало в чужда — незнайна 394; черната — сполай не казва 432; ако не му дадат девойката, ще умре и в — няма да се разтопи 597; ако девойката не го вземе, — да я погълне 613; ако не им дадат да се вземат, да умрат ергени и в — да се вземат 629, 633; свеќърва казва на невестата, която довеждат, че Адем тръгва за черна — расципна 640; черна — без вода 642; когато шилетата, които девойка запалва, горят, — се тресе 743; Стоян забягва в чужда — далечна 757; косата на братчето ѝ, затворник, стигнала до — 764; майка пролива съззи до — 767; Рамзинка пролива съззи до — 774; черна — угарница 775, 776; болна девойка не може да стане, защото — я прискала 789; болна девойка да се премени и оплете, че ще стане невеста в черната — 796; когато китката ѝ завехне, и девойката ще завехне в черната — 797; болна дъщеря казва на майка си, че ще се ожени за черна — дълбока 800, 801, 802; ако мъжът ѝ се ожени, жена му няма да се разтопи в — 807; майка ѝ е най-мила, защото ще я мисли дали ще изгние в — 812; болна дъщеря пита майка си как ще се съгласи да я тури в — 813, 814; овчар учи овена си, когато минават през село, ситно да стъпва по — 822; оженили Тодор и Манол за черна — дълбока 855; чужда е — „притажна“ 883; родна — „каматна“ 899; сеймени ще оженят Стоян за черна — дълбока 919; мъжът ѝ носи човешки глави, които тя заравя в — 930
- Зенгии, -те.** Коня гаят кръв до — 239; — на коня се удрят по камъните 330, 331

- Зенгин, -и, -те** (зингине). Мехмед Синап поръчва на Тако да събере — и да отидат при него 174; Димитър войвода иска да нападне Малта, за да вземат парите на — 207; Индже войвода иска да нападне Маламджа, защото там има много — 213; девойка казва на хайдутче, че чичо ѝ е баш — 922; царят пита Стоян от какво е станал така скоро — и чорбаджия 965
- Зенгинова дъщеря** 169, 585, 591
- Зет, -я, -чек.** Зълва кара поповете да я венчаят за — 57; хайдутин избива сватбари, а — и невестата оковава за два бука близнака 935; — 31
- Зима (зиме).** Няма да идва на гости у майка си — от бели снегове 25, 149; момък води отмяна на майка си — от мразове 51; планината — е пълна с дървари 216; овчар остава заради девойка в планината през — и овцете му измрели 345; любовто на девойка заминало и няма да се върне — от бели снегове 376; понуда посред — младо агне (жълта дюля) 779; 784; цяла — Фатма лежала болна 801; Ружка цяла — шила „прѣсоска“ и не я ушила 1014; — 6, 25, 51, 149, 216, 376, 861
- Зимбил войвода** кара Кукулиш войвода да убият черкез Мустафа, загдето заклал сина му Костадин 947
- Злата, Златка.** — напуско Марко и отива със Стойчо чорбаджия 130; турчин залюба — бяла българка 168, 169; — не иска момък и му казва, че майка ѝ ще роди друга дъщеря и нея ще му дадат 344; — казва на момък да не ѝ изпраща варакосана китка, защото е годена 544
- Златар, -и.** — седят под орех и леят юзди 6; — ще даде калам памук на девойка да му изтъче риза и чевре 368; Дренополски — да излезат звънци от подаръците на любовто ѝ 624; — да излезат гиздилото на Станка 758
- Злато, -то.** Ако господ помогне на българите да надвият турците, ще му направят черква с врата от — 131; когато излиза от тъмницата, Янка била в — станала 160; жеглите на биволите му са от — 649; ръжда да яде —, когато мъжът ѝ е глупав 690; мъж утешава бездетната си жена, че ще ѝ купи от — дете 702; Караджа казва на гарван, че ще пресреща търговците и ще им взема —, а той ще им пие кървите 938
- Змия, -ка, -чета.** Св. Георги спасява царската дъщеря от люта — 2; Майка бодѣ с игла очите на —, за да се вият ергените около дъщеря ѝ 84; Баща проклѣна сина си денцата му да станат — 89; — закрила дете от риба, която иска да го изяде 92; — му очи изпила 107, 108, 110, 775; — усойница ухапала овчар 384; майка му да заюзди кончето му с люта — 552; да извадят люта — от пазвата на момък (девойка) 562, 563; заюздил кончето си с люта — 711; българче купува невеста и когато я прегръща, излиза — усойна 712; Стоян сънува, че люта — се вие по дворовете му 715; свежърва наготвя — усойна и отравя снаха си 736; девойка пила вода и изпила — усойна 782, 783, 784; свежърва ѝ е — усойна 916; Стоян впряга коня с люта — усойна 970
- Знаме.** Момък иска да развява — в балкана 224
- Зоб.** Момините братя искат коне с един — зобени 47; Марковица ще храни коня на Марко със — бяла пшеница, ако ѝ каже къде ходи мъжът ѝ 128; сестра зобила със — коня на брат си 184; хранено конче със — да назоби 405; конят на момъка не яде — от алената престилка на девойката 610, 624; — да назоби коня с одринска (хилбетска) бяла пшеница 636, 766; майка пита сина си не храни ли конете със —, та са мършави 919
- Золум.** Дамян войвода казва на дружината си да ядат и пият, но да не направят — на сестра му Тодорка 143; манафи нападат Мадан и правят голям — 173; конѣ питат овчарите какъв — са направили на девойка 741; шарката направила — на Стойна 772; хайдутѣ направили голям — на овчари 837; хайдутѣ направили голям — на планината 936; кехая моли Юруш войвода да не му правят — 940; пожар направил голям — на Тодор 966; — 527
- Золуфи, -те.** Девойка да направи сянка на любовто си войник с черните си — 393; Мехмед изважда от реката Несибѣ и ѝ разчесва — с гребен 653; — 573
- Зора.** Не е ясна —, а добър юнак (малка мома) 16, 563; девойка станала преди — 280; върнал се при другарите си, когато — се зазорѣла 975
- Зъби** жълти на старец 1003, 1004
- Зълва, -и.** Момък учи коня си как да открадне — 54; сватба с девет — левтери 55, 119, 934, 939; — се венчава за младожеце 57; — оплаква снаха си; 69; да погледа майка ѝ как се вият — по Елем тарло 638; момък казва на девойка, че не я вика за —, а за невеста 647; овчарче измамва Рада, като ѝ казва, че я вика за — 830; — на кехаята и Оаджията, загинали в планина, са тънките ели 855; — 53
- Зюмбюл.** Не е —, а е мома Милка 257
- Зюнцица, -и** 136, 455, 456
- Иван, -чо.** Майка пожелава на детето си — да стане цар 8; юда иска от овчаря — да ѝ плати тревнината 73, 74; Рада бяга с братя си — от чумата 79; — моли чумата и холерата да оставят него и семейството му 80; — се моли на бога да му харѣже мъжко момченце 113; Добруджа взема дъщерята на цар Милуш с помощта на сестрините си синове Богдан и — 118; робиня връзва люлка на детето си — и го оставя в гората 136, 140; — войвода му е побратим 190; — пита славейче защо рано запява, та го от сын събужда 205; девойка обича вакъл —, който прави нови хурки 484; да не се сърди — на девойката, а на майка си 603; Еленка приставя на овчарчето — 658; овчари убиват —, изпратен от майка си да открадне агне 756; — се нажалява, че го изпращат рано „на гизлъ“ 843; кадна пита Кара — защо е почернял 854; — отива на гурбет и се разболява 833; хайдутин отглича девойка, която познава, че той е братчето ѝ — 912; жена казва на мъжа си — да посрещне с добро хайдутина, който иска да я отвлече, защото тя ще го убие 921; мъжът ѝ донесъл ръката на братчето ѝ — 928; — войвода говори на другарите си, че любовто му е най-хитро 973; Грую отива с малкия си брат — на борба с помак пехливан 976; — закарва стадото си в планината 990; Стоян се оженва за дъщерята на — чорбаджия 1021; — терзията прибира и отглежда сираче 1022; — 925
- Иванка.** Чавдар войвода седи под чадър с — млада невеста 917
- Игла, -и, -те.** Майка бодѣ с — очите на змия, за да се вият ергените около дъщеря ѝ 84; девойка строшила тѣсте —, докато си ушиѣ шалвари (салта, кафтан) 302, 303, 348; девойка пита терзийче може ли да ушиѣ сукман (фустан) без — 366, 367; докато ушият копаран и жомадан строшили тѣсте — 606; река отнесла — с „ермелиците“ (накиѣ на девойка) 655; майка (баща) кълне дъщеря си на — да се възправа, през пръстен да се провира, със сламка да се подпира 742, 760
- Иглика.** Сестри си приличат като два стръка — 34; момък и девойка си приличат като два стръка — 119, 453, 618; — 768
- Игумен** на Бачковския манастир казва на Янка, че няма място за нея, защото ще запали манастира с хубостта си 282
- Идриз гора зелена** 622
- Извор.** Марийка мие менци на — и кълне майка си, че я дала на татарче 147; малка мома седи при — и се оглежда в огледалце 281; — 79.
- Изин.** Господ дава — на слънцето да се ожени за хубава Грозданка 70; Божковица иска — от мъжа си болѣн Божко да се годи и ожени 120; девойка иска — от момък да подремне 303, 505; девойка не иска да отвори портите на момък, защото няма — от родителите си 353; момък дава — на мома, когото види да обича, но него да не забравя 628; дъщеря кара баща си да пита попове, владѣици и стари даскали дават ли — да се ожени за нея 758
- Измѣна (отмяна).** Момък (слънцето) води девойка — на майка му 50, 51, 70, 1021
- Измет, -а.** Момински — 33, 44, 659; девойка се потурчва, защото ѝ омръзнало на чужди — да прави, но се разкайва 170; Тако прави — на Мехмед Синап 174; Стоян излиза рано в гората, защото му е омръзнало на

- турци — да прави 185; Янка иска да отиде в Бачковския манастир да прави — на калугерите 282; момък отива в братовото си кафене — да прави 405; момъкът е малък и глупав и не може на жена — да прави 429, 688; дали девойката на другото — да прави 598; девойка не прощава на майка си за —, който е правила, защото не я дала на момъка, когото обича 656; майка казва на момарки, че дъщеря ѝ е малка и не знае — да прави 663, 664, 665; момък отива войник на царя — да прави 711, 733; — на болен 883, 912; девойка (невеста) да прави — на хайдутни 906, 959; Руска да прави — на Георги Чуртата 1020
- Изметчия.** Тако, млад — 174; момък лудее по девойка и ѝ казва, че този, когото тя люби, е — 421
- Илик (добро).** Предишен — се забравя 825
- Илинден.** Терзи скриоли сърмен фустан на девойка на Великден, ушили го на Петровден, облякла го на — 296; девойки да берат череши и ябълки и да ги носят на събора на — 370; Гего ще вземе Хубица Стоювичкина, която го гледала на големия — 660; на големия — момците ще направят хоро 681; Киречка лежи болна от голямата есен до големия — 797; Караджа пасе овци от големия Петровден до големия — 841; Ружка прави цяла зима „прѣсоска“ и я завършва за големия — 1014
- Илия** казва на дъщеря си, че ще даде на годеника ѝ Истревия мандралък и той ще ѝ вземе 660; Никола повиква касапчето —, за да заколи бездетната му жена 726
- Иллиши,** село 606
- Илю войвода.** Аتماджа съветва Страхил да убие с измама — 211
- Имам, -и -те.** Когато — завикат от минаретата, на Митра да се струва, че бият камбани 166; в София има много кетипи и — 582; арденски — 646
- Имане, -то.** Момък иска да изгори гората, която се запалила, защото когато делили бащино —, нему се паднало конче аджамийче (мършаво) 48, 49; кумци се стоварят да убият кума си Богдан, за да му вземат — 60; св. Никола казва на хаджии, че гемията ще тръгне, ако хвърлят в морето харам — 117; Стоян поръчва на жена си да продава и залага бащино —, за да го купи 135; Димитър (Кольо) войвода се готви да нападне Малта, за да вземат — на богатите 207, 238; девойка ще закара на Димо девет товара — 285; момък е готов да даде цялото си бащино —, за да преспи с девойка 350; войвода казва на дружината си, че му е тежко, защото когато делили бащино —, му се паднало конче аджамийче 433; Фатма имала —, но го дала на брат си, за да ѝ приготви гиздилото и чеиза 671; — седи в сандъка 680; момък се оженил за вдовица заради — 717; Никола казва на жена си, че събрали —, но ще ѝ остави, защото няма дете 726; майка убива сина си, без да го познае, за да му вземе — 757; Тодор казва на Имарет кехая да му отдели — и да отиде при майка си 839; Дойчо се разболява „на гизлъ“ и вика баща си, за да му предаде — си 845; Тио убива другаря си, за да му вземе дребното — 884; хайдутче пита Тодорка кога да отиде у тях, за да се налюби и да събере — 923; хайдутни (турци) мъчат хубава Дойна (Асинка), за да им изкаже свековото си — 925, 926; разбойници убиват пътници, за да им вземат — 927; разбойник ще убива керванбашиите и ще им взема тежко —, а гарванът ще им яде месото 939; Катил Георги лежи в солунски заидани и го питат откъде има тежкото — 952; царят разпитва Стоян дали — е намерил, та е забогатял 965; Мила пита мъжа си Бего не му ли стига бащино —, та се е обзаложил с царя за ден да обиколи царството 968; майка казва на дъщеря си да гледа — на мъжа си, а не грозотата му 994
- Имарет.** Майка изпраща сина си Тодор при — тежък кехая да пасе стадото 839
- Имдат.** Руска (Русанка) изпраща голям — на брата си цар Костадин 240, 241; капитан и доктор събират млади войници — да отидат 905; Тодор търси старите си приятели, но се връща тъжен, защото никой не му дава —, за да освободи сестра си 1020
- Ингилез** пушка шарена 953
- Ингя.** Мехмед пита — не е ли виждала Дуда 536; — 748
- Индже войвода** кара Колю да развива байрака и да събира момчетата, защото ще нападнат Маламджа 213; гората и планината плачат от — страшен хайдутин 214; гората и планината, дърветата, клоните, листата, слънцето, гнездата и птиците плачат, че гората е пълна с хайдутни, а няма — да ги прогони 215
- Инджия, -и.** Девойка къдне ябълка, че я разбудила и ѝ ступила — 259; девойка казва на любето си да ѝ купи на бяла шийка бели — 312, 819; девойката е бяла и е за — 570; на бяла шия — 698; войници завеждат девойка войник в базергенски дюкяни, гдето се продават — 886; ще отиде ли на пазар Мехмедко и ще ѝ купи ли на шийка жълта — 980
- Иржѣн,** село 75
- Ирин-Пирин планина** вж. **Пирин планина**
- Ирмилици** 653
- Исеин** и **Хасан** питат Арфинка къде е тръгнала сама 496; хаджийска дъщеря отива снаха на — ефенди 639; — се разболява на връх на висока планина 793; гарванче се моли на — да умре, защото му е омръзнало да се грижи за него 882; — се разболява в чужда земя, в „царювата юрдия“ 899
- Искеча, Скеча** (Ксанти), град 722, 845, 846, 848, 853, 945, 960, 979
- Искечовска, -и** чаршия 848; — забити 945
- Истрев** мандралък 660
- Ихтибар** 29
- Йодрове** вж. **одер**
- Йончо.** Чумата удря — калфата на път за Драма 81
- Кааза, -и.** Ахмед ага моли Петко войвода да му остави девинска — голяма 222; Садафинка се прочула в седем села, в осем — 305; девойка казва на момък да гори по нея и да не намери като нея нито в тази —, нито в друга 335; Стоян казва на майка си, че е обходил три — и във всяка — има любе 750
- Кабаданя, -и.** Делю войвода поръчва на даръдерските аяни и — да не потурчват сестрите му 208; момък казва на девойка, че е —, макар всичко, което има, да е чуждо 420
- Кавал, -а, -и.** Девойка казва на брат си да ѝ изпише на —, та когато засвири, да ѝ поглежда и да се разтъжва 24; овчар да засвири с медни — ситно хоро 71; майка пита сина си, като свири с — на хорото, коя мома е харесал 72; момък свири с меден — 94; майка казва на починалия си син, че — му седи в кюшето 104; Момчил отива в морето, сяда на бял камък и засвирва с меден — 122; в гора — да свирят 140; на Янка, която лежи девет години в тъмница, е тъжно привечер, когато момите песни пеят, а момците свирят с — 158, 159, 160, 161; братята на еничарче (хайдутин) три години — правят, а не свирят, защото го жулят 171, 195; момци, оковани в синджири, плачат за — си 184; брат свири с —, но не може да събуди сестра си 259, 767; овчари захвърлят —, за да слушат бюлбюл Руса 262; Тинка ляга болна от медните — на чокмански кехая 377; момък се разболява от момински ясни гласове и от момкови медни — 430; Стоян, който лежи в тъмница, поръчва на майка си да му занесе медни — 442; калугерка иска да се жени за момъка, който ѝ свири с — от гората 473; девойка обича вакъл Иван, който прави нови хурки и — 484; единият брат на девойка свири с —, а другият с гайда 500; овчарче брон овните си и свири с меден — 611; овчар моли хайдутни да му отвържат ръцете и да им посвири с — 823, 824; Стоян свири с — сребърен и примамва овцете 838; любето ѝ кара три гемии по Дунава и свири с меден — 874; девойка войник взема — и свири 886; Никола засвирва с меден — и хайдутите правят хоро 912; разбойници пекат дете и карат вуйчо му да им свири с меден — 932; Радица гледа болния си мъж да оздравее, да ѝ посвири с — и да развесели къщата 1024; на болен овчар най-мила е сивковската гора, където е свирил с меден — и е гледал момите 1025
- Кавала,** град 521

Каваци 392

Кавга, -та (война). Мехмед говори на кончето си да го отнесе във Варна и да го остави в — 242; султанът иска да прави — с москофа 245; султанът събира читаца, голеци и манафи и им казва, че ще има голяма — 246; Руско (Русия) е всичко записал и е подигнал голяма — 247; син отива на война и казва на майка си да гледа слънцето: ако то е мъртно, да знае че е „вав сраде“ — 901; Стоян отива с кончето си „вав сраде“ — 905. Вж. и **война**

Кавгаджии. Салих казва на жена си да се върне при него, защото сердарци са касканджии и — 671

Кавури. Турците се молят на Аллаха да им помогне да надвият — 132; широколъшки — 222

Кавурска руба 969

Кадеж. Татарче (циганин) кади Марийка (Рада) на боров —, за да почернее и погрознее 147, 703

Кадир. Метковското момиче не иска да вземе —, защото е войник 597; Лейлинка не прощава на —, че си е взел и друга жена 716

Кадия, -и. — казва на момък да не причаква девойка, защото са близка роднина 446; майка утешава дъщеря си, че ще отидат при — и ще направят давия 495; девойка казва на момък да не я закача, защото годеникът ѝ е големец, баща ѝ е —, а братята ѝ са сеймени 545; в село е дошъл — 752; моми — 846

Кадрие. Най-мили на Фатма са дъщеря ѝ — и мъжът ѝ Адраман 234

Кадъна, -и, -те. Бей предлага на Колю да се потурчи, като му обещава мазите край Одрин, чифлиците край Марица и — в чифлиците 162; Колю ще се потурчи, ако царят му подари половината Одрин със Султан Селим джамия, коначите покрай Марица с — и Айша бяла — 163; турчин изпраща —, за да забулят Рада 167; турчин отглича Златка и я увещава да стане бяла — 169; Рада става млада —, но се разкайва 170; — на Салих ага му поръчват да им донесе от Гюмюрджина „скѡпа кутийа“ 180; Салих ага поръчва по птичите на кехаите — и децата да не го оплакват 183; войниците на Сюльман паша оплакват младите си години и — 243; турчин иска да води бяла българка в Стамбул града за — 457; — седи в бахчата и вика любовто си 463; девойка казва на момък, че е бяла и е за — 570; преди да се омъжи, Станка била бяла като — 701; — пита овчар защо е потъмнял и почернял 854; Жеферови — женят жетва 863; варила ли е — вечеря за аргатки 868; — не приготвила вечеря за жетварки 869; — да не разберат, че са го убили 960; царят дава на Стоян сарайте с —, ако с коня си изпревари неговите атове 967; Хамузе дава на Райко коначите с —, ако с коня си обиколи за ден земята 969; турчин дава на Стоян коначето с —, ако той го надпие 970, 971; — 293, 332, 361, 537, 804, 953, 955, 963

Казан¹ (печалба). Майка изпраща сина си да отиде в полето — да казандиса 751, 853

Казан.² — манджа (каша) 512, 1016; Стоян оре и изоравя — „кулплия“ 964

Казарма, -и. Любовто ѝ е войник в карлуковските — 392; Софка къдне Колю да направят нови — и него войник да вземат 528

Каипин, каипта. Тодорка имала братче — 712, 713

Кайначе. Девойка пила вода от Беломорско — 783

Кал, -ове. Девойка видяла кон да влочи юзда по — 330, 331; Минка да каже на момък дали ще го вземе, за да не гази — 420, 421; девойка не иска долгерче, защото няма кой да му пере — 987; момък казва на девойка, че е научен да ходи по сокаците, да тъпче — и да чупи плетове 1009

Калам. По — да наприда, по казан да изяжда и пак ще е по-хубава от тази, която любовто ѝ залюбил 512

Калвун, -че. Птиче с — да клъвва и с крачка да потропва на царски врати 248; птиче прехвърква през Рожан и носи писмо с — 526; — на гарванче изгнило от носене вода на болен гурбетчия 883

Калдъръм. Девойка не иска от турчин бели шекери, топли симити и низан — 166; момък ще направи ситен —

от мърмер камъни, за да не си мърси Минка ризата ѝ и шалварите 594

Кале, -то. — на Малта е девет ката 236; царят обещава голям бакиш на войниците, ако превземат — 246

Калеври. Турчин да занесе на Златка „лустри“ — 168

Калем червена ябълка 311; с — ли е писано любовто му 560

Калеска. Тодор получил —, че се жени балдъзата му 155

Калин. Хасан пехливан убива — чорбаджи 948

Калинка. Ганка се разболяла, защото чичовата ѝ дъщеря — ѝ направила магия с косата ѝ 87; момък кара — да се хванат на хорото, за да се пукат душманите 360; — отравя невестата на неверното си любе 533; — не иска момък, защото е пияница 573; — пее от сутрин до късна вечер 584; Стоян се опива и продава любовто си — 715; Стоян погубва бездетната си жена — 725; Стоян погубва жена си —, която го мами с Касъм Кеседжия 730; — тръгва с мъжа си на гости у майка си, погубва братята си, без да ги познае, и себе си 767; — не иска момък, защото е хайдутин, но той я отглича 906; чифт пицовни пукват и удрят — в сърцето 957; Стоян дава жена си — на турчин, ако го надпие 970; — 576

Калинка (дърво) е цвят цветила 256; момък пита девойка какво се червене под — в тяхната градинка 337; Тодора посадила в двора — с двеста клона и с триста властара 709

Калисмарче. Хаджии изпращат Илия, младо — да калеса светците, за да ги питат защо е спряла гемията 117

Калмана. Колю иска да вземе прошка от —, за да се потурчи 162; кадия писал на Стоян две моми, от които едната му е —, а другата кумица 752; лисица — на вълчи син и мечкина дъщеря 1017

Калофер. Рада бере зелен — и вие китка за любовто си 395

Калоферски комити 188

Калпак, -и, -те. Богдан и Иван искат от майка си да им даде — от вълчи кожи, та да отидат на сватбата на вуйчо си Добруджа 118; трима момци с накривени — открадват байрямската премяна на Минка, защото им се присмивала 354; по пътя минават отбор юнаци с накривени — 389; любовто на болна девойка да кривне — и да поведе хорото 791; майка пита сина си къде му е — от главата 838; девойка се страхува да отиде за вода, за да не я грабнат юнаци с накривени — 1001

Калугер, -и. Стар — казва на тронца братя да вградят в градежа, който се събаря, чиято жена първа дойде да им донесе храна 98; девойка се оглежда и си говори, че ако е по-черноока и по-висока, попове ще разпопи и — ще разкалугери 281; Янка казва на майка си, че ще отиде в манастир да шета на попове и — 282; дъщеря пита майка си жени ли се — 473; момък казва на девойка, че ако я остави, ще отиде в Светогорския манастир — 566; — иска да се жени 599; момък казва на майка си, че ако Денка не го вземе, ще стане — 615; — хвърля расото и се хваща на хорото 977

Калугерка. Янка иска да отиде в манастир и да стане — 282; момък пита девойка отдавна ли е — 432; — иска да се ожени за момъка, който ѝ свири с кавалот гората 473

Калудка. Кечо пита — още ли мома ще ходи, още ли момци ще гори 509

Калфа, -та. Чумата погубва Йончо — на път за Драма 81

Калци, калчуне. Цяло лято се мъчила Сафие за едни „галчени“ — 294; момък казва на майка си, че ако Минка го вземе, ще направи ситен калдъръм, за да ходи по — и по терлици 594; девойка иска, като се омъжи, да ходи по — и по терлици 596; Румини — като джандарски чизми 1000

Калчи Тома безчестил моми и невести, женени разделял и деца сираци оставял 218; — кани Петко войвода и другарите му да ядат и да пият 219

Калъп, -а. Ръцете на девойката са два — сапун 279; девойка да постели на момък от — бяло халище 438, 465, 471; девойка да постави изтъканото на — 746

Калъчборун планина 843

- Кама**, -та. Да не ядосват момите момък, че ще извади — и ще я забие в сърцето си 413
- Каман**. Куюмджи Георги ще изпрати на девойка с — памук, за да му изтъче риза и чевре 368; девойка изпрела — памук, откак край тях минал момък 388
- Камара**. Майка убива сина си, без да го познае, и го заравя в деветгодишна — 757
- Камбани**. Когато научават за смъртта на Кондол войвода, в Бургас забиват — 231; — 166
- Камбанарии** високи 166
- Камшик**. Царски — да тегли 380, 887
- Камък**, -и. Юда кърти дървета и — 71; баща кълне сина си жена му да стане на — 89; Стоян (Вълчица) се подхлъзва на — и се удавя (умира) 90, 852; братя затрупват Струна (Димка) невеста с — и дървета 98, 99, 100; Смаил събира — и греди да гради мост в Пашмакли 101; Брахом (Никола) казва от гроба на майка си, че черен — го притиска и не може да стане 104, 106; — му е възглавка 105, 251; морско пиле стъпило на бял — сред море 121, 122; момък целува девойка (невеста) и завалят дървета и — 141, 712, 713, 762, 918; Арда (Тунджа) влече дървета и — 155, 232, 233, 825; девойка кара майка си да ѝ изкопае гроб и да я затрупа с —, защото я залюбил турчин 165; момчета хвърлят — 212, 254; на болен момък (девойка) да изградят къща без дървета и — 218, 815, 817, 880; московците вървят рота след рота и се крият от — зад — 243; няма ни дърво, ни — 252; мома седи на бял мермер — 291, 394, 426; момък хвърля — 329; девойка видяла кон, стрепената на който се удряли по — 331; момък се събужда и вижда студен — до себе си 403; момък да стане мермерен — 410, 411, 412; девойка забягва в гората и я намира овчар до столоват — 425; момък да посади черно грозде на бял — сред морето 434; дребни — брой нямат 446; момък казва на девойка, че ще намерят дребни — и ще строшат бурми пръстени 546, 547; момък кърти (кара) — да гради нова къща (калдъръм) 574, 593, 594; китка перуника, посадена на бял — 577; — да яде за мезе 579; ели, борики, дървета и — да чуят, че Фатма не излязла мома 670; хвърлен — не се връща 671; невеста ще изчисти пътя от — и кремъци 697; — да пие Стоян, че дал сестра си на турци 770; мермер — 851; бели — са кумове на загинали в планината кехая и оаджия 855; овчари се сбогуват с планината и искат прошка, че са ѝ изхвърлили дребните — 857; братя и сестри на болен войник са одрински мермер — 900; Стоян кара майка си да събере „моми високи“ — да му нанесат и къща да изградят, че ще отиде войник 903; когато майка с болния си син приближават манастира, завалят дървета и — 934, 935; бял — се търкулва и удря шиле по главата 990; „кърджалишки“ — 1010; Вангелинка стъпила на бял — сред реката и гледа рибките 1025
- Канѝ**. Ганица да стане кадъна, червена — да носи 179; — армаган на девойка 268, 313, 314, 356; — на девойка, станала на черен въглен 375; да намерят вода и да измият — червена 546, 547, 721; Фатминка люци — червена и чули бурми пръстени 638; Бекир ще донесе на жена си армаган „кебетѝ“ — червена 710; ако овенът му изведе стадото от Черно море, ще каноса „алочите“ му с турска — червена 838; Мехмед да поръча — червена 979, 980
- Кана мома** 977
- Канари**. Моми и невести бягат от турци и манафи по — 156
- Кандил**, -о, -а, -та. Златка пали златно — 130; ако бог им помогне да надвият турците, българите ще му изградят сребърна черква с триста дребни — 131; когато отварят тъмницата, Янка седи на стол, а до нея гори — 159; Янка (момък) да стане калугер (калугерка) и всички — да пали 282, 566; Айша посреща Сюльман с — 467, 468; когато брат и сестра влизат в черква да се венчават, — падат 768; Боянка мие златно — 927
- Канюфка**. Анифка — любви Кукан кехая и ще го вземе 333
- Капитан**, -и. Факири направили оплакване в Пловдив на — 248; Янкините братя девет — 431; — и доктор събират войници 905
- Капия**, -и. Конят на момък да поцвили на техните чѝмшир — 791; Маруда да отвори чѝмшир — 886; чичото на Стоян чука на неговите чѝмшир — 1021
- Капка**, -и. Салих ага сънува, че търси вода в Пашмакли и — не намира 180; от клоните на перуника — капят 576
- Кара балкан** 804
- Кара Видо**. Къде ходи —, та не види: излязло е морско птиче, което пише черно писмо, че по турците ще настане мор, а българите ще паднат в плен 121; — казва на дружината си, че му е мъчно, защото, когато делили бащиното имане и майчини мерази, му се паднало конче аджамийче, което разровило момини дворове и девойката го осъдила да лежи три години в димотишката тъмница 433; — 122
- Кара Иван**. Юда не иска овни и грошове, а иска —, кара чобан 73; кадъна пита — защо е почернял и потъмнял 854
- Кара Колю** води гелски девойки да берат брусници и им свири с гайда 910
- Кара Панайот** пропъжда разбойници от гората 205
- Карабини** 1020
- Карабурци**, село 362
- Карагроша**. Вергиджии облагат Стоян да плати хиляда —, защото не пусал сестра си да им служи 151
- Караджа**. Стоян и — се борят три дни и три нощи за Алена 729; — пасе овци в сушава година, пуска ги в Балабанска мера, изважда окоето и отрязва ръката на Балабан 841; — пасе овци в сушава година и плаче, овенът го утешава, че водата ще протече, а тревата ще поникне 842; — казва на гарван, че ще си купи сабя, ще убива търговците и ще им взема златото и среброто, а гарванът ще им пие кръвта 938
- Каракус** 105
- Карамажерски хайдуги** 917
- Карамфил**, -чек. Момък пита девойка защо се хвали, че не носи китка —, а мирише на — 358, 359; мъж напомня на жена си, че са се залюбили, когато — е цѝфтял 541; рибки носят с уста вода, за да поливат ран босилек и — 1025; — 801
- Карамфилка**. Момък пита — тя ли се е хвалила, че не пие вино и не носи китки карамфил, а мирише на вино и на карамфил 358, 359; момък се оплаква на —, че го измамил да му вземе парите, и я моли да му върне част от тях, за да си купи конче 417; момък казва на —, че той я люби, а тя не знае 632
- Караул**. Девойка седи — 236
- Караутска алия** 845
- Караче**. Майка съветва сина си, когато отиде в полето да не пие вода и да не ляга на сянка под кичето — 844; Дойчо умира „на гизлъ“ и го погребват под зелено — 845; Райчо кехая загива в равното поле, под зелено — 846
- Карачери**. Стоян остава да пресли с овчарите, мандраджии-те и — 1021
- Кардаш**, -и, кардашлар. Момък ще забрави девойка, когато се събере с —, когато се напиет и запечат тѝжни песни 626; — 850, 899, 957, 960
- Карлуковски казарми** 392; — терзии 877
- Карлък** (планински масив) 310, 585, 818, 913, 944
- Карлъкка барчина** 585, 1020
- Карнина**. Всяка година планината взема (в планината става) — 855, 856
- Карстата гора** 886
- Картол** (картоле). — огън гори 71; Русанка (Русия) завежда войската си на варненските — 240; войник казва на майка си, че е на — поляна, където няма ни вода, ни сянка 252; Иван повежда стадо през Деринкедик — 843
- Каршиль**, село 807, 954
- Касаба**, -та, -и, -те. Стоян казва на майка си, че ще отиде в Гюмюрджина — 75; терзии трѝгват за Драма, за — 81; просек проси по села и — 130; гълъб съобщава на цар Костадин, че турци са превзели полетата и — 131; Салих ага получава ферман, че го правят аянин на Гюмюрджина — 180; Салих ага получава известие да отиде в Гюмюрджина — 182; малтенска — 207; изселници сливенци плачат за Сливен — 232; царят

- изпраца Сюлю в Мамта, в — 236; Русанка (Русия) завежда поиската си край Варна, край — 240; Гана тръгва през — да си купува сърма и коприна 368; девойка да отиде в Драма, в — да види любето си в тъмница 561, 779; девойка видяла в Драма, в — момък, когото обикнала 623; момък измамва девойка и я отвеждат в — широка 652; невеста пита ластовичката, която хвърчи по —, не е ли видяла мъжа ѝ 705; брат ѝ отишъл в Драма, в — 746; девойка тръгва за Гюмюрджина — да се продава, за да откупи братчето си 762; болна девойка кара майка си да поръча на годеника ѝ в Драма — да си дойде, за да ѝ направи гроб 817; девойка тъгува, че долгерите тръгват за Тасос, за — и любето ѝ ще отиде с тях 872; терзия тръгват за Драма, за — 878; девойка пита байрака къде ще води любето ѝ: във Видин калеси или в Шумен — 890; наема ли се орехът да задържи листата си, докато се върне любето ѝ войник от Драма, от — 891; Мехмед и Ферад тръгват за Гюмюрджина — да карат беглишко стадо 943; Махмуд (Нури) тръгва за Гюмюрджина (за Искеч шаир) — 944, 945, 960; запалила се Парзанджишката — 966; касапи се събират в Чорленската — 974; Радица отива в Драмалъова — при болния си мъж 1024
- Касапин, -и.** Очите на св. Неделя са кървави, защото — колят рано в неделя 114; — и фурнаджийи пият вино и искат девойка за мезе 357; невеста кара мъжа си, който иска да я остави, да извика братята ѝ — да я заколят 724; Стоян (Никола) накарва Алия (Илия) — да заколи бездетната му жена 725, 726; син продава овните и шилетата си на белградски — 751; агънче пита овчар дали — са заклали майка му 826; млади — ядат и пият в механа и хвалят жените си 974; деветима — се събират на високата планина и се уговарят да тръгнат на девет страни и който не се върне до първи петли, да го убият 975
- Касканджийка.** Девойка има машеха, първа — 400; — 516
- Касканджия, -и.** Сердарци са — 671
- Касум.** Овчарите да кажат на жена му, че кехаята е останал в полето да гледа сметка с агите от — до Гергьовден 846
- Касъм.** Стоян погубва жена си, която го мами с — кеседжията 730
- Катил Георги** лежи болен в солунски зандани 952
- Катран, -а.** Св. Петър изплита конопено въже, за да извади майка си от джендема, от — 116; малтенци запалват — в морето и хващат Сюльман 235; момъкът не е за мома, а за брадва: борина да сече, — да гори 342, 993; девойка казва на момък да пие — вместо ракия 579
- Катран,** село 946
- Катун,** село 529
- Каул.** Троица братя правят —, който мине, да го питат не знае ли как да задържат градежа, който се събаря 98; троица братя правят — да вградят жената, която първа донесе храна 99, 100; български момчета (гурбетчи) правят —, който се разболеє. поред да го гледат 196, 883; момък предлага на девойка да правят — да го чака, докато се върне от войската 397; момък напомним на любимата си, че правили — да се не годи и жени 538, 539; влюбени да направят — заедно да умрат 634; Петър и жена му направили — тя да го чака девет години 713; другари правят —, каквото спечелят, поравно да го делят 881; хайдутни правят —, когото срещнат, да го убиват 933; Бего прави — с царя за ден да обиколи царството 968; Стоян и турчин правят — кой кого ще надпие 971; девет касапи правят — да тръгнат на девет страни и който не дойде до първи петли, да го убият 975
- Кафе.** Вергиджийи искат сестрата на Стоян да им вари морно — 151; Златка да седи права и да вари морно — 168; на девойката е омръзнало да вари черно — 170; Стоян отива в гората, защото му омръзнало да прави измет на турци и да вари шекерли — 185; мома да вари на момък (гости) — 399, 468, 570, 600; момък отива в братовото си кафене да вари шекерли — 405; мъжът ѝ пие — с бяла гъркиня 706; аги пият — 890; Мехмед и Ферад не искат —, а вино и ракия 943; хайдутин казва на Алиинка, че са убили мъжа ѝ, а тя
- ще отиде с него да му прави измет, да му пали чибука и да му вари морно — 959
- Кафеджийско коначе** 716
- Кафеджия** възсяда коня си и отива в Челеларе 804; — 405
- Кафез, -и.** Ситни плетени — 405; ситнички — 537, 595, 596, 693, 1009; — 575
- Кафене, -го.** Момък отива в братовото си — 405; невеста казва на Айша, че мъжът ѝ е в — 532; да не я гледат агите от — 596; когато млада невеста минава от — нагоре, ясно я слыше огрява 675; мъжът ѝ е в — с млада невеста 705; Никола отива в — и извиква Илия млада касапче да погуби жена му 726
- Кафтан, -а, -че.** Чучукли — 290; — меказлийче 292; — койнаян 294; терзия крои и шие момин — 298; да облече Минка —, за да види прилича ли ѝ 304; на тънка снага — 310, 311, 971, 980; момък да пита девойка кому е нишан връщала, кой ѝ е кроил — 348; девойка пита терзия ушил ли ѝ е — 776; откраднали на девойка — 1013
- Качул.** Завила детето си в кичен — 560
- Кебетти кана** червена 710
- Кебир.** Царят отгледал — 92
- Кедиковска махала** 1020
- Кемер, -а.** Сестра носи 1000 алтъна в — си, за да откупи брата си 762; лирите на хаджи Костадин са в — на пояса 958
- Кепе, -я.** Крали Марко (Бойдан) казва на майка си да му преметне — 124, 769; овчар прикрива с кичена — робиня и я отвежда 145; Ахмед премята — кичена 234; брат казва на брат си да не си хвърля — 853; покривката на девойка, отвлечена от хайдутни, е хайдутшка — кичена 909; момък намята — въшлива 997; девойки се събират на меджия да предат за — 1012
- Кепче, -ица.** Девойка подава на любето си вода със сребърна — и го отравя 532; хайдутин не хваща —, а хваща ръката на момица 912
- Кера** моли майка си да не я изпраца до ближната колиба, че пътят ѝ минава през Ванювите дворове 498
- Керван.** Разбойник да причаква — 939; — 909
- Керванбашия, -и.** Турци пресрещат нощем — 929; разбойник да причаква кервани и да убива — 939
- Керка Богданова.** Мъжът на — е сърдит и седи в кюшето 981
- Керка Чавдарова.** Ранен, Димо байрактар (търговец) моли другарите си да го пренесат в Чавдаровите дворове, за да види дали го е любила от сърце — 201, 941
- Керушка** тръгва със Стоян, след като ѝ се заклел, че няма жена и деца 90; — Пеюва да даде на момък стрък босилек, а той на нея дукме шарено 323
- Кесия, -та, -и, -те (кесе).** Мехмед. Синап иска от райковци двадесет — с акчета 174; девойка изпразва — на момък 417; майка пита дъщеря си кой си е забравил чибука и — 458; Рашит си празни — по жени 459; невеста носи в — си 1000 лири, за да откупи мъжа си от тъмница 561; син няма пари в — си и пита майка си дали да си продаде кончето, децата или жената 734; Стойко си празни — по девойка, която го оставя 794; помайчимата пита болен Хасан има ли пари в —, за да му подържи главата 879; девойка знае, че момък няма пари в — си 990; откраднали ризата на девойка и я ушили за — 1013
- Кетип, -и, -ин, -че.** — чете ферман 180; в София има много — 582; Мехмед се разболява и казва на чауша си да му намери —, за да пише писмо на майка си 897
- Кеханица.** Тодор иска от — сол, за да я занесе на овците 82; Салих ага иска да ожени жетварка за Хубчо тежък кехая, за да стане баш — 179
- Кехая, -та, -и, -те.** Овчари и — изпращат сирачето Тодор в селото, където върлува чума, за сол 82; сеймени казват на —, че не са виждали овците му 145; Салих ага иска да омъжи жетварка за — си 179; Салих ага поръчва по птички —, кадъните, децата и хората му да не плачат за него 183; тежки — 222, 605, 683; Тинка се разболява от медните кавали на чокмански тежки — 377; девойка да занесе вечеря на — 382; — се хваща до Мара на хорото 454; 455; девойка пристава на — 659; Радица напуска дома си и става — 704; овчар — си изгубва стадото в мъглата

- 818; агне блее, натъжава — и разплаква овчари 827; овчари и — се сдумват, който доведе бяла Рада, да му дадат 500 гроша и толкова овена 830; девойка казва на майка си, че я канят да стане — на девет стада и на дванадесет овчари 831; Тодорка спасява стадото на брат си Стоян — 836; хайдуги отвлечат Тодор тежък — и стадото му 837; майка изпраща сина си овчар при Имарет — 839; — пита овчарите кой ще отиде „на гизлъб“ 843; Райчо — се разболява и остава в полето 846; по заръка на агата и — Диню отвежда рано в полето овни и шилета 848; Вълчица отива с овчарите и — на „бачо“ 852; — и одаджия загиват в планината 855; през лятото планината се изпълва със сюрни вакли овни, с хубави овчари и — 917, 918; хайдуги се заканват на — 936; — да поддържа с хляб в планината Юруш войвода и дружината му 940
- Кечо** пита Калудка още ли мома ще ходи, още ли ще гори момците 509
- Килим**, -че, -и. Момък води невеста на конче и на — 29, 667; на сватба прикрили конче с — 54; мома постлала ален — и заспала 438; Минка постлала ален — на високи къшкоче 635
- Кило**, -а. Невеста да „оплави“ девет — пшеница 98, 709; майка на агне дава три — вълна 827; невеста прави облог да ожъне три — бяла пшеница 862
- Киречка** да погледне от високите къшкоче дали са направили хорото 550; майка кара болната си дъщеря — да се премени и да отиде на хорото 797
- Кирия**. Янка живее с — 9; Стоян отива в Анадола, тежка — да кара 664
- Китка**, -та, -ица, -ни. Девойка се прощава с — си 28, 29, 667; момък пита — кой я садил и кой се е грижил за нея 30; юда по два пъти на ден носи — на овчар 71; писмо ли да пише девойка, — ли да прати или сама да отиде при любето си в полето 85; орел носи златна — на царя 92; Илия калесва светците, а на св. Никола остава — 117; сестрите на хайдутин — вият, но не ги носят, защото го жалейт 195; пушките на комитите са окичени с — 230; царюви ханъмки да отидат в градинка и да откъснат — 257; да расте — и да цъфти, че слана ще я ослави 258; момата е през село — извита 284, 448, 506, 520, 657, 1021; момите — вият и кичат момците 289, 324, 325, 644; девойка вие — 299, 331, 373, 693, 749; момък пита девойка кой ѝ е обрал — 317, 318; момък иска от девойка — 319, 322; момък носи — от момнина градинка 320; момци обрало — на девойка 321, 1013; девойка кани момък да му даде — 326, 463, 517; момък люби седемдесет моми и носи седемдесет — 327, 503; девойка дала — на момък 328, 660; момък иска да закичи девойка с — 339, 343; девойка се хвали, че не носи — 358; Рада вие — за годеника си 395; калугерка откъсва — за момък 473; мома сади — и се разболява 491; момък и девойка се залюбили, когато — цъфтели 541; — на девойката е носена 543, 544; момък да не бере на девойка —, а да ѝ брои плитките 574; мома е одражала на момък като — перуника 576, 577; майка не намира дъщеря си, а — ѝ 659; докато девойката е при майка си, расте като — в градинка 700; невеста дава — на мъжа си, който отива войник, и му казва, че щом — завехне и изсъхне, тя ще се омъжи за други 711; майка съветва сина си да направи градинка и да посади — червени 745, 746; момък да покани любето си и да му покаже какви — е садил 747; когато ѝ завехне —, девойката ще умре 797; дъщеря ѝ не иска армаган, а свещи и зелена — 806; девойка има — да сади 911; невеста, отвлечена от хайдуги, плаче, че няма кой да полива — ѝ 915; стар бял дядо се хвали, че момите му дават — 1003
- Кичилка**, -и. Тестемел с копринени — 65, 66; чизми с — 804, 886; — 444, 697
- Кичило**, -го. Мома свала гиздилото, — 256, 299, 300, 301; девойката е за гиздило, за — 506; Вангелница си слага гиздилото, — 1025
- Кичук Стефан**. Хаджийска дъщеря иска — 226
- Кишише**. Войници, преоблечени като черни — 235, 237
- Кладенец**, -че, -и. Сядат да починат при студен — 89, 714; на момъка е драго да гледа девойката, когато суррин раздрънка бели котли по — 275; девойка да надникне над бистър студен — 451; Тодора ходи късно за вода на хайдушкото — 922
- Клепки**. Момък пита девойка от какво ѝ са — 475, 579
- Клепчишка**. Кръчмарка (механджийка) е върла — 439
- Клепчо**. Девойка нарича момък — и сурнукалчо 351
- Клетва**, -та, -и. Син проклева майка си и — я стига 88; люти — 186, 699; момък и девойка правили — 193; моминската — е проклета 527; Радица проклина любето си и — го стига 529; момкова — не се счита 555; майката на момък казала треста —, докато мотае вретеното на любето му 602; луди-млади кълнали вишна и — я стига 620; вярна — 634; невеста забравя вярна — 733
- Клин (баница)**. Майка да разточи — 805; жена му да направи — с коприва 981
- Клине (на дреха)**. Прешни — 277; невести да кроят ризи без — и без ръкави 799
- Клинци**. Момък подковава коня си със златни — 786
- Клисура**, -и. Тодорка завардва тесни — 836
- Клон**, -че. На всяко — и пушка 223
- Ключ**, -ове, -те. Св. Богородица иска от св. Петър — за рая и за ада 116; Крали Марко иска от майка си —, за да отвори сандъците 126; девойка забравила — и не заключила портите 485; майка съветва дъщеря си да не слиза от коня, докато не ѝ дадат — от тъмницата 763; царят дава на Славка — от тъмницата, гдето лежи братчето ѝ 764; — 158, 309
- Ключар** да отвори тъмницата 158, 753
- Кмет**, -ове. Царят казва на писарите да пишат на селски — 9; — на Широка лъка дава съгласието си Руска да стане жена на Георги Чуртата, който я отвялял 1020
- Книга, книжица (книга, кинижка)**. Иванчо седи в тъмницата на златно столче и чете — 8; ако синът ѝ е над земята, да ѝ изпрати бяла — по пьстро птиче, ако е под земята, да ѝ прати черна — по черно гарванче 68, 961; морско птиче е стъпило на бял камък сред морето и пише черно писмо на бяла — 121; Момчилица взема бяла — и пише писмо на цар Костадин 123; еничарче моли да му напише — левтерия 171; Стоян моли черни гарвани да почакаят да извади бяла — и да пише писмо на майка си 200; в Бургас издават „прѣтажни“ — за смъртта на Кондол войвода 231; момък да изпише на — лицето на девойка 270, 271; момък носил бяла — в Даръдере 373; момък забравил да чете —, защото девойка го подлудила 424; мъжко детенце седи на златно столче и чете бяла — 9, 726; майка съветва сина си да отиде при първото си любе и да научи детенцето си на — 750; ранен, Нури иска от другарите си бяла —, за да напише с куршум писмо до агата 960
- Кобури**, -те. Терзия поръчва на другарите си да занесат на майка му неговите „гюмюш“ — 81; на кръсче тежки — 168; чифт — пукват и удрят краля на Малта 237; болен овчар поръчва на баща си да му събере ножовете, — и пицовите и да ги занесе на майка му, за да се разтъжава 848
- Кожа**, -та, -и. Овце без — 77; хайдутче да се махне от двора, докато му е здрава — 973
- Кожел, кѳжле**. Сестра да изпише сестра си на — 24; мома преде на шарен — 511; на овчар е омръзнало да прави, момински — 833; овчари изсекли гората, за да правят момински — 857, 937; девойка войник взема кавала, а после се хваща за — 886; — 565, 1011
- Кожки кюркове** 118
- Койнаре**, село 529
- Кокона**. Царят обещава на войниците ергени по една —, ако превземат крепостта 246; — 971
- Кол**, -ове. Турци да набучат на — главата на Бял Димитър 153; джелати носят на — главата на Делю войвода 210; момък ходил за — 501; разбойници набучили на — момче и го пекли на огън 937
- Кола**, -та. Биволи ще преминат през Арда (Дунава, Тунджа), ако — е здрава, желязна 155, 648, 649, 650; Стоян купува — с биволи 233; Райкия отива с — на пазар 1016; — брашно 1017

Колак, -и. Милица да омеси бели — 129; месал с — 1010

Колан, -че, -и. На тънко кръстче — 168, 293, 310, 312, 819, 1012; Митра изгубва — 332; момък притяга на кончето си чифт — 785; девойка да си опаше — 912

Колджии. Пашата изпраща татари и — да му доведат Руска 177; — и запини събират аргатки да женат и да събират сено на Салих ага 179

Колета. Момък утешава любето си, че ще се върне за — 873; Саво и Тио се връщат от гурбет за — 884

Колиба, -и. Девойка моли майка си да не я изпраща в тяхната — 498; дрянovski — 535; момък си прави — в сеното 867; хайдушки — 950; — 575

Колина. Стоян казва на жена си, че балдъза му бяла — се жени и ги канят на сватба 155

Колю се сгодява за гъркиня вдовица и кани любето си за зълва 57; бей кара — да се потурчи 162; 163; любето на — комита е пушката, а куршумите му са децата 187; Индже войвода кара — да развива байрака и да събира момчетата, че ще нападнат Маламджа 213; — войвода кара — байрактар да събира войската, за да нападнат малтенци, че имат много имане 238; — изпраща тежки сватове за Пенка, но тя ги връща 334; Софка плаче за —, който я оставил, и го къдне да го вземат войник 528; — поръчва да кажат на девойка, че ще я убие, защото го е лъгала 535; — гайдаджията 681; Станка пуска вечер — у дома си 733; комити хващат и убиват — 961; — Боботански 991

Коляно, -це, -ена. Струна се навежда на — 99; Веда (Тодорка) „здрова“ Стоян (Дамян) в ръка и в — 119, 143; райковските чорбаджии стоят на — пред Мехмед Синап 174; майката на Калън Тома целува — на Петко войвода 218; мома удря ръце в — 774

Комита, -и. Сали Мехмед се обажда на майка си от гроба и ѝ казва, че го хванали — и го убили 105; майка кара сина си — да се ожени 187; калоферски — 188; джелати носят главата на Деля, баш — 210; планината е пълна с отбор млади — 223; надява ли се султанът през пролетта — да го убият 224; славейче се грижи за ранени — 225; от Рожен тръгват — 226; — правят хоро на Рожен 229; да излезе Гюргя и да погледа как вървят — 230; момък бяга от двамна едри — 492; девойка има двама братя — 500; Коста Каменски ще отиде с триста души отбор — 949; хилбетски бели — убиват Ариф и Алия Арнаутина 951; — подмамват Салих да отиде при тях в планината и го убиват 962; — 946

Комка. Българите пиели — с чаши 131, 132

Комунишка. Девойката да стане —, а момъкът тънка ела 633

Комшия, -ка, -и, -че. — съобщава на царя, че Янка пее на детето си да порасне и да вземе царството му 8, 9; на девойката е мъчно, че я отделят от близни — 36; девойка люби близни — 46, 396; — му са тънките ели 175, 176; пашата вика Руска, защото ходила с близното си — 177; да не я чуят (видят) близни — 316, 447, 463, 464, 503, 919; момък обича девойка, близна — 410, 557, 559, 903, 1021; момък кара девойка да го похвали на някоя нейна — 452; — се научило всяка вечер да отива при девойка 489; — лъжат девойка, че момъкът люби друга 513; девойка тръгва на байряк с нейното близно — 553; момък кара майка си да повика — Марийка 556; майка дарява сватбари, близни — 665; майка кани на сватба близни — 711; — съобщават на Стоян, че жена му ходи с близно — 733; — казват на майка ѝ, че Янка е болна 735; болна девойка кара майка си да извика тяхната — 812; овчар кара девойка да извика тяхното — да отиде с овцете, а те да се ожениат 819; — познава Маруда и казва на другарите си, че чушът им е девойка 886; във войската няма първи — 900; девойка поканва хайдутче в къщи и извиква близни — да го хванат 923; — виждат, че кучета разкъсали хайдутче в двора на Дафинка 973; — казват на Иван терзията да ожени сирачето, което отгледал, за дъщеря си 1022

Кон, -я, -че, (конци). Св. Георги (Момчил, Петър) подковава — си 1, 123, 711; лудо-младо с — хранено 2; цар дава на Янка — хубаво 9; кум да кове — и да вдига войска за невеста 15; момини братя вземат — и пръстена на момък 16; — предупреждава сватове да

не минават през Тунджа, защото ще ги отвлече 18; баща да изпише дъщеря си на седлото на —, за да се разтъжва с нея 24; момък води невеста на — и на килимче 29, 667; сватове (гости) довели — за невеста 38, 61, 802; момини братя искат от младоженеца обуча — и — 47; момък иска да изгори с гората, защото му се ладнало — аджамийче (мършаво) 48, 49; девер яде и пие, а — му стои вързан 52; момък да продаде — и оръжието си, за да купи лицето и снагата на девойка 53, момък учи — си как да открадне зълвата (невестата) 54, 55; момък учи — си да каже на момата, при която отиват, да не го взема 56; девер посяга от — да откъсне вишни-черешки 58; — му цвили в конюшната (обора, двора) 68, 102, 103, 107, 108, 961; овчар да събере сиви — 74; момък да отиде с — си в гората за билки 86; момък сънува, че възсяда черно — 96; Богдан и Иван отиват на сватбата на вуйчо си със своите — хвъркати 118; Веда скача от — и избива трима паши 119; болен Божко избива левент Петко с триста момци и триста — 120; Момчил яха бърза — 121, 122; Марко възсяда — хвърковата и тръгва да търси брат си Андrelешко 124; Марко възсяда бърза — и настига турци анадолци, които са отвлели семейството му 126; Марковият — не смее да каже къде ходи Марко 128; от бързо каране турците се клатят на — 131; кавури влизат с — в черква 132; татари карат робиня да си хвърли детето, за да го стъпчат с — 136, 137, 138 139, 140; татари отвлечат момък и го карат да им развежда — 141; Наню чорбаджи (мъж, син) кара снаха (жена, майка) си да му изведе — 143, 719, 769; турци пристигат в селото и довеждат — за Станка 148; — на Бял Димитър е в яхъра 152, 153, 154; турчин възсяда — хранено и отива на пазар в Одрин 166; турчин отвлеча Златка и я мята на — си 169; еничари слизат от — 171; бащата на Рада има хергеле — 172; къде е оставил — байрактарят Мустанчо 175; — на убития байрактар остава вързан за ела 176; татари пристигат с — си в двора на Салих ага 180, 181; Стоян хайдутин ще настигне турчина, който кара роби, ако си прежали — 184; на момък е омръзнало да зоби — на турци 185; момък да яха алено — 188; братче кове — на брат си 190; момък сънува, че — му е жадно, и го напоява със сълзи 191; дали — на хайдутин е аджамийче, та е тъжен 195; ранен байрактар моли дружината си да го качи на — 201; който възседне — на байрактаря, той да вземе байрака 202; на гроба на юнака да забият байрака, а за него да вържат — му 203; Делю войвода се наяхал на врани — 208; Ахмед извежда — хранено 234; — газят кръв до зенгите 239; турци ще тъпчат децата с — 240; момък пита — си наема ли се да го отнесе сред битката 242; — на момък хвърчи като птиче 287, 319, 388; девойка да изведе — на момък на равни двори 312; момък пита девойка не е ли видяла — му 330; 331; момък пита девойка има ли яхъри за врана — 338; любето на девойка яха сиво — 371; защо да живее момъкът, кога си няма — и любе 406; — води, пеша ходи 415, 422; — на момък струва хиляда, а девойката два града като София 426; момък съжалява, че няма пари да купи —, за да вземе девойка 431; — на хайдушки войвода разровило дворовете на девойка 433, 485; момък отвлеча с — си девойка 441, 641, 642, 643, 645, 646, 651; — съветва девойка да не взема стопанина му 461; турски — размътили водата 480; — до —, юнак до юнака 487; — му в глава „здрова“ 494; момък пои сив (вран) — 516, 517; момък жали за —, който продал, за да се откупи от турци 531; майка му да изведе врано —, че ще отиде да си търси любе 552; девойка да поводи — на момък 567, 568; когато момата слезе от —, да стъпи на сребърно столче 594; — на момък не пие вода поради белите котли на девойка 610, 624; — казва на девойка да го назоби и напои, та когато го възседне за венчило, да върви кротко и всички да ѝ се радват 636; невеста не слиза от —, а чак Адем 640; хергеле — с коняри, зестра на девойка 723; Продан (хайдутин) пои — си по мрак 732, 922; син пита майка си какво да продаде: —, децата или жена си 734; девойка запалва хергеле 741; майка да продаде — на сина си 754, 791, 899;

да свади дисаги от — 755; коняри с хергеле — търсят Стоян 757; майка учи дъщеря си да не слиза от —, докато не ѝ дадат ключовете от тъмницата 763; баща да купи на дъщеря си — „бингрошу“ 886; майка пита сина си защо — му са мършави и кални 919; хайдути тълчат с — невеста 937; ханджия да напои — им с вино червено 943; — казва на Махмуд, че на връщане от Гюмюрджина ще носи дрехите и позлатения му револвер 944, 945; дюкметата му са в дисагите на — 958; — му са продали, а парите са изпили 959; на Тодор изгоряло — раванлия 966; Стоян надпреварва с — си — на султана 967; Бего (Райко) обикаля с — си за един ден царството (земята) 968, 969; Стоян пристяга — си с люта змийка усойна 970; механджийка надпива момък и взема — му заедно с него 972; войвода (касапин) се обзалага да хариже — си на този, който измами жена му 973, 974; — 220, 223, 235, 336, 237, 246, 346, 350, 352, 353, 364, 379, 399, 405, 417, 420, 421, 435, 474, 477, 478, 502, 503, 507, 534, 538, 545, 551, 557, 559, 612, 669, 670, 690, 695, 697, 707, 708, 709, 710, 760, 766, 767, 770, 781, 784, 785, 786, 792, 804, 830, 846, 847, 867, 878, 891, 903, 905, 934, 935, 949, 951, 976, 997, 1021, 1023

Конак¹ -а. Девет — път 6, 695, 787, 805

Конак² -а, -че, -и. Хайдути обират бяло — 42; вижда ли синът ѝ каква мъка има в неговото бяло — 68; чумата е у Иван на — 80; жена му плаче в — 103; ще му напълни с чез — 119; триста пушки пукват към Нанювите — 143; турци откриват девойка и я отвеждат в турските бели — 149; три табора турци вървят към — на Бял Димитър 152; царят дава на Колю половината Одрин, Султан Селим джамия и — край Марица, ако се потурчи 163; сеймени отвеждат Руска при пашата, в голямото — 177; Петко войвода казва на Калн Тома да погледне бялото си — 218; Адраманово — 234; Санкоско — 273; девет години момък ходил у девойка на — 338; конят му го заведе покрай пашови — 364; ясно слънце огрява момък от беличкото — 380; 464; на девойката е прилика в бяло — да седи 386; момък да отиде с коня си на — при три моми хубави 399; девойка не влиза денем в — 458; момък да отведе девойка в бялото си — 569; девойка не иска момък, защото — му е в реката 574; момък ще изгради — сред пазара, ако Кюрсинка го вземе 575; момата иска — да е варосан отвън и отвътре 594; висок — да градят 596; аговско — 638, 864; девойка не може да остави бащиното си бяло — 639; — му прокапал 640; сердарско — 671, 673; огън да гори —, когато мъжът ѝ е глупав 690, 691; Кафеджиево — 716; — сайбийка 735; ханджийско бяло — 788; Баргански — 795; девойка лежи болна в беличко — 799; 803; Хасанови — 801; Асан (Салих) агово — 804, 807; момък пита девойка има ли — да пресни 871; деветима са на —, да тръгнат на девет страни 881; кончето ѝ да я отнесе в тяхното бяло — 886; на Тодор изгаря — „киречлиен“ 966; Хамузе (турчин) залага — с кадъни 969, 970; 971; Стоян да доведе Марийка в неговото бяло — 1021; мъжът ѝ да поспири с кавала, — да ѝ развесели 1024; — 174, 232, 233, 293, 536, 621, 688, 710, 944, 945

Кондол войвода. Тежко ранен, — моли другарите си да го убият, да го погребат и на гроба му да изиграят хоро, за да не го намерят турците 231

Коноп (конопъл). Румината коса е като зелен — 1000

Конци. Пасмо — изшила, докато си ушне кафтана 348; девойка да сучи „бришме“ — 583

Коняри. Невеста закарала на мъжа си хергеле коне с — 723; — търсят Стоян 757

Копан. Момък да стане сребърен — 410, 412

Копаран. Писан кендосан — 606; гайтанен — 959

Копеле, -че (момче, момък). Стоянчо върло — свири с меден кавал 94; Ганица е сгодена за чепеларско — 179; Страхил войвода се бори с вдовишко — 212; момите не го искат, защото е яваш — 268; дошло е — от Рѐка село голямо 288; девойка си изпатилата от —; когато и да излезе, все него вижда 311; — носи китка от градинката на девойка 320; Мехмед, вакло — да изпрати нишан на девойка 321; девойка си направила

сянка с комшийско — 336, 337; девойка ще умре без болест заради вакло — 378; майка бърза да ожени дъщеря си, защото — не чака 385; беглишко вакло — минава с коня си край момини дворове 388; Рада висе китка за устовско — 395; девойка казва на вакло — да не минава през дворовете им, за да не разбере майка ѝ, че идва за нея, а тя излиза за него 405; девойка избягала от пашовско — 425; девойки питат вакло — продава ли сърма и коприна 444; девойка кани хайдутче, вакло — у дома си 465; калугерка иска да се жени за младо — 473; девойка плаче, че си легнала сама, а станала с чичовото си — 495; девойка е сгодена за ябанджийско — 544; девойка да попита — отгде е откъснал китката 574; момата иска хубава къща и в нея вакло — 594; девойка не иска момък, защото е аскер — 597; девойка казва на „акси“ —, че не може да я измами с две червени ябълки 604; майка ѝ ще я даде на вдовишко —, че има къща, ниви и ливади 607; майка не дала дъщеря си на планинско младо (комшийско) —, което обичала 624, 678; — носи в ръка байрак и му „ройка крилцата“ 639; из пътя върви —, тънък терзия 876; ако чаушът е —, ще се загледа в съчмите и „тифещите“ 886; девойка не иска момък, защото е хайдутско — 906; планината не ще забрави невестата и младото —, които хайдутите хванали 937; мома иска бяло-чернооко — 1004

Коприна. Сестра скривала чужда — 115; Зехиде преприда на рудан жълта — 293; Гана взе ръкави със сърма и — 368; девойка да се наноси на „гевезена“ — 385; гемиджия закарва в Скендер гемия с — 444; Фатма преприда бяла — 522; момък купувал и продавал на Узунджовски панаир сърма и — 531; девойка да не си хаби „гевезена“ —, защото момък няма да я вземе 533; момък дал на девойка сърма —, а тя на него бузки карпузки 590; сено като одринска жълта — 766; терзийче продава синя-зелена — 809; — 870

Коган. Момък не е влизал в джамия и не е чел — 610

Кордовска вдовица 717

Корем, -а. Девет месеца носила детето си в — 137, 757; доктори и „жеравчин“ разпорват — на девойка 782; 783; девойка (момък), болна (болен) от — 784, 795, 935; остава сираче на майка си в — 1021

Корен, -и, -те. Юда мъкне ели с — 71; Стоян да се хване за яворови —, за да не потъне 90; Дамян (девойка) пита гората защо вършето ѝ е повяхнало, а — ѝ са изсъхнали 139; 184; от — на китка Дунав тече 576; череша изсъхва от — до върха 620.

Коса, -та, -ица, -и. Майка (любе) си скуби — 70; 218, 711, 740, 757, 903, 1021; Ганка се разболява, защото чичовата ѝ дъщеря ѝ направила магия с — ѝ 87; змийка направила гнездо в — на покойник 107, 108, 110, 775; — на св. Неделя е разплетена, защото девойките решат — си рано в неделя 114; Марко седи девет години в маза дълбока, докато — му порасте до земята 130; — на Янка (момък), която лежи девет години в тъмница, пораснала до петите (окапала) 158, 160, 753, 764; морна (руса) — 290, 351, 445, 540, 542, 554, 638, 639, 660, 674, 741, 763, 772, 784, 817, 954, 960, 969; Руса реши — си с филдшено гребенче 425; — на девойка е разбъркана 479, 480, 481, 489; майка разплела — на дъщеря си 491; — на девойка е плетена и тя е пригответена за невеста 636; девойка да не реши — си рано в неделя 984; Румината — като зелен коноп 1000

Коса² (земеделско сечиво). Майка взема остра — да окоси зелен чаир 634; момък не е виждал — 1009

Косовски ханчета 535

Коста Каменски. Усо Горенски убива — 949

Костадин. Черкез Мустафа заклал сина на Кукулиш вдовица — 947; майка казва на девойка да не мами сина ѝ — 984; — 752. Вж. и цар —

Кочия. Салих ага сънува, че се вози на пѐстра — 180; дъщеря ще идва лете на гости на майка си с пѐстра — 635, 914

Кош, -ове. Градина пълна с — 683, 994; невеста пита жетвари дали са оженили пшеницата и дали са я направили на — 869

- Кошари**, -и. Стадо блее в — 107, 108, 826, 961; Стоян да затвори стадото си в „топозлицка“ — 835; — 115, 241, 840, 886.
- Кошута** да нахрани детето на робиня, което татари я накарват да остави 136
- Крава**, -и. Струна невеста (Малама девойка) да издои — младочни 98, 111, 404, 482, 520, 701, 723; Дамян войвода (Мехмед Синап) иска от Наню чорбаджи (райковци) да приготви (да приготвят) за дружината му девет (дванайсет) — младочни 143, 174; — с дойчари 350; — умира на яслите, защото невестата не била мома 670; невеста завела на мъжа си девет — младочни 671; касани да заколи — ялова 725, 726; първият ѝ мъж пасял селските — 727; момък да пасе селските — 986; баща дава на дъщеря си — и муле 1021; — 992
- Крагойка** се моли да завали и да прогният конците, с които са зашили очите ѝ, за да прогледа и да види света 254
- Кражба**. Девойка да не се присмива на момък, защото не го карат вързан за — и за убийство 443
- Крак**, -а, -та. Тодор ще посребри — на биволите, ако прекарат колата през Арда 155; — 1007
- Крал**, -е (крала). До три са — излезли 76; Марко кани седем — и осем банове на гости 127; турци убиват — на Малта 237
- Крали Марко** вж. Марко
- Кремъне**, село 1020
- Крескавец**. Пушки пукат като — 239
- Крило¹**, -а, -ца, -та. Гълъби почукват с — 17; овчар моли да завали, за да се намокрят — на юда 74; гълъби си скубят дребни — 131; сокол (гарван, славейче) прави сянка с — на болен хайдутин (ранен, овчар, гурбетчия) 196, 199, 844, 882, 883; — и перцата на птичките в гората плачат за Индже войвода 215; — птиче да почука с — на царски врати 248; момчета хващат крагойка и ѝ връзват — 254; перата от — на птичките капят и момите ги събират 325; мома се моли на бога да ѝ даде — соколови 383; знаменосец се моли на бога да го вземе под свое — 905; девойка гледа как рибите носят пясък с — си 1025
- Крило²**, -а, -ца (на дреха). Сестра моли брат си да ѝ скрие в дясно — 38; — 174, 180, 271, 444, 529, 759; — (на байрак) 639, 890, 896, 898
- Круша**, -и. Майка поръчва от гроба да вържат люлка на — в градинка за децата ѝ, останали сираци 109; малки моми събират петровски ранни — 370
- Крушево**, село 947
- Кръв**, -чица, -та. (кръве). Майка да се напие с — на дъщеря (сина) си 93, 757; три капки — капват от устните на момък, когато целува невеста, изкопана от гроб 141; сокол (гарван) чака ранен юнак да умре, за да му пие ясните — 197, 198; Хаджи Димитър сънува, че ясни — се лейнали по белите ръкави и по алените му пояси 216; — се леят като Дунав, когато се бият турци и московци 239; ясни — като реки потичат след боя между Русанка (Русия) с нейната дружина и анадолските манафи 241; когато — се леят, на султана да му се струва, че е шербет 245; ранен момък вика девойка да му избърше — 528; ясни — потичат по високата планина (честата гора) 553, 911, 941, 944, 953, 955, 956, 957, 959, 963; ясни — да потекат от тънка ела 633; Чавдар се опива с човешки ясни — 917; гарван да пие ясни — 938, 939
- Кръст**, -че. Юда хваща овчар през — и го издига в небето 71; мъж връзва с ален пояс жена си и ѝ спуща на дъното на градежа 99; на тънко — коланче (фустанче) 168, 293, 297, 310, 312, 819, 980, 1012. Митра си изгубва от — коланчето 332; развила пояс от тънко — 485; девойка садила цветя и си „секнала“ — 491; мъжът ѝ я ударил в тънкото — 929
- Кръстопът**. Байрактар иска да го погребат на — 202
- Кръчма** (кръчмарица). Майка хвърлила сна си в — 1001; дядо влиза с бъклица в — 1007
- Кукан кехая**. Анифка казва на Мустан, че люби и ще вземе — 333
- Куклен**, село 102, 103
- Кукленски манастир** 102
- Кукувица**, -ка. Момък чува — да кука и пита майка си дали ще се разболе или ще гледа болен 592, 593, 887; невеста пита — за мъжа си 705, 706; — закуква рано и измамва Юруш войвода да изведе момчетата си 940
- Кукулиш войвода**. Черкез Мустафа заклал сина на — 947
- Куля** (къща) 1015
- Кула**, -та, -и (кульня). Яна да се изкачи на —, за да види как се бият турци и московци 239; Айша завежда Мехмед в тънки — широки 494; Калинка да се изкачи на връх — и да се огледа 573; Адем се изкачва на връх — висока и пада 640; момък отвежда с измама девойка в — и я заключва 748; Фиска лежи болна в тънка — висока 773; на момък е омръзнало да седи в тънка — 833
- Кум**, -а, -ове да венчава младоженци 14; — да кове коне, да събира войска и да отиде за млада булка 15; кумци се сговарят да убият — си 60; невеста да дарява — 62; невеста венчага, а непростена от — 95; дворът на годеницата му пълен със сватове и стари — 552; момък пита Тодорка кога ще отидат в гората да делят бъклицы, да ги напълнят с вино и да почерпят — и сватове 607; невеста прави „хала!“ даровете си, които е дала на сватове и милни — 711; Руса се покланя на — 763; на кехая и одаджия, загинали в планината, — са белите камъни 855
- Кума**. Лисца, — на мечкина дъщеря и вълчи син 1017
- Кумица**, -и, -чка. Кумът да си откупи — 15; най-малката — предупреждава кум Богдан, че кумците му се сговарят да го убият 60; — дарява кума 62; — 752
- Кундри** (кундуре). На крака лустри (ласкати) — 168, 272, 290, 294, 295, 308, 312, 316, 979, 980; момък тъпче с — китката на девойка 321; девойка не иска — ласкати, а момък „силвия“ 382; баща донася подарък на болната си дъщеря — ласкати 788; девойка да обуе лустри — 912; — 314, 420, 515, 554, 646, 653, 678, 892
- Кундурци**, -ки. Девойка да свали — от крака 300; Минка (Гюлсум) да обуе —, за да види приличат ли ѝ 304, 698; —, армаган на девойка 819
- Кураджия**, -и. Балабан казва на Караджа да не пасе овцете в неговата мера, защото ще изпрати овчари, мазоли и — 841; Димо, млад — прострелва юруче 850; овчарче застрелва Дели Димо — 851
- Курбан**, -и. Люта змията взема всяка година — малка мома 2; девойка, — на върли хайдутини 93; строежът иска —, за да не се събаря 98; човек се — не коли 113; момък дава —, за да срещне девойка 398; Стойчо да заколи — 758; майка обрича — за болната си дъщеря 800; овен казва на овчар, че ще го колят — за малък байрям 824; овчарите да заколят — в планината за кехаята 846; момък обрича голям —, ако не отиде войник (ако се върне от войната) 888, 901
- Курешнички**, -те. Турци отвлечат девойка и ѝ вземат среброто и — 149
- Куручешме** 638
- Курушум**, -и. На всяка вейка и — 92; ясни чанове (звънци) на сын са — 97; майка пита сина си, убит от комити, дали е с — ударен 105; жена оплаква мъжа си, убит от турски — 107; байрактар, убит от душмански — сребърен 175; деца на хайдутин (войник) са дребните — 186, 187, 900, 919; ясни (карабурици) леят сребърен — за Делю войвода (момък) 208, 362; гръцки — пронизва Кондол войвода 231; — летят като градушка 239; с — да напише писмо до агата 960; — 192, 240, 903, 905
- Курушумджин**. Малтенци са „женкчи“ и — 235; дъщеря се оплаква, че майка ѝ я дала на лоши турци — 929
- Кутния**. Кадъните искат Салих ага да им донесе скъпа — 180; под салтицата — 698; на бяла снага — 819
- Куче**, -та, кучка. Девойка не видяла любето си със сивото стадо и черното — 85; девет — 90; овчар сънува, че ляга черни — 97, 715; Хаджи Димитър сънува, че го ухапва черно — 216; девойка да каже на момък ще го вземе ли, за да не разлява — 420; — шарено 819; — на Дойчо не дават на баща му да приближи гроба му 845; — остават в полето, за да погребат

- бат кехаята 846; — разкъсват хайдутин 973; — хондаливо 1005; рунтаво — изяло късмета на момък 1021; — 214, 215, 329, 479, 534, 741, 756, 757, 840, 854, 984
- Кушак (кушѝк), -а.** Яница (мома) завива детето си в китеп — 9, 511; малка мома опасва четири — 290; девойка не иска кундури ласкати и — коприна, а момък „силвия“ 382; девойката е тънка и е за — 570; отпаса — коприна 747; на кръстче — копринен 980
- Кушия.** Царят и Стоян се облагат да правят — с коне 967
- Кусмджия, -и.** — Георги да изпрати на Гана масур бял памук, за да му изтърже риза и чевре 368; момък да занесе алтъните на девойка у —, за да ги влее да не се късат 419; дренополски златари и — да изляят от подаръците на момък звънци 624; златари и — да изляят гиздло на девойка 758
- Къделя (къделки).** Майката на момък да научи любовто му на своите бели — 50; машеха дава на заварената си дъщеря — да преде 401
- Кърджалии.** Да не се страхува Рада от — 172
- Кърджалийски камък** 1010
- Кърпа, -та, -и, -ички.** Невеста иска да вземе ленена —, за да си превърже очите 59; майка превързала главата си с черна — 88, 171, 853; майка да пребули дъщеря си с бяла — до очи 165; девойка се пребулва с черна —, за да не я познае турчин 169; сестрите на хайдутин носят черни —, защото го жалелят 195; джелати носят в червена — главата на Делю войвода 210; Ахмаджа съветва Страхил войвода да се облече като просък и да простре на кръстопът шарена — 211; Лютата (девойка, момък, хайдутин) води хоро и върти — шарена 229, 454, 772, 912; девойка бърше с — сълзите си 251; момък върти шарена —, а девойка бяло дялбенче 276; девойка с копринена — на главата 308; момък купил на девойка — копринена 316; ако любовто ѝ не може да дойде, да ѝ изпрати — си, за да я изпере със сълзи 378; девойка ще чисти с бялата си — потта на любовто си войник (овчар) 450, 472, 893; девойка си превързва главата с две —, защото видяла любовто си с друга 516; девойка да върже — на главата на коня, с който ще отиде на венчило 636; момък изважда — „шерфет“ и избърсва лицето на девойката, която изважда от реката 653; юруче си превързва раната с — ленена 850; кадъна, пребулена с бяла — 869; момък върти —, а баща му върти къщата 989
- Късмет.** Влюбени нямали — да се вземат 634; болна девойка нямала — да отиде невеста в двора на любовто си 801; рунтаво куче изяло — на момък 1021; — 949
- Къща, -та, -и, -те (коща).** Яница продава — големи да търси лек за рожба 9; — ѝ са високи, но са празни 88; мъж поръчва на жена си да измие — високи 98; бащата на Рада има — високи 172; Тако настанява Мехмед Синап в — голяма 174; невести робини плачат за — градени 184; на болен момък (мома) ще изградят — без дървета и камъни (в зелената ливада) 218, 793, 815, 816, 817, 847, 850, 880; комита (пияница) — не гради (гледа) 226, 685; момък да изведе девойка от — 348, 386, 452; момък дава — с градините, за да преспи с девойка 350; — на момъка е склупена 385; девойка не иска момък, защото няма — 430, 588; момък да си гради —, за да го вземе девойка 434, 574, 593; момък продава —, за да плати глоба 531; ако не ги венчаят, ще запалят — и плевнята на майка ѝ 582; майка дава дъщеря си на вдовишко момче, защото има —, ниви и ливади 607; девойка (момък) се оплаква, че се омъжила (оженил) за момък (вдовица), заради — високи 692, 717; момък върти кърпата, а баща му върти — 989; — му е сламница 992; Стоян изгражда —, варосана отвън и отвътре 1021; терзия изгражда — на сирак, когото оженва за дъщеря си 1022; — 109, 117, 195, 339, 437, 529, 548, 624, 665, 726, 727, 738, 805, 878, 886, 895
- Къошк, -а, -ове.** Бобайкови — 69; Веда въвежда сватбари във високи — 119; майка на девойка (Киречка) да излезе на високи — 133, 550, 622; кюрковете на Бял Димитър са в — 152, 154; момък да изгради къща в планината с два високи — 188; Калън Тома кани Петко войвода във високи — 219; девойка (невеста) да въведе хайдутче (момък) във високи — 465, 467, 468, 471; терзии да не гледат невеста от високи — 595; терзийче излиза на високи — 611; момък отвежда девойка във високи — 746, 747; невеста отвежда майка си във високи — 757; свекърва въвежда невеста във високи — 1021; — 273, 293, 338, 340, 405, 605, 635, 639, 659, 660, 665, 686, 775, 810, 891
- Кюприя.** Смаил събира камъни и носи греди, за да прави — в Пашмакли 101; висока (шарена) — 144, 846, 944, 945, 955; жена му става за — на Арда 998, 999
- Кюрк, -че (кюрци, кюркове).** Майка да даде на синовете си — от мечи кожи 118; — на Бял Димитър са в къошка 152; бойлу — 153, 154; майка на девойка иска зелена чоха за — 1004
- Кюрсика** не иска Смаил, защото къщите на Мадан са колиби 575
- Кюстек, -а, -чек.** —, който носи момък, е на вуйчо му 420; „синчан“ („сахатюв“, „гюмюшлю“) — 440, 508, 884, 891, 929, 953
- Кяр.** Любовто ѝ отишло в полето — да кярува 555; — 248
- Лакти, -те (лахте).** Ноктите на девойка (момък, братя), която лежи девет години в тъмница, порасли до — 158, 753, 763, 764; терзии скрояват на девойка зелен забун до — 296
- Ламба.** Тодорка запалва — шарена 143
- Ламбади.** Петлите пеят високо като царски — 886
- Ламби Костовек.** Хаджийска дъщеря не иска — 226
- Ламби Райковски.** Хаджийска дъщеря ще вземе —, който ѝ прилича 226
- Ластовичка.** Мома е умиляла на момък като лятна — 577; невеста пита — не е ли видяла мъжа ѝ 706
- Лед, -ове.** Бяло море замръзва и хваща девет педи — 117; гората е още пълна със снегове и — 185; — 217, 564, 779, 886
- Лейлечко (щъркел).** Невеста пита — не е ли видял мъжа ѝ 706
- Лейлинка** не прощава на мъжа си, че взел и друга жена 716
- Лек, -ове.** Янка продава бащино имане и търси —, за да роди дете 9; момък казва на баща си да не му търси —, защото сънувал сън, който показвал, че ще умре 96; стар калугер знае — за града, ала е греховен 98; овчар пита девойка не знае ли — за рана 384; момък седлае кон да търси — за болна девойка 784; майка води сина си в манастир, за да намерят — за болестта му 935; доктори дават на Рада силни —, за да излекува мъжа си 1024
- Леяля, -ка, -и (леяля, зълва).** Снаха утешава — си, която се жени в далечно село 6, 58; невеста дарява — си 65; девойка се оплаква на — си, че любовто ѝ залюбило друга 308; — съветва момък да не ходи при Марийка (в тяхното село), защото девойката няма да го вземе 328, 363; — на девойка имала гости, а тя не отишла 401; — отглежда сестрин син и когато пораста, го убива, защото девойката, която залюбил нейният син, искала сестриника ѝ 1023; — 444, 514
- Лен.** Девойка тръгва да бере — 563; Ленка бере — и приставя на овчарче 658
- Ленка** вж. **Еленка**
- Лескавец.** В боя между турци и московци сабите лъскаят като — 239
- Лептерка** се изгубва и я намират да плете чорапи на сянка в ливадите 1019
- Лещан,** село 646
- Ливада, -и (ливаде).** Млада невеста среща Асан в зелено — 77; змия извежда дребни змийки в зелено — 107; Стоян, превърнат от майка си в смок, засвирава през зелено — 111; момък пасе телци в зелено — и го отвличат татари 141; девойка събира сено в зелено — 261; девойка вижда любовто си в зелено — 270; 311; тревата съхне в зеленото — от ходенето на девойка 356; да зароят момък (девойка) в зеленото — 362, 793, 799, 800, 880; Стронгелски — 396; момък целува девойка в зелено — 442; Милушовски — 511; момък продава ниви и —, за да плати глоба на турци 531; бащата на девойка отива в зелено — да бере черешни

- 580; мома не иска момък, защото няма къща, ниви и — 385, 430, 588; майка дава дъщеря си на момък, който има къща, ниви и — 607; Ленка приставна на овчарче от зелено — 658; блатишки — 670; падалско блатско — 671; момък съжалява, че се е оженил за вдовлица заради къща, ниви и — 717; болна девойка казва, че ще ѝ вържат люлка в зеленото — 773, 798; овчар среща говедарчета в — край селото 787; хайдутни правят добро на зелена — 912; хаджийски — 1019; — 356, 379, 444, 479, 496, 595, 639, 845, 892, 941, 946, 992, 1003
- Лица** невеста се обажда на девера си от гроба 110
- Лилян** предумва майка си да дадат сестра му на турци в далечно село, но когато я отвеждат, той съжалява, настига турците и ги избива 770
- Лиляна** моли младо писарче да не записва любовто ѝ войник и когато се жени, ще го дари копринена риза и плетени чорапи 390
- Лингер.** Мома точи вода от чешма с — 643
- Липово,** село 994
- Лица, -и, -те.** Невеста носи 1000 — в кесията, за да откупи любовто си от тъмница 561; — сеферска 711; разбойник ще убива керванбашии и ще им взема жълтите — 939; — на хаджи Костадин са в кемера на пояса му 958
- Лиса,** кума на вълчи син и мечкина дъщеря 1017
- Листа, -та (листо).** Букови — са постеля на момък, отвлечен от комити 105; Дамян върви през гора и свири с крушово — 139; — на гората са окапали от Индже страшен войвода 214; гората, дърветата и — плачат за Индже войвода 215; девойка ще забрави момък когато главня се разлисти и пусне — широки 626; когато кончето му цвилне, черничевите — капят 710; буквите — са дарове на кехая и оаджия, загинали в планината 855; девойки берат черничево —, за да хранят черни буби 870; девойка пита орех наема ли се да задържи — си година и половина, докато се върне любовто ѝ от царска служба 891; блага ябълка с — понуда за болно любе 1024; — 19, 131, 239, 373, 499, 620, 718, 813, 883
- Лихварин.** Калън Тома бил страшен — 218
- Лице, -то.** Момък (овчар) целува девойка в — 5, 353, 436, 439, 443, 445, 741, 1025; зълва (девойка) не продава и неменя бялото си — 53, 381; сватбари довеждат кон за малка мома с бяло — 61, 71; юда не иска грошове и овни, а бялото — на овчар 73; баща моли сина си да му развърже ръцете, за да си взиме — 89; Тодорка (робиня, девойка) казва на Дамян войвода (овчар, хайдутин), че по — и по говора прилича на братчето ѝ 143, 145, 912; брат не дава сестра му да прислужва на веригджии, за да не ѝ гледат бялото — 151; девойка продава бяло — и залага тънка снага, за да откупи брата (любето) си от тъмница 164, 561; — на любовто ѝ е бяло и чернооко 177, 269, 270, 271; Кара Колю има — юнашко 213; — на девойка е два и три пъти по-бяло от белия сняг 265; всеки, който я види, иска бялото — на Рада 266; момък кара девойка да излезе навън, за да запомни — ѝ 272; девойка гледа — си в огледало и си говори, че ако е по черноока, женени ще разженва 280; моминско (Бечово) — е по-бяло 281, 283, 286, 512, 513; игумен казва на девойка, че няма място за нея в манастира, защото — ѝ е бяло, а снагата тънка 282; — на девойка греє като слънце 285; девойка иска за бяло — белило 310; девойка дава на любовто си вместо китка коприва, та му изгаря — 335; момък вижда хубава мома да си мие — на Дунава (реката) 346, 426; майка пита дъщеря си защо очите ѝ плачат, а — ѝ се смее 371; писарче иска бялото — и тънката снага на девойка, за да не пише любовто ѝ войник 390; — на девойка е целувано 479, 481, 489, 510, 542; момък избърсва с кърпа — на девойка, която извадил от реката 653; момък кара девойка да се обърне, за да види бялото ѝ — бяло ли е 658; девойка да не отива в гората, защото е пълна с хайдутни, които ще ѝ нацелуват бялото — 661; — „каматно“ 671; докато девойката е при майка си, бялото ѝ — цъфти 674; момък проклина ракията, която го накара да вика братовата си жена, за да ѝ целува — 686; — „шёнливо“ 730; дъщеря прилича на майка си по — и по говора 758; шарка „изрѳбчва“ бялото — на девойка 772, 817; девойка обича да мие — си с миризливо сапунче 1009; — 273, 274, 284, 324, 378, 393, 411, 412, 448, 449, 451, 492, 523, 540, 553, 623, 698, 707, 708, 733, 745, 749, 784, 785, 786, 797, 891, 893, 905, 954, 1006
- Личка Драгловичкина.** Майката на —, която навършва петнадесет години, я укорява, че се жени за 50-годишен мъж 681
- Личка Станювичка.** Момък иска да изведе — в гората, за да я пита кому връща „нищана“ и кому говори напук 386
- Лишене** вж. **нишан**
- Лѳжба** вж. **облог**
- Лоза, -е, -то.** Черно грозде с — понуда за болен 561, 780; Влюбени ще се забравят, когато Дунав пресъхне, когато го изорат и го посадят с — 628; — има, грозде няма, за да занесет на болен 778, 779, 784; младоженка, която хайдутин връзва за бук, се превръща в — 935
- Лудо-младо, луди-млади.** Не било —, а бил св. Георги 2; — люлее девойка на люлка 5; невеста, изкопана от гроба от —, му казва, че земята не я иска, защото не е целуната и прегърната от любе 141; в гората птички пеят за двамина — 830; — пита девойка пило ли е стадото му вода 832; — минават през гора и се оплакват: единият, че му омръзнало да пасе овце, а другият, че няма мома за него 833; — загиват в планината 855; — години 935; — 948. Вж. и **юначе лудо-младо**
- Любе, -то, любове (любим, любима, съпруг, съпруга).** Овчари казват на девойка, че си имат сестри, но си нямат — 7, 384; съседка душманка накара — на Яница да я остави, защото нямала дете 9; майка плете дъщеря си и я кълне, че си няма първо — 10; бяло българско момиче е сядило цвете, та когато дойде след сватбата с нейното първо —, да види берат ли го моми и момци 30; овчар казва на юда, че си има първо —73; девойка кълне съня, че я приспал и не видяла накъде е отишло — ѝ 85; девойка изпраща — си в гората за билки, за да развалят магията, която им направили 86; овчар се кълне на девойка, че няма друго — и деца 90; Струна (Димка) невеста пита първото си — защо плаче 98, 99, 100; Величка с малко дете оплаква — си над гроба му на турската граница 107; Янка плаче над гроба на — си и го пита чува ли и вижда ли, че всичко плаче за него 108; Малاما казва на — си, че майка му ходи по врачове и по цигани, за да ги раздели 111; цар Милуш кара Добруджа да си познае — между две булки в еднаква премяна 118; Ведица пита — си Стояна защо не яде и не пие 119; Момчил иска от — си да му даде ключа, за да отключи Бяла града 121; турци заробват бащата, — и детето на Марко 126; Марко кара — си Милица да запее в гората 129; Рада пита Дунава дали е видял — ѝ 134, 135; невеста не се разтапя в гроба, защото не е прегърната и целуната от — 141; Димитрица казва на — си, че кюрковете му са мокри от нейните съзри, защото турци го търсят да му вземат главата 153; Руска казва на пашата, че си има — „каматно“ 177; невести робини плачат за — си 184; — на хайдутина е тънката пушка шарена 186; Анастас Попмаринов иска от първото си — Еленка револвера, за да убие нея, детето и себе си 227; Фатма кара — си Адриан да се изселат в Анадола 234; невеста кълне този, който е обявил Европейската война, та — ѝ отишло войник 250; невеста плаче за — си, което съхне в окопите при Битоля 251; момък да отиде в Смилино, където го чака неговото първо — 269; — на девойка е сърдито, защото гледала и други момци 294; девойка сваля премяната си и я кълне, че няма —, което да я гледа 299; девойка пита първото си — толкова ли не се сеща, какво да ѝ купи от пазар 312; момък иска от — си китка, която да закичи на калпака си 319; девойка се разболява, защото си изпуснала — 376; девойка казва на писарче да не пише — ѝ войник 390; девойка казва на птиче, че — ѝ е войник 392;

девојка седи край морето и пита рибките не са ли видели — и 394; девојка казва на — си, че майка ѝ не ја пушта да отиде денем при него 403, 404; зашто да живее момък, когато си няма кџаца, кон и — 406; ако — ѝ отиде войник и девојката ще отиде с него 450; јанкехая иска да се прободe, зашто девојката, којато харесва, трџва с — си 456; девојка казва на момък, че си има в друго село — , по-хубаво от него 460; Сафие казва на момък да не чука, зашто што го чујат — и братјата ѝ 469; девојка кара — си да се отбие при неј, за да си поговорјат 477; девојка забравила да затвори портите, зашто дошло — ѝ и та се загледала в него 485; девојка преврџва с две кџрпи главата си, зашто видјала — си с друга 516; девојка тџки за — си, којето ја изоставило 520; да не се хвали девојка с — си, зашто то љуби и друга в друго село 523; девојка отравя невестата на невярното си — 533; момък вижда — си в докјана да пие вино, да говори и да се смее с други 534; — на момък се годило за — чужденче 538, 539; майка пита сина си дали е чул, че се жени прџвото му — 552; Незифе (Радица) остава детето си на леля (свекџрва) си и отива с — си 558, 559; невеста да откупи — си, којето лежи в тџмница 561; момък (девојка) може да живее без рџка, но без — си не може 562, 563; прџвото — е најдраго 564; девојка кара — си да ходи у тџх всеки ден и всјака вечер, за да омрџзнат на родителите ѝ и да се сџгласат да се вземат 582; момък да направи ситен калдџрџм, та — му да ходи по калци и по терлици 594; майка казва на дџщеря си, че зиме ще ѝ идва на гости с нейното прџво — 635; — на девојка е дошло и ѝ донесло гиздило 636; девојка иска да се отрови, зашто — ѝ е грозно 637, 638; — „севдилно“ 663; младоженец врџца — си, зашто не излязла мома 669; дџщеря казва на майка си, че е тџжна и угрижена, зашто — ѝ е нај-грозно (нехайно) 682, 683, 685, 687, 691, 694, 994; невеста се оплаква на гората, че има болно — 699; Радица забјатва от прџвото си — , от майка му и от мџжкото си дете и става кехая 704; невеста пита кукувицата и ластовицата не са ли видели — ѝ 705, 706; невеста казва на пџтник, че — ѝ замислено преди девет години 707, 710; невеста везе и пее, зашто — ѝ, којето ходило девет години с хайдуги, се врџца с дружината си 709; Бекир трџва с другари на хаджилџк, а — му не го пушта 710; Петџр казва на — си, че го викат да отиде войник 711; мџж пита — си какво да правјат, че да изхранјат децата си 712, 713; Стојан се опива, заколва сестра си и продава — си Калинка на трима турци 715; мџж посадил дрџво, којето да закрива прозорците, за да не гледат грозното му — 718; мџж кара — си да му оседлае коња, за да отиде отвџд Дунава и да не се врџца 719; мџж иска да остави — си Загорка, зашто не му родила дете 723; мџж кара — си Деляна, којато пред него е била омџжена за други, да му каже с кого е била нај-добре; 727; мџж пита жена си дали си няма и друго — 728; Стојан трџва с — си Калинка на гости у майка ѝ 730; Стојан пита — си Тодорка, којато му изменя, как да ја погуби 732; Стојан се оженва за — „каматно“ 733; Никола казва на — си Јаница, че отива в кџрџмата, а тя да го чака 735; майка оженва сина си малџк и му довежда глупаво — 736, 737; бацата на девојка се оженва повторно и довежда — „каматно“ 739; майка казва на сина си, че — , којто е намерил, не е глупаво 744; майка сџветва сина си да земе — , којето му е родило дете 750; снаха казва на свекџрва си, че пџтникџт, којато дошџл у тџх, прилича на — ѝ Стојан 757; Стојан казва на — си Калинка, че ще легне да поспи 767; Бойдан намира сестра си Марица, но не ја вема сџс себе си, зашто си има прџво — и дрџбни деца 769; майка кара болниј си син да погледа хорото и — си, до којето двамина играјат 777; болно — иска јабџлка, дјоля и грозде 778, 779, 780; невеста да отиде в полето при болното си — 781; Гривнино — чува, че Гривна е болна, и бџрза да ја завари жива 787; брат испрацша сестра си да види болното му — 790; болна дџщеря кара майка си да отнесе китка на — ѝ 797; болна девојка казва на майка си, че ще умре, и ѝ по-

рџва да дари — ѝ с риза, кџрпа и китка 801; майка оплаква дџщеря си и ѝ казва да стане, за да посрещне прџвото си — 803; овчар моли разбойници да го пушнат, зашто има болно — и няма кој да го гледа 840; овчар кара овена си кротко да дрџнка звџнциите, за да не го чуе прџвото му — 843; Дойчовите кучета познават само неговото прџво — 845; болен кехая кара одадџкјата да купи и да отнесе подарџци на прџвото му — и на дрџбните му деца 846; кадџна казва на — си, че не е приготвила вечерја за жетвари, зашто детето ѝ плаќало 869; Стојан кара Шар планина да се наведе, за да види старата си майка и прџвото си — 875; девојка пита байрака накџде ще води — ѝ 890; девојка пита ореха дали се наема да задџржи листата си, докато — ѝ се врџне от царска служба 891; момък казва на майка си, че не му е мџчно, задето отива войник, а зашто остава — си болно 894; момък моли да не го пишат войник, зашто скоро се е оженил и — му е глупаво 897; невеста оплаква прџвото си — Мехмед 904; Стојан казва на — си Еленка, че отива войник 905; невеста, отвлечена от хайдуги, плаче за младото (болното) си — 915, 916; тџнката му пушка е — на Стојан 919; жена порџва на — си добре да посрещне сватовете на разбойника, којито ја иска, зашто тя се наема да го убие 921; разбойник пита — си Боянка отгде познава, че рџката, којато е донесџл, е на братџето ѝ 927, 929; убит брат проговарја и моли сестра си да извика — му 930; ранен трџговец моли да го закарат в двора на — му 941; хайдуги убиват хадџи Костадин, зашто се оженил за хайдугско — 958; хайдуги носјат вест на Алинка, че са убили — ѝ 959; — „севделиџно“ 966; Иван войвода се хвали пред хайдуги и войводи, че — му Дафинка е нај-хитро и нај-разумно 973; касаци јадат и пият и се хвалјат че — е нај-хитро и нај-хубаво 974; — ѝ се разсџрдило, зашто му казала да не пџлни лџжницата си сџс зелена коприва 974; — ѝ е сџрдито, а тя не знае зашто 996, 997; Тодор се оплаква на леля си, че взел — чернооко, којето не знае хурка и врџтено, рудан и стан, не може хлџб да омеси и јадене да приготви 1015; братовчедџт на Стојан му открадва — 1021; Радка отива вџв Драма при болното си — 1024; болен Стојан кара майка си да му извика — 1025; — 68, 102, 103, 136, 138, 142, 166, 209, 284, 362, 364, 375, 414, 501, 560, 648, 653, 664, 697, 700, 734, 746, 754, 786, 791, 792, 807, 810, 811, 812, 817, 824, 857, 950, 957, 961, 1006, 1009

Љубовничка, -та. Момък казва на майка си, че — му се жени за чичовиј му син, а него викат за девер 548
Људе, -те (људиша, џудџкове). Майка дава дџщеря си на чужди — 26, 37; Смаил строи мост, за да минават — и добитџк 101; татари отвџедат момък в дџлбоко дере, гдето — не ходјат 141; манафи нападат Мадан, сџбират — и им вземат парите 173; Мехмед Синап иска от райковци пари, овни, крави и девојки, за да не пали селото и да не коли — 174; Салих ага порџва по летни птички на неговите кехая, кадџни, деца и — „факири“ да не плачат за него, а да му направјат помен 183; под всјако дрџво — убити 214; Калџн Тома разделјат женени — 218; мома седи край море и пита рибките дали џубето ѝ не е загинало в чужда земя, с чужди — далечни 394; девојка осџдила хайдугски войвода да лежи в Димотишка тџмница, гдето — ходјат, а не се врџшат 433; девојка казва на момък, че от — е срамота да се оженјат, зашто са роднини 447; момък казва на девојка, че този, за којото иска да се ожени, е будала, когато срџца — , врџца се назад 607; душмани развалјат сватба и разделјат женени — 616, 617, 618, 628; — намират захвџрлено момиченце и го отгледаат 769; разбойници, ще отнесат в планината кџрпата на девојка, за да разберат всички — , че е прикривала баца си 924; свекџрва пита снаха си какви са — , којито вечер дохождат и носјат човешки глави 930; — 282

Љулка, -и, -те (љуљки). — полюлейки 4, 5; Јаница ражда дете, слага го в „летва“ — и му пее 9; майка (жена) оплаква сина си (мџжа си) и го пита вижда ли, че детето му плаче в — 68, 102, 103, 107, 108, 961; Струпа невеста оплаква и приспива детето си в „летва“ — 98,

100; сестра се обажда на брат си от гроба и му казва да вържат в градинката „летва“ — за нейните сираци 109; робиня връзва на две тънки борики (два бука, дърво извито, чепарнато) — за детето си, което татари я принуждават да остави 136, 137, 138, 139, 140; Стана оставя на стара робиня малкото си дете в „летва“ — 142; майка на девойка да люлее детето ѝ в — 168; Руска повива детето си, поставя го в — и отива при пашата 177; да нагиздят Минка и Фейминка и да отидат на —, за да ги видят ергените 309; девойка ражда момиченце, връзва му — и му пее да порасне 511, 560; дъщеря се сърди на майка си, че я оженила малка; дружките ѝ още с пъськ играят, а тя люлее — с мъжко детенце 676; Станка е посьрнала, защото отишла при осем етърви и вечер всяка гледа детето си в —, а нея карат да дои девет крави 701; мъж ще купи на бездетната си жена от злато дете и от сребро — 702; Славка родила девет деца, люляла девет —, направила осем гроба 720; майка да доведе на сина си две снахи и да люлее дее — 752; майка казва на болната си дъщеря, че дружките ѝ я викат, за да отидат на — 773, 788, 798, 799; Асие ражда дете и се разболява, без да го закърми и да му направи — 807; кадъна не спотвила вечеря на жетвари, защото детето ѝ плакало, а тя го люляла в — 869; чуждата земя е „притажна“, както е дете без — 883; — 92, 801

Лясково, село, 689

Лястовичка, -та. Невеста пита — не е ли видяла някъде мъжа ѝ 705, 706

Лято, -то, лете. Девойка (любе) да не ходи на гости у майка си (да не се върне) зиме от снегове, — от върли хайдути 25, 149, 376, 842; момък води отмяна за майка си — от пекове, зиме от мразове 51; — обсушно (хайдутско) 161, 841; планината е пълна зиме с дървари, — с овчари и хайдути 216; цяло — славейче се грижи за ранени комити 225; посред — от лед вода понуда за болно любе 779; момък да не гледа момата на хорото, а — на нивата 861; девойка не иска овчар, защото — ходи по къра 987; — 6, 253, 343, 344, 385, 541, 745, 939, 986

Магия. Девойка кара любето си да набере билки от гората, за да развалят — и да се вземат 86; Ганка говори на майка си, че се разболяла, защото чичовата ѝ дъщеря ѝ направила — с косата ѝ 87; момък прави —, за да го вземе девойка 572, 573

Мадан, село 173, 459, 572, 575, 673, 880

Мадански ябълки 893

Маджар сандъци 801

Маджари (мажѐре). Татари, черни — заробват невеста и я карат да хвърли детето си 138, 139

Маза, -и. Марко седи девет години в тъмна — дълбока, за да му порасне косата и братата 130; бей ще подари на Колю — с мазаджините край Одрин, ако се потурчи 162; войници водят девойка войник покрай — в дюкани, за да видят какво ще избере 886

Мазаджини, -те. Бей ще подари на Колю мазите с — край Одрин, ако се потурчи 162

Мазоли. Балабан отива с двадесет души овчари и тридесет души —, за да изгледят овцете на Караджа от Балабановата мера 841

Майка,¹ -та, -и (майчица, майчинка). — на св. Георги го съветва как да спаси посевите от погиване 1; девойка загубва пътя в гората и старец я отвежда при — ѝ 7; — пее на детето си да порасне и да вземе царството на царя и везирството на везира 8, 9; — плете косата на дъщеря си и я кълне, че си няма първо любе 10; дъщеря кара — си да събере дружките ѝ, за да ѝ напредат и съшият чеза 13; — учи сина си, когато отиде в моминото село, да кара полека коня, за да не го видят момините братя и да го погубят 16; девойка казва на — си да не ѝ се кара, защото ще дойде време да си спомня за нея 24; — да наплете плитките на дъщеря си, защото отива невеста в далечно село 27; — (син) казва на сина (—) си да излезе, за да види каква невеста му (ѝ) води 29, 50, 51, 645, 647, 648, 653, 658; девойка садила цвете, та когато дойде след сватбата у — си, да види дали го берат моми и момци 30; девойка тъгува,

че се отделя от — и баща 36; — да затяга даровете на дъщеря си, за да не ги раздухат ветровете в планината 40, 41; дъщеря поръчва на — си да полива босилека ѝ, докато ѝ дойде на гости 45; — не дала дъщеря си на момъка, когото обича 46; братя искат от момък, който се жени за сестра им, девет коня, родени от една — 47; момина — пита момък годин ли е, женен ли е 48; — мащеха не отваря на сина си, който води млада булка 56; — пита дъщеря си мъчно ли ѝ е, че се жени годеникът ѝ 57; — оплаква сина си, убит от хайдути 68; слънчовата — моли бога да позволи на слънцето да се ожени за хубава Грозданка 70; — съветва сина си как да разбере дали девойката, която е харесал, е юда (умна) 71, 72; момък казва на — си, че ще отиде в еврейска махала, защото чумата не ходела при евреи 75; чумата ще отише от тефтера си момък, ако — му отброи от своите години 76; момък казва на — си да му постеле да легне, защото му оставало да живее три дни 77, 78; болен терзия поръчва на другарите си да занесат на — му неговите кубури, за да се разтъжва 81; овчари изпращат най-малкия от тях за сол в село, където върлуват чума и холера, защото нямал баща и — да плачат за него 82, 83; — бode с игла очите на змия, за да се виат ергените около дъщеря ѝ 84; дъщеря казва на — си, че се е разболяла, защото чичовата ѝ дъщеря ѝ направила магия с косата ѝ 87; — излъжда сина си Георги Грозника, за да не ѝ грози дворовете и деветте синове левенти 88; Митра се кълне пред — си нечестно и клетвата ѝ стига 91; змия закриля като — дете от риба 92; — кара дъщеря си да отиде за вода, като я успокоява, че моминските и ергенските снъщи не се сбъдвали 93, 94; девойка казва на — си, че ще умре, и ѝ поръчва да премени с гиздилото ѝ нейна прилика 95; — ще жалее сина си, докато отиде при него 96; син разказва на — си съня си 101; син се обажда на — си от гроба 102, 103, 104, 105, 106, 107; — превръща сина си в смок 111; влюбени се превръщат в явор и ела, но — им ги съсичат 112; момък казва на — си, че видял в гората сребърна църква, в нея сребърен сандък, а в сандъка св. Неделя 114; син казва, че в манастира на мъртвите има място само за — му, защото е помагал на сиромаси 115; — свята 116; Богдан и Иван искат от — си „грозна премѐна“, за да отидат на сватбата на вуйчо си 118; момък казва на — си, че си е намерил прилика, но е много далече 119; Марко пита — си защо не е родила и друг син като него 124; Марко иска от — си ключовете, за да отключи сандъци и да извади черно расо 126; Марко кара жена си да се премени, за да отидат на гости у — ѝ 129; — на Марко му казва, че жена му избягала със Стойчо чорбаджия 130; девойка моли — си да не я изпраща за вода, защото сънувала лош сън 131, 343; девойка кара — си да излезе и да види какъв облак се задава 133; девойки робини плачат за — си 134; робиня връзва люлка за детето си, което татари я накарват да остави, и му пее да порасне, да потърси — си и да я откупи 136, 137, 138; овчар отвежда робиня и я пита има ли брат, сестра и стара —, за да я заведе при тях 145; дъщеря кълне — си, че я дала на татари 147; — моли турците да не отвеждат дъщеря ѝ, защото е годена 148; девойка тъгува, че — ѝ я родила хубава, та турци я отвличат (не може да мине през царшията от сеймени и бейове) 149, 150; — съветва дъщеря си, която лежи девет години в тъмница, да се откаже от вярата си 158, 159, 160, 161; Колю да вземе прошка от старата си — 162; девойка кара — си да ѝ изкопае гроб и да я погребее, защото я залюбил турчин 165; — оплаква дъщеря си, че доживяла турчин да изпраща кадъни да я пребулят 167; девойка казва на — си, че ѝ омръзнало да работи на чужди хора и се ожена за турчин, но се разкайва 170; еничарче моли царя да пише на — му, братята и сестрите му, които го жалейт 171; черната земя е — на загиналия байрактар 175; — на Салих ага го изпраща за Гюмюрджина и плаче 180; Салих ага разказва на — си съня си 181; заробени момци плачат за — и кавалите си 184; — съветва сина си да се откаже от хайдутството (комитството) 186, 187; момък пита — си да отиде ли войвода на кало-

ферски комити 188; — учи сина си как да си намери дружината 189; син казва на — си, че отива хайдутин при Иван войвода 190; — да поучи сина си Дели Юмер да не ходи с хайдутите 192; хайдутин казва на войводата си, че му е мъчно за — му, братята и сестрите му, които го жалееят 195; ранен юнак ще убие пиле соколово, та и неговата — да плаче 197, 198; ранен юнак моли гарвани и орли да почакат, докато напише писмо до — си, че са загинали с брат си 200; Делю войвода заплашва аяни да не потурчат сестрите му, защото и той ще разплаче много — и невести 208; вдовишко момче казва на Страхил войвода, че и него е — родила 212; много — са плакали и са къннали Индже войвода 214; син кара — си да види какво се белее и синее 217; — на Калън Тома моли Петко войвода да остави сина ѝ 218; Смаил ага е разплаквал много — 221; — тръгва да се изселва, тъгува за дъщеря си и за мъжа си и се връща 234; девойка казва на момък, че и тя е отродена 263; момък казва на — си, че видял девойка, каквато няма по света 267, 296; момък казва на — си, че момите не го харесват, защото е „яваш копеле“ 268; момък иска да изпие лицето на девойка, за да я види — му 270, 271; — казва на дъщеря си да се сгоди и омъжи, защото ѝ е додеяло да посреща и изпраща годезници 282; — да погледа какви овчари слизат от планината 286; — да изпрати дъщеря си за вода студена 287; — накичва и нагиздва дъщеря си 290; девойка казва на — си, че любовто ѝ е сърдито, защото гледала други 294; — кроила „салта“ на дъщеря си 303; — кара момък да почака, докато нагизди дъщеря си 306; момък пита девойка дали — ѝ и баща ѝ ще му я дадат 314; — пита дъщеря си за кого мете дворове 316; — видяла момък да бере цветята на дъщеря ѝ и да се качи с тях 317, 318; девойка кара — си да погледне какъв момък е минал край тях 319; — кара дъщеря си да каже на момък да не ѝ бере цветята 320; девойка казва на — си, че момци са обрали цветята ѝ 321; — на девойка намерила пръстена на момък 329; — прострала в градина червен шал 336; момък да отиде при девойка, след като тя приспи — си и баща си 339, 340; — на девойка ще роди друга мома, по-хубава от нея 344, 345; момък говорил с — на девойка 346; — и баща на девойка не ѝ дават да отваря портите 353; девойка казва на — си, че е тъжна, защото ѝ откраднали премяната 354; — изпраща дъщеря си с котли за вино 359; — съветва сина си да не ходи в Карабурци на хоро 362; девойка казва на — си, че видяла терзийче под бял чадър 366; — пита дъщеря си защо очите ѝ плачат, а лицето ѝ се смее 371; — изпраща сина си да гори възлища 374; девойка (момък) казва на — си, че е болна от любов по момък (шуменско момиче) 376, 378, 426; девойка казва на — си, че се хвърлила в реката, защото си няма любе 379; момък казва на — си, че девойка го огряла като ясно слънце 380; девойка моли — си да не я годи и жени 385; девойка кара — си да върне момъка, който минал край тях 388, 389; — казва на дъщеря си, че годеникът ѝ е загинал 395; девойка не смее да отиде при момък, за да не ѝ се кара — ѝ 397, 403; девойка има — мащеха (касканджийка) 400, 401, 402, 404; — ще изпъди дъщеря си, ако разбере, че излиза на къшката заради момък 405; момък казва на — си, че не иска да вечеря и да ляга, защото мисли за девойка 418, 419; девойка казва на момък, че ляга и става със старата си — 421, 422; момкова — се кара на девойка да не люби сина ѝ, защото го е подлудила 424; — казва на сина си, че девойката не му е прилика 428; момък пита девойка дали баща ѝ и — ѝ не мислят да я годят и женят 429; — пита сина си джелепин идват ли край Дунава девойки да перат, да белят и да пеят 435, 436; момък се похвалва в механа, че целувал девойка, и механджийката казва на — ѝ 439; момък, който лежи в тъмница, поръчва на — си да му занесе премяната и кавала 442; момък къльне черквата да притисне момината —, за да се вземат с дъщеря ѝ 447; девойка е хубава, защото — ѝ я родила на Гергьовден 448; момък казва на — си, че си намерил мома, каквато няма в селото 449; девойка казва на — си, че и тя да е родила момъка, пак ще оти-

де с него 450; — на момък и девойка са първи братовчедки 455; — съветва дъщеря си да не взема момък, защото е пияница 458, 459; девойка казва на хайдутче да отиде у тях, когато — ѝ не е в къщи 465, 470, 471; калугерка пита — си дали се жени калугер 473; — разбира, че дъщеря ѝ се люби с момък 474; момък пита девойка дали — и се кара, та не го поглежда 475, 476; девойка моли момък да я пусне, защото — ѝ ще ѝ се кара 477, 479; — казва на дъщеря си, че не може да я излъже, защото и тя е била мома 480, 481, 482, 483; — лъже сейменски войвода, че дъщеря ѝ е умряла 487; — казва на дъщеря си, че лицето ѝ е целувано 489; — поръчва на дъщеря си никому да не отваря 490; — да отвори портите на момък 491, 493; — пита дъщеря си защо мете и плаче 495; девойка моли — си да не я изпраща на колибата 498; момък казва на девойка, че — ѝ ще му бъде баба 504; — на девойка не вярва, че любовто на дъщеря ѝ люби друга 517; — на девойка отишла да бере череши 518; девойка казва на любовто си да извика — си да му превърже раните 528; момък казва на девойка, че — му го годила в друго село 529; девойка казва на — си, че запалила чифлика на любовто си 530; момък говори на — си, че срещнал девойка, която не го поглеждала и не му продумала 545; — пита сина си защо е тъжен: пари ли няма или си няма къща да си доведе жена 548; — утешава сина си, на когото са взели годеницата, че ще си намери по-хубава 549, 551, 552; — съветва дъщеря си да не връща „нишана“ на годеника си 554; девойка казва на — си, че любовто ѝ е в полето на печалба 555; момък пита — си дали се е сгодила тяхната комшийка 556, 559; — кара сина си да отиде войник, за да забрави вуйчовата си дъщеря, която е залюбил 557; момък пита — си пораснало ли е любовто му 558; момък казва на — си, че видял любовто си, което родило дете, сложило го в люлка и му запяло тъжни песни 560; — може да живее без син (без дъщеря), но без ръка не може 562, 563; девойка казва на — си, че не иска момък, защото е пияница 573; — да не се кара на сина си, защото е дошло време да го годят и женят 577; девойка къльне ракията и мезето на момък, защото — ѝ умира 579; — на девойка отишла да суши сено 580; — на девойка ще се смили и ще повика нея и мъжа ѝ, след като народят деца 581; девойка кара любовто си да ходи всеки ден и всяка вечер, та да омръзнат на — ѝ и да се съгласи да се вземат 582; — ще сгоди сина си в селото за най-хубавата мома 583; момък кара — си да послуша какво птиче пее в отсрещната махала 584; — ще ожени сина си за богатска дъщеря 585; — не иска да жени сина си, защото е скъпа годината 586; — съветва сина си да не бърза да се жени, защото женилката е чернилка 587; — казва на сина си, че момите не го искат, защото няма къща, ниви и ливади 588; — казва на сина си, че му намерила малка девойка 589; момък кара — си да му поиска девойката, с която си разменили подаръци 590; — да сгоди сина си за най-хубавата мома в селото 591, 592, 593, 594; девойка казва на — си да поръча на момъка да изгради висока къща 596; — казва на сина си, че девойката не го иска, защото е войник 597; момък иска от — си байламата, да си посвири, че е любил девойка, която дали на друг 598; калугер казва на — си да го сгоди за най-хубавата мома в селото 599; момък да заведе — си у девойка, за да я хареса за снаха 600; — на момък не харесва любовто му за снаха 601, 602; — на момък укорила любовто му, че не е работно, и то се омъжва за друг 603; — на девойка ще я даде в друго село 604, 606, 607, 621; момък пита девойка дали — ѝ ще му я даде 605; девойка казва на — си, че любовто ѝ е омръзнало 608; девойка моли — си да я даде на момъка, когото обича 609, 610; — на девойка да измоли баща ѝ да не я дава на дялгерче, а на терзийче 611; момък казва на — си, че ако девойката не го вземе, ще продаде коня си и ще се напие (ще стане калугер) 612, 615; момък казва на — си да вечеря и да си ляга, защото умът му е в девойка, която го викала 616; — пита дъщеря си защо мете и плаче 622; — пита дъщеря си защо, след като я сгодила, е пожелтjала 623,

624; — сгодява дъщеря си в чуждо село незнайно 625; влюбени се молят да потече мътна вода и да отвлече — им, че не им дават да се вземат 630; стара — взема остра коса, за да окоси зелен чаир 634; девойка казва на — си, че ще се отрови (отравя се), защото любовто ѝ е грозно 637, 638; — казва на дъщеря си, че ще отиде на по-широки дворове 639; —, чийто син умира в деня на сватбата, казва на невестата, че има по-малък син, за когото ще я ожени 640; — съветва сина си да вземе от сестра си конче невъзсядано и да отиде за девойката, която е харесал 641; — забранила на дъщеря си да дава вода на момък и да хваща коня на турчин 642; и момъкът е единичък на — 643; — на момък се надява да ѝ заведе снаха 644; момък моли — си да му подари витите си гривни и синьото си сукно, за да направи сърмени чулове и позлатени юлари 650; — търси дъщеря си, която пристанала на кехаята 659; — връща момарки, защото дъщеря ѝ е малка 663, 664; момина — не дава дъщеря си на годещари, защото не знае да шета и няма ченз 665; дъщеря казва на — си, че след като се омъжила, лицето ѝ почерняло 674; дъщеря казва на — си, че е тъжна, защото я омъжила малка (за нелюбим момък, за грозно любе, за пияница, за дете, в далечно село, за глупав) 675, 676, 678, 679, 680, 682, 683, 684, 685, 687, 688, 689, 690, 691, 694, 695; — съветва дъщеря си да не се омъжва за възрастен (в далечно село) 681, 696; мъж не иска да заведе жена си на гости у — ѝ 697; мъж подканва жена си да отидат на повратки (гости) у — ѝ 698; — не отваря на дъщеря си, която отива да ѝ се оплаче 700; — къльне дъщеря си цигани да носят ръкавите, които цяла година не могла да дотъче, и клетвата се сбъдва 703; жена избягва от мъжа си, от — му и от мъжкото си дете и става кехая 704; младоженец казва на жена си, че отива войник и ако не се върне след девет години, — му да я ожени за негова прилика 711; — тълкува съня на сина си 715; болен син моли — си да извика първата му жена 716; невеста моли мъжа си да не я оставя в гората, а да я отведе при — ѝ 718; девойка пита — си защо ѝ е хубостта, когато момъкът, когото обича, не я иска 721; — казва на сина си, че жена му го маме с Касъм Кеседжия, и го съветва как да постъпи 730; — съветва сина си да убие жена си, която го маме с други 731; — съветва сина си да не продава коня и децата си, а жена си 734; — клевети снаха си пред сина си и той я убива 735; — оженва сина си за глупава жена, дава ѝ да вечеря змия усойна и я отравя 736, 737; баба казва на внучетата си, че — им е умряла, а баща им е в тъмница 738; девойка къльне вятъра, че я сбуди, когато сънувала покойната си — 739; — не иска да ожени дъщеря си, докато не ѝ приготви ченз 742; — проклнна дъщеря си, която запалила егреци с коне и агъли с вакли агнета 741, 742, 743; — учи сина си как да разбере дали любовто му е умно 744; — учи сина си как да види (измами) девойка, която му се присмяла 745, 746, 747, 748; — накарва сина си да остави любовто си и да се ожени за работна девойка 749; — съветва сина си да вземе девойката, която му родила дете (две моми, бременни от него) 750, 751, 752; — намира сина си в солунска тъмница и моли бога дъждове и ветрове да съборят тъмницата 753; — съветва сина си да не ходи в планината 754; син се скарва с — си и с жена си и забягва в далечно село 755; — казва на деветте си сина, че ѝ се е дояло беглишко агне крадено и ѝ се допило габровско вино червено 756; — убива сина си, без да го познае 757; баща иска да се ожени за дъщеря си, защото не можал да си намери жена да прилича на — ѝ 758; — реши дъщеря си и я учи, когато отиде невеста на царските дворове, да не слиза от коня, докато не ѝ дадат ключовете от тъмницата, за да освободи братята си 763; мъж казва на жена си да се приготви, за да отидат на гости у — ѝ 767; — намира дъщеря си, която хвърлила през войната на пътя край селото 768; Бойдан казва на — си, че тръгва да търси сестра си, която тя хвърлила през войната на пътя 769; син предумва — си да дадат сестра му на турци 770; девойка пита — си умира ли момите 771; болна девойка праща — си да види дали са на-

правили хоро 772; — кара болната си дъщеря да се премени и да отиде с дружките си (да погледа хорото) 773, 777, 797, 798; девойка казва на — си, че пила вода и изпила змия усойница 782, 783; болна девойка казва на баща си, че покойната ѝ — я вика 789; — да продаде коня на болния си син и да му направи помен 791; болен момък казва на — си, че конят му стои вързан в гората 792; — къльне девойка, задето лъгала сина ѝ, който умира 794; болна дъщеря кара — си да я заведе на прозореча, за да погледне Баргански бели конаци 795; болна девойка казва на — си, че чула славейче да пее, че тя ще умре 796, 801; болна девойка казва на — си, че ще умре 799; — казва на болната си дъщеря, че ѝ е обрекла курбан 800; болна девойка, за която идват сватове, кара — си вместо нея да пребулят за невеста сестра ѝ 802; — оплаква дъщеря си 803; болна невеста кара мъжа (девера) си да доведат — ѝ 804, 805, 806; — пита болната си дъщеря (син) какво ѝ (му) е най-мило 807, 809, 810, 811, 812, 1025; болна невеста пита — си кой ще гледа децата ѝ 808; болна девойка пита — си как ще я прежали 813, 814; болен момък (девойка) поръчва на — си да му изгради гроб с прозорци 815, 816, 817; — съветва сина си да не отива в полето 824, 844; овчар се хвали на овена си, че — му го сгодила 825; агънце блее, защото не може да намери — си 826, 827, 828; девойка казва на — си, че я викат да стане кехая на девет стада и дванадесет овчари 831; — пита сина си овчар защо не дошъл на годеща на Митра 835; — съветва сина си как да си върне стадото, отвлечено с гемия от черноморски разбойници 838; — изпраща сина си да пасе овци при Имарет кехая 839; Дойчо тръгва на „гизлъ“ и казва на — си, че сънувал лош сън и няма да се върне 845; селяни изпращат в гората сираче, защото няма — и баща да го жалеят 849; болен овчар поръчва на баща си да занесе на — му ножовете, кобурите, и пишова, за да се разтъжва 850; — отглежда двама синове близници и ги изпраща в полето на печалба 853; — съветва сина си да гледа момата на нивата, а не на хорото 861; — кара дъщеря си да отиде на агоска жетва 864; момък пита любовто си дали не ѝ се кара — ѝ, че е тъжна 873; мъж кара Шар планина да стане „равна равнишка“, за да види селото, старата си — и жена си 875; терзия казва на девойка, че се връща, за да види — си и сестра си 876; — изпраща сина си с терзии и му поръчва да не се обръща, за да не се разболе 877; — уговаря сина си да почака и да не се годи, докато оженят брат му 878; гурбетчия помайчил чужда — 879; болен гурбетчия поръчва да отидат — му и баща му да го видят 880; девойка войник казва на — си, че дванадесет години сън не се е наснала 886; — казва на сина си, че ще отиде войник 887, 888; — пита сина си мъчно ли му е, че отива войник 893, 894; войник моли да му намерят писар, за да напише писмо до — му 897; момък казва на — си, че са го писали войник 898; — да продаде коня на сина си войник 899; — на войника е одринската черна пръст 900; войник казва на — си, че ако се върне от войната, ще заколи голям курбан 901; — говори на сина си, че е сънувала лош сън и той ѝ казва, че отива войник 902; момък иска от — си байламата, за да си припомни миналото 903; знаменосец се връща от война и казва на — си и на жена си какво е обрекъл 905; хайдутин пита девойка тя ли не го иска или — ѝ не я дава 906; — пита дъщеря (сина) си, отвлечена (отвлечен) от хайдутин (комити), каква ѝ е постилката (завивката, вечерята, възглавницата) 907, 908, 909; девойка моли хайдутин да я пуснат, че е единичка на — (оставила е болна —) 911, 912; невеста, отвлечена от хайдутин, плаче за старата си — 915; разбойници разплакали много — 916; — пита сина си защо конете му са мършави, и го кара да се откаже от хайдутството 919, 920, 921; девойка кани хайдутче у дома си в неделя, когато — ѝ е на черква 923; дъщеря се оплаква на — си, че я оженила за разбойник 928, 929; синове казват на — си, че видели в гората хайдутин да пекаг сестричката им 931; разбойници пекаг дете и накарват — му да им събира сухи дърва 932; — проклнна сина (дъщеря) си да лежи болен

- (болна) още девет години 933, 934, 935; ранен търговец охка за — си 941; — не иска да даде пушката на сина си, докато не си намери другари 951; — пита ранената си дъщеря какво ѝ е най-мило 956; невеста не отваря на хайдутите, защото не е питала — си 959; — оплаква сина си, убит от хайдутите 961, 962; момък пита — си защо по празници не ходят у тях гости 964; — пита сина си, комуто всичко изгоряло при пожар, какво му е най-мило 964; Райко се обзалага за ден да обиколи с коня си слънчовата — 969; — учи сина си как да настигне турчина, който е отвел жена му 970; девойка кара — си да ѝ купи „пантоле“ 978; — казва на девойка да не мами сина ѝ 988; девойка кара — си да измоли баща ѝ да не я дава на дялгерче, терзийче, воденичарче и овчарче, а да я даде на гайдарче 988; — тупа платното, а дъщеря ѝ тропка хорото 989; — казва на дъщеря си да не гледа грозотата на момъка, а имането му 994; дъщеря казва на — си, че любето ѝ е сърдито, а не знае защо 996; — да събуди рано дъщеря си, за да я види любето ѝ с меглата и да помисли, че е работна 1008; девойка казва на момък, че — ѝ я научила да се гизди и да седи на сянка 1009; дружки съобщават на братя и — на Руска, че са я отвлекли 1020; — утешава сина си, чиято годеница се е оженила, че ще го сгоди за първата мома в селото 1021; сираче търси — си 1022; — 23, 25, 26, 32, 33, 34, 35, 37, 42, 43, 44, 61, 97, 98, 108, 154, 156, 179, 224, 244, 250, 252, 288, 289, 360, 369, 431, 501, 511, 520, 537, 633, 652, 672, 699, 733, 778, 847, 885, 900, 904, 914, 918, 955, 957, 960, 981, 987, 1001, 1004, 1010, 1023, 1025
- Майка**², -та. Гунджа придошла и водата излязла от — 233
- Майстори.** Йончо калфата казва на — да почакаят, докато умре, и да занесат на майка му неговите сребърни кабури 81
- Малак.** Дядо се напива и става като — 1007
- Малама** казва на мъжа си, че майка му ходи по врачове и по цигани, за да ги раздели 111; — казва на момък, че ако е вземала като него, щяла да ограда сарай, а него да постави за праг 986
- Маламджа.** Индже войвода кара Колю да развива байрака и да събира момчетата, защото ще нападнат — 213
- Малешина.** Овчар моли юда да почака, докато изпрати — да отдели овните, с които да ѝ плати тревнината 73; овчар казва на любимата си, че когато братчето му порасне, ще го вземат —, за да им олекне работата 821
- Малка река** 173, 455, 944
- Малия.** В Малта има много — и зенгине 207
- Малта.** Димитър войвода се готви да нападне — 207; царят кара Сюлю Сюльманов да превземе — 235, 236, 237, 238
- Малтенска касаба** 207
- Манастир, -и.** Триста пушки пукват в Кукленския — и убиват триста души 102; за кого има място в — на мъртвите 115; хаджии тръгват за Светогорския — 117; девойка да запала — с хубостта си 281, 282; момък разлюлява с кавала си — 473; момък, шафер на годеницата си, ще я води в нови черкви и — 549; момък казва на девойка, че ако я остави, ще отиде калугер в Светогорския — 566; момък казва на майка си, че ако Денка не го вземе, ще стане калугер в — 615; Славка започва да прави — и черкви, но не ѝ стигат парите 764; майка тръгва със сина си на —, за да му търси лекове 934, 925; хоро се вие край — 977
- Манафи.** Татари и — заробват невеста и я карат да си хвърли детето си 136, 137; турци и — нападат Пашмакли и карат населението да се потурчи 156; девойка казва на майка си, че я залюбил турчин —, и я кара да я погребете 165; черни — нападат Мадан и обират населението 173; Русанка (Русия) казва на турци, черни —, че не може да спре войската си, докато не се измори 241; царят събира читаци, голаци и анадолски —, за да запази Галиполи 246
- Мангъри.** Девойка подиграва момък, който се загледал в алтъните и белите ѝ — и я пуснал нецелуната 341
- Манджа, -и.** Девойка израсла като чушка пиперлива, та залютила девет — 408; родители ядат сънлива —, защото дъщеря им е малка 664; царица пита сина си какво е това чудо: вечер оставят —, а сутрин не я намират 758; кадъна сготвила много — за жетварки 868, майка казва на сина си, че отива войник, царска — да яде 887
- Мандра.** Караджа стадото си да пасе в „Балабан — кабини“ 841; овчари и кехаи се съветват какво да правят — 852
- Мандраджии.** Стоян преспива в планината с овчари и — 1021
- Мандралък Истревфев (местност)** 660
- Манол.** Овчари пращат в Гюмюрджина, където върлува чума, най-младото овчарче —, защото няма кой да го жали 83; робиня казва на овчар, че имала двама братя Вълчо и — 144; Тодор води хоро и се заканва на —, че ще го срещне в гората и ще го пита лесно ли се люби чужда годеница 550; — слиза от планината и пита майка си дали се е сгодила комшийката им Маришка 556; сестра убива братята си Тодор и —, без да ги познае 677; хайдутите отвлечат овце с Тодор кехая и — янкехая 837; Тодор янкехая и — одаджи загиват в планината 855; майка изпраща сина си на гурбет с — баш терзията 877; — оставя болната си жена и отива на „гизльо“ 912; — измамва невестата на Тодор и тя го облича с мъжовите си дрехи 974; леля отглежда сираче заедно със сина си — 1023
- Маргарит.** Златка ще ниже ситен — 168, 169
- Мария, Мара, Маришка, Маришчица, Марица.** Царска дъщеря — тръгва с бели харкоми за вода 2; момък лудее — в люлка 5; майка хранила дъщеря си — двадесет и пет години и я сгодила в далечно село 13; Момчил люби дъщерята на цар Костадин хубава — гъркиня 123; — кълне майка си, че я дала на татари 147; момък кара леля си да му поиска бяла — 328; сърцето на момък гори и не гасне за бяла — 410; майка се кара на — да не люби сина ѝ, защото го е подлудила 424; девойки правят хоро в градинка и — води хорото 454; овчари, дялгери и стражари се питат кой да се хване на хорото до — 455, 456; девойка отравя — Примарийчина, която се омъжила за любето ѝ 533; Тодор се заканва на Манол, загдето люби годеницата му Згурова бяла — 550; момък пита майка си сгодила ли се е комшийката му — 556; — отива у годеника си да му стане невеста, но той я изгонва 660; майка пита дъщеря си — защо е тъжна 682; — отива при майка си да се оплаче, но тя не ѝ отваря и се връща при мъжа си, който я изпъжда 700; — да съобщи на мъжа си по птичка какво дете е родила, за да му изпрати подарък 722; Бойдан намира изгубената си сестра — 769; славейче писка и казва, че — ще умре 796; момък търси любето си — по седенки, отива у тях и вижда, че баща ѝ кове ковчег 803; овчар пита — пило ли е вода стадото 832; момък не се женява за — поради душмани 903; хайдутин отвлеча —, с която се оказват брат и сестра 912; пушки пукват и удрят — в сърцето 956; — се омъжва за братовчедна на любето си, но се разкайва 1021
- Марица, река** 162, 163, 191
- Марко.** Момини девет братя искат от —, който се жени за сестра им, „обушва“ и коне 47; Крали — намира брат си Андрелешко 124; Крали — се бори със сестриното си момче 125; Крали — освобождава семейството си от турци 126; Крали — донася на гостите си вино от Солун и риба от Вардар 127; Марковият кон не смее да каже на жена му къде ходи — 128; жената на — Милица погубва Вакрил войвода и избява мъжа си 129; — погубва невярната си жена, която избягала с друг 130; петдесетгодишният — се жени за петнадесетгодишната Личка Драгловичина 681
- Марковица** пита коня къде ходи Марко по цяла неделя 128
- Мароня.** Петко войвода и дружината му отиват в — при Калън Тома 219
- Маронска барчина** 218
- Мартин, -а, -и (пушка).** Кондол войвода моли дружината си да го убият с неговата тънка — 231; пукава — и удря Ахмед в сърцето 859; Усо Горенски взема тънка — 949
- Маруда.** Гълъби съобщават на —, че ще стане царица 17; еврейка казва на — да пита брат си ще се ожени

ли за нея, за да го откупи от тъмница 164; сейменски войвода пита майката на — къде е дъщеря ѝ 487; Кечо пита Калудра, Калу — още ли мома ще ходи 509; майката изпраща сина си войник, за да забрави —, Алтън Калуда 557; — отива войник вместо баща си 886

Марушчица отива за вода и се вижда с любето си 479

Маси. Тодорка запалва лампа, нарежда — и столовете и отива на портите да посрещне Дамян войвода с дружината му 143

Масло. Тодю кара майка си да му омеси тенурки и да ги намаже с — 982

Масило. Момчилица взема бяла книга и черно — и пише писмо на цар Костадин 123

Махала, -та, -и. Когато и да погледне момък към —, все го огрява зорницата (слънцето) 23, 276, 380, 464; момък ще отиде в еврейска —, защото чумата не ходела при евреи 75; гласове се чуват от долната — 117; Печинска — 173; хайдутин минал през тяхната — 195; комити ще нападнат овчарска — 229; Соичук е село голямо и има много — 295; момък залюбил девойка от друга — 308, 524; девойка ходила (отива) на меджия в долната — 321, 565, 601, 602, 1011; ситна роси в долната — 325; леля пита момък защо минава често през тяхната — 328; в горната крайна — на Пашмакли правят хоро 361; момък среща девойка в —, но не смее да я заговори 398, 745; девойка ще дари на сватбата си роднини от горна и долна — 418; момък кара майка си да го сгоди за Янка от горната — 428; момък минал през долна — и се отбил в нова механа 441; момък кара девойка да го похвали на нейна дружка от тяхната честа — 451, 452; майката на девойка отишла на гости в долната — 490; девойка да преоблече момък и да го изведе от тяхната честа — 502; девойка пита майка си в коя ли — е любето ѝ, което я изоставило и прегръща момите 520; момък възсяда конче хранено и минава през честа — 538; Рачицка — 553; майка да сгоди сина си в горната (долната) — 583, 597; майка да послуша девойка, която пее в срещната — 584; момък иска да разсее с байлама мъката си, че сгодили любето му за друг в друга — 598; девойка казва на момък, че майка ѝ ще я ожени за вдовишко момче от долната — 607; девойка моли майка си да я даде на момъка от тяхната —, когото обича 609, 610; девойка среща в — долгерче 611; Балджийска — 666; Чоковска — 671; невеста имала гости от горна и долна — 682; девойка (Ахмед, Салих, Борнас) свиква меджия от горна и долна — 684, 859, 865, 867; момък тъжи, че се оженил за вдовица в Белювска — 717, 718; момък изпраща сестра си в долната —, за да види болното му любе 790; горна (средна, долна) — 795, 807, 816, 944, 996; дружки на болна девойка правят люлки в долната — 798; Пепелска — 878; Сбирковска — 961; слънцето е огряло горна и долна — 1013; Кедиковска — 1020

Махмуд. Кон цвил и казва на —, че на връщане ще носи дрехите и револвера му 944; — тръгва за Ксанти и казва на коня си, че на връщане ще носи дрехите му, защото са го викали ксантийски „забити“ 945

Махмудагово коначе 944, 945

Махмудин. Златка ще ниже турски жълти — 168; момък да отиде на пазар и да донесе стомбулски „чарк“ — 268

Махрама. Девойка ще направи сянка на овчар с нейната тънка — 472; момък сваля тънка — 747

Машергидик планина 175, 176

Мащеха. Майка — не отваря на сина си, който води млада булка 56; девойка има майка — 400, 401, 402; девойка сънува покойната си майка, която я пита довел ли е баща ѝ майка — 739

Мед. Когато говори, от устата на девойка капе — 269; момък пита девойка от — ли са устата ѝ 448, 579

Меджари (междери), -ки, те. — косят сено на висока планина 859; — женат жетва и окопават царевница (събират сено) в планината 863, 865; Борнас подкапя — да побързат, за да оженат нивата и да съберат снопите 867

Меджидни. Сеймени хвърлят бели — и искат снагата на хубава девойка 150

Меджия, -и, междо, -ица. Брат да засвири с кавал на — 24; девойка свиква — и кани любето си 284; девойка ходила на — 321, 359; момък пита девойка защо не била на — 402; момък кара „чичка“ си да не свиква —, защото него няма да го има 414; девойка казва на любето си, което залюбило друга, че ще му ходи на — и тогава ще види, че тя е по-хубава 512; канят девойка на — 656; девойка казва на любето си да не довежда майка си, защото имала — и е изморена, та няма да я хареса 600; майката на момък имала —, на която поканила и любето му 610, 602, 748; Селим (Ахмед, Салих, Мехмед, Бурнас) свикват — да женат (да косят и сушат сено) в планината 646, 859, 865, 866, 867; овчар къльне стадото си, че заради него не може да ходи на тежки — 834; момък кани девойка на —, за да се опознаят 874; момък да отиде на —, за да си хареса девойка 998; девойки се събират на — да предат 1012; — 684

Медовина. Момък пита девойка да не е пила сладка — 12

Мезар, -е. Мехмед се обажда от — на майка си 103; в Гюмюрджина убиват Салих ага и го погребват в ситничките — 182; девойка върви през ситничко — 496; болна девойка казва на майка си, че вече тръгва при сестрите си в ситничкото — 800

Мезе, -та (мезица). Касапи и фурнаджии пият вино и искат девойка за — 357; момък кани девойка да пийне от виното му и да хапне от — 579; невеста плаче, защото майка ѝ я оженила за пианица: в единия джоб носи —, а в другия шишето 684; овчари пият ракия и ядат чеверме за — 843

Мека, град 131

Мендресе, -та. Ахмед ага моли Петко войвода да му остави Девинска околия с девинските — 221; девойка поръчва да ѝ направят висока къща, за да не я гледат софтите от — 596; девойка ще гледа любето си как ходи по беличкото — 1009; — 554, 572

Меници. Девойка мие бели — на извора 147; Вж. харкоми

Мераз, -е. Девет братя делят бащино имане и майчино — 48, 49, 433.

Мерджан, -че, -и. Момък да купи на девойка за бяла шийка — 311; момък пръснал — на девойка 486; девойка да ниже жълти — 583; девойка носи на всяка плитка по алтън, а в средата по — 644; войници заведжат девойка войник в дюкяни, където леят съчки и продават ситни — 886; невеста да носи на бяла шия — 971

Мерзиде. Смаил пише писмо на муфтията в Пловдив, че — го любила, а после му върнала нишана 537

Месал. Майка изпраща сина си на гурбет и му слага в — овесени колаци 1010

Месец, -а, -и. Майка носила детето си девет — 26, 33, 34, 136, 137, 138, 204, 757, 877; девойка седяла — в къщи, докато избелее 267; момък се разболява от любов по девойка и ако не я види един ден, струва му се, че — е минало 475; невеста на три — иска да се обеси 673; два до три — след като го вземат войник, изпращат момък в Битоля 733; хайдутин държат Саида девет — и го убиват 950; — 629, 962

Месечина, -ка, та. Троица братя градят на ясно слънце град, който се събаря на — 98, 99, 100; свидетел на момък, че девойка му е взела парите, е — 417; Неша гъркиня ще вземе този, който прекара вода през три планини и изгради чешма със слънцето отясно и — отляво 434; момък и девойка приказват, докато изгрее — 477, 479, 480; Радка пита — грее ли в Драма и Кавала 521; детето на невеста плакало, откак слънцето изгряло и залязло и — изгряла 869

Месо, -а (мъбсо). Сокол (гарван) говори на ранен юнак (войвода) да умре, за да яде бялото му — 197, 198; крачката на гарванче изсъхнали от рязане на — за болно чужденче 882; птички ядат синьото (бялото) — на девойка (момък) 911, 963; разбойник ще убива керванбашни и ще им взема имането, а гарванът ще им яде бялото — 939; — 105

Метекса. Девойка говори на —, с когото не им дали да се вземат, да се молят да умрат заедно и да ги погребат едни до друг 112

Мегериз. Ариф и Алия виждат пловдивски бели комити и хващат — 951

- Метко** вж. **Мехмед**
- Метла**, -ица. Девојка мете хармани с панаирска — 117; девојка иска да стане трендафил, да я носят и трошат по цареви дюшеци и да я метат със сребърна — 257; момините двори са с — изметени 433; девојка мете дворове с босилкова — 635, 655; девојка кара майка си да я събуди рано, за да я види любето ѝ с — и да помисли, че е работна 1008; — 76
- Механа**. Баща да изпише дъщеря си на чашата, та кога отиде в — да пийне вино, да се разтъжва с нея 24; баща ще жалее сина си, докато отиде в — и се събере с другари 96; момък седи в — и пие ракия 388; 441; момък се напива в — и се хвали, че целувал девојка 439; момък минава край — и вижда любето си да пие вино с други 534; овчарите да кажат на мъжа и, че кехаята е в — 704; ластовичка казва на невеста, че видяла любето ѝ в — 705; мъж убива жена си и после я оплаква, че когато се връщал пиян от —, тя го посрещала на двора 728; Никола отива в беглишка — да пие вино 735; невеста се обзалага, ако пожене три кила бяла пшеница, да вземе — с механджията 862; Стоян се опива в турска — и се хвали, че има булче и конче, каквито нямат царят и пашата 967; млади касапи пият в беглишка — и хвалят жените си 974
- Механджийка** казва на момина майка, че момък се хвалил в механата, че целувал дъщеря ѝ 439; — надпива на облог момък и взема него и коня му 972
- Механджия**, -та се обзалага с невеста, ако пожене три кила бяла пшеница, да ѝ подари дюкяна с дюкянджията, механата с — 862
- Мехмед**, **Мехмедко**, **Метко**. — люлее девојка на люлка 4; — тръгва да бяга от чумата и търси село без гробища 76; — се обажда на майка си от гроба и ѝ казва да не го оплаква, а да омъжи жена му, да продаде коня му и да направи помен 103; Сали — се обажда на майка си от гроба и ѝ казва, че го хванали комити, мъчили го и го хвърлили в дълбока дупка 105; — казва на гарванче да се грижи за него, докато умре, а после да му яде гърдите 199; — пита коня си може ли да го отнесе сред битката 242; девојка не иска да се сгодява и чака да се върне дюлбер —, за да ѝ донесе подаръци 313; — свири със ситна байлама и казва на девојка, че ще ѝ изпрати „нишан“, да не го върне 315; момци обират цветята на девојка, та не може да изпрати на — и да му каже, ако има нишан, да го праща 321; девојка утешава —, за когото нямало китка, като му казва, че тя му е сама китчица 324; девојка казва на —, че докато той се върне от царска служба, тя ще си е приготвила премяната и чеиза 391; — не иска да живее, щом няма къща, кон и любе 406; — ходил при девојка и си забравил чибука и кесията 458; — измамва девојка и тя го пуца в ктши 494; девојка ражда момиченце от чияовия си син — 511; девојка кълне любето си вакул —, който я оставил, да му донесат дрехите 522; Дудица измамва — да я чака, а тя пристава на друг 536; девојка ще отиде с — да пасат овцете на Карлък 585; майка не дава дъщеря си на — 606; — пловдивчанчето изважда девојка от мътна река и я отвежда при майка си 653; невеста кара мъжа си — да ѝ купи ново въже, за да се обеси 763; — свиква меджия да женат и да сушат сено 866; — се разболява в полето и поръчва да дойде майка му 880; — не отива с войската заради девојка 892; младоженец моли — да не го пише войник, защото има булче глупаво 895, 896, 897; невеста оплаква мъжа си —, убит във войната 904; — и Ферад тръгват за Гюмюрджина, за да крадат беглишко стадо 943; — убива девојка, а тялото ѝ разхвърля под път и над път 954; птички известяват, че — е загинал в планината 963; невеста казва на мъжа си — да ѝ поръча (купи) басма, кана и обувки 979, 984
- Мехрема**, света 222
- Мечит**. Девојка тръгва на — 157
- Мечка**, -и. Св. Георги събира на висока барчина всички — и им заклочва устата 3; момък казва на девојка — да изяде майка ѝ, та да се вземат 580; старец разпряга воловете и ги напъжда из долове, да ги ядат — и вълци 1003; — 1017
- Мешин** премяна. Караджа се пазарява да пасе овце за четиридесет шилета (овни) и една — 841, 842
- Мешинце**. Душата на старец мируше на гнило — 1005
- Мивлют** (помен). Майка да продаде коня на сина си и да направи — 103
- Мизан хаджин** 222
- Мила**, **Милица**. Марко кара жена си — да пее в гората 129; — пита Бего не му ли стига имането от баща и майка, та се обзалага с царя за ден да обиколи царството 968
- Милка**, бяла българка, иска да расте бял и червен трендафил 257; момък (майка) кара майка (сина) си да го сгоди за — тънка-висока (чуена, хубава) 590, 591, 593; Райко ще даде на Хамузе — млада булка, ако не обиколи за един ден света с коня си 969
- Милостиня**. Майката на св. Петър дала — конопено повясмо 116
- Милуш**. Добруджа взема дъщерята на цар — с помощта на сестрините си синове 118; девојка познава в татарски войвода брат си — 136
- Милушовски ливади (гълове)** 511
- Минале**. Българите обещаваат на бога да изградят черква сребърна с триста кандила и дванадесет —, ако им помогне да надвият турците 131
- Минаре**, -та. Турците обещаваат на Аллах да изградят дванадесет джамии с тринадесет —, ако им помогне да надвият българите 131, 132; имами пеят от високи — 166; високи — 882
- Миндали**. Когато сватбарите отивали за невестата, — цъфтели, а когато се връщали, — зрели 6
- Миндер**. Деца да не влизат в стаята и да не калят — и дюшеци 746
- Миндил**, -чек, -а Робиня прави с — си люлка за детето си, което татари я застават да остави 136, 138; девојка, пременена със сърмен вълненик, ален — и кърпа копринена 308; девојка напръскала — с вино 359; девојка да изгори момък, а пепелта да събере в ален — и да я хвърли в градинка 415; девојка (невеста) ражда момиченце и го повива с ален — 511, 560; калугер иска да се ожени, защото му е драго да легне до младо булче, до аления — 599; конят на момък не яде зоб от аления — на девојка 610, 624; дюлгерче с мешинено — 611; момък не може да спи за аления — на девојка 616, 617; кръв потича по аленото — на девојка 955; 956; — 140
- Минка**. Момък люлее — на люлка 4; — да облече шалвари, чорапи, терлици, обувки, кафтанче и ашмаче, за да видят приличат ли ѝ 304; да нагиздят — и Фейминка, за да ги видят ергените и да се пукат душманите 309; момък ще изпрати нишан на —, да не му го върне 315; майка пита дъщеря си — защо е тъжна 354; момък казва на — да го вземе или да му каже, за да не ходи по мраковете и да не гази каловете 420, 421; — кълне момъка, който я оставил, да отиде в Смилан и да му донесат дрехите 522; — ще поводи коня на момък, ако ѝ каже, че ще я вземе 567; момък да направи ситен калдъръм, та — да не си цапа ризата и шалварите 594; — мете дворове с босилкова метлица 635; — иска да се отрови (се отравя), защото любето ѝ е грозно 637, 638; — преде и плаче, защото майка ѝ я оженила за пияница (мъжът ѝ я оставя на третия ден) 684, 692, 693; по съвета на майка си момък измамва —, отвежда я в кулата и я заклочва 748; момък праща сестра си да разбере от какво е болна — 785; — пита байрака къде ще води любето ѝ 890; ранен моли другарите си да го пренесат на двора на — Пашова 942
- Мисир**. Хасибинка тръгва да окопава зелен — 457; момък кани девојка да отидат да окопават зелен — 547; баща казва на дъщеря си да отиде в градината и да окопае зеления — 858; меджарки женат жетва и окопават зелен — 863; майка учила девојка да окопава зелен — 1009.
- Митко** свири с гайда и иска от девојка стрък босилек, а той ѝ дава дюкме шарено 323; — казва на леля си, че ще вземе девојката, която обича 363

- на овена си, че майка му го сгодила за най-хубавата — в селото 825; овчари да не разберат, че — им е кехая 831; овчар пита малко — пило ли е вода стадото му 832; на овчар е омръзнало да прави хурки и да ги дава на — 833; — кадии 846; дребните птички са — на загинали одаджии и кехая 855; момък да гледа — на нивата, а не на хорото 861; дребни — берат черничевы листа 870; момък кани — да отидат на попрепка 874; — отива на извор за вода 876; Маруда била хитра — 886; — моли момък да не отива войник 892; войници не могат да забравят — и попрепките 896; майка да продаде коня на сина си, а парите да раздаде на — и невести 899; майка да събере — високи, за да изградят къща на момък, който отива войник 903; хайдутин отвлеча малка — за невеста 910, 912; хайдутин купува смиланско бяло — 913; — се превърнала в лоза 935; — жали любето си, убито от хайдутини 941, 942; момък разсякъл вакла — 954; момък пита малка — има ли руйно вино 972; калугер гледа — на хорото и се хваща до тях 977; дъщеря кара майка си да ѝ купи „пантоле“, за да се пукат — от завист 978; — се шегуват с момци, които не им казват откъде са 985; на момък не прилича малка — 993; момък пита пушката си защо не е — хубава 997; старец пита малки — хубав ли е 1003; син кара майка си да му намери — 1004; — казва на момък, че нито е от работните, нито е от хубавите 1009; — правят хоро 1014; двама момци залюбват една — 1023; овчар обичал да свири с кавал и да гледа сивковските малки — 1025; — 21, 22, 46, 57, 58, 95, 115, 140, 188, 217, 241, 265, 267, 272, 281, 381, 414, 416, 507, 520, 532, 552, 669, 670, 679, 707, 708, 774, 817, 925, 926, 983, 996, 998
- Момари, момарки.** Майка казва на дъщеря си, че ѝ е омръзнало да посреща и изпраща — 282; дванадесет — ходили за девойка, но тя върнала всички 328, 590; девойка казва на любето си, че е тъжна, защото идвали — от друго село и майка ѝ взела „нишана“ им 625; — идват да искат малка девойка 663, 664, 665; майка съветва дъщеря си да върнат —, които идват от друго село 696; невеста казва на пътник, че — вече идват за дъщеря ѝ, а мъжът ѝ още не се е върнал от гурбет 707; майка изпращала — за девойка 1021; — идват за Вангелинка 1025; — 130
- Момчил.** Морско пиле известява, че българите ще паднат в плен, защото няма — юнак да отключи Бела града 121; — юнак разсича с остра сабя Буруграда и спасява българите и християните 122; — люби дъщерята на цар Костадин 123
- Момък, -че, -то, -ци.** Сватбари казват на невестата, че — им е добро, да не ги върне 21; девойка съхне, че я дали в чуждо село на незнано — 46; болен Божко избива триста — 120; Крали Марко се бори със сестриното си — 125; дъщеря казва на майка си, че това, което се белее и синее, са — еничарчета 171; Иван войвода е със седемдесет — в Доспатската планина 190; Ведо войвода пита — арбанасче защо не яде и пие 195; български млади — с двама войводи излизат в планината 196; Страхил войвода се бори с вдовишко — 212; — куршумджийчета 213, 238; Кондол войвода подкана — да превземат Василико 231; във всяка гемия има по петстотин — 236; цар Костадин иска от сестра си Руска (Русия) да събере сто хиляди — московчета и да му отиде на помощ 240, 241; кончето на младо — хвърчи като птичка 287, 388; девойка подлудила — „граматичено“ 424; девойка любила много — 535; момък поканил седемдесет — и всички били сгодени 587, 588, 589; невеста казва на лудо-младо, че мъжът ѝ си идва с триста — 709; Касъм пресреща със седемдесет — Стоян и жена му 730; торфенски млади — искат да хванат Бойдан 769; Чавдар войвода с триста — са разпънали палатки в планината 918; Юруш войвода с триста — излизат рано в планината 940; — са поскъпнали 983
- Мор.** Морско пиле известява, че по турците ще настъпни — 121, 122
- Морабе.** Невеста казва на татарче, че през — татари откраднали братчето ѝ 713; когато било —, майка хвърлила детето си на пътя 768, 769
- Море, -то.** Зимни ветрове и бели снегове замразяват — 117; морско пиле стъпва на бял камък сред — 121, 122; Бял Димитър отишъл с гемия в — да продава и купува овни 153; Семендренско — 218; Малта е сред — 236, 238; Руско (Русия) е завардил всичко от Черно — до Бяло 247; ризката на девойка е белее като вълните в — 261; девойка седи на бял камък край — 394; момък иска да се прободe с нож и да се хвърли в Черно —, защото любето му се оженило 412; Неша гъркиня ще вземе този, който посади грозде сред — 434; дълбоко — брод няма 453; покрай — са се наредили пашови сеймени 487; братчето на девойка е в синьото — 579; момък и девойка да отидат до тихо — дълбоко 581; свежърва сварява от — рибка и отравя снаха си 737; златари сковават сандък сребърен, турят в него девойка и го хвърлят в — 758; хайдутини отвлечат стадо с гемия в Черно — 838; терзии и абаджии се удавят в Бяло — 885; майка сънува, че гази в Черно — 902; — 297
- Морско пиле (птиче)** известява, че по турците ще настане мор, а българите ще паднат в плен, защото го няма Морчил да отключи Бяла града 121
- Московец (москофе, москофци).** Яна да се изкачи на кулата, за да види как се бият турци и — 239; — идват рота след рота и обграждат войската на Сълман паша 243; войската на Сълман паша се пръсва и Шипка Балкан остава на — 244; — се е наситил да седи на Шипка и в Плевен и очите му са в планините 245
- Мотика, -и.** Мъжът на невеста тъмнее, като че е ковал — 683; девойка да вземе — и да окопае царевича в градина 858
- Мравки.** Син се обажда на майка от гроба и ѝ казва, че само червените — знаят къде е 106
- Мрак, -ове.** Девойка да каже на момък ще го вземе ли, за да не ходи по — 420, 421; девойка пита момък кой го кара да ходи по — 569; невеста плаче, защото мъжът ѝ отива сутрин рано в кръчмата и се прибира вечер по — 684; майка проклела дъщеря си да ходи лете през гората по тъмни — 699; момък пита девойка къде е тръгнала сама по тъмни — 762
- Мрамор.** Птиче седи на бял камък, на бял — сред морето 122
- Мряна риба, мрени риби.** Момък иска да стане бистра вода, а девойката — и да се крие във водата 632; — преобръща сред Дунава колата на момък, с която кара Крдена девойка 648, 649; Вангелинка е стъпила на бял камък сред реката и гледа как играят — 1025
- Муздрок.** Св. Георги убива с дълг — люта змия 2; българите влизат с конете в черква и вземат нафурата с — 131, 132
- Муле, -та.** Невеста натоварва ченза си на девет — и се връща при брат си 671; троица вървят из друм и карат три — с алтъни 1018; баща дава на дъщеря си крава и — 1021; невеста натоварва болния си мъж на — товарно и го отвежда у дома си 1024; — 929
- Мумия, -ка.** Момък се опитва да закичи китка на алената — на девойка 343; стамбулска малка —, подарък за дете 722; болен гурбетчия поръчва на другарите си да занесат на майка му черна — 877
- Мумове (свещи).** Когато погребват Салих ага, в гробищата горели — 182
- Мурад** отвлеча девойка по време на жетва 646
- Мустан, -чо.** Байрактарят — загива на Машергедик планина 175; — пита девойка обича ли Кукан кехая 333
- Мустак, -и, мустаци.** Трима юнаци със засукани — открадват премяната на девойка 354; девойка ще сложи момък за праг на стая и ще си бърше чехлите в черните му — 986; девойка не смее да отиде за вода от юнаци със засукани — 1001; — 747
- Мутю.** Майка казва на —, че дъщеря ѝ е заспала 306
- Мухтар, -и, -те.** Адем поканил за сватбата си агите и — от седем села 640; Васил Чолака, — на Широколъшката община 1020
- Мъгла, -и, -ица (мбгла).** Девойка отива да бере черешы (на гости) и обърква пътя в — 7, 946; слънцето спуска тру — и вдига Грозданка в синьото небе 70; тъмна — е покривка за деца, останали сирачета (за дете, оставено от майка робиня, за войник) 109, 136, 138, 251;

- не е тъмна —, а са три табора върли турци (царски чадъри) 152, 900; тъмна — се спуска от планината 179; не е облак, не е —, ами гори Перушица 228; крагойка се моли да падне тъмна —, за да прогният конците, скоито и са защити очите 254; тъмна — паднала пред очите на момък, като видял девойка 267; девойка не огряла с хубостта си само Карлък, защото бил в — потънал 310, 818; паднала тъмна — от високите барчини 379; в долгерската махала паднала тъмна — 611; пада тъмна — 640, 653, 675, 738, 778, 854, 864, 908, 911; ризката на девойка се „друли“ като — през Карлък 913; разбойник не познал в — брата на жена си и го убил 927; в — пуква пушка и удря момък (девойка) 942, 956; — 43
- Мъж, -е, -те (мъските).** Турци ображдат Пашмакли и затварят —, за да ги потурчват 156; — пита жена си Деляна, която преди него е била омъжена за друг, с кого е живяла най-добре 727; майка кълне девойка да не види венчило, — да не заследи, дете да не отхрани 724; хайдутин залюбил на жив — жената 919, 920, 921
- Можде.** Златка дава на преправения като просяк Марко блюдо алтъни за — 130; Салих ага изважда алтън и го дава на сеймени за — 180; невеста дава за — тънка риза и бяло аглъче 708
- Мюфтия.** Момък пише писмо на млад — в Пловдив, че девойка го любила, а после му върнала „нишана“ 537
- Мяра, -та, -и (съд).** Болен Божко иска от жена си —, която събира девет — 120; Крали Марко пита майка си защо не е родила и друг син, който да пие вино с — 124
- Място, -то.** Овчар пита бабичка (невеста) има ли — да преспи със стадото си 88, 757; баща, брат, сестра и майка питат Никола има ли — за тях в манастира на мъртвите 115; пушка пуква и един от хайдутите остава на — 200; в Бачковския манастир няма — за девойка, защото лицето ѝ е бяло, а снагата тънка 282; болна девойка кара майка си да пребулят сестра ѝ вместо нея, защото — е хубаво 802; селото е на лесно — 805; — 641
- Навуца (навуи).** Ясни кърви са потекли по „канлъ“ бели — 953
- Наипли,** село 721
- Наиз, -и.** Мъж (момък) кара жена си (девойка) да хвърли тежки — 155, 649
- Наню.** Дамян войвода поръчва на — чорбаджи да приготви вино, ракия, девет крави, триста феса и триста потури за дружината му 143
- Наско.** Майка лежи болна и жали за децата си Пенка и —, които ще остави сираци 808
- Настан,** село 795
- Нафора.** Българите вземали — с копия 131
- Небе, -то (небо).** Слънцето спуска тъмни мъгли и вдига Грозданка в синьото — високо 70; юда вдига в синьо — овчар и оттам го пуска 71; терзия поръчва на майстори да кажат на майка му, че са го сгодили за черна земя дълбоко, в синьо — високо 81; завивка на момък, хванат от комитите, е синьото — 105; девойка сънува, че в морето израсло дърво, чийто връх опира в — 131; пламъкът, с който гори Перушица, стига до синьо — 227; Добра да погледне към — и да види каква звезда е изгряла 249; момък пита девойка от — ли е паднала, та е толкова хубава 263; синьото — край няма 447; — се разтворило, когато горели овните в кошарите, които девойка запалила 530, 743; невеста гледа синьото —, за да види дали ще завали 728; майка пуска глас до — 767, 813; — 212, 475, 572, 925
- Невен.** Момък пита девойка от черноок — ли ѝ са очите (клекките, устата) 448, 579, 872; очите на девойка са от червен — 475
- Невеста, -та, -те, -и (невѣхчу).** Девойка отива — в далечно село 6; сватбари тръгват за прочута — 18; напролет момък ще отиде в Перушица за млада — 19; майка да наплете плитките на дъщеря си, защото отива — в друго село 27; майка вика сина си да види каква — ѝ води 29; син вика майка си да види каква — ѝ води 50; момък учи коня си как да открадне — 55; сватбари отиват отвъд Дунава за млада — 58; девер
- да убие —, защото ходила с турски сеймени 59; — дарява кума (свекърва, девер, зълва, егърва, брата на свекъра) 62, 63, 64, 65, 66, 67; зълва оплаква снаха си и ѝ казва да погледне къшкьовете, гдето е била млада — 69; слънцето кара майка си да иска позволение от бога да вземе Грозданка за — 70; момък бяга от чумата и среща млада —, която му казва, че е вписан в тефтера 77, 78; овчарче казва на млада — да му даде сол за овцете 82; майка пита болната си дъщеря кого да направят — 87; девойка сънува, че мътна река носи — 93, 94, 95; Струна (Димка) — моли деверите си (троица братя) да не ѝ вграждат дясната (лявата) гръд и лявата ръка (да изградят от дясната страна чешма), за да кърми малкото си дете 98, 99, 100; ръцете на св. Неделя са избодени, защото рано в неделя млади — бодат с игли на главите си тежко сребро 114; Добруджа хвърля рубета и жълти алтъни, за да ги събират — 118; майка изпраща сватове да доведат — 119; Дунав казва на девойка, че видял любето ѝ с три гемии; едната с млади робини, втората с млади —, третата с дребни девойки 134; —, заробена от татари, познава в татарски войвода брат си 136; момък, отвлечен от татари, разкопава гроб с „неразтопена“ — 141; моми и — бягат по гори и барчини, за да не ги потурчат 156; майка съветва дъщеря си да се завие с черно фередже, за да не я познае турчин дали е млада — или стара бабичка 165; — робини плачат за мъжете и децата си 184; — на хайдутин е пушката 186; хайдушки (Делю) войвода е разплакал (ще разплаче) много майки и млади — 198, 208; Калън Тома е безчестил моми и — 218; турци изклали деца и — 228; войник плаче, че е оставил млада — 246; момък (войник) води (отвлича) девойка за — 334, 1020, 1021; момък да не ходи в селото и да не люби моми и — 363, 583; девойка иска да си намери момък прилика, който да не пие вино и ракия и да не люби моми и — 383; млади — да белят платна 412; момък да люби моми и — 417; момък кара — да извика зълва си 514; девойка кара — на любето си да отидат за вода 532; на момък му е мъчно, че любовницата му става — на чивовия му син и него канят за девер 548; момък не познава кои са моми и кои са млади — 575; момък да стане калугер, за да изповядва моми и — 615; момък да не закача девойка, че е гласена за — 636; сватове (момари) идват да водят девойка за — 639, 696, 1025; момък измамва девойка и я отвежда за — 647, 748; овчари отвеждат девойка за — на кеяхата 659; девойка отива у годеника си за — 660; годечари вземат малка девойка за — 665; сватбари водят — на конче и на килимче 667; мъж връща след сватбата — си, защото нямала имот 671; гората крие —, избягала от венчило 672; — иска от мъжа си въже, за да се обеси 673; — ляга, момиче става 688, 689, 691; — плаче, че мъжът ѝ я напуснал на третия ден след сватбата 694; млада — вие китки и плаче 693; — пита кукувицата и ластовицата не са ли видели мъжа ѝ 705, 706; свекърва казва на — на сина си да се премени, защото ще я омъжи за друг 711; мъж казва на — си, че ще я продаде, за да си довърши воденицата 714; мъж иска да остави — си, защото нямат дете 724; войник пише писмо на — си, че е в Битоля 733; свекърва отравя — на сина си 737; Стоян се скарва с майка си и с — си и забягва в далечно село 755, 757; майка реши дъщеря си и я учи, когато отиде — на царските дворове, да не слиза от коня, докато не ѝ дадат ключовете от тъмницата 763; болна девойка ще стане — в черна земя дълбока 796; — ще кроят ризи без клинове и без ръкави за болна девойка 799; болна девойка нямала късмет да отиде — в двора на любето си 801; болна девойка, за която идват сватове, кара майка си да пребулят сестра ѝ за — 802; болна — кара девера си да отиде и да доведе майка ѝ 805; моми и — ще питат овен женен ли е стопанинът му 821; Годорка — убива пашата и неговите сеймени и спасява стадото на брат си 836; кехая казва на одаджията да купи от Ксанти подаръци за младата му — и за децата му 846; — се обзалага с механджия да ожене

три кила пшеница 862; Мехмед събира девойки и — на меджия да женат и да сушат сено 866; жетварки питат — варила ли им е вечеря 868; — не наговорила вечеря на жътвари, защото детето ѝ плакало 869; байрактар да развява знамето, за да са весели войниците и да не плачат майките и — им 896; байракът е разплакал много майки и млади — 898; майка да продаде коня на сина си и парите да раздаде на моми и — 899; войници питат царя много ли ще ги държи във войската, защото са оставили млади — 900; хайдутин отвлеча девойка за — 910; хайдутин открадва — и ѝ вземат даровете 914; хайдутин отвлечат три — 915; хайдутин не може да забрави мъката на —, която някога отвякъл 916; млада — налива на Чавдар войвода по две чаши ракия, за да го опие и да избяга 917; — убива хайдутина, който я отвел, и се връща при мъжа си 921; хайдутин измъчват хубава —, за да им изкаже свекровото си имане 925; свекърва пита — на сина си какви са хората, които идват у тях вечер и носят човешки глави 930; разбойник (хайдутин) избива сватбари и осакатява — (оковава — и зетя за два бука), защото виното и даровете не стигнали до него 934, 935; хайдутин убиват млада — и момък 937; турчин надпива на облог българин и отвежда Калинка млада — 970; млада касапче измамва — и тя го пременя с дрехите на мъжа си 974; — 83, 110, 130, 515, 640, 668, 675, 686, 745, 758, 983, 998, 1013

Невзинка. Момък кара — да го похвали на девойката, която види, като се огледа във водата 452

Неда се обажда на брат си от гроба и му казва да вържат на децата ѝ люлка в градината 109; бяла — бели платно на реката и го простира по вейките на люляка 301; — пила сношна вода и изпила змия усойница 784

Неделя. Годежници „секат“ сватба от — до — 11, 12; девойка утешава дружката си, че следната — и нея ще омъжат 39; девойка казва на майка си да ѝ полива босилека, докато ѝ дойде на гости следната — 45; брат се грижи за болния си брат една — и го оставя 196, 883; байрак се развява цяла — 272; девойка станала рано в — 280, 984; овчар цяла — събирал стадото си 556; момък се моли на коня си да измине за два дни път, който се изминава за — 785; невеста се разболява и умира за една — 806; агънце забляло рано в — и търси майка си 826; — 524, 962

Неделя, света 114, 212, 681, 714, 841, 873, 964, 1014

Недялко Милезимчето и Петко войвода отиват у Калън Тома 218

Незафинка кълне момък да не се водят и неделя с девойката, която е залюбил 524; преди да умре, — предава годеника и гиздилото си на своята братовчедка 789

Незбинка седи на момкови скутове и баща ѝ я убива 759

Незифе, въпреки съвета на майка си, връща годеника си и се омъжва за друг в далечно село 554; — оставя детето си на леля си и отива с любето си 558; — не иска момък, защото е пияница 573; брат изпраща сестра си — да види болното му любе 790

Нея вж. свекърва

Несибе. Момък изважда от мътна река бяла — и я завежда у дома си 653

Неша гъркиня ще вземе този, който ѝ преведе вода през три планини и изгради чешма със слънцето отдясно и месеца и звездите отляво 434

Нешка. Момци открадва на — китката, шалварите, ризата и кафтана 1013

Нива, -и, -те. Когато сватбарите тръгнали за невеста, зимните — цъфтели, когато се връщали, зимните — се женели 19; син казва на баща си, че в манастира на мъртвите няма място за него, защото вземал от сиромашки — 115; Салих ага (Мехмед) събира аргатки (меджарки) за да му оженат жълтата — 179, 866; девойка не иска момък, защото няма къща, — и ливади 385, 430, 588; момък продава конче, къща, — и ливади, за да се откупи от турци 531; майка ще ожени дъщеря си за вдовишко момче, което има къща, — и ливади 607; девойка се омъжва в далечно село, защото ѝ е омръзнало да жене на чужди — 696; момък тъгува, че се оженил за вдовица заради къща, — и ливади 717; овчар дава на разбойници стадото, — и авлиите си,

за да не го убият 840; майка съветва сина си да не гледа момите на хорото, а на — 861; Борнас подканва меджарки да побързат, за да оженат — 867; Усо Горенски събрал млади жетварки, за да му оженат — и чифлици 949; на какво да завиди девойка на сиромашком момък: дали на — и ливади или на стада 992

Низам, -а. Майка сънувала сън, че синът ѝ ще отиде в — 888

Низами. Сеймени и турски — носят юнашка глава 204; Ахмед ага изпраща — до Петко войвода да му остави Девинско 222

Никола, Николчо. Майка търси и оплаква сина си —, убит от хайдутин 68, 961; —, убит от хайдутин, се обажда на майка си от гроба 106; — казва на баща, брат, сестра и майка, че в манастира на мъртвите има място само за майка му, която помагала на сиромаси 115; св. — отишъл в Софийското поле да помага на българите в борбата им срещу турците 117; — юзбашията отива с Петко войвода у Калън Тома 218; — изпраща касапин да заколи жена му, защото не му родила дете 726; свекърва клевети снаха си пред сина си — и той я убива 735; майка да продаде коня на сина си — и да му направи помен 791; — казва на майка си да го изпрати на гурбет с карлуковски терзии 877; войвода накарва — да свири с кавал и хайдутите правят хоро 912; баща купил на сина си — скъпи биволи 965

Нишан¹, -а, -чек (белег). Сестра познава брат си по —, който имал 136; майка казва на сина си да погледне — под дясната си ръка 142; хайдутин пита девойка какъв — е имал брат ѝ 912

Нишан², лишан, -е, -чек (годежен подарък). Момък да изпрати — на девойка 315, 820; девойка казва на майка си, че ще поръча на момък, ако има —, да изпраща 321; момък ще пита девойка кому е носила —, а после го е върнала 343, 347, 348, 349, 367, 386, 745; девойка върнала — на момък 446, 537, 540, 590, 608, 614; момък събрал дребен —, за да го изпрати на девойка 461; майка пита дъщеря си, на която двамина са изпратили —, чий — да върнат 554; девойка приставя на любето си и казва на майка си да събере и върне — на годеника ѝ 556; юнаково — 624; девойка казва на момък, че е тъжна, защото имала момари и майка ѝ им взела — 625; девойка да не е вземала —, щом любето ѝ е омразно 638; мъж пита жена си кому е носила — 670; Иван войвода казва на дружината си, че който измами любето му и му донесе —, ще му даде четири хиляди и коня си 973; докато момък се накарва да изпрати — на девойка, тя се омъжила за братовчед му 1021

Нога (крак), -и, -те, ножинки. Св. Георги строшил — на дивите зверове 3; гълъби потупват с — 17; чума отсича дясна — на Иван 80; турци (сеймени, разбойници) хващат Андрелешко (детето на Марко, момък, невеста) и му (ѝ) поставят окопи на — 124, 126, 478, 919, 920, 926; робиня (невеста) да мести по-бърже — 139, 554; на — лачени обувки 168, 308, 312, 819, 980; гарван разпалва с — огън на ранен (болен, гурбетчия) 199, 883; птиче да потропва с — на царски врати 248; на бели — чорапи (шалвари), подарък на девойка (невеста) 293, 311, 514, 698, 971; девойка да свали обувки от — 300, 301; девойка заспала в градинка и протегнала — в карамфила 437; момък да не си троши — 569; — на девойка са капнали от умора 619; майка държи — на коня, който синът ѝ подковава 711; на лява — белег 712; коне жално цвилят и потупват с — 757, 886; болна дъщеря да се изправи на — си 788, 803; баща стои до — на болната си дъщеря 808; овчар казва на овена си да мести ситно — си 821, 823, 824; овчар ще подкове — на овен с „дюкмѐ шерани“ 825, 838; гарвани (невеста) да изправят (изправи) на — болен гурбетчия (мъжа си) 881, 1024; бял камък се търкулва и удря яре в — 990; Румините — са като повити деца 1000; мързелива невеста рие пепел с — 1015; — 349, 441, 511, 549, 592, 1021

Нож, -а, -ове, -чек, -кове. Майка търси сина си и пита дали е обесен или е с — съсечен 68; върло турче с

заканва да отсече с — главата на Крали Марко 124; Марко отсича с — главата на жена си 130; девойка измамва турчина, който я отвлякъл, да ѝ даде — и се пробожда 169; майка пита сина си хайдутин как не си е отрязъл с — ръката 186; болен хайдутин моли сокол, след като умре, да отреже дясната му ръка с неговите остри — и да я отнесе на сестра му 196; юнак моли другарите си да му изкопаят гроб с — 203; войник забил — си в земята, за да си направи сянка 252; момък обрал цветята на девойка и ги сякъл с — 318, 321; юнаци с „настранени“ — 354; момък не може с — да изреже девойка от сърцето си 407; момък (овчар) ще се прободе с —, защото любето му се омъжило (избягало) 412, 456, 551; на вино момък вади — 461; — сърмалия 651; момък казва на годеницата си, че ще я съсече с — и ще се убие 660; „искечовски“ —, подарък за мъжко дете 722; мъж кара каспин да го прободат с остриетата си — 725; мъж пита невярната си жена с — ли да я съсече 730; мъж забравил да вземе чифте — 732; войник отрязва с — главата на жена си и на любовника ѝ 733; мъж се пробожда с —, защото майка му отровила жена му 737; дъщеря се пробожда с —, защото убива братята си, без да ги познае 767; овчар изважда остри — и разязва ябълка 820; овчар изважда —, за да заколи овен 825; хайдути питат овчар с — ли да го съсекат 840; Караджа изважда остри — и отсича ръката на Балабан 841; болен овчар казва на баща си да занесе на майка му неговите смилянски —, за да се разтъжва с тях 848; Саво изважда — си, за да убие другаря си и да му вземе имането 884; — се махат наляво и надясно 905; девойка, отвлечена от хайдутин, да мие кърпави — 906; хайдути съсичат с остри — невеста 937

Ножица, -и (ноица). Терзин захвърлят —, за да слушат как пее девойка 262; майка на девойка счупила чифт —, докато скрои „салта“ 303; девойка пита терзия може ли да скрои сукман (фустан) без — 366, 367;

Ножица, -ки. Юнак моли другарите си да му изкопаят гроб с ножоветата си, а с — да изхвърлят пръстта 203

Нокти (накти), -те. — на девойка (момък, братя), която лежи девет години в тъмница, стигнали до лактите 158, 753, 763, 764

Носилка. Момък срещнал любето си на — 784

Нощ, -и (наще). Юда ходи по три пъти на — при овчар и му носи по три китки и три ябълки 71; овчар свири с кавал, а юда играе хоро три дни и три — 74; три години троица братя градят „град“, който през — се събаря 98, 99, 100; Крали Марко (Страхил войвода) и сестриното му (вдовишко) момче се борят три дни и три — 125, 212; девойка казва на майка си, че тъмницата е „притажна“ особено през —, когато момите запяват песни, а момците засвирят с кавали 158, 159, 160, 161; два дни и три — разбойници пекат дете 932; три дни и три — турчин и българин се надпиват 971; — 111, 423, 853

Нури, ранен от комити, иска от другарите си книга, за да я напише „с куршум“ и да я изпрати на агата 960

Нурка, Нурина. — не иска обувки и „кушѐк“, а юнак „силвия“ 382; болна — казва на майка си, която ѝ е обещала курбан, че и тя трѣгва при починалите си сестри 800

Облак, -чек, -и. Майката на св. Георги го съветва да събере — и да завали дъжд 1; задава се — тъмен, заросява роса и намokra крилата на юда 74; не е —, а турска войска напада селата 133; не е —, нито мъгла, а гори Перушица 228; задава се тъмен — и заросява роса 859, 863, 864, 865, 866, 867; куршуми се сипят като град от — 905; българин се задава с коня си като — 967, 968, 969

Облог (ложба) 970

Обуща (дарове). Момините братя искат от момък, който се жени за сестра им, — и коне 47

Община, Широколъшка 1020

Ова, -и, -те (поле). Гълъби съобщават на цар Костадин, че турци са превзели — и градовете 131; агне блее, — се люлее 827; — 236

Овен, -и, -ъове. Юда не иска грошове и —, а овчаря 73, 74; Георги Грозникът, изпъден от майка си, се връща след девет години с хиляда вакли — 88; момък сънува, че загубил вакъл — 96; — се коли за курбан 113; дали са вакли — 129; овчар пита сеймени не са ли видели —, които загубил 145; Димитрица казва на турци, че Бял Димитър е отишъл да купува и да продава — 153; Мехмед Синап иска от райковци двеста — с „албци“ 174; овчар се оплаква на девойка, че заради нея останал в планината, та му измрели двеста вакли — 345; дебел — няма приятел 447; братята на девойка отишли да лъчат вакли — 470, 471; девойка запалва чифлика на любето си с триста вакли — 530; хайдути хващат овчар и му вземат — 556; момък се похвалва на — си, че майка му го сгодила за най-хубавата мома в селото 594; овчарче свири с кавал и брой вакли — 611; момъкът да стане вакъл —, а девойката зелен чаир (ситен божур) 630, 632; овчари и кехай карат вакли — 659; Стоян сънува, че вълци сдравили стадото, а ваклият — блее 715; мъж казва на невярната си жена, че отива в Стамбул да кара вакли — 732; болна дъщеря казва на майка си, че запалила агъл с шилета и — 743; момък продал — и шилета на белградски касапи 715; овчари докарват в двора на Стоян сюртия — с овчари 757; кехая загубва в мъглата дребни шилета и вакли — 818; овчар да поведе вакли — към планината 819, 848; овчар учи — си как да върви през града (селото) 821, 822, 823, 824; овчар моли — си да преведе стадото през придошлата Тунджа 825; овчари и кехай се уговарят да дадат на този, който доведе бяла Рада, петстотин гроша и толкова вакли — 830; хайдути отличат с гемии хиляда и петстотин — 837; сираче спечелило за дванадесет години хиляда вакли — 839; овчар пасе вакли — на високата планина 840; Караджа се пазарил да пасе стада за четиридесет — 842; кехая поръчва на овчарите си да дадат — на моми кади и булки заптии 846; юруче пасе хиляда вакли — 850; сираци спечелват 1000 вакли — 853; овчар повежда сюртия вакли — към полето 912; през пролетта планината ще се напълни със сюртии вакли — 917; — 20, 1021

Овца, -чица, -и, -те. Юда пазя нощем — на овчар 72; момък бяга от чума и търси — без кожи 77; овчар сънува вакла — да блее и черни кучета да лаят 97; овчар пасе стадото си в гробище и му се чува, че блее — 110, — в кошара 115, 241, 886; бащата на девойка има сюртия — 172; гората плаче, че няма в нея — да блее 214; планината била пълна с — и млади овчари 223; овчари оставят —, за да слушат песента на девойка 262; — без овчар биват ли 392; дебела — няма приятел 446, 452, 453; любето на девойка отишло в полето да пасе — 555; невеста закарала на мъжа си сюртия — с овчари 669, 723; кехая кара овчарите да пуснат — в голяма авлия 704; касапин казва на Стоян да заколи дебела — вместо жена си 725; овчари чакат с — да им се плати 750; момък казва на девойка, че когато братчето му порасне, ще го вземат за малешина да пасе — 819; когато — блеели, дърветата на гората се превивали 837; момък пита майка си дали е време да кара — в полето 848; — на фукари и сираци 940; — блее в кошари 961; — 779, 992, 1021

Овчар (чобан), -че, -и, -те (овчаре, чобане). Девойка се обърква в мъглата и моли — да ѝ покажат пътя 7; майка зашива в пояса на сина си — вратика и босилек и юдата изчезва 72; юда кара — да ѝ плати за пашата на стадото си 73, 74; чумата не погубва —, което няма родители да го жалат 82, 83; Георги Грозникът пита майка си, която не го познала, може ли да преспи със стадото си и с — си 88; — сънува лош сън и загива 97; — отвежда робиня, която се оказва негова сестра 144, 145; гората заплакала от Индже войвода (хайдутин и харамии), че няма — да свири и овци да блее 214, 215; гората е пълна лете с — 216, 223, 918; — оставят овцете си, за да слушат песента на девойка 262; дрехите на девойка трептят от любов към вакло — 271; — слизат от планината 286, 454, 659, 1021; — да

захвърлят шаловете 309; вакло — пита девойка какво да ѝ купи от пазара 310; — се оплаква на девойка, че заради нея останал в планината и му измрели овцете 345; — пита девойка не знае ли лек за рана 384; девойка казва на славейче, че овце не могат без — 392; млад — кани девойка да тръгне с него в планината 425; — се сдвуват кой да се хване на хорото до Мара 455, 456; — оставя стадото си в планината, защото го повикала мома 472; девойка люби вакъл —, който прави нови хурки и кавали 484; девойка моли — да я извади от бял Дунав 577; — да не гледат девойка от ливадите 595; — свири с меден кавал 611; девойка отива при млад — в гората и остава при него 655; девойка приставя на — Иванчо 658; невеста закарала на мъжа си сюрии овце с — 669, 723; даръдерски — 683; — питат кехаята си кога ще тръгнат със стадата 704; — хванали девойка и я отвели в гората 741, 742; — чакат с овцете да им се плати 750; — убиват момък, който краде агне от стадото 756; сюрии овце изпълват двора и питат за Стоян 757; кехая откупва от — овцете, които загубил в мъглата 818; момък казва на девойка, че ще вземе комшиичето ѝ за —, та да се освободи и да се оженият 819; девойка занесла вечеря на — 820; хайдуги хващат — и го връзват за тънка ела 823, 824; — моли овена си да му проведе стадото през придошлата Тунджа 825; агниче блее за майка си и разплаква — 827, 828; — и кехая се сговарят, койго доведе бяла Рада, да му дадат петстотин гроша и толкова овена 930; девойка казва на майка си, че я викат да стане кехая на дванадесет — 831; — плачат, защото хайдуги отгледали стадата им 837; Балабан отива с двадесет — и тридесет „мазоле“ да изпъдят овцете на Караджа 841; кехая пита — кой ще отиде „на гизльо“ 843; — питат кехаята кога и тяхното стадо ще тръгне от полето за планината 846; болно — моли сираче да го почака да умре и да отнесе ръката му в сестрините му дворове 849; Вълчица тръгва с кеханте и — на бачия 852; порой отнася сюрии овце и — 854; — се сбгуват с планината и я молят да им прости пакостите, които са направили 857; ще дойде пролет и лято, и планината пак ще се изпълни със стада с хубави — 917; девойка не иска — 987, 988; — 855, 886, 940, 1021

Огледало, -це. Девойка се оглежда в — 274, 281, 775; момък дава на девойка — 516, 517; — 506

Огнище. Син, излязъл от тъмница, да се нахрани и наспи на бацино — 753

Огън, -ьове, -чек. Девойка вижда овчарски — 7; юда запалила — на овчар 72; овчар показва на девойка дърво, при което горят девет — 90; който види риби, да ги хваща и в — да ги гори 92; Малама да запали — 111; от подковите на Момчиловия кон излиза — 121; от четири страни — 137; 235; брат и сестра, които се ожениват, без да се познават, да запалят два силни — и да се хвърлят в тях, за да им се простят греховете 142; във всички къщи — гори 195; гарван подклажда с крачка — на ранен (болен) 199, 883; Петко войвода да изгаря в — тефгера на Калън Тома 219; дрехите на момък (девойка) горят като — 287; 319; 388, 509; земята гори в — от ходенето и смеха на девойка 356, 819; терзийче пита девойка може ли да изпече пита без — 366, 367; майка да събере даровете на дъщеря си и да запали — с тях, защото годеникът ѝ е загинал 395; девойка (момък) да запали два — 415, 417, 534, когато се — (война) отвори 528; девойка (невеста) скуби косата си и я хвърля в — 639, 711; греят се на сънлив — 664; девойка не знае още — да пали 665; — да гори село Райково (къщата, чужда земя) 668, 690, 691, 899; в селото на девойката (чуждо село) — гори 695, 697; янкехая запалил два —, за да пече девойка и с пепелта ѝ да накърми овцете 857; помайчима да запали — на болен гурбетчия 897; невеста моли хайдугин да я пусне, защото оставила детето си неповито и ще падне в — 916; хайдуги се готвят да пекат на — момиченце 931; разбойници пекат дете на два — 932 936, 941; хайдуги запалват — с пушките си 940; невеста запалва силни — за болния си мъж 1024; — 10, 11, 44, 71, 75, 267, 493, 565

Оаджия. Митра любя на шегя турчин — 166; кехая казва на — да купи от Қсанти подаръци за жена му и за децата му 846; кехая и — загиват в планината 855

Одая, -и. В забитската — джелати очакват Салих ага, за да го погубят 180; девойка иска да отиде в манастир и да мете — 282; момък свири с байлама в — 315; ачик — 458; „земална“ — 510; кехая казва на оаджията си да товари тежка — 846; сеймени отвеждат момък в забитската — 923; мъжът на млада невеста има — с кошове 994; — 288

Одер (Йодър, йодрове). Момък се покачва на — и влиза в стаята при девойка 353; девойка седи на висок — и преде 418, 522, 665, 775

Одрин, град 162, 163, 166, 178, 185, 296, 786, 815, 893, 900

Ока, -и, -те. Болен Божко казва на жена си, че не може да си намери друг юнак, който да пие вино с — 120; Крали Марко взема малкия си топуз, който тежи триста — 124; байдъза изпраща на зет си две — ябълки 365; посестрима казва на болен гурбетчия, че всъдата се продава по алтън — 879; шалвари с девет топа гайтани и половин — пулове 1013; — 138

Око, -и, -те, -инки. Св. Георги заслепил — на дивите зверове 3; девойка с черни — 30, 31, 61, 160, 278, 281, 282, 284, 298, 303, 315, 380, 381, 393, 432, 435, 451, 463, 464, 468, 480, 488, 492, 502, 505, 504, 543, 590, 658, 697, 708; невеста да си превърже — с ленева кърпа 59; овчар с бяло лице и черни — 73; чума изважда — на Иван 80; майка бодее с игла — на змия 84; орел е стъпил на дете и се чуди дали да му яде — 92; комити изваждат — на Сали Мехмед 105; змия изпила — на покойник 107, 108, 110; — на св. Неделя били кървави, защото касали колят добитък рано в неделя 114; болен Божко (Димитрица, хайдугин, девойка) изважда — на левент Петко (турчин, Сюлю Сюльманов, невеста) 120, 135, 154, 235, 237, 934, 970; майка да пребули дъщеря си с черно фередже до —, за да не я познае турчин 165; сокол чака да умре юнак, за да му клъвие — 197; — на московците гледат към планините 245; юнаци зашиват — на крагойка 254; — на девойка са по-черни от черни череша (черно грозде) 264, 265, 266; момък да изпише на книга — на девойка и да ги изпрати на майка си 271, 272; — на девойка са два кладенеца бистра вода 279; моминските (Беговите) — са по-черни и помамливи 283, 286; на черни — „шиклило“ 310, 698; китката с — не гледа 322, 323; момък изсъхнал за черните — на девойка 348; майка пита дъщеря си защо — ѝ плачат, а лицето ѝ се смее 371; момък мига с черни — на девойка 375; девойка иска — гълбови, за да си търси момък прилика 383; писарче иска черните — и тънката снага на девойка, за да не пише любето ѝ войник 390; момък целувал черните — на девойка 439, 441, 445; момък пита девойка от черноок невен (бриш, мед) ли ѝ са — 448, 475, 579, 872; когато девойка погледне с — момък, лицето му се променя като бял и червен трендафил 450; — на девойка са продадени 460; — на девойка са целувани 482; девойка с бяло лице и руси — мамливи 493; момък с — си друми изминава 503; момък кара девойка да си повдигне дялбенчето, за да ѝ види бялото лице и черните — 542; всички гледали с милни — девойката, която момък отлякъл 652; къщата — не целува 691; Кадир (дъщеря) лежи болен и от болка с — не гледа 716, 741, 790, 798, 880; черни — мамливи 730; овчарче целувало — на девойка 743; овчар да си закрне с кепя —, за да не гледа, когато касаци отвеждат овците 751; куршум удря момък между двете черни — 756, 956; девойка залага черни —, за да откупи братчето си 762; девойка държи огледало и си гледа черни — 775; Караджа отсича ръката и изважда — на Балабан 841; овен блее и гледа Караджа в черните — 842; Румините — са като зелени сливи 1000; „кбсек старец“ изжда казан с каша и пак поглежда с милни — 1016; — 236, 324, 336, 338, 346, 350, 352, 416, 424, 438, 452, 462, 513, 523, 545, 548, 549, 600, 609, 616, 619, 660, 671, 702, 705, 707, 718, 745, 772, 776, 784, 785, 786, 802, 817, 845, 864, 869, 874, 893, 904, 935, 953, 1021, 1024

Окоп, -и. Ђџт на невеста е в — край Битоля 251

Окусчек, вж. укусчек

Олдаш, -и (олдаше). Момџк ше забрави девојка, когато се събере с — и кардаши и се напиат 626; деветима хвърлят жребие кой да отиде „на гизльо“ 847; овчар иска гробџт му да гледа към неговите сгодни — 848; — ядат и пият в чужда земя и се уговарят, който се раз-
более, поред да го гледат 883; ранен моли — си да почакаат да умре 957; — 886

Олдашлар 143, 715, 850, 883, 975

Опашка. Моми казват на старец, че е хубав като кутел без — 1003; овен с рунтава — 1021

Орало, -а. Момџк се моли да му се строши —, за да си отиде в село и да си види џубето 424; хайдуги мџчат хубава Дойна, за да им каже къде държи свеќџрт џ златните — 925; момџк оре и закача с — казан с пари 964; момџк казва на девојка, че не е хващал — 1009

Оран. Момџк отива в планината — да оре 424; вљубени ше се забравят, когато пресџхне Дунав и го изорат черна — 628; на третия ден след сватбата невеста отишла черна — „да тџрли“ 675; мџж отишъл — да оре 1015

Орел, -и, -ета. — отглежда дете и го отнася на царя 92; ранен моли гарвани и — да почакаат, докато напише писмо, което да остават на пътя 200; хайдуги ше направят момџк и девојка на парчета и ше ги вдигнат — и гарвани 662; — и гарвани са съседни на болен войник 900; — и гарвани вдигат Ариф, насечен от комити 951

Орех. Под — златари леят џюзи, а терзини шият седла 6; — да се свива и развива 19; Крайгойка свири на — 254; девојка пита — дали се наема да задържи листата си, докато џубето џ се върне от џйската 891; Левтерка седи под — и плете чорапи 1019

Ориз. Петџр да нахрани коня си с — 711

Орџжие, -то (оруже). Момџк да продаде коня си и — си, за да купи џицето и снагата на девојка 53; девојка плете гайтани за ситното — на џубето си 533; момџк да се вџорџи с неговото ситно — 538; майка казва на дџщеря си, ако не са џ по сџрце момџковият „нишан“ и — му, да ги върне 624

Осман Пашалов. На какво да завиди девојка на — : кџщата му е от слама, стадата му са вџшките 992; на — прилича три оки брадва, за да събира борина 993

Основа. Девојка преде за тестемелена — 635, 717

Отбор млади џонаци (комити) 389, 949

Отключи (отключене). Юда да почака, докато овчар вземе —, за да отвори сандџци (чекмедже) и да извади пари да џ плати за пашата 73, 74; българите ше паднат в плен, защото Момчил го няма, за да донесе — и да отвори Бяла града 121; майка реши дџщеря си и я учи, когато отиде невеста на царските двореце, да не слиза от коня, докато не џ дадат тџмничарските — 763

Откуп. Мехмед Синап иска — от райковци 174

Отрова. Майка казва на болната си дџщеря, че ако тя умре, ше вземе џута —, за да се отрови 95

Павел утешава бездетната си жена, че ше џ купи от злато дете и от сребро џюлка 702

Падалска блатна ливада 671

Пазар, -а, -и. Мџж (момџк, овчар) казва на жена си (на девојка), че отива на — и я пита какво да џ купи 142, 310, 311, 980; момџк да отиде на — и да купи дребни подарџци 268; момџк не знае какво да направя на девојка, която обича: ако џ счупи стомната, близо е до — и ше си купи по-хубава и по-шарена 398; девојка израсла като џютива чушка, изнесена на — 408; майката на девојка отишла на — 470; момџк ходил на — и донесъл на девојка подарџци 481, 514, 990; момџк ше изгради кџща сред —, ако девојката го вземе 575; момџк да отиде на — да купи биволи, за да вози греди и камџни за нова кџща 593; млада невеста кара мџжа си да отиде на Мадански — и да купи ново вџже, за да я обеси 673; невеста ше изпраша мџжа си на — да продава шилета, за да изхрани децата си 681; мџж завежда жена си на солунските — да я продава 713; Митрополит — 723; майка съветва

сина си да закара жена си на — и да я продаде 734; побили байрак сред — и събират џойници 895, 897, 905; запалил се Пазарџик и изгаря — с пазарџините 966; невеста пита мџжа си знае ли каква басма се продава на — в Ксанги 979; Райка напрепа три вретена и ги закарала на — да ги продава 1016

Пазарџии. Запалил се Пазарџик и изгорял пазарџт с — 966

Пазарџик, град 966

Пазва, пазушка, -и. Майка зашива в — и в пояса на сина си гороцвет, пелин, трендафил и комунига, за да пропџди юда 71; момџк иска от девојка сџрџк босилек, за да го сложи в — си 335; „ојмалџно“ — 393; момџк не може сџн да заспи от мисъл кой бџрка в — на девојка 415; момџк да стане ран босилек, за да го кичат момите по — 417; девојка носи вода, за да пере „тирови“ — 423; момџк целува девојка и ситен бисер се посипва от момински бели — 435; момџк (девојка) моли майка си, сестра си, брат си и џубето си да извадят змия от — му (џ) 562, 563; девојка разкопчава синџо елече и бели — 886; ранен момџк моли другарите си да извадят от — му прџстен и да го дадат на џубето му 942; ясни кџрви потичат по „ојмалџно“ (момински бели) — 955; 956; — 412

Палас, село 180

Паласки тучени 409

Палати. Момчил ходи с коня си в цар Костадинови — и џуби дџщеря му Мара 123; Маруда ше седи в царските — и ше брои жџлти жџлтици 886; цар ше води Милџца в царските — 968

Пампор. Майка сџнува, че синџт џ ше се вози на черен — 888, 901

Памук, -чек. Кџюмџжи Георги ше изпрати на девојка с „каман“ драм бял —, за да му изтџче риза и чевре 368, 369; девојка изпрепа „каман“ — 388; брадата на момџк е мека като бял — 1005

Панаир (панагир). Девојка казва на майка си, че ше умре, и я кара да отиде на големия — и да премени с гиздџлото џ нейната прилика 95; майка да отиде на Узунџовски — и да продаде коня на сина си 102; момџк казва на девојка, че отива на — в Стамбул, и я пита какво да џ донесе 312; момџк се опитал да закичи џубето си с — китка 339; момџк жали за кончето си, което продал и с което ходел на Узунџовски голџи — 531; мџж завежда жена си на —, за да я продава 714; девојка трџгва за — в Гџюмџрџина да се продава 762, 913; момински и „момски“ — 873

Панер. Майката на девојка (момџк) посреща сватбарите с — дарове и ги дарява 659, 1021

Панички. Дџщеря се оплаква на майка си, загдето я омџжила рано: дружките џ още правели от кал —, а тя џлоее џюлка с мџжко дете 676

Пантоли (пантоле). Девојка џойник разкопчава сини — 886; девојка иска от майка си да џ купи — 987

Папуци, -е, папучек, папучкове. Девојка с — и с терџлицы 292; девојка не може да отиде на хорото, защото няма — и чорапи 307; момџк застџпил крака на девојка и џ скџсал червен — 441, 545; девојка се присмяла на — на момџк 444; момџк грабва — и се обува 503; девојка изостава от дружките си, защото џ тежат жџлти — 866; болен гурбетџия порџчва на другарите си да занесат на баша му черни — 877; Румините — са като „мандџви тарнаџи“ 1000

Пари, -те. Невеста дала много — за лекове, докато роди дете 9; — на невеста, за да откупи мџжа си, са вързани в тестемела 135; девојка да точи вино немерено и да взема — неброени 148; манаџи нападат Мадан и вземат — на хората 173; хайдугин предлага на турџин — неброени, за да освободи сестра му 184; баша брой — на сина си, който отива хайдугин 190; Димитџр џйвода се готви да нападне Малта, за да вземе — на богатите 207; девојка измамва момџк и му взема — 417; момџк няма — да купи конче 431; девојка бронла — на момџк 458; майка пита сина си защо е тџжен: — ли няма да се ожени или кџща 548; ако — на невеста не стигнат, ше заложат снагата си, за да откупи мџжа си от тџмница 561; в София има много „кетипе“ и без — ше венчаат момџк и девојка 582; — сџр-

- це не сгряват 691; невеста се моли да не стигнат — на черно татарче, за да не я купи 712; мъж продава жена си, за да спечели — и да си довърши воденицата 714; син говори на майка си, че няма —, и я пита дали да си продаде коня, децата или жената 734; майка да продаде коня на сина си и — да раздаде на сиромаси (да направи чешма) 754, 899; Славка започнала да гради манастир и черкви, но не ѝ стигат —, за да ги довърши 764; хайдутин убивал турци и им вземал — 952; хайдутин казват на хаджи Костадин, че не го убиват за —, а защото се оженил за хайдушко любе 958; хайдутин убил мъжа на невеста, продали коня му и изпили — 959; момък ще даде на механджийка — неброени 972; — 211, 341, 990
- Пармакълци.** Момък да разсече със сабя — 352
- Пармаци сребърни** 133
- Парясница, парясничка.** Минка плаче, защото на третия ден от сватбата е — 692; невеста казва на турчин, че е — 708; бездетна невеста моли мъжа си да не я оставя вдовица и —, а да я убие 726
- Пасмо, -а.** Девојка изшила — конци за кафтана си 348; девојки напрели на меджия седем вретена и ги намотали на осем — 1011
- Патлак, -е.** Алтън — 944
- Патрони.** Момък приготвил жълти — за девојка, която го лъгала 535
- Паха, -та, пахó (цена).** Майка знае — на коня на сина си 102, 791; на билките, които пила невеста, била скъпа — 138; момък пита девојка, която тръгнала да се продава, скъпа ли ѝ е — 496, 497, 762, 913; — на детето е малка, а жалбата му е голяма 712, 713, 734
- Пахур ракия** 586, 791
- Паша, -и, -та.** Младоженка погубва трима —, които искат да я вземат 119; — изпраща татари да доведат невеста, защото ходила с комшичето си 177; — вика момък, загдето целувал девојка 441; сестра убива — и петдесет татари и спасява стадото на брат си 836; — разпънал палатки и записва войници 886; българин се похвалва, че има булче и конче, каквито няма ни царят, ни — 967; — 8
- Пашмакли село голямо** 101, 156, 180, 182, 361, 470, 471, 788
- Пашмаклийска кааза** 156
- Педа, -и.** Слана девет — 258
- Пейванче, Кон, спънат** — 791
- Пейка.** Терзийче шиело на — и пеело 623
- Пек, -ове.** Невеста ще отменя свежърва лете от — 51
- Пелена (плéна), -и, -те.** Мъж поръчва на жена си да изкпе детето и да го повие с нова — 98; мъж ще заведе жена си на гости у майка ѝ, когато роди дете и ушише „цоха“ — 697
- Пелин.** Майка събрала от три градини сух — 71
- Пендолири.** Овчар казва на девојка, че ще изпрати годежари с три — големи 456
- Пенжур, -и, -ки.** Момци видели през — майка на девојка да бode с игла очите на змия 84; турци отвлечат девојка и я отвеждат в конаци с „кафезлино“ — 149; Бял Димитър пита жена си как е забравила да затвори — 152, 153, 154; къща с дванадесет — 188; болна девојка (момък) иска да ѝ изградят „къща“ без дървета и камъни, която да има от четири (три) страни — 218, 815, 816, 817, 847; девојка седи на „кафезлино“ — и грее като слънце 267, 464; девојка чули бурми пръстени и ги хвърля през — 272, 638; девојка казва на момък да я гледа през — 352, 353; девојка (калугер) гледа през — хоро (байрак) 361, 890, 977; момък да направи къща за девојка с двадесет и четири — 575; девојка моли майка си да я даде на момъка, който често минава по пътя под — 609; девојка кара майка си да погледне през „кафезлино“ — 622; момък жали, че се оженил за вдовица, и посажда дърво, което да прикрие —, та момите да не гледат жена му 718; момък гледа през — болното си любе 803; невеста отваря — и пуска кучетата 973; момък моли девојка да му отвори — 1002; девојка седи на —, кърши ръце, скубе косите си и кълне майка си 1021
- Пенка** люби двама момци 334; момък казва на майка си, че ако — не го вземе, ще продаде коня си и ще се напие, за да я забрави 612; болна невеста жали за дребните си деца — и Наско 808; — суши и събира сено с малко ратайче 860
- Пепел.** Девојка предпочита да стане на пръст и —, но да не отиде с турчин 169; девојка да изгори момък, който е станал на сухо дърво, за да стане ситен — 415, 416, 417; момък (янкехая) да изгори девојка на ситен — и да си накърми стадото 534, 857; невеста рие — с крака 1015
- Пепелска махала** 817, 878
- Перо, -а, -иа.** — от крилата на птичките в гората плачат за Индже войвода 215; моми събират —, които капят от крилата на птичките, и се кичат с тях 289; клепките на девојка са като паткино — 475; майка кълне сина си да се препъва в — 935; — 198, 206
- Перушица (Перуш)** 19, 227, 228
- Перчеми.** Девојка войник разчесва „морни“ — 886
- Песен, -и (песня), -та.** Сирота (бездетна) невеста (мома) родила дете и му запяла — 8, 9, 511, 560; момък да засвири с кавала, а девојка да запее — му 71; робиня връзва люлка за детето си в гората и му запява жална — 136, 137; стара робиня люлее внучето си, пее му — и плаче 142; турци искат да потурчат българи и да ги накарат по турски да се венчават и турски — да пеят 156; на девојка, която лежи девет години в тъмница, е най-тъжно нощем, когато момите запееат — 158, 159, 160, 161; моми пеят летни — на попрелки 427, 430; девојки белят платна на Дунава и пеят — 435; момък не знае — да пее 607; майка пита дъщеря си защо, след като се омъжила, пожелтjяла и — не запяла 623; момък ще забрави девојка, когато се събере с другари, когато се напият и запееат жални — 626; девојка (невеста) мете дорове и — пее 656, 709; невеста люлее детето си и му пее — 720; невеста оплаква мъжа си и му пее жална — 757; сестра запява в гората и с — си казва на брат си да бърза 770; кадъна не наготвила на жетвари, защото люляла детето си и му пjяла — 869; майка пресуква прежда на рудан и пее жална — 886; хайдутин пекал дете и са накарали сестра му да им пее жални — 932; моми канят момци да седнат и да им пеят — 985; девојка не знае защо е сърдито любето ѝ: дали за пеене на — или за любене на моми 996, 997; викат девојка на меджия, за да предат вълна и „гюзелим“ — да пеят 1011; момък събира другари да ядат и да пият, и „авелски“ — да пеят 1021; момък обичал да свири жални — с кавала си 1025; — 140, 1013
- Пета, -и, -те.** Косата на девојка (момък, братя), която лежи (лежат) девет години в тъмница, порасла до — 158, 753, 763.
- Петали** вж. подкови
- Петел, -и, -те.** Невеста станала рано по първи — 98, 99, 767; машеха възлага работа на дъщеря си, докато — два пъти пропееят и меджията се развали 402; девојка казва на момък, че е рано и че пеят първи — (— не са още пропели) 502, 503; девојка кара момък да стане, защото — пеят на размъване 504; момък чака девојка до втори — 536; докато невеста издои кравите и отлъчи телетата, — пропяват 723; невеста чака мъжа си, докато — два пъти пели 735; — пеят като царски „ламбади“ 886; войници ще тръгнат, когато — пропееят 905, момък се връща у дома си, когато — три пъти пропееят 919; девет касани се уговарят да тръгнат на девет страни и който до — не дойде, да го съсекат със сабя 975; моми спали на меджия до първи — 1011; — 1017
- Петелки.** Момък не може сън да заспи от мисъл кой закопчана — на девојка 415
- Петкана.** Четник убива жената на Делю войвода — по негова поръка, защото го мамила и доносничила на турците 209
- Петко.** Болен Божко избива триста момци и осакатява левент —, за когото Божковица иска да се ожени 120
- Петко войвода** и другарите му изгарят тефтерите на Калън Тома и го отвеждат със себе си в планината 218, 219; — не прощава на хаджи Смаил, защото е разпалвал много майки, бащи и деца 221; Ахмед ага моли капитан — да му остави Девинско 222

Петра. Момък казва на — Петроленка, че отива на панаира в Стамбул, и я пита какво да ѝ донесе 312; майка казва на момарки, че дъщеря ѝ — е малка и не е още за женене 663, 664

Петровден. Страхил войвода отива на събора на — 212; терзии скрояват фустан на Великден, а го ушиват за — 296; девойка моли майка си да не я жени и този летен — 385; майка утешава сина си, че идва — и ще си хареса друга девойка 551; на — мощите ще направят хоро 681; Караджа ще пасе овци до големия — 843; гурбетчия утешава любимата си, че ще се върне за Коледа, за Великден или за — 873; момък пита майка си защо на — у всички ходят гости, а у тях не дохождат 964; момък прави сватба на личен ден — 1021; — 1014

Петър, Петърчо. — млада войвода, е разплакал много майки и невести 198; — пита девойка за кого плете гайтани, и ѝ казва, че няма да я вземе 533; — Кърджалията да води хорото 681; — кове коня си и казва на младата си невеста, че отива войник и ако до деветата година не се върне, майка му да я омъжи за негова прилика 711

Петър, свети. — прави конопено въже, за да извади майка си от ада, но въжето се скъсва 116

Печинска махала 173

Пиле, енце, пилци, пилчове (птиче, птички, пиле). Когато сватбари отивали за невестата, — виели гнезда, а когато се връщали, дребни — пеели 19; майка оплаква сина си и му поръчва, ако е на земята, да ѝ изпрати писмо по пъстро (лятно) — 68, 961; — засвирва рано, защото не може да свие гнездо от хайдуги 92, 205, 206, 207; дружина на момък, хванат от комити, са — хвъркати 105; морско — известява, че по турците ще настане мор, а българите ще паднат в плен, защото го няма Момчил да отключи Бяла града (Бурунграда) 121, 122; девойка сънува, че в морето израсло дърво, на чийто връх имало гнездо с дребни — 131; татари овличат момък и го отвеждат в дере дълбоко, където хора не ходят и — не пеят 141; дребни — са сеймени на убит байрактар 175, 176; Салих ага поръчва по летни — на кехайте, кадъните и на децата си да не плачат за него, а да му направят помен 183; Иван (Делчо войвода, Стефан Караджа, Руско, паша) и дружината му не дават — да прехвъркне през планината 190, 209, 217, 247, 886; — соколово се грижи за болен хайдутин (юнак яралия) 196, 197; —, черно гарванче чака болен войвода да умре, за да му яде месото и да му пие кръвта 198; гората и планината плачат от Индже войвода, че няма — да пее 214; — от гората плачат за Индже войвода 215; —, пъстро славейче се грижи за ранени комити 225; гюллета хвърчат като — 239; — да съобщи на цар Костадин, че децата на сиромасите умират 248; дошла е зима и — са хвъркнали 253; кончето на момък хвърчи като — 287, 319, 388; девойки събират перцата, които падат от — и вият китки 289, 325; — пита девойка защо е толкова хубава, а си няма любе 392; — пее и казва на краденици да не пускат момите си на Дунава, защото лудо-младо ги целува 435; — да събудят девойка 499; — донася писмо на девойка, че любето ѝ се сгодило в Ксанти 526; майка казва на сина си, че не пее —, а девойка 584; — прехвърква през Карлък 585; ветрово да вдигнат девойка, та — да не я стигнат 613; душмани разделят женени люде и оставят сираци като — без гнездо 617; майка на девойка да погледне към Идриз гора какво — пее 622; девойка да стане лятно —, а момъкът честа гора 631; невеста, хубава като — шарено 636; в гората — запява 654; девойка казва на майка си, че и — е мъничко, но и то си гнездо извива 663, 664; невеста пита лятно — кукувичка не е ли видяла мъжа ѝ 705, 706; невеста да съобщи по — на мъжа си какво дете е родила 722; сестра (невеста) пита турчин дали да пригласа на —, което пее в гората 770, 970; гурбетчия съобщил по — на жена си, че е болен 780; болна девойка чула — да пее, че ще умре 796, 816; чува ли девойката как свирят летни — за двамина лудо-млади 830; — славейче се грижи за болен овчар 844; дребните — са момите на сватбата на кехая и одаджия, оженени за черната земя 855; —

пият кръвта на ранена девойка 911; хайдутин кара дружината си да види какво — е хванал на извора 912; майка пита пъстро — какво е видяло в гората 932; — свири на червена ябълка и съобщава, че Мехмед е загинал 963; задал се е облак и пред облака — 968; невеста сварила на болния си мъж от — топла чорбича 1024; — 25, 92, 234, 263, 304, 314, 315, 335, 337, 376, 524, 540, 543, 568, 629, 653, 666, 819, 893, 925, 932, 980

Пинка. Момък обиколил цялото село и не намерил като — бяла и черноока, тънка и висока 295

Пирин планина. Девойка да върви през — 39; — плаче, защото вдовици я проклинат, задето мъжете им загинали в нея 856; Стара планина се оплаква на — от пакостите, които ѝ са направили хайдуги 936; кукувица закукала рано и измамил Юруш войвода да изведе момчетата в — по Благовец 940; Катил Георги ходил хайдутин в — 952; — 72, 200, 825, 921

Писар, -и. Цар накарва — да пише писмо на селски кметове 9; момък срещнал любето си на носило с полове и — 786

Пискул, -че. Фесче на девойка с ибришимен — 290, 292, 295, 596; фес на момък с ибришимен — 746; момче със златен — 926

Писмо. Селски кметове пишат — до царя 9; девойка се чуди — ли да пише на любето си, китка ли да му изпрати или сама да отиде 85; морско птиче носи черно —, с което известява, че по турците ще настъпи мор, а българите ще паднат в плен 121; Момчилица пише ситно — на цар Костадин, че Момчил любил дъщеря му Мара 123; ранен моли гарвани и орли да почакаат, докато напише ситничко — на майка си, че загинали с брат си 200; войник пише — на жена си, че е ранен 250; майка машеха не дава на девойка да напише — на любето си 400; девойка седи на двора и чете ситно —, 424; птиче донася на девойка —, че любето ѝ се оженило за гъркия 526; войник пише — на жена си, че е на фронта в Битоля 733; майка съветва сина си да отиде при първото си любе и да научи детето си на — 750; болен войник кара чауша си да му намери писар, който да напише — на майка му да дойде да го вземе 897

Пита. Терзийче пита девойка може ли да омеси — без вода и да я изпече без огън 366, 367; девойка изпекла — и кани любето си на гости 466; сватбари да чупят бяла — и да водят млада невеста 802

Питари. Момари, тежки — отиват да искат малка девойка 665, 1025

Пито Гули. Пред комитите върви войводата — 230

Пищов, -и (пицоле). Синовете на Салих ага искат да им донесе от Гюмюрджина „гюмошлю“ — 180; Делю войвода не жали за нищо, когато го пронизва куршум, защото се настрелял с „гюмош“ — и защищавал християните 208; девойка да седне близо до „гюмошлю“ — на момък 409, 891; кон съветва девойка да не взема стопанина му, защото когато пие, вади — 461; Гего казва на годеницата си, че с — ще се убие, но нея няма да вземе 660; мъж се връща от път в къщи, защото си забравил чифте — 732; сестра запасва сабя и чифте — 836; болен овчар казва на баща си да занесе на майка му неговите „гюмошлю“ —, за да се разтъжава с тях 848; чифте — пукват и удрят Борнас (Калин) в сърцето 867, 957; братята на девойка искат от момъка, който иска да се жени за сестра им, „гюмошлю“ — 1004

Пладнина. Девойка къдне съня, че я приспал през деня по — 85; конят на момък минал край девойка по — 331; девойка вървяла след момък ден до — 661; момък бърза да свари любето си живо и взема до — пътя, който се изменява за три дни 786; — 736, 868

Пламък, -и. Запалила се Перушница и — се издигат до синьото небе 227; девойка запалила син — в сърцето на момък 409, 579

Планина, -та, -и. Девойка ще премине през високата (Пирин, Доспатска) — като невяста 25, 39, 40, 635, 666, 696, 914; майка оплаква сина си, който отишъл да жене на високата — и не се върнал, защото го хванали хайдуги 68; момък харесал мома хубава на

високата — 71, 72; юда кара овчар да ѝ плати за тревата в — 73, 74; дванадесет овчари се сдумват на високата — кого да изпратят в селото (Гюмюрджина), където върлуват чума и холера, за да донесе сол 82, 83; овчар (момък) кани девойка да отиде с него на високата — 90, 425, 505, 547; робиня връзва люлка за детето си на високата — 138; девойка отива да жене на високата —, отгдето я отвлечат турци 149; турчин завежда жена си на високата — да събира сено 170; байрактарят Мустанчо е загинал на Машергедик — 175, 176; Салих ага поръчва по плички на кадъните, кехаите и дребните му деца в — да не жаят за него, а да направят помен 183; гората и — се люлеят, когато през тях минават роби и робини 184; момък ще изгради къща на високата — 188, 574; момък замръкнал с дружината си на висока (Доспатска) — 189, 191; момък отива хайдутин в Доспатската — 190; хайдутин хвърлят жребие на високата — кой да отиде в Странджа 194; български момчета с двама войводи и два червени байрака се събират на високата — 196; Стоян извежда чета по Ирин-Пирин — 200; на високата — правят събор 212; гората и — плачат от (за) Индже войвода 214, 215; Петко войвода и дружината му, преоблечени като сеймени, отвеждат Калън Тома на високата — 219; — се изпълва с млади комити 223; комити и войводи се задават от Рожен, от — 226, 229; лицето на девойка е по-бяло от снега в — 265; овчарче седи на връх на висока — и свири с байлама 271; овчари слизат от високата — 286, 454, 455, 659; момък да разсади китката на девойка на високата — 332, 323; млади аргатки да женат на високата — 344; овчар останал на високата — заради девойка и му измрели овни и шилета 345; момък пита девойка къде е тръгнала сама по високата — 382, 497; момък отива на високата — да пасе овце 406, 990; момък отива да оре във високата — 424; Неша гъркиня ще вземе този, който ѝ преведе вода през три — 434; братята на девойка отишли на високата — да разлъчват овни 470, 471; овчар оставя овците си на високата — и отива при девойка 472; бащата на девойка отишъл в Юрушката — да пасе шилета 518; птичка прехвърква през Рожен, през — и носи писмо на девойка 526; момък да изпрати на девойка китка от високата — 544; момък да срещне момъка, който му отнел годеницата, на високата — 550; момък убива в — девойка, която го оставила, и нейния любим 553; майката на девойка отишла на високата — да суши сено 580; девойка харесала момък на високата — 624; меджарки (жетвари) женат (косят сено) на високата — 646, 859, 863, 865, 866, 867, 869; момък отива в — 662, 721, 754; Дервишка — 670; Юрушка стара — зестра на невеста 723; мъж кара жена си да изкара биволите на — и да запее 729; девойка ходила с баща си да оре в — 743; трима братя се скарват при подялбата на стара — 761; девойка пита сестра си дошли ли са сеймените от — 766; момък се разболява на високата — 791, 793; гората и — са се листнали 796; овчар да поведе овните по високата — 819, 821, 822, 848; хайдутин хващат овчар на високата — и го връзват за тънка ела 823, 824, 840; овчар казва на овена си, че тръгват за високата — 825; Вакла завела агнето си на високата — 829; сестра погубва паша и петдесет татари в Улуенската —, за да избави братя си 836; овчар помамва стадото си през Калъч бурун — 843; овчари питат кехаята си кога ще тръгнат за високата — 846; Вълчица отива с овчарите и кехаите на високата — и там умира 852; братя овчари спечелват големи стада и тръгват за високата — 853; кехая и одаджия загиват в — 855; — кълне янкехая, който откраднал девойка, изгорил я и с пепелта ѝ накърмил овците 857; баща кара дъщеря си да му приготви храна, защото ще отиде да оре на високата — 858; девойка пита майка си какво се белее и синее на Юрушката — 886; хайдутче хваща девойка и кара дружките ѝ да пеят, защото ще я води за невеста в — 910; ще дойде пролет и — ще се напълни с овни, овчари, кехаи и хайдутини 921; — всякога била

лълна с овци, овчари и кехаи, а сега се изпълнила с Чавдарови хайдутини 918; майка кара сина си да се откаже от хайдутството и да не ходи по Ирин-Пирин — 921; хайдутини ще вземат яшмака на девойка и ще го носят в — 924; старата — се оплаква на младата от пакостите, които ѝ направили хайдутите 937; кукувица подмамва Юруш войвода да изведе по Благовец момчетата в Пирин — 940; Калин чорбаджи предлага на Хасан Пехливан да делят мерата и —, за да не се карат 948; майка оплаква сина си, който отишъл в —, където го хващат хайдутини 950; хайдутини убиват хаджи Костадин на високата — 958; хайдутини съобщават на Алиинка, че са убили мъжа ѝ на високата — 959; комити подмамват момък да отиде на високата — и го убиват 962; птиче известява, че Мехмед е убит на високата — 963; докато Стоян възседне коня си, преминал три — 970; хайдутини (касани) се събрали на Червен камък (високата) — 973, 975; момъци открадват шалварите на девойка и ги отнасят на високата — 1012; девойка отвежда аргатки да женат на високата —, отгдето я открадват войници 1020; сирак забогатява и закупува цяла — 1021; невеста откарва болния си мъж в село, на високата — 1024; — 199, 236, 511, 564, 711

Платно, -а. Девойки да белят — в реката (накрай морето, Дунава) 301, 410, 411, 412, 435, 1025; майка тъче — и плаче за дъщеря си, открадната от циганин 703; момък, преоблечен със сестрините си дрехи, кани девойка да види какви — е изтъкала 746; майката на болна девойка седи до нея, покрита с бяло—803; майка тупа —, а дъщеря ѝ тропка хорото 989

Плевен (Плевня), град 245, 246

Плевня, -и, -те. Момък е готов да продаде къща, градини, крави, коне, волове, — и ливади, за да преспи с девойка 350; момък и девойка ще запалят къщата и —, ако не им дадат да се вземат 582

Плен. Морско птиче известява, че българите — ще ги пленят 121, 122; гълъби съобщават на цар Костадин, че турците — ще пленят царицата 131; Русанка (Русия) съобщава на брат си цар Костадин, че Варна — ще пленят 240

Плет, -ове. Конят на девера стои вързан за — 52; девойка да каже на момък ще го вземе ли, за да не троши — 420, 421; момък казва на девойка, че майка му го учила да троши чужди — 1009

Плещи. Мъж кара жена си да се премени, за да види как стои салтицата на равните ѝ — 698

Плитка, -и, -ици (плетънки). Майка да наплете на дъщеря си „кърк бир“ ситни —, че отива невеста 27; — на девойка се ройкат като рибките на Арда (в морето) 260, 261; мома разчесва дребни — 291; момък да не бере цветята на девойка, а да ѝ ройне — 320, 574; момък да ройне — на девойка като рибките в морето (Арда) 365, 636; на всяка — по алтън 440; девойка седи край Дунава и си плете косата на — 445; момък пита девойка от какво ѝ са — 475; момък преброил — на девойка 486, 644; девойка да ройне — върху „кюстека“ на момък 508; момък намотава на ръката си — на любето си, което се омъжило за друг 554; болна девойка пита майка си как ще ѝ разплете—813, 814; на момък омръзнало да брои — на девойка 833; хайдутини искат да режат — на девойка, защото не им казва къде са бащините ѝ пари 924; дъщеря се оплаква на майка си, че мъжът ѝ я ударил с пушката си в тънкото кръстче и в дребните — 929

Пловдив 248, 537, 641, 766, 886, 951

Плоча вж. **подкова**

Плуг, -ове. Свекърът на хубава Дойна имал сребърни — 925

Побратим. Син казва на майка си да не се безпокои за него, защото Иван войвода му е — 190; — 755, 879

Повесмо. Майката на св. Петър дала милостиня едно конопено — 116

Повой. Мъж ще заведе жена си на гости у майка ѝ, когато роди мъжко дете, ушие „цоха“ пелена и изплете жълт — 697; невеста се оплаква на гората, че когато майка ѝ я родила, я повила с черен — 699.

- Повратки.** Девет години мъж не завел жена си на гости и — у майка ѝ 727
- Погача, -и.** Мъж кара жена си да замеси каба —, защото ще отидат на сватба 155
- Подбулка, -ици.** Зълва с копринена — 69; шарени — 599; девойка да вземе вземо на ръченик и копринена — 626.
- Подзима.** Димитър войвода утешава славейче, че идва — и той ще изпрати дружината си към София 206; момците се молят да дойде по-бързо —, за да се събират момите на попрелки 430; девойка ляга болна през — 796, 797, 801, 813, 816; болен кехая поръчва да кажат на жена му, че останал в полето, за да ги посреща през — 846; овчар е научен всяка — да маме девет стада 854; — дошла и листата окапали 883
- Подкова (петалка, плоча), -и, -те.** Коң казва на девойка, че стопанинът му изпива — 56; от — на Момчиловия кон излиза огън 121; Момчил подковава коня си с посребрени — 123; жената на Марко ще подкове коня му със сребърни —, ако ѝ каже къде ходи Марко 128; момък (Райко) подковава коня си със сребърни — 786, 969
- Покривка** на отвлечена девойка е хайдушка кепя кичена 909
- Полвница.** Брат дава на сестра си шиник грошове и — алтъни 136, 712, 713, 762, 771, 912, 913; невеста дала на Стоян, когото прокълнала като девойка да проси, шиник грошове и — алтъни 529; майка да продаде коня на сина си за шиник грошове и — алтъни 791
- Поле, -то.** Девойка заспала в равно — 48, 49; любето на девойка се сгодило в равно — широко 57; стадото на момък, убит от хайдутин, блее в — 68; трендафил от равно — 71; болен терзия остава в равно — широко 81; в — има жени магьосници и моми омайници 85; син и баща (овчар и девойка, татари, мъж и жена) навлизат в — широко 89, 90, 136, 712, 714; майка ходи по — и по цигани да търси билки 111; св. Никола бил в Софийско — широко, за да помага на българите да надвият турците 117; мъж и жена (гурбетчи) минават — широко и навлизат в гора зелена 129, 730, 767, 884, 960; хайдутин излиза рано в гората, защото му омръзнало да седи в одринско — широко и да прислужва на турци 185; гюмюрджинско — 218; на равно — се бият турци и московци 239; девойка тръгва да бере цветя и билки по — и запяла 262; снагата на девойка е по-тънка от топола в равно — 264; девойка излиза да се разходи по равно — широко 366; широко — ход няма 446, 452, 453; овчар (кехая) тръгва със стадото си за равно — широко 470, 471, 820, 824, 912; любето на девойка отишло в равно — на печалба 555, 874; момък се разболява в равно — широко 562, 880; бащата на девойка е в равното — 579; момък уговаря любето си да отидат в равно — широко 581; момък да отиде в равно — широко и там да вземе ксантийска гъркия 586; овчар и девойка да зимуват в равно — широко 655; кехая залюбил девойка от — 656; майка изпраща сина си в — на печалба 751, 853; майка търси сина си в — и в планината и го намира в солунската тъмница 753; невеста отива в равно — широко при болния си мъж 781; болна девойка казва на баща си, че люлката ѝ е направена в равно — широко 788; девойка (майка) казва на овчар (сина си) да не отива в —, че времето е печливо и боязливо 843, 844, 848; овчар се разболява в — и умира 845; овчари питат кехаята кога и тяхното стадо ще тръгне от — 846; терзии и абаджии отиват в равно — широко 885; гласове се носят от — 925; майка пита синовете си защо са тъжни: дали стадото им не е здраво, или — няма трева 831; Юруш войвода и дружината му слизат в — широко 940; младо касалче измамва невеста, че мъжът ѝ е загинал в равно — широко 974; — 80, 131, 572, 573, 659, 737, 778, 823
- Полила (полюлеи).** Черква с дванадесет — 132
- Пола, -и, полка.** Струна невеста запретва бели — и скача в „дъно града“ 98; — се преплита в краката на невеста и тя не може да бяга 136; на момък е драго да гледа — на девойка 275; девойка да изгори момък на ситен пепел, а вятърът да го разнесе на момите под —, на момците в очите 416; девойка казва на хайдутин да не скача на хорото, за да не ѝ застъпи — 912
- Половак (полевак).** Марко пие с мяра вино и — ракия 124
- Помайчима, помайчинка.** Стоян се разболява и иска от — да му подаде вода (да му подържи главата) 755, 879; — 308
- Помак, -и.** Царят събира румелийски —, за да запази Галиполи 246; — пехливан погубва с измама при борба Грую 976
- Помакия.** Турчин иска Хасибинка, защото е бяла — и работна българка 457
- Помен.** Сирота Янка иска да прави — за детето си, ако е умряло в тъмницата 8; син се обажда на майка си от гроба и ѝ казва да не пролива сълзи, а да продаде коня и да му направи — 102; преоблечен Марко казва на жена си, че правила — за него и му дали неговия пръстен за „бог да прости“ 130; майка да продаде коня и да направи — за сина си 791
- Поп, -ове.** Цар кара писарите си да питат селски кметове и — вярно ли е, че невеста продала всичко за лекове, докато роди дете 9; зълва накарва — да я венчаят за младоженеца 57; черни — 222; девойка се оглежда в огледало и си говори, че ако е по-черноока и по-висока, — ще разпопи 281; девойка иска да отиде в манастир и да носи вода на — 282; момък да пита — бива ли да излъже девойка 527; баща да пита — и владичи бива ли да се ожени за дъщеря си 758; — пита младоженци да не са роднина 768; девойка пита майка си умира ли момите и опяват ли ги — 771; момък среща любето си на носило с — и даскали (писари) 784, 786; разбойник запалил черква и манастир и изгорели — 934; — 1017
- Попадия.** Колю иска да вземе прошка от кръстницата си — 162
- Попрег, -и.** Снаха (девойка, майка, баща, мъж, невеста) да изведе и оседлае кон (сиви атове, коне невъзсядани) и да го (ги) притегне с чифт — 143, 503, 723, 767, 769, 886, 976
- Попрелка, -и, -те.** Брат да изпише сестра си на кавала, та когато засвири с него на —, да се разтъжва за нея 24; момите пеят песни на — 158, 159, 160, 161; моми се събират на — и вият китки 324; момък пита девойка къде ходи, та не я вижда на — 401; момък казва на леля си да развали —, защото него няма да го има 414; моми се събират на — да предат вълна и да пеят 427; моми се молят по-бърже да дойде есента, за да се събират момите на — 430; девойка пита месечинката правят ли момите — в Драма и в Кавала 521; девойка казва на хурката си, че ги викат на — 565; мъж посажда високо дърво да закрива прозорещ, за да не гледат момите от — жена му 718; момък ходил на двадесет и пет — и никъде не видял любето си 803; момък кани девойка да отидат на — 874; момци отиват войници и си говорят как ще забравят момите и — 896; Вангелинка не ходи с момци на —, защото жали любето си 1025
- Порти, -те, -ици.** — шарени 79, 657; овчарче чука на — и вика кеханца да даде сол за овцете 82; майката на Георги Грозника седи на — с черна кърпа на глава 88; цар Милуш затваря —, за да не влязат сватбарите 118; Момчил иска от жена си ключовете, за да отвори — на Бела града 121; — с приковани на тях човешки главни 124; Марко чука на — и вика жена си да му отвори 130; Тодорка отива на — да посрещне Дамян войвода и дружината му 143; турци разбиват чемшир — и оковават Бял Димитър 152; турци чука на — и търсят Бял Димитър 153, 154; девойка да отвори —, за да влязат кадьни да я пребулят 167; татари чука на — на невеста, за да я отведат при пашата 177; хайдутин чука на бащините си — и пита майка си, която не го познава, може ли да преспи 195; Петко войвода и дружината му, преоблечени като сеймени, чука на — и викат Калън Тома да им отвори 219; комити чука на — и викат хаджи Мария да им отвори — широки 226; майка чука на — на сина си и го предумва да отидат в Анадола 234; девойка се пременила

- и излязла на чешшир — 277, 616; момък (пътник) чука на — и вика девойка да му отвори 306, 469, 492, 494, 619, 830; сватбари чукат и викат девойка да им отвори — шарени 334, 802; девойка не иска да отвори — на момък 352, 353; момък пита девойка дали се сеща защо минава покрай техните — 404; момък чука на — и вика на майка си да му отвори 428, 430; девойка отворила — на момък 468; калугерка излиза на манастирски —, за да слуша кавала на момък 473; брат пита сестра си защо е забравила да заключи — 485; просяк чука на —, за да му дадат милостиня 529; момък чука на — и пита идвало ли е любето му 536; девойка казва на момък, че ако ѝ отвори —, веднага ще иде при него 556; момък отвлеча девойка, чука на — и вика майка си да им отвори 645, 658; годиница отива у годишка си, чука на — и вика да ѝ отворят 660; невеста, изпъдена от мъжа си, чука на — и вика на брат си да ѝ отвори 671; момък проклина ракията, която го накара да чука на — на братовата си жена, за да я целува 686; дъщеря чука на майчини си —, за да се оплаче от мъжа си, но тя не ѝ отваря 700; мъж (дъщеря) чука на — и вика жена (майка) си да му отвори 732, 755, 757, 767; снаха чука на — и вика свежърва си да ѝ отвори 736; майка казвала на сина си, че девойката не е добра: — си не затваря и всякакви прибира 794; момък отива на — на болното си любе и вижда баща ѝ да кове ковчег 803; кафедржия отива в Чепеларе и чука на — на Дервишка, за да ѝ съобщи, че дъщеря ѝ е болна 804; войници чукат на Марудини — и викат да им отвори 886; майка чува да чукат на — и да ѝ съобщават, че синът ѝ е убит 902; войник се връща жив и здрав и чука на — да му отворят 905; хайдутин вика Алинка да му отвори — и да ѝ каже, че са убили мъжа ѝ, продали коня му и изпили парите, а тя се е паднала на него 959; майка чака сина си да се върне и да почука на — ѝ 962; невеста не отваря — на хайдутин, а пуска кучетата, които го разкъсват 973; касапин измамва невеста да му отвори — и го премена с дрехите на мъжа си 974; девойка ще сложи момък за — на бащината си градина 985; дете остава сираче и сяда на — да плаче 1022; Вангелинка чука на — и вика любето си да ѝ отвори 1025; — 711
- Портокали.** Момък купува — за девойка 469
- Поседелки, -те (посделки).** Момите се събират на попрелки, а момците на — 158, 159, 160, 161, 324, 430; девойка не ходи с момците на —, защото жалее любето си 941; девойка да отиде с дружките си на попрелки и — 1025
- Посестрима** ще даде вода на болен Стоян, ако ѝ плати 755, 879; — 1011
- Постелка, -и, -те.** Букови листа (шума, трева) са — на момък, убит от комити (на девойка, отвлечена от хайдутин) 105, 907, 908, 909; черната земя е — на ранен войник 251; майка къдне дъщеря си триста — да скъса 742; болна девойка (любето) не може да вдигне снагата си от — 777, 781, 797, 802, 803, 894; сестра (майка) проклина брат (сина) си девет години да лежи, девет — да скъса 933, 934
- Потон, -е.** Момък казва на девойка, че и други девойки се надяват да му посылат — 346; сватбари правят хоро на широки — 1021
- Потури (патуре).** Дамян войвода поръчва на Наню чорбаджи да му приготви триста шити — 143; момък запретва сини — и изважда девойка от реката 653; невеста да седне на сините куюм — на турчин 971; Тодю тръгва на гурбет, но си забравя кесията с тютюна в новите — и се връща 1010
- Пояс, -че, -и.** Майка зашива билки в аленото — на сина си, за да прогони юда 71, 72; девойка се разболява от магия: чичовата ѝ дъщеря вземала от косата ѝ и я криела в — 87; Струна невеста се връзва с ален — през кръста и мъжът ѝ я спуска на „дно града“ 99; до — млад Стоян, под — шарен смок 111; Марко пуска брада до — 130; татари се борят кой да се хване на хорото за Рускиното — 136; робиня отпасва копринен — и ален миндил и прави люлка за детето си 140; три капки кръв капват на аленото — от устните на момък, който целунал изкопана от гроба невеста 141; Хаджи Димитър сънува, че черно куче го ухапва по ръката и кръв потича по аленото му — 216; турци и московци се бият и газят кръв до — 239; момък със синьо чохоно елече и долащърско — 288; момък ще измами девойка с лятна ябълка, която крил три години в ален — 347; девойка (невеста) да изправи снагата си до алените — на момък (турчин) 440, 508, 971; овчари се сдумват кой да се хване на хорото до Мара, за Марините — 455, 456; девойка развива —, за да си търси ключа 485; момък запретва потури, разпасва — и влиза в реката, за да извади девойка 653; девойка да извади (изважда) сама подаръците от аления — на момък 657, 759; брадите на братя затворници порасли до — 763; овен да каже на момите, че овчарят не е женен и носи гиздило — 822; хайдутин (пушка, пищови) убиват Махмуд (момък, девойка) и кръв потича по аления му (ѝ) — 944, 953, 957, 959; — 747
- Праг, -а (прагон).** Чумата удря девойка на — на къщата 79; девойка ще сложи съперницата си (момък) за —, за да я прекрачва и да си бърше чехлите 520, 986
- Празници.** Гурбетчия казва на любето си, че ще се върне за големите — 873
- Праматъб.** Терзийче продава — 809
- Пране.** Невеста изпира бялото — 98; девойка (невеста) ходила (се събират) на реката (бял Дунав) да пере (перат) бяло — 299, 411, 412, 435, 436, 1025; майка пере бяло — и плаче, защото синът ѝ не се върнал от войнишка служба и тя оженила жена му за друг 711; свежърва изпраща снаха си на Дунава и ѝ поръчва бялото — черно да стане, а черното бяло 736, 737; — 984
- Прасник, -ек.** От гърдите на Струна невеста потича — и размътва ясно вирче 99; син, превърнат от майка си в смок, моли жена си да му занесе — 111; майката на вакло агне давала по седем кила — 827
- Праж, -а, -ове.** От дишането на Момчиловия кон — се вдига 121; момък ще изгори девойка на — и пепел и ще накърми овцете си 534; царят се пита дали са сиви — или са неговите атове 967
- Предой.** Вълчица отива с кехайте на — и там умира 852
- Прежда (прело).** Момък се оплаква на любето си, че майка му не я харесва, защото всички моми напрели по две и три вретена —, а тя само половина 601; майката на Маруда седи на рудан, пресуква тънко — и пее жална песен 886
- Прекрив.** Сватбари донесли червен — за невеста 38, 636, 804; девойка сънува, че мътна река влече невеста, прекрита с червен — 93, 94, 809; момък разкопал гроб и намерил в него невеста с червен — 141; невеста горяла от срам под червен —, защото нямала дарове 740; — 802
- Премяна, -и (премѐна).** Гиздилна — 26, 169, 802; Богдан и Иван искат от майка си „грозната“ —, за да отидат на сватбата на вуйчо си 118; овчар облича робиня с овчарска —, за да я скрие от татари 144; бей казва на Колю, че много ще му прилича турска — 162; сеймени (войници, хайдутини), преоблечени в калугерска (кешишка, хаджийска) —, отиват да превземат Малта 235, 237, 238; цар Костадин поръчва на сестра си Русанка (Русия) да събере сто хиляди московчета, да ги облече в пашовска — и да му ги изпрати на помощ 240; девойка е тъжна, защото са откраднали байрямската ѝ — 354; Гюлсум (момък) да се премени с копринена (байрямска) — 510, 538, 698; девойка няма — да носи, защото е малка 665; болна майка тъжи, че няма да има кой да прави — на децата ѝ 808; Караджа се пазарява да пасе овце за мешин — 841, 842; болен овчар подарява на баща си тежката си — 845; девойка кара баща си да извика терзии, за да ѝ ушийт чаушка лека — 886
- Престилка** бабина намират в зелник 1017
- Пресоска.** Робиня казва на татарски войвода да не скача на хорото, за да не ѝ праши копринената — 136
- Престол.** Майка люлее детето си и му пее да порасне, да вземе царството на царя и да седне на — 9

Приеда, -та. Аргатки огладнели, защото пладнината и — им била малко 868

Прилеп, град 127

Примрак. Момък съветва девойка да не ходи в — за вода 500; невеста отива в — за вода на Проданови кладенци 732; баща (майка) изпраща дъщеря си в — за вода 741, 742; девойка ходи в — за вода 923

Прогима, -ка. Струна (Димка) невеста занася ранна — на мъжа си 98, 99, 100; девойка занесла вечеря и — на овчари 820; дъщеря да пригответи рано — на баща си 858; Тодю прави — и изяжда пълен тас с „апраци“ 1010; мъж отива да оре и поръчва на жена си да му занесе — 1015; терзия дава блага — на сираче 1022

Продан. Невеста кани — у дома си, когато го няма мъжът и 732

Проданови бунари 732

Пролет, -о. Момък казва на орех да се разлиства, защото на — ще прави сватба 19; надява ли се султанът през — комити да му отсекаят главата 224; девойка казва на гарванче, че ще дойде — и ще извият ново гнездо 253; цяло лято и — девойка се мъчи за едни „гълчени калчуне“ 294; девойка не могла да измоли майка си да не я годява това лято и — 385; череша изсъхнала, защото през — двама млади се кълнали, ако не се вземат, тя да изсъхне 620; девойка няма да се върне, докато не дойде — 654; майка да се моли — да е дъждовна, за да прогние въжего, с което е спънат конят на болния и син 792; девойка се разболяла през есента, а станала през — 796, 801, 813, 816; болен кехая поръчва на овচারите да кажат на жена му, че е останал в полето есен да посреща, а — да изпраща стадата 846; през — всички овчари ще купуват подаръци от Ксанти 848; разбойник говори на гарван да не грачи и плаче: когато дойде —, той ще убива керванбашии и ще им взема парите, а гарванът ще яде месо и пие кърви 939; да дойде — и момък да стане селски говедар 986; девойка не иска дялгерче, защото всяка — ходи от село на село 988; — 343, 344, 541, 877

Просеник. Невеста да свари — за майка си 981

Присяя. На Стояна се раждат девет деца и той тръгва по —, за да ги изхрани 529; девойка, открадната от циганин, тръгва по — 703

Простор. Снагата на девойка е тънък — 279

Просяк. Златка пита — не е ли чувал нещо за Марко Кеседжията 130; — чука на порти и вика да му дадат милостиня 529

Прощка. Колю иска да вземе — от майка си и от кръстницата си 162; Петко войвода казва на Хаджи Смаил, че за него няма —, защото е разплакал много майки, бащи и деца 221

Пръст, -та (парсчица). Девойка предпочита да стане на — и пепел, отколкото да отиде за невеста на турчин 169; юнак моли другарите си да му изкопаят гроб с ножовете си, а — да изхвърлят с ножниците 203; одринска черна — 900

Пръстен, -а, -и (пърстен, пърстенчек). Момини братя вземат коня и — на момък 16; девойка садила цвете и го окопавала с — си 30; мъж казва на жена си Струна (Димка) невеста, че е изпуснал сребърен — в строежа 98, 99, 100; Богдан казва на вуйчо си Добруджа, че ще познае невестата си по неговия — „бурмалб“ 118; преоблеченият като просяк Марко казва на жена си, че бил на помена на Марко и му дали неговия — за „бог да прости“ 130; момък разкопава гроб и намира невеста със сребърен — 141; девойка (моми) е сгодена и с — менена 179, 545, 997; сестра ще познае ръката и — на брат си и ще разбере, че е загинал 196; девойка чупи бурми — и ги хвърля през прозореца 272, 637, 638, 660; момък дал на девойка бурми —, а тя на него тънки ръкави (снага тънничка) 315, 336; момък пита девойка не е ли намерила сребърен —, който изпуснал край дома и 329; девойка ще даде на куюмджи Георги два драма сребро, за да и излее бяло гиздило, ситни синджири и бурми — 368; гражданин подхвърля на заспала девойка златно — 438; девойка казва на момък, че дружките и са сгодени и са с — менени 451; момък кани девойка да отидат в го-

рата и там да счупят бурми — 546, 547, 721; момък кара майка си да го сгоди, защото всичките му другари са сгодени и с — менени 587, 588, 878; майка казва на млада невеста да не чупи бурми —, защото умрелият младоженец има и по-малко братче 640; невеста познава по — мъжа си войник 711; майка чупила (чули) бурми — от срам, че нямала дарове за дъщеря си (че сватбарите идват, а дъщеря и е болна) 740, 802; майка (баща) кълне дъщеря (синовете) си през — да се провира (провират) 742, 760, 934, 935; болен терзия моли другарите си да занесат на сестрите му черни — 877; Боянка кълне мъжа си, който донесъл ръката на брат и с неговия златен — 927, 928; ранен моли другарите си да извадят от пазвата му — ябълка и да го занесат на любимата му 942; момък поръчва на любето си, ако го е любила от сърце, да го жали три години и половината и когато отворят гроба му, да вземе неговия — 1025

Пръсти, -те (пърсте, пърскове). Девойка отива с момък, който и е —, бурмосал“ 28; девойка (невеста) познава брат си по шестте (четири) — на ръката 136, 712, 762, 912, 929; девойка да пресее брашно през — 367; мъж припомня на жена си времето, когато му е дала китка с „бурмосани“ — 541; девойка казва на момък, че друг и е — „бурмосал“ 546, 547; девойка е умилила на момък като китка, посадена и окопана с момински — 577

Прът, -и. Леля съветва Тодор да отсеке дрянови и ляскови — и с лясковите — да подпира жена си, а с дрянниците да я удря и тя ще се научи да работи 1015

Пръчка, -ица. Девойка казва на момък, че когато се е родила, майка и я ударила с тънка —, за да е тънка снагата и 448; снагата на девойка е от дялева — 475; не било змия усойна, а — алтъни 562, 563; — „селканлия“ 651; момък да подкара с — босилкова стадото си, за да пие вода 832

Птиче вж. пиле

Пулове. Шалвари с девет топа гайтани, шестдесет топа ширити и половин ока — 1013

Пунгия (пунгѐна). Тодю тръгва на гурбет, но си забравя — с тютюн и се връща 1010

Пушка, -и, -те. На всяко дърво (клонче) и — 92, 205, 206, 207, 214, 223; гурска — удря овчар в сърцето 97; в Кукленския манастир пукват триста — и убиват триста души 102; майка пита сина си, убит от хайдуги, с — ли е ударен или е със сабя съсечен 106, 962; вдовица оплаква мъжа си и го пита кой ще му носи — 107; — бойлия 129; триста — пукнали към Нанювите конаци 143; робиня облича кепя кичена, нарамва — шарена и тръгва с овчар 145; — на Бял Димитър е окачена на стената 153; хайдугин освобождава три синджира роби и кара юнаците да се кичат с — шарени 184; тънка — шарена е любето на хайдугин 186, 187; хайдугински войвода задрямал на — манлихера и дружината му избягала 189; — пукат, куршуми летят, а на девойка се струва, че убиват Дели Юмер 192; Вело войвода (Атмаджа, дружина) пита момче арбанасче (Страхил войвода, войводата си) дали — му е дотежала, че е дъжен 195, 211, 433; ранен юнак (болен войвода) казва на сокол (гарван), който го чака да умре, да не му говори (да се махне), защото ще вдигне — арнаутска (бойлия) ще го убие 197, 198; — пукват и удрят момък (братя близници, байрактар, Делю войвода, Ивдже войвода, Кондол войвода, войник, търговци, девойка) 199, 200, 201, 202, 203, 208, 213, 231, 469, 528, 553, 756, 911, 941, 942, 944, 946, 949, 956; — на дружината на Стефан Караджа се синееят 217; — на Смаил ага не гърми на българско хоро 220; всички комити носят — манлихери 230; девойка вдига тънка — и удря Сюлю, който напада Малта 236; Русанка (Русия, паша) и дружината и „чаттисват“ — 241, 886; султанът обещава на войниците, ако превземат крепостта, по една — „седефлу“ 246; тънка — е дружината на войник 251; девойка казва на майка си, че са минали отбор млади юнаци с тънки — на рамо 389; блго българче вдига — и убива Неша гъркиня 434; момък да даде шарената си — на девойка, за да се настреля 507; сватбари пеят

песни и лукат с — 659; хайдути да накачат — на калинка 709; мъж пита невярната си жена с нож ли да я съсече или с — да я убие 730; — лукат на празника и всички се веселят, а девойка лежи болна 799; кехая взема шалче червено и — „седефлу“ и тръгва да си търси (замамва) овцете 818, 844; сестра нарамва — бойлия и убива паша и татари, които искат да вземат стадото на брат ѝ 836; майка пита сина си къде му са калпакът и тънката — 838; разбойници убиват с — овчар и отвличат стадото му 840; пъдар (овчарче) прострелва с — юруче (пъдар) 850, 851; брат убива с — брата си, когото взема за хайдутин 853; момък отива войник да носи царска — 887; девойка пита орех наема ли се да задържи листата, докато се върне любето ѝ войник, за да си окачи — и да седнат на сянка 891; тънката — шарена е невестата на войник 900; треста — пукват и три майки заплакват 904; робиня убива Чавдар войвода и казва на момчетата да събират — шарени 918; сеймени хващат хайдутин и казват на майка му, че ще го женят за черната земя, а любе ще му бъде тънката — 919; дъщеря се оплаква на майка си, че мъжът ѝ я ударил с шарена — в кръста 929; разбойник да убива с тънка — керванбашии и да им взема парите 939; Юруш войвода казва на дружината си да разглобят тънките — и да запалят с тях огън 940; ингилиз — шарена 953; момък говори на — защо тя не е мома хубава 997; момък взема — шарена и тръгва да търси сестра си, отвличена от войници 1020; — 472, 487, 745, 781, 908, 1021, 1025

Пущина карамаджарска 855

Пшеница (пченица). Дъщеря ще изпрати на майка си пловдивска бяла — 27; момък ще назоби коня си с пловдивска бяла —, ако откара зълвата (невестата) у дома му 54, 55; Струна невеста изменила девет кила бяла — 98; майка да продаде коня на убития си син, да купи бяла — и да му направи помен 102, 791; жената на Марко ще назоби коня му с бяла —, ако ѝ каже къде ходи Марко 128; момък отива рано в гората, защото му е омръзнало да храни турски коне с одринска бяла — 185; кон казва на невеста да го назоби с одринска бяла —, та да върви кротко, когато го взседне и тръгне за венчило 636; момък отвлича девойка и кара коня си да бърза, а като пристигнат, ще го назоби с пловдивска (пазарска) бяла — 641, 646; Стоян тръгва да кара кирия жито и бяла — 664; невеста изменила девет кила бяла —, за да посрещне мъжа си с треста души дружина 709; баща казва на дъщеря си да му приготви храна, защото отива да сее бяла — 858; девойка войник ще назоби коня си с пловдивска бяла —, ако я откара бързо у дома ѝ 886; старозагорска — 919; момък отива да сее бяла — 964; Стоян продава — в Русия и забогатява 965; Райко ще назоби коня си с бяла —, ако обиколи за един ден земята 969; — 117, 712, 731, 747, 869

Пъдар прострелва юруче, което пасе стадото си в гората 850; овчарче убива — Дели Димо 851

Път, -я (пџт, пџтен, -е). Царска дъщеря върви из — и плаче, защото ще я изяде лута змийка 2; девойка тръгва да бере череша, но обърква — в мъглата 7; момък тръгва да бяга от чумата, но на — го среща невеста и му казва, че и той е писан в тефтера ѝ 78; комити (турци) хващат момък, връзват му ръцете и му показват — 105, 715; момък казва на майка си, че си е намерил прилика, но е много далече: три години — се върви дотам 119; Тако излиза на —, запалва фитила и взривява къщата, в която е Мехмед Синап с дружината си 174; майка съветва сина си да облече дрехи просяшки и да излезе на —, отгдето ще мине дружината му 189; момък се стига дълги — да върви 190; ранен моли гарвани и орли да го почакат да напише писмо, което да пуснат на — 200; ранен байрактар моли другарите си да го погребат на —, на кръстопът 202; Ахмаджа съветва Страхил войвода да облече дрехи просяшки и да посрещне на —, кръстопът Илю войвода 211; Индже войвода убива всеки, който мине из — 214; момък върви из — и кани девойка да се сравняват, за да видят чие лице е по-бяло 283; девойка казва на майка си, че из — са минали отбор

млади юнаци 389; — на момък минавал над селото, а той го направил през селото, за да срещне девойка 398; момък казва на девойка, че минава по — не за нея, а за да отиде в братовото си кафене 405; момък върви из — и мисли с кого ляга и с кого става девойка 421; момък върви из —, стрелка с очи девойка и въздиша 424; девойка се присмива на момък, когото карат вързан из — 443; Сирма девойка върви из — и отива при гемиджия да купува сърма и коприна 444; момък пита кадия (майка си) дали да посрещне на — девойка 446, 746, 748; девойка казва на забитин да си върви из —, защото тя не е за кадъна 457; девойка ще излъже комшии, че момъкът е объркал — 464, 502; девойка моли майка си да не я изпраща за вода, защото — минава през двора на момък, който я задиря 498; Кечо пита Калудка, която си върви по —, още ли мома ще ходи 509; невеста се моли да духне вятър, да стопи снега и да направи —, за да отиде в Драма да откупи мъжа си, който лежи в тъмница 561, 779; девойка моли майка си да я даде на момък, който често минава из — 609; девойка пита момък защо не си върви из — 645; дъщеря се оплаква на майка си, че дружките ѝ още играят с пясък на —, а тя люлее люлка с мъжко дете 676; войник убива жена си и любовника ѝ и изнася главите им на — 733; Бойдан намира сестра си на чешмата на — 769; — бил за три дни, а момъкът го взел за половин ден, но пак не заварил любето си 786; из — върви момък и иска от девойка вода да пие 876; хайдутин хващат на — младо момче и невеста и ги убиват 937; девойка обърква — и я хващат хайдутини 946; — 180, 195, 529, 533, 627, 697, 900, 927

Пътник, -е, -и. —, калини друмици 200; момък ще се ожени за бяла гъркиня, а майка му ще пита — дали са го видели 586; — чука на порта и казва на девойка да му отвори 619; — пита майка си защо пере и плаче 711; — пита невеста (девойка) може ли да преспи у тях 757, 871; момък казва на девойка, че отива в полето, а на нея ще ѝ омръзне да пита — за него 874

Пюскиол вж. пискуол

Пяна, -та (пѐна). Птиче да захрани рожби с морска — пенлива 92; Петко войвода ще направи на Калън Тома гроб с прозорец, който да гледа бялата — на Семендренското море 218; ризата (тестемелът) на девойка се белее като — в морето 260, 913; момък ще скъса ризата на девойка като — в морето 365; сестра напояла конете на сеймени с морска — пенлива 766

Пящък. Ситният — брой няма 447, 453; девойка казва на майка си, че дружките ѝ си играят още на пъта с —, а тя люлее люлка с мъжко дете 676; девойка седи на камък в реката и гледа как рибките кръжат във водата и носят — с крилцата си 1025

Равнина (равнишка). Хайдутин се събрали на високата планина, на хайдушката — и хвърляли жребие кой да отиде в Странджа 194; девойка кара майка си да погледне какви овчари слизат от хайдушката — 286; Жуханска равна — 670; гурбетчия моли Шар планина да стане равна —, за да види майка си и жена си 875; хайдутин казва на невеста, че са убили мъжа ѝ на хайдушката — 959; хайдутин ядат и пият на хайдушка — и се хвалят чия жена е най-умна и най-разумна 973

Рагоу 614

Рада, Радица. Майка плете косата на дъщеря си — и я къдне, че си няма първо любе 10; годечари „секат“ сватба и в неделя — ще бъде млада булка 11; у — дошли гости и довели кон за нея 61; — тръгва да бяга с брат си от чумата, но се връща и се разболява 79; майка боде с игла очите на змия, за да се вият като змия ергените около дъщеря ѝ бяла — 84; — пита Дунава дали е видял любето ѝ Стоян 134, 135; — робиня връзва люлка на детето си в гора зелена и му говори бързо да порасне и да я освободи 140; — любя на шега турчин, а той го взема за истина и изпраща кадъни да я пребулят 167; — се потурчва, защото ѝ омръзнало да работи на чужди, но се разкайва 170; — да не се страхува от кърджалини, защото баща ѝ има коне, овци, алтъни, къщи и всичко ще даде,

но нея няма да даде 172; бяла — пази калина, отрупана с плод 256; момък иска на бяла — очите, лицето и тънката снага 266; момък пита бяла — не е ли видяла коня му да мине 330; —, чийто годеник е загинал, казва на майка си да събере даровете ѝ да ги запали 395; момък залюбва бяла —, която стигала до раменете му и до гривата на коня 474; — не отваря на момък, защото не знае кой е и откъде е 488; момък пита бяла — дали да отиде у тях на вечеря 493; — пита месечина грее ли в Драма и Кавала и правят ли там момите попрелки 521; — получава писмо по пиленце, че любето ѝ се оженило за ксантийска гъркиня 526; — проклена любето си, което майка му сгодила за друга, да тръгне да проси 529; момък пита — какво ѝ е сторил, та го предала на турци 531; момък ходи девет години на гурбет и когато се връща, пита майка си дали се е сгодила — 559; момък казва на —, че сърцето му червее за нея, защото не може да преде и майка му не я иска за снаха 602; — чува овчар да свири и казва на майка си, че ще отиде с него, ако не ѝ е роднина 655; — се жени в далечно село, защото ѝ е омръзнало да работи на чужди хора 696; майка кълне дъщеря си — цигани да носят ръкавите, които цяла година не може да довърши, и циганин я отвлича от извора 703; — забягва от мъжа си, от майка му и от мъжкото си дете и става кехая 704; мъж иска да избяга от жена си —, защото го оскърбила 719; мъж погубва жена си —, защото нямали деца 726; майка накарва сина си да остави хубавото си любе и да се ожени за —, защото е работна 749; сватове отиват за —, която лежи болна 802; овчари и кехай се сдмуват, който доведе бяла —, да му дадат петстотин гроша и толкова овена 830; — казва на майка си, че я викат за кехая на девет стада и дванадесет овчари 831; момък кани — да отидат на попрелка, за да се харесат, че отива на гурбет 874; майка съветва сина си, който иска да се жени, да почака, докаго оженят брат му за — Радювичина 878; Манол оставя болната си жена — на грижите на малката им дъщеря и отива „на гизльо“ 912; — механджийка надпива на облог момък и взема него и кончето му 972; майка говори на — да не мами сина ѝ 984; — да вземе Коля Боботански с дългите шалвари 991; — моли бога да стопи снеговете, за да отиде в Драма при болното си любе 1024

Ради Праматарчето. Рада бере цветя и вие китка за годеника си — 395

Радиф, -а. Султанът събира —, за да се бие с московците 245

Радулчо. Майка кара сина си — да отиде войник, за да забрави вуйчовата си дъщеря 557

Рай, -я. Св. Богородица моли св. Петър да ѝ даде ключовете, за да види праведниците в — 116

Райка напрепа за три години и половина три вретена и ги продава на пазара 1016

Райко се обзалага с Хамузе да сбиколи с коня си за един ден земята и спечелва облога 969

Райково, село 174, 443, 470, 545, 605, 668, 817, 919, 969

Райковски колджии 179; — абаджии 885

Райковци погубват Мехмед Синап и дружината му 174

Раиф. Девојка отива за млада невеста на — 29; девојка опекала пита и кани — на гости 466; сватбари отвеждат девојка за невеста на —, но той я връща, защото била малка за него 669

Райна Кънчева. Момък поръчва да кажат на —, че е приготвил патрони и ще я убие, защото го е лъгала 535

Райчо. Момък пита девојка кого обича: Колю или — 334; — кехая се разболява и поръчва на одаджията си да каже на жена му, че остава в полето, за да посреще и изпраща стадата 846

Ракия, -та -ка (ракиѐ). Момък ще напои коня си със старозагорска бяла (читашка люта) —, ако открадне зълвата (невестата) 54, 55; кон да каже на девојка да не взема стопанина му, защото пие много вино и — 56, 461; кумци се сговарят да смесиат вино и —, за да опият кум Богдан и да го убият 60; цар Милуш

поръчва на Добруджа да не кани на сватбата си сестрините си синове, защото пият много вино и — 118; Ведица посреща сватовете и ги черпи с вино и бяла — 119; болен Божко пие вино с оки, а — с юзове 120; Марко пие вино и —, а турците нападат селото и заробват баща му, жена му и детето му 126; жената на Марко ще пои коня му с бяла —, ако ѝ каже къде ходи Марко 128; Дамян войвода поръчва на Наню чорбаджи да приготви вино, бурилче бяла — и крави ялови 143; вергиджийи облагат с много вергии Стоян, защото не дал на сестра му да ги черпи с кафе и — 151; момък пита девојка защо се е хвалила, че не пие, а миреше на вино и — 358; девојка иска крила соколови, за да търси момък, който не пуши и не пие вино и — 383; момък седи в механа и пие бяла — 388, 439, 441; янкехая казва на девојка, че ще изпрати шише бяла — и ще отиде да правят годеж 456; момък съветва девојка да остави годеника си, защото пие много вино и — 460; момък ще отиде у девојка с шише с бяла — 462; за хубава девојка млади и стари са станали пияни без вино и — 509; момък вика девојка в „земалната одая“ да пие бяла — 510; девојка дава на съперницата си бяла — и я отравя 533; момък кани девојка да пийне от — му и да хапне от мезето му 579; майка не иска да гоद्या сина си, защото виното и — са поскъпнали 586; момък казва на майка си, че ако Пенка не го вземе, ще се напие с вино и —, та дано да я забрави 612; кон казва на девојка да го напои с читашка люта —, та да върви кротко на сватбата ѝ 636; момък открадва девојка и подканя коня си да бърза, а когато пристигнат, ще го напои със сливенска (читашка) люта — 641, 646; майка посреща сватбари с шише — и панер дарове 659, 1021; дъщеря се оплаква на майка си, че мъжът ѝ всеки ден ходи по кръчмите да пие вино и — 685; момък проклена —, която го накарала да вика братовата си жена да я целува 686; невеста черпи мъжа си и дружината му с бяла — 709; войник да напои кончето си с бяла — и ще свари жена си, преди да се венчае за друг 711; Стоян се напива с вино и — и заколва сестра си, а жена си продава на турци 715; сестра напоила конете на сеймени с читашка бяла — 766; баща не знае цената на коня на сина си и ще го продаде за павур бяла — 791; овчари и кехай пият бяла — и се уговарят кой ще отиде „на гизльо“ 843; меджарии правят хоро и пият бяла — 863; девојка войник подканя коня си по-бърже да я отнесе в къщи, а като пристигнат, ще го напои с читашка бяла — 886; девојка да мери бяла — 906; робиня черпи с — хайдуги 917, 918; хайдугин пои коня си с читашка бяла — 919; Ферад и Мехмед искат от ханджия спирт — 943; Райко ще напои коня си със сливенска —, ако за един ден обиколи земята 969; турчин и българин пият на облог вино и — 970, 971; механджийка казва на момък, че продава вино и — 972; хайдугин лъже невеста, че са убили мъжа ѝ, продали коня му, а с парите пили вино и — 973; — 835, 984

Ракшина Бояджийска. Момък оставя любето си и залюбва — 308

Рамзинка. Момък иска да умре вместо болното си любе — 774

Рамо, -ене, -те (рамѐ, рамцѐ). На — на девојка, която лежи в тъмница заради вярата си, горели свещи 158; вейки се превиват като девојка, кога сваля от — салтицата 300, 301; девојка носи на — си две стомни с вода 398; бедилн девојка, че роинала плитките си на — на момък 440; девојка порасла до — на момък 474; невеста се кланя до — на кума, но не слиза от коня 763; майка пита сина си къде му е пушката от — 838; овчар наметнал шал на — и пушка през — 844; девојка да нарами мотика на — 858

Рана, -и, -те. Юнак (байрактар, търговци) с — куршумови 197, 201, 941; войник с девет люти — 252; овчар пита девојка не знае ли лек за — 384; войник (девојка) вика любето (майка) си да му (ѝ) превърже — 528; 955; юроче си превързва — с кърпа лена 850

Раници. Отбор юнаци с тежки — минават из пътя 389

Расо. Марко облича черно —, настига турците и осво-

- бождава семейството си 126; калугер хвърля черно — и се хваща на хорото 977
- Растово**, село 994
- Ратай**, -че, -и, -те. Овчар да изпрати —, за да донесат ключовете на сандъци (чекмедже) 73, 74; дете от аговско — 783; Пенка суши и събира сено с малко — 860; разбойници турци измамват несвеста, че са — и тя им отваря да влязат 926; баща иска чифт биволи с — за дъщеря си 1004
- Рахмет** (помен). Салих ага не иска да го оплакват, а да му направят — 183
- Раченик**. Везан — 69, 409, 599, 626
- Рачица** махала 553
- Рашит**. Майка съветва дъщеря си да не взема —, защото е пияница 459; девойка пита — къде е ходил и платили ли са му надница, гдето е трошил обувки 515; — убива девойката, която го оставила, и съперника си (момък) 553, 957
- Револвер**. Анастас Попмаринов убива с — жена си, детето и себе си, за да не ги мъчат турците 227
- Река**, село 288
- Река**, -и, -та (речка). Девойка (Махмуд) върви (бяга) по бяла (малка) — 7, 260, 913, 944; — Тунджа е придосла и невеста не може да мине 18; девойка сънувала, че мътна — текнала по двора и влячала младата невеста 93, 94, 95, 809; малка — широка 173; — от кръв като Дунава потича, когато се биат турци и московци 239, 241; девойка сяда на бял (мермер) камък край — и си реши косите (мие лицето) 291, 426; девойка отишла на — да пере бяло пране 299, 300, 301, 410, 411, 1025; девойка се хвърлила в мътна —, защото нямала любе 379; кървава — текнала 554; три — текат, три билки носят 564; девойка не иска момък, защото къщата му е в — 574; да текне мътна — и да отнесе майките на влюбени, които не им дават да се вземат 630; момък да стане бистра —, а девойка мряна риба и да се крие във водата 632; Стоян пита биволите си дали се наемат да прекарат колата с руса девойка през Тунджа — голяма 650; — Тунджалия 651; момък изважда девойка от мътна — и я отвежда у дома си 653; кървава — потича, когато българче повежда за невеста сестра си, която е купил 712, 762; овчар моли овена си да преведе стадото през Тунджа — голяма 825; — 294, 311, 499, 502, 503, 537, 560, 577
- Ремене**. Сеймени хващат хайдутин и слагат на ръцете му вити — 919, 920
- Реч**. Стоян кара жена си да запее песен на — юнашка, а на думи бошнашка 730
- Риба**, -ка, -и. Сърцето на майка се скосява като — без вода, защото дъщеря ѝ залюбила турчин 91; — се готви да изяде дете 92; Марко донася на гостите си вино от Солун и прясна — от Вардар 127; плитките на девойка се ройкат като — в Арда (морето) 260 261; девойка да се „шибне“ като — през море 297; момък да ройне плитките на девойка като — в морето 365, 636; девойка седи на бял камък край морето и пита — не са ли видели любето ѝ 394; момък да стане бистра река, а девойка мряна — и да се крие във водата 632; мряна — обръща колата на Стоян сред Дунава 648, 649; свежърва дава на снаха си — варена и я отравя 736, 737; хайдути ще режат на девойка тънки плитки като —, ако не им каже къде са бащините ѝ пари 921; Вангелинка седи на бял камък сред реката и гледа как мрени — кржат във водата 1025
- Риза**, -ка, -и, -те, -ица. Девойка дарява старец с тънка — копринена, загдето я извел от гората 7; — копринена (памучна, серескова), дар от невеста 62, 63, 64, 67; младоженка дава на трима паши — копринена, но те искат нея и тя ги погубва 119; Цървулан кехая прави оплакване от агата и огнася в Одрин — кървава 178; майка (невеста) казва на сина (мъжа) си хайдутин, че ѝ е омръзнало да пере — куршумени (кървави) 186, 920, 921, 927, 930; — на девойка се белее като пяната (вълните) в морето 260, 261; девойка (момък) с „чибуклу“ („фитилли“) — 268, 290, 291, 294, 305, 394, 420, 545, 616; момък ще разреде — на девойка като пяната в морето 365; момък да даде на девойка с каман (драм) бял памук, за да изтъче тънка (бяла) — 368, 369; девойка свила китка за момък и я завила в — 373; девойка ще даде на писарче (сейменче) — копринена, ако не запише любето ѝ за войник 390, 889; девойка лъже майка си, че кравата ѝ разкъсала — 482; девойка ще дари овчар с — копринена, ако я извади от реката 577; момък ще направи ситен калдъръм, ако го вземе Минка, за да не си цапа — 594; девойка мете дворове с босилкова метлица и колкото мете с метлата, два пъти повече мете с — 635; младоженец връща невестата си, защото не донесла на бяла — червенко 669; девойка не могла да поноси бяла — платнена 676; невеста ще даде на турчин за мюжде тънка — 708; невеста ушила мъжка —, докато чака мъжа си 735; невеста познава мъжа си по — везана 757; невести ще кроят — без клинове и без ръкави 799; болна девойка поръчва на майка си да даде на любето ѝ шарена — набрана 801; хайдутин отвлеча девойка да пере кървави — 906; вятър раздува — на овчар като мъглата през Карлък 913; дъщеря се оплаква на майка си, че я омъкчила за разбойник, който ѝ носи кървави — да пере 928, 929; Юруш войвода кара дружината си да разглобят пушките и да запалят огън, за да размразят — „бурунжици“ 940; — 277, 698, 717, 1013
- Роб**, -че, -и. Турци нападат село и вземат детето на Марко за — 126; турци карат през гората — и робини 140, 184; Русанка (Русия) казва на брат си цар Костадин, че младите ще вземат — 240; невеста кара мъжа си да отиде на пазар и да купи млади — 723
- Робиня**, -ка, -и. Дунав казва на невеста, че видял любето ѝ да върви с три гемии — 134; татари, черни манафи карат млади — 136; глашатай вика из града, че турци и татари ще ги нападат, старите ще убиват, а младите — ще карат 138; гората казва на Дамян, че е повяхнала, защото през нея минали татари с три — 139; турци карат през гората роби и — 140; Михо и Стана купуват стара —, която се оказва майка им 142; овчар отвежда със себе си —, която се оказва неговата сестра 144, 145; хайдутин освобождава три синджира роби и — 184; майка не намира дъщеря си и плаче да не е станала турска — 659; невеста кара мъжа си да отиде на пазар и да купи робчета и —, за да я отменят от работа 723; брат тръгва да търси сестра си Мара — 769; млада — погубва с измама Чавдар войвода 918; — 949
- Рог**, -а, -ове, -те, рожкове. Тодор казва на биволите си, че ако изкарат колата от Арда, — им ще позлати 155; син къльне баща си да стане сива сърна с пъстри —, защото не му оставил дял от планина 761; овен с каносани „албци“ и бурмосани — 821; овчар ще обниже — на овена си с алтъни (дребни треперушки), ако преведе стадото през придошлата Тунджа (изведе стадото от морето) 825, 838; — вити 1021
- Род**,¹ -а. Момината майка да посрещне момкова — голяма 20; девойка да се процава с — голяма 32, 34, 35, 36; майката на момък иска да има — далечна 119; момък събира — голяма и отива за мома, но тя го връща 334; хубава мома — няма 446, 447, 452; кон казва на девойка, че момъкът събрал неговата — голяма, за да ѝ изпрати „нишан“ 461; момък измамил девойка и я отделил от нея — голяма 652; майка да събира — голяма и дарове и да чака сватбари 659; момина майка да дарява момкова — голяма 740; болна девойка кара майка си да извика — голяма, за да ѝ копаят гроб 816; момък пита девойката, която купил, няма ли — „ябавда“ 913; майка казва на сина си, че —им е голям, но не им идват на гости, защото са бедни 964
- Род**,² Калинка цъфнала и — родила 256
- Роднина**, -и. Невеста (девойка) казва на татарски войвода (хайдутин), че са —, и той се оказва неин брат 136, 912; на девойката ще трябват много дарове, защото има много — 418; девойка казва на момъка, който я задиря, че са — 447, 448, 449, 450, 452, 453, 454; девойка казва на момък, че майка ѝ е на гости у — 490; девойка казва на момък, че момата, която той е залюбил, ѝ е — 512; момък пита девойката (невестата), която отвлъкъл (купил), дали не са —,

и се оказват брат и сестра 649, 713, 714, 768; девойка чува овчар да свири и казва на майка си, че ще отиде при него: ако ѝ е —, ще се върне 655; кадия писал на Стоян две моми и двете негови — 752; — на болна невеста изпращат девера да доведе майка ѝ 806; момък излъгва девойка, че са го изпратили нейните — да я заведе за зълва 830; хайдутин убиват — на девойка, който ѝ казва да бяга 946; — 168, 413, 502, 711, 748, 809

Рожба, -ица. Калинчица род родила и от — се превила 256; черешка цвят цветила, а — не родила 620; невеста плаче, че си няма малка — 701; девет години ябълка — не е родила 758; деверче лъже майката на невеста, че дъщеря ѝ е родила — 805; невеста ражда — и се разболява 807; — 70

Рожен 226, 229, 247, 497, 526, 666, 848

Роса, -ица. Майката на св. Георги го съветва да събере облаците и два дни да роси ситна — 1; пада тъмна мъгла (облак) и заросява ситна — 7, 74, 179, 379, 611, 640, 653, 854, 859, 863, 864, 865, 866, 867, 911, 946, 956; ситна — да изкпе (нахрани) двама сираци (дете, оставено от робиня) 109; 136, 138, 139; момък целува невеста, която изкопал от гроб, и заросява — кървава 141; не е било тъмна мъгла и ситна —, а три табора турци 152; ситна — измокрила „бойлу кюрци“ 153, 154; Димо да вдига байрака, за да не го намокри — 201; ситна — е закуска на войник 251; — да нароси ливадата 253; крагойка се моли да зароси —, за да прогнати конците, с които момчета са ѝ зашили очите 254; ерген е пролетна — 289; момък казва на девойка да си повдигне шалварите, за да не ги нароси — 302; момък кара девойка да му отвори, защото — роси и му е студено 352, 353; момък изгаря за девойка като босилек за — 400; заросява кървава — 554; от клоните на тънка ела роси — 576, 577; момък казва на девойка да зароси ситна —, да потече мътна река, която да отвлече майките им, че не им дават да се вземат 630; в чудно село огън гори, в родното село — роси, слънце грее 697; младоженка дава на мъжа си, който отива войник, китка и му поръчва нощем да я оставя на — 711; кървава — заросява, когато българче (хайдутин) купува невеста (девойка), която се оказва негова сестра 712, 713, 762, 913; невеста вечеря и поглежда към небето няма ли да зароси — 728; ситна — роснала, бистра (мътна) река текнала 774, 809; девойка, хубава като пролетна — 800; кървава — заросява, когато болен разбойник (хайдутин) наблюдава манастир 934, 935; невеста се моли да росне ситна — и да стопи снеговете, за да отиде при болното си любе в Драма 1024; — 43, 283, 325, 675, 1022

Росица, която татари карат да хвърли детето си, му връзва люлка и му пее да порасне, да я търси и да я отнеме 139; — казва на пътник, че е тъжна, защото мъжът ѝ заминал преди девет години и нито се връща, нито изпраща вест 707; — пита любето си, което тръгва на гурбет, кому я оставя 872, 873; свежърва пита снаха си — какви са хората, които всяка вечер идват и носят човешки глави 930

Росицка земя. Девойка моли бога да ѝ даде крила соколови, за да отиде в — и да си търси момък, който да не пуши и не пие 383

Рота. Московците идват — след — и ображдат турците 243

Руба, -та. Дружките на девойка да ѝ съшният —, защото отива невеста в далечно село 13; сватове с — червена и с коне алені 118; Ведица облича — сейменска и погубва трима паши, които искат да я вземат 119; на Колю (невеста) повече ще приличала турската — чохена (червена) 163, 168, 971; Салих ага сънува, че носи — червена 180, 181; невеста събира — на мъжа си, който отива хайдутин 190; Дело войвода се наносил на хубава — 208; — на момък (девойка) свети като огън 287, 319, 388, 509; момък не е виждал девойка (девойка) не е виждала момък, на която (когото) повече да прилича — 288, 295, 583, 606; майка пита дъщеря си — ли няма, че се е хвърлила в реката (че е тъжна) 379, 691; девойка ще си приготви —, докато любето ѝ се

върне от войската 391; момък казва на девойка, че — която носи любето ѝ, е взета на вересия 421; девойка не е луда гидия, за да носи — юнашка 507; момък пита майка си дали любето му е вдигнало вече — 558; момък ще облече — калугерска, ако Денка не го вземе 615; майка казва на момари, че дъщеря ѝ е малка и няма още — 665; невеста ще познае мъжа си по тънката снага и по сукнената — 707, 708; майка да раздаде — на сина си 754; братя носят еднаква — и яздят еднакви коне 767; болна девойка казва на майка си да ѝ постеле — 802; майка пита болната си дъщеря какво ѝ е най-мило: —, гиздилото, мъжът или детето 807; болна девойка тъжи, че сишила байрамска —, а няма да я облече 812; момък казва на девойка, че ѝ прилича всякаква — 819; девойка войник казва на баща си да извика терзи, за да ѝ ушийт чаушка — червена 886; майка сънувала, че синът ѝ ще отиде войник и ще носи синя — 888; мъж купил на жена си — гиздилина, но тя не може още да я облече 897; майка да продаде — на сина си и парите да даде на моми и невести 899; кон (Махмуд) казва на Махмуд (коня си), че на връщане от Гюмюрджина ще носи само — му 944, 945; Хамузе казва на Милица да сваля кавурска — 969; хайдутин лъже Дафинка, че са убили любето ѝ, а — му си разделили 973; касалин измамва невеста и тя му дава — на мъжа си 974; леля отглежда племенника си и облича него и сина си с еднаква — 1023

Рудан, -и. Майка да изпише дъщеря си на —, та да се разтъжва за нея 24; девойка не е сядала на — 50, 665, 1009, 1015; девойка преприда на — жълта коприна (преде за дарове) 293, 418, 635, 717; майката на Маруда седи на шарен —, пресуква прежда и жално пее 886

Ружа. Момък да ограда чешма шарена и да разсади — червена 746

Ружа, Ружка. Момък казва на —, че го изсушила като сухо дърво 416; — се хваща на хорото, но го обръква и дружките ѝ се присмиват 1014

Рупкове. Богдан казва на вуйчо си Добруджа да хвърля дребни —, за да си познае невестата 118

Рупска будала 341

Рупски камък 455

Руса, Руска. — е тъжна, че я отделят от баща, майка и от роднини 36; дружка казва на — да не тъжи, защото другата неделя и тя отива невеста 39; девойка казва на майка си да полива (със съзъи) босилека ѝ, докато дойде на гости (защото не я дала на момъка, когото обича) 45, 46; —, заробена от татари, познава в татарски войвода брат си 136; принудена от татари, — връзва люлка на детето си в гората и му пее да порасне и да я намери (да вземе царството на царя) 137, 138; паша изпраща сеймени да му заведат — Гоговичка, защото ходела с комшичето си 177; —, млада робиня, запява в гората и извиква брат си хайдутин да я освободи 184; хайдутин припомни клетвата на —, че ще отиде в гората да разведе байрака 193; — бере цветя и запява като славеи 262; момък се заканва на — да я изведе в гората и там да я пита кому се е подигравала 351; овчар канн — да отидат в планината да пасат овцете 425; — е сърдита на момък, защото се похвалил в кръчмата, че я целувал 439; момък кара — да избягат в полето 581; момък казва на —, че ще доведе майка си да я хареса за снаха 600; момък отвлича —, която се оказва негова сестра 649; девойка чука на порти и вика — да ѝ отвори 660; майка пита дъщеря си какво е правила на млади години, та толкова боледува 741, 742, 743; янкехая изгорил — девойка и с пепелта накърмил стадото си 857; — води малки моми в гората да берат черничевни листа 870; —, отвлечена от хайдутин, се моли гората да изсъхне, за да дойде майка ѝ за дърва и да се видят 907; майка намира дъщеря си —, отвлечена от хайдутин на извора 908; хайдутин отвлича — девойка за невеста 910; войници отвличат — за невеста на Георги Чуртата 1020

Русия, Русанка, Руска, Руско. Сливенци се изселват в — 232; — събира сто хиляди московчета и ги завежда на помощ на брат си цар Костадин 240, 241; — е завладял Рожен и всичко от Бяло море до Черно 247; Стоян продавал жито в — и забогатял 965

Руско-турски бунтове 768

Рухо. Сестра облича — войводско, убива пашата с петдесет татари и спасява стадото на брат си 836

Ръжда да яде грошовете, когато любето е „невлюдно“ 994

Ръка, -та, -е, -те (рака, ръка, рачица, рачинка, рачище).

Момък носи на — си пръстен 16; майка носила три (девет) години дъщеря (сина) си на — 26, 33, 34, 204, 757; девойка с каносани — 28, 541, 547; девойка посадила с — си цвете 30; майка (кадъни, мъж, невеста) кърши — от мъка за дъщеря (за сина, мъжа, жена, детето) си 70, 218, 740, 802, 960, 961, 966, 969; чума отсича крака и счупва — на Иван 80; млада невеста държи в — си тефтер 82; майка държи в — змия и бодне с игла очите й, за да се вият ергените около дъщеря й 84; баща моли сина си да му развърже —, за да си измие лицето 89; Струна невеста моли да не й вграждат дясната гръд и лявата —, за да кърми детето си 98; комити (сеймени) хващат Сали Мехмед (момък, хайдутин) и му връзват назад — 105, 443, 919, 920, 954; — на св. Неделя са избодени, защото млади невести рано в неделя забождат в косите си накити 114; Добруджа да гледа — на девойките и по пръстена си ще познае своята невеста 118; Веда „здравова“ в — всички сватове 119; болен Божко отсича — и изважда око на левент Петко 120; турци (хайдутин) оковат със синджир — на Андреleshко (детето на Марко, овчар) 124, 126, 823; сестра познава брат си по шестте пръста на — 136, 712, 762, 912; робиня моли татари да й развържат — 137; невеста не може да бяга от мъжко дете в — и татари я заробват 138; невеста със сребърен пръстен на — 141; майка познава сина по белега под — 142; Бял Димитър (девойка, Караджа, хайдутин, българин) изважда око и отсича — на турчин (Сюлю, Балабан, невеста) 154, 235, 237, 841, 934, 970; девойка, която девет години лежи в тъмница заради вярата си, държи в — си свещ 159; хайдутин вързали назад — на турчин 169; джелати държат в — кожени ивици и ги топят в зехтин 180; сокол да почака болен хайдутин да умре, да му отреже — и да я отнесе в градинката на сестра му 196; ранен байрактар поръчва, който възседне коня му, той да вземе в — байрака 202; Хаджи Димитър сънува, че черно куче го ухапало за — 216; дружина занаса на — в гората ранения Кондол войвода 231; девойка кърши ръце и чупи пръстени 272, 637, 638, 639, 660, 904; — на девойка са два калпа сапун 279; девойка държи в — огледалце и се оглежда 281, 775; девойка вдига — и реши дребни плитки 291; девойка (момък) да легне на — на момък (девойка) 325, 465, 471, 487, 504; момък хваща девойка за — 341, 342, 486; момък държи в — китка и иска да закичи девойка 343, 574; момък ще навие на — си косата на девойка и ще я попита кому се е подигривала 351; очи пълни, — празни 352; момък (девойка) вика с — девойка (момък) 375, 380, 463, 464, 609, 616; девойка ще поноси с белите си — пушката на любето си войник (овчар) 393, 450, 472, 893; девойка метнала — в ран босилек и заспала 437; момък хваща девойка за — и я мята на коня си 441, 641, 642, 643, 644, 645, 646; девойка хваща момък за — и го отвежда в къшката 467, 468; момък да не закача девойка, защото братята й са сеймени и ще оковат — му 478; девойка ще отвори на момък, ако се закълне, че няма да я допре с — 492; девойка целува — на момък 494; с какви — девер да води невеста, когато тя му е била годеница 549; девойка (момък) може без —, но без любе не може 562; майка кълне любето на сина си — й да изсъхне, че не може да преде 601; девойка среща дялгерче с кално — 611; невеста няма рожба в — да я подържи 701; мъж се кълне на жена си да му изсъхнат —, ако я убие 727; мъж убива любовника на жена си, а нея оковава да го гледа с очи, а да не го стига с — 730; невеста ражда дете и се разболява, без да го вземе в — 807; овчар моли хайдутин да му развържат —, за да посвири с кавала 824; овчар си отрязва —, когато иска да заколи водача овен 825; болен Дойчо оставя на брат си своето гиздило, което не е с — допирал 845; болно

овчарче моли сираче да го почака да умре, да отреже — му и да я отнесе на сестрините му дворове 849; майката на гурбетчия седи на двора и държи в — си детето му 875; син се сбогува с майка си и й целува — 877; войници вземат на — заспалата Маруда и я отнасят на царя 886; завивка на девойка, отвлечена от хайдутин, е юнашка дясна — 907, 908, 913; невеста (робиня) държи в — си шише и черпи хайдутин 917, 918; невеста познава — на брат си, донесена от мъжа й, по златния (сребърен) пръстен (по шестте пръста) 927, 928, 933; за — кана червена, подарък на невеста 980; — на момък е като възглавница 1005; болен момък поръчва на любето си, ако го е любила от сърце, да вземе пръстена му, когато отвори гроба му, и да го носи на — си 1025; — 186, 451, 483, 503, 510, 554, 572, 573, 619, 698, 711, 774, 946, 1003, 1015, 1021, 1024

Ръкав, -и (ръкаве). Струна невеста запретва бели — и слиза в строежа да търси пръстена на мъжа си 98; невеста да запретне — и да омеси хлябове 129; Хаджи Димитър сънува, че черно куче го ухапва и кръв потича по белите му — 216; девойка дала на момък тънкия — 315; девойка везе бели — 368; девойка запретва бели — и бръква в пазвата на любето си, за да извади змияка усойна 562; девойка седи в къшк и шише „чибукула“ бели — 605; майка кълне дъщеря си цигани да носят —, които цяла година не могла да дотъче 703; невести да кроят ризи без клинове и без — за болна девойка 799; девойка да стане рано, да запретне бели — и да приготви храна за баща си 858

Сабах алдазълъ 277

Саба, -и (сабѐ, саблѐ). С конче мършаво и — ръждива момък погубва триста татари 49; син изважда — огнена и отсича главата на баща си 89; овчар иска да отсече със — огнена главата на девойка, която измамил да тръгне с него 90; под всяко дърво (клонче) пушка и — френгия 92, 205, 207, 214; хайдутин острят — огнени 93; майка пита сина си, убит от комити (хайдутин), със — ли е съсечен или е с куршум ударен 105, 10*, 962; невеста огиаква мъжа си, убит на турската граница, и го пата кой ще му размахва — 107; Богдан изважда — огнена и казва на девойките, между които е невестата на вуйчо му, да събират алтъни или ще им отсече главите 118; младоженка измъква — огнена и погубва трима паши, които искат да я вземат 119; болен Божко измъква остра —, погубва триста момци и осакатява левент Петко 120; Момчил измъква тежка — и разсича Бурунграда, за да влязат българите и християните 122; Крали Марко изважда остра —, избива турците и освобождава брат си Андреleshко 124; Марко кове остра — три години и половина и се кълне, когото срещне, да го убие 125; Крали Марко измъква остра —, избива турци анадолци и освобождава семейството си 126; Марковица измамва Вакрил войвода да й даде — френгия, убива го и освобождава мъжа си 129; татари секат със — старите, а младите поробват 136, 138; Димитрица размахва остра — и избива турците, които търсят Бял Димитър 154; хайдутин погубва със — огнена турчин и освобождава три синджира роби 184; — се размахват, главни се секат, а на девойка се струва, че убиват Дели Юмер 192; войвода (Атмаджа, дружина) пита момче арбанасче (Страхил, Вело войвода) дали — му е „кирясала“, та е тъжен 195, 433; — не сече Делю войвода 208; хайдутин убива със — жената на Делю войвода по негова поръка 209, 211; — на Стефан Караджа и на неговата дружина се лъшеят 217; — на Смаил ага вече не „сече“ и той не разваля българско хоро 220; Малта е в морето и в нея не може да се размахват — 235, 236; девойка измъква — огнена и избива турците (хайдутин), които нападат Малта 237, 238; — се лъскат като „лескавец“, когато се бият турци и московци 239; Русанка казва на брат си цар Костадин, че старите ще избият със — 240; момък ще извади остра — и ще разсече пармаклъци, за да отиде при девойка 352; девойка казва на майка си, че по пътя минали отбор юнаци с остри — „на кълка“ 389; мъж отсича

- главата на жена си със — огнена 727; Стоян убива със — огнена Касъм Кеседжия, който люби жена му 730; мъж убива със — огнена жена си 735; сестра убива със — огнена двамата си братя, без да ги познае 767; Бойдан избива със — огнена торфенски момци, които искат да го погубят 769; брат дава сестра си на турци, но се разкайва, настига турците и ги избива със — огнена 770; сестра избива със — френгия паша с петдесет татари и спасява стадото на брат си 836; девойка войник иска от баща си — „мерджанли“ 886; робиня измамва Чавдар войвода да ѝ даде — и го убива 918; дете взема вуйчовата си остра — и избива триста разбойници, които го пекал 932; майка проклена сына си да лежи още девет години болен, защото избил сватбари със — огнена 934, 935; Караджа (разбойник) ще купи (вземе) остра — и ще избива търговци (керванбашии) 938, 939; Усо Горенски убива Коста Каменски и му взема — френгия 949; българин отсича със — огнена ръката на турчин, който го надпил и отвел жена му 970; девет касапи се уговарят да тръгнат на девет страни и който не се върне, докато пропеят петли, със — да го съсекат 975; овчар си закача остра — на еличка 1025; — 206, 241, 507
- Сава.** Тιο убива —, когато се връщат от гурбет, за да му вземе парите 884
- Садафинка** се е прочула с премяната си в седем села и в осем каази 305
- Сазара,** село голямо 231
- Сайд.** Хайдути хващат —, водят го девет месеца със себе си и го изгарят 950
- Сайбия, -та, -че (сайбие).** Кон, научен от — си, отвежда зълвата у дома му 54; кон казва на девойка да не взема — му, защото е пияница 56; къде конят е оставил — си Мустанчо 175; кехая пуска овцете в голяма „авлия“ и казва на овчарите да кажат на —, че кехаята е в механата 704; коне и овци питат — си какво са направили на Руска девойка, че е запалила агъли с вакли агнета 741; овчар учи овена си, когато минат през града и момите го питат женен ли е — му, да каже, че не е (и гиздило то носи в пояса си) 821, 822; агънце блее и пита — си къде е майка му 828; кон казва на — си, че когато се връщат от Гюмюрджина, ще носи само дрехите му 944; механджийка надвива момък на облог и взема коня и — му 972
- Сакаджия, -и.** Марковият кон не смее да каже къде ходи Марко, защото ще го продаде на — да носи вода, а да ходи жаден 128; селяните ще изпратят —, за да хванат мряна риба 632
- Сали Мехмед** се обажда на майка си от гроба и ѝ казва, че го хванали комити, мъчили го и го хвърлили в дълбока тъмна дупка 105
- Салих ага** иска да омъжи жетварка аргатка за кехаята или за сына си 179; Емин ага измамва — ага да отиде за аянин на Гюмюрджина и там го погубва 180, 182; татари убиват — ага 181; — ага съобщава по летни пички на кадъните, кехаята и децата си да не го оплакват, а да му направят ломен 183; девойка казва на майка си, че — ѝ насякъл с нож цветята 321; девойка пита момък защо — не идва при нея 374; бащата на девойка ще отиде в Пашмакли да прави оплакване на — паша 471; на другия ден след сватбата — връща невестата си, защото нямала имот 671; мъж казва на жена си, когато отидат на повратки у майка ѝ, всекиму да налее по чаша, а на — ага две чашни 698; — агово коначе 807; — свиква меджия да сушат сено и да женат 865; — се разболява във войската и иска да види майка си, баща си, сестрите и братята си, невестата, децата и съседите си 900; комити подмамват — да отиде при тях в планината и го убиват 962
- Салихагово коначе** 807
- Салкъм.** Бяло грозде със — понуда за болен 1024
- Салта, -ица.** Девойка със — кадияна (сърмена, копринена) 292, 294, 300, 301, 305; девойка счупила тесте игли, докато уши — 303; на равни плещи — 698
- Сандък, -а, -че, -и (сандок, сандочек).** Майка да отдели на дъщеря си, каквото ще ѝ даде, в два шарени — 41; невеста да отвори —, за да извади кърпа ленена 59; овчар моли юда да почака, докато ратаните донесат
- ключовете и отворят — 73; момък вижда в гората сребърна черква, а в черквата сребърен — 114; Крали Марко отключва — и изважда черно расо калугерско 126; невеста казва на свекъра си, че ще остане да посрещне Дамян страшен хайдутин, ако ѝ подари най-малкото —, което теглят девет чифта биволи 143; майка иска ключ, за да отвори шарен — 309; майка разгваря пъстри — и изважда тънки дарове, за да дарява сватбарите 659, 665, 1021; имането стои в — 680; девойка казва на златари да не ѝ леят гиздило, а да ѝ направят сребърен —, който да се заключва отвътре 758; болна девойка поръчва на майка си след смъртта ѝ да разтвори нейните пъстри (маджар) — и всички да дари 773, 798, 801; баща кове — за дъщеря си 803; — 257
- Санкуско коначе** 273
- Сапун, -че.** Ръцете на девойка са два калъпа — 279; момък казва на девойка, че ще намерят вода, ще купят —, ракия и ще измият каната 547; девойка обича да си мие лицето с миризливо — 1009
- Сараи, -и (сарае).** Невеста продава — и дюкяни, докато намери лек, за да роди дете 9; майка (невеста) оплаква сына (мъжа) си и му казва да стане, че жена (майка) му плаче в — 102, 108, 961; цар Милуш пита Добруджа има ли юнак, който да прескочи —, за да отвори портите 118; турчин утешава девойка, която отвлякъл, че ще седи във висок — и ще брой жълти алтъни 169; Салих ага гледа хорото на жетварки от високи — 179; Митра тръгва от — за вода от кладенец 332; момък не иска да живее, щом няма —, кон и любе 406; момък ще гради къща —, ако знае, че девойката ще го вземе 593; невеста ходи по — и си скуби косата, защото няма известие от мъжа си войник 711; сестра освобождава братята си от тъмница и тогава отива в царските — да правят сватба 763; момък изгражда —, оженва се и отива войник 903; Коста Каменски се закачва на Усо Горенски да му вземе — с ханъмки 949; българин надваря с коня си атовете на царя и той му дава — си, но не си дава кадъните 967; турчин надвива на облог българин и повежда жена му към неговите — 970, 971; девойка казва на момък, че ако взема като него, щяла да изгради — от момци 986; девойка да ходи по широк — 1020; Стоян изгражда къща като — голяма 1021; — 693
- Сарамлици друмица** 843
- Сардарово коначе** 673
- Сархош, -и.** Горнокрайски — 635; дъщеря се оплаква на майка си, че я оженила за чаршийски — 684; турчин не става —, докато невеста не седне на скута му 971; девойки изпъждат момък, защото е пиан — 997
- Сарък.** Шалвари, кроени на харман, мерени със — и шити с губерка 991
- Сафе, Сафие, Сафединка.** — вика момък да отиде вечерта при нея и да ѝ занесе дребни подаръци 468, 469; — е тъжна, защото майка ѝ не я дала на момъка, когото обича 678; баща кара болната — да стане и да види какви подаръци ѝ е донесъл 788; — лежи болна и се безпокои кой ще гледа дребните ѝ деца 808
- Сахан стафиди** 84
- Сахат¹, -а, -и.** Девойка и момък да поседят три — 616; девойка и момък да дадат клетва да умрат в един ден, в един — 634; жетварки женали два до три — 646; девойка се загубва два — след мръкване 1019
- Сахат².** Тιο не иска сребърния — на Сава, а парите му 884; „синчан кюстечек“ и — сребърен 929
- Сая, -и, -те (сайо).** Овците на умрял овчар стоят в —, защото няма кой да ги изведе 104; момък е готов да си даде къщата, градините, — и авлиите само да преспи с девойка 350
- Сборище.** Хайдутин отвлича девойка и я отвежда на хайдучкото — 910, 912
- Сватба, -и, -те.** Годожинци „секат“ — 11, 12; момък през пролетта ще вдига — 19; — тежка (голяма, нова, царска, турска) 22, 640, 651, 763, 926; момък учи коня си как да открадне зълвата (невестата) от — 54, 55; Добруджа вдига голяма — и поканва сватове от изгрев слънце до заник 118; — с девет зълви и дванадесет деверни 119, 638; турчин повдига голяма — за

- българска девойка 167; майка на девойка отива на — и тя ще остане сама 465; братята на девойка ще продават овни, за да правят голяма — 470, 471; девойка не може да гледа любето си, защото три пъти е „отсичал“ — и я отлагал 608; душмани развалят уговорена — 616; — на девойката е в неделя 624; Салих връща невестата си на другия ден след —, защото нямала имот 671; младоженец войник на — на жена си 711; в деня на — момък получава известие да отиде войник 733; майка кани дъщеря си и мъжа ѝ за — на сина си 767; — 641, 681, 764, 799, 800, 801, 1021
- Сватбари.** Невеста има дарове, за да дари всички — 119; голяма сватба с петстотин — 638; момковата майка дарява всички — 665; Раиф казва на —, че невестата, която му водят, е малка за него 667; — 18, 40
- Сватове, -те.** Всички — минават през придошлата Тунджа, а невестата остава и няма кой да я преведе 18; сватба с три стотини — 54, 55; майка казва на болната си дъщеря, че — пристигат, и я пита коя да дадат за невеста 87; девойка сънува, че мътна река носи невеста, венчана, а непростена от кум и от — 95, 711; цар Милуш казва на Добруджа да покани за сватбата много — 118; майка поканила за сватбата на сина си — от девет села 119; момък повежда тежки — и отива за невеста, но тя го връща 334; девойка лъже майка си, че трепушките, които има, са ги пръснали — и тя ги намерила 481; дворовете на годеница са пълни със — 552; момък пита девойка кога ще отидат в гората да правят бъклицы, да ги пълнят с вино, за да черпят кумове и — 607; девойка кара майка си да върне —, които идват 637; задават се — на сиви атове 639; момък събира тежки — и ги изпраща за невеста 640; майката на девойка взема шише ракия и панер дарове и излиза на двора да посрещна тежки — 659; майка да дарява — 740; болна девойка казва на майка си, когато дсйдат черноморски —, да отвори сандъците и да ги дари 798, 799; — отиват за бяла Рада, която лежи тежко болна 802; черните гарвани са — на загинали в планината кехая и оаджия 855; невеста казва на мъжа си да посрещне с добро — на Аврам, които идват за нея, защото тя се наема да го убие 921; майка проклева сина си, който избил — 934, 935; на момък къщата е склупена и няма къде да посрещне — 1021
- Святия, -та.** Момкова майка казва на — си да изнася даровете 740; — хубава 1021; — 805, 806
- Свекър.** Хайдутин мъчат хубава Дойна, за да им каже къде е имането на — ѝ 925
- Свекърва.** Риза, тестемел и торба дар от невеста за — 63; невеста оставя детето си на — си и отива с любето си 559; майка казва на момарки, че дъщеря ѝ е малка и не знае още да прави измет на дядо и на — 663, 664, 665; млада невеста се оплаква на майка си от дядо си и от — си 700; невеста пита — си какво да прави, защото девет години са изменили, а мъжът ѝ не се връща от войската 711; — клевети снаха си пред сина си и той я убива 735; — отравя снаха си 736; снаха казва на — си, че пътник иска да преспи у тях 757; — казва на невестата да слезе от коня си, защото е изморен 763; невеста казва на хайдутин, който я отвлякъл, че има — „захирли“ и няма да гледа болния ѝ мъж и малкото ѝ дете 916; невеста казва на — си, че е убила сина ѝ, защото я отвлякъл от мъжа ѝ 921; — пита снаха си за хората, които идват вечер при нея и донасят човешки глави 930
- Света майка** вж. **майка, света**
Света Мехрема вж. **Мехрема, света**
Света Неделя вж. **Неделя, света**
Света Троица вж. **Троица, света**
Свети Георги вж. **Георги, свети**
Свети Никола вж. **Никола, свети**
Свети Петър вж. **Петър, свети**
Светица. Янка, която лежи за вярата си, била — 158, 159
- Светогорски манастир** 117, 566
- Светци.** Хаджий изпращат гемиджийче да покани всички —, за да видят защо не върви гемията им 117
- Свещ, -и, -те, -ица.** Българи палят — от конете си 131, 132; на раменете на девойка, която лежи в тъмница заради вярата си, горят — 158, 159; Калън Тома отишъл в черква, за да запали — 219; черни калугери отиват в черква да палят лоени — 235; майката на девойка отишла в черква, за да запали леени; 447; майка пали — на починалата си дъщеря 803 на Янка са нужни две големи — и една зелена китка 806; баща не може да наближи гроба на сина си, за да му запали — от кучетата му 845; — 815, 816, 930
- Свирка.**¹ Кolkото сватбарите наближават двора на девойката, толкова по-силно свири — 639
- Свирка,**² -та (свирня). Девойка познава, че момъкът я обича по — му 372, 654
- Свят, -ове (свѣта).** Майка пита сина си, който е обиколил — да си търси невеста, още ли не си е намерил прилика 119, 744; турчин моли Димитрица да го остави жив, за да разправя по — какви булки има 154; Петко войвода не оставя Хаджи Смаил да ходи жив по — 221; Сюлю Сюльманов моли девойка да го остави жив, за да разкаже на царя какво има по — 235; момък харесал девойка, каквато няма по — 269; девойка огряла — с хубостта си 310, 820; гостенка, дошла от далечни — 502; майка обиколила —, но не намерила прилика за сина си 589; момък обиколил —, но не си намерил прилика от българска вяра 768; младоженци молят хайдутин да ги остави живи, за да ходят и да разправят какво има по — 935; Райко се обзалага с Хамузе да обиколи за един ден открай докрай — 969
- Сговор.** Български момчета с двама войводи правят —, който се разболее, наред да го гледат 196
- Сгода.** Вторият мъж на Деляна бил богат, но нямали — 727
- Севда,**¹ та, -ица, -и, -те, севдѣо (любе). Сестра ще жалее брат си, докато се види със — си 96; девойка казва на майка си, че когато и да излезе на двора, все — си вижда 270, 276; девойка срещнала — си в тясно сокаче (на извора), но го измамил да не я закача 339, 343, 483; — севдилна 355; — на девойка върви с конче по улицата и пуши с лула тютюн 371; на всички момичета са дошли, а нейната я няма 387; — на девойка отива войник 393, 893; момък иска да му дадат първата — годишката или да го погубят и да го погребат в реката 411; момък не забравя — си, където и да ходи, все за нея си мисли 422; девойка кани — си да се отбие при нея 463; девойка казва на — си, ако отива на печалба, болен да тръгне, здрав да си дойде 525; момък казва на — си, че е дошло време да се разделят 540; — на девойка е „отсичал“ три пъти сватба и я отлагал 608; син пита майка си как да си измами — 747, 748; момък пита — си от какво ѝ са очите и уста 872; ключок — 889; — на девойка да я види с метлата, за да помисли, че е работна 1008; — 371, 522, 524, 541, 580, 629, 774, 985. Вж. и **любе**
- Севда,**² -та, -ица (любов). — е надвила момък (девойка) и го (я) на лудост избила 344, 449, 450, 458, 459, 585, 656, 796; по свирнята девойка познава момък, че има — към нея 372, 654; момък казва на девойка, че има — към момата, която тя ще види, като се огледа във водата 451, 452; момък кара девойка да метне — към него, защото са си прилика 453; момък казва на девойка, че не е ни здрав, ни болен от — по нея 475; — голяма 512, 530; стара — 538; девойка казва на момък, че ако се умира от —, отдавна да е умряла 571; — е от болест по-лоша 584; момък умира от — по девойка 794; девойка легнала и станала от болест, по — не могла да стане 795; момък казва на долчинки и барчинки, че не знаят що е мъка, защото не са теглили от — 915. Вж. и **любов**
- Сегмалки.** Овчар разменя майката на агне за осем-девет — 826
- Седло, -то.** Баща да изпише дъщеря си на —, за да се разтъжва за нея 24; свекър кара снаха си да му извади коня и да го оседлае със синьо — 143; момък язди сиво конче, оседлаано със синьо — 388; майка (сестра, невеста, баща) да оседлае коня на сина (брат, мъжа, дъщеря) си със синьо (сърмено) — 552, 641, 719, 767, 769, 886
- Сеизин.** Девойка се присмяла на момък, че е — и селски „гайбия“ 746

Сеймени, -че (сеймене). Цар изпраща турски — да вземат дете и да го хвърлят в тъмница 8, 9; брат изпраща братчето си да убие жена му, защото ходила с турски — 59; — търсят избягала робиня и питат овчар не е ли я видял 145; девойка не смее да мине през чаршията от пусти —, които искат снагата ѝ 150; кой ще води —, когато байрактарят е загинал 175; — Хайвазови 176; — казват на Руска да се върне, защото пашата я викал да я убие, че ходила с комшиятчо си 177; Салих ага разказва на — какво е сънувал 180; — носят юнашка глава хайдушка 204; преоблечени като —, Петко войвода и дружината му отиват у Калън Тома 219; царят изпраща Сюлю Сюльманов с триста гемии с по триста млади — да му превземе Малта 235; — виждат Стоян да целува девойка и го хвърлят в тъмница 442; девойка казва на момък да не я закача, защото братята ѝ са —, та ще го хванат и оковат 478, 545; — пашови 487; долнокрайски — 635; — хващат Стоян и го хвърлят в тъмница, защото пиян убил сестра си и продал жена си 715; болна невеста казва на мъжа си да изпрати — в Чепеларе да доведат майка ѝ 804; девойка не иска да отиде на аговска жетва, защото се страхува от луди-млади — 864; девойка моли царско — да не взема любето ѝ войник 889; царят казва на —, че ще ги държи две-три години 900; войвода пита гората може ли да скрие него с една руса девойка и младите му — 911; майка казва на дъщеря си, че зиме ще ѝ идва на гости с млади — 914; — хващат Стоян, оковават го и го отвеждат в гората, за да го убият 919, 920; — хващат Мехмед, който е убил девойка, връзват го и го отвеждат 954; — 178, 766

Селим свиква меджия да женат 646; — казва на Захринка да бяга и другарите му го убиват 950

Селме Ходжова 365

Село, -а, -то. Майка сгодява (дава) дъщеря си в чуждо — далечно 13, 679, 694, 929; майка съветва сина си, когато отиде в моминото —, да кара полека коня си, за да не го видят момините братя и да го погубят 16; девойка отива невеста в чуждо — незнано (в Смилян) 28, 35, 40, 46, 58, 667; момък се готви да бяга от Ирижен — голямо, защото върлува чума 75; момък бяга от чумата и търси — без гробища 76, 77, 78; овчари изпращат за сол в —, гдето върлува чума, овчарче, което няма родители да плачат за него 82, 83; след девет години Георги Грозникът се връща в неговото — разтъжно със стада овни и шилета 88; овчар посочва на девойка, която излъгал, че е ерген, —, където са жена му и децата му 90; момък сънува, че си загубил овена и отишъл в чуждо — да го търси 96; Смаил строи мост в Пашмакли — голямо 101; в Куклен — голямо пукнали триста (три) пушки (силяха) и станали триста гроба 102, 103; Малама казва на мъжа си, че майка му ходи по — и по врачове, за да ги раздели 111; брат кара сестра си да спре работата, за да чуят какви гласове се носят по тяхното — голямо 117; майка събира от девет — сватове за сватбата на сина си 119; Крали Марко пие вино и ракия, а турци нападат — и отвлечат семейството му 126; Златка пита преоблечения като просяк Марко като ходи по — и градове какво чува за него 130; робиня връзва люлка на детето си в гората и му пее да порасне, от — на — да ходи и майка си да намери 137, 139; татари горят — и робят моми и невести 146; турци пристигат в — и искат да отвеждат българска девойка 148; в — пристигат вергиджии 151; турци и манафи обграждат Пашмакли — голямо, за да погурчат населението 156; манафи нападат и обират — Мадан 173; Тако настанява Мехмед Синап и дружината му в къща голяма край — 174; комити викат момък да им стане войвода и да ходи от — на — 188; момче арбанасче е тъжно, защото минало край тяхното — и видяло, че близките му го жалеят 195; пътници да намерят писмото на ранен хайдутин, да го занесат в — и да го дадат на майка му 200; цяло — излязло да види и познае главата, която носят сеймени 204; Делю войвода заплашва аяни, че ако потурчат сестрите му, ще разплаче много майки и невести в — 208; девет — са писнали и проплакали от Калън Тома 218; Смаил ага да погледне какво хоро са направили

българите в — 220; хаджи Смаил разплакал много майки, бащи и деца в голямо — Широка лъка 221; комити ще нападнат — Устово 229; Сазара — голямо 231; Делжилер — голямо 234; момък ще отиде в Смилян — голямо, гдето си е харесал девойка 269; момък, пристигнал от Река — голямо 288; момък ходи из — и среща малка мома 292; Соичук е — голямо с много махали 295, 944, 945; в — пристига терзия 298; девойка се прочула в седем — 305; момък развеселява — с неговата байлама 325; момък иска от девойка китка да се закичи, за да мине през тяхното — голямо 319; момък ходи в седемдесет — и люби седемдесет моми 327, 503; сърцето на момък да изгори за девойка и да не намери друга като нея ни в това —, ни в друго 335; момък обичал девойка, а я дали на друг в друго — 345; момък да измами девойка и да я изведе извън — 349, 351, 439, 486; девойка да не се присмива на момък, че ще напусне — 356; момците и момите направили хоро в Пашмакли — голямо 361; в Устово — голямо загинал годеникът на девойка 395; момък минава през —, за да види девойка 398; момък се моли да му се строши оралото, за да си отиде в — и да види девойка 424; момък продава в — сърма и коприна 444; момък залюбил девойка, каквато няма в — 449; момък пита девойка има ли моми хубави в тяхното — голямо 452; овчари, дюлгери и жандари отиват в — на хоро 455; очите на девойка са продадени в друго —, на друго любе 460; момък съветва девойка да не ходи за вода извън —, защото има много душмани 499; девойка ще преоблече момък в своята премяна и ще го изведе извън — 502; Рашит да не мисли, че само той е момък в — 515; девойка не вярва на —, а сама видяла, че любето ѝ люби друга 516; момък казва на девойка, че любето ѝ люби и друга в чуждо — 523; момък казва на любето си, че майка му го сгодила за друга в Катун — голямо 529; девойка забравила клетвата си с момък и се оженила за друг в чуждо — далечно 539; майка да ожени (годи) сина си за най-хубавата мома в — 583, 585, 586, 590, 591, 592, 594, 599, 825, 919, 1021; Смилян — голямо 596, 671, 955, 960, 639, 668; девойка казва на момък, че майка ѝ ще я даде на най-хубавия момък (другиму) в Забърдо (Иллиши, друго) — голямо 604, 606, 621, 636; момък къльне девойка, ако не го вземе, ветрове да я отнесат през девет — в десето 613; девойка имала момари от чуждо — незнано 625; Чепелли — голямо 638, 666, 804; момък поканил сватове от седем — 640; Лещан — голямо 646; момък отвлича девойка и подканя коня си да бърза, защото в — ще има нова сватба 651; момък измамил девойка и я превел през цяло — голямо 652; през — девойката е като китка извита 657; Мадан — голямо 673; мъжът ѝ не е гиздило през — 680, 683; мъжът ѝ по цял ден ходи из — по кръчмите 685; майка оженила дъщеря си в Лясково — голямо, за лясковска будала 689; девойка къльне — и майка си, която я дала в далечно — 695; девойка отива в далечно —, защото ѝ е омръзнало да работи на чужди хора 696; невеста съветва девойки да не вземат момци от чуждо — 697; циганин отвлича девойка и тя отива да проси в тяхното — 703; Тарън — голямо 716; Наипли — голямо 721; майка казва на сина си, че жена му ходи по — и го мами с Касъм Кеседжия 730; момък иска байламата си, за да изкаже мъката си, че в — има две моми, които са бременни от него 751; Стоян се скарва с майка си и с жена си и забягва в чуждо — незнано 755, 759; майката на момък пита младоженката от кое — е 768; Торфен — голямо 769; Лилян предумва майка си да дадат сестра си на турци в далечно — 770; в — върлува едра шарка, която избрчила лицето на хубава девойка 772; момък ходи от — на — да търси дюля и грозде посред зима за болното си любе 784; накрая на — момък среща любето си на носило 785; момък оплаква любето си, което погребали наред — 787; Пашмакли — голямо 788; Настан — голямо 795; болна невеста изпраща девера си да доведе майка ѝ от — 805; Каршилъ — голямо 807; болен Стоян поръчва в — майка му да му изгради гроб с три прозорца 815; овчар учи овена си как да върви, когато минават през — 822; момък каз-

ва на другаря си, че майка му го кълнала да няма за него девойка нито в това —, нито в друго 833; момък (братя) тръгва за — след дванадесет години със стадата, които е спечелил 839, 853; болен овчар поръчва баща му бързо да дойде от — 845; Вълчица умира на мандрата и овчарите я откарват на —, за да я погребат 852; момък пристига в — и пита девойка има ли място да преспи 871; момък моли Шар планина да стане равна равнина, за да види какво правят майка му и жена му в — 875; гурбетчий се връщат за Коледа в — 884; момък се връща да заколи курбан и да покани момците и момите от седем —, ако не го вземат войник 888; в — е пристигнало царско сеименче да събира войници 889; войници минават през — с развят байрак 896; болен войник пише писмо на майка си да го откара в —, за да се разтъжи с любето и със — 897; момък казва на майка си, че ако се върне жив от войната, ще заколи курбан и ще покани цялото — 901; хайдутин измамва девойка, извежда я от — и я отвежда в гората 906; хайдутче пита девойка дали — им е голямо и има ли в него хаджни и чорбаджии 922; Зюмбюл войвода кара Кукулиш войвода да отидат в — Крушево, за да убият Черкез Мустафа, който убил сина му 947; момък убива мома, каквато нямало в цялото — Каршила 954; ранен моли другарите си, когато си отидат в —, да кажат на майка му, че е убит 957; — Долно Дерее 961; момък язди из — и пита за вино 972; цяло — се събира да види как кучета са погубили хайдутин 973; момци отиват на седянка и не казват от кое — са 985; девойка не иска дюлгерче, защото ходи от — на — 988; момък да язди кон из — и да люби моми 997; старец разпръга волове и отива в — на хоро 1003; син кара майка си да търси в — мома за него 1004; момци отиват в чуждо — на хоро 1023; невеста отвежда болния си мъж в — 1024; — 91, 182, 225, 396, 453, 465, 495, 520, 557, 631, 660, 704, 711, 738, 748, 775, 908, 971, 994, 1015, 1020, 1022

Селям. Чорбаджии дават „от земя“ — на Мехмед Синап 174; сеимени дават — на Салих ага 180; момък изпраща — на майката на девойка 288; момък слиза от планината (се връща от войската), дава — на майка си и я пита дали се е сгодила съседката им Марийка (Маруда) 556, 557, 559; невести не вземат — от всекиго 668; пъдар дава — отдалеко, а стреля от близо 851; девойка войник дава — на царя 886; — 245, 899

Селянини, -че, -и. Момък кара девойка да се хване до него на хорото и да тропка, за да се лукат —, душманите 360, девойка казва на момък да не ѝ говори за вземане, защото са роднина и ще ги чуят — 447; — са „хататчи“ 632; невеста съветва девойките да си вземат — 697; — изпращат в гората сираче, за да види защо не се стапя сланата 849; девойка подмамва хайдутче у дома си, заключава го и извиква — да го хванат 923; — 755, 879, 933, 985

Селянка чужда 669, 880

Семендренско море 218

Сено. Рада се омъжва за турчин, който я изпраща на Великден да събира зелено — 170; Салих ага събира аргатки да женат и да събират зелено — 179; сестра туряла зоб и — на коня на брат си 184; смилянско вакло момиче събира зелено — 261; майката на девойка суши зелено — в планината 580; сестра сложила — на сеименски коне 766; Ахмед (Салих, Борнас) събира меджия да косят зелено — 859, 865, 866, 867; Пенка суши и събира — с ратайче 860; Руска завежда аргатки да женат и да събират — зелено — 1020

Серес, град 302

Сестра, -ица, -и. Овчар (девойка) казва на девойка (овчар), че си има —, но си няма любе 7, 384; — да изпише — си на хурката, та когато преде, да се разтъжва с нея 24; девойка оставя цветята на по-малката си — 28, 29, 667; невеста да се прощава с майка, баща, братя и — 32, 34; девойка тъгува, че се отделя от майка, баща, братя и — 36; — моли брат си да я скрие в стадото, за да не я вземат сватове 38; девет братя искат от момък, който се жени за — им, дарове и коне 47; брат и — бягат от чумата 79; цар отглежда дечица като

негови — 92; болна девойка казва на майка си да не се трови, защото ще остави сираци нейните братя и — 95; — ще жалее брат си, докато се срещне с годеника си 96; — се обажда на брат си от гроба 109; брат казва на — си, че за нея няма място в манастира на мъртвите, защото криела от чужда коприна 115; — мете хармани с панаирска метла 117; майка казва на сина си, че невестата, която изкопал от гроба, е неговата — 141; — познава в татарски войвода брата си 143; овчар отвежда робиня, която се оказва негова — 144, 145; брат казва на — си, че господ ще ги лази от татари 146; вергиджий налагат тежки данъци на Стоян, защото не дал — му да ги черпи с кафе и ракия 151; — се продава, за да откупи братя си от тъмница 164, 762; еничарче моли царя да пише на майка му, на братята и на — му, който го жалеят от три години 171; хайдутин освобождава три синджирара роби и пита — си дали го познава 184; момче арбанасче тъгува за майка си, братята и — си, които го жалеят 195; Делю войвода заплашва аяни и кабаджи, че ако потурчат — му, ще заплаче много майки и невести 208; Ахмед тръгва да се изселва за Анадола, но тъгува за братята и за — си и се връща 234; брат казва на — си да му вдигне юргана и възглавницата 242; девойка не иска момък и му казва, че майка ѝ ще роди друга — и ще му дадат нея 344; девойка казва на момък, че механджийката, пред която се е хвалил, че я целувал, е — на майка ѝ 439; Сирма девойка отива със своите три — левтери да купува коприна 444; — на сеименски войвода му подала пушката 487; — на девойката ще стане балдъза на момъка 504; — (брат) казва на брат (—) си, че без него (нея) може, но без ръка не може 562, 563; девойка има три — и момък се чудикоя — да вземе 568; — седлае кон за брат си 641; момък измамил девойка и я отделил от майка и баща, от братя и — 652; майка оженила трите си дъщери: двете — са весели, а третата плаче, че мъжът ѝ е глупав 691; девойка казва на момък, че били девет — и майка им ги дала в девет села 695; Петър кове коня си, а — му чеше гривата на коня 711; българче (татарче, турчин) купува невеста, която се оказва негова — 712, 713, 714; Стоян забягва от майка си и жена си в далечно село и чужда — посестрил 755; — освобождава братята си от тъмница 763; — моли — си да я води със себе си 766; — погубва братята си, без да ги познае, и се пробожда с нож 767; брат намира изгубената си — 769; Лилян предумва майка си да дадат — му на турци 770; момък праща — си да разбере от какво е болно любето му 785; девойка лежи болна, а братята и — ѝ стоят до нея 789; болен Николчо казва на коня си да не позволява да го хване — му, защото ще го продаде за първо любе 791; болна девойка казва на майка си, че и тя тръгва при починалите си — 800; болна девойка, за която идват сватове, казва на майка си да пребулят вместо нея по-малката ѝ — 802; Ариф лежи болен и неговата — му подава вода 810; овен казва на овчар да закара у годеницата си неговата — Ваклуша 825; — погубва паша и петдесет татари и спасява стадото на брат си 836; единият прозорец от гроба на болен овчар да гледа към неговите — 847; селяни изпращат в гората сираче, което няма баща, майка, братя и —, за да види защо не се топи сланата в нея 849; терзия се връща от гурбет и иска вода от девойка, която се оказва — му 876; болен гурбетчия поръчва на другарите си да занесат на — му черни пръстени 877; момък се разболява на гурбет и моли чужда — да му даде вода 879, 880; девойка войник казва на другарите си, че има по-малка —, за която купува хурка 886; другарите на болен войник му казват, че във войската няма майка и баща, братя и — 900; хайдутин отвлича (купува) девойка, която се оказва негова — 912, 913; Аврам казва на майка си, че няма да се откаже от хайдутството, докато не вземе на жив мъж жената и на петима братя — 921; синове казват на майка си, че минали през гората и видели, че треста турци се готвят да опекат — им 931; разбойници пекаат дете и накарали — му да им пее тъжни песни

932; болен син казва на майка си, че когато ходел с хайдутути, убил детето на — си 933; хайдутути казват на девойка, че си нямат — 946; сеймени хващат момък, а двете му — плачат и скубят косите си 954; брат взема пушка и тръгва да освободи — си, отвлечена от войници 1020; — 230, 387, 453, 653, 671, 930, 1004, 1011

Сефер. Момък (младоженец) казва на любето си, че отива на аскер, на — 393, 626, 711; паша записва войници, за да ги изпрати на — 886; майка пита сина си мъчно ли му е, че отива на аскер и — 893, 894; момък казва на майка си, че ако се върне жив и здрав от аскер и —, ще заколи курбан и ще покани цялото село 901; майка оплаква сина си, загинал на аскер и — 903

Сивковска гора 1025

Сиво моли овена си да преведе стадото през придошлата Тунджа, а когато отидат в село, ще очики рогата му с алтъни, а „алдците“ с бели грошове 825

Силвинка. Момък иска да хване бяла — за ръката 268

Силвия (силвиѐ). Снагата на девойка се вне като стамбулска — 261, 333; снагата на девойка е по-тънка от тънка — 265, 285; момък е като тънка —, а девойката като китка извита 284, 520; девойка иска момък — 382; мъж казва на — да расте по-бързо, за да закрие прозорците, та момите да не гледат жена му 717

Сиях, -а (силѐх). В Кукленския манастир пукват три — и ставаг три гроба 103; — на момък грее като слънце 287; момък се заканва на девойка, че ще изпразни — си по нея, защото го е лъгала 535; майка казва на сина си войник, че ще настигне сватбата на жена си, ако си хвърли — и прежали коня си 711; баща казва на дъщеря си, че го викат войник, — му е готов, но не може да иде, защото е стар и болен 886

Симити. Девойка не иска топлите — на турчин и вярата си не дава 166

Син, -а, -ове. Сирота Янка приспива — си и му пее да порасне и да вземе царството на царя 8; майка съветва — си, когато отиде в момино село, да кара леко коня, за да не го видят момините братя да го погубят 16; — вика майка си да излезе и да види каква отмяна ѝ води 50, 51; майка оплаква — си Никола, убит от хайдутути 68; — не послушал (послушва) съвета на майка си и загива от (пропъжла) юда пиринска 71, 72; майка изпраща — си далече, за да се спаси от чумата 78; Иван моли чумата да му остави деветте — със снахите и децата 80; майка изпъжда — си Георги Грозника, за да не ѝ грози деветте — левенти 88; — кара баща си вързан, за да го продава на джелати 89; — се обажда на майка си от гроба и ѝ поръчва да не плаче, а да продаде коня му и да му направи помен 102, 103; — се обажда на майка си от гроба и ѝ казва, че не може да стане 104, 105, 106; баща и майка питат — си Никола има ли за тях място в манастира на мъртвите 115; майката на св. Петър пъди грешниците, защото — ѝ пунал въжето за нея 116; цар Милуш поръчва на Добруджа да не кани на сватбата си сестрините си —, защото били пияници 118; майка пита — си още ли не си е намерил мома прилика 119; Марко укорява майка си, че не е родила и друг — като него 124; робиня връзва люлка на — си и му пее да порасне, да намери майка си и да ѝ откупи от татарите 136; майка казва на — си, че невестата, която изкопал от гроба, е негова сестра 141; Салих ага иска да омъжи жетварка за кехаята или за — си 179; майка учи — си как да си намери дружината 189; майка кара момче арбанасче да се обърне, защото приличал на — ѝ 195; майка познава главата на — си, която носят сеймени 204; — кара майка си да види какво се белее и синее 217; Фатма увещава — си да се изселят в Анадола 234; майка съветва — си да не ходи в Карабурци на хоро, защото карабурските ергени се готвят да го убият 362; — казва на майка си да вечеря и да ляга, защото умът му не е във вечерята, а в девойка 418, 419; майка пита — си джелепин идват ли девойки на Дунава да перат и да белят 435; девойка къльне момък да донесат дрехите му и да ги раздадат на чичовите ѝ — 522; — казва на майка си, че е тъжен, защото се жени любовницата

(годеницата) му за чичовия му —, а него канят за девер 548, 549; — казва на майка си, че му идва да се убие, защото са му взели годеницата 551, 552; — казва на майка си, че ако не му дадат хубава Денка, ще стане калугер 615; момък излъгва девойка, че е лелин (вуйчов) ѝ —, и тя му отвара 647, 830; — пита майка си дали да си продаде коня, децата или жената 734; майка отравя невестата на — си 736, 737; майка съветва — си как да измами девойката, която му се присмяла 746, 747, 748; майка накарва — си да остави хубавото си любе и да се ожени за работна девойка 749; майка казва на — си, че ще си доведе две снахи и ще люлее две люлки 752; майка съветва — си да не ходи в планината, защото сланата ще го попари 754; майка казва на — си, че ѝ се дояло беглишко агне крадено 756; най-малкият — на царя изважда от морето сандък и се оженива за девойката, която намира в сандъка 758; баща кълнал — си 760; — къльне баща си, защото не му оставил дял от планина 761; майка кара болния си — да стане и да погледне хорото 777; майка пита болния си — какво му е най-мило: детето или жената 810, 811; — казва на майка си, че не дошъл на Митриния годеж, защото нямало на кого да остави стадото 835; майка съветва — си как да си върне стадото, което хайдутути отвлекли с гемия в Черно море 838; майка отглежда с работа на чужди хора двама — близнаци 853; майка съветва — си да гледа момата на нивата, а не на хорото 861; Данчо жали, че няма —, когото да изпрати войник 886; майка пита — си, мъчно ли у е, че отива войник 893, 898; — поръчва на майка си, когато отиде войник, да гледа слънцето: ако е кърваво, да знае, че е загинал 901, 902; майка оплаква — си, загинал във война 903; майка пита — си, върнал се от война, ранен ли е или е здрав 905; майка съветва — си да се откаже от хайдутството 919, 920, 921; снаха казва на свежърва си, че хората, които вечер идват и носят човешки глави, са дружината на — ѝ 930; — казват на майка си, че минали през гората и видели треста хайдутути, които се готвели да пекаг сестричката им 931; болен — казва на майка си, че когато бил хайдутин, убил сестриното си дете (избил сватбари) 933, 934; черкез Мустафа убил — на Кукулиш войвода 951; майка търси и оплаква — си, убит от хайдутути 961, 962; — пита майка си защо по празници не идват у тях гости 964; Стоян имал девет — и всекиму купил волове или биволи 965; майка пита — си, на когото всичко изгоряло, кое му е най-мило 966; майка казва на девойка да не мами — ѝ 984; вълчи — се жени за мечкина дъщеря 1017; леля отглежда сестриника си сираче, заедно с нейния — 1023; майка пита болния си — какво му е най-мило 1025; — 180

Синап. Мехмед — пристига в Райково с дружината си и поръчва на Тако да събере „зенгини“ и чорбаджии 174

Синджир, -и, -те (синжире). Турци (сеймени, хайдутути) слагат — на ръцете (шията) на Андрелешко (Марковото дете, момък, овчар) 124, 126, 715, 823, 824, 919, 920; девет години девойка носи тежки — в тъмница 159; хайдутин освобождава три — роби 184; куюмджи Георги да излее на девойка бяло гиздило, ситни — 368; биволи ще прекарат колата на момък през Дунава, ако им позлати — 648; овчар дава на хайдутути стадото, кошарите, нивите, кучетата със —, за да не го убият 840; — 502

Синор, -и (синоре). Починал син казва на баща си, че в манастира на мъртвите няма място за него, защото е орал — и вземал нивите на сиромаси 115; Балабански — 841

Сипка, -ица. Влюбени се молят да умрат от — кожувленка, за да ги зароят заедно 112; — кожувленка (едра) — 771, 772, 773, 817

Сирак, -че, -и. Невеста умира и оставя — 69, 109; болна девойка казва на майка си да не се трови, защото ще остави братята и сестрите ѝ — 95; мъж, убит от турски куршум, оставя дете — 107; майка машеха не гледа дребни — 110; Салих ага тръгва за Гюмюр-

- джина и оставя черни — 180; Индже войвода разплакал много майки и оставил много — 214; селяни изпращат в гората — , за да види защо не се стапя сланата 849; в разгара на битката знаменосец се врича, ако остане жив, да храни — и да гледа сиромаси 905; невеста къдне мъжа си разбойник, защото не може да гледа — и вдовици да вървят по пътя 927; Калин чорбаджи се моли на Хасан пехливан да не го убива и да не оставя децата му — 948; — забогатява и се оженва за чорбаджийска дъщеря 1021; терзия отглежда — 1022; — 553, 733, 839
- Сирен.** Салих ага поръчва да не плачат за него, а да се съберат на — и да му направят помен 183; Страхил войвода отива на — на Петровден 212; вършецо на елата се превива като девойка, която се връща от байрям, от — 300; майка нагиздва Минка и Фейминка и ги изпраща на —, за да ги видят ергените 309; девойки берат череши, ябълки и круши, за да ги носят на — и да ги дават на ергените 370
- Сирма.** Гемиджия отвлеча — девойка, защото му се присмивала 444
- Сиромаси, -и.** В манастира на мъртвите няма място за баща, който вземал нивите на — 115; Петко войвода избавя — от Калън Тома 219; хаджийска дъщеря не иска — Лазар 226; първият мъж на Деляна бил —, но живели добре 727; майка да продаде коня на сина си и парите да раздаде на — 754; в разгара на битката знаменосец се врича, ако остане жив, да храни — 905; Стоян давал без пари пшеница на — 965
- Сито.** Момък пита девойка може ли да опече пита: без — да я пресеете, без вода да я омеси и без огън да я изпече 367
- Ска̀ла, -и (стъ̀лба).** Девойка показва — на момък 352; девойка изнася вода по ситни — нагоре 451; девойка (невеста) повежда момък по ситни (нови) — 468, 494, 732, 757; когато мъжът (жената) на невеста (мъж) върви по —, чули „басамаци“ 682, 718
- Скемля.** До главата на заспала девойка има —, а върху — „бюлюр бардак“ 437
- Скендер, град 444**
- Скут, -и, -ове, -те.** Кон да отнесе невеста на „сайбийови“ — 55; чума казва на момък, който бяга от нея, да се върне, за да умре на майчини — 78; девойка ще (да) седне (седнала) на — на момък 325, 349, 440, 508, 510, 534, 570, 745, 759; девойка дразни момък, че седяла на — му, а той нищо не ѝ направил 340; девойка поляла — си с вино 588; момък държал на — си гъркиня 521, 705; след сватбата Салих пита жена си кому е на — седяла и кому е излязла мома 670; войник оставя жена си (любето) си на бащини ѝ дворове, на майчини ѝ — 711, 872, 893, 894; момък казва на девойка, която тръгнала да се продава, да разпростре — шарени 762, 913; цар казва на Маруда, че лежи на ръката му, а не на майчини си — 886; турчин казва на невеста, че няма да се опие, докато не му седне на — 971; Тодор ляга на — на лея си и тя му отсича главата 1023
- Слава.** Страхил войвода да се преоблече като просяк и когато Илю войвода му даде милостиня, да повдигне голяма — 211; девойка се чуди да прокъдне ли любето си или пък — да го послави 527
- Славей, -че, -та.** Девойка се прощава с майка си и ѝ казва да слуша сутрин —, ако е весело и тя ще е весела 35; — заявява рано, защото Кара Панайот е пропъдил хайдутите от гората (гората е пълна с хайдуте, Индже войвода се е загубил), и бърза да си отгледа рожби 205, 206, 207, 214; — се грижи за ранени комити (болен овчар) 225, 844; девойка пее като — 262; — пее и говори, че девойка е изсушила момък като сухо дърво 416; девойка казва на момък, че има две —, които я приспиват и събуждат 499; — пее, че девойка ще умре 796
- Славка,** на която децата умират, ражда момиче и го нарича Грозданка, за да му е грозно името 70; мъж иска да остави жена си —, защото не е хубава както първата година 720; — не може да пее пред царя, защото е тъжна, че е захванала да прави черкви и манастир, а не ѝ стигат парите от неговите тежки данъци 764
- Слама, -ка.** Девойка (майка) къдне гражданин (дъщеря си, сина си) пет (три, девет) години болен да лежи и на — да се подпира 438, 744, 934, 935; — ръженова 983
- Слана, -та.** Момък пита цвете кой го е садил и кой се грижи да не го попари — 30; — девет педи 258; вдовецът е като есенна — 289; люта — 611; момък пита череша — ли я е попарила, че няма плод 620; девойка, която отива невеста, оставя цветята си на по-малката си сестра да ги полива и прикрива от — и от слънцето 667; с женитбата — попарила девойка 677; майка съветва сина си да не ходи в планината, за да не го попари — 754; селяни пращат в гората сираче, за да види защо не се стапя — 849; гарванче ще се грижи за болен гурбетчия, докато — попари листата 883
- Сливен, град 216, 232, 233**
- Сливенец, -и** — се изселва (изселват) в Русия (Влашко) 232, 233
- Сливи** подарък за родилка 806; Румините очи са като зелени — 1000
- Слова.** Недоносено дете седи на златно столче, чете книга и пише черни — 726. Вж. и дума
- Слугини.** Рада излиза с две — да дари просяк 529
- Служба.** Момък служи царска — 391; Маруда служи дванадесет години царска — вместо баща си 886; девойка пита орех дали се наема да задържи листата си, докато любето ѝ си дойде от царска — 891; — 905
- Слънце, -то, -ице (сл̀онце).** Майката на св. Георги го съветва да събере облаците и да вали два дни, а на третия да погрее ясно — 1; в тъмницата, гдето лежи малък Иванчо (девойка) — огряло 8, 159; майка гледала дъщеря си двадесет и пет години ненапичана от — и недухана от гятър 13; пръстенът на момък грее като — 16; девойка отива невеста през висока планина, гдето преваля — 25; момък пита цвете кой го е садил и кой се грижи за него да не го гори — 30; сватбари вземат невеста по ясно — 43; — се жени за хубава Грозданка 70; девойка къдне съня, че я приспал на ясно — и не видяла накъде е отишло любето ѝ 85; троица братя градят град на ясно — 98, 99, 100; Добруджа да покани сватове от изгрев — до залез 118; девойка сънува, че в морето израшло дърво, чиито клоно обхванали света от изгрев — до залез 131; — да стопли (помилва) детето на робиня, оставено в гората 136, 138, 139; татари (цигани) пекат Марийка (Рада) на ясно —, за да почернее и погрознее 147, 703; — се мръщело, когато владиката се женел за турско момиче 157; славейче пее в гората, че — е огряло него и неговите дребни птиченца 205; — в гората плаче за Индже войвода 215; — ще стопи снегове 217, 886; единият прозорец от гроба на Калън Тома (овчар) ще гледа към ясното — 218, 848; Сюлю Сьюлманов увеличил земята на султана и завладял всичко от изгрев — до залез 235, 236; девойка седяла месец вътре, неогрята от —, докато побелее 267; момък пита девойка дали вятър духа или — пече дрехите ѝ, та трептят 271; гърдите на девойка са две — 279; лицето на девойка грее като — 285; оръжнето (дрехите) на момък грее (греят) като — 287, 319, 388; девойка огряла света с хубостта си от изгрев — до залез 310, 818; любето на девойка отива далече, гдето — преваля 376; девойка огряла момък като ясно — 380, 464, 537, 569; шахинско ясно — 393; Неша гъркиня ще вземе този, като ѝ докара вода през три планини и изгради чешма със — отясно и с месечината и звездите оглява 434; девойка ще отиде с любето си войник (овчар), та кога го — припече, да му прави сянка 450, 472, 893; момък и девойка поседели и поговорили, докато — залязло и месечината изгряла 477, 479, 480; в полето пече — пекливо 581, 824; в терзийската махала ясно — огряло 611; момък пита череша дали слана я попарила или — я изгорило, та няма плод 620; момък пита — не е ли видяло мома която да му е прилика 641; ясно — припекло жетвари 646; девойка оставя цветята си на по-малката си сестра, за да ги полива и окопава и да ги прикрива от сланата и — 667; момък отвежда девойка и ѝ говори

че в нейното село огън гори, а в неговото — грее 695; в чуждото село огън гори, в родното село роса роси, — грее 697; ясно — е огряло 816; невеста се навежда да жене, когато — изгряло и се изпрева когато — залязло 862; детето на кадъна плакало откак — изгряло, докато — залязло и изгряла месечината 869; син поръчва на майка си, когато отиде на война, да гледа —: ако е кърваво, да знае, че е загинал 901, 902; син казва на майка си, че конете му са мършави, защото когато — залезе, той отива отвъд Дунава, гдето е залюбил на жив дваж жената 919; българин обикаля за един ден царството (света) и се връща, преди — да залезе 968, 969; — 302, 344, 499, 502, 503, 675. 723, 767, 871, 949, 1013

Смаил строи мост в Пашмакли 101; — ага не разваля българско хоро 220; — пише писмо на мюртията в Пловдив, че девойка го любила, а го оставила 537; — иска да убие девойка, задето го оставила 554; — моли девойка да го вземе, като ѝ обещава насред пазара да изгради къща с двадесет и четири прозорца 575; 374

Смет, -та. Девойка станала рано, измела двора и хвърлила — 280

Сметка. Петко войвода и дружината му извеждат Калън Тома в планината, за да гледат — 219

Смилян (Смилён), село 269, 522, 596, 639, 667, 668, 671, 946, 955, 960

Смилянски ножове 848

Смок, -а, -ове. Майка превръща сина си в — 111; майка да оседлае коня на сина си със синьо седло, като го притегне с девет — 552; войник заюжда коня си с люта змийка и го притяга с девет — 711; старец смуче вино като — 1007

Смокини (смокви). До морето има дърво високо, което ражда — 92; подарък за девойка — и сладки стафиди 468, 469, 514, 540, 590; девойка пие ракия и яде — и сладки стафиди 759; — гюмюрджински 806

Смях, -ове. Юда говори на — на овчар 71, 72; тревата съхне и земята гори от — на девойка 356, 819; на момък притъмнява от — на девойка 569; моми вземат на — старец 1003

Снага, -ка, -та. Девойка (момък, невеста) с тънка — 53, 61, 71, 269, 270, 271, 272, 286, 336, 440, 449, 462, 492, 513, 514, 540, 623, 661, 733, 954; юда иска тънката — на овчар 73; — на болен момък (девойка) е капнала и не може да я повдигне 96, 777, 781, 797, 802, 803, 894, 1024; семейни искат — на девойка 150; турци да не гледат равната — на девойка 151; — на девойка, която лежи девет години в тъмница, е повяхнала 160; девойка залага тънка —, за да откупи брата си от тъмница 164, 561; ранен юнак поръчва на другарите си да пренесат — му на пушките си 203; войник с десет люти рани на — 252; — на девойка се вие като стамбулска силвия 261, 333; — на девойка е по-тънка от тънка топола (силвия) 264, 265, 285; който види тънката — на девойка, все я иска 266; — на девойка като тънък „простор“ 279; за девойка няма място в манастира, защото — ѝ е тънка 282; момък и девойка да се сравняват, за да видят чия — е по-тънка и по-висока 283, 397; кейките на люляк се свиват като — на девойка, когато си свали кафтана 301; на тънка — кафтанче, подарък за девойка 310, 311, 971, 984; момък (овчари) ще (да) скърши (скършил) — на девойка 348, 352, 353, 365, 439, 443, 445, 452, 486, 510, 741, 743, 745; тънката — на девойка ще повехне 381, 393; писарче няма да пише любовто на девойка войник: ако тя му даде тънката си — 390; момък пита калугерка за кого пази тънката си — 432; майка ударила с тънка пръчка дъщеря си, когато я раждала, за да ѝ е тънса — 448; девойка ще отиде с любовто си войник, за да му прави сянка със своята тънка — 450; девойка „кути“ — си за момък 463; момък отишъл у дома на девойка не за кафе, а за тънката ѝ — 468; момък пита девойка от какво ѝ е — 475; — на девойка (момък) е отрошана (повяхнала) 479, 481, 482, 489, 523, 542; невеста кара мъжа си, който я изпъжда, да си наведе очите за да не останат в тънката ѝ — 671; след женитбата тънката — на девойка повяхнала 674; момък проклина ракията, която го накарала да

вика братовата си жена, за да ѝ обкърши — 686; ластовичка казва на невеста, че видяла мъжа ѝ да държи на skutа си — на друга 705; невеста ще познае мъжа си, който заминал преди девет години, по тънката — 707; „турчин“ иска тънката — на невеста за мъже 708; — на момък се разтриса, когато вижда девойката, която оставил 749; — на девойка се прегърбила от едра шарка 772, 817; — на болна девойка ще гние в земята 775; — на починала девойка се вдървила (посиняла) 784, 785, 786; на бяла — кутния подарък за девойка 819; овен се обажда на овчар, че — му е натегнала от морската вода и не може да плува 838; — на гарванче, което се грижи за болен гурбетчия, изсъхнала от рязане на месо, за да го храни 883; майка прегръща и притиска с ръце — на Маруда 886; хайдути насичат с ножове — на невеста, която не иска да върви с тях 937; Румината — като дънер на череша 1000; „чепер“ — 1016; болен момък поглежда очите и — на любовто си и я прегръща 1025; — 28, 107, 110, 168, 273, 278, 298, 324, 553, 689, 691, 891, 893, 940

Снаха, -и, -те, -ица. — утешава зълва си, която се омъжва в далечно село, че тя е от по-далече 6, 58; девойка отива за невеста на момък и за драга — на майка му 29; Иван моли чумата да не погубва него, деветте му сина с девет — и дребните дечица 80; — поръчва на Салих ага да им донесе от Гюмюрджина на месечини чепрази 160; Алиме е бибашийска — 306; момък ще заведе майка си при любовто си, за да я хареса за — 600; майката на момък не харесва любовто му за —, защото не е работно 601, 602; девойка ще стане на Исен — 639; майката на момък се надява да ѝ заведе — 644, 648, 916; свекърва клевети — си пред сина си и той я убива 735; свекърва отравя — си 736, 737; майка казва на сина си, че ще гледа две — и ще люлее две люлки 751, 752; свекърва кара — си да приспи пътник, за да го убият и му вземат парите 757; — не слиза от коня, докато царят не ѝ даде ключовите от тъмницата, където лежат братята ѝ 763; хайдутин залюбил на девет девери — 921; девойка казва на майката на момък, че иска, не иска, ще ѝ стане — 984; момък вика майка си да излезе, защото ѝ води — 1021; майка казва на Вангелинка, че ще я гледа като — 1025; — 668

Сноп, -те. Борнас подканя жетварки да побързат, за да приберат — 867

Сняг, -ове. Девойка няма да може да идва на гости на майка си зиме от бели —, лете от хайдути 25, 149, 635; дали са бели — 115; 171, 217, 241, 886; в морето завалят бели — 117; гората пита хайдутин защо е подранил, когато още е пълна със — 185; Димитър войвода утешава славейче, че скоро ще завалят — и той ще изпрати дружината си към София 206; лицето на девойка е по-бяло от белия — в планината 265; гемиджия се моли да духне бял вятър, за да стопи бели — 444; бял вятър духа и топи три — 564; невеста се оплаква на гората, че майка ѝ я кълнала все през нея да ходи: зиме през бели —, а лете през тъмни мракове 699; невеста се моли да се разтопят бели — за да отиде при болното си любе в Драма 779, 1024, гарванче ще се грижи за болен гурбетчия, докато слана попари листата и — ги притисне 883; Юруш войвода и дружината му замръхват в планината с летни дъждове, а осъмват с бели — 940; — 376, 825

Соичук, -то 295, 944, 945

Соак, -е, -и. Крали Марко върви из — и среща сестриното си малко момче 125; турско момиче върви по тясно ситно — и среща владика 157; Салих ага снува, че обиколил всички — на Пашмакли и не намерил вода да пие 180; сливенци се изселват в Русия (Влашко) и тгуват за Сливен и за тесните (ситни) — 232, 233; на момък е драго да срещне девойка в — и да ѝ разлее водата 275; момък срещнал любовто си в тясно — 339, 644; девойка тръгва за вода по тясно, дълго — 392; пашата вика момък, защото срещнал девойка в тясно — и я целунал 441; Махмуд тръгва за Гюмюрджина по ситно-дълго — 944; момък казва на девойка, че майка му го учила да ходи по — 1009

- Сокол** се грижи за болен хайдутин 196; — чака ранен юнак да умре 197
- Сол.** Овчари изпращат за — в село, където върлува чума и холера, овчарче, което няма родители да го жалят 82
- Солун,** град 127, 588, 712, 753
- Солунски** зандани 952; — пазари 713
- София,** град 206, 210, 426, 582, 905, 949, 967
- Софийско** поле 117
- Софка** плаче за момък и го къдне да го вземат войник 528
- Софра.** Сватбари сядат на — да ядат и да пият 1021
- Софта,** -и. Султанът събира радифа и —, защото иска война с москочвите 245; девойка поръчва на годеника си да гради висока къща, за да не я гледат ходжи, аги и — 596
- Спапове, -те, спале.** Майка да извика дружките на дъщеря си, за да ѝ съшият дарове и — 13; тънки дарове и тежки — на невеста 26, 33; дружки питат девойка дали няма — да товари, че е тъжна 36; майка да прията дарове и — на дъщеря си, за да не ги отнесат ветровете, когато минават през планината 41; младоженец пита момините братя дали се наемат да натоварят девет товара — за сестра си 47; девойка, която викат за зълва на неверния ѝ любим, си събира даровете и тежки — 57; болна девойка дава дарове и — на чичовата си дъщеря, но любовето си не ѝ дава, защото ѝ направила магия 87; младоженец е тъжен не за даровете и — на невестата, а защото трима паши искат да му я вземат 119; майка да събере и изгори на двора даровете и — на дъщеря си, защото годеникът ѝ е загинал 395; невеста прави „халал“ даровете и — си на свежърва (сватовете) си и отива с любовето (мъжа) си 559, 711; девойка преде за дарове и — 635; невеста занесла на мъжа си седем (девет) товара — 669, 671; майка не иска да годи и жени дъщеря си, докато не ѝ приготви девет товара — 740; баща дава на дъщеря си дванадесет товара — 1021
- Спасовден** 1
- Спирт (спирту).** Мехмед и Ферад искат от ханджия вино за конете, а за себе си — ракия 943
- Спирту (кибрит).** Девойка изсушила момък като сухо дърво, да вземе — и да го запали 416
- Сребро.** Сватбари дошли за невестата и донесли торба с червен прекрив и в прекрива сухо — „манахато“ 38; ръцете на св. Неделя са избодени, защото младите невести рано в неделя заиглят тежко — на главите си 114; турци ще изградят джамии с врати от —, ако бог им помогне да надвият българите 131; Руска не могла да избяга от татарите от тежко — на глава 136, 138; турци отвличат девойка и ѝ вземат — с курешничките 149; — тепелик за главата на девойка 168; девойка ще даде два драма — на куюмджи Георги, за да ѝ излее гиздило, ситни синджири и пръстен 368; мъж ще купи на жена си дете от злато и люлка от — 702; Караджа ще убива търговци и ще им взема —, а гарванът ще им пие кръвта 938
- Сребърен куршум.** Аяни и кабадан леят — за Делю войвода 208; карабурски ергени леят — за момък 362; — 107
- Стадар, -и** 88, 384, 843. Вж. и овчар
- Стадо, -то, -а.** Девойка моли брат си да я скрие от сватбари в — си 38; — блее в полето (кошара) ненапасано 68, 107, 108; овчари измират от чума и оставят ваклите си — на овчарче 83; момък минал със сиво — през равните двори на девойка 85; Георги Грозникът се връща в село със — голямо 88; овчар, който се клел лъжливо, оставя — си с кучетата на девойка, 90; болен момък сънува, че вакъл овен се изгубил от тяхното — голямо 96; Станчо пасе — в гробница 110; момък прекарва — през Узун дълга кюприя 145; в гората овчари не пасат — от хайдутини 215; овчар пасе (да пасе) край гората (в планината, край Дунава) сиво — 384, 406, 425, 577; беглишко — размътило бял Дунав 479; момък (янкехая) ще изгори (изгорил) девойка на ситен пепел и ще накърми (накърмил) — си 534, 857; момък цяла седмица събирал — си, което хайдутини отвлекли 556; овчар оставя — си и отвежда девойка у дома си 658; овчар сънува, че
- въгли сдавили — му 715; девойка запалила агъла и изгорила — на овчар 742; овчар пасе — през девет гори 787; овчар моли овена си да му преведе — през придошлата Тунджа 825; овчар пита агънче защо блее, та му разблеява — 826, 827; момък пита девойка пило ли е вода — му 832; любовето на девойка отишло да пасе — в полето 834; момък не е отишъл на годеж, защото нямало кому да остави сивото — голямо 835; сестра спасява — на брат си 836; хайдутини отвличат — с гемини 837, 838; хайдутини връзват (убиват) овчар и отвличат — му 839, 840; овен да поведе — 842; овчари ношуват със — голямо на вр. Еледжа 853; порой отвлича девет — 854; майка пита синовете си — ли не им е здраво, че са тъжни 931; гарван казва на Караджа, че откакто си е вдигнал —, ходи гладен и жаден 938; Мехмед и Ферад тръгват да крадат беглишко — 943; — на момък е едно шиле къпоаво 990; момък спечелва голямо — 1021; болен момък жали за сивковската гора, гдето пасъл — си и гледал момините 1025; — 850
- Стайко** казва на майка си, че девойката, за която иска да го годи, няма да го вземе 591
- Стамбул** вж. Цариград
- Стамбулгюра** 296
- Стамбули** стари 458
- Стамбулски** алтъни 735
- Стан, -ове, станчок.** Майка да изпише дъщеря си на — за да се разтъква с нея 24; девойка не влиза в —, 50, 665, 744, 1009, 1015; на девойка омръзнало да тъне на чужди — 696; Рада влиза в — и затъкнала ситно 703
- Стана, Станка, Станчица.** Михо и — се оженват и купуват стара робиня, която познава в тях децата си, откраднати от татари 142; татари (турци) открадват (искат да отведат) хубава — 146, 148; жетварки правят хоро и първи се хващат Гана и — 179; — се оглежда в огледало и си говори, че ако е по-черноока, сгодени ще разгодява 280; —, Стамбулгюра да измете и да постеле, защото ще дойдат терзии да ѝ кроят и шият фустан 296; момък пита — Брашова има ли място у тях да преспи 338; момък се чуди как ще води да венчава — за чичовия му син, когато тя му е годеница 549; овчар казва на Станина майка, която търси дъщеря си, че — е пристанала на кехаята 659; леля пита — защо е посърнала и пожълтяла, след като се е омъжила 701; — не изпълнява поръките на мъжа си, който отишъл войник, и поканва момък у дома си 733; майка накарва сина си да остави хубавото си любе — и да се ожени за друга 749; баща иска да се ожени за дъщеря си — 758; — 228
- Станимака,** град 1018
- Станчо** пасе стадото си в гробищата и чува снаха си, която го пита оженил ли се е брат му и гледа ли сираците ѝ 110
- Стара планина.** Момък кара коня си към —, а той върви към момините дворове 48; — е пълна с хайдутини (комити) 216, 223; — се оплаква на Пирин планина от пакостите, които са ѝ направили хайдутините 936
- Старец, -ице.** Девойка обърква пътя в мъглата и — я отвежда при майка ѝ 7; девойка не иска да се омъжи за кехаята, защото е — и вдовец 179; Райка купува „косек“ — 1016; — 983, 1005
- Старост.** Ахмаджа пита Страхил войвода дали го е — налегнала, та е потъмнял и почернял 211
- Стафиди.** Майката на Рада държи в ръката си змия и я храни със — 84; край морето има дърво високо, което раждало смокини и — 92; „скеховски“ жълти — подарък за девойка 313, 314, 336, 468, 469, 489, 514, 540, 590, 990; черни — 315; жълти — за мезе 579; девойка пие ракия и яде смокини и — 759; болен гурбетчия кара другаря си, когато се върне, да купи черни — за братята му 877; — 848, 853
- Стефан.** Хаджийска дъщеря иска Кючюк — 226
- Стефан Караджа** успокоява Хаджи Димитър, че сънищата в събота срещу неделя не се сбъдват 216; — не дава турчин да мине през планината 217
- Стойко, Стойчо, Стою.** Златка моли бога да я раздели с Марко Кеседжията и когато — чорбаджия я повиква,

тя отива с него 130; — остава млад вдовец, но не може да си намери прилика и иска да се ожени за дъщеря си 758; — умира от мъка по девойка, с която са се любили три години, и майка му проклена девойката 794; — отива с шилетата в полето и там се разболява 844

Стойна, Стойница. Годежари искат — за невеста, но майка ѝ не я дава и тя отива с момъка 665; шарка „изрбчила“ лицето, помренила очите и прегърбила снагата на хубава — 772; Стойко умира от мъка по —, с която са се любили три години, и майка му я проклена 794

Стока. За дванадесет години Тодор напасъл много — 839

Стомни, -те. Момък да счупи — на девойка 398

Стол, -че, -ове. Цар отваря тъмница и вижда, че детето, което е затворил от девет години, седи на златно — и чете книга 8; майка да нарежда —, защото синът ѝ води невеста 51; майката на Рада седи на — и в ръката си държи змия 84; Тодорка нарежда — и излиза на портите, за да посрещне Дамян войвода и дружината му 143; турци отварят тъмницата и виждат Янка, която девет години лежи за вярата си, че седи на — и държи свещ 159; еничарче не слиза от коня и не сядна на — 171; момата иска да стъпи на сребърно —, когато слезе от коня като невеста 594; касапи разрязват корема на невеста и намират недоносено мъжко дете да седи на златно — и да чете книга 726; цар седи на — и пие черно кафе 886

Стопанин, -и (стопане) 121, 122, 155, 825, 838

Стоян, -чо (Стоѐн) харесал в планината девойка, която не му казва ни коя е, ни откъде е 71, 72; — се кани да бяга от чумата 75, 78; девойка кара — да отиде в гората да набере билки, за да развалят магията, която са им направили 86; — кара вързан баща си, за да го продава на трима джелати 89; — се кълне лъжливо на девойка и клетвата не стига 90; девойка снува, че мътна вода носи невеста, която — изважда от реката 94; — овчарувал с брат си Тодор девет години 97; Величка оплаква мъжа си —, загинал на турската граница от турски куршум 107; майка превръща сина си — в смок 111; — вее пшеница на беглишки хармани 117; — казва на майка си, че си намерил прилика, но е на три години път далече 119; Дунав казва на Рада, че видял любето ѝ — с три гемийки роби 134, 135; — прекарва стадото си през Узункюприя и отвеща със себе си робиня, която се оказва негова сестра 145; — казва на сестра си, че господ ще ги пази от татарите, които нападат селата 146; вергиджий облагат млад — с тежки данъци, защото не позволил сестра му да ги черпи с кафе и ракия 151 —; хайдутин освобождава три синджира роби 184; — отива хайдутин, защото му е омръзнало да слугува на турци 185; — не се отказва от хайдутството заради семейството си 186; — отива хайдутин в Доспатската планина 190; — се моли на сокол да го почака да умре и тогава да отреже ръката му и да я отнесе в градинката на сестра му 196; — повежда чета из Пирин планина 200; майка познава главата на сина си —, която носят сеймени 204; — тръгва да се изселва във Влашко, стига до Тунджа и тъгува за Сливен 233; майка съветва сина си — да не ходи в Карабурци на хоро, защото ергените се канят да го убият 362; — снува девойка, а когато се събужда, вижда студен камък до себе си 403; майка пита сина си — ходят ли на Дунава девойки да перат и да белят платна 436; сеймени виждат — да целува девойка, глобват го и го отвеждат в тъмница 442; — тръгва да продава овци в полето 470; девойка се чуди дали да прокълне любето си — или да го „послави“ 527; Радица проклена —, когато майка му сгодява за друга, и клетвата го стига 529; — иска да се обеси или да се удави, защото са му взели годеницата 551; — изпитва обичта на майка си, сестра си и любето си 562; —пита сълнцето не е ли видяло прилика за него, отива с коня на сестра си и отвлича девойката 641; — пита биволите си дали се наемат да прекарат през Дунава (Тунджа) колата му, пълна с алтъни (руса девойка) 648, 649, 650; — тръгва за Анадола да кара кирия

и праща момарки за девойка 663, 664; Радица забягва от мъжа си —, от майка му и от малкото си дете и става кехая 704; — продава жена си, за да изхрани децата (довърши воденицата) си 712, 713, 714; — се опива, заколва сестра си и продава жена си на турци 715; — убива жена си, защото му казва, че била най-добре с първия си мъж 727; — кара жена си Алена да изведе бивоците в планината и да запее 731; — погубва жена си, която го мами с Касъм Кеседжия 730; — казва на майка си, че гълъби се научили да кълват пшеница, и я пита дали да ожъне пшеницата или да убие гълъбите 731; — отива войник и поръчва на жена си да се пази да не я излъже някой 733; майка учи сина си — как да разбере дали девойката, която е обикнал, е умна 744; майка накарва сина си — да остави хубава Станка и да се ожени за работна Рада 749; — залюбва три момичета в три околии: първата го вика да изучи детето си, а втората и третата да стопанисва имота им 750; кадия писал на — две момичета, но и двете му били роднина 752; майка намира сина си — в солунската тъмница и когато разбира, че лежи невинен, моли бога ветрове и дъждове да съборят тъмницата и той да излезе 753; — се скарва с майка си и с жена си и забягва в далечно село 755; — занася убития си брат на майка си и ѝ казва да се наяде на беглишко агне крадено 756; майка убива сина си —, без да го познае 757; — казва на жена си да се приготви, за да отидат на гости у майка ѝ 767; болна девойка кара майка си да види дали любето ѝ — води хорото 772; — се разболява в Одрин и поръчва на майка си да му изгради гроб с три прозореца 815; — пита агънце защо блее, та разблѐйва цялото стадо 826; майка пита сина си — защо не е дошъл на годеща на Митра 835; — кехая съобщава на сестра си, че паша се е заканил да му вземе стадото 836; майка пита сина си — къде му са калпакът и пушката 838; разбойници убиват — и отвлечат стадото му 840; кехая изпраща в полето овцете с Иван, Димо и — Дерекъвчето 843; порой отнася стадо заедно с овчарите Асан и — 854; — кани девойка да отидат на попрелка, за да се харесат, защото тръгва на гурбет 874; — кара Шар планина да се наведе, за да види селото, майка си, жена си и мъжкото си дете 875; Иван моли брат си — да почака, докато умре, и да не го оставя в чужда земя далечна 883; майка оплаква сина си —, удавил се в Бяло море 885; — тръгва войник, хвърля бял камък и казва на майка си, че когато камъкът почернее, ще е загинал 903; в разгара на боя — се моли на бога и обещава, ако остане жив, да храни сираци и да гледа сиромаси 905; — казва на майка си, че няма да се откаже от хайдутството, докато не вземе на жив мъж жената 919, 920; болен — разказва на майка си, че когато ходил с разбойници, убил сестриното си дете (избил сватбари), и майка му го проклева да лежи още девет години 933, 935; — пита майка си защо у тях не идват гости по големите празници 964; царят пита — как е станал богат 965; — се похвалва в турска механа, че има булче и конче, каквито нямат ни царят, ни пашата 967; — се обзалага с турчин да се надпиват с вино и ракия 970, 971; сирак — забогатява и се оженва за чорбаджийска дъщеря 1021

Стояна (Стоѐна) ще жълтее и чернее, защото майка ѝ не я дала на момъка, когато обичала 623, 624

Стояница (Стоѐница) пита кукувицата и ластовицата не са ли видели мъжа ѝ 705; турчин казва на —, че той не може да се опие, докато не му седне на скута 971; — не дава брашно и овци и не отваря къщата си за сватбарите на мъжовия ѝ брат 1021

Стражари разпитват кадъна сама ли е убил момък 953

Страна, -и. Майка слага от дясна — на пояса на сина си билки, за да прогони юда 71; чума върлува в селото и го е запалила от четири — 76; Струна невеста се моли да ѝ оставят от дясна — на строжежа дясната ѝ гръд (да изградят чешма), за да кърми детето си 98, 99; куршум пронизал (удря) мъжа на невеста (байрактар, Кондол войвода, момък, юруче, девойка) от лява — в сърцето (гърдите) 107, 175, 231, 469, 850, 859, 867,

904, 944, 946, 955, 957, 960; девойката, която стон от дясна —, е на Добруджа 118; Мико имал от дясната — на гърдите си белег 142; гроб с прозорци на четири (три) — 218, 816, 817, 847; малтенци хвърлят катраи в морето и го запалват от четири — 235; Яна да се изкачи на кулата и да се огледа на четири —, за да види как се бият турци и московци 239; войник, ранен от лява — в сърцето 250; момък закичил китка от лява — на калпака 319; невеста да закичи бяла кърпа от дясна — на главата на коня 636; приликата на момък е откъсна — на Дунава 641; деветима другари (касапи) се уговарят да тръгнат на девет — 881, 975; Хасан убива Калин и забягва откъсна — на границата 948; — 137, 294, 311, 339, 342, 434, 560, 919

Странджа. Хайдутини ще отиде в — банр, за да причака царската хазна 194

Страшил, Ахмаджа съветва — войвода да убие с измама Илю войвода 211; — войвода отива на събора на Петровден на висока планина и се бори с вдовишко момче 212

Стронгелски ливади 396

Струна невеста моли деверите си да ѝ оставят от дясната страна на строежа дясната гръд и лявата ръка (да изградят чешма), за да кърми детето си 98, 99

Стрък, -а (стрък, стръчек). Момък и девойка си приличат като два — иглика 119; — босилек 516, 624, 774

Стряха. Момък да подслони коня си под — 353

Сукман. Девойка пита терзия може ли да скрои — без ножици и да го ушие без игла 366

Сукно. Момък моли майка си да му подари синьото си —, за да направи на биволите си чулове 650

Султан, -а, -ът. Турци ще пленят царицата и ще я дадат за жена на — 131; — Селим джамия 163, 164, 166, 903; аянинът на Гюмюрджина изпраща главата на Салих ага в Цариград, за да я видят — и везирът 182; надява ли се — комити да го убият през пролетта 224; — иска да прави война с московците 245; — се отказва от Шипка и Плевен и събира войска, за да запали Галиполи 246; — Селим Зеим 572; — Селим Брахим 573; — успокоява овчари за отвлечените им овце 839; юруче пасе стадо в — честа кория 850; — Хамид прави преглед на войската и връща старите, а на младите казва, че ще ги държи две-три години 900

Султан честа кория 850

Султария 851

Сурнакалчо 351

Сухар, -и (сухаре). Сухи — са девери на загиналите в планината кехая и одаджия 855; девойка, отвлечена от хайдутини, се моли гората да стане на сухи —, за да дойде майка ѝ за дърва, та да се видят 907; жена висока като — 998

Сушина. Меджари отиват под букова —, докато спре дъждът 859

Събор. Дъщеря пита майка си не ѝ ли е мъчно, когато вижда дружките ѝ да ходят весели на — 677

Сълници. Салих ага получава известия да отиде при гюмюрджински —, за да гледат оплакванията срещу него 182

Съдове. Невеста занесла на мъжа си девет товара — 669

Сълзи, -ици (сълзи). Девойка поила китките си със — 30; майка да полива босилека на дъщеря си с бистри —, защото не я дала на момъка, когото обича 46; майката на Грозданка сипе ситни —, защото слънцето я отвлякло 70; Струна (Димка) невеста пита мъжа си защо рони — и плаче 98, 99, 100; син се обажда на майка си от гроба и ѝ казва да не пролива —, защото цял е потънал във вода 102, 103; майки отсичат явор и ела: яворът проклена майка си, а елата проронила ситни — 112; гълъби сипят ситни —, защото турци превземат страната ни 131; майка рони — и моли турци да не отвлечат дъщеря ѝ 148; Димитрица казва на Бял Димитър, че кюрковете му са измокрени от нейните —, защото идват турци да го хванат 153, 154; майка рони ситни — и моли Янка да се откаже от вярата си, за да излезе от тъмницата 160; девойка рони —, защото я отвлякъл турчин (момък) 169, 652; майката

на Салих ага рони — и го пита кому ги оставя 180; момък сънува, че напоил кончето си със — 191; майката на Калън Тома рони жални — и моли Петко войвода да го пусне 218; невеста изплаква чаша — за мъжа си, който съгне в окопите край Битоля 251; гарванче сипе ситни —, защото е дошла зима и всички птици са отлетели 253; девойка ще омеси пита със — си и ще я опече на гърдите си 366, 367; девойка ще изпере кърпата на любето си със — 378; девойка ще напои със своите бистри — любето си войник 393, 893; девойка е омиляла на момък като китка, поливана с момински — 577; невеста рони бистри —, защото се оженила за богат (в далечно село) 693, 697; невеста дои крави и долива ведрата със ситни —, защото си няма рожба 701; младоженка рони —, защото мъжът ѝ отива войник 711; невеста облива с бистри — мъжа си, когото убила майка му, без да го познае 757; майка пролива —, защото дъщеря ѝ убила братята си, без да ги познае 767; майка казва на болната си дъщеря, че любето ѝ стои на хорото и рони ситни — 772; болна девойка рони — 774; майка рони ситни — и пали свещи на починалата си дъщеря 803; майка рони — и плаче за болната си дъщеря 813, 817; невеста сипе — за мъжа си, починал в полето 846; Данчо рони ситни —, защото е стар, а са го писали за войник 886; майка пролива —, защото синът ѝ е убит във войната 902, 903; невеста сипе — и жално гледа мъжа си дали е здрав 905; Яна черпи Чавдар и дружината му с ракия и рони ситни — 918; Боянка рони ситни — и кълне мъжа си разбойник, който донесъл ръката на брат ѝ 927; девойка да полива гроба на любето си със — 930; майка рони ситни — и оплаква сина си, убит от хайдутини 961; Тодор сипе ситни —, защото са изгорели къщата, жената, детето и коня му 966; невеста рони ситни —, защото мъжът ѝ я заложил на облог 969; девойка рони — за любето си, което умира 1025

Сън, -ят (сбн, сончъок). Момък пита девойка — ли е била заспала, че не я видял 12, 299; майка — не се е наспала, докато отгледа дете 33; девойка кълне —, че я приспал и не видяла какъде е отишло любето ѝ 85; момък (хайдутин) пита птиче защо запява рано, та го събужда от — 92, 205, 206, 207, 214; девойка сънува —, че мътна река носи невеста 93, 94, 95, 809; момък сънува —, че се загубил вакъл овен, а той, възседнал чер кон, го търси и не го намерил 96; овчар сънува —, че лаели черни кучета и блеела вакла овца 97; Струна невеста — не заспала, за да свърши всичко, което ѝ поръчал мъжът ѝ 98; Смаил разказва на майка си —, че девойка му поръчала да направи мост в Пашмакли 101; девойка сънува —, че в морето израсло дърво, на което три гълъба известяват на цар Костадин да събира войската си, защото турци и арапи ще превземат земята му 131; Салих ага сънува —, че носи червени дрехи, вози се на пъстра кочия и търси вода в Пашмакли, но не може да намери 180, 181; хайдушки войвода сънува —, че са избили дружината му 189; Хаджи Димитър сънува —, че черно куче го ухапало за дясната ръка 216; девойка сънувала —, че Сюлю Сюльманов отишъл в Малта и я потурчвал 237; девойка кълне ябълка, че я събудила от — 259; майка говори на дъщеря си, че откак я родила, — не се е наспала 282; момък мисли и на —, и на яве за девойка 327; девойка сънувала —, че срещнала любето си, което ѝ се заканва 343, 483; момък пита девойка — ли не я пуснал да отиде на меджия 402; момък сънува —, че до него е легнала девойка, а когато се събужда, намира студен камък 403, 406; момък не може — да заспи от мисъл с кого ляга и с кого става девойка 415, 421, 422; момък вижда заспала девойка и се чуди как да я събуди от — 435, 436; девойка не може — да заспи от мисъл за момък 458; момък — да заспи на аления миндил на девойка 617; Стоян, който пиян убива сестра си и продава жена си на турци, сънува —, че вълци сдвали стадото му, кучката лаела, овенът и овцата блеели, змия се виела по двора им 715; невеста заспява първи —, когато мъжът ѝ се връща от кръчмата и я убива, защото не го чакала 735; девойка кълне вятъра, че я събудил, когато на — разговаряла

- с покойната си майка (с брат ябанджия) 739, 765; свежърва казва на снаха си, че когато пътникът за спи „клетя“ —, ще го убият и ще му вземат парите 757; мъж казва на жена си, че ще легне — да поспи 767; Лилян на — иска вода от сестра си, която дали на турци 770; момък губи — си по девойка 794; овчар сънува —, че черно куче го ухапало и му изляло сърцето 845; Саво се събужда от — и моли Тито да не го убива 884; Маруда не могла дванадесет години — да се наспи, за да не разберат войниците, че е девойка 886; майка сънува —, че синът ѝ носи синя дреха и се вози на влак, и му казва, че ще отиде войник 888, 901, 902; майка заспива лърви —, когато снаха ѝ я събужда и ѝ казва, че е убила сина ѝ 921; Стоян се събужда от — и пита майка си кога турчинът е отвел жена му 970; девойка не иска терзия, защото става рано и ще я събужда от — 987; девойки се събуждат от — и се питат на коя, какво са откраднали 1011; — 626
- Сърма.** Михо да разкопчае — елече 142; девойка да обуе върху чорапите — терлици 290; девойка отива да купува — и коприна 368; Сирма девойка пита гемиджия продава ли — и коприна 444; момък жали за коня си, с който ходел на Узунджовския панаир да купува и да продава — и коприна 531; — 371, 590
- Сърна, -ица (сърница).** Син кълне баща си да стане „сурка“ —, задето не му оставил дял от планината 761
- Сърце, -то, -ице (сърце)¹.** Девойка пита майка си как ще я отдели от — си и ще я даде на чужди хора 37; майка говори на дъщеря си, че чула за нея лоша дума, която ѝ разкъсва — 91; — му е в морето 92; пушка пуква и удря овчар в — 97; куршум пронизва (удря) мъжа на невеста (байрактар, Кондол, Делю, Индже, войник, юруче, момък, девойка) в — 107, 175, 201, 202, 208, 213, 250, 469, 850, 853, 859, 867, 904, 944, 946, 955, 956, 957, 960; — моминско 159; девойка се пробужда в —, защото я отвлякъл турчин 169; ранен юнак казва на сокол да не му говори, защото ще вдигне пушката и ще го удари право в — 197; Ахмаджа казва на Страхил войвода да носи — юнашко, а не — вдовшко 211; момък вижда девойка и му прилошава на — 267; момък закичил китка на главата, а девойка на — си 318, 319; китката — не сгръва 323; девойка изгорила (запалила огън в, почернила) — на момък 335, 408, 409, 410, 411, 412, 579, 679; момък да изведе девойка в гората и там да я пита кому е пукала — 351; девойка ще изпече пита на — си 366; девойка казва на майка си, че я боли —, защото си изпуснала любето 376; девойка ще изпере кърпата на любето си със сълзи и ще я изсуши на — си 378; — на Рада (майка) гори за годеника (дъщеря) ѝ, който е загинал, както горят даровете ѝ 395, 801; девойка, втъкана в — на момък 407; девойки да не ядосват момък, че ще забие камата в — си 413; българче прострелва Неша гъркиня в бялото — 434; янекехая иска ножче сребърно, за да се прободее в —, защото девойката, за която иска да се сгоди, избягала от него 456; момък да не пука — на девойка, че е станала на суха вейка 519; — на девойка е заспало от умора 600; — на момък чернее, защото любето му не може да преде и майка му не я иска за снаха 602; девойка любии момък, а за друг крие — си 613; момък ще стане калугер и ще изповяда девойката, която му е почернила — 615; момък да развесели — на девойка 618; лудо и младо пита невеста защо — ѝ е толкова весело 709; невеста не прощава на мъжа си, който умира, че взел и друга жена и ѝ изгорил — 716; мъж да не скосява — на жена си 719; син се пробужда в —, защото майка му отровила жена му 737; гурбетчия иска вода от помайчима, посестрима и от побратим, за да си разкваси — 755; сестра се пробужда в —, защото неволно убила братята си 767; Лилян иска насън вода от сестра си, която дал на турци, за да си разкваси — 770; майка пита болната си дъщеря какво ѝ тежи на — 812; Караджа кара овена си да разтърси „албци“, за да му развесели — 842; невеста кълне стадото, защото няма кехаята да ѝ развесели — 846; девойка казва на аговско аргатче, че — ѝ не тегли към него 864; майка да попита болния си син главата ли го боли или — 880; девойка да донесе студена вода,
- за да разкваси майка ѝ — си 912; ако девойката е обичала от — момък, ще го жали три години 941, 942, 1025; — на старец е младо 1006; момък го боли —, защото любето му се сгодило за чичовия му син 1021; мъж да посвири с кавала си в къщи и да развесели — на жена си 1024; — 112, 138, 160, 265, 277, 282, 462, 535, 544, 592, 593, 616, 619, 624, 735, 798, 804, 820, 845, 886
- Сърце, сърце² (корем).** Майка носила детето си девет месеца на — 26, 33, 34, 136, 204, 703, 877; невеста моли мъжа си да не я оставя, а да я заголи, за да види какво е — ѝ 724; касарин разпорва — на невеста и изважда малко дете 725, 728; не било дете на —, а змияна усойна 782
- Сюлю, Сюльман.** Царят кара — Сюльманов, който е увеличил земята му, да превземе и Малта 235, 236, 237; — паша 243, 244; — купува дребни подаръци и отива у девойка 467, 468, 469; ранен, — Пехливан моли другарите си да дадат пръстена му на любимата му 942
- Сюнети.** Петко войвода и другарите му вземат алтъни и бели — от Калън Тома 218
- Сюрня, -и, -те.** Майка оплаква сина си и му казва, че само неговата — стои в кошарата 104; — да нахрани детето на робиня, което татари я принуждават да остави в гората 139; бащата на девойка има — овци 172; Адраман не може да остави къщата, воловете и ваклата си — 234; овчар тръгва за полето да продава вакла — 470; овчар оставя — си в планината, защото го е викала мома да отиде при нея 472; невеста отвежда на мъжа си — овци с овчарите 669, 723; Радика (Стоян) забягва от къщи, става кехая и за дванадесет години спечелва девет тежки — 704, 757; братя крадат агне от беглишка — 756; кехая си загубил — в мъглата 818; овчар моли хайдутите да го пуснат, за да откара ваклата си — в полето 824; овчар, иска да заколи овена, който е превел — му през придошлата Тунджа 825; овчар пита агънце дали се е заделило от —, та блее 828; девойка казва на майка си, че я викат за кехая на девет — и дванадесет овчари 831; момък се оплаква на другаря си, че му омръзнало да пасе сива — в планината 833; хайдутите отвличат — с гемия 837, 838; болен овчар подарява — и премяната си на малкия си брат 845; овчари и одаджия питат кехаята кога и тяхната — ще тръгне за планината 846; братя вдигат тежка — и тръгват за дома си 853; овчар остава болната си жена и отвежда — си в полето 912; през пролетта планината се изпълва със — вакли овни 917, 918; момък няма — овци, та да му завиди девойка 992; момък отива при — си в планината, за да отдели овни за сватбата си 1021
- Сюртук, -ек.** Майка да ушне на дъщеря си зелен —, за да изпукат от завист дружките ѝ 978
- Сянка, -ица (сенка).** Брат бил — на сестра си 34; — дебела 71, 209, 345, 372, 499, 500, 505, 547, 585, 626, 714, 721, 767, 838, 997; сокол (гарван) прави с крилата си — на болен хайдутин (на ранен) 196, 199, 882, 883; ранен войник си прави — с шинел 252; девойка си направила — с шалварите 336, 337; девойка да направи — на любето си войник (овчар) с черните си сколуфи (с тънката си снажка, с махрама) 393, 450, 472, 893; влюбени седели на — под череша 620; овен да заведе стадото на — 843; майка съветва сина си, когато отиде в полето, да не ляга на — 844; момък любии девойка, която седи на — и бави детето на анайка си 861; девойка пита орех дали се наема да задържи листата си, докато се върне любето ѝ войник, за да седнат с него на — 891; хайдутски войвода пита гората има ли —, за да си поседят 911; девойка казва на момък, че е научена да седи под орехова — 1009; девойка седи под орехова — и плете чорапи 1019; — 6, 344, 872
- Таблица, -та.** Девойка сваля — от глава 300; фесче с — 653
- Табор, -а.** Три — турци отвеждат Бял Димитър 152; — 892
- Тавло, -а, тарло.** Коня в едно — „тавлени“ 47, 1023; кон цвили в — 68, 108; яхния, „негавлена“ в — 769

- Тако обещава на Мехмед Синап да изпълни исканията му и го погубва с дружината му, като взривява къщата, в която се е настанил 174
- Таян (темен)** 805
- Тарлар (теллар)** известява, че татари и манафи палят, убиват и робят 136, 138; — вика (да извика), че се продава конче (невеста) 431, 732
- Тарнаци мандови.** Румините обувки са като — 1000
- Тарфинка Имамова.** Момци открадват байрамското гиздило и шарените гащи на — 1011
- Тарън,** село голямо 273, 553, 716
- Тас.** На закуска Тодю изял пълен — с „апраци“ 1010
- Тасми.** В Гюмюрджина джелати топят — в зехтин и чакат Салих ага, за да го погубят 180
- Тасос (Ташюс),** остров 872, 885
- Татари, -че (татаре).** Юнак избива със сабя ръждива триста — 49; — карат робиня да хвърли детето си 136, 137, 138; — отвлечат момък, когото карат да им развежда конете и да разкопава гробове 141; робиня познава децата си, отвлечени от черни — 142; сестра познава брат си, отвлечен като малък от черни — 143; овчар среща сестра си, отвлечена от — 144; — отвлечат хубава девойка 146; девойка къльне майка си, че я дала на черно — 147; паша изпраща — и куджии да му доведат невестата, защото ходила с комшиичето си 177; — занасят на Салих ага ферман, че го правят аянин на Гюмюрджина 180; — погубват Салих ага 181; братя продават коня си, за да откупят сестра си от — 431; черно — иска да купи невеста, но парите не му стигат 712; черно — купува невеста, която се оказва негова сестра 713; сестра избива паша и петдесет — и спасява стадото на брат си 836
- Татко** вж. **баща** и **бобайко**
- Тахир.** Салих ага иска да ожени жетварка за сина си — 179; — казва на майка си, ако не се върне от планината, да продаде коня му и парите да раздаде на сиромаси 754
- Ташинка** носи вода да пере дюлбенче 423
- Ташо Стоянов.** Девойка мете дворове заради — 316
- Тевница** вж. **тъмница**
- Теле, -га, телци (тельчкове, телчинки).** Невеста да издои крави младочни и да отлъчи дребни — 98; майка изпратила момчето си да пасе — и го открадват татари (хайдути) 136, 141, 142, 913; девойка говори за съперницата си, че е по-долу от нея и ще я праща да дои крави и да отлъчва дребни — 520; невеста закарала на мъжа си девет крави с девет малки — 671, 723; невеста постърнала, защото отишла при осем стърви и я карали да дои девет крави и да отлъчва — 710; бездетка се оплаква на мъжа си, че във всички дворове плачат малки деца, а в техните реват — 702
- Телеграма.** Усо Горенски изпраща — от Цариград до Коста Каменски в София 949
- Телим.** Царят учи на — войниците си 246
- Телчарчета.** Овчар купува от — жълта дюля, за да я занесе на болното си любе 787
- Темели, -те.** Георги Чуртата заплашва кмета на Широка лъка, че ако му вземе девойката, ще вдигне селото с — с бомбите, които носи 1020
- Теменуга** обича вакъл овчар, който прави нови хурки и кавали 484
- Тенурки.** Тодю кара майка си да му опече дванадесет —, да ги намаже с масло и да ги поръси със захар 982
- Терзилък.** Терзия отглежда сираче и го научава на — 1022
- Терзия, -че, -и.** — шият седла и се готвят за сватба 6; на път за Драма — се разболява от чума и моли другарите си да занесат на майка му неговите кобури, за да се разтъжва 81; — захвърлят ендезета и ножници, за да слушат песента на девойка 262; майка кара дъщеря си рано да измете и да постеле, защото ще дойдат — да й скроят сърмен фустан и зелен забун 296; — кроят и шият и говорят за девойка 297; — говори на кафтана, който шие, че е целувал девойката, която ще го носи 298; — пита девойка може ли да омеси пита без вода и да я опече без огън 366; девойка люби —, което загинало на гурбет 396; момък казва на девойка, че дрехата, която носи любето ѝ, е взета на вересия от — 421; — да не гледа невеста 595; девойка не иска дюлгерче, а — 611; момък казва на майка си, че ако не го вземе хубава Денка, ще отиде при —, за да си поръча дрехи калугерски 615; Стояна пожълтяла, защото майка ѝ не я дала на —, което срещнала в Драма 623; девойка пита — ушил ли ѝ е кафтана 776; най-мило на болна (ранена) девойка е тънкото — 809, 956; девойката е тъжна, защото — и дюлгери тръгват за Драма и с тях ще отиде и любето ѝ 873; майка изпраща сина си на гурбет с карлуковски — 877; момъкът е тъжен, защото всички —, които тръгват за Драма, са годени, само той е ерген 878; — и абаджии отиват на гурбет в Тасос и се удавят в Бяло море 885; девойка войник кара баща си да извика анадолски —, за да ѝ ушийт аскерска премяна 886; девойка не иска —, защото става рано и ще я събужда (ще я кара да му суче конци) 987, 988; — изхранва сираче и го оженва за дъщеря си 1022
- Терлици, -ки, -те.** На момък е драго да гледа девойка да ходи по — 275; девойка (невеста) нагиздена (тръгва за вода) с (по) чорапи и сърма — 290, 292, 304, 479, 698; девойка не отива на хорото, защото няма чорапи, — и гиздило 307; момък ще направи ситен калдъръм, за да ходи Минка по калци и по — 594, 596
- Тесте.** Девойка строшила — игли, докато си ушне кафтана 348
- Тестемел.** Невеста дарява свекърва (зълва, егърва) си с копринен — 63, 65, 66; брат упреква сестра си, че забравила да му вземе премяната, а не забравила да вземе своя „карстат“ — 79; Рада казва на Дунава, че е събрала пари и ги е вързала в —, за да си откупи любето 135; — на девойка се белее като пияната в морето 913
- Тесто.** Тодор кара жена си да замеси кисело — и да направи тънка баница, за да отидат на сватба 155; — 1015
- Тетю, тетьо** вж. **баща** и **бобайко**
- Тейфтер, -а, -и, -че.** Леля (невеста) среща момък, който бяга от чумата, и му казва, че е вписан в — 76, 77, 78; невеста (мома хубава) поръчва на овчарче да каже на овчарите, които го изпращат, че всички са вписани в — 82, 83; св. Петър отваря —, за да види какви милостини е дала майка му приживе 116; Петко войвода изгаря — на Калън Тома, за да отърве сиромасите 219; паша е отворил червен — и записва войниците 886
- Тикале** 341
- Тикла, -и.** Младоженец се качва да поправи покрива, подхлъзва се на синя — и се убива 640; когато конят на загиналия Бекир цвили, сините — падат от покрива 710; момък закача с оралото си — голяма и изважда казан с пари 964
- Тиклести гармади** 111
- Тинка** лежи болна от кавалите на чокманските кехан 377
- Тно** убива другаря си Саво, за да му вземе парите 884
- Товар, -а, -и.** Девет (дванадесет) — спазове на невеста 47, 669, 671, 740, 1021
- Тодор, -чо.** Чумата не погубва овчарчето —, което овчари изпращат в селото за сол, защото няма родители 82; докато — разказва съня си на брат си, турска пушка пуква и го убива 97; за да избяга от турците които го преследват, — излъгва жена си, че сестра ѝ ги кани на сватба 155; — казва на майка си, че калюферски комити го викат да им стане войвода 188; — кара леля (майка) си да отиде да му поиска девойка 328, 428; — свири на хорото и се заканва на Манол, който му отнел годиницата 550; сестра погубва братята си — и Манол, без да ги познае 767; хайдути отвлечат с гемии стадо заедно с кехаята — и янкехаята Манол 837; хайдути връзват — и отвлечат стадото му 839; Райчо кехая, който се разболява в полето, казва на янкехаята — как да откара стадото в планината 846; — се разболява в полето и поръчва на майка си да му направи гроб с прозорци 847; — убива неволно брат си Манол 853; кехаята — и одаджията Манол загиват в планината 855; запалил се Пазарджик и изгарят дюкянът и къщата на — заедно с жена му, детето и кончето му 966; — и механджийка се наддиват на облог 972; — се хвали пред другарите си касапи, че жена му е най-

хубава и най-вярна 974; — взема пушката си и тръгва да освободи сестра си, отвличена от войници за невестата на Георги Чуртата 1020; — остава сираче и леля му го отглежда заедно с нейния син, а после го убива 1023

Тодора, Тодорка успокоява зълва си, която плаче, защото отива невеста в далечно село 58; — казва на майка си, че ще умре, защото сънувала, че през двора им протекла мътна вода и носела млада невеста 95; — мете хармани с панагирска метлица 117; — познава в татарски войвода брата си Дамян 143; — казва на терзии, че и на нея ще ушийт фустанче 297; — дава на любето си копирива вместо босилек, за да изгори за нея 335; момък сънува любето си, —, а когато се събужда, намира студен камък и я пита тя ли го е занесла 403; — казва на хайдутче да отиде, когато майка ѝ няма да е в къщи 465; майката на момък не харесва — за снаха, защото не може да преде 601; момък пита — кога ще отидат в гората да женат и да дялат бъклицы за сватбата си 607; лудо младо пита — защо винаги е мела и плакала, а сега взе и пее 709; мъж продава жена си —, за да изхрани децата си 712, 713; Стоян се опива, заколва сестра си — и продава жена си на турци 715; Стоян казва на жена си —, че отива в Цариград, и ѝ поръчва да не ходи за вода на Проданови кладенци 732; болна девойка, за която идват сватове, накарва майка си да пребулят вместо нея сестра ѝ — 802; — убива паша и петдесет татари и спасява стадото на брат си 836; хайдутче пита — голямо ли е селото и има ли в него хаджии и чорбаджии 922; — поканва хайдутче у дома си, заключва го и извиква съседите си да го хванат 923; — кълне брат си хайдутин, който убил детето ѝ, девет години да лежи болен и да не умира 933

Тодорица пременя с дрехите на мъжа си касапина, който я излъгал, че мъжът ѝ е загинал в полето 974

Тодю кара майка си да му опече „тенурки“ 982; — тръгва на гурбет и се връща, защото си забравил кесията с тютюна 1010

Топ, -ове (топе). — се пукат, гюллета хвърчат, а на девойката се струва, че убиват Дели Юмер 192; към Малта — не пукат 236, 237; — се пукат като гръмотевица, когато се бият турци и московци 239; Варна ще „удрят“ с — 240; когато се пукат —, на царя се струва, че е веселба 245

Топ карамфил 437

Топола. Снагата на девойка е по-тънка от тънка — 264

Топуз. Малкият — на Марко тежи триста оки 124

Топузлишка кошара 835; — авлия 837

Топчибашова дъщеря води хоро 235

Торба, -и. Сватбари донасят пъстра (кичена) — с червен покров 38, 802; — кичена дар от невеста за свекърва 63; Георги Грозникът нарамба — шарена и шалче червено и напуска дома си 88; Милица отрязва главата на Вакрил войвода, туря я в — шарена и я отнася на майка му 129; Ахмед привързва — шарени на коня и тръгва за Анадола 234; годеникът на девойка довел конче с — кичена и в нея червен покров и трепушки 636; цигани дават на Рада — и я изпращат да проси 703; дъщеря да приготви храна за баща си, който отива да оре, и да я сложи в — 858

Торфен, село 769

Трасавец. Земята се тресе като при —, когато се пукат топовете 239

Трева, -та, -ица. Водата е пресъхнала, — се загубила от Индже страшен хайдутин 214; еленче пасе ситна — 255; сланата пада и гори — 289; пъстро птиче пасе — 325; — съхне от ходенето на девойка 356; Алена да закара бивоците в планината да пасат — 729; син кълне баща си да стане сърна и да пасе — зелена 761; конят на болен момък да отиде в планината и да сенапасе с „картолска“ — зелена 791; овчар (овен) да изведе стадото в планината да пасе — зелена 819, 825; Вакла отвежда агънцето си в планината да пасе — 829; водата пресъхва, — изсъхва и Караджа пуска овцете да пасат в Балабанска мера 841, 842; стадото на юруче пасе — в Султан честа кория 850; овчари се сбогуват с планината и искат да им прости, че са ѝ опасали — зелена 857; овчари ще откарат овцете да пасат — зе-

лена 886; постелка на девойка, отвличена от хайдутин, е „челска“ (картолска) — зелена 908, 909; хайдутин стълкали „картолска“ — на Стара планина 936, 937; — 223

Тревина, -та. Юда иска от овчар да ѝ заплати — за три години и половина 73, 74

Трендафил.¹ Майка слага в пазвата и в пояса на сина си гороцвет, пелин, — и комунига, за да пропъди юда 71; девойка пита славейче защо цяло лято не е дошло на нейния бял — 225; девойка иска да расте бял и червен — 257; девойка бере и се кичи с червен — 283; момък и девойка се срещали под бял и червен — 315; момък пита девойка кой ѝ е обрал — 317, 318; момък пита девойка какво се е червенеело в тяхната градина, под червения — 336, 337; девойка седи под червен — 383; мома сложила глава под — и заспа 437; девойка хубава като червен — 448; лицето на момък се променя като бял и червен —, когато го погледне девойка 450; калугерка откъсва китка от червен — и маха с нея на момък, който свири с кавал 473; коне войводови изпочупили червения — на девойка 485; девойка садила в градинка ран босилек и червен — 491; мъж припомня на жена си, че се залюбили, когато — бил прецъфтял 541; момък казва на девойка да не се кичи с —, че е изсъхнал за нея 613; лицето на снаха се променя като бял и червен —, когато свекървата спомене името на Касъм 730; болна девойка кара майка си да набере китка от бял и червен — и да я занесе на любето ѝ 797; кукувичка кука под бял и червен — 887; — 52, 568

Трендафил.² Момък измамва девойка, че е лелиният ѝ син — и я отвлича 647

Трендафилка казва на момък да не я закача, защото братята ѝ са сеймени и ще го оковат 478

Трепушки, трепчици. Черква с дванадесет полюлеи със златни — 132; хайдутин освобождава три синджирни роби и кара девойките да събират — и да се кичат 184; момък люби и ще вземе девойка, която носи на на главата си — 363; девойка не иска да вземе сребърните —, които ѝ носи любето, защото майка ѝ ще пита отде са 481; конят с невестата ще върви кротко, за да не се люлеят — 636; овчар ще обниже рогата на овен с дребни —, ако изведе стадото му от Черно море 838

Треска¹ (трѳска). Момък вижда девойка и го затрися ситна (суха) — 267, 426; суха — затрися момък от любов към девойка 450, 475; Стоян вижда хубавото си любе, което оставил, и го затрися — 749; суха — разтрися невеста, когато се спомене името на Касъм 730; ситна — разтрися болен гурбетчия 1024

Треска,² -и. Девойка изсушила момък на сухо дърво, да вземе брадва и да го насече на ситни — 415, 416; две невести струват за две — 983

Три (трима). — години 26, 33, 34, 68, 73, 74, 98, 120, 125, 136, 142, 171, 201, 347, 432, 438, 671, 672, 742, 757, 876, 877, 919, 938, 941, 942, 1016, 1025; — стотини сватове 55, 934, 935; — моми 56; — градини 71; — нощи 74; — млади джелати 89; — майки 103; — мезари 103; — силяха 103; — войводи 119; — паши 119; — дъшери 123; — дни 125, 201, 629; — сури гълъба 131; — гемни 134, 135, 874; — месеца 138, 673; — робини 139; — табора 152; — хабера 181; — синджирни роби 184; — стотини гемни 237; — реда алтъни 312, 342; — оки брадва 342; — планини 434, 970; — часа 616; — страни 817

Трионче. Девойка е връзана в сърцето на момък и не може да се изреже нито с нож, нито с — 407

Триста татари 49, 143; — гроба 102; — майки 102; — пушки 102, 840; — млади хаджии 117; — коня 120; — момци 120, 709, 918, 940; — оки 124; — дребни кандила 131; — шити потури 143; — феса алтъни 143; — нови гемни 235, 236; — вакли шилета (овньовете) 345, 530; — постелки 742; — бели гроша 818; — върли хайдутини (харамни) 915, 931, 932; — души 949

Тронца, света черква 227

Трупалче за възглавница на болен гурбетчия 1024

Трупове. Янтра е пълна с — 191

Тръба (трѳба). Св. Георги свири с „милна“ — на барчина и събира дивите зверове 3

- Тръни**, -те. Майка хвърлила детето си в — край селото, когато бягали през руско-турските бунтове 768
- Тръвна**, град 535
- Тужар**, -и, -те (тужере). Руско (Русия) завардва Рожен и сиромасите се засмиват, а — се възпират 247; — спират търговията и децата на сиромасите започват да умираат 248; — пита девойка от земя ли е поникнала, та толкова е хубава 263; — продават басма в Дарьдере 979
- Тулча**, град 216
- Туна**, вж. Дунав
- Тунджа**, река 18, 191, 232, 233, 650, 651, 825, 846
- Туне**, която канят за зълва на неверния си любим, се венчава за него 57; —, чиято годеница се жени за друг, възсяда кончето си и тръгва да си търси любе 552
- Турско (Турция)**. Майка търси сина си, убит от хайдутин, в — и в България 68, 105, 962
- Турчин**, -и. Царят изпраща — сеймени да вземат детето на сирота Янка и да го хвърлят в тъмница 8; дават девойка на — ермелийци 39; — люби българска девойка 91; — и българин се бият на Софийско поле 117; морско пиле известява, че по — ще настане мор 121, 122; — анадолски оковават Андрелешко и го отвеждат в Анадола 124; Крали Марко освобождава семейството си от — 126; гълъби предупреждават цар Костадин да събира войската си, защото — ще превземат земята му 131; господ не иска да помогне на християните срещу —, защото са се възгордели 132; черни — и манафи нападат села и градове, палят, убиват и робят 138; — карат роби и заставят невеста да хвърли детето си, за да го стълчат с конете 140; — искат да отведат (отвлечат) девойка 148, 149; — оковават и отвеждат Бял Димитър 152; Бял Димитър погубва —, които идват да го убият 153; Димитрица погубва —, които убият Бял Димитър 154; — гонят Тодор, за да го убият 155; — и манафи нападат Пашмакли и околията, за да потурчат населението 156; — отварят тъмницата, в която Янка лежи девет години заради вярата си 158, 159, 161; девойка кара майка си да ѝ изкопае гроб и да затрупа с камъни, защото я залюбил — 165; — иска за жена българска девойка 166, 167, 168; — отвлеча девойка, която се пробожда с нож 169; хайдутин убива — и освобождава три синджира роби 184; Стефан Караджа и дружината му завардват планината и не дават — да мине 217; Кондол войвода моли дружината си да утъпчат гроба му, за да не го намерят — и да го извадят 231; Яна да се изкачи на кулата, за да види как се бият — и московци 239; Русанка (Русия) обсажда Варна и предупреждава българите да бягат, а — да се заклянат, защото градът ще се напълни със снаряди и куршуми 240; — молят Русанка (Русия) да спре дружината си 241; — викат момък, за да отиде на война 242; Руско (Русия) завардва Рожен, а — стигат до Бяло море 247; капитан от Пловдив изпраща писмо българите да се кръстят, а — да се кланят и всички да се дарят 248; братя продават кон, за да откупят сестра си от — 431; — иска за жена Хасибинка, защото е работна българка 457; момък пита девойка защо го е предала на — 531; майка поръчала на дъщеря си да не хваща кон на — 642; забягнал преди девет години съпруг се връща, преоблечен като — 708; — купува невеста, която се оказва негова сестра 714; Стоян се опива, убива сестра си и продава жена си на — бошнаци 715; Лилян предумва майка си да дадат сестра му на —, после се разкайва и ги избива 770; — измамват невеста да им отвори и я измъчват, за да им изкаже свежкото си имане 926; дъщеря се оплаква на майка си, че я дала на лоши — 929; — разлитва в тъмница Катил Георги отгде е спечелил тежко имане 952; Стоян се похвалва в механа пред — и българини, че има конче и булче, каквито няма и султанът 967; — надпива на облог българини и отвежда жена му (говори ѝ колко ще ѝ прилича турско облекло) 970, 971; — 652
- Тъмбих**. Майка правила — на дъщеря си да не дава вода на момък 642
- Тъмница**, -и, -те (тевница, явница). Цар хвърля (иска да затвори) дете в тъмна — 8, 9; девойка (момък) лежи девет години в — заради вярата си 158, 159, 160, 161, 164; девойка осъжда хайдушки войвода да лежи девет години в Димотишка — 433; сеймени виждат момък да целува девойка, глобяват го и го хвърлят в — 442; невеста ще заложил снагата си, но ще си откупи любето от — 561; сеймени отвеждат Стоян в —, защото убил сестра си и продал жена си 715; баба казва на внуците си, че баща им е в тъмна — 738; майка намира сина си в солунската — 753; невеста не слиза от коня, докато царят не ѝ дава ключовете от —, за да освободи братята си 763; сеймени отвеждат в — хайдутин, който иска да вземе на жив мъж жената 920. Вж. и **зандан**
- Тъмничар**, -и (тевничар). Турци искат от — ключовете, за да отворят тъмница 158; майка моли — да отвори тъмницата, за да види сина си, който лежи невинен 753
- Тъмръш (Томраш)**, село 168, 536, 804
- Тъпан**, -и (топан, -я) 639, 890
- Търговия**. Търговци минават през гората с тежка — 940, 941
- Търговици** минават през гората с тежка търговия 940; хайдутини убиват трима — 941
- Тютюн**. Егринерци и дарьдерци изкупуват — 263; любето на девойка пуши — с лула 371; Тодор тръгва на гурбет, но се връща, защото си забравил кесията с — 1010; момци сдробяват на хаван шалварите на девойка и ги изпушват на — 1012, 1013
- Тютюнджийче**. Девойка пита — защо я гледа 506
- Тюфек**, -и (тифек). — трещят като „крескавец“, когато се бият турци и московци 239; девойка иска да отиде с любето си войник (овчар), за да му носи —, когато се измори 393, 450, 472, 893; баща убива с — дъщеря си, защото седяла на момкови скутове 759; девойка войник иска от баща си да ѝ купи — „седефлу“ 886; — се пукат и куршуми летят през време на боя 905; майка не дава на сина си —, докато не си намери другари 951
- Тяло**. Змия казва на риба да не яде дете, защото ще я прибере при своето — отровно 92
- Убийство**. Момък, когото карат вързан през Райково, казва на девойка да не му се присмива, защото го карат не за кражба и за —, а заради нея 443
- Ува** вж. ова
- Угар**, -и. Никола отива да жъне и да оре черна — и не се завръща 68; баща казва на дъщеря си да му приготви храна, защото отива да оре черни — 858; Хасан отива в планината да оре черни — и убива Калин чорбаджи 948; Стоян отива да оре черни — и намира казан с имане 964; баща казва на царя, че орали черни — и сели пшеница, която продавали и оттам забогатял 965
- Узун кюприя** 144, 145, 431
- Узундере**, село 575
- Узунджово**, село 938
- Узунджовски панаир** 102, 531, 938
- Уйгун момиче** 514, 541
- Уйко** вж. вуйчо
- Укусчек**, -чица за любе в тъмница (за болно любе) 561, 779, 780, 784, 785, 1024
- Улуели**, местност 939
- Улуенска планина** 836
- Ум (юм)**, -ът. — на момък е все в девойка, която обича 419; момък си загубил — по девойка 424; девойка казва на момък, че — е най-бърз на света 744
- Ураспия**. Мъж не иска жена — 700
- Уроки**. Девойка си слага „машалла“, за да не я хванат — 274
- Урумлийче**. Крали Марко пита турци къде живее — Андрелешко 124
- Урумче**. Младо заптийче пита — в хана ли е Бански Мехмед 943
- Усо Горенски убива Коста Каменски** 949
- Уста**, -та, устинки, устица. Люта змийка отваря —, за да изяде царска дъщеря 2; медни — 30; ако е мома хубава, ще целуне момъка в — 71; от дъха от — на Момчиловия кон прахът по пътищата се вдига 121, ст едно гърло два гласа, от една — две думи 129,

730, 764, 770, 970; татари хващат робиня, връзват ѝ ръцете и ѝ дават детето да го носи с — си 137; Салих ага сънува, че търси вода в Пашмакли, за да си разкваси — 180; сокол (гарван, славейче) носи с — вода на болен хайдутин (ранен, болен овчар, болен гурбетчия) 196, 199, 844, 882, 883; от — на девойка капе мед, когато говори 269; момък (гражданин) целунал по — заспала девойка 437, 438; момък пита девойка от мед (невен) ли са ѝ — 448, 579, 872; момък моли девойка да отвори — и да му продума 460, 543; девойка (момък) с кинпри — 463, 464, 609, 616; момък пита свекървата на невеста, която иска да убие, няма ли — да вика 554; — на невеста са думливи и смейливи 733; — на девойка ще се уморят да питат пътици не са ли видели любето ѝ гурбетчия 874; болен иска от посестрима вода, за да си разкваси — 879; майка целува с — дъщеря си 886; майка дъвкла храна в — си, докато отгледала детето си 1021; невеста разрязва ябълка, за да разкваси — си болният ѝ мъж 1024; девойка седи край реката и гледа как риби носят с — вода, за да поливат ран босилек 1025

Устово, село 226, 229, 395, 470, 471, 979

Устовски терзии 885

Училище. Птиче носи писмо в човката си и го пуска на — до черквата 526

Файда. Девойка казва на момък, че и да види лицето ѝ, няма —, защото е омъжена 542

Факири, -те. Вилаетските — правят оплакване срещу агата 178; Руско (Русия) завардва Рожен и — се за-смели 247; — се оплакват на капитана в Пловдив, че търговията е спрела 248; майка да продаде коня на сина си и парите да раздаде на — 754; син пита майка си дали защото са —, не им идват гости по големи празници 964

Фатма, **Фатминка** предумва сина си да се изселят в Ана-дола, но започва да тъгува за мъжа си и дъщеря си и се връща 234; търговец пита — от земята ли е по-никнала, та е толкова хубава 263; — става рано, донася вода и измита дворове 273; — чака да се върне от Стамбул любето ѝ и да ѝ донесе подаръци 313; момък пита — говорила ли е с майка си дали ще му я дадат 314; момък казва на —, че ще ѝ изпрати годишни подаръци, да не ги върне 315; момък пита — какво се е червенеело в тяхната градинка 337; момък ще измами — 347, 349; — иска да се удави, защото си няма любе 379; — огрява къщата като слънце 380; момък забравил да пита — дали не е сгодена или же-нена 429; майка пита дъщеря си — кой си е забравил чибук и кесията 458; — преприда коприна, за да ниже жълти алтъни 522; — отива на байрям с ком-шийчето си 553; — ще поводи концето на момък, ако ѝ каже, че ще я вземе 567, 568; момък прави на — магия, за да му каже, че ще го вземе 572; умът на момък е все във — Хаджиагова 616; — е тъжна, защото ѝ дошли момари от чуждо село и майка ѝ им взела „ни-шана“ 625; — иска да се отрови (се отравя), защото сватбарите пристигат, а тя не иска момъка 637, 638; младоженец връща —, защото не излязла мома (ня-мала имане) 669, 670, 671; — е тъжна, защото майка ѝ я оженила за нелюбимо юначе 680; — плаче, защото мъжът ѝ я изпъдил 692; майка учи сина си как да измами бяла — 745, 748; болна девойка казва на майка си, че ще умре, и я кара да извика чичовата ѝ —, за да ѝ предаде премяната и любето си 801; болна девойка кара майка си да извика чичовата ѝ —, за да облече байрамската ѝ премяна 812; болна — пита майка си как ще се съгласи да я погребат 813; хайдутите се молят гората да се разлести, за да скрият бяла — 909; — не може да отиде на байрям, защото няма гиздоло 978; — пита мъжа си дали е чул каква басма се про-дава 979; момък иска — Имамска 985; девойка ще извика чичовата си — 996; моми се събират у — на меджия, за да предат вълна 1011

Фейминка. Майка ще нагизди Минка и — и ще ги изпрати на хоро, за да ги видят ергенте 309

Фенер борина (борна, борница). Момчилица изнася — и опърля гривата на коня и дрехата на Момчил 121;

девойка казва на момък, че носела —, която угасна-ла и тя разляла виното на скута си 358; мъж убива жена си и после я оплаква, че когато се връщал пиян, го посрещала с — на двора 728; мъж пита невярната си жена дали иска да свети като — или да язди два коня 732; майка посреща сина си, който се връща от война, и го оглежда с — дали е здрав и читав 905

Ферад и **Мехмед** отиват в Гюмюрджина, за да крадат бег-лишко стадо 943

Фередже, -а. Майка ще пребули дъщеря си с широко чер-но, за да не познае турчин дали е мома или стара ба-бичка 165; турчин говори на българска девойка кол-ко ще ѝ прилича турска черна — 168; девойка ще премени любето си с нейната черна — и ще го изведе от къщи 502; майка казва на невеста да не сваля чер-на —, защото има и по-малък син, за когото ще я омъжи 640; майка казва на сина си да сложи сестрината си — и да покани девойката в къщи 747; майка слага черна —, възсяда коня и му говори да бърза, та дано завари жива дъщеря си 804; турчин говори на Милка да сваля кавурска премяна и да облича турска — 969

Ферезлер, село 471

Ферман. Татари донасят — на Салих ага, че го назнача-ват за аянин на Гюмюрджина 180; паша носи — : който има син, да го изпраща войник, а който няма, сам да върви 886; в Даръдере пристига — да събират стари и млади във войската 890

Фермени. Терзия шие на момци сани — 878

Фес, -че, -ове. Дамян войвода поръчва на Наню чорбаджи да му приготви триста — алтъни 143; на глава — алено, подарък за девойка (невеста) 168, 980; девойка иска да стане трендафил, за да я кичат на — 257; девойка накривила „далфено“ — 290; момък вижда девойка да шие червено — 293; люлякът се превива като девойка, когато сваля „кривконо“ — от главата 301; момък казва на девойка, че —, което носи на ухо-то любето ѝ, е взето на вересия 421; момък отвлеча девойка, която му се присмивала на — 444, 746; девойка иска висока къща, защото мисли да ходи по —, по калци и по терлици 596; река отнесла — с табли-цата на девойка 653; невеста да сложи на глава — с пискюлче 698; момци открадват на девойка от глава — с алтъни 1012

Фидан, -ка. Девойка израсла като тънка — 267; момък оградил градинка и посадил в нея — 501

Фиджан. Невеста да вземе в лява ръка шишето, а в дя-сна — и всички да почерпи 698; гурбетчия „ние във —“ черните очи на млада невеста 705

Филиз, -че, -и. Девойка сънува в морето да расте дърво високо и да пуска тънко — 131; майка ще забрави сина си, когато главня се разлести и пусне тънки — 811; девойка ще изгние в земята, когато главня се раз-лести и пусне тънко — 812

Филкова Тодора. Момък не иска да вечеря, защото умът му е в —, която ходи рано за вода 419

Фиска лежи болна от едра шарка и казва на майка си, че ще умре 773

Фитили. Тако запалва — и взривява къщата, в която са Мехмед Синап и дружината му 174

Фортума вж. **хортума**

Фронтове. Невеста получава писмо от Битолските —, че мъжът ѝ е ранен от лява страна в сърцето 250

Фудулка, -ица. Майката на девойка ще се надява да ѝ отиде на гости с — 24, 25, 149; девойка ще отиде с мъжа си на гости у майка си с — 30, 767; Вангелинка да направи — и за майката на умрялото си любе 1025

Фурка вж. **хурка**

Фурнаджин и **касапи** пият вино и искат девойка за мезе 357

Фурнит. Мъж поръчва на жена си да омеси меки (ранни, бели) — 98, 100, 767; майка мащеха кара дъщеря си да изпече — и тогава да отиде на меджия 402; меки — за сватба 1021

Фуста. Девойка не могла да поноси тънка — хасена 676; невеста мете дворове с — си 718

Фустан, -а, -че. Момък иска да хване девойка за — 268; терзии кроят и шият — 296; девойка пита терзия може ли да скрои — без ножица и да го уши без игла 367; момък купува на девойка басма за — и за шал-

вари 469; девойка ще тури съперницата си за праг, за да си изтърва — върху нея 520; баща донесъл на болната си дъщеря — копринен 788

Хаба вж. аба

Хабер, -а, -и. Гълъби носят — на девойка, че царят я иска за царица 17; девойка отива невеста през висока планина, отдето — не идва 25; девойка получава — да отиде зъва на неверния си любим 57; по-големите братя майстори изпратили — на жените си да не отиват на строежа 98, 99, 100; в селото пристига —, че идват татари 146; Тодор казва на жена си, че получил —, че се жени сестра ѝ и ги канят на сватба 155; райковци получават —, че Мехмед Синап им отива на гости 174; татари и сеймени занасят — на Салих ага, че го правят аянин на Гюмюрджина 180; в Пашмакли се получават три — 181, 182; майка не получава — от сина си 195; Димитър войвода ще получи — да вдигне дружината си 207; в Бургас пристига —, че са убили Кондол войвода 231; Русанка (Русия) събира 100 000 момчета и изпраща — на брат си 241; девойка да получи —, че са убили любето ѝ, което я оставя 522; момък получава — да отиде войник 626, 733; девойка получава — от далечно село, че ще дойдат да я вземат за невеста 696; невеста не получава — от мъжа си 707, 711; невеста получава —, че мъжът ѝ се връща с дружина (е болен) 709, 1024 невеста да изпрати по птичка — на мъжа си какво дете е родила 722; девет години брат не изпратил — на сестра си 762; гурбетчия изпратил по птиче — на жена си 780; брат изпраща —, че брат му е починал 793; майка получава —, че дъщеря ѝ е болна 804; момък се разболява в полето и изпраща — на майка си и баща си да отидат 880; девойка спи и няма — кой чука на порти 886; майка получава —, че са убили сина ѝ 903; хайдутин носи — на невеста, че са убили мъжа ѝ 959, 973; ранен изпраща по птички — в къщи 963; в село пристига —, че Грую ще се бори с помак пехливан 976; дружките на девойка изпращат — на брат ѝ, че са я отвлекли войници 1020

Хаберджи носят известие на девойка, че царят я вика, за да я направи царица 17

Хава, -та. — в Анадола е „запарли“ 234; невеста не дава на мъжа си да отива на хаджилък, защото — е „пеклива“ 710

Хаван. Момци открадват шалварите на девойка и ги „сдробяват“ в — 1012, 1013

Хаджи Димитър сънува, че го ухапва черно куче 216

Хаджи Костадин. Хайдути убиват —, загдето е взел тяхно любе 958

Хаджи Смаил е разплакал много майки, бащи и дребни деца 221

Хаджийка казва на снаха си да върви по-бързо 554

Хаджийска, -и, -о. — дъщеря иска комитски войвода 226; — дъщеря 306; — капии 272; — ливади 1019; — бяло коначе 788

Хаджийско коначе 788

Хаджилък. Триста млади хаджии тръгват на — в Светогорския манастир 117; кралят на Малта казва на дъщеря си, че с гемите пътуват хаджии, които отиват на — 237; девойка да пожелае на момък да стане хаджия и да отиде на — 527; Бекир тръгва с Михалковски хаджии и не се връща от — 710

Хаджинка. Момък пита — какви подаръци да ѝ изпрати 819

Хаджия, -че, -и. Триста млади — тръгват на хаджилък в Светогорския манастир 117; в Маламджа има много — и чорбаджии 213; хайдутин, преоблечени като —, нападат Малта 238; девойка да пожелае на момък да стане — и да отиде на хаджилък 527; девойка измамва момък да я чака и приставя на малко — 536; михалковски — тръгват на хаджилък 710; хайдутче пита девойка голямо ли е селото им и има ли в него — и чорбаджии 922

Хазна, -и. Хадутин се прощава с жена си, защото отива в Странджа да причаква — 194; хайдутин причаквали нощем царските — 935; Стоян казва на царя, че не е забогатял от обирание на —, а от търговия 965; царят дава на Бего, който на облог обиколил за един ден

царството, — голяма, но да не му взема главата 968

Хайр. Салих ага разказва съня си на сеймените (майка) си и ги (я) пита дали е на — или не 180, 181; девойка къльне любето си да му донесат дрехите и да ги раздадат за — 522

Хайрни, -те. Св. Богородица иска от св. Петър ключовете от рая и ада, за да види грешниците и — 116

Хайбета. Мъж кара жена си да му помогне да разтовари — с алтъни 757

Хайвазови сеймени 176

Хайвани, -те. Смаил строи мост в Пашмакли, за да минават по него хората и — 101

Хайдутин,¹ -че, -и. Гората (планината) се изпълва (е пълна) с — 92, 205, 214, 215, 216, 661, 870; девойки казват на Златка, че — са отвлекли в гората турчин 169; — освобождава три синджира роби 184; невеста на — е пушката 186, 187; майка учи сина си — как да намери дружината си 189; Стоян отива — в Доспатската планина 190; — напоил кончето си със сълзи 191; — се прощава с жена си, защото отива в Странджа да причаква хазната 194; — тъгува за близките си, които го жалеят 195; — нападат Малта 238; девойка съди хайдушки войвода 433; девойка казва на — да дойде, когато майка ѝ няма да е в къщи 465; дали момък ще отиде с — 593; девойка пита гората храни ли — 672; мъжът на невеста, който девет години е бил с —, се връща с дружина 709; — 25, 42, 93, 106, 149, 376, 556, 769

Хайдутин,² -и (разбойници) хващат овчар и го оковават за тънка ела 823, 824; — открадват майката на агне 827, 829; — отвличат с гемии стадо заедно с кехаята и янхехаята 837; овчар иска да върне стадото си, отвлячено от — 838; — връзват (и убиват) овчар и откарват стадото му 839, 840; на в. Елидже върлуват — 853; — измамва девойка и я отвежда в гората 906, 910; — моли гората да се разлистни, за да скрие девойка 907, 909; майка да не влиза в гората, защото — ще я убият 908; хайдушки войвода пита гората крие ли —, за да скрие и него с малка девойка 911; — отвлича девойка, която се оказва негова сестра 912; — купува девойка, която се оказва негова сестра 913; — открадват млада невеста (три невести) 914, 915; — не може да забрави невестата, която някога отвлякъл 916; невеста иска да избяга от — 917; робиня черпи с ракия — и с измама убива Чавдар войвода 918; — залюбил на жив мъж жената 919, 920; жена погубва —, който я отвел 921; — пита девойка голямо ли е селото им и има ли в него хаджии и чорбаджии 922; девойка измамва — да отиде в дома ѝ, заключва го и извиква съседите си да го хванат 923; — питат девойка за бащините ѝ пари 924; — мъчат невеста, за да им изкаже свекровото си имане 925; — убива брата на жена си и ѝ донася ръката му 927; — се готвят да опекат момиченце 931; — пекаат дете, което ги избива 932; — убил детето на сестра си 933; — избива сватбари и осакатява невестата (оковава младоженците за два бука близнака) 934, 935; Стара (старата) планина се оплаква на Пирин (младата) планина от пакостите на — 936, 937; — убиват трима търговци 941; — убиват Махмуд 944; — хващат девойка и убиват роднината ѝ — 946; — убиват и опичат Санда 950; — убиват турци и им вземат парите 952; — убиват хаджи Костадин, загдето е взел тяхното любе 958; — носят вест на невеста, че убили мъжа ѝ, продали коня му, а парите са изпили 959; майка жали сина си, убит от — 961; Иван войвода се хвали пред — и войводи, че неговата жена е най-разумна 973; — не е открадвал овца на Стоян 1021

Хайдутство. Майка кара сина си да се откаже от — 186, 188, 919, 920

Хайдушка, -о, -и. — равнина 194, 959, 973; — гора 209; — гробища 141; — сборище 912; — кладенче 922; — колиби 950

Хаймана 1008

Хайрет. Майка пита дъщеря си къде да направят — 161

Халал имане. Овчар иска от кехаята да му отдели неговото — 839

- Халище, -а.** Момински бели — 391, 659; девойка ще по-стеле на момък „ог калб“ бяло — 438, 465, 471; сватове на сиви — 639; младоженци да се завиват с нови — 665; невеста язди муле върху червено — 671
- Халки сребърни** 1018
- Хамбар, -и.** Стоян отвява пшеница на беглишки хармани до беглишки — 117; терзии изяздат — жито, докато ушият копаран 606; вторият мъж на Деляна имал пълен — с жито, но се карали 727; Райкя отива в — и събрала три зърна жито 1016
- Хамузе.** Райко се обзалага с — да обиколи за един ден земята и спечелва облога 969
- Хан, -че, -та.** Майка пита дъщеря си къде да направят „хайрета“: на друм чешма, в гората — или в Стамбул тъмница 161; Косовски — 535; — градено 943
- Ханджия.** Мехмед и Ферат карат — да налее на конете им вино, а на тях ракия 943
- Ханьки.** Девойка иска да расте бял и червен трендафил, за да я късат и кичат царските — 257; Дели Коста се заканва на Усо Горенски да го убие и да му вземе сарая с — 949; птиче известява на млади —, че Мехмед е убит в планината 963
- Хапуз, -че (хапузе).** Сестра освобождава братята (братчето) си — 763, 764; невеста ще отиде при болното си любе — 779
- Харам имане** 117
- Харамийство.** Майка моли сина си да се откаже от хайдутство и — 186, 919, 920
- Харамия, -и (харамлиѐ).** Юнак — 48, 49; птиче не може да отгледа рожби от хайдути и — 205; гората е пълна с хайдути и — 215; момък пита любето си защо го е предала на турци — 531; майка кара сина си да не събира хайдути и — 921; — пекат дете, което ги избива 932
- Харем, -а, -и.** Конят на момък, убит от хайдути, цвили в — 103, 107, 961; Крали Марко прескача с коня си — на върло турче 124; момък ще построи къща на висока планина и вятърът ще размита двора и — 574; девойка поръчва любето ѝ да построи висока къща с широк — 596; момък казва на Фатминка да не плаче, защото се е омъжила заради висока къща и широк — 693; черковни — 816; на какво да завиди девойка на момък, на къщата, на — или на стадото му 992
- Харизан.** Иван се моли на бога да му хариже дете, ще го кръсти —, а когато порасне, ще му го принесе жертва 113
- Харкоми.** Царска дъщеря тръгва с бели — за вода 2; сватове донесли бели — 20; девойка (невеста) тръгва (пристига) с бели — за вода 84, 93, 130, 297, 349, 423, 451, 452, 479, 532, 533, 592, 644, 703, 732, 891, 912; на момък е драго да гледа девойка, когато тръгне за вода с бели — 359; конят на момък не пие вода от белите — на девойка 610, 624; момък да облече се-стрината си премяна, да вземе бели — и да отиде за вода 747; свекър посреща невеста с два бели — 763
- Харман, -и (хармане).** Стоян вее пшеница на беглишки — 117; жетварки правят хоро на широки — 179; 863; Ахмедови — 234; момък води хоро на широки — 361; чинтовски — 777; шалвари, кроени на — 991
- Хасан** казва на девойка да си повдигне шалварите, за да не се намокрят от росата 302; девойка казва на —, че тя му е сама китчица 325; девойка пита — защо не е дошло любето ѝ 374; девойка кара — да спре коня, за да си поговорят 477; — и Исеин питат девойка къде е тръгнала сама по ливадите 496; девойка отравя —, който я оставил и се оженил за друга 532; изоставен момък убива любето си и нейния комция —, с когото отива на байрям 533; девойка моли — да я вземе и ако не е доволен, да си вземе и друга 570; майка да не се кара на —, защото му дошло време да го женят 577; — казва на девойка, която върви след него, да се върне, защото планината е пълна с хайдути 662, 721; — съобщава в селото, че Исеин се разболял в планината 793; болна девойка поръчва на майка си да дари след смъртта ѝ — с риза, кърпа и китка 801; порой отвлича стада заедно с овчарите — и Стоян 854; — умира на чуждо място 879; — пехливан убива Калин чорбаджи и забягва зад граница 948
- Хасатчин.** Селяните са — 632
- Хасет, хасетлик, -а.** Майката на св. Петър не е забравила — си 116; съседни да сторят — на девойка 316
- Хасибе, Хасибинка.** Турчин иска да вземе —, защото е работна българчица 457; — лежи болна в Търъш и кара мъжа си да изпрати конник в Чепеларе, за да доведе майка ѝ 804; стражари разпитват — сама ли е убила момък 953
- Хатиджинка.** Болна девойка кара баща си да извика чичовата ѝ —, за да ѝ предаде годеника и гиздилото си 789
- Хвалба.** Стоян се — похвалил, че има конче и булче, каквито нямат царят и пашата 967; касапи ядат и пият и — се хвалят чие любе е най-вярно 974
- Хвойню** свири с гайда на хоро на Рожен 229
- Хекиме** разрязват корема на девйка и намират дете вмести змияка усойна 783
- Хергеле (харгелю).** Бащата на Рада има — коне 172; невеста закарала на мъжа си — коне с ратаи (коняри) 669, 723; царицата казва на войник да си избере кон от царските девет — 711; девойка запалила егреци с луда — 741; коняри с луда — пристигат в двора и питат за Стоян 757; оладжия да събере луда — и да товари тежка одая 846; вълци да ядат —, когато любето на невеста е „невлюдно“ 994
- Хесап.** Ракия — не прави 715, 1021; кехая поръчва на овчарите да кажат на жена му, че е останал в полето да гледа — с агите 846
- Хильбе** вж. Пловдив
- Хлепки, -ица, -ища.** Червени — 599; девойка срещнала долгерче с подпигнени — 611
- Хляб, -а, -ец.** Старец носи — на овчари 7; майката на слънцето три дни пекла —, а то не идвало 70; бог не иска да помогне на българите, защото вземали — в черквата с копие 132; майката на Янка не се е наяла —, откак я родила 282; момък носи —, а ходи гладен от мисъл по девойка 422; дванадесет години девойка войник — не се е наяла и сѝн не се е наспала 886 кехая да поддържа с — дружината на Юруш войвода 940; първата година след сватбата снаха ще храни свекърва си с пшеничен — 984; — 443
- Ходжа, -и.** Турци и манафи обграждат Пашмакли и довеждат —, за да потурчват населението 156; девойка поръчва на любето си да гради висока къща, за да е я гледат — 596; — 880
- Холера.** Цяло поле стои непожънато, защото в селото върлуват чума и — 80; овчари изпращат сираче за сол в селото, гдето върлуват чума и — 82; Тинка не е болна от чума и —, а от кавалите на чокмански кехай 377
- Хорати** 197
- Хорище, -то.** Прозорец от гроба на девойка да гледа към — 817
- Хоро, -то.** Овчар (момък) да засвири с кавал ситно — 71, 473; на облог овчар свири с кавала си, а юда играе ситно — 74; татари (хайдути) правят — и се борят кой да се хване до Руска (Марийка) 136, 912; турчин залюбва Златка и я отвлича от — 169; на Великден християните играят — 170; след работа жетвари правят — 179, 863; сестрите и братята на хайдутин не играят —, защото го жалеят 195; на събор младите играят —, а старите ядат и пият 212; дали са момни на — 217, 241, 886; комити правят — на Рожен 229; Кондол войвода кара дружината си да играе — на гроба му, за да не го намерят турците 231; на Великден малтенци играят — 235, 237, 238; девойка не отива на —, защото няма какво да облече и да облече 307; момък (девойка) води — 361, 454; овчари се сдъмват кой да се хване на — до Мара 455, 456; Тодор свири на — и се заканва на Манол, който му взел годеницата 550; момък не знае да играе — 607; дъщеря не излязла на —, след като се омъжила 623; Бойдан отива на — в Торфен 769; болна девойка кара майка си да види дали са направили — и дали любето ѝ води — 772; майка кара болната си дъщеря (син) да стане и да погледа — 777, 797; девойка да гледа от гроба си как момите и момците играят — 816; момък да не гледа момата зиме на —, а лете на нивата 861; девойка не ходила с момите на —, защото жалила

- любето си 941, 1025; калугер хвърля росо и се хваща на — до малка мома 977; девойка иска гайдарче: то да свири с гайдата, а тя да тропка — 988; майка тула платното, а девойка тропка — 988; старец разпряга воловете, слиза в селото и се хваща на — 1003; девойка обърква — и еружките ѝ се смеят 1014; сватбари правят — 1021; момци отиват на — в чуждо село 1023; — 256, 268, 318, 681
- Хортума, -и.** Невеста кара мъжа си да и купи нова —, за да се обеси 673; хайдути връзват овчар за тънка ела и слагат на врата му бели — 823, 824
- Християни, -те.** Момчил разсича Бурунграда, за да влязат българите и — 122; Делю войвода е доволен, че е отбранявал — 208
- Христо.** Болна девойка кара майка си да извика от Драма годеника ѝ —, за да ѝ направи гроб с прозорци 817
- Хубавица** 399, 772
- Хубица Стоювичкина.** Гего казва на годеницата си, че ще вземе — 660
- Хубост** 443
- Хубча.** Невеста да мели брашно на — и да го носи на гръб 666
- Хубчо.** Девойка не иска — тежък кехая, защото е старец и вдовец 179
- Хурка, -и.** Сестра да изпише сестра си на —, за да се разтъркава с нея 24; девойка (невеста) не знае да преде на — 50, 744, 1009, 1015; на девойка е омръзнало да преде на чужда — 170, 696; майка машеха дава на дъщеря си да преде на две — 401; девойка люби овчар, който прави нови — и кавали 484; майка прела на чужда —, докато отгледа децата си 853, 1021; невеста преде чужда —, за да се прехранва 875
- Цар, -я.** — изпраща сеймени и хвърля в тъмница дете, майката на което му пожелала да стане — 8; — разпитва майка, пожелала на детето си да стане —, и я награждава 9; гълъби съобщават на девойка, че — я иска за жена 17; орел отглежда дете и го отнася на — 92; — Милуш поръчва на Добруджа да покани на сватбата си много сватове, но да не кани сестрините си синове 118; Момчил люби дъщерята на — Костадин 123; гълъби предупреждават — Костадин, че турци ще превземат земята му 131; робиня връзва люлка на детето си и му пее да стане български юнак и да вземе царството на — 138; — предумва българин да се потуричи 163; еничарче моли — да му напише „книга левтерия“ до близките му 171; — кара Сюлю Сюльманов да му превземе Малта 235, 236, 237; Русанка (Русия) събира войска и я изпраща в помощ на брат си — Костадин 240, 241; — иска да прави война с московците 245; — събира войска, обучава я и я отвежда към Галиполи 246; птиче да съобщи на — Костадин, че търговията е спряла и децата на сиромасите започнали да умират 248; момък отива да прави „измет“ на — 711, 887; малкият син на — изважда от морето сребърен сандък и се оженва за девойката, която намира в него 758; невеста не слиза от коня, докато — не ѝ дава ключовете от тъмницата, в която лежат братята ѝ 763; Славка не може да пее на —, защото е започнала манастир и църкви, които не може да довърши от неговите данъци 764; — прави Маруда царица, защото дванадесет години водила войници и никой не познал, че е девойка 886; войници питат — много ли ще ги държи във войската 900; — пита Стоян как е забогатял 965; българин изпреварва с коня си конете на — 967; Бего се обзалага с — за ден да обиколи царството и спечелва облога 968; от — пристига известие за борба между помак пехливан и българин 976
- Цариград** 123, 136, 152, 161, 182, 302, 312, 313, 356, 372, 702, 732, 784, 949
- Царица, -та.** Гълъби съобщават на девойка, че ще стане — 17; гълъби предупреждават цар Костадин, че турци ще превземат земята му и ще го пленят, а — султанът ще вземе за жена 131; — пита войник защо плаче, и му казва да си избере кон от царските конюшни и да си отиде, преди да се е венчала жена му 711; царски син изважда от морето сребърен сандък и прави — девойката, която намира в него 758;
- цар взема Мурада за —, защото дванадесет години водил войници и никой не е разбрал, че е девойка 886
- Царска, -и.** — хазна 194, 935; — мома 238; — камшик 380, 887; — служба 391, 891; — дворове 711; — „измет“ 711; — сватба 763; — палати 886; — манджа 887; — войска 899; — чадъри 900; — друмове 967; — глава 968
- Царство, -то.** Сирота Янка (Яница) ражда дете и му пее да поране и да вземе — на царя 8,9; пусто да е — на цар Костадин, ако не хване Момчил 123; робиня връзва люлка на детето си в гората и му пее да стане юнак и да вземе — на царя 138; надява ли се султанът през пролетта комитите да му вземат — 224; цар Костадин иска помощ от сестра си Русанка (Русия), защото турци и манафи ще му превземат — 241; Бего се обзалага с царя за ден да обиколи — 968
- Цветан.** Дойчо се разболява в полето и подарява на братчето си — стадото и премяната си 845
- Цвете, -я.** Баща отгледал дъщеря си като — пролетно 34; сестрите на хайдутин берат —, а не се кичат, защото го жалеят 195; девойка бере жълто — по полето и пее 262; девойка брала — в градинка и заспала 645; девойка ще отиде с момък и няма да се върне, докато не цъфнат — 654; невеста набира — всякакво, извива китка шарена и я дава на мъжа си, който отива войник 711; девойка бере росо — и вие китка 749
- Цвят.** Гълъби с крачката си събарят — върху вземто на девойка 17; калинка е — цветила и от рожба се изкривила 256; момък пита череша защо през пролетта е имала —, а нищо не е родила 620; девойка ляга болна през есента, а става през пролетта, когато всичко е потънало в — 813
- Циганин, -че.** — отвлякъл девойка 703; заптийче, младо — 943
- Цигара, -и.** Девойка търси момък, който не пуши проклета — 383; момък да си запали — 1002
- Цоха.** Момчилица изгаря с борина „морната“ — на Момчил и гривата на коня му 121; Михо иска да купи на жена си „морена“ — 142; роса измокрила „морна“ — 153, 154; майката на девойка иска „морна“ — за кюркче 1004
- Цървулан кехая** се оплаква от агата и отнася кървава риза в Одрин 178
- Цървули, -те.** Изпъден от седянка момък обува —, възсяда кончето си и отива в гората 643; на третия ден от сватбата невеста обува козиняви — и отива на нивата 675; в зелник намират — 1017
- Чавдар.** Ранен байрактар (търговец) моли дружината си да го качи на коня и да го закара в двора на — 201, 941; — измамва девойка и я отвежда в планината, за да прави „измет“ на хайдутите 906; — страшен войвода казва на невеста, че не се опива от вино и ракия, а от човешки кърви 917; робиня измамва — войвода да ѝ даде сабята си и го погубва 918
- Чадър, -и, -те.** — на Стефан Караджа (Русанка, паша) и дружината му (и) се белеят, а пушките им се синеят 217, 241, 886; Русанка (Русия) разпъва сини — край Варна 240; Сюлман паша не иска да погледне от — си 243; терзийче седи под бял — в полето 366; край Галиполи са разпънати царски — 900; Чавдар войвода е разпънал син — сред гората 917, 918
- Чаир, -ът** се е запалил от четири страни 76, 137; да росне роса, за да нароси — 253; момък да стане вакъл овен, а девойка зелен — и той да го пасе 630; момък да стане гъста гора, а девойка зелен — 631; момък да стане зелен —, а девойка вакло агне 634
- Чал, -а, -ове (чъл).** Девойка отива невеста в далечно село и ще мине през високи — 13, 696; турчин открива българска девойка и я отвежда през девет — високи 149; момък ще забрави девойка, когато се събере с другари, минат през — и се напият с вино 626; сватбари минават през високи — и хайдути отвличат невестата 914
- Чалия.¹** Салих ага сънува, че се вози на черна — 181
- Чалия.²** Влюбени ще се забравят, когато черна — роди жълта дюля 627

- Чалма, -та, -и.** Турски ходжи с — големи 156; момък закичва китка на — си 317, 318, 319, 517; невеста да навива — на мъжа си 678
- Чалска (чѐлска)** трева зелена 908
- Чамбас (чѐмбас).** Девојка казва на баща си да не плаче, а да я обрѐсне, и да ѝ остави голям —, защото ше отиде войник вместо него 886; войник да си среше — с гребенче 891; леља вика Тодор да му разчеше — и го убива 1023
- Чан, -ове (чѐн, чѐнкове).** Овчар сѐнува черни кучета да лаят и ясни — да дрѐнкат 97; овчар пасе стадото си в гробище, чува глас и се чуди дали са — или девојки 110; гората и планината плачат, че не чуват ясни —, защото е пълна с хайдутѝ 215; майка да излесе — от подарѝите на любето на дѝщеря си и да ги окачи на ябълката в градината 624; овни блеят и дрѐнкат с — 757; овчар учи овена си как да върви през града (селото) и как да дрѐнка с — (и да води овцете) 821, 823, 824, 825; хайдутѝ отвлѝчат овньове с — 837; овчар събира дребни — 843; кехая съветва овчарите, когато отидат в планината, да вържат ясни — 844
- Чангър,** село 693
- Чанта, -ти.** Момък да нарама пушка шарена, да закачи — кичена и да отиде в гората 745; робиня убива Чавдар и кара момчетата да вземат Чавдаровите пушки шарени и — кичени 918; гайдарче носи — кичена 988
- Чапкѝн девојка** 440, 461, 906
- Чапкѝнин.** Момък иска да стане —, за да го харесват момите 268
- Чапрази (чѐпразе).** Снахите на Салих ага искат да им донесе „на месечини“ — 180; девојка да донесе вода на любето си войник (овчар) с „гюмюш“ — 450, 472; девојка не иска да върне на годеника си, когото оставя, —, защото са мерени на нея 608; сестра иска „на месечини“ — 1004
- Чардак, -и.** Майка (Гюргя) да излезе на високи —, за да види какѝв облак се задава (да види комитите) 133, 230; турчин говори на девојка, че ще седи на високи — 168; девојка си прави —, за да пази калина 256; любето на невеста седи на висок — и пие кафе с гъркния 706; невеста да седи на висок — 1020
- Чаршия, -и, -ка.** Марко минава с коня си през — 124; овчар прекарва овцете си през царска — 145; девојка не смее да мине през Али пашова — 150; сестра се провиква през Али паша —, че се продава, за да откупи брат си от тѝмница 164; по големите — на Бургас разлепват некролози за смъртта на Кондол войвода 231; момък да яха конче през — 417; момък се похвалил по —, че целувал девојка 439; момък отива по ардинска —, за да купува подарѝци за девојка 468; момък ще отиде при терзия в — и ще си порѝча калугерски дрехи, ако не го вземе девојка 615; невеста пита ласговичка, како хвърчи по — и по кафенета, не е ли видяла мъжа ѝ 705, 706; читашка — 848; овчар ходи по — и купува подарѝци 853
- Чауш, -а.** Девојка войник пита баща си бива ли я за — и хубаво ли води войниците 886; болен войник кара — си да му намери писар, който да пише писмо на майка му 897
- Чаша, -и, -ка, -та (чѐша).** Баща да изпише дѝщеря си на —, за да се разтѝжва с нея, когато пие вино 24; майка да бере босилек и да го поставя в — 46; гемиджия, който кани всички светци, не намира св. Никола и му оставя китка и — 117; болен Божко кара жена си да покани левент Петко с трѝста момци, за да ги черпи с неговите малки — 120; господ не иска да помогне на бѝлгарите, защото са се възгордели и пият комката с — 131, 132; момък изплакал — сълзи и напоил коня си с тях 191; войвода пита момче арбанасче защо не си допива — и не я долива 195; Страхил войвода отива на събор, всички му стават на крака и му подават — 212; невеста плаче за мъжа си войник и изплаква — сълзи 251; девојка черпи момци с вино и дава на всички по —, а на любето си две — 364; девојка ще даде на момък — ледена вода, за да угаси пламѝка в сърцето си 409; дружина пита войводата си защо не долива — си с вино 433; гемиджия дава — вино на девојка 445; девојка да вземе в лява рѝка шишето, а в дясна — и да почерпи всички 510, 698; момък държи сребърна — пълна с бяла магия 573; момък кани девојка да пийне — ракия 579; девојка пази вода и дава — за жѝлтица 642; цар пие кафе и изпуска —, когато му казват, че девојка е водила войниците му 886; хайдутин избира сватбари, защото виното свършило и — не стигнала до него 935; невеста пѝлни — на турчин, а на мъжа си я пѝлни наполовина, за да се опие турчинѝт 970; невеста дава — вода на болния си мъж 1024
- Чеврме.** Райковци пекаат — за Мехмед Синап и дружината му 174; овчари ядат — 843; разбойници пекаат дете за — 932; хайдутѝ убиват Сайд и го изпичат на — 950; Стоян да изпече овен на — 1021
- Чевре, -ица, -та (чеврѝо).** Девојка да изтѝче от каман памук тѝнка рѝза и — 368; девојка да изгори момък и пепелта да събере в — си 417; — 279, 519, 772, 801, 1013
- Чедо, -а (чѝодо).** Девет години Янка (Руска) нямала — от сърце 9, 138; птиче не може да си отгледа — от хайдутѝ 92, 205, 206, 207, 214; Михово — 142; дѝщеря се оплаква на майка си, че я оженила за богатско — 687; терзия отглежда сираче като рожделно — 1022; — 641, 668, 697
- Чейе, -та.** Св. Георги заключил — на дивите зверове 3
- Чекмедже.** Овчар да отключи — и да извади грошове, за да плати тревнината на юда 74
- Челебия, -йче** заспало на момина рѝка и не иска да стане 504; — трѝгва с коня си да трѝси лек за любето си 784; — 48, 1005
- Чело, -то.** Невеста да целуне мъжа си по — между веждите 194; на вакло — алтѝнче подарѝк за девојка (невеста) 311, 698, 819, 971; девојка ударила момък в — между очите 953
- Чембас** вж. чамбас
- Чемшир** порти (капии) 121, 152, 277, 469, 471, 647, 791, 830, 886, 1021, 1025; войводски коне утѝпкали зеления — на девојка 485
- Чѐнкове** вж. чан, -ове.
- Чеп, -е, -то.** — от дърветата в гората плачат за Индже войвода 215; — 416
- Чепеларе (Чепели)** 638, 656, 666, 804
- Червен камен планина** 973
- Червен прекрив** вж. прекрив, червен
- Червено,** село 957
- Черга.** Момък и девојка да опѝнат черна — и да заживеят заедно 581
- Череша, -ка, -и, -те.** Сватбари трѝгват за невеста, когато — цафтѝли, а се връщат, когато — берели 58; очите на девојка са по-черни от черни — 264; девојки ще берат черковни — и ще ги дават на момците, за да мислят за тях 370; майката (бащата) на девојка отишла да бере черни — 518, 580; момък пита — защо е изсѝхнала 620; сойчовски черни — 893; Румината снага е като дѝнер на — 1000
- Черква, -и, -те, -ица (чѝорква).** Момък вижда в гората сребърна — 114; хаджии обещаваат да изградят на св. Никола — всред морето 117; бѝлгарите ще изградят сребърна — с трѝста кандила, с дванадесет „минале“ и сѝс златна врата, ако бог им помогне да надвият турците 131, 132; владика трѝгва за — 157; Калѝн Тома отишѝл на — да запали свещ 219; — „Св. Троица“ 227; за да измамят малтенци, войници се преобличат като калугери, които отиват на — 235; Сюлю Сюльманов иска да нападне Малта, когато всички са на — 236; майката на девојка отишла на — 447, 923; птичка носи писмо и кацва на —, гдето пуска писмото 526; момък да стане шафер на годеницата си и да я води в нови —, за да я венчава 549; майката на Яница отишла рано на — 735; Славка не може да пее на царя, защото е започнала манастир и —, а не ѝ стигат парите от неговите тежки данѝци 764; кандилата падат и — се затварят, когато влизат да се венчават момък и девојка, които се оказват брат и сестра 768; девојка погребват до — 787; прозорец от гроба на момък (девојка) да гледа към сребърната — 815, 816; хайдутин запалил — и манастир 934
- Черкез, -и, -те, черкезин.** Турчин — залюбва бѝлгарска девојка 165; Анастас Попмаринов убива семейството

- си и себе си, за да не ги мъчат турците и — 227; —
Мустафа заклал сина на Кукулиш войвода 947
- Черковни хареми** 816
- Черкъ рубии** 458
- Черно море** 131, 247, 412, 838
- Черноморски сватове** 799
- Черчеве, -та.** Човешки глави, приковани по порти и по — 124
- Чета.** Стоян повежда — из Ирин-Пирин планина 200
- Четник, -ите.** Кондол войвода моли — да го убият и погребат 231
- Чехли, -чки, -те.** На момък е драго да гледа девойка, когато ходи по — 275; девойка ще постави съперницата си (момъка) за праг, за да си бърше — на нея (него) 520, 986
- Чешма, -ца, -та (чешмьо).** Вградената Струна невеста моли да направят от дясна страна на строежа —, за да кърми детето си 99; Марко сяда до — да пие вода и да почине 130; овчар вижда на — робиня, която се оказва негова сестра 144; майка пита дъщеря си какво да направят: —, ханче или тъмница 161; момък гради —, а ходи жаден от мисъл с кого ляга и с кого става девойка 422; момък говорил с девойка на — и забравил да я пита годена ли е или не е 429; Неша гъркиня ще вземе този, който преведе вода през три планини и изгради — със слънцето отдясно и месечината и звездите отляво 434; девойка налива вода на шарена — 443; девойка вижда на —, че любовто ѝ дава огледалце на друга 516, 517; влюбени се видели на — 578; — вода са изпили, докато ушят копаран 606; майка съветва сина си да ограда — шарена 745, 746; момък да облече сестрината си премяна и да отиде на двете — да мие пшеница 747; Бойдан намира сестра си на — в с. Торфен 769; майка да продаде коня на сина си и с парите да направи — 899; младоженец се превръща в — шарена, а невестата в лоза, която обвила — 935; баба пресушила — вода, докато разточил зелник 1017; Вангелинка отива с дружките си на — за вода 1025; — 355, 396, 666
- Чибук, -а, -и.** Невеста да вари кафе и да пали кехлибар — 168, 170, 570, 959; Тако с — си запалва фитила и взривява къщата, в която са Мехмед Синап и дружината му 174; майка пита дъщеря си кой си е забравил — и кесията 458; мъжът ѝ пушел с кехлибар — 707; — 405; 475, 656
- Чизми, -те (чизме).** Младоженец приготвил за братята на невестата — ковани 47; татари влизат с — в къщата на Салих ага 180, 181; девойка сваляла — на брат си 656; стамбулски — червени подарък за мъжко дете 722; брат ще продаде кончето на брат си за едни — ковани 791; Дервишка обува жълти — с кичилки 804; девойка войник иска от баща си — с кичилки 886; Усо Горенски се заканва на Коста Каменски да го убие и да му вземе лъскави — 949; Румините калчуне са като жандарски — 1000
- Чингоски хармани** 777
- Чирак, -ци** чакат в дюкяните, за да им се плати 750
- Читак, село** вж. Устово
- Читак, читаци** изклади деца и невести в Перущица 228; султанът събира —, манафи и голтаци и ги обучава, за да запази Галиполи 246
- Читаклица чаршия** 848
- Чифлик, -а, -и, -те.** Царят дава на Колю — край Марица, за да се потурчи 162; девойка запалва — на любовто си 530; Усо Горенски събира жетвари, за да му ожнват — 949
- Чифликичи, -те.** Царят дава на Колю чифлиците край Марица с —, за да се потурчи 162
- Чифутска махала** 75
- Чича** 66, 195, 414, 549, 922, 1021
- Чобан** вж. овчар
- Човалче** постилка на болен гурбетчия 1024
- Човек (челек).** Майка пита царя прост — става ли цар и може ли да вземе царството 9; — се курбан не коли 113; хайдутин (комити, Руско, паша) завардва (завардва) пътища и не дава (не дават) — да мине 190, 209, 247, 886; под всяко дърво и — 206, 207, 223; — 288
- Чока.** Момък казва на —, че хубава мома няма род 453
- Чоковска махала** 671
- Чоп.** Хайдутин хвърляли — кой да отиде в Странджа, за да причака царската хазна (кой да убие Илю войвода) 194, 211; другари хвърлят — кой да отиде „на гизльо“ 847; хайдутин хвърлят — за невеста, на която са убили мъжа 959; хайдутче лъже Дафинка, че са убили мъжа ѝ, а нея хвърляли на — 973
- Чорап, -а, -и, -ки (журале).** Момък обичал да гледа девойка в — и в полата 275; девойка обула плетени — 290; девойка преприда коприна за — 293; девойка сваля от краката си — 300, 301; девойка да обуе —, за да види момък дали ѝ приличат 304; девойка няма — и обувки, за да отиде на хорото 307; бели — подарък за девойка 312; девойка ще дари писарче (сейменче) с плетени —, ако не пише любовто ѝ за войник 390, 889; девойка изплела за любовто си войник три чифта бели — 391; майка мащеха дала на дъщеря си да плете два —, затова не ходи за вода и на седенки 401; момък застъпил девойка и ѝ изпадал белия — 441; девойка тръгнала по — из зелена ливада 479; невеста да обуе на бели крака — 698; бели „кесмени“ — 892; девойка плете „плетни“ — 1019
- Чорба, -ица (чъорба).** Сиромаси готвели постна —, но я ядели сладко 727; невеста сготвила топла — за болния си мъж 1024
- Чорбаджи Михо** вж. Михо
- Чорбаджи Наню** вж. Наню
- Чорбаджийка.** Ратайче пита — къде ще спят 860
- Чорбаджия, -и.** Мехмед Синап иска откуп от райковските —, за да не пали селото 174; Петко войвода избавя сиромасите от Калън Тома — 219; големи — 222; хайдутин пита девойка голямо ли е селото им и има ли в него хаджии и — 922; Юруш войвода отвежда дружината си в Пирин планина, защото през нея минават търговия и — 940; царят разпитва Стоян как е станал — 965; сирак забогатява и се оженива за дъщерята на тежък — 1021; Иван терзия станал — 1022
- Чужденин.** Невеста съветва девойки да не се женят за — 697
- Чужденче.** Девойка се сгодила за — 538; девойка върви след чуждо — 661; гарванче се грижи за болно — 882
- Чук, -ове.** Дюлгери захвърлят —, за да слушат песента на девойка 262
- Чуки, чукари.** Майка да затяга даровете на дъщеря си, за да не ги раздухват ветровете, когато минават през девет — високи 41; девойка да развее байрака на високите — 193; Караджа се пазарил да пасе овци на четире — високи 841, 842
- Чул, -ове (чъл).** Момък ще купи биволи с копринени — 593; момък моли майка си да му даде синьото си сукно, за да направи на биволите си сърмени — 650; Стоян кара жена си да закара в планината биволите с копринените — 729
- Чума, -та.** В селото върлува — и мори старо и младо 75, 76, 80; — среща момък и му казва да не бяга, защото ѝ той е вписан в тефтера 77, 78; брат и сестра бягат от — 79; — „удря“ терзия, който отива в Драма 81; — не погубва овчарче, което няма родители да го жалят 82, 83; майка изпъжда сина си и той я проклева след него — да измори деветте ѝ синове и снахи 88; девойка се разболяла не от — и от холера, а от кавалите на кехаите 377; — 769
- Чушка.** Девойка израшла като — пиперлива 408
- Чървено, село** вж. Чървено
- Чъл, -а.** Мъж поръчва на жена си да оплави девет кила пшеница и да я простре на девет — да съхне 98
- Чъотра, -и.** Гемиджия да намери девет — сребърни и да покани всички светци, за да видят защо не върви гемията 117; — вино 586; баща ще продаде коня на сина си за павур ракия и — вино червено 791
- Шал (шъл), -ове, -че.** Георги Грозникът нарама шарена и — червено и отива в далечна земя 88; овчари да захвърлят — 309; овчар да си закрие очите с — червено, за да не гледа, когато касапи откарват овците 751; овчар нарама пушка и — червено и тръгва да търси овците си, които загубил в мъглата 818; вятър раздува — на овчар 821; овчар нарамил — червено и замамил овците 824, 844, 848; червено — завивка на болен гурбетчия 1024; — 336

- Шалвари, -те.** — на девойка се друлят като вълните на морето 260; ясни — 272, 273, 290, 514, 667, 1012; — джанфезени 291, 305; момък кара девойка да си вдигне —, за да не ги намокри росата 302; девойка да облече —, за да види момък дали ѝ приличат 304; девойка заспа по — 306; на бели крака — подарък за девойка (невеста) 311, 971; девойка си направила сянка с — 336, 337; сини куюм — 440, 508, 747, 953; басма за — подарък за девойка 469, 540; — от скъпа басма 496; момък ще направи ситен калдъръм, за да не си цапа жена му ризата и — 594; девойка мете дворове и колкото мете с метлата, три пъти повече мете с — 635; — като „хараре“ 991; — с девет топа гайтани, шестдесет оки ширити и с половин ока пулове 1013; — 300, 301, 349, 482, 573, 614
- Шалия, -и.** Стамбулски ясни — подарък за девойка 313; — джанфезена 394; конят на момък не върви раван от ясни — на девойка 610; на девойка най-много ѝ приличат — 819; девойка войник съблича панталоните и остава по ясни — 886
- Шар планина** 875
- Шарка (шёрка), -та.** Хасан пехливан убива Калин чорбаджи и забягва от другата страна на — 948
- Шафер.** Момък казва на майка си, че любимата му се жени за чичовия му син, а него канят за — 548
- Шахатин** на момък и девойка е месечината 417
- Шахин, село** 393, 623, 979
- Шевици.** Ризи с червени — 64
- Шега (шекб).** Девойка люби на — турчин 166, 167, 168; виното (пиян) — не знае 715, 735, 1021; хайдутин мисли, че невеста го заплашва на — и кучетата го разкъсват 973; 976
- Шейтин.** Майка да гледа слънцето и ако го види кърваво, да знае, че синът ѝ е паднал — 901
- Шекер, -чек.** Сърцето на майка се топи, като — във вода 91; турчин ще донесе подарък на девойка — и топли симити 166; — „бунарски“ 365; — шербет 437; — и стафиди подарък за девойка 467, 990; „тенурки“ с масло мазани и с — поръсени 982
- Шенлик** 245, 1021
- Шербет.** Шекер — 437; 245
- Шнивиш.** Сватбари донесли много — 20
- Шигорти.** Терзии и — ще кроят и шият фустан и забун 296, 297
- Шиклило, шуклило, -це.** Жена ще продаде коня на мъжа си за гръцко („чифутско“) вакло — 102, 791; — за черни очи 310, 698; майка учила дъщеря си да си почерня веждите със стамбулско — 1009
- Шиле, -та.** Овчар моли юда да почака да пораснат —, за да ѝ плати тревнината 74; овчар спечелил за девет (дванадесет) години много овни и — 88, 839; овчар минава със своите вакли — през Узун чаршия 144; топузлийски — 428; овчар дава — и алтъни, за да му отвори невеста портата 469; братът на девойка отишъл в планината да пасе дребни — 518; девойка запалва чифлика (агъла) на любето си (на овчар) с двеста дребни — 530, 743; овчар ще изгори любето си, което пило вино в кръчмата с други, и с пепелта ще накърми дребни — 534; девойка иска да отиде с овчар в планината, за да пасат вакли — 585; овчар тръгва за планината при — 662; овчар да продава вакли —, за да изхрани дребните си деца 681; овчар ще си закрие очите с шалче червено, за да не гледа, когато касани откарват овните и —, които им е продал 751; кехая търси овните и —, които е загубил в мъглата 818; овчар свири с кавал и казва на овен как да върви, за да го следват — 823, 824; овен моли овчар да не го коли, защото иска още да води дребните му — 825; Караджа се пазарил да пасе девет хиляди овци за четирдесет — 841; овчар повежда дребни — през планината 843, 844, 848; овчари изхвърлили дребните камъни на планината, за да връщат вакли — 857; овчар оставя болната си жена на грижите на малката си дъщеря, защото няма кой да гледа дребните му — 912; планината била пълна със сюрини вакли — 918; планината плаче, защото хайдутѝ ѝ изяли ваклите — 937; — кьолово 990; — 129, 323, 850, 851
- Шилетар** запладнувал с шилетата 499; — да не пуска шилетата в мера 851
- Шило, -а.** Минарета със златни — 132
- Шинела.** Ранен войник забил ножа си в земята и си направиля сянка със сивата — 252
- Шиник.** Брат дава на сестра си — бели грошове 136, 712, 713, 769, 912, 913; бащата на девойка има — алтъни 172; девойка се продава за — бели грошове, за да откупи брат си 496, 762; гръцко момиче дава „придав“ на гурбетчия — бели грошове 521; невеста познава в просяк любето си, което прокълнала, и му дава — бели грошове 529; майка съветва сина си да продаде жена си за — бели грошове 734; майка ще продаде коня на сина си за — бели грошове 791; Стоян продавал на богатите — пшеница, за — бели грошове 965
- Шинка.** Славейче пита — защо е толкова хубава, а си няма любе 392; момък казва на — да го похвали на девойката, която види, като се огледа във водата 451; — не иска алтъните на жандарче и гюмрукчийче, а иска да отиде сама в България 497; момък пита — Ташова питала ли е майка си дали ще му я даде 605; — се хвалила, че има много „галници“ 666; — лежи болна от едра шарка и казва на майка си да извика годеника ѝ от Драма, за да ѝ направи гроб с прозорци 817
- Шипка** 244, 246, 666
- Шипченски балкани** 940
- Ширити.** Телени — 343; шалвари с шестдесет топа — 1013
- Широка лъка, село** 221, 1020
- Шиш, -а.** Хайдутѝ изпекли на — агне 829; хайдутѝ се готвят да пекат на — момиченце 931; хайдутѝ пекат на три — мъжко дете, което ги избива 932; хайдутѝ хванали малко дете и го научили на — да го пекат 936, 937
- Шише.** Девойка измамва момък, че ще го посрещне с — бяла ракия 339; — пълно с магия 572; майка посреща сватбари с — ракия и панер дарове 659, 1021; невеста плаче, защото мъжът ѝ всяка вечер се прибира пиян и носи в единия джоб —, а в другия мезе 684; мъж кара жена си да вземе в едната ръка —, а в другата филджан и да налее на всички по чаша 698; невеста (робиня) държи в ръка — ракия и черпи хайдутѝ 917, 918
- Шия, -ка, -та.** На бяла — герданче (мерджанче, „инджии“) подарък за девойка (невеста) 168, 310, 311, 312, 819, 971, 980; на пашата прилича въже на — 244; девойка дава на момък от бяла — алтъни, за да ѝ пусне нецелуната 341, 342; девойка носи на — три реда алтъни 419; девойка ниже на конец жълти мерджани, за да ги връзва на — 583; мъж кара жена си да сложи на бяла — инджия, за да види прилича ли ѝ 698; хайдутѝ хващат овчар и слагат на краката му окови, а на — бели въжета 823, 824; сеймени хващат хайдутин и слагат на краката му тежки окови, а на — ситни синджирѝ 919, 920; момци открадват на девойка от бяла — герданче 1012
- Шуклило** вж. шиклило
- Шурка.** Момък кара — да се премени, за да я хареса брат му 668
- Шума, -та.** Емин се крие в — и дебне Борнас, за да го убие 867; постилка на девойка, отвлечена от хайдутѝ, е букова — дебела 907
- Шумари (шумаре).** Няма ли майка Дели Юмер, за да го посъветва да не ходи с — 192
- Шумен (Шумла), град** 426, 890
- Шурей, (шуре).** Момък не се страхува от брата на девойка, защото ще му стане — 504
- Щенца** Змийка ще свие гнездо в косата на починала девойка и ще отгледа дребни — 775
- Щерка** вж. дъщеря
- Щолба, -ница, -и.** Девойка сънува, че в морето израсло дърво, — на което опирали във водата 131; на всяка — и пушка 206, 207; момък моли девойка да му отчупи — босилек 335; девойка иска да се счупи — на череша, за да се пребие майка ѝ 518; девойка станала на — карамфилова от ядовете, които ѝ създава любето 571; от — на китка перуника капят капки роса 576, 577; невеста посадила в двора си калина с двеста — и триста властаре, на които да вържат конете си дружината

на мъжа ѝ 709; девойка казва на майка си, когато се върнат от полето, на всички овчари да отчупи по стрък босилек, а на нея —, за да не разберат, че мома им е била кехая 831

Юда, -та измамва овчар да хвърли китките от пазвата си и го погубва 71; момък не хвърля от пазвата си босилека и вратиката, които майка му дала, и — изчезва 72; — иска от овчар да ѝ плати за пашата 73, 74; на дърво високо — Пиринска 805

Юдичи, -те. Турчин залага на облог яхъра с — си 970

Юзбашия, -и, -те. Митра залюбва турчин — 91; девойка изпълта чорапи за любето си войник и му поръчва единият чифт да даде на —, за да го пусне от царска служба 391; царят прави девойка войник за — 886

Юзда, -та, -и. Златари леят — за сватба 6; секър кара снаха си да му изведе коня и да го заюзди с жълта — 143; кон с посребрена — 330, 331; момък кара девойка да му изведе коня и да го заюзди с жълта — 503; сестра (майка) заюздва с жълта — кон за брат (сина) си 641, 769; невеста кара мъжа си да изведе коне невъзседани и да ги заюзди с жълти — 767; болен мъж светва коня си да не позволява на баща му, брат му, сестра му или жена му да го хванат за — 791; баща да купи кон за дъщеря си, която отива вместо него войник, и да го заюзди с жълта — 886

Юзунджиче няма да пише любето на девойка за войник, ако тя го дари с тънката си снага и с черните си очи 390

Юлар, -че, -и (юларе). Конят на момък влачел — по каловете 330; момък ще купи чифт биволи с позлатени — 593; биволи ще прекарат колата на момък през Тунджа, ако им направи позлатени — 650; Стоян кара жена си да изведе биволите с „гюмиошените“ — в планината 731; кончето на момък, който се разболява в планината, било вързано с — 791

Юнак,¹ -а, -и. Цар Милуш пита Добруджа има ли — над —, който да прескочи палата му и да отвори портите 118; болен Божко пита жена си къде ще намери — като него 120; морско пиле известява, че българите ще паднат в плен, защото няма Момчил — да отключи Бяла града 121; Момчил — разсича със сабята си Бурун града, за да влезат българите 122; майката на Крали Марко му казва, че е родила и друг син Андрелешко добър —, но го пленили турците 124; робиня пее на детето си, което е принудена да остави в гората, да стане български — и да вземе царството на царя 138; момък ще изведе в гората млади — 193; сокол чака ранен — да умре 197; Стоян повежда чета от седем, осем — из Пирин планина 200; пушка пукава в гората и удря най-добрия — 203; момък не иска да плаща данъци на султана, а да събира войска от млади — 224; — четници 231; — падат, когато се бият, турци и московци 239; Русанка (Русия) повежда дружина от млади — 241; кон до коня, — до — 487

Юнак,² -а, -че, -и, -те (момък, ерген). Не е ясна зора, а е — с добър кон 16; добър — довежда сиви атове и вдига голяма сватба 22; — пита цвете кой го е садил и кой се грижи за него 30; заспал — в гора зелена и няма кой да го събуди 48, 49; — пита птиче защо запява рано, та го събужда от сън 92, 214; майка казва на дъщеря си, че сънищата на момите и на — не се сбъдват 93; — вижда в гората сребърна черква и в нея сребърен сайдък със св. Неделя 114; Дунав казва на Рада, че видял любето ѝ с три гемии роби: в първата млади —, във втората млади девойки, а в третата сам Стоян 135; — пита гората защо е повяхнала 139; Михо станал прочут — 142; — казват на моми да се венчаят по християнски, докато не са ги потурчили 156; на девойка, която лежи в тъмница, е най-тежко нощем, когато — засвирят с кавали 158, 159, 160, 161; хайдутин освобождава три синджира роби и кара — да събират пушки шарени 184; — хващат крагойка и ѝ връзват крилата 254; лудо и младо — пита девойка от земя ли е поникнала или е паднала от небето, та е толкова хубава 263; лудо и младо — кара девойка да излезе на двора, за да види черните ѝ очи дали са черни 265; лудо и младо — пита девойка какво прави сутрин, ко-

гато стане 274; — предлага на девойка да се сравняват, за да се видят чие лице е по-бяло 283, 397; моми вят китки и кичат с тях — 289; — ходи из селото и среща малка мома 292; любето на девойка се сърди, че гледала други — 194; лудо и младо — пита девойка защо вратата им била заключена 299, 301; лудо и младо — кара девойка да си повдигне шалварите, за да не се измокрят от росата 302; — пита девойка нейна ли е „салтата“, която носи 303; девойка казва на —, че не може да отиде на хорото, защото няма какво да облече и обуе 307; — казва на девойка, че отива на пазар, и я пита какво да ѝ донесе 310, 311; девойка казва на лудо и младо —, че ще отиде с него 314; — ще изпрати „нишан“ на девойка 315; лудо и младо — обрало вратата на девойка 317, 318; майка светва дъщеря си да каже на — да не ѝ бере цветята, а да ѝ „дружи“ плитките 320; — луда гидия иска от девойка китка 322, 323; девойка кани —, за да му даде китка 326; лудо и младо — пита девойка не е ли видяла коня му 330; девойка люби двама —, двама ергени 334; — да изгори за девойка 335; лудо младо — пита девойка какво се е червенеело в тяхната градинка 336, 337; — пита девойка има ли у тях „конак“ за него 338; девойка измамва — да я пусне 339, 340, 341, 343; девойка не иска — и той ѝ се заканва 344, 345; — казва на девойка да не бяга от него, защото и други девойки се надяват да ги вземе 346; — вехне по девойка и иска да я изведе в гората и там да я пита кому е говорила напук 348, 386; — среща девойка в гората и се чуди какво да ѝ каже 350; лудо и младо — кара девойка да му отвори 352, 353; — открадва байрамската премяна на девойка 354; девойки изпъждат — от седянка 355; — моли девойка да не му се присмива, защото ще го накара да напусне селото 356; — пита девойка защо се е хвалила, че не носи карамфил и не пие вино, а мирише на карамфил и на вино 359; — води хоро и маха с кърпа на девойка да се хване до него 361; лудо и младо — пита девойка може ли да опече пита без огън 367; девойки берат череша, ябълки и круши, за да ги ядат — и да мислят за тях 370; девойка вика лудо и младо —, за да му каже мъката си 380, 463, 464; девойка иска — „силвия“ 382; девойка иска —, който не пуши, не пие и не люби моми и невести 383; — грее като слънце 388; девойка кара майка си да настигне и върне —, които са минали край тях 389; — залюбил две моми 398; лудо и младо — пита девойка защо не може да я види ни на вода, ни на поирелки 401; девойка запалила син пламък в сърцето на — 409; лудо и младо — се оплаква на девойка, че го измамил и му взела парите 417; лудо и младо — не може да заспи от мисъл с кого ляга и с кого става девойка 422; — среща девойка на иззора и я пита защо носи вода 423; — кани девойка да отидат в планината, за да берат боровинки 425; — се разболява от момински ясни гласове 427, 430; лудо и младо — целува заспала девойка 436; девойка се присмива на —, когото карат вързан, защото я целунал 443; девойка не смее да погледне лудо и младо —, защото са роднина 448, 453; вода казва на лудо и младо —, че най-рано рани при нея Шинка бяла българка 451; — с мярка не пие 462; лудо и младо — пита девойка от какво ѝ са очите, клепките, веждите, снагата и плитките 475; девойка казва на лудо и младо — да не я закача, защото братята ѝ са сеймени 478; — учи девойка как да излъже майка си 479, 480, 481; — чука на порти и кара девойка да му отвори 491, 492; лудо и младо — съветва девойка да не ходи сама за вода; защото има много душмани 499, 500; девойка лъже левтер —, че не се е съмнало 502, 503; девойка казва на лудо и младо —, че не е луда гидия да яха конче, а е мома за любене 507; девойка казва на лудо и младо —, че е по-хубава от тази, заради която я оставя 513; невеста казва на лудо и младо —, че тя е по-хубава от леля си 514; девойка казва на Рашит да не мисли, че само той е — в селото 515; девойка казва на лудо и младо —, че любето ѝ е залюбило друга 516; — казва на девойка, че си е намерил друга 518, 519; девойка пита луната в Драма и Кавала

правят ли седенки и седят ли там — до мома 521; — казва на девойка, че любето ѝ люби и друга 523; лудо и младо — пита девойка защо не смее да го погледне 543; девойка казва на лудо и младо —, че е сгодена 544, 546, 547, 636; — ходил девет години на гурбет 559; девойка казва на —, луда делия, че е тъжна, защото мнозина са я любили и са я оставяли 566; девойка казва на лудо и младо —, че ще поводи коня му, ако ѝ каже, че ще я вземе 567, 568; девойка казва на лудо и младо — да не ходи заради нея по мраквете, а да я заведе у тях 569; девойка казва на лудо и младо —, че няма да го вземе, защото къщата му е в реката 574; —, луда делия кани девойка да пийне от ракията му и да ханне от мезето му 579; — кара девойка да отидат в полето, докато се смили майка им и ги повика 581; майка съветва сина си да походи още една година левтер — 587; девойка казва на лудо и младо —, ако мисли да я вземе, да гради голяма къща 595; девойка казва на лудо и младо — да не довежда майка си, защото е изморена и няма да я хареса за снаха 600; —, тънък пинтия 604; девойка казва на —, че майка ще я даде на вдовишко момче, което има къща, ниви и ливади 607; девойка казва на лудо и младо —, че няма да го вземе 613; девойка повикала —, за да му изкаже мъката си, че са се любили, а няма да се вземат от душмани 616, 618; череша казва на лудо и младо —, че е изсъхнала, защото влюбени са я прокълнали 620; девойка казва на лудо и младо —, че е тъжна, защото майка ѝ приела „нишаните“ на годежари от друго село 625; девойка казва на лудо и младо —, че ще го забрави, когато главня се разлисти (Дунав пресъхне) 626, 628; девойка подава на — вода и той я отвлеча 642; изпъден от седянка — отива в гората, среща девойка и я отвлеча 643; — отвлеча девойка 644, 645, 647; майка оженила дъщеря си за нелюбимо — 679, 680; ръжда да яде златото, когато — е глупав 690; — отвежда малка мома през девет гори 695; — купува девойка, която се оказва негова сестра 762; мома се оглежда в огледало и си говори дали вдовец или — ще спечели очите ѝ 775; — възсяда коня си и отива да търси узунджовска ябълка за болното си любе 785; болна девойка казва на майка си, че ще умре, и я моли да извика —, за да цепят дърва 799; девер пита невеста не се ли е намерил за нея — в тяхното село 805; девойка иска единият прозорец от гроба ѝ да гледа към хорището, гдето момите и — играят хоро 816, 817; — отиват на меджия да косят сено 859; — пита девойка има ли място да преспи у тях 871; девойка казва на лудо и младо —, че и той ще отиде на гурбет 872, 873; — иска вода от девойка, която се оказва негова сестра 876; гарвани казват на —, че грачат, защото искат да го вдигнат на крака 881; девойка казва на лудо и младо —, което я отвлеча, че не го искала, защото е хайдучко копеле 906; — моли гората да се разлистне, за да скрие девойката, която е отвлечъл 907; лудо и младо — купува девойка, която се оказва негова сестра 913; лудо и младо — казва на долчини и барчини, че не знаят мъка и не са страдали от любов 915; —, когото хайдутин вързал, се превърнал на чешма 935; девойка не ходила с — на седенки, защото жалила любето си 941, 1025; ранена девойка жали за хубав — 956; двама — за дукат 983; — от чуждо село отиват на седянка и момите се шегуват с тях 985; девойка казва на лудо и младо —, че не иска любе като него 986; — върти кърпата на хорото, а баща му върти къщата 989; девойка знае богатството на —, луда гидия 990; защо е тъжен — 995; девойка не може да отиде за вода от пусти — 1001; девойка говори на —, че не е от хубавите, нито от работните 1009; — открадва шалварите на девойка 1012; — да не вземат чернооки девойки 1012; — 141, 246, 272, 385, 416, 434, 438, 466, 472, 505, 525, 602, 631, 665, 677, 688, 728, 774, 776, 779, 818, 886, 888, 898, 900, 905, 924, 1021. Вж. и копеле и момък

Юрган, -че. Брат кара сестра си да му вдигне възглавницата и — 242; девойка ще постеле на момък бяло халище и върху него — 438, 468; девойка оставя любето си

под — и приставя на друг 536; сватбари водят невеста на конче и на килимче и на червено — 667; невеста купува дошек и — за болния си мъж 1024

Юрдия. Димитър войвода ще вдигне черна —, за да нападне Малта 207; Русанка (Русия) завежда черна — край Варна 240; Русанка (Русия) е разпънала палатки за своята — 241; — на Сюлман паша се пръснала на Шипка 244; момък се разболява в царската — 899

Юрия. Момък да разсади китката на девойка на „шилеста“ — 323; овчарче пасе овце по — „султария“ 851

Юрук, -е. Димо пъдар прострелва — 850

Юруцка планина 518, 723, 886

Юруш войвода. Кукувица закуква рано и измамва — да изведе дружината си по Благовец 940

Ябълка, -ица, -и (йебалка). Девойка седи под златна — и везе 17; майката на девойка да слуша славейчето, което пее на червената — 35; свекърва да теши денем снаха си със сладки — 50; юда носи денем на овчар китки и червени — 71; девойки ресали косите си под червена — 87; девойка поисква от турчина, който я отвлеча, ножче, за да разреже —, и се пробожда 169; девойка заспала под червена — 259; момък седи под червена — и свири с гайда (байлама) 270, 311; Златка, златна — 344; момък ще измами девойка с лятна — 347; две очи — подарък от балдъза 365; малки моми берат манастирски — 370; на два клона три — 416; гражданин подхвърля жълта — на заспала девойка 438; девойки правят хоро под червена — 454; сладки — подарък за девойка 469, 489; момък оградил градинка и посадил златна — 501; девойка казва на момък, че не може да я измами с две червени — 604; момък ще се обеси на — в градинката на девойка 614; преди да се ожени, девойката била като червена — 623, 701; мъж казва на жена си, че мисли да отсече —, която девет години цъфти, а не задържа плод 725; майка да погребее дъщеря си в градинката, под червената — 730; баща пита попове и владци бива ли да обере —, която за девет години дала един плод 758; дъщеря поисква от майка си остри ножове, за да разреже —, и се пробожда, защото убила братята си, без да ги познае 767; болен иска —, дюля и грозде 778; момък тръгва с коня си да търси узунджовска — за болното си любе 785; девойки ще правят люлки под червена — 798, 799; майка ще забрави сина (дъщеря) си, когато главня се разлисти и роди сладки — 811, 812; янкехая разрязва сладка — и не дава на девойка, на която иска да изпрати „нишан“ 820; момък чува кукувица да кука на червена — и се чуди дали ще легне болен или ще гледа болни 887; мадански „благ“ — 893; птиченце свири на червена — и съобщава, че Мехмед е загинал в гората 963; невеста занася — на болния си мъж 1024; — 359, 415, 544, 624, 957

Явор. Влюбени се превръщат в — и ела 112; момък пита девойка кога ще отидат в гората да секат зелен — и да правят бъклицы за сватбата си 607

Ягне вж. агне

Яд, -ове. Момък казва на девойка да не събира грехове и —, защото дружката ѝ не му е говорила за нея 318; девойка станала на суха вейка от —, който ѝ създава момък 519

Язйика. Момък не отишъл при любето си, защото баща му го изпратил в Дарьдере да чете черна — 373; момък пише черна — до муфтията в Пловдив 537

Яка, -ица. Момък среща девойка с — джанфезена 292

Яма. Комити убиват Салих ага и го хвърлят в тъмна — дълбока 962

Яна, Янка, Янчица (Енка). — отива да бере череша, обърква се в мъглата и моли овчари да ѝ покажат пътя 7; сирота — ражда мъжко дете и му пее да погряне и да вземе царството на царя 8, 9; — плаче над гроба на мъжа си и го пита чува ли, че всички плачат за него, а стадото му стои в кошарата 108; — лежи девет години в тъмница и ще лежи още девет, но вратата си не дава 158, 159, 160, 161; — да се изкачи на кулата, за да види как се бият турци и московци 239; майка кара дъщеря си — да се сгоди

или да се омъжи, защото ѝ е омръзнало да посреща и изпраща момари 282; момък се разболява за тънка — хубава 428; братя продават коня си, за да откупят — от турци и татари 431; брат пита сестра си — защо е забравила да заключи портите 485; майка пита дъщеря си — кого обича 555; момък измамил — и я отвлякъл 652; — проклина майка си, че я дала в чуждо село 694; мъж убива жена си —, а после я оплаква, че била не само хубава, а и умна 728; свекърва клевети снаха си — и мъжът ѝ я убива 735; девер пита — невеста нямало ли е за нея момък в тяхното село, та е дошла толкова далече 805; — ражда дете и се разболява 806; — робиня погубва с измама Чавдар войвода 918

Янкесаджи. Дъщеря се оплаква на майка си, че я дала в чуждо село на лоши турци — 929

Янкехая (йѣнкехайѣ) се хваща на хорото до Мара, защото са роднина 455; — се хваща на хорото до Мара и ѝ казва, че вечерта ще отиде у тях за годеж 456; — казва на майката на девойка, че дъщеря ѝ е пристанала на кехаята 659; — казва на девойка, която им е занесла вечеря, че ще ѝ изпрати годежни подаръци, да не му ги върне 820; хайдути отвличат стадо с гемии заедно с Тодор кехая и Манол — 837; болен кехая

съветва — как да откара стадата в планината 846; — теши младо овчарче, че и той ще тръгне с овцете 847; — и одаджия загиват в планината 855; планината проклина —, който откраднал девойка, изгорил я и с пепелта ѝ накърмил овцете 857

Янтра, река 161

Яню (Ѣню) казва на баща си да не търси вече лекове, защото сънувал сън, който показвал, че ще умре млад 96

Яре краставо и шиле къпаво са стадото на момък 990
Ярем, -ѣт. Колата на момък е желязна, а — е сребърен 649

Ясли. Кравите на — умираат 670

Ястък. Брат кара сестра си да вдигне — и юрган 242; девойка слага на момък —, за да се облегне 467, 468, 494; Вж. и **възглавница**

Яхния (ѣхние). Бойдан убива ергени и кани торфенци да вземат — 769

Яхър, -и. Конят на Бял Димитър е в — 152, 153, 154; Тодор отива в — и пита биволите си могат ли да изкарат колата през Арда 155; момък пита девойка има ли място за коня му в — 338; турчин залага на облог — с юдичите 970

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	5
АТАНАС РАЙЧЕВ И НЕГОВИЯТ СБОРНИК	
Ат. Райчев като събирач на народно творчество	7
Подготвяне на песните за издаване	19
Носители на поместените фолклорни материали	22
Жанрове, сюжети, мотиви. Образи и идеи	35
Песните на непомохамеданчени и помохамеданчени българи	63
Художествени особености	65

ОБРЕДНИ ПЕСНИ

ПРАЗНИЧНИ ОБРЕДНИ ПЕСНИ

Гергьовденски песни

1. Свети Георги обикаля посевите	75
2. Свети Георги спасява царската дъщеря	75
3. Свети Георги заключва устата на вълци и мечки	76

Гергьовденски песни — припевки

4. Дръж се, Минке, да не паднеш	76
5. Веднъж люшне, дважд погледне	77

Еньовденски песни

6. Отива невеста в далечно село	77
7. Яница пътя събркала	78

СЕМЕЙНИ ОБРЕДНИ ПЕСНИ

Песни след кръщаване

8. Майка пожелава на детето си да стане цар, I	78
9. Майка пожелава на детето си да стане цар, II	79

Сватбени песни

10. Майка кълне дъщеря си, че няма любе	80
11. Годежници „секат“ сватбата	80
12. Добри гости годежари	81
13. Марийка се жени в далечно село	81
14. Ние сме, куме, пратени	81
15. Откупи си кумичката	82
16. Момините братя вземат коня и пръстена на момъка	82
17. Царица ще станеш	82
18. За невеста отвъд Тунджа	83
19. От Перуш млада невеста	83
20. Излез, сватя, посрещни	84
21. Ние сме пратени	84
22. Стани, стани, малка моме	84
23. Колкото пъти изляза	84
24. Девојка се прощава с родители, брат и сестра	85
25. Доде съм, майчо, при тебе	86
26. Та си ме даде, майчинко	86
27. Стани ма, майчо, наплети	86
28. Сега те, китко, оставям	87
29. Аз ще далеко да ида	87
30. Расти ми, цъфти, цветенце	87

31. Що стои до тебе, зетъо	88
32. Булката доде не дойде	88
33. Прави ми халал, майчинко	88
34. Ела се свива-превива, I	89
35. Ела се свива-превива, II	89
36. Защо си уникнала	89
37. Майчинко, стара майчинко	90
38. Скрый ме, мили брате	90
39. Мълчи, Русо, мълчи	90
40. Момини тънки дарове, I	90
41. Момини тънки дарове, II	91
42. Пукни са, тресни, момина майко, I	91
43. Пукни са, тресни, момина майко, II	91
44. Стани, стани, момина майко	91
45. Майци си наръчай, I	92
46. Майци си наръчай, II	92
47. Момините братя искаг дарове и коне	92
48. Заспал юнак в гора зелена, I	93
49. Заспал юнак в гора зелена, II	93
50. Каква ти вода отмяна	93
51. Размитай дворове	94
52. Ти ядеш, пиеш, деверо	94
53. Е ти, зълво черноока	94
54. Момък учи коня си да открадне зълвата	94
55. Момък учи коня си да открадне невестата	95
56. Момък изпитва обичта на девойката	95
57. Девойка се венчава за неверния си любим	96
58. Снаха теши зълва си	96
59. Добре ми дойде, деверчо	97
60. Кумци се сговарят да убият кума си	97
61. У Радини гости дошли	97
62. Невестата дарява кума	98
63. Невестата дарява свекървата	98
64. Невестата дарява девера	98
65. Невестата дарява зълвата	99
66. Невестата дарява егърва си	99
67. Невестата дарява брата на свекъра си	99

Тъжачки

68. Майка оплаква сина си	99
69. Зълва оплаква снаха си	100

МИТИЧНИ ПЕСНИ

Слънчева женитба

70. Слънцето се жени за хубава Грозданка	102
--	-----

Юди

71. Юда пиринска погубва момък	103
72. Овчар пропъжда юда пиринска	104
73. Юда иска да ѝ се плати за пашата, I	104
74. Юда иска да ѝ се плати за пашата, II	105

Чума

75. Момък се кани да бяга от чумата	106
76. Момък бяга от чумата, I	106
77. Момък бяга от чумата, II	107
78. Момък бяга от чумата, III	107
79. Брат и сестра бягат от чумата	107
80. В село е чума паднала	107
81. Чумата удря терзия на път за Драма	108
82. Чумата не погубва озчарчето, което няма родители да го жаят, I	109
83. Чумата не погубва озчарчето, което няма родители да го жаят, II	109

Магии

84. Както се вие змията, тъй да се вият ергени	110
85. Ще го омагьосат	110
86. Да развелят магията	111
87. Разболяла се от магия	111

Сбъдната клетва

88. Георги Грозникът проклева майка си	111
89. Баща проклева сина си	112
90. Стоян се кълне лъжливо и клетвата го стига <i>Верхушка говори метане</i>	113
91. Дъщеря се кълне нечестно и клетвата я стига	113

Защо ловят рибата и мозъкът ѝ е малко

92. Рибите ще ги прокълнеш	114
--------------------------------------	-----

Злокобен сън

93. Девојка сънува, че река носи невеста, I	115
94. Девојка сънува, че река носи невеста, II	115
95. Девојка сънува, че река носи невеста, III	116
96. Момък сънува лош сън	116
97. Овчар сънува лош сън и загива	117

Вграждане

98. Вградена невеста, I	117
99. Вградена невеста, II	118
100. Вградена невеста, III	119
101. Смаил строи мост в Пашмакли	120

Обаждање от гроба

102. Син се обажда на майка си от гроба, I	120
103. Син се обажда на майка си от гроба, II	121
104. Тежка ме земя притиска	121
105. И си ме, майчо, хвърлиха	122
106. Никой ме не знае	122
107. Мъж се обажда на жена си от гроба, I	123
108. Мъж се обажда на жена си от гроба, II	123
109. Сестра се обажда на брат си от гроба	124
110. Снаха се обажда на девера си от гроба	124

Превращения (метаморфози)

111. Майка превръща сина си в смок	124
112. Влюбени се превръщат в явор и ела	125

РЕЛИГИОЗНО-ЛЕГЕНДАРНИ ПЕСНИ

113. Човек се курбан не коли	126
114. Света Неделя страда, когато работят на деня ѝ	126
115. За кого има място в манастира на мъртвите	127
116. Свети Петър не изважда майка си от пъкьла	127
117. Хаджии обещават на свети Никола черква	128

ЮНАШКИ ПЕСНИ

Сватовства и сватби на юнаци

118. Добруджа взема дъщерята на цар Милуш с помощта на сестрините си синове	130
119. Младоженка погубва трима паши, които искат да я вземат	131
120. Болен Божко избива триста момци	132

Момчил

121. Момчилица не отключва Бяла града да влязат българите	133
122. Момчил разсича Буруграда	134
123. Момчил люби дъщерята на цар Костадин	135

Крали Марко

124. Крали Марко намира брат си Андрелешко	135
125. Крали Марко се бори със сестриното си момче	137
126. Крали Марко освобождава семейството си от турци	137
127. Крали Марко донася вино от Солун и риба от Вардар	138
128. Марковият кон не смее да каже къде ходи Марко	138
129. Жената на Марко погубва Вакрил войвода и избавя мъжа си	139
130. Марко погубва жена си, която избягала с друго	139

ИСТОРИЧЕСКИ ПЕСНИ

СТРАДАНИЯТА НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД ПОД ТУРСКО ВЛАДИЧЕСТВО

Песни за нашествието на турците

131. Гълъби известяват на цар Костадин, че турци ще превземат земята му	141
132. Господ не иска да помогне на християните срещу турците	142
133. Какъв се облак зададе	142

Турци и татари грабят и поробват

134. Три гемии роби, I	143
135. Три гемии роби, II	143
136. Татари карат робиня да хвърли детето си, I	144
137. Татари карат робиня да хвърли детето си, II	145
138. Татари карат робиня да хвърли детето си, III	145
139. Гората повяхва от мъка за робинята, която татари карат да хвърли детето си	146
140. Турци накарават робиня да хвърли детето си, което ги погубва	147
141. Татари отвлечат момък	147
142. Брат и сестра, откраднати от татари, се оженват	148
143. Сестра познава в татарски войвода брата си	149
144. Овчар среща сестра си робиня на татари	150
145. Овчар отвежда робиня, която се оказва сестра му	150
146. Татари открадват хубава Станка	151
147. Марийка кълне майка си, че я дала на татари	151
148. Турци искат да отведат българска девойка	151
149. Турци отвлечат девойка	152
150. Защо ме роди тънка, висока	152
151. В село дошли вергиджии	152
152. Турци оковават и отвеждат Бял Димитър	153
153. Бял Димитър погубва турците, които идват да го убият	153
154. Димитрица погубва турци, които търсят Бял Димитър	154
155. Тодор си турци гонеха	154

Помохамеданчвания. Народната съпротива

156. Помохамеданчването на българите в Смолянско	155
157. Владика се жени за туркичче	156
158. Вярата си не дава, I	156
159. Вярата си не дава, II	157
160. Вярата си не дава, III	157
161. Вярата си не дава, IV	158
162. Хайде се, Кольо, потурчи, I	158
163. Хайде се, Кольо, потурчи, II	159
164. Момък не се отказва от вярата си	159
165. Мен ме е турчин залюбил	159
166. Турчин иска за жена българка, I	160
167. Турчин иска за жена българка, II	160
168. Турчин е Златка загалил, I	161
169. Турчин е Златка загалил, II	161
170. Разкайва се, че се е потурчила	162
171. Еничерче моли царя да пише на близките му	162

Кърджалии. Мехмед Синап

172. Не бой се, Радо, от кърджалии	163
173. Манафи обират Мадан	164
174. Райковци погубват Мехмед Синап	164
175. Байрактарят е загинал, I	165
176. Байрактарят е загинал, II	165

Песни за местни феодали

177. Ходила ли е с комшиичето си	166
178. Цървулан кехая прави давия	166
179. Салих ага иска да омъжи жетварка аргатка	167
180. Емин ага измамва Салих ага, за да го погуби	168
181. Татари погубват Салих ага	169
182. Гюмюрджинският аянин погубва Салих ага	169
183. Салих ага не иска да го оплакват	169

ХАЙДУШКИ И РЕВОЛЮЦИОННИ ПЕСНИ

Хайдуть закрилници

184. Хайдутин освобождава три синджира роби	170
185. Мене е вече доляло	171
186. Майка му е гората, невеста — пушката	171
187. Мойта пушка — първо любе	171
188. Дали да отида войвода	172
189. Майка учи сина си как да си намери дружината	172
190. Отива хайдутин в Доспатската планина	172
191. Напоил кончето си със сълзи	173
192. Да не ходи с хайдутите	173
193. Байрака да му развива	173
194. Хайдутин се прощава с жена си	174
195. Хайдутин тъгува за близките си, които го жалеят	174
196. Сокол се грижи за болен хайдутин	274
197. Сокол чака ранен юнак да умре	176
198. Гарван чака болен войвода да умре	177
	177

199.	Гарван се грижи за ранен	177
200.	За нас ли беше правена	177
201.	Ако от сърце го е любила	178
202.	Който възседне коня му, той да вземе байрака	178
203.	Пушка удря най-добрия юнак	178
204.	Сеймени носят хайдушка глава	179
205.	Кара Панайот войвода пропъжда разбойници	180
206.	Димитър войвода ще изпрати дружината си към София	180
207.	Димитър войвода се готви да нападне Малта	181

Делю войвода

208.	Делю войвода брани българите от потурчване	181
209.	Четник убива жената на Делю войвода по негова поръка	182
210.	Джелати носят главата на Делю войвода	182

Страхил

211.	Атмаджа съветва Страхил да убие Илю войвода с измама	182
212.	Страхил войвода се бори с вдовишко момче	183

Индже

213.	Индже и Кольо нападнат Маламджа	184
214.	Гората плаче от Индже войвода	184
215.	Заплакала е гората за Индже войвода	185

Хаджи Димитър и Стефан Караджа

216.	Най-напред върви Хаджи Димитър	185
217.	Караджата не дава турчин да мине	186

Петко войвода

218.	Петко войвода избавя сиромасите от Калън Тома чорбаджи, I	186
219.	Петко войвода избавя сиромасите от Калън Тома чорбаджи, II	188
220.	Смаил ага не разваля българско хоро	188
221.	Петко войвода не прощава на Хаджи Смаил	188
222.	Ахмед ага моли Петко войвода да му остави Девинско	189

Комити изпълват планините

223.	Под всяко дърво и човек	189
224.	Знаме да развявам, войска да събирам	189
225.	Славейче се грижи за ранени комити	190
226.	Хаджийска дъщеря иска комитски войвода	190

Песни за Априлското въстание

227.	Запалила се Перушица	190
228.	Най е мъчно за Бенковски	191

Македоно-Одринско движение

229.	Комити правят хоро на Рожан	191
230.	Я ми излез, Гюргьо, я ми излез, сестро	191
231.	Кондол войвода загива	192

ИЗСЕЛВАНИЯ ОТ БЪЛГАРИЯ

232.	Сливенци се изселват в Русия	193
233.	Сливенец се изселва във Влашко	193
234.	Българи мохамедани се изселват в Анадола	193

ПЕСНИ ЗА ВОЙНИТЕ

235.	Девојка защитава Малта, I	194
236.	Девојка защитава Малта, II	195
237.	Девојка защитава Малта, III	196
238.	Девојка защитава Малта, IV	197
239.	Как се бият турци и московци	197
240.	Русанка изпраща помощ на цар Костадин, I	198
241.	Русанка изпраща помощ на цар Костадин, II	199
242.	Конят му да го отнесе сред битката	199
243.	Московецът иде рота след рота	200
244.	Войска без командир бива ли	200
245.	Султанът ще прави война	200
246.	Султанът се е разсърдил	201
247.	Руско е Рожан записал	201

248. Всички да се надарят	201
249. Кървава звезда огряла	202
250. Проклет да е, който обяви войната	202
251. Както съхне мойто любе	202
252. Да знаеш, мамо, на какво съм място	202

БИТОВИ ПЕСНИ

ПЕСНИ ЗА ПРИРОДАТА

253. Ще извием друго гнездо	204
254. Крагойка свири на орех	204
255. Еленче хванахме	204
256. Калинка е цвят цветила	205
257. Да си раста трендафил	205
258. Раста, цвете, цъфти	206

ЛЮБОВНИ ПЕСНИ

Моминска и момкова хубост

259. Мама се от сън разбуди	206
260. Задало се е вакло момиче	206
261. Тръгнало е смиленско девойче	206
262. Девойка пее като славей	207
263. Не съм от земя никнала	207
264. Виждала ли си тънка топола	207
265. Да му излезе вънка на двора	207
266. Радо, Радо, бяла Радо	208
267. Кога го видях, майчинко	208
268. Мене ме, майчо, налита	208
269. Какво съм любе харесал	209
270. Каква съм мома залюбил, I	209
271. Каква съм мома залюбил, II	209
272. Лицето да й запомни	209
273. Фатма е рано станала	210
274. Какво правиш сутрин	210
275. Как ми е драго	210
276. Все ме звездата огрява	211
277. Лукни се, тресни, юнашко сърце	211
278. На тебе има черни очи	211
279. Опери ми кърпичката	212
280. Малко да бях черноока, I	212
281. Малко да бях черноока, II	212
282. Девойка проклина хубостта си	213
283. Чие е лице по-бяло	214
284. Момъкът тънка сивия, момата китка извита	214
285. Залюбил Димо две моми	214
286. Аз ще с него да ида	215
287. Изпрати ме за водича	215
288. Какво момче е дошло	215
289. Вдовецът е есенна слана, ергенът — пролетна роса	215

Премяна

290. Окичила я, огиздила я	216
291. Седна мома на бял камък	216
292. Та си срещна малка мома	216
293. Шарен ми рудан въртеше	216
294. Любето й се сърди, защото гледала други	217
295. Като Пинка не намерих	217
296. Ушили й сърмен фустан	217
297. Да й ушийт фустанче	217
298. Който тебе ще облича	218
299. Девойче къльне премяната си, I	218
300. Девойче къльне премяната си, II	218
301. Девойка къльне премяната си, III	219
302. Повдигни си шалварите	219
303. Дрямка ми дойде	220
304. Прилича ли й премяната	220
305. Ти си чута и прочута	220
306. Зачукал Мутю, завикал	220
307. Нямала какво да облече	221
308. Нея оставил, друга залюбил	221
309. Да нагиздим Минка и Фейминка	221
310. Бяла съм, бяла, юначе	222
311. Колкото пъти изляза	222
312. Какво да й донесе	222
313. Фатминка чака дюлбер Мехмеда	223

314. Аз ще с тебе да ида	223
315. Дарове са се дарили	223
316. За кого мете дворове	223

Момина китка

317. Кой ѝ е обрал цветята	224
318. Тебе съм на сърце закичил	224
319. Тъй съм и тебе закичил	225
320. Да не ѝ бере цветята	225
321. Ако има годежни подаръци, да праща	225
322. Китка ми изпрати	225
323. Подай ми стръкче босилек	226
324. За мене китка нямаше	226
325. Ситна е роса роснала	226
326. Защо не минеш, юначе	226
327. Твоя китка не увяхна	226
328. Взе ме ще, лелчо, взе ме ще	227

Задевки

329. Мене теб дава, пръстена ти не дава	227
330. Не видя ли кон да мине, I	227
331. Не видя ли кон да мине, II	228
332. Тръгнала е Митра	228
333. Обичам го и ще го взема	228
334. И тебе няма да взема	229
335. Гори ми, гори, юначе	229
336. Какво се червенееше, I	229
337. Какво се червенееше, II	230
338. Има ли конак за юнак	230
339. Аз си го хитро измамих	230
340. Пстой, почакай, юначе	230
341. Присмива му се, че я пуснал, I	230
342. Присмива му се, че я пуснал, I	231
343. Момък се заканва на любето си	331
344. Ще му дадат неродената ѝ сестра	232
345. Не думай напук юнаку	232
346. И други ми се надяват	232
347. Кому си нишан връщала	233
348. Да мога да те измамя, I	233
349. Да мога да те измамя, II	233
350. Да мога да те измамя, III	234
351. От село да те изведа	234
352. Излезни ми, отвори ми	234
353. Та си юнак вътре влезе	234
354. Откраднали ѝ премяната	235
355. Приликата му е далече	235
356. Не ми се крехко насмивай	235
357. Мене за мезе искаха	236
358. Защо мирише на карамфил и вино, I	236
359. Защо мирише на карамфил и вино, II	236
360. Тебе майка, мене баба	236
361. Да се хване на хорото	237
362. Не ходи, синко, не ходи	237
363. Пак ще си вземе, която обича	237
364. Снощи бях тръгнал	238
365. Аз ще ти пръсна плитките	238
366. Да скрои сукман без ножици, да меси пита без вода	238
367. Пита без огън да опече, фустан без игла да ушие	239
368. Ти си се чула, прочула, I	239
369. Ти си се чула, чула, прочула, II	239

Момини копнеж

370. Тях да ядат, нас да мислят	240
371. Очите ѝ плачат, лицето ѝ се смее	240
372. По свирнята го познава	240
373. Защо ми в петък не дойде	240
374. Праца сина си въглищар	241
375. Мен се гиздило не сваля	241
376. Болна съм, майчу, болна съм	241
377. Тинка е болна легнала	241
378. Може, не може — да дойде	242
379. Любе нямах да любя	242
380. Твоята мъка е лесна	242
381. Заемаш ли черни очи	242
382. Искам юнак силвия	243
383. Да си търси юнак като нея	243

384. Брат и сестра има, любе си няма	243
385. Девојка иска да си намери любе прилика	243
386. Аз ще взема черноок Василика	244
387. Ще вземе този, който най-хубаво пее	244
388. Стигни го, мамо, върни го	244
389. Стигни ги, върни ги	245
390. Пиши, кого пишеш	245
391. Да го пуснат от царска служба	245
392. Мойто е любе войниче	246
393. И аз с тебе ще дойда	246
394. Не видяхте ли любето	246
395. За кого бере цветята	247
396. Ако е знаела, че полето ще го погуби	247

Момкови копнежи

397. Да го чака, докато се върне	247
398. Залюбил бях, замамил бях	248
399. Заложил се — вземил я	248
400. Изгорях за тебе	248
401. Моя е майка машеха, I	248
402. Моя е майка машеха, II	249
403. Заспал и я сънувал	249
404. Защо минава край тях	249
405. Не минава за нея, а за братовото си кафене	250
406. Защо да живее, като няма любе	250
407. Врязана му е в сърцето	250
408. Изгори ми сърцето	250
409. Сърце се с вода не гаси	251
410. Сърцето му гори, не гасне, I	251
411. Сърцето му гори, не гасне, II	251
412. Сърцето му гори, не гасне, III	252
413. Недейте ми пука душата	252
414. Кой ще му любил момата	252
415. Изгори ме, изсуши ме, I	253
416. Изгори ме, изсуши ме, II	253
417. Как ме хитро измами	253
418. Свивай се, рудан, превивай	254
419. Мене ми е на ум, мамо	254
420. Я ме вземил, я ми кажи	254
421. Аз те зная кого любиш	255
422. Къде ходя, тебе мисля	255
423. Защо носи вода студена	255
424. Строши ми, боже, орало	255
425. Аз съм от юнак бягала	256
426. Момък се поболява за шуменско момиче	256
427. Разболял се от момински гласове и смехове	256
428. Девојката не му е прилика	256
429. Женена ли си, главена ли си	257
430. Не го иска, защото няма къща и ниви	257
431. Не му е жал за кончето, а за хубавата Янка	257
432. Черната земя сполай не казва	258
433. Девојка съди хайдушки войвода	258
434. Българче погубва Неша гъркния	258

Момък целува девојка

435. Момък целува заспала девојка, I	260
436. Момък целува заспала девојка, II	261
437. Легнала е малка мома	261
438. Ще вземе, който я целунал	261
439. На мене ли си сърдита	262
440. Нас са ни беда бедили	262
441. Пашата го вика, защото целувал девојка	263
442. Жал му е за девојката	263
443. Оковали го заради хубава мома	263
444. Гемиджия отвлича Сирма девојка	264
445. Гемиджийче отвлича девојка	264

Хубава мома род няма

446. Залюбил роднинска девојка	265
447. Че сме пуста роднина	265
448. Как да те погледна	265
449. Любов роднина не знае	266
450. И майка ѝ да го е родила	266
451. На која да го похвали, I	266
452. На која да го похвали, II	267
453. Ние сме си лика-прилика	267

444. До снощи бяхме роднина	268
555. Кой да се хване до Мара, I	269
456. Кой да се хване до Мара, II	269
457. Турчин харесва българка мохамеданка	269

Любовта я надвила

458. Тоя чибук чий ли е	270
459. Не вземай, Арфе, Рашитя	270
460. Вдигни очи, погледни ме	270
461. Кон съветва девойка да не взема стопанина му	271
462. Момък с мярка не пие	271
463. С бели му ръце махаше	271
464. Отбий се, отбий, юначе	272
465. Ти ми почукай, повикай	272
466. Ела ми, ела, Раифе	272
467. Девойка кани момък вечер	273
468. Аз съм дошел за тебе	273
469. Пусни ме, пусни, Сафие	274
470. Върни се, ела, Стояне	274
471. Мен ме е мома канила	274
472. С тебе двамина ще станем	274
473. Калугерка иска да се жени	275

Стара майка се не лъже

474. Галихме се, мамихме се	275
475. От любов ни здрав, ни болен	276
476. Чоко, черноока девойко	276
477. Възпри конче, дочакай ме	276
478. Да не чуят монте братя	277
479. Стара майка много знае, I	277
480. Стара майка много знае, II	277
481. Стара се майка не лъже	278
482. И майка е мома била	278
483. Дотолкова не е бивало	278

Галили се, мамили се

484. Изписал се на хурката	279
485. Защо е забравила да затвори	279
486. Хванах си я за ръката	280
487. Къде ти е гиздава Маруда	280
488. Сама ли си, дома ли си	281
489. Нали я сама оставя	281
490. Момък иска да измами девойка	281
491. Ела ми, моме, отвори	281
492. Ако се закълне да не я погледне	282
493. Зачукало, захлопало	282
494. Как да не плача	282
495. Защо мете и плаче	283
496. Скъпа ли ти е цената	283
497. Сама в България да вляза	283
498. Къде си сама тръгнала	284
499. Не ходи, моме, за вода	284
500. Братята ѝ ще я събудят	284
501. Под ябълката легнахме	285
502. Дали не се е съмнало, I	285
503. Дали не се е съмнало, II	285
504. Заспало е челебийче	286
505. Дрямка ми дойде, юначе	286
506. Не е вино и грозде	287
507. Да люби, да се налюби	287
508. Да пия, да се опия	287
509. Оше ли момци ще гориш	287
510. Стани се, Гюлсум, премени	288
511. Мома е мома родила	288

Залюбили други

512. Моето лице по-бяло	288
513. Люби я, любе, вземи я	289
514. Аз съм от лелка по-бяла	289
515. Ти вчера къде походи	289
516. Моето любе друга люби	289
517. Сама ходих, сама видях	289
518. Намерил си друга	290
519. Сама си зная сърцето	290
520. Къде ли ми е любето	291

521.	До моето любе кой седи	291
522.	Иди ми, иди, Мехмеде	291
523.	Любето ти е сгодено	292
524.	Защо не си ми казала	292
525.	Ако отива на печалба, здрав да се върне	293
526.	Аз съм се сгодил, оженил	293
527.	Моминска е клетва проклела	294
528.	Плакала, къднала	294
529.	Стигнала го момината клетва	294
530.	Запалила чифлика на любето си	295
531.	Девојка предава любето си на турци	295
532.	Девојка отравя любето си, което взема друга	296
533.	Отравя невестата на невярното си любе	296
534.	Ше я изгори на прах и пепел	296
535.	Ше я убие, задето го лъгала	297
536.	Как си прежали Мехмеда	297
537.	Какво е слънце огряло	297
538.	Помниш ли, кога се любехме	297
539.	С друго любе отиде	297
540.	Дошло е време разделно	298
541.	Кога са се заљубили	298
542.	И да ги види полза няма	298
543.	Моя е китка носена	299
544.	Да не му върне китката	299
545.	Назад ми, лудо, назад ми	299
546.	Ше измием кана червена, I	300
547.	Ше измием кана червена, II	300
548.	Викали го за девер на љубимата	300
549.	Как да стане шафер на годеницата си	300
550.	Лесно ли се љуби чужда годеница	301
551.	Да не жали, че са му взели годеницата	301
552.	Чул ли е, че му се жени годеницата	301
553.	Изоставен момък убива љубимата си	302
554.	Смаил иска да убие годеницата си, която взема друг	302

Вярна обич

555.	Няма да я излъже	302
556.	Оставя годеника си заради любето	303
557.	Родила и любето си чакала	303
558.	Оставя детето си и отива при любето си, I	304
559.	Оставя детето си и отива при любето си, II	304
560.	Пустото любе шарено	305
561.	Любето да си откупи	305
562.	Без ръка може, без любе не може, I	305
563.	Без ръка може, без любе не може, II	306
564.	Първото любе най-драго	306

Вљобени искат да се оженят

565.	На мене ше се наричат	306
566.	Ако те, моме, оставя	307
567.	Да ѝ каже, че ше я вземе	307
568.	Коя сестра да вземе	307
569.	Не ходи по мракове	307
570.	Вземи ме, вземи, Хасане	307
571.	Двамата да се вземем	308
572.	Момък прави магия за љубов, I	308
573.	Момък прави магия за љубов, II	308
574.	Вземи ме, вземи, девојко, I	308
575.	Вземи ме, вземи, девојко, II	309
576.	Мен е мома умилила	309
577.	Дунав тече, мома влече	309
578.	Хайде да се сбереме	309
579.	Двама да се вземат	310
580.	Ний с тебе да се вземеме	310
581.	Къде да идем, юначе	311
582.	Ако не ги венчајат	311
583.	Стига љуби момите	311
584.	Какво е пиле запяло	311
585.	Пиле прехврќина през Карлък	312
586.	Ти ме не главиш, не жениш	312
587.	Ерген да походи	312
588.	Дано му намери прилика	313
589.	Хайде и мене заглави	313
590.	Взе ме ше, майчу, взе ме ше	313
591.	Мене ме Милка не взема	313
592.	Майка му ше го ожени	314
593.	Да знае, че ше го вземе	314

594.	Момата иска, сину ле	315
595.	Девојката иска голјма кџа	315
596.	Да не я гледат ходжи и софти	315
597.	Ако не му я дадат	315
598.	Та че го мен не дадоха	316
599.	Калугер иска да се жени	316
600.	Майка си недей довежда	316
601.	Дано те майка хареса	316
602.	Сърцето му чернее	317
603.	Недей се сърди на мене	317
604.	Върви си, върви, юначе	317
605.	Дава ли му я майка ѝ	318
606.	Мене ще майка да даде	318
607.	Кога ще в гора да идем	318
608.	Триж ми е сватба отсичал	319
609.	Хайде с мене, девојко	319
610.	Конят му вода не пие	319
611.	Не иска дџолгерче, а терзийче	319
612.	Без неа не може	320
613.	Ако не ме вземеш	320
614.	Да не го върне	320
615.	Ще стане калугер	321
616.	Няма да се вземат	321
617.	Как сме се любили	321
618.	Че сме си лика, прилика	322
619.	Влюбени като се не вземат	322
620.	Черешата да изсъхне	322
621.	Защо ти, любе, припадна	322
622.	Девојката мете и плаче	323
623.	Не я сгодили, за когото искала	323
624.	Ти ще се надяваш, мале	324
625.	Майка ѝ да не я намери	324

Ако не се вземат

626.	Ще се забравят ли скоро	325
627.	Кога ще се забравят, I	325
628.	Кога ще се забравят, II	325
629.	Ако се двамка не вземем	326
630.	Аз те любя, ти не знаеш, I	326
631.	Аз те любя, ти не знаеш, II	326
632.	Аз те любя, ти не знаеш, III	326
633.	Неразделни, I	327
634.	Неразделни, II	327

СЕМЕЙНИ ПЕСНИ

Годеж, отвличане, приставање

635.	Девојка преде за дарове	327
636.	За невеста е гласена	328
637.	Алтъни сърце не сгряват	328
638.	Отравя се, зашто годеникџт ѝ е омразен	329
639.	Върви ми, върви, дџщерко	329
640.	Адем е сватба вазмисал	330
641.	Момџк отвлича хубава девојка	330
642.	Не вема водата, а момата	331
643.	Мџлчи, девојко, не плачи	332
644.	Пусни ме, пусни, юначе	332
645.	Бягај, конџо, да бягаме	333
646.	Крадена мома ще карам	333
647.	Не те викам зџлва да си	334
648.	Стоян води през Дунава крадена девојка	334
649.	Стоян води през Дунава крадена девојка, която се оказва негова сестра	334
650.	Стоян иска да преведе през Тунџа руса девојка	335
651.	Бошнашки делия грабва мома Ангелия	335
652.	Как я измамил и отвел	335
653.	Излезни, майчо, да видиш	336
654.	В гората пиле запява	336
655.	Отива при млад овчар	337
656.	Аз ще с него да ида	337
657.	През село китка извита	337
658.	Иванчо си любя	338
659.	Пристанала на кехаята	338
660.	Мара невеста ходила	339
661.	Върни се, върни, девојко, I	339
662.	Върни се, върни, девојко, II	340
663.	И пиленцето е мџничко, I	340
664.	И пиленцето е мџничко, II	340

665. Годежари вземат малка мома	341
666. Ти ли се много хвалеше	341
667. Малка е, не е за мене	342
668. Дано я брат му хареса	342

Съружи

669. Младоженец връща невестата си, I	342
670. Младоженец връща невестата си, II	342
671. Младоженец връща невестата си, III	343
672. Избягала от венчило	344
673. Невеста иска да се обеси	344
674. Доде бях мома левтера	345
675. Кога ме, майчо, ожени	345
676. Не могла мома да походи	345
677. Не е ли мъчно на майка ѝ	345
678. Как да не е тъжна	346
679. Омъжили я за нелюбено юначе	346
680. Имане седи в сандъка	346
681. Омъжила се за възрастен	346
682. Мое бе любе най-грозно, I	347
683. Мое бе любе най-грозно, II	347
684. Как да не плача, майчинко	348
685. Мъжът ѝ е все пиян	348
686. В пиянство задиря снаха си	348
687. Омъжили я за дете	348
688. Лягам невеста, ставам момиче, I	349
689. Лягам невеста, ставам момиче, II	349
690. Защо ме даде, майчинко	349
691. Огън да гори къщата	350
692. Защо ми плачеш, I	350
693. Защо ми плачеш, II	350
694. Проклина майка си, че я дала в чуждо село	350
695. Да изгори моята майка	351
696. Рада се омъжва в далечно село	351
697. В чуждо село огън гори	352
698. У майка ѝ след девет години	352
699. Невеста се оплаква на гората	353
700. Жеишлото е теглило	353
701. Дали е болна лежала	354
702. Пусто било от злато дете	354
703. Мъжът си оставя, детето не може	354
704. Жена напуска дома си и става кехая	355
705. Не са ли видели мъжа ѝ, I	356
706. Не са ли видели мъжа ѝ, II	356
707. Девет години мъжът ѝ го нямало	357
708. Турчин пристигна от Анадола	357
709. Любето ѝ се връща с дружина	358
710. Мъжът ѝ загинал	358
711. Младоженец войник на сватбата на жена си	359
712. Мъж продава жена си, за да изхрани децата, I	361
713. Мъж продава жена си, за да изхрани децата, II	362
714. Продава жена си, за да си довърши воденицата	363
715. Стоян убива сестра си и продава жена си	363
716. Не прощава на мъжа си, че е взел и друга жена	364
717. Гори ми, гори, усойко, I	364
718. Гори ми, гори, усойко, II	365
719. Ще ида, няма да дойда	365
720. Стоян иска да остави погрозниялата си жена	366
721. Хасан се виком провикна	366
722. Какво дете е родила	366
723. Защо ще я остави	367
724. Недей ме млада оставя	367
725. Мъж погубва бездетната си жена, I	367
726. Мъж погубва бездетната си жена, II	368
727. Ако ти глава отрежа	368
728. Убива жена си от ревност	369
729. Алена не иска да пее, за да не я познае Караджа	370
730. Стоян погубва жена си, която го маме с Касъм кеседжията	370
731. Ако гълъби пребиеш	371
732. Стоян пита невярната си жена как да я погуби	371
733. Войник убива невярната си жена	372

Свекърва и снаха

734. Продай я, синко, продай я	373
735. Свекърва клевети снаха си и мъжът ѝ я убива	374
736. Свекърва отравя снаха си, I	374
737. Свекърва отравя снаха си, II	375

Деца и родители, сестри и братя

738.	Баща им в тъмница, майка им — в земята	375
739.	Откак е майка умряла	375
740.	Няма да я сгоди, докато не ѝ приготви дарове	376
741.	Майка проклина дъщеря си, I	376
742.	Майка проклина дъщеря си, II	377
743.	Майка проклина дъщеря си, III	377
744.	Любето му не е глупаво	377
745.	Огради чешма шарена	378
746.	Как да измами девойката, която му се присмяла	378
747.	Как да си измами любето	379
748.	И нея ще ти повикам	379
749.	Остави Станка, залюби Рада	380
750.	При кое любе да иде	380
751.	Майка ще гледа две снахи	381
752.	Люля ще майка две люлки	381
753.	Майка избавя сина си от тъмница	381
754.	Да не ходи на планината	382
755.	Помайчина майка не става	382
756.	Наяж се, майчо, напиј се	383
757.	Майка убива сина си, без да го познае	383
758.	Баща иска да се ожени за дъщеря си	385
759.	Баща убива дъщеря си	386
760.	Как ни татко кълнеше	386
761.	Син кълне баща си	386
762.	Пак ще си братче откупя	387
763.	Сестра освобождава братята си	387
764.	Не мога да пея	388
765.	Имала брат ябанджия	389
766.	Води ме, како, с тебе	389
767.	Сестра погубва братята си, без да ги познае	389
768.	Момък се зажен а за еврейка, която се оказва негова сестра	390
769.	Брат намира изгубената си сестра	391
770.	Брат дава сестра си на турци	392

ПЕСНИ ЗА БОЛЕСТИ И СМЪРТ

771.	В село дошла шарката	393
772.	Стоян гъжи за болната си годеница	393
773.	Фиска е болна легнала	393
774.	Ще умре вместо нея	394
775.	Очи, очи, черни очи	394
776.	Ушил ли ѝ е кафтана	394
777.	Стани ми, синко, погледни	394
778.	Болен иска ябълка, дюля и грозде	395
779.	За болно любе понуда, I	395
780.	За болно любе понуда, II	395
781.	Там имам любе болничко	395
782.	Изпила змийка усойна	396
783.	Не било змийка, ами дете	396
784.	Срещнал любето си на носило, I	396
785.	Срещнал любето си на носило, II	397
786.	Срещнал любето си на носило, III	397
787.	Вчера загина една девойка	398
788.	Стани се изправи	398
789.	Земя ме е приискала	399
790.	Любето да му навестят	399
791.	Разболял се е Николчо	399
792.	Боли ли го сърцето	400
793.	Исеин се е разболял	400
794.	От любов се умира	401
795.	От болест станала, от любов не могла	401
796.	Славейче нарежда, че Марийка ще умре	401
797.	Когато ѝ завехне китката	402
798.	Аз ще си умра, майчинко, I	402
799.	Аз ще си умра, майчинко, II	403
800.	Каква ще сватба да стане, I	403
801.	Каква ще сватба да стане, II	404
802.	Побоява се и умира, когато ѝ идват сватовете	405
803.	Мара се с душа раздели	405
804.	Голям ти хабер носим	406
805.	Не е родила, а е умряла, I	406
806.	Не е родила, а е умряла, II	407
807.	В земята не ще се разтопя	407
808.	Кой ще ѝ гледа децата	408
809.	Мътна е вода текнала	408
810.	Какво му е най-мило	409
811.	Ти ми си мила, майчинко, I	409

812. Ти ми си мила, майчинко, II	409
813. Как ще ме, мамо, прежалиш	410
814. Майка ѝ ще умре след нея	410
815. Да му направят гроб с прозорци	411
816. Девойка иска гроб с прозорци, I	411
817. Девойка иска гроб с прозорци, II	411

ТРУДОВО-ПРОФЕСИОНАЛНИ ПЕСНИ

Овчарски песни

818. Кехая си изгубил стадото	412
819. Заръчай, поръчай	412
820. Да не му върне нишана	413
821. Овенчо вакъл, каматан, I	413
822. Овенчо вакъл, каматан, II	413
823. Овчар учи овена си как да води шилетата, I	414
824. Овчар учи овена си как да води шилетата, II	414
825. Тебе ще гoдеш да карам	415
826. Забляло е агънце, I	416
827. Забляло е агънце, II	416
828. Забляло е агънце, III	417
829. Хайдуги открадват агнето на Вакла	417
830. Кой доведе бяла Рада	417
831. Канят я да стане кехая	418
832. Пило ли е моето стадо	418
833. Дoдeчлo му да пасе овце	418
834. Овчар кълне стадото си	418
835. На кого да остави стадото	419
836. Сестра спасява стадото на брат си	419
837. Върли хайдуги отвличат с гемии стадо	419
838. Черноморски разбойници отвличат стадо	420
839. Излезли върли хайдуги	421
840. Разбойници убиват овчар и му отвличат стадото	421
841. Караджа пасе овци в сушава година, I	421
842. Караджа пасе овци в сушава година, II	422
843. Кой ще на гизльо да иде	423
844. Шилегар Стою се разболява в полето	423
845. Дойчо умира на гизльо	424
846. Кехая се разболява и остава в полето	425
847. Болен овчар иска гроб с прозорци, I	426
848. Болен овчар иска гроб с прозорци, II	426
849. Овчарче лежи болно в гората	427
850. Димо пьдар прострелва юруче	427
851. Овчарче убива пьдаря Дели Димо	428
852. Волчица умира на предой	428
853. Брат убива неволно брата си	428
854. Как да не съм почернял	429
855. Кехая и оаджия загиват в планината	430
856. Вдовици проклинат Пирин планина	430
857. Планината кълне янкехая	430

Песни за земеделския труд

858. Башата ще оре, дъщерята ще копае	431
859. Зелено сено да косят	431
860. Пенка е сено сушила	431
861. Да гледа момата на нивата	432
862. Невеста жъне на облог с механджия	432
863. Женали, колко женали	432
864. Както си жетва женеха	432
865. Попревийте се, межарки	433
866. Жетва женат, сено сушат, I	433
867. Жетва женат, сено сушат, II	433
868. Варила ли си вечеря	434
869. Не наотвила за жетвари	434
870. Девойки берат черничева шума	434
871. Имаш ли място да преспя	435

Занаятчийски и гурбетчийски песни

872. Дюлгерче тръгва на гурбет	435
873. Да го чака за големите празници	435
874. Затъжи ли се, Радице	436
875. Анатема ти, Стояне	436
876. Сестра познава брата си гурбетчия	436
877. Терзия се разболява по пътя за гурбет	437
878. Терзия се разболява в Драма	437
879. За вода сърце изгоря	438

880.	Де да е майка да дойде	439
881.	Гарвани жалат болен гурбетчия	439
882.	Гарванче се грижи за болно чужденче	439
883.	Пужда е земя притажна	440
884.	Убийството на Саво гурбетчия	441
885.	Турани и абаджии се удавят	441

СОЦИАЛНИ ПЕСНИ

Войнишка служба

"Ти ми мамиш, бубайко"

886.	Девојка воинк	442
887.	Ше отиде воинк	446
888.	Ако не отиде с войската	446
889.	Да не пишат љубето ѝ	446
890.	Байрако зелен и червен	447
891.	Когато се върне от царска служба	447
892.	Остави байрака заради девојка	447
893.	И аз ше с тебе да дойда	448
894.	Вално ли ти е, жално ли ти е	448
895.	Да не го вземат воинк, I	449
896.	Да не го вземат воинк, II	449
897.	Да не го вземат воинк, III	449
898.	Защо се навежда байракът	450
899.	Разболил се в царската войска	450
900.	Там няма майка и баща	451
901.	Когато отиде на война, I	451
902.	Когато отиде на война, II	452
903.	Сади си, сине, не ходи	452
904.	Защо ме остави с дребни дечица	453
905.	Знаменосец се връща жив и здрав от война	453

Отличания, обири, убийства

906.	Хайдутин измамва девојка и я отвежда в гората	455
907.	Изсѣхни, горо, извехни	456
908.	Липсала руса девојка	456
909.	Какво ти бе постелка	456
910.	Хайдутин отвлича девојка за невеста	457
911.	Пушки удрят отвлечена девојка	457
912.	Пусни ме, пусни, хайдутче	458
913.	Хайдутин купува девојка, която се оказва сестра му	459
914.	Откраднаха си невеста	460
915.	До три невести водеа	460
916.	Невеста жално плачеше	461
917.	Дано се Чавдар опие	461
918.	Робиня погубва хайдушки войвода	461
919.	Хайдутин залюбил на жив мъж жената, I	462
920.	Хайдутин залюбил на жив мъж жената, II	463
921.	Жена погубва хайдутина, който я отвел	463
922.	Има ли хаджии и чорбаджии	464
923.	Върло хайдутче хванахме	464
924.	Къде крият алтъните	464
925.	Хайдуги мѣчат хубава Дойна	465
926.	Разбойници турци погубват Асиинка	465
927.	Разбойник донася на жена си реката на брат ѝ, I	465
928.	Разбойник донася на жена си рѣката на брат ѝ, II	466
929.	Разбойник донася на жена си рѣката на брат ѝ, III	466
930.	По-кротко глава заравяй	467
931.	На огън да я опека	468
932.	Разбойници пекаат дете, което ги избива	468
933.	Хайдутин убива сестриното си дете	469
934.	Хайдутин избива сватбари, I	469
935.	Хайдутин избива сватбари, II	470
936.	Стара планина плаче от хайдуги, I	471
937.	Стара планина плаче от хайдуги, II	471
938.	Недей плака, гарванчо, I	472
939.	Недей плака, гарванчо, II	473
940.	Юруш войвода и дружината му обират търговци	473
941.	Хайдуги убиват търговци	474
942.	Жалила го три години	475
943.	Тук ли е Бански Мехмед	475
944.	Конят ше носи дрехите му, I	475
945.	Конят ше носи дрехите му, II	476
946.	Хайдуги погубват другаря си	477
947.	Черкез Мустафа заклал сина на Кукулиш войвода	477
948.	Хасан пехливан убива Калин чорбаджи	477
949.	Усо Горненски убива Коста Каменски	478

880. Де да е майка да дойде	439
881. Гарванн жаят болн гурбетчия	439
882. Гарванче се грижи за болно чужденче	440
883. Чужда е земя притажна	441
884. Убийството на Саво гурбетчия	441
885. Терзин и абаджии се удавят	441

СОЦИАЛНИ ПЕСНИ

Войнишка служба

886. Девојка войник	442
887. Ще отиде войник	446
888. Ако не отиде с войската	446
889. Да не пишат љубето ѝ	446
890. Байрако зелен и червен	447
891. Когато се върне от царска служба	447
892. Остава байрака заради девојка	447
893. И аз ще с тебе да дойда	448
894. Бално ли ти е, жално ли ти е	448
895. Да не го вземат войник, I	449
896. Да не го вземат войник, II	449
897. Да не го вземат войник, III	449
898. Защо се навежда байракът	450
899. Разболял се в царската войска	450
900. Там няма майка и баща	451
901. Когато отиде на война, I	451
902. Когато отиде на война, II	452
903. Седи си, сине, не ходи	452
904. Защо ме остави с дребни дечица	453
905. Знаменосец се връща жив и здрав от война	453

Отвлчания, обирн, убийства

906. Хайдутин измамва девојка и я отвежда в гората	455
907. Изсѣхни, горо, изсѣхни	456
908. Липсала руса девојка	456
909. Какво ти бе постелка	456
910. Хайдутин отвлича девојка за невеста	457
911. Пушки удрят отвличена девојка	457
912. Пусни ме, пусни, хайдутче	458
913. Хайдутин купува девојка, която се оказва сестра му	459
914. Откраднаха си невеста	460
915. До три невести водеха	460
916. Невеста жално плачеше	461
917. Дано се Чавдар опие	461
918. Робиня погубва хайдушки войвода	461
919. Хайдутин залюбил на жив мъж жената, I	462
920. Хайдутин залюбил на жив мъж жената, II	463
921. Жена погубва хайдутина, който я отвел	463
922. Има ли хаджии и чорбаджии	464
923. Върло хайдутче хванахме	464
924. Къде крият алтѣните	464
925. Хайдуди мѣчат хубава Дойна	465
926. Разбойници турци погубват Асиинка	465
927. Разбойник донася на жена си реката на брат ѝ, I	465
928. Разбойник донася на жена си рѣката на брат ѝ, II	466
929. Разбойник донася на жена си рѣката на брат ѝ, III	466
930. По-кратко глава заравяй	467
931. На огън да я опекаат	468
932. Разбойници пекаат дете, което ги избива	468
933. Хайдутин убива сестриното си дете	469
934. Хайдутин избива сватбари, I	469
935. Хайдутин избива сватбари, II	470
936. Стара планина плаче от хайдуди, I	471
937. Стара планина плаче от хайдуди, II	471
938. Недей плака, гарванчо, I	472
939. Недей плака, гарванчо, II	473
940. Юруш войвода и дружината му обират търговци	473
941. Хайдуди убиват търговци	474
942. Жалила го три години	475
943. Тук ли е Бански Мехмед	475
944. Конят ще носи дрехите му, I	475
945. Конят ще носи дрехите му, II	476
946. Хайдуди погубват другаря си	477
947. Черкез Мустафа заклал сина на Кукулиш войвода	477
948. Хасан пехливан убива Калин чорбаджи	477
949. Усо Горненски убива Коста Каменски	478

950. Хайдути са го хванали	479
951. Комити убиват Ариф и Алиа Арнаутина	479
952. Катил Георги убива и обира турци	480
953. Три години в затвор ще лежи	480
954. Вакла е мома разсякъл	480
955. Ясни се кърви лейнаха	480
956. Кой ще се радва, мале ле	481
957. Чифт са пишови пукнали	481
958. Върли хайдути убиват хаджи Костадин	481
959. Любето ти сме убили	482
960. Та си Нурича удрили	482
961. Ако си, синко, под земя	483
962. Дали те с пушка пребиха	483
963. Птиче известява, че Мехмед е загинал	483

Разни

964. Не ги зачитат, защото са сиромаси	483
965. Как е станал богат	484
966. Запалил се Пазарджик	484

ПЕСНИ ЗА СЪСТЕЗАНИЯ, ОБЛОЗИ И БОРБИ

967. Българин надпреварва с коня си конете на султана	485
968. Бего се обзалага с царя за ден да обиколи царството	485
969. За ден обигравам слбичовата майка	486
970. Турчин надпива на облог българин и отвежда жена му, I	487
971. Турчин надпива на облог българин и отвежда жена му, II	488
972. Механджийка надпива Тодор	488
973. Мене е любе най-хитро	489
974. Аз ти любе измамих	490
975. Който до петли не дойде	491
976. Помак пехливан погубва с измама Грую	491

ХУМОРИСТИЧНИ И САТИРИЧНИ ПЕСНИ

977. Колкото рипка — по му се иска	492
978. Като си нямам гиздило	492
979. Каква е басма излязла	492
980. Ще ѝ донесе ли подарък	492
981. Градина е малка, година — голяма	493
982. Как яде Тодю тенурки	493
983. Момците са поскъпнали	493
984. Снаха ще ти стана	493
985. Пустото дърво сключено	494
986. Тебе щях за праг да туря	494
987. Да те даде майка	495
988. То ще свири, тя ще тропка	495
989. Майка ми тупа платното	495
990. Бял се камък търколи	495
991. Вземи, Радо, Коля Боботански	496
992. На какво да му завиди	496
993. Не му прилича малка мома	496
994. Вълци му яли хергеле	496
995. Защо е тъжен юнакът	497
996. Сърдито ми е любето, I	497
997. Сърдито ми е любето, II	497
998. Каква ми се е паднала, I	498
999. Каква ми се е паднала, II	498
1000. Очите ѝ — зелени сливи	498
1001. Затова ме следят юнаци	498
1002. Ако ме не вземеш	499
1003. Хубав ли съм, малки моми	499
1004. Найде ли мома за мене	500
1005. Налетял на старо старчище	500
1006. Разплакал се стар бял дядо	500
1007. Рипна дядо с бъклица	500
1008. Да я види с метлата	501
1009. Не е от хубавите, нито от работните	501
1010. Тръгнал Тодю на гурбет	501
1011. На коя какво е изчезнало, I	502
1012. На коя какво е изчезнало, II	502
1013. Стани ми, млада невесто	502
1014. Бързала Ружка, бързала	503
1015. Отсечи пръти дрянови	503
1016. Прела Райка три години	504
1017. Заженил се вълчи син	504

ПЕСНИ И НОВЕЛИ С РАЗЛИЧНА ТЕМАТИКА

1018. Троица вървят из друм нагоре	505
1019. Левтерка ми се изгуби	505
1020. Георги Чуртата отвлича Руска	505
1021. Сирак Стоян забогатява и се оженва за чорбаджийска дъщеря	506
1022. Иван терзията отглежда сираче	509
1023. Защо ме, лельо, изхрани	510
1024. Радка изщерява болното си любе	510
1025. Вангелина жали млад Стоян	511

ПРИЛОЖЕНИЕ

1. Стигнала го клетвата	514
2. Вградената сянка	515
3. Дръж се да не паднем	516
4. Загиват, за да не си дадат вярата	516
5. Манафите идат	516
6. Как е била изградена Узункюприя	517
7. Турци ограбват и убиват гурбетчия	518
8. Девойка войник	519
9. Любили се, а не се взели	520

ЛИТЕРАТУРА

РЕЧНИК НА ЧУЖДИ И ДИАЛЕКТНИ ДУМИ, ФОРМИ И ИЗРАЗИ В ЗАПИСИТЕ НА АТ. РАЙЧЕВ	526
ПОКАЗАЛЕЦ НА СЕЛИЩАТА ОТ СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ, В КОИТО СА ЗАПИСАНИ ПЕСНИТЕ, РАЗКАЗИТЕ И ЛЕГЕНДИТЕ	543
ПОКАЗАЛЕЦ НА ОСВЕДОМИТЕЛИТЕ ОТ СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ, ОТ КОИТО СА ЗАПИСАНИ ПЕСНИТЕ, РАЗКАЗИТЕ И ЛЕГЕНДИТЕ	544
ИМЕНЕН И МОТИВЕН ПОКАЗАЛЕЦ	548

НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ СРЕДНИТЕ РОДОПИ

*

Изд. редактор *М. Иванова*

Художник *Д. Донков*

Худ. редактор *Д. Донков*

Техн. редактор *Ив. Нишева*

Коректор *А. Христова*

*

Изд. индекс 4454

Дадена за набор на 2. X. 1972 г.

Подписана за печат на 17. IX. 1973 г.

Формат 59/84/8 Тираж 3000

ЛГ-12-6

Печатни коли 81,75   Издателски коли 67,86

Ведомствено издание

Цена 9,41 лв.

*

Набрана и отпечатана в печатницата на Издателството на БАН

София, кв. Гео Милев, ул. 36

Поръчка № 20

